Tomunga Hel Heueu Ngana

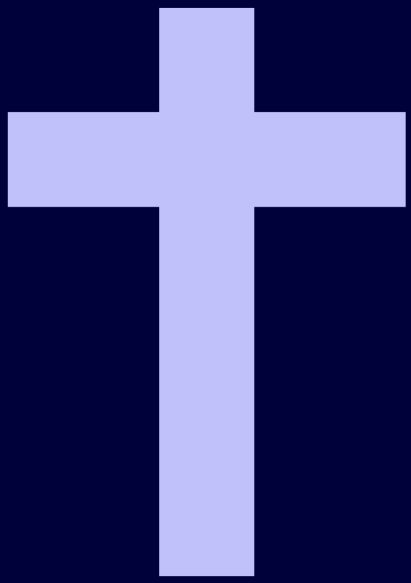

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Tomunga Hel Heueu Ngana

Genesis and the New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Buk Stat na Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

copyright © 2009, 2019 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lote

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
89f57add-4ab2-5e6d-af7e-7ec7955d8f95

Contents

Tomunga Hel Heueu
Ngana 1
Mateus 3
Mak 64
Lukas 98
Ioanes 160
Ume 205
Rom 267
1 Korin 297
2 Korin 323
Kalasia 340
Epeses 350
Pilipai 359
Kolosi 365
1 Tesalonika 372
2 Tesalonika 378
1 Timoti 382
2 Timoti 390
Titus 396
Pilemon 400
Hipru 402
Ieims 423
1 Petrus 431
2 Petrus 439
1 Ioanes 444
2 Ioanes 451
3 Ioanes 452
Iut 453
Hemallaha 456

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Lote long Niugini

Tomunga Hel Heueu Ngana
The New Testament in the Lote Language of Papua New Guinea

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 2009 by Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http:// creativecommons.org/ licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http:// tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Alalaha Mur Tetu Ngaria

Alalaha Mur Nenge Olpela Testamen

Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorchoro	Alalaha Mur Eria	Eria Nenge Chorcho
Genesis	Gen	Matthew	Mat
Exodus	Exo	Mark	Mak
Leviticus	Lev	Luke	Luk
Numbers	Num	John	Ioa
Deuteronomy	Deu	Acts	Ume
Joshua	Jos	Romans	Rom
Judges	Jdg	1 Corinthians	1Ko
Ruth	Rut	2 Corinthians	2Ko
1 Samuel	1Sa	Galatians	Kal
2 Samuel	2Sa	Ephesians	Efe
1 King	1Ki	Philippians	Pil
2 King	2Ki	Colossians	Kol
1 Chronicles	1Ch	1 Thessalonians	1Te
2 Chronicles	2Ch	2 Thessalonians	2Te
Ezra	Ezr	1 Timothy	1Ti
Nehemiah	Neh	2 Timothy	2Ti
Esther	Est	Titus	Tit
Job	Job	Philemon	Plm
Psalms	Psa	Hebrews	Hip
Proverbs	Pro	James	Iei
Ecclesiastes	Ecc	1 Peter	1Pi
Song of Songs	Sng	2 Peter	2Pi
Isaiah	Isa	1 John	1Io
Jeremiah	Jer	2 John	2Io
Lamentations	Lam	3 John	3Io
Ezekiel	Ezk	Jude	Iut
Daniel	Dan	Revelation	Hem
Hosea	Hos		
Joel	Jol		
Amos	Amo		
Obadiah	Oba		
Jonah	Jon		
Micah	Mic		
Nahum	Nam		
Habakkuk	Hab		
Zephaniah	Zep		
Haggai	Hag		
Zechariah	Zec		
Malachi	Mal		

teu kenek toto nga luna mukam. Ke het pe tehulia ke tang ngana poi ke manga Lote toto. Reria pomga nem urana toto. Iange helenga Inglis song ngana haltoto. Pe Tok Pisin song ngana haltoto pule. Ure henge palaungana toto ngana laka, henge osisia nga lem helenga pengpeng pe omene luna kenek. Pe osis mene ero. O hetalauau pe o onteia Opepengpeng ke henonoua iong nga NeHalang lemene ngana.

Helenga Toto:

Alalaha nei, i NeHalang nena helenga nenge tehulia ke langa helenga Lote. Pe tehetue ke ene Tomunga Hel Heueu Ngana iange hele ia ume palau ngana nenge Iesus Kristus poia. Oteke onau teu nga helenga palaungana nem, osisia helenga nemur: 1 Korin 11:25; 2 Korin 3:1-18; Hipru 7:22-28; 8:1-13.

Iri nenge tehulia alalaha nei, te nanas sakililia Inglis pe Krik ero. Tenau

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Mateus

Iesus Na Tete Mur
(Luk 3:23-38)

1 ✡Nananga nenge te nana urume
Iesus Kristus na tete mur iange Iesus
ha nga mata nenge Teuit pe Teuit
nette Apraham.
2 Iok, Isak temene Apraham
pe Iakop temene Isak.
Pe Iuta iri ul titina mur temeria
Iakop.
3 ✡Iok, Peres iri nai tina Sara temeria
Iuta pe taria he Tamar.
Pe Hesron temene Peres
pe Rem temene Hesron.
4 Iok, Aminatap temene Rem
pe Nason temene Aminatap.
Pe Salmon temene Nason.
5 ✡Pe Poas temene Salmon pe tana he
Rahap.
Iok, Opet temene Poas pe tana he Rut.
Pe Iese temene Opet.
6 ✡Pe Naungaala ana non soke ne
Teuit temene Iese.
Iok, Solomon temene laka ne Teuit
pe tana laka ne Uraia nehei.
7 Pe Rehopoam temene laka non
palau Solomon
pe Apisa temene laka Rehopoam.
Iok, Asa temene laka Apisa.
8 Pe Iehosapat temene ne Asa
pe Iehoram temene ne Iehosapat.
Pe Usae temene ne Iehoram.
9 Iok, Iotam temene ne Usae
pe Ahas temene ne Iotam.
Pe Hesakie temene ne Ahas.
10 Pe Manase temene ne Hesakie
pe Amon temene ne Manase.
Pe Iosae temene ne Amon.
11 ✡Iok, Ekonia pe titina mur temeria
ne Iosae nga etue nenge Pa-
pilon mur te hekou sue Israel
mur pe te ua ia iri langa kileng
nge Papilon.
12 ✡Iok, tetu nga ich Papilon nem lo
pe Siltiel temene Ekonia
pe Serupapel temene Siltiel.
13 Iok laol, Apiut temene ne Serupa-
pel
pe Eliakim temene ne Apiut.
Pe Asor temene ne Eliakim.
14 pe Satok temene ne Asor
pe Akim temene ne Satok
pe Eliut temene ne Akim.
15 Iok, Eliesa temene ne Eliut
pe Matan temene ne Eliesa
pe Iakop temene ne Matan.
16 Iok ol, Iosep temene ne Iakop pe
nehei he Maria. Pe he Maria
hoe Iesus. Iesus nenge te hetue
I ke Kristus.
17 Ke Iesus na tete mur ana lala
iri analoch pe henel talun nge Apra-
ham ke lange Teuit. Iok, analoch
pe henel mule talun nge Teuit ke
langa etue nenge tela nga ich lomona
ngana nenge Papilon. Iok, analoch
pe henel mule nga etue neu ke langa
etue nenge Iesus tana hoe i ia.

Te Hoe Iesus Kristus
(Luk 2:1-7)

18 ✡Iesus Kristus tana hoho ngana
ia lohot ke pomai koi. Tana he Maria
te teke lape lei nge ne Iosep. Pe iri nai
te lei hel ero kura pe hei neu sana nga
Opepengpeng lo.
19 Pe Iosep letena tuanin ke teke
lape hile mule hei neu pe teke poia ke
nek mana iange i non urana ngana ia
pe lemene ero nge hemeia he Maria
nga hulua mataria.
20 Iok laol, letena tuanin hote ke
het pe Non Soke na angkelo e la pe
hele lange i nga opene ke teke, “Iosep!
Iong lemte palaungana laka ne Teuit.
O matau ero. O mene he Maria ke
langa lem pele ke lem hei ia iange hei
nem sana nga Opepengpeng.
21 ✡I lape hoe tuna tamane ngana e
pe o hetue kol suna nem ke ene Iesus.
Iange i lape mene mule nena hana
mur nga reria poinga poreke ngana
mur.”
22 Ure lochloch ngana nei lohot ke
pete tote ure nemur nenge Non Soke

✡ **1:1:** Gen 22:18; 1Ch 17:11 ✡ **1:3:** Gen 38:29-30; Rut 4:18-22 ✡ **1:5:** Rut 4:13-17 ✡ **1:6:** 2Sa 12:24 ✡ **1:11:** 2Ki 22–24; 2Ch 36:10; Jer 27:20 ✡ **1:12:** Ezr 3:2 ✡ **1:18:** Luk 1:27, 35 ✡ **1:21:** Luk 1:31; 2:21

hele hote nga hetatalonga hanna lo
nenge hele ke teke,
23 ✡ "Hei malolong e nge maluluch
nge non e ero kura lape sana. Pe lape
hoe tuna tamane ngana e pe lape te
hetue i ke ene Imanuel." Pe ene nem
luna pomai, "NeHalang tu luluch nge
ita."
24 Iok laol, Iosep memete haka
pe poia ure nenge NeHalang nena
angkelo heleia lange i. Pomalam
mene he Maria langa na pele ke nehei
ia.
25 ✡Pe iri nai tema luluch hel ero ke
la he Maria hoe tuna tamane ngana
neu. Pe Iosep heto sapele ke ene
Iesus.

2

Hana Papalauna Hel Tela Ke Te Heto Heke Iesus

1 Iok, Iesus ha nge Petlehem nga
kileng nenge Iutea nga etue nenge ne
Herot i naungaala ana non soke nga
kileng neu. Iesus ha ke ulo pe hana
papalauna hel te lohaka nga kileng
ilina hele nenga chaia haka ngana pe
tela nge Ierusalem.
2 ✡Pe te ontei ke te teke, "Mo teke
mo nau nge kol sune nenge tana hoe
i pe te teke Iuta mur aria naungaala
ana non soke ia. Ana non ngai?
Motu nga lemem kileng pe mo esia
ana itoch nge tualeme nga chaia haka
ngana. Ke ngana koi moat ke mo teke
mo heto heke i."
3 Pe naungaala ana non soke
Herot pe hulua lochloch ngana nge
Ierusalem te longe ure nei pe leteria
tuanin rara ia ke halang.
4 Ol pe ne Herot iu sapele tunginga
ana hana mur aria papalauna mur pe
hotonga ana hetoronga mur pe ontei
hote iri ke teke, "Kristus nem lape
tana hoe i langai?" Pe iri te tuacholia,
5 "Nge Petlehem nga kileng nenge
Iutea. Iange hetatalonga e has ngana
hele ke teke,
6 ✡ " 'Petlehem iong otu nga ich nenge
Iutea.
Pe pingam iuiu ol
iange Naungaala ana Non e lape lo-
hot nge iong
ke nauele lek hana mur nge Is-
rael.' "
7 Ol pe ne Herot iu kome hana pa-
palauna nemur pe ontei hote iri nga
etue tei toto nenge itoch neu lohot ia.
8 Ke het pe kulosia iri ke tela nge
Petlehem pe hele lange iri ke teke,
"Ala pe a tango rara hote kol sune
nem ke nek toto. A tango rere i ke a
hottaua i pe a hele at nge iau. Ke iau
pule ela ke e heto heke i."
9 Te longe Herot na helenga ke het
pe te i sapele. Pe te i ke te nanas mene
itoch nenge te esia neu. Te nanasia
lala ke la itoch neu mes pengpeng nga
kileng unne nenge mamau neu maia.
10 Te esia itoch neu pe te iech toto.
11 ✡Iok, te i teu langa pele neu
letena pe te esia kol sune nem iri nai
tana he Maria. Pe te tualou sio toto
nga matana pe te heto heke i. Ke het
pe te mene hote reria tunginga mur
nenge ururia haka toto pe te tunge
lange i. Tunginga mur nenge po-
manga (machmach) um chalemlem
ngana nenge uruna haka toto pe ure
inangana ehech ngana pe ure pais
ngana nenge inangana ehech.
12 Pe operia ke Non Soke teke tela
mule nge Herot ero pomalam te i nga
kue e nge altoto ke tela mule nga reria
kileng.

Te Ua Ke Tela Nge Ekipto

13 Iok, hana papalauna nemur tela
ol pe Iosep ma opene ia Non Soke na
angkelo e nge hele lange i ke teke, "O
lohaka nga kileng nei pe o mene kol
sune nem iri nai tana pe a ua ke a
lange Ekipto. Ala ke atu nga lamau pe
o longo ala mana nge e hele la mule
nge iong. Iange Herot lape tango rere
kol sune nem ke teke hunune."
14 Ol pe Iosep lohaka pe mene ma-
mau neu iri nai tana pe te ua sapele
nga miliko ke tela nge Ekipto.
15 ✡Tetu nge Ekipto ke la ne Herot
mete. Pe nem pule pete tote Non Soke

✡ **1:23:** Isa 7:14 ✡ **1:25:** Luk 2:21 ✡ **2:2:** Num 24:17 ✡ **2:6:** Mic 5:2; Ioa 7:42 ✡ **2:11:** Psa 72:10-15; Isa 60:6 ✡ **2:15:** Hos 11:1

na helenga nenge heleia lange hetatalonga mur nenge hele ke teke, “E iu hote tuk nga kileng nenge Ekipto.”

Herot Hun Lapue Aina Kinkino Ngana Nenge Iri Tatamanna

16 Pe ne Herot letena inin toto iange eteia ke hana papalauna mol nem te channangaia i lo. Pomalam tung hote helenga kerkereng ngana ke teke te hune aina tatamanna kinkino ngana lochloch nge Petlehem pe nga kileng mur nenge tetu rochroi nge Petlehem pule. Pe teke te hune iri nenge aria hesinga nai ke langa penpene ngana mur lochloch. Pe poia poinga neu iange ontei hote hana papalauna mol neu pe te hele lange i lo nga etue nenge te esia itoch neu.

17 Pe poinga nei lohot ke pete tote ure nenge hetatalonga Ieremaia heleia lo. Nenge hele ke teke:

18 ✡ “Te longe tanginga pe utunga lolo nge Rama.
Mele kou hepehoihoihoi. He Resel laka tangtang ia tutuna mur.
Iange tutuna mur kou hana te hune iri ke ulolo.
Pe lemene ero nge te hemaluche i.”

Tela Mule Nge Nasaret

19 Iok, ne Herot mete ke ulo pe Non Soke na angkelo lohot mule nge Iosep nga ma opene ngana nge Ekipto. Pe hele lange i

20 ke teke, “O lohaka pe o mene kol sune nem iri nai tana pe a la mule nga ich nenge Israel iange iri nenge te teke te hunune kol sune nem ngaria kou te mete lochloch lo.”

21 Pomalam Iosep lohaka pe mene kol sune nem iri nai tana pe tela mule nge Israel.

22 Pe Iosep matau nena nge la mule iange longe nge te teke ne Akelos mene mule temene munna ke i non palau pe nauele mule kileng nenge Iutea. Ol pe ma opene mule pe te hele lange i ke lange Kalelea

23 ✡pe la tetu nga kileng nenge Nasaret. Pomalam NeHalang na helenga nenge hetatalonga mur te hele hote lohot ke manmanna. Nenge hele ke teke, “Lape te hetue I ke nena nge Nasaret.”

3

Ioanes Nenge Henunun Nena Hengetoro

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Iok, nga etue nemur Ioanes nenge henunun la ke haliuliu nga ich sana lomona nenge Iutea

2 ✡ke teke, “A hulia letemo nga lemo poinga mur iange NeHalang nena naualanga pe nekinga heroi lo.”

3 ✡Ioanes nenge henunun laka nenge hetatalonga Isaias heleia ke teke,
“Non e kou haliuliu nga ich sana lomona ke teke,
‘A tatalo ele Non Soke na kue pe a poia ke pengpeng toto.’ ”

4 ✡Pe Ioanes na hengeron te ume ia nga kamel pulpulna pe ana tal nenga luana te ume hote nga huros mur uliria. Pe ana ngaunga laka sis pe misou eina.

5 Pe hulua lochloch ngana nge Ierusalem pe nge Iutea pe nga kileng lochloch ngana nga ech Iortan te longe i pe te eukirau ke tela lochloch nge i.

6 Pe te hulia leteria pe te hele hote reia poinga poreke ngana mur pe Ioanes henun sapele iri nga ech nge Iortan.

7 ✡Pe Paresio mur pe Satiusi mur tela pule nga kileng nenge Ioanes henunun hehei pe hana ia. Ol pe Ioanes esia iri pe hele lange iri ke teke, “Ilimo alete nemur itei toto nenge hemataua imo ke a ua nga NeHalang letena inin ngana nenge atat mam?

8 A poia ute hel ke henonou hote imo nge a hulia letemo lo.

9 ✡Eh! Imo a teke Apraham na tete mur imo ke lape NeHalang renge

✡ **2:18:** Gen 35:19; Jer 31:15 ✡ **2:23:** Isa 11:1; 53:2; Luk 2:39; Ioa 1:45 ✡ **3:2:** Mat 4:17; Mak 1:15
✡ **3:3:** Isa 40:3 ✡ **3:4:** 2Ki 1:8 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:9:** Ioa 8:33, 39; Rom 4:12

imo ae? Ero toto laka! E hele lange
imo pengpeng NeHalang nakuna nge
mene um nemur pe poia iri ke te
lohot ke Apraham na tete mur ia iri!
10 ✡Pe e hele lange imo pengpeng,
ila kou ma nga ae huna lo pe lape te
ris heke ae mur nga ularia. Ae nemur
nenge te hei pe nganangaria urana
ero lape te tele sue iri pe tesau heke
iri langa oan.
11 ✡"Iau e henun mene imo nga ech.
Pe poinga nem henonou hote ke ahul
mule letemo nga lemo poinga poreke
ngana mur lo. Pe I nenge nanasia iau
lape henune imo nga Opepengpeng
pe nga oan. Ana Non I palaungana
toto nge iau. Pe iau e urana ero pule
nge e mene apena ana ae ulina.
12 Pe I rahite nena sulinga lo nenge
lape sulhote uit nganngana mur nga
kina. Pe uit nganngana nemur lape
takiraua iri ke nek nga ana pele. Pe
uit kina nemur lape chacharuch heke
iri langa oan nenge remen ngana tu
ke kokoes mana."

Ioanes Henune Iesus (Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Iok, Iesus lange Kalelea pe i ke
langa ech nenge Iortan ke teke I pule
mene henuninga nge Ioanes.
14 Pe Ioanes teke hulia Iesus letena
pomalam hele ke teke, "Iau toinge e
mene henuninga laka nge iong. Pe
ngana iam o teke e henun mule iong
mam! Pomerei mai?"
15 Pe Iesus hele, "O henune iau
ol. I urana nge e mene henuninga
nge iong pomalam lape ure lochloch
ngana nenge NeHalang heleia lohot
ke pengpeng." Ol pe Ioanes longala
ke henun sapele Iesus.
16 ✡Iok, Iesus mene henuninga ke
het pe lohaka sapele. Pe nga etue neu
pengpeng tapa sana ulala pe Iesus
esia NeHalang opene nge nakuna
manga ngie chaulum nge sio at ke to
haka mana nge I.
17 ✡Pe helenga e nge sio at nga tapa
hele ke teke, "Nenge nei Iau tuk toto
nenge lemek tau tote pe e iech toto
nge i."

4

Non Poreke Ngana Olleke Iesus (Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

1 ✡Ke het Opepengpeng poia Iesus
ke i sapele ke langa ich sana lomona
e ke la non poreke ngana olleke i.
2 ✡Pe Iesus mete ana toto lo iange
ngau ero ke sinanga koana iri ana
non kina nai (40) pe miliko iri ana
non kina nai (40) lo.
3 Pe non poreke ngana la pe olleke
i ke teke, "Nenge teke iong NeHalang
tuna o hele langa um nemur ke tehul
ke iri ngaunga."
4 ✡Pe Iesus tuacholia pe hele, "Ne-
Halang nena helenga nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, 'Non e tu
ke maulul nga ngaunga mana ero.
Nenge teke mele rahit lochloche he-
lenga mur nenge lohot nga NeHalang
hanna pengpeng mele nem lape tu ke
maulul.' "
5 Ol pe non poreke ngana neu
mene sapele Iesus ke langa tuele
tana palaungana nge Ierusalem. Pe
mene heke i langa NeHalang na pele
palaungana ona nga lut toto.
6 ✡Ol pe hele lange Iesus ke teke,
"Nenge teke Iong NeHalang tuna toto
o tamu hot nga lamai ke osio langa
ich. Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
" 'NeHalang lape heleia iong lange
nena angkelo mur
ke te rahit heke mene iong nga
peria.
Pe lape otut hule apem nga um ero.' "
7 ✡Ol pe Iesus tuachol mule lange
i ke teke, "NeHalang nena helenga
mur nenge tehas sue ke ulolo, hele
pule ke pomai, 'O olleke am Soke Ne-
Halang ero toto.' "
8 Ol pe non poreke ngana neu mene
heke Iesus langa hengene e nge haka
langa lut toto pe henonoua I langa

✡ **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9 ✡ **3:11:** Ioa 1:26-27, 33; Ume 1:5 ✡ **3:16:** Ioa 1:32 ✡ **3:17:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35 ✡ **4:1:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:2:** Exo 34:28 ✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:6:** Psa 91:11-12 ✡ **4:7:** Deu 6:16

kileng lochloch ngana nga ich pe reia
kerkerenga mur.
9 Pe hele lange Iesus ke teke,
"Nenge teke o tualou sio pe o heto
heke iau lape e tunge ure lochloch
ngana nemur lange iong."
10 ✡Pe Iesus tuacholia lange i ke
teke, "Iong Satan! O ua toto nge iau.
NeHalang nena helenga mur nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, 'O
heto heke am Soke NeHalang pe o
ume mana nge i.' "
11 Ol pe non poreke ngana neu ua
ke la ol pe angkelo mur teat ke te
halaua Iesus.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea (Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus longe
Ioanes pingana nge tu nga tuele au
ngana, lohaka pe la sapele nge Kale-
lea.
13 Iesus hile kileng nge Nasaret pe
la ke tu nge Kapernam. Pe kileng nem
tunga ech hetaliliu ngana palaun-
gana nenge Kalelea ilina. Nga ich
nenga mata nenge Sepulun iri nai
Naptali.
14 Pe Iesus poingana nem lohot ke
pete tote ure nenge hetatalonga Isa-
ias heleia lo. Ke hetatalonga Isaias
hele ke teke,
15 ✡ "Ich Sepulun pe Ich Naptali nga
kue tana
nenge langa ech hetaliuliu
ngana palaungana
nenge Kalelea pe nga ech Iortan ilina
hele
kileng Kalelea nenge hana
lomonmona ngana mur te
tuia.
16 Nga lamau hehei pe hana nenge
tetu nga kileng au ngana
lape te esia lemenge palaungana.
Pe iri nenge metenga ana mulil ma
hite iri
lemenge nem tualeme hatalia iri
pule."
17 ✡Iesus talun ke hetoro nga etue
neu pengpeng pe haliu ke teke, "A
hulia lemo poinga poreke ngana mur
iange NeHalang nena naualanga pe
nekinga heroi lo."

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Iok, Iesus i olole nga ech ilina
nge Kalelea pe esia hana nai. Hana
nai neu titiria hel. Ngana laka Simon
nenge te hetue ke Petrus iri nai tina
Antreas. Iri nai te hesisio hoat nga
ruach sana iange iri hana nenge te
holole ruo.
19 Pe hele lange iri nai, "A i at ke
a nanasia iau pe e poia imo ke aole
hana pule!"
20 Ueiuei mana iri nai te hile sue
aria hoat pe tela ke te nanasia Iesus.
21 Iok, tei ole nga lamau ke telala pe
Iesus esia hana nai pule. Iri nai titiria
hel pule. Elle ene Ieims pe elle ene
Ioanes. Pe iri ne Sepeti tutuna mur
ia iri. Iri nai te manmana nga aka e
pule luluch nge temeria Sepeti ke te
palalala aria hoat. Iesus iua iri nai
22 pe ueiuei mana te hile sue teme-
ria luluch nga aria hoat pe tela ke te
nanasia Iesus.

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas (Luk 6:17-19)

23 ✡Iok, Iesus i ke langa kileng
lochloch ngana nge Kalelea ke het-
ottoro nga pele hetoronga mur. Pe
haliu hote helenga urana ngana
nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga. Pe pule hemasmasia hehei
pe hana nga aria haleles mur.
24 ✡Ol pe Iesus pingana song ke te
longe nga kileng lochloch ngana nge
Siria. Pomalam te mene iri nenge
aria haleles kuenkuena ke te laia
iri nge I. Iri nenge te amneia inin
palaungana pe iri nenge uneinei tetu
nge iri pe iri nenge singiria loiloiloi
pe iri nenge singiria metmete pe te
laia iri nge Iesus ke hemas mule iri.
25 ✡Ol pe hulua lochloch ngana nga
kileng nenge Kalelea pe Tekapolis
pe Ierusalem pe Iutea pe nga kileng
nenge tu nga ech Iortan ilina hele te
nanasia Iesus.

✡ **4:10:** Deu 6:13 ✡ **4:12:** Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 ✡ **4:15:** Isa 9:1-2 ✡ **4:17:** Mat 3:2; 19:27 ✡ **4:23:** Mat 9:35; Mak 1:39; Ume 10:38 ✡ **4:24:** Mak 6:55 ✡ **4:25:** Mak 3:7-8

5

Iesus Hetore Hehei Pe Hana

1 Iok, Iesus esia hulua nemur pe i
haka ke la are nga sasana ilina. Ol pe
nena hana mur tela nge I
2 pe talun ke hetoro sapele iri. Pe
hele,

Iechinga Nenge Manmanna (Luk 6:20-23)

3 ✡ "Iri nenge te eteia ke reria ute e
ero toto nga NeHalang matana
te iech toto
iange lape tetu teu langa Ne-
Halang nena naualanga pe
nekinga.
4 ✡Iri nenge te tangtang heueu nei te
iech toto ol
iange lape NeHalang hemaluch
mule leteria.
5 ✡Pe iri nenge tetal sio tototo iri te
iech toto ol
iange lape NeHalang tunge ich
lochloch lange iri.
6 ✡Iri nenge muteria tau tote NeHa-
lang lemene ngana
ke pomanga muteria taua
ngaunga pe ech te iech toto ol.
Iange NeHalang lape poia iri ke
saria huna.
7 Pe iri nenge leteria porekreke ia
pekngaria mur te iech toto ol
iange lape NeHalang letena
porekeia iri pule.
8 Pe iri nenge leteria lemlem te iech
toto pule
iange lape te esia NeHalang.
9 Pe pule iri nenge te hemetmete
palinga hel pe hunelinga te
iech toto
iange lape te hetue iri ke NeHa-
lang tutuna mur ia iri.
10 ✡Pe iri nenge te nanas ia poinga nge
pengpeng
pe mele hel te poi poreke iri te
iech toto
iange lape teteu la pule nga
NeHalang nena naualanga pe
nekinga.
11 ✡ "Pe imo nge a nanas ia iau
pe te hele poreke imo pe te tunge
amo melmelenga pe te channanga ia
hehei pe hana nga helenga poreke
ngana mur ke te heporeke imo
12 ✡letemo sio pe a iech toto iange
urumo palaungana kou kulele imo
nga lut nga tapa. Pe poinga nenge te
poia lange imo nem te poi tele lange
hetatalonga mur nenge tetu tala nge
imo."

Mesmes Pe Lemenge (Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 "Imo a pomanga mesmes nge
hehei pe hana nga ich nei. Pe nenge
teke mesmes nem lemene ngana het
lape ta poia ke mesmes mule ke
pomere? Lape ana ume ero ol. Poma-
lam lape ta saua pe ta hepapar hite ke
lasus.
14 ✡ "Pe imo a pomanga lemenge
nenge tualeme hatalia ich nei.
Nenge teke te ume heke tuele tana
palaungana e nga sasana, kileng nem
talkome ero toto.
15 ✡Mele pele tonge lemenge pe
hekom ite nga kaliu e ero. I lape heon
heke nga ana heoninga ke tualeme
hatal ia iri lochloch ngana nenga pele
letena.
16 ✡Ke pomalam mana imo a
tualeme pule ke hehei pe hana te
esia imo. Pe lape te esia lemo poinga
urana ngana mur pe te heto heke
Tememo nga lut nga Tapa.

Hemallaha Nga Nenga Hotonga

17 ✡ "E at ngak nei e at ke e sisparai
ia Moses nena hotonga mur pe hetat-
alonga mur te hetoro ngaria mur ero.
E at ngak pete tote iri.
18 ✡E hele pengpeng lange imo!
Tapa pe ich nei lape te het. Pe hasinga
elle munna kinkino ngana nemur
unne lape erue ero toto. Hotonga ne-
mur lape tetu ke te rorol lochloch ke
la het nga etue nenge helenga nemur
nganangana lohot ke manmanna.

✡ **5:3:** Isa 57:15 ✡ **5:4:** Isa 61:2-3; Hem 7:17 ✡ **5:5:** Psa 37:11 ✡ **5:6:** Isa 55:1-2 ✡ **5:10:** 1Pi 3:14 ✡ **5:11:** 1Pi 4:14 ✡ **5:12:** 2Ch 36:16; Ume 7:52 ✡ **5:14:** Ioa 8:12; 9:5 ✡ **5:15:** Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33 ✡ **5:16:** Epe 5:8-9; 1Pi 2:12 ✡ **5:17:** Rom 3:31 ✡ **5:18:** Luk 16:17; 21:33 ✡ **5:19:** Iei 2:10

19 ✡Nenge teke mele longo ole taua
helenga nenge hotonga sune e hele ia
pe hetore mele hel pule ke te longo
ole, mele nem pingana lape iuiu ero
toto nga NeHalang nena naualanga
pe nekinga nenga tapa. Pe mele
nenge nanas tau tote hotonga nemur
pe hetottore lala nge mele hel, mele
nem lape ene song ke palaungana
toto nga naualanga pe nekinga nenga
tapa.
20 E hele lange imo, nenge teke
a nanas tau pengpeng ia NeHalang
lemene ngana ero pe lemo poinga
urana ngana ristote poinga urana
ngana nenge Paresio mur pe hotonga
ana hengetoro mur ero lape ateu
langa naualanga pe nekinga nenga
tapa ero toto.

Hetoronga Nenge Leteinin Ana

21 ✡ "A longe lo nge nike te hele
lange hehei pe hana ke te teke, 'O
hune mele ero toto. Pe nenge teke
mele hune mele lape tenau teu langa
poinga nenge mele nem poia ke nek
toto.'
22 ✡Pe e hele pengpeng lange imo.
Mele nenge letena inin tau mule tina
e, mele nem lape tenau teu lange i ke
nek toto pule. Pe nenge teke o hele
poreke tim e, lape hana papalauna
tenau teu lange iong pule nga lem
poinga nem. Pe nenge teke o hele
ia mele ke ana hauaua, o nekia iong
iange lape osio langa oan ngingina
ngana.
23 ✡ "Pomalam nenge teke o lala ia
lem tunginga nenge lala nga NeHa-
lang nena hatanga pe letem metene
tim e nge poia poinga e lange iong
24 otal sue lem tunginga mur nga
hatanga ilina mukam. Pe ola nge
neingam nem ke imo nai a sisa per-
imo mukam. Ke het pe oat mule ke o
tunge lem tunginga lange NeHalang
ol.
25 "Pe nenge teke lem ngarang e
mene iong ke la ames nga hana nenge
te longlongo helenga mataria, a i
olole nga kue kura pe a hepeng hote
nike. Ke a sisa perimo pe a nauel
mule ke nek. Pe nenge teke ero lape
lem ngarang nem tunge iong langa
hana nemur peria pe hana nemur
lape te tunge iong lange non papal
hussu e ke tamal teua iong langa
tuele au ngana.
26 Pe e hele ke manmanna toto
lange iong lape o lohot ero toto ke la
het nga etue nenge o saua umtutuna
lochloch nenge te teke o saua.

Salaunga Ana Poinga

27 ✡ "Iok a longo, nge nike te teke,
'Oma luluch nge none nehei ero.'
28 E hele lange imo, mele nenge esia
heie pe memelei ia pe letena tuanin
mana ke teke ma luluch nge i nga
letena nge teu, poia poinga poreke
ngana nem ke het lo.
29 ✡Ke nenge teke matam nenga
pen tamalmal poia iong ke o losio nga
poinga poreke ngana o sulhote ke la-
sus. Pomalam singim unne elle mana
lape lasus ol. Pe nenge teke ero lape
te sausue iong pe singim lochloch ke
langa oan ngingina ngana.
30 ✡Iok, nenge teke perim nenga
pen tamalmal poia iong ke o losio
nga poinga poreke ngana o chato
hote pe o saua ke lasus. Urana toto
nge o hile hote singim unne ke la-
sus. Pe nenge teke ero lape tesau sue
singim lochloch ke langa oan nging-
ina ngana.

Hilenga Hel Nga Leinga
(Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 ✡"Iok, te heleia pule ke te teke,
'Nenge teke none lemene ke hile ne-
hei non nem tung tele helenga toto
e nga alalaha ke lange nehei. Iange
alalaha nem hele tote iri nai aria
leinga nge lape het.'
32 ✡Pe e hele lange imo pengpeng
mele nenge hile nehei lape poia hei
nem ke la pingana hota mule nge
none. Pe hei neu poi ke mau iange
ure huna nge iong non nenge o hile

✡ **5:21:** Exo 20:13; Deu 5:17 ✡ **5:22:** 1Io 3:15 ✡ **5:23:** Mak 11:25 ✡ **5:27:** Exo 20:14; Deu 5:18
✡ **5:29:** Mat 18:9; Mak 9:47 ✡ **5:30:** Mat 18:8; Mak 9:43 ✡ **5:31:** Deu 24:1-4; Mak 10:4 ✡ **5:32:** 1Ko 7:10-11

i nem. Ke iong non nem o eteia ke
iong sipom o heporeke amo leinga.
Ure huna nenge o teke o hile lem hei
ngana koi nei; Nenge teke lem hei ma
luluch nge none ke pingaria hota o
hile sapele i. Pe non nenge lei heke
mule hei nem lape amneia ke poreke
toto iange nanas ia hotonga nenga
leinga ero.

Ta Hekerkereng Ia Helenga E Nga NeHalang Ene Ero

33 ✡ "Iok, pule a longe lo nga he-
lenga nenge te heleia lange ratete
mur nge nike. Te teke, 'Nenge teke o
hele ke manmanna lange NeHalang
ke o poia ute e, o poia ure nem ke
lohot ke pomanga o hele ngam pe o
pallaka ero iange Non Soke esia iong
ke ulolo.'
34 ✡Pe e hele lange imo pengpeng, o
teke o hele, o hetue kileng nga lut nga
tapa ke hekerkereng ia lem helenga
ero iange NeHalang na arenga nge
heo ngana toto tu nga lut nga Tapa.
35 ✡Pe pule o hele pe o hetue ich
ke hekerkereng ia lem helenga ero
iange ich nei NeHalang nena ure nge
ala hote ke apena ma haka ia. Pe
pule o hele pe o hetue kileng nge
Ierusalem ke hekerkereng ia lem he-
lenga ero iange Non Soke nenge i
naungaala ana non soke toto laka na
kileng nem.
36 Pe pule o hele ke manmanna toto
nga palpalum ero iange o purpur ero
toto nge o hulia palpalum ina elle ke
hussu pe muna.
37 O hele ke pengpeng mana. O hele
ke 'Oe' ma o hele ke 'Ero'. Iange he-
lenga nemur nenge otal teu luluche
langa lem helenga nenge 'oe' pe 'ero'
nem non poreke ngana laka tunge
lange iong ol.

O Tuachol Mule Lange Mele Ero (Luk 6:29-30)

38 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te
teke, 'Nenge teke mele pal ele matam
iong o pal ele matana pule. Pe nenge
teke mele pal hoa ngingim iong o pal
hoa ngingina pule.'
39 Pe e hele lange iong pengpeng o
tuachol mule lange mele nenge poi
poreke iong ero. Nenge teke mele
tepele sose iong o hulia iong ke tepele
iong nga ele pule.
40 Pe nenge teke mele hemes teua
iong langa tuele nenge te long-
longo helenga ia pe teke mene lem
hengeron nenge teu ana o tunge lem
hengeron nenge ot ana lange i pule.
41 Pe nenge teke mele echia iong ke
o puotaua i ke sase pol o puotaua i ke
sase toto.
42 Pe nenge teke mele onteia iong
nga ute o tunge lange i. Pe pule nenge
teke mele lemene ke hanok ia ute nge
iong, o tunge ure nem lange i pule.

Lememo Taua Iri Nenge Tepoi Poreke Imo (Luk 6:27-28, 32-36)

43 ✡ "Pe pule a longe lo nenge te
teke, 'Lememo tau mene neingamo
mur pe apoi poreke lemo ngarang
mur.'
44 ✡Pe heueu nei e hele pengpeng
lange iong. Lemem taua lem ngarang
mur. Pe iri nenge te tunge amo
melmelenga o hetalaulau aria nge
NeHalang ke halaua iri.
45 Nenge teke apoi ke mai Tememo
nga lut nga tapa tutuna mur toto imo.
I sipona poia chaia matana ke haka
ke tua hatal ia hana uranrana ngana
mur pe nge hana porekreke ngana
mur pule. Pe poia pitte ke sio nge
hana nenge te nanas ia poinga nge
pengpeng pe nge hana nenge te popoi
poinga porekreke ngana mur pule.
46 Nenge teke lemem taua mele
nenge lemene taua iong lape o mene
urum unne ero toto. Hana nenge te
lololoch umtutuna te popoi ke poma-
lam pule.
47 Pe nenge teke o apala hot mene
neingam mur utar nge urana toto nge

✡ **5:33:** Lev 19:12; Num 30:2; Deu 23:21 ✡ **5:34:** Isa 66:1; Mat 23:22; Iei 5:12 ✡ **5:35:** Psa 48:2; Isa 66:1 ✡ **5:38:** Exo 21:24; Lev 24:20; Deu 19:21 ✡ **5:43:** Lev 19:18 ✡ **5:44:** Exo 23:4-5; Luk 23:34; Ume 7:60; Rom 12:14, 20

o poia? Hana nenge te eteia NeHa-
lang ero iri te poi ke urana toto lala
nge pekngaria mur.
48 ✡Ke imo lochloch a hepengpeng
ia imo pe a poia ure ke lohot ke peng-
peng ke pomange Tememo nga lut
nga tapa I non nge pengpeng toto.

6

Poinga Nenge Ta Halaulaua Iri Nenge Reria Ure Ero

1 ✡"Iok, letemo matana ke nek
toto. Nenge teke a poia poinga urana
ngana mur a poia pe a hemallaha
hote ke hulua te esia ero. Iange nenge
teke o hemallaha hote lape o mene
urum unne nge Temem nga lut nga
tapa ero.
2 "Ke nenge teke o tung ure lange
mele hel nenge reria ero o iua ana
ngalum paena ero. Iange hana nenge
aria hengetau nachnai te popoi ke
pomalam. Te popoia poinga nem
nga pele hetoronga mur pe nga kue
matana mur ke te teke hehei pe hana
te heto hekeke iri. Pe e hele lange imo
pengpeng iri te mene ururia mur ke
het lo.
3 Ke nenge teke a tung lange mele
hel nenge reria ure ero
4 apoi kome tote ke perimo nenge
hoihoi eteia ure nenge perimo nenge
tamalmal popoia ero. Pomalam lape
a mene urumo nge Tememo. Iange
I esia ure lochloch ngana nenge
talkomkome.

Iesus Hetore Ita Nga Hetalaulaunga
(Luk 11:2-4)

5 ✡ "Iok, nenge teke a hetalaulau
apoi ke mange hana nenge aria
hengetau nachnai ero. Iri lemeria
toto nge temes ke te hetalaulau nga
hetoronga ana pele letena pe nga
kue ilinlina mur ke te teke hehei pe
hana te esesia iri. Pe e hele lange imo
pengpeng iri te mene ururia lochloch
ke het lo.
6 Pe imo nenge teke a hetalaulau
ateu langa lemo pele nga mullimo
nenge a mamaia pe a hetalaulau
lange Tememo nenge ta esia I ero. Pe
Tememo esia ure nenge apoi kome pe
nga hoena lape tunge urumo ol.
7 ✡Iok, hana hel leteria manmanna
nge NeHalang ero. Pe nenge teke a
hetalaulau apoi ke ma nge iri ero.
Iange iri te hetalaulau pe te heleleia
helenga mur halang nenge luna ero
pe te olole ke sasase toto. Pe te teke
lape aria non soke longe iri nga reria
helenga lochloch ngana nemur.
8 ✡A poi ke mange iri ero toto. Iange
a onteia Tememo ero kura pe I etei ia
ure nemur lo nenge lape a onteia.
9 "Ke nenge teke a hetalaulau, a
hetalaulau ke mai koi;
" 'Tememem nga lut nga tapa em
pengpeng toto.
10 ✡Lem naualanga pe nekinga at
ke mo longo taua iong lakoi nga ich
ke pomanga te longo taua iong
nga lut.
11 O tunge emem ngaunga nga lapa
pe nge he pe.
12 ✡O tuacholia nge imem ero
ke pomanga mo tuacholia ero
nge iri nenge te poi poreke imem.
13 ✡O poi ele imem nga olenga
pe o hu hele ure poreke ngana
mur nge imem.'
14 ✡Iange nenge teke letem ia mele
nenge poi poreke iong lape Temem
nga lut nga tapa lape letena ia iong
pule.
15 Pe nenge teke letem ia iri nenge
te poi poreke iong ero Temem lape
letena porekeia iong nga lem poinga
poreke ngana mur ero pule."

Poinga Nenge Aheo Nga Ngaunga

16 ✡ "Nenge teke oheo nga ngaunga
o henonou hote nakum usus ngana
ero. Iange hana nenge te channanga
hali te popoi ke pomalam. Nenge teke
teheo nga ngaunga te hemallaha hot
tote lange hehei pe hana ke nakuria

✡ **5:48:** Lev 19:2; Deu 18:13 ✡ **6:1:** Mat 23:5 ✡ **6:5:** Mat 23:5; Luk 18:10-14 ✡ **6:7:** 1Ki 18:26-29 ✡ **6:8:** Mat 6:32 ✡ **6:10:** Luk 22:42 ✡ **6:12:** Mat 6:14-15; 18:21-35 ✡ **6:13:** Luk 22:40; Ioa 17:15; Iei 1:13; 2Te 3:3; 2Ti 4:18 ✡ **6:14:** Mak 11:25-26 ✡ **6:16:** Isa 58:5-9

usus toto. Pomalam te eteia ke hana
nemur teheo nga ngaunga. Pe E hele
lange imo. Hana nemur te mene
ururia mur lochloch ke het lo.
17 Nenge teke oheo nga ngaunga
o lome matam pe o helemlem heke
singim
18 ke hehei pe hana te eteia ero
nge oheo nga ngaunga. Pe Temem
nenge ta kolkolia lape tunge urum
nga hoena ol. Iange I toro mana
nge esia ure lochloch ngana nenge
talkome.

NeHalang I Urana Toto Nga Umtutuna
(Luk 12:33-34)

19 ✡ "Pe a takiraua lemo ure urana
ngana mur nga ich nei ero. Iange
lape kankan te ngau hule pe lape
tema sakilil pe singiria karkare hulu.
Pe pule lape kemenge kina mur te
tamu teu ke te kemeia iri.
20 ✡Nenge teke a takirau lemo ure
urana ngana mur a takiraua lakou
nga lut nga tapa. Iange kankan lape
ngaua ero pe ure hel te heporeke ero.
Pe pule kemenge kina mur lape te
kemeia ero.
21 Pomalam lape letem tu hit mene
kileng nenge lem ure urana ngana
mur te maia.

Lemenge Nenga Singira
(Luk 11:34-36)

22 "Matara i lemenge nenga singira.
Nenge teke matam te urana mana
singim lochloch lape tualeme.
23 Pe nenge teke matam te poreke
singim lochloch lape tu ke au mana.
Ke nenge teke lemenga e ero nga
singim pe singim au mana lape au
nem puo ke palaungana pe au hit
sapele iong.

NeHalang pe Rera Ure Mur
(Luk 16:13; 12:22-31)

24 "Mele pele ume nge hana nai ero.
Iange lape lemene ero ia e pe lemene
taua e. Nem pe la ke nanas mene e pe
nau sio mene e. Mele nenge lemene
tau tote umtutuna nakuna ero nge
ume nge NeHalang.
25 ✡"Ke pomalam e hele lange imo
letemo meena sakilil nga atu ngamo
nga ich nei ero. Nga utar nenge lape
a ngaua pe a inia pe nga utar nenge
lape a heron hite nga singimo. A
maul ngamo i ure nenge palaungana
toto nga ngaunga pe singimo i ure
nenge palaungana toto nga hengeron
mur.
26 ✡A nau haka langa ngie mur
nga lut. Iri tetua ngaunga ero pe
te lulu erochro. Pe pule te takirau
teueu ngaunga nga ana pele ero. Pe
Tememo nga lut nga tapa hengaun-
gaua iri kura. Pe ngie nemur iri
ure nenge palaungana nga NeHalang
matana ero. Ngana laka imo lo.
27 Iok, nenge teke letemo meena
sakilil amo tei nge imo purpur nge
tom ia ana etue nenge meteia ke elela
polpol?
28 Pe pomere nenge letemo meena
sakilil ia hengeron mur? A nau langa
ae rorana mur nga ume. Iri te poia
ume palaungana e ero pe iri siporia
te sime aria tal nenge te hemale hite
nge iri ero.
29 ✡Pe e hele lange imo peng-
peng Ne Solomon heron heke nena
hengeron urana ngana mur pe i
nakuna urana ero iange ae rorana
nemur nakuria urana toto nge i.
30 Pe NeHalang Isipona hemele
heilil lochloch ngana nenge tetu nga
uraurau. Pe heilil nemur tetu ke te
maulul heueu pe nge rou tesau heke
iri nga oan. Ke pomalam imo nenge
letemo manmanna ngana unne sune
mana a etei tote ol ke NeHalang lape
hemele imo pule!
31 Letemo meena ero pe a hele ke
pomachmai ero: 'Lape ta ngaua ara
utar mai ol? Pe lape ta in langai mai?
Pe lape ta heron ia utar?'
32 ✡Melehel nenge te eteia NeHa-
lang ero toto lape te song ke te tango
rere ure nemur. Pe Tememo nga lut

✡ **6:19:** Iei 5:1-3 ✡ **6:20:** Mat 19:21; Luk 18:22 ✡ **6:25:** Pil 4:6; 1Ti 6:6-8; 1Pi 5:7 ✡ **6:26:** Mat 10:29-31; Luk 12:6-7 ✡ **6:29:** 1Ki 10:4-7; 2Ch 9:3-6 ✡ **6:32:** Mat 6:8 ✡ **6:33:** 1Ki 3:11-14; Psa 37:4, 25; Rom 14:17

nga tapa eteia lo ure nemur nenge purpur ero nge imo.
33 ✡Ure nenge toi nge lememo tau tele ngana laka NeHalang nena naualanga pe nekinga pe pule nena poinga nenge pengpeng toto. Ol pe NeHalang lape tunge ure lochloch ngana nemur lange imo.
34 Pomalam letemo tuanin rara sakilil nga utar nenge lape lohot nge rou ero. Etue nenge rou nem i sipona letena tuaninin nge i sipona. Ke ure meena ngana mur te lohot ke te purpure etue elle pe elle.

7

A Henonou Perimo Lange Mele Ero (Luk 6:37-38, 41-42)

1 ✡ "A henonou perimo lange mele hel ero toto. Mele nenge henonou penna lange mele NeHalang lape henonou penna lange i.
2 ✡Kue nenge a henonou perimo lange mele hel kue nem mana NeHalang lape poia lange imo pule.
3 "Pomere nenge o esia ae mumuna unne sune nge ma ele neingam matana pe o kolkolia ae chonna palaungana nenge ma ele iong sipom matam?
4 Pomere nenge ae chonna palaungana ma ele matam pe o hele lange neingam e neu ke o teke o poi hote ae mumuna unne nenge ma ele matana?
5 Iong am hengetau nai iam teke poi pe o mene hot tele ae chonna palaungana nenge ma ele matam mukam. Ke het o nau ke nek pe o poi hote ae mumuna unne sune nenge ma ele neingam e nem matana ol.
6 "Lemo ure urana ngana mur nenge heo ngana a tunge lange kaone mur ero. Pe lemo holonga mur a tamal sue lange kie mur ero. Iange lape te hepapar hulu hit mene pe te ringha taua imo pe te lata hule imo.

Ta Onteia NeHalang (Luk 11:9-13)

7 ✡ "O ontei pe lape NeHalang tunge lange iong. O tango rara pe lape o hottaua. O ischong nga piunga pe piunga nem lohe lange iong.
8 ✡Ke iri nenge te onteitei te menmene pe iri nenge te tango rarara te hottautau pe iri nenge te ischongchong nga piunga lape piunga olha lala nge iri.
9 "Amo tei nge imo nenge teke tuna tamane ngana e ontei loi lange i pe tunge um lange tuna?
10 Nem pe tuna ontei ruo pe tunge ilimo lange i?
11 ✡Imo hana poreke ngana nemur a eteia utar nenge urana nge lape a tunge lange tutumo mur. Ke pomalam a etei tote ol ke Tememo nenga lut nga tapa lape tunge ure urana ngana mur lange iri nenge te onteitei lala nge I.
12 ✡ "Pe nga ure lochloch poinga urana ngana mur nenge lememo ke mele hel te poia lange imo a poia lange iri pule. Moses nena hotonga mur pe hengetoro nenge hetatalonga mur luna toto koi nei.

Piunga Matana Nenge Kino Pe Nenge Soke (Luk 13:24)

13 "Iok, imo a i teu laka nga piunga matana nenge kino. Iange piunga nenge soke pe ana kue mallaha pe song ke langa oan ngingina ngana. Pe hulua halang toto te i teueu nga piunga nem.
14 Pe piunga nenge kino ana kue tuna mana pe mallaha ero. Pe kue nem song ke langa maulinga ke koko ana kileng. Pe iri hel mana te saolia kue nem pe te nanasia.

Hana Nenge Te Pallaka Ke Te Teke Iri Hetatalonga (Luk 6:43-44)

15 ✡"Iok, a nauala amo ke nek nge hana nenge te channangnanga ke te teke iri hetatalonga mur. Iri lape teat nge imo pe te maluch ole mene imo

✡ **7:1:** Rom 2:1; 1Ko 4:5; Iei 4:11-12 ✡ **7:2:** Mak 4:24 ✡ **7:7:** Mak 11:24; Ioa 14:13; 15:7; 16:23-24 ✡ **7:8:** 1Io 3:22; 5:14-15 ✡ **7:11:** Iei 1:17 ✡ **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10 ✡ **7:15:** Mat 24:24; Ume 20:29; 2Pi 2:1

ke pomanga sipsip mur. Pe i nge ero
la. Nga leteria nge teu te poreke toto
ke pomalaka nga kaone hinolo mur.
16 ✡Lape a etei tote iri ke nek laka
nga reria poinga mur ol. A nau at,
uain nganangana te sohe hote nga
kiki tana ero. Pe ae Popi nganangana
te sohe hote nga heilil nenge meme-
sanga ngana halang ero.
17 Ke pomalam mana ae nenge
urana lape nganangana mur te
urana mana pe ae nenge poreke lape
nganangana mur te poreke.
18 Ke ae nenge urana nakuna ero
nge nganangana poreke. Pe ae nenge
poreke nakuna ero nge nganangana
urana pule.
19 ✡Pe ae nemur nenge nganan-
garia te poreke lape te tele sue iri pe
tesau heke iri langa oan.
20 ✡Ke pomalam mana lape a eteia
hana nemur nga ure nemur nenge te
popoia.

Lape Non Soke Eteia Imo Ma Ero? (Luk 13:25-27)

21 ✡ "Hulua lape te hetue iau ke 'Non
Soke Non Soke' pe iri lochloch lape
teteu la ero toto nga naualanga pe
nekinga nga lut nga tapa. Iri nenge
te nanas taua Temek nenge tu nga
lut lemene ngana iri mana lape teteu
langa naualanga pe nekinga nenga
tapa.
22 Pe hulua lape te hele at nge
iau nga NeHalang nena haliunga ana
etue nem ke mai, 'Non Soke, Non
Soke, imem mo haliu hote iong pe mo
helope hote uneinei mur pe mo poia
urelu mur ke te lohot nga iong em
pule i.'
23 ✡Pe lape e hele ke mallaha toto
lange iri ke e teke, 'Imo nemur, e eteia
imo ero toto. A ua toto nga matak.
Imo hana porekreke ngana mur iam.'

Hana Nai Te Hemes Pele (Luk 6:47-49)

24 "Ke pomalam iri nenge te longe
lek helenga mur pe te nanas taua
te poi ke pomanga non nenge letena
matana ke hemes heke na pele nga
um.
25 Pe nga etue nenge pitte molmol
pe ech hotot pe tuttula at ke tah teu
nga pele neu pe pele nem losio ero.
Iange ana pele mes haka nga um ke
kerkereng toto.
26 Pe iri nenge te longe lek helenga
pe te nanas taua ero te poi ke poma-
laka nge non nenge letena matana
ero pe hemes sio mene na pele nga
peipei.
27 Pe nga etue nenge pitte molmol
pe ech hotot pe tuttla at ke tah teu
nga pele neu pe pele nem hutu sio ke
chach hulu."
28 Iok, Iesus hele ia ure nemur ke
het pe hulua nemur leteria tuanin ke
halang nga Iesus hetoro ngana.
29 ✡Iange i hetoro ke pomanga ho-
tonga ana hetoronga mur ero. Het-
oro ngana pomalaka nga none nge na
kerkerenga palaungana toto.

8

Iesus Hemasia Non Sususun Kina E (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

1 Iok laol, Iesus i sio mule nga
sasana neu pe hulua halang toto te
nanasia i.
2 Ol pe none nge haleles poreke
ngana mene i lange Iesus. Non neu
lake tualou sio nga Iesus matana pe
hele, "Non Soke, nenge teke lemem
o hemas mule iau ke singik lemlem
mule."
3 Ol pe Iesus tul hot sapele penna
pe la tal heke nge non neu pe hele,
"Oe iau lemek. Singim lemlem mule
ol." Ueiuei mana pe haleles poreke
ngana neu het sio sapele nga non neu
singina. Haleles poreke ngana neu
ngau hohoa singira.
4 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke,
"Heueu o hele hote ure nei lange
mele e ero toto. Ola ke o eteia
iong lange tunginga ana none ke poia
tunginga nenge Moses hele ia nga
hana nenge te urana mule. Ke nem

✡ **7:16:** Kal 5:19-22; Iei 3:12 ✡ **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Ioa 15:6 ✡ **7:20:** Mat 12:33 ✡ **7:21:** Luk 6:46; Iei 1:25 ✡ **7:23:** Psa 6:8; 2Ti 2:19 ✡ **7:29:** Mak 1:22; Luk 4:32 ✡ **8:4:** Lev 14:1-32; Mat 9:30; Luk 17:14

lape henonou hote utar nenge e poia
lange hehei pe hana."

None Letena Manmanna Ngana Nge Palaungana Toto (Luk 7:1-10)

5 Iok, Iesus la ke i teu nga kileng
palaungana nenge Kapernam pe
palinga hel ana hana mur aria soke
e lake esia i pe hele lange Iesus ke
halaua i.
6 Ke non soke neu hele lange Iesus
ke teke, "Non Soke, lek non nenge
umume nge iau kou ma mana nga
pele. Singina inin hulu pe sachul rara
ero toto."
7 Pe Iesus hele, "Lape e la ke e
hemasmasia i."
8 Pe palinga hel ana hana mur aria
soke neu hele, "Non Soke, iau e urana
ero toto nge o teu at nga lek pele.
O hele mana pe lek non neu urana
mule.
9 Iange iau pule hana hel tenau ele
iau. Pe iau enau ele lek hana mur hel
pule. Nenge teke e hele lange iri ke,
'Ola,' pe ana non la. Pe e hele lange
i neu ke, 'O iat,' pe ana non i at. Pe e
hele lange lek non ke, 'O poia ure nei,'
pe i poia."
10 Iesus longe non neu nge hele ke
mau pe letena tuanin ke halang. Ol
pe hele lange iri nenge te nanasia
i, "E hele ke manmanna toto lange
imo, e hottaua none nge Israel nge
poi ke mange non nei ero kura. Non
nei letena manmanna ngana palaun-
gana toto.
11 ✡Hulua halang teat nga kileng
hele nenga chaia haka ngana, pe nga
chaia sio ngana pe la te kila ke te
ngau luluch nge Apraham pe Isak
pe Iakop, nga naualanga pe nekinga
nenga tapa.
12 ✡Pe hana nenge reria kileng neu
toto, lape NeHalang lope hote iri ke
la tetu nga kileng au ngana. Nga
kileng nenge te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia."
13 Ol pe Iesus hele lange palinga
hel ana hana mur aria soke neu, "O
laol, Ure nem lape lohot ke pomanga
letem manmanna ngana nenge o
teke lape lohot ke pomam. Ol pe
nena non nenge singina haleles neu,
singina urana mule nga etue neu
pengpeng."

Iesus Hemasia Hulua Hel Pule (Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

14 Iok, Iesus la ke i teu nga Petrus
nena pele pe esia Petrus uene nge
singina haleles ke ma nga hete. Ana
hei singina milanglang.
15 Ol pe Iesus penna la ke rahite
hei neu pe ana haleles het sio sapele.
Pe hei neu lo haka pe tun sapele
ngaunga pe hengaua Iesus.
16 Iok, nga ulei te laua iri nenge
uneinei tu teu nge iri ke te laia iri nge
Iesus. Pe Iesus hele pe helope hote
uneinei nemur pe hemas mule iri
lochloch ngana nenge singiria hale-
les.
17 ✡Pe poinga nenge Iesus poia
nem, poia ke pete tote NeHalang
nena helenga e nge hetatalonga Isa-
ias hele hote nge nike lo nenge hele
ia ke teke,

"Isipona amneia ara melmelenga
pe takisia ara haleles mur."

Te Teke Te Nanasia Iesus (Luk 9:57-62)

18 Iok, Iesus esia hulua nge te
heliliu hite I ke tom, pe hele lange
nena hana mur ke teke te lotele langa
kolkolu palaungana neu ilina hele.
19 Ol pe hotonga ana hetoronga e
la pe hele lange Iesus ke teke, "Het-
oronga, nenge teke o la ke merei, iau
lape e nanas mene iong."
20 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke,
"Kaone hinolo mur reria polo tu nga
ich, polo nenge te mamaia. Pe ngie
mur pule reria kiniu, pe Non Tuna
munna e nge mama ia ero."
21 ✡Pe Iesus nena none hele ke teke,
"Non Soke, e la ke e alo hite temek
mukam, ke ulo pe e at ke e nanasia
iong ol."

✡ **8:11:** Luk 13:29 ✡ **8:12:** Mat 22:13; 25:30; Luk 13:28 ✡ **8:17:** Isa 53:4 ✡ **8:20:** 2Ko 8:9 ✡ **8:21:** 1Ki 19:20

22 Pe Iesus hele lange non neu ke
teke, “Hana nenge te metmete pekn-
garia mur te alo hit mulmule iri. Pe
iong o iat ke o nanasia iau.”

Iesus Hemete Ruach Pe Tuttula Palaungana
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)

23 Iok, Iesus haka nga sulang e pe
nena hana mur tela luluch nge I.
24 ✡Te la ol pe kileng eingana
haka sapele. Pe kileng eingana neu
palaungana pe poia ruach ke poreke
toto. Pe ruach ana mee teke hepuluch
sue iri. Pe Iesus mamani.
25 Ol pe nena hana mur te hengo
heke I pe te hele ke te teke, “Non Soke,
o halaua ita ero kai? Ta metmete lo i!”
26 ✡Pe Iesus hele, “Imo letemo man-
manna ngana unne sune mana iam.
A matau sakilil ia utar?” Ol pe Iesus
lo haka pe hele ke kerkereng toto
langa tuttula palaungana neu pe ru-
ach poreke ngana neu. Ol pe tuttula
palaungana neu het pe ruach poreke
ngana neu ma ke mello mule.
27 Ol pe hana nemur te esia pe lete-
ria tuanin ke halang pe te hele, “Non
nei mai i utar toto? Tuttula pe ruach
te longo tau mene I.”

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Uneinei Tuteu Nge Iri
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)

28 Iok, Iesus lo tele la sapele nga
kolkolu palaungana neu ilina hele
nga Katara mur reria ich. Pe hana
nai nge uneinei tu teu nge iri. Te lo-
hot nga rika mur nenge hana koluria
mur tema teu ia pe la te saolia Iesus.
Pe hehei pe hana te matau tote hana
nai neu ke te i rara nga lamau ero
toto. Iange iri nai nakuria sisiling
toto.
29 ✡Iok laol, hana nai neu te al-
ngaria sapele, “NeHalang Tuna, o
teke oat ke o potaria ia imem? Emem
etue nenge mo takisia emem melme-
lenga at ero kura.”
30 Pe kie ana tuangarung e te sesel
ke sase ero mana nga iri te mes
ngaria.
31 Ol pe uneinei nemur te echia
Iesus, “Nenge teke o lope hote imem
heueu, o kulosia imem ke mo teu
heke kou kie ana tuangarung neu.”
32 Ol pe Iesus hele lange iri, “Iok,
a laol!” Ol pe uneinei nemur te lo-
hot nge hana nai neu pe la ke teteu
heke kie nemur. Pe kie ana tuan-
garung neu te song hot sapele langa
sasana neu ilina, pe te losio teu nga
kolkolu neu pe te pulachlach ke te
mete sapele.
33 Pe iri nenge tenau elele kie ne-
mur te song sapele ke tela nga tuele
tana pe te hele ia ure nenge lohot
nga kie nemur, pe pule nge hana nai
nenge uneinei tu teu nge iri neu.
34 Ol pe hulua lochloch ngana nga
tuele tana palaungana neu, te i ke la
te lohot nge Iesus. Te la te esia I pe
te hele ke kerkereng toto lange I ke te
teke, ua nga reria kileng unne neu pe
la toto nga kileng unne.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Singina Mete
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

1 ✡Iok laol, Iesus lo haka mule nga
sulang pe mana tele mule ke lange
Kapernam, nga i sipona nena kileng
huna.
2 Ol pe hana hel te takis ia none
nge singina lochloch mete pe ma-
mana nga tako. Pe Iesus esia hana
nemur leteria manmanna ngana pe
hele lange non nenge singina mete
neu, “Letem huna sakilil ero ol. E
saua lem poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto lo.”
3 Pe hotonga ana hetoronga mur
hel, te hele chunuch mana nge iri
ke pomai, “Non nei hele ngana po-
malaka nga I NeHalang toto i. Poia
helenga nei, heporeke tote NeHalang
ene.”
4 ✡Pe Iesus eteia leteria tuanin
ngana mur ke ulolo. Ol pe hele
ke teke, “Pomere nenge letemo inin
ngana nem tu teu mana nge imo ke
pomam?

✡ **8:24:** Psa 4:8 ✡ **8:26:** Mat 14:31; Psa 89:9 ✡ **8:29:** Mak 1:24; Luk 4:41 ✡ **9:1:** Mat 4:13 ✡ **9:4:** Luk 9:47; Ioa 2:25

5 Helenga tei nge semel nge lape te
heleia? ‘E saua lem poinga poreke
ngana,’ ma nenge e teke, ‘O mes haka
pe o i.’?
6 ✡Iau e teke e poia ke mam ke a
eteia, ke Non Tuna na kerkerenga
palaungana nga ich, nge saua hehei
pe hana reria poinga poreke ngana
mur ke lasus toto.” Ol pe Iesus hele
lange non nenge singina mete neu,
“O mes haka pe o mene lem manga pe
o i ke o la nga lem pele.”
7 Non neu mes haka pe i ke la sapele
nga na pele.
8 Pe hulua lochloch ngana te esia
ke pomau pe leteria huna pe leteria
tuanin ke halang. Pe te heto heke
tote NeHalang ene iange tunge kerk-
erenga palaungana nei at nge ita non.

Iesus Iua Mateus
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Iok, Iesus lo haka nga lamau pe i
ole ke la pe esia none nge ene Mateus,
nge arare nga hana nenge te lololoch
umtutuna reria pele sune. Ol pe Iesus
hele lange i ke teke, “O i at ke o nana-
sia iau.” Mateus lo haka pe nanas
sapele Iesus.
10 Iok, Iesus pe na hana mur teare
ke te ngaungau nga Mateus na pele
pe hana nenge te lololoch umtutuna
pe hana porekreke ngana mur teat ke
te ngau luluch nge iri.
11 ✡Pe Paresio mur te esia ke mau
pe te onteia Iesus nena hana mur
ke te teke, “Pomere nenge amo
hetoronga ngau luluch nge hana
porekreke ngana pe hana nenge te
lololoch umtutuna mai?”
12 Pe Iesus longe pe hele, “Haleles
kina mur mana tela nge non nenge
hemasmas ia haleles kina mur, pe
iri nenge singiria urana tela nge non
nem ero.
13 ✡Ala pe letemo tuanin hote he-
lenga nei luna ke nek. ‘Lemek ero
ia lemo tunginga pa nemur nenge a
makmak huros. Lemek ke letemo ia
hehei pe hana.’ Iange e at ke e iua
hana porekreke ngana mur mana, pe
hana nenge te urana e iua iri ero.”

Onteinga Nga Hengeo Nga Ngaunga
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 ✡Iok, Ioanes na hana mur teat pe
te onteia Iesus ke te teke, “Pomerei
nenge imem pe Paresio mur moheo
nga ngaunga pe lem hana mur teheo
ero?”
15 Pe Iesus tuacholia ke teke,
“Nenge teke none nge lei heueu
ngana at ke kila luluch nge nena
hana mur, hana nemur lape te iech
ke elela. Pe nga etue nenge non
halangina nem i ero hatalia iri,
hana nemur lape teheo nga ngaunga
sapele.
16 “Mele pele mene malenga
heueu ngana sachana, pe sima hite
hengeron nike ngana chach ngana
ero. Nenge teke poia ke pomam, lape
malenga sachana heueu ngana nem
ta chach mule. Pe ure chach ngana
nem palaungana toto sapele.
17 Nenge mele ling teua uain heueu
ngana ke langa meme ulina ke kina
ia, ling teua langa meme ulina nenge
nike ngana ero, iange meme ulina
nike ngana nem sosolos lo, pe uain
heueu ngana nem lape una haka ke
hemute meme ulina sosolos ngana
nem ke chach. Pe uain nem lape
pasiling hot pe kina pule poreke ke la-
sus. Nenge urana laka, ling teua uain
heueu ngana ke langa kina meme
ulina nenge heueu ngana. Pomalam
iri nai tetu ke urana.”

Mele Hei Ngana Sune Nge Mete, Pe Heie Nge Haleles Poreke Ngana Poia I
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

18 Iok, Iesus helele kura pe non
nenge nauelele pele hetoronga neu,
at ke tualou sio nga Iesus matana pe
hele, “Tuk nenge hei pau kou mete
heueu mana nei. Pe e teke o i at ke la
otal heke perim nge i ke maul mule.”
19 Iok laol, Iesus pe nena hana mur
te lo haka pe tela luluch nge non neu
sapele.

✡ **9:6:** Ioa 17:2 ✡ **9:11:** Luk 15:2 ✡ **9:13:** Hos 6:6; Mat 12:7 ✡ **9:14:** Luk 18:12 ✡ **9:20-21:** Mat 14:36

20-21 ✡Pe heie pule toho mala lohot
nge i ke hesinga iri analoch pe nai
lo. Pe ana hei helele nge i sipona ke
teke, “Nenge teke e ra haka mana nga
Iesus na hengeron, haleles nei lape
het nge iau sapele.” Pomalam hei neu
langa Iesus rumena pe rahaka nga
Iesus nena hengeron ana horo.
22 Ol pe Iesus ralele pe esia i pe
hele, “Hatong, letem huna ero ol.
Letem manmanna ngana laka nenge
hemaulia iong nga haleles nem.” Pe
nga etue unne neu pengpeng haleles
neu het sapele nge hei neu.
23 Iok laol, Iesus la ke i teu nga non
nenge nauelele hetoronga ana pele
nena pele pe esia hana nge te iuiua
iu pe hulua nge te chauchai rara ke
halang.
24 Ol pe Iesus hele, “Imo lochloch
ngana nem a ua! He nem mete ero
iam, mamani mana laka.” Pe hulua
nemur te melmel lil ia Iesus.
25 Iok, hulua nemur tela ke tetu nge
hot pe Iesus teu la ke ra hite he neu
nga penna. Ol pe he neu opene teu
mule nge i pe lo haka sapele.
26 Pe ure nenge Iesus poia neu
ana helenga song ke kileng lochloch
ngana nenga lamau te longe.

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit

27 ✡Iok, Iesus lohot nga lamau ke
teke lalalo pe hana mata hit nai te
nanas pe alngaria hot lange I ke te
teke, “Ne Teuit tuna, letem poreke ia
imem!”
28 Ol pe Iesus la ke i teu nga pele
e pe mata hit nai neu tela nge i. Pe
Iesus onteia iri ke teke, “Imo mam
letemo manmanna toto ke lape e
hemas mule imo ma?”
Pe iri nai te hele, “Oe Non Soke,
letemem manmanna toto i.”
29 Iok laol, Iesus ra haka nga iri
nai mataria pe hele, “Lape e poia
ure nem ke lohot nge imo nai ke po-
manga letemo manmanna ngamo.”
30 ✡Ol pe iri nai tenau mule sapele.
Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange
iri nai ke teke, “A hele hote ure nei
lange mele ero toto.”
31 Pe ero. Hana nai neu tela ol pe
te hesongia ana helenga nga kileng
lochloch ngana.

Iesus Hemasia None Ke Hele Mule

32 Iok, nga etue nenge hana nai
nem te i ke tela, hana hel te takisia
none pule lange Iesus. Non nem hele
poreke iange uneinei tu teu nge i.
33 ✡Iesus helope hote uneinei nem
ke ua hot nge non nem. Iok laol non
nenge hele poreke nem hele mule
sapele. Ol pe hulua ngaria lohot pe
te hele, “Imem mo kolkol ute e nge
pomai nge lohot nge nike nge Israel.”
34 ✡Pe Paresio mur te hele, “Uneinei
mur aria soke laka hekerkereng ia i
ke helope hotote uneinei mur.”

Ume Ana Hana Mur Iri Halang Ero

35 ✡Iesus i ke rongo heke tuele
tatana mur pe kileng kinkino ngana
mur, ke hetottoro nga hetoronga ana
pele mur. Iok, pe haliu hote helenga
urana toto ngana nenga NeHalang
nena naualanga pe nekinga pe pule
hemasia hehei pe hana nga aria hale-
les mur.
36 ✡Pe Iesus esia hulua nemur pe
letena ia iri iange leteria meena pe
tetu poreke, pe mele nge nauele iri
ero ke pomanga sipsip mur nge aria
naunga ala ero.
37 ✡Ol pe hele lange nena hana mur
ke pomai, “Ngaunga halang te mera
tach lo. Pe lulunga ana hana mur iri
unne sune mana.
38 A hetalaulau lange ume
tokoninga ke kulosia lulunga ana
hana mur hel pule ke te halau ke te
lulu.”

10

Iesus Iua Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

✡ **9:27:** Mat 20:29-34 ✡ **9:30:** Mat 8:4 ✡ **9:33:** Mak 2:12 ✡ **9:34:** Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15
✡ **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39 ✡ **9:36:** Num 27:17; 1Ki 22:17; Zec 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34 ✡ **9:37:** Luk 10:2 ✡ **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1

1 ✡Iok laol, Iesus iua nena hana
mur nge iri analoch pe nai ke te eu-
kirau pe tunge kerkerenga palaun-
gana lange iri. Te mene kerkerenga
palaungana nem ke lape te helope
hotote uneinei mur, pe te hemasmas
ia hehei pe hana nga aria haleles
mur.
2-4 Pe Iesus nena hana mur analoch
pe nai eria koi nemur:
Simon (nenge ene e pule Petrus)
Antreas (Simon tina)
Ieims (ne Sepeti tuna)
Ioanes (Ieims tina)
Pilip
Patolomius
Tomas
Mateus (nenge lololoch umtutuna.)
Ieims (nenge Alpeus tuna)
Tateus
Simon (non nenge teke Israel mur
iri siporia tenau ele iri)
Iutas Iskariot (nenge tunge Iesus
langa hana porekreke ngana
mur peria)
5 Hana iri analoch pe nai nei, Iesus
kulos hote iri pe hetoro tote iri ke
mai, "Ala pe atu luluch nge hana
lomonmona ngana mur ero. Pe pule
ala nge iri nemur nge Samaria ero.
6 ✡Ala manmana nge hehei pe hana
nenge Israel iange iri te pomalaka
nga sipsip mur nenge te erue toto lo.
7 ✡Ala pe a haliu hote koi helenga
nei, 'NeHalang nena naualanga pe
nekinga nenga tapa, ngana koi heroi
lo.'
8 Pe a hemasmas ia haleles kina
mur, a hemaul heke mule iri nenge
te metmete. Pe a helemlem mule
iri nenge haleles poreke ngana ngau
lala ke ngau hoa singiria pe a he-
lope hotote uneinei mur. Kerkerenga
nenge e tunge lange imo nei, a olia at
nge iau ero. Pomalam, a la pe a poia
lange iri pe a chepeia uruna ero pule.
9 ✡Pe pule a in teua umtutuna unne
e pe machmach unne e pe hake unne
e nga amo melo matana ero toto.
10 ✡Ai ia inga nei pe a takis kole ero
pule. Pe a mene ke lemo hengeron
nachnai ero pe apemo ana kalenga
haka nachnai ero pule. Pe pule a ra
hit heko ero. Iange ure nemur, non
nenge umume uruna ia.
11 "Nenge teke ateu langa kileng
palaungana e, nem pe nga tuele kina
sune, anau rara none nge na poinga
urana pe pengpeng pe a la ke atu
luluch nge i nga nena pele. Pe atu
luluch nge i ke la het nga etue nenge
a lo haka mule.
12 ✡Ke nenge teke a i teu nga pele e,
a hele ke a teke NeHalang pete imo.
13 Pe nenge teke iri nenga pele nem
te iech ia lemo helenga, lemo helenga
urana ngana nem lape tu luluch nge
iri. Pe nenge teke ero, lemo petenga
nem haka mule nge imo.
14 ✡Pe nenge teke none longo lange
imo ero pe mene imo langa nena
pele ero, a pasis sue maruchrue nga
apemo pe ai hot nga kileng nem.
15 ✡E hele ke manmanna toto lange
imo. Nga NeHalang nena haliunga
ana etue kileng nem lape mene tuan-
gachol nge poreke toto nga nenge So-
tom pe Komora."

Iesus Heleia Ure Meena Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 ✡ "Iok, a longo at nge iau ke nek
toto. E kulosia imo ke pomalaka nga
mele nenge kulosia sipsip mur ke tela
ke tetu teu luluch nge kaone hinolo
mur. Pomalam letemo matana ke
nek toto ke manga hilimo pe a nanas
tau tote ngie chaulum nena poinga
nenge tu ke neknek.
17 ✡Pe anau ala amo ke nek toto nge
hana mur. Iange lape te laua imo kela
ames nga hana papalauna mataria
pe pule lape te taklala teua imo langa
hetoronga ana pele pe tepal hulu hite
imo.
18 Pe te poia imo ke pomam iange
lek hana mur imo. Ke lape te mene
imo lange almasinga ana hana mur

✡ **10:6:** Jer 50:6 ✡ **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9, 11 ✡ **10:9:** Luk 10:4 ✡ **10:10:** Luk 10:7; 1Ko 9:14 ✡ **10:12:** Luk 10:5-6 ✡ **10:14:** Luk 10:10-12; Ume 13:51 ✡ **10:15:** Mat 11:24; Iut 7 ✡ **10:16:** Luk 10:3; Rom 16:19 ✡ **10:17:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15

pe naunga ala mur. Pe lape a hele
hote helenga urana toto ngana lange
iri pe nge hana lomonmona ngana
mur pule.
19 Pe nenge teke te laua imo, letemo
song rara sakilil ero. Iange a hele
ngamo nga ure nenge a heleleia lape
ma ke mallaha hot mana nga letemo
nga etue nem pengpeng.
20 ✡Pe imo sipomo a hele ero, iange
Tememo NeHalang opene lape hele
hot nga halimo ol.

21 ✡ "Non e lape tua hita mule tina
ana pe te hune i ke mete. Pe none
lape poia poinga nem lange tuna pule
ke tua hita mule ana. Pe aina lape
te pal hel luluch mule nge tetemeria
mur pe tataria mur pe te hune iri ke
te mete.
22 Hana lochloch lape lemeria ero
ia imo iange Iau lek hana mur imo.
Pe mele nenge mes ke kerkereng toto
nga letena manmanna ngana, lape
mene maulinga ke koko.
23 Nenge teke te poi poreke imo nga
kileng e, a ua ke a langa kileng e pule.
E hele ke manmanna toto lange imo
koi. Imo lape a heulo hote amo ume
nga kileng lochloch ngana nge Israel
ero kura, pe Non Tuna lape at.

24 ✡ "Mele nenge lala nga hengetoro
kura, i muka mule nge ana hetoronga
ero. I nanas tau mene ana hetoronga.
Pe mele nenge umume nge none, i
pule tamu tote ana ae huna ero. I
longo la manmana nge ana ae huna.
25 ✡Pe mele nenge lala nga het-
oronga nem purpur pule nge lohot
ke pomange ana hetoronga. Pe pule
mele nenge umume nge none nem,
purpur pule nge lohot ke pomange
ana ae huna nem. Ke nenge teke te
hetue non poreke ngana ene Pelsipul
lange non soke e, lape te poia poinga
nem ke palaungana toto lange non
nem nena hana mur."

A Matau Mene NeHalang I Toro Mana
(Luk 12:2-7)

26 ✡ "Pe a mataua iri ero. Ure
lochloch ngana nenge talkomkome
lape lohot nga mallaha. Pe ure
lochloch ngana nenge te hele
komkome lape lohot ke hulua te eteia
pule.
27 Utar nenge e heleia lange iong
nga kileng au ngana, o hele hote nga
sinanga. Pe utar nenge e mangun ia
langa talngam, o mes haka ia nga pele
ona pe o haliu hote.
28 ✡A matau heke mene hana nenge
te hunun ero. Iri te hun mene singira
pe te hune opere ero. A matau mene
laka I nenge lape chacharuch heke
singira pe opere nga oan nge henge
lemlem.
29 Ngie kinkino ngana nai ururia
haka toto ero. Pe te olia iri nga um-
tutuna elle mana. Pe nenge teke elle
nge iri mete, Tememo eteia ke het lo.
30 Pe pule NeHalang amele pal-
palumo ina pe eteia iri ke het ta lo.
31 ✡Ke a matau ero, iange imo a ele
haka toto nga ngie nemur."

A Hele Hote Letemo Manamanna Ngana Lange Hehei Pe Hana
(Luk 12:8-9)

32 "Mele nenge mes haka nga hu-
lua mataria pe hele hote letena man-
manna ngana nge Iau, mele nem lo-
hot ke lek non ia toto. Pe lape e heleia
i lange Temek nga lut nga tapa.
33 ✡Pe mele nenge hele ke teke eteia
Iau ero nga hulua mataria, Iau lape e
hele lange Temek nga lut nga tapa, ke
e teke e eteia mele nem ero pule.

34 "Imo a teke e at ke e hesue ki-
langa nge urana nga ich nei, ae? Ero
nike. E at ia kakop nge matana kaliu
ala i. Pe lape e heporeke lemo kilanga
mur.
35 ✡Lape e poia kol mele ke iri nai
temene te hunel, pe he mele ke iri nai
tana te hunel, pe heie ke iri nai na
melei te hunel.

✡ **10:20:** Ioa 14:26 ✡ **10:21:** Mic 7:6; Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 ✡ **10:24:** Luk 6:40; Ioa 13:16; 15:20 ✡ **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 ✡ **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 ✡ **10:28:** Rom 8:31; Iei 4:12 ✡ **10:31:** Mat 6:26 ✡ **10:33:** Mak 8:38; Luk 9:26; 2Ti 2:12 ✡ **10:35:** Mic 7:6

36 "Lemo ngarang mur laka lemo
hehei mur pe tutumo pe alomo mur
pengpeng.
37 "Imo nenge lememo tau tote
tememo pe tamo ke te ele haka nge
iau, imo lek hana mur ia imo ero. Pe
imo nenge lememo tau tote tutumo
mur ke te ele haka nge iau, imo lek
hana mur ia imo ero.
38 ✡Pe mele nenge lemene ero nge
takis ia ana melmelenga pe nanas ia
iau, lape e hile hote i ke pomalam
pule.
39 Pe mele nenge teke tu ke maulul
mana, lape mete pe lasus sapele. Pe
mele nenge poia ak ume pe te hune i
ke mete, lape maul haka mule pe tu
ke maulul mana ol.

Lape Ta Mene Urura
(Mak 9:41)

40 ✡ "Mele nenge long ia iong, long
ia Iau pule. Pe mele nenge long ia Iau,
long ia I nenge kulosia Iau ke e at nei.
41 Mele nenge eteia nge none i
hetatalonga pe long ia i, lape mene
uruna nenge manga hetatalonga
nem. Pe mele nenge eteia nge none
i non nge pengpeng pe long ia i lape
mene uruna nenge manga non nenge
pengpeng toto.
42 "Pe nenge teke mele eulia ech
lololo ngana ke tunge lange hatong e
nge umume nge iau, manmanna toto
ke mele nem lape mene uruna."

11

Ioanes Kulosia Nena Hana Mur Hel Lange Iesus
(Luk 7:18-35)

1 Iok, Iesus hetoro hite nena hana
analoch pe nai neu ke het, pe lo-
haka sapele ke langa kileng nemur
nge Kalelea. Pe nga lamau Iesus het-
ottore hehei pe hana pe haliu hote
Helenga Urana Toto Ngana.
2 Pe Ioanes tu nga tuele au ngana pe
longe Iesus pingana nge popoia ume
nemur. Ol pe kulosia nena hana mur
ke tela nge Iesus.
3 Pe te onteia I ke mai, "Iong nenge
te heleleia nge o atat laka lom? Ma,
lape mo kulele mele kau atat kura
mau?"
4 Pe Iesus tuacholia lange iri ke
teke, "Ala mule pe a hele lange Ioanes
nga ure lochloch ngana nenge a longe
pe a esia nga matamo ke ulolo.
5 ✡Iri nenge mataria hit tenau mule
lo pe iri nenge aperia mete te i mul-
mule lo. Pe iri nenge haleles poreke
ngana tu nga singiria, singiria urana
mule lo. Pe iri nenge talngaria hit
te longo mulmule lo pe iri nenge te
mete te maul haka mule lo. Pe iri
nenge reria ure halang ero, te lon-
glonge NeHalang na Helenga Urana
Toto Ngana.
6 Hana nenge te longe lek helenga
pe leteria manmanna ngana losio
ero, lape te iech toto!"
7 Iok laol, Ioanes nena hana mur te
i ke te lala pe Iesus talun ke heleia
Ioanes lange hulua nenge te eukirau
neu ke teke, "Nga etue nenge ai ke a la
nga ich sana lomona, utar toto nenge
a teke a la ke a esia? A teke a la ke
a esia heilil ina e nge tuttula iua ke
malau sio?
8 Eh, a teke a la ke a esia utar? Non e
nge heronia heroninga urana ngana
mur? Ero toto. Hana nenge te heron-
ronia heroninga urana ngana mur, te
tutu nga hana papalauna nenge iri
Soksoke reria pele.
9 Ol pe a la lamau ke a teke a esia
utar? A teke a la ke a esia hetatalonga
e ae? Oe, non nem i hetatalonga pe i
ele haka toto nge hetatalonga mur.
10 ✡Iange nge non nei mana, NeHa-
lang nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,
" 'Lape e hekule lek none ke i muka
nge iong
pe i lape hepengpeng ia lem kue.'
11 "E hele ia helenga nei man-
manna. Nge hulua lochloch ngana
nenge te hoe iri ke te lohot nga ich,
Ioanes nenge henunun i palaungana
toto nge iri. Pe mele nenge i kino

✡ **10:38:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Ioa 12:25 ✡ **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **11:5:** Isa 35:5-6; 61:1 ✡ **11:10:** Mal 3:1; Luk 1:76

toto nga NeHalang nena naualanga
pe nekinga, lape i palaungana toto
nge Ioanes.
12 ✡Talun nga Ioanes nenge he-
nunun ana etue ke at heueu nei, Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga
song ke pur kikina toto. Pe hana
solaki ngana mur te ech taua ke te
mene.
13 Iange hetatalonga mur pe NeHa-
lang nena hotonga mur te haliu hotot
nike ke at nga etue nenge Ioanes lo-
hot ia.
14 ✡Ke nenge teke letemo man-
manna nga helenga nemur, Ioanes i
Elaisa nenge te teke lape at.
15 Imo nenge a longlonge iau, a
longo ke neknek.
16 "Lape e heilangia hehei pe hana
nga etue nei ke pomere? Iri te poma-
laka nge aina kinkino ngana nemur
nenge te kilkila nga ingala matana pe
te alngaria lala nge pekngaria mur ke
te teke,
17 " 'Mo iuiua emem iu pe imo mam a
hes ero ia?
Pe mo utute utunga lolo pe a tang
ero ia?'
18 "Ioanes at pe ngau ero pe in ech
ero. Pe te hele ke te teke, 'Non nei,
uneinei ia i.'
19 ✡Pe Non Tuna, at pe ngaungau
pe inin ech. Pe te heleia i ke te teke,
'A nau la pam, non neu ngau ngana
pe in ngana kou kura. Pe pekngana
mur toto laka hana nenge te lololoch
umtutuna pe hana porekreke ngana
mur.' Pe ure nemur nenge te lohotot
nem, te lohot urume mene NeHalang
letena matana ngana."

Kileng Nemur Nenge Te Hulia Leteria Ero (Luk 10:13-15)

20 Iok, nga kileng hel, Iesus poi hote
ure nenge hele pe lohot manmana
ke halang, pe hulua te hulia leteria
ero. Pomalam Iesus hele ke kerk-
ereng toto lange iri ke teke,
21 ✡ "Imo nenge Korasin pe Petsaita
a neknek ia imo. Iange e poi hote ure
nemur ke a esia nga lamai pe a hulia
letemo ero toto. Pe toinge e poi hote
ure nemur nga kileng nenge Tir pe
Saiton, hehei pe hana nga lamau lape
te hulia leteria ke het lo. Pe toinge
ngana kou te heron heke hengeron
muna hulu ngana, pe te hepore heke
kasu nge iri pe teare nga oan ina lo.
Ke poinga nem henonou hote iri nge
te hulia reria poinga mur lo.
22 E hele lange imo Korasin pe
Petsaita, nga NeHalang nena hali-
unga ana etue, imo lape a mene tu-
acholinga nge poreke toto nge Tir pe
Saiton mur.
23 ✡Pe imo nenge Kapernam lape
ala ke merei? A haka langa lut nga
tapa? E hele lange imo, lape ateu
sio la pengpeng nga oan nge henge
lemlem. Toinge e poia ure nemur ke
te lohot nga kileng nenge Sotom nike,
hehei pe hana lape te hulia leteria ke
ueiuei mana. Pe kileng nem lape tu
ke urana kura ke at nga etue nenge
nei.
24 ✡Pe e hele lange imo Kapernam,
nga NeHalang nena haliunga ana
etue, imo lape a mene tuangachol e
nge poreke toto nge nenge Sotom."

A At Nge Iau Ke A Tah Eingamo (Luk 10:21-22)

25 ✡Ke het pe Iesus hele sapele ke
teke, "Temek! E heto heke tote Iong.
Iong Non nge Iong Soke toto nga lut
nga tapa pe nga ich. Iange o hekome
tote ure nei lange hana nenge te etei
ngaria palaungana toto pe o etei hot
mene lange hana nenge te etei sakilil
ero ke mange aina kinkino ngana.
26 Oe Temek, Iong o iech nge lohot
ke pomam nike.
27 ✡"Temek tung sue ure lochloch
ngana at nga perik ke e nauele iri. Pe
mele pele eteia Tuna ero. Temene I
toro mana eteia Tuna. Pe mele pele
eteia Temene ero. Tuna i toro mana

✡ **11:12:** Luk 16:16 ✡ **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 ✡ **11:19:** Mat 9:14 ✡ **11:21:** Isa 23; Ezk 26-28; Jol 3:4-8; Amo 1:9-10; Zec 9:2-4 ✡ **11:23:** Gen 19:24-28; Isa 14:13-15 ✡ **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12 ✡ **11:25:** 1Ko 1:26-29 ✡ **11:27:** Mat 28:18; Ioa 1:18; 3:35; 10:15; 17:2

eteia Temene. Pe iri nenge Tuna hetore iri lange Temene, iri toro mana te eteia Temene.

28 ✡ "Imo nenge a takisia ure meena ngana pe kikimo ero ol, ai at nge iau pe a amneia ure meena ngana e ero ol.

29 A longo taua iau pe a mene hengetoro nge iau iange e poi ke nek toto pe e tal sio tote Iau. Ke nenge teke a longo taua iau lape atah eingamo.

30 ✡Iange hengetoro nenge e tunge lala nge imo nem polpolenga mana."

12

Onteinga Nga Sapat Ana Etue (Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

1 ✡Iok laol, nga Sapat ana etue, Iesus pe nena hana mur te i teu nga ume e letena. Ume neu tetue ana uit mur mana. Ol pe Iesus nena hana mur te mete aria pe te sohe uit nganangana hel ke te ngaua.

2 ✡Ol pe Paresio mur te esia pe te hele lange Iesus ke te teke, "O nau langa lem hana mur te poi ngaria pam! Pomere nenge te nanasia hotonga nenga Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia ero?"

3 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Nananga e nge nike hele ia non soke Teuit pe pekngana mur nge te mete aria. Pe imo mam a sisia nananga nei ero mana kura kai?

4 ✡Ana non i teu langa NeHalang nena pele pe mene ngaunga nenge heo ngana ke pekngana mur te ngaua. Pe ngaunga nem heo ngana toto nge non pulut ngana e mana ngaua. Iange hotonga hele ke teke tunginga ana hana mur, iri toro mana te ngaua ngaunga nem.

5 ✡Pe pule hotonga e nge Moses hasia hele ke teke, tunginga ana hana mur te umume nga NeHalang na pele nga Sapat ana etue. Te longo ole taua hotonga pe mele pele hele ia iri ero.

6 ✡Pe e hele lange imo, mele nenge mes heueu nei, i palaungana toto nga NeHalang na pele palaungana nem.

7 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, 'Lemek ero ia lemo tunginga pa nemur nenge a makmak huros. Lemek ke letemo ia hehei pe hana.' Toinge a eteia helenga nem luna ke nek, toi ngana koi a henonou perimo lange iri nenge te poia ute ke poreke ero.

8 Iange Non Tuna, I non Soke toto nga Sapat ana etue."

Iesus Hemasia None Nge Penna Mete (Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9 Iok, Iesus i nga lamau pe la ke i teu nga hengetoro ana pele.

10 ✡Pe none nge penna mete tu nga lamau pule. Pe mele hel te tango rara kue nenge te teke te laulaua Iesus. Pomalam te poi haka pulut mana ure huhuna mur pe te onteia I ke te teke, "Hotonga mai hele ke teke iri nenge singiria haleles, lape te hemas mule iri nga Sapat ana etue pule kai? Ae?"

11 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Nenge teke amo e na sipsip losio teu nga polo nga Israel mur aria etue nenge te hetalaulau ia, mele nem lape poia ke mere? E hele lange imo, heueu mana nei mele nem in haka hot mule nena sipsip nem.

12 Iok, anau langa ure nai nei, sipsip mur pe ita non. Tei nge iri nai nge NeHalang esia ke ure palaungana toto nga matana? Ure nenge palaugnana toto nga NeHalang matana, ngana koi ita non. Ke pomalam, i pengpeng nge ta halaua mele nga Sapat ana etue."

13 Ol pe Iesus hele sapele lange non neu, "O tul hote perim." Iok, non neu tul hote penna pe penna urana mule sapele ke pomanga penna nenga hele.

14 ✡Pe ero, Paresio mur tehot lange hot pe tetal helenga ke te teke te hune Iesus.

✡ **11:28:** Jer 31:25 ✡ **11:30:** 1Io 5:3 ✡ **12:1:** Deu 23:25 ✡ **12:2:** Exo 20:10 ✡ **12:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **12:4:** Lev 24:5-9 ✡ **12:5:** Num 28:9-10 ✡ **12:6:** Mat 12:41-42 ✡ **12:7:** Hos 6:6; Mat 9:13 ✡ **12:10:** Luk 14:3 ✡ **12:11:** Luk 14:5 ✡ **12:14:** Ioa 5:16

Iesus I NeHalang Nena Non Toto

15 Pe Iesus eteia lo. Ke pomalam
lohaka nga kileng neu pe hulua te
kumnana nge i ke hemasmasia hale-
les kina mur lochloch nga aria hale-
les mur.
16 ✡Pe heo ele tote iri nge te hele hot
rere lange mele hel.
17 Pe ure nei lohot ke pete tote Ne-
Halang nena helenga nenge hetata-
longa Isaias hele hote nge nike nenge
teke,
18 ✡ "Nenge nei, Iau lek non toto nge E
henonou hote.
Iau lemek tau tote I pe E iech toto
nge I.
Pe lape etal heke opek nge I, ke lape
haliu hote
lek poinga nenge e hemasmas
lange mata mur nga kileng
lochloch ngana.
19 Pe I lape hele ia letena inin ngana
ero
pe alngana rara ero.
Pe lape te longe I nge haliu rara
nga kue tana ero pule.
20 Pe lape hekerkereng mule iri
nenge leteria manmanna
ngana
unne sune mana ol, ke te kerk-
ereng mule.
Pe lemenge nenge ngau ke unne sune
mana,
i hemete sapele ero.
Teke poia poinga urana ngana nei,
ke ris tote poinga lochloch
pe mes hot ke mallaha toto.
21 Pe mata lochloch ngana nenga
kileng lochloch
lape leteria kerkereng mana nge
lape
te mene maulinga nga I toro mana
ene."

Iesus Na Kerkerenga At Nge NeHalang
(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23)

22 Ol pe hana hel, teat ia none nge
matana hit pe hele erochro iange un-
einei tu nge i. Te laia i ke Iesus hemas
mule i. Ke het pe ana non matana
charchara ke nau mule ke nek pe hele
mule sapele.
23 Ol pe hulua te esia pe leteria tu-
anin ke halang pe te hele, "Non nei
nge lape ne Teuit tuna i."
24 ✡Pe Paresio mur te longe pe te
hele, "Ero iam! Uneinei mur aria
soke Pelsipul laka hekerkereng ia
non nem ke helope hotote uneinei
mur."
25 Pe Iesus eteia leteria tuanin
ngana mur lo, pomalam hele lange
iri ke teke, "Nenge teke hana mur nga
tuele kina e te chach hel pe hunelinga
lohot, kileng nem lape het sio sapele.
Ke nenge teke hana nemur nga kileng
nem te chach hel pe te ua rara, reria
kileng nem lape tu ero ol. Pomalam
mana nge none pe nehei pe tutuna
mur. Nenge teke te chach hel pe te ua
rara lape tetu ke muria elle mule ero
ol.
26 Pe nenge teke non poreke ngana
helope hot mule i sipona, ta etei
mellehe mene ke non poreke ngana
nena hana mur, te het sio sapele
iange huria ero ol.
27 "Imo a teke e helope hotote un-
einei mur nga Pelsipul ene, pe lemo
hana mur te popoia ume nem pule.
Pe te popoia nga itei toto ene? Ke imo
anau, lemo hana mur pengpeng lape
te hele hot mule amo.
28 ✡Nenge teke NeHalang opene
hekerkereng ia iau, ke e helope ho-
tote uneinei nemur, NeHalang nena
naualanga pe nekinga at nge imo lo.
29 "Amo non tei nakuna toto nge
tale chachia non solaki ngana e na
pele ke loloch hote nena ure mur?
Nenge teke o poi ke pomam o nanasia
koi kue nei. O kale hit tele non nem.
Ke het pe o teu nga nena pele ke o
loloch hote nena ure mur.
30 ✡ "Mele nenge ma at nge iau
ero, lek ngarang toto laka i. Pe mele
nenge ume luluch nge iau ero, lape
sisparai ia lek ume.
31 ✡Pe e hele lange imo, NeHalang
lape letena ia imo nga lemo poinga

✡ **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12 ✡ **12:18:** Isa 42:1-4; Mat 3:17 ✡ **12:24:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **12:28:** Ume 10:38; 1Io 3:8 ✡ **12:30:** Mak 9:40; Luk 9:50 ✡ **12:31:** Hip 6:4-6

poreke ngana mur, pe lemo helenga
porekreke ngana mur lochloch. Pe
mele nenge hele poreke Opepeng-
peng, mele nem lape mene poreke
tote.
32 Pe mele nenge hele poreke Non
Tuna, lape NeHalang letena ia i. Pe
mele nenge hele poreke Opepeng-
peng, mele nem lape NeHalang
letena ia i ero toto, nga etue nei pe
nga hoena pule.

Ae Pe Nganangana Mur (Luk 6:43-45)

33 ✡ "Nenge teke o poia ae e ke
urana, nganangana lape hot ke
urana. Pe nenge teke o poi poreke
ae e, nganangana lape hot ke poreke.
Iange tanau urume ae elle pe elle nga
nganangana mur.
34 ✡Ilimo alete nemur! Imo hana
porekreke ngana mur pa ne mam. Ol
pe a teke a heleia ure nge urana ke
mere? Iange lape halimo hele hot
mene laka ure poreke ngana nemur
nenge tu teu nga letemo nem lo.
35 Hana nenge leteria urana, te hele
hotote ure urana ngana mur nenge
tu teu nga leteria. Pe hana porekreke
ngana mur, ure poreke ngana halang
tu teu nga leteria, pomalam lape te
hele hot menmene ure poreke ngana
mur.
36 Pe e hele lange imo, NeHalang
nena haliunga ana etue nem lape at,
pe lape mele elle pe elle na poinga
mur lape hele hot mule ana.
37 Lem helenga mur lape te hele
hote iong. Nenge teke te urana,
lape o urana nga NeHalang matana.
Pe nenge lem helenga mur te
poreke, lape o poreke nga NeHalang
matana."

Paresio Mur Te Onteia Iesus Ke Poi Hote Ute Ke Tenau (Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 ✡Ol pe Paresio mur hel pe ho-
tonga ana hetoronga mur te hele
lange Iesus ke te teke, "Hetoronga, o
hele pe ute lohot mana ke mo nau
mukam."
39 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "Imo
hehei pe hana nga etue nei, a muta
nga poinga poreke ngana mur pe
letemo manmanna ngana tu hite Ne-
Halang ero toto. Ol pe a ontei ke
a teke a esia utar? Lape e poi hote
ute pele ke a esia ero toto. Lape e
hemallaha hot mene laka hengeilang
nenge hetatalonga Iona lange imo.
40 ✡Nge nike toto, ruo palaungana
tone Iona. Pe Iona ma ke ana etue iri
mol nga ruo nem letena. Ke pomalam
mana, Non Tuna lape ma ke ana etue
iri mol nga ich letena pule.
41 ✡Pe lape etue palaungana nem at
pe iri nenge Niniue lape te hele ia imo
hehei pe hana nenga etue nei. Iange
iri te hulia reria poinga mur nga etue
nenge Iona haliu hot. Pe mele nenge i
palaungana toto nge Iona, ngana koi
helele heueu nei, pe pomere a hulia
letemo ero?
42 ✡Nga NeHalang ana etue nem
pule, lape Hei Soke nem nenge
nauele kileng Sipa lape heleia imo.
Iange i lo haka nga na kileng pe la
ke longo nga Non Solomon Palau
nena helenga urana ngana mur. Pe
mele nenge I palaungana toto nge
ne Solomon, ngana koi helele heueu
nei. Pe pomere a longo langa nena
helenga mur ero?"

Uneinei Lohot Ke La Pe At Mule Ngana (Luk 11:24-26)

43 "Nenge teke uneinei e lohot nge
none, song sapele ke langa kileng
nenge ana ech ero pe tango rara
munna nge tuia. Pe lape hottaua
munna e nge tuia ero.
44 Pe lape helele nge i sipona ke
teke, 'E ua hot nga lamau ke e at pe
mullik ero nga lamai i. Lape e la mule
nga lek pele iam.' Iok laol, uneinei
nem at mule pe esia na pele nge tu ke
polpolo mana. Pe pele neu letena te
sachalue ke lemlem, pe ure mur nga
letena te talue ke tema ke nek toto.

✡ **12:33:** Mat 7:16-20 ✡ **12:34:** Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:45 ✡ **12:38:** Mat 16:1; Luk 11:16; Ioa 6:30 ✡ **12:39:** Mat 16:4; Mak 8:12 ✡ **12:40:** Jon 1:17 ✡ **12:41:** Jon 3:5 ✡ **12:42:** 1Ki 10:1-10 ✡ **12:45:** 2Pi 2:20

45 ✡Ol pe ana ure la mule pe la mene
ke uneinei iri rahtele nai ke iri ul teat
ke la tetu nga pele neu. Pe uneinei
nemur nenge iri rahtele nai neu, te
poreke toto nga uneinei elle nenge
mene iri at. Pe non neu, tu ngana
nga tele ngana urana pol, pe nei ol,
tu ngana poreke toto ol. Ke hehei pe
hana poreke ngana mur nga etue nei,
tetu ngaria lape pomalam mana."

Iesus Tana Pe Titina Mur
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Iok, Iesus hele lala nge hehei pe
hana kura, pe tana pe titina mur teat
ke te mes nge hot. Iri te teke te hele
luluch nge Iesus.
47 Ol pe mele hele lange Iesus ke
teke, "Tam pe titim mur kou te mes
nge hot, pe te teke te hele luluch nge
iong."
48 Pe Iesus hele, "Iau mai hetak itei
pe titik mur itei hel?"
49 Ol pe Iesus henonoua nena hana
mur pe hele, "Hetak pe titik mur koi
nemur.
50 ✡Temek tu nga lut nga tapa, pe
mele hel nenge te poia ume ke nana-
sia Temek lemene ngana, ke lohot
nga ich nei, iau titik mur pe liliuk mur
pe hatak mur ia iri."

13

Helenga Opene Nga Ngaunga Alona
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

1 Iok, Iesus iuch hot nga pele nga
etue neu pe la ke are nga kolkolu
palaungana nenge Kalelea ilina.
2 ✡Pe hulua tela ke te maimai ite i.
Pomalam, lo haka ke are nga aka e pe
mana hita nge hot. Pe hulua nemur
te mes nga peipei ilina.
3 Ol pe Iesus nenene ure halang lala
nge iri nga helenga opene mur. Iesus
nanana ke teke, "A longo at, none
lake sausaua ngaunga alona nga ana
ume.
4 Sausaua iri pe hel te losio hot
langa alingele pe ngie mur teat ke te
tuais haka taua ke het.
5 Pe hel te losio teu langa um leten-
tena nenge ana ich halang ero pe te
haka ke ueiuei mana iange ich unne
sune mana.
6 Iok, chaia matana haka ke sine iri
pe te melu sapele iange ularia teu sio
ero mana.
7 Pe ngaunga alona hel te losio teu
nga kiki letentena. Pe kiki nem haka
ke au hite pe makia iri ke te mete.
8 Pe ngaunga alona hel te losio haka
nga ich nenge urana pe te haka ke
nek pe te hei pe nganangaria sapele.
Hel nganangaria mur iri ana non
kina iri lime (100) pe hel nganan-
garia iri ana non kina mol (60) pe
hel nganangaria iri ana non elle pe
analoch (30).
9 Imo nenge a longo atat nge Iau, a
longo ke neknek."

Pomere Nenge Iesus Nana Nga Helenga Opene
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Iok, Iesus nena hana mur tela
nge i pe te ontei hote ke te teke,
"Pomere nenge o hetore hehei pe
hana nga helenga opene mur?"
11 Pe Iesus tuacholia lange iri ke
teke, "Heteinga nga ure talkomkome
ngana mur nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nga tapa, imo
a mene lo. Pe iri ero kura.
12 ✡Mele hel nenge te etei lo lape te
etei ke halang toto mule. Pe mele hel
nenge te etei ke nek ero kura, te etei
ngaria unne sune nem lape te ua toto
mule ia nge iri.
13 Ke ngana laka nenge e nana
manmana nga helenga opene lala
nge iri:
"Mataria charchara ke te nachnau pe
te esia ute e ero.
Pe talngaria longlongo pe te
longe ute e ero pe te eteia ute e
ero pule."
14 ✡Pe hehei pe hana te poi ngaria nei,
pete tote helenga e nge hetatalonga
Isaias hele hote nge nike ke teke,
" 'Imo lape a longlongo pe a eteia luna
e ero toto.

✡ **12:50:** Rom 8:29 ✡ **13:2:** Luk 5:1-3 ✡ **13:12:** Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26 ✡ **13:14:** Isa 6:9-10; Ioa 12:40; Ume 28:26-27

Pe a nachnau pe a esia ute e ero toto.
15 Iange iri leteria hit toto lo,
pe anali pule nge te longe ute e nga talngaria ol.
Pe pule te poi hele mataria ke hit lo.
Pe toinge ero, heueu nei te nachnau nga mataria
pe te longlongo nga talngaria.
Pe leteria matana ke te hulia reria poinga mur,
pe teat ke e hemas mule iri. Pe nei ero.'
16 ✡Pe imo nenge a esia ure nga matamo pe a longe helenga nga talngamo a iech toto.
17 E hele ke manmanna toto lange imo, hetatalonga mur pe NeHalang nena hana mur muteria toto ke te teke tenau nga ure nenge imo a esia nem. Pe ero, iri te kolkol toto. Pe pule te teke te longo nga ure nenge imo a longe nem. Pe ero, iri te longe ero toto.
18 "Iok, a longo ke nek toto ol nga helenga opene nenge ngaunga alona nem luna.
19 Ngaunga alona nenge losio hot langa alingele nem, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nga NeHalang nena naualanga pe nekinga pe eteia luna ke nek ero. Pe non poreke ngana at ke ua toto mule ia helenga nem nenge tu nga mele nem letena. Ke ngaunga alona nenge losio hot nga kue nem luna la nem.
20 Pe nenge te losio teu nga um letentena, ngana laka mele nenge mene sapele NeHalang nena helenga pe iech ele tote.
21 Pe mene helenga nem ke langa letena nge teu toto ero. Pe ra hite ke choro mana iange helenga nem ulana au ero. Pe nenge teke helenga nem lohot ia totoinga pe ure meena ngana, mele nem letena manmanna ngana losio ke ueiuei mana.
22 ✡Pe ngaunga alona nenge te losio teu nga kiki letentena, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana lo, pe letena tu ke kerkereng toto nga ure lochloch ngana nenga ich. Nga nenge teke na umtutuna halang toto pe ure. Pe Helenga Urana Toto Ngana nem, haka pe nganangana ero iange ure nemur te poi hele mene.
23 Pe ngaunga alona nenge te losio haka nga ich nge urana, pomalaka nga mele nenge longe Helenga Urana Toto Ngana nem, pe eteia luna ke nek toto. Ke nganangana mur iri ana non kina iri lime (100), pe hel ana non kina mol (60) pe hel ana non kina elle pe analoch (30)."

Helenga Opene E Pule Nga Heilil Poreke Ngana Nenge Haka Nga Ume

24 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, pomalaka nga none nge tue ngaunga alona urana ngana mur nga ana ume.
25 Pe nga miliko hulua lochloch ngana te mamani, pe non nem na ngarang mur teat ke te tua teua heilil poreke ngana alona mur nga ume neu. Te tue iri ke het pe te ua sapele.
26 Iok, ngaunga alona nemur te talun ke te hei pe heilil poreke ngana nemur te haka pule.
27 "Iok laol, non neu nena hana mur nenge te umume nge i, tela nge i pe te onteia i ke teke, 'Non soke, ngaunga urana ngana alona mur mana kai nenge otue iri nga ume mai? Pe heilil poreke ngana nemur mai teat ke merei?'
28 "Pe non neu tuacholia ke teke, 'Lape lek ngarang e laka tua teua heilil poreke ngana nemur.'
"Pe nena hana mur te ontei mule i, 'Ke pomere? Lemem ke o teke mo la ke mo lalau hote iri?'
29 "Pe non neu hele, 'Ero, iange ngaunga alona mur te haka lo. Lape a tak haka leke iri heueu.
30 Tetu ke te haka luluch mana mukam, ke la het nga etue nenge ngaunga te mera. Nga etue nem pengpeng lape e hele lange lulunga ana hana mur ke te lalau tele heilil

✡ **13:16:** Luk 10:23-24 ✡ **13:22:** Luk 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17

poreke ngana nemur pe te kale pute iri pe la te chacharuch heke nga oan. Ke het pe te lule ngaunga mur pe te tatach teua iri langa ngaunga ana pele.' "

Helenga Opene Nga Ae Haka Ngana
(Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

31 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule lange iri ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga tapa, nakuna pomalaka nga ae nganngana e nge tuna mana. Pe ae nganngana nem, none mene ke tue nga ana ume.
32 I nganangana tuna mana pe haka ngana, ris tote ae mur lochloch pe tana palaungana toto. Pomalam ngie mur nga lut tela ke te ole teu nge i, ke tetal kiniu pe te arare nga perperna mur."
33 Pe Iesus hele hote helenga opene e pule ke teke, "NeHalang nena naualanga pe nekinga nakuna pomai pule. Pomalaka nga ure tutuna nenge heie mene pe poi teu luluche nga beret itach ngana. Pe ure nem poia beret ke una haka."
34 Iesus heleia ure lochloch ngana lange hehei pe hana nga helenga opene mur mana. Utar nenge heleia, heleia nga helenga opene mana.
35 ✡Pe poinga nenge poia nem, pete tote utar nenge hetatalonga e hele hote nge nike lo, nenge hele ke teke,

"Lape e hele mana nga helenga opene mur mana.
Pe lape e hele hote ure nemur nenge tetu ke te talkome,
nga NeHalang ala hot ngana ia tapa pe ich ke at heueu nei."

Iesus Hele Hote Helenga Opene Luna Nga Heilil Poreke Ngana

36 Iok, Iesus hele ke het pe la sapele ke i teu nga pele e. Ol pe nena hana mur tela nge i pe te hele, "O hele hote helenga opene nei luna at nge imem. Helenga opene nenga heilil poreke ngana nenge te haka nga ume."
37 Ol pe Iesus hele, "Non Tuna laka nenge I mele nenge tue ngaunga alona urana ngana mur nga ume nem.
38 Pe ich nei, i ume nem. Pe ngaunga alona urana ngana nemur laka NeHalang tutuna mur, nenge tetu teu nga nena naualanga pe nekinga. Pe heilil poreke ngana mur laka, non poreke ngana nena hana mur.
39 Pe ngarang nenge tua sue heilil poreke ngana nemur, ngana laka Satan i sipona lo. Pe ngaunga mera ngana pe lulunga ana etue laka, etue nenga ich nei hetala toto ngana. Pe lulunga ana non mur laka NeHalang nena angkelo mur.
40 ✡"Ke nga ich nei hetala toto ngana, lape poi ke pomalaka nga te leke heilil nemur pe tesau heke iri langa oan.
41 ✡Ke pomalam mana, nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Non Tuna lape kulos hote nena angkelo mur ke tesau hote iri lochloch ngana nenge te heporekreke hehei pe hana leteria manmanna ngana mur. Pe iri lochloch ngana nenge te popoia poinga poreke ngana mur, lape tesau hot luluche iri pule.
42 ✡Ke lape tesau heke iri ke la te tangtang pe ngingiria chatrekreke la kou nga oan sapel lala ngana.
43 ✡Pe NeHalang nena hana mur, lape singiria tua ke pomanga chaia matana nga Temeria nena naualanga pe nekinga. Imo nenge a longo atat nge Iau, a pal talngamo pe a longo ke nek!

Helenga Opene Nga None Nge Hottaua Umtutuna Nge Te Talkome

44 "Iok, NeHalang nena naualanga pe nekinga pomai koi pule. Pomalaka nga umtutuna putana e nge mele alo hit kome nga ich unne. Pe none hottaua pe iech ala toto i ia. Ol pe alo hit kome mule ke nek. Non neu letena iech toto pe la ke mene nena

✡ **13:35:** Psa 78:2 ✡ **13:40:** Ioa 15:6 ✡ **13:41:** Mat 24:31; 25:31; Mak 13:27 ✡ **13:42:** Mat 8:12
✡ **13:43:** Dan 12:3

ure mur lochloch, pe la ia ke hehei
pe hana te olia iri. Ke het, mene um-
tutuna neu, pe la ke ol hot mule ich
unne nenge alo hit kome umtutuna
putana neu ia, ke nena ich neu ol.

Holonga Nenge Uruna Haka Toto

45 "Pe pule NeHalang nena
naualanga pe nekinga pomalaka nga
none nge tango rerere holonga nenge
uruna haka toto.
46 Iok laol, ana non hottaua pe
la sapele ke mene nena ure mur
lochloch, pe la ia ke hehei pe hana te
olia. Ke het pe mene umtutuna neu
pe la ke ol hote holonga neu.

Helenga Opene Nga Hoat

47 "Pe pule NeHalang nena
naualanga pe nekinga pomalaka nga
hoat nenge te hesue nga kolkolu
palaungana pe ruo lochloch nenga
mata pe mata te haia.
48 Hoat nem muta pe iri nenge
te olole ruo nem, tetak heke sapele
langa peipei, pe te kila sio sapele
ia ruo eu hot ngana. Pe te loloch
mene ruo urana ngana mur mana. Pe
nenge te poreke tesaua iri ke te lasus.
49 Ke poinga nei lape lohot nga
etue nenga ich nei hetala toto ngana.
Angkelo mur lape teat ke te eukiraua
hehei pe hana nenge te urana ke te
mes ke kuena, pe porekreke ngana
mur te mes ke kueria.
50 ✡Pe lape tesau heke porekreke
ngana nemur ke la te tangtang pe
ngingiria chatrekreke nga oan sapel
lala ngana."
51 Pe Iesus onteia iri, "A eteia he-
lenga nemur luria lo?"
Pe iri te hele, "Oe mo eteia lo."
52 Ol pe Iesus hele mule lange iri,
"Pomalam mana hotonga ana het-
oronga mur nenge e hetore nga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga,
te pomalaka nga tokoninga nenga
pele palaungana e. Ana non teu
langa pele nenge tattalue ure urana
ngana mur ia, pe mene hote ure
heueu ngana pe nike ngana mur ke
hot lochloch."

Iesus Na Kileng Nganngana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Iok, Iesus hele hote helenga
opene nemur ke het pe lo haka sapele
nga kileng neu.
54 ✡Pe i ke la mule nga nena kileng
huna. La pe hetottore hehei pe hana
nga reria hengetoro ana pele. Pe
hehei pe hana leteria au ala pe lete-
ria tuanin ke halang. Pe te ontei ke
te teke, "Non nei mai mene letena
matana ngana nei langai toto? Pe
na kerkerenga nenge hele pe urelu
te lohot manmana mai mene langai
pule?
55 ✡Non nei, non nenge hemesmes
pele tuna koi. Pe tana ene laka he
Maria. Pe titina mur laka Ieims pe
Iosep pe Simon pe Iutas.
56 Pe liliuna mur pai, ita ul ke ta
tutu panei. Pe I mai mene ure nemur
langai toto?"
57 ✡Ol pe saria keke Iesus sapele.
Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Het-
atalonga e pingana iuiu nga kileng pe
kileng. Pe nga nena kileng huna pe
nga na pele pengpeng, pingana unne
hota ero toto."
58 Hehei pe hana nga kileng neu
leteria manmanna ero. Pomalam
Iesus poi hote ure halang ero.

14

Ioanes Nenge Henunun Mete
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

1 Nga etue neu ne Herot nauele
kileng nenge Kalelea. Ana non longe
Iesus pingana,
2 pe hele lange hana nenge te
umume nge i ke teke, "Ioanes nenge
henunun laka nenge pingana sasasa
nem. Ana non mete ke ulolo pe maul
haka mule. Ke ngana laka nenge hele
pe urelu te lohot manmana."
3 ✡Ne Herot hele ke mau iange nga
tele ngana, laua Ioanes pe hele ke te
kale penna pe tetal teua i langa tuele

✡ **13:50:** Mat 13:42; Luk 13:28 ✡ **13:54:** Ioa 7:15 ✡ **13:55:** Ioa 6:42 ✡ **13:57:** Ioa 4:44 ✡ **14:3:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20

au ngana. Ne Herot poia poinga nei
lange i iange Ioanes heleia i nge tak
tote tina ne Pilipus nehei Herotias.
4 Ke Ioanes heleia ne Herot ke teke,
"O nanasia hotonga tei toto nenge o
poia poinga nem lange tim nehei?"
5 ✡Ke nga helenga neu mana, ana
non teke hune Ioanes. Pe ne Herot
matau nena pule iange hulua te teke
Ioanes i hetatalonga.
6 Pe nga etue nenge te eukirau ke te
iech ia etue nenge ne Herot tana hoho
ngana ia I, Herotias tuna heingana
heses ke ne Herot pe nena lang mur
te nachnau. Pe ne Herot esia he neu
nge heses pe iech toto.
7 Pomalam ne Herot hele ke man-
manna pe hele ke kerkereng toto ke
teke, nenge teke he neu lemene taua
ute e nge i, lape tung hot mene ke
lange he neu.
8 Ol pe Herotias hele la sapele nge
tuna heingana neu nga utar nenge
lape onteia lange ne Herot. Ol pe
he neu hele, "E teke otal heke Ioanes
nenge henunun palpalna nga kaliu
nei pe o mene at nge iau."
9 Ne Herot longe helenga neu pe
singina matau toto. Ol pe lape hele ke
merei ol? Ngana paiau tamal hote he-
lenga kerkereng ngana ke nena lang
mur te longe mau lou.
10 Ol pe ne Herot hele sapele ke te
chat hoa Ioanes kanna nga tuele au
ngana
11 pe tetal heke palpalna nga kaliu
pe te mene lange he neu. Pe he neu
mene pe laia nge tana.
12 Pe Ioanes nena hana mur tela ke
te mene koluna ke la te alo hite. Ke
het pe tela sapele ke la te hele toto
Iesus nena.

Iesus Hengaua Hulua (Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

13 Iok, Iesus longo hatal nena nga
ure nenge lohot nge Ioanes ke ulolo.
Ol pe lohaka kun mana nga sulang e
ke la tu ke I toro mana nga kileng e
nge tu loulou mana. Pe hulua te longo
rusia pe te lohaka nga reria kileng
mur pe te i nga ich ke te nanasia I ke
tela.
14 Pe Iesus mana sio langa peipei pe
esia hulua nge te eukirau, pe letena
ia iri. Pomalam hemasia iri nenge
singiria haleles.
15 Pe kileng lala ke ulei sisio lo, ol
pe Iesus nena hana mur tela nge I pe
te hele, "Teke poi pe o kulosia hulua
nei ke tela nga tuele tana nemur ke te
ol aria ngaunga mukam. Iange mele
hel tetu nga lamai ero koi. Kileng
unne nei, tu loulou mana pe kileng
ulei sisio lokoi."
16 Ol pe Iesus tuacholia lange nena
hana mur ke teke, "Iri lape tetu
lakoloi, pe imo a tango ngaunga ke a
hengaua iri."
17 Pe iri te hele, "Ero! Iange mioka
iri lime pe ruo nai mana i tema mai."
18 Pe Iesus hele, "Iok, a mene iri at
nge Iau."
19 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei
pe hana ke te kila sio nga heilil. Ol pe
Iesus mene mioka nemur pe ruo nai
neu pe nau haka langa lut nga tapa,
pe hele urana toto pe reke iri. Ke het
pe tunge lange nena hana mur. Pe
nena hana mur te heronge nge hehei
pe hana.
20 Iri lochloch te ngau pe te ngau ke
saria una toto. Pe Iesus nena hana
mur te takirau mule ngaunga aluan-
uana mur. Pe chasang iri analoch pe
nai, te muta mule ia ngaunga aluan-
uana nemur.
21 Iri nenge te ngaua ngaunga neu,
te am ele iri pe te lohot ke hana iri
5000. Pe tesis hele hehei pe aina
kinkino ngana ero.

Iesus I Mana Nga Ruach Ona (Mak 6:45-52; Ioa 6:15-21)

22 Iok, Iesus poia nena hana mur
ke te lohaka nga sulang ke iri muka
tele langa hele. Ke het pe kulos sapele
hulua nemur ke tela ol.
23 ✡Ke het pe I toro mana i haka
langa hengene ilina ke hetalaulau, pe
tutu ke la ulei sio.
24 Pe sulang nenge nena hana mur
te haka ia kou manmana nga leme

✡ **14:5:** Mat 21:26 ✡ **14:19:** Mat 15:35-39; Mak 8:6-10 ✡ **14:23:** Luk 6:12; 9:28

tunangana unne lo. Pe ruach tamal
ia iri ke sio pe haka iange kileng ein-
gana heke.
25 Pe nga uachuach Iesus i ke nanas
hote iri, pe i haka mana nga ruach
ona.
26 ✡Pe nena hana mur te esia i pe te
matau toto pe te u haka iange te teke
ma moiuk.
27 Pe ueiuei mana Iesus hele ele iri
ke teke, “Samo loiloi pe a matau ero.
Iau paiam.”
28 Pe Petrus hele, “Iok, o hele at nge
iau ke e i mana nga ruach ona ke ela
nge iong. Laka e eteia ke iong toto.”
29 Pe Iesus hele, “Iok, o i at.”
Ol pe Petrus iuch hot nga sulang
neu pe i sapele nga ruach ona ke
lange Iesus.
30 Pe Petrus esia tuttula palaun-
gana neu pe sana rora mule. Poma-
lam talun ke hekorong teu mule nga
ruach. Ol pe alngana hot ke teke,
“Non Soke! O halaua iau.”
31 ✡Pe Iesus sie i nga penna ke
ueiuei mana pe hele, “Iong letem
manmanna ngana unne sune mana
kura. Pomerei nenge o ra hite
letem manmanna ngana ke kerk-
ereng ero?”
32 Ke het pe iri nai te iuch teu
la mule nga sulang neu, pe tuttula
palaungana neu mete sio sapele.
33 Pe Iesus nena hana mur nenge
teare nga sulang neu te heto heke i
pe te hele, “Manmanna toto ke iong
NeHalang Tuna.”
34 Iok, te lotele ke tela nga hele pe la
te sio nga kileng nenge Kenesaret.
35 Pe hana nemur nga kileng neu
tenau urume Iesus, pe te hesese pin-
gana ke ueiuei mana ke song rara nga
kileng mur nenga lamau. Ol pe hulua
teat sapele ia haleles kina mur nge
Iesus ke hemasia iri.
36 ✡Pe haleles kina nemur te hele
lange Iesus ke te teke, te ra haka
mana nga nena hengeron ana horo
ke aria haleles het. Ke iri nenge te
ra haka nge Iesus, aria haleles het
lochloch.

15

Ta Nanasia Hengetoro Nenge NeHalang
(Mak 7:1-13)

1 Pe Paresio mur pe hotonga ana
hetoronga mur hel, te lohaka nge
Ierusalem pe tei ke tela nge Iesus pe
te onteia I,
2 “Pomere nge lem hana mur? Te
nanas ia hotonga mur nenge rera tete
mur te hesio tele at nge ita ero. Ho-
tonga nemur teke, ta lomo tele pera
pe ta ngau ol. Pe lem hana mur te
lome peria ero, te ngau pulut mana.
Pomere mai?”
3 Pe Iesus hele, “Oe! Pe imo pomere
nenge a nanas taua NeHalang na ho-
tonga mur ero, pe a nanas mene lemo
hotonga mur?
4 ✡NeHalang hele ke teke, ‘O heto
heke tam pe temem pe o longo tau
mene iri. Pe mele nenge hele poreke
temene pe tana, lape te hune i ke
mete.’
5 Pe imo a teke poinga nei urana.
Nenge a teke none hele lange temene
pe tana ke, ‘E teke e halaua imo
ke nek toto, pe ero. Iange lek ha-
launga nenge e teke e tunge lange
imo, ngana kou e tung mule lange
NeHalang lo. Ke nem, pomanga lek
tunginga nenge lange I.’
6 Mele nem poi ke urana lange Ne-
Halang pe nge temene pe tana ero. Ke
nga lemo poinga nem mana a tal sio
tote NeHalang nena hotonga mur pe
a teke a nanas tau mene imo sipomo
lemo.
7 Imo hana nenge a pallaka hali!
Hetatalonga Isaias hele hot peng-
peng ia imo lo nenge hele ke teke
8 ✡ “ ‘Hana nemur te heto heke Iau
nga haria ulina mana nge hot,
pe nga leteria nge teu tetu ke
kangkanga toto nge Iau.
9 Te hetore hehei pe hana nga NeHa-
lang na hotonga mur ero.
Iange te hetoro mene iri nga iri
siporia reria hotonga mur.

✡ **14:26:** Luk 24:37 ✡ **14:31:** Mat 8:26; Mak 4:39 ✡ **14:36:** Mat 9:20-21 ✡ **15:4:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **15:8:** Isa 29:13

Pe te channangnanga ke te heto
hekeke Iau.' "

Iesus Heleia Ure Nenge Poia Ita Ke Letera Muna
(Mak 7:14-23)

10 Ol pe Iesus iua hulua nemur ke
tela nge i pe hele, "A longo ke nek nga
helenga nemur nenge e heleleia nei
luna mur.
11 ✡Ngaunga nenge o mene ke otal
teua langa halim, heporeke iong ke
letem muna ero. Pe utar nenge lo-
hot nga halim, ure nem poia iong ke
letem muna."
12 Pe Iesus nena hana mur tela nge
I pe te hele, "Non Soke, o eteia pule?
Paresio nemur te longe lem helenga
nem nge o tung hote lange iri pe saria
menin hulu toto ia."
13 Pe Iesus hele ke teke, "Temek nga
lut nga tapa eteia utar mur nenge tue
iri nga ana ume. Pe ure lochloch
ngana nenge tue iri ero, lape lalau
heke iri luluch nga ularia mur.
14 ✡A reng mana lange iri. Mataria
hit kura iam. Pe mele nenge matana
hit pe teke henonoua mele e pule nge
matana hit nga kue, lape iri nai ape
ke te hekorong teu nga polo."
15 Pe Petrus hele, "Iok, o hele
urume helenga opene nem at nge
imem."
16 Pe Iesus hele, "Ia imo nge a etei
ero kurkura kai?
17 Ure nenge a tal teua nga halimo,
la sapele kela manga letemo. Ke het
pe lohot mule nga letemo ke lasus.
18 Pe ure nenge lohot nga halimo,
lohot at nga letemo nge teu toto.
Pe ure nem lape poia mele nem ke
letena muna hulu toto.
19 Ke ure nemur nenge poia mele
nem ke letena muna hulu toto laka;
letena tuanin rara ngana nga ure
poreke ngana mur pe hune mele ke
mete pe maluluch nge none nehei pe
lau sisio hehei pe kemkeme, pe chan-
nanga halali pe ngunngunu halali pe
poinga nenge taolo heke mene he-
lenga chanangnanga ke ta heporeke
mele ene.
20 Ke ure nemur, poia mele nem ke
letena muna hulu toto. Pe nenge teke
mele nem lome penna ero pe ngau
mana, nem poia mele nem ke letena
muna hulu ero."

Hei Kanan E Letena Manmanna Ngana
(Mak 7:24-30)

21 Iok, Iesus hile kileng neu pe
langa kileng nenge Tir pe Saiton. Pe
hei e nge nena nge Kanan tutu nga
kileng neu.
22 Ana hei esia Iesus pe tang hot
lange I ke teke, "Non Soke! Iong ne
Teuit tuna laka iong. Letem poreke ia
iau pe o halaua iau! Tuk heingana e,
uneinei te poi poreke tote. Pomerei
pe o iat ke o halaua i, iange tu ngana
poreke toto lo."
23 Pe Iesus tuacholia hei neu nena
helenga ero. Ol pe nena hana mur
tela nge I pe te totohita ke te teke,
"O kulosia hei nei ke la ol. Ngana
koi nenge nananas pe pur leme ero
mana ia iunga atat nge ita."
24 ✡Pe Iesus hele, "NeHalang ku-
losia iau at nge Israel mur mana.
Iri te pomanga sipsip mur nenge te
erue."
25 Ol pe hei neu at ke tualou sio
palana nga Iesus matana pe hele,
"Non Soke! O halaua iau."
26 Pe Iesus hele, "Nenge teke
ta mene aina kinkino ngana aria
ngaunga pe ta sau sue langa kaone
mur, poinga nem poreke toto."
27 Pe hei neu hele, "Oe Non Soke,
nem manmanna. Pe hana hel
te ngaungau nga aria hatanga pe
ngaunga mumuna losisio. Pe reria
kaone mur te ngau hekeke ngaunga
mumuna nemur."
28 Pe Iesus hele, "Hei nem, iong
letem manmanna ngana palaungana
toto. Pe utar nenge lemem taua nge
iau lape lohot ke manmanna." Pe
nga etue unne neu pengpeng hei neu
tuna heingana urana mule sapele.
29 Iok, Iesus hile kileng unne neu pe
langa ech hetaliliu ngana nge Kalelea
pe i ke henanas ole ruach nem ilina.

✡ **15:11:** Mat 12:34 ✡ **15:14:** Luk 6:39; Rom 2:19 ✡ **15:24:** Mat 10:6

Ol pe i haka langa hengene ilina pe
kila sio.
30 Pe hulua te nanasia I pe tela ke
te mene iri nenge aria haleles ke la
tetal sue iri nga Iesus apena huna ke
hemasia iri. Ngana laka iri nenge sin-
giria metmete, pe nenge mataria hit,
pe nenge aperia metmete pe nenge te
hele erochro pe haleles tana huna hel
pule.
31 ✡Pe hulua nemur ngaria lohot,
iange tenau pe iri nenge te hele
erochro neu, te hele mulmule, pe
nenge aperia mete tei mulmule, pe
nenge singiria mete te urana mule,
pe iri nenge mataria hit tenau mul-
mule. Ol pe te heto haka tote Israel
mur aria Soke NeHalang.

Iesus Hengaua Iri 4000 (Mak 8:1-10)

32 ✡Pe Iesus iua nena hana mur pe
hele lange iri ke teke, “Letek poreke
ia hulua lochloch ngana nei i. Iange
iri te nananasia iau ke etue iri mol
lo, pe te tam teua ute e ero toto. Pe
atong mur te mete aria lo. Pe pule
lemek ero nge e poi kulosinga ia iri.
Iange heueu lape hel mataria liuliu
pe te losio ke tema mana nga kue.”
33 Ol pe Iesus nena hana mur
te hele, “Pe ita mai lape ta mene
ngaunga langai ke ta hengaua hulua
nenge pomai mai? Kileng e nge tu
rochroi nga lamai ero i.”
34 Pe Iesus onteia iri, “Mioka hia
nenge a ronronia mau?”
Pe iri te hele, “Mioka iri rahtele
nai pe ruo kinkino ngana hel i, mo
ronronia.”
35 Ol pe Iesus hele lange hulua ne-
mur ke te kila sio nga ich.
36 Pe mene hot sapele ngaunga ne-
mur pe ruo neu. Pe hele urana
toto lange NeHalang. Ke het pe reke
ngaunga nemur pe tunge lange nena
hana mur ke te heronge nge hehei pe
hana.
37 Iri lochloch te ngau ke saria una
toto. Pe Iesus nena hana mur te taki-
raua ngaunga aluanuana mur. Pe
ngaunga aluana, te takiraua ke ana
kaliu iri rahtele nai.
38 Iri nenge te ngaua ngaunga neu
iri 4,000 pe tesis ele hehei pe aina
kinkino ngana ero.
39 Iok, Iesus kulosia hulua nemur
ke tela ol, pe I tamu haka nga sulang
e pe mana tele langa kileng nenge
Makatan.

16

Paresio Mur Te Ollaka Hote Iesus (Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

1 ✡Iok, Paresio mur iri ul Satiusi
mur tela nge Iesus pe te ollaka hote I,
ke te teke hele pe ute e lohot mana ke
tenau.
2 Pe Iesus hele, “Imo lape a esia
tapa sana nge remenmen nga ulei pe
a hele pengpeng ke a teke, ‘Ochou
kileng chaia pam lo, iange ririua pau
kou ma hot nga tapa sana.’
3 Pe nga uach a hele ke a teke,
‘Heueu lape pitte mol, iange much-
mua halang kou ma hele tapa sana.’
Imo anau urume tapa sana pe a hele
hot pengpeng ia ure nenge lape lo-
hot. Pe pomere nge anau urume
ure nenge lohotot nga etue nei pe
ramamo chach ia ero toto?
4 ✡Imo hana porekreke ngana mur
nga etue nei, a teke e poi hote ute hel
ke anau? Iau lape e poi hote ute pele
ero toto. Pe ure nenge lohot nge Iona
nge nike, lape e tunge lange imo.” Pe
Iesus hulia rumena lange iri pe i ke la
sapele.

Anau Ala Amo Kenek Nge Paresio Mur Pe Satiusi Mur (Mak 8:14-21)

5 Iok, Iesus pe na hana mur te lotele
langa kolkolu palaungana neu ilina
hele lo, pe Iesus nena hana mur lete-
ria lilil nge te mene ngaunga.
6 ✡Pe Iesus hele lange iri ke po-
mai, “Anau ala amo ke nek toto nge
Paresio mur pe Satiusi mur. Iange
hana nemur, te poi ke pomalaka nga
ure nenge tetal teua langa beret itach
ngana pe poia beret nem ke una
haka. (is)”

✡ **15:31:** Mak 7:37 ✡ **15:32:** Mat 14:14 ✡ **16:1:** Mat 12:38; Luk 11:16 ✡ **16:4:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **16:6:** Luk 12:1

7 Ol pe Iesus nena hana mur te
hele tele hel mana nge iri ke te teke,
"Pomere toto nenge Iesus tamal hote
helenga nei mai? Lape ta mene
ngaunga ero ke ngana kai?"
8 Pe Iesus eteia ure nenge te
heleleia neu lo, pe hele lange iri ke
teke, "Imo letemo manmanna ngana
unne sune mana iam. Pomere nenge
a heleleia ngaunga nge ero?
9 ✡Letemo mallaha ero kura kai?
Letemo la mule nga mioka lime
nenge hana iri 5000 te ngaua pe saria
una hatal ia. Pe kaliu iri hia nenge
te muta ia aria ngaunga aluanuana
mur?
10 ✡Iok, letemo metene hulua
nenge iri 4000 nem. Aria mioka
iri rahtele nai mana, pe hehei pe
hana lochloch ngana nem te ngau ke
saria una. Pe kaliu iri hia te muta ia
ngaunga aluanuana mur?
11 Pomere nge letemo alchach ero
kura? Iau e hele lala nge imo nga
ngaunga ero. E teke anau ala amo ke
nek toto nga is nenge Paresio mur pe
Satiusi mur."
12 Ol pe Iesus nena hana mur lete-
ria matana sapele nga ure nenge
Iesus helele ia. Ke Iesus teke tenau
ala aria nga is nenga beret ero. Iesus
teke tenau ala aria laka nga henge-
toro nenge Paresio mur pe Satiusi
mur.

Petrus Hemallaha Hote Iesus (Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Iok laol, Iesus i ole ke langa
tuele tana pengpeng ngana nenge
Kaesarea Pilipai. Pe onteia nena
hana mur ke teke, "Hana pe hehei
te heleleia Non Tuna ke te teke I itei
toto?"
14 ✡Pe nena hana mur te hele,
"Hehei pe hana hel te heleia Non
Tuna ke te teke, I Ioanes nenge he-
nunun; pe hel te teke I Elaisa; pe hel
te teke Ieremias; nem pe te teke non
hetatalonga e mana."
15 Pe Iesus ontei mule iri ke teke,
"Pe imo a teke Iau itei toto?"
16 ✡Pe Simon Petrus tuacholia ke
teke, "Iong Kristus. NeHalang nenge
tu ke koko tuna iong."
17 ✡Pe Iesus hele, "Simon, iong ne
Iona tuna iong. NeHalang pete iong.
Ke ngana laka nenge o hele hote he-
lenga nem. Pe mele nga ich nei hele ia
helenga nem lange iong ero. Temek
nenge tu nga lut nga tapa henonou
iong ia helenga nem.
18 ✡Pe e hele lange iong, iong Petrus
nenge em luna laka, 'um', pe nga
um nei lape e hemes heke lek hana
mur nenge leteria manmanna nge
iau. Pe kerkerenga nenga metenga
lape hekou sue iri ero toto.
19 ✡Pe lape e tunge lohenga mur
nenga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nga tapa lange iong. Pe utar
nenge o hu hele nga ich nei, lape
NeHalang hu hele nga lut pule. Pe
utar nenge o longele nga ich nei, lape
NeHalang longele nga lut pule."
20 Iesus i Kristus ke manmanna. Pe
toto hita toto lange nena hana mur ke
te hele rere helenga nem ero toto.

Iesus Hele Talue Ana Metenga Nge Lape Lohot (Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)

21 Iok, talun nga etue neu ke la ol,
Iesus hele lala nge nena hana mur ke
teke lange Ierusalem. Pe hele urume
tote lange iri, ke teke lape amneia
melmelenga halang nenge lape hana
nemur te poia lange I. Ngana laka
hana papalauna mur pe tunginga
ana hana mur aria soksoke ngana
mur pe hotonga ana hetoronga mur.
Pe lape te hune I ke mete pe maul
haka mule nga etue mol ngana.
22 Pe Petrus longe Iesus nge hele ke
mau pe mene lele hote Iesus pe keres
taua I ke teke, "Non Soke! O poi ke
pomam ero. Lemek ero nge ure nem
lohot nge iong."
23 Pe Iesus ul mule ramana lange
Petrus pe hele lange i ke teke, "Iong
non poreke ngana iam, o la nga
rumek! O poi ke malaka nga ure

✡ **16:9:** Mat 14:17-21 ✡ **16:10:** Mat 15:34-38 ✡ **16:14:** Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 ✡ **16:16:** Ioa 6:69 ✡ **16:17:** Kal 1:15-16 ✡ **16:18:** Ioa 1:42; Epe 2:20 ✡ **16:19:** Mat 18:18; Ioa 20:23

nenge teke poi hele lek kue pe
hesingo ia Iau ke e losio mule. Iong
letem tu mana nga ure nemur nga
ich nei. Letem tu nge NeHalang ero
toto."
24 ✡Ol pe Iesus hele lange nena
hana mur ke teke, "Nenge teke mele
koko nge Iau heueu, hilesue lemene
ngana mur lochloch pe takisia ana
melmelenga, pomalam nanasia iau
ol.
25 ✡Iange mele nenge ramana tuhit
mene maulul ngana nga ich, lape
maulul nga hoena ero ol. Pe mele
nenge nanas tote iau kela i sipona
mete, ana non lape mene mule
maulul ngana nenge tu ke koko.
26 ✡Nenge teke mele mutena tau
tote ure lochloch ngana nga ich nei,
lape mene maulinga ke koko ero.
Iange lape ure nemur te halaua i nga
hoena ke merei? Nem pe lape ol mule
maulinga ke koko nga utar?
27 ✡Non Tuna lape at luluch nga
Temene na hemalmalinga. Pe at
luluch nge nena angkelo mur. Pe
lape tunge iechinga lange hehei pe
hana ke nanas tau pengpengia reria
poinga mur nga ich nei.
28 E hele lange imo pengpeng, amo
hel nge imo nenge te mes heueu nei,
lape metenga mene iri ero kura pe te
esia Non Tuna nge at luluch nga nena
naualanga pe nekinga."

17

Iesus Singina Lohot Ke Altoto (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

1 Iok, etue iri rahtele elle lalo pe
Iesus mene Petrus pe Ieims pe tina
Ioanes ke iri ul te haka langa hengene
ke iri toro mana.
2 ✡Pe nga lamau te esia Iesus nge
singina lohot ke altoto. Iesus ra-
mana sina ele mataria ke pomanga
chaia matana. Pe na hengeron tua
huita toto ke pomanga lemenge e nge
tualeme ngana sina ala toto.
3 Ol pe tenau mana pe te esia Iesus
nge hele lululuch nge Moses iri nai
Elaisa.
4 Pe Petrus hele lange Iesus, "Non
Soke, imem nei motu lamai ke urana
lo. Pe nenge teke lemem, e hemes
haka ke pelpele iri mol, ke iong lem
e pe Moses na e pe Elaisa na e."
5 ✡Petrus helele kura pe ulu lohot
ke poi hite iri. Ulu neu hussu toto pe
helenga e lohot nga ulu neu ke teke,
"Tuk toto koi nei, nenge mutek tau
tote pe e iech toto nge I. A longo taua
I!"
6 Iesus nena hana mur te longe
ke mau pe te matau toto pe te losio
mana. Pe tema ke tenau sio mana nga
ich.
7 Ol pe Iesus la ke ra lange iri pe
hele, "A lohaka ol. A matau ero."
8 Te teke tenau haka pe tenau mene
Iesus i toro mana ol. Pe hana nai neu
iri ero lo.
9 Iok, tei sio nga hengene neu ke
tela mulmule pe Iesus toto hita toto
lange iri ke teke, "A esia ure nenge
lohot nei, a hele ia lange mele ero toto
kela het nga etue nenge Non Tuna
maul haka mule nga ana metenga."
10 ✡Pe nena hana mur te onteia I
ke te teke, "Pe pomere nenge hotonga
ana hetoronga mur te hele ke te teke,
Elaisa lape at tala mai?"
11 Pe Iesus hele ke teke, "Nem man-
manna, Elaisa lape at tala ke hepen-
gia ure lochloch.
12 ✡Pe e hele lange imo, Elaisa at
lo pe hana nemur te eteia i ero. Te
poia i ke nek ero pe te poi pulut mana
lange i nga lemeria ngana. Pe poinga
nem lape te poia lange Non Tuna pule
ke amneia ana melmelenga palaun-
gana."
13 ✡Ol pe Iesus nena hana mur te
etei sapele ke I heleleia Ioanes nenge
Henunun.

Iesus Hemasia Kol Mele Sune Nge Uneinei Poia (Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)

✡ **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25 ✡ **16:26:** Mat 4:8-9 ✡ **16:27:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 25:31; Rom 2:6; Hem 22:12 ✡ **17:2:** 2Pi 1:16-18 ✡ **17:5:** Deu 18:15; Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 ✡ **17:10:** Mal 4:5 ✡ **17:12:** Mat 11:14 ✡ **17:13:** Luk 1:17

14 Iok, tela mule nge hulua nemur
pe none lange Iesus pe tualou sio nga
matana pe hele,
15 "Non Soke, letem poreke ia tuk.
Heueu nei tungana poreke toto iange
ute poia ramana ke ana hauaua toto.
Teke la ke mak hakaka nga oan pe
mana puluch teueu nga ech.
16 E mene i lange lem hana mur
nenge te nananasia iong, pe nakuria
ero taua nge te hemasia i."
17 Ol pe Iesus hele ke teke, "Imo
hana nem, letemo manmanna ero, pe
ai ke a tuamasia lemo inga mur ero
toto. Etu luluch nge imo ke mala lo.
Pe nge ngingie ol pe a etei tote ume
nei? A mene kol nem at nge Iau."
18 Ol pe Iesus keres taua uneinei
nenge tu nge kol neu, pe uneinei neu
lohot sapele. Pe kol sune neu urana
mule nga etue neu pengpeng.
19 ✡Pe Iesus nena hana mur tela
pe te ontei kome mene I ke teke,
"Pomerei toto nenge mo helope hote
uneinei nem pe longo taua imem ero
mai?"
20 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke,
"Iange imo letemo manmanna ngana
unne sune mana. E hele ke man-
manna toto lange imo. Nenge teke
letemo manmanna ngana purpure
hohos nganngana, a hele langa
hengene neu pe hengene nem lape
longo taua imo. Ke a teke, 'Hengene
nem, o lohaka nga lamai pe o loloun
la lamau.' Pe anau, hengene nem lo
haka pe loloun ke la. Pe ute pele nge
anali nge imo ero ol. [
21 Pe nenge teke a teke a helope
hote uneinei nenge pomai, apoi
mana nga poinga nenge a hetalaulau
ke kokoes pe a hile ngaunga."]
22 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur
tela ke te eukirau mule nge Kalelea
pe Iesus hele la mule nge iri ke teke,
"Lape te tung heke Non Tuna langa
hana hel peria.
23 Pe te hune I ke mete pe nga etue
mol ngana lape maul haka mule nga
ana metenga." Iesus hele ke mau pe
nena hana mur leteria poreke toto ia
I.

Iesus Hele Nga Umtutuna Nenge Te Sausaua

24 ✡Iok, Iesus iri ul nena hana mur
tela te lohot nge Kapernam pe hana
nenge te lololoch umtutuna tela nge
Petrus pe te onteia i ke te teke, "Amo
hetoronga nem mam sausau umtu-
tuna pule ma? Umtutuna nenge lala
nga NeHalang na pele palaungana?"
25 Pe Petrus hele ke teke, "Oe, Ana
non sausau umtutuna pule la."
Ol pe Petrus i teu la sapele nga
pele. Pe Iesus ontei tele i ke mai, "Si-
mon, iong letem tuanin ngana ma ke
mere? Hana papalauna nemur nga
ich nei te nananasia poinga nenge te
lololoch umtutuna. Pe te menmene
nge itei? Te menmene nge tuturia
mur pengpeng ma te menmene nge
hana lomonmona ngana mur?"
26 Pe Petrus tuacholia ke mai, "Te
menmene nge hana lomonmona
ngana mur mana."
Pe Iesus hele lange i ke teke, "Nem
manmanna. Te loloch umtutuna nge
tuturia mur pengpeng ero.
27 Pe lemere ero nge ta poia hana
nemur ke saria menin hulu. Poma-
lam o la nga kolkolu palaungana nem
pe o kona. Pe ruo elle nenge o kona
heke tele, o poia hanna ke pangpanga
pe lape o hottaua um tuna e nge ma-
teu. Pe ita nai rera umtuna nenge
ta saua lalom. O mene pe o laia nge
hana nemur."

18

Itei Nenge I Soke Toto (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 ✡Iok, nga etue neu Iesus nena
hana mur tela nge i pe te onteia i
ke te teke, "Itei toto nenge lape i
soke nga NeHalang nena naualanga
pe nekinga?"
2 Ol pe Iesus iua mele sune lange i
pe hemes ia i nga mataria.
3 ✡Pe hele, "E hele ke manmanna
toto lange imo, nenge teke a hulia

✡ **17:19:** Mat 10:1 ✡ **17:20:** Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1Ko 13:2 ✡ **17:22:** Mat 16:21 ✡ **17:24:** Exo 30:13; 38:26 ✡ **18:1:** Luk 22:24 ✡ **18:3:** Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

lemo poinga mur ero pe a tal sue imo ke mange aina kinkino ngana ero, lape ateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto.

4 Ke mele nenge talsio tote i ke mange mele sune nei, lape i soke nga NeHalang nena naualanga pe nekinga.

5 ✡ "Pe mele nenge letena metene Iau pe poi ke urana lange mele sune e nge pomai, poi ke urana at nge Iau pule.

6 Aina kinkino ngana nge mai leteria manmanna nge Iau. Pe nenge teke mele heporeke elle nge iri letena manmanna ngana ke losio, urana nge te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau sue langa leme chapopo ngana pe mana puluch ke lasus.

7 "Hulua nga kileng lochloch lape te amneia melmelenga palaungana. Iange ute hel poia iri ke te losio nga poinga poreke ngana mur. Pe ure nemur lape te lohot ke manmanna. Pe non nem nenge poia iri ke te losio lape amneia melmelenga ke poreke toto!

8 ✡Nenge teke perim ma apem, te poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o chato hote iri pe o saua ke te lasus. Urana nge singim unne lasus nike. Pomalam lape o mene maulinga ke koko. Iange nenge teke apem nai pe perim nai ape ke tetu, lape tesau heke iong langa oan sapel lala ngana nenge tu ke kokoes mana.

9 Nenge teke matam poia iong ke o losio nga poinga poreke ngana, o sul hote pe o saua ke lasus. Urana nge matam elle ke o mene maulinga ke koko. Pe nenge teke matam iri nai ke tetu kura lape tesau heke iong langa oan nge Imperno."

Helenga Opene Nga Sipsip Nenge Erue (Luk 15:3-7)

10 ✡ "Anau ala ke nek! A poi poreke aina kinkino ngana nenge mai ero. Iange reria angkelo mur kou tetu luluch nge Temek nga lut nga tapa. Pe kokoes te esesia Temek nakuna. [

11 ✡Pe Non Tuna at ke mene mule iri nenge te erue.]

12 "Imo letemo ma ke mere? Nga nenge teke none nena sipsip mur iri ana non kina iri lime (100) pe elle erue. Lape la ke tango rere ma ero? E hele lange imo, non nem lape hile sue nena sipsip mur pe langa hengene ke tango rere elle nenge erue nem.

13 Pe nenge teke hottaua mai loi, non nem lape iech ele tote. Pe sipsip nem pekngana nemur, non nem iech ele iri ero.

14 Ke pomalam mana, Tememo nga lut nga tapa lemene ero nge e nge iri kinkino ngana nemur erue.

O Hepengia Tim E Nenge Poia Poinga Poreke Ngana Lange Iong

15 ✡ "Pe nenge teke tim e poia poinga poreke ngana e lange iong, ola ke nek mana nge i ke imo nai mana, pe o hele hote ure nenge poia ke poreke. Pe nenge teke longo lange iong ke nek, iong lape o halau mule i ke imo nai timo hel mule.

16 ✡Pe nenge teke longo lange iong ke nek ero, ola ke o mene mele elle pule. Nem pe o mene ke aina nai pule. Iange nenge teke aina nai ma mol te hele, lape reria helenga mene hote ure nem ke lohot ke mallaha.

17 Pe nenge teke mele nem lemene ero nge longo lange iri nai ma mol nem, a heleia lange NeHalang nena hana mur. Pe nenge teke lemene ero nge longo lange NeHalang nena hana mur, anau mene i ke pomanga none nge eteia NeHalang ero. Nem pe a naue i ke pomanga non nenge lololoch umtutuna.

18 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo, utar nenge o hu hele nga ich, lape NeHalang hu hele nga lut pule. Pe utar nenge o long hele nga

✡ **18:5:** Mat 10:40; Luk 10:16; Ioa 13:20 ✡ **18:8:** Mat 5:29-30 ✡ **18:10:** Hip 1:14 ✡ **18:11:** Luk 19:10 ✡ **18:15:** Luk 17:3; Kal 6:1 ✡ **18:16:** Deu 19:15; Ioa 8:17 ✡ **18:18:** Mat 16:19; Ioa 20:23 ✡ **18:19:** Mak 11:24; Ioa 15:7

ich nei, lape NeHalang long hele nga
lut pule.
19 ✡"Lape e hele lange imo ke mai
pule, Nenge teke amo nai te ngata
hel ke te hetalaulau nga ute, Temek
nga lut nga tapa lape poia ke lohot ke
manmanna.
20 Nei manmanna, iange nenge
teke amo nai ma mol a eukirau nga
Iau ek, Iau la etu luluch nge iri."

Chau Nananga Nenge Letera Porekeia Mele

21 Ol pe Petrus lange Iesus pe hele
ke teke, "Non Soke, nenge teke tik
e poia poinga poreke ngana at nge
iau, pe lape letek porekeia i ke e hia?
Ratele nai toto?"
22 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke e teke
rahtele nai mana ero. E teke rahtele
nai pe rahtele nai mule pe rahtele nai
mule a poia ke koko tele mana kela pe
a sis ele ero.
23 "Iange NeHalang nena naualanga
pe nekinga pomalaka nge non soke
ngana e nge iua nena hana mur ke te
tuacholcholia reria hanganok mur.
24 Pe talune nge nena non nenge
mene ke umtutuna iri halang toto (1-
milion kina).
25 Pe non nem na umtutuna halang
ero nge tuacholia ana soke nem nena
umtutuna mur. Pomalam non soke
neu hele ke lape mele hel te olia non
neu pe nehei pe tutuna mur pe re-
ria ure mur lochloch. Pe umtutuna
lange non soke neu ke hemete non
neu nena hanganok mur.
26 "Ol pe non neu longe pe la ke
tua mermero sio nga ana soke apena
huna pe hele ke teke, 'Non soke, letem
ia iau mukam, pe lape e tuachol mule
lem ure mur lochloch.'
27 Ol pe non soke neu letena ia non
neu pe hele ke teke hanganok neu
lasus ol. Pe kulosia non neu kela
sapele.
28 "Iok, non neu i hot kela pe saolia
neingana e nge hanok ke umtutuna
ana non kina iri lime (100 kina) nge
i. Pe sihe i pe teke inroke non neu
nga kanna pe hele inin taua i ke teke,
'Iong nem, heueu mana nei o tuacho-
lia lem hanganok nenge o poia nge
iau.'
29 "Pe neingana neu tuamermero
sio nga matana pe hele, 'Kole, letem
poreke ia iau pe o kulala pol mana, pe
lape e tuachol ia hanganok nem.'
30 "Pe non pa neu lemene ero nge
kulala. Ol pe poia neingana neu kela
mateu nga tuele au ngana kela het
nga etue nenge tuachol taua nena
hanganok mur.
31 Pe iri nai reria ume pekngana
mur te esia poinga neu pe ma ke nek
nga leteria ero. Pomalam tela nge
aria soke neu pe te nene lange i.
32 "Iok laol, non soke neu iu teua
non neu la pe hele ke teke, 'Iong nem,
lem poinga poreke toto! Hanganok
nenge o poia nge iau nem, e hele
lange iong ke e teke lasus lo. Iange
iong sipom o hele ke o teke letek
poreke ia iong.
33 Pe pomere nenge letem poreke ia
neingam neu ero?'
34 ✡Non soke neu letena inin pe
heteu mule non neu langa tuele au
ngana. Pe te poia i ke amneia ana
melmelenga kela het nga etue nenge
tuachol taua nena hanganok mur.
35 ✡ "Pe Temek nga lut nga tapa
lape poia imo elle pe elle ke pomalam
pule. Pe nenge teke letemo ia neing-
amo mur, letemo ia iri nga letemo
nge teu toto."

19

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga

(Mak 10:1-12)

1 Iesus hele ke het pe lohaka sapele
nge Kalelea pe i ke langa kileng nenge
Iutea, nga ech ilina hele nenge Iortan.
2 Pe hulua te nanasia I pe hemasia
iri nga aria haleles mur.
3 Pe Paresio mur hel tela nge Iesus
ke te tuamirik hote i pe te onteia i,
"Rera hotonga mai hele ke teke, lape
none hile nehei nga lemene ngana
pule kai?"

✡ **18:22:** Luk 17:4 ✡ **18:34:** Mat 5:25-26 ✡ **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Epe 4:32; Kol 3:13 ✡ **19:4:** Gen 1:27; 5:2

4 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke, “Imo
nge lape a sisis nga NeHalang nena
helenga ero iam. Alalaha nem hele
ke teke, ‘Nga talun ngana toto, NeHa-
lang ume hote iri ke none pe heie.’
5 ✡Pe pule alalaha nem hele ke teke,
‘Pomalam, none lape hile temene pe
tana pe la ke tululuch nge nehei pe iri
nai singiria lohot ke elle mana.’
6 Ke iri nai te lohot ke iri elle peng-
peng pe nai mule ero ol. Pe ure nai
nenge NeHalang puotom tele, a cha-
toa ero toto.”
7 ✡Pe hana nemur te hele, “Pe
pomere nenge Moses hele ke teke,
nenge teke none lemene ke hile ne-
hei, non nem as hote alalaha e? Pe
alalaha nem hele tote aria leinga nge
lape het. Ke het pe tunge lange nehei
pe kulosia i ke la mule nge temene
pe tana. Pomere nge Moses hele ke
pomam?”
8 Pe Iesus hele, “Moses longele imo
ke a hile lemo hehei mur iange a
nanasia NeHalang nena hengetoro
mur ero. Pe nga tele ngana toto ute
pele nge pomam ero.
9 ✡Pe e hele lange imo pengpeng,
mele nenge hile nehei pe lei heke
mule hei e, poia poinga poreke ngana
nga NeHalang matana ke het lo. Kue
nenge o teke o hile lem hei, ngana
laka nga nenge teke hei nem pingana
hota hot nge none.”
10 Ol pe Iesus nena hana mur nenge
te nananasia I, tela nge Iesus pe te
hele, “Eh, ke nenge teke leinga kina
mur te popoi ke machmai, urana
ngana ta lei ero nike.”
11 Pe Iesus hele, “Hulua lochloch
ngana te nanasia hengetoro nei ero.
Pe NeHalang poia mele hel mana ke
te nanasia.
12 Mele hel te lei ero iange te hoe
iri pe te poi ke pomau nike. Pe
hel, te lei ero iange none penna poia
iri. Pe hel, te lei ero iange te teke
te tung tote iri ke te poia NeHalang
nena naualanga pe nekinga nenga
tapa ana ume. Mele nenge lemene
taua hengetoro nei, mene ke tal talue
nga letena pe nanasia.”

Iesus Lemene Taua Aina Kinkino Ngana
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Iok, te mene aina kinkino ngana
hel lange Iesus ke te teke Iesus tal
heke penna nge iri pe hetalaulau hite
iri. Ol pe Iesus nena hana mur te
hele inin taua iri nenge te lala ia aina
kinkino ngana nemur.
14 ✡Pe Iesus heleia nena hana mur
ke teke, “Aina kinkino ngana nemur
te teke teat nge Iau. Pe imo, apoi hele
iri ero. Iange naualanga pe nekinga
nenga tapa, nganangana mur laka iri
nenge pomam.”
15 Iok, Iesus tal heke penna nge iri
ke het pe i kela sapele.

Non Kulpo E Nge Nena Ure Halang
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ol pe none lange Iesus pe ontei ke
teke, “Hetoronga, lape e poia utar nge
urana ke e mene maulinga ke koko?”
17 ✡Pe Iesus tuachol ia ke teke,
“Pomere nenge o onteia Iau nga ure
nenge urana? Mele elle mana nge
urana toto. Pe nenge teke lemem ke o
mene maulinga ke koko, o longo tau
mene hotonga mur.”
18 ✡Pe non neu ontei, “Hotonga tei
hel?”
Pe Iesus tuacholia ke teke, “ ‘O
hune mele ero. O tomtom hehei ero.
O keme ero. O pallaklaka ia mele ero.
19 ✡O heto heke temem pe tam. Pe
lemem taua neingam ke pomanga
lemem taua iong sipom.’ ”
20 Pe non neu hele, “Hotonga ne-
mur e nanas tau tote iri lo. Pe utar
pule nge lape e poia?”
21 Pe Iesus hele, “O teke o lohot ke
iong non nge pengpeng toto, o laia
lem ure mur lochloch nge hana hel ke
te olia, pe o tunge ana umtutuna mur
lange iri nenge reria ute e ero toto. Ke
nenge teke o poi ke pomai, lape lem
ure halang tema ke te kulele iong nga

✡ **19:5:** Gen 2:24; Epe 5:31 ✡ **19:7:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **19:9:** Mat 5:32; 1Ko 7:10-11 ✡ **19:14:** Mat 18:2-3 ✡ **19:17:** Lev 18:5; Luk 10:28 ✡ **19:18:** Exo 20:13-16; Deu 5:17-20 ✡ **19:19:** Exo 20:12; Lev 19:18

lut nga tapa. O poia ume nem ke het
pe o iat ke o nanasia Iau."
22 Non neu longe ke mau pe nakuna
poreke pe ua sapele, iange nena ure
halang sakilil.
23 Ol pe Iesus hele lange nena hana
mur ke teke, "E hele ke manmanna
toto lange imo. None nenge na
ure halang sakilil, anali toto nge teu
langa naualanga pe nekinga nenga
tapa.
24 Pe pule e hele lange imo, nenge
teke kamel e i teu langa pakeka sune
polona, nem semel toto. Pe non
nenge na ure halang, anali toto nge
teu langa NeHalang nena naualanga
pe nekinga."
25 Iesus nena hana mur te longe ke
mau pe te rura toto pe te ontei, "Ol pe
itei toto ol nenge lape mene maulinga
ke koko?"
26 ✡Pe Iesus nau lange iri pe hele,
"Hana nakuria ero toto nge te poia
ure nem. Pe nge NeHalang, i nakuna
nge poia ure lochloch ngana."
27 Pe Petrus hele, "O esia imem nei,
mo hile sue lemem ure mur lochloch
pe moat ke mo nananasia iong. Pe
lape mo mene urumem utar?"
28 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"E hele ke manmanna toto lange
imo nenge a nanasia iau. Nga etue
palaungana nenge lape ure lochloch
ngana te heueu ngana mule, Non
Tuna lape are nga nena arenga nenge
te hemalmalia ke I Non Soke toto
ngana ia. Pe nga etue palaungana
nem, imo lape a kila nga arenga mur
pule. Lape a kila nga arenga mur nge
iri analoch pe nai ke a nauele mata iri
analoch pe nai nenge Israel.
29 Pe iri lochloch ngana nenge lete-
ria tu mana nge Iau pe te hile sue re-
ria pele mur pe titiria mur pe liliuria
mur pe tetemeria mur pe tataria mur
pe tuturia mur pe reria ich mur, iri
lape te mene mule ure nemur ke ele
haka toto pe lape te mene maulinga
ke koko pule.
30 ✡Pe hulua nenge iri muka lape
iri hoena mule, pe hulua nenge iri
hoena lape iri muka mule."

20

Chau Nananga Nenge Hana Hel Te Umume Nga Uain Ana Late

1 Pe Iesus hele "E hele ke pomam
iange naualanga pe nekinga nenga
lut nga tapa, i pomanga none nge
tue uain mur nga nena ich unne. Pe
ana non hoala hot nga uach uruna ke
tango rara hana kela te ume nga uain
ana late nem.
2 Hottaua hana hel pe hele lange iri
ke teke, 'Imo a ume nge iau heueu pe
urumo laka umtutuna tolona elle.' Pe
iri te ngata helia uru nem. Hele lange
iri ke het pe kulos sapele iri ke tela
nga ume.
3 "Iok, chaia matana mes haka pol
lo pe lake tango rara hana hel mule.
Esia hel nge te mes rara manmana
nga ingala matana
4 pe hele lange iri, 'Imo nemur ai at.
Ala ke a ume nga lek uain ana late. Pe
lape e olia imo ke nanas urume mene
a ume ngamo.'
5 Hana nemur te lohaka pe tela
sapele.
"Iok, chaia matana heurunga (12
kilok) pe ana non la ke tango rara
hana hel pule. Pe chaia matana pal-
lele (3 kilok) pe la ke tango rara hana
hel pule.
6 Pe nga ulei, nga chaia matana
sisio lo (5 kilok), pe la ke tango rara
hana hel pule. La pe esia hel nge te
mes rara manmana pe hele lange iri,
'Etue nei i lala lo, pe pomere nenge
a mes rara manmana nga lamam
mam?'
7 "Pe hana nemur te hele, 'Motu
rara mana iange none hekuleilei ia
imem ke mo ume ana ero.'
"Ol pe non neu hele lange iri, 'Iok,
imo pule a la ke a ume nga lek uain
ana late.'
8 ✡ "Iok, ulei sio nga chaia matana
lala ke teu sisio lo (6 kilok), ume
tokoninga neu hele lange nena non

✡ **19:26:** Job 42:2 ✡ **19:28:** Mat 25:31; Luk 22:30; Hem 3:21 ✡ **19:30:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **20:8:** Lev 19:13; Deu 24:15

nenge nauelele hana mur nga ume
ke teke, 'O iua hana nenge te ume
nem pe o tunge reria umtutuna. Pe
o talun tala nge iri nemur nenge teat
nga rume toto pe ramam ole lange iri
nenge te talun tala ume.'
9 "Ke iri nenge teat rume toto neu
te olia iri elle pe elle nga umtutuna
tolona elle.
10 Pe iri nenge te mene tele iri ke te
ume neu, te teke ma lape te mene ke
haka pol nge iri nemur, pe ero. Iri elle
pe elle te mene ke umtutuna tolona
elle pule.
11 Te esia ke mau pe te ngunngunu
ia ume tokoninga neu. Pe te hele
lange i ke te teke,
12 'Iong, toinge o olia imem nenge
moat tala ke urumem haka nge iri
nemur nenge teat rume mana nei ol.
Iange imem, mo talun tele ume nei
nga chaia milang ngana nike. Pe iri
nemur teat rume mana te ume ke
etue choro mana. Pe pomere o tunge
urumem ke elle mana ke mange iri?'
13 "Pe ume tokoninga neu tuachol
ia pe hele lange elle nge iri ke pomai,
'Kole, e poia poinga poreke ngana e
lange iong ero i. Iange iong o ngata
at nge iau lo nga nenge o teke, o ume
pe o mene urum nenge pomam.
14 Ke o mene pe o la ol. Nga iau
lemek ngak mana e tunge non nenge
at rume mana nem uruna ke elle
mana ke mange iong.
15 Umtutuna nei iau sipok lek ia,
pomalam e poia nga lemek ngak. Pe
pule e poia nga poinga urana ngana.
Pe iong letem ma ke mere?' "
16 ✡Pe Iesus hele, "Iri nemur nenge
iri muka, lape tela ke iri hoena mule
pe iri nenge iri hoena, lape tela ke iri
muka ke pomalam mana."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)

17 Iok, Iesus ramana haka lala nge
Ierusalem lo, pe iu hot kelkel ia nena
hana mur pe hele lange iri ke teke,
18 ✡ "A longo ke nek. Tai haka lala
nge Ierusalem lokoi, pe lape te tung
heke Non Tuna lange tunginga ana
hana mur aria soksoke ngana mur,
pe hotonga ana hetoronga mur. Pe
lape te tuahit ana ke te teke mete.
19 Pe lape te tunge I lange hana
lomonmona ngana mur ke te
songlele ule, pe te heon heke I nga
manga toto ke mete. Pe nga etue mol
ngana lape maul haka mule!"

Heie Onteia Iesus
(Mak 10:35-45)

20 Ol pe ne Sepeti nehei pe tutuna
mur nai tela nge Iesus. Pe hei neu
tualou sio nga Iesus matana pe onteia
Iesus ke teke Iesus poia ute lange i.
21 ✡Pe Iesus onteia hei neu ke teke,
"Lemem taua utar nge Iau?"
Pe hei neu hele, "Nga etue nenge ta
tutu nga lem naualanga pe nekinga,
o talue tutuk mur nai nei ke elle kila
nga ilim hele nenga pen tamalmal, pe
e nga ilim hele nenga pen hoihoi."
22 ✡Ol pe Iesus hele, "Imo a eteia ute
e ero. A ontei pulut rara mana iam.
Nakumo nge a inia ure ehech ngana
nga eulinga nenge lape e ininia nei
kai?"
Pe iri nai te hele, "Oe! Nakumem
nge mo inia la."
23 Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"Iok, urana pe nenge amo e at ke kila
nga ilik hele nenga pen tamalmal pe
amo e nga hoihoi, nem Iau lek nge e
hele teu ia la ero. Temek i sipona lape
hele teu langa nem. Iange iri nenge
Temek hesilei hote iri lo, iri laka reria
arenga nemur."
24 Iesus nena hana analoch neu te
longe pekngaria nai neu nge te poi ke
mau pe leteria inin tau tote iri.
25 ✡Ol pe Iesus eukiraua iri pe
hele lange iri ke teke, "Imo a eteia
lo ke hana lomonmona ngana aria
soksoke ngana mur, lemeria toto ke
te eteiteia reria kerkerenga lala nge
hehei pe hana.
26 ✡Pe imo, apoi ke pomam ero. Pe
nenge teke amo e nge imo teke lohot

✡ **20:16:** Mat 19:30; Mak 10:31 ✡ **20:18:** Mat 16:21; 17:22-23 ✡ **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30
✡ **20:22:** Mat 26:39; Ioa 18:11 ✡ **20:25:** Luk 22:25-26 ✡ **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35

ke i palaungana, talsio tote i pe ume
nge imo mukam.
27 Pe mele nenge teke i muka toto
nge imo, talsue i ke ume mana nge
imo mukam.
28 ✡Ke pomalam mana nge Non
Tuna. I, at nga ich nei ke hehei pe
hana te ume nge I ero. At pe ume ke
halaua hehei pe hana. Pe pule takisia
melmelenga ke mete ke hemasia hu-
lua halang nga reria poinga poreke
ngana mur."

Iesus Hemasia Hana Nai Nge Mataria Hit
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Iok, Iesus iri ul nena hana mur te
lohaka nge Ieriko pe hulua halang te
nanasia I.
30 Pe hana nai nge mataria hit te
arare nga kue ilina. Te arare pe te
longe nge te teke Iesus kou lopar toto
aria ke lala neu lo. Ol pe te alngaria
haka ke te teke, "Non Soke! Ne Teuit
tuna, letem poreke ia imem!"
31 Pe hulua nemur te keres taua iri
ke te teke te reng. Pe ero, iri nai
alngaria haka ke soke toto ol, "Non
Soke, ne Teuit tuna, letem poreke ia
imem!"
32 Ol pe Iesus mes sapele pe onteia
iri nai, "Imo nai lememo taua utar
nge Iau?"
33 Pe iri nai te hele, "Mo teke o
hemasia imem ke mo nau mule."
34 Iesus letena ia iri pe tal heke
penna langa iri nai mataria. Pe
ueiuei mana iri nai mataria char-
chara pe tenau mule sapele. Ke het pe
te nanasia Iesus ke tela.

21

Iechinga Palaungana Lohot Nge Ierusalem
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Iok, tei ke ramaria lange
Ierusalem pe la te lohot nga hengene
nenge Oliua nga kileng nenge Pet-
page. Ol pe Iesus kulosia nena hana
mur nai
2 pe hele lange iri ke teke, "Imo a
muka langa kileng nenge ta naue lala
neu pe a esia tongki e nge te kale hite
ke iri nai tuna te mes. Pe a une rur
nge iri pe a mene iri at nge Iau.
3 Pe nenge teke none poi helenga
lange imo, a hele lange i ke a teke,
'Non Soke lemene taua iri ke poi
ana ume ia mukam.' Pomalam, non
nem lape tung sapele tongki nai nem
lange imo."
4 Ure nei lohot ke pete tote hetat-
alonga e nena helenga nge poia nge
nike toto ke teke:
5 ✡"A hele hote helenga nei lange
hehei pe hana nge Saion,
'A esia lo, amo Non Soke kou are
haka nga tongki,
nga tongki lomele ngana ke atat
neu.
Pe ngana tano mana ke manga
none nge pingana iuiu ero.' "
6 Iok laol, hana nai neu tela pe te
poia ure lochloch ngana ke manga
Iesus heleia lange iri.
7 Pe te mene tongki hei ngana neu
luluch nge tuna. Pe te poi hote reria
hengeron nenge hot ana pe te pallou
heke nga tongki nemur patangaria ke
Iesus are haka ia.
8 Pe hulua halang toto te lung ole
reria hengeron mur nga kue. Pe hel
te ringa ke te paria ae perperna lu-
luche ina mur ke tetal sio ole nga kue
pule.
9 ✡Pe hulua nenge iri mukmuka nge
Iesus pe hulua nenge iri hoena, iri
lochloch te makul haka pe te hele,
"Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit
Tuna!
NeHalang pete tote i,
iange at nga Non Soke ene!
Ta iech pe ta heto haka tote NeHalang
nga lut nga tapa,
iange mene mule ita lo!"
10 Iesus i teu nga kileng nenge
Ierusalem pe iechinga palaungana
lohot. Pe te ontei rara ke te teke, "Non
tei toto nenge nei mai?"
11 Pe hulua te tuacholia ke te teke,
"Ne Iesus nenge I hetatalonga! Ana
non at nge Kalelea nga kileng nenge
Nasaret."

✡ **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7 ✡ **21:5:** Zec 9:9 ✡ **21:9:** Psa 118:25-26

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

12 Ke ulo pe Iesus iteu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana pe lope hote hehei pe hana nenge tei alala nga pele neu letena. Pe hekale hul sue hatanga nenge te hetata umtutuna ia. Pe lange iri nenge te laia ngie chaulum mur pe hesochare sue reria arenga mur.

13 ✡Pe hele lange iri ke teke, "Helenga nenge tehas sue nga NeHalang na alalaha hele ke teke, 'Lape te hetue lek pele ke hetalaulaunga ana pele.' Pe imo a poia ke manga kemenge kina mur reria pele toto."

14 Ol pe iri nenge mataria hit pe nenge aperia lul, tela nge Iesus nga NeHalang na pele palaungana neu letena pe Iesus hemasmasia iri.

15 Iesus poia ure urana ngana nemur pe aina kinkino ngana te makul hakaka ke te teke, "Ta iech pe ta heto haka tote ne Teuit Tuna." Pe ure nemur poia tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur pe hotonga ana hetoronga mur ke leteria inin toto.

16 ✡Ol pe te onteia Iesus, "Aina kinkino ngana nemur mau te hele ke merechre mau? O longe pule?"

Pe Iesus hele, "Oe e longe pule la. Pe nga NeHalang na helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

" 'Iong sipom o hetore aina kinkino ngana pe mamau mur ke te heto heke iong.' "

Ol pe Iesus ontei mule iri, "Imo nge a sisia nei ero kura kai?"

17 Ke het pe Iesus lohaka pe i hot sapele nga kileng neu ke lange Petani pe tu ke ana miliko elle.

Iesus Ulo Heke Letena Inin Ngana Langa Ae Popi
(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Pe nga uach uruna toto, Iesus i ke la mulmule nge Ierusalem pe mete ana.

19 Pe esia popi tana e nge mes nga kue ilina. Ol pe teke la ke nau pe popi tana neu nganangana ero. Mes mana ia ina. Pomalam heleia popi tana neu ke teke, "Lape o rora mule ero ol!" Ueiuei mana pe popi tana neu kalum sapele.

20 Pe Iesus nena hana mur te esia ke mau pe ngaria lohot toto, pe te onteia Iesus ke pomai, "Pomere nenge popi tana nei kalum ke ueiuei mana mai?"

21 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, "E hele ke manmanna toto lange imo, nenge teke letemo manmanna pe letemo nachnai ero, poinga nenge e poia langa popi nem, imo nakumo nge a poia pule. Nem pe a hele langa hengene neu ke a teke, 'O lohaka nga lamam pe ola ke o losio teu nga ruach.' Pe imo anau, ure nem lohot la.

22 ✡Nenge teke letemo manmanna pe a hetalaulau, ure nemur nenge a hetalaulau ia lape te lohot ke manmanna."

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Iok, Iesus i teu langa NeHalang na pele palaungana letena pe hetottoro. Pe tunginga ana hana mur aria soksoke ngana mur pe hana nenge iri mukmuka nge hehei pe hana, tela nge I pe te onteia I ke pomai, "Iong mam o mene lem kerkerenga langai toto nenge o popoia ure nemur? Pe itei toto nenge tunge kerkerenga nem lange Iong?"

24 Pe Iesus hele lange iri ke teke, "Iau pule lape e onteia imo nga onteinga e pule. Pe nenge teke a tuacholia, lape e tuacholia lemo pule. Pe e hele hote kerkerenga nenge e poi hohote ure nemur.

25 Iok, a hele at nge Iau. Ioanes nenge henunun henune hehei pe hana. Pe henuninga nem at langai? At nga lut nga tapa ma at nge none mana nga ich nei?" Pe hana nemur te hele tele helia nge iri ke te teke, "Nenge teke ta hele ke ta teke, 'Ure

✡ **21:13:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **21:16:** Psa 8:2 ✡ **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Ioa 14:12; 1Ko 13:2
✡ **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19

nem at nga lut nga tapa.' I lape on-
tei mule ita ke mai, 'Iok, pe pomere
letemo manmanna nge i ero?'
26 ✡Pe nenge teke ta hele ke ta teke,
'Ure nem at nge none mana,' ta matau
ala ara nge hehei pe hana pule. Iange
iri lochloch leteria kerkereng toto lo
nge Ioanes i hetatalonga."
27 Pomalam te tuacholia Iesus na
helenga ke te teke, "Mo eteia ero i."

Ol pe Iesus hele, "Ke pomalam Iau
pule lape e hele hote lek kerkerenga
nei lange imo ero."

Helekenga Ala Nga None Nge Tutuna Mur Nai

28 "Iok, imo letemo ma ke merei nga
nei? None tutuna mur iri nai. Ana
non lange tuna nenge soke pe hele,
'Kolek, teke poi pe ola ke o ume nga
uain ana late heueu.'
29 "Pe tuna neu hele, 'Ah! Lemek
ero i!' Pe nga hoena letena hul mule
pe i ke langa ume.
30 "Iok, non neu lange tuna nenge
kino pe hele, 'Kolek, teke poi pe ola ke
o ume nga uain ana late.' Pe kon neu
hele, 'Oe temek, ela ke e ume heueu
kura.' Pe ero. I hele mana pe la ke
ume ero.
31 "Itei nge iri nai nanas taua teme-
ria lemene ngana?"

Pe hana nemur te hele, "Ngana
laka tuna nenge soke."

Ol pe Iesus hele lange iri ke teke, "E
hele lange imo pengpeng, iri nenge te
lololoch umtutuna pe salaunga kina
mur, lape iri muka nge imo ke teteu
tala langa NeHalang nena naualanga
pe nekinga.
32 ✡Iange Ioanes at ke hetore imo
nga kue nenge pengpeng toto ke a
nanasia. Pe imo letemo manmanna
nge i ero. Pe iri nenge te lololoch
umtutuna pe salaulaunga kina mur
leteria manmanna nge i. Pe imo, a
esia iri nge te poi ke pomau pe a hulia
letemo ero pe letemo manmanna ero
pule."

Helekenga Ala Nga Hana Nenge Tenau Ele Ume (Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 ✡Iok, Iesus hele lange hana pa-
palauna nemur ke teke, "A longo at
nga lek helekinga ala nei pule. Nga
etuene none tue uain nga nena ich
unne. Ke het pe haua ana mapuo ke
liuliu tom. Pe nga ume neu letena,
non neu selia polo e ke uain nganan-
gana ana nenge te pip hotote eina. Pe
pule umeia pele sase ngana e ke iri
nenge tenau elele ume neu te tutu ia.
Ke het tunge ume neu ke langa hana
hel peria ke tenau ele, pe i lohaka ke
langa kileng tau ngana e.
34 Iok, nga etue nenge uain nganan-
gana te mera, non neu kulosia nena
hana mur lange hana nenge tenau
elele ume neu, ke te mene nena uain
nganangana mur pe te takisia lange i.
35 "Pe ero. Tela pe hana nemur te
sihe iri. Elle te pal hulu hite. Pe elle,
te tamalia ana um. Pe elle, te hune ke
mete.
36 Ol pe ume tokoninga neu kulosia
nena hana mur hel ke tela pule. Neu
ol, iri halang te lohaka ke tela. Tela
pe hana nemur te poia iri ke pomau
mana pule.
37 Ol pe nga hoena ume tokoninga
neu kulosia i sipona tuna ke la ol. Pe
hele, 'Hana nemur, lape te poi nek
lange i ol.'
38 ✡ "Pe ero. Hana nemur te esia
ume tokoninga tuna nge atat pe te
hele, 'Ume tokoninga tuna la atat
nem. Pe i nge lape mene temene nena
ure mur lochloch laka. Ta hune i ke
mete nike. Pomalam lape ta mene
ure lochloch ngana nemur ke rera ia
ol.'
39 ✡Iok laol, te laua i pe tesau hote i
langa mapuo rumena, pe te hune i ke
mete.
40 "Iok, ume tokoninga neu i sipona
la ol. Pe lape poia hana nemur ke
merei?"
41 Pe hana nemur te hele, "Non
nem lape at pe heporeke tote hana
porekreke ngana nemur. Pe lape

✡ **21:26:** Mat 14:5 ✡ **21:32:** Luk 3:12; 7:29-30 ✡ **21:33:** Isa 5:1-2 ✡ **21:38:** Mat 27:18 ✡ **21:39:** Hip 13:12

tunge ume nem lange mele hel nge altoto ke tenau ele pule. Pe nga etue nenge ume nem mera sio, hana nemur te lule pe te tunge lange ume tokoninga neu."

42 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Imo nge a sisis nga NeHalang na helenga ero kai? Nenge hele ke teke;

" 'Hana nenge te hemesmes pele te teke um e poreke pe tesau hote.
Pe heueu nei, um nem lohot ke i um kerkereng ngana nenge ratua hele pele.
Ure nei Non Soke i sipona poia ke lohot pe i urana toto nga matara.'

43 "Ke pomalam e hele lange imo. NeHalang lape piu hele nena naualanga pe nekinga ana kileng nge imo. Pe iri nenge te hulia leteria pe te longo taua nena helenga mur mana, lape teteu langa kileng neu.

44 Pe mele nenge losio haka nga um nem lape singina uch hulu ke het. Pe nenge teke um nem losio haka nge mele, mele nem menret sapele."

45 Pe Paresio mur pe hana papalauna nemur te longe Iesus nena helenga mur pe te etei mellehe mene ke te teke Iesus helele ia iri.

46 Pomalam te tango rara kue e nge te teke te sihe I. Pe ero, iange te mataua hulua nemur. Iange hulua nemur leteria manmanna toto ke te teke Iesus I hetatalonga.

22

Puongata Nga Leinga Ana Ngaunga
(Luk 14:15-24)

1 Pe Iesus nana mule nga helenga opene e pule ke mai,

2 "NeHalang nena naualanga pe nekinga nga lut nga tapa, pomalaka nge naungaala ana none nge popoia ngaunga unne nge tuna nenge lei heueu ngana.

3 Pe non palau nem hekulo mele hel aria lo ke tela nga ngaunga matana nem. Iok, kulosia hana nenge te umume nge i ke tela taua iri ke la te ngau, pe hana nemur lemeria ero.

4 "Ol pe ana non kulosia nena hana mur hel pule pe hele lange iri ke teke, 'Ala pe a hele lange iri nenge e hekulo aria nem ke e teke teat nga ngaunga nei ol, iange ngaunga kalum lo. A hele ke a teke palngen hel koi e ruruke iri lo, pe ure lochloch ngana e tatalo ele ke het lo. Pe teat ke te ngau mana ol!'

5 "Pe ero. Hana nemur te longo tau ero nge tela nga ngaunga matana neu. Tei ke tela nga lemeria ngana mana. Hel te takis selempo pe kakop ke teii, pe hel te lala nga aria ume mur nenge te menmene umtutuna ia.

6 ✡Pe hel te laua non palau neu nena hana nemur pe te pal hulu hite iri pe te hune iri.

7 Ol pe non palau neu letena inin pe kulosia nena palinga hel ana hana mur ke te hun lapue hana nenge te hun neu, pe te tonoi heke reria pele mur pe kileng tana neu ngau lala ke het.

8 "Pe hele lange nena hana mur nenge tetu neu ol ke teke, 'Ngaunga matana nenga puongatau nei, e tatalo ele ke het lo. Pe iri nenge e hekulo aria teat ero iange te urana ero.

9 Pomalam ala ke a mes ele kue matana mur lochloch pe anau rara mele hel pe a hele lange iri ke teat nga ngaunga matana nei.'

10 Iok laol, hana nemur tela pe te iua hana nge halang toto. Pe te mene hana nenge te urana pe nenge te poreke ke teat pule. Pe pele nenge te poi ngaunga matana neu ia, muta toto ia lang mur.

11 "Iok laol, non palau neu i teu at sapele. At pe esia none nge heronia hengeron nenge ngaunga matana ana ia ero.

12 Ol pe hele, 'Kole, o teu at lamai ke mere, nenge o heronia lem hengeron nenge ngaunga matana ana ero?' Pe non neu na helenga ero pe reng mana.

✡ **21:42:** Psa 118:22-23; Rom 9:33; 1Pi 2:6-8 ✡ **22:6:** Mat 21:35 ✡ **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

13 ✡ "Ol pe non palau neu hele
lange nena hana mur, 'A kale hite
non nei penna pe apena pe a sau
hote i langa kileng au ngana nge hot.
Nga kileng nenge te amneia melme-
lenga pe te tangtang pe ngingiria cha-
trekreke ia.'
14 "Ke ngana laka nenge e hele ke e
teke, 'NeHalang iua hulua halang, pe
hesilei hote hel mana ke teteu la.' "

Hana Hel Te Tuamirik Hote Iesus (Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 ✡Iok laol, Paresio mur aria pa-
palauna mur tetal helenga ke te teke
te tuamirik hote Iesus, ke heleia he-
lenga poreke ngana e.
16 Pomalam te kulosia reria hana
hel pe ne Herot nena hana hel pule ke
tela nge Iesus pe te hele, "Hetoronga,
imem mo eteia ke Iong o pallaklaka
erochro. O hetottore ure nge man-
manna nga NeHalang na poinga lala
nge hehei pe hana. Pe lem poinga elle
mana ke lange hulua lochloch. Nge
iri nenge pingaria iuiu pe iri nenge
pingaria iuiu ero pule.
17 Iok, o hele hote letem at nge
imem. I mai urana nge ta sau um-
tutuna lange ne Kaesa pule kai? Ma
ero?"
18 Pe Iesus eteia ke hana nemur
leteria tuanin ngana mur te poreke
lochloch. Pe hele, "Imo mam, a
pallaklaka manmana iam! Pomerei
nenge a teke a tuamirik hote Iau?
19 A hetei hote lemo umtutuna
nenge a sausaua ke enau." Ol pe te
mene hote umtuna elle pe te heteia
lange Iesus.
20 Pe Iesus ontei mule iri, "Itei toto
opene pe ene nenge ma haka nga
umtutuna nei mai?"
21 ✡Pe iri te hele, "Ne Kaesa."
Pe Iesus hele, "Ure nemur nenge
ne Kaesa nena, a tung mule iri lange
ne Kaesa. Pe ure nemur nenge Ne-
Halang nena, a tung mule iri lange
NeHalang."
22 Hana nemur te longe Iesus na
helenga pe ngaria lohot. Pomalam te
lohaka mana pe tei ke tela.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara (Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 ✡Iok, Satiusi mur leteria man-
manna ero nga nenge ta metmete pe
ta maul haka mulmule nga metenga.
Pomalam nga etue nem mana tela
nge Iesus pe te onteia I ke te teke,
24 ✡"Hetoronga, ne Moses has sue
nga alalaha ke teke, nenge teke none
lei pe tutuna mur ero pe mete hatalia
nehei, non nenge mete nem tina e
lape lei haka mule metenga hatal
nem. Pe iri nai tuturia mur, lape
te heleia ke te teke, non nenge mete
nem tutuna mur ia iri.
25 Nga etuene e, hana iri rahtele nai
nge titiria mur hel. Tiria nenge soke
lei pe tutuna mur ero kura pe mete
mule.
26 Pe tiria neingana lei heke mule
metenga hatal neu pe mete pule. Iok,
tiria mol ngana pule poi ke pomalam
ke la het nge tiria rahtele nai ngana.
27 Pe nga hoena ol, hei neu mete.
28 Iok, o hele at nge imem. Hana ne-
mur iri lochloch ke te leia hei neu pe
te mete. Pe hei neu pule mete. Pe nga
etue nenge te maul haka mule nga
metenga, itei toto lape nehei mule ia
ol?"
29 Pe Iesus hele, "Nakuna nenge
imo a eteia NeHalang nena helenga
mur ero, pe a eteia na kerkerenga ero
toto pule. Ke ngana laka nenge a tung
hot pulut mene helenga nem.
30 Nga etue nenge hehei pe hana te
maul haka mule nga metenga, lape
tetu mana ke pomange angkelo mur
nga lut nga tapa, pe te lei hel mule ero
ol.
31 Pe nenga maulinga haka mule
nga metenga nem, NeHalang hele
lange imo lo. Pe imo mai, lape a sisia
ero kura kai? NeHalang hele lange
imo ke teke,
32 ✡ 'Iau NeHalang. ne Apraham pe
ne Isak pe ne Iakop aria Soke Iau.' "
Pe Iesus heloloune na helenga pe
hele, "Iri nenge aria Soke NeHalang,
ngana laka, iri nenge te maulul. Pe

✡ **22:15:** Mak 3:6 ✡ **22:21:** Rom 13:7 ✡ **22:23:** Ume 23:8 ✡ **22:24:** Deu 25:5 ✡ **22:32:** Exo 3:6; Mat 8:11

iri nenge te maulul ero, aria Soke
NeHalang ero."
33 Hengetoro nenge Iesus poia neu,
hehei pe hana te longe pe ngaria lo-
hotia.

NeHalang Na Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Iok, Paresio mur te longe nge te
teke Iesus pal mete tote Satiusi mur
rea oan ke reria helenga ero. Poma-
lam te eu hel ke muria elle.
35 Pe elle nge iri etei teu la toto nga
hotonga nenge Moses. Ana non teke
tuamirik hote Iesus pe poia onteinga
nenge teke,
36 "Hetoronga, o amnei teu nga Ne-
Halang nena hotonga nemur. Ho-
tonga tei toto nge palaungana nge iri
lochloch?"
37 ✡Pe Iesus hele, " 'Mutemo taua
NeHalang ara Soke nga kakahomo
mur lochloch, pe mutemo taua I nga
opemo mur lochloch, pe mutemo
taua I nga letemo tuanin ngana mur
lochloch.'
38 Ke hotonga nenge palaungana
toto nga hotonga mur lochloch koi
nei.
39 ✡Pe neingana nenge palaungana
toto pule, ngana laka nenge: 'Mutem
taua neingam e nenge tu rochroi nge
iong, ke pomanga mutem tau mule
iong sipom.'
40 ✡Hotonga nemur nenge Moses
pe alalaha nemur nenge hetatalonga
mur tehas ia, kiria toto koi hotonga
nai nei."

Iesus Onteia Paresio Mur
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Iok, Paresio mur te mes ke muria
elle kura pe Iesus onteia iri ke teke,
42 ✡ "Letemo tuanin ngana ma ke
merei nge I nenge ene Kristus? Pe
non tei tuna toto?"
Pe iri te hele, "Ne Teuit Tuna laka
nenge ene Kristus."
43 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke,
"Iok, pe pomere nenge Opepengpeng
poia ne Teuit ke hetue Non nem ke
I Non Soke? Nenge ne Teuit hele ke
teke,
44 ✡ "NeHalang hele lange ak Non
Soke ke pomai,
'O are lakoi nga perik hele nenga
pen tamalmal,
pe e mene lem ngarang mur ke
etal sue iri pe apem hepapar
hitite iri.'
45 A esia lo, Non nem, ne Teuit hetue I
ke ana Soke ia. Pe pomere nenge Non
nem lohot ke I ne Teuit tuna mule?"
46 Iesus onteia Paresio nemur ke
mau pe te tuacholia I ero toto. Ke
talun nga etue neu pengpeng, te
matau nge te poi onteinga la mule
nge Iesus ol.

23

Iesus Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange Hana Papalauna Mur
(Mak 12:38-39; Luk 11:43, 46; 20:45-46)

1 Ol pe Iesus hele lange hulua ne-
mur pe nena hana mur ke teke,
2 "Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur te mene Moses munna
ke te hetottoro pe te hele ururume
NeHalang nena hotonga mur.
3 ✡Ke nenge teke te hele lange imo
nga utar, a longo tau mana pe a poia.
Pe reria poinga mur mana, a nanasia
ero toto. Iange te hetottoro pe iri
siporia te nanasia te hetoro ngaria
ero toto.
4 Pe te poia hehei pe hana ke te
amneia melmelenga halang, nga ho-
tonga hel nenge iri siporia tetal hote.
Pe iri te halau polia hehei pe hana ero
toto nga melmelenga nemur.
5 ✡"Ure lochloch ngana nenge te
popoia, te teke te poi heteinga ana
mana ia. Ke te kale heke NeHalang
nena helenga chorchorna mur nga
ramaria pe nga peria pe te hemallaha
hot tote ure nemur. Pe pule te kale
rur sasase ngana nga reria hengeron
mur.
6 Pe te kau toto elele arenga mur
nga ngaunga matana. Pe nga pele

✡ **22:37:** Deu 6:5 ✡ **22:39:** Lev 19:18; Mat 7:12 ✡ **22:40:** Rom 13:10; Kal 5:14 ✡ **22:42:** Ioa 7:42
✡ **22:44:** Psa 110:1; Mat 26:64 ✡ **23:3:** Mal 2:7-8 ✡ **23:5:** Exo 13:9; Num 15:38-39; Deu 6:8; Mat 6:1

hetoronga letena, te teke te kila man-
mana nga muka ke kokoes.
7 Pe muteria tau tote poinga nenge
hehei pe hana te apala lange iri ke
nek toto nga ingala matana. Pe te
teke hehei pe hana te hetue iri ke iri
hetoronga ana hana mur.
8 "Pe imo, a teke te hetue imo ke po-
mau ero. Iange imo amo hetoronga
elle mana. Pe imo lochloch titimo
mur hel.
9 Pe a hetue mele nga ich nei ke
tememo ia ero. Iange imo tememo
elle mana. Ngana kou tu nga lut nga
tapa.
10 Pe a poia hana pe hehei ke te
hetue imo ke 'Hetoronga' ero iange
imo amo Hetoronga laka Kristus I
toro.
11 ✡Ke mele nenge umume nge imo
lape lohot ke i non palaungana.
12 ✡Iange mele nenge tal hekeke i
lape tetal sue i, pe mele nenge talsio
menmene i lape tetal heke tote i.
13 "Pe imo Paresio mur pe imo
hotonga ana hetoronga nemur, a
neknek ia imo iange amo hengetau
nachnai hali. A hetoro kokoua hehei
pe hana pe a piu hele piunga nge
iri, nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nga tapa. Atong mur te teke
teteu la toto nga kileng nem. Pe imo
apoi helele iri. Pe lape ateu la ero toto
ol.
[
14 "Pe imo Paresio mur pe imo
hotonga ana hetoronga nemur, a
neknek ia imo iange amo hengetau
nachnai hali. A chananga ia hehei
pakar mur ke a lolochia reria pele
mur. Pe pule a hetalaulau ke sase toto
nga hulua mataria. Pomalam, lape
amo tuangachol poreke toto ol!]
15 "Pe imo Paresio mur pe imo
hotonga ana hetoronga nemur, a
neknek ia imo iange amo hengetau
nach nai hali. Iange ai ke ala nga ich
hel pe a mana nga ruach ke ala nga
kileng hel ke a tango rara hana. Pe
lape a mene none pe a poia i ke nanas
tau pengpeng ia lemo poinga mur. Pe
lape na poinga poreke ngana, ristoto
mule imo lemo poinga poreke ngana
mur pe la ke poreke toto ol.
16 ✡ "Pe a neknek ia imo pule. Iange
matamo hit pe a teke a henonoua
hehei pe hana nga kue. A hetot-
tore hehei pe hana ke a teke, nenge
teke mele hekerkereng tote na he-
lenga pe hele ke kerkereng toto nga
NeHalang na pele, imo a heit kou
sio mene pe a teke ute pele ero nga
helenga nem. Pe nenge teke mele
hekerkereng tote na helenga pe hele
ke kerkereng toto nga um chalemlem
ngana (gol) nenge ma teu nga NeHa-
lang nena pele letena, nem a teke
poia nena helenga ke kerkereng toto.
17 Imo letemo mallaha ero pe a
etei teu langa NeHalang nena poinga
mur ero toto. Ure tei nge palaun-
gana toto? Ngana kau um chalemlem
ngana nenge uruna haka neu mau?
Iau e teke NeHalang na pele, iange
pele nem poia ure nem ke heo ngana
toto.
18 Pe imo a hele pule ke a teke,
'Nenge teke mele teke hekerkereng
tote na helenga pe hele ke kerkereng
toto nga hatanga, nem a teke ute pele
ero pule. Pe nenge teke mele heleia
tunginga mur nenge tema haka nga
hatanga nem, a teke ana ure toto ol la.
Pe a teke letena matana hite nena he-
lenga kerkereng ngana nem ke nek.'
19 Imo nge matamo hit toto lo iam.
Ure tei nge palaungana toto? Ngana
kau tunginga neu mau? Iau e teke
hatanga nem, iange hatanga nem
poia tunginga nem ke heo ngana toto.
20 Mele nenge poia helenga kerk-
ereng ngana nga hatanga nem, poia
langa ure lochloch ngana nenge tema
haka nga hatanga ona pule.
21 Pe mele nenge poia helenga
kerkereng toto ngana nga NeHalang
na pele, poia lange mele nenge tu teu
nga pele nem pule.
22 ✡Pe mele nenge poia helenga
kerkereng ngana e langa tapa, poia
langa NeHalang nena arenga nenge

✡ **23:11:** Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 ✡ **23:12:** Job 22:29; Pro 29:23; Luk 14:11; 18:14 ✡ **23:16:** Mat 15:14 ✡ **23:22:** Isa 66:1; Mat 5:34

heo ngana toto. Pe pule poia lange I
nenge kila nga arenga nem.
23 ✡"Ke imo Paresio mur pe hotonga
ana hetoronga mur, a neknek ia imo
pule iange amo hengetau nach nai.
Nga ure lochloch ngana nenge a men-
mene iri pe ngaunga kinkino ngana
mur nga ume, a tunge ke huna elle
nge iri analoch lala nge NeHalang.
Pe pomerei lememo ero nge a nana-
sia hengetoro palaungana nenga ho-
tonga nenge helele ia; poinga nge
pengpeng, pe poinga nenge letem
poreke ia mele, pe poinga nenga
letem manmanna ngana? Ure nemur
nenge toinge apoi tettele iri koi ne-
mur, pomalam lape a la nga kinkino
ngana pe a nanasia ke nek pule.
24 Imo nge letemo mallaha ero
mana iam. A poi ke malaka nga
none nge sul hote lango e nge mateu
nga ana ech kina ke lasus pe in teua
kamel palaungana e.
25 ✡"Pe a neknek ia imo pule. Imo
Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur. Iange amo hengetau
nach nai hali. A teke a helemlem
heke mene singimo nge hot. Pe
letemo nge teu muta ia poinga poreke
ngana mur lochloch.
26 Imo Paresio nemur matamo hit
toto. Toinge a lomo hot tele kou
letemo nge teu, laka singimo nge hot
lape lemlem pule.
27 ✡"Pe a neknek ia imo pule. Iange
apoi ke pomalaka nga polo e nge te
alohit pum ia. Pe te hepore nge hot ke
hussu pe nakuna urana mana. Pe nge
teu mele nenge mete neu kina pe ure
nemur nenge inangaria has, te maia.
28 ✡Pe imo apoi ke pomalam toto.
Nga singimo nge hot, nakumo po-
manga hana nemur nenge te peng-
peng toto. Pe letemo nge teu muta
ia poinga poreke ngana mur, pe a
channanga ele menmene imo.
29 "Pe a nauala amo ke nek pule.
Iange a ume heke polo mur pe a
hemalmalia hetatalonga mur pe
hana nenge te pengpeng toto aria
polo. Pe hana nemur, lemo tete mur
te hune iri nge nike.
30 Pe a hele ke a teke, 'Toinge tatu
nga rera tete mur aria etue nike, lape
ta koko nge iri ero nike ke ta hune
hetatalonga nemur.'
31 ✡Pe nga poinga nem, a henonou
hot pengpeng ia ke imo alomo mur
pengpeng laka te hune hana nemur.
32 Pomalam, a heulo hot tote ol! A
heulo hot tote poinga poreke ngana
nemur nenge lemo tete mur te talune
nge nike lo!
33 ✡"Nakumo manga ilimo! Ilimo
nenge hunun tutuna mur laka imo!
Pe NeHalang lape sau sue imo ke ala
nga oan ngingina ngana. Pe lape a ua
ke merei?
34 Pe lape e kulosia hetatalonga
mur pe hana nenge te etei tote ure
mur pe pule hetoronga mur nga ho-
tonga nenge Moses ke tela nge imo.
Pe hel nge iri lape a hune iri pe a heon
heke iri nga manga toto. Pe hel lape
a palia iri nga hengetoro ana pele pe
lape a lope iri ke tela nga kileng pe
kileng.
35 ✡Ke pomalam, lape a etei tote
nge imo sipomo a poia poinga poreke
ngana nemur. Nenge a hune hana
nenge te pengpeng toto nga ich nei. A
talune nge Abel ke lange ne Perekia
tuna Sakarias, nenge a hune nga Ne-
Halang na pele pe hatanga tunan-
gana. Ke imo lape singimo meena
mana ia poinga nenge a poia nei.
36 Pe e hele lange imo pengpeng,
poinga poreke ngana nemur ana
tuangachol lape lohot nge imo hehei
pe hana nenga etue nei.

Iesus Letena Poreke Totoia Kileng Nenge Ierusalem
(Luk 13:34-35)

37 "Auoh! Kileng nge Ierusalem
o! Lem hana mur te hun lapue
hetatalonga mur pe te tamal hune
iri nenge NeHalang kulosia iri lange

✡ **23:23:** Lev 27:30; Mic 6:8 ✡ **23:25:** Mak 7:4 ✡ **23:27:** Ume 23:3 ✡ **23:28:** Luk 16:15 ✡ **23:31:** Ume 7:52 ✡ **23:33:** Mat 3:7; 12:34; Luk 3:7 ✡ **23:35:** Gen 4:8; 2Ch 24:20-21

iong. Kokoeses e teke e eukirau-
raua tutum mur ke manga pareo
hei ngana nenge eukirau teua tutuna
mur nga sahana ene. Pe iong lemem
ero.
38 ✡Ol pe lape lem pele ngana ngana
ero ol. Lape tu mana ol.
39 ✡Pe e hele lange iong pengpeng,
lape o nau mule Iau ero ol ke la
het nga etue nenge o hele ke o teke,
'NeHalang poi ke urana toto lange I
nenge at nga Non Soke ene.' "

24

Iesus Heleia NeHalang Na Tuele Palaungana Nge Lape Te Heporeke
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iok laol, Iesus i hot nga NeHalang
na tuele ke teke lala lo, pe nena hana
mur tela nge I ke te teke te henonou
mule I langa pele mur. Pe te hele,
"O nau la mule nga pele pane mur,
nakuria urana mana."
2 ✡Pe Iesus hele, "Oe, pe pele nenge
a esesia iri nem lape te heporeke iri.
Pe um nemur nenge te lung heke iri
nem lape te sisparai sio hulu."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Nge Lape Lohot
(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Iok, Iesus arare nga hengene nge
Oliua pe nena hana mur tela kome
mana nge I pe te ontei hote I ke po-
mai, "O hele hot lemem. Ure nem
lape lohot nge ngingie? Pe utar nge
lape lohot tala ke mo nau hilia oat
mule ngam pe ich nei hetala toto
ngana mai?"
4 Pe Iesus hele, "Imo a nauala amo
ke nek, iange lape mele hel te chan-
nanga rere mene imo.
5 ✡Iri halang lape tela nge imo pe te
hetue ek, pe te channanga rere mene
hehei pe hana ke te teke, 'Iau Kristus
koloi, Non nenge NeHalang kulosia at
ke mene mule hehei pe hana.'
6 Pe imo lape a longe nananga
mur nga hunelinga palaungana, pe a
longe pingana nge sasa ke at. Pe a
matau ero. Ure nemur nenge pomam
te lohot tattala pe ich nei hetala toto
ngana, ngana kou atat kura.
7 Kileng papalauna nai aria mata i
helel. Pe tuele kina e teia polong ke
tela nga tuele kina e pule. Pe lape
uringa lohotot pe mangila rurur nga
kileng mur lochloch.
8 Pe ure nemur te lohot ke pomanga
hei nenge amneia ana inin nga talun
ngana toto nenge tuna sechia i.
9 ✡ "Iau lek hana mur imo. Pe hulua
nga kileng lochloch lape lemeria ero
ia imo. Pe lape te laua imo pe a
amneia melmelenga palaungana pe
te hune imo ke a mete.
10 Pe nga etue nem, hana halang
nenge leteria manmanna nge Iau,
lape te hile leteria manmanna ngana
nem pe lape te poi poreke hel mule
nge iri. Pe lape te tung heke mule
hel nge iri langa reria ngarang mur
peria.
11 ✡Pe hana halang lape te lohaka
pe te channanga ke te teke iri hetat-
alonga mur pe te pallaklaka ia hulua
halang.
12 Poinga poreke ngana lape salala
hite kileng pe poinga urana ngana
lape het sio.
13 ✡Pe mele hel nenge te mes ke
kerkereng kela het nga kileng nei het-
ala toto ngana, lape NeHalang mene
iri.
14 ✡Pe helenga urana toto ngana
nga NeHalang nena naualanga pe
nekinga, lape te hele hote nga kileng
lochloch ngana nga ich, ke hehei pe
hana lochloch te longe. Ke het pe ich
nei hetala toto ngana lohot sapele."

Ure Nenge Poreke Toto Lape Lohot
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, "Imo
lape a naue ure poreke ngana nenge
hetatalonga Taniel hele ia nge nike
toto lo ke teke, 'Ure poreke ngana
nem mes nga NeHalang na tuele.'
Mele nenge sisia helenga nei letena
tuanin hote luna ke nek.

✡ **23:38:** 1Ki 9:7-8; Jer 22:5 ✡ **23:39:** Psa 118:26 ✡ **24:2:** Luk 19:44 ✡ **24:5:** Mat 24:23-24; 1Io 2:18 ✡ **24:9:** Mat 10:22 ✡ **24:11:** Mat 24:5, 24; 1Io 4:1 ✡ **24:13:** Mat 10:22 ✡ **24:14:** Mat 28:19 ✡ **24:15:** Dan 9:27; 11:31; 12:11

16 Ke nga etue nem, iri nenge tetu
nge Iutea te ua ke tela nga hengene
mur.
17 ✡Nenge teke otu nga pele ona, otu
lola. Pe o teu la mule nga pele letena
ke o mene mule ute ero ol.
18 Pe nenge teke otu nga ume, otu
lola. Ola mule nga lem pele ke o mene
lem hengeron sase ngana ero ol.
19 Nga etue nem, hehei nenge saria
pe nenge te lololo peo lape te amneia
ke meena toto nge iri.
20 Pomalam a hetalaulau lange Ne-
Halang ke ure nem lohot nga etue
lololo ngana ero, pe lohot nga Sapat
ana etue ero.
21 ✡Iange melmelenga pe ure
meena ngana nenge palaungana toto
lape lohot nga etue nem. Pe ure e
nge pomam lohot nge nike ero toto,
nga ich nei talun ngana nike. Pe nga
hoena pule ure palaungana e nge
pomai lape lohot ero.
22 Nenge teke NeHalang tom chore
etue poreke ngana nem ero, hulua
lochloch lape te het. Pe I letena ia
nena hana mur nenge hesilei hote
iri lo, pomalam tomia etue nem ke
choro mana.
23 ✡Nga etue nem, nenge teke mele
hele lange imo ke teke, ‘A nau at!
Kristus koi! Eh, ero! Ngana pau kou!’
A nau pe poinga nei lohot, letemo
manmanna ia ero.
24 ✡Iange hana nenge te channanga
ke te teke iri Kristus pe te channanga
ke te teke iri hetatalonga mur, lape
te lohot ke te poia ure mur nenge te
lohot manmana ke halang. Pe lape te
teke te channanga ia NeHalang nena
hana mur pule. Lape nakuria nge te
poia ma ero.
25 A longo ke nek! Ure nemur te
lohot ero kura pe e hele tele lange imo
nike.
26 ✡ “Ke nenge teke mele hele ke
teke, ‘Ana non pau kou tunga ich sana
lomona,’ a longe helenga nem pe a la
ero toto. Nem pe mele hele ke teke,
‘Ana non pai koi talkomkome nga
pele pa nei letena.’ Helenga nemur,
letemo manmanna ia iri ero.
27 ✡Iange Non Tuna at ngana,
pomalaka nga kileng chalem ngana
nenge chalem nga chaia matana
haka ngana pe tualeme ke la lochloch
nga chaia matana puluch sio ngana.
28 ✡Ngie pisou mur te euirau mana
nga kileng unne nenge mele nge
mete koluna maia.”

Non Tuna At Mule Ngana (Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 ✡Iok, Iesus hele pule ke teke,
“Nga etue nenge ure meena ngana
nemur te lohot ke het, ure meena
ngana hel pul lape lohot nenge:
“ ‘Chaia matana au ala mana
pe teio tua ero.
Itoch mur lape te losio hot nga tapa
sana,
pe ure kerkereng ngana mur nga
tapa sana lape te rur rara pule.’
30 ✡“Pe ute lape lohot nga tapa
sana nenge henonoua Non Tuna
nge lape lohot. Pe mata lochloch
ngana nga ich nei lape tenau heke
Non Tuna langa ulu nga tapa sana
pe te tang. Iange I at luluch nga
nena kerkerenga pe hemalmalinga
palaungana.
31 ✡Pe lape ngalum paena alngana
ke palaungana toto pe Non Tuna ku-
losia nena angkelo mur ke tela nga
kileng lochloch ngana nga ich, ke te
mene nena hana mur nenge i sipona
hesilei hote iri lo.”

Hengetoro Nga Ae Popi Tana (Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32 “Iok, lemek ke e teke a mene
hengetoro lakoi nga ae popi tana. Ae
nem, nga etue nenge ta esia nge ina
hou hot mumule nga perperna mur,
ta eteia ke chaia ana etue heroi lo.
33 Pe imo pule apoi ke pomalam. Ke
a esia ure nemur nenge te lohotot nei,
pe a eteia ke etue nem at rochroi toto
lo.

✡ **24:17:** Luk 17:31 ✡ **24:21:** Dan 12:1 ✡ **24:23:** Mat 24:5 ✡ **24:24:** Deu 13:1-3; 2Te 2:8-9; Hem 13:13-14 ✡ **24:26:** Luk 17:23-24 ✡ **24:27:** Mat 24:37-39 ✡ **24:28:** Luk 17:37 ✡ **24:29:** Isa 13:10; 34:4; Ezk 32:7; Jol 2:10, 31; 2Pi 3:10; Hem 6:12-13 ✡ **24:30:** Dan 7:13; Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **24:31:** 1Ko 15:52; 1Te 4:16 ✡ **24:34:** Mat 16:28

34 ✡Pe e hele ke manmanna toto
lange imo. Hehei pe hana nemur nga
etue nei lape te mete ero kura pe ure
nemur te lohot lochloch lo.
35 ✡Tapa pe ich nei lape te het pe lek
helenga hetala ngana ero toto."

Mele Eteia Etue Nem Lohot Ngana Ero
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 ✡ "Mele pele eteia ero toto, nga
etue nem lohot ngana pe nga etue
koana tei toto nenge ure nem lape
lohotia. Hekulkulonga mur nga lut
nga tapa te eteia ero pe Non Tuna
eteia ero pule. Temene I toro mana
eteia.
37 ✡Pe etue nenge Non Tuna at
muleia, pomalaka nga ure nemur
nenge te lohot nga etue nenge Noa.
38 Iange nga etue nemur nenge ech
taua kileng ero kura, hehei pe hana te
ngaungau pe te inin pe te helei helel
kela het nga etue nenge Noa iuch teu
nga nena imot.
39 ✡Pe iri tetu pulut mana pe te eteia
ure nenge lape lohot ero. Ol pe te
rura mana pe ech kon haka pe taua
iri lochloch ke te het. Ke poinga nem
lape lohot mule nga etue nenge Non
Tuna at mule ia.
40 Hana nai lape te tutu nga ume, pe
lape te ua toto ia elle pe elle mana tu
ol.
41 Pe hehei nai te ululo pas, pe lape
te ua toto ia elle pe elle mana tu ol.
42 ✡ "Ke pomalam a tatalo elele imo
ke neknek nike. Iange a eteia etue
nenge amo Non Soke lape at ia ero.
43 ✡Pe letemo tuanin ia nei ke
nek; Teke pele tokoninga e eteia etue
nenge non kemenga kina e lape at
nga miliko, manmanna toto ke i lape
mamani ero pe mese ke nauala ke
poi ele non kemenga nem nge at ke
palchach teua nena pele.
44 Pe imo apoi ke pomalam pule.
Anau ala mana iange a eteia Non
Tuna at mule ngana ero."

Non Nenge Urana Pe Non Nenge Poreke
(Luk 12:41-48)

45 "Itei nge imo hana nenge a
umume, nge ramana song ke urana
pe poia ume ke nek? I laka nenge
ana non soke letena here nge nauele
pele, pe tunge nena hekuleileinga
mur aria ngaunga nga ngaunga ana
etue pengpeng.
46 Nenge teke mele nem ana soke at
pe hottaua i nge popoia ana ume ke
nek ke pomam, mele nem iech toto.
47 ✡E hele ke manmanna toto lange
imo, non soke nem lape talue mele
nem ke nauele nena urelu mur
lochloch.
48 Pe nenge teke mele nem i non
nge poreke, lape letena tuanin nge i
sipona ke teke, 'Ah! Non soke panem
at mule ke ueiuei ero paiam.'
49 Pe talun ke nos lapue pekngana
mur pe popoi ngaunga matana pe in
lululuch nge hana porekreke ngana
mur.
50 Pe non soke nem lape at mule
nga etue nenge non neu kulele i ia
ero.
51 At pe lape chatulu hite pe sau
hote i kela tululuch nge hana nenge
aria hengetau nachnai hali, nga
kileng nenge te tangtang pe ngingiria
chatrekreke ia."

25

Hehei Malolong Nge Iri Analoch

1 ✡"Pe nga etue nem NeHalang
nena naualanga pe nekinga nga tapa,
pomalaka nge hehei malolong mur
nge iri analoch. None nge lei heueu
ngana teke atat, pe hehei malolong
nemur te mene reria lemenge mur pe
tela ke tei ele i ke te mene i at.
2 Pe hehei lime nge iri, leteria
matana ke nek nga utar nenge lape
te poia, pe lime te poi ke pomanga
hauaua mur.
3 Ke iri lime nenge te poi ke manga
hauaua neu, te mene reria lemenge
mur pe te mene rir ana lochngasio ke
halang ero.

✡ **24:35:** Mat 5:18 ✡ **24:36:** Ume 1:7; 1Te 5:1-2 ✡ **24:37:** Gen 6:5-8 ✡ **24:39:** Gen 7:21-23 ✡ **24:42:** Mat 25:13 ✡ **24:43:** Luk 12:39-40; Hem 16:15 ✡ **24:47:** Mat 25:21, 23 ✡ **25:1:** Luk 12:35; Hem 19:7

4 Pe lime nenge leteria matana ke
nek, te mene reria rir ana lochngasio
ke halang. Iok, tela
5 pe non halangina nem at ke
ueiuei ero. Ol pe iri lochloch ke
mataria nongnongo pe te mamani
sio.
6 “Pe nga miliko tuna, mele hal-
ngana hot ke teke, ‘Non halangina nei
koloi! A hot at nge i ol!’
7 Ol pe hehei malolong nemur
te rura haka pe te kik taua reria
lemenge mur ke te tongo mule iri.
8 “Pe hehei lime nenge te poi ke
manga hauhaua neu, te hele lange
pekngaria nemur ke te teke, ‘Lemem
lemenge mur i te chanuch sisio lo. A
tung lemem rir ana lochngasio hel.’
9 “Pe iri te hele, ‘Ero, iange mo
mene ke purpure ita lochloch ero.
Pomalam ala ke a long rara lemo nge
mele hel.’
10 “Iok, hehei nemur tela sapele
kela te tango rara. Tei ke te lala kura
pe non halangina neu puris. Pe hehei
nenge tetu ke te kulele i neu, tela
luluch nge i sapele. Pe te piu ele
sapele iri pe te ngau luluch nge i nga
ngaunga matana nenga leinga heueu
ngana.
11 ✡ “Pe nga hoena malolong nemur
pekngaria mur teat mule. Ol pe te
hele ke te teke, ‘Non halangina nem,
imem koloi moat lo. O lohe piunga
nge imem ol!’
12 ✡ “Pe non neu hele, ‘E hele ke
manmanna toto lange imo, e eteia
imo ero toto i.’
13 ✡ “Ke pomalam mana a tatalo ele
imo pe atu ke a nauala mana, iange a
eteia etue nenge Non Soke at mule ia
ero.”

Nananga Nge Hana Mol (Luk 19:11-27)

14 “NeHalang nena naualanga pe
nekinga pomai pule. Pomanga none
nge iua nena hana mur, pe hele lange
iri ke tenau ele nena ure mur, pe i
lohaka ke langa kileng tau ngana e.
15 ✡Pe non palau neu eteia nena
hana mur te ume ngaria, pomalam
heronge umtutuna nge iri. Pe tunge
ke umtutuna ana kole iri lime lange
e pe umtutuna ana kole nai tunge
lange e pule pe umtutuna ana kole
elle lange mol ngaria. Ke het pe lo-
haka pe la sapele.
16 “Pe non nenge mene ke umtu-
tuna ana kole iri lime neu, mene um-
tutuna neu pe poi ume ia nenge mene
umtutuna hel pule. Pe umtutuna
nenge ume hote lohot ke ana kole iri
lime mule.
17 Pe non nenge mene ke umtutuna
ana kole iri nai poi ke mau pule. Pe
la mene ke umtutuna ana kole nai
mule.
18 Pe non nenge mene umtutuna
ana kole elle neu, mene pe la ke alo-
hite nga ich.
19 “Iok, kileng mala lo pe non palau
neu at mule sapele. Pe iua hana
nemur pe onteia iri nga umtutuna
nemur.
20 Pe non nenge mene ke kole iri
lime takis teua nena la, luluch nga
kole iri lime nenge i sipona ume hote
pule pe hele, ‘Non soke, iong o tung ke
umtutuna ana kole iri lime at nge iau.
Pe e ume ia umtutuna nem pe e mene
ke ana kole iri lime mule.’
21 ✡ “Ol pe non palau neu hele,
‘Urana toto. Lek non iong nge urana.
O poia ume unne sune nem ke urana
mana. Pe lape e talue iong ke o
nauele ume hel pule. O iat ke o iech
luluch nge iau.’
22 “Iok, non nenge mene ke umtu-
tuna ana kole iri nai, i teu la pe hele,
‘Non soke, iong o tung ke umtutuna
ana kole iri nai at nge iau. Pe e ume
hot mule ke ana kole iri nai ke ngana
koi.’
23 “Pe non palau neu hele, ‘Urana
toto. Lek non iong nge urana. O poia
ume unne sune nem ke urana mana.
Pe lape e talue iong ke o nauele ume
hel pule. O iat ke o iech luluch nge
iau.’

✡ **25:11:** Luk 13:25-27 ✡ **25:12:** Mat 7:23 ✡ **25:13:** Mat 24:42 ✡ **25:15:** Rom 12:6 ✡ **25:21:** Mat 24:45-47; Luk 16:10

24 “Ke het pe non nenge mene umtutuna ana kole elle neu i teu la ol. La pe hele, ‘Non soke, e eteia ke iong non nge letem inin hali. Iange o lulu heke mene hana kelkel ngana hel aria ume nge tetue. Pe o takirau heke mene hana hel aria ngaunga tutuna mur nge te sochia iri lo.
25 Nem poia iau ke e matau lek nge iong. Pomalam e mene lem umtutuna pe ealo hite nga ich. Ke lem umtutuna mur koi.’
26 “Pe non palau neu hele, ‘Iong non poreke ngana nenge lem melei tana hulu. O eteia iau nge e poi ke machmam lo.
27 Pe toinge o mene lek umtutuna pe o laia nge hana hel ke te poi aria ume ia mukam. Pe e at mule pe e mene mule nge iri. Pe lape e mene ke ele haka pol nga nenge o tunge lange iri nem.’
28 “Ol pe non palau neu hele lange nena hana mur hel pule ke teke, ‘A mene umtutuna nem nge i pe a tunge lange non nenge nena umtutuna ana kole iri analoch.
29 ✡Iri nenge reria ure halang lape te heluluch tau mule ke halang toto ol. Pe iri nenge reria ure halang ero lape NeHalang mene mule ure nemur nge iri.
30 ✡Pe a sau hote non poreke ngana nem ke lange hot nga kileng au ngana. Nga kileng nenge te tangtang pe ngingiria chatrekreke ia.’ ”

Ich Nei Hetala Toto Ngana

31 ✡ “Nga etue nenge Non Tuna at, lape at luluch nga nena hemalmalinga palaungana pe hekulkulonga mur teat luluch nge I. Pe lape kila haka nga nena arenga palaungana nenge te hemalmalia nga lut nga tapa.
32 ✡Pe hulua nga kileng lochloch ngana nga ich, lape tela ke te eukirau nga matana. Pe lape hesilei hotote nena hana mur elle pe elle nga hulua leteria. Ke pomanga non nenge nauelele huros mur nge hesilei hohote sipsip mur nga meme mur leteria.
33 Pe talue sipsip mur nga ilina hele nenga pen tamalmal pe meme mur nga ilina hele nenga pen hoihoi.
34 “Ol pe Non Soke nem lape hele lange iri nenga pen tamalmal ke teke, ‘Imo nemur a i at. Temek na petanga tu nge imo lochloch, pe lape ateu langa naualanga pe nekinga nenge NeHalang. I ala hote ich nei ero kura pe tatalo ele tele kileng nem ke teke lemo ia.
35 ✡Iange nga etue nenge e uri, a hengaua iau. E mete ak ech pe a heinia iau. E la nga kileng tau ngana pe a nek teua iau langa lemo pele.
36 Lek hengeron chachulu pe a hemele iau ke nek. Singik haleles pe a nauele iau ke nek. E ma teu nga tuele au ngana, pe anau totote iau.’
37 “Pe iri nenge te pengpeng toto te tuacholia ke te teke, ‘Non Soke, imem mo kolkol iong nge o uri pe mo tung am ngaunga. Pe o mete am ech pe mo tung am ech.
38 Pe nga etue tei mo esia iong ke pomanga none nge at nga kileng tau ngana pe mo nek teua iong langa lemem pele? Pe lem hengeron chachulu pe mo hemele iong ke nek?
39 Pe nga etue tei pule mo esia iong nge singim haleles pe mo poia iong ke nek pe otu teu nga tuele au ngana pe mo nau tote iong?’
40 ✡ “Pe Non Palaungana neu lape tuacholia ke teke, ‘E hele ke manmanna toto lange imo, utar nenge a poia lange tik e nge ene sio manmana, a poia at nge Iau pule.’
41 ✡ “Pe lape hele lange iri nemur nga pen hoihoi ke teke, ‘Imo nemur a ua toto nga matak. NeHalang letena inin tau tote imo. Ke lape ala nga oan ngingina ngana nenge non poreke ngana pe nena hana mur te tutu ia. Pe oan nem ngau lala pe mete erochro!

✡ **25:29:** Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 ✡ **25:30:** Mat 8:12; Luk 13:28 ✡ **25:31:** Mat 16:27; 19:28
✡ **25:32:** Ezk 34:17; Hem 20:11-13 ✡ **25:35:** Isa 58:7 ✡ **25:40:** Pro 19:17; Mat 10:42; Mak 9:41
✡ **25:41:** Mat 7:23

42 Iange e mete ak pe a naue iau nga
ngaunga unne ero.
43 Pe ei ke ela nga kileng tau ngana
pe a mene teua iau langa lemo pele
ero. Lek hengeron chachulu pe a
tung lek ero. Singik haleles ke e ma
pe a at ke a naue iau ero. Pe e mateu
nga tuele au ngana pe a at ke a naue
iau ero pule.'
44 "Pe hana nemur te tuachol ia ke
pomai, 'Non Soke imem mo kolkol
iong nge o ururi pe o metmete am
ech pe oii nga kue tau ngana pe
lem hengeron chach ululu pe hale-
les menmene iong pe oma teueu nga
tuele au ngana i. Toinge mo esia iong,
mo halaua iong la.'
45 "Pe Non Palaungana nem lape
hele ke teke, 'E hele ke manmanna
toto lange imo, nenge teke a poia ute
lange tik e nge ene sio mana ero, a
poia at nge iau ero pule.'
46 ✡ "Ke iri lochloch ngana ne-
mur lape te sio langa oan ngingina
ngana. Pe iri nemur nenge te peng-
peng nga NeHalang matana, lape te
mene maulinga ke koko."

26

Tetal Helenga Ke Teteke Tehune Iesus

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Iesus hele ia ure lochloch ngana
nemur ke het pe hele lange nena
hana mur ke teke,
2 ✡ "Imo a eteia lo? Etue nai ma
ol, pe ngaunga matana palaungana
nenga Ingatoto nem lape lohot. Pe
lape te tung heke Non Tuna langa
hana porekreke ngana mur peria, ke
te hero heke I nga manga toto."
3 Ol pe hana nenge te popoi
tunginga aria soksoke ngana mur,
pe Iuta mur aria papalauna mur, te
eukirau nga ne Kaiapas na pele. Ne
Kaiapas i tunginga ana hana mur
aria ae huna nenge soke toto.
4 Pe tetal helenga ke te teke te lau
kome Iesus pe te hune I ke mete.
5 Pe te hele, "Ta poia nga etue
palaungana nei ero, iange lape hehei
pe hana te esia pe palinga hel palaun-
gana lohaka."
6 Pe Iesus tu nge Petani nga ne Si-
mon nena pele. Nge nike, non nem
singina poreke toto ia haleles e.
7 ✡Iesus are ke ngaungau nga
hatanga, pe heie mene ure nenge
inangana ehech pe uruna ele aka
toto, pe la ke pasiling heke nga Iesus
palpalna. (Ure nem mateu nga kina
nge te umeia nga um e nge ene
alampasta.)
8 Pe Iesus nena hana mur te esia pe
leteria inin toto pe te hele, "Ure nei
uruna haka toto i, pe pomere nenge
hei pa nei at ke hesil sio mene nga
lamai mai?
9 Toinge ure nei ta laia ke mele hel
te olia pe ana umtutuna ta laia nge
pakarkar una mur."
10 Pe Iesus eteia leteria tuanin
ngana mur ke het lo. Ol pe hele lange
iri ke teke, "Pomere toto nenge a ulo
heke mene letemo inin ngana lange
hei nei? Poinga nenge hei nei poia
nei, poia nga urana ngana.
11 ✡Iau lape etu luluch nge imo ke
mala ero. Pe atong nemur nenge
reria ure halang ero lape tetu luluch
nge imo ke kokoes.
12 Hei nem ling heke ure inangana
ehech ngana nem nga singik, iange
ak metenga heroi lo.
13 E hele ke manmanna toto lange
imo, lape te haliu hote Helenga Urana
Toto Ngana nga kileng lochloch
ngana nga ich nei, pe lape te hele hote
poinga nenge hei nei poia pule, ke
hulua lochloch ngana te hele ia pe
leteria metene i."

Iutas Ngata Lange Hana Papalauna

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

14 Iok, Iesus nena hana mur iri
analoch pe nai. Pe elle nge iri ene Iu-
tas Iskariot. Ana non, lange tunginga

✡ **25:46:** Dan 12:2; Ioa 5:29 ✡ **26:2:** Exo 12:1-27; Mat 20:18 ✡ **26:7:** Luk 7:37-38 ✡ **26:11:** Deu 15:11 ✡ **26:15:** Zec 11:12; Ioa 11:57

ana hana mur aria soksoke ngana mur,
15 ✡pe onteia iri ke pomai, “Nenge teke e tung heke Iesus langa perimo, pe uruk? Lape a tunge lek utar?” Ol pe hana nemur tesis ala ke umtutuna iri ana non kina elle pe analoch (30) pe te tunge lange i.
16 Ol pe talun sapele ke tango rara kue nenge lape tung heke Iesus langa hana nemur peria.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13, 21-23; Ioa 13:21-30)

17 ✡Iok, ngaunga matana nenga Beret Menini Ngana lohot, pe Iesus nena hana mur tela nge I pe te onteia I ke pomai, “Lemem ke o teke mo tatalo ele ngaunga nenga Ingatoto ana ure mur langai?”
18 Pe Iesus hele, “A iteu ke ala nga kileng palaungana neu pe a esia none pe a hele lange i ke a teke, ‘Hetoronga hele ke teke: Ak etue at rochroi lo, pe e teke Iau pe lek hana mur mo ngaua ngaunga matana nenga Ingatoto nga lem pele.’ ”
19 Ke Iesus na hana mur tela pe te poi mana ke pomanga hele ngana pe te tatalo ele sapele ure mur nga lamau.
20 Iok laol, nga miliko Iesus iri ul nena hana analoch pe nai neu teare ke te ngaungau nga hatanga.
21 Te ngaungau pe Iesus ra haka pe hele, “E hele ke manmanna toto lange imo, amo e nge imo lape tung heke iau langa hana porekreke ngana mur peria.”
22 Ol pe Iesus nena hana mur leteria poreke toto, pe elle pe elle te onteitei ia Iesus ke te teke, “Non Soke, lape o heleleia kai iau mai?”
23 ✡Pe Iesus hele, “Mele nenge heteu luluche penna nge Iau nga kaliu nga ta ngaungau ngara, i lape tung heke Iau lange hana porekreke ngana mur.
24 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang Nena Alalaha hele talue nge nike lo. Pe non nenge poi poreke Non Tuna nem lape tungana poreke toto. Urana toto ngana, toinge non nem tana hoe i ero nike.”
25 Pe non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur, ngana laka Iutas. Pe Iutas hele, “Hetoronga, lape ngana kai iau mai?”
Pe Iesus hele, “Oe, ngana laka iong.”
26 Iok, te ngaungau ol pe Iesus mene beret nem pe hele urana toto lange NeHalang pe reke pe tunge lange nena hana mur pe hele, “A mene ke a ngaua. Mirak koi nei.”
27 Ke het pe mene heke uain nga eulinga pe hele urana toto lange NeHalang. Pe tunge lange nena hana mur pe hele, “Imo lochloch a mene nei ke a inia.
28 ✡Eik koi, nenge lape pasiling hot ke hekerkereng ia Tomunga hel ana Helenga nem. Iange eik i sipona lomo sue hulua lochloch reria poinga poreke ngana mur.
29 Pe e hele lange imo, lape e inia uain nei ero ol kela het nga etue nenge ita ul ta in mule uain heueu ngana nga Temek nena naualanga pe nekinga.”
30 ✡Iok, te peua aria peunga e ke het pe te lohaka nga kileng neu pe tei ke tela sapele nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Hote Petrus Channanga Ngana Mur
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

31 ✡Tela te lohot pe Iesus hele lange nena hana mur ke teke, “Heueu nga miliko lape letemo manmanna ngana losio pe a ua ak. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“ ‘Lape e hun sue Non nenge nauelele sipsip mur
pe nena sipsip mur lape te ua parai.’

✡ **26:17:** Exo 12:14-20 ✡ **26:23:** Psa 41:9 ✡ **26:28:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16
✡ **26:30:** Luk 22:39; Ioa 18:1 ✡ **26:31:** Zec 13:7; Ioa 16:32 ✡ **26:32:** Mat 28:7, 16

32 ✡E mete pe nga etue nenge e maul
haka mule, lape Iau muka nge imo ke
ela nge Kalelea."
33 Pe Petrus lohaka pe hele, "Nenge
teke iri lochloch ngana te ua, iau lape
e ua am ero toto."
34 ✡Pe Iesus hele, "E hele ke man-
manna toto lange iong. Heueu nga
miliko, pareo tang ke hemol ero kura
pe o channanga hemol ke o teke o
eteia Iau ero."
35 Pe Petrus hele ke kerkereng toto
ke teke, "Iau lape e pallaka ke pomam
ero toto! Nenge teke e mete luluch
nge iong, helenga nenge e eteia iong
ero lape e heleia ero toto!" Pe Iesus
nena hana nemur lochloch te hele ke
pomau pule.

Iesus Hetalaulau Nga Ume Nge Ketsemani
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Iok laol, Iesus la luluch nge nena
hana mur ke tela nga kileng nenge te
hetue ke ene Ketsemani. Ol pe hele
lange nena hana mur ke pomai, "A
are lakoloi pe ela lamau ke e heta-
laulau mukam."
37 Pe Iesus mene ke Petrus pe ne
Sepeti tutuna mur nai ke tela luluch
nge i. Pe talun ke amnei poreke tote
letena meena ngana sapele.
38 ✡Ol pe Iesus rahaka pe hele lange
iri ke teke, "Letek meena ngana nei,
palaugana sakilil pe eingak teke pulo
toto ia. Atu lakoi pe ta mese ala
mana."
39 Iok, Iesus ila pol pe losio pe ma
ke nau sio langa ich pe hetalaulau
ke teke, "Nenge teke lemem, opoi ele
ure meena ngana nenge teke loho-
tot nge Iau nei. Pe o nanasia lemek
ngak ero. O nanas mene iong sipom
lemem ngam."
40 Iok, Iesus ila mule nge nena hana
mol neu. La pe nau pe te mamani
lo. Ol pe hele lange Petrus, "Pomere
nenge a mese pe a nauala luluch nge
iau ero?
41 Anau ala pe a hetalaulau lange
NeHalang, ma lape poinga poreke
ngana lohot nge imo pe a losio. Imo
lememo toto ke a poia poinga urana
ngana nemur pe ero iange singimo
makuk leilei mana nge a poia."
42 Iesus hile iri pe la mule ke heta-
laulau, "Temek, nenge teke kue e ero
ol lape e takis mene ure meena ngana
nei. Pomalam lape lemem ngam lo-
hot ke manmanna."
43 Iok, Iesus la mule nge nena hana
mol neu pe te mamani mule lo iange
mataria meena toto.
44 Hile sue iri pe la mule ke heta-
laulau ke pomanga tele ngana.
45 Ke het pe la mule nge iri pe hele,
"A mamani kolo manmana lemo
kura ma?! A nau, etue koana nei i
at lo, nenge lape te tung heke Non
Tuna langa hana porekreke ngana
mur peria.
46 ✡A lohaka pe tala. Non nenge
tung heke Iau langa hana nemur pe-
ria, ngana koloi."

Te Laua Iesus
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

47 Iesus helele kura pe Iutas i hot
sapele. Iutas i none nga Iesus nena
hana analoch pe nai nem. Pe i laka
nenge lape tung heke Iesus langa
hana porekreke ngana mur peria.
Pe hana nenge te popoi tunginga
aria soksoke ngana mur pe hana pa-
palauna mur te kulos ia hulua ke tela
luluch nge Iutas. Pe te loloch ia reria
tukmaul pe mese mur.
48 Pe Iutas hele la tala nge hulua
nemur lo ke teke, "A nau pe e lau haka
nge none, ana non lalom. Alau sapele
i."
49 Iok, Iutas la sapele nge Iesus pe
hele, "Miliko hetoronga." Pe lau haka
sapele nge I.
50 Pe Iesus hele, "Neingak, o poia
lem ume ol." Ol pe hana nemur tei
hot ke te heliliu hite Iesus pe te lau
sapele I.
51 ✡Ol pe Iesus nena none kik taua
na mese pe teke likia tunginga ana
hana mur aria soke nena none. Pe
ero, mese neu mene hot mene non
neu talngana.

✡ **26:34:** Mat 26:69-75 ✡ **26:38:** Ioa 12:27 ✡ **26:46:** Ioa 14:31 ✡ **26:51:** Ioa 18:26

52 ✡Ol pe Iesus hele, “O tal teu mule
lem mese langa munna. Mele nenge
pal pe menmene mese lape te hune i
nga mese.
53 Imo a eteia ero kura kai? Nenge
lemek, e hele lange Temek pe heueu
nei kulos sue angkelo mur nge iri
halang toto ke te at ke te halaua Iau.
54 Pe nem lape ero iange ure nenge
lohot nei, lohot ke pete tote NeHalang
nena helenga mur nenge tehas sue ke
ulolo.”
55 ✡Ol pe Iesus hele lange hulua
nemur ke teke, “Iau mai, Iau non
poreke toto ngana e nge e hunun kai,
nenge ai ia hulua ke aat taua Iau mai?
Kokoeses e are ke e hetottoro nga Ne-
Halang nena pele letena. Pe pomere
a laua iau ero?
56 Pe ure nenge lohot heueu nei,
lohot ke pete tote hetatalonga mur
tehas ngaria.” Ol pe Iesus nena hana
mur te lohaka pe te ua ana sapele.

Iesus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

57 Iri nenge te laua Iesus te mene
I lange ne Kaiapas. Nga etue neu
hotonga ana hetoronga mur pe hana
papalauna mur, tela ke te eukirau
nga ne Kaiapas na pele lo. Ne Kaiapas
i non soke nenge nauele tunginga ana
hana mur.
58 Pe Petrus i ke nanas ke la toto nga
ne Kaiapas na pele ana kileng koana
nge hot pe i ke kangkanga manmana.
Ol pe i teu kela kila luluch nge palinga
hel ana hana mur ke teke nau nga te
poi ngaria ia Iesus.
59 Pe hana papalauna nenge te
hemurung neu te teke te hune Iesus
ke mete. Pomalam te tango rarara
Iesus ana metenga huhuna mur nga
helenga pallaklaka ngana hel ke te
hune i.
60 Hulua halang te lohot ia reria
helenga pallaklaka ngana mur pe te
hottaua ero.
Pe nga hoena ol hana nai tei hot
61 ✡pe te hele, “Non nem hele ke
pomai, ‘Iau nakuk toto nge e toto sue
NeHalang na pele palaungana, pe e
hemes heke mule nga etue iri mol
mana.’ ”
62 Ol pe ne Kaiapas mes haka pe
hele lange Iesus, “O longo langa hana
nemur te hele ngarngaria? Lape o
tuachol ia ke mere?”
63 ✡Pe Iesus mes ke reng mana.
Ol pe ne Kaiapas hele mule ke teke,
“NeHalang tu ke maulul pe iong o
hele ke manmanna nga matana. E
teke e onteia iong. Iong nge iong
Kristus kaloi? Pe iong nge NeHalang
tuna ma? O hele hote nem at nge
imem ke mo longo.”
64 ✡Pe Iesus tuacholia, “Oe, ngana
laka iong sipom o hele hote nem lo.
Pe e hele lange imo lochloch ngana
nem: NeHalang i non Solaki ngana
ia. Pe nge he kura lape a esia Non
Tuna nge are nga NeHalang ilina ele
nenga pen tamalmal. Pe pule lape
anau heke I nge sio at nga ulu nga lut
nga tapa.”
65 ✡Ol pe ne Kaiapas tachach sue
nena hengeron pe hele, “Non nei hele
poreke tote NeHalang ene! A tango
rere helenga utar ol? A longe helenga
poreke ngana nem ke het lo!
66 ✡Pe letemo ma ke mere?”
Pe hana nemur te tuachol ia,
“Urana nge ta hune I ke mete.”
67 ✡Ol pe te ulut lolele matana pe te
amruche peria pe te palia. Pe hel, te
tepelehe i pe te songlele ia i pe te hele,
68 “Kristus, iong hetatalonga ma?
O hele at nge imem. Itei toto nenge
palia Iong?”

Petrus Channanga Ke Eteia Iesus Ero

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

69 Pe Petrus pau kou arare nge hot
kura nga pele neu ana kileng koana.
Pe heie nge umume nge ne Kaiapas
i lange i pe hele, “Iong nem, Iesus
nenge Kalelea nena non iong pule.”

✡ **26:52:** Gen 9:6; Hem 13:10 ✡ **26:55:** Luk 19:47; 21:37 ✡ **26:61:** Ioa 2:19-21 ✡ **26:63:** Isa 53:7; Mat 27:12 ✡ **26:64:** Psa 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30 ✡ **26:65:** Mat 9:3; Ioa 10:33 ✡ **26:66:** Lev 24:16; Ioa 19:7 ✡ **26:67:** Isa 50:6; 53:5

70 Pe Petrus channanga nga iri
lochloch ngana mataria ke teke, "Iau
e eteia ure nenge o helele ia nem ero
iam."
71 Ol pe i hot sapele ke langa kileng
koana nem ana kue teu ngana. Pe
heie pule esia pe hele lange iri ne-
mur nga lamau, "Iesus nenge Nasaret
nem, nena none koi nei pule."
72 Pe Petrus hele ke kerkereng toto
ke teke, "Iau e eteia non nem ero toto
iam!"
73 Mala pol lo pe iri nemur nenge
te mesmes nga lamau tela nge Petrus
pe te hele, "Manmanna toto ke iong
pekngam mur laka iri. Iange o hele
ngam pomange Kalelea mur."
74 Pe Petrus hele, "E hele ke man-
manna toto lange imo. Iau e eteia
non nem ero toto. Nenge teke e chan-
nanga, NeHalang lape tuacholia ke
poreke toto at nge iau."
Petrus hele ke mau ke het pe pareo
tang sapele.
75 ✡Ol pe letena metene sapele
Iesus nena helenga nenge heleia.
"Lape pareo tang ero kura pe o chan-
nanga hemol ke o teke o eteia iau
ero." Ol pe Petrus ua hot ke lange hot
pe tang ke palaungana toto.

27

Iutas Rua
(Ume 1:18-19)

1 Pe nga uach uruna toto hana
nenge te popoi tuninga aria soksoke
ngana mur pe hana papalauna mur
tetal helenga ke te teke te hune Iesus.
2 Pomalam te kale I pe te mene
I ke lange ne Pilatus. Ne Pilatus i
non nenge mene ne Kaesa munna ke
nauele Iuta mur.
3 Pe Iutas, i non nenge tung heke
Iesus langa hana nemur peria. Ana
non esia Iesus nge hana nemur te
teke te hunune pe letena la mule nga
poinga poreke ngana nenge poia ke
ulolo. Pomalam lohaka pe mene um-
tutuna nenge iri ana non kina elle pe
analoch nem pe la mule ia nge hana
papalauna nemur.
4 Pe hele, "Iau, e poia poinga poreke
toto ngana nenge e tung heke mene
non nei lange imo. Pe non nei poia
ute ke poreke ero toto."
Pe hana nemur te hele, "Iong sipom
lem ure ia. Nge imem, mo teke ute
pele ero."
5 ✡Ol pe Iutas sau teua umtutuna
neu langa NeHalang na pele palaun-
gana letena pe ua sapele kela rua.
6 Pe hana nenge te popoi tunginga
aria papalauna mur te mene heke
umtutuna neu pe te hele, "Umtutuna
nei ta tal teu luluche langa NeHalang
na pele ana umtutuna mur ero, iange
te ol none eina ia ke ulolo."
7 Pomalam te hele hel ia nge iri pe
te teke te ol hote ich e nga umtutuna
nem. Ich nem non nenge ume ho-
tot tuninga mur nga ich nena ich ia.
Pe kileng unne nem te poia ke hana
lomonmona ngana mur koluria ana
kileng.
8 Pomalam te hetue ich nem ke
None Eina. Pe nga etue nei te hetetue
ke pomau kura.
9-10 ✡Pe hetatalonga Ieremaia nena
helenga lohot ke manmanna sapele
nenge hele ke teke,
"Te mene ke umtutuna iri ana non
kina elle pe analoch (30) pe te ol hote
Pota nena ich nem ke pomanga Non
Soke hele ngana ia at nge iau. Pe um-
tutuna nem, Israel mur hel te talue ke
te teke non nem uruna."

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus

11 Iok laol, te mene Iesus ke lange
ne Pilatus. Ne Pilatus i non nenge
mene ne Kaesa munna ke nauele Iuta
mur. Pe ne Pilatus onteia Iesus ke
teke, "Iuta mur aria soke ma iong
mam?"
Pe Iesus hele, "Oe, iong sipom o
hele hote lo."
12 ✡Hana papalauna nemur te tua
hite helenga lange Iesus. Pe Iesus
tuacholia helenga e ero toto.
13 Ol pe ne Pilatus onteia Iesus,
"Iong mam o longo lala nga hana ne-
mur reria helenga pule?"

✡ **26:75:** Mat 26:34 ✡ **27:5:** Mat 26:14-15; Ume 1:18-19 ✡ **27:9-10:** Zec 11:12-13 ✡ **27:12:** Isa 53:7

14 Pe Iesus tuachol ia helenga unne
e ero toto. Nem poia ne Pilatus ke
letena tuanin rara toto.
15 Kokoeses nga ngaunga matana
palaungana nenga Ingatoto ana etue,
ne Pilatus nananas ia poinga nenge
lohe hotote none nga tuele au ngana,
nga hulua lemeria ngana.
16 Nga etue neu none nge pingana
songong nga poinga poreke ngana
tunga tuele au ngana. Ene laka Para-
pas.
17 Ke ne Pilatus onteia hulua nenge
te eukirau neu ke pomai, "Lememo
taua non tei nge hana nai nei, ke e
tung mule i lange imo? Ngana kai
ne Parapas mai? Eh, Ngana kai Iesus
nenge te hetue I ke Kristus mai?"
18 ✡Ne Pilatus hele ke mau iange
eteia ke hana papalauna nemur saria
keke Iesus kou nenge te mene lange i
neu.
19 Nga etue nenge ne Pilatus are
nga arenga palaungana nenge te hep-
engpeng ure meena ngana mur ia,
nehei hekule helenga nei lange i ke
teke, "O poia ute ke lohot nge non
nem ero toto. Non nem I non urana
ngana nge pengpeng toto. E hele ke
mai iange e ma opek poreke toto ia I.
Ke heueu nei singik meena mana."
20 Pe ero. Hana papalauna nemur
teteu nga hulua nemur leteria ke te
long hote ne Parapas pe te teke te
hune Iesus ke mete.
21 Ol pe ne Pilatus ontei mule iri ke
teke, "Lememo taua non tei nge hana
nai nei ke e tung mule lange imo?"
Pe hana nemur te tuacholia,
"Lememem taua ne Parapas!"
22 Pe ne Pilatus ontei mule, "Pe
Iesus nenge te hetue I ke Kristus, lape
e poia I ke mere mai ol?"
Pe iri lochloch ngana te tuachol ia
ke te teke, "O heon heke I nga manga
toto!"
23 Pe ne Pilatus hele, "Ia, i mai poia
utar ke poreke?"
Pe iri lochloch ngana te haliu hot
ke te teke, "O heon heke I nga manga
toto!"
24 ✡Ne Pilatus esia lo ke teke ute
pele nge urana lape lohot ero. Pe
pule nau urume lo ke chauchainga
palaungana lape lohaka nge hulua
nemur. Pomalam, mene ech pe lomo
sue penna nga hulua mataria pe hele,
"Iau lek ute pele ero langa non nei
ana metenga. Imo sipomo a mene I
ke a heon heke I nga manga toto."
25 ✡Pe hulua lochloch ngana nemur
te hele, "O tunge I at. Pe mete ngana
nem ana helenga, hakaka nge imem
pe tutumem mur ol!"
26 Pomalam ne Pilatus tung mule
Parapas ke lange iri, pe tunge Iesus
lange palinga hel ana hana mur ke
te pal hulu hite pe te heon heke nga
manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tepoi Hesalanginga Ia Iesus
(Mak 15:16-20; Ioa 19:2-3)

27 Ol pe ne Pilatus nena palinga hel
ana hana mur te mene teua Iesus
langa na pele pe iri lochoch te euki-
rau pe te heliliu hite Iesus.
28 ✡Ke het pe te haka hote nena
hengeron pe te heron heke hengeron
remenmen ngana e lange I.
29 Pe te mene rur e nge matantana
pe te helule, pe tetal heke langa pal-
palna. Pe pule te tunge kula e lange
I ke rahite nga penna tamalmal ke
nakuna manga naungaala ana non
soke e. Pe te tualou palaria nge I pe te
songlele hule I pe alngaria ke pomai,
"Masin! Iuta mur aria non soke!"
30 ✡Pe te ulut lolele I pe te mene
kula nem pe te hechongia nga pal-
palna.
31 Te songlele hulu hite I ke het pe
te haka hot mule hengeron neu nge
I, pe te heron teu mule i sipona nena
lange I. Ke het pe te mene I kela te
heon heke I nga manga toto.

Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

32 Iok, teii ke te lala kura pe te ape-
nia Simon nenge nena nge Sirini. Pe

✡ **27:18:** Ioa 11:47-48; 12:19 ✡ **27:24:** Deu 21:6-9 ✡ **27:25:** Ume 5:28 ✡ **27:28:** Luk 23:11
✡ **27:30:** Isa 50:6

te ech hote i ke halaua Iesus ke takis
ia manga toto neu pule.
33 Pe tei kela te lohot nga kileng
nenge ene Kolkota (Luna pomai, "Kit-
tol Munna.")
34 ✡Pe nga lamau te tunge uain
nenge te poi luluche nga ute e nge
ehech. Pe in hot mene ke het pe
lemene ero nge in mule ol.
35 ✡Te hero hite I nga manga toto
ke het pe te saua oio paena ke te teke
tenau, itei toto nenge lape mene na
hengeron.
36 Pe teare ke tenau ele Iesus nge
heon.
37 Pe te hero heke asinga langa
manga toto neu pule nenge hele ke
teke, "IESUS NENGE IUTA MUR ARIA
NAUNGA ALA ANA NON KOI NEI."
Iange helenga nem hele urume huna
nga nenge te laua Iesus.
38 ✡Pe hana kemenge kina nai, te
heon heke iri pule. Elle heon nga
Iesus hilina hele nenga pen tamalmal
pe e nga pen hoihoi.
39 ✡Ke iri nemur nenge tei tototo
lamau, te esia pe te rurur palpalria pe
te helele ke te teke,
40 ✡ "Iong utar pa nenge o teke o toto
sue NeHalang na pele, pe o hemes
heke mule nga etue iri mol mana?
Nenge teke iong NeHalang tuna, O
halaua Iong sipom ke osio nga manga
toto nem!"
41 Pe hana nenge te popoi tuninga
aria soksoke ngana mur pe hana pa-
palauna mur pe hotonga ana het-
oronga mur, te song lele hule Iesus ke
pomalam pule.
42 Pe te hele, "Non nei Israel mur
aria naungaala ana non. Pe I halaua
hulua halang lo. Pe pomere nenge
halaua i sipona ke sio nga manga toto
nei ero mai?! Nenge teke halaua i
sipona lape letera manmanna nge I.
43 ✡Non nei hele ke teke I NeHalang
tuna. Pe pule hele ke teke letena
manmanna nge NeHalang. Nenge
teke NeHalang mutena taua I, ta
nauele nge halaua I."
44 Pe hana porekreke ngana nai
nenge te heon luluche iri nge Iesus
neu, tesau hote helenga hel pule
lange Iesus.

Iesus Mete
(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

45 Pe nga chaia matana eurunga
pengpeng, kileng lochloch ngana au.
Pe tu mana ke pomau ke la ulei.
46 ✡Iok, chaia pallele ke lala lo, (nga
3 kilok) pe Iesus hepehoihoihoi ke
soke toto ke teke, "*Eloi, Eloi, Lama
Sapachtani?*" Pe helenga nem luna
pomai, "Ak Soke, Ak Soke, pomere
nenge o hile hot mene iau ke pomai?"
47 Pe iri nenge te mes rochroi, te
longe pe te hele, "Non nei iuiua Elaisa
i!"
48 ✡Pomalam elle nge iri song
sapele ke mene ute nge manga
lumlum pe kale hite nga io e mokona.
Ke het pe panun teua nga uain nenge
ehech pe tul heke lange Iesus ke inia.
49 Pe pekngana mur te hele, "O mes
mukam pe ta nauala. Lape Elaisa at
ke halaua i ma ero!"
50 Iesus alngana hot ke soke toto
mule pe opene iuch hot kela, pe mete
sapele.
51 ✡Nga etue unne neu pengpeng
huunga ala palaungana nenge heon
sio nga NeHalang na pele letena,
chach nga tunangana ke sachana nai.
Pe talun ke chach nga lut ke ramana
sio. Pe ich rurur pe um te chach
hululu.
52 Pe hana nemur nenge te mete lo,
aria polo mur te pangpanga mana ol.
Pe iri halang nenge te pengpeng toto
nga NeHalang matana pe te mete lo,
koluria mur te maul haka mule nga
metenga.
53 Pe tei hot mule nga reia polo
mur. Pe nga etue nenge Iesus lohaka
mule nga metenga, hulua lochloch
ngana te esia hana nemur nge teteu
langa kileng nenge Ierusalem.
54 Pe palinga hel ana hana mur iri
ul aria soke, te mes ke tenau ele Iesus.

✡ **27:34:** Psa 69:21 ✡ **27:35:** Psa 22:18 ✡ **27:38:** Isa 53:12 ✡ **27:39:** Psa 22:7; 109:25 ✡ **27:40:** Mat 26:61; Ioa 2:19 ✡ **27:43:** Psa 22:8 ✡ **27:46:** Psa 22:1 ✡ **27:48:** Psa 69:21 ✡ **27:51:** Exo 26:31-33; Hip 10:19-20

Ol pe te amneia mangila pe te esia ure
lochloch ngana neu nge lohot pe te
matau toto. Pe te hele, "Manmanna
toto ke Non nei, NeHalang Tuna koi."
55 ✡Pe hehei halang tela pule pe te
mes nga tau mana, pe tenau la man-
mana nga ure nemur nge te lohotot.
Iri, te koko nge Iesus nge Kalelea nike
ke te halaulaua I nga kue.
56 Pe hei mol nge iri eria koi: Maria
Mantalena pe Maria nenge Ieims iri
nai Iosep taria pe Sepeti nehei.

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

57 Iok nga ulei, Iesus nena none nge
nena ure halang at ke puris. Ana non
nena nge Arimatea pe ene laka Iosep.
58 ✡Iosep at pe lange ne Pilatus pe
onteia ne Pilatus nga Iesus koluna.
Pomalam ne Pilatus hele ke te tunge
Iesus koluna lange Iosep.
59 Iok, Iosep mene Iesus koluna
pe ruch hit sapele nga ruchinga hit
heueu ngana e,
60 ✡pe tal teua langa isipona nena
um polona nenge rech teua ke heueu
ngana mana kura. Ke het pe hesasaul
ia um palaungana e ke ma ele polo
neu matana pe i ke laol.
61 Pe Maria Mantalena iri nai Maria
e pule teare ke tenau alala nga polo
neu ol.

Palinga Hel Ana Hana Mur Tenau Ele Iesus Ana Polo

62 Iok, Israel mur aria etue nenge te
hetalaulauia lape lohot ke pomange
rou. Pe hana nenge te popoi tunginga
aria papalauna mur pe Paresio mur,
tela ke te esia ne Pilatus.
63 ✡Tela pe te hele, "Non soke, lete-
mem metene non nenge channanga
hali nem nena helenga e nge tamal
hote. Nga etue nenge tu ke maulul
kura helele ke teke, 'Etue mol het pe
lape e maul haka mule.'
64 Pomalam o hele ke kerkereng ke
tenau ele polo nem ke nek toto ke ana
etue mol. Iange lape nena hana mur
teat ke te keme hote koluna. Pe lape
te channanga ia hehei pe hana ke te
teke non nem, maul haka mule nga
metenga lo. Pe chau ngana ero ngana
nem, lape tang ngana meena toto nga
nenge Isipona poia nga tele ngana."
65 Ol pe ne Pilatus hele lange iri ke
mai, "Heueu a mene palinga hel ana
hana mur ke te mes pe tenau ele polo
nem ke nek toto."
66 Iok laol, hana nemur tela pe
te hepile heke ute nga um nenge
ma hele polo neu, pe te hemes sue
palinga hel ana hana mur ke te mes
pe tenau ala sapele.

28

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Iok, Sapat ana etue het lo pe mi-
liko sio sapele. Pe nga uachuach
Maria Mantalena pe Maria e pule te
teke tela ke tenau toto nga polo nenge
Iesus koluna ma ia.
2 Ol pe mangila palaungana rur pe
Non Soke na angkelo e sio at nga tapa,
pe i langa polo nenge Iesus koluna
ma ia. I la pe hesasa hul kelkelia um
nenge te poi ele nga polo hanna pe
kila haka ia.
3 Ana non lohot ke pomanga kileng
chalem ngana pe na hengeron hussu
pe sina ala toto.
4 Pe palinga hel ana hana nemur
te esia angkelo neu pe te matau pe
te loiloi toto. Pe ngaria lohot pe te
unalou sio mene iri nga ich pe tema
ke manga hana hel nge te mete.
5 Pe angkelo neu hele lange hehei
nai neu ke teke, "Imo nai a matau ero.
E eteia lo nge a teke anau toto Iesus
nenge te heone nga manga toto.
6 ✡Pe ana non, i ero nga lamai lo.
Imo a iat ke anau nga munna nenge
maia. Ngana kou maul haka mule ke
lalo ke pomanga hele ngana.
7 Ala mule ke ueiuei mana pe a hele
ia lange nena hana mur: 'Iesus maul

✡ **27:55:** Luk 8:2-3 ✡ **27:58:** Deu 21:22-23 ✡ **27:60:** Isa 53:9 ✡ **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Ioa 2:19-21 ✡ **28:6:** Mat 12:40; 16:21

haka mule nga metenga lo. Pe ngana
kou i muka ke lala nge Kalelea lo. Ala
pe a esia I nga lamau.' Ke e at ngak
nei, e at ia laka helenga nem."

8 Hehei nai neu ueiuei mana pe te
ua nga kileng unne neu. Pe te matau
pe te iech pe te song kela te hele nge
Iesus nena hana mur.
9 Ol pe Iesus herura hot mene iri pe
hele, "Uach toto nge imo nai." Ol pe
iri nai tela nge Iesus ke te rahit nga
apena pe te heto heke I.
10 ✡Ke het pe Iesus hele lange iri, "A
matau ero. Ala pe a hele nge titik mur
ke tela nge Kalelea, kela te esia Iau
nga lamau."

Palinga Hel Ana Hana Mur Reria Helenga

11 Iok, hehei ne mur te song ke
te lala pe palinga hel ana hana mur
hel, teteu lala nga kileng palaungana
neu. Pe te hele ia ure lochloch ngana
nenge lohot neu lange tunginga ana
hana mur aria papalauna mur.
12 Ol pe iri nemur tela ke te hele
luluch nge Israel mur aria soksoke
ngana mur ke leteria tuanin hote
utar nenge lape te poia. Pomalam te
palpal hite palinga hel ana hana mur
haria nga umtutuna palaungana pe
13 te hele lange iri ke pomai,
"Heueu a hele ke mai koi. A teke, 'Non
nem, nena hana mur teat nga miliko
ke te takis hot kome koluna. Pe imem
paikoi mo mamani.'
14 Nenge teke ne Pilatus talngana
pairia helenga nei, imem lape mo
hemaluche letena ke poia ute pele
lange imo ero."
15 Ke palinga hel ana hana nemur
te mene umtutuna neu pe te poia
ure lochloch ngana ke pomanga hana
nemur te hele ngaria. Pe helenga
nenge te teke te kemeia Iesus koluna,
ana nananga song ke halang nge iri
Iuta mur. Pe nga etue nei te nenene
nananga nem kura.

Iesus Tunge Na Ume Lange Nena Hana Mur

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

16 ✡Iok laol, Iesus nena hana iri
analoch pe elle nem, tei ke tela nge
Kalelea nga hengene nenge hele ia
lange iri ke telaia.
17 Te la pe te esia Iesus pe te heto
heke I, pe hel nge iri leteria man-
manna ero.
18 ✡Ol pe Iesus i lange iri pe hele,
"NeHalang hekerkereng tote iau ke
enau ele tapa pe ich lochloch.
19 ✡Ke pomalam e hele lange imo, ai
ke ala nge hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich. Ala pe a poia
iri ke lek hana mur ia iri. A poia ume
nem pe a henune iri nga Temene ene
pe Tuna pe Opepengpeng.
20 Pe a hetottore iri ke te longo taua
ure lochloch ngana nenge e hetoro
sue lange imo nem lo. Pe kokoeses,
Iau lape etu luluch nge imo kela het
nga etue nei hetala toto ngana."

✡ **28:10:** Mat 26:32 ✡ **28:16:** Mat 26:32 ✡ **28:18:** Ioa 13:3; Epe 1:20-22 ✡ **28:19:** Mak 16:15-16; Ume 1:8

Helenga Urana Toto Ngana Nenge MAK

Ioanes Nenge Henunun Na Helenga
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28)

1 Helenga urana toto ngana nge
Iesus Kristus nenge NeHalang tuna.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem
talun ke pomanga hetatalonga Isaias
has sue nga halang nike lo.
"O longo, lape e kulosia lek hekulku-
longa ke i muka nge iong.
kela hepengia lem kue.
3 ✡Hekulkulonga nem lape haliu nga
kileng nenge ich sana lomona
ke pomai,
'A hepeng mule imo ke a urana iange
Non Soke lape at.
Pe a hepengia kue nenge i atia.' "
4 ✡Ol pe Ioanes lohot nga ich sana
lomona nem, henune hulua pe haliu
ia na helenga pe hele ke teke, "A hul
rumemo ia poinga poreke ngana pe
a at ke e henune imo, laka NeHalang
saua lemo poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto."
5 Iok laol, iri halang toto nga tuele
kina nenge Iuta pe nga kileng nenge
Ierusalem te lohot ke te longe Ioanes
na helenga. Pe te hele hote ria poinga
poreke ngana mur pe Ioanes henune
iri nga ech Iortan.
6 ✡Ana non heronia hengeron
nenge te taua nga kamel pulpunna
pe kale hite ana tal nga luana pe ana
ngaunga sis pe nina laka misou eina.
7 ✡Ke Ioanes haliu hot lange hehei
pe hana ke teke, "Non e koi nanasia
iau ke atat pe i palaungana toto nge
iau. Iau e urana ero pe e purpur ero
nga e tuatuch sio nge epoi hote nena
ae ulina nga apena.
8 E henune imo nga ech mana pe i
lape henune imo nga Opepengpeng."
9 Mala pol mana pe Iesus at nge
Nasaret nga tuele kina e nge Kalelea
pe Ioanes henune i nga ech nge Iortan.
10 Henune Iesus ke het pe Iesus lo-
hot nga ech pe nau sapele tapaira nge
alchach pe Opepengpeng sio at nge i
ke pomanga ngie chaulum nge lehe
sio.
11 ✡Pe helenga e sio at nga tapa ke
teke, "Tuk toto laka iong nenge mutek
tau tote. Pe e iech toto nge iong."
12 Iok, Opepengpeng kulosia i kela
nga kileng nenge ich sana lomona
mana.
13 ✡Tu nga ana kileng ke teio elle
pe hakekena (etue iri ana non kina
nai) pe la Non Poreke ngana totoi ke
helosio ia i. Pe ure mur nenge iri hi-
nolo tetu pule. Mala pol pe NeHalang
nena angkelo mur teat ke te halaua i.

Iesus Iua Na Hana Mur
(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

14 ✡Te laua Ioanes ke mala pol lo
pe Iesus lange Kalelea ke hele hote
NeHalang nena helenga.
15 ✡Ke Ioanes hele, "Etue toto ngana
at lo. Pe etue rochroi mana nge
NeHalang lape at ke lohot nge imo!
A hulia lemo poinga mur pe letemo
manmanna nga nena helenga urana
toto ngana!"
16 Iesus ii nga ech hetaliliu ngana
nge Kalelea ilina, pe naue hana nai
nge te olole ruo nga hoat. Iri nai aria
ume nike, elle ene Simon pe elle ene
Antrias pe iri nai titiria hel.
17 Iesus hele lange iri, "Ai luluch
nge iau ke e hetore imo ke a mene
hehei pe hana ke pomanga ruo nenge
aole nga hoat." 18 Te longe Iesus na
helenga pe ueiuei mana te hile sue
reria ume nga hoat pe te nanasia i.
19 Iesus i la pol pe esia Sepeti tutuna
mur Iakop pe Ioanes. Iri nai te tu-
tua hoat chach ngana nga himot tuna
letena.
20 Iesus esia iri nai pe iua iri. Iua iri
pe te ua hatalia temeria pe reria hana
mur pe te nanasia Iesus.

✡ **1:2:** Mal 3:1 ✡ **1:3:** Isa 40:3 ✡ **1:4:** Ume 13:24; 19:4 ✡ **1:6:** 2Ki 1:8; Mat 11:8 ✡ **1:7:** Ume 13:25 ✡ **1:11:** Psa 2:7; Isa 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 ✡ **1:13:** Psa 91:11-13 ✡ **1:14:** Mak 6:17 ✡ **1:15:** Mat 3:2

Iesus Keresia Uneinei Ke Uahot Nge None (Luk 4:31-37)

21 Iesus pe na hana mur te lohot nga
kileng nenge Kapernam. Pe tela nga
hetoronga ana pela nga etue nenge te
hatalaulau ia. Pe Iesus hetoro sapele
hehei pe hana nga NeHalang nena
helenga.
22 ✡Hehei pe hana te longe pe te
ruraia Iesus na helenga nge mallaha
toto nge iri. I mallaha toto nge hana
papalau ngana nemur nenge te het-
ottoro nga NeHalang nena hotonga.
23 Ol pe none nge uneinei tu nge
i, tu nga hetoronga ana pele nem pe
alngana haka lange Iesus ke teke,
24 ✡"Iesus nge Nasaret, Imem un-
einei mur mo eteia iong lo la! Iong
NeHalang nena hekulkulonga nge
pengpeng. O teke oat ke o potaria
imem? O teke oat ke o heporeke
imem?"
25 Iesus keresia uneinei, "O reng, pe
o lohot nge non nem."
26 ✡Uneinei rure non nem ke
palaungana, pe alngana haka ke soke
pe uahot nge ana non.
27 Hehei pe hana te rura toto pe te
ontei hel mule nge iri, "Ee! Utar nei
mai? Hetoronga heueu ngana kai?
Non nge nena helenga milang ke hele
lange uneinei mur ke te ua pe te longo
taua i."
28 ✡Ol pe Iesus pingana song ke
ueiuei mana nga kileng lochloch
ngana nga ich nge Kalelea.

Iesus Hemas Ia Hana Halang (Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

29 Te lohaka nga hetoronga ana
pele nem pe tei pengpeng langa Si-
mon pe tina Antrias ria pele pe Ieims
pe Ioanes te koko luluch nge iri.
30 Simon uene nenge hei singina
haleles ke ma nga hete pe Iesus lohot
pe te heleia lange i.
31 Iesus lange ana hei, rahite penna
pe halaua i ke are aka. Singina mi-
lang ngana makuk sio pe hengaua iri.
32 Miliko sio, pe hana te takisia iri
nenge singiria haleles pe hel nenge
uneinei mene iri ke tela nge Iesus.
33 Iri halang nga kileng nenge
Kapernam te heuirau nga pele
matana.
34 ✡Iesus hemas ia iri halang nenge
aria haleles altototo pe poia iri nenge
uneinei mene iri ke te urana mule.
Iesus poi ele uneinei mur ke te hele
ero ol iange te eteia nge i NeHalang.

Iesus Hetoro Nge Kalelea (Luk 4:42-44)

35 ✡Nga uach uruna toto Iesus lo-
haka ke ua hatalia pele nem. Pe langa
kileng e nge ngana ero, ke hele luluch
nge Temene.
36 Ol pe Simon iri ul pekngana mur
tela ke te tango rere i.
37 Te hot taua i pe te hele lange i ke
te teke, "Hana lochloch ngaria kou te
tango rerere iong."
38 Pe Iesus hele, "Ita lape tai hot
langa kileng hel pule nge rochroi. Iau
e teke e hele toto lange iri pule iange
Temek kulosia iau ke e heleia nena
helenga lange hana lochloch."
39 ✡Ke ngana iam nenge, Iesus i
langa kileng lochloch nge Kalelea, ke
helele nga hetoronga ana pele mur
leteria pe helope hotote uneinei mur.

Iesus Hemas Ia None nge Singina Poreke (Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

40 Non e nge singina poreke at nge
Iesus, tualou palana pe hele lange
Iesus ke halaua i pe hele ke teke,
"Teke lemem, o poia singik ke urana
mule."
41 Iesus letena ia i ke ra haka nge
i pe hele, "Nga lemek ngak o urana
mule!"
42 Ueiuei mana pe haleles poreke
ngana het sapele nge i pe singina
urana mule.
43 Iesus kulosia i pe toto hita lange
i,
44 ✡ "O longo ke nek! Ola pe o hele
hote lange mele e ero. Ola peng-
peng nge tunginga ana non pe o hele

✡ **1:22:** Mat 7:28-29 ✡ **1:24:** Mak 5:7 ✡ **1:26:** Mak 9:26 ✡ **1:28:** Mat 4:24 ✡ **1:34:** Mak 3:10-12
✡ **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 ✡ **1:39:** Mat 4:23; 9:35 ✡ **1:44:** Lev 14:1-32

lange i ke nau urume singim. Singim urana nga NeHalang matana lo pe o tunge lem tunginga ke manga Moses hele ngana, ke mallaha lange hana lochloch ke te eteia singim nge urana mule lo."

45 Ol pe non nem talkome helenga ero. Hele hote lange hana lochloch ngana. Ana non hele hot rara sakililia ke poia Iesus ke tu luluch nge hulua pe langa kileng palaungana ero ol. Ol pe tu mana nga kileng nge ngana ero pe hana nga kileng lochloch ngana te mana taua i.

2

1 Etue hel nga hoena Iesus la mule nge Kapernam ke tu nga pele e pe pingana song.

2 Hulua teat lochloch pe muria ero nge teu pe nga pele matana pule. Iesus hetottore helenga lange iri,

3 pe hana henel nge te purpur ke te teke te takisia none nge apena mete at nge i.

4 Pe te raker nge te takisia non neu lange Iesus iange hulua halang sakilil. Ol pe te haka langa pele ona nga Iesus alangana haka pengpeng pe te alchachia pele pulpunna pe te hesue ana non luluch nga na hete lange i. 5 Iesus eteia leteria manmanna ngana pe hele lange non nenge apena mete ke teke, "Atong neingak, e saua lem poinga poreke ngana mur ke te lasus toto ol."

6 Hana papalau ngana mur nenge te hetottoro, teare pe leteria tuanin nge iri siporia.

7 "Pomere nenge i hele ke pomai? I hele poreke NeHalang iam. NeHalang i toro mana nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."

8 Ueiuei mana Iesus eteia leteria tuanin ngana pe hele lange iri, "Pomere nenge letemo tuanin ke pomai?

9 Semel nge ta hele lange non nenge apena mete ke mai, 'E saua lem poinga poreke ngana ke te lasus toto.' Pe semel ero nge ta hele, 'O lohaka, olou heke lem tako pe oi.'

10 Lape epoi hote ke mallaha lange imo ke a eteia Non Tuna na kerkerenga nga ich nge saua poinga poreke ngana mur ke te lasus toto." Hele sapele lange non nenge apena mete,

11 "E hele lange iong, o lohaka, olou heke lem tako pe ola nga lem pele."

12 Iri lochloch te nechnei kurkura pe ana non lohaka, pe lou heke na tako pe i hot. Pe hehei pe hana te esia pe te rura mana kela te heto heke NeHalang pe te hele, "Nge nike ta neue ure nge lohot ke pomai ero i!"

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Iesus la mule nga ech hetaliliu ngana nge Kalelea. Hulua teat nge i pe talun ke tunge hengetoro.

14 Iesus i atat pe esia Alpeus tuna Liuai. Liuai i non nenge lololoch umtutuna. Ana non are teu nga nena ume ana pele sune pe Iesus hele lange i, "O nanasia iau." pe Liuai lohaka ke nanasia i sapele.

15 Nga hoena Iesus la ke ngau nga Liuai na pele. Hana nenge te lololoch umtutuna iri ul hana porekreke ngana mur te nanasia Iesus. Pe iri halang nge teare luluch nge i pe nena hana mur ke te ngau.

16 ✡Hana Paresio hel nge te hetottoro tenaue Iesus nge ngau luluch nge hana porekreke ngana mur, pe hana nge te menmene umtutuna pe tela ke te onteia Iesus nena hana mur, "Pomere nenge Iesus ngau luluch nge hana nenge pomai?"

17 Iesus longe iri pe tuacholia reria helenga, "Hana nenge te urana lemeria ero masmasinga pe iri nenge singiria haleles mana. Eat ke e iua hana urana ngana mur ero. Eat ke e iua hana porekreke ngana mur."

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Nga etue e Ioanes nena hana mur pe Paresio mur teheo nga ngaunga. Hana hel teat nge Iesus pe te onteia i, "Pomere nenge Ioanes nena

✡ **2:16:** Mat 11:19

hana mur pe Paresio mur teheo nga
ngaunga pe lem hana mur ero?”
19 Iesus tuacholia lange iri ke teke,
“Iri nenge tela nga ngesinga lape
teheo nga ngaunga pule ma? Nenge
teke ngesinga ana non tu luluch nge
iri kura lape te poia poinga nem ero.
20 Ngesinga ana non la ol, laka
teheo ol.
21 “Mele pele sime malenga
sachana nge heueu ngana ke tal ele
nga nike ngana polona ero. Iange
lape heueu ngana nem luluchou pe
chach hot nga nike ngana pe poia
chach ngana ke palaungana toto ol.
22 Mele pele ling teua uain heueu
ngana nga kina nenge nike ngana
ero. Iange lape kina sosolos pe chach
pe lape iri nai te poreke. Urana ngana
te ling teua uain heueu ngana nga
kina nge heueu ngana pule.”

Onteinga Nga Sapat Ana Etue (Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Nga Sapat ana etue Iesus pe nena
hana mur teteu langa ume e. Tei la pe
na hana mur te sohe uit nganangana
ke te ngaua.
24 ✡Pomalam Paresio mur te hele
lange Iesus, “O longo, lem hana mur
tepoi ke mere nei mai? Pomere nge
te nanasia lemem hotonga mur nga
Sapat ana etue ero?”
25 ✡Iesus tuacholia reria onteinga
ke teke, “Ia!? O sisia poponing nga
non soke Teuit poi ngana nge nike
ero? I pe na hana mur te mete aria
26 ✡pe la ke i teu nga NeHalang nena
pele pe mene tunginga ke te ngaua.
Te poia nga etue nenge Apiatar i
tunginga ana non nenge palaungana.
Ngaunga nem tunginga ana hana
mur aria mana pe non soke Teuit
ngaua pe hengau nena hana mur ia.”
27 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, “Ne-
Halang talue Sapat ana etue ke ha-
laua hana mur nenge te nanasia i.
NeHalang ume hote hana mur ke
Sapat ana etue ana ia ero.
28 Pomalam, Iau Non Tuna pe iau
palaungana toto nga Sapat ana etue.”

3

1 Iok Iesus la mule nga hetoronga
ana pele, pe nga pele nem none nge
penna mete tu pule.
2 Pe Paresio mur te tango rere Iesus
nena poinga huna ke te hele poreke
i ia. Paresio mur te nechnei it tote
Iesus nge hemasia non nem penna
nga Sapat ana etue.
3 Iesus hele lange non nem, “O iat la
koi nga mataria.”
4 ✡Iok pe Iesus onteia hana mur,
“Hotonga tei nge urana nge ta nana-
sia nga Sapat ana etue? Ta halaua
mele ke tu ke maulul ma singira sisia
i pe ta hune i?” Pe iri lochloch te reng
mana.
5 Ol pe Iesus letena inin taua iri.
Nau rara nge iri pe letena sisipu
iange iri singiria sisis pe te hemas
erochro. Pe Iesus hele lange non
nem, “O hepeng hote perim.” Iok,
non nem hepeng hote penna pe
urana sapele.
6 ✡La ol Paresio mur te lohot nga
hetoronga ana pele pe iri ul ne Herot
nena hana mur te heuirau ke tetal
reria helenga ke te teke te hune Iesus.

Hulua Te Nanasia Iesus

7 ✡Iesus pe na hana mur tei hot nga
ech hetaliliu ngana nenge Kalelea.
Pe hulua halang nga kileng rochroi
ngana mur Kalelea te nanasia i.
8 Pe halang nge Iutea, pe Ierusalem
pule pe nga ele nga chaia haka ngana
nge Iortan pe nge Tir pe Siton. Hana
lochloch nga kileng nem mur te longe
Iesus nge popoia ure mur pe teat nge
I.
9 Iesus hele lange na hana mur ke
te mene sulang ke ma ke kulkul ala,
iange hulua halang te hemurung hite
i.
10 ✡I hemasia hana halang lo pe
haleles mur halang te ech teua iri ke
te teke tera nge Iesus.

✡ **2:24:** Deu 23:25 ✡ **2:25:** 1Sa 21:1-6 ✡ **2:26:** Lev 24:5-9 ✡ **2:27:** Deu 5:14 ✡ **3:4:** Luk 14:3
✡ **3:6:** Mat 22:15-16 ✡ **3:7:** LUK 9:54 ✡ **3:10:** Mat 14:36 ✡ **3:11:** Luk 4:41

11 ✡Iri hana nenge uneinei poia iri
te esia Iesus pe te tualou sio nga
matana pe te hele haka lange i, “Iong
NeHalang Tuna!”
12 ✡Iesus keresia uneinei ke te hele
hote i ero nge i NeHalang.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Nai (Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Iok Iesus i haka langa chou-
chou ngana pe iua hana mur nenge
lemene taua iri. Pe teat sapele nge i.
14 Pe Iesus hesilei hote nena hana
iri analoch pe nai. Pe hetue eria ke
Hekulkulonga mur. Iesus hele lange
iri. “Iau e hesilei hote imo ke ai luluch
nge iau. Pe lape e kulosia imo ke a
haliu hote lek helenga.
15 Pe imo lape a mene lemo kerk-
erenga nenge a hele pe a helope hote
uneinei mur.”
16-19 ✡Hana iri analoch pe nai nenge
Iesus hesilei hote iri koi:

- Simon, (pe Iesus haua ke ene Petrus),
- Ieims pe tina Ioanes (nenge Sepeti tutuna mur pe Iesus haua eria ke Poanerkes. Luna laka, “kileng kurung ngana” iange leteria inin ngana manga kileng kurung ngana)
- Antreas
- Pilip
- Partolomius
- Mateus
- Tomas
- Ieims (nenge Alpeus tuna)
- Tateus
- Simon (non nenge teke Israel mur iri siporia tenau ele iri)
- Iutas Iskariot, (non nge tunge Iesus langa hana porekreke ngana peria).

Iesus Pe Pelsipul (Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Iesus iri ul nena hana mur tela
mule nga pele pe hulua nge halang
toto teat nge i. Ol pe i pe nena hana
mur te ngau ero ol.
21 Iesus alona mur te longe pe tela
ke te mene i iange hehei pe hana te
teke ana hauaua.
22 ✡Hotonga ana hetoronga hel nge
teat nge Ierusalem, te teke Pelsipul
tu nge i. Te teke uneinei mur aria
soke tunge nena kerkerenga lange i
ke helope hote uneinei mur.
23 Ke pomalam Iesus iua iri pe hele
lange iri nga helenga opene hel ke
teke, “Lape Satan lope hot mule Satan
nge hehei pe hana ke pomere?
24 Nenge teke none las hule tuele
kina e ke kinkino pe tepal hel mule
nge iri, lape tuele kina nem tu ke elle
ero ol.
25 Nenge teke mel hel tepal hel lu-
luch mule nge aloria mur lape tetu ke
elle ero ol.
26 Pe nenge teke Satan nena kileng
nenge nauele telas hulu hel ke kink-
ino lape tu ke mala ero, het sio sapele.
27 “Mele pele teu pulut mana nga
non kerkereng ngana e nena pele
ero. Teke poi ke pomam, kale hite
non nem mukam, laka teu ke kemeia
non nem nena ure mur ol.
28 “E hele ke manmanna lange imo,
poinga poreke ngana mur lochloch
nenge ta popoia pe ta heleleia, NeHa-
lang lape letena ia pe saua ke lasus.
29 Pe poinga poreke ngana nenge
ta hele poreke Opepengpeng, NeHa-
lang lape letena poreke ia ero iange
poinga poreke nem lohot nga letera
toto pe lape tu ke koko.”
30 Iesus heleia helenga nei iange
mele hel te hele ke teke, “Uneinei tu
nge i.”

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 ✡Iesus tana pe titina mur te puris
pe temes nge hot nga pele pe te
hekulo teua reria helenga lange i ke
lohot at.
32 Hulua nenge teare liliu ele Iesus
te hele lange i ke te teke, “Ola ke o
nau tam pe titim mur pe lilium mur
ngaria kou nge hot, te teke te esia
iong.”

✡ **3:12:** Mak 1:34 ✡ **3:16-19:** Luk 9:54; Ioa 1:42 ✡ **3:22:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **3:31:** Mak 6:3; Ioa 2:12; Ume 1:14

33 Pe Iesus tuacholia, “Itei hel
nenge etak pe titik mur ia iri?”
34 Iesus nachneia hehei pe hana
nenge teare liliu ele i pe hele, “A nau
at, etak pe titik mur pe liliuk mur laka
35 mele hel nenge te longo taua Ne-
Halang ke te poia ume nenge lemene
taua.”

4

Helenga Opene Nga Kon (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

1 ✡Iesus talun ke hetoro mule nga
ech hetaliliu ngana nenge Kalelea
ilina hele. Pe hulua nge halang toto
teare liliu ele i. Ol pe are nga sulang
ke ote hot ke mana nga ech sana. Pe
hulua temes nga ech ilina.
2 ✡Iesus hele lange iri nga helenga
opene ke hetore iri nga ure halang pe
hele,
3 “A longo at! Etue e none la ke tua
ngaunga alona.
4 Tue iri nga ume pe hel te losio nga
kue pe ngie mur teat ke te tuais haka
taua.
5 Hel te losio nga ich nenge ana
um halang. Etue sase ero mana pe
mataria hot mule iange ich une sune
mana.
6 La ol pe chaia haka pe sine
ngaunga alona nemur ke te mete
iange ularia sio langa ich letena nge
sio ero.
7 Ngaunga alona hel te losio teu nga
kiki letena pe kiki haka pe takue aria
ngaunga ke hei ero.
8 Pe ngaunga alona tutuna ne-
mur nenge non neu tue iri nga ich
nge urana, pe mataria hot pe te
haka ke nek pe ngana ngaria. Hel
ngana ngaria iri ana non kina elle
pe analoch (30), hel ana non kina
mol (60) pe hel ana non kina iri lime
(100).”
9 Ke het pe Iesus hele, “A pal talng-
amo pe a longo ke neknek!”
10 Iesus tu ke i toro mana pe na
hana mur pe iri nenge te longe i teat
ke te onteia i ke hemallaha hote he-
lenga opene nemur.
11 Pe hele lange iri, “Imo a mene
helenga talkomkome ngana nga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga
ke mallaha. Pe iri hel, e nana lange
iri nga helenga opene mana.
12 ✡Ke ngana laka nenge,

“ ‘Tenau pe tenau pe leteria lilil,
te longo pe te longo pe te eteia
luna ero;
pomalam te hulia leteria ero,
pe NeHalang letena ia iri nga re-
ria
poinga poreke ngana mur
ero.’ ”

Iesus Hemallaha Hote Helenga Opene Nga Ngaunga Alona (Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Ol pe Iesus hele lange iri, “A eteia
helenga opene nei ero kura kai? Pe
lape a eteia helenga opene lochloch
luna ke mere?
14 Non nge tutua ngaunga alona poi
ke malaka nge non nenge hele hotote
NeHalang nena helenga.
15 Pe ngaunga alona nenge te lo-
sio nga kue, pomalaka nge hehei pe
hana nenge te longe NeHalang nena
helenga pe nga etue nem mana non
poreke ngana at pe uaia totoia he-
lenga nenge NeHalang tue nga lete-
ria.
16 Pe hehei pe hana hel te poi ke
pomalaka nga ngaunga alona nenge
te losio nga ich nenge ana um halang.
Te longe helenga nem pe te mene ke
ueiuei mana pe te iech ia.
17 Pe ularia ero. Tetu ke etue
choro mana pe nga etue nenge ure
meena ngana lohot pe mele hel te
teke te hekou sue NeHalang na he-
lenga, hehei pe hana nemur leteria
manmanna ngana het sio ke ueiuei
mana.
18 Iri hel te poi ke pomalaka nga
ngaunga alona nenge te losio teu nga
kiki letena. Te longe helenga
19 ✡pe leteria tuhit mene ure nemur
nga ich pe muteria tau tote umtutuna
pe ure eltit ngana mur. La ol pe
leteria lilil ele NeHalang na helenga

✡ **4:1:** Mak 3:7-9; Luk 5:1-3 ✡ **4:2:** Mat 13:34; Mak 4:33-34 ✡ **4:12:** Isa 6:9-10; Ume 28:26-27
✡ **4:19:** Mat 19:23-24

pe te ume hote ute e nge urana nga
tetu ngaria ero.
20 Pe hehei pe hana hel te poi ke
pomalaka nga ngaunga alona nenge
tetue nga ich nge urana. Te longe
helenga nem pe muteria taua ke hel
ngana ngaria halang pe hel halang
pol pe hel halang toto."

Helenga Opene Nga Lemenga (Luk 8:16-18)

21 ✡Pe Iesus onteia iri, "Pomere,
mele tonge lemenga pe tal teua nga
chasang ma nga hete ene ke talkome?
Lape ero! Lemenga nem lape te neue
ero. Lemenga nem tetal heke nga
lut ke tualeme nga kileng lochloch pe
tenau ke mallaha ia.
22 ✡Ke pomalam helenga lochloch
nenge talkome heueu nei lape NeHa-
lang hemallaha hote.
23 Apal talngamo pe a longo ke
neknek!
24 ✡"Pe letemo tuanin ke nek toto
nga ure nenge a longe iange NeHa-
lang lape poia imo ke a etei ke pur-
pur, urume ure nenge letemo tuanin
ia. Pe NeHalang lape poia imo ke a
etei tote.
25 ✡Mele nenge nena unne ma lo,
lape NeHalang tung ke nena halang
toto. Pe mele nenge nena ero, lape
NeHalang mene toto mule unne sune
nenge tutu nge i."

Helenga Opene Nga Kon Aka Ngana

26 Iesus hele, "NeHalang nena
naualanga pe nekinga pomalaka nga
non nenge tutua kon nga ana ume.
27 Pe kon tutuna nemur mataria
hot pe te haka nga etue nenge non
nem mamamani nga miliko ma
mesmese nga uach. Pe i eteia ure
nemur te haka ngaria ero.
28 Ich isipona poia kon nemur ke te
haka pe nganangaria. Nga tele ngana
iria lohot, ke het pe te rora ke het pe
nganangaria lohot sapele.
29 ✡Pe nga etue nenge kon mera,
ume tokoninga at ke sohe iri."
30 Iesus ontei, "Lape e hele
urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke pomere? Helenga opene
tei nenge lape e heleia ke e hemallaha
hote?
31 NeHalang nena naualanga pe
nekinga, pomalaka nga ae paele tu-
tuna. Tutuna kinkino mana nga ae
halang tuturia
32 pe haka ke soke toto ke i ae
palaungana nge perperna halang pe
ngie mur te umeia reria kiniu pe
tema ia."
33 Iesus hetore nena helenga lange
hehei pe hana nga helenga opene hel
ke pomai ke teke poia iri ke te etei
tote.
34 Iesus hetottore hehei pe hana
nga helenga opene mana, pe nga etue
nenge i toro tu luluch nge nena hana
mur, hemallaha hote luna lange iri.
35 Nga ulei nga etue neu, Iesus hele
lange na hana mur, "Ta lotele langa
ech hetaliliu ngana ilina hele."
36 Pe te hile sue hulua, pe te haka
nga sulang nenge Iesus are haka ia lo.
Pe te ote tele luluch nge i. Pe aka hel
pule te ote tele luluch pule.
37 Ol pe tuttula palaungana hein-
gana haka sapele pe ruach talun ke
poi teu sapele nga sulang letena ke liu
muta ke teke puluchluch lo.
38 Pe Iesus iam tal heke palpalna
nga ulunga ke mamani nga sulang
hoena. Na hekulkulonga mur te
hengo heke i pe te hele, "Non soke,
letemia ita nge lape ta puluch ero
kai?"
39 Iesus mes haka pe hele langa
tuttula, "Heingam ero!" Pe hele langa
ruach, "O mana ke nek!" Tuttula nem
mete sio pe ruach ma ke mello.
40 Iesus onteia nena hana mur,
"Pomere nenge a matau? Letemo
manmanna nge iau ero kura kai?"
41 Pe te rura toto pe te hele tele
hel nge iri, "Non tei nei mai, nenge
tuttula pe ruach te longo taua i?"

✡ **4:21:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **4:24:** Mat 7:2 ✡ **4:25:** Mat 13:12; 25:29; Luk 19:26 ✡ **4:29:** Jol 3:13; Hem 14:15

5

Iesus Lope Hote Uneinei Mur Nge None
(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

1 Iesus pe na hana mur te lohot nga
ech hetaliliu ngana ilina nge Kalelea
nga tuele tana nge Kerasa.
2 Iesus iuch sio nga sulang pe saol
sapele none nge uneinei tu nge i.
3 Ana non nem tutu nga rika mur
nenge te tattal hana koluria ia. Pe
mele pele kikina halang ero nge kale
hite i ol. Chaunga nenge kerkereng
toto malam pe ero la.
4 Kokoes, te kale apena pe penna
nga rur nenge kerkereng toto. Pe
kokoes mana takhoa nga penna pe
nga apena tutkolkole. Mele pele
nakuna ero toto nge laua i iange kik-
ina toto.
5 Kokoes nga sinanga pe miliko i
rara nga rika hanna pe hengene, pe
uu pe ririria singina nga um.
6 I tu ke kangkanga pol pe esia Iesus
pe song sapele lange i ke tualou sio
nga matana pe kanna tuakolo tala
lange i.
7 ✡Pe alngana haka ke soke toto ke
teke, “Iesus, NeHalang nenga lut toto
tuna iong! Oat ke o potar nge iau?” Pe
hemaluche Iesus nga NeHalang ene
ke teke, “Iesus o heporeke iau ero!”
8 Non neu hele ke pomai iange
Iesus hele lange i ke teke, “Uneinei o
lohot nge non nem.”
9 Ol pe Iesus onteia i, “Em mere?”
Pe non neu hele, “Ek laka ‘Hulua’
iange imem halang.”
10 Pe helaulau lange Iesus ke lope
hote uneinei mur nga kileng nem ero.
11 Kie halang te tutua nga hengene
ilina
12 pe uneinei mur te helaulau lange
Iesus ke te teke, “O kulosia imem kela
mo teu heke kie mur.”
13 Ke Iesus longele iri ke tela. Pe
uneinei mur te ua hot nge non nem
pe teteu heke kie mur. Kie nemur
lochloch iri 2000, pe tepoi koukou pe
te sasaul sio nga liling kela te pach-
pach nga ech.
14 Ol pe hana nenge tenau elele kie
nemur te ua kela te hesongia pingana
nga tuele tana pe nga kileng kinkino
ngana mur. Ke hehei pe hana tela
kela tenau nga ure nenge lohot.
15 Iok, te song lange Iesus pe te esia
non nenge uneinei ua hot nge i, pe
iri te ruraia nge are ke nek mana pe
heronia nena hengeron pe ramana
mallaha mule lo.
16 Iri hel nenge te esia lo te nana
lange hehei pe hana nga ure nenge
lohot nge non neu pe nge kie nemur.
17 Ol pe hehei pe hana te kulosia
Iesus ke teke lohot nga reria kileng.
18 Iesus lohaka nga sulang nem pe
non nenge uneinei tu nge i ech ke
teke, “Ita ul!”
19 Pe Iesus longele i ero. Ol pe
Iesus hele lange i, “Ola mule nga lem
kileng pe o heleia lange alom mur pe
lem misili mur nga nenge Non Soke
letena toto ia iong ke halaua iong.”
20 Ol pe ana non la ke i rara nga
tuele kina nenge Tekapolis, pe heleia
Iesus nge halaua tote i pe iri nenge te
longe te ruraia.

Iairus Tuna Pe Hei E Nge Rahite Iesus Nena Hengeron
(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Iesus pe na hana mur tela mule
nga ech hetaliliu ngana ilina hele pe
hulua teat ke te hemurung hite i.
22 Pe none nge i soke nga Israel mur
reria hetoronga ana pele, ene Iairos.
Ana non at ke esia Iesus pe tualou
palana pe ma sio nga Iesus matana.
23 Pe hetalaulau toto lange i ke teke,
“Tuk hei ngana nenge kino kou teke
metmete lo. Auo! Atong, oi at ke
ora haka nge i pe o hemasia ke maul
mule!”
24 Iok, Iesus la luluch nge i pe hulua
te nanas pe te maimai hite i ke liliu
tom.
25 Pe hei e pule nge toho malasioia
i ke ana hesinga iri analoch pe nai.
26 Hana nenge te hemasmas te totoi
ke te halaua i pe ero. Hei nem esilia
nena umtutuna lochloch ngana nge
iri pe haleles nem het ero toto mana.

✡ **5:7:** Mak 1:24

27-28 I longo tote Iesus pe isipona letena tuanin ke teke, "Ela, e raua nena hengeron pe lape e urana." La ol, echrir teua i nga hulua leteria kela lohot nga Iesus rumena ke raua na hengeron.

29 Raua pe haleles nem het sapele pe namneia pe eteia nge haleles nem het toto nge i lo.

30 ✡Pe Iesus amnei sapele nena kerkerenga nge lohot nge i. Iok, ralele pe ontei, "Itei rahite lek hengeron?"

31 Pe na hana mur te hele, "O nau nga hulua nenge te maimai hite iong nei. Pomere nge o ontei ke, 'Itei raua iau?' "

32 Pe Iesus nau rara nga itei toto nge raua i.

33 Ana hei eteia nge utar lohot nge i ke sana loiloi pe isipona lange Iesus ke tualousio nge i pe hele hot pengpeng lange i.

34 ✡Iesus hele lange i, "Atong liuk, o urana nga letem manmanna ngam. Ola otu ke nek pe haleles nem tu nge iong ero ol."

35 Iesus heleleia ure nei pe hana hel nga Iairos nena pele te song at ke te hele nge i, "Tum kou mete lo, pomere nge o hemakuk rere mene Non Soke ne mam?"

36 Iesus ma langa reria helenga ero pe hele lange Iairos, "O matau ero, letem manmanna mana."

37 Pomalam, Iesus poi ele hulua ke tela luluch nge i ero. Petrus pe Ieims pe tina Ioanes iri toro mana te koko nge Iesus.

38 Tela ke te lohot nga Iairos na pele pe Iesus esia hulua nge te tangtang pe te hele loulou rarara.

39 Iesus i teu pe hele lange iri, "Pomere nenge a chauchai rara pe a tangtang mam? He nei mete ero i. Mamani mana pai!"

40 Ol pe te songlele ia Iesus pe Iesus kulos hote iri pe mene he nem alona mur pe nena hana mol ke tei teu langa pele letena nenge he nem maia.

41 ✡Iesus rahite he neu nga penna pe hele lange i, "*Talitha koum.*" helenga nei luna laka, "He sune nem e hele lange iong, o lohaka."

42 He nem lohaka sapele pe talun ke i rara. (Pe he nem ana hesinga iri analoch pe nai) Pomalam ure nei lohot pe iri lochoch te rura toto.

43 Pe Iesus hele ele iri ke teke te hele hote lange mele hel ero. Pe hele, "A tunge ngaunga lange i ke ngau."

6

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I
(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

1 Iesus lohaka nga kileng nem pe la mule nga isipona na kileng huna luluch nge nena hana mur.

2 ✡Pe Iesus talun ke hetoro nga hetoronga ana pele nga Sapat ana etue. Pe iri halang nge te longe i pe te rura, pe te ontei hel, "Pomere ramana urana ngana kau tu nge i mau? Non nei mene letena matana urana ngana nemur langai mai? Pe itei tunge lange i ke umeia ure papalau ngana mur mai?

3 I pele ana lelenga iam! Pe i Maria tuna pe titina mur laka Iakop pe Iosep, Iutas pe Simon. Pe liliuna mur pai itaul ke ta tutu panei mai!" Ol pe lemeria ero ia i.

4 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Hetalalonga e te longo taua i nga kileng lochloch ngana. Pe nga nena kileng huna pengpeng, alona mur pe titina mur pe na kileng ngana ngana mur te longo taua i ero."

5-6 Iesus rura iange hana leteria manmanna ero. Ke pomalam poi hote merakulo mur nga lamau ero. Tal heke penna nge hana ellechle mana nge singiria haleles ke hemasia iri.

Pe Iesus i rara pe hetoro nga kileng pe kileng.

✡ **5:30:** Luk 6:19 ✡ **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50; 17:19 ✡ **5:41:** Luk 7:14 ✡ **6:2:** Ioa 7:15 ✡ **6:4:** Ioa 4:44 ✡ **6:8:** Luk 10:4-11

7 Iua nena hana iri analoch pe nai
pe tunge kerkerenga nge iri ke te he-
lope hote uneinei mur pe kulos hote
iri ke nachnai ke tela nga kileng mur.
8 ✡Pe hele lange iri ke pomai, “A i
pe a mene ute kela luluch nga lemo
inga ero. A rahit mene lemo eko. Pe a
takis kole ero pe a mene ngaunga ero
pe umtutuna ero.
9 A heronia ae ulina pe lemo
hengeron la ellechle nenge tu hite
imo nem lo pe e ero ol.
10 Nenge teke ateu nga pele e, atu
mana nga lamam kela het nga etue
nenge a lohaka nga kileng nem.
11 ✡Pe nenge teke ala nga kileng
hel pe hehei pe hana lemeria ero ia
imo pe te longo taua imo ero, a pasis
sue ich nga apemo nga etue nenge
a lohaka. Ke nem heneue iri nga
NeHalang letena inin ngana.”
12 Iok, tei hot la pe te haliu hot lange
hehei pe hana ke te hulia iri nga reria
poinga porekreke ngana mur.
13 ✡Pe te helope hote uneinei mur
halang, pe te taune ae oliua eina nge
iri nenge singiria haleles pe te hema-
sia iri ke te urana mule.
14 ✡Naungaala ana non Herot longe
nei iange Iesus pingana song ke hu-
lua te eteia. Hana hel te teke, “Ioanes
nenge henunun lohaka mule nga
metenga. Pomalam nena kerkerenga
tu nge i ke poi hote ure merakulo
nemur.”
15 Pe hel te hele, “I Elaisa” pe hel
pule te teke i hetatalonga e pule
nenge pomange hetatalonga hel nge
nike.
16 Ne Herot longe pe hele, “Ioanes
nenge e hele ke te chatoa kanna laka,
lohaka mule nga metenga nem.”
17 Ne Herot isipona tunge helenga
ke te laua Ioanes pe te kale hite pe
tetal teua nga tuele au ngana. Ne
Herot poi ke pomam iange lei heke
tina Pilip nehei Herotias,
18 ✡pe Ioanes hele lala nge ne Herot
ke teke “Iong o leia tim nehei pe nem
ma ke pengpeng nga rera hotonga
ero.”
19 Pe Herotias hul haka ae lapusa
ngana nge Ioanes ke teke une i. Pe
ero.
20 Iange ne Herot matau ele Ioanes
nge i non nge na poinga pengpeng pe
nanas mene NeHalang. Ke pomalam
Herot poi ele mene i nga tuele au
ngana. Herot longlonge Ioanes pe
letena tuanin rara halang pe lemene
nge longo manmana nge i.
21 Iok laol, Herotias nena kue
semel ngana nenge hune Ioanes
lohot ol. Ngana laka nga etue
nenge te poia ngaunga matana nenge
leteria metene etue nenge Herot
tana hoe i ia. Pe Herot iua ana lang
mur. Hana papalauna mur nenge
te nauele kileng mur pe iri nenge te
mukmuka nge palinga hel ana hana
mur pe hana papalau ngana mur nge
Kalelea.
22 Nga etue nenge Herotias tuna
teu at ke hes, poia ne Herot pe ana
lang mur ke te iech toto. Pe non
soke nem hele lange he malolong
nem ke teke, “O hele at nge iau nga
utar nenge lemem tau tote pe e tunge
lange iong.”
23 Pe hele lange i ke kerkereng toto
ke teke, “O teke o longia utar? Lemem
ngam mana! Nenge teke lemem ke o
mene ure lochloch ngana nenge enau
ele, lape e chachia nga tuna ngana ke
lem hele pe lek hele.”
24 Ol pe he nem i hot la, pe onteia
tana, “Lape e longia utar mai?”
Pe tana tuacholia, “Ola pe o longia
Ioanes nenge henunun palpalna.”
25 Pe ueiuei mana he nem la mule
nge naungala ana non neu pe hele,
“Lemek ke o tunge Ioanes nge he-
nunun palpalna ana kaliu at nge iau
heueu mana nei.”
26 Ol pe naungaala ana non neu
letena poreke toto, pe meia i nge teke
lape channanga mana nga ana lang
mur mataria.
27 Ol pe kulos sapele nena non nge
hunun hana kela mene Ioanes pal-
palna. Non nem la pe chatoa Ioanes
kanna nga tuele au ngana.

✡ **6:11:** Ume 13:51 ✡ **6:13:** Iei 5:14 ✡ **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20 ✡ **6:18:** Lev 18:16

28 Pe mene palpalna nga kaliu ke
at mule pe tunge lange he nem pe he
nem tunge lange tana.
29 Ioanes na hana mur te longe nei
pe teat ke te mene koluna kela tealo
hite nga rika letena.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

30 ✡Iesus nena hana mur teat mule
nga reria inga mur pe te nana luluch
nge i. Pe te nene ure nenge te poia
nenge te heleia lange hehei pe hana.
31 Hehei pe hana halang te atat pe
te lala ke te poia Iesus pe nena hana
mur ke te ngau ero. Ol pe Iesus hele
lange na hana mur ke teke, "Ita ol,
tala nga kileng unne ke ita toro ke a
tah eingamo mukam."
32 Ol pe te mene sulang pe teote
langa kileng e nge mele tuia ero toto.
33 Pe hulua te neue iri nge tela pe
te eteia lo. Pomalam te hile kileng
lochloch pe te song nga ich ke iri
muka langa kileng nenge lape Iesus
pe nena hana mur tesio ia.
34 ✡Iesus iuch hot nga sulang pe
esia hulua pe letena poreke toto ia
iri iange tepoi ke manga sipsip nenge
aria naualanga ero. Pe talun ke het-
ore iri nga ure nge halang toto.
35 ✡Chaia matana puluch sisio lo pe
nena hana mur teat nge i pe te hele,
"Kileng nei, ich sana lomona mana pe
ngaunga ero pe chaia matana i sisio
mai loi.
36 O kulosia iri ke tela nga kileng
mur nenge tetu rochroi ke teol aria
ngaunga ke te ngau."
37 Pe Iesus hele, "Imo sipomo a
tunge aria ngaunga."
Pe te hele, "Mo hengaua iri ke mere
mai? O teke mo olia aria ngaunga?
Nem lape umtutuna halang toto pa-
iam!"
38 Pe Iesus onteia iri, "Beret hia nge
ma mau? Ala ke anau toto."
Te tango rara ke het pe te hele,
"Beret iri lime iau pe ruo nai pule."
39 Ol pe Iesus hele lange na hana
mur ke te poia hulua ke teare sio nga
heilil.
40 Pe teare nga tuluk mur ke te
nanas tau hel. Tuluk hel iri ana non
kina lime (100) pe hel iri ana non kina
nai pe analoch (50).
41 Ol pe Iesus mene beret lime
neu pe ruo nai neu. Pe nau haka
langa tapa pe hele urana lange Ne-
Halang. Reke beret nemur pe tunge
lange nena hekulkulonga mur ke te
heronge nge hehei pe hana. Pe
heronge ruo nai neu nge iri lochloch
pule.
42 Iri lochloch te ngau pe saria una
toto.
43 Pe Iesus na hana mur te heua
beret pe ruo aluana mur ke muta toto
nga chasang nge iri analoch pe nai.
44 Hana nenge te ngau, iri 5,000.

Iesus I Nga Ech Ona
(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

45 Pe ueiuei mana Iesus hele lange
na hana mur ke te haka nga sulang
ke te muka lange Petsaita. Pe i tu pol
mukam ke kulos mulmule hulua ke
tela mule nga reria kileng.
46 ✡Kulosia iri ke tela pe i haka
langa hengene ke hetalaulau.
47 Kileng miliko sio pe nena hana
mur te manmana nga ech hetaliliu
ngana tunangana lo pe i toro tu nga
ich.
48 Pe esia nena hekulkulonga mur
nge te pur kikiria toto ia sulang ote
ngana iange tuttula eingana tua ele
iri. Pe nga uachuach Iesus i nga ech
ona ke lange iri. Teke ris tote iri
49 ✡pe te esia i nge ii nga ech ona
pe te teke ma moiuk iam pe alngaria
haka.
50 Iange iri lochloch tenaue i pe te
matau. Ueiuei mana pe hele lange iri
ke teke, "A matau ero! A kerkereng,
Iau pa i!"
51 ✡Iuch haka lange iri nga sulang
pe tuttula nem mete sio. Pe te rura pe
leteria una ala,

✡ **6:30:** Luk 10:17 ✡ **6:34:** Num 27:17; Mat 9:36 ✡ **6:35:** Mak 8:1-9 ✡ **6:46:** Luk 5:16 ✡ **6:49:** Luk 24:37 ✡ **6:51:** Mak 4:39

52 iange leteria mallaha ero toto
nga beret nenge Iesus heronge nem
luna.
53 Te ote tele nga ech hetaliliu
ngana ke tela nga ich nge Kenesaret
pe te hele heke reria sulang.
54 Te hile sue reria sulang pe ueiuei
mana hehei pe hana tenau urume
Iesus.
55 Ol pe te song langa kileng
lochloch ngana nga kileng palaun-
gana nem. Pe te takisia iri nenge
singiria haleles nga hete ke te lala nga
kileng nemur nenge Iesus tutu ia.
56 Pe nga kileng lochloch ngana
nenge Iesus laia, te mene reria hale-
les kina mur lala nga ingaala munna
mur. Pe te hele kerkereng lange Iesus
ke te teke iri nenge singiria haleles
te raua nena hengeron ilina. Pe iri
nenge te raua te urana mule.

7

Hana Reria Poinga Mur Nge Nike (Mat 15:1-9)

1 Paresio mur pe iri hel nenge
te hetottore hotonga, teat nge
Ierusalem pe te hemurung hite Iesus
ke liliu tom.
2 ✡Pe te neue Iesus nena hana mur
hel nge te ngau hit mene peria muna
ngana nga NeHalang matana pe te
lome tele peria ero.
3 Iange Paresio mur pe Israel mur
hel pule te ngau tangai mana ero.
Te nanasia iri siporia reria poinga
nenge te mene nge reria tete mur, ke
te lomo sio tele peria ke nek mukam
ke het pe te ngau ol.
4 ✡Pe pule, nenge teke te mule nga
ingala, te ngau tangai ero. Tenun tala
mukam. Pe te nanasia poinga halang
pule, manga nenge te lome aria ure
lochloch nenge te inin ia pe te tuntun
ia. Te teke te nanasia poinga nemur
ke te urana nga NeHalang matana.
5 Pe Paresio mur pe iri nenge te het-
ottore hotonga, te onteia Iesus, “Lem
hana mur te ngau luluch nga peria
muna ngana. Pomere nge te nanasia
poinga nemur nenge ratete mur te
hesue ero?”
6 ✡Iesus tuacholia ke teke, “Het-
atalonga Isaias hele ke manmanna
nga nenge has pe hele urume imo
hana nenge amo hengetau nachnai
ke teke:
“ ‘Hana nei te heto heke iau nga haria
ulina mana
pe nga leteria tetu kelkel toto nge
iau.
7 Te heto heke iau pe leteria man-
manna ero
nga ure nenge te heleia.
Tepoi ke pomau iange te hile Non
Soke nena hotonga
pe te hetoro manmana nga hana
mana reria poinga.’ ”
8 Pe Iesus hele, “Imo a hile hote
NeHalang nena hotonga pe a nanas
mene hengetoro nenge hana mur.
9 Oe, a etei tote poinga nenge
a sausaua NeHalang nena hotonga
pe a nanas mene imo sipomo lemo
poinga.
10 ✡A poia ke pomam nga hotonga
nenge Moses tunge lange imo. Iange
Moses nena hotonga hele ke teke, ‘O
longo taua temem pe tam.’ Pe pule
hele ke teke, ‘Itei nge hele poreke
tana pe temene, lape te hune i.’ Imo
a saua hotonga nem pe a hetoro hel
mana ia a pallaklaka ngamo.
11 Iange mele teke longo taua tana
pe temene pe teke tunge tunginga
lange iri, pe imo a hele ele i ke
mene mule tunginga nem ke NeHa-
lang nena ia.
12 Ke lemo poinga nenge a pallak-
laka poia mele nem ke longo taua
tana pe temene ero pe halaua iri nga
tunginga ero ol.
13 Ke nga poinga nem a hetaua
NeHalang nena hotonga nga lemo
poinga. Pe a poia lange hana hel
pule ke poinga nenge pomai lohot ke
halang toto.”
14 Ol pe Iesus iu mule hulua ne-
mur pe hele lange iri, “Imo lochloch
a longo at nge iau pe letemo mallaha
nga ure nenge e heleleia nei.

✡ **7:2:** Luk 11:38 ✡ **7:4:** Mat 23:25 ✡ **7:6:** Isa 29:13 ✡ **7:10:** Exo 20:12; 21:17; Deu 5:16 ✡ **7:15:** Ume 10:14-15

15 ✡Ure nenge tu nge hot pe teu
langa none letena, poia letena ke
muna ulu nga NeHalang matana ero.
Ure nenge tu nge teu pe lohot at, poia
non nem ke muna ulu nga NeHalang
matana.
16 Apal talngamo pe a longo ke
neknek!"
17 Iesus hile sue hulua pe teu langa
pele pe nena hana mur te onteia i nga
helenga opene nei.
18 Pe Iesus hele lange iri, "Amo
hauaua toto kura kai? Ure nenge tu
nge hot ke teu langa mele letena poia
i ke poreke nga NeHalang matana
ero.
19 Iange teu langa kakaona ero. Teu
la mana nga makanna pe lohot mule
nga singina." (Iesus nena helenga nei
luna, teke ngaunga lochloch ngana te
urana nge te ngaua.)
20 Pe Iesus helolo une na helenga
ke teke, "Utar nenge tu teu nga none
letena pe lohot at, poia non nem ke
poreke nga NeHalang matana.
21 Iange ure poreke ngana nemur
te lohot at nga non nem letena.
Ngana laka; letena tuanin ngana
poreke ngana mur, pe salaulau pe
keme pe hunun hana pe poi poreke
lala nge leinga kina mur,
22 poinga nenge naulele ure mur
pe na polo tantana pe channanga pe
meia iri ero pe sana kekeke pe chan-
nanga ke heporeke mele ene pe longo
olole, letena matana ero pe poi pulut
mana pe ure poreke ngana hel pule.
23 Ure poreke ngana nemur tetu
nga none letena nike pe te lohot at
nge hot pe te poia i ke poreke nga
NeHalang matana."
24 Iesus hile sue kileng neu pe langa
kileng mur nenge rochroi nga kileng
nenge Tir. Teu nga pele e pe lemene
ero nge mele e eteia i nge tu lamau.
Pe tu ke talkome ero.
25 Hei e nge uneinei tu nge tuna
heingana. Ana hei longe Iesus pe
lange i ke ueiuei mana. La pe ma
sio nga Iesus apena ke teke Iesus
heurana ia tuna.
26 Ana heingana nena nge Israel
ero. Te hoe i nge Poenisia nge Siria.
Hele lange Iesus ke helope hote un-
einei nge tuna heingana nem.
27 Pe Iesus hele, "Poinga nenge
ta mene aina kinkino ngana aria
ngaunga pe ta saua lange kaone mur
pengpeng ero. Ta hengau tele aina
kinkino ngana nenge Israel muka."
28 Pe hei neu tuacholia ke teke, "Oe
Non Soke, pe kaone mur te ngaua
aina kinkino ngana aria ngaunga
mumuna nga hatanga ene!"
29 Ol pe Iesus hele lange i, "Uneinei
uahot nge tum lo nga tuacholinga
nem. Ola nga lem pele ol."
30 Ana hei la mule nga na pele pe
naue tuna nge ma nga hete. Pe un-
einei ua hot nge i lo.
31 Iesus hile kileng Tir pe i haka
lange Siton pe i sio langa ech het-
aliliu ngana nge Kalelea nga tuele
kina nenge ene Tekapolis.
32 Hana hel te takisia none lange
Iesus. Non neu talngana hit pe ana
hengetau meena. Pe te hele lange
Iesus ke tal heke penna nge i.
33 Pe Iesus mene kelkel ia non neu
nge hulua pe puo teua penna kukana
langa ana non talngana. Ulut pe raua
non neu ana hengetau.
34 Ol pe Iesus nau haka langa tapa,
eingana tah pe hele, "*Epata!*" Luna,
"O longo mule!"
35 Ueiuei mana non nem longo ke
nek pe ana hengetau polpolenga pe
hele ke mallaha mule.
36 ✡Pe Iesus hele lange hehei pe
hana nemur ke teke te heleia lange
mele e ero ol. Hele lala nge iri ke te
hele ero pe iri te tamia ana helenga
ke halang tototo ol.
37 ✡Pe iri lochloch nenge te longe
te rura toto nge Iesus pe te hele, "I
umeia ure lochloch ke urana mana.
Pe poia iri nenge te longo ero ke te
longo mule pe iri nenge te hele ero ke
te hele mule."

✡ **7:36:** Mak 1:43-45 ✡ **7:37:** Isa 35:5

8

Iesus Hengaua Hana Iri 4000 (Mat 15:32-39)

1 ✡Nga etue nem hulua teat ke te eukirau pe aria ute ero nge te ngaua ol. Pe Iesus iua na hana mur lange i pe hele,
2 "Letek poreke ia hulua nemur iange tetu luluch nge iau ke etue mol pe ute nge ta tunge nge iri ke te ngaua ero.
3 Nenge teke e hengaua iri ero pe e kulosia iri langa ria kileng, lape te makuk leilei pe te mete par nga kue iange iri hel nge teat nga kileng nga tau."
4 Pe nena hana mur te hele, "Kileng nei tu loulou mana pe mele hel tetu nga lamai ero, pe itei nakuna nge tango ke ngaunga halang pe hengaua hulua nei?"
5 Pe Iesus onteia iri, "Amo beret hia mau?"
Pe te hele, "Rahtele nai."
6 Ol pe Iesus hele lange hulua ke teare sio nga ich. Pe mene beret rahtele nai neu pe hele urana nge NeHalang. Reke iri pe tunge lange nena hana mur ke te heronge lange hulua nemur. Ol pe nena hana mur te mene ke te herongo sapele.
7 Iri aria ruo tutuna hel pule. Pe Iesus hele urana lange temene nga ruo nemur pe hele lange nena hana mur ke te heronge pule.
8-9 Hulua lochloch te ngaua ke saria una. Hulua nemur iri 4,000. Pe na hana mur te mene ke chasang iri rahtele nai nge te muta nga ngaunga aluana mur. Te ngau ke het pe Iesus kulosia iri ke tela sapele.
10 Pe i lohaka sapele nga sulang luluch nge na hana mur pe tela nga kileng nenge Talmanuta.

Paresio Mur Te Onteia Iesus Nga Ure Palaungana E (Mat 16:1-4)

11 Paresio hel teat nge Iesus pe te talun ke te heleia i. Te teke te hekoukou ele i pe te onteia i ke ume hote ure palaungana e ke te eteia nge i Non Palau tuna.
12 ✡Iesus letena poreke nge leteria manmanna nge i ero pe eingana chup pe hele, "Pomere nga imo hana heueu ana nei a ontei nga ure papalau ngana nenge a rura ia? E hele ke manmanna lange imo, lape e umeia ure palaungana nem ke a neue ero."
13 Iesus hile sue iri pe haka mule nga sulang pe te lotele langa ech hetaliliu ngana ilina ele.

Paresio Pe Herot Leteria Tuanin Ngana (Mat 16:5-12)

14 Iesus na hana mur leteria lilil nge te mene ngaunga ke halang. Pe aria beret elle mana ma nga sulang letena.
15 ✡Pe Iesus hetoro hite iri, "Anau ala amo ke nek nga Paresio mur pe Herot leteria tuanin ngana, iange leteria tuanin ngana poma laka nga ure tutuna nenge tetal teua langa beret pe poia ke una haka (is)."
16 Pe nena hana mur te hele tele hel nge iri siporia, "Ee! Iesus hele ke pomai iange ara beret ero."
17 ✡Iesus eteia utar nenge te heleleia pe onteia iri, "Pomere nenge a heleleia nga beret nge ero? Letemo matana ero kura kai?
18 Imo matamo pe a kolkol kai? Pe talngamo pe a longo ero kai?
19 ✡E reke beret lime ke hana iri 5,000 te ngaua. Letemo metene ero kai? Pe chasang hia nenge te muta ia ngaunga aluana mur?"
Pe te tuacholia ke te teke, "Iri analoch pe nai."
20 Pe Iesus ontei mule iri, "Pe nenge e reke beret iri rahtele nai lange hana iri 4,000, a mene chasang hia nenge te muta ia ngaunga aluana mur?"
Pe te tuacholia ke te teke, "Iri rahtele nai."
21 Pe Iesus onteia iri, "Letemo mallaha ero toto kura kai?"

Iesus Hemasia None Nge Matana Hit

✡ **8:1:** Mak 6:35-44 ✡ **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29 ✡ **8:15:** Luk 12:1 ✡ **8:17:** Mak 6:52 ✡ **8:19:** Mak 6:41-44

22 Iesus pe na hana mur tela ke te lo-
hot nga kileng nenge Petsaita pe hana
hel te mene none nenge matana hit
at nge Iesus pe te hele ke kerkereng
lange i ke rahaka nge non neu.
23 Iesus rahite non nem nga penna
pe he i ia i ke tei hot nga kileng neu
ke tetu ke iri toro mana. Ol pe Iesus
ulut haka nga non neu matana pe
tal heke penna nge i pe onteia i, "O
amnei langa matam? O esia ute kau?"
24 Non neu nau haka pe hele, "E
neue hana pe te pomanga ae mur nge
tei rara."
25 Iesus tal heke mule penna nga
non neu matana pe nau ke urana
sapele pe esia ure lochloch ngana ke
mallaha ol. 26 Pe Iesus kulosia i langa
na kileng pe hele lange i ke teke, "Ola
pe oteu la mule nge Petsaita ero."
27 Pe Iesus pe na hana mur tei ke
tela nga kileng nemur nge Kaesarea
Pilipai. Teii nga kue pe Iesus onteia
iri, "Hehei pe hana te teke iau itei?"
28 ✡Pe te tuacholia ke te teke, "Hel
te teke iong Ioanes nenge Henunun.
Hel te teke iong Elaisa pe hel te teke
iong hetatalonga e."
29 ✡Iesus onteia iri, "Pe imo? A teke
iau itei?"
Pe Petrus hele, "Iong Mesias, nenge
NeHalang hele tala ia ke teke kulosia
at."
30 ✡Iesus toto hita lange iri ke teke,
"A hele hote iau lange mele e ero."

Iesus Heleia Ana Melmelenga Pe Ana Metenga
(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Ol pe Iesus talun ke hetore nena
hana mur, "Non Tuna lape takisia
melmelenga palaungana. Pe hana
papalauna pe tunginga ana hana
mur aria papalauna mur pe hana
nenge te hetottore hotonga mur, lape
lemeria ero ia i pe te hune i ke mete.
Pe nga etue mol ngana, lape maul
haka mule."
32 Iesus hemallaha hot tote nei
lange iri. Ol pe Petrus mene hot
kelkel ia i pe talun ke hele salia i.
33 Pe Iesus hulia i ke nau la mule
nge na hana mur pe heleia Petrus
ke teke, "Satan, oua nge iau. Letem
tuanin ngana mur song ke nanasia
NeHalang letena tuanin ngana ero
iam. O nanas mene hana leteria tu-
anin ngana pa iam."
34 ✡Ol pe Iesus iua na hana mur pe
hulua nemur ke teat nge i pe hele
lange iri ke teke, "Mele nenge teke at
luluch nge iau, hile hote i pe takisia
ana manga toto ke nanasia iau.
35 Iange mele nge teke eleis
maulngana nga ich, lape alparia
maulngana toto ngana. Pe mele nge
teke alparia maulngana nge iau, nga
helenga urana toto ngana lape mene
mule maulngana toto.
36 Pomere, urana nge none mene
ure lochloch nga ich ke poia i ke al-
paria maulngana toto ngana? Nem
lape ero!
37 Ute e ero toto nge tunge mele
maulngana toto ngana.
38 ✡Hehei pe hana nga etue poreke
ngana nei, leteria manmanna nge
NeHalang ero. Nenge teke mele meia
i at nge iau pe nga lek hengetoro
mur, Non Tuna lape meia i lange
mele nem pule nga etue nenge sio at
luluch nga Temene nena hemalma-
linga luluch nge angkelo mur nenge
te pengpeng."

9

1 ✡Iesus mene une nena helenga ke
la pe hele ke teke, "E hele lange imo
ke manmanna. Hel nge imo nenge
ames nga lamai heueu nei, lape a
maulul kura ke a esia NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge at luluch
nga kikina ngana toto."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto
(Mat 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 ✡Etue rahtele elle nga hoena Iesus
mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke iri
ul te haka langa hengene nga lut toto
ke tetu ke iri toro mana. Tenau la pe
Iesus singina pe na hengeron lohot ke
altoto.

✡ **8:28:** Mak 6:15 ✡ **8:29:** Ioa 6:68-69 ✡ **8:30:** Mak 9:9 ✡ **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 ✡ **8:38:** Mat 10:33 ✡ **9:1:** Mak 13:30 ✡ **9:2:** Ume 3:22; 2Pi 1:17-18

3 Na hengeron hussu pe sinaha
toto. Mele nga ich nei purpur ero nge
poia ke hussu ke pomau.
4 Ol pe iri mol te naue Elaisa pe
Moses nge te hele lululuch nge Iesus.
5 Pe Petrus hele haka lange Iesus,
"Non Soke, imem koi motu nei lo pe
urana nge mo hemes ke pelpele iri
mol ke lem e pe Moses na e pe Elaisa
na e."
6 Petrus pe pekngana mur te matau
toto lo iau pe letena lilil nga utar
nenge lape heleia.
7 Ol pe ulu lohot pe ana mulil ma
hite iri pe te longe helenga e nge sio at
nga ulu ke teke, "Tuk nge mutek tau
tote koi. A longo taua i!"
8 Tenau rara ke ueiuei mana pe te
neue mele ero ol. Tenau mene Iesus
nge tu luluch nge iri.
9 Nga tesio mule ngaria nga hen-
gene Iesus hele lange iri, "A hele
lange mele ero nga utar nge a naue
kela het nga Non Tuna maul haka
mule ngana nga metenga."
10 Te longo taua na helenga pe
iri siporia te ontei hel mule nge iri,
"Maulinga nga metenga luna ma ke
mere?"
11 ✡Ol pe te onteia Iesus, "Pomere
nenge iri nenge te hetottoro nga ho-
tonga te teke Elaisa at tala?"
12 ✡Pe Iesus tuacholia ke mai, "Man-
manna ke Elaisa at tala ke he peng-
pengia ure lochloch. Pe pomere
nenge NeHalang na helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke
Non Tuna lape takisia melmelenga
palaungana pe lemeria ero ia i?
13 ✡E hele lange imo, Elaisa at lo
pe hehei pe hana tepoi poreke i nga
lemeria ngaria ke pomanga NeHa-
lang na helenga nenge tehas sue nge
nike hele ngana."

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a)

14 Tesio at mule nga hengene pe te
esia hulua nge temes liliu ele Iesus
nena hana mur pe hana nenge te het-
ottoro nga hotonga, tetak ulu helelia
helenga luluch nge iri.
15 Hulua te esia Iesus pe te rura pe
te iech pe te song lange i.
16 Pe Iesus onteia na hana mur, "A
tak ulu heleleia helenga nga utar?"
17 Pe None nga hulua leteria tua-
cholia, "Non Soke, e mene tuk at nge
iong iange uneinei tuteu nge i pe poia
i ke hele ero.
18 Etue hel uneinei teu heke i pe
tamal sue langa ich pe melona tua
nga hanna, pe tele hite ngingina pe
ma ke tak ton. Pe e onteia lem hana
mur ke te helope hote pe te alker
taua."
19 Iesus hele lange iri, "Etu luluch
nge imo ke mala toto lo. Pomere
nenge letemo manmanna ero mana
mam? Etu luluch nge imo ke mere ol?
Pe e halaua imo ke mere ol? A mene
kol nem at nge iau!"
20 Te mene i lange Iesus.
Mala ero pe uneinei esia Iesus pe
tamal sue kol nem langa ich. Poia
i ke loiloi pe sechul rara pe melona
tua nga hanna. Ol pe Iesus onteia
temene,
21 "Ure nem tu nge i ke etue hia lo?"
Pe kol neu temene hele, "Nga i kino
ngana nike.
22 Kokoeses uneinei tamal heke i
nga oan ngingina ngana ke teke une
i. Pe tamal teua i nga ech. Pomere,
nakum toto nge letem poreke ia
imem pe o halaua imem kau?"
23 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iong o hele
ke o teke, 'Nakum toto?' Pe iong
nakum pule la! Mele nenge letena
manmanna, nakuna toto nge poia
ure lochloch ngana."
24 Ueiuei mana kol neu temene
hele, "Iau letek manmanna ngana koi
tu, pe kerkereng ero. O halaua iau
ke letek manmanna ngana tu ke kerk-
ereng!"
25 Iesus esia hulua nge lape ueiuei
mana pe te emurung taua iri, tunge
helenga kerkereng ngana langa un-
einei ke teke, "Iong uneinei nenge

✡ **9:11:** Mal 3:1 ✡ **9:12:** Psa 22:1-18; Isa 53:3; Mal 4:5-6 ✡ **9:13:** Mat 11:14 ✡ **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23

o poia kol nem ke talngana hit pe
hanna hit, o lohot nge i pe otu teu
mule nge i ero ol!”
26 ✡Uneinei neu alngana haka pe
heloiloi ia i pe iuch hot sapele. Pe
kol neu nakuna pomanga mete. Kela
iri lochloch te heleia, “Kol nem mete
iam!”
27 La ol pe Iesus rahite i nga penna
pe isipona mes haka.
28 Iesus pe na hana mur teteu langa
pele ke iri toro mana, pe na hana mur
te ontei hote i, “Pomere nenge mo
alker taua uneinei nemai?”
29 Iesus hele, “Hetalaulaunga mana
helope hote ure nenge pomai. Ute e
ero ol.”

Iesus Hele Muleia Ana Metenga (Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

30 ✡Iesus pe na hana mur te lo-
haka nga kileng neu pe tei tele kileng
nenge Kalelea. Iesus lemene ero nge
mele eteia tu ngana,
31 ✡iange hetottore nena hana mur
pe hele lange iri, “Lape mele tung
heke Non Tuna langa hana peria ke
te hune i. Pe nga etue mol ngana lape
maul haka mule nga metenga.”
32 ✡Iri te eteia hengetoro nei luna
ero pe te matau pule nge te onteia i.

Itei I Palaungana Toto (Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Te lohot nge Kapernam pe teteu
nga pele letena pe Iesus onteia na
hana mur, “A hele helel ia utar nga
kue?”
34 Pe te tuacholia i ero iange nga
kue te hele helel ia itei nge iri nge i
palaungana toto.
35 ✡Iesus kila sio pe iua nena hana
analoch pe nai nem pe hele lange iri,
“Itei nenge lemene ke teke i muka, au
sue i ke i hoena pe ume mule nge iri
lochloch.”
36 Iesus hele ke het pe mene mele
sune pe hemesia i nga mataria. Lolo
heke i pe hele lange iri,
37 ✡“Itei nenge longo taua iau ke poi
ke urana lange mele sune nge mai,
poi ke urana at nge iau pule. Pe itei
nenge poi ke urana at nge iau, poia
at nge iau toro ero. Poia la pule nge
i nenge kulos sue iau at.”

Mele Nenge Hele Poreke Ita Ero, I Pekngara Ia (Luk 9:49, 50)

38 Ioanes hele lange Iesus, “Non
soke, mo esia none nge helope hotot
uneinei nga lem kerkerenga, pe mo
hele lange i ke poia ero iange pekn-
gara ia i ero.”
39 Iesus hele lange iri, “Apoi ele
i ero, iange mele nenge poi hotote
merakulo nga lek kerkerenga lape
hele poreke iau ke ueiuei mana ero.
40 ✡Iange mele nenge hele poreke
ita ero, i pekngara ia.
41 ✡E hele ke manmanna lange imo,
mele nenge eteia ke lek hana mur
imo pe tunge ech lange imo ke ha-
laua imo, NeHalang lape tuacholia ke
tunge ure urana ngana lange i.”

Ta Heporeke Hana Leteria Manmanna Ngana Ero (Mat 18:6-9; Luk 17:1, 2)

42 “Nenge teke mele poia elle nge
aina kinkino ngana nemur nenge
leteria manmanna nge iau ke poia
poinga poreke ngana, tuacholinga
nga poinga nei poreke toto nga te
heon hite um palaungana nga mele
nem kanna pe tesau hote i nga leme.
43-44 ✡Pomalam, nenge teke perim
poia iong ke o losio nga poinga
poreke ngana, o chatoa ke lasus!
Urana toto nge perim ero pe o mene
maulinga nge Iesus. Pe poreke
ngana, perim nai tetu pe osio langa
oan nge henge lemlem.
45-46 Pe nenge teke apem poia iong
ke o losio nga poinga poreke ngana, o
chatoa ke lasus! Urana toto nge apem
ero pe o mene maulinga nge Iesus. Pe
poreke ngana, apem nai tetu pe osio
lange oan nge henge lemlem.
47 ✡Pe nenge teke matam poia iong
ke o losio nga poinga poreke ngana,

✡ **9:26:** Mak 1:26 ✡ **9:30:** Ioa 7:1 ✡ **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34 ✡ **9:32:** Luk 9:45 ✡ **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26 ✡ **9:37:** Mat 10:40 ✡ **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:41:** Mat 10:42 ✡ **9:43-44:** Mat 5:30 ✡ **9:47:** Mat 5:29

osul hote ke lasus! Urana toto nge
matam ero pe o mene maulinga nge
Iesus. Pe poreke ngana, matam nai
tetu pe osio langa oan nge henge lem-
lem.
48 ✡Nga kileng nenge matmata lape
tole iri, pe ana oan mete erochro.
49 "Lape oan helemlem ia iri
lochloch.
50 ✡ "Mesmes urana. Pe nenge
teke mesmes ngana het, lape mesmes
mule ke mere ol? A poia atu ngamo
ke manga mesmes pe a nauele imo ke
nek."

10

Iesus Hetoro Nga Hilenga Hel Nga Leinga (Mat 19:1-12; Luk 16:18)

1 Iok, Iesus lohaka nga kileng nem
pe i ke lange Iutea, pe lotele nga ech
nge Iortan. Hulua teole taua i pe
hetoro mule iri ke manga popoia ke
kokoeses.
2 Pe Paresio hel tela nge Iesus pe
te ollaka hote i. Te onteia i, "O hele
at nge imem. Hotonga hele ke teke
urana nge none hile nehei pule?"
3 Iesus tuacholia pe ontei, "Moses
tunge hotonga tei lange imo?"
4 ✡Pe iri te tuacholia. "Moses tunge
hotonga lange Israel mur pe hele ke
teke, 'Mele nenge lemene ke hile ne-
hei, isipona asia alalaha ke hele tote i
nge hile nehei lo.' "
5 Pe Iesus hele lange iri, "Moses
tunge hotonga nem iange te hetore
imo pe anali toto nge a longo tau.
6 ✡Pe nga talun ngana nga ure
lochloch te lohot ngaria, 'NeHalang
ala hote none pe hei e ke pomanga
NeHalang nena alalaha hele ngana.'
7 ✡ 'Ke pomalam non nem hile
temene pe tana pe tu luluch nge ne-
hei
8 pe te lohot ke iri elle mana nga
singiria.'
9 Ke NeHalang puo tomia imo pe
mele pele las mule imo ero ol."
10 Iok Iesus pe na hana mur teteu la
mule nga pele letena pe na hana mur
te onteia i nga ure nemur.
11 ✡Pe hele lange iri ke teke, "None
nenge hile nehei pe lei haka mule,
poia poinga nge poreke lange nehei.
12 Pomalam pule, hei e nenge hile
ene pe lei haka mule, poia poinga nge
poreke lange ene."

Iesus Pete Aina Kinkino Ngana (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Hehei pe hana nga kileng nem, te
laia tuturia mur nge Iesus ke rahaka
nge iri pe Iesus na hana mur tepoi ele
iri.
14 Iesus esia poinga nei pe letena
inin pe hele lange na hana mur, "Apoi
ele iri ero, teat nge iau. Iange NeHa-
lang nena mutenga tu nge iri nenge
pomai.
15 ✡E hele ke manmanna lange imo,
mele nenge mene NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke pomange
mele sune ero, lape teu laia ero."
16 Iok laol, Iesus lole aina kinkino
ngana pe tal heke penna nge iri ke
pete iri.

Non Nenge Na Ure Halang (Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Iesus lohaka ke i mulmule lo pe
none song la pe tualou nga matana
pe onteia i, "Non Soke urana ngana
ellem, lape epoi ke mere ke e mene
maulinga ke koko?"
18 Iesus onteia i, "Pomere nenge o
hetue iau ke urana? Mele e ero nge
urana. NeHalang i toro mana.
19 ✡O eteia hotonga nenge NeHa-
lang tunge lange Moses. 'O hune mele
ero. O tak tote mele nehei ero. O
keme ero. O hele poreke mele ero. O
topala hite lem kemenge ero. O longo
taua temem pe tam.' "
20 Pe non neu hele, "Non Soke, e
longo taua hotonga lochloch ngana
nemur nga iau lolomele ngak nike."
21 Iesus mutena taua non neu pe
nau pengpeng lange i pe hele, "Ute
elle mana o poia ero kura. O mene

✡ **9:48:** Isa 66:24 ✡ **9:50:** Mat 5:13; Luk 14:34 ✡ **10:4:** Deu 24:1-4; Mat 5:31 ✡ **10:6:** Gen 1:27; 5:2 ✡ **10:7:** Gen 2:24; Epe 5:31-33 ✡ **10:11:** Mat 5:32 ✡ **10:15:** Mat 18:3 ✡ **10:19:** Exo 20:12-17; Deu 5:16-20

lem urelu mur pe o laia nga ingala matana ke te olia pe o tunge ana umtutuna lange pakar mur. Pomalam otu ke nek nga lut nga tapa. Iok, o nanasia iau ol."
22 Non neu longe pe nakuna poreke pe ua iange letena ia nena ure nge halang.
23 Iesus nau lange na hana mur pe hele lange iri, "Anali toto nge iri nenge reria urelu halang pe teteu langa NeHalang naualanga pe nekinga!"
24 Iesus na hana mur te ruraia helenga nei pe Iesus hele sapele, "Pekngak mur, anali toto nge ateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga.
25 Semel ngana nge kamel palaungana iteu nga pakeka polona sune. Pe anali toto ngana nge mele nenge na ure halang pe iteu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga."
26 Iesus na hana mur leteria lilil toto nga helenga nei, pe te ontei hel mule nge iri, "Itei nenge lape NeHalang mene mule i mai ol?"
27 Iesus nau la mule nge iri pe tuacholia, "Imo sipomo nakumo ero toto nge a halau mule imo pe nge NeHalang semel mana. NeHalang nakuna nge poia ure lochloch ngana."
28 Mala ero pe Petrus lohaka pe hele, "Onau, imem mo hile sue lemem urelu lochloch ngana pe mo nanasia iong."
29 Iesus hele lange iri, "Oe, e hele lange imo ke manmanna, itei nenge hile sue na kileng pe titina mur pe liliuna mur pe temene pe tana pe aina kinkino ngana pe ich ke nanasia iau pe haliu hote lek helenga urana ngana,
30 i lape mene mule ke halang toto nga etue nei. Lape mene mule ke ana non kina lime; nga pele mur pe titina mur pe liliuna mur pe tatana mur pe aina kinkino ngana pe ich. Pe pule lape hana hel tepoi poreke i pe nga hoena lape tu luluch nge iau ke kokoes.
31 ✡Pe hulua nenge te heto heke iri ke iri nga muka, lape iri hoena. Pe hulua nenge te au sue iri ke iri hoena, lape iri muka."

Iesus Hele Hemol Ngana Ia Ana Metenga
(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 ✡Iesus pe na hana mur tei nga kue ke te haka lange Ierusalem pe Iesus i muka ia iri. Pe na hana mur leteria tuanin rara ke halang pe iri nenge te nanasia iri te matau. Ol pe Iesus mene hot mule na hana analoch pe nai nem pe hele mule ia ure nemur nenge lape lohot nge i.
33 Iesus hele lange iri, "A longo at. Ta haka lala nge Ierusalem koi pe Non Tuna lape te tung heke i lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe iri nenge te hetottoro hotonga. Iri lape te talue helenga ke te teke mete. Ke het pe lape te tunge i lange hana lomona ngana mur.
34 Pe lape te hele poreke i pe te ulut lolele i pe te palia i pe te hune i. Pe nga etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule."

Ieims Pe Ioanes Reria Onteinga
(Mat 20:20-28)

35 Sepeti tutuna mur Ieims pe Ioanes, tela nge Iesus pe te hele, "Non Soke, mutemem ke mo teke o poia ute nge imem."
36 Pe Iesus onteia iri, "Lememo taua utar nge iau?"
37 Pe iri te tuacholia, "Nga etue nenge ola nga temem na kileng nenge ririua tuia pe oare nga lem kilanga palaungana nenge te hemalmal heke iong ia, o hetakile emem e nga ilim hele nenge hoihoi pe e nga ilim hele nenge tamalmal ke imem soke luluch nge iong."
38 ✡Iesus hele lange iri, "A eteia utar nemam? A eteia ute ero iam! Iau lape e takisia melmelenga palaungana. Pe nakumo nge a takisia pule? Ure poreke ngana lape lohot nge iau

✡ **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30 ✡ **10:32:** Mak 8:31; 9:31 ✡ **10:38:** Mak 14:36; Luk 12:50 ✡ **10:39:** Ume 12:2; Hem 1:9

ke e mete. Pe nakumo nge a mete ke
pomau pule?"
39 ✡Pe te tuacholia, "Oe, nakumem
la."
Iesus hele lange iri, "Manmanna
ke lape a takisia melmelenga palaun-
gana ke pomange iau. Pe ure poreke
ngana lohot nge imo ke a mete ke
pomange iau.
40 Pe iau ak ume nenge e hesilei
hote imo ke a are nga ilik hele pe hele
ero. Mele hel nenge muria nem lape
iri soke luluch nge iau pe NeHalang
hesilei hote iri ke het lo."
41 Iesus nena hana iri analoch nem
te longe Ieims pe Ioanes reria he-
lenga pe leteria inin taua iri.
42 ✡Iesus eukirau mule iri lochloch
pe hele, "Imo a eteia hana lomona
ngana mur reria poinga lo. Aria
soksoke ngana mur tetal hekeke iri
ke te teke iri mukmuka nga ure
lochloch. Pe te teke te mene kerk-
erenga palaungana pe tenau ele ure
lochloch.
43 ✡A nanas taua poinga nenge mai
ero. Mele lemene ke teke lohot ke
i palaungana, talsue i pe ume mule
nge imo lochloch.
44 Pe mele lemene ke i lohot ke i
muka, iok, talsue i pe ume ke po-
manga lemo hengekuleilei ana non
ia.
45 Iange Non Tuna pule at pe tal
heke i ero. Sio at pe talsio mene
i pe takisia melmelenga palaungana
nenge hemas mule hulua halang."

Iesus Hemasia Patimias Nenge Matana Hit
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Iesus pe na hana mur tela nge
Ieriko. Te lohaka nge Ieriko pe tei
mule pe hulua te nanasia iri. Pe ne
Timias tuna Patimias matana hit pe
arare nga kue ilina ke longlong um-
tutuna.
47 Ana non longe nge manga Iesus
nge Nasaret kou atat pe alngana
haka, "Iesus, Teuit tuna! Letemia iau
ke o halaua iau!"
48 Pe iri halang tepoi hele pe te hele
lange i ke reng. Pe ero. Non neu
alngana ke soke toto ol, "Teuit tuna,
letemia iau ke o halaua iau!"
49 Ol pe Iesus mes sapele pe hele, "A
iua i ke at."
Te iu sapele non neu pe te hele,
"Atong o lohaka pe o iech, iange i kou
iuiua iong."
50 Non neu sau sue nena hengeron
nenge lololo ana pe tamu haka pe
lange Iesus.
51 Iesus onteia i, "Lemem taua utar
nge iau?"
Pe non neu tuacholia, "Non Soke, e
teke matak charchara mule."
52 ✡Pe Iesus hele, "Ola ol. Letem
manmanna ngana poia iong ke o
urana lo."
Non neu matana charchara sapele
pe nanasia Iesus nga kue.

11

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19)

1 Tei ke heroi lange Ierusalem pe tei
haka nga hengene nenge Oliua. Pe
te lohot nga tuele tana nenge Petpage
pe Petani. Iesus kulosia nena hana
nai
2 pe hetoro hite iri, "Imo nai ai
langa tuele tana nenge a naue la neu.
Ai ke ala pe a esia tongki nge te kale
hite pe mele songia ero kura. Aun
hote pe a mene at. 3 Pe nenge teke
mele onteia imo, 'A potatar ia ure
nemam?' Pe a hele lange i ke a teke,
'Non Soke mutena taua ke teke la, pe
at muleia kura.' "
4 Tei ke tela pe te hottaua tongki nge
kalenga hit ke mes nga kue nga pele
matana pe te un hote.
5 Hana hel nge temes luluch te on-
tomoia iri, "A un hote tongki nem ke
a potaria?"
6 Pe te tuacholia ke pomanga Iesus
hele ngana lange iri pe te renge iri ke
tela.
7 Te mene tongki lange Iesus pe
tesau heke reria hengeron langa ana
ure ke Iesus are haka ia.

✡ **10:42:** Luk 22:25-26 ✡ **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **10:52:** Mak 5:34

8 Hehei pe hana tesau parai ia reria
hengeron nga kue tana. Pe hel tela
nga ume ke te chatoa hakau ina mur
pe te tatach hote nga kue.
9 ✡Iri nenge tei nga muka nge Iesus
pe iri nenga hoena, singiria kikele
NeHalang pe te makul haka, "Ta heto
heke NeHalang! Nena petanga tu nge
i nenge kulos sue at nga Non Soke
ene!
10 NeHalang pete etue nenge atat
ke pomanga pete etue nenge temere
Teuit esele Israel mur nge nike. Ta
heto heke NeHalang nga lut toto!"
11 Iesus iteu lange Ierusalem, pe
iteu langa temene na pele. Pe nau
rara nga ure lochloch. Nau rara ke
het pe iri ul na hana analoch pe nai
nem, tei sereng mana nga ulei ke tela
nge Petani.

Iesus Heleia Ae Nge Ngana Ngana Ero (Mat 21:18-19)

12 Pomange rou, te lohaka
nge Petani ke tela mulmule nge
Ierusalem pe Iesus mete ana.
13 ✡Esia ae popi nge ina halang pe
mes nga tau pe ila ke teke nau. Lape
nganangana ma ero? La ke es pe ina
mana pe nganangana ero iange ana
etue nenge hei ero.
14 Iesus hele taua ae popi nem ke
teke, "Nganangam ero ol!" Pe na
hana mur te longe.

Iesus Langa Temene Na Pele (Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22)

15 Tela ke tesau hot nge Ierusalem
pe Iesus i teu langa temene na pele.
Pe talun ke lope hote iri nenge tei
alala nga temene na pele. Pe hekale
hulia hatanga nenge te hetata umtu-
tuna ia pe arenga nenge iri nenge tei
alala ia ngie.
16 Pe heo ele iri nenge te loloch
urelu pe te tamo tele rara nga temene
na pele letena.
17 ✡Pe lohaka pe hetore hehei pe
hana ke pomai, "NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke,
" 'Lape te hetue lek pele ke hehei pe
hana
nga kileng pe kileng reria heta-
laulaunga ana pele.'
Pe imo a poia ke nakuna pomanga
kemenge kina mur reria pele nenge
te talkomkome ia."
18 ✡Tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hana nenge te het-
ottoro hotonga te longe ke pomau pe
te tango rara kue nenge lape te hune
Iesus. Pe te mataua i iange hulua
lochloch te rura ia non ngana na he-
lenga.
19 Nga ulei Iesus pe nena hana mur
te lohaka mule nga tuele tana neu.

Nananga Nenga Ae Popi (Mat 21:20-22)

20 Pomange rou nga uach te nana-
sia kue nem pe te naue ae popi neu
nge kalum ke sio langa ulanlana mur.
21 Petrus letena metene utar nenge
lohot pe onteia Iesus, "Non Soke,
onau la! Ae popi nenge lem helenga
makia kou mete!"
22-23 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"E hele ke manmana toto lange imo.
Nenge teke letemo manmanna nge
NeHalang, amo e hele langa hengene
nei, 'O lohaka pe ola ke osau teua
iong nga ruach letena!' Nenge teke
letem nachnai ero pe letem kerk-
ereng mana nga utar nenge o heleia,
NeHalang lape poia ke lohot nge iong.
24 ✡Ke pomalam e hele lange imo:
Nga etue nenge a hetalaulau pe a on-
tei nga ute, letemo manmanna toto
ke a mene ure nem, pe lape a mene
ure e nenge a ontomoi iau ia.
25 ✡Pe nenge teke omes ke o
hetalaulau pe letem metene poinga
poreke ngana nge mele poia lange
iong, letem poreke ia mele nem
mukam. Ke pomalam temere nga lut
lape letena ia iong nga lem poinga
poreke ngana mur pule.
26 Pe nenge teke letem poreke
ia hehei pe hana nga reria poinga

✡ **11:9:** Psa 118:25-26 ✡ **11:13:** Luk 13:6 ✡ **11:17:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **11:18:** Mak 14:1
✡ **11:22-23:** Mat 17:20 ✡ **11:24:** Mat 7:7 ✡ **11:25:** Mat 6:14-15

poreke ngana mur ero, temem nga lut lape letena ia iong nga lem poinga poreke ngana mur ero pule."

Onteinga Nga Iesus Nena Kerkerenga
(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Iesus pe na hana mur teat mule nge Ierusalem pe Iesus i teu nga NeHalang na pele palaungana. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur pe almasinga ana hana mur teat nge i.
28 Pe te onteia i, "O kerkereng ngam mere nge o poia ure nemur? Itei he kerkereng ia iong ke o poia iri?"
29 Iesus tuacholia iri, "Lape e onteia imo mukam. Pe nenge teke a tuacholia at nge iau, iok iau lape e tuacholia lemo onteinga.
30 A hele at nge iau, Ioanes nena kerkerenga nenge henunun nem at langai? At nge NeHalang ma at nge mele nga ich?"
31 Te hele hel mule nge iri, "Lape ta hele ke mere mai? Nenge teke ta tuacholia ke ta teke, 'At nge NeHalang.' I lape ontei mule ita ke, 'Pe pomere nenge letemo manmanna nge i ero?'
32 Pe nenge teke ta teke, 'At nge mele mana nga ich' hulua nei lape te lope ita." (Iri te matau iange hulua ramaria kerkereng toto nge Ioanes i hetatalonga.)
33 Ol pe te hele lange Iesus ke te teke, "Mo eteia ero i."

Pe Iesus hele lange iri, "Iok, iau pule lape e tuacholia lemo onteinga ero nga kerkerenga nenge e popoia urelu nemur."

12

Helenga Opene Nga Iri Nenge Te Nau Ele Uain Ana Ume
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

1 ✡Ol pe Iesus hele lange iri nga helenga opene, "Nga etuene e none tue uain ana late pe haua ana mapuo ke liliu tom. Pe selia polo nenge lape poi hote uain nganangana eina ia. Pe hemesia naungaala ana pele ke ona langa lut ke tenau ele. Pe tung sue late nem lange hana hel ke tenau ele pe i kela ol.
2 Pe nga lulunga ana etue, ume tokoninga nem kulosia nena none ke la mene nena uain nganangana hele.
3 Pe iri nenge tenau elele ume nem, te laua ume tokoninga nena non pe tepal poreke i pe te kulosia i ke patpata mana la ol.
4 Ol pe ume tokoninga kulosia nena none pule ke lange iri. Pe iri nenge tenau elele ume nem tepal chachia palpalna pe tepoi poreke tote i.
5 Pe kulosia nena none pule pe te hune i. Pe kulosia nena hana mur hel pule pe hana nemur te palia iri pe te hune hel ke te mete.
6 Pe elle mana nge tu ol, ana non tuna nge mutena tau tote. Nga hoena toto ol kulosia tuna pe hele, 'Lape te renge tuk pamla.'
7 Hana nemur teare pe te neue ana non tuna nge i ke atat pe te hele tele hel nge iri, 'Non nem tuna lape mene lochloche ure nemur. Ta hune i pe ta mene nena ure nemur ke rera ia.'
8 ✡Ol pe telaua i pe te hune ke mete pe tesau hote i nga ume."

9 Pe Iesus ontei, "Ol pe ume tokoninga nem poia utar ol? I lape at pe hune hana nemur pe tunge ume nem lange hana hel pule ke tenau ele.
10 ✡A sisia NeHalang nena alalaha ero kai?

'Iri nenge te hemesmes pele, te esia um e
pe te teke ma um nem poreke.

Pe um nei urana toto nga um lochloch ngana
nge hekerkereng ia pele nem.

11 Ure nei NeHalang poia.
Ta naue pe nakuna urana mana nga matara!' "

12 Iuta mur aria papalauna nemur te teke te laua Iesus iange te eteia ke Iesus heleleia iri nga helenga opene nem. Pe ero iange te mataua hulua. Ol pe te hile sue i pe tela.

✡ **12:1:** Isa 5:1-2 ✡ **12:8:** Hip 13:12 ✡ **12:10:** Psa 118:22-23

Onteinga Nga Umtutuna Sau Ngana
(Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 ✡Pe nga hoena te kulosia Paresio
mur hel pe ne Herot nena hana mur
hel ke tela nge Iesus ke te ollaka hote
i nga onteinga mur.
14 Tela nge i pe te hele, "Non Soke,
imem mo eteia nge o hele ke peng-
peng pe manmanna toto lala nge
hehei pe hana lochloch. Pe letem una
ero nge hana nenge reria ure halang
ma une sune mana. Pe o hetoro ngam
ia NeHalang na poinga urana mana.
Iok, o hele at nge imem. Pomere
nga rera hotonga mur, lape ta saua
umtutuna ke lange non soke nenge
Rom, ma ero?"
15 Pe Iesus eteia reria ollakanga pe
hele lange iri, "Pomere nenge a teke a
ollaka hote iau mam? A mene umtu-
tuna elle at ke enau."
16 Te mene umtutuna elle lange i pe
ontei ia iri, "Itei ramana pe ene mai?"
Pe te hele, "Non Soke nenge Rom
ramana pe ene laka."
17 ✡Ol pe Iesus hele, "Oe, ure nenge
ne Kaesa nena, a tunge lange i pe
ure nenge NeHalang nena, a tunge
lange NeHalang." Pe hana nemur te
rura nga Iesus na helenga pe leteria
tuanin raria.

Onteinga Nga Metenga Pe Maulinga
(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 ✡Satiusi mur te teke hehei pe
hana nenge te mete lape te maul haka
mule ero ol. Pe hel nge iri tela ke
tehot nge Iesus pe te hele ke te teke,
19 ✡"Non Soke, Moses hasia ho-
tonga e at nge ita ke pomai, 'Nenge
teke none mete hatalia nehei pe tuna
ero. Non nem tina lape lei heke
hei pakar nem. Pe nenge teke turia,
lape te hetue ke non nenge mete nem
tuna.'
20 Nga etuene e, aina iri rahtele nai
titiria mur hel. Nenge tengene ana lei
pe turia ero pe mete.
21 Pe tina nei ngana lei heke hei neu
pe turia ero pe mete. Pe tina mol
ngana poi ke pomau pule.
22 La ol pe titina mur lochloch te
leia hei nem pe tuturia mur ero pe te
mete ke pomalam pule. Pe nga hoena
toto ol, hei nem mete.
23 Iok, iri lochloch te leia hei nem lo
pe nga etue nenge te maul haka mule,
itei lape nehei ia ol?"
24 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Ra-
mamo mallaha nga NeHalang nena
helenga pe na kerkerenga ero. Ke
ngana laka nenge letemo matana
ngana song ke pengpeng ero.
25 Iange nga etue nenge NeHa-
lang hemaul heke hehei pe hana nga
metenga, tepoi ke pomange angkelo
mur nga lut ke telei ero.
26 ✡NeHalang heleia maulinga
haka mule nga metenga ana helenga
lange Moses nga oan nge ngaulala pe
Moses has sue ke ulolo. Pe imo mam
a sisia ero ma? NeHalang hele lange
Moses ke teke, 'Iau NeHalang pe Iau
Apraham ana soke, Isak ana soke, pe
Iakop ana soke.'
27 Ke pomalam, NeHalang i hana
nenge te maululul aria soke ia. Hana
nenge te mete aria soke ia ero. Pe
imo letemo matana ngana song ke
pengpeng ero toto!"

NeHalang Nena Hotonga Nenge Palaungana Toto
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 ✡Non e nge hetottoro hotonga
at pe longe reria helenga. Pe longe
Iesus nge tuacholia Satiusi mur reria
onteinga ke urana pe onteia i, "Ho-
tonga tei nge i palaungana toto nge iri
lochloch?"
29 ✡Pe Iesus hele, "Hotonga nenge
palaungana toto koi nei: 'Israel mur,
a longo. Non Soke NeHalang i toro
mana ara Non Soke ia.
30 Mutemo tau tote amo Non Soke
NeHalang nga kakahomo pe nga
opemo pe nga letemo tuanin ngana
pe nga kikimo ngamo.'

✡ **12:13:** Luk 11:53-54 ✡ **12:17:** Rom 13:7 ✡ **12:18:** Ume 23:8 ✡ **12:19:** Deu 25:5 ✡ **12:26:** Exo 3:2, 6 ✡ **12:28:** Luk 10:25-28 ✡ **12:29:** Deu 6:4-5 ✡ **12:31:** Lev 19:18

31 ✡Pe NeHalang nena hotonga nai
ngana nenge palaungana toto ngana
koi nei: ‘Mutem taua nei ngam ke
pomanga mutemo taua iong sipom.’
Ke hotonga e nge palaungana toto
nga hotonga nai nei ero.”
32 Pe Non nenge hetottoro hotonga
hele lange Iesus, “Oe, urana Non
Soke. Manmanna toto pomanga o
hele ngam, nenge Non Soke NeHa-
lang i toro mana pe mele nge i Ne-
Halang ero ol. Ngana laka lom i toro
mana lo.
33 ✡Pe urana nge tapoi ke nek ke
mutera tau tote Non Soke NeHalang
nga kakahora pe nga letera matana
ngana pe nga kikira ngara. Pe pule
mutem taua neingam ke pomanga
mutem taua iong sipom. Urana nge
o longo taua hotonga papalau ngana
nai nei. Iange hotonga nai nei iri
papalau ngana toto nga tunginga ne-
mur nenge te chacharuche nga oan
pe nga tunginga mur lochloch.”
34 Iesus longe non neu nge tuacho-
lia helenga ke urana mana pe hele
lange i, “Iong otu ke rochroi toto
langa NeHalang nena naualanga pe
nekinga.”
Ol pe nga hoena te matau pe te
onteia Iesus ero ol.

Onteinga Nga Kristus (Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Iesus hetottoro nga NeHalang
nena pele palaungana pe ontei,
“Pomere nenge hana nenge te hetot-
toro hotonga te teke Kristus i ne Teuit
nette ia?
36 ✡Opepengpeng hepengia ne
Teuit ke hele ke teke,
“ ‘Non Soke NeHalang hele lange ak
Non Soke:
“Oare la koi nga ilik hele nga
tamalmal
kela het nga etue nenge e hekou sue
lem ngarang mur ke etal sue iri
nga apem huna.” ’
37 Ne Teuit isipona hetue I ke ana Non
Soke. Pe pomere nenge Kristus lohot
mule ke ne Teuit nette ia?”
38 Iesus hetore iri ke lala pe hele,
“A nauele imo ke nek nge hana nenge
te hetottoro hotonga iange muteria
tau tote poinga nenge te heronia
hengeron sasase ngana pe tela nga
ingala matana ke te teke hehei pe
hana te apala ele iri.
39 Te teke te keke ele kilanga nemur
nga muka toto nge hehei pe hana nga
hetoronga ana pele pe nga ngaunga
matana mur.
40 Te pallaka ia pakar mur pe te
mene reria pele pe urelu mur. Pe
te hetalaulau ke sase toto ke te teke
te poia iri ke te urana nga hulua
mataria. Hana nenge pomai aria
tuangachol nga hoena lape poreke
toto.”

Hei Pakar E Nena Tunginga (Luk 21:1-4)

41 Iesus are rochroi nga umtutuna
ana kaliu nga Non Soke nena pele pe
esesia hehei pe hana nge tetal teueu
reria umtutuna. Pe hana nenge reria
urelu halang tetal teu ke reria umtu-
tuna halang toto.
42 Pe hei pakar e at pe tal teua um-
tutuna nai nge elio ero mana.
43 ✡Pe Iesus iua nena hana mur ke
teat nge i pe hele, “E hele lange imo
ke manmanna, tunginga nenge hei
pakar tal teua nei, halang toto nga
hehei pe hana lochloch reria nenge
tetal teu nga umtutuna ana kaliu.
44 Iri hel reria umtutuna halang ma
pe te mene unne mana ke at tetal teua
pe hei pakar nena umtutuna unne
nenge ma elele i ngana koi hile hote
nei.”

13

Iesus Heleia Temene Nena Pele Palaungana Nge Lape Te Toto Sue (Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

1 Iesus lohaka hatalia temene nena
pele palaungana ke teke lala lo pe
nena none hele, “Non Soke, onau la.
Um pe pele nemur nakuria urana
toto!”
2 ✡Pe Iesus hele, “O esia pele pa-
palau ngana nemur? Lape tetu ke

✡ **12:33:** 1Sa 15:22; Hos 6:6 ✡ **12:36:** Psa 110:1 ✡ **12:43:** 2Ko 8:12 ✡ **13:2:** Luk 19:44

mau ero ol. Te toto sue pe lape ute nge tunga muria ero ol."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Iesus arare nga hengene nge Oliua pe nau tele langa temene na pele palaungana, pe Petrus pe Ieims pe Ioanes pe Antreas, iri toro mana teura hot tau i.
4 Pe te onteia i ke te teke, "Ure nei lape lohot nge ngingie? Pe utar nge lape lohot tala ke mo esia pe mo eteia ke etue nenge ure nei lohotia heroi lo?"
5 Iesus hele lange iri, "Anau ala ke nek ma lape hana hel te channanga ia imo.
6 Hana halang lape teat pe te hele nga iau ek ke te teke, 'Iau koloi! Iau non nenge e hemasmas!' Pe lape te channanga ia hehei pe hana halang.
7 Lape a longe palinga hel nge lohot ke rochroi mana nge imo pe a longe palinga hel pingana nge at nga tau. Pe a matau ero. Ure nemur lape te lohot tala pe imo a teke ma etue hetala ngana iam lom, pe i ero la.
8 Kileng mur tepal helel. Hana nga ich hel tepal hel luluch nge iri nenga ich hel. Mangila lape rur nga kileng lochoch. Hana halang lape aria ngaunga ero ke te metmete. Ure nemur pomanga melmelenga tala ngana nenga hohonga.
9 ✡ "Anau ala amo ke nek. Ma lape te laua imo pe te laia imo nga haliunga pe te palia imo nga reria hetoronga ana pele mur. Imo lape ames nga haliunga nga hana papalau ngana mur mataria iange a nanasia iau, pe a hele hote helenga urana toto ngana lange iri.
10 Nga kileng lochloch ngana te haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana, ke het pe etue hetala ngana at sapele.
11 ✡Nga etue nenge te laua imo ke la te ontei hotote imo, samo loiloi nga utar nenge lape a heleia ero. Etue nem at pe letemo metene utar pe a heleia, iange helenga nem lemo helenga ia ero. Opepengpeng tunge lange imo.
12 ✡Iri nenge titiria hel te tung mule titiria mur ke la te hune iri. Pe hana te tunge tuturia mur kela te hune iri. Pe tuturia mur te hunel luluch nge tetemeria mur pe te tunge iri ke la te hune iri.
13 ✡Hulua lape lemeria ero ia imo iange a nanasia iau. Itei nenge rahite letena manmanna ngana kela het nga etue hetala ngana, lape e mene i."

Aetapuna Nenge Poreke Toto Nga NeHalang Naungana
(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, "Imo lape a naue aetapuna nge mes nga NeHalang nena pele nenge heo ngana toto letena. Pe ure nem poreke toto nga NeHalang nau ngana. (Imo nenge asisis, letemo tuanin hote helenga nei luna ke nek!). Ol pe iri nenge Iutea te esia ure poreke ngana nem pe te ua kela te talkome nga hengene mur.
15 ✡Non nenge tu nga pele ona, sio mule ero, nem pe teu ke la mene mule ute nga pele letena ero, ua mana ke la ol.
16 Pe non nenge tutu nga ume, la mule nga nena pele ke mene nena hengeron mur ero, ua mana pule.
17 ✡Hehei nemur nenge saria pe nenge te lololo peo mur, atong mur lape te amneia ke meena toto nge iri!
18 A hetalaulau lange NeHalang ke etue nem lohot nga lukunna ana etue ero
19 ✡iange melmelenga palau ngana nei poreke nenge poreke toto. Nga etue nenge NeHalang ala hote tapa pe ich ke at heueu nei, melmelenga palau ngana pele nge pomai lohot ero. Pe lohot ngana nei, lape lohot mule ero ol.
20 Pe NeHalang lape tom choro ia etue nemur. Pe toinge ero, hulua

✡ **13:9:** Mat 10:17-20 ✡ **13:11:** Luk 12:11-12 ✡ **13:12:** Mat 10:21 ✡ **13:13:** Mat 10:22; Ioa 15:21 ✡ **13:14:** Dan 9:27; 11:31; 12:11 ✡ **13:15:** Luk 17:31 ✡ **13:17:** Luk 23:29 ✡ **13:19:** Dan 12:1; Hem 7:14

lochloch ngana lape te mete. NeHalang hesilei hote hehei pe hana nenge i nena, pomalam tom choro mene etue nemur.
21 "Nga etue nem, mele hel lape te hele lange imo ke mai, 'O nau at, non nenge hemasmas koi! O nau la e pule kou!' Nenge teke a longe helenga nem mur, a longo taua iri ero.
22 ✡Iange hana hel lape te pallaka ke te teke iri Kristus nenge hemasmas pe hel te teke iri hetatalonga. Pe lape te poia ure hel nge hehei pe hana nenge NeHalang hesilei hote iri ke te ruraia. Lape te poia ure nemur ke te teke te channanga ia iri. Pe ero, nakuria ero toto nge te channanga ia iri.
23 E hele tala ia ure lochloch lala nge imo nike pe a nauala amo ke neknek!"

Non Tuna At Ngana
(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 ✡ "Ure poreke ngana mur te lohot ke het pe nga hoena chaia matana lape tua ero pe teio lape tua ero pule.
25 Pe itoch mur lape tei ke te nanasia muria ero ol, te song parai pulut mana pe kerkerenga hel pule nga tapa sana lape telot sio.
26 ✡Nga etue nem Non Tuna lape lohot nga ulu pe lohot luluch nga kikina ngana palaungana pe nena hemalmalinga.
27 ✡Pe lape kulos sue nena angkelo mur ke tesio at nga ich, ke te eukiraua nena hana mur nenge hesilei hote iri nga kileng mur lochloch ngana nga ich.

Hengetoro Nga Ae Keng
(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 "Anau langa ae keng, i lape hetore imo. Nga etue nenge perperna mur te rora mule, nakuna urana. Nem, letera metene ke chaia ana etue heroi lo.
29 Pomalam pule ta esia urelu nenge te lohotot pe letera metene ke Non Tuna at mule ngana ana etue talunun lo.
30 E hele ke manmanna toto lange imo. Hulua lochloch nga etue nei lape te maulul kura pe ure nemur te lohot.
31 Tapa pe ich lape tehet pe lek helenga mur tehet ero.

Mele Etei Nekia Etue Nem Hot Ngana Ero
(Mat 24:36-44)

32 "Pe mele etei nekia etue nem lohot ngana ero. Angkelo mur te etei ero pe NeHalang Tuna etei ero. Temene i toro mana eteia.
33 Ke a nauala ke nek, iange a eteia ana etue lohot ngana ero.
34 I nakuna nenge pomanga none nge lohaka hatalia nena pele pe tung sue ume mur lange nena hana mur pe langa kileng nga kileng tau ngana. Iri ellechle tenau ele aria ume mur pe hele lange elle ke naualala nga pele matana.
35 ✡Ke pomalam a nauala ke nek ol, iange a eteia pele tokoninga at mule ngana ero. I lape at mule nga ulei ma miliko tuna ngana. Nga ngie chou tangtang ma nga uach ol.
36 A mamani ero, iange lape at mule pe hottaua imo nge a mamani.
37 Utar nenge e heleia lange imo, e heleia lange iri lochloch: Anau ala ke nek!"

14

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue nem lohot nenge Israel mur te ngaua ngaunga matana palau ngana nenga Ingatoto pe Ngaunga Menini Ngana. Iok laol, etue nai tu kura pe ngaunga matana palaungana nem lape lohot. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge te hetottoro hotonga te tango rara kue e nenge talkome ke te laua Iesus pe te hune i.
2 Pe lemeria ero nge te poia nga ngaunga matana ana etue iange lape hulua te esia pe tepal paria ia iri.

✡ **13:22:** Hem 13:13 ✡ **13:24:** Isa 13:10; Jol 2:10, 31; 3:15; Hem 6:12-13 ✡ **13:26:** Hem 1:7 ✡ **13:27:** Mat 13:41 ✡ **13:35:** Luk 12:38

Hei E Henonou Hote Iesus Ana Metenga Opene
(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

3 ✡Iesus kila teu nga Simon Lepra nena pele nge Petani. Are ke ngaungau pe hei e i teu at pe mene um e nge nakuna pomanga ech kina pe mutaia ure inangana ehech ngana nenge singira ana ia. Ure neu uruna haka toto iange te ume hote nga ae e nge inangana ehech toto. Ana hei palhote matana pe pasiling heke nga Iesus palpalna.
4 Hana hel te esia pe leteria inin pe te hele tele hel nge iri, "Pomere pa nenge hei paneu hesil sio mene ure paneu mau?
5 Nenge teke te laia nga ingala matana, lape te olia nga umtutuna ana non kina analoch pe lime pe uruna te mene pe te laia nge pakarkar una mur!" Te heleia i nga matana pe te hemeia i.
6 Pe Iesus hele, "A hemeia i ero! A hele poreke i ke?
7 ✡Pakar mur tetu luluch nge imo ke kokoes pe nenge teke lememo, a halaua iri pule. Iau etu luluch nge imo ke kokoes ero.
8 ✡Hei nem poi une la. Atong poi heke tele nga singik iange nga hoena lape e mete pe te poia ure nem nga singik pule.
9 Letemo metene ke nek! NeHalang na helenga lape te heleia nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe utar nenge hei nei poia at nge iau, lape te hele hote pule ke hehei pe hana leteria metene heke mule."

Iutas Hele Luluch Nge Hana Hel Ke Tunge Iesus Lange Iri
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Iok laol, Iesus nena hana iri analoch pe nai, pe elle ene Iutas Iskariot. Iutas tuahita Iesus ana nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur ke teke tung heke Iesus lange iri.
11 Hana nemur te longe pe te iech pe te hele lange i ke lape teol hite i. Iutas tango rara sapele kue nenge lape mene Iesus pe tung heke lange iri.

Iesus Ngau Luluch Nge Nena Hana Mur Nga Ngaunga Matana Nenga Ingatoto
(Mat 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Ioa 13:21-30)

12 ✡Iok, Ngaunga Menini Ngana ana etue talun pe te hune Sipsip Tuna ke te ngaua, ke leteria metene etue nenge Ingatoto ana. Iesus nena hana mur te onteia i, "O teke ta ngaua ngaunga nem langai?"
13 Iesus hele lange nena hana nai, "Ai teu langa tuele tana neu pe none nge takisia ech kina lape tapang ia imo. A nanasia i
14 kela nga pele nenge i teuia pe a hele lange pele tokoninga ke a teke, 'Non Soke teke o henonoua imem nga pele letena unne nem, nenge lape i pe nena hana mur te ngaua ngaunga matana nenge letera metene etue nenga Ingatoto.'
15 I lape henonoua imo nga pele letena unne nge palaungana pol nga lut, nenge ngaunga ana hatanga pe arenga mur te maia lo. Pe a tatalo ele ara ngaunga mur nga lamam."
16 Iesus nena hana mur tei teu langa tuele tana nem pe ure lochloch ngana lohot ke manga hele ngana ia lange iri ke ulolo. Ol pe te tatalo ele ure lochloch sapele.
17 Nga miliko Iesus iri hul nena hana analoch pe nai nem, teat sapele.
18 ✡Te are ke te ngaungau pe Iesus hele, "E hele ke manmanna lange imo, amo elle nge imo nenge ita ul ta ngaungau nei, lape tung heke iau nga hana peria."
19 Na hana mur leteria meena sapele pe iri ellechle te onteia i, "Lape ngana kai iau mai?"
20 Iesus tuacholia, "Ngana laka e nge imo analoch pe nai nem, nenge puo teua ana ngaunga nga ngaunga eina luluch nge iau.
21 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang na helenga hele talaia lo. Pe tuacholinga poreke toto ngana,

✡ **14:3:** Luk 7:37-38 ✡ **14:7:** Deu 15:11 ✡ **14:8:** Ioa 19:40 ✡ **14:12:** Exo 12:6 ✡ **14:18:** Psa 41:9

lape lohot nge i nenge tung heke Non Tuna langa hana poreke ngana mur peria, ke te hune! Nenge teke non nem tana hoe i ero nike, toinge urana nge i iam!"

Ngaunga Nenge Non Soke
(Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25)

22 Etue nenge te ngaungau, Iesus mene ngaunga nem pe hele urana lange Temene, reke pe heronge nge nena hana mur pe hele, "A mene. Iau mirak koi."
23 Ke het mene eulinga, hele urana lange Temene pe tunge lange iri lochloch ke tein.
24 ✡Iesus hele, "Iau eik koi. Iau lape e mete pe eik lele ke heneue imo lochloch nga Helenga Tomunga Hel nenge NeHalang hele talaia ke teke poia.
25 E hele ke manmanna lange imo, Iau lape einia uain e ero ol ke la ein mule uain heueu ngana nga etue nenge hulua lochloch tenau haka lange NeHalang pe te heto heke i ke aria soke ia."
26 Iok laol, te peua aria peunga elle ke te heto heke NeHalang ke het pe tei hot sapele ke tela nga hengene nge Oliua.

Iesus Hele Lange Petrus, Ke Teke Lape Channanga
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38)

27 ✡Iesus hele lange iri, "Imo lochloch ngana lape a ua ak pe a hile sue iau, ke pomanga NeHalang na helenga heleia lo, 'Non palau ngana lape hune naualanga nenga sipsip mur pe sipsip nemur lape te ua parai.'
28 ✡Pe nga hoena lape e maul haka mule nga ak metenga pe iau muka nge imo ke ela nge Kalelea."
29 Petrus tuacholia, "Nenge teke iri lochloch te teke te ua am, iau lape e ua am ero!"
30 Iesus tuacholia, "E hele ke manmanna lange iong. Pareo tang ke henai ero kura nga miliko nei, pe o hele he mol ke o eteia iau ero."
31 ✡Petrus tuacholia ke kerkereng toto, "Iau lape e hele ke pomam ero toto. Nenge teke tehun luluche iau nge iong, e ua am ero pule!"

Iesus nena hana mur lochloch te hele ke pomau pule.

Iesus Hele Luluch Nge Temene Nge Ketsemani
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 ✡Tela nga kileng nenge Ketsemani pe Iesus hele lange nena hana mur, "A are la koloi pe ela e hele luluch nge Temek."
33 Iok, mene Petrus pe Ieims pe Ioanes ke te koko nge i. Pe Iesus letena meena toto sapele
34 ✡pe hele lange iri, "Letek meena ngana nei, teke hemete tote iau. Atu la mai pe a nauala."
35 I la pol mana pe tamal sue i lange ich pe hele lange Temene ke teke, "Auoo! Temek! Teke nakum, o poia etue nenge melmelenga palaungana nei ana ke lohot nge iau ero."
36 ✡Iesus hele, "Temek, iong nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei nge iau. Pe o poia nga lemek ngak ero, opoi mene nga iong sipom lemem ngam."
37 Iesus at mule pe nena hana mol neu te mamani lo. Ol pe hele lange Simon Petrus, "O mamani ke? Onau ala pol ero?"
38 Pe hele lange iri, "Anau ala pol pe a onteia Temere nga lut ke halaua imo ke a losio nga totoinga poreke ngana ero. Lape lememo toto nge a poia ure nge urana, pe singimo kerkereng ero iange imo hana mana nga ich."
39 Iesus la mule pe hele lange temene ke pomau mana, "Auoo! Temek! Iong nakum nge o poia ure lochloch ngana. O poi ele melmelenga palaungana nei nge iau.

✡ **14:24:** Exo 24:8; Jer 31:31-34; Zec 9:11; 1Ko 10:16; Hip 9:20 ✡ **14:27:** Zec 13:7 ✡ **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 ✡ **14:31:** Ioa 11:16 ✡ **14:32:** Ioa 18:1 ✡ **14:34:** Ioa 12:27 ✡ **14:36:** Mak 10:38; Ioa 6:38

Pe o poia nga lemek ngak ero. O poi
mene nga iong sipom lemem ngam."
40 Iesus at mule pe na hana mur
te mamani pullo, iange mataria nong
nongo toto. Haria meena pule nge
te tuacholia na helenga iange te eteia
utar nenge lape te heleia ero.
41 At mule hemol ngana pe hele
lange iri, "A mamamani kura ma?
A memete ol! Iange etue nei at
lo! Te tunge Non Tuna langa hana
porekreke ngana mur peria lo.
42 A lohaka pe tala ol. Anau la non
nenge tung heke iau kou!"

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

43 Iesus helele kura pe Iutas he hot.
Iutas i Iesus nena none nga nena
hana analoch pe nai nem. Hana pa-
palauna pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe hana nenge
te hetottoro hotonga, te kulosia hulua
ke te mene palinga hel ana mese pe
pakpaka pe te nanasia Iutas.
44 Iutas hele hatal reria ke teke,
"Anau pe e rahite elle nge iri penna,
ana non la lom. Alau sapele."
45 Iok laol, Iutas ila sapele nge
Iesus. Rahite penna pe hele, "Non
Soke!"
46 Pe tela sapele pe te laua Iesus.
47 Elle nge iri mene kakop pe ule
lange tunginga ana hana mur aria
non palau nena none pe chato hote
talngana.
48 Iesus hele lange hana nemur, "A
lolochia kakop pe pakpaka ke a laua
iau ia? Iau non nge e palpal kai?
49 ✡Kokoes etu luluch nge imo pe
e hetottoro nga Temek na pele. Pe
pomere a laua iau ero? Ure nei lohot
ke pomanga NeHalang na helenga
nenge hele tala ia."
50 ✡Ol pe Iesus nena hana mur
lochloch te ua ana sapele.
51 Kol mele e nge na hengeron
menini mana nananasia Iesus. Pe
hana nemur te teke te laua i pe
52 te rahit mene nena hengeron pe
i ua ia lachlach ngana.

Hana Papalau Ngana Nge Israel Te Poia Haliunga Palaungana Nge Iesus
(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Ioa 18:13-14, 19-24)

53 Te mene heke Iesus langa
tunginga ana hana mur aria non
palau nena pele. Pe tunginga ana
hana mur pe hana nenge te hetottoro
hotonga pe hana papalaunga hel
pule, iri lochloch te eukirau nga pele
neu.
54 Pe Petrus nanas kome pe la
ke i teu nga pele nem ana aeteme
matana. Ol pe kila sio luluch nge
palpal hussu mur ke alelel oan.
55 Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur, pe pekngaria mur
hel pule nenge iri muka ia haliunga
palaungana nem, te ontei rara mele
hel ke te hele hote Iesus na poinga
poreke ngana huuna mur, ke te hune
i. Te ontei rara pe te hottaua mele e
ero.
56 Hana halang te nana hot pe reria
helenga ma ke pengpeng ero, iange te
channanga mana.
57 Hana hel temes haka pe te chan-
nanga ke te teke:
58 ✡ "Mo longe Iesus nge hele ke
pomai, 'Iau lape e toto sue NeHalang
na pele palaungana nenge hana te
umeia pe etue mol nga hoena lape
e hemes heke mule e nge pomanga
hana te ume ia nga peria ero.' "
59 Hana nemur reia helenga ma ke
pengpeng ero pule.
60 Tunginga ana hana mur aria
palau, mes haka nga iri lochloch
ngana mataria pe ontei sapele Iesus,
"O longe hana nemur nge te hele
poreke iong ero ma, nenge o tuacho-
lia iri ero mam?"
61 Iesus reng mana pe heleia he-
lenga e ero.
Non soke nem ontei mule i, "Iong
Kristus ma? NeHalang nenge i soke
toto, tuna ma iong mam?"
62 Iesus tuacholia, "Oe iau i loi. Pe
imo lochloch ngana lape a esia Non

✡ **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Ioa 18:20 ✡ **14:50:** Psa 31:11 ✡ **14:58:** Ioa 2:19-21

Tuna nge are nga Non Soke NeHalang
nenge kikina toto ilina hele nga pen
tamalmal. Pe lape a naue iau nge e sio
at luluch nga ulu nga tapa."
63 Tunginga ana hana mur aria
soke neu letena inin pe ta chachia
isipona nena hengeron pe hele, "Ta
onteia mele hel ke te nana mule nga
Iesus nena poinga mur ero ol,
64 ✡iange a longe na helenga poreke
toto ngana nem lo! Tal heke tote i
ke teke i pupure NeHalang. Lape ta
tuacholia lange i ke pomere nga nena
helenga poreke ngana nei?"
Iri lochloch te talue helenga ke te
teke te hune i.
65 Hana hel nge iri te lohaka pe te
ulut lolele i. Pe te kale ele matana pe
tepal sapele i. Te songlele ia i pe te
hele lange i ke te teke, "O hele hote
mele nenge palia iong." Palpal hussu
mur te mene i pe te tapala ule i.

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18, 25-27)

66 Pe Petrus pau kou tutu nga
non soke neu nena pele matana ana
aeteme kura. Ol pe hei e nge umume
nge non soke neu i at
67 pe esia Petrus nge alelel oan.
Nach nei hite i pe hele, "Iong pule o
koko luluch nge Iesus nenge Nasaret
ae?"
68 Pe Petrus hele, "Iau e eteia non
nem ero i! E eteia utar nenge o
heleleia nem ero iam." Ana non ua
hot kela nga kue matana pe pareo
tang sapele.
69 Hei nem es mule i nge hot pe hele
la mule nge iri nenge temes rochroi
ke teke, "Iesus nena hana mur, elle
iam nem!"
70 Pe Petrus hele, "Itei, iau? Iau elle
nge iri ero i!"
Mala ero pe iri nenge temes
rochroi te hele lange Petrus, "Man-
manna toto ke iong pule o koko nge
Iesus, iange iong lem nge Kalelea."
71 Petrus echach ala ke teke, "E
hele ke manmanna lange imo pe
nenge teke e pallaka, NeHalang tu-
achol mule at nge iau! E eteia non
nenge a heleleia nem ero!"
72 Petrus hele ke het pe pareo tang
he nai ngana sapele. Pe Petrus letena
metene mule Iesus nena helenga
nenge hele tala ia lange i, "Pareo tang
ke henai ero kura pe o hele he mol
ke o teke o eteia iau ero." Ana non
maluluna sio pe tang sapele.

15

Pilatus Onteia Iesus
(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

1 ✡Nga uach uruna tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe
hana soksoke ngana nenge Israel pe
hana nenge te hetottoro hotonga pe
iri lochloch nga haliunga palaungana
nem te eukirau pe te hele hel ia utar
nenge lape te poia lange Iesus. Ol pe
te kale Iesus ke het pe te mene i ke
lange Pilatus.
2 Pe Pilatus onteia Iesus, "O teke
Israel mur aria naungaala ana non
ma iong mam?"
Iesus tuacholia, "Oe, pomanga o
hele ngam."
3 Tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur tetue helenga lange
Iesus nga ure halang.
4 Pomalam ne Pilatus ontei mule
i, "O longo langa helenga lochloch
ngana nenge tetue lange iong neu.
Pomere nge o tuacholia ero?" Pe
Iesus tuacholia ero toto.
5 ✡Pe ne Pilatus rura iange Iesus
tuacholia helenga e ero.

Ne Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

6 Nga ngaunga matana lochloch
ngana nga Ingatoto ne Pilatus mene
hote mele elle nga tuele au ngana nga
hana lemeria ngaria.
7 Nga etue nem none nge ene Para-
pas tu nga tuele au ngana luluch nge
pekngana mur iange tepal hel luluch
nge Rom mur pe te hune none.

✡ **14:64:** Lev 24:16; Ioa 19:7 ✡ **15:1:** Luk 22:66 ✡ **15:5:** Isa 53:7; Mak 14:61

8 Hulua te eukirau pe te lohaka ke
te onteia ne Pilatus ke mene hote
none nga tuele au ngana ke pomanga
popoia nge nike.
9 Pe ne Pilatus onteia iri, “Lememo
ke e mene hote itei? Lape e mene hote
Israel mur aria naungaala ana non
nei?”
10 Ne Pilatus ontei iange i eteia
nge tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur saria keke Iesus ke te
mene Iesus at nge i.
11 ✡Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna nemur, te tunge helenga
lange hulua mur ke te teke Parapas
lohot nga tuele au ngana.
12 Pilatus ontei mule hulua nem,
“Pe non nenge a hetue ke Israel mur
aria naungaala ana non nei, lape e
poia ke pomere?”
13 Pe Iri lochloch te hele aka ke te
teke, “A hune i nga manga toto!”
14 Pe ne Pilatus onteia iri, “Ia i mai
poia poinga poreke ngana nge mere
nenge a teke ta hune i?”

Pe te hele haka ke palaungana toto,
“A hune i nga manga toto!”
15 Pilatus he maluche hulua nemur
ke poia Parapas ke lohot nga tuele au
ngana. Pe tunge Iesus lange palinga
hel ana hana mur ke te pal ule i pe te
hune i nga manga toto.

Palinga Ana Hana Mur Te Hele Poreke Iesus
(Mat 27:27-31; Ioa 19:2, 3)

16 Te mene teua Iesus langa non
soke e nga gavaman na pele pe te iua
pekngaria mur ke te eukirau.
17 Te songlele ule Iesus pe te hero-
nia hengeron popopo ngana ke po-
manga i naungaala ana non. Pe te
mania rur nge matantana pe te here
nga Iesus palpalna.
18 Pe te songlele ia i pe te hele. “Iong
Israel mur aria naungaala ana non
nenge soke lape tu ke sase toto ol.”
19 Tepal chongia palpalna nga ae pe
te ulut haka nge i pe te tualou palaria
nge i pe te songlele ke te heto heke i.
20 Te esalang ule i ke het pe tepoi
hote hengeron popopo ngana nem
nge i pe te heron teu mule nena
hengeron la mule nge i. Pe te ape hote
i lange hot ke te hune i nga manga
toto.

Palinga Ana Hana Mur Nenge Rom Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

21 ✡Tela nga kue pe te saolia none
nge ene Simon nge mule nga ume
ke la mulmule nge Ierusalem. Pe
palinga ana hana mur te echia i ke
takis halaua Iesus nga ana manga
toto. (Simon nena nge Sirini pe tu-
tuna mur laka Aleksantria pe Rupas)
22 Te mene Iesus kela nga kileng
nenge te hetue ene ke Kolkota. He-
lenga nem luna, “Kittol ana Kileng.”
23 Pe te mene uain pe tepoi lu-
luche nga ute ke hemete ana inin nga
singina pe Iesus lemene ero ia.
24 ✡Te heon heke Iesus nga manga
toto ke het pe te mene nena hengeron
mur pe te poia esalanginga e ke
tenau nge itei nenge lape mene nena
hengeron mur.
25 Chaia matana nakuna nenge lala
ke eurunga, pe te heon heke Iesus.
26 Pe tehas heke helenga toto ke
henonoua hulua nga Iesus nena
poinga una nenge te hune i ia.
Tehas ia ke pomai; “IUTA MUR ARIA
NAUNGA ALA ANA NON.”
27 Te heon heke hana nai pule lu-
luch nge Iesus. Elle nga ilina hele
nenga pen tamalmal pe elle nga ilina
hele nenga pen hoihoi.
28 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote
NeHalang nena helenga nenge hele
ke teke, “Iesus mete ke pomanga i
non poreke ngana e.”
29 ✡Hehei pe hana tei toto nga
matana pe te rure palpalria pe te
rochroch. Pe te hele poreke i, “Tom
malaka! O teke iong pam nge o toto
sue NeHalang na pele pe o hemes
heke mule nga etue mol ngana?

✡ **15:11:** Ume 3:13-14 ✡ **15:21:** Rom 16:13 ✡ **15:24:** Psa 22:18 ✡ **15:28:** Isa 53:12 ✡ **15:29:** Psa 22:7; 109:25; Mak 14:58

30 Iok, heueu nei, o halau mule
iong sipom ke osio at nga manga toto
nem."
31 Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe nenge te hetottore
hotonga, te hele poreke Iesus pule
pe te hele tele hel nge iri, "Pomere
nenge halaua mele hel pe halau mule
isipona ero?
32 Iok, tanau nga Mesaia pe Israel
mur aria naungaala ana non nem.
Nenge teke isipona sio nga manga
toto nem heueu, lape letera man-
manna nge i." Pe hana nai nge te
heon luluch nge Iesus, iri pule te hele
poreke Iesus.

Iesus Mete Ngana
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30)

33 Chaia matana heurunga peng-
peng pe kileng au lochloch ke la het
nga sinanga matana mol ngana nga
ulei.
34 ✡Ol pe Iesus alngana hot ke soke
toto nga isipona na helenga, "Eloi,
Eloi, lama sabachtani?" Helenga nei
luna pomai koi, "Temek Ou! NeHa-
lang, pomere nge oua hatalia iau?"
35 Hana hel temes pe te longe Iesus
nge hele pe te hele, "A reng pe ta
longo. Ngana kou iuiua Elaisa!"
36 ✡E nge iri song kela mene lum-
lum pe kale hite nga kula mokona.
Panun teua nga uain poreke ngana
pe teke tul heke ke langa Iesus hanna.
Pe hele, "Tames mukam pe ta nauala.
Lape Elaisa at pe mene sue i nga
manga toto ma ero?"
37 Pe Iesus alngana ke palaungana
toto pe mete sapele.
38 Pe huunga palaungana nenge
heon teu nga NeHalang na pele
palaungana chach nga lut ke la het
nge sio ke sachana nai.
39 Pe palinga hel ana hana mur aria
soke mes rochroi nge Iesus pe longe
Iesus nena tanginga pe esia mete
ngana pe hele, "Manmanna toto, non
nem i NeHalang tuna toto."
40 ✡Hehei hel temes nga tau pol pe
tenau lala nge i. Elle nge iri, ene
Maria Maktala pe e ene Salome pe
Maria e pule nenge tutuna mur laka
Ieims kol ene nenge kino pe Iosep.
41 Nga etue nenge Iesus tu nge Kale-
lea, hehei nemur te nanasia i pe te ha-
laua i. Pe hehei halang pule nenge te
koko nge Iesus ke tela nge Ierusalem.
Iri temes pe tenau lala nge i.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42)

42-43 Nga ulei Iosep nenge Arimatea
lohot. Iosep i non soke e nge Israel
pe i non urana ngana nga hehei pe
hana tenau ngaria. I pule kulelele
etue nenge hehei pe hana tenau haka
lange NeHalang ke aria soke ia. Iok,
Sapat ana etue lohot ke pomange rou,
pe heueu i etue nenge te tatalo ele ure
mur lochloch nike. Pomalam atong
Iosep matau ero toto pe langa ne Pi-
latus matana pe onteia i nga Iesus
koluna.
44 Ne Pilatus longe nge Iesus mete
lo pe rura. Pe iua palinga hel ana
hana mur aria soke at pe onteia i,
"Iesus mete ke mala lo?"
45 Pilatus longe non nem na he-
lenga pe hele lange Iosep, "O mene
Iesus koluna."
46 Pomalam Iosep olia ruchinga hit
hussu ngana pe mene sue Iesus kol-
una ke sio at pe ruch hite pe te teuia
langa polo letena. Polo neu pomanga
rika nenge hana te selia. Te hemara
sue Iesus koluna ke het pe Iosep
hesasa hulia um kela ma totele polo
hanna.
47 Maria Maktala pe Maria nenge
tuna Iosep tenau alala pe tenau
urume kileng unne nenge tetal teua
Iesus koluna ia.

16

Iesus Maul Haka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

1 Etue nenge heo ngana het lo pe
Maria Maktala pe Maria nenge tuna
Ieims pe Salome te olia ure mur

✡ **15:34:** Psa 22:1 ✡ **15:36:** Psa 69:21 ✡ **15:40:** Luk 8:2-3

nenge inangana ehech. Te teke tela
ke teun hite nga Iesus koluna.
2 Nga Sande nga uach uruna tela
nga kileng nenge tealo hit Iesus ia.
3 Tei pe te ontei helel nge iri ke te
teke, “Itei nenge lape halaua ita ke
ta hesasa hulia um palaungana nem
nga polo hanna?”
4 Ol pe tenau haka pe um nem ma
nga polo ilina ke ulolo.
5 Tela ke tei teu nga polo letena pe
te esia non lomele ngana e nge nena
hengeron hussu pe are nga iliria hele
nga pen tamalmal. Pe te matau toto.
6 Pe non nem hele lange iri, “A
matau ero! E eteia nge ai at ke anau
rere Iesus nenge Nasaret nenge te
heon heke nga manga toto. I ero nga
lamai! I kou lohaka mule lo. Anau la,
munna nenge ma ia kou!
7 ✡Ala ke a hele toto nge Petrus pe
Iesus na hana mur ke pomai, ‘Ngana
kou i muka lange Kalelea lo. Lape a
naue i nga kileng nem ke pomanga
hele ngana ia lange imo lo.’ ”
8 Saria loiloi pe te lohot nga polo
hanna pe te song sapele. Pe te hele
lange mele ero iange te matau toto.

Maria Maktala Nau Tele Iesus (Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

9 Iesus maul haka mule nga uach
uruna nga Sande pe lohot tala nge
Maria Maktala. Nge nike, Iesus poi
hote uneinei iri rahtele nai nge hei
nem.
10 Ana hei la pe hele lange pekn-
gana mur, iri nenge leteria milang ia
Iesus pe te tangtang ia i.
11 Te longe Maria nge hele, “Iesus
kou maul haka mule pe e neue i lo!”
Te longe helenga nem pe leteria man-
manna nge ana hei ero.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nai (Luk 24:13-35)

12 Nga hoena Iesus nena hana nai,
tei ke te lala nga kileng e. Pe Iesus
lohot taua iri pe nakuna nenge i ero
ol.
13 Teat mule pe tenene ure nenge
lohot nge iri nga kue lange pekngaria
mur. Pe pekngaria mur leteria man-
manna nge iri nai ero.

Iesus Lohot Nge Na Hana Mur Nge Iri Analoch Pe Elle (Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

14 ✡Nga hoena Iesus nena hana mur
nge iri analoch pe elle teare kirau ke
te ngaungau pe Iesus lohot taua iri.
Pe hele inin taua iri iange ramaria
kerkereng pe leteria manmanna ero
nge hehei pe hana nenge te teke te
esia Iesus nge maul haka mule lo.
15 ✡Iesus hele lange iri, “Ala nga
kileng pe kileng nga ich pe a haliu
hote helenga urana toto ngana nei
lange hulua lochloch.
16 ✡Non e nenge letena manmanna
pe mene henuninga, lape maulul ke
koko. Pe none nenge letena man-
manna ero lape NeHalang tunge ana
melmelenga.
17 ✡NeHalang lape tunge kerk-
erenga lange iri nenge leteria man-
manna ke tepoi ke pomai; Lape te
helope hote uneinei mur nga Iesus
ene pe te hele nga helenga hel nge
altoto pule.
18 ✡Pe te mene heke hilimo mur nga
peria; pe te in heke ech poreke ngana
nenge he metmete hana pe te mete
ero. Tetal heke peria nge haleles
kina mur pe haleles pe singiria urana
mule.”

Iesus Langa Tapa (Luk 24:50-53; Ume 1:9-11)

19 ✡Iesus hele lange iri ke het pe
lohaka la sapele nga lut nga tapa pe
are nga temene ilina hele nga pen
tamalmal.
20 ✡Ol pe Iesus nena hana mur tei
hot pe te talun sapele ke te haliu hote
NeHalang nena helenga nga kileng
mur lochloch. Pe Iesus ume luluch
pe hekerkereng ia iri ke te hele pe
urelu te lohot manmana ke hehei pe

✡ **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28 ✡ **16:14:** 1Ko 15:5 ✡ **16:15:** Ume 1:8 ✡ **16:16:** Ume 2:38 ✡ **16:17:** Ume 2:4; 8:7 ✡ **16:18:** Luk 10:19; Ume 28:3-6 ✡ **16:19:** Ume 1:9-11; 2:33-34 ✡ **16:20:** Ume 14:3; Hip 2:3-4

hana te esia pe leteria manmanna nga helenga nem.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Lukas

1-3 ✡Oe Teopilos mur; Iri nenge te esia Iesus pe te haliu hote na helenga iri te hetoro sue ure lochloch ngana nemur at nge ita. Pomalam hana halang muteria toto ke tehas nanasia. Pe pule iau sipok e etei teu la toto nga ure nemur nenge lohot nga tunangara. Ke ngana koi nenge e teke urana toto nge iau sipok ehas urume ke nek toto lange imo. (Ure nemur ehas sue iri nenge Iesus poia nga talun ngana toto ke la het nga mete ngana pe maul haka mule ngana nga polo.)

4 Pomalam lape a eteia ure manmanna toto ngana nga ure lochloch nenge te hetoro imo ia ke ulolo.

Helenga Tal Nga Ioanes Tana Hoho Ngana Ia

5 Nga etue nenge Herot i naungaala ana non nga kileng nenge Iutea, none iri nai nehei te tutu. Pe non nem ene laka Sakarias. Pe i tu teu nga mata nenge te umume nga NeHalang nena pele. Ana mata ene laka Apisa. Pe nehei ene Elisapet. Pe Elisapet tuteu nga mata nenge Aron.

6 Pe iri nai tetu toto nga NeHalang matana pe te nanas pengpeng ia NeHalang nena hotonga mur.

7 Pe iri tuturia mur ero iange Elisapet hoho erochro pe iri nai te tuauna lo.

8 Iok, nga etuene e Sakarias alona mur aria etue lohot. Aria etue nenge te umume nga NeHalang nena pele letena.

9 ✡Pe iri te nanasia poinga nenge te saua oio paena pe ana maelepa lohot ke henonou hote none nenge lape teu langa Non Soke tu ngana nenge heo ngana toto. Pe nga etue nem te henonou hote Sakarias ke teu la.

10 Ana non teu la pe rau hekheke ure nenge inangana ehech nga ana hatanga. Pe hulua lochloch te hetalaulau mana nge hot.

11 Ol pe NeHalang nena angkelo lohot nge i pe mes pengpeng nga hatanga nem ilina ele nenga pen tamalmal.

12 Pe Sakarias esia pe rura pe matau toto.

13 Pe angkelo neu hele lange i, “Sakarias o matau ero! NeHalang longe o hetalaulau ngam lo. Pomalam lem hei Elisapet lape hoe tum tamane ngana e. Pe o hetue tum nem ke ene Ioanes.

14 Pe lape o iech toto pe hulua lochloch ngana nemur lape te iech toto pule nga etue nenge lem hei hoe tum tamane ngana nem.

15 ✡Te iech nge i iange i lape lohot ke NeHalang nena non ia. Pe i heo ngana toto nge inia uain pe ech kerkereng ngana mur. Iange nga etue nenge tana hoe i, Opepengpeng lape hemuta sapele i.

16 Pe i lape mene mule hulua halang nge Israel ke tela mule nge aria Soke NeHalang.

17 ✡Pe pule lape i muka ia Non Soke pingana. Pe na kerkerenga palaungana toto ke mange hetatalonga Elaisa. Pe hemakuke tetemeria mur leteria ke tuturia mur te kila mule ke muria elle. Pe pule poia iri nenge te longo olole ke ramaria la mule nga poinga nenge pengpeng toto pe nga etue nenge Non Soke at te nanas mene i ol.”

18 Sakarias onteia angkelo neu. “Lape e eteia ke mere nge lape ure nei lohot ke manmanna? Iau e tuauna lo i! Pe lek hei pule ke pomalam.”

19 ✡Pe angkelo neu hele, “Iau Kapriel. Pe etu toto nga NeHalang matana pe i sipona kulosia iau ke teke e at ke e hele ia helenga urana toto ngana nei lange iong.

20 Pe iong letem manmanna nga helenga nei ero nge lape lohot ke

✡ **1:1-3:** Ume 1:1 ✡ **1:9:** Exo 30:7 ✡ **1:15:** Num 6:2-3 ✡ **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 ✡ **1:19:** Dan 8:16; 9:21

manmanna toto nga ana etue peng-
peng. Pomalam lape NeHalang poi
ele halim ke o hele ero. Lape o reng
mana ke la het nga etue nenge lek
helenga manmanna ngana nei lohot.
Iange iong letem manmanna nga he-
lenga nei ero."
21 Nga etue nenge angkelo neu lo-
hot nge Sakaraia hulua te kulele i pe
leteria tuanin ke halang iange tu ke
mala toto nga NeHalang nena pele
letena.
22 Iok laol, Sakarias i hot at pe teke
hele pe te longe na helenga ero ol.
Pe poi urume na helenga mur nga
penna. Pe hulua te eteia ke ute lo-
hot nge i nga NeHalang nena pele
palaungana letena.
23 La Sakarias ana etue nenge
umume nga NeHalang na pele het pe
la mule nga nena pele.
24 Pe nga hoena nehei Elisapet sana
pe tuteu mana nga pele letena ke teio
iri lime.
25 Pe Elisapet hele, "Nga etue ne-
mur ol e iech toto nge NeHalang ha-
laua iau ke sak! Pe e meia iau nga
hulua mataria ero ol!"

Angkelo Kapriel Lohot Nge Iesus Tana

26 Elisapet mes ke ana teio iri
rahtele elle (6) pe NeHalang kulosia
angkelo Kapriel ke langa kileng e nge
Kalelea nge ene Nasaret.
27 ✡Pe angkelo neu laia helenga nge
hei malolong ngana e nge te hele hite
ke te teke lei nge none nge ene Iosep.
Iosep i ne Teuit alona. Pe he neu ene
Maria.
28 Hekulkulonga lake lohot nge i
pe hele, "Atong otu ke nek pe Non
Palaungana tu luluch nge iong pe
pete tote iong."
29 Maria longe angkelo nem pe rura
toto pe letena tuanin rara nga na he-
lenga luna.
30 Pe angkelo neu hele lange i, "He
Maria o matau ero. NeHalang iech
toto nge iong pe teke pete tote iong.
31 ✡Ke lape sam pe ohoe tum
tamane ngana e pe o hetue i ke ene
Iesus.
32 ✡Pe i nge lape lohot ke NeHalang
nena non kerkereng ngana ia. Pe pin-
gana song pe te hetue i ke NeHalang
Nge I Soke Nga Lut Toto Tuna.
33 NeHalang lape poia i ke i Israel
mur aria naungaala ana non ke po-
mange nette Teuit. Pe i lape nauele iri
nga etue lochloch sapele."
34 Pe Maria hele lange angkelo, "Iau
etu luluch nge none ero kura i. Pe ure
nei lape lohot ke pomere?"
35 Pe angkelo neu tuacholia,
"Opepengpeng lape sio at nge iong
pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut Toto
nena hekerkerenga lape tu hite iong.
Pomalam lape te hetue tum nem ke i
NeHalang Tuna nge pengpeng toto.
36 Onau lange alom Elisapet. Te
teke i hoho erochro pe nga etue nei
tuauna lo pe mes mule ke nena teio
iri rahtele elle.
37 ✡Ure lochloch ngana nenge anali
toto nge hana te poia NeHalang
nakuna nge poia."
38 Ol pe Maria hele, "Iau i loi. Iau
Non Soke na hekuleileinga. E nanas
mene NeHalang lemene ngana nenge
o heleia lo." Pe angkelo neu hile i pe
la sapele.

Maria Lake Nau Toto Elisapet

39 Mala ero mana pe Maria lohaka
ke langa kileng e nga lut nge Iutea.
40 La pe i teu nga Sakarias na pele
pe hele "Uach toto." lange Elisapet.
41 Pe Elisapet longe Maria na he-
lenga pe amneia tuna nge sechsech
nga letena pe Opengpeng hemute i
42 pe hele haka sapele, "NeHalang
pete tote iong nge hehei lochloch pe
pete tote tum nenge lape o hoe nem.
43 Pomere toto nge ak Non Soke
tana at ke nau tote iau?
44 Iange e longe iong nge o hele
uach at nge iau pe tuk iech toto pe
sechsech nga letek.

✡ **1:27:** Mat 1:16, 18 ✡ **1:31:** Isa 7:14; Mat 1:21-23 ✡ **1:32:** 2Sa 7:12, 13, 16; Isa 9:7 ✡ **1:37:** Gen 18:14 ✡ **1:46:** 1Sa 2:1-10

45 Non Soke pete iong lo iange letem
manmanna ia na helenga nge lape
lohot ke manmanna toto."

Maria Ana Utunga

46 ✡Maria hele,
"Nga letek lochloch e heto heke Non
Soke.
47 Iau e iech toto nge NeHalang
nge mene mule iau!
48 Iange iau heie mana nga ich
pe i letena metene iau.
Hulua nenge tetu nga etue nei
pe nga etue lochloch nga hoena
lape te hetue iau ke hei nge NeHalang
heiech ia.
49 Iange NeHalang na kerkerenga halang
poia ure papalau ngana ke lohot nge
iau.
Ia I na poinga pengpeng toto.
50 ✡NeHalang letena poreke ia iri
lochloch nenge te mataua I.
Iri nenge te tu nga etue nei pe nga
hoena pule
51 ✡Hana nenge tetal heke iri nga leteria toto
NeHalang tul hote penna pe na
kerkerenga sisparai sue iri.
52 ✡Naungaala nemur nenge tetal
heke iri ke kokoes
NeHalang tal sio tote iri.
Pe iri nenge teau sio tote iri nga NeHalang matana,
NeHalang tal haka tote iri langa
lut.
53 ✡NeHalang tunge ure urana ngana
mur
lange iri nenge reria ute hel ero.
Pe iri nenge reria ure halang
NeHalang kulosia iri pe te patpata mana ke tela ol.
54-55 ✡NeHalang halaua Israel mur
pe letena ia Apraham pe na tete
mur
nga etue lochloch.
Iange letena metene helenga utona
nem
nenge heleia lange rera tete mur
nge nike."

56 Iok laol, Maria tu luluch nge Elisapet ke teio mol het pe la mule nga na
kileng.

Elisapet Hoe Ioanes

57 Elisapet ana etue nenge hoho ia
lohot pe hoe tuna tamane ngana e.
58 Elisapet na kileng ngana mur pe
alona mur te longe nge Non Soke poi
ke urana toto lange i pe iri lochloch te
iech luluch nge i.
59 ✡Pe kol nem ana etue iri rahtele
mol (8) pe te riria i pe te teke te hetue
i ke ene Sakarias.
60 Pe tana hele ele iri, "Ero! Ene
laka Ioanes."
61 Pe alona mur te hele, "Iong alom
mur eria pomam ero!"
62 Ke het pe tepoi urume reria onteinga nga peria lange Sakarias pe te
onteia i, "Kol nei lape ene pomere?"
63 Pe Sakarias ontei rara alalaha
sachana ke has haka ia. Pe la has sue
ke ene Ioanes. Ol pe iri lochloch te
esia pe te rura.
64 Pe nga etue neu pengpeng
Sakarias hanna olha ke hele mule pe
heto heke NeHalang.
65 Pe na kileng ngana mur te rura
toto pe singiria matau nga urene nge
lohot. Pe te hesongia helenga ke
ronge kileng mur nga lut nge Iutea.
66 Iri lochloch ngana nenge te longe
leteria tuanin raraia pe te ontei, "Kol
nem mam lape lohot ke i utar?" Pe te
eteia nge Non Soke na kerkerenga tu
hit mene i.

Sakarias Hetatalo Ngana

67 Opepengpeng hemuta heke
Ioanes temene Sakarias pe haliu hot
sapele NeHalang na helenga:
68 ✡ "Ta heto haka tote NeHalang
Israel mur aria Non Soke!
Iange i sio at ke halaua nena hana
mur
pe mene mule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
69 ✡Pe tung sue hemasinga e nge na
kerkerenga halang
ke hemas mule ita lochloch.

✡ **1:50:** Psa 103:13, 17 ✡ **1:51:** 2Sa 22:28 ✡ **1:52:** Job 12:19; 5:11; Psa 147:6 ✡ **1:53:** Psa 34:10
✡ **1:54-55:** Gen 17:7; Psa 98:3; Mic 7:20 ✡ **1:59:** Gen 17:12; Lev 12:3; Luk 2:21 ✡ **1:68:** Psa 72:18
✡ **1:69:** Psa 18:2

Pe i nenge hemasmas nem at nga mata nenge Teuit
(NeHalang nena hekuleileinga).
70 Hetatalonga mur nge nike te hele hote
na helenga kerkereng ngana mur.
71 ✡Ke te teke NeHalang mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
pe nge iri nenge muteria taua ita ero.
72 ✡Pe NeHalang hele ke teke
lape letena ia rera tete mur
pe letena metene helenga tomunga hel
nenge pengpeng toto.
73 ✡Nena helenga utona nenge heleia lange Apraham ma ke mai:
74 NeHalang lape mene mule ita
nga rera ngarang mur peria
ke ta ume mana nge i pe ta mataua
rera ngarang mur ero ol.
75 ✡Pomalam laka poinga poreke ngana e tu nge ita ero
pe ta pengpeng toto nga NeHalang matana
nga etue lochloch nenge tatu nga ich."
76 ✡Sakarias hele lange tuna, "Iau tuk iong pe lape te hetue iong NeHalang nenge I Soke nga Lut Toto nena hetatalonga. Iong lape iong muka nge Non Soke ke o hepengia nena kue.
77 ✡Pe o hele lange hana lochloch ke NeHalang lape hemas mule iri ke pomai: lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto.
78 ✡NeHalang letena poreke hali ia ita nga rera poinga poreke ngana mur pe tangtang ia tutuna mur ita ke poi ke manga chaia matana nenge haka
79 pe tualeme sio at nga tapa pe tua hatalia ita nenge ta tuteu nga metenga ana mulil. Pe henonoua ita nga kue nenge langa tunga nge nek."
80 Iok, Ioanes lumngana pupuo pe opene pupuo ke soksoke pe kerkereng. Pe tu manmana nga ich sana lomona e ke la het nga etue nenge i sipona hetei hote i langa hulua mataria nge Israel.

2

Maria Hoe Iesus (Mat 1:18-25)

1 Nga etue nemur non soke nenge Rom ene Agastus tunge helenga kerkerengana nga sisalanga nge hehei pe hana ke lape hot nga kileng lochloch nenge Rom nauele iri.
2 Pe sisalanga nem talun nga etue nenge Kirinius nauele kileng Siria.
3 Pe hulua lochloch tela mule nga reria kileng una mur ke tehas sue eria mur.
4 Ol pe Iosep lohaka nge Nasaret nge Kalelea ke la mule nga na kileng una nge Petlehem nge Iutea. Iange kileng nem non soke Teuit na kileng huna. Pe Teuit i Iosep nette pengpeng. Pomalam Iosep la mule nga kileng neu.
5 Iosep iri nai Maria tela iange tetal helenga ke telei hel. Tela pe Maria sana lo.
6 Pe nga etue nenge tetu nge Petlehem Maria hoho.
7 Hoe tuna tamane ngana e pe ruchite i nga ruchinga hit sachanchana mur. Ruchite pe hemara sue i nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga. Iange pele nenge lang mur te muta lochloch lo.

Sipsip Ana Naungaala Mur Pe Hekulkulonga Mur

8 Sipsip ana naungaala mur hel te umume nga miliko neu pe tetu ke kangkanga pol nga kileng nenge Petlehem.
9 Ol pe Non Soke na angkelo e lohot nge iri pe kerkerenga palau ngana nenge NeHalang tualeme sio lange iri. Te esia pe te matau toto.
10 Pe angkelo nem hele, "A matau ero! Iau eat ia helenga urana toto ngana nge imo, pe lape poia hulua lochloch ke te iech toto pule.
11 Nga etue nei pengpeng nga Teuit na

✡ **1:71:** Psa 106:10 ✡ **1:72:** Gen 17:7; Psa 105:8-9 ✡ **1:73:** Gen 22:16-17 ✡ **1:75:** Tit 2:12-14
✡ **1:76:** Isa 40:3 ✡ **1:77:** Jer 31:34 ✡ **1:78:** Isa 60:1-2

kileng huna te hoe non nenge hemasmas. Pe i Kristus, ara Non Soke nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia at.
12 Poinga nenge hemallaha hote ke helenga nei manmanna lape lohot ke pomai koi; ala pe a naue i nge te ruchite i nga ruchinga hit sachanchana mur pe te hemara sue i nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga."
13 Angkelo nem hele ke het pe ueiuei mana angkelo mur hel pule nge iri halang toto temes luluch nge i pe te heto heke NeHalang ene ke pomai:
14 ✡ "Ta heto heke NeHalang nge i Non Soke nga lut nga tapa. Pe tunga nge nek lape tu hite iri nenge NeHalang iech ia iri!"
15 La ol pe angkelo nemur te hile iri pe te haka la mule nga lut nga tapa. Pe sipsip ana naungaala nemur te hele tele hel nge iri, "Ita ol! Tala nge Petlehem ke tanau urume ure nenge Non Soke hele at nge ita lo!"
16 Iok laol, te song ke ueiuei mana ke tela pe te lohot nge Maria pe Iosep pe turia nge masio mana nga pulumakau mur aria ngaunga ana manga.
17 Te esia ke ulo pe te hesong sapele helenga nenge angkelo heleia lange iri.
18 Pe iri lochloch nenge te longe helenga nem te rura ia pe leteria tuanin rara ia.
19 ✡Pe Maria letena metene ke nek toto pe talhit tote nga letena nge teu.
20 La sipsip ana naungaala nemur tela mule pe te heto heke tote NeHalang, nga ure nenge te longe pe te esia lo. Iange ure nemur te lohot ke pengpeng toto ke pete tote utar nenge angkelo nem hele tala ia ke ulolo.

Te Riria Iesus Singina

21 ✡Kol sune nei ana etue iri rahtele mol pe te riria singina. Pe te hetue ke ene Iesus. Ene nenge Iesus, angkelo nem tung tele nike nga tana sanaia i ero kura.

Simion Esia Iesus

22 ✡Nga etue nem Maria iri nai Iosep te nanas tau pengpeng ia hotonga nenge Moses. Ke Maria helemlem mule i nga hohonga. Ke het pe te mene turia Iesus ke iri ul tela nge Ierusalem ke te tunge i langa NeHalang matana ke pomanga tehas ia nga nena hotonga.
23 ✡Pe hotonga nem hele ke teke, "Aina tatamanna nenge tengene ana lape te tung tote iri lange NeHalang ke tutuna mur ia iri."
24 ✡Pe pule te nanasia NeHalang na hotonga ke te makia reria tunginga nenge ngie chaulum nai.
25 Nga etue neu none nge ene Simion tu nge Ierusalem pule. Pe i non urana nge longo tau totote NeHalang pe kulele NeHalang nge mene mule hana nenge Israel. Pe Opepengpeng tu luluch nge i.
26 Pe Opepengpeng hele toto lange i lo ke teke, "Lape o esia Kristus nenge Non Soke kulosia at, ke het pe o mete ol."
27 Iok laol, Opepengpeng poi heke letena pe ana non ii ke la iteu nga NeHalang na pele palaungana. Nga etue nenge Maria iri ul Iosep te mene teua Iesus langa NeHalang na pele palaungana nem
28 Simion lake lolo heke Iesus pe heto heke NeHalang pe hele;
29 "Non Soke lem hekuleileinga ana non koi iau.
O longala ke e mete sio ke nek mana ol.
Iange lem helenga pete tote
30 ✡ke enau tote lem hemasinga ana non nga matak pengpeng.
31 Pe iong sipom otal hote i
ke hulua lochloch te esia nga mataria pule
32 ✡ke pomanga lemenge palaungana
nge tualeme hatalia kue nge hana lomona mur
ke iong o mene mule iri.

✡ **2:14:** Luk 19:38 ✡ **2:19:** Luk 2:51 ✡ **2:21:** Luk 1:31 ✡ **2:22:** Lev 12:1-8 ✡ **2:23:** Exo 13:2, 12
✡ **2:24:** Lev 12:8 ✡ **2:30:** Isa 52:10; Luk 3:6; Tit 2:11 ✡ **2:32:** Isa 42:6; 49:6; 52:10

Pe lape hulua te esia i pe te heto heke
lem hana mur nge Israel."
33 Iosep iri nai Maria te longe non
nem na helenga pe te rura totoia.
34 ✡Simion pete iri pe hele lange
Maria, "Tum sune nem lape helosio
ia hulua halang nge Israel pe pule
lape hemaul heke mule hulua halang
pule nge Israel. NeHalang henonou
hote tum sune nem ke hemallaha
hote NeHalang lemene ngana nga ich
pe hulua lape lemeria ero ia pe te hele
poreke i.
35 Pe i lape hemallaha hote hana
leteria tuanin ngana mur nenge te
talkome nga leteria toto. Pe iong lape
o amneia melmelenga palaungana
nga letem kolkol ngana mur pe lem
tanginga mur ke pomanga io nge mes
teu nga singim."
36-37 Hei pakar e i hetatalonga pule.
Ene laka Ana. Pe he neu temene ene
laka Panuel. Pe i tu teu nga mata
nenge Asa. Hei neu lei mukam ke
iri nai ene tetu ke aria hesinga iri
rahtele nai ol pe ene mete. La ke la
hei pakar neu tu ke i toro kela tuauna
toto ke ana hesinga iri ana non kina
henel pe henel (84). Pe kokoes mana
la ke umume nga NeHalang na pele
pe heto hekeke NeHalang. Heo nga
ngaunga pe hetalaulau manmana.
38 Pe nga etue neu saolia Iosep
iri nai Maria nge te laia Iesus nga
NeHalang na pele. Saolia iri pe heto
heke NeHalang sapele pe heleia kol
sune neu lange iri nenge te kulele
mene etue nenge lape NeHalang
mene mule Israel mur.

Tela Mule Nge Nasaret

39 ✡Iosep pe Maria te nanas taua
Non Soke nena hotonga ke het pe
tela mule sapele nga reria kileng nge
Nasaret nge Kalelea.
40 Pe turia Iesus pupuo ke soke pe
letena matana ngana urana toto pe
NeHalang pete tote i.

Iesus Langa Temene Nena Pele Palaungana

41 ✡Nga hesinga lochloch Iosep iri
nai Maria telala nge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto.
42 Iesus ana hesinga iri analoch pe
nai pe iri ul ke tela ke pomanga reria
poinga nike.
43-44 Iok, etue palaungana neu het
pe Iosep iri nai Maria tela mulmule
nga reria kileng pe iri nai te teke ma
Iesus koi iri ul ke teii. Teii ke sase
toto lo, ol pe te rara sapele Iesus pe
la te ontei rere i nge aloria mur pe
pekngaria mur.
45 Pe te hottaua i ero toto. Ol pe tela
te tango rara mule i nge Ierusalem.
46 Pe nga etue mol ngana te hot-
taua i nge are luluch nge hetoronga
ana hana mur nga NeHalang na pele
palaungana letena. Pe i kila ke longo
lala nge hana nemur pe onteiteia iri
pule.
47 Iri lochloch nenge te longe Kol
sune nem na helenga mur te rura toto
iange hele ke manga none nge letena
matana toto.
48 Temene pe tana te esia i pe leteria
lilil toto lange i. Pe tana hele lange i,
"Tuk, o poia imem ke pomere? Iau pe
temem letemem toto ia iong ke moat
mo tango rere iong i!"
49 Pe Iesus tuacholia iri, "A tango
rere iau ke? Iau etu manmana nga
temek nena pele pe imo a eteia ero
kai?"
50 Pe temene pe tana iri nai te eteia
na helenga luna ero.
51 ✡La Iesus lohaka luluch nge
temene pe tana ke tela mule nge
Nasaret. Pe nge Nasaret Iesus longo
tau tototo iri. Ure lochloch ngana
nemur Maria talhit tote nga letena
nge teu.
52 ✡Iesus puo haka luluche singina
pe letena matana ngana nge lohot
ke nek toto. Pe NeHalang pe hulua
lochloch leteria urana mana nge i.

3

✡ **2:34:** Isa 8:14; Mat 21:42; 1Pi 2:8 ✡ **2:39:** Mat 2:23 ✡ **2:41:** Exo 12:24-27; 23:14-17; Deu 16:1-8
✡ **2:51:** Luk 2:19 ✡ **2:52:** 1Sa 2:26; Pro 3:4

Ioanes Nenge Henunun Nena Haliunga
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Ioa 1:19-28)

1-2 Nga etuene e NeHalang na helenga lohot nge Sakarias tuna Ioanes nga ich sana lomona e. Pe nga etue neu Pontius Pilatus nauele kileng nenge Iutea. Pe Herot nauele kileng nenge Kalelea pe tina Pilipus nauele kileng nenge Iturea pe kileng Trakonitis pule. Pe Lisanias nauele kileng nenge Apilene. Pe Teperius i non soke toto nge Rom nge nauele iri lochloch. Pe Anas iri nai Kaiapas iri tungina ana hana mur aria papalauna mur. Nga etue neu pengpeng NeHalang nena helenga lohot nge Ioanes.

3 ✡La ol, i ke langa ech nge Iortan pe haliu hote NeHalang na helenga pe hele, "A hile lemo poinga pulut ngana mur pe e henune imo. Pomalam lape NeHalang saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."

4 ✡Haliunga nei nanas taua hetatalonga Isaias na helenga nenge has sue nga na alalaha ke teke,

"None kou haliuliu nga ich sana lomona. Haliu ke teke,
'A hepengia Non Soke na kue ke kulele i.
A hepengia na kue ke pengpeng toto iange lape at pe i ia.
5 Kileng talloko sio ngana mur lape te hemuta heke mule iri
pe sasana pe hengene mur lape tesel sue iri.
Pe kue chachau ngana nemur lape te umeia iri ke pengpeng mule.
Pe kue poreke ngana mur lape telau hit mule iri pe te hepeng mule.
6 Hulua lochloch ngana nga ich lape te esia NeHalang penna
nge mene mule iri lochloch.' "

7 ✡Iok laol, hulua lochloch ngana tela nge Ioanes ke henune iri. Pe hele inin taua iri, "Ilimo alete nemur! A teke NeHalang eteia letemo tuanin ngana ero ma? Imo a sere at ke a menmene henuninga pe imo a teke ma ech nem poi ele NeHalang letena inin ngana nga lemo poinga poreke ngana mur. Ero toto la! A hul tote letemo!

8 ✡Pe a poia lemo poinga urana ngana mur ke mo eteia ke ahul mule nga lemo poinga poreke ngana mur lo. Imo nenge a teke Apraham na tete mur imo a pengpeng ero kura la. NeHalang nakuna nge ume hote Apraham nena tete mur nga um mur pe imo a teke Apraham na tete mur imo. Ute pele ero!

9 ✡Selempo koi te rahite nga ae mur huria lo ke te tele sue iri. Pe ae lochloch ngana nenge nganangaria lohot ke urana ero lape te tele sue iri pe tesau heke nga oan."

10 Pe hana nemur te onteia i, "Lape mopoi ke pomere ol?"

11 Pe Ioanes hele, "Itei nenge nena hengeron nai tunge elle lange mele nenge na ero pe itei nenge ana ngaunga lo reke lange mele nenge ana ngaunga ero pe mete ana."

12 ✡Hana hel nenge te lololoch umtutuna teat nga henuninga pule pe te onteia Ioanes, "Hetoronga imem lape mopoi ke pomere pule?"

13 Pe Ioanes hele, "Te talue umtutuna hia nenge lape a mene, a mene pengpengia pe aele heke ero."

14 Pe palinga hel ana hana mur te onteia i pule, "Pe imem? Lape mopoi ke pomere ol?"

Pe Ioanes hele lange iri, "A palia mele hel pe a loloch mene reria umtutuna ero. Pe a pallaka ia mele hel pe a keme mana nge iri ero. A iech mana nga urumo nenge a mene."

15 Te longe Ioanes na helenga mur pe leteria haka pe nga ramaria te teke lape i Kristus nenge NeHalang hele tala ia nike ke lape kulosia at.

16 ✡Pomalam ol pe Ioanes hele lange iri lochloch, "Iau lape e henun mene imo nga ech mana pe mele nge palaungana toto nge iau lape nananas. Pe iau e urana ero pule

✡ **3:3:** Ume 13:24 ✡ **3:4:** Isa 40:3-5 ✡ **3:7:** Mat 12:34; 23:33 ✡ **3:8:** Ioa 8:33, 39 ✡ **3:9:** Mat 7:19
✡ **3:12:** Luk 7:29 ✡ **3:16:** Ume 13:25

nge e poi hote apena ana ae ulina.
Pe mele nem lape henune imo nga
Opepengpeng pe nga oan.
17 Pe i lape mene mule nena hana
mur ke pomai; lape mene kakop pe
sochote mioka ulina mur pe ngan-
ngana mur takiraua iri ke muria elle.
Ke het pe sau heke ulina mur nga oan
sapel lala ngana nenge tu ke koko."
18 Pe nga poinga hel pule Ioanes
haliu ia NeHalang na helenga urana
toto ngana lange hehei pe hana ke te
hile reria poinga pulut ngana mur.
19 ✡Non soke Herot nauele kileng
nenge Kalelea pe lei mule ene tana
Herotias. Pe pule poia poinga hel nge
poreke toto. Pe Ioanes na helenga nei
tua tau pengpeng ia Herot.
20 Pomalam Herot poia poinga
poreke toto ngana nenge tal teua
Ioanes nga tuele au ngana.

Ioanes Henune Iesus (Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)

21 Iok, Ioanes henune hehei pe
hana lochloch ke het pe henune Iesus
ol. Iesus hetalaulau pe ulu alchach
hatalia tapa.
22 ✡Pe Opepengpeng sio at pe
nakuna pomanga ngie chaulum. Pe
helenga e sio at nga tapa, "Iong mana
tuk toto nge e mete pe e iech toto nge
iong."

Iesus Nena Tete Mur (Mat 1:1-17)

23 ✡Iesus ana hesinga teke lala ke
iri ana non kina elle pe analoch (30)
pe talun sapele ana ume. Pe hulua
te teke Iesus temene Iosep pe Iosep
temene Heli.
24 Pe Heli temene Matat. Pe Matat
temene Liuai. Pe Liuai temene Melki.
Pe Melki temene Ianai. Pe Ianai
temene Iosep.
25 La Iosep temene Matatias pe
Matatias temene Amos. Amos
temene Nahum pe Nahum temene
Esli. Esli temene Nakai pe Nakai
temene Mat.
26 Mat temene Matatias pe Mata-
tias temene Semein. Semein temene
Iosech pe Iosech temene Iota.
27 Iota temene Ioanan pe Ioanan
temene Resa. Resa temene Serupapel
pe Serupapel temene Sealtil. Sealtil
temene Neri pe Neri temene Melki.
28 Melki temene Atti pe Atti temene
Kosam. Kosam temene Elmatam pe
Elmatam temene Er.
29 Er temene Iosua pe Iosua temene
Elieser. Elieser temene Iorim pe
Iorim temene Mattat. Mattat temene
Liuai pe Liuai temene Simeon.
30 Simeon temene Iuta pe Iuta
temene Iosep. Iosep temene Ionam
pe Ionam temene Eliakim.
31 Eliakim temene Melea pe Melea
temene Menna. Menna temene Mat-
tata pe Mattata temene Natan. Natan
temene Teuit pe Teuit temene Iesi.
32 ✡Iesi temene Opet pe Opet
temene Poas. Poas temene Salmon
pe Salmon temene Nason.
33 Nason temene Aminatap pe Am-
inatap temene Atmin. Atmin temene
Ani pe Ani temene Hesron. Hesron
temene Peres pe Peres temene Iuta.
34 La Iuta temene Iakop pe Iakop
temene Isak. Isak temene Apraham
pe Apraham temene Tera. Tera
temene Nahor pe Nahor temene
Seruk.
35 Seruk temene Reu pe Reu
temene Pelek. Pelek temene Eper pe
Eper temene Sela.
36 ✡Sela temene Kainan pe Kainan
temene Arpaksat. Arpaksat temene
Sem pe Sem temene Noa. Noa
temene Lamek pe Lamek temene Me-
tusela.
37 Metusela temene Enok pe Enok
temene Iaret. Iaret temene Maha-
lalel pe Mahalalel temene Kenan.
38 ✡Kenan temene Enos pe Enos
temene Set. Set temene Antam pe
Antam temene NeHalang.

4

Non Poreke Ngana Totoia Iesus (Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

✡ **3:19:** Mat 14:3-4; Mak 6:17-18 ✡ **3:22:** Ioa 1:32 ✡ **3:23:** Luk 4:22; Ioa 6:42 ✡ **3:32:** Rut 4:17-22
✡ **3:36:** Gen 11:10-26 ✡ **3:38:** Gen 4:25-26

1 Ioanes henune Iesus nge Iortan
ke het pe Opepengpeng hemute i pe
mene i ke langa ich sana lomona.
2 Pe nga lamau Iesus tuke ana etue
iri ana non kina nai (40) pe non
poreke ngana totoi ke helosio ia i.
Nga etue lochloch ngana nemur Iesus
ngaua ngaunga e ero pe nga hoena
mete ana toto ol.
3 Iok laol, Non Poreke ngana neu
hele lange i, "Teke iong NeHalang
tuna toto o tunge helenga kerkereng
ngana langa um nei ke hul ke am
ngaunga ia."
4 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang
nena hotonga hele ke teke, 'Hana pe
hehei te mene maulinga ke koko nga
ngaunga mana ero.' "
5 Pe Non Poreke ngana mene
heke i langa kileng e nga hengene
palaungana. Pe mala ero mana pe
henonoua i langa kileng lochloch
ngana nga ich.
6 Pe hele lange i, "Lape e tunge
lem kerkerenga palaungana nenge
o nauele kileng lochloch ngana ne-
mur. Pe ure lochloch ngana nga
kileng nemur iong lem ia ol. O esia
ure lochloch ngana nemur te tung
lochloche at nge iau lo. Pe lape e tung
pulut mene lange mele pele mana
nga iau lemek ngak.
7 Nenge teke o heto heke iau lape e
tunge ure lochloch ngana nei ke lem
ol."
8 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang
nena hotonga hele ke teke, 'O heto
heke NeHalang am Soke pe oume
mana nge i!' "
9 Ol pe non poreke ngana neu mene
Iesus lange Ierusalem pe hetakila
heke i nga NeHalang na pele palaun-
gana ona nga lut toto pe hele lange i,
"Nenge teke iong NeHalang tuna toto,
o tamu hot lamai ke o losio langa ich.
10 ✡Iange NeHalang nena hotonga
hele ke teke,
" 'NeHalang lape kulosia na angkelo
mur
ke tenau ele iong.
11 Lape tera hit heke mene iong nga
peria
pe lape um riria apem ero toto.' "
12 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang
na hotonga hele ke teke, 'O totoi ia am
Non Soke NeHalang ero. Pe oech ia
i ke nanasia lemem ngam mana ero
toto.' "
13 ✡Non Poreke ngana neu totoi ke
helosio ia Iesus nga poinga lochloch.
Ke het pe ua ana iange nga hoena
lape at tau mule i.

Iesus Talune Ana Ume Nge Kalelea (Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 La ol pe Iesus la mule nge Kalelea
pe Opepengpeng na hekerkerenga tu
luchluch nge i. Pe pingana song nga
kileng lochloch ngana nga lamau.
15 Iesus hetoro nga hetoronga ana
pele mur pe hulua lochloch ngana te
heto heke i.

Iesus Na Kileng Nganangana Mur Lemeria Ero Ia I (Mat 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 La Iesus la mule nge Nasaret nga
kileng nenge i soke ia. Pe nga Sapat
ana etue Iesus la mule nga hetoronga
ana pele ke pomanga popoia lo. Mes
haka ke sisia NeHalang nena hotonga
mur
17 pe te tunge alalaha nenge het-
atalonga Isaias lange i. Iesus ulele
alalaha neu langa helenga nenge
tehas ia ke pomai,
18 "Non Soke opene koi tu luluch nge
iau
iange i sipona hesilei hote iau
ke e haliu hotote nena helenga
urana toto ngana.
Helenga urana toto ngana nei e haliu
hote lala nge
hehei pe hana nenge eria haka
ero pe reria ure ero toto nga
ich nei.
Pe kulosia iau ke e haliu hot ke po-
mai:
Iri nenge tetu teu nga kileng au
ngana te lohotot.
Pe iri nenge mataria hit te nachnau.
✡
19 Pe e haliu ke e teke, etue nem at lo

✡ **4:4:** Deu 8:3 ✡ **4:8:** Deu 6:13-14 ✡ **4:10:** Psa 91:11-12 ✡ **4:12:** Deu 6:16; 1Ko 10:9 ✡ **4:13:** Hip 2:18; 4:15 ✡ **4:18:** Isa 61:1-2

nenge lape Non Soke mene mule
na hana mur lochloch."

20 Iesus lulit mule hetatalonga Isaias nena alalaha tunge lange mele nenge atia pe are sio. Pe hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele letena neu mataria tuit mene i.

21 Ol pe hele lange iri, "Helenga chonna nenga NeHalang nena hotonga nei lohot ke manmanna heueu nei, ngana laka e sisia ke a longe ke ulolo."

22 ✡Pe iri lochloch leteria urana toto pe te rura iange ana non hele ngana ia helenga nemur ma ke urana toto. Pe te hele, "I mai Iosep tuna kai!?"

23 Pe Iesus hele lange iri, "Imo lape a hele at nge iau ke pomai, 'Iong o hemaul mule iong. Iange iong non nenge o nauelele haleles kina mur. Ure nemur nenge o poia nge Kapernam o poia nga lem kileng pengpeng.'

24 ✡ "E hele ke manmanna toto lange imo. Hetatalonga e nena kileng nganangana mur pengpeng lemeria ero ia i.

25 ✡Nge nike pakarkar una mur halang toto nge Israel nga etue nenge Elaisa. Pe nga etue nem pitte mol ero ke hesinga iri mol pe hakekena. Pe uringa palaungana toto lohot nga ich lochloch.

26 ✡A longo at nge iau. Manmanna toto ke NeHalang kulosia Elaisa ke lange pakarkar una mur nge Israel ero. Kulos mene i ke lange pakar e nge tutu nge Sarepat nga kileng nenge Saiton.

27 ✡ "Pe nge Israel nga etue nenge Elisa, hulua halang temene haleles poreke toto ngana nenge ngaungaua singiria. Pe elle nge iri Elisa hemas mule i nga haleles nem ero toto. Pe Elisa hemas mene ne Naman nge na nge Siria."

28 Iok laol, hulua lochloch ngana nenga hetoronga ana pele te longe helenga nei pe leteria inin toto.

29 Te lohaka pe te onrung hote Iesus nga kileng neu pe temene i langa hengene. Pe te teke tesau hot tote i ke losio ke mete.

30 Pe ero, ana non iteu mana nga hulua nemur tunangaria pe la sapele.

Iesus Keres Taua Uneinei (Mak 1:21-28)

31 Ol pe Iesus i sio lange Kapernam nga kileng nge Kalelea. Pe nga Sapat ana etue Iesus hetore hehei pe hana.

32 ✡Hehei pe hana te rura totoia Iesus na helenga iange meena pe tua tote leteria.

33 Nga hetoronga ana pele neu letena none nge uneinei tuteu nge i alngana hot ke palaungana toto.

34 "Ah! Iesus nenge Nasaret o teke oat ke o potaria imem? O teke oat ke opoi poreke imem? E eteia iong ke ulolo. Iong pengpeng toto nge NeHalang kulosia iong ke oat."

35 Pe Iesus keres taua uneinei neu pe hele, "O reng ol pe oua hot nge non nem!" Pe uneinei neu tamal sue non neu langa ich pe ua hot sapele nge i pe non neu singina urana mana.

36 Pe hehei pe hana te esia ure nei pe te rura toto pe te hele el nge iri, "Helenga utar nemai? Helenga nei kerkereng toto i nenge keresia uneinei mur pe te ua hot."

37 Pe Iesus pingana song ke rongo heke kileng lochloch ngana nga kileng neu.

Iesus Hemasia Hulua Halang (Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)

38 La Iesus i hot nga hetoronga ana pele neu pe langa Simon na pele. Pe Simon uene, haleles poia ke singina milanglang toto pe te hele urume i lange Iesus.

39 Ol pe Iesus la ke mes nga ana hei na hete ilina pe hele ke kerkereng toto langa haleles neu. Iesus hele pe haleles neu het sapele nge hei neu. Haleles het pe hei neu loaka pe tun sapele aria.

✡ **4:22:** Luk 3:23; Ioa 6:42 ✡ **4:24:** Ioa 4:44 ✡ **4:25:** 1Ki 17:1, 7 ✡ **4:26:** 1Ki 17:8-16 ✡ **4:27:** 2Ki 5:1-14 ✡ **4:32:** Mat 7:28-29 ✡ **4:41:** Mat 8:29; Mak 3:11-12

40 Sinanga matana puluch lo pe hulua halang te atia aria haleles mur nge Iesus. Pe Iesus tal heke penna nge iri pe iri lochloch aria haleles het.
41 ✡Pe uneinei mur te ua hot nge hana halang pe te alngaria ke mai, "Iong NeHalang tuna!" Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange uneinei nemur, pe poia iri ke te hele ero iange te eteia ke Iesus i Kristus nem.
42 Uach sio lo pe Iesus i ke langa kileng e nge mele tuaia ero. Pe hulua te tango rere i pe te hottaua i pe te hele ele i ke lohaka hatalia iri ero.
43 Pe ero. Iesus hele lange iri, "Iau lape ela nga kileng hel pule ke e haliu hote Temek nena helenga urana toto ngana lange hehei pe hana. E haliu nga etue nenge hehei pe hana tenau haka lange NeHalang aria Soke. Pe NeHalang nauele iri lochloch ngana ke nek. Ela nga ume palaungana nem iange NeHalang kulos sue iau ke e poia."
44 ✡Ol pe Iesus la ke haliu nga hetoronga ana pele mur nge Iutea.

5

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur (Mat 4:18-22; Mak 1:16-20)

1 ✡Iok, nga etuene e Iesus mesmes nga ech hetaliliu ngana palaungana ililna nge Kenesaret. Ol pe hulua halang te emurung hite i pe hel te teke te longo toto nga NeHalang na helenga. Pomalam te pururum teu nga pekngaria mur koaria ke tela rochroi toto.
2 Pe Iesus esia aka nai nge te ele heke nga peipei. Pe hana nenge te olole ruo nga sulang nemur ngaria kou te lomlomo hoat.
3 Ol pe Iesus lake kila teu nga Simon nena sulang pe hele lange i ke ele hote sulang neu ke mana hot la pol nge hot. Ke Iesus are teu nga sulang neu pe hetore hulua nemur.
4 Iesus hetore hulua nemur ke het pe hele lange Simon, "O hepu hote lem sulang ke lange ech leme ngana pe imo ul pekngam mur a hemes sue hoat ke a hole ruo."
5 ✡Pe Simon tuacholia, "Non Soke, imem pum toto ia hoat nei hesio ngana nga miliko lo i! Pe emem ero toto. Pe lape e hesio mule hoat nei ke pomanga o hele ngam."
6 Iok laol, te hesue hoat nemur pe te hole ruo nge halang toto nge poia hoat nemur ke te teke te uch ulu.
7 Pe te iua pekngaria mur nga aka e pule ke teat ke te halaua iri. Teat ke te hemuta heke sulang nai neu nga ruo ke te puluch par.
8 Pe Simon Petrus esia ure nenge lohot pe tualou sio nga Iesus matana pe hele lange i, "Non Soke oua toto ak iange iau lek poinga poreke!"
9 Petrus poi ke pomau iange iri ul pekngana mur te rura toto nga ruo lochloch ngana nenge teole.
10 Pe Petrus pekngana nai pule Ieims pe Ioanes Sepeti tutuna mur te rura pule.

Ol pe Iesus hele lange Simon, "O matau ero. Heueu pe laol lape o menmene hana ke pomanga ruo nge o hole nga hoat."
11 ✡Iok, te ele heke sulang mur nga peipei pe te hile sue ure lochloch pe te hile sue aria ume mur nenge te holole hoat pe te nanasia Iesus.

Iesus Hemas Mule None (Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Iok, Iesus langa kileng e pe nga kileng neu none tu. Pe non nem tu poreke toto ia haleles poreke toto ngana nenge ngau hohoa singira. Pe nga etue nenge esia Iesus talsio tote i pe hele ke teke, "Non Soke, nenge teke lemem toto o hemasia iau!"
13 Pe Iesus tal heke penna nge non neu pe hele, "Oe lemek toto. Singim lemlem mule!" Pe haleles neu het sapele nge non neu.
14 ✡Pe Iesus hele ke kerkereng toto lange i, "O hele pulut rara lange mele ero toto. Ola ke o heteia singim lange tunginga ana non. Pe o makia lem tunginga hel ke o nanasia hotonga nenge NeHalang tunge lange Moses.

✡ **4:44:** Mat 4:23 ✡ **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10 ✡ **5:5:** Ioa 21:3-8 ✡ **5:11:** Mat 19:27 ✡ **5:14:** Lev 14:1-32

Pomalam hulua lochlolch te eteia ke
singim urana mule lo."
15 Pe Iesus pingana song ke langa
tau toto pe hulua halang te atat ke te
longo nge i pe te teke Iesus hemaulia
iri nga aria haleles mur.
16 Pe kokoes Iesus ua kome ke heta-
laulau nga kileng nenge nganangana
ero.

Iesus Hemasia None Nge Apena Mete
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Nga etuene e Iesus hetottoro pe
Paresio mur pe hotonga ana het-
oronga mur teat nga kileng nemur
nge Kalelea pe Iutea pe Ierusalem.
Hana nemur teare lamau pule. Pe
Non Soke tunge na hekerkerenga
palaungana lange Iesus ke hemas
mule haleles mur.
18 Hana hel te takisia none nge
apena mete luluch nga na hete pe te
teke te teuia langa pele letena ke tetal
sue i nga Iesus matana.
19 Hulua halang ol pe te tango rara
kue e nge te mene teua non neu lange
teu. Ol pe te takis heke i langa pele
ona teal hatalia pele pulpulna pe te
heon sue pe te hesue i luluch nga
nena hete ke langa hulua tunangaria
nga Iesus matana pengpeng.
20 ✡Iesus esia leteria manmanna
ngana pe hele lange non neu, "Nein-
gak, e saua lem poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto lo."
21 Pe hotonga ana hetoronga mur
pe Paresio mur te hele te hele hel nge
iri, "Itei pane mai? Mele nei hele
poreke tote NeHalang i! Teke i utar
toto pamai? NeHalang i toro mana
nge saua rera poinga poreke ngana
mur ke te lasus!"
22 Iesus eteia leteria tuanin ngana
mur pe hele lange iri, "Pomere nenge
letemo tuanin rara ke pomam ia ure
nemur?
23 Semel ngana nge e hele ke e teke,
'E saua lem poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto lo.' Pe anali toto nge e
hele ke e teke 'O loaka pe oi.'
24 ✡Heueu lape aes tote nga
matamo nge Non Tuna na kerk-
erenga palaungana nga ich nge saua
poinga poreke ngana mur." Iok, hele
lange non nenge apena mete neu, "E
hele lange iong, o lohaka pe o mene
lem tako pe ola nga lem pele!"
25 Ueiuei mana pe non neu lohaka
nga iri lochloch mataria mene heke
nena manga pe langa nena pele pe
heto hekeke NeHalang.
26 Pe hulua lochloch ngana nemur
te rura toto pe te matau pe haria
kangkanga mana nga ure nenge lo-
hot pe te heto heke NeHalang pe te
hele, "Heueu mana nei ta naue ure
nemur nenge ta esia iri erochro nge
nike."

Iesus Iua Liuai
(Mat 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Iok, Iesus hile kileng neu pe i ke
la pe esia Liuai nge arare nga nena
ume ana pele nenge lololoch umtu-
tuna ia. Pe Iesus hele lange i, "O
nanasia iau."
28 Pe Liuai lohaka pe hile sue
ure mur lochloch ngana pe nanasia
Iesus.
29 Ol pe Liuai poia Iesus ana
ngaunga palaungana pe hana halang
toto nge iri nenge te lololoch umtu-
tuna pe hana hel pule tela ke te ngau
luluch nge Iesus.
30 ✡Paresio mur iri ul aria hotonga
ana hetoronga mur te ngunngunu pe
te hele lange Iesus na hana mur. Pe
te ontei, "Pomere pa nenge o ngau pe
oin luluch nge hana nenge te lololoch
umtutuna pe nge hana porekreke
ngana nemur pamam?"
31 Pe Iesus tuacholia reria helenga,
"Iri nenge singiria haleles mana tela
nge non nenge umume nga haleles
ana pele pe iri nenge singiria haleles
ero tela ero nike.
32 Iau eat mana nge iri nenge mu-
teria toto ke te hulia reria poinga
poreke ngana mur pe te nanas mule
iau. Pe iri nenge te teke iri siporia te
pengpeng lo eat nge iri ero."

✡ **5:20:** Isa 43:25; Luk 7:48 ✡ **5:24:** Ioa 5:8 ✡ **5:30:** Luk 15:1-2

Onteinga Nga Heonga
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Hana hel te onteia Iesus, "Pomere nenge Ioanes nena hana mur pe Paresio mur reria hana mur teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke kokoes pe lem hana mur ero?"
34 ✡Iesus tuacholia, "Nenge teke none ngesia nehei, lape heo ele hulua nga ngaunga pule? Ero toto la!
35 Pe non nenge ngesnges ana etue nenge lohaka hatalia iri lape at. Nga etue nem hulua lochloch ngana nem lape teheo nga ngaunga ol."
36 Iok, Iesus heleia helenga opene e pule, "Mele chach ia nena hengeron heueu ngana pe sima hite langa hengeron nike ngana ero. Nenge teke poia ke pomam lape poi poreke hengeron heueu ngana nem nge tachach ia. Pe lape poia hengeron nike ngana nem ke nakuna poreke pule.
37 Pe pule mele ling teua uain heueu ngana langa kina nenge nike ngana ero iange sosolos. Nenge teke poia ke pomam lape poia kina nike ngana nem ke chach pe pasiling hot, pe kina nem poreke sapele.
38 Ke lape a ling teua uain heueu ngana langa kina nenge heueu ngana pe makuk.
39 Pe mele lemene taua uain heueu ngana ero ol nenge teke inia nike ngana lo. Pe mele neu hele, 'Nike ngana nem urana.' "

6

Iesus Hetore Ita Nga Poinga Nenge Ta Poia Nga Sapat Ana Etue
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

1 ✡Nga Sapat ana etue Iesus iri ul nena hana mur tei teu langa ume e. Pe Iesus nena hana mur te sohe uit nganangana pe te soch hote paena pe te ngaua.
2 ✡Pomalam Paresio mur te onteia Iesus, "Rera hotonga hele ke teke tapoi ke pomam nga Sapat ana etue ero. Pe pomere nenge lem hana mur tepoi ke pomam?"
3 ✡Pe Iesus tuacholia iri, "Imo mam a sisia non soke Teuit poi ngana nge nike ero? Nga etue nenge iri ul nena hana mur te mete aria?
4 ✡Te mete aria toto pe ana non i teu langa NeHalang nena pele pe mene ngaunga nenge heo ngana ke te ngaua. Pe rera hotonga hele ke teke ngaunga nem tunginga ana hana mur mana aria."
5 Pe Iesus hele pule ke mai, "Sapat ana etue nem tokoninga koi iau Non Tuna."
6 Nga Sapat ana etue e pule Iesus hetottoro nga hetoronga ana pele. Hetottoro pe none nge penna tamalmal mete tu pule.
7 Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur hel te tango rara kue nenge te ollaka hote Iesus ke poia poinga poreke ngana e. Pe te teke tenau ala tote i pe te nachnei hit tote i nge hemas ia non neu nga Sapat ana etue.
8 Pe Iesus eteia iri lochloch ramaria ke het lo pe hele lange non nenge penna mete neu, "Omes haka pe oi hot at lakoi nga muka." Non neu mes haka pe la sapele nga muka.
9 La ke mes pe Iesus hele lange iri, "E onteia imo lochloch. Hotonga nenge ita hele ke teke ta poia ume utar mur nga Sapat ana etue? Ta halau hel mule nge ita ma ta hunel mule nge ita? Nenge teke mele nge ana haleles palaungana tu tahun sapele i ma ta hemas mule i?"
10 Iesus nau rara nge iri lochloch pe hele lange non nenge penna mete neu, "Otul hote perim mete ngana nem ke pengpeng." Pe non neu teke tul hote penna mete ngana neu ke mai pe penna urana mule sapele.
11 Pe hana nemur te esia ke mau pe leteria inin toto pe te hele tele hel nge iri nga utar nge lape te poia lange Iesus.

Iesus Hesilei Hote Nena Hana Mur Iri Analoch Pe Nai
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)

✡ **5:34:** Ioa 3:29 ✡ **6:1:** Deu 23:25 ✡ **6:2:** Ioa 5:10 ✡ **6:3:** 1Sa 21:1-6 ✡ **6:4:** Lev 24:5-9

12 Nga etuene e Iesus i haka langa
kileng chouchou ngana e ke heta-
laulau. Pe hetalaulau nga kileng neu
ke la uach sio.
13 Ol pe iua nena hana mur
lochloch pe hesilei hot ke analoch
pe nai pe hetue iri ke nena hekulku-
longa mur.
14 Eria koi nemur: Simon (nenge
Iesus hetue ke ene Petrus) pe tina
Antreas pe Ieims pe Ioanes pe Pilipus
pe Patolomius
15 pe Mateus pe Tomas pe Ieims
(nenge Alpeus tuna) pe Simon (nenge
te hetue i ke Emo Kina)
16 pe Iutas (nenge Ieims tuna) pe
Iutas Iskariot (nenge Iesus nena non
ia pe poi poreke mule lange Iesus).

Iesus Hetottoro Pe Hemasmas (Mat 4:23-25)

17 Iesus hile kileng chouchou
ngana neu pe iri ul nena hana nemur
tei sio. Tei sio pe la temes nga
kileng mosngana luluch nge na hana
mur hel pule nge halang toto. Pe
hulua halang teat nge Iutea pe nge
Ierusalem pe nga ruach ilina pule
nge Tir pe Siton.
18 Iri lochloch te teke teat ke te
longo Iesus nge hetottoro pe te teke
hemas mule iri nga aria haleles mur.
Iri nenge uneinei tuteu nge iri teat
pule pe Iesus hemas mule iri.
19 Pe hulua lochloch ngana te teke
tera nge i iange kerkerenga nem lo-
hot manmana nge i pe hemasia iri
lochloch.

Tunga Urana Ngana Pe Poreke Ngana (Mat 5:1-12)

20 Ol pe Iesus naula nge na hana
mur pe hele,
"Imo nenge lemo ure halang ero, a
iech toto
iange atu teu nga NeHalang nena
naualanga lo!
21 ✡Imo nenge a meteamo nga ich
heueu nei, a iech pule
iange lape samo una nga hoena.
Imo nenge a tangtang pe letemo
meena toto heueu nei,
a iech iange nga hoena lape a
melmel mule.
22 ✡ "Imo nenge a nanas tote Non
Tuna pe hana muteria taua imo ero
toto pe te tanga selel amo, a iech!
23 Nenge teke ure nei lohot nge imo,
a iech toto pe ahes haka iange urumo
palaungana kou kulele imo nga lut
nga tapa.
24 "Pe imo nenge lemo ure halang
heueu nei, a iech ero ol
iange atu ngamo nenge urana
toto a mene ke ulolo!
25 Pe imo nenge samo huna heueu
nei, a iech ero ol
iange nga hoena lape a meteamo
toto!
Imo nenge a melmelmel heueu nei, a
iech ero ol
iange nga hoena lape a tang
manmana ol!
26 Pe imo nenge hulua te heto hekeke
imo, a iech ero ol
iange nge nike hulua nemur re-
ria tete mur te heto hekeke
hana nemur nenge te pallak-
laka ke iri hetatalonga."

Mutemo Taua Lemo Ngarang Mur (Mat 5:38-48; 7:12a)

27 Pe Iesus hele mule, "E hele lange
imo nenge a longo atat nge iau.
Letemo la mule pe lememo tau mule
lemo ngarang mur pe apoi ke urana
mule lange iri nenge lemeria ero ia
imo pe te tanga selel amo.
28 A pete iri nenge te hele tautaua
imo pe a hetalaulau iri nenge tepoi
porekreke imo aria.
29 Nenge teke mele te pele iong o
hulia hengem ele lange i ke te pele
pule. Pe nenge teke mele achatote
lem hengeron nenge hot ana, o ngata
mana ke mene lem hengeron nenge
teu ana pule.
30 Nenge teke mele hel te onteia
iong nga ute hel, o tung mene lange
iri pe nenge teke mele mene lem ute
o ontei haka mule i ero ol.

✡ **6:21:** Psa 126:5-6; Isa 61:3; Hem 7:16-17 ✡ **6:22:** Ioa 15:19; 16:2; 1Pi 4:14 ✡ **6:31:** Mat 7:12

31 ✡Poinga urana ngana nenge
lemem ke mele hel te poia lange iong
o poia lange iri.
32 "Nenge teke lememo tau mene
hana nenge muteria taua imo lape a
mene urumo utar? Anau lange hana
porekreke ngana mur. Iri kau leme-
ria tautaua hana nenge muteria tau-
taua iri pule mau pe te mene ururia e
ero.
33 Teke apoi ke urana lange iri
nenge tepoi ke urana lange imo pe
apoi ke pomam lange iri toro mana,
pomere toto nenge lape a mene
urumo? Pe hana nenge te poreke kau
tepoi ke mau pule mau!
34 Pe nenge teke a tunge ute lange
mele pe a teke tuachol mule pomere
toto nenge a teke a mene urumo?
Pe hana porekreke ngana mur kau
te tung helel reria urelu mau pe te
teke te mene pengpeng mule reria
ure nenge te tunge la!
35 A poia poinga nemur ero!
Letemo la mule pe lememo tau
mule lemo ngarang mur. Pe a tung
ure lange mele hel pe lememo tau
mule ero ol. Pomalam lape urumo
palaungana toto pe NeHalang Nge I
Soke Nga Lut Toto tutuna mur imo.
Iange I poi ke nek toto lange iri nenge
te poreke manmana pe iri nenge te
hele urana erochro.
36 Letemo porekeia pekngamo mur
lochloch ke pomange tememo nge
letena porekeia imo lochloch ngana
nga ich."

Tanek Hel Mana (Mat 7:1-5)

37 ✡ "O henonou perim lange hehei
pe hana nga reria poinga mur ero.
Pomalam lape NeHalang henonou
penna lange iong nga lem poinga
poreke ngana mur ero pule. Pe o
hele hote hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur ero. Pomalam
lape NeHalang hele hote lem poinga
poreke ngana mur ero pule. Letem
poreke ia hehei pa hana nga reria
poinga poreke ngana mur. Pomalam
NeHalang lape letena ia iong nga lem
poinga poreke ngana mur.
38 ✡Lem poinga nenge o tungtung
o poia lange mele hel. Pomalam
lape NeHalang poia lange iong pule.
Pe i manmanna toto lape tuacholia
lange iong ke pomai: nenge teke o
tunge chasang elle NeHalang tuacho-
lia nga chasang elle nge rure pe pip
hite pe hemuta heke mule ke pararai
pe tunge lange iong. Lem halaunga
meena ngana nenge o poia lange
mele hel lape NeHalang tuachol mule
lange iong."
39 ✡Pe Iesus heleia helenga opene
nei lange iri, "Nenge teke none nge
matana hit koke neingana e nge
matana hit pule lape iri nai te losio
teu nga polo.
40 ✡Pe kol mele nge lala nga henge-
toro i palaungana nge ana hetoronga
ero. Pe teke heulo hote ana hesinga
nemur nga hengetoro lape poi ke
mange ana hetoronga ol.
41 "Pomere nenge o esia ae mu-
muna unne nge mateu nga tim e
matana pe o kolkol taua ae chonna
palaungana nge maele matam?
42 Pomalam lape o hele lange tim e
neu ke pomai, 'Kole tik, o iat ke e sul-
hote ae mumuna unne langa matam.'
Iong o hele ke mau pe iong sipom
o kolkol taua ae chonna palaungana
nem nenge maele matam. Iong opoi
ke manga mamulou ero! Opoi hot
tele ae chonna palaungana nenge
maele matam. Ke het laka onau ke
nek toto pe o sulhote ae mumuna
nenge maele tim matana."

Ae E Luluch Nga Nganangana Mur (Mat 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ae nenge haka pe nganngana lo-
hot ke urana i ae poreke ngana ia ero.
Pe ae nenge haka pe nganangana lo-
hot ke poreke i ae urana ngana ia ero.
44 Ta eteia ae elle pe elle nga ngan-
ngana mur ke pomalam, o teke o sohe
kon ola nga raka tana ero. Pe o teke o
sohe here, ola nga kore tana ero.

✡ **6:37:** Mat 6:14 ✡ **6:38:** Mak 4:24 ✡ **6:39:** Mat 15:14 ✡ **6:40:** Mat 10:24-25

45 Pe non nenge urana lape ta esia
poinga urana ngana nge lohot nge i
iange poinga nem at nga letena toto.
Pe non nenge poreke lape ta esia
poinga poreke ngana nge lohot nge i
iange poinga nem at nga letena toto.
Iange harra hele hote utar nenge
muta nge ita nga letera toto."

Hana Nai Te Hemes Ke Pele Nai (Mat 7:24-27)

46 ✡ "Pomere nenge o hetue iau ke
am Soke iau pe opoi ke pomanga e
hele ngak ero?
47 Mele nenge at nge iau pe longe
lek helenga pe longo taua iri lape e
henonou hote i ke i non nge pomai:
48 I pomanga non nenge hemesia
na pele pe selsio tote na pele huna
munna pe ume heke nga um. Pe nga
lukunna ech ngau reke kileng pe teke
tak hote pele pe pele nem mes ke
kerkereng toto iange te umeia ke nek
toto nike.
49 Pe mele nenge longe lek helenga
pe nanas taua ero lape poi ke po-
manga mele nenge hemes mene na
pele nga lut mana pe sel sue munna
ero. Pe nga lukunna ech ngau reke
ke at pe tak hote pele nem pe losio
sapele. Pe pele nem uchulu ke poreke
toto."

7

Non Soke Nem Letena Manmanna Ngana (Mat 8:5-13)

1 Iok laol, Iesus heleia ure lochloch
ngana nei lange hehei pe hana ke het
pe i ke lange Kapernam.
2 Pe nga lamau non nenge i muk-
muka nga palinga hel ana hana mur
tu. Pe nena non nenge umume nge i
singina haleles toto pe teke metmete
lo. Pe ana non ana soke mutena tau
tote i.
3 Ana soke longe Iesus pingana, ol
pe kulosia hana papalaungana hel
nge Israel ke tela taua Iesus ke hemas
mule non soke neu nena non.
4 Tela ke te lohot nge Iesus pe te ech
tote i pe te hele, "Lememem toto ke
ola ke o hemas mule non soke neu
nena non. Iange i poia ume palaun-
gana toto at nge imem Israel mur.
5 Pe i mutena tau tote imem Israel
mur pe lele lemem hetoronga ana
pele."
6 La ol pe Iesus koko sapele nge iri.

Tela rochroi nga pele lo pe non
soke neu kulosia pekngana hel ke la
te heleia i sipona na helenga lange
Iesus, "Non Soke, lemek ero nge e
hekuleileia iong. Iau e urana ero toto
nge oteu at nga lek pele.
7 Pe pule e urana ero toto nge iau
sipok ela ke e esia iong. Lemek ke e
teke o hele mana pe lek non nenge
umume nge iau urana mule.
8 Iau pule eume pe e longo tau men-
mene ak ae huna mur pe pule iau
sipok enau ele palinga hel ana hana
mur. E hele lange elle ke e teke, 'Ola!'
pe ila. Pe e hele lange e pule ke e teke,
'O i at!' pe i at. Pe e hele lange lek
non nenge umume nge iau ke e teke,
'O poia ume nei!' Pe i ume ia."
9 Iesus rura toto nga Non Soke neu
nena helenga nei. Longe ke het pe
ralele taua hulua nenge te nananas ia
i pe hele lange iri, "E hele lange imo
pengpeng, e hottaua none nge letena
manmanna ngana pomai ero kura.
Pe nge Israel pule e hottaua e ero!"
10 Hana nenge te atia non soke neu
na helenga tela mule nga pele pe
haleles palaungana nenge poia non
soke nena non neu het mule lo.

Iesus Hemaul Heke Hei Pakar E Tuna

11 Pomange rou Iesus langa kileng e
nge ene Naen. Pe nena hana mur pe
hulua halang pule te nanasia i.
12 Te ii ke la te lohot nga kileng neu
ana kue matana pe tesaol haka nga
hei pakar e tuna koluna nge telolo
hotote ke la tealo hitite. Pe hei pakar
neu tuna elle mana ke ngana kolou
nenge mete neu lo. Pe hulua halang
nga kileng neu tei luluch nge i.
13 Ol pe Iesus esia hei pakar neu pe
letena poreke toto ia i pe hele lange i,
"Atong o tang ero."

✡ **6:46:** Mat 7:21

14 Pe Iesus i ke la rahaka nga
metenga ana hete pe hana nenge te
takisia temes. Pe Iesus hele, “Kol
nem! E hele lange iong. O lohaka!”
15 ✡Pe kol nenge mete neu are haka
pe hele sapele. Pe Iesus tung mule i
lange tana.
16 ✡Pe hulua nemur te esia pe te
matau pe te heto heke NeHalang pe
te teke, “Hetatalonga e nge na kerk-
erenga palaungana toto i! Tu luluch
nge ita! NeHalang at lo ke hemas
mule nena hana mur!”
17 Iesus poia ure nei pe pingana
song nga kileng lochloch ngana nge
Iutea pe kileng nemur nenge tetu
rochroi.

Ioanes Hekule Nena Hana Nai Lange Iesus
(Mat 11:2-19)

18 Iok, Ioanes nena hana mur te
hele lange i nga ure lochloch ngana
nei. Ioanes longe pe iu ke nena hana
nai
19 ✡pe kulosia iri kela te onteia
Iesus. Pe te teke, “Iong laka lom
nenge NeHalang hele ke teke lape ku-
losia ke at? Eh, Mele nenge mo kulele
kau lape atat kura mau?”
20 La hana nai neu tela nge Iesus
pe te hele, “Ioanes nenge henunun
kulosia imem ke at mo onteia iong.
Ioanes teke, ‘Iong laka lom nenge Ne-
Halang hele ke teke lape kulosia ke
at? Eh, Mele nenge mo kulele kau?
Lape atat kura mau?’ ”
21 Nga etue neu pengpeng Iesus
hemas mule hulua halang nga aria
haleles mur pe helope hote uneinei
mur pe poia iri nenge mataria hit ke
tenau mule.
22 ✡Pomalam Iesus tuacholia
Ioanes nena hana mur ke teke, “Ala
mule pe a hele lange Ioanes nga
utar nenge a esia pe a longe lo. Iri
nenge mataria hit tenau mulmule lo.
Iri nenge aperia mete tei mulmule
lo. Iri nenge haleles poreke ngana
lohot nga singiria te urana mule
lo. Iri nenge talngaria hit te longo
mule lo. Iri nenge te mete te maul
haka mule lo. Pe iri nenge reria ure
halang ero pe tetu poreke toto nga ich
te longlonge NeHalang na helenga
urana toto ngana.
23 Hana nenge te longe lek helenga
pe leteria manmanna ngana losio ero
lape te iech toto!”
24 Iok, Ioanes nena hana mur tela ol
pe Iesus talun ke nana urume Ioanes
na poinga mur lange hehei pe hana.
Pe hele ke teke, “Nenge ala nge Ioanes
nga ich sana lomona nem pe nga ra-
mamo a teke a esia utar toto? A teke
a esia heilil ina a nge tutula iu rusia
pe pellou rara mana?
25 Teke ramamo tunga nem ero pe
a teke ala ke a esia utar? A teke
A esia none nge heronia hengeron
urana ngana mur? Hana nenge te
heronia hengeron nenge pomam pe
te ngaungaua ngaunga urana ngana
mur tetu mana nga pele palaungana
nenge uruna haka toto!
26 ✡Iok, a hele at nge iau ol. Nga
ramamo a teke a esia utar toto? A
teke a esia hetatalonga e? Oe i man-
manna ke i hetatalonga. Pe i altoto
nga hetatalonga mur lochloch.
27 ✡Ioanes i sipona nenge NeHalang
na helenga nenge tehas sue hele tala
ia lo. Ke NeHalang hele,

“ ‘Lape e kulosia non nenge mene lek
helenga
ke imuka nge iong ke helue lem
kue.’ ”

28 Pe Iesus hele pule, “E hele lange
imo, Ioanes i palaungana toto nge
hana lochloch nenge tetu nge nike
ke at heueu nei. Pe nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga nge ita,
iri nenge teat nga hoena lape te ele
haka toto nge Ioanes.”
29 ✡Hulua lochloch ngana nemur te
longe pe iri ul hana nenge te lololoch
umtutuna mana te heto heke NeHa-
lang nge na poinga pengpeng mana.
Iri te poi ke pomam iange Ioanes he-
nune iri lo.

✡ **7:15:** 1Ki 17:23; 2Ki 4:36 ✡ **7:16:** Luk 1:68 ✡ **7:19:** Psa 40:7; Mal 3:1; Hem 1:8 ✡ **7:22:** Isa 35:5-6; 61:1; Luk 4:18 ✡ **7:26:** Luk 1:76 ✡ **7:27:** Mal 3:1 ✡ **7:29:** Luk 3:12 ✡ **7:30:** Mat 21:32

30 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga
ana hetoronga mur ero. Iri lemeria
ero toto nge te nanasia NeHalang.
Iange iri tela nge Ioanes ke henune iri
ero nike.
31 Iesus hele mule, “Nga enau ngak
nge hulua nga etue nei nakuria te
teke tepoi ke pomere mai?
32 Tepoi ke pomalaka nga aina
kinkino ngana nenge aria tuluk nai
ke te arare nga ingala munna. Pe lete-
ria inin tau helel pe hel te chusi. Iok,
hel te alngaria tele lange pekngaria
mur,
“ ‘Pomere nenge mo palia emem
hario
pe ahes ero?
Pe moute pum ana utunga
pe a tang ero?’
33 Oe, imo nga etue nei a pomanga
aina nemur iange Ioanes nenge he-
nunun at pe heo nga ngaunga pe inia
ech kerkereng ngana e ero pe a hele
ke a teke, ‘Non pa nem, uneinei tu nge
i iam!’
34 ✡Iok, Non Tuna at. Ngaungau pe
inin pe imo a hele, ‘Anau langa non
pa neu! Non nei ngau halali! Pe in
sakilil i! Pe kokoko nge hana nenge
te lololoch umtutuna pe hana nenge
reria poinga poreke toto!’
35 Pe iri nenge te nanasia NeHalang
iri te hemallaha hote ke NeHalang i
pengpeng toto pe manmanna.”

Iesus Lake Ngau Luluch Nge Simon Nenge I Paresio

36 Non Paresio e iua Iesus kela ngau
nga na pele. Iok Iesus iteu langa pele
neu pe kila sio ke te ngaungau ol.
37 ✡Pe nga kileng neu heie nge
poinga poreke ngana muta toto nge
i tu. Ana hei longe Iesus nge lake
ngaungau nga non Paresio neu na
pele pe mene ech kina e nge te ume
hote nga um. Pe ech kina nem muta
ia ure nenge inangana ehech.
38 Pe la ana hei mes nga Iesus ru-
mena nga apena mangana pe tang-
tang ol. Tangtang pe matana eina sio
ke la lome Iesus apena. Ke het pe
taune Iesus apena nga palpalna ina
pe saka hite Iesus apena. (poi ngana
nei, manga teke talsio tote i pe heto
heke tote Iesus) Pe heusiling heke ure
nenge inangana ehech neu nga Iesus
apena.
39 Pe non Paresio neu esia pe hele
mana nga letena, “Teke non nei i het-
atalonga ke manmanna lape eteia hei
nenge rachraua i neu. Pe pule eteia
ke hei nem i hei poreke ngana toto.”
40 Iok, Iesus rahaka helenga pe hele
lange i, “Simon, e teke e hele ia ute
lange iong.”

Pe Simon hele, “Iok, Non Soke, o
hele ia at nge iau.”

41 Pe Iesus talun ke hele lange i
sapele, “None tunge umtutuna lange
hana nai pe teke nga hoena te tuacho-
lia ke pengpeng la mule nge i. Elle
nge iri mene ke umtutuna iri ana non
kina lime iri lime (500) pe neingana
mene ke umtutuna iri ana non kina
nai pe analoch mana. (50)
42 Pe iri nai ape te teke te tuachol
mule pe reria umtutuna ero toto. Ol
pe non nenge tunge umtutuna lange
iri hele lange iri nai, ‘Hanganok ne-
mur nenge a poia nge iau lape lasus
ol.’ ” Iesus hele ke het pe onteia Si-
mon, “Non tei nge iri nai lape mutena
tau tote non nenge tunge umtutuna
nemur?”
43 Pe Simon lohaka pe hele, “Iau e
teke ngana laka nenge mene ke um-
tutuna halang.”

Pe Iesus hele, “Nem pengpeng.”

44 Pe Iesus naula nge hei neu pe
hele mule lange Simon, “O esia hei
nei? E i teu at nga lem pele pe o
tunge ech ke e lome apek ero. Pe hei
nei lome apek nga matana heina pe
taune mule nga palpalna ina.
45 Pe iong, eat nga lem pele pe o iech
ele iau pe olau hite iau ero pe hei nei
saka hitite apek nga eat ngak nike.
Ngana i popoia ne kura.
46 Pe iong opoi heke oliua eina
nga palpaluk ero pe hei nei heusiling
heke ure nenge inangana ehech nga
apek.

✡ **7:34:** Luk 15:2 ✡ **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Ioa 12:3

47 Pomalam e hele lange iong hei
nei eteia nge lape letek poreke ia i
nga nena poinga poreke ngana mur
lochloch ngana koi nenge mutena tau
tote iau. Pe mele nenge na poinga
poreke ngana unne sune mana pe
letek poreke ia i nga na poinga
nem mutena taua iau ke unne sune
mana."
48 Pe Iesus hele lange hei neu,
"Atong, e saua lem poinga poreke
ngana mur lochloch ke te lasus toto
lo."
49 Pe hana hel pule nenge iri ul te
ngaungau neu te hele tele hel nge iri,
"Itei pane mai ol, nge teke saua hehei
pe hana reria poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto?"
50 ✡Pe Iesus hele lange hei neu,
"Letem manmanna ngana laka
hemas mule iong. Ola mule pe otu
ke nek ol."

8

Hehei Nemur Nenge Te Halaua Iesus Pe Nena Hana Mur

1 Iok, nga hoena ol Iesus i ke
langa kileng elle pe elle pe haliu
hote NeHalang nena helenga urana
toto ngana. Helenga urana toto
ngana nem hemallaha hote NeHa-
lang nena naualanga urana ngana pe
nena nekinga. Iesus i rara neu pe
nena hana analoch pe nai neu tei
luluch nge i.
2 ✡Iok, hehei hel nge uneinei pe
haleles poia iri Iesus hemas mule iri.
Ke hehei nemur te koko pule. Hehei
nemur eria mai koi: Maria (nenge
ene e pule Mantalena) Ana hei Iesus
poi hot ke uneinei iri rahtele nai nge
i.
3 Hei e pule ene Ioana. Pe ana hei
ene umume nga NeHerot na pele pe
ene laka ne Kusa. Iok, hei e pule ene
Susana. Ke hehei nemur pe hehei ha-
lang pule te halaua Iesus pe na hana
mur nga iri siporia reria umtutuna
mur.

Helenga Opene Nga Ngaunga Tutuna Alona (Mat 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Hulua halang te atat nge Iesus nga
kileng pe kileng. Iri halang teat te
emurung ol pe Iesus hele hote he-
lenga opene nei lange iri.
5 Pe hele, "None langa ume ke
tata ngaunga tutuna alona. Tataua
ngaunga tutuna nemur pe hel te losio
hot ke tema nga alingele ke heitite iri
pe ngie mur teat ke te tuais heke ke
het.
6 Pe hel te losio teu nga um koana
mur nga ich nenge ana um halang.
Pe ngaunga tutuna nemur mataria
hot pe te kalum mule iange ich nem
poreke.
7 Pe ngaunga tutuna hel te losio
teu nga kiki letena munna pe te haka
luluch nga kiki pe kiki au hite iri ke te
mete.
8 Pe ngaunga tutuna hel te losio
haka nga ich nge urana pe te haka
ke nek pe nganangaria halang toto.
Ngaunga tutuna nemur nganangaria
lohot ke ana non kina iri lime (100)
nga tana elechle."

Pe Iesus haliu haka, "A pal talng-
amo pe a longo ke neknek!"

Helenga Opene Mur Aria Ume (Mat 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Iesus nena hana mur te onteia i
nga helenga opene nei luna.
10 ✡Pe Iesus tuacholia, "NeHalang
hesilei hote imo ke a eteia ke mal-
laha nga helenga talkome ngana nga
NeHalang nena naualanga. Pe iri
hel lape te longo mene nga helenga
opene ol. Ke pomalam,
" 'Tenau pe tees ero.
Pe te longe pe te eteia ero.' "

Iesus Hemallaha Hote Helenga Nga Ngaunga Tutuna Alona (Mat 13:18-23; Mak 4:13-20)

11 "Helenga opene nem luna toto
koi: Ngaunga tutuna nem pomalaka
nga NeHalang nena helenga.
12 Pe ngaunga tutuna nenge te losio
nga alingele nem te pomalaka nga

✡ **7:50:** Luk 8:48; 18:42 ✡ **8:2:** Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 ✡ **8:10:** Isa 6:9-10

iri nenge te longe NeHalang nena helenga. Ol pe Non Poreke ngana at pe ua toto ia NeHalang nena helenga nga leteria ke leteria manmanna ero ke pomalam te mene hemasinga ero.
13 Pe ngaunga tutuna nenge te losio haka nga ich nenge ana um halang te pomalaka nga iri nenge te longe helenga pe leteria manmanna mukam pe ure meena ngana lohot nge iri pe te losio mule ke ueiuei mana.
14 Pe ngaunga tutuna nenge te losio teu nga kiki letena munna te pomalaka nga iri nenge te longe helenga nem pe iri reria ure halang nga ich ke pomanga umtutuna pe ure urana ngana mur hel pule. Pomalam leteria tuit tote pe te umeia ume e nge urana ero.
15 Pe ngaunga tutuna nenge te losio nga ich urana ngana te pomalaka nge iri nenge leteria urana. Te longe helenga nem pe te talue ke nek toto nga leteria. Leteria manmanna ngana nem tu ke kerkereng kela aria ume nganangana mur lohot ke nek toto."

Helenga Opene Nga Lemenga (Mak 4:21-25)

16 ✡ "Mele pele tonge lemenga pe hesalakou hite ero. Nem pe tal teua langa hete ene ero pule. Mele nem tonge pe tal heke mene nga lut ke hehei pe hana te esia tualeme ngana pe teteu at nga pele.
17 ✡Utar nenge tetal komkome lape te mene hote langa mallaha. Pe utar nenge te esalakou hite lape te hottaua pe te mene hote langa mallaha.
18 ✡Letemo tuanin ke nek toto nga a longo ngamo. Mele nenge nena ure hel malo lape te tunge nena hel pule. Pe mele nenge nena ure ero pe nga letena teke nena lo nem lape te ua toto ia nge i."

Iesus Tana Pe Titina Mur (Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)

19 Iesus tana pe titina mur te teke tela ke te neue i pe hulua halang tepoi ele i.
20 Pe mele hele lange Iesus, "Tam pe titim mur kou te mesmes nge hot te teke teat ke te esia iong."
21 Pe Iesus hele lange iri lochloch, "Etak pe titik mur laka iri nenge te longe NeHalang na helenga pe te nanas taua."

Iesus Hemete Kileng Eingana Palaungana (Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Nga etuene e Iesus iri ul nena hana mur te haka nga sulang e pe Iesus hele lange iri, "Ta lotele langa ech hetaliliu ngana nei ilina hele." Iok laol, teote hot sapele.
23 Te mana ole ke te lala pe Iesus mamani sio. Ol pe kileng eingana palaungana lohaka sapele nga ech hetaliliu ngana neu. Pe ech pasiling teu nga reria sulang ke te teke te puluch.
24 Ol pe Iesus na hana mur telange i pe te engo heke i. Pe te hele, "Non Soke! Non Soke! Ta puluchluch lo i!"

Iesus lohaka pe hele ke kerkereng toto langa kileng eingana palaungana nem pe ruach poreke ngana nem. Pomalam kileng eingana palau ngana nem mete sio pe ruach poreke ngana nem ma ke nek mule pe kileng urana mule.
25 Pe Iesus hele lange nena hana mur, "Letemo manmanna ngana tu langai?"

Pe iri te rura pe te matau toto pe te hele tele hel nge iri, "Non tei nemai? I tunge na helenga kerkereng ngana langa kileng eingana palau ngana nei pe ruach ana mee papalau ngana nemur pe te longo tau mene i!"

Iesus Helope Hote Uneinei Mur Nge None (Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Iesus pe nena hana mur te mana nga sulang nem kela te lohot nga kileng nenge Kerasa. Kileng Kalelea tu nga ech hetaliliu ngana palaungana neu ilina ele pe ana kileng tu nga ele.

✡ **8:16:** Mat 5:15; Luk 11:33 ✡ **8:17:** Mat 10:26; Luk 12:2 ✡ **8:18:** Mat 25:29; Luk 19:26

27 Tela tesio nga kileng neu pe Iesus
i sio ke langa peipei. Pe none nga
kileng neu saol haka nge i. Non neu
uneinei halang tetu teu nge i. Pe un-
einei te poia i ke lachlach manmana
nga halang nike pe tu ke nek nga pele
e ero. Tu manmana nga um polona
mur nenge tetal teueua hana nenge
te metmete.
28 Non neu esia Iesus pe halngana
haka ke soke toto pe tamal sue i nga
Iesus apena huna pe alngana ke teke,
"Iesus! Iong NeHalang Nge I Soke
Nga Lut Nga Tapa Tuna! O teke o
potaria iau? O tunge melmelenga
palaungana at nge iau ero!"
29 Non neu hele ke pomai lange
Iesus iange Iesus hele lo ke teke
helope hote uneinei nemur nge i.
(Kokoeses hana te kele non neu
penna pe apena ana rur kerkereng
ngana pe tenau ala tote i. Pe uneinei
nemur tera hit tote i. Pe i tak hoa rur
kerkereng ngana nemur pe uneinei
nemur te heua ia i ke langa ich sana
lomona.)
30 Iok laol, Iesus onteia i, "Em
mere?"
Pe non neu tuacholia, "Ek laka, Hu-
lua" Ene pomam iange uneinei ha-
lang tetu teu nge i.
31 Pe uneinei nemur te echia Iesus
ke te teke kulosia iri langa polo
poreke ngana ero. Iange polo nem
takolkol hetala ngana pe te amneia
melmelinga palaungana.
32 Pe kie ana tuangarung hel te tu-
tua nga sasana palaungana e ilina. Pe
uneinei nemur te echia Iesus ke tela
ke teteu langa kie nemur. Pe Iesus
longele lange iri ke la teteu langa kie
nemur.
33 Iok laol, te lohot nge non nem pe
teteu heke sapele kie nemur. Teteu
heke kie nemur pe iri lochloch te
song kela te losio hot nga kileng tal-
loko sio ngana nem kela te pachpach
nga ech.
34 Pe hana nenge tenau elele kie
nemur te esia ke mau pe te song ke
la te hesongia ana helenga nga tuele
tana pe nge iri nenge tetu kangkanga
nge hot pule.
35 Helenga song pe iri nenge te
longe tela kela tenau nga ure nenge
lohot nga lamam. Tela kela te lo-
hot nge Iesus pe te esia non nenge
uneinei mur te ua hot nge i. Ana
non letena urana mule lo pe heron ke
nek toto pe are sio nga Iesus apena
una. Iri lochloch te esia ke mau pe te
matau toto.
36 Iri nenge tees tote Iesus nge
helope hote uneinei nemur te hele
urume lange pekngaria mur.
37 Hana lochloch ngana nga kileng
neu te matau toto pe te hele lange
Iesus ke ua toto aria. Pomalam Iesus
lohaka sapele ke teke langa sulang.
38 Pe non nenge Iesus hemas mule
i neu la pe la hele ke kerkereng toto
lange Iesus, "O hele ele iau ero pe ela
luluch nge iong." Pe Iesus kulos mule
i pe hele,
39 "Ola mule nga lem kileng pe
o hele hote ure palaungana nenge
NeHalang poia lange iong lo." Iok
laol, non neu langa tuele tana neu
pe hele hote ure palaungana nenge
Iesus poia lange i.

Iairos Tuna Pe Hei Nenge Rahite Iesus Na Hengeron
(Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Iok, Iesus pe nena hana mur te
lotele la mule nga ech palaungana
neu ilina ele pe hehei pe hana te iech
ele i iange te kulele i ke mala lo.
41 Ol pe none nge ene Iairos puris. I
nge nauelele hetoronga ana pele nga
kileng neu. I at pe tamal sue i langa
Iesus apena pe hele ke kerkereng toto
lange Iesus ke teke langa na pele,
42 iange tuna heingana e singina
haleles ke metmete lo. Pe non neu
tuna elle mana ke ngana kolou neu lo.
Pe tuna nem ana hesinga iri analoch
pe nai.
Iesus i ole ke lala nga non neu na
pele pe hulua te emurung hit tote i.
43 Hei e nge haleles poreke ngana
mene i ii luluch nge iri pule. Hei
neu toho mala tu nge i ke hesinga iri
analoch pe nai pe mele e nge nakuna
ero toto nge hemasia i.

44 La ol pe hei neu echrir teu
mene i nga hulua leteria kela raua
Iesus nena hengeron ana horo nga
rumena. Hei neu raua Iesus na
hengeron pe haleles neu het sapele
nge i.
45 Pe Iesus ontei, “Itei nenge raua
iau mai?”
Pe iri lochloch te hele ke te teke
te raua Iesus ero. Pe Petrus lohaka
pe hele, “Non Soke pomere nenge o
ontei ke pomam? Onau nga hulua
lochloch ngana nenge te maimai hite
iong nem.”
46 Pe Iesus hele mule, “Ero, mele
nenge raua iau nei rau pulut mene
iau ero koi. Raua iau ke e hemas
mule i iange e amnei urume nga lek
kerkerenga nenge lohot nge iau.”
47 Hei neu eteia nge lape i talkome
ero ol pe loiloi ele i pe la tamal
sue i nga Iesus apena. Pe nga hu-
lua mataria hei neu hele urume ke i
sipona raua Iesus pe ana haleles het
sapele.
48 ✡Pe Iesus hele ke nek mana lange
hei neu, “Atong heek, letem man-
manna ngana hemas mule iong. Ola
pe otu ke nek ol.”
49 Iesus helele kura pe te kulosia
none at nga Iairus na pele pe hele
lange Iairus, “Tum kou mete lo. O
hemakuk mene non soke nem ero ol.”
50 Iesus longe reria helenga pe hele
lange Iairos, “O matau ero. O rahit
ele mene letem manmanna ngana ke
heem maul mule.”
51 Iok, tei kela te lohot nga Iairus na
pele pe Iesus mene Petrus pe Ioanes
pe Ieims pe he sune neu temene pe
tana ke teteu langa pele letena.
52 Pe hehei pe hana te tangtang pe
te chauchai sakililia he sune neu nge
mete. Pe Iesus hele lange iri, “A tang
ero ol. He sune nem mete ero iam. I
mamani mana!”
53 Pe iri lochloch ngana te melmel
lilia Iesus iange iri te eteia ke he sune
neu mete toto lo.
54 Ol pe Iesus rahite he sune neu
nga penna pe hele haka ke soke,
“Heek sune nem, o lohaka ol!”
55 Pe he neu opene at mule pe lo-
haka sapele. Lohaka pe Iesus hele ke
te tung ngaunga lange i ke ngau.
56 He neu tana pe temene te rura
toto pe Iesus hele lange iri ke te hele
rara lange mele hel ero nga ure nenge
lohot nei.

9

Iesus Kulos Hote Nena Hana Analoch Pe Nai Nem
(Mat 10:5-15; Mak 6:7-13)

1 Iesus iua nena hana analoch pe
nai nem ke tunge kerkerenga lange
iri. Pe tunge na kerkerenga palaun-
gana nenge iri siporia te poia ume ke
te helope hote uneinei pe te hemas-
mas ia haleles mur.
2 Ke het pe kulos hote iri ke la te
haliu hote NeHalang nena naualanga
urana toto ngana pe te hemasmas
haleles.
3 ✡Kulosia iri pe tunge helenga nei
lange iri, “A teke a lohaka a mene ute
e ero toto nga lemo inga nenge ai ke
a poia ume nemur. A mene heko ero,
kole ero, ngaunga ero, umtutuna ero
pe pule lemo hengeron naingana ero.
4 A lohot nga kileng e pe ama nga
pele tei atu lola. Atu nga pele nem ke
la het nga etue nenge a ume ke het
nga kileng nem.
5 Pe teke ala nga kileng e pe hehei
pe hana te iech ele imo ero ai hot
nga kileng nem pe a pasis sue ich
mumuna nga apemo. Pomalam a
henonou hote NeHalang letena inin
ngana lange iri.”
6 Iesus nena hana mur te lohaka
sapele pe tei ke tela nga kileng
lochloch ngana ke te haliu hote
NeHalang na helenga urana toto
ngana pe te hemas mule hehei pe
hana nga aria haleles mur.

Herot Letena Tuanin Raraia Iesus Nge I Itei
(Mat 14:1-12; Mak 6:14-29)

7 ✡Pe Herot non soke nenge nauele
kileng Kalelea longe ure nemur nge
te lohotot pe letena tuanin raraia ke
halang iange mele hel te teke, “Ioanes

✡ **8:48:** Luk 7:50 ✡ **9:3:** Luk 10:4-11 ✡ **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

nenge henunun kou maul haka mule lo!”
8 Pe hel te teke Elaisa lohot ke i mallaha. Pe hel te teke hetatalonga e nge nike iam maul haka mule nem.
9 ✡Pe Herot hele, “Iau e chatoa Ioanes nga kanna lo pe non tei nemai nenge e longlonge nge popoia ure peltit ngana nemur?” Pe Herot letena toto ke teke es tote Iesus.

Iesus Hengaua Hana Iri 5000
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Ioa 6:1-14)

10 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga (Apostel mur) teat mule nge Iesus pe te hele urume ure lochloch ngana nenge te poia nga reria inga nem lange i. Te nana lange Iesus ke het pe Iesus mene iri ke iri hul mana tela nga kileng nenge ene Petsaita.
11 Pe nga hoena hulua te longo rusia ol pe te nanas sapele i. Iesus esia iri nge teat pe iech ele iri pe hetoro mule iri nga NeHalang nena naualanga urana ngana nge ita. Pe hemas mule iri nenge singiria haleles.
12 Chaia matana puluch sisio lo pe Iesus nena hana mur tela nge i pe te hele, “O kulosia hehei pe hana nemur ke tela nga kileng nemur nenge tetu rochroi lamai ke te tango aria ngaunga pe muria nenge te maia. Iange kileng nei ich sana lomona mana i.”
13 Pe Iesus hele lange iri, “Ero, imo sipomo a hengaua iri.”

Pe iri te tuacholia, “Imem motal ke mioka iri lime pe ruo nai mana. Lemem ke mola mo ol hulua nei aria ngaunga?”
14 (Hana nenge tetu lamau nakuna nenge iri 5000.)

Pe Iesus hele lange na hana mur, “A hele lange hana nemur ke teare pe a sisele iri ke ana non kina nai pe analoch (50) nga tuluk elle pe elle.”
15 Iesus nena hana mur te nanasia na helenga ke te poia hana lochloch ngana neu ke teare sio.
16 Iesus mene mioka lime neu pe ruo nai neu pe nau haka langa tapa pe heto heke NeHalang pe hele urana toto lange i. Ke het pe reke pe tunge lange nena hana mur ke te heronge lange hulua nemur.
17 Hulua lochloch ngana neu te ngau ke saria una toto pe ngaunga nem aluana ma kura. Pe Iesus nena hana mur te eukiraua ngaunga aluana mur nge muta nga chasang nge iri analoch pe nai (12).

Petrus Hele Hot Pengpeng Ia Iesus Nge I Kristus
(Mat 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Nga etuene e Iesus hetalaulau nge isipona pe nena hana mur tetu luluch nge i. Pe onteia iri, “Hulua lochloch ngana te teke iau itei?”
19 ✡Pe iri te tuacholia, “Mele hel te teke iong Ioanes nenge henunun. Pe hel te teke iong Elaisa pe hel pule te teke iong hetatalonga e nge nike nge maul haka mule.”
20 ✡Pe Iesus ontei, “Pe imo? A teke iau itei?”

Pe Petrus tuacholia, “Iong Kristus non nenge NeHalang hele tala ia ke teke kulosia at.”

Iesus Hele Hote Ana Melmelenga Pe Metengana
(Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1)

21 Iesus longe Petrus tuachol ngana pe hele ke kerkereng toto lange iri ke te hele rara ia lange mele hel ero toto.
22 ✡Pe Iesus hele pule, “Non Tuna lape amneia melmelenga palaungana. Pe hana papalauna pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur lape lemeria ero ia i. Pe lape te hune i ke mete pe nga etue mol ngana lape maul haka mule.”
23 ✡Pe Iesus hele lange iri lochloch, “Nenge teke mele nem lemene toto ke nanasia iau poi ke pomai koi; Hile sue lemene ngana mur lochloch nga ich pe takisia ana melmelenga mur nga etue lochloch. Pomalam nanasia iau ol.

✡ **9:9:** Luk 23:8 ✡ **9:19:** Luk 9:7-8 ✡ **9:20:** Ioa 6:68-69 ✡ **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33 ✡ **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27 ✡ **9:24:** Mat 10:39; Luk 17:33; Ioa 12:25

24 ✡Iange itei nenge letena tu hit
mene maulul ngana nga ich lape
maulul ngana nem nga hoena ero ol.
Pe mele nenge tung teu tote i pe hile
sue lemene ngana mur lochloch nga
ich lape mene mule maulul ngana
nenge tu ke koko.
25 Pe nenge mele lolochia ure
lochloch ngana nga ich nei pe nga
hoena na poinga poreke ngana
mur poia i ke amneia melmelenga
palaungana lape ure pa nemur te
halaua i ke mere?
26 ✡Nenge teke mele meia i at nge
iau pe nga lek helenga mur Non
Tuna lape meia i lange i pule nga
etue nenge sio at luluch nga lemenge
palaungana nenge i pe nge Temene
pe nge angkelo mur.
27 E hele ke manmanna toto lange
imo. Mele hel nge imo nenge te
mesmes heueu nei lape tenau tele Ne-
Halang nena naualanga urana toto
ngana ke het pe te mete ol."

Iesus Singina Lohot Ke Altoto (Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)

28 Iesus heleia ure nemur ke het
pe etue iri rahtele mol (8) nga hoena
mene Petrus pe Ioanes pe Ieims ke te
haka langa sasana ke hetalaulau.
29 Iesus hetalaulau ol pe hul ke
nakuna lohot ke altoto. Pe nena
hengeron sinaha pe tuahu toto.
30 Ol pe hana nai temes hot sapele
ke te hele luluch nge i. Hana nai nem
laka Moses iri nai Elaisa.
31 ✡Iri te lohot luluch nga lemenge
palaungana nga tapa pe te hele lu-
luch nge Iesus. Te hele luluch nge
Iesus nga mete ngana nge Ierusalem
ke pomanga NeHalang talue lo.
32 ✡Petrus pe pekngana mur te ma-
mani un toto lo pe te lohaka pe te
naue Iesus nge tu luluch nga lemenge
palaungana pe hana nai neu temes
luluch nge i.
33 Iok, hana nai neu te teke te hile
susue Iesus lo pe Petrus hele lange
Iesus, "Non Soke, urana toto nge
imem koloi motu nei lo. Lape mo
ume ke pelpele iri mol. Iong lem e pe
Moses na e pe Elaisa na e." (Pe Petrus
eteia utar nenge helele ia ero.)
34 Petrus helele kura pe ulu lohot ke
ana mulil ma hite iri pe Iesus nena
hana nemur te matau toto nga ulu
neu nge poi hite iri.
35 ✡Pe helenga e lohot nga ulu ke
teke, "Tuk toto koi nei nge e hesilei
hote. A longo mana lange i."
36 Helenga neu het ol pe Iesus i
toro mana tu nga lamau ol. Pe Iesus
nena hana nemur te reng hit tote ure
nemur. Pe nga etue neu te heleia
helenga unne lange mele ero toto nga
ure nenge te naue ke ulolo.

Iesus Helope Hote Uneinei Nge Kol Mele Sune (Mat 17:14-18; Mak 9:14-27)

37 Iok, pomange rou Iesus pe nena
hana mol neu tei sio mule nga sasana
neu pe la te saol haka nge hulua nge
te kulelele i nge sio.
38 Pe none alngana hot nga hulua
leteria, "Non Soke, letem ia iau pe
onau lange tuk mukam. Iange tuk
elle mana ke ngana i loi nenge un-
einei te poia nei.
39 Uneinei nem teu hekeke i pe te
tamal sue i ke sechul rara nga ich. Un-
einei nemur te heporeke tote i ke mel-
ona tua nga hanna pe singina emu-
rung ulu ke poreke toto ol pe tehet
sio mule nge i. Ke mala ero mana pe
teteu heke mulmule i.
40 E hele ke kerkereng toto lange
lem hana mur ke te kulos hote pe te
alker taua."
41 Pe Iesus hele lange iri, "Imo ne-
mur nga etue nei letemo manmanna
ngana mur te losio lo. Pe lemo poinga
poreke ulu. Etu luluch nge imo ke
mala lo pe pomere nenge letemo
manmanna ero? Pe lape e halaua
imo ke merei ol?" Pe Iesus hele lange
non neu, "O mene tum at nge iau."
42 Te mene kol neu ke lala pe un-
einei nemur teteu haka mule i. Te
tamal sue i langa ich pe te heloiloi ia
i ke sasahul rara nga ich. Pe Iesus

✡ **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9 ✡ **9:31:** Luk 9:22 ✡ **9:32:** 2Pi 1:16-18 ✡ **9:35:** Luk 3:22

keres taua uneinei neu ke lohot nge
kol neu. Hemas mule i ke nek pe tung
mule i lange temene.
43 Pe hulua lochloch ngana nemur
te rura toto nga NeHalang nena kerk-
erenga palaungana nei.

Iesus Hele Mule Ia Ana Metenga (Mat 17:22-23; Mak 9:30-32)

Ure nenge Iesus poi nei, poia iri
lochloch ke haria kangkanga man-
mana ia kura pe Iesus hele lange
nena hana mur,
44 ✡ "A longo ke nek toto nga ure
nenge e teke e heleia lange imo pe
letemo lilil ele ero! Lape te tung heke
Non Tuna langa hana hel peria."
45 ✡Pe Iesus nena hana mur leteria
matana hote helenga nei luna ero.
Pomalaka nga ute helau ele leteria
matana ngana nga helenga nei ke te
heilang hote luna ero. Pe te matau
pule nge te ontei hot mule nga luna.

Itei I Palaungana Toto (Mat 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 ✡Iesus nena hana mur te hunel
mule nge iri nga itei nge iri nge lape
lohot ke i palaungna toto.
47 Pe Iesus eteia leteria tuanin
ngana ke ulolo ke mene mele sune
ke hemesia i nga ilina
48 ✡pe hele lange iri, "Mele nenge
mutena taua aina sune nge mai
mutena taua iau pule. Pe mele nenge
mutena taua iau mutena taua itei
nenge kulosia iau ke eat. Pomalam
itei nenge talsio tote i nge imo lape i
palaungana toto."

Itei Nenge Poi Poreke Iong Ero, I Pekngam Ia (Mak 9:38-40)

49 Pe Ioanes hele haka, "Non Soke,
mo naue none nge helope hotote un-
einei mur nge hana pe i popoia nga
kerkerenga nenga iong em. Pe mo
hele ele ke poi ke mau ero ol iange i
pekngamem ia ero."
50 ✡Pe Iesus hele lange i, "O hele ele
i ero iange itei nenge lem ngarang ia
ero i pekngam ia."

Samaria Mur Lemeria Ero Ia Iesus

51 Etue nenge Iesus haka langa lut
nga tapa heroi lo. Ol pe Iesus letena
haka toto ke teke lange Ierusalem.
52 Pe kulosia mele hel ke iri muka
langa kileng e nge Samaria ke te
tango rara pele e nge lape te maia.
53 Pe hehei pe hana nga kileng neu
lemeria ero nge Iesus la ke tu nge iri
iange te eteia ke i lala nge Ierusalem.
54 ✡Ieims iri nai Ioanes te longe ke
mau pe te hele, "Non Soke, lemem ke
o teke moiu sue oan nga tapa ke at
ngaulele kileng nei?"
55 Pe Iesus nau lange iri pe keres ele
iri
56 pe tei toto ke tela nga kileng e
pule.

Iri Nenge Te Teke Te Nanasia Iesus (Mat 8:19-22)

57 Iok, tei ole ke telala pe none hele
lange Iesus, "Lape e nanas menmene
iong lo koi. O teke oi ke ola nga kileng
tei iau pule ela."
58 Pe Iesus hele lange i, "Kaone in-
olo mur reria polo nge te mama ia
pe ngie mur reria kiniu pe Non Tuna
munna nga kileng e ero nge lake ma-
teu ia."
59 Pe Iesus hele lange none pule,
"Iong nem o iat ke o nanasia iau." Pe
non neu hele, "Non Soke, o longele
iau ke ela mule ke ealo hite temek
mukam."
60 Pe Iesus tuacholia, "Iri nenge te
pomanga te mete lo, tela ke tealo hite
pum nem. Pe iong ola ke ohaliu hote
NeHalang nena naualanga urana
toto ngana."
61 ✡Iok, none pule hele, "Non Soke,
lape e nanasia iong. Eh, O longele iau
ke ela mule nga lek kileng ke e ee ia
lek hei pe tutuk mur mukam."
62 Pe Iesus hele lange i, "Mele nenge
talune lamonga pe letena tu hit tote
ero, lamonga nem lape het ero. Pe
nenge mele letena nachnai nge nana-
sia iau, nena kerkerenga e ero nge
teu langa NeHalang nena naualanga
urana toto ngana."

✡ **9:44:** Luk 9:22 ✡ **9:45:** Luk 18:34 ✡ **9:46:** Luk 22:24 ✡ **9:48:** Mat 10:40 ✡ **9:50:** Mat 12:30; Luk 11:23 ✡ **9:54:** 2Ki 1:9-16 ✡ **9:61:** 1Ki 19:20

10

Iesus Kulos Hot Ke Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai (72)

1 ✡Iesus henonou hot ke hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72) pe kulos hote iri. Pe kulos ke nachnai ke iri muka nge i ke tela nga kileng lochloch ngana nenge lape i laia.

2 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Ume lochloch ngana nganangaria mur te mera tach lo pe lulunga ana hana mur iri unne sune mana. Ke a hetalaulau lange tokoninga nenga ume nemur ke kulos hote lulunga ana hana mur ke te lule ana ume mur.

3 ✡Iok ala ol! E kulosia imo ke a pomanga sipsip tutuna mur nenge la tetu teu luluch nge kaone inolo mur.

4 ✡Ala pe a mene umtutuna ero pe a takis kole ero pe a mene lemo ae ulina e ero pule. Nenge teke a saolia mele hel nga kue ames ke a hele sakilil ero.

5 Nenge teke ai teu nga pele e a hele tala ke pomai, 'Non Palaungana na petanga tu luluch nge imo.'

6 Nenge teke none nem na poinga urana pe purpure petanga nem lape lemo helenga urana ngana nem masio nge i ke nek. Pe nenge teke ero, lemo helenga urana ngana nemur lape haka mule nge imo.

7 ✡Atu mana nga pele elle nem ke a ngaungau pe a ininia utar nenge te tunge lala nge imo iange a ume lamam pe urumo laka. Pe ama lilis rara nga pele hel pule ero ol.

8 ✡Ala nga kileng e pe ai teu langa pele e pe a ngaua utar nenge te tunge lala nge imo.

9 A hemas mule iri nenge aria haleles nga lamam pe a hele lange hehei pe hana ke a teke, 'NeHalang nena naualanga urana toto ngana heroi taua imo lo.'

10 Pe nenge teke a langa kileng e pe te ulo ele imo ai hot langa kue pe a heleia iri ke a teke,

11 ✡'Mo pasis sue lemo kileng ana maruchrue nga apemem ke a eteia nge NeHalang lemene ero toto ia lemo poinga poreke ngana mur. Imo letemo matana ke nek, NeHalang nena naualanga urana toto ngana at rochroi toto nge imo pe lememo ero ia lo!'

12 ✡E hele ke manmanna toto lange imo. Nga etue palaungana nem lape NeHalang letena porekeia kileng nenge Sotom pe lemo kileng ero!"

Tuele Kina Nemur Nenge Te Ulo Ele Iesus
(Mat 11:20-24)

13 "Imo nenge Korasin lape atu ngamo poreke toto! Pe imo nenge Petsaita lape a poreke toto pule! Iange NeHalang poia ure papalaungana nge imo ke a esia lo pe letemo manmanna ia ero. Pe toinge NeHalang poia ure papalaungana nemur nge Tir pe Siton lape iri te hulia reria poinga mur nga halang nike. Iri te henonou hote iri nge te hulia reria poinga poreke ngana mur ke pomai; te heronia hengeron muna hulu ngana pe te hepore singiria ana apou!

14 Nga etue nenge NeHalang nau teu at nge ita elle pe elle nga rera poinga mur lape letena poreke ia iri nenge Tir pe Siton unne sune pe imo nem ero toto.

15 Pe imo nenge Kapernam nenge a teke ala nga lut nga tapa. Lape te tamal sue imo ke ala nge sio toto nga kileng au ngana!"

16 ✡Iesus hele lange na hana mur, "Mele nenge longo taua imo longo taua iau pule pe mele nenge ulo ele imo ulo ele iau pule pe mele nenge ulo ele iau ulo ele I nenge kulosia iau at."

Iechinga Palaungana Lohot Nge Hana Iri Ana Non Kina Mol Pe Analoch Pe Nai nem (72)

17 Hana iri ana non kina mol pe analoch pe nai (72) neu teat mule pe

✡ **10:1:** Mak 6:7 ✡ **10:2:** Mat 9:37-38; Ioa 4:35 ✡ **10:3:** Mat 10:16 ✡ **10:4:** Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ✡ **10:7:** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 ✡ **10:8:** 1Ko 10:27 ✡ **10:11:** Ume 13:51; 18:6 ✡ **10:12:** Gen 19:24-25; Mat 10:15; 11:24 ✡ **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Ioa 5:23

te iech toto. Pe te hele lange Iesus,
"Non Soke, uneinei mur pule mo ku-
los hote iri nga iong em pe te longo
tau mana!"
18 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri, "E
esia non poreke ngana nge losio at
nga tapa ke pomanga kileng chalem
ngana.
19 ✡A longo ke nek! Iau e tunge lek
kerkerenga lange imo ke imo sipomo
a poia ume nemur nenge pomai. Ai
haka nga ilimo nenge te hunun pe a
hekolkole iri. Pe ei mur nenge te hu-
nun ita, lape apoia iri ke pomam pule.
Pe a hekou sue lemo ngarang Non
Poreke ngana nem nena kerkerenga.
Pe ute pele nge heporeke imo ero.
20 ✡Uneinei ne mur te longo taua
imo pe a iech sakilil ero nge a mene
kerkerenga palaungana nem. A iech
toto mana nga emo nge tehas sue nga
lut nga tapa."

Iesus Iech Toto Ngana (Mat 11:25-27; 13:16-17)

21 Nga etue unne neu Opepengpeng
hemute Iesus nga iechinga pe hele,
"Temek O! Iong Non Soke nenga lut
nga tapa pe nga ich! E heto heke iong
pe e hele urana toto lange iong nge o
talkome ure nemur nge hana nenge
leteria matana pe te etei toto nga ure
lochloch ngana nga ich. Pe O hemal-
laha hot mene lange hana nenge lete-
ria manga aina kinkino ngana pe te
etei sakilil ero. Oe Temek, o iech toto
nga ure nei nge lohot ke nanas tau
tote lemem ngam.
22 ✡ "Temek tunge ure lochloch
ngana at nge iau lo. Mele e nga ich nei
etei tote iau ero, Temek i toro mana
etei tote iau. Pe mele e nga ich nei etei
tote Temek ero, iau toro mana e etei
tote pe pule iri nenge iau lemek ke e
hetei hote iri lange Temek."
23 Pe Iesus naula nga na hana mur
pe hele mana lange iri, "Imo nemur a
iech toto nga ure ne mur nenge aesia
iri!
24 E hele pengpeng lange imo. Het-
alalonga mur pe naungaala ana hana
mur nge nike eingaria chup tau tote
ure nenge imo aesia pe iri te kolkolia.
Pe eingaria chup tau tote ure nenge
imo a longe pe iri te longe ero."

Helenga Opene Nge Non Urana Ngana Nenge Samaria

25 ✡Non hotonga ana hetoronga e
iat ke teke totoia Iesus. Pe hele, "Non
Soke, lape epoi ke merei ke e mene
tunga nenga maulinga ke koko?"
26 Pe Iesus tuacholia, "Tehas sue
ke mere nga NeHalang nena hotonga
mur? Pe iong o sisia pe luna ma ke
mere?"
27 ✡Pe Non neu tuacholia, "Mutem
taua NeHalang amo Soke nga letem
toto pe nga opem pe nga kikim ngam
toto pe nga letem tuanin ngana
mur lochloch. Pe pule mutem taua
neingam ke pomanga mutem taua
iong sipom."
28 ✡Pe Iesus hele lange i, "Lem tua-
cholinga nem pengpeng toto. Opoi ke
pomai pe nga hoena lape otu luluch
nge NeHalang."
29 Pe non hotonga ana hetoronga
neu teke hepeng mule i sipona ene pe
ontei mule Iesus, "Itei hel toto nenge
iau neingak mur?"
30 Iok laol, Iesus tuacholia lange i ke
pomai, "None lohaka nge Ierusalem
pe i ke ramana sio lala nge Ieriko.
Ol pe hana porekreke ngana hel te
laua i pe te palia i ke mete par. Pe te
haka hote nena hengeron mur pe te
ua sapele.
31 Pe tunginga ana hana mur e
nanas sio nga kue neu ke lala nge
Ieriko pule pe esia non neu nge ma
nga kue pe i kel nga kue ele pe la
sapele.
32 Iok, none pule nge mata nenge
Liuai nanas sue kue neu pule pe esia
non neu nge ma pe kel ana pule.
33 Pe non Samaria e nanas sio ke la
pe esia non neu nge tepal poreke ke
ma pe letena poreke toto ia i.

✡ **10:18:** Ioa 12:31; Hem 12:8-9 ✡ **10:19:** Psa 91:13; Mak 16:18 ✡ **10:20:** Pil 4:3; Hem 3:5 ✡ **10:22:** Ioa 3:35; 10:15 ✡ **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18 ✡ **10:27:** Deu 6:5; Lev 19:18 ✡ **10:28:** Lev 18:5

34 Ol pe lake lome na chanchan mur
nga oliua eina luluch nga uain. Ke het
pe tal heke i nga nena tongki pe mene
i ke langa pele nenge lang mur tema
teueu ia pe nauele i.
35 Pomange rou non Samaria neu
tung hot ke alak iri nai lange non
nenge nauelele pele neu pe hele
lange i ke teke, 'O nauele non nei pe
teke o hesilia ure hel nge i eat mule
pe e tuacholia lange iong ol.' "
36 Iok, Iesus onteia hotonga ana
hetoronga neu, "Nga ramam non tei
nge hana mol nei nge o teke neingana
toto non nenge te palia neu?"
37 Pe non hotonga ana hetoronga
neu hele, "Ngana laka i nenge letena
porekeia non nenge hana te palia
nem."
Pe Iesus hele lange i, "Iok, Ola pe
opoi ke pomalaka nge non nem."

Iesus Langa Marta Nena Pele

38 Iok laol, Iesus iri ul nena hana
mur teila pe Iesus iteu nga kileng
e. Pe heie ene Marta mene Iesus ke
langa na pele.
39 ✡Pe Marta tina e ene Maria. I
kila sio nga Iesus apena huna ke lon-
glongo Iesus nge hetottoro.
40 Pe Marta letena inin taua tina
Maria iange halaua i nga tuninga ero.
Ol pe la ke hele lange Iesus, "Non
Soke, tik pai hile sio mene iau ke iau
toro e popoia ume lochloch pamai.
Heongana nge at ke halaua iau kai?"
41 Pe Iesus tuacholia Marta pe hele,
"Atong liuk, iong letem tu nga ure
halang sakilil.
42 ✡Pe ure elle mana nge urana toto
nge letem tu hite. Pe Maria hottaua
ure nem pe lape e ua ia nge i ero ol."

11

Iesus Hetoro Nga Hetalaulaunga (Mat 6:9-13; 7:7-11)

1 Iok, nga etuene Iesus hetalaulau
nga kileng unne. Hetalaulau ke het
pe nena none hele lange i, "Non Soke,
o hetore imem ke mo hetalaulau pule
ke pomange Ioanes nge hetore nena
hana mur."
2 Pe Iesus hele lange iri, "Nenge
teke a hetalaulau, a hele ke mai koi:
" 'Tememem, lememem toto ke hehei
pe hana te heto heke em ke
pengpeng toto.
Pe pule lememem toto ke lem
naunga ala urana ngana at.
3 O tunge emem ngaunga nga lapa pe
nge he pe
4 O saua lemem poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto
ke pomanga imem mo popoia
lange hehei pe hana nga reria
poinga poreke ngana mur
nenge te popoia atat nge imem.
Pe o helosio ia imem nga totoinga
ero.' "
5 Iok, Iesus hele mule, "Teke elle
nge imo langa neingana e na pele
nga miliko tuna pe hele, 'Neingak,
e hanokia ngaunga unne e nge iong
mukam
6 iange neingak e nge at nga kileng
tau ngana koi at ke lohot nge iau pe
lek ute nge e heole i ia ero.'
7 "Pe i nenga pele letena tuacholia,
'Ah! O hengo lala rara ia utar? Mopiu
lo ke tutuk mur i imem hul ke moma
nei. E lohaka ke e tunge ute nem
lange iong ero ol.' "
8 Pe Iesus hele pule, "E hele lange
imo pengpeng, non nem eteia ke i
neingana ia pe i lemene ero toto nge
lohaka ke tunge ngaunga nem lange
i. Pe i lemene ero kou neingana neu
nge pur mana ia onteinga lange i.
Pomalam non nem lohaka ke tunge
ure lochloch ngana nenge neingana
nem lemene taua.
9 "Ke e hele lange imo; nenge teke
lememo taua ute nge NeHalang a on-
tei pe i tunge lange imo. Pe a tango
rara ure pe lape a hottaua. Nenge
teke o ischongia piunga te lohe pi-
unga lange iong.
10 Ke nge iri lochloch ngana nenge
te onteitei lape te menmene. Pe i
nenge tango rarara hottautau pe i
nenge ischongchong nga piunga te
lohe piunga lala nge i.

✡ **10:39:** Ioa 11:1; 12:2-3 ✡ **10:42:** Mat 6:33

11 “Nenge teke mele sune onteia
temene nga ruo pe lape tunge ilimo
has ngana lange i ma?
12 Nem pe tuna e onteia pareo tu-
tuna lange i pe lape tunge ei nenge
hunun ita lange i?
13 Ke imo hana mana nga ich nei
a eteia ke a tunge ure urana ngana
lala nge tutumo mur. Ke pomalam
mana lape Temere nga lut nga tapa
tunge Opepengpeng lange iri nenge
te onteia i!”

Iesus Pe Pelsipul (Mat 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Iok, nga etuene e Iesus helope
hote uneinei e nge tu nge none pe
poia i ke hele erochro. Kela un-
einei neu lohot pe non nenge hele
erochro neu hele mule sapele. Pe hu-
lua lochloch te rura pe leteria tuanin
rara.
15 ✡Pe hel te hele, “Non nem lope
hotote uneinei nemur nga Pelsipul
ene. Uneinei mur aria soke.”
16 ✡Pe hel te olleke Iesus ke te onteia
i ke poi hote ute ke hot nga tapa ke po-
malam te eteia i ke i NeHalang tuna.
17 Pe Iesus eteia leteria ke ulolo pe
hele lange iri, “Kileng e nenge telas
lele hel pe tepal hel mule nge iri lape
tehet toto. Pe nenge teke none pe
nehei pe tuturia mur telas lele hel
lape tenau hel mule ero ol.
18 Pe nenge teke Non Poreke ngana
nena hana mur telas lele hel pe tepal
hel luluch mule nge iri lape tehet toto.
E hele ke mai iange imo a teke e he-
lope hote uneinei mur nga Pelsipul
Non Poreke ngana ene.
19 Iok, nenge teke e helope hotote
uneinei mur nga Pelsipul ene pe nga
itei ene toto lemo hana mur te he-
lope hotote uneinei mur? Ke imo
anau, lemo hana mur te hemallaha
hot pengpeng ia.
20 Pe nenge teke e helope hotote un-
einei mur nga NeHalang nena kerk-
erenga, nem hemallaha hote ke Ne-
Halang nena naualanga urana ngana
at nge imo lo.
21 “Nenge teke none nge kerkereng
toto pe heronia palinga hel ana
hengeron pe ra hite na io pe mes ke
nauele na pele nena ure mur lape
tetu ke nek.
22 ✡Pe teke mele e nge kerkereng
toto nge i at ke iri nai tepal hel pe
hekou sue i lape mele nem haka hote
palinga hel ana ure nemur nenge
teke i non totoia pe heronge none
nem nena ure mur lange mele hel.
23 ✡ “Mele nenge halaua iau ero
heporeke iau.
24 “Iok, uneinei e lohot nge mele
pe song ke la tango rara munna nge
tuia. Song ke langa kileng hal ngana
mur ke tango rara munna pe hot-
taua munna e ero. Pomalam hele,
‘Lape ela tau mule kou lek pele neu lo
nenge etu tatala ia.’
25 Iok laol, at mule pe teke nau pe
pele neu te sachalue ke lemlem pe te
poia ke nek toto.
26 Ol pe uneinei neu la mule ke la
mene ke uneinei iri rahtele nai mule
nenge te poreke toto nge i ke la tetu
teu lamau. Ke mele neu tungana
nenga tele ngana poreke pol mana pe
nei ol poreke toto ol.”

Itei Hel Nenge Te Iech Toto

27 ✡Iesus nenene ure nemur ke po-
mau pe hei e alngana hot lange Iesus
nga hulua leteria pe hele, “Hei e
nenge hoe iong pe nauele iong lape
mene iechinga.”
28 Pe Iesus tuacholia i ke teke, “Pa
nem ero, iri nenge te longe NeHalang
nena helenga pe te nanas tau tote iri
laka nenge lape te mene iechinga nge
palaungana toto.”

Ure Nenge Lohot Nge Iona (Mat 12:38-42)

29 ✡Hehei pe hana iri halang toto
te emurung nge Iesus, ol pe Iesus
hele, “Imo hehei pe hana nga etue
nei, a poreke toto. A teke e poia
ure palaungana e ke henonou hote
lek hekerkerenga nenge at nge Non
Palaungana. Pe lape e poia ure nem

✡ **11:15:** Mat 9:34; 10:25 ✡ **11:16:** Mat 12:38 ✡ **11:22:** Kol 2:15 ✡ **11:23:** Luk 9:50 ✡ **11:27:** Luk 1:28, 42, 48 ✡ **11:29:** Mat 16:4

lange imo ero. Lape epoi hot mene
ure palaungana nem nenge lohot nge
Iona.
30 Ure palaungana nenge hehei pe
hana nenge Niniue, ngana laka Iona.
Pe ure palaungana nenge hehei pe
hana nenga etue nei, ngana laka Non
Tuna.
31 ✡ "Etue palaungana nem lape
at nenge NeHalang nau tote hehei
pe hana lochloch reria poinga mur.
Pe nga etue nem imo lape a meia
imo. Iange nge nike hei soke nenge
sio nem at nga kileng tau ngana ke
longo nga Solomon na helenga urana
ngana mur. Pe imo nei, none nge
soke toto nge Solomon at nge imo lo
pe imo a longo nge i ero.
32 ✡Pe pule imo ul hana nenge
Niniue lape ames haka nga etue nem
pe lape a meia imo pule. Iange iri
nenga etue neu Iona haliu hote Ne-
Halang nena helenga mur pe te hulia
reria poinga mur. Pe heueu nei none
nge i soke toto nge Iona koi tu luluch
nge imo."

Lemenge Nenga Singim (Mat 5:15; 6:22-23)

33 ✡ "Mele pele tonge lemenge pe
talue nga kileng unne nge talkome
ero. Nem pe talkome teua nga kole
palaungana letena ero. Lemenge
nem te talkome ero. Te heon heke
mene. Laka iri nenge te teu at te nau
ke mallaha.
34 Matam i lemenge nenga singim.
Teke matam te urana lochloch letem
nge teu pe singim pule tualeme. Pe
nenge teke matam te poreke letem
nge teu pe singim pule tetu mana nga
au.
35 Ke onau ke nek ol. Iange lape
lemenge nga letem i chantom.
36 Ke ngana laka nenge teke singim
lochloch tualeme pe unne nge chan-
tom ero iong o tualeme lochloch
sapelpele. Ke pomalaka nga lemenge
palaungana nge tualeme hite iong."
37 Iesus hele ke het pe non Paresio e
hele lange Iesus ke la ngau luluch nge
i. Iesus iteu nga ana non na pele pela
kila sio sapele nga ngaunga munna
nenge te ngaungau ia.
38 Iesus nun ero pe la ke are sio pe
ngau mana. Ol pe non Paresio neu
neue nge manga Iesus lome penna
ero pe rura toto nga Iesus poi ngana
neu.
39 Pe Iesus hele lange i, "Imo Pare-
sio nemur, a lomo menmene amo eu-
linga pe amo pan mur singiria nenge
hot pe nga letemo nge teu a muta toto
ia poinga nenge kemenge pe sachum-
chum pe poinga poreke ngana hel
pule.
40 Imo amo hauaua! I nenge umeia
singira nge hot mai umeia leteria ero
kai?
41 Pomalam a mene ngaunga pe
ech nenge mateu nga pan pe eulinga
nemur pe a tunge lange iri nenge aria
ngaunga ero. Nenge apoi ke pomai pe
ure lochloch ngana lape lemlem nge
imo ol.
42 "Imo Paresio nemur a neknek ia!
Ure poreke ngana lape lohot nge imo
iange imo a nanas tau mene hotonga
kinkino ngana mur. Pe hotonga pa-
palauna a nanas taua iri ero toto.
A takiraua ngaunga kinkino ngana
nge manga loi tana pe ngaunga ehech
ngana ke huna iri analoch pe a tunge
huna elle lange NeHalang. Pe ho-
tonga nenge apoi ke nek lange pekng-
amo mur, a nanas taua ero toto. Pe
hotonga nenge lememo tau tote Ne-
Halang a nanas taua ero toto pule.
Teke a nanas tau tote hotonga kink-
ino ngana nemur pomere nenge a
nanas taua hotonga papalauna ke
nek ero?
43 "Imo Paresio mur a neknek ia
imo! Iange lememo tau tototе arenga
nemur nga muka toto nga hetoronga
ana pele. Pe lememo ke te hele ke
urana toto lala nge imo nga ingala
munna mur.
44 "A neknek pule iange imo a po-
malaka nga mele koluna nge tealo
hite pe tetua ele ero. Pe hana nenge
tei haka nga ona lape te poreke
sapele iange te eteia ero."

✡ **11:31:** 1Ki 10:1-10 ✡ **11:32:** Jon 3:5-10 ✡ **11:33:** Mak 4:21; Luk 8:16

45 Ol pe none nge etei toto nga hotonga tuacholia Iesus, “Non Soke, o hele ke mam pe o hele poreke imem pule iam.”
46 Pe Iesus hele, “Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule iange imo a poia hana ke te takisia ure meena toto ngana nenge te alker taua. Pe imo sipomo a tunge perimo kukana elle ke a halaua iri ero toto.
47 “A neknek ia pule iange a hemalmal heke hetatalonga mur aria metenga munna nenge lemo tete mur te hune iri nge nike.
48 Ke nga poinga nei imo sipomo a henonou hot pengpeng ia utar nenge lemo tete mur te poia. Iri te hune hetatalonga mur pe imo a hemalmalia aria polo.
49 NeHalang eteia ke ulolo ke ngana laka nenge hele ke teke, ‘Lape e kulosia hetatalonga mur pe hekulkulonga mur. Pe hel nge hana nemur lape te hune iri pe hel lape tepoi poreke iri.’
50 Ke pomalam tuangachol poreke ngana nga huninga nemur lochloch lape sio pengpeng nge hana nenga etue nei.
51 Talun ngana nga huninga nenge Apel ke langa huninga nenge Sakarias. (Sakarias te hune i nga hatanga pe NeHalang munna nenge heo ngana toto tunangaria). E hele pengpeng lange imo nenga etue nei lape a mene melmelenga palaungana nga ure nemur lochloch.
52 “Imo nenge a etei toto nga hotonga mur a neknek ia pule iange hehei pe hana muteria toto ke te eteia NeHalang pe imo a unele lohenga nge hehei pe hana ke teteu langa eteinga nem ero. Pe imo ateu langa eteinga nenge NeHalang ero pule.”
53 Iesus lohaka ke ii lo pe Paresio mur pe hotonga ana hetoronga mur te hele poreke tote i pe te tutue i nga helenga pe te onteiteia i.
54 Tepoi ke pomau iange te teke te ollaka hotote Iesus. Pe nenge teke Iesus tamal hote helenga e nge poreke lape te hele hot sapele i.

12

Apoi Ke Mange Paresio Mur Ero (Mat 10:26-27)

1 Iok laol, hulua halang toto teat ol nenge te heit ulu hel iange kileng muta toto. Pe Iesus talun ke hele tala lange nena hana nemur nenge hetotore iri ke teke, “Anau ala amo ke nek toto nga poinga nenge Paresio mur te popoia iange iri hana nenge te heleia ute nem pe te poia ure e nge altoto!
2 ✡Ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape hemallaha hote. Oe, ure lochloch ngana nenge a talkomkome NeHalang lape poi hote ke mallaha.
3 Utar nenge a hele komkome nga miliko NeHalang lape hemallaha hote nga sinanga. Pe utar nenge a mangun tele helel ia nga lemo pele letena lape temes hot ia nga aeteme pe te haliu hote lange hulua mur.
4 “E hele lange titik mur imo, a mataua iri nenge te hune singimo mana ero. Iange nga hoena ol lape te poia ute pele lange imo ero ol.
5 Iok, lape e henonoua mele nenge a mataua. A mataua laka i nenge nena kerkerenga palaungana nge hune ita ke het pe sau sue ita langa melmelenga ana kileng. Oe, e hele lange imo, a mataua laka i lo!
6 “Ngie simsim iri lime te olia iri nga umtutuna nai mana (2 toea). Pe NeHalang letene metene iri lochloch pe hile hote e nge iri ero.
7 ✡Pomalam mana palpalumo ina mur te sisala lochloche iri ke ulolo. A matau ero iange nga NeHalang matana NeHalang lemene tau tote ita nga ngie simsim mur.
8 “Ke e hele lange imo pengpeng urana toto nge mele nenge mes haka pe haliu hote iau ke teke, ‘Iesus i Non Tuna. Pe Iau letek manmanna nge i.’ Nge mele nem Iau lape e haliu hote i

✡ **12:2:** Luk 8:17 ✡ **12:7:** Luk 12:24; Ume 27:34

lange NeHalang nena angkelo mur ke
e teke, ‘Non nei, iau lek non ia.’
9 Pe poreke toto nge mele nenge
mes haka nga hulua mataria pe hele
ke teke, ‘Iau letek manmanna nge
Non Tuna ero.’ Iange iau pule lape
e hele lange NeHalang nena angkelo
mur ke e teke, ‘Iau e eteia non nei ero
i.’
10 Pe iri nenge te hele poreke Non
Tuna lape NeHalang letena poreke
mule ia iri. Pe iri nenge te hele poreke
Opepengpeng, NeHalang lape letena
porekeia iri ero toto.
11 ✡ “Teke te laua iong pe te mene
iong langa hetoronga ana pele ke
te onteia iong, omes nga hana pa-
palauna nemur mataria pe sam loiloi
ero. Pe pule letem tuanin rara nga
utar nenge lape o hele ia ero.
12 Iange nga etue nem pengpeng
lape Opepengpeng hetore iong nga
utar nenge urana nge o heleia.”

Helenga Opene Nga None Nge Nena Ure Halang

13 Pe none nga hulua leteria hele
lange Iesus, “Non Soke o hele lange
tik ke tunge ure nemur nenge temek
mete hatalia unne at nge iau.”
14 Pe Iesus hele lange i, “Ia, itei
nenge talue iau ke e poia ume ne-
mam? Iau ak ume nem ero iam.”
15 ✡Iok laol, Iesus hele lange iri,
“Anau ala ke nek toto nga poinga
nenge taeu lochloche ure pe ta teke
ita toro mana rera. Iange mele nenge
na ure halang nem, ure lochloch
ngana nem tunge maulinga nge koko
lange i ero.”
16 Ol pe Iesus heleia helenga opene
e lange iri pe hele, “Non e nge na ure
halang neu ana ume mur nganan-
garia ke halang toto.
17 Pe letena tuanin nge i sipona
ol, ‘Lape epoi ke mere mai ol? Ure
lochloch ngana nei muria ero ol i!
Lape e tatach teua iri langai mai?’
18 “Ol pe ana non lohaka pe hele,
‘Eh! lape epoi ke mai i! Lape etoto
sue pele nemur pe e lele mule hel nge
papalauna toto. Ke lape e tatach teua
ak ume nganngana mur pe lek ure
mur.
19 Pe lape letek tuanin ke e teke:
Lek ure halang pamlo nge lape tu
ke hesinga halang toto. Lape e tutu
manmanna ol. Pe lape eare ke e ngau
haka manmana ol pe pule lape e inin
pe e iech manmana ol!’
20 “Ol pe NeHalang hele lange
i, ‘Iong nge am hauaua toto iam!
Heueu nga miliko nei lape o mete.
Pe ure lochloch ngana nenge o talue
nem lape itei mene iri?’
21 ✡ “Ke i pomalam mana. Mele
nenge heu kinia ure mur ke teke i
toro nena, lape nena ute e ero toto
nga NeHalang matana.”

Letemo Una Sakilil Ero (Mat 6:25-34)

22 Iok, Iesus hele lange nena hana
mur nenge hetotore iri, “Ke poma-
lam e hele lange imo, letemo una
sakilil nga atu ngamo nga ich nei
ero. Letemo tuanin rara sakilil ero
nga utar nenge lape a ngaua pe nga
singimo pe nga utar nenge lape a
mele.
23 A maul ngamo, i palaungana toto
nga ngaunga pe singimo, i palaun-
gana toto nga ure nenge ta heronro-
nia iri.
24 Anau langa ngie mur. Tetua aria
ngaunga ero. Pe te lulu aria ero. Pe te
lele pele ke te tatach teu aria ngaunga
ia ero. Pe NeHalang i sipona hengaua
iri. Pe imo nge a ele haka toto nge
ngie mur laka!
25 Amo tei nge imo nge letemo una
sakilil? Pomere? Letemo nem poia
imo ke heloloune atu ngamo nga ich
nei ke sase pol?
26 Nenge teke nakumo ero nge a
poia ure sune nei, pomere nenge
letemo una sakilil nga ure lochloch?
27 “Anau langa ae nemur te haka
ngaria. Tehei pe roraria te palola hot
ke nakuria urana toto. Pe e hele lange
imo pengpeng Ne Solomon nge nike
nena ure urana ngana mur halang.
Pe i heronia ure urana ngana pele

✡ **12:11:** Mak 13:11; Luk 21:12-15 ✡ **12:15:** 1Ti 6:9-10 ✡ **12:21:** Mat 6:19-20

nge urana toto ke pomanga ae rorana
nemur ero.
28 Letemo metene ke nek NeHalang
hemele heilil mur nenge tetu ke te
maulul heueu nei pe nge rou te par-
sue pe tesau heke iri nga oan. Ne-
Halang tunge malenga urana ngana
langa ure nemur nenge tetu ke choro
mana. Pe imo lape NeHalang tunge
malenga lange imo pule? Imo nge
letemo manmanna ngana unne sune
mana iam!
29 Letemo una sakilil ero nga utar
nenge lape a ngaua pe utar nenge
lape a inia. Pe letemo meena ia ero.
30 Nenge letemo una sakilil nga ure
nemur, apoi ke mange hulua nemur
nenge te etia Tememo NeHalang ero
toto. Leteria tu hit mene reria ure
mur. Pe imo ero. Tememo nga lut
eteia ke imo lememo taua ure nemur
ke a mene pule la.
31 Urana ngana a tango rara tele
ure nenge opemo ana ngaunga pe
NeHalang nena naualanga urana
ngana. Pomalam lape tunge ure
nenge lememo tau tote lange imo
pule.
32 "Imo sipsip tutuna mur a matau
ero iange Tememo iech toto nge
mene imo ke atu teu nga nena
naualanga nge urana toto.
33 ✡A laia lemo ure mur nga ingaala
ke te olia iri pe a tunge umtutuna
lange iri nemur nenge reria ero. Ol
pe imo a mene laka lemo umtutuna
ana mateunga e nge poreke erochro.
Pe ure nem nganangana mur laka
ure urana ngana mur nenga lut nga
tapa nenge tetu ke koko. A tango
rere ure nemur ke a mene iri pule.
Ure nemur kemenge ana hana mur
tekeme ia ero toto pe kankan ngau
ule ero pule.
34 Ke imo lape letemo tuit men-
mene laka kileng nemur ol nenge a
talue lemo ure urana ngana mur ia.

Atu Pe Anau Ala

35 ✡ "A kale masia amo tal pe a tonge
lemo lemenge ke remenmen pe anau
alala nga utar nenge lape lohot.
36 Pe apoi ke pomanga hana hel nge
te kulkulelele aria soke nge mule nga
leinga heueu ngana e ana ngaunga
matana. Pe teke non soke nem at ke
ischong nga piunga te lohe piunga ke
ueiuei mana lange i.
37 Ke iri nenge aria soke at pe hot-
taua iri nge te mesmese kura, iri ne-
mur lape te iech toto. E hele lange
imo pengpeng non soke nem lape nek
hit tote imo pe lape hetakile imo pe
hengaua imo.
38 Pe nenge teke Non Soke nem at
nga miliko tuna ma nga uachuach pe
hana nemur tenau alala kura, iri lape
te iech toto.
39 ✡Pe letemo metene nei ke nek;
Nenge teke pele tokoninga eteia etue
nenge kemenge ana hana mur te atat
ia i lape nauala ke nek toto ke ke-
menge kina nemur te palchach teua
nena pele ero.
40 Imo pule a nauala ke nek toto
iange Non Tuna lape at mule nga etue
nenge imo a teke i atia ero."
41 Pe Petrus ontei, "Non Soke, iong
mai o heleia helenga opene nei atat
nge imem mana kai? Eh? Nge hana
lochloch?"
42 Pe Iesus tuacholia, "Itei nge imo
hana nenge a umume nge letena
song ke urana pe poia ume ke nek?
I laka nenge ana non soke letena
here nge nauele pele pe tunge nena
hekuleileinga mur aria ngaunga nga
ngaunga ana etue pengpeng.
43 Mele nem lape iech toto nenge
teke ana soke at pe hottaua i nge
popoia ana ume.
44 ✡E hele ke manmanna toto lange
imo mele nem lape non soke talue i ke
nauele nena ure mur lochloch.
45 Pe lape mele nem letena tu-
aninin nge i sipona ke teke, 'Ah! Ak
non Soke nem lape at ke ueiuei ero
iam.' Ol pe talun ke nos lapue hehei
pe hana nenge te umume. Pe pule
popoi ngaunga matana pe inin ech
kerkereng ngana pe poi rara hulu.
46 Pe ana soke lape at mule nga etue
nenge ana non eteia ero ke kulele i

✡ **12:33:** Luk 18:22 ✡ **12:35:** Mat 25:1-13 ✡ **12:39:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2 ✡ **12:44:** Mat 25:21, 23

ero. Non soke nem at pe lape chatulu
hite pe lope hote i kela tu luluch nge
hana nenge te longo tau erochro.
47 ✡ "Iok, nenge teke none nenge
umume pe eteia non soke nem
lemene ngana pe na melei tana toto
nge nanas taua non soke neu lemene
ngana, lape tenos ulu hit tote i.
48 Pe mele nenge eteia non soke
neu lemene ngana ero pe poia poinga
nenge lape te nosia i ia lape ana
nosinga meena ero. Iri nenge Ne-
Halang tunge aria ume halang pe
letena here iri nge te poia ke nek,
lape NeHalang angala mana nge esia
aria ume ngangana mur nge lohot ke
halang toto. Pe iri nenge NeHalang
tung ke aria ume halang nge halang
toto lange iri pe letena here iri nge
te poia aria ume ke nek, lape NeHa-
lang angala mana nge esia aria ume
nganangana mur nge lohot ke halang
nge halang toto."

Iesus Lasia Ita (Mat 10:34-36)

49 "Esio at ngak nei. E atia oan ke
etun hite nga ich. Pe lemek toto ke
oan nem ngaulala haka ke ueiuei.
50 ✡Iau lape e mene henuninga e
kura ke heueu nei letek meena toto ia
kura. Pe letek meena ngana nem lape
tu ke la het nga etue nenge e mene
henuninga nem.
51 Imo mam a teke eat ke epoi hote
tunga nge urana nga ich kai? Ero
toto! E hele pengpeng lange imo eat
ke e lasia.
52 Talun heueu nei ke la ol nga pele
elle none pe nehei pe tuturia mur
telas hel. Mol lape iri altoto nga nai
pe nai lape iri altoto nga mol.
53 ✡Lape telas hel ke non neu i al-
toto nge tuna tamane ngana pe tuna
tamane ngana i altoto nge temene. Pe
hei neu i altoto nge tuna hei ngana pe
tuna hei ngana i altoto nge tana. Non
neu lape i altoto nge uene pe uene i
altoto nge i."

Heteinga Nenga Etue Mur (Mat 16:2-3)

54 Iesus hele lange hulua nemur,
"Nenge teke a naue ulu nge ma hot
nga tapa huna pe a hele sapele ke a
teke, 'Lape pitte mol heueu.' Pe la
pitte nem mol.
55 Pe teke a amneia tutula nge song
ke ramana haka at nge sio pe a hele
ke a teke, 'Lape kileng milang toto
heueu.' Pe la kileng milang.
56 Imo apoi ke manga mamulou!
Nenge teke a esia ute nge lohot nga
ich nei pe nga tapa sana neu pe a
etei pengpeng ia ure nem luna. Pe
pomere toto nenge a esia ure mur
nenge te lohot nga etue nei pe a eteia
luna ero?
57 "Pomere nenge imo sipomo a
amnei urume poinga nenge poreke
pe nga poinga nenge urana ero?
58 Nenge teke none hele ote iong
nga ute pe mene iong ke a hepengia,
iong opur kikim ke imo nai a hepeng
olole nga kue nike. Teke ero lape
non nem mene iong ke laia iong nge
hana nenge te longlongo pe te amnei
teu langa helenga mur. Pe hana ne-
mur lape te tunge iong langa palpal
hussu mur peria pe palpal hussu mur
lape te tamal teua iong langa tuele au
ngana.
59 Pe e hele pengpeng lange iong
lape o lohot nga lamam ero toto ke la
het nga etue nenge o tuachol taua lem
hangonok mur."

13

A Hulia Letemo

1 Iok, nga etue nem hana hel te hele
lange Iesus ke teke, "Mele hel nge
Kalelea te makmak pulumakau ke
te heto hekeke NeHalang pe Pilatus
nena hana mur te hune iri. Te hune
iri pe eiria maluluch nga pulumakau
nemur eiria."
2 ✡Pe Iesus tuacholia iri ke pomai,
"Iri mam, te hune iri ia? Te poreke
toto nge hana lochloch ngana nenge
Kalelea ma?
3 Ero! Pe e hele pengpeng lange
imo nenge teke a hulia lemo poinga

✡ **12:47:** Iei 4:17 ✡ **12:50:** Mak 10:38-39 ✡ **12:53:** Mic 7:6 ✡ **13:2:** Ioa 9:2

poreke ngana mur ero lape a mete ke
pomange iri.
4 Iok, anau lange hana analoch pe
rahtele mol nenge Siloam. Hana ne-
mur, pele sase ngana e losio haka
nge iri ke te mete. Iri mau te poreke
toto nge hana lochloch ngana nenge
Ierusalem kau?
5 Ero! Pe e hele pengpeng lange
imo, nenge teke a hulia lemo poinga
poreke ngana mur ero lape a mete ke
pomange iri."
6 Iesus heleia helenga opene nei,
"None ana popi tana e mes nga ana
ume letena. Ana non i langa ae nem
ke teke nau rara nganangana. Pe ae
nem nganangana ero.
7 ✡Ol pe hele lange non nenge
umume nga ana ume. 'Ae nei
nganangana ero ke hesinga iri mol
lo i! O telesue ol! Iange hesil mene
ich i.'
8 ✡Ol pe non nenge umume neu
hele, 'Non soke, ae nem tu mukam ke
hesinga elle mule. Pe esel hote ich
nga huna pe etal teua ana ngaunga.
9 Pe teke nganangana mule nga
hesinga nem, urana. Pe teke ero e
telesue ol.' "

Iesus Hemasmas Nga Sapat Ana Etue

10 Nga Sapat ana etue Iesus hetot-
toro nga hetoronga ana pele.
11 Pe hei e nge uneinei poia i ke
kina chachau tu lamau pule. Haleles
neu tu nge i ke hesinga iri analoch pe
rahtele mol. Pe mes haka ke peng-
peng ero.
12 Iesus esia i pe iu lange i pe hele,
"Hei nem, am haleles nem het ol."
13 La ol pe Iesus tal heke penna nge
ana hei pe ueiuei mana mes haka ke
pengpeng mule. Ol pe talun ke heto
heke sapele NeHalang.
14 ✡Pe non soke nenga hetoronga
ana pele neu letena inin iange Iesus
hemasmas nga Sapat ana etue. Ol
pe hele lange hehei pe hana, "Etue
iri rahtele elle ta umume ia ara ume
mur. Pomalam aat nga etue nemur
ke te hemasia imo. Pe nga Sapat ana
etue ero."
15 ✡Ol pe Iesus tuacholia, "Imo ma-
mulou mur! Nenge teke lemo pu-
lumakau e ma tongki e mete ana ech
nga Sapat ana etue, lape a einia ero
ma? Imo lochloch lape a einia la!
16 Pe hei nei i Apraham tuna ia.
Pe Non Poreke Ngana rahit tote i ke
hesinga iri analoch pe rahtele mol
(18). Ke ute pele nge poreke ero nge
e hemas mule i nga Sapat ana etue."
17 Iesus hele ke mau ol pe iri
lochloch ngana nenge te hele poreke
i temei tote iri. Pe iri hulua lochloch
te iech toto nga ure lochloch ngana
nenge Iesus poia ke urana.

Helenga Opene Mur Nga NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga
(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Iok Iesus hele, "Lape e hele
urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke mere? Pe lape e hele
urume langa utar?
19 I pomalaka nga ae tutuna nenge
kinkino toto nenge none tue nga ana
ume. Iok, ae nem haka ol pe tana
palaungana toto. Pe ngie mur te talue
reria kiniu nga perperna mur."
20 Pe Iesus ontei mule, "Lape e hele
urume NeHalang nena naualanga pe
nekinga ke mere?
21 I pomalaka nga is unne sune
nenge tepoi teu luluche nga beret nge
halang toto pe te hulia nga tuninga
e nge palaungana toto. Pe is nem
poia beret itach ngana ke una haka ke
palaungana toto."

Pele Matana Hoholoch Ngana Sune
(Mat 7:13-14, 21-23)

22 Ol pe Iesus i ke lala nga kileng
mur pe hetoro olole ke ramana lala
nge Ierusalem.
23 Pe mele onteia i, "Non soke, iri
nenge NeHalang lape mene mule iri
lape iri unne sune mana kai?"
Pe Iesus hele lange iri,
24 "Apur kikimo toto ke a teu langa
piunga matana hoholoch ngana sune

✡ **13:7:** Luk 3:9 ✡ **13:8:** 2Pi 3:9,15 ✡ **13:14:** Exo 20:9-10; Deu 5:13-14 ✡ **13:15:** Luk 14:5

nem. Iange hulua halang lape te teke teteu la toto. Pe e hele lange imo pengpeng hulua lape teteu la ero.

25 ✡Nenge teke pele tokoninga piu hele piunga nem lo imo lape ames mana nge hot ol. A ischong teueu pe a tangtang ke a teke, 'Kole, o lohe piunga nge imem!'

"Pe i lape tuacholia ke teke, 'E eteia imo ero pe e eteia aat ngamo ero pule iam!'

26 "Pe imo lape a teke, 'Imem laka nenge mo ngau pe moin luluch nge iong. Pe iong laka nge o hetottoro nga lemem kileng ana kue mur.'

27 ✡"Pe lape tuacholia iri ke teke, 'E eteia imo ero pe e eteia aat ngamo ero pule! A ua toto lamam. Imo nenge a popoi poinga poreke toto ngana laka. Lemek ero toto imo!'

28 ✡ "Imo lape atu manmana nge hot pe a tangtang pe ngingimo chatrekreke pe a amneia melmelenga palaungana. Lape a esia Apraham pe Isak pe Iakop pe hetatalonga nemur nge tetu teu nga NeHalang nena naualanga pe nekinga. Pe imo sipomo lape a lasus toto.

29 ✡Hulua halang lape teat nga chaia aka ngana pe chaia sio ngana pe nga kileng rumena pe nga kileng sana. Ke lape teare teu nga ngaunga matana palaungana nem nga NeHalang nena naualanga urana toto ngana.

30 ✡Pe manmanna toto ke iri nenge iri hoena lape iri muka pe iri nenga muka lape iri hoena mule."

Iesus Lape Mete Nge Ierusalem (Mat 23:37-39)

31 Iok nga etue neu Paresio mur hel teat nge Iesus pe te hele lange i ke teke, "O ua nga kileng nei ke ola nga kileng unne. Iange non soke Herot teke hunune iong."

32 Pe Iesus tuacholia iri, "Ala ke a hele lange non pallaklakanga kina nem, 'Iau lape e helope hote uneinei mur pe e hemas mule hehei pe hana heueu pe nge rou pe nga etue mol ngana lape e heulo hote ak ume mur.'

33 Pe ute nenge palaungana heueu nei mai ngana laka nenge e teke ela toto nge Ierusalem. Ke iau lape ei heueu pe nge rou pe nge pong nai ke ela toto. Iange manmanna toto ke hetatalonga e tehun sio mene nga kileng unne ero. Tehun pengpeng ia nge Ierusalem.

34 "Ochou! Imo hana nenge Ierusalem! Imo ahun lapue hetatalonga mur pe a tamal hune hana nenge NeHalang kulosia iri ke teat nge imo. Kokoes e teke e eukiraua imo ke pomanga pareo heingana nenge eu teua tutuna mur nga sahana ene. Pe imo lememo ero nge e eukiraua imo.

35 ✡Ke lape NeHalang nau langa lemo pele ero toto. Pe e hele pengpeng lange imo, lape anau mule iau ero ol kela het nga etue nenge lape a hele ke a teke, 'Petenga nge palaungana toto lange i nenge at nga Non Soke ene.' "

14

Iesus Hemasia None Nge Singina Haleles

1 Nga Sapat ana etue Iesus lake ngau nga Paresio mur aria soke nena pele. Pe hehei pe hana nga lamau tenau ala tote i.

2 Pe none nge ana haleles nenge singina hakokoia mes nga Iesus matana.

3 ✡Ol pe Iesus onteia Paresio mur pe hana nenge te etei nga hotonga mur ke teke, "Ita mai ra hotonga e nge hele ke teke ta hemasmas nga Sapat ana etue pule? Ma ero?"

4 Pe Paresio nemur te reng mana. Iok laol, Iesus rahite non neu pe hemasia i sapele. Hemasia i ke het pe kulosia i ke la sapele.

5 ✡Iok, Iesus hele lange iri pe onteia iri, "Nenge teke tumo e ma lemo pulumakau e losio teu nga ech ana polo nga Sapat ana etue lape a poia

✡ **13:25:** Mat 25:10-12 ✡ **13:27:** Psa 6:8 ✡ **13:28:** Mat 8:11-12 ✡ **13:29:** Psa 107:3 ✡ **13:30:** Mat 19:30 ✡ **13:35:** Psa 118:26 ✡ **14:3:** Luk 6:9 ✡ **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15

ke mere? Lape atak hote i ke ueiuei
mana ma ero?"
6 Pe iri te reng mana iange nakuria
ero nge te tuachol ia Iesus.

Otal Heke Iong Ero

7 Iesus tu nga non soke neu na pele
kura pe esia hana hel nenge ana non
soke iua iri pule. Pe hana nemur
tela ke te mene muria nge uranrana
nga ngaunga ana manga. Ol pe Iesus
heleia helenga opene nei.
8 ✡ "Nenge teke none hekulo am
ke oat nga ngaunga matana nenga
leinga heueu ngana, o mene mullim
e nge urana toto ero. Iange lape mele
nge i soke toto nge iong lape te hekulo
ana ke at pule.
9 Ke pomlam lape non nenge
hekulo amo nem lape at pe hele lange
iong ke pomai, 'O ua nga non nei
munna!' Nga poinga nei lape non
neu hemeia iong pe talsio tote iong
ke lape ola mule nga hoena toto.
10 Ke nenge teke te hekulo am ke
oat nga ngaunga matana nem o mene
mullim e nga hoena toto nike. Poma-
lam lape non nenge hekulo am nem
lape at pe hele lange iong ke teke,
'Neingak, ola ke o kila nga muka toto.'
Nga poinga nei lape pekngam mur
nenge imo ul atu nem te heto heke
tote iong.
11 ✡Iri nenge tetal heke mule iri
siporia, lape Non Soke tal sio tote iri.
Pe iri nenge tetal sue iri siporia mule
lape Non Soke tal haka tote iri."
12-14 ✡Iok Iesus hele mule lange
tokoninga nenga ngaunga matana
neu ke teke, "Nenge teke o poia
ngaunga matana, o iua hana nenge
reria ure halang ero. O iua laka
iri nenge tetu poreke toto pe hale-
les poia iri ke singiria ele mete pe
mataria hit. Pomalam lape Non
Palaungana pete iong toto. Iange
iri te tuacholia lange iong ero. Non
Palaungana i sipona lape tuacho-
lia lange iong nga etue nenge hana
uranrana ngana mur te lohaka mule
nga metenga. Pe nenge teke o iua
pekngam mur pe titim mur pe alom
mur pe lem kileng ngana mur nenge
reria umtutuna halang lape iri sipo-
ria te tuachol mule lange iong ke o
mene urum nge Non Palaungana ero
ol."

Helenga Opene Nga Ngaunga Matana Palaungana (Mat 22:1-10)

15 ✡Non elle nge iri hana nenge te
ngaungau neu, longe Iesus nena he-
lenga pe hele lange Iesus, "NeHalang
lape poia ngaunga matana palaun-
gana nga nena naualanga pe nekinga
urana ngana. Pe iri nenge teat ke
te ngau nga ngaunga matana palaun-
gana nem lape te iech toto."
16 Pe Iesus tuacholia, "Non e teke
poia ngaunga matana palaungana e.
Ol pe hekulo helenga lange hulua
halang ke teat nga ngaunga matana
nem.
17 Nga ngaunga nem ana etue peng-
peng non soke neu kulosia nena non
nenge umume nge i ke song taua
hana nenge te hekulo aria. Pe hele
lange iri ke teke, 'Aiat ol! Ngaunga
kalum lo.'
18 "Pe iri lochloch ngana te hele ke
teke tetu mule iange te teke tetu ke te
poia aria ume hel pule. Elle nge iri
lohaka pe hele, 'Iau eol hote ich unne
lo koi ke ela ke enau tote mukam.'
19 "Pe elle pule hele, 'Iau heueu
mana nei eol ke pulumakau iri
analoch. Pomalam ela ke e totoi tote
iri mukam.'
20 ✡ "Pe elle pule hele, 'Iau elei
heueu mana koi ke lape ela ero.'
21 "La ol pe non neu i ke la mule
pe la hele lange ana non soke. Ol
pe pele tokoninga nem letena inin
toto pe hele mule lange non nenge
umume nge i ke teke, 'O song ke
ueiuei mana ke ola nga kue tana mur
pe kue kinkino ngana lochloch pe o
hele lange hana nenge tetu poreke
toto pe haleles poia iri ke singiria ele
mete pe mataria hit. O hele nge iri ke
teat lochloch.'

✡ **14:8:** Pro 25:6-7 ✡ **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 ✡ **14:12-14:** Ioa 5:29 ✡ **14:15:** Luk 13:29
✡ **14:20:** 1Ko 7:33

22 “Iok laol, non nem la pe at mule
pe hele lange ana non soke ke teke,
‘Ure nenge o heleia at nge iau e poia
ke het lo. Pe pele neu muta ero kura.’
23 “Ol pe non soke neu hele la mule
nge nena non neu, ‘O song hot ke ola
nga kileng kinkino ngana nemur nga
tau pe o ngai heke iri ke teat lochloch
ke te hemute lek pele.
24 E hele lange iong, none nge iri
nenge e hekulo tala aria lape at ke
ngau hote ngaunga unne nga lek
ngaunga matana nei ero toto.’ ”

Ta Nanasia Iesus Pe Letera Tuanin Kenek
(Mat 10:37-38)

25 Hulua halang te koko nge Iesus
pe Iesus naula mule nge iri pe hele,
26 ✡ “Mele nenge teke nanasia iau
hile tote temene pe tana pe nehei pe
tutuna mur pe titina mur pe liliuna
mur. Pe pule hile tote i sipona. Laka
nanasia iau ol.
27 Mele nenge takiskis ia melme-
lenga luluch nge iau ero, iau lek non
toto laka i ero.
28 “Nenge teke none hemesia pele
palaungana e, kila ke nek pe ume
hote pele nem uruna pe eteia ke um-
tutuna purpur tote pele nem.
29 Pe nenge teke poia ero lape
hemes heke pele nem haena pe alu-
ana tu. Pe iri nenge te esia te songlele
ia i pe te hele,
30 ‘Non panei hemes heke pele pe
heule ero mana.’
31 “Non soke e nga kileng e teke pal
luluch nge non soke e pule nga kileng
e. E nena palinga hel ana hana mur
iri halang toto pe e unne sune mana.
Pe nenge nena hana iri unne sune
mana nem, kila pe letena matana ke
nek toto. Pe letena tuanin ke mai,
‘Lape ta hekou sue iri ma ero? Iri
halang sakilil i!’
32 “Non soke nem letena tuanin ke
mau pe eteia nge nakuna ero nge iri
ul ke te palhel. Pomalam lape poi ke
pomai; Hana nenge iri halang tetu ke
sase kura pe i nenge na hana unne
sune mana nem kulosia hana hel ke
la te hele toto mule ke te teke palinga
hel nem lasus ol.”
33 Ol pe Iesus hemallaha hote he-
lenga opene nemur ke pomai, “Po-
malam letem hile ure lochloch pe o
nanas mene iau ol.
34 “Mesmes i urana pe nenge teke
mesmes ngana het opoi mule ke
mesmes ero ol.
35 Ke nenge teke pomam i poreke
lo. Pe o takiraua ke ich ana ngaunga
ia ero pule. O saua ke lasus sapele.
Apal talngamo pe a long ke neknek!”

15

Helenga Opene Nga Sipsip Nge Erue
(Mat 18:12-14)

1 Nga etuene e hana nenge te loloch
umtutuna pe hana porekreke ngana
mur te emurung ke te teke te longo
Iesus nge helele.
2 ✡Pe Paresio mur iri ul hotonga
ana hetoronga mur te ngunngunu ia
Iesus ke te teke, “Non pane lemene
taua hana porekreke ngana mur pe
ngau luluch manmana nge iri.”
3 Ol pe Iesus hele ia helenga opene
nei lange iri.
4 ✡ “Nenge teke elle nge imo nena
sipsip iri ana non kina iri lime (100)
pe elle erue lape poia ke mere? I lape
hile sue sipsip nemur nenge te erue
ero. Nenge iri ana non kina iri henel
pe analoch pe rahtele henel (99). Hile
sue sipsip lochloch ngana nemur pe
la ke tango rere elle nem nenge erue.
5 Pe nenge teke hottaua lape iech
toto pe takisia
6 ke la mule ia. Ol pe la hele lange
pekngana mur ke teke aiat ke a iech
luluch nge iau. Iange e hottaua lek
sipsip nenge erue lo.
7 Pomalam mana e hele lange imo,
lape iechinga palaungana lohot nga
lut nga tapa nge mele elle nge hul
mule letena nga nena poinga poreke
ngana mur. Iechinga nem palaun-
gana toto nga nenge iri ana non
kina riri henel pe analoch pe rahtele
henel nem (99) iange te teke te urana

✡ **14:26:** Luk 9:23 ✡ **15:2:** Luk 5:30 ✡ **15:4:** Ezk 34:11, 16; Luk 19:10

nga NeHalang matana lo. Ke tehul
mule leteria nga reria poinga poreke
ngana ero.
8 "Pe helenga e pule nga hei e nge
nena umtutuna iri analoch. Pe nena
umtutuna elle erue. (umtutuna ne-
mur te ume nga siliua ke uruna aka)
Ol pe lape poi ke mere ol? I lape
tonge lemenge pe sachalue nena pele
letena pe puria ana tangonga ol.
9 Pe teke hottaua lape lake hele nge
pekngana mur pe na kileng ngana
mur ke te emurung pe hele lange iri
ke teke, 'A iech luluch nge iau ol.
Iange e hottau mule lek umtutuna
lo.' "
10 Pe Iesus hele pule ke teke, "Poma-
lam mana iechinga palaungana toto
lohot nge NeHalang nena angkelo
mur nge mele elle nenge hul mule
letena nga nena poinga poreke ngana
mur."

Iechinga Palaungana Lohot Nga Kol Mele Nge Ua Temene Ana Pe At Mule

11 Iok, Iesus hesapele helenga ke
teke, "None tuna iri nai.
12 Pe tuna nenge kino hele lange
temene ke teke, 'Temek, o tunge lek
ure mur atat nge iau nike. Ure nemur
nenge lape o mete pe mo mene nge
iong.' Ol pe temene herongo sapele
nena ure mur nge iri nai tina.
13 "Mala ero mana nga hoena kol
neu takiraua nena ure mur pe laia ke
te olia ke mene umtutuna ia. Ke het
pe ua sapele ke langa kileng e nga tau
toto. Pe nga kileng neu ana non hesil
taua nena umtutuna mur nga poinga
poreke ngana pe ure poreke ngana
mur.
14 Ol pe uringa palaungana lohot
sapele. Pe ana ngaunga ero pe tu ke
poreke toto sapele nga kileng neu.
15 Ol pe lake tu luluch nge none nga
kileng neu pe non neu poia kol neu ke
la nauelele nena kie mur.
16 Pe mete ana toto pe lemene
mana nge hemute sana nga kie ne-
mur aria ngaunga. Pe ero. Mele pele
tunge ngaunga unne lange i ero toto.
17 "Iok laol, ana non letena matana
ke nek toto ol pe hele sapele, 'Temek
nena hana mur kou te ngau ke saria
unna pe aria ngaunga aluana mama.
Pe iau i! E meteak ke e metmete lo!
18 ✡Lape ela mule nge temek pe e
hele lange i, "Temek, e poia poinga
poreke toto ngana lange NeHalang pe
lange iong pule.
19 Iau e urana ero ol nge o hetue iau
ke tum iau. Lemek ke o poia iau ke
eume manmana nge iong ol." '
20 Iok laol, ana non lohaka pe la
sapele nge temene.

"Pe ii nga tau kura pe temene esia i
pe letena poreke toto ia tuna pe song
ke la lau hite i pe tangia i.
21 Ol pe kol neu hele lange temene,
'Temek, e poia poinga poreke toto
ngana lange NeHalang pe lange iong
pule. Iau e urana ero ol nge o hetue
iau ke tum iau.'
22 "Pe temene hele lange nena hana
mur nenge te umume nge i ke teke,
'Ueiuei mana a hemalmalia i nga
hengeron e nge urana toto pe apuo
teua pon nga penna kukana pe ae
ulina nga apena.
23 Pe a hune pulumakau tuna elle
nge lum toto pe a lele hite pe tapeu ele
ke ta ngau nge i.
24 ✡Iange tuk nei mete lokoi pe
mahul haka mule! Pe pule i erue toto
lo pe ngana koi e hottau mule nei!'
Ol pe te talune iechinga palaungana
nem.
25 "Tepoi ke machmau pe non soke
neu tuna tengene ana kou tu nga ume
kura. Ol pe hot ume ana ke at rochroi
nga pele pe longe iri nge te peupeu pe
te heses.
26 Ol pe iua temene nena none
pe onteia i ke teke, 'Hana nemur te
potatar mau?'
27 Pe temene nena non neu tuacho-
lia, 'Tim pai at mule lo. Pe temem
hune pulumakau e nge lum toto ke
poia tim na kilanga unne iange ute
heporeke tim ero. Urana mana ke at
lohot mule nge temem.'

✡ **15:18:** Psa 51:4 ✡ **15:24:** Epe 2:1, 5

28 “Kol neu tina nenge soke letena
inin pe lemene ero nge teu langa pele.
Ol pe temene i hot taua i lange hot ke
onteiteia pe puochenia i ke teke teu
langa pele letena.
29 Pe ana non hele inin taua
temene, ‘Onau at, nga hesinga lo-
choch ngana nei eume manmana nge
iong pe e longo ole taua iong ero toto.
Pe o tunge utar at nge iau? Pomere
nenge o tunge meme e ero ke imem
ul pekngak mur mo poia lek kilanga
unne ke mo iech?
30 Pe tum poreke ngana nei hesil
taua lem ure nge hehei kue tana ana
mur. Pe heueu nei at mule nga ra
kileng pe o hune ana pulumakau lum
ngana ke ngaua.’
31 “Pe non neu hele lange tuna ke
teke, ‘Iong, otu luluch nge iau ke
kokoes pe lek ure lochloch ngana ne-
mur lape e tunge lange iong ke lem.
32 Pe heueu nei tapeu pe tahes
iange tim nei mete lokoi pe maul
haka mule. Pe pule erue pe e hottau
mule i lo.’ ”

16

Iesus Hetoro Nga Umtutuna

1 Iesus hele lange nena hana mur,
“Nga etuene e, none umume nge non
soke e nge nena ure halang. Pe ume
ngana nauelele laka non soke neu
nena ure mur. Ol pe helenga e song
ke teke non neu hesil sio mene non
soke neu nena umtutuna mur.
2 Ol pe non soke neu iu sapele non
neu pe onteia i, ‘Pomere nenge ohesil
sio mene lek umtutuna? Lape o ume
nge iau ke het koi heueu lo. Pomalam
ohas sue pe o hele urume umtutuna
song ngana at nge iau pe ola ol.’
3 “Ol pe non neu letena tuanin rara
sapele, ‘Lape epoi ke mere mai ol?
Non soke nei lemene ero iau nge
eume nge i ol i! Iau lek kerkerenga
ero nge e sesel ich pe e meia iau pule
nge e long us rara i!’
4 La ol pe letena matana pe hele,
‘Eh! Oe, letek metene kue e lo! Nenge
teke epoi ke pomai lape hulua te
tung peria at nge iau nga etue nemur
nenge e ume ero ol.’
5 “Ol pe non neu la ke hele nge
hana nenge reria hanganok maite
non soke neu. Pe iu teua iri elechle
pe onteia iri. Iok, ontei tele nenge
i muka, ‘Lem hanganok hia nenge
maite ak non soke?’
6 “Pe non neu tuacholia ke teke,
‘Iau, e mene ae oliua eina nge non
soke nem. Pe e mene ke kina papalau
ngana iri ana non kina lime (100).’
“Iok laol, non nenge umume nge
non soke neu hele lange non nenge
poia hanganok neu ke teke, ‘O mene
hanganok nem ana alalaha at ke
ueiuei pe ohas mana ke ana non kina
iri nai pe analoch (50).’
7 “Iok onteia e pule, ‘Pe iong lem
hanganok hia?’
“Pe non nem tuacholia, ‘Iau, e
mene uit nge non soke nem. Pe uit
nenge e mene nem ana kole iri ana
non kina iri lime iri analoch (1000).’
“Pe non soke nena non neu hele
lange non nenge poia hanganok neu
ke teke, ‘O mene lem hanganok ana
alalaha pe oele sue ke uit kina nem
iri ana non kina lime iri rahtele mol.
(800)’
8 “Ol pe non soke neu heto heke
nena non nenge na poinga pengpeng
ero, iange letena song ke nek toto
nge nauele i sipona. Hulua lochloch
ngana nenge leteria tu mana nga ich
nei, leteria tuanin ke nek toto nge te
halau mule iri siporia. Iri te etei tote
poinga nem. Pe iri nenge tetu teu
nga lemenge tualeme ngana, leteria
tuanin ke nek ero. Te poi ke pomange
aina kinkino ngana kura.
9 A mene umtutuna mur nga ich nei
pe a tunge lange hehei pe hana pe
apoi ke nek lange iri. Pomalam nga
hoena lape umtutuna nem het pe ala
ke atu ke nek mana nga kileng nenge
tu ke koko.
10 ✡ “Itei nenge leteria here i nga
ure kinkino ngana lape leteria here
i pule nga ure papalaungana. Pe
itei nenge pallaklaka nga ure kinkino

✡ **16:10:** Luk 19:17-26

ngana lape pallaklaka pule nga ure
papalaungana.
11 Ke nenge teke leteria manmana
nge imo ero nga umtutuna pe ure hel
pule nga ich, itei lape letena man-
mana nge imo nga ure urana ngana
mur nga lut nga tapa?
12 Pe nenge teke leteria manmanna
nge iong ero nga mele nena ure lape
itei tunge iong sipom lem?
13 ✡ "Non e ume nge hana soksoke
ngana nai ero. Iange lape lemene
tau tote e pe lemene ero totoia e. Pe
mutena tau tote e pe e mutena taua
ero. Ke aume mana nge NeHalang pe
mutemo taua umtutuna ero."
14 Pe Paresio mur te longe Iesus na
helenga pe te songlele ia i. Iange iri
muteria tau tote umtutuna.
15 ✡Ol pe Iesus hele lange iri, "Imo
sipomo a hetei hote imo lange hulua
mur iange a teke a urana nga Ne-
Halang matana. Pe NeHalang eteia
letemo nge teu ke ulolo. Utar nge
palaungana toto nge hana nga ich nei
poreke toto nga NeHalang matana.

Hetoronga Hel Pule

16 ✡ "Moses nena hotonga mur
pe hetatalonga mur tehas ngaria te
nanasia ke la het nga etue nenge
Ioanes. Pe nga etue neu pengpeng
te hele hote NeHalang nena he-
lenga urana toto ngana nga nena
naualanga pe nekinga nge ita. Pe
hulua halang tepur kikiria toto ke
teke teteu.
17 ✡Tapa pe ich lape tehet pe NeHa-
lang Nena Hotonga ana hasinga unne
e erue ero toto.
18 "Mele nenge hile nehei pe lei
haka mule i laka tomtom ia none
nehei. Pe mele nenge lei heke mule
none nehei nge hile poia poinga
poreke toto ngana pule.

None Nge Nena Ure Halang Pe Lasarus

19 "None nenge nena ure halang pe
none nenge tu ke poreke toto. Pe
non nenge nena ure halang heronia
hengeron urana ngana mur pe nga
etue lochloch ngau ke sana una man-
mana.
20 Pe non nenge tu poreke toto nem
ene Lasarus. I singina chanchan hulu
pe kokoes mana te mene i langa non
soke neu nena piunga matana
21 ke nachnei alala ngaunga mu-
muna. Pe kaone mur teat ke te ram-
ram ia nena chanchan mur.
22 "Ol pe nga hoena ana non mete
pe NeHalang nena angkelo mur te
mene heke sapele i langa lut nga tapa
ke la are nga Apraham penna tamal-
mal. Pe non nenge nena ure halang
neu mete pule ke tealo hite.
23 Pe i nga ana metenga hoena am-
neia melmelenga palaungana toto
iange opene lake tu nge imperno. Pe
teke nau haka la pe esia Apraham nge
tu ke kangkanga toto pe Lasarus tu
luluch nge i.
24 Ol pe iu ke teke, 'Temek, Apra-
ham letem poreke ia iau, pe o hele
lange Lasarus ke puo teua penna
kukana mokona nga ech pe at ke hes-
ipsipia ak hengetau. Iange e amneia
melmelenga palaungana toto i, nga
oan nei.'
25 "Pe Apraham tuacholia lange i,
'Tuk, letem metene? Otu ngam nga
ich, o mene ure urana ngana mur
lochloch. Pe Lasarus mene ute pele
nge urana ero toto. Ke heueu nei
tu luluch nge iau ke nek pe iong o
amneia am melmelenga pallem.
26 Pe pule liling e nge palaungana
toto koi ma tote ita. Ke mele e nge
imem lape lotele lalamam ero toto.
Pe mele e nge imo lape lotele at lamai
ero toto pule.'
27 "Pe non neu hele, 'Iok temek, o
kulosia Lasarus ke langa temek nena
pele.
28 Iau titik mur iri lime pe e teke
Lasarus la ke hele toto reria ke te
hulia reria poinga mur. Pomalam
lape teat nga kileng poreke ngana nei
ero.'
29 "Pe Apraham hele, 'Hotonga
nenge Moses pe hasinga nenge
hetatalonga mur tehas ia ngana la

✡ **16:13:** Mat 6:24 ✡ **16:15:** Mat 23:28; Luk 18:9-14 ✡ **16:16:** Mat 11:12-13 ✡ **16:17:** Mat 5:18

ma lo. Pe nenge teke lemeria te longo taua.'
30 "Pe non neu hele, 'Ero iam, Temek! Te longo taua ero toto la! Nenge teke mele nenge mete lo lake lohot nge iri, laka lape te longo taua i pe te hulia reria poinga mur.'
31 "Pe Apraham hele lange i, 'Nenge teke te longo taua Moses pe hetatalonga mur ero lape mele nenge mete pe mahul haka mule lape te longo taua i ero pule.' "

17

Poinga Poreke Ngana (Mat 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

1 Iesus hele lange nena hana mur ke pomai, "Manmanna toto ke ure nemur nenge hesingo ia hehei pe hana ke te losio nga poinga poreke ngana mur lape teat. Pe mele nenge poia singo nem nenge helosio ia hehei pe hana lape mene poreke tote.
2 Tuangachol nga poinga nem poreke toto. Pe teke te heon hite um palaungana nga mele nem kanna pe tesau hote langa leme i urana nga tuangachol nenge helosio ia mele sune letena manmanna ngana.
3 ✡Ke pomalam a nauala amo ke nek.
"Nenge teke tim losio nga poinga poreke ngana o heleia i ke hul mule letena. Pe nenge hul mule nena poinga lo, iok, letem metene poi ngana nemur ero ol.
4 Pe nenge teke tim poia poinga poreke ngana e lange iong pe nga hoena hul mule letena, o saua nena poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nenge poi emule mene nga etue choro mana, o saua nena poinga poreke ngana mur ke emule mana pule ke kokoes."

Letera Manmanna Ngana

5 Pe Iesus nena hana mur nenge kulos hote iri te hele lange i, "O halaua imem ke letemem manmanna ngana lohot ke palaungana toto."
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke letemo manmanna ngana tuna mana ke pomanga heilil tutuna, nakumo nge a hele langa ae e ke pomai, 'O laka haka pe ola ke omes teu nga ruach.' Pe ae nem longo taua iong la."

Hengekuleilei Mur Aria Ume

7 Iok, Iesus onteia iri, "Imo lemo poinga mere? Nenge teke lem hengekuleilei ana non, mule nga ume nenge nauelele sipsip mur ke at, pe lape o hele lange i ke mere? Lape iteu at heueu mana pe o hele lange i ke are sio pe ngau sapele?
8 Ero toto la! Lape o hele lange i ke o teke, 'Ola ke onun pe oat ke o poia ak ngaunga ke e ngau ol. E ngau ke het laka, iong o ngau ol.'
9 Lem hekuleileinga ana non nem, poia ume nemur pe iong o heto heke i ero. Iange i popoia ana ume nenge popoia nike.
10 Ke pomalam nge imo pule, nenge teke apoi taua ure nemur nenge te hele lange imo ke a poia, a hele ke a teke, 'Imem hana nenge te hekuleilei rere menmene imem. Mopoi mene ume nenge te tunge at nge imem ke mo poia.' "

Iesus Hemas Mule Ke Hana Iri Analoch

11 Iesus ii nga kileng nge Samaria pe Kalelea tunangaria ke lala nge Ierusalem.
12 Iteu ke lala nga kileng sune pe saol haka nge hana iri analoch. Pe hana nemur haleles poreke ngana nenge ngau hooa singira poia iri. Pe iri tetu ke kangkanga toto nge hehei pe hana iange singiria poreke toto. Pomalam temes nga tau kura,
13 ✡pe teiu, "Non Soke Iesus, letem ia imem."
14 ✡Iesus esia iri pe hele lange iri, "Ala ke a esia hana nenge tunginga ana hana mur ke tenau ke nek nga singimo."
Iok laol, tei ke te lala kura pe singiria urana sapele.

✡ **17:3:** Mat 18:15 ✡ **17:6:** Mat 17:20; 21:21 ✡ **17:13:** Lev 13:45-46 ✡ **17:14:** Lev 14:2-3; Mat 8:3-4

15 Elle nge iri analoch nem nena
nge Samaria. Ana non esia i sipona
singina nge urana mule pe la mule
pe haliu haka nenge heto heke tote
NeHalang ene.
16 Lamule pe tamal sue i langa Iesus
apena huna pe hele urana toto lange
i.
17 Pe Iesus hele, "E hemas mule
hana iri analoch i, pe rahtele henel
nem te lake mere?
18 Pomere nenge non lomona nei i
toro at ke heto heke NeHalang?"
19 Ol pe Iesus hele lange non
lomona neu, "O lohaka pe ola ol.
Letem manmanna ngana laka hemas
mule iong."

NeHalang Nena Naualanga Pe Nekinga At Ngana
(Mat 24:23-28, 37-41)

20 Iok, Paresio hel te onteia Iesus
nga etue nenge NeHalang nena
naualanga pe nena nekinga lape at.
Pe Iesus tuacholia ke pomai, "Etue
nenga NeHalang nena naualanga pe
nekinga nem, lape at ke pomanga ure
nenge ta esia nga matara ero.
21 Mele ero toto nge hele ke teke,
'Anau at ngana i!' Pe pule mele ero
toto nge hele ke teke, 'Eh, Ngana
paukou!' Mele nge lape hele ke po-
mam ero toto iange NeHalang nena
naualanga pe nekinga, ngana laka
tuteu nge imo lo."
22 Ol pe Iesus hele lange nena hana
mur, "Etue nem lape at, pe imo
lememo toto ke a teke a naue Non
Tuna nga etue nem. Pe lape a naue
ero toto.
23 ✡Lape iri hel pule nenge lape te
hele lange imo ke te teke, 'Anau lala
mau! Eh, anau at lamai!' Pe imo, a
longo tau pulute iri ero.
24 Etue nenge Non Tuna at mule
ia lape pomalaka nga kileng chalem
ngana nenge inlem nga tapa sana pe
song ke langa ele pe ele.
25 Pe ure nenge lohot tala nga
Non Tuna ana etue ngana koi nei,
lape Non Tuna amneia melmelenga
palaungana pe hulua lochloch nga
etue nei lemeria ero ia i mukam. Ke
het pe etue nem lohot.
26 "Non tuna ana etue lape lohot ke
pomanga etue nenge Noa.
27 Nenge hulua lochloch te ngaun-
gau pe te inin pe te lechlei kela het
nga etue nenge Noa iteu langa nena
imot. Pe ech hot ke taua kileng pe te
mete lochloch.
28 ✡ "Pe pule Non Tuna ana etue
lape lohot ke pomanga etue nenge
Lot. Nenge hulua lochloch te ngaun-
gau pe te inin pe te ialala pe te
umume aria pe te lelele pele.
29 Pe nga etue nenge Lot ua hot nge
Sotom, oan remenmen ngana pe um
ngingina ngana telot parai sio at nga
tapa ke pomanga pitte ke te hune iri
lochloch ke te mete.
30 "Ke Non Tuna ana etue nenge
lape at muleia pomalam mana.
31 ✡Nga etue nem pengpeng, mele
nenge tutu nga one, teu langa pele
letena ke lolochia nena ure mur ero
ol. Pomalam mana none nenge tutu
nga ume la mule nga na pele ero ol.
32 ✡Letemo metene Lot nehei?
33 ✡Mele nenge teke heleis maul
ngana nga ich nei, lape tu ke maulul
nga hoena ero ol. Pe mele nenge
tungteu tote i, pe hile sue lemene
ngana mur nga ich nei lape tu ke
maulul mana nga hoena.
34 E hele lange imo pengpeng, nga
miliko nem aina nai tema nga hete
elle pe elle nge iri lape te ua toto ia,
pe elle mana lape ma ol.
35 Pe hehei nai lape te olole mioka
pe elle nge iri lape te ua toto ia pe elle
mana tu ol. [
36 Hana nai te umume nga ume pe
elle nge iri te ua toto ia pe elle mana
tu ol.]"
37 Pe Iesus nena hana mur nenge
hetotore iri te ontei, "Ure nemur lape
te lohot langai?"
Pe Iesus tuacholia ke pomai, "Nga
kileng nenge ute has ngana maia,
lape a esia lango cherchera mur ha-
lang, nge te emurung."

✡ **17:23:** Mak 13:21; Luk 21:8 ✡ **17:28:** Gen 18:20; 19:25 ✡ **17:31:** Mat 24:17-18 ✡ **17:32:** Gen 19:17, 26 ✡ **17:33:** Luk 9:24

18

Poponing Nenge Hei Pakar E

1 ✡Ol pe Iesus nene poponing e
lange nena hana nemur. Poponing
neu, nenge hetore iri ke te hetalau
ke kokoes pe leteria manmanna ke
NeHalang longe te hetalaulau ngaria
pe halaua iri.
2 Iok, Iesus talune nena nananga ke
pomai, "Nga kileng e none nge long-
longo helenga tu. Pe non neu mataua
NeHalang ero toto. Pe pule non neu
letena porekeia hehei pe hana ero
iange letena tu mana nge i sipona.
3 Pe nga kileng neu hei pakar e
tu. Pe hei neu kokoes mana lala nge
non nenge longlongo helenga pe hele
urume poinga poreke ngana nenge
none poia lange i. Pe hei neu hele ke
teke, 'O amnei langa poinga poreke
ngana nenge non neu poia at nge iau.
Lape o halaua iau ke pomere?'
4 "Nga tele ngana non neu longo
taua hei neu ero. Pe nga hoena ol hele
mule ke teke, 'Iau e mataua NeHalang
ero pe letek porekeia hehei pe hana
ero.
5 Pe hei nei kokoes mana at ke pur
leme ero mana ia iau nga letena una
ngana nei. Ke pomalam lape e halaua
i ke are ke nek laka at ke hemakuk
tote iau ero ol.' "
6 Iesus nene poponing nem ke het
pe hele mule ke teke, "A longo langa
non poreke ngana nenge longolongo
helenga neu hele ngana.
7 Lape NeHalang mai halaua nena
hana mur ero kai? I sipona hesilei
hote iri. Pe lape pomere? Nenge
teke te tang lange i ke kokoes nga
sinanga pe nga miliko lochloch lape
NeHalang poi hulul mana nge halaua
iri?
8 E hele lange imo pengpeng lape
halaua nena hana mur ke teare ke
nek mule ke ueiuei mana. Pe pomere
lape Non Tuna at pe hehei pe hana
leteria manmanna lochloch lo?"

Poponing Nenge Non Paresio E Pe Non Nenge Lololoch Umtutuna

9 Pe pule Iesus nene poponing nei
lange iri hel nenge te teke iri siporia
te pengpeng toto lo pe tetal heke iri
siporia pe tenau sio menmene hehei
pe hana.
10 Pe Iesus nana lange iri ke pomai,
"Hana nai tela nga NeHalang nena
pele palaungana ke te hetalaulau.
Non e nge iri i Paresio pe e i non
nenge lololoch umtutuna.
11 Pe Paresio neu i toro mes ke
kangkanga pe hetalaulau lange Ne-
Halang ke pomai, 'NeHalang, e hele
urana toto lange iong nge iau e po-
manga hana nemur ero. Hana nenge
te kemkeme pe hana nenge te pallak-
laka pe hana nenge tepoi poreke lala
nge hehei. Pe e hele urana toto lange
iong pule nge iau e pomange non
nenge lololoch umtutuna nei ero.
12 ✡Etue nachnai nga etue koana
elle eheo nga ngaunga pe letek
metene iong. Pe e mene hote
umtutuna unne nga uruk ke e tunge
lala nge iong. Pe e poia ke pomau nga
lek ure mur lochloch.'
13 ✡"Pe non nenge lololoch umtu-
tuna mes ke kangkanga pe nau sio
mana pe palia mautuna pe heta-
laulau ke pomai, 'NeHalang, letem ia
iau. Iau non poreke ngana.' "
14 ✡Ol pe Iesus hele, "E hele lange
imo pengpeng, non nenge lololoch
umtutuna nem la mule nga na kileng
pe i toro mana lohot ke pengpeng
toto nga NeHalang matana. Pe non
Paresio nem ero toto. Iange mele hel
nenge tetal heke iri lape NeHalang tal
sio tote iri. Pe mele hel nenge tetal
susue iri lape NeHalang tal haka tote
iri."

Iesus Mutena Tote Aina Kinkino Ngana
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Hana hel te laia tuturia mur nge
Iesus ke pete iri. Pe Iesus nena hana
mur te esia pe te hele ele iri.
16 Pe Iesus hele lange na hana mur
ke teke, "Aina kinkino ngana nem
mur muteria ke te teke teat nge iau.

✡ **18:1:** Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **18:12:** Isa 58:1-4; Mat 23:23 ✡ **18:13:** Psa 51:1 ✡ **18:14:** Mat 23:12

Pe imo apoi ele iri ero. Iange hehei pe
hana nenge te pomange aina kinkino
ngana nemur, tetu teu nga NeHalang
nena naualanga pe nekinga pule.
17 ✡E hele ke manmanna lange imo,
mele nenge letena ia NeHalang nena
naualanga pe nekinga ke mange aina
kinkino ngana ero lape teu la ero."

None Nenge Nena Ure Halang (Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 ✡Ol pe non nenge i mukmuka nge
Iuta mur onteia Iesus, "Non soke, o
urana toto. Pe iau lape epoi ke mere
ke e mene maulinga ke koko?"
19 Pe Iesus tuacholia, "Pomere
nenge o hetue iau ke non nge urana?
Mele e nge urana ero toto. NeHalang
i toro mana.
20 ✡O eteia NeHalang nena hotonga
mur. O tomtom ia hehei ero pe o
hune mele ero pe okeme ero pe o
pallaka ia mele ero pe o heto heke
temem pe tam."
21 Pe non neu tuacholia, "Nga
iau lomele ngak nike ke at heueu
nei e nanas taua hotonga nemur
lochloch."
22 Iesus longe ke mau pe hele lange
i, "Ute elle la o poia ero kura. O
laia lem ure lochloch ke te olia pe
uruna, o laia nge pakar mur. Nenge
teke opoi ke pomalam lape lem ure
mur halang nge tetu ke koko. Pe
ure nemur lape te kulele iong nga lut
nga tapa. Opoi ke mam ke het pe o
nanasia iau ol."
23 Pe non neu longe helenga nei pe
letena poreke toto iange i nena ure
halang toto.
24 Pe Iesus esia i nge nakuna pomau
pe hele, "Anali toto nge hana nenge
reria ure halang nge teteu langa Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga.
25 Anali toto nge iri iam. Nenge
teke te puo teua ae tana palaungana e
ke teu nga pakeka sune polona, nem
semel pol. Pe nenge teteu langa Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga
nem nge anali toto iam."
26 Iri nenge te longe i te ontei,
"Nakuna nge mele ero toto nge lape
mene maulinga ke koko. Lape mopoi
ke mere ol?"
27 Pe Iesus tuacholia, "Utar nenge
anali toto nge none poia semel mana
nge NeHalang poia."
28 Pe Petrus hele, "Onau at, imem
mo hile sue lemem kileng mur pe
moat ke mo nanasia iong."
29 Pe Iesus hele lange iri, "Oe, atong
pe e hele pengpeng lange imo iri
lochloch nenge te ume teu nga NeHa-
lang nena naualanga pe nekinga pe
te hile sue reria kileng mur pe reria
hehei pe tuturia mur pe tetemeria pe
tataria mur,
30 iri lape te mene ure urana ngana
halang toto nga etue nei. Pe nga etue
nenga hoena lape te mene maulinga
nge koko."

Iesus Hele Hemol Ngana Nga Ana Metenga (Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 ✡Iok, Iesus mene hot kelkelia
nena hana analoch pe nai nem pe
hele lange iri ke pomai, "A longo at.
Ta lohaka lala nge Ierusalem koi pe
lape hetatalonga mur tehas ngaria
nge Non Tuna lape lohot ke man-
manna.
32 ✡Iange lape te tunge Non Tuna
langa hana lomonmona mur peria.
Pe lape tepoi poreke i ke te hesalang
ia i pe te ulut lolele i pe lape te hune i.
33 Pe etue mol ngana nga hoena
lape maul haka mule."
34 ✡Iesus hele ke pomau pe nena
hana nemur te eteia utar nenge
helele ia ero. Iange helenga luna
mallaha nge iri ero. Pomalam te eteia
utar nenge Iesus helele ia ero.

Iesus Hemas Mule None Nge Matana Hit (Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Iok, Iesus i ke heroi lala nge
Ieriko pe none nge matana hit are
nga kue ilina pe longlong ure nge
hehei pe hana nge tei olole nga kue.

✡ **18:17:** Mat 18:3 ✡ **18:18:** Luk 10:25 ✡ **18:20:** Exo 20:12-16; Deu 5:16-20 ✡ **18:31:** Luk 24:44
✡ **18:32:** Luk 9:22, 44 ✡ **18:34:** Mak 9:32

36 Ol pe longe hulua nge teii nga kue
pe ontei, “Eh! Pomere mai?”
37 Pe hehei pe hana nemur te tu-
acholia i ke pomai, “Iesus nenge
Nasaret koi i olole nga kue.”
38 Pe non neu halngana haka,
“Iesus! Teuit tuna! Letem poreke ia
iau!”
39 Pe hehei pe hana nenga muka te
keres taua i pe te hele lange i ke teke
reng. Pe ero. Non neu alngana haka
ke soke toto ol, “Teuit tuna! Letem
poreke ia iau!”
40 La ol pe Iesus mes sapele. Pe ngai
heke hehei pe hana ke te mene non
neu lange i. Te mene ana non lange
i pe Iesus onteia i,
41 “Lemem ke o teke e poia utar
lange iong?”
Pe non neu tuacholia, “Non Soke,
o halaua iau ke matak charchara
mule.”
42 Pe Iesus hele lange i, “Iok, onau
mule ol. Letem manmanna ngana
laka poia iong ke o urana mule.”
43 Ueiuei mana pe non neu nau ke
nek mule sapele pe nanasia Iesus pe
heto heke NeHalang. Hulua nemur
te esia pe iri lochloch te heto heke
NeHalang pule.

19

Iesus Pe Sakius

1 Iok laol, Iesus iteu la sapele nge
Ieriko pe i olole ke lala.
2 Pe hana nenge te lololoch umtu-
tuna aria soke tu lamau pule. Pe i ene
laka Sakius pe nena ure halang toto.
3 Ana non teke etei toto nga itei
nenge i Iesus. Pe ero, iange hulua
halang pe i choro mana, pomalam
anali toto nge i.
4 Ol pe song ke i muka nge hulua ne-
mur pe la haka nga ae siki mokona ke
teke nau nge Iesus nge ila ke pomau.
5 Iok, Iesus i langa kileng unne neu
pengpeng pe hele lange Sakius, “Sak-
ius, osio at ke ueiuei iange heueu lape
etu nga lem pele.”
6 Sakius sio ke ueiuei mana pe
epele Iesus pe iech toto nge Iesus.
7 ✡Hulua lochloch ngana nemur te
esia i pe te ngunngunu ke teke, “Non
panei i langa non nenge na poinga
poreke toto na pele!”
8 ✡Ol pe Sakius mes haka pe hele
lange Iesus, “Non Soke, o longo at nge
iau. Lape e tunge lek ure mur ele
lochloch lange pakar mur. Pe pule
nenge teke e pallaka ia iri lape e olia
iri ke olinga huna henel la mule nge
iri.”
9 ✡Pe Iesus hele lange Sakius,
“Heueu mana nei NeHalang mene
mule iong. Iange iong Apraham nette
iong pule.
10 ✡Pe Non Tuna at ngana nei at ke
tango rere iri nenge te erue pe mene
mule iri.”

Nananga Nenga Umtutuna (Mat 25:14-30)

11 Iok, hehei pe hana te longlongo
nga nei kura pe Iesus nana tele sapele
nga poponing e. Iesus heroi toto
lange Ierusalem pe hulua te teke
mam pe NeHalang nena naualanga
pe nekinga lape lohot sapele.
12 Ol pe Iesus hele, “Non e nenge
tuteu nga mata nenge naungaala ana
hana mur. Ana non soke teke i ke
langa kileng tau ngana e ke tal heke
i ke i aria naungaala ana non. Ke het
pe lape at mule nga na kileng.
13 Lohaka ke la ero kura pe iua
nena hana iri analoch nenge te
umume nge i. Tunge reria umtutuna
ellechle pe hele lange iri, ‘Anau at,
iau lape e lala lo koi. Pe imo a mene
umtutuna nem pe a ume mule ia
umtutuna hel pule. Ke la het nga etue
nenge eat mule.’
14 “Pe nena kileng nganangana
mur lemeria ero ia i pe te kulosia
hana hel langa kileng tau ngana nem
pule ke te hele ke te teke, ‘Imem
lememem ero toto nge non nei lohot
ke i ara naungaala ana non.’
15 “Ol pe ana non la ol pe te poia
i ke i aria naungaala ana non pe

✡ **19:7:** Luk 15:2 ✡ **19:8:** Exo 22:1; Num 5:6-7 ✡ **19:9:** Luk 13:16; Ume 16:31 ✡ **19:10:** Luk 15:4; Ioa 3:17; 1Ti 1:15

at mule sapele nga na kileng. Pe
ueiuei mana tunge helenga kerk-
ereng ngana lange nena hana nenge
te umume nge i ke teat ke te neue i,
pe ontei hote iri nga umtutuna hia
lo nenge teume hote nga umtutuna
nenge heronge lange iri.
16 Elle at tala pe hele, 'Non soke, iau
e mene ke umtutuna iri analoch mule
nga elle nenge o tunge at nge iau.'
17 ✡ "Pe non Soke neu hele, 'Iong
oume ke urana toto iam! Ke iong
non nge urana. Iok, iong letek here
iong nge oume ke nek toto nga ume
kinkino ngana lo pomalam, lape e
talue iong ke onau ala ke kileng iri
analoch.'
18 "Iok nena non naingana at pe
hele, 'Non soke, iau e mene mule ke
umtutuna iri lime. Eume hote nga
elle nenge o tunge at nge iau.'
19 "Pe non soke neu hele lange i,
'Nga nem, lape onau ala ke kileng iri
lime.'
20 "Iok, nena non mol ngana iteu at
mule pe hele, 'Non soke lem umtu-
tuna nenge o tunge at nge iau koi, e
ruchite pe e talkome ke ma.
21 E mataua iong ke ngana laka
nenge e talkome mene, iange iong
non nge letem inin hali pe o men-
mene mele hel reria ure mur pe o
lulule ngaunga nenge mele hel tetue.'
22 "Ol pe non soke neu hele lange
i, 'Iong hengekuleilei poreke ngana.
Pe nga iong sipom lem helenga nge
hot nga halim, lape o amneia melme-
lenga palaungana! Iong sipom o
eteia lo ke iau non nge letek inin hali.
E menmene mele hel reria ure mur
pe e lulule ngaunga nenge mele hel
tetue.
23 Iok, pomere toto nge o talue lek
umtutuna nga umtutuna ana pele
ero? Toi nge otal teua, lape eat mule
pe e mene umtutuna nem pe ana
manga hoho hel pule.'
24 "Ke het, pe non soke neu hele
lange hana hel nenge te mes rochroi
nga henge kuleilei nem ke teke, 'A
mene mule umtutuna nge non nem
pe at tunge lange non hengekuleilei
nenge nena umtutuna iri analoch.'
25 "Pe hana nemur te hele lange
non soke neu ke teke, 'Non soke, non
nei nena umtutuna iri analoch lo!'
26 ✡ "Pe non soke neu tuacholia, 'E
hele lange imo pengpeng, mele hel
nenge reria halang toto lape te mene
ke halang toto pule. Pe mele hel
nenge reria unne sune mana lape te
mene mule unne nem nge iri.
27 Pe lek ngarang nemur nenge
lemeria ero ia iau a mene iri at pe a
hune iri lakoi nga matak.' "

Iesus Iteu Nge Ierusalem Ke Manga Naungaala Ana Non

(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Ioa 12:12-19)

28 Iesus nana ke het pe i ke i muk-
muka pe hulua te nanasia i ke tela
nge Ierusalem.
29 Iok, Iesus i ke heroi nga kileng
nenge Petpage pe Petani. Pe nga
hengene nenge te hetue ke Ae Oliua,
kulosia nena hana nai.
30 Pe hele lange iri ke pomai, "Imo
muka ke ateu langa kileng neu pe
lape a neue tongki lomele ngana e
nenge mele are haka ia ero kura. Pe
tongki nem, te kele ke mes. Aun hote
pe a atia.
31 Pe nenge teke mele onteia imo,
'Pomere nenge aun hote ure nem?'
Pe imo a hele lange i ke a teke, 'Non
soke lemene taua.' "
32 Iok laol, hana nemur tela pe te
hottaua ure lochloch ngana nge lohot
ke pomanga Iesus heleia lange iri.
33 Iok, teun hotote tongki lomele
ngana neu pe non nenge nena ure
neu onteia iri, "Pomere nenge aun
hote ure nemam?"
34 Pe iri te hele, "Non soke lemene
taua."
35 Iok laol, te mene la sapele nge
Iesus pe te tamal heke reria hengeron
nga ure neu ona pe teare heke sapele
Iesus.
36 Iesus are haka nga tongki ke
iolole pe hehei pe hana te lung susue
reria hengeron mur nga kue.

✡ **19:17:** Luk 16:10 ✡ **19:26:** Mat 13:12; Luk 8:18

37 Iesus i ke langa kileng unne
nenga hengene nge Oliua nenge ana
kue nau sio lange Ierusalem. Pe nena
hana lochloch ngana nemur nenge
te nananasia i te iech toto pe te hele
urana toto lange NeHalang. Singiria
kik pe te heto heke tote NeHalang nga
mirakulo nemur nenge Iesus poi hote
iri ke te esia ke ulolo.
38 ✡Pe te makul haka ke mai,
"Petanga tunge Naunga ala ana non
nenge at nga Non Soke ene!
Pe tunga nge nek nga lut nga
tapa!
Ta heto heke tote NeHalang nga lut
nga tapa
nge i palaungana toto pe urana
toto!"
39 Ol pe Paresio mur hel nge tei
luluch nge iri te hele lange Iesus ke
teke, "Non soke, o keres taua lem
hana mur."
40 Pe Iesus tuacholia, "E hele lange
imo, nenge teke lek hana mur te reng,
um lochloch ngana nemur tepeu pe
te heto heke NeHalang ene."

Iesus Naue Kileng Ierusalem Pe Tang

41 Iesus i ke heroi toto lange
Ierusalem pe esia kileng nem pe
letena poreke toto ia pe tang.
42 Pe hele, "Heueu nei, toinge o
eteia utar nenge hetakile iong. Pe pa
nei ero iange te talkome nga matam.
43 Pe etue nem lape at nenge lape
lem ngarang mur teat ke te heliliu
hite iong ke tom ke otu mana nge teu.
44 ✡Pe lape te heporeke tote iong pe
lem hana mur, iange o etei ilia etue
nenge NeHalang atia ke halau iong ia
ero!"

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana
(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Ioa 2:13-22)

45 Ol pe Iesus iteu sapele langa
NeHalang nena pele palaungana pe
lope hote hana nge tei alala.
46 ✡Lope hote iri pe hele, "NeHa-
lang hele hote na hotonga ke tehas
sue ke pomai, 'Lek pele palaungana
nei, i hetalaulaunga ana pele!' Pe
ero. Imo, a poia ke pomanga ke-
menge kina mur reria pele nge tetal
komkome ia."
47 ✡Nga etue lochloch, Iesus hetot-
toro nga NeHalang nena pele palaun-
gana pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga ana het-
oronga mur, pe hana papalauna hel
pule te teke te hune i.
48 Pe iri te teke te tango rara kue e
nge te laua Iesus. Pe ero toto, iange
hehei pe hana te longo lala nge i kura.
Iri lemeria ero nge te hile hote Iesus
nena helenga unne.

20

Onteinga Nga Iesus Nena Hekerkerenga
(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

1 Iok, etue e pule Iesus tu teu
nga NeHalang nena pele palaungana
letena. Ana non hetottoro pe haliu
hote NeHalang nena helenga urana
toto ngana. Ol pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe ho-
tonga ana hetoronga mur pe hana
papalauna hel pule teat pe te hele
lange i,
2 "O hele urume lem kerkerenga
nem, nenge o popoia ure nemur. At
langai toto? Pe itei toto nenge tunge
kerkerenga nem lange iong?"
3 Pe Iesus tuacholia iri, "Iok, iau
pule e onteia imo nga onteinga elle pe
imo a hele at nge iau.
4 Ioanes nenge henunun mai nena
kerkerenga nem, at langai? At
nge NeHalang ma at nge hana mur
mana?"
5 Ol pe hana nemur te hele hel nge
iri, "Lape ta hele ke mere mai? Nenge
teke ta hele ke ta teke, 'Ioanes nena
hekerkereng nem at nge NeHalang',
lape Iesus hele ke teke, 'Iok, pomere
nenge letemo manmanna nge i ero?'
6 Pe nenge teke ta hele ke ta teke,
'Ioanes na kerkerenga nem at nge
hana mur mana', lape hulua nemur

✡ **19:38:** Psa 118:26; Luk 2:14 ✡ **19:44:** Luk 21:6 ✡ **19:46:** Isa 56:7; Jer 7:11 ✡ **19:47:** Luk 21:37

te tamal hune ita nga um. Iange iri
leteria manmanna toto ke Ioanes i
hetatalonga!”
7 Pomalam te tuacholia ke pomai,
“Imem mo eteia Ioanes na hekerk-
erenga nem at ngana ero.”
8 Ol pe Iesus hele lange iri ke po-
mai, “Pomalam mana lape e tuacho-
lia lemo helenga ero nga hekerk-
erenga nenge e popoia ure mur ia.”

Poponing Nga Iri Nenge Tenau Ele Uain Ana Ume (Mat 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 ✡Iok, Iesus nene poponing e lange
hehei pe hana ke pomai, “Nga etuene
e, none tue uain nga ume pe tunge
lange hana hel ke te ume hot umtu-
tuna ia. Pe i ulhot ke langa kileng
unne sapele.
10 Nga lulunga ana etue, non nem
kulosia nena hengekuleilei e ke lange
hana nenge te umume nga uain ana
ume neu ke te tunge uain nganan-
gana hel lange i. Pe ero. Hana nemur
te lohaka pe te palia i pe te kulosia i
ke patpata mana ke la mule.
11 Iok, kulos mule nena hengekuleileinga
e ke la pule. Pe hana nemur te lohaka
pe tepal mule i pule pe te hemei sio
tote i. Pe te kulosia i ke patpata mana
ke la mule.
12 Iok, non neu kulos mule nena
hengekuleilei mol ngana la pe tepal
poreke tote i pe tesau hote i.
13 “Iok, ume tokoninga neu hele,
‘Lape epoi ke mere mai ol? Lape e
kulosia tuk nenge mutek tau tote ke
la, laka lape te renge i.’
14 “Ol pe non neu tuna la pe hana
nemur te esia pe te hele, ‘Non soke
nem tuna ol koi atat. I lape mene
ure lochloch ngana nei ke nena. Pe
heueu ta hune i ke mete. Pomalam
lape ta mene ure lochloch ngana nei
ke rera ia ol.’
15 La ol pe te laua non neu tuna pe
tesau hote i nga ume letena pe tehun
sapele i.”
Iok laol, Iesus onteia iri, “Utar ol
nge lape ume tokoninga neu poia
lange hana nemur?
16 Non nem i sipona lape at ke hun
lapue hana nemur pe tunge uain ana
ume nem lange mele hel nge altoto ke
tenau ele.”
Pe hulua te longe helenga nei pe te
hele, “Poreke toto nge ure nem lohot
ke pomau!”
17 ✡Iok, Iesus nau lange hulua ne-
mur pe hele, “Helenga nenge tehas
sue nga NeHalang nena hotonga nei,
luna ma ke mere? Nenge tehas sue
ke,

‘Um nenge pele ana lelenga mur
lemeria ero ia ke te teke
tesaua,
i um urana toto ngana nenge mes
ke rahtua ele pele.’

18 ✡ “Iri lochloch ngana nenge te
losio haka nga um nem, lape um rir
ule iri ke sachanchana ulu. Pe nenge
teke um nem losio haka nge mele,
mele nem lape menret sapele.”
19 Iok, Iesus nana ke het pe hotonga
ana hetoronga mur pe tunginga ana
hana mur aria papalauna mur te teke
telau sapele i. Te teke te laua Iesus
lange iri te eteia ke Iesus nana ngana
latau pengpeng ia iri. Pe iri te mataua
hehei pe hana ke pomalam te laua
Iesus ero.

Onteinga Nga Umtutuna Loloch Ngana.

20 ✡Ol pe tenau ele tote i ke nek toto,
pe te tung hite ure lange hana hel pe
te kulosia iri ke la te ollaka hote i nga
onteinga mur. Pe hana nemur tela pe
te chananga ke tepoi ke mange hana
nenge leteria urana mana. Te teke te
ollaka hote Iesus, pe nenge teke Iesus
heleia ute nge tang ke poreke nga
talngaria, lape te laua i pe tela sapele
ia i nge Rom mur aria non soke.
21 Iok laol, hana nemur tela pe te
onteia Iesus ke pomai, “Non soke,
imem mo eteia ke iong o hele ke man-
manna pe pengpeng toto mana. Pe
iong o mataua mele ero toto ke o
hetottoro ke nek toto nga NeHalang
nena poinga mur.

✡ **20:9:** Isa 5:1 ✡ **20:17:** Psa 118:22 ✡ **20:18:** Isa 8:14-15 ✡ **20:20:** Luk 11:54

22 Iok, o hele ke nek at nge imem.
Ita mai urana nge tasau umtutuna
lange non soke nenge Rom pule kai?
Eh, ero?"
23 Pe Iesus eteia ke hana nemur te
chananga ia i nga onteinga nem, ol
pe hele lange iri ke pomai, "A teke a
ollaka hote utar nge iau?
24 A heteia umtutuna elle at nge iau
ke enau." Iok laol, te mene umtuna
elle ke la te heteia lange Iesus. Pe
Iesus onteia iri, "Itei opene pe ene
nenge tunga nga umtuna nemai?"
25 Pe iri te hele, "Non soke nenge
Rom opene pe ene laka tu nem."

Ol pe Iesus hele, "Oe, ke non soke
nenge Rom nena ure mur a tunge
lange i. Pe ure nemur nenge NeHa-
lang nena, a tunge lange NeHalang."
26 Ol pe hana nemur, anali toto nge
iri nge te laua Iesus nga hulua nemur
mataria. Pe teare ke te reng toktok
mana ol. Iange te rura toto nga Iesus
nena helenga nenge tunge lange iri.

Onteinga Nga Ta Maul Haka Mule Ngara
(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Ol pe hana Satiusi hel tela ke te
lohot nge Iesus. Pe iri te teke, nenge
teke ta mete lape ta maul haka mule
ero ol.
28 ✡Pe te hele, "Non soke, Moses has
sue hotonga nei ke teke ta nanasia:
'Nenge teke none mete hatalia nehei
pe i tutuna mur ero kura, non nenge
mete nem, tina lape lei heke mule hei
nem. Pe iri nai tuturia mur lape te
heleia ke teke non nenge mete neu
tutuna mur.'
29 Iok, nga etuene e aina iri rahtele
nai nge titiria mur hel tetu. Ol pe tiria
nenge soke lei. Iok, telei ke tuturia
mur ero kura pe kol neu mete.
30 Laol pe tina nenge nanasia i lei
heke mule tina nehei. Iok la, tuturia
ero kura pule, pe kol neu mete pule.
31 Pe tina mol ngana lei heke mule
hei neu, pe i mete pule ke manga
titina mur nenge iri tala nge i. La ke
la iri rahtele nai neu telei mene hei
elle mana. Pe te hoho ero mana pe iri
lochloch ke te mete mule.
32 Pe hei neu mete nga hoena toto
ol.
33 Iok, nga etue nenge ta maul haka
mule, itei toto nenge lape leia hei neu
ol? Iange hei neu, hana iri rahtele nai
te leia i ke ulolo."
34 Pe Iesus tuacholia iri ke pomai,
"Hehei pe hana nenge tetu nga ich nei
te lechlei.
35 Pe iri nenge te urana pe te maul
haka mule nga metenga, telei ero ol.
36 Iri, NeHalang tutuna mur
iri iange te maul haka mule nga
metenga. Pe tepoi ke pomanga
angkelo mur ke te mete ero ol.
37 ✡Moses i sipona hemallaha hote
lo. Nga nena hasinga, i has urume
etue nenge oan ngau haka nga ae e
pe chacharuch ero. Pe nga hasinga
nem, i hetue NeHalang ke Abraham
ana Non Soke pe Isak ana Non Soke
pe Iakop ana Non Soke.
38 Ke NeHalang i hana nenge te
maulul mana, aria Non Soke. Iange
nge NeHalang iri lochloch te maulul"
39 Ol pe hotonga ana hetoronga
mur hel te hele haka, "Non Soke, o tu-
acholia lemem onteinga ke pengpeng
mana!"
40 Ke het pe hana nemur lemeria
ero nge te ontei mule Iesus ol.

Pomere Nge Kristus I Teuit Tuna?
(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Iok laol, Iesus onteia hehei pe
hana pe hotonga ana hetoronga
mur, "Pomere nenge hotonga ana
hetoronga mur te teke Kristus i Teuit
tuna?
42 ✡Iange Teuit i sipona heleia lo
nga alalaha nenge Sam ke teke,
" 'NeHalang hele lange ak Non Soke:
"Oat ke oare lakoi nga ilik hele
nenga tamalmal.
43 Pe e mene lem ngarang mur at
ke apem ana nge otal hekeke ia.
Pe o hepapar hite iri." '
44 Pe Teuit hetue i ke i ana Non Soke,
ke pomere nge i Teuit tuna?"

✡ **20:28:** Deu 25:5 ✡ **20:37:** Exo 3:6 ✡ **20:42:** Psa 110:1

Anau Ala Amo Kenek Nge Hotonga Ana Hetoronga Mur.
(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40)

45 Iok, hulua lochloch ngana te lon-
glongo pe Iesus hele lange nena hana
mur nenge hetottore iri,
46 "Anau ala amo ke nek toto nge
hotonga ana hetoronga mur. Hana
nemur, muteria toto nge te hero-
nia hengeron sase ngana mur ke tei
raraia pe lemeria toto nge hehei pe
hana tepoi ke nek toto lange iri nga
ingala munna mur. Pe muteria nge
teare nga muka toto nga hehei pe
hana mataria nga NeHalang nena
pele palaungana letena. Pe pule mu-
teria toto nge te lohot ke iri hana
papalauna nga ngaunga matana ana
etue ke te ngaua ngaunga nge nek
toto.
47 Pe iri, tenau sio mene pakar mur
pe te teke te lolochia reria ure mur.
Pe te hetalaulau ke mala toto ke hu-
lua te esia iri pe te teke iri hana urana
ngana mur. Iri nemur, lape NeHa-
lang tunge tuangachol poreke ngana
toto lange iri nga hoena."

21

Pakar E Nena Tunginga
(Mak 12:41-44)

1 Iok, Iesus tu nga NeHalang nena
pele palaungana letena pe esia hana
nenge reria ure halang toto nge tesau
sisio umtutuna. Pe iri tesau sue
umtutuna nemur ke pomanga reria
tunginga nenge lange NeHalang.
2 Pe Iesus esia hei pakar una e nge
la pe sau sio ke umtutuna kinkino
ngana nai.
3 ✡Ol pe hele, "E hele lange imo
pengpeng. Hei pakar nei, sau teu
ke umtutuna halang toto nge hana
nemur.
4 Iange iri lochloch ngana tesau teu
umtutuna pe reria umtutuna halang
makura. Pe atong hei pakar nei, nena
umtutuna unne nenge mama laka
sau hot eule nem lo pe e ero ol."

Iesus Heleia Temene Nena Pele Nge Lape Tetoto Sue
(Mat 24:1-2; Mak 13:1-2)

5 Iok, Iesus nena hana mur hel
te heleleia NeHalang nena pele
palaungana neu nge te teke nakuna
urana toto. Iange te hemalmalia nga
um nge singina chalemlem pe nga
tunginga mur nenge lange NeHalang.
Pe Iesus hele lange iri,
6 ✡ "Ure lochloch nenge a esia nem
lape tuke mau ero ol. Lape tetoto sue
pe ute pele nge tunga munna ero ol."

Iesus Heleia Ure Poreke Ngana Mur Nge Lape Lohot
(Mat 24:3-14; Mak 13:3-13)

7 Pe Iesus nena hana mur te ontei,
"Non soke, nge ngingie ol pe lape ure
nemur te lohot? Pe lape utar lohot
tala ke mo esia pe mo eteia ke ure nei
rochroi nge lape lohot?"
8 Pe Iesus hele, "Anau ala ke nek
iange lape hana hel te pallakaia imo.
Hana halang lape teat pe te hele nga
ek ke te teke, 'Iau Kristus nenge a
kulelele! Etue nem, ngana koi at lo.'
Te hele ke pomam pe imo a longo tau
pulute iri ero!
9 Nenge teke a longe ure meena
ngana pe palinga hel pingana nge
lohot, samo loiloi ero pe a matau ero
pule. Iange ure nemur lape te lohot
tala pe imo a teke ma etue hetala
ngana. Pe i ero la."
10 Pe Iesus hele lange iri pule,
"Kileng mur lape tepal helel pe hana
hel pule lape tepal hel luluch nge
hana hel.
11 Lape mangila palaungana rurur
pe uringa lohotot pe haleles poreke
ngana lohot nga kileng lochloch. Pe
ure hel nenge ta kolkolkol iri nge nike
lape te herura hot mene ita nga tapa
sana.
12 "Ure nemur lape te lohot ero
kura pe lape hana hel te laua imo pe
te palia imo pe tepoi poreke tote imo.
Pe lape te poia amo helenga palaun-
gana nga hetoronga ana pele letena
pe tetal teua imo nga tuele au ngana.

✡ **21:3:** 2Ko 8:12 ✡ **21:6:** Luk 19:44

Pe pule lape te mene imo lange naungaala ana hana mur pe hana nenge tenau elele kileng mur ke ames nga mataria. Iange imo lek hana mur imo pe a popoia ume nenge a hele hotote Helenga Urana Toto Ngana.

13 Ure nemur lape te lohot pe amo etue koloi nenge a hele hote Helenga Urana Toto Ngana nem.

14 ✡Pe letemo tuanin rara sakilil ero nga utar nenge lape a heleia.

15 ✡Iange iau lape e hemellehe letemo tuanin ngana pe e hepeng ia halimo ke a hele ke nek. Pe lemo ngarang nemur lape te longe lemo helenga pe te reng toktok mana ol.

16 ✡Tetememo mur pe tatamo mur pe titimo mur pe alomo mur pe neingamo mur, lape tehul mule nge imo pe lape te tung heke imo langa hana soksoke ngana mur peria. Pe lape te hune hel nge imo ke te mete.

17 Pe hulua lochloch ngana lape lemeria ero ia imo iange lek hana mur imo.

18 Pe imo lochloch lape atu ke nek mana pe a mete toto ero.

19 Ames ke kerkereng iange letemo manmanna ngana nem lape hemas mule imo.

20 "Nenge teke a esia palinga hel ana hana mur nge te heliliu hite kileng nge Ierusalem, a etei mene ke a teke lape kileng nem lape het.

21 Pe iri nenge tetu nge Iutea te ua ke telala nga hengene mur pe iri nenge te tunga kileng neu te ua hotot pe iri nenge tetu nge hot nga kileng hel teteu langa kileng nem ero ol.

22 ✡Iange nga etue e lape NeHalang lape heneue Ierusalem mur nga letena inin ngana. Nem lohot ke pete tote nena helenga nenge tehas sue ke ulolo.

23 Atong hehei nemur nenge saria pe nenge te lololo peo kura, lape anali toto nge iri. Iange NeHalang letena inin taua kileng nem ke lape poia ure poreke ngana ke lohot nge iri.

24 ✡Hana hel lape te hune iri nga kakop pe lape te laua hel pe te mene iri langa kileng hel. Pe hana lomona ngana mur lape te hekou susue iri nenge Ierusalem pe tehun lapue iri kela het nga etue nenge NeHalang talue ke teke het.

Non Tuna At Ngana (Mat 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 ✡ "Pe ure heueu ngana hel nge te esesia iri ero, lape te lohot nga chaia matana pe teio pe itoch mur. Pe kileng lochloch ngana nga ich lape te matau tote ruach ana mee papalauna pe aria hutu mur.

26 Hehei pe hana lape ngaria lohot pe te matau toto nga utar nenge lape lohot nga ich nei. Iange chaia matana pe teio pe itoch mur te nanasia muria ero ol.

27 ✡Pe nga etue nem lape Non Tuna lohot nga ulu pe at luluch nga nena kerkerenga palaungana pe nena hemalmalinga.

28 Ure nemur nenge te lohot tala nga Non Tuna at ngana, lape te lohotot. Pe nga etue nem pengpeng ames ke anau haka mana iange NeHalang ana etue nenge at ke mene mule imo, heroi lo."

Hetoronga Nga Ae Keng (Mat 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Iok laol, Iesus nene poponing e lange iri, "Anau langa ae keng pe ae hel pule.

30 Nga etue nenge ae perperna te rora mule, ta etei mene ke chaia ana etue at rochroi lo.

31 Ke pomalam mana nenge teke a esia ure nemur nge te lohotot, a eteia ke NeHalang nena naualanga urana ngana pe nena nekinga nge ita at rochroi lo.

32 "E hele ke manmanna toto lange imo. Imo hel nga etue nei lape atu kura pe ure nemur te lohot.

33 Tapa pe ich pe ure lochloch ngana lape tehet pe lek helenga mur lape tetu ke koko sapele."

✡ **21:14:** Luk 12:11-12 ✡ **21:15:** Ume 6:10 ✡ **21:16:** Mat 10:21-22 ✡ **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7 ✡ **21:24:** Psa 79:1; Hem 11:2 ✡ **21:25:** Isa 13:10; Ezk 32:7; Jol 2:31; Hem 6:12-13 ✡ **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Hem 1:7

Anau Ala Amo Kenek

34 Iok laol, Iesus hele lange nena hana mur nenge hetottore iri, “Anau ala amo ke nek, nenge teke a ngau sakilil pe ain sakilil ke amo hauaua pe letemo tu mana nga atu ngamo nga ich nei, ure nemur lape te poia imo ke letemo meena toto. Pe lape etue palaungana nem at pe herura hot mene imo ke pomanga kie nenge palnga palau.

35 Pe etue palaungana nem lape lohot nge iri lochloch ngana nenge tetu nga kileng lochloch ngana nga ich.

36 Ke imo a nauala amo ke nek toto pe a hetalaulau ke kokoes. Pomalam lape ames ke kerkereng nga etue poreke ngana nenge atat. Pe lape a matau ero nga etue nenge a lohot nge iau Non Tuna.”

37 Nga etue lochloch Iesus hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana pe nga ulei kokoes, i ke la mulmule nga hengene nge Oliua iange mama lamau nga miliko.

38 Pe nga uach uruna hehei pe hana te hoala at mulmule ke te longlongo Iesus nge hetottoro nga NeHalang nena pele palaungana letena.

22

Te Mil Iesus Ana
(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Ioa 11:45-53)

1 Etue palaungana nenge te ngaua ngaunga menini ngana heroi lo nenge te hetue ke Ingatoto.

2 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur te teke te hune Iesus pe ero. Iange te mataua hulua nenge te koko ke te longlongo nga nena helenga. Pomalam te tango rara kue e nge lape te nanasia ke te hune i.

Iutas Halaua Iri Nenge Teteke Tehune Iesus
(Mat 26:14-16; Mak 14:10-11)

3 ✡Iutas Iskariot i Iesus nena none nga nena hana analoch pe nai nem pe Satan teu heke i.

4 Ol pe la sapele nge tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele palaungana pe hele lange iri nga kue nenge lape tunge Iesus langa peria.

5 Pe hana nemur te iech toto pe te teke te olia i nga umtutuna. Pomalam iri lochloch ke tetal helenga sapele.

6 Tetal helenga ke het pe Iutas tango rara sapele kue e, nenge lape tunge Iesus langa peria nga etue nenge hehei pe hana iri ero.

Iesus Tatalo Ele Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Ioa 13:21-30)

7 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana nenga ngaunga menini ngana nem hot ke ulo pe etue nenge lape te hune Sipsip Tuna nenge Ingatoto ana at.

8 Pe Iesus kulosia Petrus iri nai Ioanes pe hele lange iri ke pomai, “Ala ke a tatalo ele ngaunga nenga Ingatoto ana ke ma nike ke tala pe tangau.”

9 Pe iri te ontei mule Iesus, “Lape mola ke mo tatalo ele ngaunga nem langai?”

10 Pe Iesus tuacholia, “Ai teu ke ala nga kileng neu pe none nge takisia ech kina lape saolia imo. Pe a nanas mene i ke a langa pele nenge i teu ia.

11 Pe a hele lange pele tokoninga nem ke a teke, ‘Non Soke hele ke pomai: Pele letena unne nenge lang mur teat pe te tutu ia tu langai? Iau pe lek hana mur lape moat ke mo ngaua ngaunga nenge Ingatoto ana nga lamam.’

12 Pe i lape henonoua imo nga pele letena e nge soke pe ngaunga ana hatanga pe ure mur hel pule tema ke mataria purpur lo. Ke nga lamam a tatalo ele ngaunga mur ke tema nike.”

13 Iok laol, tela pe te hottaua ure lochloch ngana nge lohot ke pete tote Iesus hele ngana pe te tatalo ele ngaunga mur sapele.

✡ **22:3:** Ioa 13:2, 27 ✡ **22:7:** Exo 12:1-27

Iesus Ngaua Ngaunga Nenge Ingatoto Ana
(Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25)

14 Iok, etue nem at nenge te ngaua ngaunga nem. Pe Iesus iri ul nena hekulkulonga mur tela ke teare tala sio ke te heliliu hite ngaunga ana hatanga.
15 Pe Iesus hele lange iri, "Iau lape e takisia melmelenga palaungana pe e mete. Pe lemek toto ke ita ul ta ngau tele ngaunga nenga Ingatoto nei.
16 Iange lape e ngau mule ngaunga e nge pomai ero, kela het nga etue nenge NeHalang nena naualanga pe nekinga lohot. Pe ngaunga matana nei, luna lape lohot ke mallaha toto nga etue nem."
17 Iok laol, Iesus mene eulinga pe hele urana toto lange NeHalang pe hele lange nena hana mur, "A mene ke imo lochloch ainia.
18 E hele lange imo pengpeng, heueu nei pe laol, lape e in mule uain e nge pomai ero kela het nga etue nenge NeHalang nena naualanga pe nekinga lohot."
19 Iok Iesus mene mioka pe hele urana toto lange NeHalang pe reke pe tunge lange nena hana mur pe hele ke pomai, "Iau mirak koi nga ngaunga nenge e tunge ke halaua imo. A ngaua pe letemo metene iau."
20 Ke pomalam mana, te ngau ke het pe Iesus mene heke eulinga pe hele, "Eulinga nei, i NeHalang nena helenga tomunga hel nenge heueu ngana, nge eik lele ite nga e mete ngak.
21 ✡Pe anau at, mele nenge lape tung heke iau langa hana porekreke ngana mur peria, ngana koloi kila luluch nge iau nga hatanga heueu nei.
22 Non Tuna lape mete ke pomanga NeHalang heleia lo, pe mele nenge tung heke Non Tuna lange hana porekreke ngana nemur, lape mene tuangachol nge poreke toto."
23 Ol pe Iesus nena hana mur te ontei hel nge iri sapele, nga itei toto nenge lape poia poinga nei.

Iesus Nena Hana Mur Te Hele Helia Itei Nenge Lape I Palaungana Nge Iri

24 ✡Chaungachai palaungana lohot nge Iesus nena hana mur nga itei toto nge iri nge lape lohot ke i palaungana.
25 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Hehei pe hana nga ich aria naungaala ana hana mur reria poinga pomai koi; iri siporia tetal heke iri ke iri soksoke pe reria kerkerenga palaungana toto. Pe te teke hehei pe hana lochloch te heto pekngaria mur ia iri.
"Pe hana soksoke ngana mur, reria kerkerenga palaungana toto nge tenau ele reria hana mur. Pe hana soksoke ngana nemur hel, te heto heke iri siporia ke te teke iri reria kerkerenga palaungana toto nge tenau ele hehei pe hana!
26 ✡Pe imo, a nanasia poinga nei ero. Mele nenge teke i palaungana poi ke manga aina kinkino ngana. Ke mele nenge teke i muka nge imo talsio tote i pe ume mule nge nena hana mur imo."
27 ✡Iok, Iesus onteia nena hana mur, "Itei nge i palaungana toto? Ngana kai mele nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga mai? Eh! ngana kai mele nenge ichich ngaunga mai? Mele nenge i palaungana laka nenge are mana pe kulele mene ana ngaunga. Pe iau etu luluch nge imo ke pomanga mele nenge ichich amo ngaunga.
28 Imo ames ke kerkereng luluch nge iau lo nga etue lochloch ngana nenge ure meena ngana lohot nge iau.
29 Pe temek tunge kerkerenga palaungana at nge iau ke enau ele nena hana mur. Pe kerkerenga nenge temek tunge at nge iau nem lape e tunge lange imo pule.
30 ✡Imo lape a ngau pe ain luluch nge iau nga ak ngaunga ana hatanga,

✡ **22:21:** Psa 41:9; Ioa 13:21-22 ✡ **22:24:** Luk 9:46 ✡ **22:25:** Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 ✡ **22:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 ✡ **22:27:** Ioa 13:12-15 ✡ **22:30:** Mat 19:28

nga etue nenge NeHalang nena hana mur lochloch teat ke te eukirau nga ngaunga matana nem. Pe lape etal heke tote imo nga lut ke a nauele mata analoch pe nai nenge Israel."

Iesus Hele Hote Petrus Pallaka Ngana.
(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Ioa 13:36-38)

31 Pe Iesus hele lange Simon nenge ene e pule Petrus, "Simon o longo at, Non Poreke ngana lemene toto ke totoi ia imo. Pe i teke poia imo ke pomanga non nenge rur hotote uit nganangana nga paena.
32 ✡Pe iau e hetalaulau amo lange NeHalang ke letemo manmanna ngana nem lape tu ke kerkereng. Pe nga etue nenge ohul mule letem, ola ke o hekerkereng mule pekngam mur leteria."
33 Pe Petrus hele, "Non Soke, iau etu ke e angala mana nga utar nenge lape lohot. Nenge teke te mene iong langa tuele au ngana lape te mene iau la pule. Pe nenge teke te hune iong lape te hune iau pule."
34 Pe Iesus hele lange Petrus, "E hele pengpeng lange iong, lape pareo tang ero kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero."
35 ✡Ol pe Iesus hele lange nena hana mur, "Nga etue nenge e kulos hote imo pe a patpata mana, a amneia ke pomere?" Pe iri te hele, "Mo amneia ke ute pele alpapa taua imem ero."
36 Pe Iesus hele, "Iok heueu nei a mene lemo umtutuna mur pe amo hetanga mur. Pe mele nenge nena palinga hel ana kakop ero, mene nena hengeron kela teolia pe olia nena kakop e nga hengeron nem uruna.
37 ✡Iange tehas ia nga NeHalang nena alalaha lo ke lape lohot ke manmanna toto nge iau. Helenga nem hele ke teke, 'Hulua lape te esia i ke pomanga kemenge kina e.' "
38 Pe Iesus nena hana mur te hele, "Non Soke onau at, palinga hel ana kakop nai iloi." Pe Iesus hele, "Het pam lo la!"

Iesus Hetalaulau Nga Hengene Nge Oliua
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Iok laol, Iesus pe nena hana mur te lohaka nga kileng neu pe tei ke tela nga hengene nge Oliua ke pomanga tela hemulmule ngaria.
40 Tela ke te lohot nga kileng neu pe Iesus hele, "A hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur."
41 Ol pe Iesus hile sue nena hana mur pe i hot ke kangkanga aria pela tualou sio pe hetalaulau ol.
42 Iesus hetalaulau ke mai, "Euo Temek O! Nenge teke lemem, opoi ele melmelenga palaungana nei ke lohot nge iau ero! Pe o nanasia lemek ngak ero, o nanas mene iong sipom lemem ngam."
43 Ol pe NeHalang nena angkelo e lohot nge Iesus ke hekerkereng ia i.
44 Pe Iesus letena meena toto pe hetalaulau ke kerkereng toto pe hines sio porekeia i ke pomanga eina nge lele sio ke lala nga ich.
45 Ke het pe lohaka pe i la mule nge nena hana mur. Iesus la pe nena hana mur te mamani lo iange leteria meena toto.
46 Ol pe Iesus hele lange iri, "A mamani ia utar? A lohaka pe a hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo nga totoinga poreke ngana mur."

Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Ioa 18:3-11)

47 Iesus helele kura pe hulua tei at nge i. Pe Iutas, Iesus nena none nga hana iri analoch pe nai nem, i mukaia iri. Iok, Iutas teke la ke lau haka nge Iesus
48 pe Iesus hele lange i, "Iutas, nga poinga nenge olau haka nge iau nei, o tung heke Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria."
49 Pe Iesus nena hana mur te esia hulua neu pe te hele, "Non soke!

✡ **22:32:** Ioa 17:15 ✡ **22:35:** Luk 9:3; 10:4 ✡ **22:37:** Isa 53:12

Ta potar mai ol! Mo palia iri nga kakop?"
50 Ol pe elle nge iri mene kakop ke teke hune non soke Kaepas nena none pe kakop mene hot mene talngana nenga tamalmal.
51 Ol pe Iesus hele, "Apoi ke pomam ero!" Pe penna langa non neu talngana pe hemas mule.
52 Ol pe Iesus hele lange tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe palpal hussu mur nenge tenau ele NeHalang nena pele pe hana papalauna hel pule nenge teat ke te laua i neu ke teke, "Imo mam a mene huninga hel ana kakop mur pe lemo tukmaul mur ke at a laua iau ia? E hunun hana pe e kemkeme kai?
53 Etu luluch nge imo ke kokoes mana nga NeHalang nena pele palaungana pe pomere a laua iau ero? Pe heueu nei, amo etue ol koi. Iange imo ul non poreke ngana a ume ke kerkereng toto nga etue nei."

Petrus Channanga Ke Hemol Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Ioa 18:12-18, 25-27)

54 ✡Iok laol, te laua Iesus pe te mene i langa tunginga ana hana mur aria ae huna nena pele. Pe Petrus i ke nanas ia iri.
55 Ol pe Petrus iteu langa pele neu koana nge hot. Pe tetun hite oan ke remenmen nga kileng unne neu. Pe Petrus lake halel oan luluch nge iri nenge te halelel neu.
56 Pe heie nge umume lamau esia Petrus pe nachnei hit tote i pe hele, "Non nei, kokoko nge Iesus pule koi, enau urume i!"
57 Pe Petrus hele, "Hei nem, iau mam e kokoko nge non nem ia? E eteia i ma? E eteia i ero toto i!"
58 Mala pol sunem pe none esia Petrus pe hele lange i, "Iong pule, iong elle nge iri nenge te nananas ia Iesus!"
Pe Petrus hele, "Ah! Iau ero i!"
59 Etue sase pol lo pe none pule esia Petrus pe hele ke kerkereng toto ke teke, "Manmanna toto ke non nei kokoko nge Iesus iange i pule nena nge Kalelea!"
60 Pe Petrus tuacholia, "Non nem, e eteia ure nenge o helele ia ero i!" Petrus helele kura pe pareo tang sapele.
61 Ol pe Iesus nau hot la pengpeng nge Petrus pe Petrus letena metene sapele Iesus nena helenga nenge heleia lange i, "Lape pareo tang ero kura pe o pallaka ke hemol ke o teke o eteia iau ero."
62 Ol pe Petrus ua hot sapele nga kileng unne neu pe tang ke teke mete.

Te Songlele Ule Iesus Pe Tepal Ule I
(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

63 Iok, hana nenge tenau elele Iesus neu, te songlele ule i pe tepal ule i.
64 Pe te kale ele matana pe te hele lange i, "O hele, itei palia iong!"
65 Pe tesau hote helenga poreke ngana hel pule lange i.

Iesus Mes Nga Hana Papalau Ngana Mur Mataria
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Ioa 18:19-24)

66 Iok laol, uach sio pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hotonga ana hetoronga mur pe hana papalauna mur hel pule te eukirau. Pe iri nenge tenau elele Iesus te mene i kela mes nga hana nemur mataria.
67 ✡Te mene i kela mes pe te onteia i, "Iong nge iong Kristus mam lom? Ae!?" Pe Iesus tuacholia, "Nenge teke e hele lange imo lape letemo manmanna nga lek helenga ero toto.
68 Pe nenge teke e onteia imo nga onteinga e lape a tuacholia ero toto pule.
69 ✡Talun heueu ke laol, Non Tuna lape are nga NeHalang nenge kikina toto hilina ele nenga pen tamalmal."
70 Pe hana nemur te ontei mule i, "Eke iong mam, iong NeHalang Tuna ma?"
Pe Iesus tuacholia, "Imo sipomo a hele ke a teke iau NeHalang Tuna."

✡ **22:54:** Mak 14:53-54 ✡ **22:67:** Ioa 3:12 ✡ **22:69:** Ume 7:56

71 Pe hana nemur te hele, “A longo
la! Ita sipora ta longe helenga nei nge
lohot nga i sipona hanna ke het lo. Ke
ta mene mele ero ol.”

23

Te Mene Iesus Lange Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Ioa 18:28-38)

1 Iok laol, Iri hana papalaungana
nemur te lohaka pe te mene sapele
Iesus lange Pilatus.
2 Te mene i ke la mes nga Pilatus
matana pe te hele ke te teke, “Non nei,
mo hottaua i nge chanangaia hehei
pe hana nenge ita ke teare ngaria
poreke toto. Pe hele ele iri ke tesau
umtutuna lange ne Kaesa ero. Pe
pule hele ke teke i sipona i Kristus pe
i naungaala ana non.”
3 Ol pe Pilatus ontei sapele Iesus.
“Ae, Iuta mur aria naungaala ana
non ma iong mam?”
Pe Iesus hele, “Iong sipom o hele
hote helenga nem.”
4 Ol pe Pilatus hele lange hana
papalauna nemur pe nge hulua
lochloch ngana nemur ke pomai,
“Iau e hottaua ute e nge non nei poia
ke poreke ero.”
5 Pe hana papalauna nemur te hele
ke kerkereng toto ke pomai, “Non
nei hetoro ngana poia hehei pe hana
ke teare poreke nga kileng lochloch
ngana nge Iutea! Talune nge Kalelea
ke ngana koi atat nei lo!”

Te Mene Iesus Lange Herot

6 Pilatus longe hana nemur nge te
hele ke pomau pe ontei, “Non nei mai
nena nge Kalelea kai?”
7 ✡Ol pe Pilatus kulosia Iesus lange
Herot iange eteia lo ke Iesus at nge
Kalelea. Pe Herot nge nauele kileng
Kalelea. Pe pule nga etue nem, Herot
tu nge Ierusalem lo.
8 Herot esia Iesus pe letena iech
toto iange longlonge Iesus pingana
nga halang nike pe kolkol mana
nakuna pe heueu nei esia i ol. Pe i
lemene toto nge teke nau Iesus nge
popoi mirakulo.
9 Ke pomalam Herot onteia Iesus
nga onteinga halang pe Iesus tuacho-
lia i ero toto.
10 Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe hotonga ana het-
oronga mur temes haka pe te hele
poreke tote Iesus.
11 Pe Herot pe nena palinga hel ana
hana mur te songlele ule i pe te heron
heke hengeron e nge uruna haka toto
lange i pe kulos mule i ke lange Pila-
tus.
12 Pe Herot iri nai Pilatus, nge nike
tenau hel ke nek erochro iange iri nai
tehun helel. Pe nga etue nenge Iesus
poi ke mai, iri nai tenek hel mule nge
iri.

Pilatus Longala Ke Te Hune Iesus
(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Ioa 18:39–19:16)

13 Pilatus eukiraua tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe
hana papalauna hel pule pe hehei pe
hana.
14 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo,
a mene non nei at nge iau pe a hele
ke a teke, Non nei channangnanga ia
hehei pe hana ke teare poreke toto.
Pe heueu nei, imo lochloch ngana
ames pe e ontei hote i nga matamo,
pe e hottaua ute e nge non nei poia ke
poreke ero toto.
15 Herot pule eteia ke non nei poia
poinga poreke ngana e ero, ke ngana
koi nenge kulos mule i at nge ita.
Toinge non nei poia poinga poreke
toto ngana e lape ta hune i ke mete pe
nei ero koi.
16 Pomalam lape e hele lange lek
palinga hel ana hana mur ke tenos
ulu mene i pe i la mana ol.”
17 Kokoes, nga ngaunga matana
nem ana etue, Pilatus popoia poinga
nenge hile hotote non elle nga tuele
au ngana lala nge iri Ierusalem mur.
18 Ol pe hehei pe hana lochloch al-
ngaria haka ke pomai, “A hune i ke
mete! Pe a tung hote Parapas at nge
imem!”

✡ **23:7:** Luk 3:1

19 (Parapas tetal teua i nga tuele au
ngana iange poi heke palinga palaun-
gana nge Ierusalem pe hune none ke
mete.)
20 Pilatus hele hot mule letena
lange hehei pe hana nga nenge teke
hune Iesus ero.
21 Pe ero. Hulua nemur alngaria
haka mule ke pomai, “A heon heke i!
A heon heke i!”
22 Ol pe Pilatus hele hemol ngana
mule lange iri, “Non nei poia poinga
poreke ngana e nge uruna metenga
ero koi! Lape e hele lange lek palinga
ana hana mur ke te nos ulu mene i pe
te kulosia i ke la mana ol.”
23 Pe ero. Hulua nemur te alngaria
ke soke toto ke te heon heke Iesus. Ol
pe aria sosolos ala ngana neu, lohot
ke manmanna sapele.
24 Ke Pilatus hele ke teke poia utar
nenge hulua nemur lemeria taua.
25 Mene hote Parapas nem nga
tuele au, pe tung hote lange hulua
nemur. Pe tunge Iesus lange iri ke te
poia i nga lemeria ngana.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Ioa 19:17-27)

26 Ol pe te mene hote Iesus nga
Pilatus na pele sapele. Tei ke tela pe te
saolia Simon nenge nena nge Sirini.
Ana non mule nga kileng nemur nge
hot ke teu atat. Te laua i pe te poia i ke
takisia Iesus ana manga toto. Te poia
i pule ke nanas menmene Iesus.
27 Hulua halang toto iri hul hehei
hel te nanasia Iesus. Hehei nemur
leteria porekeia Iesus pe te tang ke
soke toto.
28 Ol pe Iesus hulia i ke nau lange
iri pe hele lange iri, “Imo hehei nenge
Ierusalem, a tangia iau ero. A tangia
imo sipomo pe tutumo mur.
29 ✡Iange etue nei koi atat nenge
lape hehei pe hana te hele ke teke,
‘Iri hehei nenge tehoho ero ke tuturia
mur ero, te iech toto ol!’
30 ✡Nga etue nem, hehei pe hana
lape te hele langa hengene mur ke
teke, ‘O losio aka nge imem.’ Pe pule,
te hele langa sasana mur ke te teke,
‘Otal kome imem.’
31 Ure nemur nenge a esia heueu
nei, lohot nga etue nenge ae itach
kura. Pe etue nem lape at nga ae
kalum ngana. Pe etue nem lape
poreke toto.”
32 Palinga hel ana hana mur te
mene hote hana porekreke ngana
mur nai kela te heon luluche iri nge
Iesus.
33 Iok, tei kela te lohot nga kileng
nenge ene “Kittol” pe te heon haka
sapele iri. None heon nga Iesus ilina
hele nenga pen tamalmal pe e nga
Iesus ilina hele nenga pen hoioi
34 ✡Iesus hele, “Temek, letem ia iri,
te eteia utar nenge te poia nei ero.”
Iok laol, palinga hel ana hana nemur
te hesalangia Iesus nena hengeron pe
te saua oio paena pe ana maelepa
lohot ke tenau nge itei nenge lape
mene Iesus nena hengeron mur.
35 Hulua halang toto temes ke te
nachnau pe hana papalauna nemur
te hesalang langia Iesus pe te hele
ke machmai, “I, hemaul mule hulua
halang lo. Iok, nenge teke i Kris-
tus nenge NeHalang kulosia at, tanau
nge i sipona hemaul mule i!”
36 ✡Iok, palinga hel ana hana ne-
mur te hesalang ule i pe te tunge uain
ehech ngana lange i. Pe te hele lange
i,
37 “Nenge teke Iuta mur aria naun-
gaala ana non iong, o halaua iong
sipom!”
38 Pe tetal heke helenga nei nga
Iesus hou ngana, “IUTA MUR ARIA
NAUNGAALA ANA NON KOI NEI.”
39 Ol pe non elle nge iri nai nenge
te heon luluch nge Iesus neu, hele
inin taua Iesus ke pomai, “Nenge teke
iong Kristus, o halaua iong sipom pe
imem pule!”
40 Pe neingana hele inin tau mule
i ke teke, “Iong mam, o hele ke mam
pe o mataua NeHalang ero ma? Ita ta
takisia melmelenga elle mana koi.

✡ **23:29:** Luk 21:23 ✡ **23:30:** Hos 10:8; Hem 6:16 ✡ **23:34:** Psa 22:18; Isa 53:12 ✡ **23:36:** Psa 69:21

41 Pe ita nai, te poia poinga nei
at nge ita ke pete tote rera poinga
poreke ngana mur. Pe Iesus poia
poinga poreke ngana e ero pe takis
mene melmelenga nei."
42 Ol pe ana non loaka pe hele la
sapele nge Iesus ke pomai, "Iesus,
lem naualanga pe nekinga nge urana
toto at pe letem metene iau."
43 Pe Iesus hele lange i ke teke, "E
hele ke manmanna toto lange iong,
heueu nei lape otu luluch nge iau nge
Paratiso."

Iesus Metengana
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Ioa 19:28-30)

44 Nga chaia matana heurunga
ngana, chaia tua ero pe chantom
palaungana ma hite kileng lochloch
kela chaia matana palele.
45 ✡Pe huunga ala palaungana
nenge heon teu nga NeHalang na
pele letena, chach nga lut kela het nge
sio ke sachana nai.
46 Ol pe Iesus alangana hot ke
palaungana toto ke pomai, "Temek, e
tung mene iau lange iong ol." Iesus
hele ke pomai pe mete sapele.
47 Palinga hel ana hana mur aria
non soke esia ure nei nge lohot pe
heto heke NeHalang pe hele sapele,
"Manmanna toto ke non nei i non
urana ngana toto!"
48 Pe hulua lochloch ngana nenge
te emurungrung lamau te esia ure
neu nge lohot pule. Pomalam tei ke
tela mule nga reria kileng pe te pal-
palia mauturia iange leteria milang
toto ia Iesus.
49 Iri nenge te etei tote Iesus pe
hehei nenge te nanasia Iesus at nge
Kalelea, temes ke kangkanga mana
pe tenau manmana nga ure nemur
nge te lohotot.

Tealo Hite Iesus
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Ioa 19:38-42)

50-51 Iok, non urana ngana e ene
Iosep. I, nena nge Arimatea, nga
kileng nenge Iutea. Ana non, nanas
tau tote NeHalang nena hotonga mur
pe tu ke kulkulele mene NeHalang
nena naualanga pe nekinga nge lape
lohot. Pe i pule, tuteu luluch nge hana
papalauna nenge te popoia Iesus ana
helenga pe singiria sisisia i ke te teke
te hunune i. Pe ana non letena urana
ero nga helenga pe poinga poreke
ngana nenge hana nemur te poia lala
nge Iesus.
52 Ana non i kela lohot nge Pilatus
pe onteia i nga Iesus koluna.
53 Ol pe i ke langa kileng nenge
hana te heon heke Iesus ia pe lo losio
sapele Iesus koluna. Ke het pe ruchit
sapele, pela tal teua nga polo heueu
ngana e nge te rech teua nga um ilina.
(Polo neu, te poia ke hana nenge te
metmete koluria ana ia nike.)
54 Tealo hite Iesus nga Praete, pe
i etue nenge Israel mur tetu ke te
tatalo ele Sapat ana etue. Pe etue
palaungana nem heroi lo.
55 Pe hehei nenge te nanasia Iesus
nge Kalelea nike tela luluch nge Iosep
ke tenau nga Iesus ana polo pe tenau
nga Iesus koluna nge tetal teua.
56 ✡Ke het pe tela mule ke te mene
ure nemur nenge inangaria ehech
nenge lape teun hite nga Iesus kol-
una. Ke het pe tetutu sio mana ol.
Iange iri te nanasia hotonga nenge
Moses has sue ke teke te ume ero nga
Sapat ana etue.

24

Iesus Lohaka Mule Nga Metenga
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Ioa 20:1-10)

1 Nga Sante nga uach uruna toto,
hehei nemur te mene ure inangana
ehech ngana nemur pe te hoala ke te
teke tela tenau Iesus koluna.
2 Tei ke la te lohot nga kileng nenge
Iesus koluna maia, pe um nenge are
ele polo anna, ma kelkel pe polo anna
pangpanga mana ol.
3 Iok laol, tei teu la pe te tango rere
Iesus koluna pe te hottaua ero.
4 Temes ke leteria tuaninin pe hana
nai nge reria hengeron sinaala toto te
lohot ke temes luluch nge iri.

✡ **23:45:** Hip 6:19-20; 10:19-20 ✡ **23:56:** Exo 20:10; Deu 5:14

5 Ol pe hehei nemur te rura manaia iri pe te matau toto pe te tualou sio pe te puosue palpalria langa ich. Pe hana nai neu te hele lange iri ke pomai, “Pomere? A tango rere itei? Kileng nei metenga ana kileng koi pe pomere toto nenge o tango rere I nenge maulul.

6 ✡Pe non nem i ero lamai pule. Ngana kou maul haka mule lo. Letemo metene nena helenga mur nge heleia lange imo pule? Nga etue nenge tu luluch nge imo nge Kalelea, ana non hele ke teke,

7 ‘Lape te tunge Non Tuna langa hana porekreke ngana mur peria, ke lape te heon heke i ke mete. Pe nga etue mol ngana nga hoena lape maul haka mule.’ ”

8 Ol pe leteria metene sapele Iesus na helenga nemur.

9 Hehei nemur tela mule pela te heleia ure lochloch ngana nei lange Iesus nena hana mur pe nge hulua lochloch ngana nenge te nananas ia Iesus.

10 Maria Mantalena pe Ioana pe Maria nenge Ieims tana pe hehei hel pule nenge tela luluch nge iri, te nana hote ure lochloch ngana nei lange Iesus nena hana mur.

11 Te nene pe Iesus nena hana mur leteria manmanna nga nananga nei ero, iange te teke hehei nemur te hele ngaria tang ke pomanga aria hauaua.

12 Ol pe Petrus lohaka pe song ke teke la ke nau nga polo nenge Iesus koluna mateuia. La ke tatuch sio ke teke nau pe um ponna ngana neu nganngana ero ol. Pe es mene ruchinga hit nenge te ruchit Iesus ia nge masio mana ol. Petrus esia ke mau pe letena hul rara ia ke halang pe ua ke la mule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Nai (Mak 16:12-13)

13 Iok, nga etue neu pengpeng Iesus nena hana nai tei ole ke te lala nga kileng e nge ene Emaus. Pe kileng neu tu ke sase pol nge Ierusalem.

14 Pe iri nai tei olole pe te heleleia ure lochloch ngana nenge lohot lo.

15 Iok, iri nai tei ke te hele tele helelia pe Iesus lohot nge iri, pe heroi taua iri kela iri ul tei ape.

16 Pe nena hana nai neu te etei hilia i ero. Te esia i pe te teke non pele mana.

17 Ol pe Iesus onteia iri nai, “Imo nai ai olole pe a hele tele helel ia utar?” Pe iri nai nakuria poi koukou mana pe temes.

18 Elle nge iri ene Kleopas. Iok, i nenge ene Kleopas lohaka pe hele, “Atong! Iong lape oi lang at nge Ierusalem heueu mana kai, nenge oetei ero nga ure nemur nenge te lohotot lamai?”

19 Pe Iesus ontei, “Iong mam o heleleia utar mur nenge te lohotot mam?”

Pe iri nai te tuacholia, “Mo heleleia laka ure nemur nenge lohot nge Iesus nenge Nasaret. Non nei i NeHalang nena hetatalonga. Iange ure lochloch ngana nenge heleia pe poia henonou hote ke i mene kerkerenga nenge NeHalang. Pe ana helenga song ke hehei pe hana lochloch te longe.

20 Tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana nenge tenau elele imem, te poia ana helenga ke te teke mete. Pomalam te heon heke i.

21 ✡ ✡Pe imem lochloch ngana letemem manmanna ke i toto koloi, nenge lape mene mule Israel mur lochloch. Pe lape ero ol. Onau ure nenge lohot nem ana etue mol ngana koi heueu nei.

22 “Pe hehei hel nge imem te herura mene imem. Iange nga uach uruna te oala ke te teke tenau toto nga um ponna nenge tetal teu Iesus koluna ia.

23 Tela pe te rere Iesus koluna pe te hottaua ero. Iok, teat mule pe te teke tenau operia ia NeHalang nena angkelo mur nge te hele lange iri ke te teke, ‘Iesus maul haka mule lo.’

24 ✡Ol pe mele hel pule nge imem tela ke tenau toto nga um ponna neu pule. Pe te esia ke ure lochloch ngana

✡ **24:6:** Luk 9:22 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:21:** Luk 19:11; Ume 1:6 ✡ **24:24:** Ioa 20:3-10

lohot ke pete tote hehei nemur te hele
ngaria. Ke iri pule te kolkol Iesus
koluna."
25 Ol pe Iesus hele lange iri nai,
"Imo nge lape letemo matana ngana
unne ero iam, iange anali toto nge
imo pule nge letemo manmanna nga
ure lochloch ngana nenge hetata-
longa mur te heleia.
26 ✡ ✡Pomere? Imo nge a eteia ero
kai? Toinge letemo matana pol, a
eteia ke Kristus lape mene melme-
lenga palaungana tala, pe nga hoena,
mene kerkerenga palaungana toto
nge NeHalang."
27 ✡ ✡Ol pe Iesus hele hote asinga
nemur nenge te heleleia i. Talune
nga alalaha nenge Moses hasia kela
het nga alalaha nenge hetatalonga
mur tehas ia.
28 Iok, tei ke te heroi langa kileng
nenge Emaus pe Iesus poi ke malaka
nga i ke lala nga kileng e nge tunga
tau kura.
29 Ol pe iri nai te hele ele i ke te teke,
"O iat ke otu luluch nge imem muka,
iange chaia matana puluch sisio lo i."
Pomalam Iesus lake tu luluch nge iri.
30 Iok laol, Iesus are sio ke ngau
luluch nge iri, pe mene ngaunga pe
hele urana toto lange NeHalang pe
reke pe tunge lange hana nai neu.
31 Ol pe hana nai neu te esia Iesus
nge poi ke pomau pe ngaria lohot. Pe
te etei sapele ke non neu i Iesus. Te
eteia ke i Iesus ol pe erue sio ke te
kolkolia i sapele.
32 Ol pe iri nai te hele, "Tai olole
nga kue nem pe ita nai letera iech toto
nge ta longe i nge hele urumrume
hasinga nemur, pe hemallaha hote
luna mur atat nge ita."
33 Iok, ol pe te lohaka sapele ke tela
mule nge Ierusalem. Tela pe te lohot
nge Iesus nena hana iri analoch pe
elle nge te emurungrung luluch nge
hulua nemur nenge te nanasia Iesus.
34 ✡ ✡Pe te hele ke te teke, "Man-
manna ke Iesus maul haka mule lo!
Ke ngana laka nenge hetei hote i
lange Simon!"
35 Iok, Iesus nena hana nai neu te
hele hote utar nenge lohot nge iri
nga kue nenge lala nge Emaus, pe
pule te hele ururume te etei ngaria
ia Iesus nga etue nenge reke ngaunga
pe tunge lange iri.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur (Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Ioa 20:19-23; Ume 1:6-8)

36 Te helele kura, pe Iesus lohot ke
mes luluch nge iri pe hele lange iri,
"Lek miliko palaungana lange imo
lochloch ngana."
37 ✡ ✡Pe iri lochloch ngana nemur
te rura pe te matau toto iange te esia
Iesus pe te teke ma moiuk.
38 Ol pe Iesus hele lange iri, "A
mataua utar? Pomere nenge letemo
manmanna ero?"
39-40 Pe Iesus heteia penna pe
apena lange iri pe hele, "Anau at nga
perik pe apek, iau toto kai nemai. Pe
a ra nga singik, moiuk pele mes hotia
nganangana ke mange iau ero."
41 Iesus hele ke mau pe hulua ne-
mur leteria nachnai kura iange te
iech toto. Ol pe Iesus onteia iri, "A
talue ngaunga unne kau?"
42 Pe te mene ruo kalum ngana elle
ke te laia nge i.
43 Iok laol, Iesus mene ruo neu
pe ngau sapele nga hulua nemur
mataria.
44 ✡ ✡Ke het pe hele lange iri,
"Ure nenge etu luluch nge imo pe e
heleleia, ngana koi lohot nei. Iange
hasinga nenge Moses pe hetatalonga
mur pe nga alalaha nenge Sam te
tuatautaua iau. Pe ure nemur lape
te lohot ke mamanna nga NeHalang
lemene ngana."
45 Ol pe Iesus helete metene iri ke te
eteia NeHalang nena helenga mur.
46 Pe hele lange iri ke pomai, "He-
lenga nenge tehas sue, tang ke mai
koi: Kristus lape takisia melmelenga

✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:26:** Luk 9:22 ✡ **24:27:** Psa 22:1-21; Isa 53 ✡ **24:27:** 22:1-21; 53 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:34:** 1Ko 15:4-5 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:37:** Mat 14:26 ✡ **24:44:** Luk 9:22 ✡ **24:44:** Luk 9:22

palaungana ke mete pe nga etue mol
ngana lape maul haka mule.
47 Pe nga i sipona na kerkerenga
lape te haliu hote nena helenga ke po-
mai, ‘A hulia letemo nga lemo poinga
poreke ngana mur. Pomalam lape
NeHalang letena porekeia imo pe
saua lemo poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.’ Helenga nemur lape
te haliu hot tele nge Ierusalem ke het
pe langa kileng lochloch ngana nga
ich.
48 ✡ ✡Pe imo sipomo anau urume
ure nemur lo. Ke lape a haliu hote ol.
49 ✡ ✡Pe iau lape e hekulo sue utar
nenge temek hele ke teke tunge lange
imo. Pe imo atu lakoloi. Iange
Opepengpeng lape sio at nga lut ke
hekerkereng tote imo, ke het pe a
laol.”

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa
(Mak 16:19-20; Ume 1:9-11)

50 Iok, ol pe Iesus mene hote nena
hana mur nge Ierusalem ke tela
rochroi nge Petani. Pe nga lamau,
Iesus tul heke penna pe pete iri
lochloch.
51 Iesus petpete iri kura pe hile iri
pe lohaka la sapele ke langa lut nga
tapa.
52 Pe hehei pe hana nemur te heto
heke tote i nga lamau. Ke het pe tela
mule nge Ierusalem. Tela mule pe
iechinga palaungana toto lohot nge
iri.
53 Ke kokoes tetu manmanna nga
NeHalang nena pele palaungana ke
te heto hekeke i.

✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:48:** Ioa 15:27; Ume 1:8 ✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4
✡ **24:49:** Ioa 14:16; 15:26; Ume 1:4

Ioanes
Helenga Urana Toto Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Lohot Ke I Non

1 ✡Nga talun ngana toto ure
lochloch ngana te lohot ero kura pe
Helenga nem tu ke ulolo. Helenga
nem tu luluch nge NeHalang pe i
sipona i NeHalang.
2 I tu luluch nge NeHalang nga
talun ngana toto.
3 ✡Nge i mana, NeHalang ala hote
ure lochloch ngana. Ke ure lochloch
ngana nei lohot nga kue e nge altoto
ero ol.
4 ✡Pe maulinga lochloch ngana
huna nge i toro. Pe maulinga nem,
tunge lemenge lange hehei pe hana
lochloch.
5 ✡Pe lemenge nem tualeme nga
kileng au ngana. Pe kileng au ngana
kikina ngana nenge poi hele lemenge
nem nge ita ero.
6 ✡Iok, NeHalang kulosia none ke
at. Ana non ene laka Ioanes.
7 Pe i at ke hele hote Lemenge nem
ke hehei pe hana lochloch te longe
nena helenga pe leteria manmanna.
8 Pe Ioanes i sipona i lemenge nem
ero. I at mana ke hele hote lemenge
nem.
9 ✡Pe lemenge toto ngana nenge
tualeme hite hulua lochloch, lape sio
at nga ich pe ngana koi atat lo.
10 Ana non tu nga ich lo nenge i
sipona ala hote. Pe kileng nga ich
tenau lange i ke nek ero.
11 Ana non at nga nena kileng peng-
peng pe nena kileng nganangana
mur lemeria ero ia i.
12 Pe iri nenge tenek teua i pe lete-
ria manmanna nga Ene, i talue iri ke
NeHalang tutuna mur ia iri.
13 ✡Pe NeHalang tutuna mur iri nga
poinga nenga leinga ero, nga nenge
hehei pe hana te hohoe tuturia mur.
Nem ero. Iri te lohot nga NeHalang
lemene ngana. Ke iri temeria NeHa-
lang.
14 ✡Helenga nem lohot ke i non
ke tu luluch nge ita. Pe ta naue
nena hemalmalinga palaungana ke
ulolo. Hemalmalinga palaungana
nenge Temere Tuna elle nem. Pe
i muta toto nga poinga urana toto
ngana. Pe nena helenga mur man-
manna lochloch.
15 Ke Ioanes hele urumrume ana
non lala nge hehei pe hana, pe haliu
ke teke, “Non nem koloi nenge e
heleia ke e teke, ‘I nenge nanasia iau,
i palaungana toto nge iau iange tehoe
iau ero kura pe ana non tu ke ulolo.’ ”
16 Pe i muta toto nga poinga urana
ngana mur. Ke pomalam ita lochloch
ta menmene petanga mur nge halang
toto nge i.
17 ✡NeHalang hesue hotonga mur
lange Moses ke at nge ita. Pe poinga
urana ngana mur pe helenga man-
manna ngana mur teat nge ita nga
kue nenge Iesus Kristus.
18 ✡Mele pele naue NeHalang
nakuna ero toto. Pe tuna elle nem
i NeHalang ia. Pe i are teu la toto
nga Temene taena ene. Pe i sipona
henonou hote NeHalang at nge ita.

Ioanes Nenge Henunun Hele Hemallaha Hote Iesus Lange Hehei Pe Hana
(Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Luk 3:1-18)

19 Iuta mur nenge Ierusalem te ku-
losia tunginga ana hana mur pe Liuai
mur ke tela nge Ioanes pe te ontei
hote i ke pomai koi, “Iong itei toto?”
20 Pe Ioanes topele helenga e ero.
Hele hot pengpeng mene ke teke, “Iau
Kristus ero.”
21 ✡Pe hana nemur te ontei mule,
“Ol pe iong non tei? Iong Elaisa?”
Pe Ioanes hele, “Ero iam, iau non
nem ero.”

✡ **1:1:** Ioa 17:5; 1Io 1:1-2; Hem 19:13 ✡ **1:3:** 1Ko 8:6; Kol 1:16-17; Hip 1:2 ✡ **1:4:** Ioa 5:26 ✡ **1:5:** Ioa 3:19 ✡ **1:6:** Mat 3:1; Luk 1:13-17, 76 ✡ **1:9:** Ioa 8:12 ✡ **1:13:** Ioa 2:11; 3:3-6; 1Pi 1:23 ✡ **1:14:** Pil 2:7 ✡ **1:17:** Exo 34:28; Rom 6:14 ✡ **1:18:** Exo 33:20; Ioa 6:46; 1Ti 6:16 ✡ **1:21:** Deu 18:15, 18; Mat 11:14

"Eh! Iong hetatalonga ma?"
Pe Ioanes tucholia, "Ero."
22 Pe hana nemur te hele, "Ol pe
iong itei toto? O hele hote iong at nge
imem pe mola ke mo heleia lange iri
nenge te kulosia imem at. Pomalam
o hele hot mene iong at nge imem ol."
23 ✡Ol pe Ioanes tuacholia nga het-
atalonga Isaias nena helenga mur
nenge hele ke teke, "Iau laka none
alngana nenge haliuliu nga ich sana
lomona nenge teke, 'A hepeng ia Non
Soke nena kue ke pengpeng.' "
24 Pe hel nenge iri Paresio nenge te
kulosia iri at neu,
25 te ontei mule i, "O teke iong Kris-
tus ero, pe iong Elaisa ero pe iong
hetatalonga ero. Pe pomerei o he-
nunune hehei pe hana?"
26 Pe Ioanes tuacholia, "Iau e he-
nune hehei pe hana nga ech mana.
Pe mele la mes luluch nge imo, pe imo
a eteia i ero.
27 ✡Ana non koi nanasia iau ke atat.
Pe iau e urana ero toto nge epoi hote
apena ana ae ulina."
28 Ure nenge nei lohot nga kileng
nenge Petani nga ech Iortan ilina
hele. Nga kileng unne nenge Ioanes
henununne hehei pe hana ia.

Iesus I NeHalang Nena Tunginga

29 ✡Iok, pomange rou Ioanes naue
Iesus nge i ke la tau pengpeng ia i pe
hele, "Anau la NeHalang nena Sipsip
Tuna kou atat neu. I lape saua poinga
poreke ngana mur nga ich nei ke te
lasus toto.
30 ✡Ke i sipona laka nenge e heleia
lala nge imo nenge e teke, 'None koi
nananas ia iau ke atat kura. Pe ana
non i palaungana toto nge iau. Iange
tehoe iau ero kura pe i tu tala nge iau
ke ulolo.'
31 Pe iau e eteia i ero. Eat pe e
henune hehei pe hana nga ech mana.
Pe nga poinga nenge e poia nei, lape
hehei pe hana nge Israel te naue i ke
mallaha toto."
32 ✡Ke het pe Ioanes hele hot mule
ure manmanna ngana hel pule ke
teke, "E naue Opepengpeng nge sio at
nga tapa ke pomanga ngie chaulum,
pe to haka mana nga ana non houn-
gana.
33 Nga tele ngana toto e eteia i ero.
Pe Non nenge kulosia iau at ke e he-
nunun nga ech nei, hele at nge iau
ke teke, 'Onau pe o esia non nenge
Opepengpeng sio at ke to haka nge i,
ana non lalom nenge lape henunun
nga Opepengpeng.'
34 ✡Ke ure nem e naue nge lohot ke
ulolo. Pe e hele ke manmanna toto
lange imo, Non nei i NeHalang tuna."

Iesus Talun Ke Iua Nena Hana Mur

35 Iok, pomange rou mule Ioanes
mes luluch nge nena hana mur nai.
36 ✡Pe naue Iesus nge i toto pe hele,
"Anau la, NeHalang nena Sipsip Tuna
kou!"
37 Pe hana nai neu te longe Ioanes
nge hele ke mau pe te nanas sapele
Iesus.
38 Ol pe Iesus ralele pe naue iri nge
te nananas pe onteia iri, "Imo nai a
nansia iau ke?"
Pe iri nai te hele, "Hetoronga, o tutu
langai?"
39 Pe Iesus hele, "Imo nai aiat kela
anau." Iesus hele pomau pe chaia
matana sisio lo.
Pomalam tei kela tenau nga Iesus
tu nganngana pe tetu luluch mana
nge i nga etue neu.
40 ✡Pe hana nai nenge te longe
Ioanes nge heleia Iesus pe te koko nge
i neu, elle nge iri ene Antreas. Pe
Antreas i Simon Petrus tina ia.
41 Ana non la ke tango rere tele tina
Simon pe hele lange i, "Mo hottaua
Mesias, non nenge mene tuangaola
nge heo ngana lo." (Nga helenga Krik
te hetue non nem ke "Kristus".)
42 ✡Pe mene i ke lange Iesus.
Pe Iesus nau lange i pe hele, "Iong
em laka Simon nenge ne Ioanes tuna.
Pe lape te hetue iong ke Sipas" (Nga
helenga Krik te hetue ke "Petrus"
luna laka "um".)

Iesus Iua Pilipus Iri Nai Nataniel

✡ **1:23:** Isa 40:3 ✡ **1:27:** Ioa 1:15 ✡ **1:29:** Isa 53:6-7; 1Pi 1:18-19 ✡ **1:30:** Ioa 1:15 ✡ **1:32:** Mat 3:16 ✡ **1:34:** Mat 3:17 ✡ **1:36:** Ioa 1:29 ✡ **1:40:** Mat 4:18-20 ✡ **1:42:** Mat 16:18

43 Iok, pomange rou mule pe Iesus
teke lohaka ke lange Kalelea. La pe
hottaua Pilipus pe hele lange i ke
teke, “Pilipus o iat ke o nanasia iau.”
44 Pe Pilipus pule nena nge Pet-
saita nga Antreas iri nai Petrus reria
kileng huna.
45 ✡Iok, Pilipus hottaua Nataniel pe
hele lange i pule ke teke, “Mo hottaua
non nenge Moses has urume nga ho-
tonga ana alalaha mur lo. Pe pule
hetatalonga mur tehas urume i nga
reria alalaha mur. Ana non ene laka
Iesus. Ne Iosep nenge Nasaret tuna.”
46 Pe Nataniel hele, “Ah! Ngana iam
o hetue kileng nenge Nasaret mam!
Utar nge urana toto nge lape lohot
nga kileng nem mam, eh!?”
Pe Pilipus hele, “Oi at mana ke
onau.”
47 Iok, Iesus naue Nataniel nge i
ke atat pe hele, “Kileng nenge Israel
nganangana e toto koi atat nei. Pe
pallakanga ana poinga unne tu nge i
ero toto.”
48 Pe Nataniel onteia Iesus ke teke,
“Iong mam o eteia iau ke merei toto?”
Pe Iesus hele, “Pilipus la ke hele nge
iong ero kura pe enau tele iong nge o
arare nga ae popi ene.”
49 ✡Ol pe Nataniel hele, “Het-
oronga! Iong NeHalang Tuna Iong pe
Israel mur aria Naungaala ana non!”
50 Pe Iesus hele, “Iong o longe iau
nge e teke e naue iong nge o arare
nga ae popi ene. Pomalam letem
manmanna pe o hele ke mam, ae?
Ure hel nge papalauna nga nei, lape
o naue iri nge te lohot kura.”
51 ✡Pe Iesus hele pule ke teke, e hele
ke manmanna toto lange imo: lape
a naue tapa sana nge ulala pe a esia
NeHalang nena angkelo mur nge te
haka lala pe tesio atat nge Non Tuna.

2

Iesus Hulia Ech Ke Langa Uain

1 Iok, nga etue mol ngana nga
hoena ngaunga matana e lohot nge
Kana nga kileng nenge Kalelea, pe
Iesus tana tu nga etue neu pule.
(Ngaunga matana nem nga halang-
ina heueu ngana hel nge te puotau
hel.)
2 Pe Iesus pe nena hana mur te
mene helenga ke tela nga puongatau
neu pule.
3 Ol pe aria uain soso. Pe Iesus tana
la ke hele lange Iesus ke teke, “Hana
nemur aria uain soso lo i.”
4 ✡Pe Iesus hele lange tana, “Etak,
pomere nenge otal teu luluche iau
langa ure nei? Iau ak etue at ero
kura.”
5 Ol pe Iesus tana hele lange iri
nenge te umume lamau ke teke, “Aua
nei hele lange imo pe a longo tau
mene i.”
6 Nga ngaunga matana nem, ech
kina papalaungana nge iri rahtele
elle tema. Pe ech kina nemur, iri pa-
palauna nge lape ech ana ponge (lita)
iri ana non kina lime (100) hemute
kina elle. Pe pule, ech kina nemur
te ume hote nga um pe ana ech Iuta
mur te nununia ke te lemlem nga
NeHalang matana.
7 Iok laol, Iesus hele lange hana
nenge te umume neu ke teke, “A eulia
ech pe a pasiling teua langa ech kina
nemur.” Pe hana nemur te hemute
heke tote ech kina nemur ke langa
haria ilina toto.
8 Ke het pe Iesus hele lange iri, “Iok,
a eulia unne pe ala ia nge non nenge i
muka nga ngaunga matana nei.” Iok,
te mene ech neu la,
9 pe hul ke i uain lo pe la non neu
in tote. Ana non in tote pe eteia uain
neu at ngana ero pe iri nenge te eulia
ana ech te eteia. Ol pe non neu iua
non halangina heueu ngana neu
10 pe hele lange i ke teke, “Hana
lochloch te mene hote uain urana
ngana mur ke aria lang mur tein tet-
tele. Pe nau pe tein sakilil lo, mene
hote uain nenge urana ero ke te inia
nga hoena ol. Pe iong ero. Uain nenge
urana toto koi nenge o tung hotote
nei ol!”

✡ **1:45:** Deu 18:18; Isa 7:14; 9:6; Jer 23:5; Ezk 34:23 ✡ **1:49:** Mat 14:33; 16:16; Mak 3:11 ✡ **1:51:** Gen 28:12 ✡ **2:4:** Ioa 7:30; 8:20

11 Ke merakulo tengene ana nenge
Iesus poia lohot nga kileng nenge
Kana nge Kalelea. Pe nga lamau
Iesus henonou hote i sipona nena
hemalmalinga palaungana lange
nena hana mur. Pomalam leteria
manmanna nge i.
12 ✡Ke het pe Iesus pe tana pe titina
mur pe nena hana mur tei ke tesio
lange Kapernam, pe tetu ke etue hel
mule nga kileng neu.

Iesus Langa NeHalang Nena Pele Palaungana

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 ✡Iok, etue palaungana nenga In-
gatoto ana ngaunga matana heroi
lo. Pomalam Iesus lohaka ke lange
Ierusalem.
14 La pe hulua tei alala nga
NeHalang nena pele palaungana
nge Ierusalem. Te loloch teua pu-
lumakau mur pe sipsip mur pe ngie
mur kela te ololia iri nga NeHalang
nena pele letena. Pe iri nenge te
hetataua umtutuna mur teare pule
nga reria haonga mur.
15 Ol pe Iesus mania nena nosinga
nga such ke lope hote huros nemur.
Pe pule hekale hul sue hana nenge
te hetataua umtutuna reria hatanga
mur, ke reria umtutuna te pararai
ulu.
16 Pe hele lange iri nenge reria ngie
mur ke teke, “A mene hote ngie ne-
mur lange hot. A poia Temek nena
pele ke pomanga ingala ana pele
ero.”
17 ✡Pe nena hana mur leteria
metene NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, nenge hele
ke teke, “NeHalang lem pele ana
mute tu toto nge iau. Pe ngaulala
nga letek ke pomanga oan ngingina
ngana.”
18 Ol pe Iuta mur aria papalauna
mur te hele lange Iesus ke te teke,
“O poi hote merakulo hel ke monau
mukam. Pomalam lape mo eteia ke
Iong lem kerkerenga palaungana nge
o poia poinga nei.”
19 ✡Pe Iesus hele, “A toto sue Ne-
Halang nena pele palaungana nei, pe
nga etue iri mol mana lape e hemes
heke mule.”
20 Pe hana Iuta nemur te tuacho-
lia ke te teke, “NeHalang nena pele
palaungana nei te hemes heke pe te
umume ia ke hesinga iri ana non kina
nai pe rahtele elle. (46) Pe iong ma
oteke o hemes heke mule nga etue iri
mol mana mam?”
21 ✡Pe Iesus helele ia NeHalang
nena pele palaungana nem ero. Iesus
helele ia i sipona singina.
22 ✡Ke nga etue nenge Iesus maul
haka mule nga metenga, nena hana
mur nenge te nananas ia i, leteria
metene mule nena helenga nei. Po-
malam leteria manmanna nga NeHa-
lang nena alalaha mur pe Iesus na
helenga mur.
23 ✡Iok, Iesus tunge Ierusalem nga
ngaunga matana nenga Ingatoto ana
etue pe poia merakulo halang ke te
lohot. Pe hulua te esia pe leteria
manmanna nga Iesus ene.
24 Pe Iesus etei tote hulua lochloch
leteria tuanin ngana mur ke ulolo.
Pomalam elechin teu la sakilil nge iri
ero.
25 Mele nakuna ero toto nge hetore
Iesus nga hana leteria tuanin ngana
mur. Iange i etei tote leteria ke ulolo.

3

Iesus Hetore Nikotemus

1 ✡Iok, non Paresio e ene Nikote-
mus. Pe i non soke ia pule nenge
tenau elele hehei pe hana nenge
Iutea.
2 Ana non lange Iesus nga miliko e
pe hele, “Hetoronga, imem mo eteia
ke iong hetoronga nenge NeHalang
kulosia ke at. Iange Iong o hele pe
ure te lohot manmana. Nenge teke
NeHalang tu luluch nge iong ero, lape
nakum ero nge o poia ure papalaun-
gana nemur.”

✡ **2:12:** Mat 4:13 ✡ **2:13:** Exo 12:1-27 ✡ **2:17:** Psa 69:9 ✡ **2:19:** Mat 26:61; 27:40 ✡ **2:21:** 1Ko 6:19 ✡ **2:22:** Luk 24:6-8; Ioa 12:16 ✡ **2:23:** Ioa 7:31 ✡ **3:1:** Ioa 7:50; 19:39 ✡ **3:3:** Mat 18:3; 1Pi 1:23

3 ✡Pe Iesus tuacholia non neu na helenga ke teke, “E hele ke manmanna toto. Mele pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Iri nenge teha mule ke iri heueu ngana mule. Iri toro teteu la.”

4 Pe Nikotemus ontei mule, “Lape te hoho mule mele ke merei ol nga etue nenge tana hoho hote ke ulolo? Mele pele teu la henai ngana mule nga tana letena ke tana hoho mule i ero kura!”

5 ✡Pe Iesus tuacholia ke teke, “E hele ke manmanna toto lange iong, mele pele lape teu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga ero toto. Pe mele nenge mene hohonga nenga ech pe Opepengpeng, mele nem mana lape teu la.

6 ✡Hohonga nenge lohot nge tara pe temere, i singira ana ia. Pe hohonga nenge lohot nga Opepengpeng i opere ana ia.

7 Ke o rura ero nga nenge e hele lange iong ke e teke, ‘Imo lochloch ala ke te hoho mule imo.’

8 Tuttula song ke langa lemene ngana pe o longlonge. Pe o eteia tuttula nem at ngana kau? Pe o eteia la nganngana pule? Ke iri nenge te mene hohonga nenga Opepengpeng tepoi ke pomalam mana.”

9 Pe Nikotemus ontei mule, “Ke ure nenge nei lape lohot ke mere toto mai?”

10 Pe Iesus hele, “Iong non hetoronga e nge Israel, pe pomerei letem mallaha nga ure nemur ero?

11 E hele ke manmanna toto lange iong, imem mo helele ia ure nemur nenge mo eteia iri pe mo nenene ure nemur nenge mo eses ia iri. Pe pomerei letemo manmanna nga ure nemur ero?

12 E nenene ure nemur nga ich pe letemo manmanna ero. Pe nenge teke e nene ure nemur nga tapa, lape letemo manmanna ol kau?

13 Mele pele langa lut nga tapa ero toto. Non Tuna i toro mana. Iange i sio at nga lut nga tapa.

14 ✡Pe Non Tuna nem lape te heon heke ke langa lut ke pomanga ilimo nenge Moses heon heke nga ae nga ich sana lomona.

15 ✡Ke iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene maulinga ke koko.

16 ✡ “NeHalang lemene tau tote hehei pe hana nga ich nei. Pomalam tung hote tuna elle mana nem. Pe iri nenge leteria manmanna nge i lape te mene maulinga ke koko. Te mete sapele ero.

17 ✡Iange NeHalang kulos sue Tuna at nga ich ke heporeke hehei pe hana ero. At ke mene mule hehei pe hana ke tela nge NeHalang. Pe kue nenge tela ia nge NeHalang, ngana laka nge Iesus i sipona lo.

18 ✡Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i lape te amnei teu langa reria poinga poreke ngana mur ero. Pe mele hel nenge leteria manmanna nge i ero, te amnei teu nga reria poinga poreke ngana mur ke het lo. Iange iri leteria manmanna nge NeHalang Tuna elle nem ero.

19 ✡Te amnei teu langa reria poinga mur ke pomai koi: Lemenge sio at nga ich nei ke ulolo, pe hehei pe hana lemeria ero ia. Lemeria tau mene kileng au ngana iange reria poinga mur poreke toto. Pomalam NeHalang lape tuacholia ke poreke toto lange iri.

20 Iri lochloch ngana nenge te popoi poinga poreke ngana, lemeria ero lemenge. Pe lemeria ero nge tei hot nga kileng mesehe ngana, iange lape reria poinga poreke ngana mur, tetu ke mallaha hot mana.

21 Pe mele hel nenge te longo taua NeHalang nena helenga manmanna ngana, tei hot langa lemenge. Pomalam lape tees mellehe mene ke reria poinga nemur nenge te popoia, te poia nga NeHalang lemene ngana.”

✡ **3:5:** Ezk 36:25-27 ✡ **3:6:** Ioa 1:13 ✡ **3:14:** Num 21:9; Ioa 8:28; 12:32 ✡ **3:15:** Ioa 20:31 ✡ **3:16:** Ioa 3:36; 10:28; Rom 5:8; 8:32; 1Io 4:9-10 ✡ **3:17:** Luk 19:10 ✡ **3:18:** Ioa 5:24 ✡ **3:19:** Ioa 1:5, 9; 8:12

Ioanes Nenge Henunun Nana Urume Ure Manmanna Ngana Nenge Naue Nge Iesus

22 ✡Iesus hele ke mau ke het pe i pe
nena hana mur nenge te nananas ia
i, tehot langa ich nenge Iutea. Pe tu
pol mana luluch nge iri pe henunune
hehei pe hana.
23 Pe Ioanes pule henunune hehei
pe hana nga kileng nenge Aenon.
Kileng nei rochroi langa kileng nenge
Salem pe ana ech halang. Pomalam
hulua te atat ke kokoes ke Ioanes he-
nunune iri.
24 (Nenge nei lohot tala nga etue
nenge tetal teua Ioanes nga tuele au
ngana.)
25 Ol pe hunelinga unne lohot
nge Ioanes nena hana mur nenge
te nanansia i, pe non Iuta e. Te
hunel nga poinga nenge Iuta mur te
nananasia nenge te henun susue iri
ke te helemlem mulmule iri nga reria
poinga poreke ngana mur.
26 Ol pe tela nge Ioanes pe te hele,
"Hetoronga, letem metene non nem
nenge tu luluch nge iong nga ech ilina
hele nge Iortan pe iong o haliu hotote
i lala nge hehei pe hana. i kou he-
nunun pule pe hulua te lala nge i."
27 Ol pe Ioanes tuacholia ke teke,
"Ure lochloch ngana nenge ta mene,
teat mana nge NeHalang i toro pe nga
kue e ero ol.
28 ✡Imo sipomo a longe nge e heleia
ke ulolo nenge e teke, 'Iau Kristus ero
koi. Iange iau, te kulosia iau ke iau
muka at.'
29 Non e lei pe mene hei nem ke
nehei ia. Pe non nem na tula nenge
longo tautaua i, kulala pe longo ala
manmana. Pe nenge teke talngana
pair ia non halangina neu kanna
unne, non nem letena iech toto. Pe
iau e iech toto ke pomange non nem
pule.
30 Pe i lape lohot ke i palaungana
toto. Pe iau, e ele sio toto.
31 ✡ "I nenge sio at nga lut i palaun-
gana nga ure lochloch. Pe i nenge at
nga ich pe nena nga ich helele ia ure
nemur nga ich. Ke i nenge sio at nga
tapa i palaungana nga ure lochloch.
32 ✡Ana non helele ia ure nemur
nenge e sesia pe longlonge pe mele
pele letena manmanna nge i ero toto.
33 Pe iri nenge leteria manmanna
nge i, te henonou hote ke NeHalang
pallaklaka ero.
34 Pe i nenge NeHalang kulosia ke
at, hele hotote NeHalang nena he-
lenga mur iange NeHalang tung tote
Opepengpeng ke muta toto nge ana
non.
35 ✡Temene mutena tau tote Tuna,
pomalam tal heke ure lochloch
ngana nga Tuna penna.
36 ✡Pe mele nenge letena man-
manna nge Tuna lape mene
maulinga ke koko. Pe mele nenge
lemene ero ia Tuna lape teu langa
maulinga ke koko nem ero. Iange
NeHalang letena inin ngana lape tu
manmana nge mele nem ke kokoes."

4

Iesus Hele Luluch Nge Hei Samaria E

1 ✡Iok, Paresio mur te longo nge
hulua halang toto te lala nge Iesus ke
henunune iri pe Ioanes ero.
2 Pe ure manmanna ngana, Iesus
nena hana mur laka nenge te popoia
ume nem, nenge te henunune hehei
pe hana. Pe Iesus i sipona ero.
3 Nga etue nenge Iesus eteia ke po-
mau, lohaka nga kileng nenge Iutea
pe la mule nga kileng nenge Kalelea.
4 Pe la mule ngana lape i nga
kue nenge langa tuele kina nenge
Samaria.
5 ✡Pomalam Iesus la ke lohot nga
tuele tana e nge Samaria nge ene
Sikar. Ana kileng tu ke rochroi langa
ich unne nenge ne Iakop tunge lange
tuna Iosep.
6 Pe ne Iakop ana ech matana e nge
sel ia, tu nga lamau pule. Pe kileng
sinanga toto lo iange chaia matana
heurunga pengpeng. Pe Iesus i nga

✡ **3:22:** Ioa 4:1-2 ✡ **3:28:** Mat 11:10; Ioa 1:20 ✡ **3:31:** Ioa 8:23 ✡ **3:32:** Ioa 3:11 ✡ **3:35:** Mat 11:27; Ioa 5:20 ✡ **3:36:** Ioa 3:16-18; 1Io 5:12 ✡ **4:1:** Ioa 3:22 ✡ **4:5:** Gen 33:19; Jos 24:32

kue sase ngana pe makuk toto lo. Ol
pe la ke are sio nga ech matana neu.
7 Pe hei Samaria e teke la ke eul ech,
pe Iesus hele lange i ke teke, “Hei nem
o eulia ech unne at ke ein mukam?”
8 (Nga etue neu Iesus nena hana
mur nenge te nananas ia i, ngaria
kou tela nga tuele tana ke teol aria
ngaunga.)
9 ✡Pe hei Samaria neu hele lange
Iesus ke teke, “Iong lem nge Iutea pe
iau lek nge Samaria. Pe pomerei o
onteia iau ke e eul am ech?” (Hei neu
hele ke mau iange Iuta mur te teke te
tu kangkanga toto nge Samaria mur.)
10 ✡Pe Iesus hele, “Toinge o eteia
urelu urana ngana mur nenge Ne-
Halang tung menmene iri, pe o eteia
mele nenge onteiteia iong nga ech
nei, lape o ontei ech lange i pe lape
tunge ech nenge maulinga ana lange
iong.”
11 Pe hei neu hele, “Non Soke, lape
o eul hote nga utar? Ech matana nei
lange sio toto i. Eh, lape o mene ech
nenga maulinga ke koko nem langai?
12 ✡Eh iong palaungana toto nge
lemem te ne Iakop ma? I kai nenge
tunge ech matana nei at nge imem
mai. Pe i pe tutuna mur pe reria
sipsip mur te inin ia ech nei pule.”
13 Pe Iesus hele, “Iri lochloch ngana
nenge te inin ech nga lamai lape te
meteune ech mule.
14 ✡Pe mele nenge inia ech nenge e
tunge lange i, lape mete ana ech mule
ero ol. Iange ech nem lape lohot ke i
ech matana nenge pachpach hotot pe
lelele nga letena ke tunge maulinga
ke koko nge i.”
15 Pe hei neu hele lange Iesus, “Iok,
Non Soke o tunge ech nem at nge
iau. Pomalam lape mutenga nenga
ech het nge iau, pe pule eat lamai ke
e eul ech ero ol.”
16 Pe Iesus hele lange i ke teke, “Ola
pe o hele nge em pe oi at mule.”
17 Pe hei neu hele, “Iau ek ero i.”
Pe Iesus hele, “Helenga nenge o
heleia nem manmanna, nenge o teke
em ero.
18 Pe i manmanna ke em hana iri
lime. Pe non nenge o mene i heueu
nei, iong em ia ero. Ke lem helenga
nem manmanna.”
19 Pe hei neu hele, “Non Soke, nga
enau ngak e eteia ke iong hetatalonga
e.
20 ✡Lemem tete mur te hetalaulau
pe te heto hekeke nga hengene nei.
Pe imo Iuta mur a teke hetalaulaunga
ana kileng nge Ierusalem mana.”
21 Pe Iesus hele, “Hei nem, letem
manmanna nga lek helenga nei. Etue
e lape at nenge lape a hetalaulau pe
a heto heke Temere nga hengene nei
ero. Pe lape a heto hekeke Temere
nge Ierusalem ero pule.
22 ✡Pe imo Samaria mur a eteia
utar nenge a hetalaulau pe a heto
hekeke ero. Pe imem Iuta mur mo
eteia utar nenge mo hetalaulau pe
mo heto hekeke. Iange maulinga ke
koko chach hot nge Iuta mur.
23 Pe etue e pule lape at, nenge lape
hetalaulaunga ana hana mur toto te
hetalaulau lange Temere nga ope pe
nga ure manmanna toto ngana. Ke
ana etue koloi at lo. Iange Temere
tango rerere hetalaulaunga ana hana
mur nenge pomau.
24 ✡NeHalang i ope mana, pe nena
hetalaulaunga ana hana mur lape te
hetalaulau pe te heto heke i nga ope
pe nga ure manmanna toto ngana.”
25 Pe hei neu hele, “Iau e eteia ke
Mesias kou atat kura.” (Mesias te
hetue ke Kristus). “Pe nga etue nenge
at ke sau hot, lape hele urume ure
lochloch ngana at nge imem ol.”
26 ✡Ol pe Iesus hele, “Pe ana non kai
iau mai loi, iau nenge e hele lala nge
iong nei mai.”
27 Iesus hele ke mau ke het pe nena
hana mur tela ke te lohot mule nge i.
Pe te rura ia i nge hele lululuch nge
heie. Pe e nge iri onteia Iesus nga
onteinga nemur ero: “Lemem taua

✡ **4:9:** Ezr 4:1-5 ✡ **4:10:** Ioa 7:37-38; Hem 21:6 ✡ **4:12:** Ioa 8:53 ✡ **4:14:** Ioa 6:35 ✡ **4:20:** Deu 12:5-14; Psa 122:1-5 ✡ **4:22:** 2Ki 17:29-41; Isa 2:3; Rom 9:4-5 ✡ **4:24:** Rom 12:1; 2Ko 3:17; Pil 3:3 ✡ **4:26:** Mak 14:61-62

utar nge hei nei" nem pe "Pomerei
nenge o hele luluch nge hei nei?"
28 Ol pe hei neu hile sue ana ech
kina pe la mule nga tuele tana neu.
La pe hele lange hehei pe hana ke
teke,
29 "Ai at ke anau nge Non nei.
Non nei hele hote ure lochloch ngana
nenge e popoia nge nike ke at heueu
nei. Lape i Kristus ka loi?"
30 Iok laol, tei hot nga tuele tana
neu pe tei ke ramaria lange Iesus.
31 Nga etue neu Iesus nena hana
mur te echia i ke te teke, "Hetoronga,
o ngau polia ute mukam."
32 Pe Iesus hele lange iri ke mai, "Ak
ngaunga nenge e ngaua, imo a eteia
ero toto."
33 Ol pe nena hana mur nenge te
nananas ia i, te mangun tele hel nge
iri ke te teke, "Lape mele at ia ana
ngaunga lo kai?"
34 ✡Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"Iau lape e nanas mene Non nenge
kulosia iau at lemene ngana. Pe lape
e heulo hote nena ume mur. Ke ak
ngaunga laka nem lo.
35 ✡Imo a helele ke a teke, 'Teio
henel koi tu kura. Teio henel nem
het pe lulunga ana etue sapele.' Pe
e hele lange imo, anau haka pe anau
langa ume mur! Ngaunga nga ume
nemur te mera tah lo. Pe a lule iri nge
ngingie ol?
36 Heueu nei lulunga ana hana mur
kou te menmene ururia lo. Iange te
lulu kiraua ngaunga nenga maulinga
ke koko ana ke ulolo. Pe non nenge
tue ngaunga nemur lape iech luluch
nge lulunga ana hana nemur.
37 Pe helenga nei manmanna.
Nenge te helele ia ke te teke, 'Non e
tue ngaunga nga ume pe none la ke
lule.'
38 Pomalam e kulosia imo kela a
lulu nga ume nenge imo sipomo atue
ero. Mele hel te poia ume palaun-
gana lo, pe imo a lulu heke mene ume
palaungana nem nganangana ol."

Hulua Nge Samaria Leteria Manmanna

39 Hulua halang nge Samaria nenge
tetu nga kileng neu leteria man-
manna nge Iesus. Iange te longe
hei neu nena helenga nenge hele ke
teke, "Non nei hele hote ure lochloch
ngana nenge e popoia nge nike ke at
heueu nei."
40 Pomalam Samaria mur tela nge
Iesus pe te echia i ke tu nge iri, pe tu
luluch nge iri ke etue nai.
41 Pe te longlonge Iesus nena he-
lenga mur pe hulua halang mule lete-
ria manmanna.
42 ✡Pe te hele lange hei neu, "Nga
tele ngana, imem mo longe iong
toro lem helenga pe letemem man-
manna nge Non nei. Pe nei ol,
imem sipomem mo longe i pe mo etei
mellehe mene ke non nei i non nenge
at ke mene mule hehei pe hana nga
reria poinga poreke ngana mur, nga
kileng lochloch ngana nga ich."

Iesus Hemaulia Non Soke E Tuna

43 Iok, etue nai het pe Iesus lohaka
ke lange Kalelea.
44 ✡(Iesus hele hot tele ke ulolo ke
teke non hetatalonga e lape pingana
iuiu nga nena kileng huna ero toto.)
45 ✡Iok, Iesus i kela lohot nge Kale-
lea pe iri nenge Kalelea te long teua
i pe leteria manmanna nge i. Iange
nga etue nenge tela nge Ierusalem
nga ngaunga matana nenga Inga-
toto, te esesia ure nemur nenge Iesus
popoia iri.
46 ✡Iesus tu nge Kalelea pe la ke lo-
hot mule nga kileng nenge Kana, nga
kileng nenge hulia ech pe lohot ke
uain. Pe nge Kapernam, naungaala
ana none nena non soke e tutu. Pe
tuna tamane ngana singina haleles
toto.
47 ✡Non neu longe nge te teke Iesus
lohaka nga kileng nenge Iutea, pe la
ke lohot nge Kalelea ke ulolo. Poma-
lam, ana non la ke naue Iesus pe on-
teia i ke teke Iesus lange Kapernam
kela hemas mule tuna nge singina
haleles toto lo.

✡ **4:34:** Ioa 6:38 ✡ **4:35:** Luk 10:2 ✡ **4:42:** 1Io 4:14 ✡ **4:44:** Mat 13:57 ✡ **4:45:** Ioa 2:23 ✡ **4:46:** Ioa 2:1-11 ✡ **4:47:** Mat 8:5-6 ✡ **4:48:** Ioa 2:18; 1Ko 1:22

48 ✡Pe Iesus hele lange i ke teke,
"Imo nemur letemo manmanna ero
toto. Nenge teke a naue ure mur nge
te lohot manmana, laka lape letemo
manmanna."
49 Pe non neu hele, "Non Soke, osio
la ke ueiuei mana iange lape tuk mete
heueu."
50 ✡Pe Iesus hele, "Ola mule ol. Tum
lape tu ke maulul."
Pe non neu letena manmanna nga
Iesus nena helenga pe i kela sapele.
51 Ana non i ke lala kura pe nena
hana mur nenge te umume nge i, te
apenia i nga kue. Pe te hele lange i ke
te teke, "Tum kou maul mule lo."
52 Pe ana non ontei hote iri nga etue
nenge tuna maula mule ia, pe te hele
ke te teke, "Nge lona nga sinanga.
Nga etue koana nenge tera haka mul-
mule ume ia."
53 Ol pe kol neu temene eteia ke nge
lona nga etue koana nem pengpeng,
Iesus hele lange i ke teke, "Tum lape
tu ke maulul." Ol pe non neu pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge
i nga nena pele, iri lochloch ke leteria
manmanna.
54 ✡Pe nenge nei i merakulo nain-
gana nenge Iesus poia nga etue nenge
lohaka nge Iutea ke la tu nge Kalelea.

5

Iesus Hemasia None Nga Ech Matana Nge Petesta

1 Iok, etue hel nga hoena Iesus lo-
haka ke lange Ierusalem iange Iuta
mur te popoia ngaunga matana e.
2 Pe nge Ierusalem ech matana e
tu. Ana ech matana tu ke rochroi
mana nga kue matana nenge teu
langa kileng neu. Pe kue matana
palaungana neu te hetue ke ene Sip-
sip ana Kue Matana. Pe nga helenga
Hipru te hetue ech matana neu ke
ene, ech matana nenge Petsaita pe
ech matana neu ana sauach iri lime.
3-4 Pe hulua nge haleles poia iri
tema sio rara mana nga lamau. Iri
nenge mataria hit pe iri nenge ape-
ria lul pe iri nenge singiria metmete.
[Nga etue hel Non Soke nena angkelo
sio at ke tua maimai heke ech nga ech
matana neu. Tua maimai heke ech pe
mele nenge i muka sio kela nun teu
nga ech neu, ana haleles nenge tutu
nge i nem het sapelpele.]
5 Pe none nge haleles tu nge i
ke hesinga iri ana non kina elle pe
analoch pe rahtele mol (38), tu nga
lamau pule.
6 Pe nga etue nenge Iesus esia non
neu, Iesus eteia ke haleles neu tunge
non neu ke mala toto lo. Ol pe Iesus
onteia non neu, "Lemem ke o teke o
urana mule?"
7 Pe non haleles kina neu hele,
"Non Soke, mele e nge halaua iau ero
ka mai. Ech nei tua maimai haka pe
e teke esio kela enun teu pe ero, mele
hemuka toto ala lo."
8 ✡Ol pe Iesus hele lange i, "O lo-
haka! Pe o mene lem manga pe oi."
9 Nga etue neu pengpeng haleles
neu het nge non neu, pe lou heke
nena tako nenge mamaia pe i sapele.
Pe ure neu lohot pengpeng nga
Sapat ana etue.
10 ✡Pomalam Iuta mur te hele lange
non nenge urana mule neu ke te teke,
"Sapat ana etue i heueu mai. Pe
hotonga hele ke teke o takisia lem
manga ero."
11 Pe non neu tuacholia ke teke,
"Non nenge hemaulia iau hele at nge
iau ke teke, 'O lou heke lem tako
nenge o mama ia pe oi.' "
12 Pe hana nemur te ontei mule
i, "Non tei toto nemam, nenge hele
lange iong ke teke o mene heke pe
oi?"
13 Pe non neu eteia non nenge
hemaulia i ero ol, iange Iesus kou
salekleke teu nga hulua leteria kela
lo.
14 Pe nga hoena, Iesus sahol mule
non neu nga NeHalang na pele
palaungana letena. Pe hele lange i ke
teke, "O naue lo, o urana mule lo. Pe
o poia poinga porekreke ngana mur
ero ol, iange lape ute e nge poreke
toto lape lohot mule nge iong."

✡ **4:50:** Mat 8:13 ✡ **4:54:** Ioa 2:11 ✡ **5:8:** Mat 9:6 ✡ **5:10:** Neh 13:19; Jer 17:21-22

15 Ol pe non neu la sapele pela hele
lange Iuta mur ke teke Iesus laka
nenge poia i ke urana mule nem.

Maulinga Ke Koko Nenge Non Tuna

16 Iesus hemas mule non neu nga
Sapat ana etue pomalam Iuta mur te
talun sapele ke te tunge melmelenga
lange i.
17 Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"Temek ume ke kokoes mana, ke po-
malam e umume pule."
18 ✡Ke nga nenge nei, Iuta mur te
totoi ke kerkereng ke te toto hita toto
ke te teke te hune Iesus. Pe huna
nga nenge neu mana ero. Nenge
umume nga etue palaungana nenge
Israel mur te hetalaulau ia. Huna e
pule nga nenge hetetue NeHalang ke
i sipona Temene, pe poia i sipona ke
ana opo elle mana ke mange NeHa-
lang.

Iesus Mene Kerkerenga Nenge NeHalang

19 ✡Pe Iesus tuacholia lange iri ke
teke, "E hele ke manmanna toto lange
imo, NeHalang Tuna poia ute pele
nge i sipona ero. I poia ure nemur
nenge naue nge Temene popoia. Ke
ure nemur nenge Temene popoia,
Tuna popoia pule.
20 Pe Temene mutena tau tote
Tuna, pomalam henonoua i nga ure
lochloch ngana nenge popoia. Ke
lape Temene henonoua Tuna nga ure
hel nge papalauna toto nga nei, pe
lape imo lochloch ngana letemo una
ala mana ia.
21 Temene hemaul heke mule hana
nenge te mete ke ulolo pe tunge
maulinga ke koko lange iri. Poma-
lam mana, Tuna lape tunge maulinga
ke koko lange mele hel nga lemene
ngana mana.
22 ✡Temene tunge kerkerenga
lange Tuna ke amnei teu lala nge
hehei pe hana nga reria poinga mur.
Pe Temene poia ume nem ero.
23 ✡Ke pomalam lape hulua te heto
heke Tuna ke pomanga te heto heke
Temene. Pe mele nenge heto heke
Tuna ero, heto heke Temene ero,
iange i kulosia Tuna ke at.
24 ✡ "E hele ke manmanna toto
lange imo, mele nenge longe ure
nenge e heleia pe letena manmanna
nge i nenge kulosia iau at, mele nem
lape mene maulinga ke koko. Mele
nem lape te amnei teu lange i ke te
hottaua ure poreke ngana e nge i ero
ol. Iange i lohaka mule nga metenga
ke mene maulinga ke koko lo.
25 Pe pule e hele ke manmanna
lange imo, etue nenge atat ana etue
koi nei lo nenge lape hana nenge te
mete ke ulolo te longo hilia NeHalang
Tuna kanna. Pe iri nenge te longe
lape te mene maulinga ke koko.
26 Iange Temene nena kerkerenga
nge tunge maulinga ke koko. Pe
i tunge kerkerenga elle mana nem
lange Tuna.
27 Pe Tuna mene kerkerenga nenge
amnei teu lala nga hehei pe hana re-
ria poinga mur. Temene tunge kerk-
erenga nem lange i, iange i Non Tuna.
28 A rura nga helenga nei ero: Etue
e lape at. Pe iri lochloch ngana nenge
te mete ke tema nga polo ke ulolo lape
te longe nena haliunga
29 ✡pe lape te lohot nga reria polo
mur. Pe iri nenge te nanasia poinga
nge pengpeng lape te lohaka mule pe
te mene maulinga ke koko. Pe iri
nenge te nanasia poinga nge peng-
peng ero, lape te lohaka mule pe Ne-
Halang amnei teu langa reria poinga
poreke ngana mur.

Iesus I NeHalang Tuna

30 ✡ "Iau e poia ute pele ke iau toro
ero. E amnei teu langa hehei pe hana
reria poinga mur ke pomanga Temek
hele ngana ia at nge iau. Ke e amnei
teu ngak nem song hot ke urana. E
poia ume nei pe e heto haka ek ia ero.
E teke e poia i nenge kulosia iau at ke
iech.

✡ **5:18:** Mat 26:4; Ioa 7:1; 10:30 ✡ **5:19:** Ioa 5:30 ✡ **5:22:** Ioa 5:27; Ume 10:42 ✡ **5:23:** Pil 2:10-11; 1Io 2:23 ✡ **5:24:** Ioa 3:15-18 ✡ **5:29:** Dan 12:2; Mat 16:27; Ume 24:15 ✡ **5:30:** Ioa 5:19; 6:38

31 “Ke nenge teke e nenene iau
sipok lala nge hehei pe hana, lek he-
lenga nem ute pele ero.
32 Pe mele e nge altoto kou nana
urumrume iau. Pe e eteia ke ure
nemur nenge heleleia iri neu, man-
manna.
33 “Imo, a kulosia hehei pe hana
lange Ioanes nenge henunun. Pe
i hele urume iau pe nena helenga
manmanna.
34 Nenge none mana hele urume
iau, nem ure palaungana ero. E
hele mene ke halaua imo ke a mene
maulinga ke koko.
35 Ioanes poi ke pomalaka nga
lemenge nenge sapel lala pe tualem-
leme. Pe a iech ele mene lemenge
nenge Ioanes nga etue choro ngana
mana.
36 ✡ “Pe ure nenge ele haka toto nga
Ioanes nena helenga mur, ngana koi
ure nemur nenge e popoia nei. Ure
nemur Temek tunge iri at nge iau,
pe te henonou hot pengpeng ia ke
Temek kulosia iau at.
37 ✡Pe pule, Temek nenge kulosia
iau at nei, i sipona hele urume iau.
Pe imo, a naue nakuna ero pe a longe
nena helenga ero.
38 Nena hengetoro ma teu nge imo
ero iange letemo manmanna nge non
nenge kulosia at ero.
39 ✡Imo a sisisia NeHalang nena
helenga mur nenge ta has sue iri ke
nek tototo, iange a teke lape a mene
maulinga ke koko. Pe NeHalang nena
helenga nemur, te helele ia kai iau
mai loi!
40 Pe pomerei a at nge iau ke a mene
maulinga nem ero?
41 “Iau lemek ke hehei pe hana te
heto heke iau ero.
42 Iange e etei mellehe mene imo
nge mutemo taua NeHalang nga
kakahomo ero toto.
43 Iau, Temek kulosia iau pe e mene
munna ke eat nge imo pe lememo ero
ia iau. Pe nenge teke mele at pe hele
nga i sipona ene, lape anek teua i.
44 Poinga nenge a heto haka helel
nge imo a iech ia ke elela. Pe lememo
ero nge a nansia kue urana ngana hel
nenge NeHalang i sipona heto heke
imo ia. Pe lape letemo manmanna
nge iau ke merei ol?
45 A teke iau nge lape emes nga
Temek matana pe e hele hot amo kai?
I nenge lape hele hot amo laka Moses.
Imo letemo kerkereng nge i ke a teke
lape mene mule imo. Pe i nge lape
toto hita mule amo laka.
46 ✡Nenge teke letemo manmanna
toto nge Moses iok, letemo man-
manna nge iau pule. Iange Moses
nena hassinga mur helele ia i iau lo.
47 Pe nenge teke letemo man-
manna nga Moses nena hassinga
mur ero, ol pe lape letemo man-
manna nge iau ke mere?”

6

Iesus Hengaua Hulua (5,000)
(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

1 Iok, Iesus hele ke het pe lotele
sapele nga ech hetaliliu ngana
palaungana nenge Kalelea ke langa
ele. (Pe ech neu ene e pule laka
Tiperias).
2 Pe hulua halang te nanasia i iange
te esia merakulo mur nga etue nenge
hemasmas ia haleles mur.
3 Iok laol, Iesus lohaka langa
sasana ilina pe are sio luluch nge
nena hana mur.
4 Pe ngaunga matana nenga Inga-
toto heroi lo.
5 Pe Iesus nau rara pe esia hulua
nge te atat nge i. Ol pe onteia Pili-
pus, “Lape ta olia hulua nemur aria
ngaunga langai ke te ngau?”
6 Iesus eteia utar nenge lape poia
lo, pe i teke olleke mene Pilipus nga
onteinga nei.
7 Pe Pilipus hele, “Nenge teke ta
mene none uruna nga teio iri rahtele
mol (8) pe ta olia nga hulua nemur
aria naunga, lape teram mene pe
saria una ero toto.”
8 Pe Iesus nena none pule ene
Antreas, nenge Simon Petrus tina.
Ana non lohaka pe hele,

✡ **5:36:** Ioa 3:2; 14:11 ✡ **5:37:** Mat 3:17; Ioa 5:32; 8:18 ✡ **5:39:** Luk 24:27 ✡ **5:46:** Ume 3:22

9 "Kol suna nei mene ke loi iri lime
pe ruo kinkino ngana nai. Pe lape
purpure hulua nemur ke merei?"
10 Pe Iesus hele, "Iok, a hele lange
hehei pe hana ke teare sio." Kileng
neu ana heilil halang pe hehei pe
hana teare sio nga lamau. Pe tesis
mene hana mur pe te lohot ke iri
ana non kina lime iri analoch iri lime
(5,000).
11 Ke het pe Iesus mene loi nemur
pe hele urana toto lange NeHalang
pe heronge lange hulua nemur nenge
teare nga lamau. Pe poia ruo nemur
ke pomau pule pe hulua nemur te
ngau ke saria una toto nga lemeria
ngaria.
12 Iok laol, hulua nemur te ngau
ke saria una ol pe Iesus hele lange
nena hana mur, "A takiraua ruo pe
loi aluanuana mur. Pomalam lape
ngaunga unne hesil ero."
13 Iok, Iesus nena hana mur te taki-
raua loi lime nem aluana mur pe te
takiraua ke ana chasang iri analoch
pe nai ke te muta.
14 Hulua nemur te esia Iesus nge
poia merakulo neu ke pomau pe te
hele, "Manmanna toto ke non nei, i
hetatalonga nem nenge te teke lape
sio at nga ich nei."
15 ✡Iok, Iesus eteia hulua nemur
leteria tuanin ngana mur ke ulolo. Iri
te teke lape te laua Iesus pe te echia i
ke te teke aria naungaala ana non ia.
Pomalam Iesus i toro i haka la mule
nga hengene e.

Iesus I Haka Mana Nga Ruach Sana
(Mat 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Iok, ulei sio lo pe Iesus nena hana
mur tei sio langa ech hetaliliu ngana.
17 Pe Iesus at ke lohot nge iri ero
mana. Ol pe te lohaka nga sulang
pe te mana tele nga ech ke tela nge
Kapernam.
18 Pe kileng heingana palaungana
lohot pe poia ech ke ur haka ke ha-
lang.
19 Teote ke te siklou nga tunangana
lo, pe te naue Iesus nge i mana nga
ech sana kela tautaua iri. Ol pe te
matau toto.
20 Pe Iesus hele lange iri, "A matau
ero iau paiam."
21 Ol pe te poia i ke haka luluch nge
iri, pe ueiuei mana tesio nga ech hele
nga kileng nenge te lala ia neu.

Hulua Te Tango Rere Iesus

22 Iok, pomange rou hulua nenge
tetu nga ech neu ilina hele kura, te
eteia ke Iesus tamu haka luluch nge
nena hana mur nga sulang ero. Nena
hana mur tela pe i tu. Pe pule te eteia
ke aka elle mana ma nga lamau.
23 Ol pe sulang hel teat nga kileng
nenge Tiperias ke tesio nga kileng
nenge Iesus mene loi pe hele urana
toto lange NeHalang pe tunge ke hu-
lua te ngaua.
24 Pe hulua nemur tenau pe Iesus
iri hul nena hana mur iri ero mai ol,
te lohaka sapele nga sulang nemur pe
tela nge Kapernam ke te tango rere i.

Iesus I Ngaunga Nenga Maulinga

25 Iok, nga etue nenge te hottaua
Iesus nga ech ilina ele, te onteia i,
"Hetoronga, O lotele at lamai nge
ngingie?"
26 Pe Iesus tuacholia ke teke, "E
hele ke manmanna toto lange imo.
Imo a tango rerere iau iange a ngaua
ngaunga nem pe samo una toto. Pe
nga ure nemur nenge e hele pe te
lohot manmana, a tango rere iau ia
ero.
27 ✡Ngaunga nenge het mule ke
ueiuei, a pur sakilil ia ana tangonga
ero. A tango rara tote laka ngaunga
nenga maulinga ke koko, nenge Non
Tuna lape tunge lange imo. Iange
Temere NeHalang tal heke nena
kerkerenga lange i ke ulolo."
28 Pe iri te onteia Iesus, "Ke ume
utar mur nenge NeHalang lemene ke
teke mo poia?"
29 ✡Pe Iesus hele, "Ume nenge Ne-
Halang teke a poia, ngana koi nei:
letemo manmanna nge non nenge i
sipona kulosia at."

✡ **6:15:** Ioa 18:36 ✡ **6:27:** Ioa 6:48-58 ✡ **6:29:** 1Io 3:23 ✡ **6:30:** Mat 16:1; Ioa 2:18

30 ✡Ol pe te ontei mule i, “Ke lape o
hele mana pe utar lohot ke mo esia pe
letemem manmanna nge Iong? Eh,
lape o poia utar?
31 ✡Lemem tete mur te ngaua
ngaunga menini ngana nga ich sana
lomona ke pomanga tehas sue nga
NeHalang nena alalaha nge hele ke
teke, ‘Ana Non tunge ngaunga nenga
tapa ke te ngaua.’ ”
32 Pe Iesus hele, “E hele ke man-
manna toto lange imo. Ngaunga
nenga tapa nem Moses tunge lange
imo ero. Temek laka nenge tung-
tunge ngaunga manmanna ngana
nem.
33 Ke ngaunga nenge NeHalang,
ngana laka i nenge sio at nga tapa ke
hesue maulinga nga ich nei.”
34 Pe hulua nemur te hele, “Non
Soke, talun heueu nei pe la ol, o tung-
tunge emem ngaunga nem.”
35 ✡Ol pe Iesus hele ke teke,
“Ngaunga nenga maulinga, ngana
koi iau lo. Mele nenge at nge iau,
lape meteana mule ero ol. Pe mele
nenge letena manmanna nge iau
lape meteana ech mule ero ol.
36 Pe imo e hele lange imo, a naue
iau lo pe letemo manmanna ero toto.
37 Iri lochloch nenge Temek tunge
iri at nge iau lape teat nge iau. Pe
mele nenge at nge iau lape enek teua
i.
38 Iange esio at nga tapa ke e umeia
ume nenge NeHalang lemene taua ke
teke e poia. Pe e umeia ume nga
lemek ngak ero.
39 ✡Ke i nenge kulosia iau at lemene
ke teke: Iri lochloch ngana nenge Ne-
Halang tunge iri at nge iau, e hile hote
elle nge iri ero toto. Lape e hemaul
heke mule iri nga etue nga rume.
40 Ke Temek lemene ke teke, iri
nenge tenau la mana nge Tuna pe
leteria manmanna nge i, lape te
mene maulinga ke koko. Pe lape e
hemaul heke mule iri lochloch nga
etue nga rume.”
41 Pe Iuta mur te longe ke mau pe
te tuainaunau hel rara sapele. Iange
Iesus hele ke teke, “Iau laka ngaunga
nem nenge sio at nga tapa.”
42 ✡Ol pe te hele, “Non nei ene Iesus
pe temene laka ne Iosep. Ita ta eteia
temene pe tana. Pe pomerei hele ke
teke, ‘Esio at nga tapa’?”
43 Pe Iesus hele, “A tuainaunau hel
rara nge imo ero.
44 ✡Mele at nge iau nga i sipona
lemene ngana ero. Temek nenge ku-
losia iau at poia mele nem ke at nge
iau. Pe lape e hemaul heke i nga etue
nga rume.
45 ✡Hetatalonga mur tehas ke,
“ ‘Iri lochloch, lape NeHalang hetore
iri.’
Ke iri lochloch nenge te longe NeHa-
lang pe te nanasia, lape teat nge iau.
46 ✡Mele pele naue Temek ero. Iau
toro mana e naue Temek NeHalang
iange eat nge i.
47 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange
imo. Mele nenge letena manmanna
nge iau, mene maulinga ke koko ke
ulolo.
48 ✡Ngaunga nenge tunge maulinga
ke koko ngana koi iau.
49 Lemo tete mur te ngaua ngaunga
menini ngana nga ich sana lomona
pe te mete.
50 Pe ngaunga nenge sio at nga
tapa nei altoto. Mele nenge ngaua
ngaunga nei lape mete ero.
51 Pe ngaunga nenga maulinga ke
koko nenge sio at nga tapa, ngana
koi iau. Pe nenge teke mele ngaua
ngaunga nei, lape tu ke maulul mana
ol. Ke ngaunga nem, ngana koi iau
sipok mirak, nenge lape e tunge. Pe
e tunge ke hulua nga ich lochloch
ngana te mene maulinga.”
52 Ol pe Iuta mur te hele inin hel
rara nge iri pe te hele, “Non nei mai
tunge mirana ke ta ngaua ke mere
mai?”
53 Pe Iesus hele, “E hele ke man-
manna toto lange imo. Nenge teke a
ngaua Non Tuna mirana ero pe ainia

✡ **6:31:** Exo 16:14-15; Num 11:7-9; Psa 78:24 ✡ **6:35:** Ioa 4:14 ✡ **6:39:** Ioa 10:28-29; 17:12 ✡ **6:42:** Mat 13:55 ✡ **6:44:** Ioa 6:65 ✡ **6:45:** Isa 54:13 ✡ **6:46:** Ioa 1:18 ✡ **6:47:** Ioa 3:15-16 ✡ **6:48:** Ioa 6:32,58

eina ero, lape atu ke a maulul ero toto.
54 Pe iri nenge te ngaua mirak pe te
inia eik, te mene maulinga ke koko.
Pe lape e hemaul heke mule iri nga
etue nga rume.
55 Iange mirak i ngaunga toto pe eik
i ininga toto.
56 Iri nenge te ngaua mirak pe te
inia eik, tetu teu luluch nge iau pe etu
teu luluch nge iri.
57 ✡Temek nenge tu ke maulul ke
kokoes kulosia iau at, pe lape etu ke
kokoes ke pomange i. Ke pomalam
mana mele nenge ngaua mirak, lape
tu ke kokoes ke pomange iau.
58 Iau ngaunga nenge sio at nga
tapa pe epoi ke pomanga ngaunga
menini ngana nenge lemo tete mur
te ngaua ero. Iri te ngaua ngaunga
menini ngana nem pe te mete. Pe
mele nenge ngaua mirak, lape tetu ke
te maulul mana ol."
59 Iesus hetottoro nga hetoronga
ana pele nge Kapernam pe helele ia
ure nemur.

Helenga Nenga Maulinga Ke Koko

60 Pe Iesus nena hana mur te longe
pe te ontei, "Hengetoro nei anali toto
i. Itei nenge lape longo la ke nek kura
mai?"
61 Pe Iesus eteia ke nena hana mur
te tuainaunau hel rara lo. Ol pe hele
lange iri, "Pomerei? Hengetoro nei
helosio ia letemo manmanna ngana
kai?
62 Heueu nei, nenge teke a naue
Non Tuna nge lohaka la mule nga
kileng nenge at ia, lape heporeke
letemo manmanna ngana pule?
63 NeHalang Opene tunge maulinga
ke koko; pe none na kerkerenga ana
ume pele ero. Ke helenga nemur
nenge e heleia lala nge imo nem,
Opepengpeng laka nena helenga
mur. Pe helenga nemur te tunge
maulinga.
64 ✡Pe ero. Amo hel nge imo leteria
manmanna ero." Iesus etei tele iri ke
het lo. Iri nenge leteria manmanna
ero pe i nenge lape tung heke i langa
hana porekreke ngana mur pereia.
65 ✡Ol pe Iesus hele, "Ke ngana laka
nenge e hele ke e teke, 'Mele pele at
nge iau ero. Iri nenge Temek poia ke
teat nge iau, iri toro mana teat nge
iau.' "
66 Iesus hele ke mau ke het pe nena
hana mur halang nenge te nanasia i,
te ua mule pe te nanasia i ero ol.
67 Pe Iesus onteia nena hana mur
nenge iri analoch pe nai neu, "Imo a
teke ala pule, ae?"
68 ✡Pe Simon Petrus tuacholia,
"Non Soke, lape mola mule nge itei
ol? Helenga mur nga maulinga ke
koko laka tunge Iong.
69 Pe letemem manmanna pe mo
eteia ke Iong NeHalang nena non
nenge heongana toto."
70 Ol pe Iesus tuacholia, "Iau, e
henonou hot ke imo analoch pe nai.
Pe elle nge imo nanas tau tote non
poreke ngana nena poinga mur."
71 Iesus helele ia Iutas nenge Si-
mon Iskariot tuna. Iutas i none nga
Iesus nena hana analoch pe nai neu.
Pe nga hoena tung heke mule Iesus
lange hana porekreke ngana mur.

7

Iesus Titina Mur Leteria Manmanna Nge I Ero

1 ✡Ke het pe Iesus i rara nga kileng
mur nge Kalelea. Iesus lemene ero
nge lange Iutea iange Iuta mur te
kulala tote i ke te hune i.
2 ✡Iok, etue nenga ngaunga matana
palaugana nenge Iuta mur te ma-
hoch rara nga reria pelpele mur,
heroi toto lo.
3 Ol pe Iesus titina mur te hele lange
i, "Iong toinge o lohaka nga lamai pe
ola nge Iutea ke lem hana mur nga
lamau te esia ure nemur nenge o hele
pe lohot manmana.
4 Iange mele nenge teke hu-
lua lochloch ngana te eteia i, poi
komkome ure mur ero. Ke ure nemur
nenge o popoia iri nem, o poia ke

✡ **6:57:** 1Io 3:24 ✡ **6:64:** Ioa 13:11 ✡ **6:65:** Ioa 6:44 ✡ **6:68:** Mat 16:16 ✡ **7:1:** Ioa 5:18 ✡ **7:2:** Lev 23:34 ✡ **7:5:** Ume 1:14

hulua lochloch ngana nga ich te
naue."
5 ✡Pe Iesus titina mur leteria man-
manna nge i ero pule.
6 Pomalam Iesus hele lange iri,
"Iau, ak etue toto ngana at ero kura
pe imo etue lochloch urana nge imo.
7 Iange hulua lochloch ngana nga
ich nei lape saria keke imo ero. Pe
iau, lape saria keke iau iange e hele
chach hote ure poreke ngana mur
nenge te popoia.
8 Ke pomalam, imo ala nga
ngaunga matana palaungana nem.
Pe iau lape ela ero iange ak etue toto
ngana at ero kura."
9 Iesus hele ke mau ke het pe tu
sapele nge Kalelea.
10 Iok, Iesus titina mur tela nga
ngaunga matana palaungana neu lo.
Pe Iesus haka la pule. La pe hetei hote
i lange hehei pe hana ero. La kome
mana.
11 Pe nga ngaunga matana neu, Iuta
mur te tangtango pe te ontei rerere i,
"Anau ke non nei ngai mai?"
12 Iok, te hele chunuchnuch ia Iesus
ke halang toto nga hulua leteria. Hel
te teke, "Non nem, non urana ngana
iam."
Pe hel te hele, "Ero iam, non nem
pallaklaka ia hehei pe hana."
13 Pe elle nge iri ana seilil ero nge
haliu hote Iesus, iange te mataua Iuta
mur.

Iesus Hetottoro Nga Ngaunga Matana Palaungana Neu

14 Iok laol, ngaunga matana neu
teke hetet lo pe Iesus i haka langa
NeHalang nena pele palaungana pe
talun ke hetoro.
15 ✡Pe Iuta mur leteria tuanin rara
pe te hele, "Non nei langa hengetoro e
ero toto i. Pe eteia ure lochloch ngana
nemur ke merei?"
16 ✡Pe Iesus hele, "Hengetoro ne-
mur nenge e tung hotote nei, iau
sipok lek ia ero. At pengpeng nge i
nenge kulosia iau at.
17 Nenge teke mele mutena ke
nanasia NeHalang lemene ngana,
lape eteia ke lek hengetoro nemur
teat nge NeHalang. Pe iau sipok lek
ero.
18 ✡Pe iri nenge te hetottoro nga
iri siporia reria kerkerenga, te teke
hehei pe hana te heto hekeke iri.
Pe mele nenge lemene ke hehei pe
hana te heto heke i nenge kulosia i ke
at, heleia helenga nge manmanna pe
pallaklaka ero.
19 ✡Moses tunge hotonga mur lange
imo. Pe amo e nge imo longo taua
hotonga nemur ero. Pe pomerei toto
nenge a teke a hune iau mam?"
20 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong
nge lape uneinei tuteu nge iong iam.
Itei nenge teke hunune iong mam e?"
21 Pe Iesus hele lange iri ke teke,
"E hele mana pe ute e lohot pe imo
lochloch letemo una mana ia.
22 ✡Pe Moses tunge hotonga nenga
us rir ngana lange imo. (Hotonga
nem talun nge Moses ero. Talun nge
lemo tete mur nike.) Pe imo arir us
nga Sapat ana etue.
23 ✡Imo a nanas tau pengpeng ia
hotonga nem ke nenge teke a riria
mamau sune nga Sapat ana etue, a
teke ute pele ero. Pe pomerei nenge
letemo inin taua iau nge e hemasia
none nga etue nem pule?
24 A henonou pulut mene perimo
langa mele na poinga ero. A amnei
teu la ke nek toto mukam. Ke het pe
a heleia ke ma ke pengpeng."

Iesus Mai I Non Nenge Mene Tuangaola Nge Heo Ngana Kai?

25 Nga etue neu pengpeng hana hel
nge Ierusalem te talun ke te ontei
sapele, "Non nenge te teke te hunune
kaloi?
26 Ngana paiam haliuliu nga hulua
leteria pe te poia helenga unne lange
i ero mana pamam. Eh, lape hana
nenge iri mukmuka te teke non nei i
Kristus kai?

✡ **7:15:** Mat 13:54; Luk 2:47 ✡ **7:16:** Ioa 12:49; 14:10 ✡ **7:18:** Ioa 8:50 ✡ **7:19:** Ume 7:53; Rom 2:21-24 ✡ **7:20:** Ioa 8:48; 10:20 ✡ **7:22:** Gen 17:9-13; Lev 12:3 ✡ **7:23:** Ioa 5:8-10, 16 ✡ **7:27:** Ioa 7:41; 9:29

27 ✡Ero nike. Ita ta eteia non nei na
kileng. Pe nga etue nenge Kristus at,
mele eteia at ngana ero."
28 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang
nena pele ana sauach kura pe al-
ngana hot, "Oe, imo a eteia iau pe
a eteia eat ngak. Pe eat lamai nga
iau sipok lemek ngak ero. Pe i nenge
kulosia iau at tu ke manmanna pe
imo a eteia i ero.
29 Pe iau e eteia i iange etu luluch
nge i pe i kulosia iau at."
30 ✡Iesus hele ke mau pe hana ne-
mur te teke te laua i, pe ero. Iange ana
etue toto at ero kura.
31 Pe hulua halang nga iri nenge
temes neu, leteria manmanna nge
Iesus. Pe te hele, "Iok, non nei poia
ure halang ke te lohot ke ulolo, pe
non nenge mene tuangaola nge heo
ngana at pe lape poia ure halang toto
ke te lohot ol?"

Hana Papalauna Mur Te Teke Telaua Iesus

32 Ol pe Paresio mur te longe hu-
lua nge te hele chunuchnuch ia ure
nemur nge Iesus. Pomalam tunginga
ana hana papalauna mur pe Paresio
mur te kulosia NeHalang nena pele
ana naungaala mur ke te laua Iesus.
33 Pe Iesus hele, "Iau lape etu luluch
nge imo ke etue choro mana ol pe
lape ela mule nge i nenge kulosia iau
at.
34 ✡Pe lape a tango rere iau pe a
hottaua iau ero. Pe aat nga kileng
nenge etu ia ero."
35 Ol pe Iuta mur te ontei hel nge
iri, "Non nei mai teke la langai nenge
lape ta hottaua i ero mai? Ita rera
hana mur tetu nga kileng papalauna
nemur nge Krik. Pe lape non nei
lange iri ke hetottore iri kai?
36 Na helenga nei luna merei?
Nenge hele ke teke, 'Lape a tango rere
iau pe a hottaua iau ero. Pe kileng
nenge etu ia, amo e at ia ero.' "

Iesus Heleia Ech Nenge Tunge Maulinga

37 ✡Iok, nga ngaunga matana neu
ana etue nenge het ia, i etue palaun-
gana ia. Pe Iesus mes haka pe
hele ke palaungana toto, "Mele nenge
meteana ech, at nge iau ke in ech.
38 ✡Mele nenge letena manmanna
nge iau, NeHalang nena alalaha hele
ke teke, 'Lape ech tana nenge tunge
maulinga ke koko lape lelele nga
letena.' "
39 ✡Nga nenge nei Iesus helele ia
Opepengpeng. Opepengpeng nem
te tung hote ero kura. Pe nga etue
nenge Iesus lohaka mule ke mene
hemalmalinga palaungana ol, iri
nenge leteria manmanna nge Iesus
lape te mene Opepengpeng nem ol.

Hulua Te Echachala Helia Iesus

40 ✡Hulua te longe Iesus nena he-
lenga mur pe hel te hele, "Manmanna
toto ke non nei i Hetatalonga."
41 ✡Pe hel te hele, "Non nei, i Kris-
tus."
Pe hel pule te hele, "Kristus at nga
kileng nenge Kalelea ero.
42 ✡NeHalang nena alalaha hele ke
teke, Kristus at nge Petlehem nga
kileng nenge ne Teuit tutu ia. Pe lohot
pengpeng nge ne Teuit na tete mur."
43 Nenge nei poia hulua nemur ke
telas lele hel.
44 Ke hel te teke te laua Iesus pe
mele pele sie i ero.

Hana Papalauna Nenge Iuta Leteria Manmanna Nge Iesus Ero

45 Ol pe NeHalang nena pele
ana naungaala mur tela mule pe
tunginga ana hana mur aria pa-
palauna mur pe Paresio mur te
onteia iri, "Pomerei nenge a mene
Iesus at ero mam?"
46 ✡Pe naungaala nemur te hele,
"Non e hele ngana pomange non nei
ero i."
47 Pe Paresio mur te hele, "Luna
pomanga a teke i pallaka ia imo pule.
Ae?

✡ **7:28:** Mat 11:27; Ioa 8:55 ✡ **7:30:** Ioa 7:44 ✡ **7:34:** Ioa 8:21; 13:36 ✡ **7:37:** Lev 23:36; Isa 55:1; Ioa 4:14 ✡ **7:38:** Isa 58:11 ✡ **7:39:** Ioa 16:7; 20:22; Ume 2:4 ✡ **7:40:** Ioa 6:14 ✡ **7:41:** Ioa 1:46 ✡ **7:42:** Psa 89:3-4; Mic 5:2 ✡ **7:46:** Mak 1:22 ✡ **7:48:** Ioa 12:42

48 ✡Pe a longe hana papalauna hel
pe Paresio hel nge leteria manmanna
nge i pule? Ero le.
49 Pe hulua pa nemur nenge te
eteia hotonga mur ero, NeHalang
lape hemete iri."
50 ✡Pe non Paresio e nge ene Nikote-
mus la tala ke esia Iesus lo. Ana non
lohaka pe hele ke teke,
51 "Ita rera hotonga hele ke teke
talau pulut mene none ero. Ta longo
teu lange i ke nek pe tanau urume ure
nemur nenge popoia mukam."
52 ✡Pe hana nemur te hele, "Iong
mam lem nge Kalelea pule ma? Onau
teu langa NeHalang nena alalaha ke
nek mukam. Pe lape o eteia ke hetat-
alonga pele at nge Kalelea ero." [
53 Ke het pe iri lochloch tela mule
nga reria kileng mur.

8

Te Takue Hei Salaunga Kina E Lange Iesus

1 Pe Iesus langa hengene nge Oliua.
2 Iok, nga uach uruna Iesus la mule
nga NeHalang nena pele palaungana.
Pe nga lamau hulua teat nge i. Ol pe
Iesus are sio pe hetottore iri.
3 Pe hotonga ana hetoronga mur
pe Paresio mur te mene teua hei
salaunga kina e pe te poia hei neu ke
mes nga hulua mataria.
4 Pe te hele lange Iesus, "Het-
oronga, hei nei te hottaua i nge
salaulau.
5 ✡Pe hotonga nenge Moses hele ke
teke hei nenge pomai ta tamal hune
ana um. Iok o hele, lape mopoi ke
mere?"
6 Iri te teke tetua laka hote i ke
heleia helenga poreke ngana e. Po-
malam te tamal hote onteinga neu.

Pe ero. Iesus tatuch sio ke has nga
ich nga penna kukanna.
7 ✡Pe hana nemur te onteitei kura.
Pomalam Iesus mes haka pe hele,
"Nenge teke amo e nge imo poia
poinga poreke ngana e ero toto, i
muka ia imo ke tamal tele hei nem."
8 Pe Iesus tatuch sio mule ke has
nga ich.
9 Hana nemur te longe helenga neu
pe te ua ke iri ellechle. Hana tuauna
ngana mur te ua tala pe kulpo mur
te nanasia iri. Lala kela Iesus i toro
mana tu ol pe hei neu pule mes nga
munna kura.
10 Ol pe Iesus mes haka pe onteia
hei neu, "Hei nem, hana nemur ol?
Pomere, mele e nge tu ke palot am
melmelenga ana helenga ero kai?"
11 ✡Pe hei neu hele, "Non Soke, mele
ero ol i."

Pe Iesus hele, "Iau lape e hele hote
iong ero pule. Ola pe o poia poinga
poreke ngana ero ol."]

Iesus I Lemenge Nenga Ich

12 ✡Iok, nga etue nenge Iesus hele la
mule nge hehei pe hana, hele ke teke,
"Iau lemenge nenga ich nei. Mele
nenge nanasia iau lape i nga kileng
au ngana ero ol. Iange lape mene
lemenge nenga maulinga."
13 Ol pe Paresio mur te hele, "Nga
etue nenge o hele urumrume iong,
iong toro mana o teke ure nemur
manmanna. Pe imem mo teke o
channanga."
14 ✡Pe Iesus hele, "Oe, iau sipok e
hele urumrume iau. Pe lek helenga
nemur manmanna iange iau e eteia
eat ngak pe e eteia ela ngak. Pe imo a
eteia eat ngak pe ela ngak ero.
15 ✡Imo a amnei teu ngamo nga ure
mur, a poia nga poinga nemur nga
ich. Pe iau e henonou perik lange
mele nga poinga poreke ngana e ero.
16 ✡Pe nenge teke e amnei teu langa
mele nena poinga, lek helenga mur
manmanna iange iau toro e poia ero.
Temek nenge kulosia iau at tu luluch
nge iau pe e poia.
17 ✡Imo lemo hotonga hele ke teke,
'Nenge teke hana nai te hele hote he-
lenga elle, helenga nem manmanna.'

✡ **7:50:** Ioa 3:1-2 ✡ **7:52:** Ioa 7:41-42 ✡ **8:5:** Lev 20:10; Deu 22:22-24 ✡ **8:7:** Deu 17:7 ✡ **8:11:** Ioa 5:14 ✡ **8:12:** Isa 49:6; Ioa 1:4-9; 9:5; 12:46 ✡ **8:14:** Ioa 5:31-32; 7:28 ✡ **8:15:** Ioa 12:47 ✡ **8:16:** Ioa 5:30; 8:29 ✡ **8:17:** Deu 19:15 ✡ **8:18:** 1Io 5:9

18 ✡Pe iau, iau toro koi nenge e hele
urumrume iau nei. Pe neingak laka
Temek nenge kulosia iau at."
19 Ol pe hana nemur te ontei, "Ke
Temem ngai?"
Pe Iesus hele, "Imo a eteia iau ero
pe a eteia Temek ero. Nenge teke a
eteia iau, lape a eteia Temek pule."
20 ✡Iesus hetottoro nga NeHalang
nena pele palaungana letena nga
tunginga mur tema ngaria, pe helele
ia helenga nemur. Pe mele pele laua
i ero iange ana etue at ero kura.

Iesus Hele Urume La Mule Ngana

21 ✡Pe pule Iesus hele lange hehei
pe hana ke teke, "Iau e lala lo koi. Pe
lape a tongo rere iau pe a mete hite
lemo poinga poreke ngana mur. Pe
lape a at nga kileng nenge e lala ia nei
ero."
22 Iuta mur te longe helenga neu
pe te ontei hel mule nge iri ke mai,
"Pomerei nenge hele ke teke, 'Imo
lape at nga kileng nenge e lala ia nei
ero mai?' Lape i sipona hun mule i
kai?"
23 ✡Pe Iesus hele, "Imo lemo nge sio
pe iau lek nga lut. Imo lemo nga ich
nei pe iau lek nga ich nei ero.
24 Pe e hele ke e teke lape a mete
hite lemo poinga poreke ngana mur.
Iau laka nenge e teke iau koloi. Pe
nenge teke letemo manmanna nga
nei ero, manmanna toto ke lape a
mete hite lemo poinga poreke ngana
mur."
25 Pe hana nemur te ontei, "Ke iong
itei nemam?"
Pe Iesus tuacholia, "Iau itei? Nem e
heleia lange imo ke ulolo.
26 Pe lek helenga halang nge lape e
hele hote lemo poinga poreke ngana
mur. Pe i nenge kulosia iau at na
poinga mur pengpeng toto. Pe ure
nemur nenge e longe nge i, e heleia
ke pengpeng lange hehei pe hana nga
ich nei."
27 Iesus helele ia Temene pe hehei
pe hana te eteia ero.
28 ✡Ke pomalam Iesus hele, "Nga
etue nenge a heon heke Non Tuna,
lape a eteia ke iau laka nenge e teke
iau koloi. Pe lape a eteia ke e poia ute
pele nga lemek ngak ero. E hele ke
pomanga Temek hetoro iau ia.
29 Iange i nenge kulosia iau at,
ngana koi tu luluch nge iau; Hile iau
ke iau toro ero iange e nanas mene
lemene ngana ke kokoes."
30 Iesus hele ke mau pe hulua lete-
ria manmanna nge i.

Apraham Nena Tete Mur

31 Ol pe Iesus hele lange Iuta mur
nenge leteria manmanna nge i ke
teke, "Nenge teke a rahite lek henge-
toro mur ke kerkereng, lape lek hana
mur toto laka imo.
32 Pe lape a eteia helenga man-
manna ngana. Pe helenga man-
manna ngana nem lape un hote ure
mur nenge rahit ele imo pe poia imo
ke a ume manmanna nge mele ero
ol."
33 ✡Pe iri te hele, "Apraham nena
tete mur i imem. Pe mo ume nge mele
ero kura i. Pe pomere nenge o hele ke
o teke lape mo ume manmanna nge
mele ero ol?"
34 ✡Pe Iesus tuacholia, "E hele ke
manmanna lange imo. Iri lochloch
nenge te popoi poinga poreke ngana,
poinga poreke ngana nem chiu hit
tote iri ke tepoi manmana poinga
poreke ngana ke kokoes.
35 Hekuleileinga ana non nenge tu
luluch nge none pe nehei pe tutuna
mur, i tuteu toto nge iri ero. Pe non
nem tuna mana lape tu teu toto nge
temene pe tana.
36 Ke nenge teke NeHalang Tuna
poia imo ke atu ke nek, lape atu ke
nek toto sapele.
37 E eteia ke Apraham nena tete
mur imo. Pe imo a teke a hune iau
iange a mene lek hengetoro mur ero.
38 Pe e helele ia ure nemur nenge
Temek henonou iau ia lala nge imo.
Ke imo a poia laka ure nemur nenge
Tememo NeHalang teke a poia."

✡ **8:20:** Ioa 7:30 ✡ **8:21:** Ioa 7:34; 13:33 ✡ **8:23:** Ioa 3:31 ✡ **8:28:** Ioa 3:14 ✡ **8:33:** Mat 3:9
✡ **8:34:** Rom 6:16, 20 ✡ **8:39:** Mat 3:9

39 ✡Pe iri te tuacholia, “Imem tememem laka Apraham.”

Pe Iesus hele, “Toinge Apraham tutuna mur imo ke manmanna, lape lemo poinga mur pomanga Apraham nena poinga mur nike. Pe ero.

40 Helenga manmanna ngana mur nenge e longe nge NeHalang e hele hote lange imo. Pe ero, a teke a hunune iau kura. Pe Apraham poia poinga pele nge pomai ero.

41 ✡Tememo nena poinga laka nenge a popoia nem.”

Pe iri te hele, “Ouo! Iong o teke imem tememem itei? Imem tamem hei salaunga kina e ero i! Imem Tememem laka NeHalang i toro.”

42 Pe Iesus hele lange iri, “Nenge teke Tememo toto NeHalang toinge lememo taua iau. Iange iau etu luluch nge i koi nenge eat nei. Pe eat nga iau sipok lemek ngak ero; i sipona kulosia iau ke eat.

43 Pe lek helenga mallaha nge imo ero iange lememo ero ia lek hengetoro mur.

44 ✡Imo tememo laka non poreke ngana ke a nanas tau menmene nena poinga mur. I hunun hana ke te metmete nga tele ngana toto nike. Pe i nge lemene ero ia helenga manmanna ngana iange helenga manmanna ngana e tu nge i ero toto. I hetei hot pengpeng ia i nga nena pallakanga mur. Iange i pallaka hali pe pallakanga kina i toto.

45 Pe iau e heleia helenga nge manmanna pe letemo manmanna ia lek helenga ero.

46 ✡Amo tei hottaua iau nge e poia poinga poreke ngana e lo? Iau e helele ia helenga nge manmanna. Pe pomerei letemo manmanna nge iau ero?

47 ✡NeHalang tutuna mur laka iri nenge te longo taua nena helenga mur. Pe imo a longo taua nena helenga mur ero. Luna pomanga NeHalang tutuna mur imo ero.”

Iesus I Palaungana Toto Nge Apraham

48 ✡Pe Iuta mur te hele inin taua i, “Iong uneinei laka tuteu nge iong iange lem nge Samaria iam.”

49 Pe Iesus hele, “Iau uneinei tu teu nge iau ero. Iau e heto heke tote Temek pe imo atal sio tote iau.

50 Iau lemek ke hehei pe hana te heto heke iau ero. Mele e pule lemene ke teke hehei pe hana te heto heke iau. Pe i, ana ume nenge amnei urumrume poinga mur.

51 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Mele nenge longo taua lek hengetoro mur lape mete ero.”

52 Pe Iuta mur te hele, “Nenge nei mo eteia ke uneinei tu teu nge Iong! Iange Apraham pe hetatalonga mur te mete lo. Pe iong o teke, ‘Mele nenge nanasia lek hengetoro mur ke nek lape mete ero.’

53 Ita rette Apraham mete ke ulolo. Pe pule hetatalonga mur te mete lo. Pe iong mam! O teke iong palaungana toto nge i ma? O teke iong itei panem mam?”

54 Pe Iesus hele, “Nenge teke e heto heke iau sipok ek, lape luna ero toto. Pe Temek NeHalang nenge a heto amo Soke ia, i sipona hemalmalia iau.

55 Iau e eteia i pe imo a eteia i ero toto. Pe nenge teke e hele ke e eteia i ero, lape iau non nenge e pallaklaka ke mange imo. Pe iau e rahite nena helenga mur iange e eteia i.

56 Tememo Apraham iech toto nge lape esia iau nga ak etue. I esia pe iech ele tote.”

57 Pe Iuta mur te hele lange i, “Ia iong mam o naue Apraham lo ma? Am hesinga iri ana non kina nai pe analoch ero kura iam.” (30)

58 ✡Pe Iesus hele, “E hele ke manmanna toto lange imo. Apraham tana hoe i ero kura pe iau etu tala lo.”

59 Iesus hele ke mau pe Iuta mur te lolochia um ke te teke te tamal hune i. Pe ero. Iesus erue sio nga mataria pe

✡ **8:41:** Isa 63:16 ✡ **8:44:** 1Io 3:8 ✡ **8:46:** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22 ✡ **8:47:** 1Io 4:6 ✡ **8:48:** Mak 3:21-22
✡ **8:51:** Ioa 5:24 ✡ **8:58:** Ioa 1:1

i hot nga NeHalang na pele palaungana neu ke lange hot.

9

Iesus Hemas Mule None Nge Tehoe I Pe Matana Hit

1 Iok, Iesus i olole pe naue none nge matana hit. Non neu tehoe i pe matana hit nike.
2 ✡Ol pe nena hana mur te onteia i, "Hetoronga, itei toto poia poinga poreke ngana nenge non nei te hoe pe matana hit mai? Isipona ma alona mur?"
3 ✡Pe Iesus hele, "Non nei tehoe pe matana hit. Isipona pe alona mur te poia poinga poreke ngana e ero. Pe ure nei lohot ke hemallaha hote NeHalang nena kerkerenga nge non nei.
4 Heueu nei uach mana kura pe ta popoia i nenge kulosia iau at nei ana ume. Iange miliko at pe mele lape ume ero ol.
5 ✡Nga etue nenge e tutu nga ich nei, iau sipok iau lemenge nenga ich."
6 ✡Iesus hele ke mau ke het pe ulut sio nga ich pe poia melete nga melona. Ke het pe unhite nga non neu matana.
7 Ol pe hele lange non neu, "Ola ke onun nga ech matana nenge Siloam." (helenga neu luna, Kulosia la.) Ke non neu la ke nun pe at mule pe nau ke nek sapele.
8 Pe non neu na kileng ngana mur pe iri nenge te naue i nge long usus ure nga tele ngana te ontei, "Non nenge arare pe long usus ure nge hehei pe hana mam lom?"
9 Pe hel te hele, "Oe, i laka lom."
Pe hel teke, "Ero, i mele e pule pe nakuna mange non nem iam."
Pe non neu hele, "Iau sipok i loi."
10 Pe iri te ontei, "Pe matam urana mule ke merei?"
11 Pe non neu hele, "Non nenge te hetue ene ke Iesus, poia melete pe unhite nga matak. Pe hele at nge iau kela enun nge Siloam. Iok, ela ke enun pe enau mule sapele!"
12 Pe iri te ontei, "Ke ana non nem ngai?" Pe non neu tuacholia, "E etei ero i."

Paresio Mur Telas Lele Hel

13 Ol pe hana nemur te mene non mata hit neu lange Paresio mur.
14 Pe Iesus une melete nga non neu matana ke urana mule nga Sapat ana etue.
15 Pomalam Paresio mur te onteia non neu, "Iong mam onau mule ke merei?"
Pe non neu hele, "Iesus poia melete nga matak pe enun pe enau mule sapele."
16 Ol pe Paresio mur hel te hele, "Nakuna nenge non nei NeHalang kulosia at ero i, ngana kai nenge nanasia hotonga mur nga etue palaungana nei ero mai."
Pe hel te hele, "Nenge teke non nei i non nge popoi poinga poreke ngana, poi hote ure palaungana e nge pomai ero." Pomalam telas lele hel sapele.
17 ✡Ol pe te ontei mule non neu, "O amnei lange non nenge poia matam ke urana mule nem, non tei toto ia mau?"
Pe ana non tuacholia, "Non nem i hetatalonga ia laka."
18 Non neu matana hit tala mukam pe heueu nei nau mule ke nek ol. Pe Iuta mur leteria manmanna nga neu ero. Ol pe te hekulo non neu temene pe tana aria
19 pe te onteia iri, "Tumo nenge a teke ahoe pe matana hit ka loi? Iok, heueu nei matana urana mule ke merei?"
20 Pe non neu temene pe tana te hele, "Mo eteia ke i tumem ia nge mo hoe pe matana hit.
21 Pe heueu nei matana charchara pe es ke nek mule. Nenge nem imem mo etei teu la ero ol. Itei toto nenge poia matana ke charchara mule? Ana non i palaungana lo. A onteia i pe hele lange imo la."

✡ **9:2:** Ezk 18:20; Luk 13:2, 4 ✡ **9:3:** Ioa 11:4 ✡ **9:5:** Mat 5:14; Ioa 8:12 ✡ **9:6:** Mak 8:23 ✡ **9:17:** Ioa 4:19

22 Non neu temene pe tana te hele
ke mai iange te mataua Iuta mur aria
papalauna mur nge te hele ke te teke,
nenge teke mele heleia Iesus nge i
Non nge Hemasinga, lape tepoi ele
mele nem ke langa hetoronga ana
pele ero ol.
23 Ke ngana laka nenge temene pe
tana te hele ke te teke, “Ana non i
palaungana lo. A onteia i pe hele
lange imo la.”
24 Iok, te iua non mata hit nenge
matana urana mule neu henai
ngana, pe te hele, “O heto haka
tote NeHalang ene pe o hele ke
manmanna. Imem mo eteia ke non
nenge o helele ia nem i non poreke
ngana.”
25 Pe non neu tuacholia, “A teke
non nem i non poreke ngana, nem
e eteia ero. Pe ute elle mana nge e
eteia. Ngana laka nenge; iau matak
hit mukam pe heueu nei e es mule ol.”
26 Ol pe hana nemur te ontei, “Iok,
poia utar lange iong? Pe poia iong ke
matam charchara ke merei?”
27 Pe non neu tuacholia, “E hele
lange imo ke ulolo pe lememo ero nge
a longe. Pe pomerei toto nenge a teke
a longo mule? A teke a lohot ke nena
hana mur imo pule? Ae?”
28 Ol pe te hele inin taua i ke te teke,
“Non nem nena non laka iong. Imem,
Moses nena non mur koi imem.
29 Pe mo eteia ke NeHalang hele
lala nge Moses lo, pe non nem mo
eteia at ngana ero iam.”
30 Pe non neu hele, “Apoi letek lilil
iam. Non nei poia matak ke char-
chara mule. Pe pomere a teke a eteia
at ngana ero?
31 ✡Ita lochloch ta eteia ke NeHa-
lang longo lala nge iri nemur nenge
te heto hekeke i pe te longo tautaua
i. Pe iri nemur nenge te popoi poinga
poreke ngana NeHalang longo lange
iri ero.
32 A longe mele nge tehoe pe
matana hit pe none hemas mule i lo?
33 Nenge teke NeHalang kulosia
non nei ke at ero, lape poia ute pele
ero.”
34 ✡Pe hana nemur te hele, “Iong
tam hoe iong pe poinga poreke ngana
tu luluch nge iong nike. Pe o teke o
hetoro mule kai imem mai?” Ol pe
telope hote i nga hetoronga ana pele.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tepoi Ke Mange Mata Hit Mur

35 Iok, Iesus longe non neu nge te
lope hote i nga hetoronga ana pele pe
la ke hottaua i. Pe Iesus hele, “Letem
manmanna nge Non Tuna?”
36 Pe non neu ontei, “Non Soke, Non
Tuna mam itei toto ia? O heleia at nge
iau. Pomalam lape letek manmanna
nge i.”
37 Pe Iesus hele lange non neu,
“Ngana iam o esesia i nemam lom.
Non Tuna laka nenge hele lululuch
nge iong nem.”
38 Pe non neu hele, “Non Soke, letek
manmanna nge iong.” Ol pe non neu
tualou sio pe heto heke Iesus.
39 Pe Iesus hele, “Eat nga ich nei ke
e tatalo ele hehei pe hana nga etue
palaungana nenge atat. Pe eat ke iri
nemur nenge mataria hit tenau mul-
mule pe iri nenge te nachnau mataria
hitit.”
40 ✡Pe Paresio mur hel nge tetu
rochroi nge Iesus, te longe Iesus nge
hele ke mau pe te ontei, “Ke pomerei?
Imem nei matamem hit pule kai?”
41 Pe Iesus hele, “Nenge teke
matamo hit lape lete meena ngana
nga poinga poreke ngana ero nge
imo. Pe heueu nei a hele ke a teke a
nachnau kura. Pomalam lete meena
ngana nem tu nge imo kura.”

10

Sipsip Mur Pe Aria Naungaala

1 Pe Iesus hele pule ke teke, “E hele
ke manmanna toto lange imo. Sipsip
mur tetu teu nga mapuo letena. Pe
mele nenge i teu nga mapuo nem
matana ero pe tamu tote mapuo ke
lange teu, mele nem i non nenge
kemkeme pe hunun.

✡ **9:31:** Psa 34:15 ✡ **9:34:** Psa 51:5 ✡ **9:40:** Mat 15:14

2 Pe non nenge i teu nga mapuo
nem matana, mele nem i non nenge
nauelele sipsip mur.
3 Pe non nenge nauelele mapuo
nem matana lohe piunga nge i. Pe
sipsip mur te longo urume non nenge
nauelele iri kanna. Pe hetetue nena
sipsip mur eria pe koko hote iri ke
tela nge hot.
4 Nga etue nenge koko hote nena
sipsip mur, ana non i ke i mukmuka
nge nena sipsip mur. Pe nena sip-
sip mur te nanasia i iange te longo
urume kanna.
5 Pe sipsip nemur te nanas pulut
mene none ero. Iri lape te ua mule
non nem ana iange te longo urume
kanna ero."
6 Iesus nene nananga nei lange
hehei pe hana pe te eteia luna ero
toto.

7 Ol pe Iesus hele mule, "E hele ke
manmanna lange imo, sipsip nemur
reria piunga matana koi iau.
8 ✡Pe iri nemur nenge teat tala nge
iau, iri hana nenge te kemkeme pe
iri hana nenge te hunun. Pe sipsip
nemur te longo urume karia ero.
9 Iau nge iau piunga matana koloi.
Pe mele nenge iteu pengpeng nge iau,
lape NeHalang mene mule i. Pe lape
i teueu pe i hotot ke menmene ana
ngaunga.
10 Kemenge kina mur teat ke te
kemkeme pe te hunun pe te heporeke
sipsip mur. Pe iau eat ia maulinga
nge iri. Pe maulinga nem lape muta
toto nge iri.

11 ✡ "Iau sipok, iau non urana
ngana nenge enau elele sipsip mur.
Pe non urana ngana nenge nauelele
sipsip mur, tung heke i sipona ke
mete ke halaua nena sipsip mur.
12 ✡Pe non nenge umume ke
nauelele sipsip mur pe te ololia i,
nena sipsip toto nemur ero. Nga etue
nenge non nem naue kaone hinolo
nge atat, lape ua pe sipsip nemur iri
toro tetu ol. Pe kaone hinolo nem at
ke hun lapue sipsip nemur pe telot
parai.
13 Non nem poia poinga nei iange
ume nenge teol mene i. Pe letena tu
toto nge sipsip nemur ero.
14 "Iau sipok, iau non urana ngana
nenge enau elele sipsip mur. E etei
tote lek sipsip mur pe iri te etei tote
iau.
15 ✡Pomalam mana nge Temek nge
etei tote iau pe iau e etei tote i. Pe e
tung heke iau ke e mete ke e halaua
lek sipsip mur.
16 ✡Pe lek sipsip mur hel pule tetu
teu nga mapuo nei ero. Iri pule te
longo urume kalik pe lape e mene iri
at pule. Ke lape sipsip mur aria tuluk
elle pe aria naungaala elle mana.
17 ✡Temek mutena tau tote iau
iange e tung heke iau ke e mete pe
lape e maul haka mule.
18 Mele pele nakuna ero toto nge
hemete tote iau. Iau sipok e tung
heke iau nga lemek ngak. Nga iau
sipok lek kerkerenga e tung heke iau
ke e mete. Pe nga iau sipok lek kerk-
erenga e lohaka mule nga metenga.
Nenge nei Temek i sipona heleia at
nge iau."
19 Iuta mur te longe Iesus na he-
lenga nemur pe telas hel mule.
20 Pe halang nge iri te hele, "Un-
einei tu teu nge i pe poia i ke ana
hauaua tototo lola. A longo lange i
ke?"
21 Pe hel te hele, "Non e nenge un-
einei poia ke ana hauaua toto, heleia
helenga nemur nenge pomai ero. Un-
einei pele mam poia non mata hit e ke
matana charchara mule loma, ae?"

Iuta Mur Lemeria Ero Ia Iesus

22 Iok laol, hetalaulaunga ana etue
palaungana lohot nge Ierusalem.
Nga etue neu leteria metene mule
nenge te tunge pele palaungana
lange NeHalang ke nena ia nge nike.
Pe etue neu lohot laka nga kileng
lololo ngana ana etue.
23 Iok, Iesus ii nga NeHalang na
pele palaungana. Pe ii nga pele

✡ **10:8:** Jer 23:1-2; Ezk 34:2-3 ✡ **10:11:** Psa 23:1; Hem 7:17 ✡ **10:12:** Ume 20:29 ✡ **10:15:** Mat 11:27; 1Io 3:16 ✡ **10:16:** Isa 56:8; Ezk 34:23 ✡ **10:17:** Pil 2:8-9

palaungana nem unne nenge te etue
ke ene Ne Solomon Nena Sauach.
24 Pe Iuta mur te heliliu hite i pe te
hele, “Nge ngingie ol pe o hemallaha
hote iong at nge imem? O hele peng-
peng mana, iong Kristus mam lom
ae?”
25 Pe Iesus hele, “E hele lange imo
ke ulolo pe letemo manmanna ero.
Ure nemur nenge e hele pe te lohot
manmana, e poia nga Temek ene. Pe
ure nemur te hemallaha hote iau.
26 Pe imo letemo manmanna nge
iau ero toto iange lek sipsip mur imo
ero.
27 Iau e eteia lek sipsip mur pe iri te
longo urume kalik pe te nanasia iau.
28 ✡Pe iri lape te mete ero ol iange e
tunge maulinga ke koko lange iri pe
tetu nga perik. Pe mele pele mene
hote iri ero toto.
29 Temek tunge sipsip nemur at nge
iau. Pe i, i palaungana toto nga hehei
pe hana lochloch. Pe mele pele mene
hote iri nga Temek penna ero toto.
30 Imem nai Temek imem elle
mana.”
31 Ol pe Iuta mur te lochloch um ke
te teke te tamal hun mule Iesus.
32 Pe Iesus hele lange iri, “Iau
e henonou hote Temek nena kerk-
erenga lange imo, nga nenge e hele
pe ure te lohot manmana. Pe tei toto
nenge poia imo ke a teke a tamal hun
iau ia, e?”
33 ✡Pe Iuta mur te hele, “Mo tamal
hune iong nga ure nemur ero. Mo
teke mo tamal hune iong iange, iong
none mana pe o hele poreke tote Ne-
Halang, nga nenge o teke imo nai
NeHalang imo elle mana!”
34 ✡Pe Iesus hele lange iri, “NeHa-
lang nena helenga masio nga lemo
hotonga pule nenge hele ke teke, ‘Imo
nehalang.’
35 Nge nike hana nenge te longe
NeHalang nena hotonga, NeHalang
hetue iri ke iri nehalang. Pe helenga
nenge masio nga NeHalang nena
alalaha helenga nem manmanna.
36 Iau NeHalang i sipona hesilei
hote iau pe kulosia iau ke esio at nga
ich nei. Pe pomerei a hele ke a teke
e hele poreke NeHalang nenge e hele
ke e teke, ‘Iau NeHalang Tuna’?
37 Nenge teke e poia Temek ana
ume ero, urana nge letemo man-
manna nge iau ero.
38 ✡Pe nei e popoia Temek ana ume.
Pe pomerei letemo manmanna nge
iau ero? Pomam, letemo manmanna
nga ure nemur nenge e hele pe te lo-
hot manmana. Pomalam lape letemo
mallaha pe a eteia ke Temek tuteu
luluch nge iau pe iau etu teu luluch
nge Temek.”
39 Ol pe Iuta mur te teke te laua
Iesus, pe Iesus sereha mana nga pe-
ria pe la.
40 ✡Iok, Iesus lotele nga ech nge
Iortan kela mule nga kileng nenge
Ioanes henunun hehei pe hana ia nge
nike, kela tu lamau.
41 Pe hulua halang tela nge i pe te
hele, “Ioanes hele pe ure mur te lohot
mana ero. Ure lochloch ngana nenge
Ioanes helele ia nge non nei, lohot ke
manmanna.”
42 Pe hulua halang nga kileng neu
leteria manmanna nge Iesus.

11

Lasarus Mete

1 ✡Iok, none nge ene Lasarus
singina haleles. Pe ana non tu nge
Petani nga kileng nenge Maria iri nai
tina Marta te tutu ia.
2 ✡Pe Maria nei, i laka nenge nga
hoena pasiling heke ure inangana
ehech ngana nga Iesus apena pe un-
hite nga palpalna ina. Pe Lasarus
nenge singina haleles neu, liliuna
mur koi hehei nai nei.
3 Ke Maria iri nai Marta te hekulo
helenga lange Iesus, “Non Soke, non
nenge mutem tau tote koi singina
haleles.”
4 ✡Iok, Iesus longe ke mau pe hele,
“Non nem lape mete hot ia haleles
nem ero. Haleles nem lape poia

✡ **10:28:** Ioa 3:16; 6:39 ✡ **10:33:** Lev 24:16 ✡ **10:34:** Psa 82:6 ✡ **10:38:** Ioa 14:10-11 ✡ **10:40:** Ioa 1:28 ✡ **11:1:** Luk 10:38-39 ✡ **11:2:** Ioa 12:3 ✡ **11:4:** Ioa 9:3

hehei pe hana ke te naue NeHalang
nena kerkerenga pe te heto heke tote
NeHalang ene. Pe nga kue nem mana
lape te heto heke tote NeHalang Tuna
ene pule."
5 Iesus mutena tau tote Marta pe
tina pe Lasarus.
6 Pe nga etue nenge longe Lasarus
pingana nge singina haleles la sapele
ero. Tunga kileng nenge tutuia neu
ke etue nai mule.
7 Ol pe Iesus hele lange nena hana
mur, "Tala mule nge Iutea."
8 Pe nena hana mur te hele, "Het-
oronga, Iuta mur nga lamau te teke
te tamal hune iong nga um. Pe etue
halang la ero kura. Pe ngana ma o
teke ola mulmule mam pulom?"
9 Pe Iesus hele, "Chaia matana haka
nga uach pe sio mule nga ulei. Pe
mele nenge ii nga etue nem lape lo-
sio ero, iange nachnau nga lemenge
nenga ich nei.
10 Pe mele nenge ii nga miliko lape
losio iange kileng au."
11 Iesus hele ke mau ke het pe hele
mule, "Pekngara Lasarus kou ma-
mani lo, pe lape ela ke e hengo heke
i."
12 Pe nena hana mur te hele, "Non
Soke, nenge teke mamani mana lape
urana mule."
13 Iesus helele ia Lasarus nge mete
lo, pe nena hana mur te teke ma Iesus
hele ke teke mamani mana.
14 Ol pe Iesus hele hot sapele,
"Lasarus kou mete lo.
15 Pe letekia imo pe e iech nge e
tunga etue neu ero. Iange lape e poia
imo ke letemo manmanna. Iok, tala
nge i ol."
16 ✡Ol pe Tomas (nenge ene e pule
Titimus) hele lange pekngana mur,
"Iok, ita lochloch tala kela ta mete
luluch nge i."

Iesus Lange Petani

17 Iok, Iesus la ke lohot nge Petani
pe Lasarus koluna ma nga polo ke
etue henel ke ulolo.
18 Kileng nenge Petani rochroi
mana nga kileng nenge Ierusalem.
(sase ngana pomanga kilomita iri
mol)
19 Pomalam Iuta mur halang tela ke
te lohot nge Maria iri nai Marta ke
tetu hite iri nga liuria nge mete.
20 Iok, nga etue nenge Marta longe
Iesus pingana nge te teke, "Iesus koi
atat lo." Ana hei hile sue tina Maria
ke tunga pele pe i la ke saolia Iesus
nga kue.
21 Saolia i pe hele, "Non Soke,
toinge o tunga lamai nike, liuk lape
mete ero.
22 Pe iau e eteia. Nenge teke o
onteia NeHalang nga ute heueu nei,
NeHalang lape tunge lange iong."
23 Pe Iesus hele, "Lium lape maul
haka mule."
24 ✡Pe Marta hele, "E eteia ke i lape
maul haka mule nga metenga nga
etue nga rume, nga maulinga ana
etue."
25 Pe Iesus hele, "Maulinga haka
nem ngana i iau lo. Pe iau pule iau
maulinga ke koko. Iri nenge leteria
manmanna nge iau pe te mete, lape
te maul haka mule.
26 Pe iri nenge leteria manmanna
nge iau (pe te tutu kura), lape te mete
ero ol. Letem manmanna nga nei
pule kai?"
27 ✡Pe hei neu hele, "Oe Non Soke,
pe letek manmanna pule ke iong
Kristus. Pe iong NeHalang Tuna
nenge te teke atat nga ich nei."

Iesus Tang

28 Hei neu hele ke mau ke het pe
la ke iu hot kome tina Maria pe hele,
"Hetoronga koloi, pe ontei rerere
iong."
29 Maria longe ke mau pe lohaka ke
ueiuei mana pe lange Iesus.
30 Pe Iesus i teu at nga kileng neu
ero kura. Ngana kou tutu nga kileng
unne nenge Marta saol i ia kura.
31 Maria kila nga pele pe Iuta
mur te kila luchluch nge i ke te
hemaluchluche letena. Pe Iuta
nemur te naue Maria nge lohaka ke
ueiuei mana pe i hot. Ol pe te nanas

✡ **11:16:** Mak 14:31 ✡ **11:24:** Ioa 6:40 ✡ **11:27:** Ioa 6:69

hote i iange te teke ma la ke tangtang
nga tina koluna ma ngana.
32 Pe ero. Maria langa kileng unne
nenge Iesus tuia pe esia Iesus. Ol pe
tualou sio toto langa Iesus apena pe
hele, “Non Soke, toinge o tunga lamai
nike, lape liuk mete ero.”
33 Iesus naue Maria nge tangtang
pe Iuta nemur nenge tela luluch nge
i te tang pule. Ol pe Iesus letena
poreke toto ke teke tang.
34 Ol pe ontei, “A alo hite i langai?”
Pe iri te hele, “Non Soke, oi at ke oes.”
35 Pe Iesus tang.
36 Ol pe Iuta mur te hele, “Non nei
mutena tau tote Lasarus.”
37 ✡Pe Iuta mur hel te hele, “I hemas
mule iri nenge mataria hit ke tenau
mule. Pe pomerei Lasarus mete pe
halaua i ero?”

Iesus Hemaul Heke Mule Lasarus Nga Metenga

38 Iesus langa polo neu pe letena
meena toto kura. Polo neu pomanga
rika nenge te hekom hitite hanna ana
um.
39 Ol pe Iesus hele, “A alele um
nem.”
Pe Marta nenge liuna mete neu
hele, “Non Soke, i mete ke etue henel
lalo. Pe heueu nei inangana poreke
lo.”
40 Pe Iesus hele, “E hele lange iong
ke ulolo. Nenge teke letem man-
manna lape o naue NeHalang nena
kerkerenga.”
41 Ol pe alele sapele um nga polo
hanna. Ke het pe Iesus nau haka
langa lut pe hele, “Temek, e teke
e hele urana toto lange Iong nge o
longo at nge iau.
42 E eteia ke kokoes o longo atat nge
iau. Pe e teke e heleia helenga nemur
ke halaua hehei pe hana nenge temes
nei, ke leteria manmanna nge o ku-
losia iau at.”
43 Iesus hele ke mau ke het pe al-
ngana ke soke toto, “Lasarus, oi hot
at.”
44 Ol pe Lasarus i hot at sapele. I
hot pe malenga sachanchana nenge
telul hite nga penna pe apena pe nga
ramana tetu kura.
Ol pe Iesus hele lange iri, “A unhote
malenga nemur nge i pe a poia i kela
ol.”

Tetal Helenga Ke Te Hune Iesus (Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 ✡Pe Iuta mur halang nenge tetu
luluch nge Maria te naue ure neu nge
Iesus poia pe leteria manmanna nge
i.
46 ✡Pe hel nge iri tela ke te heleia
ure nenge Iesus poia lange Paresio
mur.
47 Ol pe etue nenge hana papalauna
te eukirau lohot sapele. Ke tunginga
ana hana mur aria papalauna mur pe
Paresio mur te eukirau pe te hele,
“Non nei hele pe ure halang te lo-
hot manmana. Pe ita, lape tapoi ke
merei?
48 Nenge teke ta kila mana pe ta
nachnei mene i nge popoi ke mau,
lape hulua lochloch ngana leteria
manmanna nge i. Pe lape Rom mur
teat ke te heporeke NeHalang nena
pele pe te heporeke rera hehei pe
hana mur pule.”
49 Ol pe elle nge iri ene Kaipas.
Kaipas i tunginga ana hana mur
aria soke nenge palaungana toto nga
hesinga neu. Ana non lohaka pe hele,
“Imo a eteia ute pele ero toto!
50 Nenge teke anau ke nek lape a
eteia. Urana toto nge mele elle mana
mene hehei pe hana muria ke mete.
Pomalam lape rera hehei pe hana
tetu ke nek.”
51 Ne Kaipas sau hote helenga neu
nga i sipona letena matana ngana
ero. I tunginga ana hana mur aria
soke nenge palaungana toto nga
hesinga neu. Pe hele ngana neu
hetatalo ke teke lape Iesus mete ke
halaua Iuta mur lochloch.
52 ✡Pe Iuta mur iri toro mana ero.
Iesus mete ke halaua NeHalang nena
hana mur nenge telot parai ke tetu
nga kileng lochloch ngana nga ich, pe

✡ **11:37:** Ioa 9:6-7 ✡ **11:45:** Ioa 7:31 ✡ **11:46:** Luk 16:31 ✡ **11:52:** Ioa 10:16

mene mule iri at ke muria elle pe poia
iri ke te lohot ke iri elle mana.
53 ✡Ke nga etue neu te talun sapele
ke te heninina kue nemur nenge
lape te hune Iesus.
54 Pomalam Iesus i rara sakilil lu-
luch nge Iuta mur nga mallaha ero
ol. Ol pe Iesus ua nga lamau pe la
ke tu luluch nge nena hana mur nga
kileng nenge te hetue ke ene Epraim.
Ana kileng tu rochroi nga ich sana
lomona.
55 Iok, ngaunga matana palaun-
gana nenga Ingatoto heroi lo. Po-
malam hulua halang nga kileng mur
te lohaka ke tela nge Ierusalem ke
te helemlem tettele iri nike, (iange
ngaunga matana palaungana nem
mam pe lohot.)
56 Pe hulua nemur te tango rerere
Iesus. Te mes nga NeHalang nena
pele pe te ontei hel rara nge iri, "Imo
letemo ma ke merei? I mai lape at
nga ngaunga matana palaungana nei
pule ma ero?"
57 Hulua nemur te hele ke pomai
iange tunginga ana hana mur, aria
papalauna mur pe Paresio mur te
tung hote helenga kerkereng ngana
lo ke te teke, nenge teke mele eteia
Iesus tu ngana, hele hote pe tela ke te
laua i.

12

Maria Eusiling Heke Surumong Nga Iesus Apena
(Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

1 ✡Iok, ngaunga matana nenga In-
gatoto nem, ana etue iri rahtele elle
(6) tu kura pe Iesus lange Petani
nga kileng nenge Lasarus tu ia. Pe
Lasarus i non nenge Iesus hemaul
heke mule i nga metenga.
2 ✡Nga lamau te poia ngaunga unne
ke lange Iesus pe Lasarus kila luluch
nge iri nenge te kila nga hatanga. Pe
Marta ichichia aria ngaunga.
3 ✡Ol pe Maria mene ure nenge
inangana halang nge uruna haka
toto pe la ke pasiling heke nga Iesus
apena pe taunune nga palpalna ina.
Pe pele neu letena muta ia ure neu
inangana.
4 Pe Iesus nena none ene Iutas
Iskariot. Pe nga hoena lape tung heke
Iesus langa hana porekreke ngana
mur peria. Ana non hele,
5 "Toinge te laia ure nei ke te olia
nga umtutuna nge halang toto. Pe
uruna nem te tunge lange iri nenge
reria ure ero."
6 Non neu hele ke mau iange i ke-
menge kina. Pe iri nenge reria ure
ero, non nem letena tu nge iri ero
toto. Iange i nauelele umtutuna ana
kole pe kokoeses mene hotote umtu-
tuna pe i toro ngaungaua.
7 Pe Iesus hele, "O hele lange hei
nem ero. Atong tatalo ele ke ak
metenga ana ia nike.
8 ✡Iange iri nemur nenge reria ure
ero tetu luluch nge imo ke kokoes. Pe
iau lape etu luluch nge imo ke kokoes
ero."
9 Ol pe Iuta mur halang toto
te longe Iesus nge tu lamau pe
tela sapele. Tela ke te teke tenau
Iesus pe pule te teke tenau Lasarus
nenge Iesus hemaul heke mule nga
metenga.
10 Ol pe tunginga ana hana mur
aria papalauna mur, tetal helenga ke
te teke lape te hune Lasarus pule.
11 ✡Iange Lasarus pingana song pe
nem mana poia Iuta mur ke te ua
aria papalauna mur aria pe leteria
manmanna nge Iesus pe te nanasia i.

Iechinga Palaungana Lohot
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Iok, pomange rou hulua nenge
tela nga ngaunga matana neu te
longe nge te teke Iesus kou lala nge
Ierusalem lo.
13 ✡Pomalam te choloua akau per-
perna mur pe tela ke tei ele i. Pe
alngaria ke te teke,
"Ta heto heke NeHalang!
NeHalang pete i nenge at nga
Non Soke ene!

✡ **11:53:** Ioa 5:18 ✡ **12:1:** Ioa 11:1, 43 ✡ **12:2:** Luk 10:40 ✡ **12:3:** Luk 7:37-38 ✡ **12:8:** Deu 15:11 ✡ **12:11:** Ioa 11:45 ✡ **12:13:** Psa 118:25-26; Ioa 1:49

NeHalang pete Israel mur aria Naungaala ana non!”

14 Iok laol, Iesus hottaua tongki heueu ngana e pe are haka ia ke pomanga NeHalang nena alalaha hele ngana nenge hele ke teke,

15 ✡“Imo hehei pe hana nenge Ierusalem, a matau ero ol!
Anau la, amo naungaala ana non kou
are haka nga tongki tuna ke atat.”

16 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus nena hana mur leteria mallaha ero toto nga luria. Pe nga etue nenge NeHalang hemalmalia Iesus ke het ol, leteria metene sapele ke helenga nemur nenge te tetu nga NeHalang nena alalaha, helele ia Iesus nge te poia poinga nei lala nge i.

17 Iok laol, hulua nemur nenge temes pe Iesus iu hote Lasarus nga polo pe hemaul heke mule i nga metenga, te hekerkereng ia hehei pe hana leteria nga ume nemur nenge Iesus popoia.

18 Pe hulua tela ke tei ele i iange te longe i nge poia ure palaungana nei.

19 Ol pe Paresio mur te hele tele hel nge iri ke te teke, “Ita nakura ero toto nge ta poia ute pele. Anau langa hulua lochloch te nanas ngana ia i ke.”

Iesus Hele Tote Mete Ngana

20 Iok, Krik mur hel te koko luluch ke tela nga ngaunga matana neu pule.

21 Iri tela nge Pilipus pe te hele, “Non soke, mo teke monau Iesus.” Pe ne Pilipus nena nge Petsaita nga kileng nenge Kalelea.

22 Ol pe Pilipus heleia lange Antreas pe iri nai tela ke te heleia lange Iesus.

23 ✡Pe Iesus hele, “Etue at lo nenge lape te hemalmal heke Non Tuna.

24 ✡Pe e hele ke manmanna toto lange imo. Nenge teke uit nganangana elle losio hot ke langa ich pe punich ero lape tu ke elle ke pomam mana. Pe nenge teke punich lape matana hot ke haka pe hei ke nganangana halang toto.

25 ✡Mele hel nenge leteria tu mana nge iri siporia, lape te mene maulinga ke koko ero. Pe mele hel nenge leteria tumana nge iri siporia ero, nga te tungaria nga ich nei, lape te mene maulinga ke koko.

26 Mele nenge lemene ke teke ume nge iau nanasia iau. Pe mele nenge umume nge iau nem lape tu luluch nge iau nga etu ngak. Pe Temek lape tal heke tote mele nenge umume nge iau.

27 ✡ “Heueu nei letek meena pe lape e hele ke merei? Lape e hele lange temek ke poi ele ure meena ngana nei ke lohot nge iau ero? Nem ero, iange esio at nga ich nei ke e takisia melmelenga nem.

28 “Temek o hetei hote iong lange hehei pe hana ke iong non nge urana toto pe te heto heke tote em.”

Ol pe NeHalang hele sio at nga tapa ke teke, “E hetei hote iau lange hehei pe hana ke iau non nge urana toto pe te heto heke tote iau ke ululo, pe lape epoi mule pule.”

29 Pe hulua nemur nenge tetu nga lamau te longe pe te teke ma kileng kurung ngana. Pe hel te teke angkelo e hele lala nge i.

30 Pe Iesus hele, “Helenga nenge a longe nem lape halaua iau ero. Helenga nem lape halau tote laka imo.

31 Pe etue nenge NeHalang nau teu langa hulua lochloch ngana nga ich reria poinga mur ngana koloi at lo. Pe mele nenge nauele ich nei lape te lope hote i.

32 ✡Pe Iau, nga etue nenge e mete pe e maul haka mule pe e mene kerkerenga nenge enau ele ure lochloch, lape e mene hehei pe hana lochloch ke teat nge iau.”

33 ✡Iesus hele ngana nei hele urume i nga ana metenga.

✡ **12:15:** Zec 9:9 ✡ **12:16:** Ioa 2:22 ✡ **12:23:** Ioa 13:31-32; 17:1 ✡ **12:24:** 1Ko 15:36 ✡ **12:25:** Mat 16:25 ✡ **12:27:** Psa 6:3; 42:5; Mat 26:38 ✡ **12:32:** Ioa 3:14 ✡ **12:33:** Ioa 19:6 ✡ **12:34:** Psa 110:4; Isa 9:7; Dan 7:14

34 ✡Ol pe hulua nemur te hele,
"Imem mo eteia nge lemem hotonga
hele ke teke, Kristus i non nenge tu
ke koko. Pe pomerei nenge o hele ke
o teke, lape te heon heke Non Tuna?
Non Tuna mam itei toto ia?"
35 ✡Pe Iesus hele lange iri,
"Lemenge lape tu luluch nge imo ke
mala pol. Pe a esapele lemo inga
mur nga etue nenge lemenge tu kura.
Pomalam lape kileng au ngana poi
hite imo ero. Pe mele nenge ii nga
kileng au ngana eteia la nganngana
ero.
36 ✡Ke nga etue nenge lemenge tu
luluch nge imo ke mai, letemo man-
manna nge i nike. Pomalam lape a
lohot ke imo hehei pe hana nenge
tetu manmana nga lemenge." Iesus
hele ke mau ke het pe erue sio mana
pe la sapele.

Hehei Pe Hana Leteria Manmanna Ero

37 Iesus hele pe ure halang te lohot
mana pe hulua nemur leteria man-
manna ero.
38 ✡Pe poinga neu te poia ke pete
tote hetatalonga Isaias nena helenga
mur.
"Non Soke, itei hel leteria manmanna
nga rera helenga mur?
Pe Non Soke hetei hote nena
kerkerenga lange itei hel?"
39 Leteria manmanna ero iange
hetatalonga Isaias hele pule ke teke,
40 ✡ "NeHalang poia iri ke mataria hit
pe poia leteria ke au ala toto.
Pomalam te naue iau ero pe leteria
mallaha nge iau ero.
Pe e hemasia iri ero iange teat
nge iau ero."
41 ✡Isaias naue hemalmalinga
palaungana nenge Iesus ke ulolo,
pomalam heleia Iesus ke pomam.
42 ✡Pe hana papalauna nemur, ha-
lang nge iri leteria manmanna nge
Iesus. Pe te hele hote leteria man-
manna ngana ero iange te mataua
Paresio mur. Pe pule te matau nge
lape tepoi ele iri ke tela nga het-
oronga ana pele ero ol.
43 ✡Iange hana nemur muteria toto
nge te teke hehei pe hana te heto heke
totote iri. Pe leteria tu nge NeHalang
ero.
44 Ol pe Iesus haliu hot ke palaun-
gana toto ke teke, "Mele nenge
letena manmanna nge iau, letena
manmanna nge iau toro ero. Letena
manmanna pule nge i nenge kulosia
iau at nei.
45 ✡Pe mele nenge esia iau esia i
nenge kulosia iau at pule.
46 Esio at nga ich nei ke pomanga
lemenge. Ke pomalam iri lochloch
ngana nenge leteria manmanna nge
iau lape tetu nga kileng au ngana ero
ol.
47 ✡ "Mele nenge longe lek helenga
pe nanasia ero, iau sipok lape e am-
nei teu langa nena poinga poreke
ngana nem ero. Iange iau eat nga
ich nei ke e amnei teu langa hehei pe
hana reria poinga poreke ngana mur
ero. Eat nga ich nei ke e mene mule
hehei pe hana.
48 Pe mele nenge hile hote iau pe
nanasia lek helenga mur ero, lape te
amnei teu lange i ke nek toto. Pe
helenga nenge e heleia nem i sipona
lape amnei teu lange mele nem nga
etue nga rume.
49 Iange helenga nem e tamal hote
nga iau sipok lemek ngak ero. Temek
nenge kulosia iau at hele ke kerk-
ereng at nge iau ke e heleia pe hele
urume e hele ngak ia.
50 Iau e eteia ke nena helenga kerk-
ereng ngana nem, i kue nenge langa
maulinga ke koko. Ke pomalam utar
nenge e heleia, e heleia ke pomanga
Temek hele ngana ia at nge iau."

13

Iesus Lome Nena Hana Mur Aperia

1 Etue nenga ngaunga matana
nenga Ingatoto heroi lo. Pe Iesus
eteia ke ana etue heroi pule, nenge
lape hile ich nei pe lange Temene.
Pe mutena tau tote iri nemur nga ich

✡ **12:35:** Ioa 8:12 ✡ **12:36:** Epe 5:8 ✡ **12:38:** Isa 53:1 ✡ **12:40:** Isa 6:10 ✡ **12:41:** Isa 6:1
✡ **12:42:** Ioa 9:22 ✡ **12:43:** Ioa 5:44 ✡ **12:45:** Ioa 14:9 ✡ **12:47:** Ioa 3:17

nenge saria kikina nge i. Mutena tau
tote iri kela het nga mete ngana.
2 ✡Iok, nga ulei Iesus pe nena hana
mur te kila hirau nga ngaunga. Te
kila hirau ero kura pe Satan roro
heke Iutas Iskariot nenge Simon tuna
pe tung teua lete matana ngana lange
i ke tung heke Iesus langa hana
porekreke ngana mur peria.
3 ✡Iesus eteia ke i at nge NeHa-
lang pe lape la mule nge NeHalang.
Pe pule eteia ke Temene tunge kerk-
erenga lange i ke nauele ure lochloch.
4 Pomalam nga etue nenge te
ngaungau nga hatanga, Iesus mes
haka pe haka hote nena hengeron
nenge hot ana pe kale loua tauninga
nga luana.
5 Ke het pe eusiling teua ech langa
kaliu pe talun ke lomo sapele nena
hana mur aperia. Lomlome nena
hana mur aperia pe taunune nga
tauninga nenge kale loua nga luana.
6 Iok, Iesus teke lake lome Simon
Petrus apena pe Simon Petrus hele,
“Non Soke, lape o lome apek pule
kai?”
7 Pe Iesus hele, “Iong, o eteia ure
nenge e popoia nei ero, pe nga hoena
lape o eteia ol.”
8 Pe Petrus hele, “Ero! Lemek ero
nge o lome apek.”
Ol pe Iesus hele, “Nenge teke elome
apem ero, lape lek non iong ero ol.”
9 Pe Simon Petrus hele, “Non Soke
pomalam iok, o lomo mene apek ero.
O lome perik pe palpaluk pule.”
10 ✡Iesus hele, “Mele nenge nun ke
singina lemlem ke ulolo, nun mule
ero ol. Lape lomo mene apena ol. Pe
imo nemur singimo lemlem ke ulolo
pe mele elle nge imo singina lemlem
ero.”
11 Iesus eteia mele nenge milmil
ana ke pomalam hele ke teke, “Mele
elle nge imo singina lemlem ero.”
12 Iok, Iesus lome nena hana mur
aperia ke het pe heron heke mule
nena hengeron nenge hot ana. Ke
het pe la ke are mule nga munna nga
hatanga pe onteia iri ke teke, “Ure
nenge e poia lange imo nei mai a eteia
luna pule kai?
13 Imo, nga etue nenge a hele atat
nge iau, a hetue iau ke Hetoronga
pe Non Soke. Pe a heto ngamo nem
pengpeng iange iau non nenge po-
mam.
14 ✡Ke iau, amo Non Soke pe amo
hetoronga. E lome apemo pe imo a
lome pekngamo mur aperia pule.
15 ✡E poia lange imo ke ulolo. Po-
malam a poia lange pekngamo mur
pule ke pomanga epoi ngak ia lange
imo.
16 ✡E hele ke manmanna toto lange
imo, hekuleileinga ana hana mur iri
papalauna nge aria aehuna mur ero.
Pe pule non nenge hesongong he-
lenga, i palaungana nge non nenge
hekule i ero.
17 Heueu nei a eteia ke helenga
nenge e heleia nei manmanna. Pe
nenge teke a poia ana ume, iechinga
lape lohot nge imo.

Iesus Hele Talue Ana Metenga

18 ✡“Iau e heleia imo lochloch ero,
iau e etei tote mele hel nenge e hes-
ilei hote iri ke ulolo. Pe nei nenge
poia NeHalang nena helenga nenge
masio nga alalaha lo, ke lohot ke
manmanna nenge hele ke teke, ‘Non
nenge ngau luluch nge iau lape hul
rumena mule nge iau.’
19 ✡“Ure nem, lape lohot nga hoena
kura pe e hele tele lala nge imo nike.
Pe nga etue nenge ure nem lohot,
lape letemo manmanna ke iau non
nenge tu ke koko.
20 ✡E hele ke manmanna lange imo,
mele nenge long teua lek hana mur
nenge e kulosia iri, long teua iau pule.
Pe mele nenge long teua iau, long
teua i nenge kulosia iau.”
21 Iesus poia helenga nei ke het pe
letena meena toto. Ol pe hele, “E hele
ke manmanna lange imo. Amo e nge

✡ **13:2:** Luk 22:3; Ioa 13:27 ✡ **13:3:** Ioa 3:35; 16:28 ✡ **13:10:** Ioa 6:64, 70-71; 15:3 ✡ **13:14:** Mat 20:28; Luk 22:27 ✡ **13:15:** Pil 2:5; Kol 3:13; 1Pi 2:21 ✡ **13:16:** Mat 10:24 ✡ **13:18:** Psa 41:9 ✡ **13:19:** Ioa 14:29; 16:4 ✡ **13:20:** Mat 10:40

imo lape tung heke iau langa hana
porekreke ngana mur peria."
22 Pe nena hana mur ngaria lohot
nga helenga neu pe leteria una toto.
Ol pe tenau tele hel nge iri pe te ontei
hel ke te teke, "Itei toto nenge non nei
helele ia mai?"
23 Pe elle nge iri nenge Iesus
mutena tau tote, kila rochroi toto nge
Iesus.
24 Pomalam Simon Petrus pal
nakuna lange i nenge Iesus mutena
tau tote pe mangun lange i ke onteia
Iesus, "O onteia Iesus. I mam helele
ia itei toto?"
25 Pomalam non neu matu haka
toto nge Iesus pe onteia i ke teke,
"Non Soke o helele ia itei toto?"
26 Pe Iesus tuacholia, "Iau lape e
panun teua ngaunga nei nga kaliu pe
e tunge lange none. Pe non nenge
e tunge ngaunga nei lange i, ana
non lalom." Iok, Iesus panun teua
ngaunga neu ke het pe tunge lange
Simon Iskariot tuna. Ana non ene
laka Iutas.
27 ✡Pe nga etue nenge Iutas mene
ngaunga nei, non poreke ngana roro
heke i sapele.

Ol pe Iesus hele lange i ke teke,
"Utar nenge o teke o popoia, o poia ke
ueiuei."
28 Pe helenga nenge Iesus heleia
lange Iutas, mele e nga hatanga neu
eteia luna ero.
29 Iutas i non nenge nauelele umtu-
tuna ana kole. Pe pekngana nemur te
teke ma Iesus hele lala nge i ke olol
ngaunga. Pe pule te teke ma Iesus
hele lange i ke mene umtutuna unne
pe laia nge iri nenge reria ure ero. Pe
ero.
30 Iutas mene ngaunga ele neu nge
Iesus pe i hot sapelpele nga miliko
neu.

Hotonga Heueu Ngana

31 ✡Iok, Iutas i hot kela pe Iesus
hele, "Heueu lape te heto haka tote
Non Tuna. Pe lape te heto haka
tote NeHalang pule iange Non Tuna
hemallaha hote nena hemalmalinga.
32 ✡Pomalam NeHalang i sipona
lape hemalmalia i pe lape poia ke
ueiuei toto.
33 ✡ "Pe imo, apoi ke pomanga tutuk
mur imo toto. Pe lape etu luluch
nge imo ke etue choro mana pe nga
hoena lape a tango rere iau. Pe he-
lenga nenge e hele ia lange Iuta mur
aria papalauna mur, heueu nei lape
e hele ia lange imo pule. Ana helenga
koi, 'Imo lape a at nga kileng nenge
etu ia ero.'
34 ✡ "Pe e tunge hotonga heueu
ngana e lange imo: Mutemo taua
pekngamo mur. Iau, mutek tau tote
imo pomalam imo pule mutemo taua
pekngamo mur.
35 Nenge teke mutemo taua pekng-
amo mur, lape hulua te eteia ke iau
lek hana mur imo."

Iesus Hele Talue Petrus Pallaklaka Ngana

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Ol pe Simon Petrus onteia Iesus,
"Non Soke, iong mam lape o lala lan-
gai?"

Pe Iesus tuacholia, "Iong lape o
nanasia iau nga lek inga nenge eii ia
heueu nei ero. Pe lape o nanasia iau
nga hoena kura."
37 Pe Petrus ontei mule, "Non Soke,
pomerei nenge e nanasia iong heueu
ero? E teke e mete ke e mene mullim."
38 Pe Iesus tuacholia, "O teke o mete
ke o mene mullik ma? E hele ke
manmanna toto lange iong. Nge rou
nga uachuach pareo tang ero kura pe
o channanga hemol ke o teke o eteia
iau ero."

14

Iesus Hemaluche Nena Hana Mur

1 Ol pe Iesus hele lange nena hana
mur, "Letemo meena ero. Samo kik-
ina nge NeHalang pe samo kikina nge
iau pule.
2 Temek nena pele ana tokola ha-
lang. Nem manmanna iange ela ke e
tatalo ele mullimo.

✡ **13:27:** Ioa 13:2 ✡ **13:31:** Ioa 12:23 ✡ **13:32:** Ioa 17:5 ✡ **13:33:** Ioa 7:33-34 ✡ **13:34:** Ioa 15:12, 17; 1Io 3:23; 2Io 5 ✡ **14:3:** Ioa 12:26

3 ✡Ela ke e tatalo ele mullimo ke het
pe lape eat tau mule imo pe e mene
imo kela atu luluch nge iau.
4 Imo a eteia kue nenga kileng
nenge e lala ia nei."

Iesus I Esinga Tele Nenge Lange Temere

5 Pe Tomas hele lange Iesus, "Non
Soke mo eteia kileng nenge o lala ia
nem ero i. Ke lape mo eteia ana kue
ke merei?"
6 ✡Pe Iesus tuacholia, "Iau sipok
iau esinga tele nenge e hemallaha
hote helenga manmanna toto ngana
nenge NeHalang, pe iau kue nenge
langa maulinga ke koko nenge Ne-
Halang tunge. Pe iau sipok iau kue
nenge song ke lange Temek. Kue e
ero ol."
7 ✡Pe Iesus hele lange iri, "Nenge
teke a etei tote iau lape a eteia Temek
pule. Pe nga etue nei kela ol lape a
eteia i iange a naue ramana nge iau
ke ulolo."
8 Ol pe Pilipus hele lange Iesus,
"Non Soke, imem lape mo ontei mule
iong nga ute e ero ol. Pe ure nenge
mutemem tau tote ngana koi nei; O
henonoua imem nge Temere ke mo
naue nga matamem."
9 ✡Pe Iesus hele lange Pilipus, "Pili-
pus etu luluch nge imo ke mala ke
ulolo, pe pomerei nenge o teke o eteia
iau ero? Mele nenge naue iau lo,
naue Temek pule. Pe pomerei nenge
o teke e henonoua Temek lange imo?
10 ✡Letem manmanna nga nei ero
kai? Iau etu teu luluch nge Temek
pe Temek tu teu luluch nge iau. He-
lenga nenge e heleia lala nge imo
nei, iau sipok lek helenga mur ia ero.
Temek nenge tu teu luluch nge iau pe
e popoia ana ume koi nena helenga
nemur.
11 ✡Letemo manmanna nga lek he-
lenga nenge e teke Temek tu teu lu-
luch nge iau pe iau etu teu luluch nge
Temek. Pe nenge teke letemo man-
manna nga lek helenga nem ero, iok
letemo manmanna nga urelu nenge e
hele pe te lohot manmana.
12 ✡E hele ke manmanna toto lange
imo. Mele nenge letena manmanna
nge iau, lape hele pe urelu te lohot
manmana ke pomange iau. Pe i lape
poia ure hel nge papalauna toto nga
nenge e popoia, iange iau e lala nge
Temek lo.
13 ✡Ure lochloch ngana nenge a
hetalaulau pe a onteia nga iau ek
lape e poia. Pomalam lape e hemal-
laha hote Temek nena hemalmalinga
palaungana.
14 Ke ure lochloch nenge a ontei iau
ia, iau lape e poia la."

Iesus Nena Helenga Kerkereng Ngana Nga Opepengpeng

15 ✡Nenge teke mutemo taua iau,
lape a longo taua lek helenga mur.
16 ✡Pe iau lape e onteia Temek ke
tunge amo halaunga e pule nenge
lape tu luluch nge imo ke koko.
17 ✡Ke imo amo halaunga laka
Opepengpeng. Pe Opepengpeng
nem lape hemallaha hote helenga
manmanna toto ngana mur nge
NeHalang lange hehei pe hana. Pe
hehei pe hana nga ich nenge leteria
manamanna nge NeHalang ero,
lemeria ero ia i iange te naue i ero
pe te eteia i ero pule. Pe imo a eteia i
iange tu teu luluch toto nge imo.
18 Iau lape e hile sio mene imo ke
pomanga hatuong mur ero. Lape ela
pe eat tau mule imo.
19 Etue choro mana tu ol pe hehei
pe hana nga ich lape tenau mule iau
ero ol. Pe imo lape anau mule iau
iange lape e maul haka mule pe etu
ke e maulul ke koko. Ke pomalam
imo lape a mene maulinga ke koko
nge iau.
20 ✡Pe nga etue nenge e maul haka
mule a eteia ke imem nai Temek
imem elle mana pe imo pe iau ita elle
mana pule.

✡ **14:6:** Ioa 11:25; Rom 5:1-2 ✡ **14:7:** Ioa 8:19 ✡ **14:9:** Ioa 12:45; Kol 1:15; Hip 1:3 ✡ **14:10:** Ioa 12:49 ✡ **14:11:** Ioa 10:38 ✡ **14:12:** Mak 16:19-20 ✡ **14:13:** Mat 7:7; Ioa 15:16 ✡ **14:15:** Ioa 15:10; 1Io 5:3 ✡ **14:16:** Ioa 14:26; 15:26; 16:7 ✡ **14:17:** Ioa 16:13 ✡ **14:20:** Ioa 17:21-23

21 Mele hel nenge muteria taua iau
tera hite lek helenga mur pe te nana-
sia pe Temek mutena taua iri nenge
muteria taua iau. Pe e hetei hote iau
lange iri iange mutek taua iri.
22 Ol pe Iutas ontei, (Iutas nenge
ene Iskariot ero, Iutas e pule) "Non
Soke pomerei toto nenge o hetei hote
iong at nge imem mana pe o hetei
hote iong lange hehei pe hana nga ich
nei ero?"
23 Pe Iesus tuacholia pe hele lange
i ke teke, "Mele nenge mutena taua
iau, longo taua lek hengetoro mur pe
Temek lape mutena taua mele nem.
Pomalam lape imem nai Temek moat
ke motu luluch nge i.
24 ✡Pe mele nenge mutena taua iau
ero rahite lek hengetoro mur ero.
Pe helenga nemur nenge a longlonge
nem Temek nenge kulosia iau at laka
nena helenga nemur.
25 "E heleia ure nemur lange imo
nga etue nenge etu luluch nge imo.
26 Pe Opepengpeng nenge ha-
laulaua imo lape Temek hekulo sue
at nge imo nga iau ek. Pe i lape hetore
imo pe helete metene imo nga ure
lochloch ngana nenge e heleia lange
imo ke ulolo.
27 Ke iau e lala lo pe e teke e
tunge letek urana ngana lange imo
ke letemo ma ke nek pe atu ke nek.
Letemo meena ero pe a matau ero
iange mele nga ich nei tunge lete
urana ngana nenge pomam lange
imo ero.
28 ✡ "Imo a longe iau nge e hele
lange imo ke ulolo nenge e hele ke e
teke, 'Lape ela pe lape eat mule nge
imo.' Pe nenge teke mutemo taua iau
lape letemo iech mana nge ela nge
Temek iange i palaungana toto nge
iau.
29 ✡E heleia ure nemur lange imo
nike ke nga etue nenge te lohot, lape
letemo manmanna.
30 Iok, lape e hele sakilil lange imo
ero ol iange non nenge nauele ich nei
ngana koi atat lo. Pe iau kikik ngak
palaungana toto nga i kikina ngana.
31 Iau e teke kileng lochloch ngana
nga ich te eteia ke iau mutek tau
tote Temek. Ke pomalam e poia ume
lochloch ngana nenge i sipona heleia
at nge iau.
"Iok a lohaka pe tai!"

15

Iesus I Uain Tana Nenge Urana Toto

1 Iesus hele, "Iau uain tana toto
ngana. Pe Temek i non nenge
nauelele pe umume nga ume nenge
tetue ana uain.
2 ✡Pe Temek lape chato hote uain
perperna mur nenge tetu teu nge iau
pe tehei erochro. Pe perperna nemur
nenge tehei, Temek lape ute iri ke
almas mule iri ke te chorchoro. Po-
malam, nga hoena lape nganangaria
halang toto ol.
3 Pe imo, lek helenga nenge e heleia
lange imo almasia imo ke ulolo.
4 Nenge teke atu teu luluch toto nge
iau, iau etu teu luluch toto nge imo.
Nenge teke uain penna e tuteu toto
nga uain tana, uain penna nem lape
hei. Pe uain penna e hei mana nge
i ero. Ke pomalam mana nge imo,
nenge teke atu teu luluch nge iau ero,
lemo kerkerenga pele ero toto nge a
poia ute pele ke lohot.
5 "Ke iau uain tana pe imo uain per-
perna mur. Nenge teke mele tu teu
luluch nge iau pe iau etu teu luluch
nge i, mele nem lape poia ure urana
ngana halang. Iange mele nenge tu
teu luluch nge iau ero lape poia ute
pele ero toto.
6 ✡Pe iri nenge tetu teu luluch nge
iau ero lape tepoi ke pomalaka nga
uain perperna mur nenge tesau hote
iri ke te kalum. Pe uain perperna ne-
mur nenge pomam lape te lochloch
heke pe tesau heke iri langa oan
ngingina ngana ke te ngaulala.
7 Nenge teke atu teu luluch nge iau
pe lek helenga mur tetu teu toto nga
letemo, lape Temek tunge utar nenge
lememo taua pe a ontei i ia.

✡ **14:24:** Ioa 7:16 ✡ **14:28:** Ioa 20:17 ✡ **14:29:** Ioa 13:19 ✡ **15:2:** Mat 3:10 ✡ **15:6:** Mat 7:19; 13:42 ✡ **15:8:** Mat 5:16

8 ✡Pe Temek lape mene hemalmalinga palaungana nga etue nenge a poia ure urana ngana mur pe a hetei hote imo ke lek hana mur imo.

9 “Mutek tau tote imo ke pomange Temek nge mutena tau tote iau. Pomalam, letemo tu mana nge iau.

10 ✡Ke nenge teke a longo taua lek hotonga mur letemo lape tu mana nge iau. Pomange iau nge e longo taua Temek nena hotonga mur pe letek tu mana nge i.

11 E heleia helenga nemur lange imo ke lek iechinga tu hite letemo. Pe lape a iech toto.

12 ✡Pe lek hotonga nenge e teke a nanasia ngana koi nei; Mutemo taua pekngamo mur ke pomange iau nge mutek taua imo.

13 ✡Nenge teke mele tung heke i sipona ke mete ke halaua pekngana mur, mele nem mutena tau tote pekngana mur.

14 ✡Ke nenge teke a poia ure nenge e heleia lange imo ke e teke a poia, iau pekngak mur imo.

15 Pe lape e hetue imo ke hengekuleilei ana hana mur ero ol iange hengekuleilei ana hana mur te eteia utar nenge non nenge nauele iri popoia ero. Iau e hetue imo ke pekngak mur iange utar nenge Temek hetoro iau ia e hetore lange imo ke a eteia pule.

16 Imo a hesilei hote iau ero, iau e hesilei hote imo. E hesilei hote imo pe etal hote imo ke a poia ume urana ngana mur pe amo ume urana ngana nemur nganangana lohot pe tu ke koko. Pomalam lape Temek tunge ure mur lange imo nenge teke a hetalaulau pe a onteia i nga iau ek.

17 ✡Pe lek hotonga nenge e tunge lange imo ngana laka nenge e teke mutemo taua pekngamo mur.”

Hehei Pe Hana Nga Ich Te Hesisia Iesus Nena Hana Mur

18 “Pe nenge teke hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo a eteia ke te hesis tele iau ke ulolo.

19 ✡Pe te hesisia imo iange etal hote imo pe e mene hote imo nga ich nei ke ulolo. Pe nenge teke lemo nga ich nei kura lape muteria tau tote imo pe nei ero ol. Ke pomalam hehei pe hana nga ich nei te hesisia imo.

20 ✡Letemo metene utar nenge e heleia lange imo ke ulolo. ‘Hengekuleilei ana none i palaungana nge ana aehuna ero.’ Ke pomalam nenge teke tepoi poreke iau lape tepoi poreke imo pule. Pe nenge teke te longo taua lek hengetoro mur lape te longo taua lemo hengetoro mur pule.

21 Pe iri te poia poinga nemur lange imo iange iau lek hana mur imo. Pe pule te eteia i nenge kulosia iau at nei ero.

22 Iau ela nge iri nga tele ngana pe e hele lange iri lo, pe nenge teke e hele lange iri ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. E hele lange iri ke ulolo pe te longo ole, pomalam reria helenga e ero toto ol.

23 ✡Pe mele nenge hesisia iau hesisia Temek pule.

24 Pe mele pele kikina ero toto nge hele pe ure te lohot manmana. Pe iau, e helele pe urelu te lohotot. Pe nenge teke e poia ume nem nga mataria nga tele ngana ero, lape te etei teu nga poinga poreke ngana ero. Pe nei ero. Iri te naue ure nemur nge epoi hote iri ke ulolo. Pe pomerei toto nenge te hesis apeia imem nai Temek mai?

25 ✡Pe reria poinga nei lohot ke pete tote helenga hel nenge tehas sue nga reria hotonga mur ana alalaha lo nenge hele ke teke, ‘Iri te hesisia iau pe iau lek huna nga ute e nge iri ero.’

26 ✡ “Pe imo amo Halaunga, ngana kou tu luluch nge Temek kura. Pe i Ope nenge hele hote helenga manmanna toto ngana mur nge Temek

✡ **15:10:** Ioa 14:15; 1Io 2:5 ✡ **15:12:** Ioa 13:34 ✡ **15:13:** Ioa 10:11; 1Io 3:16 ✡ **15:14:** Mat 12:50 ✡ **15:17:** Ioa 13:34 ✡ **15:19:** Ioa 17:14 ✡ **15:20:** Ioa 13:16 ✡ **15:23:** Luk 10:16 ✡ **15:25:** Psa 35:19; 69:4 ✡ **15:26:** Ioa 14:26

iange lohot pengpeng nge Temek. Pe iau lape e hekule i ke at nge imo. Pe i lape at ke hemallaha hote iau lange imo pule.

27 Pe imo pule lape a hele hote helenga manmanna toto ngana mur ke mallaha, iange atu luluch nge iau nga etue nenge e talun ke e hetottoro ke at heueu nei.

16

1 "E heleia ure lochloch ngana nei lange imo ke a rahite letemo manmanna ngana mur ke kerkereng.

2 ✡Iange lape te hile hote imo pe lape ala ke a hetalaulau luluch nge iri nga hengetoro ana pele ero ol. Pe nga hoena etue e lape at. Pe iri nenge te teke te hunune imo, te teke ma reria poinga nem pengpeng nga NeHalang matana.

3 ✡Pe te popoia imo ke pomam iange te eteia Temek ero pe te eteia iau ero pule.

4 E heleia ure nemur lange imo nike. Pe ana etue teke lohot ho olo, letemo metene ke e heleia ure nemur lange imo ke ulolo. E heleia ure nemur lange imo nga tele ngana ero iange etu luluch nge imo kura.

5 Pe heueu nei ela mulmule nge Temek lo. Temek nenge kulosia iau at nei. Pe pomerei amo e onteia iau ke pomai ero? 'O lala langai?'

6 A onteia iau ero iange letemo una nga ure nemur nenge e heleia lange imo ke ulolo."

Opepengpeng Ana Ume

7 ✡ "Pe helenga nenge lape e heleia lange imo nei manmanna toto koi. Urana nge ela iange ela ngak nei lape halau tote imo. Pe nenge teke ela ero halaunga e lape at nge imo ero. Ke pomalam ela pe e kulosia halaunga nem ke at nge imo.

8 Pe nga etue nenge ana non at, lape hemallaha hot tote ure nemur lange hehei pe hana nga ich nei. Ngana laka; Poinga poreke ngana huuna mur pe poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana pe NeHalang nena haliunga lohot ngana nge he.

9 Pe lape hemallaha hot tote poinga poreke ngana hu una mur iange leteria manmanna nge iau ero.

10 Pe pule lape hemallaha hot tote poinga mur nenge tatu ke pengpeng nga NeHalang matana iange lape ela nge Temek pe a naue iau ero ol.

11 ✡Pe pule lape hemallaha hot tote NeHalang nena haliunga lohot ngana nge he iange non poreke ngana nenge nauele ich nei, NeHalang hekou sue nena kerkerenga ke ulolo.

12 ✡ "Lek helenga halang tetu kura pe lape e heleia lange imo ero iange lape a mene ke nek ero.

13 Pe Ope nenge hele hotote helenga manmanna ngana mur lape at. Pe nga etue nenge at i lape hepengia imo pe poia imo ke a eteia helenga manmanna ngana mur nge NeHalang. Pe helele ia i sipona nena helenga mur ero. I lape longe helenga mur pe at ke heleia lange imo. Pe ure nemur nenge te lohotot nga hoena lape heleia lange imo pule.

14 Ke i lape mene lek helenga mur pe heleia lange imo. Nga poinga nei lape hemallaha hote lek kerkerenga pe hehei pe hana te heto heke iau.

15 Ure lochloch ngana nenge Temek nena ia iau lek ia pule. Ke ngana laka nenge e hele ke e teke lape e tunge lek helenga lange Opepengpeng pe i lape heleia lange imo.

16 ✡ "Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau ero ol. Pe musuna pol mana lape anau mule iau."

Tanginga Lohot Ke Iechinga

17 Ol pe Iesus nena hana mur hel te ontei hel nge iri, "Helenga nenge heleia at nge ita nei luna merei? Nenge hele ke teke, 'Etue choro mana tu ol pe lape a naue iau ero ol. Pe musuna pol mana lape anau mule iau.' Pe pule hele ke teke, 'Iange lape ela nge Temek'."

✡ **16:2:** Mat 24:9; Luk 6:22; Ioa 9:22 ✡ **16:3:** Ioa 15:21 ✡ **16:7:** Ioa 14:16 ✡ **16:11:** Ioa 12:31
✡ **16:12:** 1Ko 3:1-2 ✡ **16:16:** Ioa 14:19

18 Pe te ontei hel mule, “Helenga
nenge, ‘Etue choro mana tu ol’ luna
merei? Ita ta eteia utar nenge helele
ia luna ero i.”
19 Iesus eteia nge te teke te onteia
i. Pomalam hele lange iri, “Iau e hele
ke e teke, ‘Etue choro mana tu ol pe
lape a naue iau ero ol pe musuna pol
mana lape anau mule iau.’ A ontei
helelia imo kai nga helenga nei mai?
20 E hele ke manmanna toto lange
imo. Iechinga palaungana lape lohot
nge hulua nga ich nei. Pe imo lape
a tangtang pe letemo kolkol ulu ke
ahet. Pe lemo tanginga nem lape het
pe a iech mule.
21 Hei e nge hoe nena mamau a
amneia melmelenga palaungana nga
hohonga ana etue. Pe nga etue nenge
hoho ke het letena metene melme-
lenga nem ero ol, iange iech toto ia
nena mamau nge ha nga ich nei.
22 Pomalam mana nge imo. Heueu
nei lape a tangtang pe letemo milang
toto. Pe iau lape enau mule imo kura.
Pe nga etue nenge enau mule imo
lape a iech toto pe mele pele mene
tote iechinga nem nge imo ero.
23 ✡Nga etue nem lape a onteia iau
nga ute ero ol. Temek lape tunge
utar nemur nenge a onteia lange i
nga iau ek. Helenga nenge e heleia
nei manmanna koi.
24 Nge nike ke at heueu nei a ontei
ke a mene ute e nga iau ek ero kura.
Ana etue at koloi. A ontei pe NeHa-
lang tunge la. Pe lape a iech ele tote
ure nemur nenge a mene.

Ames Ke Kerkereng

25 “E heleia ure nemur nga helenga
opene pe nga etue nenge atat nei,
lape e poia helenga e nge pomam ero
ol. Lape e hele ke e hemallaha hot
tote Temek lange imo.
26 Nga etue nem lape a hetalaulau
lange Temek ke halaua imo nga iau
ek. Pe iau ak ume nenge e onteia i ke
halaua imo ero ol.
27 ✡Temek i sipona mutena tau tote
imo pe mutena tau tote imo iange,
mutemo tau tote iau pe letemo man-
manna ke iau eat nge i.
28 Iau, eat nge Temek ke etu teu nga
ich nei pe heueu nei lape e hile ich nei
pe ela mule nge Temek.”
29 Ol pe Iesus nena hana mur te
hele lange i ke te teke, “Lem helenga
nem mallaha nge imem ol. Pe o hele
nga helenga opene ero ol.
30 Pe heueu nei mo naue ke iong o
eteia ure lochloch pe lape mele pele
onteia iong nga onteinga e ero. Pe
nem poia imem ke letemem man-
manna toto nge oat nge NeHalang.”
31 Pe Iesus tuacholia, “Letemo man-
manna nge iau lo?
32 ✡Etue nenge atat ngana koloi at
lo nenge lape imo lochloch alot parai
ke ala nga lemo kileng mur. Pe a
hilesue iau ke iau toro etu. Pe iau toro
etu ero iange Temek tu teu luluch nge
iau ke koko.”
33 ✡“E heleia ure nemur lange imo
ke atu teu luluch nge iau pe letemo
ma ke nek. Oe, hehei pe hana nga
ich nei lape tepoi poreke imo. Pe imo
ames ke kerkereng iange iau e hekou
sue ich nei ke ulolo.”

17

Iesus Hetalaulau Nge Isipona

1 Iesus hele lange nena hana mur
ke het pe nau haka langa lut nga tapa
pe hetalaulau ke teke,

> “Temek, etue nei sauhot lo. O
> tunge hemalmalinga nem lange
> Tum ke o heneue hehei pe hana.
> Pomalam mana lape e heneue
> hehei pe hana ke te heto heke tote
> iong.

2 Pe o tunge kerkerenga nge
iau ke e muka nge hehei pe hana
lochloch. Ke pomalam, e tunge
maulinga ke koko nge iri nemur
nenge o poia iri ke lek hana mur ia
iri.
3 ✡Pe maulinga ke koko luna,
ngana kai nei mai: Te eteia iong nge
iong toro iong NeHalang toto ngana

✡ **16:23:** Mat 7:7 ✡ **16:27:** Ioa 14:21, 23 ✡ **16:32:** Mat 26:31, 56 ✡ **16:33:** Ioa 14:27; Rom 5:1; 1Io 5:4 ✡ **17:3:** 1Io 5:20

pe te eteia Iesus Kristus nge o kulos ia at.

4 ✡Ume nenge o tunge at nge iau
e poia ke het lo. Ke e hemallaha
hote lem hemalmalinga nga ich nei
ke ulolo.

5 ✡Temek, nga etue nenge oala
hote tapa pe ich ero kura, etu luluch
nge iong pe o tunge hemalmalinga
palaungana at nge iau. Pe heueu nei
eat ke etu luluch mule nge iong pe
lape o tung mule hemalmalinga nem
at nge iau."

Iesus Hetalaulau Hana Nenge Te Nanasia I Aria

6 "Iau, e hemallaha hote em lange
hana nenge o tunge iri at nge iau
nga ich nei. Hana nemur iong lem
hana mur ia iri pe o tunge iri at nge
iau pe te longo taua lem helenga ke
ulolo.

7 Pe heueu nei te eteia ke ure
lochloch ngana nenge o tunge at nge
iau teat pengpeng nge Iong.

8 Pe e tunge hengetoro nenge o
tunge at nge iau lange iri pe te mene.
Pe te etei tote ke iau eat nge iong pe
leteria manmanna toto nge o kulosia
iau.

9 Pe iau e hetalaulau hehei pe
hana nenga ich nei aria ero. E heta-
laulau mana hana nenge o tunge iri
at nge iau aria iange lem hana mur ia
iri.

10 Pe lek hana mur lochloch iong
lem hana mur ia iri. Pe iong lem
hana mur lochloch iau lek hana mur
ia iri. Pe iri te hemallaha hotote lek
hemalmalinga ke ulolo.

11 Iau e lala nge iong heueu lola
pe lape etu nga ich nei ero ol. Pe iri
te tutu nga ich nei kura. Temek, Iong
Non nge Heongana toto. O heneue
iri nga kerkerenga nenga em, nga em
nenge o tunge at nge iau. Pomalam,
iri lape tetu ke elle ke pomange iong
pe iau nge ita elle mana.

12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge
iri e nekia iri nga kerkerenga nenga
em nenge o tunge at nge iau. Pe
elle nge iri erue ero. Non elle mana
nge iri iskeke hot ke mete ke am-
neia melmelenga palaungana. Pe ure
nem lohot ke pete tote lem helenga
nenge masio nga alalaha.

13 "Iau e lala nge iong heueu lola.
Pe e heleia ure nemur nga etue
nenge etu nga ich kura ke hana
nemur leteria iech toto ke mange
iau nge e iech toto.

14 E heleia lem helenga lange lem
hana mur ke ulolo pe hehei pe hana
nga ich nei singiria sisia iri. Iange iri
reria nga ich nei ero. Ke pomange iau
nge lek nga ich nei ero pule.

15 ✡Iau e onteia iong ke o mene
hote iri nga ich nei ero. E onteia iong
ke o nauele iri ke nek nge non poreke
ngana.

16 Iange iri reria nga ich nei ero
ke pomange iau nge lek nga ich nei
ero pule.

17 Lem helenga lohot ke man-
manna ke ulolo pe o poia lem helenga
nem ke tuteu toto nge iri. Ke o mene
iri ke lem hana mur ia iri pe o helem-
lem ia iri.

18 ✡Iong o kulosia iau ke eat nga
ich nei, pomalam mana iau e kulos
hote iri ke te haliu hote lem helenga
nga ich nei.

19 Pe e tung tote iau lange iong ke
e halaua iri. Pomalam, nga lem he-
lenga manmanna ngana lape te tung
tote iri lange iong pule."

Iesus Hetalaulau Iri Nenge Leteria Manmanna Aria

20 "Pe e hetalaulau lek hana mur
mana aria ero. Iri hel pule nenge te
longe lek hana mur reria helenga
pe leteria manmanna nge iau, e
hetalaulau aria pule.

21 Temek, e hetalaulau aria ke iri
elle mana ke pomange ita nai. Iange
iong otu teu luluch nge iau pe iau etu
teu luluch nge iong. Pe pule e het-
alaulau ke iri tetu teu luluch nge ita
nai. Pomalam hulua lochloch ngana
nga ich leteria manmanna ke iong o
kulosia iau.

✡ **17:4:** Ioa 4:34 ✡ **17:5:** Ioa 1:1 ✡ **17:12:** Ioa 6:39; 13:18 ✡ **17:15:** Mat 6:13; 2Te 3:3 ✡ **17:18:** Ioa 20:21 ✡ **17:22:** Ume 4:32

22 ✡Pe e hemalmal ia iri ke pomange iong nge o hemalmal ia iau. Pe e hemalmal ia iri ke iri elle ke pomange ita nai nge ita elle.

23 Iong otu teu luluch nge iau pe iau etu teu luluch nge iri ke lape te lohot ke iri elle toto. Nga poinga nei kileng lochloch nga ich te eteia ke iong o kulosia iau pe mutem taua iri ke pomange iong nge mutem taua iau.

24 "Temek, lemek ke hana nenge o tunge iri at nge iau nei tetu luluch nge iau ke te naue lek hemalmalinga nenge lape lohot. Hemalmalinga nem o tunge at nge iau iange mutem tau tele iau nike nga etue nenge oala hote tapa pe ich ero kura.

25 "Temek, iong non nge pengpeng toto pe hehei pe hana nga ich nei te eteia iong ero. Pe iau e eteia iong pe lek hana mur nenge te nanasia iau te eteia ke iong o kulosia iau at.

26 Pe e hemallaha hote iong lange iri ke te eteia iong ke ulolo. Pe kokoes lape e hemallaha hottote iong lala nge iri. Pomalam lape muteria taua pekngaria mur ke pomange iong nge mutem taua iau pe pule lape etu teu luchluch nge iri."

18

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Laua Iesus
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

1 Iesus hetalaulau ke mau ke het pe iri ul nena hana mur te lotele langa ech nenge Kitron ilina ele. Pe nga lamau ume e nenge te tue ae oliua tu pe Iesus pe nena hana mur tei teu langa ume neu.

2 Iutas i non nenge lape tung heke Iesus lange hana porekreke ngana mur. Ana non eteia kileng neu iange kokoes Iesus pe nena hana mur te eukiraurau nga lamau.

3 Pomalam ana non sauhot nga ume neu. Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe Paresio mur te kulosia palpal hussu mur hel ke tela luluch nge Iutas. Pe pule, palinga hel ana hana mur nenge Rom te koke iri pe te lochloch ia reria lemenge mur pe rir pe palinga hel ana ure mur.

4 Pe Iesus eteia ure lochloch ngana nenge lape lohot nge i ke ulolo. Pomalam i hot lange iri pe onteia iri, "A tango rere itei?"

5 Pe iri te tuacholia ke te teke, "Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret."

Pe Iesus hele, "Iau i loi." (Pe Iutas i non nenge teke tung heke Iesus lange iri. Ngana kou mes luluch nge iri pule.)

6 Te longe Iesus nge hele ke teke, "Iau i loi." Pe te ruka pe te losio langa ich.

7 Pe Iesus ontei mule iri, "A tango rere itei?"

Pe iri te hele, "Mo tango rerere Iesus nenge Nasaret."

8 Pe Iesus hele la mule nge iri, "E hele lange imo ke ulolo ke e teke iau koloi. Pe nenge teke a tango rerere iau, iok a hile hote lek hana nemur ke tela."

9 ✡(Iesus hele ke mau pe pete tote nena helenga nenge hele talue ke ulolo. Nenge hele ke teke, "Temek, hana nenge o tunge iri at nge iau lape enau ele iri ke nek toto.")

10 Pe Simon Petrus lachasiu hote nena palinga hel mese pe pasasal hote tunginga ana hana mur aria soke nena none talngana ele nenga pen tamalmal. (Ana non ene laka Malkas.)

11 ✡Pe Iesus hele lange Petrus, "Otal teu mule mese langa ana manga teu! Pomerei, ak melmelenga lape lohot ke pomanga Temek letena tuanin hot ngana ia. Pe iong mam o teke lemek ero ia kai?"

Te Mene Iesus Lange Anas

12 Iok laol, Palinga hel ana hana mur nenge Rom (pe aria soke) pe palpal hussu mur nenge Iuta te laua Iesus pe teman pakiua penna pe te kale hite.

✡ **18:9:** Ioa 17:12 ✡ **18:11:** Mat 26:39

13 Pe te mene ke tela tala ia i nge
Anas. Pe Anas i ne Kaipas uene. Pe
i, tunginga ana hana mur aria soke ia
nga hesinga neu.
14 ✡Ne Kaipas i non nenge hetoro
hite Iuta mur ke teke, "Urana nge
non elle mana mete ke mene hulua
muria."

Petrus Hele Ke Teke Eteia Iesus Ero
(Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Pe Simon Petrus pe neingana e
te nanasia Iesus ke tela. Pe neingana
nem nanas teua Iesus langa Kaipas
nena pele ana kileng koana nge hot
iange non soke neu eteia i.
16 Pe Petrus kulkulala nge hot nga
kue matana. Ol pe Petrus neingana
nem at mule pe hele lange hei nenge
nauelele kue matana pe mene teua
Petrus la.
17 Ol pe hei neu onteia Petrus, "Non
neu nena none laka iong pule, ae?"

Pe Petrus tuacholia ke teke, "Ero!
iau ero i!"
18 Iok, palpal hussu mur pe
hekuleileinga ana hana mur temes
ke te alelel oan iange kileng lololo.
Pe Petrus mes luluch nge iri ke alelel
oan pule.

Tunginga Ana Hana Mur Aria Soke Onteia Iesus
(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Pe tunginga ana hana mur aria
soke onteia Iesus nge nena hana mur
pe nga hetoro nganngana mur.
20 Pe Iesus tuacholia ke teke, "Iau,
e hetottoro nga mallaha nga hulua
lochloch mataria. E hetottoro nga
hengetoro ana pele pe nga NeHalang
nena pele palaungana nenge Iuta
mur te eukiraurau ia. Pe e heleia
helenga e nga kileng e nge talkome
ero.
21 Pe pomerei nenge o onteia iau? O
onteia iri nenge te longe lek helenga
iange iri te eteia utar nenge e heleia."
22 Iesus hele ke mau pe palpal
hussu e tepele i nga hengene pe hele,
"Pomerei nenge o heleia tunginga
ana hana mur aria soke ke pomam?"
23 Pe Iesus tuacholia ke teke,
"Nenge teke e heleia ute e nge poreke
iok, o hele hote lange hulua nemur.
Pe nenge teke e heleia ure nenge
manmanna, pomerei nenge o tepele
iau?"
24 Ol pe Anas kulosia Iesus lange
Kaipas pe rur tu hite penna kura.

Petrus Channanga Henai pe Hemol Ngana
(Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Pe Simon Petrus mes ke alelel
oan pe te onteia i, "Non neu nena
none laka iong pule, ae?"

Pe Petrus channanga pe hele, "Ero,
iau ero i."
26 Petrus hele ke mau pe tunginga
ana hana mur aria soke nena none tu
lamau pule. Non neu alona laka non
nenge Petrus pasasal hote talngana.
Ana non lohaka pe hele lange Petrus,
"E naue iong pule nge otu luluch nge
Iesus nga ae oliua ana ume nem."
27 ✡Pe Petrus channanga mule pule.
Pe nga etue neu pengpeng pareo tang
sapele.

Te Mene Iesus Lange Ne Pilatus
(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5)

28 Nga uach uruna toto te mene
hote Iesus nga ne Kaipas nena pele
pe te laia i nga non soke nenge Rom
nena pele. Pe Iuta mur teteu la ero
iange non Rom neu, ne Pilatus, i Iuta
ero. Pe nenge te teke teu la lape
singiria muna nga NeHalang matana
pe lape te ngaua ngaunga nenga In-
gatoto ero ol.
29 Ol pe ne Pilatus i hot la pe ontei,
"Huna nga utar toto nenge a mene
non nei at nge iau?"
30 Pe iri te tuacholia ke te teke,
"Nenge teke non nei poia poinga
poreke ngana e ero lape mo mene i at
nge iong ero."
31 ✡Pe ne Pilatus hele, "Imo sipomo
a mene pe a amnei teu langa nena

✡ **18:14:** Ioa 11:49-51 ✡ **18:27:** Ioa 13:38 ✡ **18:31:** Ioa 19:6-7

poinga mur. Pe a poia ke a nanasia
lemo hotonga mur."
Pe iri te hele, "Imem, heo ngana
nge mo hune mele ke mete."
32 ✡Reria helenga nemur pete tote
Iesus nena helenga nenge hele talue
ke ulolo nenge Rom mur lape te hune
i.
33 Ol pe ne Pilatus i teu la mule nga
pele palaungana neu pe iua Iesus pe
onteia i ke teke, "Iuta mur aria soke
ma iong mam ae?"
34 Pe Iesus onteia i, "Helenga nem
lohot nge iong sipom ma mele hel te
heleia iau lange iong?"
35 ✡Pe ne Pilatus tuacholia ke teke,
"Iong mam o teke iau Iuta kai ae?
Lem kileng nganangana mur pe lem
tunginga ana hana papalauna mur
laka nenge te mene iong at nge iau.
Iong mam o poia utar toto e?"
36 Pe Iesus hele, "Iau, lek naualanga
pe nekinga ich nei ana ero. Toinge lek
naualanga pe nekinga tunga ich nei
lape lek hana mur nenge te umume
nge iau, tepal pe poi ele Iuta mur nge
te laua iau. Pe ero. Lek naualanga pe
nekinga ich nei ana ero."
37 Ol pe ne Pilatus ontei, "Ke hehei
pe hana aria naungaala ana non ma
iong mam ae!?"
Pe Iesus tuacholia, "Lem helenga
nem manmanna. Hehei pe hana aria
naungaala ana non koi iau. Pe nga
nem mana hetak hoe iau pe eat nga
ich nei ke e hele hote helenga man-
manna ngana. Pe iri lochloch nenge
te longo lala nga helenga manmanna
ngana mur te longo atat nge iau."
38 Pe ne Pilatus ontei, "Helenga
manmanna ngana mam i utar ia?"

Ne Pilatus Hele Ke Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto

(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

Ol pe ne Pilatus i hot mule lange
Iuta mur pe hele, "Iau, e hottaua ute
e nge non nei poia ke poreke ero.
39 Nga soksoko lochloch nga
ngaunga matana nenga Ingatoto ana
etue, e tung hotote none nga tuele
au ngana lange imo. Poinga nem e
poia ke nanas urume lemo poinga.
Lememo ke e tung hote Iuta mur aria
naungaala ana non, ae?"
40 Pe iri alngaria la mule, "Ero, i
ero! O tung hote Parapas at nge
imem!" Pe Parapas i non nenge hu-
nun hana pe kemkeme.

19

1 Ne Pilatus hele ke palinga hel ana
hana mur te nosia Iesus.
2 ✡Pe te helule rur nge matan-
tana nenge pomanga pale pe tetal
heke nga palpalna pe te heron heke
hengeron kunkun ngana nge i.
3 Pe emule mana te songlele ia i
ke te teke, "Masin! Iuta mur aria
naungaala ana non! Lape omes ke
kerkereng ol!" Pe te tepele nga ra-
mana.
4 Ol pe ne Pilatus i hot la mule
pe hele lange Iuta mur, "A longo at!
Lape e hele ke te mene hote i at nge
imo ke anau nge i. Ke lape a eteia nge
iau e hottaua poinga poreke ngana e
nge poia ero."
5 Iok, Iesus i hot la luluch nga rur
matantana ngana nenge tetal heke
nga palpalna pe hengeron kunkun
ngana neu. Pe ne Pilatus hele lange
iri, "Anau at ana non koi!"
6 Pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur pe palpal hussu mur
te naue Iesus pe alngaria ke te teke,
"O heon heke i nga manga toto! O
heon heke i nga manga toto!"
Pe ne Pilatus tuacholia lange iri ke
teke, "Imo sipomo a mene i pe a heon
heke i nga manga toto. Iange iau, e
hottaua poinga poreke ngana e nge
poia ero."
7 Pe Iuta mur te hele, "Imem lemem
hotonga e tu. Pe mo teke non nem
mete urume hotonga nem hele ngana
iange i sipona hele ke teke i NeHalang
Tuna."
8 Ne Pilatus longe hana nemur re-
ria helenga pe matau toto.

✡ **18:32:** Ioa 3:14; 12:33 ✡ **18:35:** Ioa 1:11 ✡ **19:2:** Luk 23:11 ✡ **19:9:** Mat 27:12

9 ✡Ol pe iteu la mule nga pele palaungana neu pe ontei mule Iesus, “Iong mam lem langai toto?”

Pe Iesus heleia helenga e ero.
10 Pe ne Pilatus hele, “Pomerei nenge o tuacholia iau ero? Iau lek kerkerenga nenge e hele ala am pe lek kerkerenga nenge e hele ke palinga hel ana hana mur te heon heke iong nga manga toto. O eteia nei ero kai?”
11 ✡Pe Iesus hele, “NeHalang tunge kerkerenga nem lange iong. Pe nenge teke ero mele pele nge tunge iau lange iong ero. Pe non nenge tunge iau lange iong, na poinga poreke ngana mur ele haka toto nga lem poinga poreke ngana mur.”

12 ✡Ne Pilatus longe helenga nei pe letena tuanin rara ke teke hele ala Iesus ana. Pe ero Iuta mur alngaria ke te teke, “Nenge teke o hele ala ana lape neingam ne Kaesa ero ol. Ne Kaesa nena ngarang toto laka mele nenge hele ke teke i naungaala ana non.”
13 Ne Pilatus longe helenga nei pe mene hote Iesus lange hot pe la ke are nga arenga nenge te amnei urumrume helenga mur. Nga kileng unne nenge te hetue ke Um Arenga. Nga helenga Hipru te hetue ke Kapata.
14 Iok, ngaunga matana nenge Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur pe lala ke sinanga luana lo. Pe ne Pilatus hele lange Iuta mur, “Anau at amo naungaala ana non koi.”
15 Pe iri alngaria ke te teke, “A mene hote i kela aheon heke nga manga toto.”

Pe ne Pilatus onteia iri, “A teke e heon heke amo naungaala ana non nga manga toto?”

Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te tuacholia ke te teke, “Imem emem naungaala ana none ero ol, ne Kaesa i toro mana.”
16 Pomalam ne Pilatus tunge Iesus lange iri ke te heon heke nga manga toto.

Palinga Hel Ana Hana Mur Te Heon Heke Iesus Nga Manga Toto
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

Ol pe Palinga hel ana hana mur te mene Iesus kela.
17 Pe Iesus i sipona takisia ana manga toto kela nga Kittol ana kileng (nenge iri Hipru te hetue ke Kolkota.)
18 Nga lamau te heon heke i nga manga toto pe te heone hana nai pule nga Iesus ilina ele pe ele. Elle heon nga pen tamalmal pe e nga pen hoihoi pe Iesus nga tunangana.
19 Pe ne Pilatus hele ke tehas ia helenga toto e pe tetal heke nga manga toto. Helenga toto neu hele ke pomai, “IESUS NENGE NASARET, IUTA MUR ARIA NAUNGAALA ANA NON.”
20 Helenga toto neu tehas ia nga helenga Hipru pe helenga Latin pe helenga Krik. Pe hulua halang te sisia helenga neu iange kileng nenge te heon heke Iesus ia, tu rochroi mana nga tuele tana palaungana neu.
21 Ol pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele lange ne Pilatus ke te teke, “Iong ohas ia ke ‘Iuta mur aria naungaala ana non’. Pe imem mo teke ohas ia ke pomai koi, ‘Non nei hele ke teke i Iuta mur aria naungaala ana non.’ ”

22 Pe ne Pilatus hele, “Utar nenge e hele ke tehas ia tu ke pomalalom.”

23 Iok, palinga hel ana hana mur te hero hite Iesus nga manga toto ke het pe te mene nena hengeron mur nenge hot ana pe te heronge nge iri. Pe te mene nena hengeron nenge teu ana pule nenge ana simanga nga ilina ero.
24 ✡Pe te hele tele hel nge iri ke te teke, “Nena hengeron nei lape ta chachia ero. Ta poia hesalanginga e ke henonou hote non tei nenge lape mene ke nena ia.”

✡ **19:11:** Ioa 10:18; Ume 2:23; Rom 13:1 ✡ **19:12:** Luk 23:2; Ume 17:7 ✡ **19:24:** Psa 22:18

Poinga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo nenge hele ke teke,
"Te mene lek hengeron mur nenge hot ana
pe te heronge nge iri.
Pe te poia hesalanginga e nga lek hengeron nenge teu ana
ke henonou hote non tei nenge lape mene ke nena ia."
Ke palinga hel ana hana mur te poia poinga nei.

25 ✡Iok, Iesus tana pe tana tina pe Maria nenge Klopas nehei pe Maria nenge Maktala, temes rochroi nga manga toto nenge Iesus heon haka ia.
26 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena tau tote mes pule. Ol pe Iesus naue i pe hele lange tana ke teke, "Etak o naue i ke pomanga tumia."
27 Pe pule Iesus hele lange nena non neu, "Pe iong o naue i ke pomanga tamia." Ke nga etue neu pengpeng Iesus nena non neu mene he Maria langa nena pele ke nauele i.

Iesus Mete
(Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 ✡Iok, Iesus eteia ke ure lochloch ngana umeia ke het lo. Ol pe hele, "E teke ein ech." Iesus nena helenga nei lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo.
29 ✡Kaliu e nge muta ia uain ehech ngana ma. Pe te mene ute nge makuk pe te panun teua la ke rumia uain neu. Ke het pe te kale taua nga memeta kina pe tetul heke langa Iesus hanna.
30 Iesus inia uain neu ke het pe hele, "Het lo." Ol pe Iesus palpalna tuakolo sio pe ngana iuch hot sapele.
31 ✡Iok, ngaunga matana nenga Ingatoto ana etue mam pe lohot. Pe etue neu i etue nenge te tatalo elele ure mur. Pe Iuta mur aria papalauna mur lemeria ero hana nge te heon nga manga toto nga etue palaungana neu. Pomalam te onteia ne Pilatus ke te teke, "O longele imem ke mo pal hoa hana nemur aperia kina pe mo mene sue koluria mur nga manga toto."
32 Ol pe palinga hel ana hana mur tela tala nge hana nai nem pe te pal hoa aperia kina ke te mete ke ueiuei.
33 Iok, te teke tela nge Iesus pe tenau pe mete lo. Pomalam te pal hoa apena kina ero.
34 Pe palinga hel ana none tua teua io nga Iesus alalina. Ol pe Iesus eina pe ech te pasiling hot.
35 ✡Mele nenge naue ure nei nge lohot heleia ke teke ure nei lohot ke manmanna. Pe eteia ke teke i hele ke manmanna. Ke imo pule lape letemo manmanna.
36 ✡Ure nemur te lohot ke pete tote NeHalang nena helenga nenge masio nga alalaha ke ulolo, nenge hele ke teke, "Lape te pal hoa kina e ero."
37 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule nge masio nga alalaha lo hele ke teke, "Lape tenau lange non nenge tetue ana io."

Tealo Hite Iesus Koluna
(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Iok, urelu lochloch ngana nemur te lohot ke ulo pe Iosep nenge nena nge Arimatea lake ontei tote Iesus koluna nge ne Pilatus ke teke alo hite. Pe ne Pilatus longala. Pomalam, Iosep lake mene sue Iesus koluna. Iosep i Iesus nena non ia pule pe talkome letena manmanna ngana pe heleia lange mele ero toto iange mataua Iuta mur aria papalauna mur hel pule.
39 ✡Pe Nikotemus i non nenge lake naue Iesus nga miliko nga etuene lo, i pule la luluch nge Iosep. Ana non mene sini ana monri nge meena toto. Sini nemur teume hote ae nai eiria nge te heluluch tele pe inangaria ehech toto.
40 Iri nai te mene Iesus koluna pe te ruchite nga ruchinga hit hussu

✡ **19:25:** Mat 27:55-56 ✡ **19:26:** Ioa 13:23 ✡ **19:28:** Psa 22:15 ✡ **19:29:** Psa 69:21 ✡ **19:31:** Deu 21:22-23 ✡ **19:35:** Ioa 21:24 ✡ **19:36:** Exo 12:46; Num 9:12; Psa 34:20 ✡ **19:37:** Zec 12:10; Hem 1:7 ✡ **19:39:** Ioa 3:1-2

ngana. Pe teun hite Iesus koluna ana
sini nemur. Te poia ke te nanasia
poinga nenge Iuta mur te popoia nga
aria pum mur, nenge tealo hitite iri.
41 Iok, metenga ana ich unne tunga
kileng nenge te heon haka Iesus ia. Pe
polo heueu ngana e nge mele koluna
mateu ia ero kura, tunga metenga
ana ich unne neu.
42 Pe tetal teu mene Iesus koluna
nga polo neu iange polo neu tu ke
rochroi mana. Pe pule etue neu i
etue nenge te tatalo elele ure mur
nga Israel mur aria etue palaungana
nenge te hetalaulau ia.

20

Iesus Maul Haka Mule (Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

1 Iok, nga Sante nga uach uruna
toto kileng nonenone kura pe Maria
Mantalena oala ke langa polo nenge
Iesus koluna mateu ia. Oala kela pe
um nenge tetal ele nga polo hanna
tunga munna ero ol.
2 Ana hei naue ke mau pe song
langa kileng nenge Simon Petrus iri
nai Iesus nena non nenge mutena tau
tote te tutu ia. Song la pe hele, "Te
hemou hote Non Soke koluna lo pe
mo eteia tetal ngaria ia ero."
3 Ol pe Petrus iri nai i nenge Iesus
mutena tau tote neu, te song sapele
ke tela nga polo nenge Iesus koluna
mateu ia.
4 Te song ke te lala pe Iesus nena
non nenge mutena tau tote ris tote
Petrus pe song kela sauhot tala,
5 pe teu langa polo ero. Tatuch sio
ke teke nau pe es mene ruchinga hit
hussu ngana mur nge tema.
6 Pe Simon Petrus at ke sauhot pe
teu la pengpeng nga polo pe naue
ruchinga hit hussu ngana nemur nge
tema.
7 Pe nenge te ruch hit Iesus pal-
palna ia, te loua ke ma ke altoto nga
ruchinga hit hussu ngana nemur.
8 Iok, Iesus nena non nenge sauhot
tala i pule nanas teu la. Teu la pe naue
ure nemur pe letena manmanna.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge
masio nga alalaha ke ulolo hele ke
teke, "Iesus lape maul haka mule nga
metenga." Helenga nei mallaha nge
iri ero kura.
10 Ol pe iri nai te lohaka pe tela
mule nga tetu ngaria.

Iesus Lohot Nge Maria Mantalena (Mat 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Pe Maria mes ke tangtang nga
polo hanna ol. Pe tatuch sio ke teke
nau teu la,
12 pe naue angkelo nai nge reria
hengeron hussu pe teare nga Iesus
koluna ma ngana. Elle are nga Iesus
palpalna ma ngana pe elle are nga
Iesus apena ma ngana.
13 Pe te onteia hei neu, "O tangtang
ia utar?"
Pe hei neu hele, "E tangtang ia
ak Soke koluna, ngana i mele hel te
hemou hote pe e eteia tetal ngaria ia
i ero koi."
14 ✡Ana hei hele ke mau pe ralele pe
naue Iesus nge mes pe lekleke i.
15 Ol pe Iesus onteia i, "O tangtang
ia utar? Pe o tango rerere itei?"
Pe hei neu teke ma non nenge
nauelele metenga ana ich unne neu
ke hele lange i ke teke, "Kole, nenge
teke o hemou hote Iesus koluna, o
heleia at nge iau pe mola ke mo lolo
mule at."
16 Pe Iesus hetue hei neu ene, "He
Maria!"
Pe Maria ralele lange Iesus pe hele
nga helenga Hipru ke teke, "*Raponi!*"
(Helenga nei luna, "Hetoronga.")
17 ✡Ol pe Iesus hele lange i, "Ora at
nge iau ero iange e haka lange Temek
ero kura. Ola ke o hele lange titik mur
nenge leteria manmanna nge iau ke o
teke, iau e haka lala nge Temek nenge
iri pule Temeria pe i ak Soke ia nenge
iri pule aria Soke."
18 Iok laol, Maria Mantalena lange
Iesus nena hana mur pe hele ke teke,
"E naue Non Soke lo." Pe nene ure

✡ **20:9:** Ume 2:24-32; 1Ko 15:4 ✡ **20:14:** Luk 24:16; Ioa 21:4 ✡ **20:17:** Rom 8:29; Hip 2:11-12

nemur nenge Iesus heleia lange i nge iri pule.

Iesus Lohot Nge Nena Hana Mur Nenge Te Nananasia I
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Iok, nga Sante nga ulei Iesus nena hana mur te eukirau nga pele e pe tepiu ele iri ke kerkereng toto iange te mataua Iuta mur aria papalauna mur. Pe Iesus lohot mana ke mes nga tunangaria pe hele ke teke, "E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule."
20 ✡Iesus hele ke pomau ke het pe heteia penna mur pe alalina lange iri. Iesus nena hana mur leteria iech toto nge tenau mule i.
21 Pe Iesus hele mule lange iri, "E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule. Temek kulosia iau ke eat pomalam mana lape e kulosia imo ke ala."
22 Iesus hele ke mau ke het pe ula hote eingana lange iri pe hele, "A mene Opepengpeng.
23 ✡Nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana ke te lasus toto, NeHalang lape poia ke pomalam pule. Pe nenge teke a saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ero, poinga poreke ngana nemur lape tetu kura."

Iesus Hetei Hote I Lange Tomas

24 Iok, Iesus nena hana mur iri analoch pe nai pe elle nge iri ene Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus). Pe nga etue nenge Iesus lohot nge nena hana mur Tomas tunga etue neu ero.
25 Ol pe pekngana mur tela pe te hele lange i ke te teke, "Mo naue Non Soke lo!"
Pe Tomas hele lange iri, "Imo a teke a naue Iesus pe iau letek manmanna nga lemo helenga nemur ero. Nenge teke e naue kirum munna nga penna mur pe io munna nga alalina pe e rahite iri lape letek manmanna."
26 Iok, etue iri rahtele nai mule nga hoena Iesus nena hana mur tetu teu mule nga pele letena. Nga etue neu Tomas tu luluch nge iri ol. Pe tepiu ele pele matana mur ke kerkereng toto. Pe Iesus at mana ke mes nga tunangaria pe hele, "E hetalaulau amo ke letemo maluch sio ke nek mule."
27 Ol pe Iesus hele lange Tomas, "O talue perim kukana at nga kirum munna nenga perik pe onau. Pe otul hote perim pe opoi teua nga alalik. Letem manmanna pe letem nachnai ero ol."
28 Pe Tomas tucholia pe hele ke teke, "Iong NeHalang nenge e heto hekeke pe ak Non Soke iong!"
29 ✡Ol pe Iesus hele lange i ke teke, "Urana hatong! Iong o naue iau pe letem manmanna pe iri nenge te kolkol ia iau pe leteria manmanna lape te iech toto."

Pomerei Toto Nenge Ioanes Has Hote Alallaha Nei?

30 Tehas hote alalaha nei iange nga etue nenge Iesus tu luluch nge nena hana mur, poi hote merakulo mur nge halang toto. Pe ure nemur nenge Iesus poi hote iri nem, halang tehas sue nga alalaha nei ero.
31 ✡Pe nemur nenge ehas sue iri nei, nenge poia ita ke letera manmanna ke Iesus i NeHalang Tuna pe i Kristus. Ke nenge teke letera manmanna nga nem, lape ta mene maulinga ke koko nga Iesus ene.

21

Iesus Hetei Hote I Nge Nena Hana Mur Nge Kalelea

1 Iok, nga hoena Iesus hetei hot mule nge nena hana mur nga ech nge Kalelea. (ech nem ene e pule Tiperius) Pe hetei hot ngana ia i poi ke pomai:
2 Simon Petrus pe Tomas (nenge tehau keke ke ene Titimus) pe Nataniel (nenge nena nge Kana nge Kalelea) pe ne Sepeti tutuna mur pe Iesus nena hana nai pule, tetu ke muria elle nga lamau.

✡ **20:20:** Ioa 16:22; 1Io 1:1 ✡ **20:23:** Mat 16:19 ✡ **20:29:** 1Pi 1:8 ✡ **20:31:** Ioa 3:15; Rom 1:17; 1Io 5:13 ✡ **21:3:** Luk 5:4-7

3 ✡Pe Simon Petrus hele lange iri ke
teke, “Iau lape e lohot kela euas.” Pe
iri te hele, “Mo koko nge iong ke itaul
ta uas.” Ol pe tela ke te lohaka sapele
nga sulang. Pe nga miliko neu ruo e
ha nga aria hoat ero toto.

4 Pe nga uach uruna kileng matale
sisio pe Iesus mes nga peipei nga ech
ilina pe nena hana mur te naue pe te
lekleke i.

5 Ol pe Iesus ontei hot lange iri ke
teke, “Hana, a uasia ruo hel kau?”

Pe iri te tuachol ia ke teke, “Ero toto
i!”

6 Pe Iesus hele lange iri, “A hesue
amo hoat lakou nga sulang ilina ele
nenga pen tamalmal. Nga lamam
lape aole ruo hel.” Iok, te hesue hoat
nem la pe te alker nge tetak haka
mule iange ruo halang toto teha nga
hoat.

7 ✡Pe Iesus nena non nenge mutena
tau tototo hele lange Petrus, “Non
Soke laka nenge hele hot atat nge ita
nem!” Nga etue nenge Simon Petrus
longe non neu nge hele ke teke “Non
Soke laka nenge hele hot atat nge ita
nem,” ueiuei mana kale loua nena
hengeron nenge hot ana nga luana
(iange i haka hot tele ke ulolo) pe
tamu sio nga ech pe pasu sio ke langa
peipei.

8 Pe pekngana mur teote sulang pe
teole hoat luluch nga ruo ke tesio
langa peipei iange malang nenge sio
langa peipei sase ero. Sase ngana
ana lome iri ana non kina lime mana.
(100 mita)

9 Iok, tela ke temes nga peipei pe te
naue oan ngingina ngana. Pe nga oan
matana te naue ruo hel nge makmak
pe ngaunga hel tema pule.

10 Ol pe Iesus hele lange iri ke teke,
“Ruo nenge aole iri nem, a mene hel
at.”

11 ✡Iok, Simon Petrus tamu haka
nga sulang pe halaua pekngana mur
ke teole sue hoat ke langa peipei. Pe
hoat neu muta ia ruo papalaungana
mur nge iri ana non kina rahtele nai
pe analoch pe mol (153). Ruo nemur
iri halang pe hoat neu chach poreke.

12 Ol pe Iesus hele lange iri, “Aiat
ke angau ol.” Iesus nena hana mur te
eteia ke i Non Soke. Pe iri te here tau
helia onteinga nenge, lape elle nge iri
ontei lil hote i ke teke, “Ia iong itei
mam?”

13 Ol pe Iesus lake mene ngaunga
nem pe tunge lange iri pe poia ruo ke
pomalam pule.

14 ✡Ke Iesus maul haka mule nga
metenga ke ulolo. Pe hetei hot ngana
ia i lange nena hana mur hemol
ngana koi nga nenge nei.

Iesus Ontei Hote Petrus

15 Iok, te ngau ke het pe Iesus on-
teia Simon Petrus, “Simon, iong ne
Ioanes tuna. Imo lochloch ngana nei
mutemo taua iau, pe iong mutem tau
tote iau ma ero?”

Pe Petrus tuacholia, “Oe Non Soke.
O eteia ke iau mutek tau tote Iong.”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “O
nauele lek hana mur ke nek ke po-
manga o nauele sipsip mur.”

16 ✡Pe Iesus ontei henai ngana, “Si-
mon iong ne Ioanes tuna. Mutem tau
tote iau ma ero?”

Pe Simon tuacholia, “Oe Non Soke,
o eteia ke iau mutek tau tote Iong.”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “Onek
hite lek hana mur ke pomanga onek
hite sipsip mur.”

17 Pe Iesus ontei hemol ngana ke
teke, “Simon iong ne Ioanes tuna.
Mutem tau tote iau ma ero?”

Pe Petrus letena huna iange Iesus
ontei hemol ia i ke ulolo ke teke.
“Mutem taua iau ma ero?” Ol pe
Petrus hele, “Non Soke Iong o eteia
ure lochloch ngana pe o eteia ke
mutek tau tote iong!”

Pe Iesus hele lange i ke teke, “O
nauele lek hana mur ke nek ke po-
manga o nauele sipsip mur.

18 Pe e hele ke manmanna toto
lange iong; Nga iong lomele ngam
iong sipom o hemele iong pe oi ke ola
nga lemem ngam. Pe nga etue nenge
o tuauna ol lape otul hote perim pe

✡ **21:7:** Mat 14:29; Ioa 13:23 ✡ **21:11:** Luk 5:6 ✡ **21:14:** Ioa 20:19, 26 ✡ **21:16:** Ume 20:28

mele at ke hemele iong. Pe lape mene
iong langa kileng nenge lemem ero
nge ola ia."
19 ✡(Petrus mete ngana lape lohot
ke mau kou nga Iesus hele ngana neu.
Pe nga nem lape te heto heke tote
NeHalang ene.) Iesus hele ke mau ke
het pe hele, "Oi at ke o nanasia iau."

Iesus Heleia Nena Non Nenge Mutena Tautote

20 ✡Ol pe Petrus ralele pe naue Iesus
nena non nenge mutena tau tototе
nge nananasia iri. (I laka nenge matu
haka toto nge Iesus nga etue nenge
te ngaungau pe onteia i ke teke, "Non
Soke itei toto nenge lape tung heke
iong langa hana porekreke ngana
mur peria?")
21 Ke Petrus naue i pe onteia Iesus
ke teke, "Non Soke, pe non neu lape
te poia i ke pomerei?"
22 Pe Iesus tuacholia ke teke,
"Nenge teke lemek non nem lape tu
ke maulul kela het nga etue nenge eat
mule. Pe pomerei nenge letem una
sakilil nga ure nei? O iat ke o nanasia
iau!"
23 Ol pe Iesus nena hana mur nenge
te nananas ia i, iri halang te longe pe
te hele ke te teke Iesus nena non nem
lape mete ero. Helenga nenge non
nem lape mete ero Iesus heleia ero.
Iesus hele mana ke teke, "Nenge teke
lemek non nem lape tu ke maulul
kela het nga etue nenge eat mule.
Pe pomerei nenge letem huna sakilil
nga ure nei?"
24 ✡Iesus nena non nenge mutena
tau tote esia ure lochloch ngana nei
pe heleia helenga nemur pe has sue
iri. Pe ita ta eteia ke nena helenga
nemur manmanna.

Iesus Poia Ure Nge Halang Toto

25 ✡Iesus poia ure lochloch ngana
hel pule. Pe nenge teke tehas sue ure
lochloch ngana nemur nga alalaha,
iau e teke ich nei kino mana pe
alalaha nemur lape muria ero nge
tema ia.

✡ **21:19:** Mat 16:24-25; 2Pi 1:14 ✡ **21:20:** Ioa 13:23-25 ✡ **21:24:** Ioa 19:35 ✡ **21:25:** Ioa 20:30

Hekulkulonga Mur Aria Ume

Apostel Mur Aria Ume

1 ✡Oe, Teopilos mur, iau Lukas koi
ehas ia alalaha nei lange imo pe e
teke e hele mule lange imo. Nga lek
alalaha nenge ehas tele lange imo, e
has urume ure lochloch ngana nenge
Iesus popoia pe hetottore nga etue
nenge talune ana ume,
2 ✡kela het nga etue nenge haka
langa lut nga tapa. Ana non haka
langa lut nga tapa ero kura pe
Opepengpeng halaua i ke hele lange
nena hana mur nenge hesilei hote iri.
Pe i hele urume reria ume nenge lape
te poia.
3 ✡Iesus mete ke ulolo pe lohot mul-
mule nge nena hana mur ke etue iri
ana non kina nai (40). Pe nga etue
nemur, popoia ure halang ke te esia
pe leteria manmanna ke Iesus maul
haka mule nga ana metenga lo. Nena
hana mur te esia i pe heleia NeHalang
nena naualanga pe nekinga lange iri.
4 ✡Nga etue nenge Iesus tu luluch
nge iri kura pe tunge helenga kerk-
ereng ngana nei lange iri ke teke,
"Atu nge Ierusalem mukam ke a
kulele tunginga nenge e hele ia lange
imo lo. Tunginga nenge Temek heleia
ke teke tunge lange imo.
5 ✡Ioanes henune imo nga ech
mana. Pe nge rou pongnai lape a
mene henuninga nga Opepengpeng."

NeHalang Mene Heke Iesus Langa Lut Nga Tapa

6 ✡Iesus nena hana mur teare lu-
luch nge i pe te onteia i ke te teke,
"Non Soke, lape otal haka mule Israel
kai? Nga etue nemai?"
7 ✡Pe Iesus hele, "Ure papalaun-
gana nemur aria etue, Temek i sipona
talue iri. Iange i nauele ure lochloch.
Ke imo a eteia ure nemur te lohot
ngaria ero.
8 ✡Pe nga etue nenge Opepeng-
peng sio at nge imo, lape a mene
kerkerenga nenge a haliu hote iau
lange hehei pe hana lochloch. Ke
lape a haliu nge Ierusalem pe nge
Iutea lochloch pe nge Samaria pe nga
kileng lochloch ngana nga ich."
9 Iesus helele kura pe NeHalang
mene heke i ke la sapele nga lut nga
tapa. Pe hana nemur temes ke tenau
ala tote i kela lele teu nga ulu.
10 Hana nemur mataria tu mana
nga lut kura pe hana nai nge reria
hengeron hussu te lohot ke temes lu-
luch nge iri.
11 ✡Pe te hele, "Imo hana nenge
Kalelea, pomere nenge ames ke anau
haka lamana nga tapa mam? A esia
Iesus laka NeHalang mene heke i ke
la nga lut nga tapa lo! Pe at mule
ngana, lape pomalam mana nga haka
la ngana nem."

Mateas Mene Iutas Munna

12 ✡Ure nemur te lohotot pe Iesus
nena hana mur tetu nga hengene
nenge Oliua. Ke het pe tei sio ke
tela mule nge Ierusalem. Pe kue
sase ngana nenge lange Ierusalem
ana lome iri ana non kina iri lime iri
analoch. (kilomita elle)
13 ✡Iok laol, tei teu lange Ierusalem
pe tei haka langa lut nga pele letena
unne nenge te tutuia. Iri lochloch
eria koi: Petrus, Ioanes, Ieims,
Antreas, Pilipus, Tomas, Patolomius,
Mateus, Ieims nenge Alpeus tuna,
Simon nenge seilil kina, pe Iutas
nenge Ieims tuna.
14 Iri lochloch te eukirau ke kokoes
mana ke te hetalaulau. Iri ul hehei
nemur pe Maria nenge Iesus tana, pe
Iesus titina mur.
15 Nga etue hel nga hoena iri
lochloch ngana nenge leteria man-
manna te eukirau. Iri nenge te lohot,
iri ana non kina iri rahtele elle (120).
Pe Petrus mes haka pe hele,

✡ **1:1:** Luk 1:3 ✡ **1:2:** Mak 16:19; Luk 24:49-51 ✡ **1:3:** Luk 24:36-49; Ume 10:41 ✡ **1:4:** Luk 24:49; Ioa 14:16-17; Ume 2:33 ✡ **1:5:** Mat 3:11 ✡ **1:6:** Luk 24:21 ✡ **1:7:** Mak 13:32 ✡ **1:8:** Mat 28:19; Luk 24:48 ✡ **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27 ✡ **1:12:** Luk 24:50-53 ✡ **1:13:** Mat 10:2-4 ✡ **1:16:** Psa 41:9

16 ✡"Titik mur pe liliuk mur, imo a
eteia poinga nenge Iutas poia nem.
NeHalang nena helenga lohot ke
manmanna lo. Ke Opepengpeng hele
hote nga Teuit anna ke teke, Iutas
lape i non nenge henonou hote hana
nenge te laua Iesus.
17 Nga tele ngana, imem pekngamem
Iutas pe i rahite ume elle mana nenge
pomange imem nei."
18 ✡(Iok Iutas poia poinga poreke
ngana nem pe te olia i nga umtutuna.
Pe mene umtutuna nem pela olia ich
unne. Pe nga ich unne nem, ana
non losio ke mete pe sana chach pe
makanna pararai hot.
19 Hulua lochloch ngana nenge tetu
nge Ierusalem, te longe pe te hetue
kileng neu nga reria helenga ke ene
Akaltama. Luna: Eina lele ich.)
20 ✡Pe Petrus hele mule, "Helenga
nenge Teuit has sue nga alalaha
nenge Sam hele ke pomai,
" 'Lape na pele nganngana ero
pe mele tuia ero.' "
Pe hasinga e pule hele ke teke,
" 'Mele lape mene munna nga ana
ume.'
21 Ke pomlam lape ta henonou hote
mele ke mene munna ol. Pe mele
nem lape ta henonou hote nga iri
hana nenge te i lululuch nge ita nga
etue lochloch nenge Non Soke Iesus i
luluch nge ita.
22 ✡Talun ngana nga etue nenge
Ioanes henunun, ke la het nga etue
nenge NeHalang mene heke Iesus
langa lut nga tapa."
23 Iok laol, te henonou hot ke hana
nai. E ene Iosep nenge te hetue ke
Pasapas (pe ene e pule Iastus). Pe e
ene Mateas.
24 Ol pe te hetalaulau lange NeHa-
lang ke pomai, "Non Soke iong o eteia
utar nenge tuteu nga hulua lochloch
leteria. Ke pomalam o hemallaha
hote non elle nge iri nai nei ol, nenge
o henonou hote
25 ke mene Iutas munna. Iange
Iutas hile sue ume nei lo. Pe i kou lake
amnei ana nga kileng unne nenge
lape laia."
26 Laol pe te mene um nai nenge
hana nai neu eria maia, pe te saua
ana maelpa pe Mateas ene mahot ia.
Pomalam tesis luluche i lange Iesus
nena hana analoch pe elle neu, ke
mene Iutas munna.

2

Opepengpeng Sio At Ngana

1 ✡Pentekos ana etue at pe iri
lochloch te eukirau ke muria elle.
2 Pe ueiuei mana ute sio at nga tapa
pe alngana pomanga tuttula palaun-
gana. Sio at pe hemute pele letena
nenge te tuia.
3 ✡Ol pe te esia ute hel nge pomanga
oan remen ngana nge la ke rongo
heke iri elle pe elle pe tu haka mana
nga houngaria.
4 ✡Te muta nga Opepengpeng pe te
talun ke te hele nga helenga altoto
ngana mur nenge tunge lange iri.
5 Pe nge Ierusalem, Iuta mur hel
nenge leteria metene NeHalang ke
kokoes, te tu pule. Pe iri teat nga
kileng lochloch ngana nga ich.
6 Te longe ure neu nge lohot pe teat
ke te eukirau. Teat ke te eukirau pe te
rura toto iange te longe hana nemur
nge te helele nga kileng elle pe elle
reria helenga mur pengpeng.
7 Ol pe ngaria lohot pe te hele,
"Hana nemur reria nge Kalelea pe
chauling mur ia iri.
8 Pe pomere nenge ta longe iri nge
te hele nga ita sipora rera helenga
mur mai?
9 Ita lochloch ngana nei ta at nga
kileng nemur nge Patia pe nge Mi-
tia, pe nge Ilam pe nga kileng nenge
Mesapotamia pe nge Iuta pe nge Kap-
atosia pe nga kileng nenge Pontus pe
Eisia pe nge
10 Prikia pe nge Pampilia pe nge
Ekipto. Pe nga kileng nemur nenge
Lipia nenge rochroi lange Sirini. Pe
ara hel nge ita teat nge Rom.

✡ **1:18:** Mat 27:3-8 ✡ **1:20:** Psa 69:25; 109:8 ✡ **1:22:** Mak 1:9; 16:19; Ioa 15:27 ✡ **2:1:** Lev 23:15-21; Deu 16:9-11 ✡ **2:3:** Mat 3:11 ✡ **2:4:** Mak 16:17; Ume 4:31; 10:44-46; 19:6

11 (Iri nenge teat nge Rom, hel
iri Iuta pengpeng nike. Pe hel, iri
Iuta ero mukam pe nga hoena te lo-
hot ke iri Iuta.) Pe ara hel nge ita
teat nge Krit pe nge Arapia. Pe ita
lochloch ngana ta longe hana nemur
nge te heleia ure papalaungana ne-
mur nenge NeHalang popoia iri. Pe te
heleia ure nemur nga ita sipora rera
helenga mur pengpeng."
12 Ngaria lohot pe leteria lilil toto
pe te ontei hel mulmule nge iri ke te
teke, "Ure nenge lohotot nemai, luna
mere toto mai?"
13 Pe hel tetua sal haka ke te teke,
"Hana nemur tein iam."

Petrus Hemellehe Hulua Ramaria

14 Iok, Petrus mes haka luluch nge
pekngana mur nenge analoch pe elle
nem pe haliu ke palaungana toto
lange hulua lochloch ngana ke teke,
"Iuta mur pe imo lochloch ngana
nenge atu nge Ierusalem, a longo
at nge iau pe e hemallaha hote ure
nenge te lohotot nei luna lange imo.
15 Imo a teke hana nemur tein. Pe
iri tein ero iam, iange kileng uach
mana kura!
16 E hele lange imo pengpeng, ure
nenge te lohotot nei, hetatalonga Ioel
hele talue nge nike lo. Hele ke teke,
17 ✡ " 'NeHalang hele ke pomai koi;
Etue nemur nga hoena nge te lo-
hot tala nga etue hetala ngana,
iau lape e tunge Opepengpeng ke
rongo heke iri lochloch.
Tutumo mur tatamanna pe tu-
tumo mur heheina,
lape te haliu hote lek helenga mur.
Pe lape lemo lolomele mur,
lape tenau operia ia ure mur
pe amo hana papalauna mur,
lape tema operia rara.
18 Pe lek hekuleileinga ana non
mur,
manmanna toto ke te mene Opepeng-
peng nem pule,
ke iri pule te haliu hote lek he-
lenga mur.
Iri nenge tatamanna pe heheina
pule.
19-20 Pe lape epoi hote ana lala hel nga
lut nga tapa ke pomai,
lape chaia tua ero ol, pe kileng au
mana.
Pe teio matana lape hul ke pomanga
toho.
Pe lape epoi hote ana lala hel nge
sio nga ich ke pomai,
lape e heremenia kileng nga toho
pe e poia kileng ke oan ngaulele
pe kileng pulu ala mana.
Pe ure nemur lape te lohot tala
nga NeHalang ana etue nenge
palaungana toto.
21 Pe iri lochloch ngana nenge te tang
la nge Non Soke ke halaua iri,
lape tetu ke te maulul.' "
22 Pe Petrus hele pule, "Imo hana
nenge Israel, a longo at nga lek
helenga. E teke e hele urume Iesus
nenge Nasaret lange imo. Imo
sipomo a eteia ume papalaungana pe
lala mur nenge Iesus poi hote lange
imo ke a esesia lo. Nga NeHalang
lemene ngana toto, poia ure nemur
ke te lohot ke pomalam. Iange i teke
heneue imo ke a eteia ke i sipona
kulos sue Iesus at.
23 Pe nga NeHalang lemene ngana,
tung heke Iesus langa perimo ke po-
manga i sipona letena tuanin hot
ngana ia nge nike, pe heleia ke teke
poia. Ke imo sipomo a hune Iesus
nenge a tunge i langa hana poreke
ngana mur peria ke te heon heke i ke
mete.
24 Pe NeHalang hemaul heke mule
Iesus nga metenga. Hile hote i ke
mete sapele ero, iange kerkerenga
pele nga metenga nakuna ero nge
hekou sue Iesus.
25 ✡Non Soke Teuit heleia Iesus ke
pomai,
" 'Kokoes mana e esesia Non Soke.
Pe ute pele ero nge heloiloi ia iau.
Iange ana non tu ke rochroi
mana nge iau.
26 Ke pomalam letek urana toto pe e
hele ke e iech mana.
Pe pule singik nei lape tuke an-
gala mana nge NeHalang.

✡ **2:17:** Jol 2:28-32 ✡ **2:25:** Psa 16:8-11

27 Iange NeHalang iong, o hile sio mene iau
ke etu nga hana nenge te mete reria kileng ero.

Pe lape o hile sio mene lem non nge pengpeng
ke ma ke punich nga ich letena ero.

28 Iong, o henonoua iau nga maulinga ana kue lo.

Ke lape o poia iau ke etu luluch nge iong
pe o poia iau ke e iech toto.' "

29 ✡Iok Petrus hele mule, "Titik mur e teke e hele hot pengpeng lange imo nge rette Teuit. Ana non mete ke tealo hite i lo. Pe ana polo tu luluch nge ita ke at nga etue nenge heueu nei.

30 ✡Pe non soke Teuit nem i hetatalonga. Pe i eteia utar nenge NeHalang heleia ke teke poia. NeHalang talue helenga kerkereng ngana nge teke hemes heke Teuit nette e ke lohot ke i naungaala ana none, ke pomange Non Soke Teuit i sipona.

31 ✡Iok, Non Soke Teuit eteia utar nenge NeHalang teke popoia, pomalam hele urume Mesias nem maul haka mule ngana ke teke, ana non lape tu ke lasus nga hana nenge te mete reria kileng ero. Pe pule lape koluna ma ke punich nga polo letena ero.

32 Ke Ne Iesus nei, ngana kou NeHalang hemaul heke mule i nga metenga lo. Ke imem lochloch ngana nei, Iesus maul haka mule pe at ke lohot nge imem. Ke ngana koi nenge mo hele hotote ure nemur, iange mo esia lo.

33 ✡Ke Ne Iesus nem, ngana kou maul haka mule kela are nga Temene penna tamalmal lo. Pe mene Opepengpeng nga Temene penna lo. Ke pomanga Temene hele talaia lo ke teke tunge lange i. Pe nena tunginga nenge hekulo sue at nge imem, ngana koi nenge a esesia pe a longlonge heueu nei.

34 ✡"Iange Non Soke Teuit haka langa lut nga tapa ero. Pe Iesus i toro mana haka langa lut nga tapa. Pe Non Soke Teuit hele ke pomai,

" 'Non Soke hele lange ak Non Soke ke pomai:
"O haka at ke oare lakoi nga ilik ele nenga perik tamalmal.

Oare lamai kela het nga etue nenge,
35 e mene lem ngarang mur, ke e talue iri nga apem sana ene,
ke apem ana manga mur ia iri." '

36 ✡ "Ke imo hana nenge Israel, nenge nei a etei tote ol, iange Iesus nenge a heon heke i nem, NeHalang tal heke tote i ke i soke toto ol. Ke i Mesias nenge mene mule NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri lo."

37 Iok laol, Petrus na helenga nemur tua tote hehei pe hana leteria, ol pe hehei pe hana nemur te hele lange Petrus pe pekngana mur ke mai, "Oe atong mur, pe imem lape mopoi ke pomere mai ol?"

38 Pe Petrus hele lange iri ke mai koi, teke, "Imo lochloch ngana nem, imo elle pe elle, a hulia letemo nga lemo poinga poreke ngana mur, pe a mene henuninga nga Iesus Krisus ene. Pomalam lape NeHalang letena ia imo nga lemo poinga poreke ngana mur. Pe lape a mene tunginga nenga Opepengpeng pule nenge NeHalang hekulo sue at nei.

39 ✡NeHalang talue helenga kerkereng ngana lo, nenge teke tunge Opepengpeng lange imo pe nge tutumo mur pe nge hulua lochloch ngana nenge tetu nga tau. Oe, tunge lange iri nenge i sipona iua iri."

40 Pe Petrus hele hote helenga e pule lange iri pe hele ke kerkereng toto lange iri ke mai, "Anau ala amo, iange lape melmelenga palaungana nenge NeHalang tunge lange hana poreke ngana mur, lape mene imo pule!"

✡ **2:29:** 1Ki 2:10 ✡ **2:30:** 2Sa 7:12; Psa 89:3-4; 132:11 ✡ **2:31:** Psa 16:10 ✡ **2:33:** Ume 5:32; 7:55-56
✡ **2:34:** Psa 110:1 ✡ **2:36:** Ume 5:30-31 ✡ **2:39:** Isa 57:19 ✡ **2:41:** Ume 2:47; 4:4

41 ✡Petrus na helenga tua tote leteria pe hulua halang toto leteria manmanna nga helenga nemur. Ke pomalam te mene henuninga. Ke hehei pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri mol (3,000) te lohot ke Iesus nena hana mur nga etue neu pengpeng.

Iri Nenge Leteria Manmanna Nge Iesus Tetu Ngaria

42 ✡Iok, iri lochloch ngana nenge te hulia leteria pe te mene henuninga nem, kokoes mana tela nge Iesus nena hana mur ke te hetottore iri. Pe tetu ngaria pomai, tenau hel mule nge iri ke pomanga iri lochloch titiria mur hel. Te eukirau pe te ngau ke elle pe te eukirau ke te hetalaulau.

43 Pe Iesus nena hana mur tepoi hotote lala mur pe ure papalaungana mur pe hulua te esesia pe te rura toto. Pe haria kangkanga manmana.

44 ✡Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus tetu manmana ke muria elle, pe te tung helel aria ure.

45 Nenge teke tetu pe mele na ure unne sune mana, te mene reria ure hel langa ingala, nem pe mele hel te olia reria ich unne pe uruna te laia nge mele nem.

46 Kokoes mana tela ke te eukirau nga NeHalang nena pele palaungana. Pe pule tela ke te eukirau ke te ngau nga reria pele mur. Te ngau pe te iech pe te tung helia aria ngaunga.

47 ✡Pe te heto heke NeHalang ene pe te iech toto iange hehei pe hana lochloch nenge Ierusalem, leteria urana mana nge iri. Nga etue lochloch, NeHalang hesilei hotote nena hana mur. Ke nga poinga nem mana, iri nenge NeHalang mene mule iri pe leteria manmanna nge Iesus, te lohot ke iri hulua toto.

3

None Nge Apena Lul

1 Nga ulei nga etuene e, Petrus iri nai Ioanes tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana. Tei teu lalamau ke te hetalaulau ke pomanga kokoes te popoia lo.

2 Pe NeHalang nena pele palaungana neu matana, te hetue ke ene Rerere. Pe none nge apena lul nga i kino ngana nike arare lamau. Kokoes mana te takisia i ke te laia nga pele matana neu, ke longlong umtutuna nge hehei pe hana nge tei teu lala nga NeHalang nena pele palaungana neu.

3 Iok, esia Petrus iri nai Ioanes nge tei teu lala, pe long umtutuna lange iri.

4 ✡Ol pe Petrus iri nai Ioanes te nachnei hite i, pe Petrus hele, “Onau at nge imem!”

5 Iok, ana non naula nge iri nai pe teke ma lape te tunge ute lala nge i.

6 ✡Pe Petrus hele mule lange i, “Iau lek umtutuna ero toto koi, nenge lape e tunge lange iong. Pe lek ure nenge e teke e tunge lange iong ngana koi nei; Nga Iesus Kristus nenge Nasaret ene, e hele lange iong ke omes haka pe oi!”

7 La Petrus rahit heke non neu nga penna tamalmal pe ueiuei mana ana non apena takaha pe mes sapele.

8 Non neu mes nga apena pe tamu haka pe talun ke i rara sapele. Pe i pe Petrus pe Ioanes tei teu la sapele nga NeHalang nena pele palaungana neu letena. Pe non neu ii pe tamtamu pe heto hekeke NeHalang ene.

9 Pe hulua lochloch ngana nga lamau te esia non neu nge ii pe te longe i nge heto hekeke NeHalang,

10 ol pe te rura toto pe leteria tuanin rara ke te teke, “Utar toto nenge poia non nem ke urana mule?” Iange tenau urume ke i non nenge arare ke long manmana umtutuna nga pele matana nenge Rerere.

Petrus Haliu Nga NeHalang Na Pele Palaungana

11 Iok laol, hulua lochloch ngana te longe ure neu nge lohot pe te song ke tela nga sauach nenge te hetue ke

✡ **2:42:** Ume 20:7 ✡ **2:44:** Ume 4:32-35 ✡ **2:47:** Ume 6:7; 11:21 ✡ **3:4:** Ume 14:9 ✡ **3:6:** Ume 4:10; 16:18

Solomon na Sauach. Tela pe non neu
lau hite Petrus pe Ioanes ke temes.
12 Pe Petrus esia hulua lochloch
ngana nemur nge te rura ia non neu
nge i mule pe hele, “Imo hana nenge
Israel, pomere nenge a nachnei sak-
ililia imem ke pomam? Imo a teke
lemem kerkerenga palaungana pe
imem toto kai, nenge mo poia non nei
ke i mule mai?
13 ✡Ra tete mur aria soke NeHa-
lang nenge Apraham pe Isak pe Iakop
te heto hekeke, tunge hemalmalinga
lange nena hekuleileinga, Iesus lo.
I laka nenge a tunge i langa hana
nenge Rom peria. Pe Pilatus hele ke
teke hottaua ute nge non nem poia ke
poreke ero, pomalam teke papa ala
ana nga helenga pallaklaka ngana
nenge a poia lange i. Pe imo a hulia
patangamo lange i pe a toto ita toto
lange Pilatus ke a teke, non nei mete.
14 Non nei, NeHalang nena non
toto. Ke na poinga pe na ume mur
pengpeng mana. Pe imo lememo ero
ia i ke a teke lake mete. Pe a hele
lange Pilatus ke mene non nenge hu-
nun hana munna.
15 Ke imo a hune non nenge tunge
maulinga at nge ita laka. Pe ana
non, NeHalang hemaul heke mule i
lo. Imem nai mo esia ke ngana koi
nenge mo heleia.
16 Ke imem nai letemem man-
manna toto nge Iesus. Imo a esia
non nenge apena lul nem, i urana
mule nga kerkerenga nenga Iesus
ene. Ke letemem manmanna ngana
nge Iesus laka nenge poia non nem
ke urana mule.
17 ✡ “Pe titik mur, e eteia ke ululo.
Imo ul amo papalauna mur, a poia
poinga nei lange Iesus iange a eteia
ero. Ke ngana laka nenge lememo
ero ia i.
18 Pe e hele lange imo pengpeng,
NeHalang hele hote nga hetatalonga
mur haria nge nike lo. Nenge hele ke
teke, ‘Non Mesias nenge at ke mene
mule nena hana mur, lape takisia
melmelenga palaungana.’ Ke nga
poinga nenge a poia nem, pete tote
NeHalang hele ngana.
19 ✡Pomalam apoi ke pomai koi;
A hulia letemo nga lemo poinga
poreke ngana mur pe a nanasia
NeHalang. Pomalam lape NeHalang
letena porekeia imo nga lemo poinga
poreke ngana mur.
20 Nenge teke apoi ke pomam, lape
NeHalang hekulo sue opemo ana
ngaunga at nge imo. Ke lape kulosia
Mesias nenge i sipona henonou hote
lo, ke at mene mule nena hana mur
nenge hesilei hote iri lo. Ke Mesias
nem laka Iesus i sipona.
21 Pe i lape tunga tapa mukam ke
kulele etue nenge NeHalang talue ke
teke, poia ure lochloch ngana ke te
lohot ke heueu ngana mule. Helenga
nem, NeHalang i sipona hele hote
nga nena hetatalonga mur haria nge
nike. Pe hetatalonga nemur, NeHa-
lang talue iri ke altoto ke te poia ume
nem pengpeng.
22 ✡Ke nge nike, Moses hele tote Ne
Iesus ke mai,

“ ‘Amo Soke NeHalang lape henonou
hote mele e nge imo sipomo,
pe talue i ke i hetatalonga ke
mange iau.

Pe teke hele ke mere lange imo,
a longo taua nena helenga mur.

23 Pe mele hel nenge te longo taua het-
atalonga nem nena helenga
ero,
lape tetu teu langa NeHalang
nena hana mur ero.
Pe lape NeHalang hun sue iri ke
tehet.’

24 “Pe hetatalonga lochloch ngana
nge nike, te hele hote utar nenge te
lohotot heueu nei. Talun nge hetata-
longa Samuel pe ole lange pekngana
nemur nenge te nanasia i.
25 ✡Pe imo lape a mene ure nemur
nenge hetatalonga mur te heleia.
Pe NeHalang hele hote ure nemur
nga etue nenge, i pe lemo tete mur
te talue helenga tomunga hel nem.

✡ **3:13:** Exo 3:6, 15; Luk 23:13-25; Ume 2:23 ✡ **3:17:** Luk 23:34; 1Ti 1:13 ✡ **3:19:** Ume 2:38 ✡ **3:22:** Deu 18:15, 18-19 ✡ **3:25:** Gen 22:18

Iange i hele lange Apraham ke pomai, 'Lape e pete hulua lochloch nga ich, pe petanga nem lape at nge iong sipom alom.' Nge nike, NeHalang tunge helenga nem lange Apraham, pe heueu nei, petanga nem sio at nge imo ol.
26 ✡Ke pomalam NeHalang henonou hote nena non pe kulosia i ke at tala nge imo ke pete imo pe halaua imo elle pe elle, ke a hile lemo poinga poreke ngana mur."

4

Hana Papalauna Leteria Inin Taua Petrus Iri Nai Ioanes

1 Iok, Petrus iri nai Ioanes te hele lala nge hehei pe hana kura pe tunginga ana hana mur pe non soke nenge nauelele NeHalang nena pele palaungana ana naungaala mur pe Satiusi mur hel teat ke te puris.
2 Teat pe leteria inin toto iange Petrus iri nai Ioanes te hetottore hehei pe hana nga Iesus nge maul haka mule nga metenga. Ke nem hemallaha hot tote ke, iri nenge te mete lape te maul haka mule.
3 Laol pe hana papalauna nemur te laua Petrus iri nai Ioanes ke te teke te onteia iri nai pe ero. Iange kileng ulei sio lo. Pomalam tetal teua iri langa tuele au ngana.
4 ✡Pe hulua lochloch ngana nenge te longe iri nai reria helenga, leteria manmanna. Ke iri nenge leteria manmanna te lohot ke iri ana non kina lime iri analoch iri lime (5,000).
5 Iok, pomange rou almasinga ana hana mur pe hana nenge iri mukmuka nge Israel mur pe hotonga ana hetoronga mur, teat ke te eukirau nge Ierusalem.
6 Pe tunginga ana hana mur aria non soke, ene Anas. Ke Anas pe Kaepas pe Ioanes pe Aleksanta pe iri hel pule nenge te lohot nga mata nenge tunginga ana hana mur, iri lochloch tela ke te eukirau luluch nge hana nemur.
7 Laol pe te hemesia Petrus iri nai Ioanes nga mataria pe te onteia iri ke pomai, "A poia ure nei ke mere mai? A mene lemo kerkerenga langai nenge a poia ure nei? Pe a poia nga itei ene?"
8 Pe Opepengpeng teu ke muta toto nge Petrus pe tuacholia hana nemur reria helenga ke mai, "Imo almasinga ana hana mur pe imo hana nenge imo mukmuka nge Israel mur:
9 A onteia imem nga halaunga nenge mo poia nge ape lul nei. Maul ke mere?
10 ✡Imo lochloch pe imo Israel mur a longo ke nek. Non ape lul nei urana mule nga Iesus Kristus nenge Nasaret nena kerkerenga. Pe imo a hune ana non ke mete nga ana manga toto. Pe NeHalang hemaul heke mule i. Pe NeHalang nena helenga hele ia Iesus ke mai:
11 ✡ " 'I laka, i um nenge imo hana nenge a lelele pele lememo ero ia.
Pe i, lohot ke i um palaungana nenge rahtua ele pele.'
12 ✡Maulinga at nge mele ero ol. At mana nga Iesus ene."
13 Hana papalauna nemur te esia Petrus pe Ioanes pe te rura. Iange iri nai temes ia aria seilil. Pe te eteia iri lo, nge iri hana mana nge ramaria alchach ero. Pomalam te eteia iri nai nge tetu luluch nge Iesus.
14 Pe te esia non ape lul nem nge mes luluch nge iri pe te reng toto ke te hele ia helenga e ero ol.
15 Hana papalauna nemur te kulos hote iri nai pe te hele tele el nge iri,
16 "Lape ta poia iri nai ke pomere? Hehei pe hana lochloch ngana nge Ierusalem te esia iri nge tepoi hote ure palaungana nem nge hemallaha hote NeHalang na hekerkerenga. Ure nei, ta talkome ero ol i!
17 Teke poi, pe ta hele ke kerkereng lange iri nai ke te heto heke Iesus ene ero ol. Pomalam ure nei het la koloi pe te heloloune ero ol."

✡ **3:26:** Ume 13:46 ✡ **4:4:** Ume 2:41 ✡ **4:10:** Ume 3:6, 13-16 ✡ **4:11:** Psa 118:22 ✡ **4:12:** Mat 1:21 ✡ **4:18:** Ume 5:28 ✡ **4:19:** Ume 5:29

18 ✡Te iua iri nai pe te hele ke kerkereng lange iri nai ke te hetottoro pe te haliu nga Iesus ene ero ol.

19 ✡Pe Petrus iri nai Ioanes te hele, "A mil teu la. Nga NeHalang matana, poinga tei nge urana? Mo longo taua NeHalang ma mo longo taua imo?

20 Imem, ute pele nge ra ele halimem ero ol iange mo longe pe moes tote lo."

21 Pe hana papalauna nemur te hottaua ute ero toto nge poreke nge iri nai nge tetal teua iri nga tuele au ngana. Pomalam, te keres taua iri pe te kulos hote iri nai ke tela. Iange hulua te esia ure nem nge lohot pe te heto heke NeHalang.

22 Pe non nenge te hemasia i nei ana hesinga ele haka nga ana non kina nai (40).

23 Te kulos hote Petrus iri nai Ioanes ke het pe tela sapele nge pekngaria mur pe te heleia ure lochloch nenge almasinga ana hana mur pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur te hele ia lange iri.

24 ✡Iri te longe helenga nemur pe iri lochloch leteria elle pe te hetalaulau lange NeHalang ke pomai, "Non Soke, iong sipom oala hote tapa pe ich pe ruach pe ure lochloch ngana.

25 ✡Nge nike toto, Opepengpeng hele hot nga lem hekuleileinga, lemem te ne Teuit hanna ke pomai:

" 'Pomere nge hana lomonmona mur leteria inin hali?
Pomere nge tetal hel ia helenga ke te heporeke Non Soke?
26 Kileng mur nga ich aria naungaala mur
tetal helenga ke tei ia polong.
Hana papalauna mur pule tetal helenga
ke te hekou sue Non Soke
pe Mesias nenge Non soke tal hote ke mene mule ita.'

27 ✡Oe Non Soke. Manmanna nge Herot iri nai Pilatus te heua hana lomonmona mur pe Israel mur ke teare nga tuele tana nge Ierusalem. Tetal helenga ke te hekou sue Iesus, lem hekuleileinga nenge otal hote.

28 ✡Iri te poia poinga nem, nanas mene iong lemem ngam. Iange lohot nga lem kerkerenga nike.

29 ✡Iok, Non Soke o nau sio at nge imem, lem hekuleileinga mur ke o halaua imem. Iange hana kai te hemataua imem mai. Ke o halaua imem ke momes ke kerkereng toto ke mo haliu hote lem helenga.

30 Otul hote perim ke mo hemasia haleles mur pe mopoi hote ure papalauna ke hemallaha hote lem kerkerenga. Mo poia ure nemur nga Iesus ene, lem hekuleileinga nenge iong sipom otal hote."

31 Te hetalaulau ke ulo, pe kileng nenge te hetalaulau ia nem rur. Pe Opepengpeng hemute iri lochloch ke aria seilil ke te hele hote NeHalang na helenga.

Iri Nenge Leteria Manmanna Te Halau Hel Iri

32 ✡Iri nenge leteria manmanna, leteria pe ramaria elle mana. E nge iri teke i toro nena ute ero, iange ure lochloch te teke iri lochloch reria.

33 NeHalang tung sue hekerkerenga palaungana lange Iesus nena hekulkulonga mur ke te haliu hote Iesus maul haka mule ngana. Pe pete tote iri lochloch.

34 ✡Iri lochloch reria ure pe ute e nge alpapa nge iri ero. Iange iri nenge reria ich pe reria pele, te hile hotote ke mele hel te ololia iri.

35 Pe te mene ure nemur ururia pe te tunge lange hekulkulonga nemur. Pe hekulkulonga nemur te heronge lange iri nenge reria ure mur ero.

36 None nge ene Iosep, tana hoe i nge Saipras. Pe ana mata, Liuai. Pe hekulkulonga nemur te hetue i ke ene Parnapas. (Luna, non nge hekerkereng ia hehei pe hana leteria pe halachlaua iri.)

37 Ana non pule hile hote na ich unne ke mene uruna pe tunge lange hekulkulonga nemur.

✡ **4:24:** Exo 20:11; Neh 9:6; Psa 146:6 ✡ **4:25:** Psa 2:1-2 ✡ **4:27:** Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Ume 3:13
✡ **4:28:** Ume 2:23 ✡ **4:29:** Epe 6:19 ✡ **4:32:** Ume 2:44 ✡ **4:34:** Ume 2:45

5

Ananias Iri Nai Sapaera

1 Iok laol, none nge ene Ananias
iri nai nehei Sapaera reria ich unne,
mele hel te olia pule. Pe Ana-
nias rahite umtutuna nenge ich neu
uruna ele.
2 ✡Nehei pule eteia pe ngata mana.
Ol pe Ananias mene umtutuna ele
mana, pe laia nge Iesus nena hana
mur iange ele kou talkome lo.
3 ✡Pe Petrus hele lange Ana-
nias, "Pomere nenge ongata lange
Non Poreke ngana ke o pallakaia
Opepengpeng, ke o rahit mule umtu-
tuna ele nga ich uruna nenge o mene
nem?
4 Ich nem te olia ero kura pe iong
lem nike. Pe te olia ke het pe um-
tutuna nem, iong lem pengpeng. Pe
utar nenge pa heke iong ke o poia
poinga nei? Iong o pallaklaka ia none
mana ero, o pallakaia NeHalang laka
nem."
5 Ananias longe helenga nem, pe
losio pe mete sapele. Pe iri nenge te
longe ure nem nge lohot, mataunga
palaungana laua iri.
6 Ol pe hana lolomele hel tela ke
te ruchite non neu koluna pe te takis
hote kela tealo hite.
7 Etue mala pol lo pe Ananias nehei
iteu at. Pe i eteia utar nenge lohot tala
nga etue neu ero.
8 Ol pe Petrus onteia i, "O hele at
nge iau mukam, lemo ich unne nenge
te olia lange imo nai, uruna kaloi?"
Pe ana hei hele, "Oe, uruna
lochloch lakalom."
9 Ol pe Petrus hele mule lange i,
"Pomere nenge imo nai em a ngata
hel ke a totoia NeHalang opene ke
pomam? Onau la, hana nenge tealo
hite em iau temes nga pele matana
neu pe lape te takis hote iong la pule!"
10 Nga etue unne neu pengpeng, hei
neu losio pe mete sapele. Pe hana
lolomele tei teu at pe ana hei mete lo,
pomalam te takis hote kela tealo hite
i nga ene rikena.
11 Ol pe iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge Iesus, pe iri
hel pule nenge te longe ure nemur
nge te lohotot, iri te matau toto ol.

Iesus Na Hekulkulonga Mur Te Hemas Mule Hulua Halang

12 ✡Iesus nena hekulkulonga mur
tepoi hote ure papalaungana halang
ke hulua lochloch te esia. Pe iri nenge
leteria manmanna, te lala ke te euki-
raurau nga Solomon Nena Sauach.
13 Pe iri nenge te tu nge hot, leteria
urana mana nge iri pe teteu pulut
mana pe teare luluch nge iri ero.
14 Pe hulua halang toto, leteria
manmanna nge Iesus pe teteu kela te
koko teu nge Iesus nena hana mur.
15 Ol pe hehei pe hana tela ke te
takis hote iri nenge singiria haleles
ke teat ke te emara sue iri nga hete
mur nga kue ilina. Pomalam, Petrus
itoto pe opene ma hite iri pe temaul.
16 Pe hulua lochlolch ngana nga
kileng nemur nenge tetu rochroi nge
Ierusalem, te longe pe iri pule te takis
hote haleles kina mur pe iri nenge
uneinei poia iri. Te atia iri pe Iesus
nena hana mur te hemas mule iri
lochloch.

Tetal Teua Petrus Iri Nai Ioanes Nga Tuele Au Ngana

17 Ol pe tunginga ana hana mur
aria soke pe pekngana mur nenge iri
Satiusi, te esia ure nemur nenge Iesus
nena hana mur te poia pe saria keke
iri.
18 Pomalam te lohaka pe telaua
Petrus iri nai Ioanes pe tetal teua iri
langa tuele au ngana, kela tetu luluch
nge hana porekreke ngana mur.
19 ✡Pe nga miliko NeHalang nena
angkelo e loe tuele au ngana neu
matana pe mene hote Petrus iri nai
Ioanes pe hele lange iri ke mai,
20 "Ala ke a mes nga NeHalang nena
pele palaungana letena pe a hemal-
laha hote helenga lange hehei pe
hana ke nek nga tunga heueu ngana
nei."

✡ **5:2:** Ume 4:34-35 ✡ **5:3:** Ioa 13:2 ✡ **5:12:** Ume 2:43; 14:3 ✡ **5:19:** Ume 12:7-10

21 Iok laol, uach sio pe iri nai teteu
la sapele nga NeHalang nena pele
palaungana pe te talun ke te hetot-
tore hehei pe hana ke pomanga Ne-
Halang nena angkelo neu heleia lo.
Pe Anas iriul pekngana mur te iua
hana papalauna nenge Israel te euki-
rau. Pe te hekulo helenga langa tuele
au ngana ke te mene Petrus iri nai
Ioanes at.
22 Iok palpal hussu mur tela ke te
lohot nga tuele au ngana pe Iesus
nena hana nai neu iri ero lo. Ol pe
tela mule pe te hele lange hana pa-
palauna nemur ke mai,
23 "Mola ke mo lohot lamau pe mo
esia piunga lochloch ngana nga tuele
chantom ngana neu, aria chaunga
tetu ke tekerkereng. Pe naualanga
nemur nenge te umume lamau,
temes ke te ronge piunga lochloch.
Iok, mo lohe piunga e ke moi teu la,
pe hana nemur iri ero."
24 Nga etue nem, hana papalauna
mur pe non soke nenge nauelele pal-
pal hussu mur nga NeHalang nena
pele pe tunginga ana hana mur aria
papalauna mur te longe ke mau, pe
ngaria lohot pe leteria tuanin rara ke
te teke, hana pane tela ke merei?
25 Ol pe none at pe hele, "A nau at,
hana nenge atal teua iri langa tuele
au ngana nem, ngaria kou te het-
ottore hehei pe hana nga NeHalang
nena pele palaungana letena."
26 Ol pe palpal hussu mur iriul aria
soke, tela ke te mene iri pe te mene
iri ke nek mana pe te poia ute hel
lange iri ero, iange te mataua hulua
lochloch ngana nemur nge lape te-
lope aria um.
27 Iok laol, palpal hussu nemur
te mene iri ke tela te hemesia iri
nga hana nenge te longlongo helenga
mataria. Pe Anas lohaka pe hele,
28 ✡ "Imem moheo ele tote imo nge
a hetore hehei pe hana nga non nem
ene. Pe ero. Imo a hetottoro pe kura,
ke hehei pe hana nga kileng lochloch
ngana nge Ierusalem te longe lemo
helenga mur lo. Pe pule, imo a tue
helenga at nge imem ke a teke mo
hune non nem ke mete."
29 ✡Pe Petrus iri ul Iesus nena
hekulkulonga mur te tuacholia hana
nemur reria helenga ke mai, "Imem
mo nanas tau pulut mene hana pele
hel nga ich nei reria helenga ero. Mo
nanas mene NeHalang na helenga
mur!"
30 Imo a heon heke Iesus nga
manga toto, ke nga poinga nem, a
hune i ke mete. Pe ratete mur aria
Soke NeHalang hemaul heke mule i
nga metenga lo.
31 ✡Pe mene heke i kela hetakile
nga ilina nga penna tamalmal. Nga
lamau Iesus lohot ke i naungaala ana
non pe hemasinga ana non. Iange
NeHalang teke Israel mur te hulia
leteria pe te mene maulinga ke koko.
32 Imem mo esia utar nenge NeHa-
lang poia lo. Pe imem toro ero. Imem
ul Opepengpeng. I laka, NeHalang
nena tunginga nenge tunge lange iri
nenge te longo taua i.
33 Iri hana papalauna nemur nge
Israel, te longe ke mau pe leteria inin
toto nenge te teke te hune Iesus nena
hana mur ke te mete.
34 Pe ero, Non Paresio e nge ene Ka-
maliel mes haka nga hana papalauna
nemur leteria pe hele ke teke, te
mene hote Iesus nena hana mur kela
temes pol nge hot mukam. Ana non
i hotonga ana hetoronga ke hulua
lochloch ngana tepoi ke nek lala nge
i.
35 Pe hele lange hana papalauna
nemur ke mai, "Imo hana nenge Is-
rael, anau ke nek toto nga utar nenge
a teke a popoia lala nge hana nemur.
36 ✡A eteia, nga lia manmana none
nge ene Tiutas lohot pe teke i non
palaungana pe na kerkerenga ha-
lang. Pe hana iri ana non kina iri
ana non kina elle (400) leteria man-
manna nge i pe te nanasia i. Pe nga
etue nenge te hune i ke mete, nena
hana mur te ua parai pe tepoi hote
ume pele ero.

✡ **5:28:** Mat 27:25 ✡ **5:29:** Ume 4:19 ✡ **5:31:** Ume 2:33-34; Epe 1:20; Hip 2:10; 12:2 ✡ **5:36:** Ume 21:38

37 Iok, nga hoena Iutas nenge na
nge Kalelea lohaka. Lohaka nga etue
nenga sisalanga nge hehei pe hana
lohot, ke tehas susue eria. Ana non
teu nga hulua leteria ke te nanasia i
ke tepoi heke hunelinga, iange leme-
ria ero ure neu nge lohot. Iok te hune
i ke mete pe iri lochloch ngana nenge
te nanasia i nem te ua parai pule.
38 Pe nga ure nenge lohot heueu
nei, e hele lange imo pengpeng, a
poia ute lange hana nemur ero toto.
A hile hote iri ke tela! Iange nenge
teke ure nenge te popoia nei, iri sipo-
ria tepoi heke mene, lape ure nem
sisparai sio mule.
39 Pe nenge teke NeHalang i sipona
poi heke, imo nakumo ero toto nge
apoi ele iri. Nenge teke apoi poreke
iri heueu, apoi poreke NeHalang ke
ulolo!" Laol pe hana papalauna ne-
mur te nanas mene Kamaliel nena
helenga.
40 ✡Iok, teiu teu mule Iesus na
hekulkulonga nemur at pe te palia
iri. Te palia iri ke het pe te hele ke
kerkereng toto mule lange iri ke te
hetore hehei pe hana nga Iesus ene
ero ol. Ke het pe te kulos hote iri ke
tela sapele.
41 ✡Iok laol, hekulkulonga nemur te
hile sue hana papalauna nemur ke
tela ol pe te iech toto iange NeHalang
teke nakuria nge te mene meinga
palaungana toto nga Iesus ene.
42 Pe kokoes mana nga etue
lochloch tela ke te haliu hotote
NeHalang nena helenga urana toto
ngana lala nge hehei pe hana nge
reria pele mur, pe pule nga NeHalang
nena pele palaungana letena. Te
haliu hote helenga urana toto ngana
nenge Iesus i sipona i Mesias, nenge
NeHalang kulosia ke at mene mule
hehei pe hana nenge NeHalang
hesilei hote iri lo.

6

Te Henonou Hot Ke Hana Iri Rahtele Nai

1 ✡Iok nga etue nemur iri nenge
leteria manmanna nge Iesus te lo-
hot ke iri halang toto. Ol pe ngunn-
gunuga e lohaka nge Iuta mur nenge
te helelia helenga Krik iri ul Iuta mur
nenge iri Iuta pengpeng. Pe ngun-
ngununga nem, huna nga ngaunga
nenge te heronge ke kokoes lange
pakar mur nga etue elle pe elle. Iange
hei pakar mur nenge Krik nem, te
menmene aria ngaunga ke nek ero.
Pomalam te ngungu nge iri nemur
nenge Iuta pengpeng.
2 Ol pe Iesus nena hana iri analoch
pe nai nem te eukiraua iri lochloch
nenge leteria manmanna nge Iesus
pe te hele lange iri ke pomai, "Nenge
teke mo hilesue ume nenge mo het-
ottore hehei pe hana nga NeHalang
nena helenga pela mo herongo mul-
mule amo ngaunga, panem urana
ero.
3 Ke pomalam, kole mur, imo
sipomo a hesilei hot ke hana iri
rahtele nai nge imo mule, ke tenau
ele ume nem. A henonou hote mele
hel nge Opepengpeng muta nge iri,
pe leteria pe reria poinga mur urana
mana.
4 Pe imem, lape motu pengpeng
nga ume nenge mo hetalaulau pe mo
hetottore hehei pe hana nga NeHa-
lang nena helenga mur."
5 Iok laol, iri lochloch lemeria ke
te teke tepoi ke pomanga Iesus nena
hana mur te hele ngaria. Pomalam
te henonou hote Stipen, non nenge
letena manmanna ngana tuke kerk-
ereng toto, pe Opepengpeng muta
nge i. Pe pule Pililpus pe Prokorus
pe Nikanor pe Timon pe Parmenas pe
Nikolaus. Nikolaus i nena nge Antiok
pe i koko teu luluch nge Iuta mur nge
leteria manmanna nge NeHalang.
6 Iok, te mene hana nemur ke te laia
iri nge Iesus nena hana mur ke tetal
heke peria nge iri pe te hetalaulau
haka nge iri.
7 ✡Pe NeHalang nena helenga song
ke ronge kileng lochloch ngana. Pe
hehei pe hana halang nge Ierusalem

✡ **5:40:** Ume 4:18 ✡ **5:41:** Mat 5:10-12; 1Pi 4:13 ✡ **6:1:** Ume 4:35 ✡ **6:7:** Ume 2:41; 16:5

te lohot ke Iesus nena hana mur ia iri. Pe tunginga ana hana mur halang, leteria manmanna nga NeHalang nena helenga pule pe te nanasia.

Te Laua Stipen

8 Iok, Stipen i non nenge NeHalang pete tote i, pe tunge na kerkerenga palaungana nenge poi hote ure papalaungana hel nga hulua leteria ke te esesia.
9 Ol pe hana hel teat ke iriul Stipen tetak huluelia helenga. Pe hana nemur ria hetoronga ana pele e nge te hetue ke ene, hana nenge iri siporia tenau ele iri. Pe hana nemur reria nge Sirini pe Aleksantria, pe pekngaria hel pule teat nga ich nenge Silisia pe Eisia.
10 ✡Pe Opepengpeng helete matana tote Stipen ke hana nemur nakuria ero nge te hekou sue Stipen nga helenga.

11 Ol pe la teol hite hana hel, nenge te pallaklaka ke te teke, "Mo longe Stipen nge hele poreke tote NeHalang iri nai Moses."

12 Ke nga poinga nei te hesosolos heke tote hehei pe hana pe hana papalauna pe hotonga ana hetoronga mur leteria ke telaua Stipen. Pe la te hemesia nga hana papalauna nenge te longlongo helenga mataria nga NeHalang nena pele palaungana letena.
13 Pe te mene teua hana hel pule kela te channanga ke te teke, "Non nei, kokoes mana, hele poreke NeHalang na pele pe Moses nena hotonga mur.
14 Pe pule, mo longe i nge hele ke teke, Iesus nenge Nasaret nem lape toto sue NeHalang nena pele palaungana nei, pe hetaua rera poinga mur nenge rette Moses tung sue at nge ita nge nike."

15 Ol pe hana papalauna nemur te nachnei hit tote Stipen, pe te esia Stipen nge nakuna pomalaka nga NeHalang nena angkelo toto.

7

Stipen Hele Nga Hana Papalauna Nemur Mataria

1 Iok, non soke nenga tunginga ana hana mur, onteia Stipen ke teke, "Ure nemur nenge hana nei te hele hotote atat nge imem nemai, manmanna kai?"
2 ✡Pe Stipen tuacholia lange hana papalauna nemur ke mai, "Titik mur pe temek mur, a longo at nge iau mukam! Nge nike, rette Apraham tu nge Haran ero kura pe NeHalang Non Palaungana nenge nena hemalmalinga nenge sina ala toto, lohot nge i nga tuele tana nge Mesapotamia.
3 Pe hele lange i ke teke, 'O hile sue lem kileng pe lem hana mur pe ola ke otu nga ich nge lape e henonoua lange iong.'
4 ✡"Pomalam Apraham lohaka nga na kileng huna nge Saltea pe la ke tu nge Haran. Iok, Apraham temene mete ke het pe NeHalang kulosia i ke at nga ich nenge a tutuia nei.
5 ✡NeHalang tunge ich unne lange Apraham ero toto. Pe NeHalang hele ke manmanna toto ke teke tunge ich neu lange Apraham pe na tete mur ke rea ich. NeHalang hele hote helenga kerkereng ngana nem pe Apraham hoe tutuna mur hel ero kura.
6 ✡Ke NeHalang hele lange Apraham ke mai koi, 'Iong lem tete mur lape tetu nga kileng tau ngana e nga ich nenge iri siporia reria ia ero. Pe lape tetu ke te hekuleilei menmene iri nga kileng nem. Pe hana nga kileng nem, lape tepoi poreke tote iri ke hesinga iri ana non kina iri ana non kina elle. (400)
7 ✡Pe lape e poia ure meena ngana ke lohot nge hana nenge lemtete mur te umume nge iri nem. Pe lape nga hoena lem tete mur te ua hot nga kileng neu pe teat ke te heto heke iau nga kileng nei.'
8 ✡Ol pe NeHalang hele lange Apraham ke terir us. Ke nga poinga nenge

✡ **6:10:** Luk 21:15 ✡ **7:2:** Gen 11:31; 12:1 ✡ **7:4:** Gen 11:31–12:5 ✡ **7:5:** Gen 12:7; 15:18; 17:8
✡ **7:6:** Gen 15:13-14; Exo 12:40 ✡ **7:7:** Exo 3:12 ✡ **7:8:** Gen 17:9-14; 21:4

terir us, poinga nem helete metene
iri nga NeHalang nena helenga to-
munga hel nenge heleia lange Apra-
ham. Ke Apraham i Isak temene.
Pe Isak, tana hoe i ke ana etue iri
rahtele mol, pe temene Apraham rir
us sapele. Pe nga hoena Isak lohot ke
i Iakop temene. Pe Iakop hoe ra tete
mur ke hana analoch pe nai nem.

9 ✡ "Pe Iakop tutuna nemur saria
keke tiria Iosep pe te mene i lange
hana lomonmona ngana mur ke te
olia i pe te mene sapele i ke lange
Ekipto. Pe NeHalang tu luluch toto
nge Iosep.

10 ✡Ke nauele tote i nga ure meena
ngana mur nenge lohotot nge i.
Pe pule tunge letematana ngana
palaungana toto lange i. Ke nem
poia Parao, non soke nenge Ekipto,
ke lemene tau tote i. Pomalam Parao
talue Iosep ke nauele kileng nenge
Ekipto, pe pule nauele ure lochloch
ngana nenga Parao na pele.

11 ✡ "Laol pe uringa palaungana lo-
hot sapele nga kileng lochloch ngana
nenge Ekipto. Pe nge Kanan, rera tete
nemur te uri.

12 Ol pe Iakop longe nge te teke
ngaunga kou nge Ekipto. Pomalam
kulosia tutuna mur ke tela.

13 ✡Iok, tela mule henai ngana pe
Iosep hemallaha hote i lange titina
mur pe Parao eteia ke Iosep titina
mur teat.

14 ✡Ke het pe, Iosep hekulo lange
temene Iakop pe hele lange i ke teke,
iri lochloch te lohaka pe tela nge
Ekipto. Pe iri lochloch ngana nenge
tetu lamau iri ana non kina iri mol pe
analoch pe lime (75).

15 ✡Iok laol, Iakop sio la sapele nge
Ekipto. Pe nge Ekipto i pe ra tete hana
nemur te mete.

16 ✡Pe te takis mule koluria kela
tealo hite iri nge Sekem, nga metenga
ana polo nenge Apraham olia nga
umtutuna lange hana nenge te lohot
nga mata nenge iri Hamor.

17 ✡ "Iok, etue at rochroi lo, nenge
lape NeHalang nena helenga utona
nenge heleia lange Apraham lape lo-
hot ke manmanna. Pe Israel mur
nenge tetu nge Ekipto neu iri hulua
toto ol.

18 Iok, none nge altoto ol lohot ke
i naungaala ana non nge Ekipto. Pe
i eteia Iosep ero iange Iosep mete ke
mala lo.

19 ✡Pe ana non pallakaia rera tete
hana nemur ke poia poinga poreke
toto ngana lange iri. Poia iri ke tesau
hote tuturia mur nenge kinkino ke te
mete.

20 ✡ "Pe nga etue nenge Moses
tana hoe i, NeHalang lemene tau tote
Moses. Pe tenau ele i nga temene na
pele ke teio iri mol.

21 ✡Pe nga etue nenge tesau hote
i, naungaala ana non nem tuna hei
ngana mene i pe nauele i ke pomanga
tuna toto. Pe nauele i kela i soke.

22 Iok laol, Moses hele ngana pe ana
ume mur lohot ke urana toto, iange
mene tote hengetoro nenge Ekipto
mur ke nek toto.

23 "Iok nga etue nenge Moses ana
hesinga iri ana non kina iri nai, (40)
teke irara kela nau toto pekngana Is-
rael mur.

24 ✡Ol pe esia non Ekipto e nge poi
poreke tote non Israel e. Pomalam
Moses halaua non Israel neu ke hune
non Ekipto neu.

25 Pe Moses teke ma hana nenge
Israel te eteia ke, i sipona nge Ne-
Halang talue i ke halaua iri ke mene
hote iri nge Ekipto. Pe ero! Leteria
mallaha ero toto!

26 Iok poma ngerou, Moses esia
hana Israel nai nge tepal helel. Ol pe
Moses lake poi hele iri pe hele lange
iri ke mai, 'Imo nai nem! Imo elle
mana iam, iange lemo nge Israel. Pe
pomere apal hel mule nge imo?'

27 "Pe non nenge teke palia nein-
gana neu hepuo sose Moses pe hele,
'Itei panenge talue iong ke emem
soke iong pe o nauele imem pamam?

✡ **7:9:** Gen 37:11, 28; 39:2, 21-23 ✡ **7:10:** Gen 41:37-44 ✡ **7:11:** Gen 41:54; 42:1-2 ✡ **7:13:** Gen 45:1-4, 16 ✡ **7:14:** Gen 45:9-11; 46:27 ✡ **7:15:** Gen 46:1-7; 49:33 ✡ **7:16:** Gen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32 ✡ **7:17:** Exo 1:7-8 ✡ **7:19:** Exo 1:11-22 ✡ **7:20:** Exo 2:2 ✡ **7:21:** Exo 2:3-10 ✡ **7:24:** Exo 2:11-15

28 ✡O teke o hune iau ke pomanga
non Ekipto nenge o hune nge lona
ma?'
29 ✡Moses longe helenga neu pe ua
sapelpele kela tu nga Mitian mur re-
ria ich pe lei ke tutuna mur nai.

30 ✡ "Iok, hesinga iri ana non kina
nai (40) het, pe NeHalang nena
angkelo e lohot nge Moses nga ich
sana lomona e nge rochroi langa
hengene nenge Sinai. Angkelo neu
lohot nge Moses ke manga oan
remenmen ngana nge ngau lalala
nga ae tana sune nge mes.
31 Moses esia ke mau pe letena tu-
anin rara ia ke halang pe teke nau ke
nek toto. Iok, la rochroi toto ke teke
nau ke nek pe longe Non Soke nge
hele lange i ke teke,
32 'Iau NeHalang, lem tete mur aria
Non Soke. Lem tete mur Apraham
pe Isak pe Iakop, te heto hekeke iau.'
Moses longe ke mau ol pe loiloi pe
matau toto ke naula mule ero ol.
33 "Pe Non Soke NeHalang hele
lange i, 'Opoi hote ae ulina nenga
apem, iange ich unne nenge o mesia
nem, heo ngana toto.
34 E esia poinga poreke ngana
nenge te poia lange lek hana mur nge
Ekipto ke ulolo. Pe e longe iri nge te
tangtang ke ngana koi nenge esio at
ke e teke e mene mule iri nga hana
nenge Ekipto peria. Pomalam, oat
nge iau ol pe lape e kulosia iong ke
ola mule nge Ekipto.'

35 ✡ "Pe Moses nei, i sipona laka
nenge Israel mur lemeria ero ia i, pe
te hele lange i ke te teke, 'Itei panenge
talue iong ke emem Soke iong pe o
nauele imem pamam?' Ke ana non i
sipona koloi nenge NeHalang kulosia
na angkelo ke hele lala nge i nga
oan sapelala ngana nei. Nenge hele
lange i ke teke, la mule nge Ekipto ke
mukaia Israel mur ke te ua toto nga
kileng nem.
36 ✡Iok, Moses mene hote Israel
mur nge Ekipto. Pe nge Ekipto, Ne-
Halang hekerkereng ia i ke poi hote
merakulo mur. Pe poia hel pule
nenge tei tele nga ruach nenge ene
Ruach Remenmen. Pe pule nga ich
sana lomona nge teii ia ke hesinga iri
ana non kina nai (40).
37 ✡ "Pe Moses nei, i sipona laka
hele ke teke, 'NeHalang lape kulosia
hetatalonga e nge mange iau ke lape
at. Pe hetatalonga nem, i mele e nge
imo pengpeng.'
38 ✡Pe ana Moses laka nenge tu
luluch nge rera tete mur nga ich sana
lomona, pe NeHalang nena angkelo
hele lala nge i, nga hengene nenge
Sinai. Pe i nge mene NeHalang nena
helenga urana toto ngana nenge
maulinga ana pe tunge at nge ita.
39 "Pe ero! Ratete mur lemeria ero
nge te longo lange i. Te hile hote i
iange lemeria toto nge tela mule nge
Ekipto.
40 ✡Ke pomalam te hele lange Aron
ke te teke, 'O ume hote ara ae tapuna
e ke imuka nge ita ol. Iange Moses
nenge mene hote ita nge Ekipto koi,
ta eteia la ngana ero ol!'
41 ✡Ke nga etue neu, te les hote ae
tapuna e nge nakuna pomalaka nga
pulumakau tuna. Pe te tunge reria
tunginga mur pe te heto hekeke aria
soke ae tapuna nenge iri siporia te
ume hote nga peria.
42 ✡Pomalam, NeHalang hul patan-
gana lange iri pe iri te heto heke itoch
mur, pe teio pe chaia nga tapa sana.
Pe poinga nenge te poia nem, pete
tote hetatalonga mur tehas ngaria
nenge te teke:

" 'Imo hana nenge Israel!
Hesinga iri ana non kina nai (40)
nenge atu manaia nga ich sana
lomona nem,
a hununе pulumakau pe sipsip
mur,
ke a teke lemo tunginga mur nenge at
nge iau.
Pe tunginga nemur, at nge iau
ero toto.

✡ **7:28:** Exo 2:14 ✡ **7:29:** Exo 2:21-22; 18:3-4 ✡ **7:30:** Exo 3:1-10 ✡ **7:35:** Exo 2:14 ✡ **7:36:** Exo 7:3; 14:21; Num 14:33 ✡ **7:37:** Deu 18:15 ✡ **7:38:** Exo 19:3 ✡ **7:40:** Exo 32:1 ✡ **7:41:** Exo 32:2-6 ✡ **7:42:** Amo 5:25-27

43 Amo soke Molek, nenge imo
sipomo aume hote,
laka nena pelpele ana as palaun-
gana nenge a takis rerere nem.
Pe itoch Repan opene laka nenge a
takis rerere nem pule,
amo soke itoch nenge a heto
hekeke.
Imo, a heto hekeke ae tapuna nemur
nenge imo sipomo ales hote iri.
Ke pomalam, lape e kulos hote imo ke
a ume
ke a amnei amo nga kileng tau
ngana e.
Ana kileng, lape ai ke a hile kileng
Papilon pe ala toto.'
44 "Iok, nga etue nenge ratete mur
tetu nga ich sana lomona, te umeia
NeHalang nena pelpele ke nanas tau
pengpeng ia opene nenge NeHalang
henonoua lange Moses.
45 ✡Iok, ita ratete mur te mene
loloune pelpele nem nge tetemeria
mur, pe Iosua i muka nge iri kela
te mene ich. Ich neu, hana lomon-
mona ngana mur te tuia mukam. Pe
nga etue nenge ratete mur iriul Io-
sua tela, NeHalang helope hote hana
lomonmona ngana nemur pe iri te
mene ich nem sapele. Pe te hemes
heke mule pelpele nem nga ich neu,
pe tu ke mala toto ke langa Teuit ana
etue.
46 ✡Pe NeHalang poi ke urana toto
lange Teuit. Pe Teuit hetalaulau
lange NeHalang pe hele ke teke lape
umeia Iakop ana soke NeHalang na
pele urana toto ngana e.
47 ✡Pe ero. Nga hoena toto ol,
Solomon hemes heke NeHalang nena
pele palaungana nem.
48 "Pe NeHalang Nge I Soke Nga Lut
Toto, tu teu nga pele nenge hana te
umeia nga peria ero. Ke pomanga
hetatalonga hele ngana nge hele ke
teke,
49 ✡ " 'Non Soke NeHalang hele ke
teke,
Mullik nenge eare pe enau ele
kileng lochloch ngana nga ich,
ngana kou tu nga lut nga tapa.
Pe ich nei apek munna nge etal
hekeke ia.
Ke imo mam a teke a umeia lek pele e
nge mere?
Pe lape kileng unne nenge lape e
arare ia, tu langai?
50 Pe iau ma nenge e ume hote ure
lochloch ngana nemur mam.' "
51 ✡Iok, Stipen hele lange hana
papalauna nemur ke mai, "Imo
hana nemur, a longo ole tototo
iam! Letemo pe ramamo hit toto ke
pomange hana nenge lemeria ero
toto NeHalang. Pe talngamo nemur,
tehit toto nge te longe NeHalang nena
helenga mur! Apoi ke pomalaka nge
lemo tete mur toto, ke lememo ero
toto nge a longlonge Opepengpeng
nena helenga mur.
52 ✡Nge nike, NeHalang nena hetat-
alonga mur te haliu ke te teke, lape
NeHalang i sipona nena none nge
pengpeng toto lape at. Pe imo lemo
tete mur te hun lapue hetatalonga
nemur. Pe heueu nei, imo sipona
a tunge NeHalang nena non nenge
hetatalonga mur te helele ia nem, ke
langa hana porekreke ngana mur pe-
ria, ke te hune i ke mete lo.
53 Imo sipomo a mene NeHalang
nena hotonga mur nga NeHalang
nena hekulkulonga mur peria. Pe
pomere nenge a nanasia ero?"

Tetamal Hune Stipen

54 Iok laol, Stipen na helenga ne-
mur poia hana papalauna nemur ke
leteria inin toto, pe te hala hit ngin-
giria nenge lape te hun tote i ol.
55 ✡Pe Opepengpeng teu ke muta
toto nge Stipen, pe nau haka langa lut
nga tapa, pe esia NeHalang na hemal-
malinga nge tualeme ke palaungana
toto, pe esia Iesus nge mes nga NeHa-
lang ilina ele nenge tamalmal.
56 ✡Ol pe Stipen hele, "A longo at,
e esia kue matana nenge langa lut
nga tapa pau kou tu pa neu. Pe Non
Tuna pule, ngana pau kou mes nga
NeHalang ilina ele nenge tamalmal."

✡ **7:45:** Jos 3:14-17 ✡ **7:46:** 2Sa 7:1-16 ✡ **7:47:** 1Ki 6:1-38 ✡ **7:49:** Isa 66:1-2 ✡ **7:51:** Isa 63:10
✡ **7:52:** Mat 23:31 ✡ **7:55:** Psa 110:1 ✡ **7:56:** Kol 3:1

57 Hana papalauna nemur te longe
Stipen nge hele ke mau, pe te alngaria
haka ke soke toto. Pe tepoi ele tal-
ngaria nga peria mur pe te song ke te
latau pengpengia Stipen ke te laua i.
58 Ol pe teole hote i langa kileng neu
ana mapuo patangana, pe te talun
ke te tamal sapelpele ana um. Pe
iri hana nenge tetua tettele Stipen
nga helenga mur, tepoi hote reria
hengeron sasase ngana mur, pela
tetal sue nga kol kulpo e apena huna
ke nauele iri. Ana non ene laka Sol.
59 Iok, hana nemur te tamalmalia
Stipen pe i hetalaulau ke mai, "Non
Soke Iesus, o mene heke opek lange
iong."
60 ✡Ke het pe tualou sio pe alngana
haka ke soke toto ke mai, "Non Soke
o tuacholia poinga poreke ngana nei
lange iri ero!" Stipen hele ke mau ke
het pe mete sapele.

8

1 Pe Sol esia poinga nenge hana
nemur te tamal hune Stipen ke mete,
pe teke pengpeng toto nga matana.

Sol Heporeke NeHalang Nena Hana Mur

Iok, nga etue nenge te hune Stipen
ke mete, te talun sapele ke hep-
oreke tote NeHalang nena hana mur
lochloch nge Ierusalem. Ol pe hehei
pe hana lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge Iesus, te ua parai ke
tela nga kileng mur nge Iutea pe nge
Samaria. Pe Iesus na hekulkulonga
nemur mana tetu ol.
2 Pe atong hana hel nge te nanas
tau tototo NeHalang lemene ngana,
tela ke tealo hite Stipen koluna, pe te
tangia i ke halang.
3 ✡Pe Sol poi poreke tote NeHalang
nena hehei pe hana mur. Ana non
iteu nga pele elle pe elle ke takrung
hote hehei pe hana, pe la tal teua iri
nga tuele au ngana.

Pilipus Haliu Nge Samaria

4 Iok, iri nenge te ua parai neu, te
haliu hote NeHalang nena helenga
mur nga kileng nemur nenge te tuia.
5 Iok, Pilipus langa kileng e nge
Samaria pe haliu hote Iesus nge i
Kristus.
6 Hulua halang toto te longo ke nek
toto nga Pilipus nena helenga mur.
Te longe i nge helele pe te esia mer-
akulo mur nge Pilipus poi hototo iri.
7 Pilipus poia uneinei halang ke te
alngaria haka ke soke toto, pe te iuch
hot nge hulua halang ke tela. Pe iri
nenge aperia ele mete pe aperia lul te
urana mule.
8 Ol pe iechinga palaungana toto
lohot nga kileng neu.

Simon Nenge Popoi Ure Paluna

9 Pe none nge ene Simon tu nga
kileng neu. Ana non popoi ure
paluna pe herura ia hehei pe hana pe
heto heke tote i ke teke i non palaun-
gana.
10 Pe hana papalauna pe hehei pe
aina kinkino ngana mur te longo ke
nek toto langa ana non nena helenga
mur, pe leteria manmanna nge i.
Ol pe te hele, "NeHalang nena kerk-
erenga palaungana toto koi tunge
non nei."
11 Hehei pe hana te kerkereng toto
ke te nanasia i, iange kokoes mana
popoia nena ure paluna nemur pe
hulua ramaria song raraia ke halang.
12 Iok laol, Pilipus at pe haliu hote
helenga urana toto ngana nenge
Iesus Kristus pe NeHalang nena
naualanga pe nekinga. Haliu hote
pe hehei pe hana lochloch leteria
manmanna pe te henun sapele iri.
13 Pe Simon neu pule, letena man-
manna nga helenga nemur pe mene
henuninga pule. Ol pe koko man-
mana nge Pilipus ol. Pe esia mer-
akulo halang, pe ure papalauna hel
pule nge Pilipus popoia pe letena tu-
anin rara ke halang.
14 Iok, Iesus nena hana mur nenge
tetu nge Ierusalem, te longo nge iri
nenge Samaria te mene NeHalang

✡ **7:60:** Luk 23:34 ✡ **8:3:** Ume 9:1, 13; 22:4; 26:9-11

nena helenga lo. Pomalam te kulosia
Petrus iri nai Ioanes lange iri.
15 Iok, iri nai tela ke te lohot
pe, te hetalaulau lange NeHalang
ke hekulo sue Opepengpeng lange
Samaria mur.
16 Iange iri te mene Opepengpeng
ero kura. Te mene mene henuninga
nem nga Non Soke Iesus ene.
17 ✡Iok, Petrus iri nai Ioanes te het-
alaulau ke het pe tetal heke peria nge
iri ke te mene Opepengpeng.
18 Ol pe Simon esia hana nemur
nge te mene Opepengpeng, nga etue
nenge Petrus iri nai Ioanes tetal heke
peria nge iri. Pomalam, mene um-
tutuna pe tunge lange Petrus iri nai
Ioanes
19 pe hele, "Imo nai a tunge kerk-
erenga nem at nge iau pule. Ke nenge
teke etal heke perik nge mele, mele
nem mene Opepengpeng pule."
20 Pe Petrus lohaka pe hele, "Iong
lape ola ke ohet luluch nga lem umtu-
tuna nem nga oan remenmen ngana.
Mele pele olia tunginga nenge at nge
NeHalang nga umtutuna ero!
21 Pe iong, lem unne ero toto pule
nge o hele teu ia at nga ume nei.
Iange iong, letem ma ke pengpeng
nga NeHalang matana ero toto.
22 O hulia letem nga lem poinga
poreke ngana nemur pe o hetalaulau
lange Non Soke ke letena porekeia
iong nge letem tu mana nga poinga
poreke ngana nemur.
23 E hele ke mai lange iong
iange onau lele tote NeHalang nena
tunginga nei. Ke nga letem toto, o
teke opoi ke mange imem. Pe poinga
poreke ngana lau hit tote iong laka
nga onau lele ngam nem."
24 Ol pe Simon tuacholia Petrus ke
mai, "Imo nai a hetalau ak lange Non
Soke ke ure e nge pomanga imo nai a
heleia nem, lohot nge iau ero."
25 Iok, Petrus iri nai Ioanes te haliu
hote Non Soke nena helenga pe te
hele lange hehei pe hana nga ure ne-
mur nenge Non Soke poia lange iri ke
ulolo. Ke het pe iri nai tela mule nge
Ierusalem. Pe nga tela mule ngaria,
te haliu hote helenga urana ngana
nga kileng kinkino ngana halang nge
Samaria.

Pilipus Pe Non Itiopia E

26 Ol pe Non Soke na angkelo e hele
lange Pilipus ke teke, "O lohaka pe oi
ke ramam sio langa kue nenge song
nge Ierusalem kela nge Kasa." Kue
nei, nga etue nei, tei ia ero ol.
27 Laol pe Pilipus lohaka pe i kela
sapele. Pe nga kue neu, saolia non
soke e nge nauelele hei soke Kantasi
nena umtutuna mur. Pe hei soke
nem nauele kileng nenge Itiopia. Pe
nena non soke neu, lange Ierusalem
ke heto hekeke NeHalang.
28 La ol, ana non teke la mulmule
lo. Pe are teu nga arenga e nenge
oriong mur te takrungrunge pe sis
olole alalaha nenge hetatalonga Isa-
ias hasia.
29 Pe Opepengpeng hele lange Pili-
pus ke mai, "Oi ke ola rochroi toto nga
arenga neu."
30 Ol pe Pilipus song kela rochroi
toto pe longe non neu nge sisisia
alalaha neu nenge hetatalonga Isa-
ias. Pe Pilipus ontei sapele ke mai,
"O eteia ure nenge o sisisia nem luna
pule laka?"
31 Pe ana non hele, "Ke lape e eteia
ke mere? Nenge teke mele hele
urume at nge iau laka lape e eteia. Pe
nei ero i." Ol pe non neu hele lange
Pilipus ke haka lange i kela are luluch
nge i.
32 ✡Helenga nemur nenge non soke
neu sisisia nga alalaha neu tang ke
mai koi,
"Ana non heleia helenga unne e ero
toto.
Hanna hit mana pe maluch mana
ke pomanga sipsip nenge te tak-
isia kela te hunune.
Pe pule maluch mana ke manga sip-
sip tuna
nenge te ut susue pulpunna.
33 Te hemeia i pe mele mes luluch ke
halaua i ero.

✡ **8:17:** Ume 19:6 ✡ **8:32:** Isa 53:7-8

Tutuna mur lape iri ero ol iange
te hune ke mete lo."
34 Non soke neu sisia helenga nemur ke het pe onteia Pilipus ke mai,
"O hele at nge iau mukam, hetatalonga nemai heleleia itei nemai?
Heleleia i sipona kai, ma mele e
pule?"
35 Ol pe Pilipus hele hote helenga
urana toto ngana nenge Iesus lange
non neu. Pe talun ke hele nga helenga nemur nenge non neu i sipona
sis hote nga alalaha nenge hetatalonga Isaias.
36 ✡Iok, te song ole ke te lala pela
te lohot nga kileng unne nge ana ech.
Pe non soke neu hele lange Pilipus ke
teke, "O naula, ech i loi. O henune iau
ol. Ute pele poi ele iau nge e mene
henuninga ero."
[
37 Pe Pilipus hele, "Nenge teke
letem manmanna toto, lape e henune
iong."
Pe non neu tuacholia ke mai, "Iau,
letek manmanna toto nge Iesus Kristus nge i NeHalang tuna."]
38 Iok laol, non soke neu hele lange
hana nemur nenge te songongia oriong nemur ke tetak ele iri ke temes.
Pe iri nai Pilipus te i sio langa ech neu
kela Pilipus henune i.
39 Iri nai tei hot nga ech neu
pe ueiuei mana NeHalang opene
mene tote Pilipus ke non neu kolkol
sapelpele. Ol pe ana non lohaka mule
ke nanas mule kue neu pe iech ole ke
laol.
40 ✡Pe Pilipus la ke lohot nge Astot
pe talun sapele ke hele hote helenga
urana ngana lange hehei pe hana nga
kileng lochloch ngana nga lamau, ke
ramana ole lange Kaesarea.

9

Sol Hulia Letena
(Ume 22:6-16; 26:12-18)

1 ✡Pe nga etue neu, Sol hele ke kerkereng toto ke teke lape hun lapue Non
Soke nena hana mur. Ana non, lange
tunginga mur aria soke
2 pe hele lange i ke hasia alalaha
mur. Ke alalaha nemur rongo heke
hana nenge te mukmuka nga Iuta
mur reia hetoronga ana pele mur nge
Tamaskus. Pe alalaha neu tehas ia
ke te teke, Sol tango rere hehei pe
hana nenge tetu teu nga tuluk nenge
Esinga Tele pe teke hottaua iri, kale
hite peria pe laia iri kela tal teua iri
nga tuele au ngana nge Ierusalem.
3 Iok laol, Sol lohaka nge Ierusalem
pe la sapele nge Tamaskus. Sol i
kela rochroi nge Tamaskus pe ueiuei
mana lemenge palaungana e tua nga
tapa pe at tualeme hite i.
4 Ol pe Sol losio ke langa ich pe
longe helenga e ke pomai, "Sol, Sol,
pomere nenge opoi poreke iau ke pomam?"
5 Pe Sol hele, "Non Soke, iong itei
nemam?" Pe non neu hele, "Iau
Iesus. Iau laka nenge opoi porekreke
iau nem.
6 Heueu nei, o lohaka pe oiteu langa
kileng neu. Pe nga lamau, lape te
hele lange iong nga utar nenge lape
o poia."
7 Pe hana nenge tela luluch nge Sol
neu, te rura toto nga ure neu nge
lohot pe reia helenga ero ke temes
mana ol. Iri pule te longe none nge
hele, pe te kolkolia ana non.
8 Iok laol, Sol lohaka ke mes pe teke
nau pe ero, kolkol toto. Matana nai
ape ke teau ala mana. Pomalam hana
nemur tera hite i nga penna pe te
apea i ke iriul tei teu lange Tamaskus.
9 Pe Sol matana hit ke etue mol pe
ngau pe inia ute e ero toto.
10 Iok, nge Tamaskus, Non Soke
nena none tu. Ana non ene laka
Ananias. Pe Ananias nau openene ia
Non Soke nge iua i ke teke, "Ananias!"
Pe i tuacholia ke teke, "Non Soke,
utar?"
11 Pe Non Soke hele lange i ke mai,
"O lohaka pe ola nga kue nenge ene,
'Kue Pengpeng'. Pe ola nga Iutas na
pele pe o ontei rere none nge na nge
Tarsus. Ana non ene laka Sol, pe i la
hetalaulau.

✡ **8:36:** Ume 10:47 ✡ **8:40:** Ume 21:8 ✡ **9:1:** Ume 8:3

12 I, matana hit pe nau opene pule
ke esia none nge ene Ananias nge iteu
lange i ke tal heke penna nge i, pe hele
lange i ke teke nau mule."
13 Ol pe Ananias tuacholia Non
Soke nena helenga ke mai, "Non
Soke, iau e longe helenga halang toto
nge non nei. I, poi poreke totote lem
hana mur nge Ierusalem.
14 Pe heueu nei, tunginga ana hana
mur aria papalauna mur, te longele
Sol ke te teke, Sol at ke mene hehei
pe hana nga kileng nei nenge te het-
alaulau pe te heto hekeke iong."
15 ✡Pe Non Soke hele lange Ananias
ke mai, "Ola! Non nem e henonou
hote i ke lek non i lo. I lape lake
haliu hote ek lange hana lomon-
mona ngana mur pe nge aria sok-
soke ngana mur pe nge Israel mur
lochloch.
16 ✡Ke nga iau ek mana, i lape tak-
isia melmelenga pe ure meena ngana
halang lape lohot nge i."
17 Iok laol, Ananias i la pe la ke i
teu sapele nga pele neu. Pe tal heke
penna nge Sol pe hele lange i ke mai,
"Tik Sol, Non Soke Iesus nenge lohot
nge iong nga kue nenge oi atat ia
nem, ngana koi nenge kulosia iau ke
eat nge iong nei. Ke pomalam lape
onau mule pe Opepengpeng muta
nge iong."
18 Ananias hele ke mau ke het pe
ueiuei mana ute e nge pomanga ruo
kilkilana nge maele Sol matana, losio
pe Sol es ke nek mule sapele. Ke het
pe Sol lohaka pe mes haka pe mene
henuninga.
19 Iok, Sol ngau ke het pe amneia i
nge kerkereng mule.

Sol Haliu Hote Helenga Urana Ngana Nge Tamaskus

Iok, Sol tu luluch nge Non Soke
nena hana mur nge Tamaskus ke ana
etue hel pule.
20 Tu pe langa hetoronga ana pele
mur nenge Iuta mur pe haliu hote
Iesus, ke teke, "Iesus i NeHalang
tuna."
21 ✡Hulua lochloch te longe i nge
hele ke mau, pe te rura toto pe te hele
ke te teke, "Aina! Non nenge hunune
Iesus nena hana mur nge Ierusalem
iam lom. At ngana nem, at ke lololoch
Iesus nena hana mur pullo la. Ke
lalaia iri nge tunginga ana hana mur
aria papalauna mur nge Ierusalem."
22 ✡Pe ero. Sol hetoro ngana song ke
kerkereng toto pe palaungana toto ol.
Pe halot tote helenga lange Iuta mur
nenge tetu nge Tamaskus ke mai,
"Iesus i Mesias nenge NeHalang ku-
losia ke at mene mule nena hana mur
lochloch." Pe Iuta nemur te longe Sol
na helenga pe na helenga ma hoa iri.
Pomalam te hetakine i nga helenga
unne ero toto.
23 Iok, etue halang lalo pe Iuta mur
te eukirau pe tetal helenga ke te teke
te hune Sol.
24 Pe ero. Sol longo rusia utar
nenge te teke te popoia ke het lo.
Iok, Iuta mur temes ke tenau ala Sol
ke nek toto nga kileng neu ana kue
matana mur, ke te teke te hunune i.
Kokoes mana temes ke tenau alala,
nga sinanga pe nga miliko pule.
25 ✡Pe ero. Sol nena hana mur hel
te mene i nga miliko ke te haka langa
kileng neu ana mapuo ona, ke te teke
te halaua i ke uahot nga kileng neu.
Pomalam te hele lange i ke are teu
nga chasang palaungana e. Ol pe te
heon ole sue i nga mapuo neu hilina
ele nenge hile hot, ke sio langa ich pe
ua sapele.

Sol Lamule Nge Ierusalem

26 ✡Iok laol, Sol lange Ierusalem ke
teke koko teu luluch nge Iesus nena
hana mur. Pe Iesus nena hana mur
te mataua i. Iange iri, leteria man-
manna ero nga nenge te teke, Sol
hulia letena pe lohot ke i Iesus nena
non lo.
27 ✡Ol pe Parnapas at pe nene Sol
lange Iesus nena hekulkulonga mur.
Pe nana urume Sol nge esia Non Soke
nga kue pe Non Soke hele lange i. Pe

✡ **9:15:** Ume 26:2, 6; 27:24; Rom 1:5 ✡ **9:16:** 2Ko 11:23-28 ✡ **9:21:** Ume 8:3 ✡ **9:22:** Ume 18:28
✡ **9:25:** 2Ko 11:32-33 ✡ **9:26:** Kal 1:17-19 ✡ **9:27:** 1Ko 9:1

pule Parnapas nana urume Sol nge haliu ke kerkereng toto nga Iesus ene nge Tamaskus.

28 Iok laol, Sol tu luluch sapelpele nge Iesus nena hekulkulonga nemur. Pe iteu pe ihot ia ana seilil nga pele lochloch ngana nge Ierusalem ke haliu hotote Non Soke ene ke soke toto.

29 Ol pe Iuta mur nenge te helele helenga Krik te teke te hune i, iange hele lala nge iri pe iriul ke te hemes haka helelia helenga.

30 Iok, iri nenge leteria manmanna nge Iesus te longe ke mau pe te tau hote Sol lange Kaesarea pe te kulosia i ke la sapele nge Tarsus.

31 Ke hulua lochloch ngana nenge te ekiraurau nga Iesus ene nge Iutea pe nge Kalelea pe nge Samaria tetu ke nek mana ol. Iange mele hel nge teat ke tepoi poreke iri ero ol. Pe Opepengpeng hekerkereng ia iri pe halaulaua iri. Pe hulua halang te koko teu nge iri ke iri halang toto ol. Pe te nanasia poinga nenge tetal sio mene iri nga Non Soke matana.

Petrus Lange Lita Pe Iopa

32 Petrus i ke langa kileng lochloch ngana, pe pule lake nau tote Ne-Halang nena hana mur nga kileng nenge Lita.

33 Pe nge Lita, none nge ene Aeneas tu. Ana non ma manmana nga hete ke hesinga iri rahtele mol, iange singina mete lochloch.

34 Ol pe Petrus hele lange i ke mai, “Aeneas, Iesus Kristus hemaul mule iong ke o urana mule lo. O lohaka pe olou heke lem manga ol.” Petrus hele ke mau ke het, pe ueiuei mana Aeneas lohaka sapele.

35 Pe hulua lochloch ngana nga kileng nenge Lita pe Saron, te esia non neu nge urana mule, pe leteria manmanna nge Non Soke.

36 Pe nge Iopa, heie nge letena manmanna toto nge Iesus tu. Ana hei ene laka Tapita. Pe nga helenga Krik te hetue i ke ene Tokas. Hei neu kokoes mana halaulaua hehei pe hana nenge reria ure ero.

37 Pe nga etue neu pengpeng haleles mene ana hei pe mete. Iok, telome koluna pe te talue nga nena pele letena e nga lut.

38 Iok, kileng nenge Iopa, tuke rochroi mana langa kileng nenge Lita. Pe iri nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe nge te teke Petrus kou tunge Lita. Pomalam, te kulosia hana nai ke tela pe te tunge helenga nei lange i. Te teke, “Kole, oat luluch nge imem ke itaul tala ke ueiuei mana.”

39 Iok laol, Petrus lohaka pe la luluch sapele nge iri. Petrus lake la puris pe te mene i ke tei haka langa pele letena nenga lut. Pe hei pakar mur lochloch ngana teat ke temes ite i pe te tangtang ol. Te tangtang pe te henonoua Petrus lala nga hengeron mur pe malenga mur, nenge Tokas umemeia iri nga maulul ngana.

40 Ol pe Petrus kulos hot sapele iri lochloch ngana nga pele letena unne neu, pe tualou sio nga palana pe hetalaulau ol. Ke het pe, nau langa hei neu koluna pe hele ke mai, “Tapita, o lohaka!” Ol pe hei neu matana charchara, pe esia Petrus pe are haka sapele.

41 Iok laol, Petrus rahit heke hei neu nga penna, pe halaua i ke mes haka. Ke het pe Petrus iu lange iri nenge leteria manmanna nge Iesus, pe hei pakar mur ke teat. Teat ol pe eteia hei neu nge maul haka mule lange iri, pe tung mule lange iri.

42 Iok laol, ure nenge Petrus poia neu, ana helenga song ke hulua lochloch ngana nge Iopa te longe. Pomalam, hulua halang leteria manmanna nge Non Soke.

43 Iok, Petrus tu nge Iopa ke etue halang toto. Pe i tu luluch nge none nge ene Simon. Pe Simon ana ume nenge lome pulumakau pe sipsip mur uliria.

10

1 Nge Kaesarea, none nge ene Kornelius nge tutu. I non nenge i muk-

muka nga palinga hel ana hana mur nge Itali.

2 Ana non pe na pele ngana mur te matau tote NeHalang. Pe kokoes hetalaulau pe halau tototo Iuta mur nenge reria ure ero.

3 Nga etuene e nga ulei, chaia matana pallele lo pe Kornelius nau opene ia NeHalang nena angkelo nge at nge i pe hele, "Kornelius!"

4 Kornelius nachnei ia i pe matau toto pe ontei, "Non Soke, pomere mai?"

Iok, angkelo hele lange Kornelius ke pomai, "NeHalang longe lem hetalaulaunga lo pe iech toto nga lem poinga nenge o halaua iri nenge reria ure ero. Pe i letena metene kura.

5 Heueu, o kulosia hana hel ke tela nge Iopa pe te tango rere none nge ene Simon. Ene nei ngana laka, Petrus. Pe te hele lange i ke at.

6 Ana non tutu nga pele nenga none nge ene Simon pule. Pe i rahite ume nenge lomlome pulamakau ulina. Na pele mes nga ruach ilina."

7 NeHalang nena angkelo hele ke het, pe Kornelius iua nena ume ana hana nai luluch nge palinga hel ana none. Palinga hel ana non nem, i non nenge nanas tau tote NeHalang nena poinga mur.

8 Iua hana mol nem pe hele urume ure lochloch nenge lohot. Ke het pe kulosia iri ke tela nge Iopa.

9 Pomange rou, chaia matana heurunga pe hana mol nem te heroi hot lange Iopa. Pe nga etue neu pengpeng, Petrus haka nga pele ona ke hetalaulau.

10 Petrus mete ana pe teke ngau. Te tatatal ngaunga kura, pe Petrus nau opene ia ute nge hot nge i.

11 Pe esia tapa sana nge alchach pe malenga palaungana sio at. Pe ute e rahite ana oro henel ke pongponga ke sio at nga ich.

12 Pe huros lochloch ngana tema teu nga malenga nem. Huros nemur nenge aperia henechnel pe nemur nenge pomanga hole pe hilimo pe ngie mur tema teu pule.

13 Pe helenga e lohot nge Petrus pe hele, "Petrus, o lohaka pe o hune huros nemur ke o ngaua iri."

14 ✡Petrus tuacholia helenga ke pomai, "Non Soke, heo ngana toto nge e ngaua huros nenge muna pe lemlem ero."

15 ✡Helenga hot henei ngana mule ke pomai, "Ure nenge Non Soke ume ia ke lemlem pe urana, o hetue ke muna pe poreke ero."

16 Ure nei hot hemol pe ueiuei mana pe malenga neu haka la mule nga lut nga tapa.

17 Petrus letena tuanin rara ia nau opene ngana nem luna kura, pe hana nenge Kornelius kulos ia iri te puris pe temes nga pele matana lo. Iange iri te onteitei ia hana hel nga Simon nena pele.

18 Pe Kornelius na hana nemur teiu lange iri pe te onteia iri, "Simon nenge ene e pule Petrus, ngana kau tutu mau?"

19 Petrus letena tuanin rara ia opene ngana kura pe Opepengpeng hele lange i, "Hana mol kou, te tango rerere iong.

20 Ke o lohaka pe osio la ke ola luluch nge iri. O matau ero iange iau sipok e kulos ia iri."

21 Petrus sio la pe hele, "Non nenge a tango rere, ngana koi. A at ke a potar?"

22 Pe hana nemur te tuacholia, "Kornelius, non nenge mukmuka na palinga hel ana hana mur, kulos ia imem ke moat. I non urana ngana ia pe matautau nena nge NeHalang. Iri lochloch nenge Iutea te hele ia i ke teke non urana ngana ia. Pe NeHalang nena angkelo e hele lange i ke teke iong oat nga nena pele ke longo langa lem helenga."

23 Ol pe Petrus mene teua iri ke tema nge i.

Iok, pomange rou Petrus pe hana hel pule nge Iopa te koko luluch sapele nge iri.

✡ **10:14:** Lev 11:1-47; Ezk 4:14 ✡ **10:15:** Mak 7:15, 19

24 Pe nga etue naingana te lohot
nge Kaesarea. Pe Kornelius euki-
raua pekngana mur pe alona mur
nga nena pele ke te kulele hana ne-
mur nenge Kornelius kulosia iri ke
tela taua Petrus.
25 Iok, Petrus teu ke lala nga pele
letena pe Kornelius song kela tamal
sue i nga Petrus apena huna pe tu-
alou sio lange i.
26 ✡Pe Petrus hele, “Omes haka, iau
non mana ke mange iong i.”
27 Petrus hele lala nge Kornelius pe
i ke teu lala nga pele. La pe saol haka
nge hulua lochloch ngana nemur nga
pele letena.
28 Pe hele lange iri ke pomai, “Imo
sipomo a eteia lo ke Iuta mur re-
ria hotongo hele ke teke iri nenge
Iuta tetu ke te kangkanga nge hana
lomonmona ngana mur. Pe nei ol,
NeHalang henonou hot tote at nge
iau ol ke teke, E hetue mele ke muna
pe lemlem ero toto.
29 Ke ngana laka nenge o hekulo ak
pe e lohaka ke ueiuei mana ke eat.
Iok, e onteia iong ol, pomere nenge o
hekulo ak ke eat mai?”
30 Pe Kornelius hele, “Etue iri mol
kou lalo pe kileng nakuna pomai. Pe
iau e hetalaulau nga lek pele letena
nga ulei. Ol pe none nge nena
hengeron hussu pe sina ala toto mes
hot mana nga matak,
31 pe hele, ‘Kornelius! O hetalaulau
pe NeHalang longe ke ulolo. Pe pule,
esia lem poinga nenge o popoia lala
nge iri nenge reria ure halang ero.
32 Ke pomalam o kulosia mele
lange Iopa ke lataua none nge ene
Simon Petrus. Ana non la tu luluch
nge none pule nge ene Simon, nenge
ana ume nenge nauelele huros mur
singiria. Reria pele laka tu rochroi
langa ruach ilina.’
33 Pomalam e hekulo am sapele. Pe
iong o poia nga poinga urana ngana
ke oiat. Ke heueu nei, ita lochloch
tames nga NeHalang matana koi, pe
mo kulala mana nge mo longo nga
utar nenge NeHalang hele ke teke oat
ke o hele hote.”

Petrus Nena Helenga

34 ✡Ol pe Petrus lohaka pe hele, “Oe,
nei ol e eteia ke NeHalang poia hulua
lochloch nga kileng lochloch ngana
ke elle mana.
35 NeHalang poi ke urana lange iri
lochloch ngana nenge te mataua Ne-
Halang pe te nanas tau tote i, NeHa-
lang lape iech mana nge mene mule
iri.
36 Imo a eteia helenga nem nenge
NeHalang hesongia lange Israel mur
lo. Ana helenga urana toto ngana
nenge Iesus Kristus i Non Soke, pe
i palaungana toto pe nauele ure
lochloch.
37 ✡Imo a eteia ure palaungana
nem nenge lohot nge Israel. Talun
laka nge Kalelea, nanasia henuninga
nenge Ioanes haliu hote.
38 ✡Pe imo a eteia Iesus nenge
Nasaret. NeHalang hemuta ia i nga
Opepengpeng pe hekerkereng tote i.
Pe ana non i rara nga kileng mur pe
popoia poinga urana ngana mur. Pe
hemasmas ia iri nenge Non Poreke
ngana rahite ke kerkereng. NeHa-
lang tu toto nge Iesus ke ngana laka
popoia ure nemur.
39 “Imem mo esia nga matamem,
ure nemur nenge Iesus popoia nge
Israel pe nge Ierusalem. Te hune i
nga ana manga toto ke mete.
40 Pe nga etue mol ngana nga
ana metenga nga hoena, NeHalang
hemaul heke mule i ke hana hel te
esia i.
41 ✡Hana lochloch te esia i ero.
Imem toro nenge NeHalang hesilei
hote nike. Ke imem mo esia i nga ana
metenga nga hoena pe mo ngau pe
mo in luluch nge i.
42 ✡Pe hele at nge imem ke mo haliu
hote na helenga urana toto ngana
lange hehei pe hana. Pe tunge ume
palaungana nenge mo hele ke Iesus
i sipona NeHalang nena non toto
nenge lape nau teu nga hehei pe hana

✡ **10:26:** Ume 14:13-15; Hem 19:10 ✡ **10:34:** Deu 10:17; Rom 2:11 ✡ **10:37:** Mat 4:12-17 ✡ **10:38:** Mat 3:16; Luk 4:17-21 ✡ **10:41:** Luk 24:42-43; Ume 1:8 ✡ **10:42:** Ume 17:31; 1Pi 4:5

lochloch reria poinga mur. Iri nenge te maulul pe iri nenge te mete lo.
43 ✡Hetatalonga mur lochloch te hele urume i ke te teke, Nga Iesus ene, iri lochloch nenge leteria manmanna nge i lape NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto."
44 ✡Petrus helele kura pe Opepengpeng sio at pe hemuta ia iri lochloch nenge te longlonge helenga nem.
45 Iuta mur hel nenge leteria manmanna nge Non Soke, nenge te koko luluch nge Petrus te rura. Iange te esia hana lomonmona ngana mur nge NeHalang hekule Opepengpeng ke rongo heke iri ke pomanga hemuta heke nge imem pule.
46 ✡Pe te longe iri nge te helele ia helenga nge altoto pe te heto heke Non Soke ene.
47 Ol pe Petrus hele, "Itei nenge heo ele ech nenge te henune hana nemur? Iange iri te mene Opepengpeng ke pomange ita."
48 ✡Pomalam hele ke kerkereng ke te henune iri nga Iesus Kristus ene. Ol pe te hele lange Petrus ke tu luluch nge iri nga etue hel pule.

11

Petrus Lange Ierusalem Pe Hele Urume Utar Nemur Nenge NeHalang Poia Lange I

1 Iok laol, Iesus nena hekulkulonga mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus, te longe helenga e nge te heleia ke te teke, hehei pe hana lomonmona ngana mur, iri pule te mene NeHalang nena helenga ke ulolo.
2 Ke nga etue nenge Petrus la mule nge Ierusalem, iri (Iuta mur) nenge leteria manmanna nge Iesus pe te nanasia poinga nenge teririr us, te hele inin taua i ke pomai,
3 ✡ "O poia poinga utar panenge oteu langa hana lomonmona ngana mur reria pele pe ongau luluch nge iri pamam? Hana nem terir us erochro iam!"
4 Iok laol, Petrus lohaka pe nana hote ure lochloch ngana lange iri ke nek toto. Pe hele,
5 ✡ "Iau etu nge Iopa pe e hetalaulau. Ol pe enau opek ke e esia ute e nge pomanga malenga palaungana, nge sio at nga lut nga tapa. Pe ana ure, te rahit ele nga ana horo mur nge iri henel pe te hesue ke at toto nga matak.
6 Iok, e teke enau teu pe e esia huros mur nenge aperia henel pe nenge nakuria manga hole, pe ngie mur.
7 Ol pe e longe helenga e nge hele at nge iau ke teke, 'Petrus, o lohaka ke ohun am huros ke o ngau!'
8 "Pe iau e tuacholia, 'Non Soke, heo ngana toto iam, nge e ngaua huros nenge muna pe lemlem ero.'
9 "Ol pe helenga neu sio at henei ngana nga lut nga tapa pe hele mule at nge iau ke mai, 'Ure lochloch ngana nenge NeHalang poia iri ke te lemlem, a hetue iri ke te lemlem ero, ero.'
10 E longe helenga neu nge hele at nge iau ke hemol. Ke het pe tetak heke mule ure lochloch ngana nemur la mule nga tapa.
11 "Pe nga etue neu pengpeng hana mol nge te kulosia iri at nge Kaesarea, teat ke te lohot nga pele nenge e tutuia.
12 Pe Opepengpeng hele at nge iau ke teke, 'O matau ero. O koko mana nge iri. Pe titik mur hana rahtele elle nei, tela luluch nge iau kela mo iteu nga non neu na pele.'
13 "Pe ana non, nana at nge imem nge teke esia angkelo e nge mes nga na pele. Pe angkelo neu, hele lange i ke pomai, 'O kulosia hana hel ke tela taua Simon ke at. Ana non ene e pule laka Petrus. I kou tutu nge Iopa.
14 ✡I lape atia helenga e nge iong. Pe nga helenga nem, iong pe hulua lochloch ngana nenge tetu nga lem

✡ **10:43:** Isa 53:5-6; Jer 31:34; Ume 2:38 ✡ **10:44:** Ume 11:15; 15:8 ✡ **10:46:** Ume 2:4; 19:6 ✡ **10:48:** Ume 19:5 ✡ **11:3:** Ume 10:28; Kal 2:12 ✡ **11:5:** Ume 10:9-48 ✡ **11:14:** Ume 16:31

pele nem, lape a mene maulinga nge
koko.'
15 ✡"Iok laol, e talun ke e helele
pe Opepengpeng sioat nge iri ke po-
manga nenge sio at nge ita nga Pen-
tikos ana etue nem.
16 ✡Ol pe letek metene Non Soke
nena helenga nenge teke, 'Ioanes
henune hehei pe hana nga ech pe
imo lape a mene henuninga nga
Opepengpeng.'
17 Ita, letera manmanna nge Non
Soke Iesus pomalam NeHalang tunge
tunginga nem at nge ita. Pe heueu
nei, NeHalang tunge tunginga nem
lange iri pule. Pe iau utar toto nenge
lape epoi ele ume nenge NeHalang i
sipona poia lange iri?"
18 ✡Hana nemur te longe Petrus
nena helenga mur pe leteria maluch
sio mule pe leteria inin ero ol. Pe
te heto heke NeHalang pe te hele,
"Eh! NeHalang teke hana lomon-
mona ngana mur pule, te hulia lete-
ria pe te mene maulinga nge koko."

Hehei Pe Hana Nge Antiok Leteria Manmanna Nge Iesus

19 ✡Iok, iri nenge leteria man-
manna nge Iesus pe ua parai nga
etue nenge Stipen mete, hel tela
toto nge Poenesia pe nga mimio nge
Saiprus pe nga kileng nge Antiok.
Pe nga kileng nemur, te haliu hote
NeHalang nena helenga lala nge Iuta
mur mana.
20 Pe hana hel nge iri, reria nga
mimio nge Saiprus pe nga kileng
nenge Sirini. Iri nemur tela nge An-
tiok pe te haliu hote helenga urana
toto ngana nge Non Soke Iesus lange
Krik mur pule.
21 Pe Non Soke nena kerkerenga
palaungana tu luluch nge iri, poma-
lam hehei pe hana halang leteria
manmanna pe te nanasia Non Soke.
22 ✡Helenga nei, song kela Ne-
Halang nena hana mur nenge
Ierusalem te longe, pomalam te
kulosia Parnapas ke lange Antiok.
23 Iok, Parnapas lake puris, pe es
tote nga matana nga NeHalang ha-
laungana ia hehei pe hana mur nga
lamau. Ol pe iech toto pe hekerk-
ereng ia hehei pe hana ke muteria
tau tote Non Soke pe te nanasia i ke
kokoes.
24 Parnapas i non urana ngana
toto. I, letena manmanna ngana tu
ke kerkereng toto, pe Opepengpeng
tuke muta toto nge i. Ke nga etue
neu, hulua halang toto mule, te koko
teu luluch nge iri nenge leteria man-
manna nge Non Soke.
25 ✡Ke het pe Parnapas lange Tarsus
ke tango rere Sol.
26 Tango rere Sol kela hottaua i pe
mene i ke iri nai tela mule nge Antiok.
Ke Parnapas iri nai Sol tetu luluch
nge NeHalang na hana mur nge An-
tiok pe te hetottore iri halang toto
ke hesinga elle. Ke nge Antiok, iri
nenge leteria manmanna nge Iesus,
te hetue iri hana nenge te lohot nga
mata nenge Kristus pe eria nem talun
pengpeng nge Antioch.
27 Pe nga etue neu pengpeng,
hetatalonga mur hel te lohaka nge
Ierusalem, ke tela nge Antiok.
28 ✡Elle nge iri ene laka Akapus.
Ana non mes haka nga Opepeng-
peng na kerkerenga pe haliu hote
uringa palaungana e nge lape lo-
hot nga kileng lochloch ngana nga
ich. (Uringa nei lohot ke manmanna
nga etue nenge Klatius nauele kileng
nem.)
29 Ol pe Non Soke nena hana mur
te longe helenga neu pe te hele ke te
teke lape te halaua pekngaria mur,
nenge Iutea nga aria ngaunga uruna.
30 ✡Iok, te takiraua umtutuna ke het
pe te tunge lange Parnapas iri nai Sol
ke te laia lange pekngaria nemur nge
Ierusalem, aria almasinga ana hana.

12

Petrus Lohot Nga Tuele Au Ngana

✡ **11:15:** Ume 2:4 ✡ **11:16:** Ume 1:5 ✡ **11:18:** Ume 13:48; 14:27 ✡ **11:19:** Ume 8:1-4 ✡ **11:22:** Ume 4:36 ✡ **11:25:** Ume 9:30 ✡ **11:28:** Ume 21:10 ✡ **11:30:** Ume 12:25

1 Iok, nga etue nem, naungaala ana
non soke ne Herot talun ke heporeke
mata nenge NeHalang.
2 Pomalam, mene Ieims nenge tina
Ioanes ke hune i nga kakop. Pe Iuta
mur te esia poinga nei pe te iech
mana.
3 Ke nga ngaunga matana nenge
Ingatoto ana at, Herot hele ke te laua
Petrus.
4 Te laua i ke het pe tetal teu sapele
i langa tuele au ngana. Pe Herot
hele ke palinga hel ana hana mur
ana tuluk iri henel tenau ele i. Pe
nga tuluk elle pe elle ana hana iri
henechnel ke tenau ele Petrus. Iange
Herot teke Ingatoto ana etue het pe
mene hote Petrus ke ontei hote i nga
hulua mataria.
5 Pomalam, Petrus tumana nga
tuele au ngana. Pe hehei pe hana
nemur nenge leteria manmanna toto
nge Iesus, te hetalaulau ke kerk-
ereng toto lange NeHalang, ke halaua
Petrus.
6 Pomange rou, Herot lape mene
hote Petrus kela ontei hote i nga hu-
lua mataria. Pe nga miliko, Petrus
mamani mana nga palinga hel ana
hana nai tunangaria pe tekale hite
Petrus penna pe apena nge iri nai
nem. Pe palinga hel ana hana hel
pule temes ke tenau ele i nga piunga
matana.
7 Ol pe NeHalang na angkelo lo-
hot, pe lemenge tualeme nga tuele au
ngana letena. Pe angkelo neu, lake
rahite Petrus nga ekena pe hengo
heke i pe hele, “O lohaka ke ueiuei
mana.” Ol pe rur kerkereng ngana
nenge tekale hite nga Petrus apena
pe penna neu, un hot mana.
8 Ke het pe angkelo neu hele lange i,
“O mele am tal pe o heron heke lem ae
ulina.” Pe Petrus poia ure nemur Pe
angkelo neu hele mule lange Petrus,
“Iok, o heron heke lem hengeron
nenge hot ana pe o nanasia iau.”
9 Pe Petrus nanas hot sapele
angkelo neu, nga tuele au ngana. Pe
angkelo neu poia ure neu ke lohot
ke manmanna. Pe Petrus eteia ero
toto. Teke ma nau opene mana ia ure
nemur.
10 ✡Iok, tei hot ke tela pe te saolia
palinga ana hana mur hel pe tela
mana. Te i ke la pe te saolia hel pule
pe iri pule tepoi ele iri ero. Te la
mana. Iok, tei la taua piunga matana
nenge palaungana toto. Pe piunga
matana neu, te chau hite ke kerk-
ereng toto. Pe pule, piunga matana
neu, nau hot la pengpeng nga kue
tana. Tela pe piunga neu, i sipona
olha. Pomalam, tei hot sapele ke
tela. Tei ke sase pol nga kue tana, pe
angkelo neu erue sio sapele.
11 Ol pe Petrus, ramana mallaha
pe letena matana ke nek toto ol, nga
ure nemur nenge te lohot nge i. Ol
pe hele, “Nei ol, e etei tote ke ure
nemur te lohot ke manmanna toto.
Nenge Non Soke hekule nena angkelo
ke mene hote iau nga Herot na kerk-
erenga. Pe pule, ure nenge hana Iuta
mur te teke te esia nge lohot nge iau,
lape lohot ero ol.”
12 Iok, Petrus ramana mallaha pe
letena matana ke nek toto ol, pe i
sapele ke langa pele nenge he Maria,
nenge Ioanes Makus tana. Pe nga
pele neu, hulua halang te eukirau ke
te hetalaulau.
13 Iok, hei malolong e nge
hekuleileinga ana tu lamau pule. Pe
ene laka Rota. Ana hei, longe Petrus
nge ischongchong nga piunga, pe
teke lake loe piunga.
14 Pe ero. Iange longo il mene
Petrus hele ngana pe letena iech toto.
Ol pe song ke la mule pe hele ke
teke, “Petrus laka ischongchong nga
piunga matana nem!”
15 Pe iri nemur nga pele neu letena,
te hele lange i, “Iong, lape am hauaua
iam!” Pe ana hei helele kura ke teke
ure nei lohot ke manmanna. Ol pe iri
te lohaka pe te hele ke te teke, “Lape
Petrus na angkelo iam.”
16 Pe ero, Petrus kou ischongchong
nga piunga kura. Ol pe tela ke teloe
piunga pe te esia i nge mes. Te esia
Petrus pe ramaria au ala toto.

✡ **12:10:** Ume 5:19

17 Pe Petrus penna poi lange iri ke te reng, pe nana urume i nge Non Soke mene hote i nga tuele au ngana. Ke het pe hele, "A heleia ure nei lange Ieims, pe titira mur lochloch ngana nenge leteria manmanna nge NeHalang." Petrus hele ke mau ke het pe loloun ke langa kileng unne pule.

18 ✡Pe nga uach ol, palinga hel ana hana nemur te poia chauchainga pe tangoraranga palauangana nga utar nenge lohot nge Petrus nga miliko.

19 Pe Herot tung hot sapele nena helenga kerkereng ngana, nenge te nanasia ke te tango rere Petrus. Tenau rere i pe tehot taua i ero toto. Pomalam, mene palinga hel ana hana nemur, pe ontei hote iri ke nek. Ontei hote iri ke het pe hele ke teke iri lochloch te mete. Ke het pe Herot lohaka nge Iutea pe la ke tu pol mana nga kileng nenge Kaesarea.

Herot Mete

20 Nga Herot tu pol ngana nenge Kaesarea, letena inin tau totote hana nenge Tir pe Siton. Ol pe hana nemur nga kileng nai neu, te eukirau ke elle ke la te esia i pe tepoi ke nek lange i. Pe nga tele ngana, tela tala nge Plastus pe te hele lange i ke halaua iri. Iange Plastus i non nenge nauele Herot na pele. Ke het pe te hele lange Herot ke poi ke urana mule lange iri, iange iri nemur nga kileng nai neu, te menmene aria ngaunga nga Herot na kileng.

21 Iok laol, etue nem at nenge hana nemur te teke tela ke te esia Herot. Pe Herot heron heke hengeron mur nenge naungaala ana pe la ke are haka nga nena arenga palaungana pe tung hote nena helenga mur.

22 Ol pe hulua nemur te alngaria haka ke te teke, "Non pa nei tal haka tote i sipona ke i pomanga NeHalang toto i! Nakuna nenge NeHalang i sipona koi helele nei, iange non pulut ngana pele hele ngana pomai ero."

23 ✡Pe Herot hele ngana nemur, heto heke NeHalang ia ero toto. Pomalam, Non Soke nena angkelo poia i ke singina haleles pe matmata tole i pe mete sapele.

24 ✡Pe NeHalang nena helenga mur, puo ke lala ke hehei pe hana halang te longlonge.

25 ✡Ke Parnapas iri nai Sol te poia aria ume nge Ierusalem ke het pe tela mule nge Antiok. Pe te mene Ioanes Makus ke la luluch nge iri.

13

Tekulos Hote Parnapas Iri Nai Sol

1 Nge Antiok, iri nenge leteria manmanna pe te heto hekeke Iesus te tutu. Pe hana hel nge iri, iri hetatalonga. Pe hel iri hetoronga. Hana nemur eria koi; Parnapas pe Simon (nenge singina muna) pe Lusius (nenge nena nge Sirini) pe Manaen (nenge ana lala Herot Antipas) pe Sol.

2 ✡Iri nemur te hetalaulau pe te heto hekeke Non Soke pe teheo nga ngaunga pule. Pe Opepengpeng hele lange iri ke pomai, "A henonou hote Parnapas iri nai Sol. Iri lape te poia ume palaungana nenge e iua iri nai ke te poia."

3 ✡Iok, teheo nga ngaunga pe te hetalaulau ke het pe tetal heke peria nge Parnapas iri nai Sol pe te kulosia iri ke tela sapele.

Parnapas Iri Nai Sol Tela Nge Saiprus

4 Iok laol, Opepengpeng poia iri nai ke tei sio lange Selusia pe te mene imot pe tela sapele nga mimio nenge Saiprus.

5 ✡Tela te lohot nge Salamis pe te hele hote NeHalang nena helenga nga Iuta mur reria hetoronga ana pele letena. Pe Ioanes Makus, kokoko nge iri ke halaulaua iri.

6 Iok, tela sapelpele nga mimio nem ilina ele nge Papos. Pe nga lamau, te saolia non Iuta e nge popoi ure paluna. Ene laka Par-Iesus pe i teke i

✡ **12:18:** Ume 5:22-24 ✡ **12:23:** Dan 5:20 ✡ **12:24:** Isa 55:11 ✡ **12:25:** Ume 11:29-30; 15:37
✡ **13:2:** Ume 9:15 ✡ **13:3:** Ume 6:6 ✡ **13:5:** Ume 12:12; 15:39

hetatalonga pe ero. I chanangnanga
mana.
7 Pe ana non tu ke rochroi nge
non soke e nenge nauele mimio nem,
ene laka Serkius Paulus. Pe Serkius
Paulus nem, letena matana nga ure
lochoch. Pe i hekulo Parnapas iri nai
Sol aria, iange teke longo nga NeHa-
lang nena helenga.
8 Pe Elimas non nenge popoi ure
paluna nem, ramana urana nge iri
ero toto. (Nga helenga Krik, te hetue
non nenge popoi ure paluna nem ke
ene Elimas) Ana non teke poi ele non
soke neu nge letena manmanna nge
Iesus.
9 Ol pe Opepengpeng hemuta heke
sapele Sol, nenge ene epule Paulus.
Pe Sol naula pengpeng nge Elimas pe
hele,
10 "Iong nem, Non poreke ngana
tuna laka iong! Iange lemem ero
toto ia ure lochloch ngana nenge te
urana! Pe iong, o pallaka ngam kou
kura. Ure lochloch ngana nenge te
poia nga Non Soke ene, ure nemur
manmanna. Pe iong, o hele ke o teke
ure nemur te pallaklaka ia iri.
11 ✡Ke heueu nei lape o amnei
am nga Non Soke penna mukam.
Lape matam hit ke o kolkol ia chaia
matana mukam." Ol pe non neu
matana auala pe pal rara sapele, ke
teke tango rara mele ke apea i.
12 Iok laol, non soke Serkius Paulus
esia ure nei nge lohot ke mau pe
letena manmanna toto sapele. Iange
rura toto nga Non Soke nena het-
oronga mur.

Tela Nge Antiok Nga Kileng Nenge Pisitia

13 ✡Paulus iri ul pekngana mur te
mene imot nge Papos pe tela nge
Perka, nga kileng nenge Pampilia. Pe
nga lamau Ioanes Makus hile sue iri
pe la mule nge Ierusalem.
14 Iok, iri nemur te lohaka nge
Perka pe tela nge Antiok nga kileng
nenge Pisitia. Pe nga Sapat ana etue,
tei teu kela teare sio nga hetoronga
ana pele letena.
15 Iok, te sisia alalaha nemur nenge
Moses pe hetatalonga mur ke het pe
te hekule helenga lange Paulus iri
nai Parnapas ke te teke, "Atong mur,
nenge teke lemo helenga hel nge a
teke a hekerkereng ia hehei pe hana
leteria, ames haka pe a hele."

16 Ol pe Paulus mes haka sapele pe
tul heke penna pe hele, "Imo hana
nenge Israel pengpeng pe imo hana
lomonmona ngana mur nenge a heto
heke NeHalang, a longo at nge iau.
17 ✡Israel mur aria soke NeHalang,
henonou hote rera tete mur nge nike.
Nga etue nenge tetu nge Ekipto, poia
iri ke iri hulua. Pe nga i sipona na
kerkerenga nenge palaungana toto,
mene hote iri nga kileng nem.
18 ✡Pe nga etue nenge te ii nga ich
sana lomona, nauele iri ke nek toto ke
hesinga iri ana non kina nai (40).
19 ✡Pe hekou sue tuele tana iri
rahtele nai nga ich nenge Kanan. Pe
tunge ich nemur lange nena hana
mur pengpeng ke reria ia.
20 ✡Ure nemur te lohotot ke hesinga
iri ana non kina lime iri henel pe ana
non kina nai pe analoch (450).

"Ke het pe NeHalang henonou hote
hana mur hel ke iri muka ia nena
hana mur, ke la het nga etue nenge
hetatalonga Samuel.
21 ✡Ol pe hehei pe hana lemeria ke
te teke none lohot ke iri aria naun-
gaala ana non ia. Pomalam te on-
teia NeHalang pe NeHalang henonou
hote Sol nenge ne Kis tuna. Sol lohot
nga mata nenge Pensamin pe nauele
hehei pe hana ke hesinga iri ana non
kina nai. (40)
22 ✡Iok, NeHalang mene tote Sol
pe henonou hote Teuit ke mene Sol
munna. Pe NeHalang heleia Teuit ke
teke, 'Teuit i Iesi tuna. Pe utar nenge
e hottaua nge i, i non nge urana. Ke
iau lemek tau tote non nenge pomai.

✡ **13:11:** Ume 9:8 ✡ **13:13:** Ume 15:38 ✡ **13:17:** Exo 1:7; 6:6; 12:51 ✡ **13:18:** Num 14:34; Deu 1:31-32 ✡ **13:19:** Deu 7:1; Jos 14:1 ✡ **13:20:** Jdg 2:16; 1Sa 3:20 ✡ **13:21:** 1Sa 8:5, 19; 10:20-24 ✡ **13:22:** 1Sa 13:14; 16:12; Psa 89:20

Iange i poia ure lochloch ngana nga
iau lemek ngak.'

23 ✡ "Pe nge he, lape Iesus nenge
Israel mur aria hemasinga lohot nge
non nei na tete mur. Ure nem lohot
iange NeHalang i sipona hele talue lo
ke teke poia.

24 ✡Pe Iesus lohot ero kura pe
Ioanes haliu ke teke hehei pe hana
lochloch ngana nge Israel te hulia
reria poinga mur pe te mene he-
nuninga.

25 ✡Iok, Ioanes poia ana ume ke
hetet lo pe hele lange hehei pe hana,
'Imo a teke iau itei mai? A longo ke
nek. Non nenge a kulelele, ngana kou
atat kura. Pe a teke i nge iau ero. Iau
e urana ero toto nge e halaua i ke epoi
hote nena ae ulina nenge heronronia
nga apena.'

26 "Titik mur, imo nenge a lohot nge
Apraham pe imo hana lomonmona
ngana mur nenge a heto hekeke Ne-
Halang, helenga nenga maulinga nge
koko, te hekule at nge ita.

27 Iange hana nenge Iersalem pe
aria papalauna mur ramaria mal-
laha nge Iesus ero. Pe pule te eteia
hetatalonga mur ria helenga luna
ero, nenge tesis hote ke kokoes mana
nga Sapat ana etue. Ke pomalam tetal
sio tote Iesus.

28 ✡Pe te tango rere kue e nge te teke
te hune Iesus ia. Pe ero. Ol pe te hele
lange Pilatus ke te teke, lemeria toto
nge Iesus mete.

29 ✡Pe poinga nenge te poia nem,
pete tote NeHalang nena helenga
mur lochloch nenge tehas sue ke
ulolo. Ke te takis sue i nga ana manga
toto pe la tetal teua nga polo.

30 Pe NeHalang hemaul heke mule
i nga metenga.

31 ✡Pe Iesus hetei hote i ke emule
mana lange iri nenge tei luluch nge
i nge Kalelea ke lange Ierusalem. Ke
heueu nei, iri nemur te hele hotote
ure nemur nenge lohotot nge iri, lala
nge Israel mur.

32 Ke imem mo hele hote helenga
urana toto ngana nem lange imo
pule. Nga utar nenge NeHalang
hele ke kerkereng ke teke poia lange
ratete mur nge nike.

33 ✡Ke pomalam heueu nei, NeHa-
lang nena helenga nem lohot ke man-
manna ke tuturia mur ita ta naue.
Nga nenge hemaul heke mule Iesus
nga metenga, ure nenge lohot nem
tehas urume tele nike nga alalaha
chonna naingana nenge Sam. Ke ana
helenga hele ke teke,

" 'Tuk laka Iong;
ke heueu nei Temem koi Iau' "

34 ✡Manmanna toto ke NeHa-
lang hemaul heke mule Iesus nga
metenga. Pe i ma ke punich nga polo
letena ero. Pomalam, NeHalang hele
ke pomai,

" 'Imo lape a mene petanga pengpeng
ngana
nenge e hele talue lange Teuit ke
lape e tunge.'

35 ✡Pe nga alalaha nenge Sam,
chonna e pule hele ke teke,

'Iong onau sio mene lem non nenge
pengpeng toto
ke ma ke punich ero.'

36 "Iok, Teuit nanas tau mene Ne-
Halang lemene ngana nga tungana
nga ich. Pe nga etue nenge mete,
tealo hite i nga na tete mur tema
ngaria pe make punich nga polo
letena.

37 Pe i nenge NeHalang hemaul
heke mule nga metenga nem, ma ke
punich mana nga polo letena ero.

38 Titik mur a longo ke nek, nge
Iesus i toro mana, NeHalang lape ul
rumena ia lemo poinga poreke ngana
mur pe nau la mule nge iri ero ol.

39 ✡Pe Iesus, i sipona lape mene
mule iri nenge leteria manmanna
nge i. Mene mule iri nga reria poinga
poreke ngana mur nenge rahit tote
iri ke kerkereng. Iange Moses na
hotonga e nakuna ero toto nge poia
poinga nem.

✡ **13:23:** 2Sa 7:12-16 ✡ **13:24:** Mat 3:1-2 ✡ **13:25:** Ioa 1:20, 27 ✡ **13:28:** Mat 27:22-23 ✡ **13:29:** Mat 27:59-60 ✡ **13:31:** Ume 1:3, 8 ✡ **13:33:** Psa 2:7 ✡ **13:34:** Isa 55:3 ✡ **13:35:** Psa 16:10 ✡ **13:39:** Rom 10:4

40 Iok, a nauala amo ke nek ol iange
lape ure nem nenge hetatalonga mur
te heleia, lape lohot nge imo. Hetata-
longa nemur te hele ke pomai,
41 ✡ " 'Imo nenge a tua salaklaka ha-
lali, a longo at.
Lape ramamo auala mana pe a
mete.
Iange lape epoi hote ute nga atu ng-
amo nga ich.
Pe imo lape letemo manmanna
ia ero toto.
Pe nenge te hele urume lange imo,
lape letemo manmanna ero
pule.' "
42 Iok, Paulus iri nai Parnapas te
lohotot nga hetoronga ana pele lo, pe
hehei pe hana te hele lange iri ke te
teke, iri nai lape teat mule nga Sapat
ana etue e pule ke te hetore iri ke nek
toto nga ure nemur.
43 Iok, tehot lange hot lo pe Iuta
mur pe hana lomonmona ngana mur
nenge te nanasia Iuta mur te heta-
laulau ngaria, te nanasia Paulus iri
nai Parnapas. Pomalam Paulus iri
nai Parnapas te hekerkereng ia hu-
lua nemur leteria, ke te teke kokoes
mana, leteria manmanna nge NeHa-
lang pe tenau la mana nge i nga nena
tunginga urana ngana mur nge tunge
lala nge iri.
44 Iok laol, Sapat ana etue neu at pe
nakuna nenge hulua lochloch ngana
nenga kileng neu te lohaka ke la te
longo nga Non Soke na helenga.
45 Ol pe Iuta mur, te esia hulua
lochloch ngana neu pe saria keke
Paulus pe te hele poreke i.
46 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas te
haliu hot ke soke toto ke te teke,
"Imem mo teke mo hele hot tele Ne-
Halang na helenga lange imo. Pe imo,
aulo ala pe lememo ero nge a mene
helenga nei. Ke poinga nem henonou
hote imo ke nakumo ero toto nge a
mene maulinga nge koko. Pe poma-
lam lape mo hile sue imo pe mola nge
hana lomonmona ngana mur.
47 ✡Iange Non Soke hele ke kerk-
ereng at nge ita ke teke,
" 'E poia imo ke pomanga lemenge
nenge lange hana lomonmona
ngana mur.
Ke pomalam lape kileng lochloch
ngana nga ich
te mene maulinga nge koko.' "
48 Iok laol, hana lomonmona ngana
mur te longe ke mau pe te iech toto,
pe te heto heke Non Soke na helenga.
Pe iri nenge NeHalang henonou hote
ke te mene maulinga nge koko, lete-
ria manmanna toto sapele nga he-
lenga nemur.
49 Ol pe Non Soke na helenga puo ke
palaungana toto nga tuele kina neu.
50 Pe nge Antiok, Iuta mur teteu
heke hehei pe hana papalauna lete-
ria ke te talun ke tepoi poreke Paulus
iri nai Parnapas pe telope hote iri nga
reria tuele kina neu.
51 ✡Iok laol, Paulus iri nai Par-
napas tepasis sue kileng neu ana
maruchrue nga aperia pe tei ke tela
nge Ikonium.
52 Pe hulua nenge leteria man-
manna nga NeHalang na helenga nge
Antiok, te iech toto pe Opepengpeng
tu ke muta toto nge iri.

14

Paulus Iri Nai Parnapas Tela Nge Ikonium

1 Pe nge Ikonium, Paulus iri nai
Parnapas tei teu nga hetoronga ana
pele. Pe te haliu hote NeHalang na
helenga ke nek toto. Ol pe Iuta mur
pe hana lomonmona ngana mur ha-
lang leteria manmanna.
2 Pe iri Iuta mur nenge leteria man-
manna ero, teteu nga hana lomon-
mona ngana mur leteria ke tetua lele
sue leteria manmanna ngana.
3 ✡Ke Paulus iri nai Parnapas tetu
lamau ke mala toto, pe te haliu hote
Non Soke na helenga ke kerkereng
toto. Pomalam, Non Soke tunge
kerkerenga nenge te popoia ure pa-
palauna mur. Ke nga poinga nem,
Non Soke hekerkereng ia iri nai. Te

✡ **13:41:** Hab 1:5 ✡ **13:46:** Ume 3:26; 18:6 ✡ **13:47:** Isa 49:6 ✡ **13:51:** Mat 10:14; Ume 18:6
✡ **14:3:** Mak 16:20; Hip 2:4

haliu hote Non Soke nge letena ia ita
pe mene mule ita.
4 Pe hana nenga kileng neu telas
hel. Ke hel tela nge Iuta mur pe hel
tela nge Paulus iri nai Parnapas.
5 ✡Ol pe hana lomonmona ngana
mur pe Iuta mur te hele tele hel nge
iri ke te teke tepoi poreke iri nai neu
pe te tamal hune iri nga um.
6 Iok laol, Paulus iri nai Parnapas
te eteia lo nge hana nemur te teke te
poia poinga neu lala nge iri. Poma-
lam, te ua sapele ke tela nge Listra pe
Tepi nga kileng nenge Likaonia.
7 Pe te hele hote NeHalang na he-
lenga urana toto ngana nga tuele
kina nem.

Tela Nge Listra Pe Tepi

8 Iok, nga kileng nenge Listra, none
tu. Non neu apena lul nga tana hoho
ngana ia nike pe i rara ero toto.
9 Ana non are pe longo ke nek
toto nga Paulus na helenga mur. Pe
Paulus esia i pe eteia ke non nem
letena manmanna toto. Ol pe teke
hemasia i.
10 Iok laol, Paulus naula pengpeng
nge non neu pe hele ke kerkereng
toto lange i ke teke, “Apem kerkereng
pe omes haka.” Ol pe non neu tamu
haka pe talun ke irara sapele.
11 ✡Pe hulua nemur, te esia ure neu
nge lohot pe alngaria haka nga ria
helenga nenge Likaonia ke te teke,
“Ara soksoke ngana nai koi! Te hul ke
iri non ke tesio at nge ita nei lo!”
12 Pomalam, te hetue Parnapas ke
ene Seus pe Paulus te hetue ke ene
Hemes. Iange i, i mukmuka nge iri
ke haliu hotote NeHalang na helenga
mur.
13 Iok laol, non nenge mene Seus
hanna munna, mene pulumakau pe
ae rorana mur ke laia nga kileng neu
ana kue matana. Iange Seus na pele,
te umeia ke rochroi mana nga kileng
neu pe nge hot. Te teke te makia
ure nemur ke pomanga ria tunginga
nenge lange Paulus iri nai Parnapas.
14 Pe nga etue nenge Paulus iri nai
Parnapas te longe, te tachach ia rea
hengeron mur pe te song tele hulua
nemur pe alngaria ke te teke,
15 ✡ “Imo hana nemur, pomere
nenge a teke a poia poinga nei at
nge imem? Imem mo pomange imo
mana. Pe imem hana mana ke po-
mange imo pule. Moat ke mo hele
hot mene helenga urana toto ngana
lange imo nenge mo teke a heto heke
aetapuna mur ero pe a heto heke
mene NeHalang i sipona nenge ala
hote tapa pe ich pe ruach pe ure
lochloch ngana nenge tetu teu nga
ure nemur.
16 ✡Nge nike, poia hehei pe hana
lochloch ke tela nga lemeria ngana
mana.
17 ✡Pe i sipona teke hemallaha hot
tote i ke teke manmanna toto nge i
koi tu. Pomalam poia poinga urana
toto ngana nenge tung sue pitte at
nge ita pe poia ngaunga alona mur
ke te haka pe tehei nga aria etue
pengpeng. Pe pule poia ita ke ara
ngaunga halang pe poia letera ke iech
manmana.”
18 Paulus iri nai Parnapas te hele
hote helenga nemur ke te teke, tepoi
ele hana nemur pe ero. Hana nemur
leteria kerkereng toto ke te teke te
poia tunginga lange iri nai kura.
19 ✡Iok, Iuta mur hel teat nge Antiok
pe Ikonium. Iri, te ngai heke hehei pe
hana ke tehul rumeria nge Paulus iri
nai Parnapas. Pomalam, te tamalia
Paulus ana um pe tehole hote lange
hot. Pe iri, nga leteria te teke Paulus
kou mete lo.
20 Pe ero. Iri nenge leteria man-
manna nge Non Soke, teat ke te emu-
rung hite Paulus. Ol pe ana non lo-
haka mule pe iteu langa kileng neu.
Iok, poma nge rou Paulus iri nai Par-
napas tela mule nga kileng nenge
Tepi.

Tela Mule Nge Antiok Nga Kileng Nenge Siria

✡ **14:5:** Ume 14:19 ✡ **14:11:** Ume 28:6 ✡ **14:15:** Psa 146:6; Ume 10:26 ✡ **14:16:** Ume 17:30
✡ **14:17:** Jer 5:24 ✡ **14:19:** Ume 17:13; 2Ko 11:25

21 Iok, Paulus iri nai Parnapas te hele hote NeHalang nena helenga nge Tepi pe hulua leteria manmanna pe te koko teu nge iri nenge te nanasia Iesus. Ol pe Paulus iri nai Parnapas tela mule nge Listra pe Ikonium pe Antiok.

22 ✡Pe te hele ke kerkereng toto lange iri nenge leteria manmanna ke tetu ke kerkereng toto nga leteria manmanna ngana mur. Pe te hele, "Nenge teke tateu langa NeHalang nena naualanga pe nekinga, lape tai rurung teu langa kileng chatala ngana mukam."

23 Pomalam iri nai te henonou hote hana papalauna hel nga kileng nemur ke te mukaia iri nenge leteria manmanna nge Non Soke. Pe iri nai te hile ngaunga pe te hetalau aria pe te talue iri langa Non Soke nena naualanga. Iange iri leteria manmanna toto nge Non Soke.

24 Paulus iri nai Parnapas teteu langa tuele tana nenge Pisitia ke het pe tela nge Pampilia.

25 Pe nge Perka te haliu hote NeHalang nena helenga pe tesio la sapele nge Atalia.

26 ✡Pe nge Atalia, te haka nga imot pe tela sapele nge Antiok nga kileng nenge te talune aria ume ia. Pe nga etue nenge te talune aria ume, hehei pe hana lamau te hetalaulau aria ke kerkereng toto ke NeHalang tunge poinga urana ngana lange iri kela het nga etue nenge te heulo hot mule aria ume neu.

27 ✡Iok, nga etue nenge te lohot mule nge Antiok, Paulus iri nai Parnapas te eukiraua hehei pe hana lochloch pe te hele hote ure lochloch ngana nenge NeHalang poia ke pengpeng nge hana lomonmona ngana mur ke leteria manmanna.

28 Ke pomalam, iri nai tetu ke mala toto lamau luluch nge hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang.

15

Hana Papalauna Teole Aria Nge Ierusalem

1 ✡Iok, hana hel nge Iuta tela nge Antiok pe te talun sapele ke te hetore hana lomonmona ngana mur nenge leteria manmanna nge Iesus. Pe te hetore iri ke mai, "Imo, lape NeHalang mene mule imo ero toto iange te riria imo ero. Nenge teke lememo nge atu ke a maul, iok lape teriria imo ke pomanga hotonga nenge Moses hetoro ita ia."

2 ✡Pe Paulus iri nai Parnapas, te longe helenga nei pe ma ke nek nga iri nai leteria ero toto. Ol pe iri ul hana nemur te hele inin tau hel nga ure nei. Pomalam iri nenge Antiok te teke lape Paulus pe Parnapas pe hana hel tela nge Ierusalem ke te esia Iesus nena hana mur pe hana papalauna mur nga helenga nei.

3 Iok laol, iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge Antiok te kulosia iri ke tela sapele. Pe tei ke tela nga kileng nenge Poenisia pe Samaria pe te nana urume hana lomonmona ngana mur nge leteria manmanna nge NeHalang. Pe helenga nei poia iri nenge leteria manmanna ke te iech toto.

4 ✡Iok, tela te lohot nge Ierusalem pe Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna nge Iesus te iech ele iri. Pe Paulus pe Parnapas pe hana nemur te nana urume ure lochloch ngana nenge NeHalang halaua iri ke te poia.

5 Iok, Parisio mur hel leteria manmanna nge Iesus. Pe iri te lohaka mule pe te hele ke te teke, "Hana nenge iri Iuta ero pe leteria manmanna nge Iesus, lape te riria iri. Pe lape ta hetore iri ke te nanasia hotonga nenge Moses."

6 Iok, Iesus na hekulkulonga mur pe hana papalauna nemur te emurung ke te teke te hepeng hote helenga nei.

✡ **14:22:** Ume 15:32; 1Te 3:3 ✡ **14:26:** Ume 13:1-2 ✡ **14:27:** Ume 15:4, 12 ✡ **15:1:** Kal 5:2 ✡ **15:2:** Kal 2:1 ✡ **15:4:** Ume 14:27 ✡ **15:7:** Ume 10:1-43

7 ✡Te poia ana helenga ke lala ol pe
Petrus mes haka pe hele, “Titik mur,
imo a eteia lo ke NeHalang henonou
hote iau nga tuna ngamo, ke e hele
hote helenga urana toto ngana lange
hana lomonmona ngana mur. Ke po-
malam te longe pe leteria manmanna
ia. Pe e talune ume nei ke mala toto
lo.
8 ✡Pe NeHalang nenge eteia hu-
lua lochloch ramaria ume ngana,
hetei hot pengpeng ia i lange hana
lomonmona ngana mur ke hekulo
sue Opepengpeng ke lange iri, ke po-
malam mana nga nenge hekulo sue
at nge ita.
9 NeHalang poia iri ke manga
poingana ia ita. Nenge leteria
manmanna nge i, lape helemlem ia
operia ke operia lemlem pule.
10 ✡Pe imo heueu nei, a teke a to-
toia NeHalang. Iange a teke a poia
hana lomonmona ngana mur nenge
leteria manmanna ke singiria meena
toto. Pe e hele pengpeng lange imo,
rera tete mur nge nike pe ita heueu
nei pule, nakura ero toto nge ta
takisia ure meena ngana nenge po-
manga nenge a poia nem.
11 ✡A longo ke nek, nenge teke
letera manmanna toto nge NeHalang
lape NeHalang mene mule ita ke po-
mange iri. Pe poinga nem lohot mana
nga ara Non Soke Iesus letena poreke
ngana pe lemene tau ngana ia ita.”
12 Ol pe hulua lochloch ngana
nenge te emurung neu te reng toktok.
Pe Paulus iri nai Parnapas te lohaka
pe te hele hote ure papalauna nemur
nenge NeHalang hekerkereng ia iri
ke te poia pe hana lomonmona mur
te esia pe leteria manmanna.
13 ✡Iri nai te hele ke het pe Ieims
lohaka pe hele, “Titik mur, a longo at
nge iau!
14 Simon hele hote lange imo lo, nga
nenge teke NeHalang lemene taua
hana lomonmona ngana mur pule.
Ngana laka nenge hesilei hote hana
hel nge iri ke i sipona nena hana mur.
15 Pe ure nenge lohot nei, lohot
ke pomanga hetatalonga mur te hele
ngaria ia nge nike. Nenge Non Soke
hele ke teke,
16 ✡ “ ‘Nga hoena lape eat mule
pe Teuit na pele nei losio lo.
Pe lape e hemes heke mule.
Pe ure nemur nenge te poreke
nga pele nei,
lape eume heke mule iri ke nek
pe etal mule iri nga muria mur.
17 Pomalam, hana lomonmona mur
lochloch
nenge iau lek non mur ia iri,
lape te song ke teat mana nge iau.
Iau, Non Soke, epoi hote ure nemur
pe e hele ia
18 ke te eteia nga halang nike lo.’ ”
19 Iok, Ieims lohaka pe hele mule ke
mai, “Iau letek tuanin ke mai! E teke
tanau pe hana lomonmona ngana ne-
mur te teke leteria manmanna nge
NeHalang, ita tapoi lange iri ero.
20 ✡Pe e teke tahas mene alalaha e
ke lange iri pe ta hele lange iri ke te
ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga
ia lange aetapuna mur ero. Pe tema
luluch nge hehei ero pe te ngaua
huros nemur nenge te roke iri ero pe
pule te inia toho ero.
21 Iange Moses na hotonga mur te
haliu hotote nga NeHalang na pele
mur nga kileng pe kileng. Pe te haliu
hotote ke mala toto lo nga Sapat ana
etue lochloch.”

Alalaha Nenge Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

22 Ol pe Iesus na hekulkulonga
mur pe hana papalauna mur pe
iri lochloch nenge te eukirau neu,
te teke te henonou hote hana hel
nge iri ke tela luluch nge Paulus iri
nai Parnapas nge Antiok. Iok, te
henonou hote Iutas (nenge ene e pule
Parsapas) iri nai Sailas. Te henonou
hote iri nai iange hulua nemur nenge
leteria manmanna neu, tenau haka
aria soksoke ngana mur nge iri.
23 Pe te hekule alalaha nei nenge
hele ke teke;

✡ **15:8:** Ume 10:44; 11:15 ✡ **15:10:** Mat 11:30; Kal 3:10 ✡ **15:11:** Kal 2:16; Epe 2:5-8 ✡ **15:13:** Kal 2:9 ✡ **15:16:** Amo 9:11-12 ✡ **15:20:** Exo 34:15-17; Lev 17:10-16

"Imem, Iesus nena hekulkulonga mur pe hana papalauna mur koi, mohas ia alalaha nei lange imo hana lomonmona mur nenge a tu nge Antiok pe Siria pe Silisia. Imem titimem mur laka imo iange letemo manmanna nge Ne Iesus.

Uach pe miliko toto lange imo lochloch.

24 Imem mo eteia lo nge hana hel nge imem tela ke te poia imo ke ramamo au ala pe lemo arenga poreke toto ia reria helenga mur. Pe imem mo hele lange iri ke te poia poinga nem ero.

25 Pomalam mo eukirau pe mo henonou hote mele hel ke te mene helenga lange imo. Ke iri lape te koko luluch nge pekngara mur toto Paulus iri nai Parnapas.

26 Iange iri nai te matau singiria ero toto nga Non Soke Iesus Kristus nena ume mur.

27 Ke iri nenge mo kulosia at nge imo heueu nei, ngaria koi Iutas iri nai Sailas. Pe iri lape te hele lange imo pengpeng ke te hekerkereng ia helenga nemur nenge mohas sue iri nei.

28 ✡Imem mo nanas mene Opepengpeng lemene ngana nenge mo teke a takisia ure meena ngana ero ol. Pe mo teke a nanas tau mene koi hotonga nemur;

29 A ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lange aetapuna mur ero. A in toho ero pe a ngaua huros nemur nenge te roke iri ero. Pe pule, ama luluch nge hehei mur ero. Nenge teke a nanas tau tote hotonga nemur lape atu ngamo urana toto.

Urana toto nge a olonge helenga nei pe atu malalom."

30 Iok laol, iri nemur te lohaka pe tela sapele nge Antiok. Pe nge Antiok te eukiraua iri lochloch ngana nenge leteria manmanna pe te tunge alalaha neu lange iri ke tesisia.

31 Hulua nemur te sisia pe te iech toto iange helenga nemur nga alalaha neu hekerkereng ia iri nga leteria manmanna ngana mur.

32 Pe Iutas iri nai Sailas, iri hetatalonga pule. Pomalam te tunge helenga urana ngana mur nenge hekerkereng tote hulua nemur leteria.

33 Pe iri nai tetu ke mala pol nge Antiok. Ke het pe iri nenge Antiok tetal heke petanga nenga tunga nge nek lange iri pe te kulos mule iri ke tela mule nge iri nemur nenge te kulosia iri ke teat. [

34 Pe Sailas letena haka ke teke tunge Antiok ol.]

35 Pe Paulus iri nai Parnapas tetu mana nge Antiok, pe iri ul hana hel pule ke te hetore hehei pe hana halang nga NeHalang na helenga, pe te hele hote helenga urana toto ngana nenge Non Soke.

Paulus Iri Nai Parnapas Techachel

36 Iok, etue hel nga hoena, Paulus hele lange Parnapas ke teke, "Lape ita nai tai ke tala mule nga kileng lochloch ngana nenge ta haliu hote Non Soke na helenga mur ia lo, ke tanau nga hehei pe hana tepoi ngaria."

37 ✡Iok, Parnapas teke mene Ioanes Makus ke iri ul.

38 ✡Pe Paulus teke urana ero nge te mene i iange nga tele ngana reria ume het ero kura pe ua mule aria nge Pampilia.

39 Paulus iri nai Parnapas te hele inin tau helia ure nei ke halang. Pomalam iri nai te chach hel. Ke Parnapas mene Ioanes Makus ke iri nai te lohaka nga imot pe tela sapele nga kileng nenge Saipras.

40 Pe Paulus mene Sailas ke iri nai tei sapele. Pe iri lochloch ngana nenge leteria manmanna te hetalaulau aria ke te teke Non Soke tunge nena tunginga nge urana lange iri pe nauele iri ke nek.

41 Paulus langa kileng nenge Siria pe Silisia pe hekerkereng mule hehei pe hana mur nga leteria manmanna ngana.

✡ **15:28:** Mat 23:4 ✡ **15:37:** Ume 12:12, 25 ✡ **15:38:** Ume 13:13; Kol 4:10

16

Timoti Laluluch Nge Paulus Iri nai Sailas

1 ✡Paulus langa kileng nenge Tebi
pe Listra. Pe none nge ene Timoti
tunga lamau pule. Pe ana non, iri ul
tana leteria manmanna nge Iesus. Pe
tana i Iuta pe temene i Krik.
2 ✡Iri lochloch ngana nenge leteria
manmanna nge NeHalang nga kileng
nenge Ikonium pe Listra, te neue
Timoti ke te teke i non urana ngana
ia.
3 Iok, Paulus teke mene Timoti ke
la luluch nge i pe Iuta mur te eteia
ke Timoti temene i Krik. Pomalam
Paulus riria Timoti singina ke Iuta
mur te esia i ke manga i Iuta ol.
4 ✡Iok laol, tei ke tela nga kileng
mur pe te hele hote hotonga nemur
nenge Iesus nena hekulkulonga mur
pe hana papalauna nemur tetal hote
nge Ierusalem.
5 Pomalam NeHalang nena hana
mur temes ke kerkereng toto nga
leteria manmanna ngana pe nga etue
lochloch, hulua halang te hulia lete-
ria pe te koko teu nge iri.

Paulus Nau Opene Nge Troas

6 ✡Iok laol, Paulus pe pekngana
mur tela pe te sapele mana nga kileng
mur nenge Prikia pe Kalasia. Iange
Opepengpeng poi ele iri nge te hele
hote NeHalang na helenga nga tuele
kina nenge Eisia.
7 Iok, tei kela te lohot nga kileng
Misia het ngana pe te teke teteu langa
kileng nenge Pitinia pe Opepengpeng
nenge Iesus poi ele iri iange kileng
nem tu teu nga tuele kina nenge Eisia.
8 Pomalam te sapele mana ke tela
nge Troas.
9 Iok, nga miliko Paulus nau opene
ke esia none nge nena nge Mesatonia.
Non neu mes pe hele ke kerkereng
toto pe ech ia i ke teke, “O iat nge
Mesatonia ke o halaua imem!”
10 Ke Paulus nau opene ngana neu
het pe mo kik haka sapele nenge
mola nge Mesatonia. Iange mo eteia
ke NeHalang i sipona iua imem ke
teke mola ke mo hele hote nena he-
lenga lange iri nemur nga kileng neu.

Litia Mur Te Hulia Leteria

11 Iok, mo tamu haka nga imot nge
Troas pe mo song tele ke mola nge
Samotras pe nga etue naingana mo
song ke mola nge Neapolis.
12 Ke het pe moi nga apemem ke
moteu lange Pilipai. Kileng Pilipai,
i tuele tana nge Mesatonia pe Rom
mur te ume heke pe tenau ele kileng
nem. Oe, ke mo tuia etue hel nga
lamau.
13 Pe nga Sapat ana etue, moi hot
nga kileng neu ke mola nga ech ilina.
Iange mo teke lape Iuta mur te euki-
rau nga lamau ke te hetalaulau. Iok,
mo are sio pe mo hetore hehei hel nge
te eukirau nga lamau.
14 Pe heie nge iri ene Litia. Ana
hei nena nge Taiatira. Pe hehei pe
hana tela ke teolol malmalenga mur
nge i. Malenga nemur ururia haka
toto. Ana hei heto hekeke NeHalang
pule. Ke Non Soke i sipona poia i
ke letena mallaha nga Paulus nena
helenga mur.
15 Ke pomalam ana hei pe iri
lochloch ngana nenge tetu luluch nge
i nga na pele, te mene henuninga.
Ke het pe hele ke teke, “Imo nenge
a teke letek manmanna toto nge Non
Soke, aiat ke atu luluch nge iau nga
lek pele.” Hei neu ech tote imem ke
mola nga nena pele.

Te Laua Paulus Iri Nai Sailas Nge Pilipai

16 Nga etue e moi ke mo lala nga
kileng unne nenge te hetalaulau ia,
pe mo saol haka nge heie nge uneinei
tuteu nge i. Hei neu, mele hel te olia i
ke umume nge iri. Pe te ololia i iange
hele hot tettele ure nemur nenge te
lohotot. Pomalam iri nenge tenau ele
i, te mene umtutuna halang toto nga
ana hei na ume neu.
17 ✡Iok ana hei nanasia imem ul
Paulus pe aliuliu ke teke, “NeHalang
Nge I Soke Nga Lut Toto nena hana

✡ **16:1:** Ume 14:6; 2Ti 1:5 ✡ **16:2:** Pil 2:19-22 ✡ **16:4:** Ume 15:23-29 ✡ **16:6:** Ume 18:23 ✡ **16:17:** Mak 1:24

mur koi teii nei! Iri lape te hetore imo
nga kue nenge NeHalang mene mule
imo ia."
18 Etue halang, hei neu helele ke
machmau. Ol pe Paulus talngana pe
letena inin pe ralele lange hei neu
pe hele langa uneinei neu, "E hele
lange iong, nga Iesus Kristus ene, o
lohot nge hei nem ol!" Ueiuei mana
pe uneinei neu ua hot sapele nge hei
neu.
19 Pe iri nenge tenau ele hei neu
te eteia ke reria umtutuna ana kue
ero ol. Pomalam te laua Paulus iri
nai Sailas pe te tak runge iri kela nga
ingala matana pe te hemesia iri nga
hana papalauna nemur nenge tenau
ele kileng neu, mataria.
20 ✡Iok, te mene iri lange hana Rom
mur nenge te longlongo helenga pe te
hele, "Hana nai nei iri Iuta koi. Iri teat
ke te heporeke arenga nge urana nga
kileng nei lo.
21 Iri te hetoro koukoua imem nga
ure nemur nenge ita nenge Rom rera
hotonga mur teheo ele tote nge ita ke
ta nanasia ero."
22 ✡Iok laol, hulua te koko teu
sapele nga iri nai aria palinga. Pe
hana Rom nemur nenge te longlongo
helenga te hele ke palinga hel ana
hana mur te haka hote Paulus iri nai
Sailas reria hengeron pe tenos ule iri.
23 Tenos poreke ule iri ke het pe
tetal teu sapele iri langa tuele au
ngana. Pe hana papalauna nemur te
hele lange non nenge nauelele tuele
au ngana neu ke chiu hit tote iri nai
ke kerkereng toto. Pomalam iri nai
ria kue ero toto nge te ua hot.
24 Non neu longe ke mau ol pe mene
Paulus iri nai Sailas ke la tal teua iri
nga tuele au ngana neu letena nge teu
toto. Ol pe ha hite iri nai aperia nga
ae chonna e nge meena toto.
25 Iok laol, nga miliko tunangana
iri hel pule nenge tema teu nga tuele
au ngana neu, te longe Paulus iri
nai Sailas nge te hetalaulau pe te
peupeua peunga mur nenge te heto
hekeke NeHalang.
26 Te rura mana pe mangila palaun-
gana rur sapele. Pe mangila neu rur
ke palaungana toto nga kileng unne
nenge tuele au ngana neu mesia.
Pomalam piunga mur nga tuele au
ngana neu te uchulu sio. Pe iri
lochloch ngana nenge tetu nga tuele
au ngana neu, peria pe aperia ana
kalenga mur te uchulu sio pule.
27 ✡Ol pe non nenge nauelele tuele
au ngana neu rura haka. Pe nau
pe piunga lochloch ngana nemur te
uchulu sio tach lo. Ol pe mene
nena kakop ke teke hun mule i, iange
tekema iri lochloch ngana nenge tetu
teu nga tuele au ngana kou te ua hot
talo. Pe ero.
28 Ol pe Paulus alngana taua i ke
teke, "Ei! Ohun mule iong ero! Imem
lochloch ngana i motu kura."
29 Ol pe non neu iua mele nga
lemenga pe song kela tamal sue i nga
Paulus iri nai Sailas aperia huna pe
loiloiloi ke teke mete.
30 ✡Iok, mene hote iri nai lange hot
pe onteia iri, "Hana nai nem, lape
epoi ke pomere toto nenge e mene
maulinga nge koko?"
31 Pe iri nai te hele, "Letem man-
manna nge Non Soke Iesus! Iong pe
iri lochloch ngana nenge tetu luluch
nge iong nga lem pele. Pomalam lape
o mene maulinga nge koko."
32 Ke Paulus iri nai Sailas te hele hot
sapele Non Soke nena helenga lange
non neu pe iri lochloch ngana nenge
tetu luluch nge i.
33 Iok laol, non neu poia Paulus iri
nai Sailas ke la lome ria chanchan
mur nga etue neu pengpeng. Ke
het pe Paulus iri nai Sailas te henun
sapele non neu pe iri lochloch ngana
nenge tetu luluch nge i.
34 Laol pe non neu mene iri nai kela
he ngaua iri nga na pele. Pe non
neu pe iri lochloch ngana nenge tetu
luluch nge i, te iech toto iange leteria
manmanna toto nge NeHalang.
35 Pe nga uach hana Rom nemur
nenge te longlongo helenga, te ku-
losia palpal husu mur ke te laia he-

✡ **16:20:** Mak 13:9 ✡ **16:22:** 2Ko 11:25; 1Te 2:2 ✡ **16:27:** Ume 12:18-19 ✡ **16:30:** Ume 2:37

lenga nei nge non nenge nauelele tuele au ngana neu. Te hele ke te teke, "A lohe hote Paulus iri nai Sailas nga tuele au ngana ke tela ol."

36 Pomalam non neu lake hele lange Paulus ke teke, "Hana papalauna nemur te hekule helenga at ke te teke imo nai Sailas lape a lohot nga tuele au ngana ol. Ke lape a i malalom, pe ai ke nek."

37 Ol pe Paulus lohaka pe hele lange palpal hussu nemur ke teke, "Hana papalauna nemur te hottaua ute e nge imem nai nei mo poia ke poreke ero. Pe pule imem lemem nge Rom. Pe pomere tenos ulu hite imem nai nga hulua mataria mai? Ke het pe tetal teua imem langa tuele au ngana. Pe heueu nei te teke te kulosia imem ke moi hot ke nek mana ke mola. Poinga nei poreke toto i! Teke pomam iri siporia teat ke te mene hote imem nga lamai."

38 Iok laol, palpal hussu nemur tela ke te tetetere Paulus na helenga lange hana papalauna nemur. Hana papalauna nemur te longe ol pe te matau iange te longe Paulus na helenga nenge teke iri nai Sailas reia nge Rom pule.

39 Pomalam iri siporia tela kela te hele ke nek mule lange Paulus iri nai Sailas pe te mene hot sapele iri nai nga tuele au ngana. Pe te kulos hot sapele iri nai nga kileng neu.

40 Iok laol, iri nai te lohot nga tuele au ngana pe tela sapele nga he Litia na pele. Pe nga pele neu tesaol haka nga hulua halang nge leteria manmanna nge Non Soke. Pomalam te hekerkereng ia hulua nemur nga leteria manmanna ngana mur pe iri nai tei sapele.

17

Nge Tesalonika

1 Iok, Paulus iri nai Sailas tei teu langa kileng nenge Ampipolis pe Apolonia ke tela nga kileng nenge Tesalonika. Pe nga lamau Iuta mur ria hetoronga ana pele e kou tu.

2 Pe Paulus kokoes lala nga hetoronga ana pele nem, pomalam lake hemol nga Sapat ana etue palaungana pe te echachala helel.

3 Pe Paulus hele urumrume NeHalang nena helenga lala nge iri. Nenge hele ke teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape takisia ana melmelenga ke mete pe maul haka mule. "Pe ne Iesus nenge e heleia lala nge imo nei, i sipona lakalom nenge NeHalang kulosia i at."

4 Paulus hele ke mau pe na helenga tua tote Iuta mur hel leteria. Pomalam leteria manmanna pe te nanasia Paulus iri nai Sailas. Pe Krik mur halang nenge te heto hekeke NeHalang, pe hehei papalauna mur, iri pule leteria manmanna nga Paulus nena helenga mur.

5 Ol pe Iuta mur saria keke Paulus. Pomalam tela ke te loloch heke pulut mene hana porekreke ngana mur hel, ke te eukirau pe tepoi heke hunelinga palaungana nga kileng neu. Iok, te song teu ke te tango rere Paulus iri nai Sailas nga none nge ene Iason na pele. Te tango rere iri nai neu ke te teke te takrung hote iri kela te hemesia iri nga hulua mataria.

6 Pe ero. Te hottaua iri nai nga lamau ero. Pomalam te takrung hote Iason pe pekngana mur hel pule kela te hemesia iri nga hana papalauna mur mataria. Iange hana papalauna nemur tenau ele kileng neu. Pe te haliu haka ke te teke, "Hana nemur tela nga kileng lochloch pe te poia hehei pe hana ke reria arenga poreke lo pe heueu nei teat ke te lohot nge ita.

7 ✡Pe Iason nauele iri nga na pele. Pe iri te nanasia hotonga nenge ne Kaesa ero. Pe tetal hote aria naungaala e pule nge ene Iesus luluch nge Kaesa."

8 Hana papalauna pe hulua nemur te longe helenga neu pe leteria huna pe te hele rara mana.

9 Ol pe hana papalauna nemur te poia Iason pe pekngana mur ke te saua umtutuna palaungana. Ke het

✡ **17:7:** Luk 23:2; Ioa 19:12

pe te kulosia iri ke tela ol.

Tela Nga Kileng Nenge Ene Perea

10 Iok laol, kileng miliko sio pe iri
nenge leteria manmanna nge Iesus te
kulos sapele Paulus iri nai Sailas ke
tela nge Perea. Tela nga kileng neu pe
teteu langa hetoronga ana pele.
11 Pe hehei pe hana nenge Perea
tepoi ke mange iri nenge Tesalonika
ero. Iri te iech toto nge te longe
Paulus na helenga pe kokoes te sisia
NeHalang na helenga pule ke te eteia
nge Paulus na helenga manmanna
ma ero.
12 Pomalam Iuta mur halang lete-
ria manmanna. Pe Krik mur halang
pule, nenge tera hite ume papalauna,
iri leteria manmanna pule.
13 Ol pe Iuta mur nenge Tesalonika
te longe Paulus nge hetottore hehei
pe hana nge Perea nga NeHalang na
helenga. Pomalam te lohaka pe tela
ke teteu nga hehei pe hana leteria ke
te lope hote Paulus iri nai Sailas nge
Perea.
14 Pe ero. Ueiuei mana NeHalang
nena hana mur te kulosia Paulus ke
ramana hot langa ruach ilina. Pe
hana hel tela luluch nge i. Pe Sailas
iri nai Timoti tetu nge Perea ol.
15 Pe hana nemur nenge tei luluch
nge Paulus, iri lochloch tela kela te
lohot nga kileng nenge Atens. Ke ulo
pe tela mule nge Perea. Pe te mene
Paulus nena helenga nenge lange
Sailas iri nai Timoti nenge teke, iri
nai te nanas mule i ke ueiuei mana.

Nge Atens

16 Iok, Paulus tu nge Atens ke kulele
iri nai neu. Pe tu ke mala pe singina
tuakik ero iange kileng neu ana aeta-
puna halang mana.
17 ✡Pomalam eukiraua Iuta mur pe
Krik mur nenge te heto hekeke NeHa-
lang ke hetottore iri pe te echachala
helel nga hetoronga ana pele. Pe
pule, kokoes lala nga ingala matana
ke iri ul hehei pe hana nga lamau te
echachala helel.
18 Ol pe hetoronga mur hel nenge
te hetue iri ke Epikarin pe Stoik mur,
teat ke iri ul Paulus te hele inin tau
hel. Pe hel te heleia Paulus ke mai,
te teke, “Non hauaua kina nei hele
ia utar mai? I nge lape heleleia
maopene ngana i.” Pe hana hel pule
te heleia Paulus ke te teke, “Non nei
heleleia hana hel nga tau toto reria
aetapuna mur i.” Hana nemur te hele
ke mau iange Paulus hetottoro nga
Iesus nge mete pe maul haka mule.
19 Pomalam te mene Paulus lange
Areopakus, ke teole aria. Pe nga
lamau, te ontei hote i ke nek toto.
Pe te hele lange Paulus ke mai, “Mo
teke mo longo teu la ke nek toto nga
hetoronga heueu ngana nenge oiat
ke o hetoro sue nga lamai.
20 Imem mo longe pe ma ke nek
nga samem ero toto, ke heueu nei mo
teke o hemallaha hot tote luna at nge
imem ol.”
21 (Tepoi ke pomau iange iri nenga
kileng nenge Atens pe iri hel pule
nenge tela ke tetu nga kileng neu
teare manmana pe te helele pe te
longo manmana nga ure heueu
ngana mur nenge te lohotot.)
22 Iok laol, Paulus mes haka sapele
nga hana papalauna nemur mataria
pe hele,

“Imo hana nenge Atens. Nga
enau ngak, e esia ke pomai. Imo
amo nehalang halang toto.

23 Ei rara nga lemo kileng pe e
neue ure pane mur nenge a heto
hekeke iri. Pe e hottaua helenga e
nga tunginga munna nenge a mak-
makia pe a tunge lala nge nehalang.
Helenga neu tehas ia ke mai; ‘Lange
nehalang nenge ta eteia ero.’ Imo a
eteia nehalang nenge a heto hekeke
nem ero. Pe e hele lange imo peng-
peng, I toto koloi nenge e heleleia nei.
24 ✡NeHalang nenge ala hote tapa
pe ich pe ure lochloch, i palaun-
gana nga lut nga tapa pe i palaun-
gana nga ich pule. Pe tuteu ero nga
pele nenge hana peria umeia.

✡ **17:17:** Ume 18:19 ✡ **17:24:** 1Ki 8:27; Ume 7:48 ✡ **17:25:** Psa 50:12

25 ✡Isipona poi hote ita pe ure
lochloch ngana nenge tetu ke te
maulul heueu nei. Pomalam i nauele
ita pe ure lochloch ngana. Pe ita ta
nauele i nga ute e ero toto.
26 Nga talun ngana toto NeHa-
lang ala hote non elle mana. Pe nga
non elle nem mana ita lochoch ngana
nga ich nei, rette ia. Nenge poia ita
hana ke tatu ke ta purpure ich nei.
Poi hote ita pe i sipona talue mura pe
ara etue mur nenge tatu ia.
27 ✡Isipona poi hote ita ke ta song
ke tala nge i pe ta tango rere i. Pe tu
ke sase nge ita ero, ngana iam lom
tu ke rochroi mana nem lo.
28 Pomanga mele heleia lo nenge
teke, 'Nga i sipona na hekerkerenga,
tunge eingana at nge ita ke tai rara
pe tatu ke ta maulul heueu nei.' Po-
manga none nge imo sipomo, has sue
ke pomai, 'Ita pule NeHalang tutuna
mur ita.'
29 ✡Ke ita NeHalang tutuna
mur ita ke ulolo ke pomalam,
ta nanas ia hana nemur leteria
tuanin ngana ero nenge te teke,
NeHalang nakuna pomanga ure
nemur nenge hana te ume hot
mene nga peria. Nenge pomanga
te umeia aetapuna mur nga um
chalemlem ngana mur pe sinaha
ngana mur pe um nemur nenge
ururia haka toto.
30 Nge nike, hehei pe hana lete-
ria matana ngana nge NeHalang, lo-
hot ke nek ero. Pe i letena metene
poinga nenge te poia lange i nem ero.
Pe heueu nei hele ke kerkereng ke
teke hulua lochloch ngana nga ich
nei tehul rumeria ia poinga poreke
ngana mur ol.
31 ✡Iange i talue etue palaun-
gana e lo. Pe nga etue palaungana
nem, NeHalang lape amnei teu la ke
nek toto nga hehei pe hana lochloch
ngana ria poinga mur. Pe i henonou
hote nena none lo, nenge lape poia
ure nem ke pengpeng toto. Pe NeHa-
lang i sipona hemaul heke mule i nga
metenga ke hemallaha hote i lange
hulua lochloch!"
32 Iok laol, hana nemur hel te
melmel iange te longe Paulus nge
hele ke teke NeHalang hemaul heke
mule hana nenge te mete. Pe hel te
hele, "Lape moat ke mo longo mule
helenga nemur nge iong kura."
33 Pomalam Paulus lohaka pe ua
sapele aria.
34 Pe hana hel te longe Paulus nena
helenga pe leteria manmanna. Elle
nge iri, ene Tonisius. Ana non i non
soke e nge tu teu nga Areopakus nem.
Pe heie pule nge ene Tamaris. Iri nai
neu pe hulua hel pule leteria man-
manna.

18

Paulus Lange Korin

1 Iok laol, Paulus lohaka nge Atens
pe la sapele nge Korin.
2 ✡Pe nge Korin Paulus saolia non
Iuta e nge ene Akuila. Non neu tana
hoe i nga kileng nenge Pontus. Pe iri
nai nehei Prisila te lohaka nge Itali
ke teat nge Korin pe tetu ke mala ero
kura. Iange Ne Klatius hele ke teke
te lope hote Iuta mur lochloch nenge
tetu nge Rom. Pomalam Akuila iri nai
nehei te ua ke tela nge Korin. Iok laol,
Paulus la kela nau tote iri nai.
3 ✡Paulus lake nau tote iri nai
iange tera hite ume nenge te umume
pelpele ke pomange Paulus pule. Po-
malam lake tu pe ume luluch nge iri.
4 Pe kokoes nga Sapat ana etue,
Paulus hele ke kerkereng toto lala
nge Iuta mur pe Krik mur nga het-
oronga ana pele. Iange teke poi taole
iri ke leteria manmanna nge Iesus.
5 ✡Sailas iri nai Timoti teat nge
Mesatonia pe Paulus tung teu tote i
nga ume nenge hetottore Iuta mur
nga helenga urana toto ngana. Pe
hemallaha hot tote lange iri ke Iesus
i toto nenge NeHalang kulosia at ke
mene mule nena hana mur.
6 ✡Pe ero. Te mene Paulus nena
hetoronga mur ero pe tesau hote

✡ **17:27:** Psa 145:18; Jer 23:23 ✡ **17:29:** Isa 40:18-20; 44:10-17; Ume 19:26 ✡ **17:31:** Psa 96:13
✡ **18:2:** Rom 16:3 ✡ **18:3:** Ume 20:34 ✡ **18:5:** Ume 17:14-15 ✡ **18:6:** Ume 13:46, 51; 20:26

helenga porekreke ngana mur hel lange i. Pomalam Paulus rur sue maruchrue nga nena hengeron pe hele, "Nenge NeHalang letena inin ngana heporeke imo, atue helenga unne at nge iau ero toto. Imo sipomo a takisia pe a hemas mule imo ol. Pe ehet ngak koloi. Ela nge hana lomonmona ngana mur ol."

7 Iok laol, Paulus i hot nga hetoronga ana pele pe la iteu nga Titus Iastus na pele. Non neu na pele mes ke rochroi mana langa hetoronga ana pele neu. Pe ana non heto hekeke NeHalang pule.

8 Pe non nenge ene Krispus, nauelele hetoronga ana pele neu. Ana non pe iri lochloch ngana nenga na pele leteria manmanna nge Non Soke. Pe hulua lochloch ngana hel nge Korin te longe Paulus na hetoronga mur pe leteria manmanna. Pomalam te mene henuninga.

9 Pe nga miliko Paulus esia Non Soke nga nau opene ngana nge hele lange i ke teke, "O matau ero pe o hele hot manmana pe o reng ero.

10 ✡Iau lape etu luluch nge iong pe mele pele nge lape poi poreke iong ero. Iange iau e hesilei hote lek hana mur ke halang lo pe leteria kerkereng ero kura."

11 Paulus tu nga lamau ke hetottore hehei pe hana nga NeHalang nena helenga mur ke ana hesinga elle pe akekena.

Te Mene Paulus Lange Kalio

12 Iok, nga etue nenge non soke Kalio nauele kileng Akaia, Iuta mur te eukirau pe telaua Paulus pe te mene i kela te hemesia i nga non soke neu matana pe te hele,

13 "Non nei poi olole hehei pe hana ke te heto heke NeHalang ke pomanga ita rera hotonga hele ngana ero."

14 Iok, Paulus lohaka ke teke helele lo pe ne Kalio pule lohaka pe hele lange Iuta mur ke teke, "Imo Iuta nemur, a longo at nge iau. Toinge non nei i non poreke ngana nge hunun hana pe poia poinga poreke ngana hel pule, nem lape e longo ke nek toto langa lemo helenga mur. Pe nei ero koi.

15 Imo alau mene non nei nga nena helenga mur pe nga imo sipomo lemo hotonga mur. Pomalam, imo sipomo a hepengia. Iau lemek ero nge e hepengia helenga nemur."

16 Iok laol, Kalio poia iri ke te lohot sapele nga kileng unne neu.

17 Ol pe hana nenge te eukirau neu telaua ne Sostinis pe te palia. Pe non neu i nauelele hetoronga ana pele, pe hana nemur te poia poinga neu lange i pe ne Kalio teke na ute pele langa neu ero ol.

Paulus Lamule Nge Antiok

18 ✡Iok, Paulus tu luluch nge NeHalang nena hana mur nge Korin ke mala pol pe lohaka sapele nga imot ke lange Siria. Pe Akuila iri nai nehei Prisila tela luluch nge i. Nga kileng nenge Kenkrea, Paulus utsue palpalna ina iange poia helenga kerkereng ngana e lange NeHalang.

19 Iok, tela te lohot nge Epeses pe Paulus hile sio sapele Akuila iri nai nehei e Prisila. Pe Paulus langa hetoronga ana pele pe iri ul Iuta mur te echachala helel.

20 Ol pe te hele lange i ke tu ke mala pol nge iri mukam pe ana non lemene ero.

21 Pe hele lange iri ke mai, "Nenge teke NeHalang lemene, lape eat mule nga lamai." Iok, Paulus tamu haka mule nga imot e nge Epeses pe te mana hot ke tela.

22 Iok, Paulus lohot nge Kaesarea pe loaka sapele ke nau tote NeHalang nena hana mur nge Ierusalem. Ke het pe sio la mule nge Antiok.

23 Tu pol nge Antiok pe i ke langa kileng mur nga kileng nenge Kalasia pe Prikia. I rara nga kileng nemur ke hekerkereng mule iri nemur nenge leteria manmanna nge Iesus.

✡ **18:10:** Jos 1:9; Isa 41:10 ✡ **18:18:** Num 6:18; Ume 21:24

Apolos Hetoro Nge Epeses Pe Nge Korin

24 Iok, nga etue neu non Iuta e nge
ene Apolos at nge Epeses. Pe ana non
na kileng huna toto nge Aleksantria
nga kileng nenge Ekipto. Pe i etei
teu la ke nek toto nga NeHalang nena
helenga mur nenge tehas sue iri ke
ulolo. Pe hetoro ngana urana toto.
25 Apolos mene hetoronga nga Kue
Nenge NeHalang Henonoua Ke Teke
Ta nanasia, pe singina kik nge hetot-
tore hehei pe hana ke nek toto nge
Iesus. Pe i eteia ke nek ero kura iange
hetei mene henuninga nenge Ioanes.
26 Iok, Apolos talun ke haliu pe het-
ottoro nga hetoronga ana pele. Pe
Akuila pe nehei Prisila te longe i pe
tepoi sapele i ke tela nga reria pele.
Pe te hele urume pe te hetore i ke
nek toto nga Kue Nenge NeHalang
Henonoua Ke Teke Ta nanasia.
27 Iok Apolos lohaka ke teke lange
Akaia. Pomalam NeHalang nena
hana mur nge Epeses tehas ia alalaha
lange pekngaria mur nge Akaia pe te
hele lange iri ke te iech ele Apolos
nge lape lange iri. Pe iri leteria man-
manna nge Iesus iange NeHalang poi
ke urana lange iri. Iok Apolos lange
iri pe halaua iri ke nek toto.
28 ✡Apolos hekou sue Iuta mur nga
helenga nga hulua mataria ke teke
Iesus i non nenge NeHalang kulosia
at ke mene mule ita lochloch. Pe
hemallaha hot tote nga NeHalang
nena helenga nemur nenge tehas sue
iri ke ulolo.

19

Paulus Lange Epeses

1 ✡Iok, Apolos tu nge Korin pe
Paulus lohaka nge Antiok pe i ke
nau toto mulmule kileng nemur nga
uraurau kela lohot nge Epeses. Pe
nge Epeses Paulus tapang teu nge iri
hel nenge leteria manmanna
2 ✡pe onteia iri ke mai, “Imo mam
letemo manmanna nge Iesus pe a
mene Opepengpeng pule?”
Pe iri te hele, “Ero! Imem mo eteia
ute nenge ene Opepengpeng ero koi.”
3 Pe Paulus ontei mule iri, “Iok, he-
nuninga tei toto nenge a mene?”
Pe iri te hele, “Imem mo mene
henuninga nenge Ioanes nenge he-
nunun.”
4 ✡Pe Paulus hele, “Ioanes nena he-
nuninga nem i henuninga nenga hul-
mulenga. Ioanes hele lange hehei pe
hana ke leteria manmanna nge mele
nenge nanasia i. Pe mele nenge nana-
sia nem ngana laka Iesus i sipona lo.”
5 Hana nemur te longe ke mau pe
te mene sapele henuninga nga Non
Soke Iesus ene.
6 ✡Paulus tal heke penna nge iri pe
Opepengpeng sio at nge iri. Pomalam
te hele rara sapele nga helenga hel
nge altoto. Pe te hele hote helenga
mur nenge at nge NeHalang.
7 Hana nemur iri analoch pe nai.
8 Iok Paulus lala nga hetoronga ana
pele ke teio iri mol. Pe hetottoro
pe poi olole hehei pe hana ke lete-
ria manmanna nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga nge ita.
9 Pe hel nge iri lemeria ero toto nge
te longo langa Paulus nena helenga
mur. Pe leteria manmanna ero pule.
Ol pe tesau hote helenga porekreke
ngana mur hel nga hulua mataria
nga tuluk nenge Esinga Tele. Poma-
lam Paulus mene iri nenge leteria
manmanna pe te ua ke tela nga Ne
Tairenes nena hetoronga ana pele.
10 Ke Paulus hetottoro pe popoi he-
lenga nga pele neu ke hesinga iri nai.
Ke pomalam Iuta mur pe Krik mur
pe hulua lochloch ngana nga kileng
nenge Eisia te longe Non Soke nena
helenga ke purpur.

Ne Sekeua Tutuna Mur

11 ✡Iok, NeHalang hekerkereng ia
Paulus ke poi hote ure papalauna
mur nenge altototo.
12 ✡Ol pe hehei pe hana te mene
Paulus ana hines ana tangaun pe na
hengeron mur ke te laia nge haleles
kina mur pe iri nenge uneinei tu nge

✡ **18:28:** Ume 9:22 ✡ **19:1:** 1Ko 3:6 ✡ **19:2:** Ume 8:16 ✡ **19:4:** Mat 3:11 ✡ **19:6:** Ume 8:17; 10:44, 46 ✡ **19:11:** Ume 14:3 ✡ **19:12:** Ume 5:15

iri. Te laia pe haleles nemur te hetet
pe uneinei nemur teua hot ke te lala.
13 Iok, Iuta mur hel nenge te i rara
pe tepoi ure paluna ke te helope hotot
uneinei mur tetu pule. Pe iri te totoi
ke te heto mene Iesus ene nga ure
paluna nem. Pe te hele ke pomai,
"Nga Iesus nenge Paulus haliu hotote,
e hele lange iong ke olohot!"
14 Hana nemur iri lime pe rahtele
nai pe titiria hel. Pe temeria laka,
ne Sekeua nenge i non soke nga iri
nenge te umume nga NeHalang na
pele.
15 La ol, nga etuene e te teke te
helope hote uneinei e pe uneinei nem
tuacholia iri ke mai, "Iau e eteia Iesus
pe e eteia Paulus. Pe imo? Imo itei hel
mam?"
16 Ol pe non nenge uneinei tuteu
nge i neu pal lapue iri ke eiria lele
ele iri, pe ta chach ule reria hengeron
mur. Pomalam singiria lachlach
mana pe teua hot sapele nga non neu
na pele ke tela sapele.
17 ✡Iuta mur pe Krik mur pe hulua
lochloch ngana nenge tetu nge Epe-
ses te longe ure nei nge lohot pe te
matau toto. Pe te heto heke tote Non
Soke Iesus ene.
18 Ol pe hulua halang nenge lete-
ria manmanna te hele hote reria
poinga poreke ngana mur nga hulua
mataria.
19 Iri halang nenge te popoi ure
paluna, te loloch hote reria alalaha
mur nenge ure paluna ana ke te
chacharuch heke nga oan nga hulua
mataria. Pe alalaha nemur nenge te
chacharuch heke iri neu, te sisele iri
pe ururia lohot ke halang nge halang
toto.
20 Pomalam Non Soke nena he-
lenga puo ke kikina toto pe song ke
langa kileng pe kileng.

Chauchainga Palaungana Lohot Nge Epeses

21 ✡Iok, ure lochloch ngana nei lo-
hot ke het pe Paulus teke lohaka ke
lange Ierusalem. Pe Opepengpeng
poia i ke letena tuanin ke teke la tala
nga kileng nemur nge Mesatonia pe
Akaia. Ke het pe lange Ierusalem ol.
Pe Paulus hele pule ke teke, "Lape ela
tala nge Ierusalem ke het pe ela nge
Rom."
22 Iok laol Paulus kulosia hana nai
nenge te halaulaua i ke iri muka
lange Mesatonia. Eria laka Timoti iri
nai Erastus. Pe Paulus tu ke mala pol
mana nge Eisia.
23 ✡Nga etue neu chauchainga
palaungana lohot nge Epeses nga
tuluk nenge Esinga Tele.
24 Non e nge ene Timetrius talune
chauchainga palaungana neu. Ana
non pe pekngana mur hel teume ho-
tote aria soke na pele opene mur
nga ure chalemlem ngana. Pe iri,
te heto hekeke aria hei soke e nge
ene Atemis. Pe te teke aria soke hei
neu na pele opene mur kou nenge te
umume ia iri neu. Pe iri te mene um
tutuna palaungana nga reria ume
neu.
25 Iok, Timetrius iua nena hana
mur ke eukiraua iri pe iua hana
nenge reria ume elle ke mange iri ke
teat pule. Pe lohaka pe hele, "Imo
hana lochloch ngana nem, a eteia lo
ke ita ta mene umtutuna palaungana
toto nga ume nenge ta popoia nei.
26 Pe heueu nei a esia lo, pe a
longe helenga nemur nenge Paulus
heleleia iri. Paulus nena helenga
nemur poia hulua halang nge Epe-
ses pe nga kileng lochloch ngana nge
Eisia ke leteria manmanna ero toto
nga ure nemur nenge ta popoia iri
nem. Paulus hele ke teke mele pele
ume hote NeHalang nga penna ero
toto. Pe hele ke teke ure nemur nenge
hana teume hote iri nga peria mana,
luna ero toto pule.
27 Pe iau e matau toto iange lape
hehei pe hana te hele poreke ara
ume nenge ta menmene umtutuna
ia nei. Iange lape ra ume losio pe
ta mene umtutuna ero ol. Pe pule,
hulua halang nge Eisia pe nga kileng
lochloch ngana te heto hekeke hei
soke Atemis. Pe e matau mana nge
lape hulua ramaria mene ke te teke

✡ **19:17:** Ume 5:11 ✡ **19:21:** Ume 23:11; Rom 1:13 ✡ **19:23:** 2Ko 1:8

Atemis nena pele opene nenge ta
umumeia nei i ure palaungana ia ero
ol. Pe pingana nenge iuiu lape het
toto sio."
28 Ol pe hulua nenge te eukirau neu
te longe pe leteria inin toto pe te al-
ngaria haka ke te teke, "Atemis nenge
Epeses i palaungana toto!"
29 ✡Ol pe makulinga song ke rongo
heke kileng neu pela te laua ne Kaius
irinai Aristakus pe te songia iri ke te
laia iri nga pele palaungana nenge te
eukiraurau ia. (hana nai neu te ha-
laua Paulus nga i ngana nge Mesato-
nia)
30 Ol pe Paulus teke lake mes nga
hana nemur mataria ke hele ke nek
lange iri pe ero. Iri nenge leteria
manmanna nge NeHalang te longele
i ke la ero.
31 Pe pule, Paulus neingana mur
hel iri hana papalauna nga kileng
nenge Eisia. Iri te hekule helenga hel
lange Paulus ke te teke la ke hetei
hote i lange hulua nemur ero.
32 Iok laol, hulua halang te lekleke
langa te eukirau ngaria nem. Iange
hel te hele pe te makul ke mai, pe hel
te hele pe te makul ke altoto. Ol pe
leteria lilil mana ol.
33 Ol pe Iuta mur te hesisi hote
Aleksenta ke langa muka, pe hana
hel te alngaria lange i nga utar nenge
lape poia. Pomalam ana non tul heke
penna ke hereng ia iri pe teke hele ala
pol pekngaria mur aria.
34 Pe ero. Hulua te eteia ke Alek-
senta i Iuta, pomalam te alngaria
toto haka pe te makul ke te teke,
"Atemis nenge Epeses i palaungana
toto!" Hana nemur te alngarngaria
pe te makulkulia helenga neu ke
mala toto.
35 Ol pe non soke nenge hasas
alalaha pe nauelele kileng neu mes
hot ke poia hulua nemur ke te reng
pe hele, "Imo hana nenge Epeses,
hulua te eteia ke kileng nei mana
nge nauele tote hei soke Atemis nena
pele. Pe pule, nauele um heo ngana
nem nenge losio at nga lut nga tapa.
36 Pe mele pele hele ke teke urenei
ta channangaia ero. Ke pomalam a
reng pe a are ke nek. Letemo matana
ke nek pe a poia ure. Apoi pulut mene
ure ero.
37 Hana nenge a mene iri at nei,
te hele poreke hei soke Atemis ene
ero. Pe pule te kemeia ure heo ngana
ngana mur nga nena pele ero.
38 Nenge teke Timetrius pe na hana
mur iriul mele hel te hele hel, urana
nge tela nga etue nemur nenge hana
papalauna te longlongo helenga mur
ia. Pomalam lape te longe pe te hep-
engia helenga nemur.
39 Pe nenge teke o helele nga ute e
pule, o laia nge hana nemur nenge te
longo teu lala nga ure nemur nenge
te lohotot nga kileng nei.
40 E hele ke mai iange hehei pe
hana nge kileng nei teare ke nek ero
ol nga poinga nenge ta poia heueu
nei. Hulua lape te hele poreke ita
heueu iam. Pe lape ta hele ke mere?
Iange ta eukirau ngara heueu nei,
luna ero toto."
41 Non soke neu hele ke het pe kulos
sapele hana nemur ke te rongo mule
reria pele mur.

20

Paulus Lange Mesatonia Pe Nge Kris

1 Iok, chauchainga palaungana
nenge lohot neu het lo pe Paulus
hekulo sapele iri nenge leteria
manmanna aria ke teat nge i. Teat
ke Paulus hekerkereng mule leteria
manmanna ngana pe te sisa peria.
Te sisa peria ke het pe Paulus i sapele
ke langa kileng nenge Mesatonia.
2 Iok Paulus i ke langa kileng mur
nge Mesatonia pe hekerkereng mul-
mule hehei pe hana nga nena he-
lenga mur. Ke het pe la sapele nge
Kris.
3 Pe nga lamau Paulus tu ke ana
teio iri mol. Iok Paulus teke tamu
haka nga imot ke lange Siria pe longe
nge Iuta mur hel te teke te hunune
i. Pomalam Paulus teke la mule ke

✡ **19:29:** Ume 20:4; 27:2; Kol 4:10; Plm 24

nanas mule kue nenge Mesatonia ke
lange Siria.
4 Pe hana nenge tela luluch nge i
eria mur koi nei, Sopata nenge ne
Pirhus tuna. Pe i nena nge Perea. Pe
Aristakus iri nai Sekuntus nga kileng
nenge Tesalonika pe Kaius nenge
nena nge Tepi, pe Timoti pe Taikikus
iri nai Trompimus nenge reria kileng
nge Eisia.
5 Hana nemur iri muka emem pe
la te kulele imem nga kileng nenge
Troas.
6 Iok ngaunga matana nenga
ngaunga menini ngana lohot ke het
pe mo mana hot sapele nge Pilipai.
Mo mana ke mo lala pe nga etue
lime ngana mo saolia iri nenge Troas.
Pe nga lamau motu ke emem etue
rahtele nai.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Troas Hetala Ngana

7 Iok, nga Sarere nga miliko imem
lochloch mo eukirau ke mo ngau pe
mo nanasia poinga nenge Iesus ir-
iul nena hana mur nenge te rekreke
ngaunga. Pe Paulus hetottore hehei
pe hana kela miliko tuna iange teke
uach sio pe i mulmule.
8 Imem lochloch motu nga pele
letena e nga lut toto pe lemenge ha-
lang te eintele iri ke te remenmen.
9 Pe kol kulpo e nge ene Iutikas
are hot langa pele matana nenge kino
nenge tuttula song teueu ia. Iok
Paulus hele ke lala pe ana non tu-
anongnongo. Ol pe mamani hun toto
ol pe losio hot sapele nga pele neu
ana lala mol ngana nenga lut toto.
Iange pele neu te hemes hoho heke
iri. Iok tela ke te lolo heke i pe mete
lo.
10 Iok Paulus sio la pe ma haka nge
kol neu pe lau hite i pe hele, “Lete-
moia i ero, konei maul mule lo.”
11 Ke het pe Paulus haka la mule
pe reke beret pe ngaua pe hetot-
tore iri ke la uachuach toto. Pe nga
uach uruna toto ana non lohaka pe i
sapele.
12 Pe hehei pe hana nemur te iech
mule ia kon neu nge maulul pe iriul
ke tela mule sapele.

Paulus Lohaka Nge Troas Ke Lange Miletus

13 Iok, Paulus hele ke teke i mana
nga apena ke lange Asos. Pe imem
mo mene imot pe mo mana ke imem
muka kela mo kulele i nga ana kileng.
14 Iok, Paulus la ke saolia imem nge
Asos pe mohul heke i pe mo mana ke
mola nge Mitilin.
15 Iok, mo mana hot nge Mitilin nga
etue neingana pe la mo mana teu nge
Kaios. Pe nga etue mol ngana mo
mana ke mola nge Samos. Ke het pe
mo mana hot mule pe mo mana teu
nge Miletus nga uach.
16 Pe Paulus hele ke teke hesilia
etue unne nge Eisia ero. Pomalam
mosio nge Epeses ero. Iange Paulus
heusach mana ke teke la ke tu nge
Ierusalem nga Pentikos ana etue.

Iesus Nena Hana Papalauna Nge Epeses

17 ✡Iok, Paulus tu nge Miletus kura
pe hekulo Iesus na hana papalauna
nge Epeses aria ke tela nge i.
18 ✡Hana nemur teat pe Paulus hele
lange iri ke mai, “Imo a etei tote iau
ke nek toto, talun nga etue nenge eat
ke e lohot nge imo nge Eisia. Pe a etei
tote etu ngak iange kokoes etu luluch
nge imo.
19 E umume ia ak ume mur ke po-
manga Non Soke nena non toto pe e
heto heke ek ia ero toto. Pe etue hel e
tangtang iange ure meena ngana hel
te lohotot nge iau, nenge Iuta mur te
teke te hunune iau.
20 Helenga urana ngana mur nenge
e eteia ke e halaua imo, e hele hot
lochloche lange imo ke ulolo. Pe etal
kome unne sune e ero toto. Pe e
hetottore imo nga hulua mataria, pe
pule nga lemo pele letena mur.
21 Pe e tunge helenga kerkereng
ngana lange Iuta mur pe Krik mur
ke e teke tehul rumeria nga reria
poinga poreke ngana mur pe tenau

✡ **20:17:** Ume 18:21 ✡ **20:18:** Ume 18:19–19:10

la pol aria nge NeHalang pe leteria
manmanna nge ara Non Soke Iesus.

22 “Pe heueu nei e longo tau mene
Opepengpeng ke ela nge Ierusalem
pe e etei la ero, utar lape lohot nge iau
nga lamau.
23 ✡E eteia ke nga kileng mur nenge
e lalaia, Opepengpeng hele atat nge
iau nge hana lape tetal teua iau langa
tuele au ngana. Pe pule lape te poia
ure meena ngana mur ke lohot nge
iau.
24 ✡Pe iau e matau ele singik nga
ume nei ero. Nenge teke te hune iau,
panem ute pele ero. Pe ure nenge
palaungana toto ngana koi; nenge e
teke e heulo hot tote ume nenge Non
Soke Iesus tunge at nge iau. Nenge e
hetottore hehei pe hana nga helenga
urana toto ngana nga NeHalang nena
nekinga nge nena hana mur.

25 “Iok, imo nemur, ei rara ke e
hetottore NeHalang nena naualanga
pe nekinga nge ita lala nge imo. Pe
amo e nge imo lape nau mule ramak
ero ol.
26 Ke heueu nei e hele pengpeng
lange imo, nenge teke amo e nge imo
mene maulinga nge koko ero, atue
helenga at nge iau ero.
27 Iange ure lochloch ngana nenge
NeHalang lemene ke teke a eteia,
ngana laka e hele hot lochloch e lange
imo ke ulolo. Pe e topele unne e ero
toto.
28 ✡Ke a nauala amo ke nek. Pe
pule a nauele hehei pe hana nenge
Opepengpeng tunge lange imo ke a
nauele iri. A nauele NeHalang nena
hana mur ke pomanga hana nenge
tenau elele reria sipsip mur, iange
olia iri nga tuna Iesus eina.
29 ✡Iange iau, elala lokoi pe e eteia
ke hana hel lape teat pe te channanga
ia NeHalang nena hana mur pe te
helosio ia iri nga leteria manmanna
ngana mur, pomalaka nga kaone hi-
nolo mur nenge teteu rurung taua
sipsip mur ke te hunune iri.
30 Pe pule mele hel nge imo lape
temes haka pe te channanga ia hehei
pe hana pe tepoi taole iri ke te hile he-
lenga mamanna ngana pe te nanasia
iri.
31 ✡Ke a nauala amo ke nek toto
nga ure nemur! Letemo metene, iau
matak eina sisio pe e helete metene
imo nga ure nei. Pe e popoia ume
nem nga miliko pe nga sinanga ke
hesinga iri mol.
32 “Iok heueu nei e tunge imo
langa NeHalang penna ke nauele
imo. Pe NeHalang nena helenga pe
nena nekinga nenge a mene nem,
nauele imo pule. Pe lape hekerk-
ereng ia imo pe poia ure urana ngana
mur ke te lohot nge imo. Ure urana
ngana nemur NeHalang tung hote ke
teke nena hana mur pengpeng reria
ia.
33 ✡Iau lemek taua amoe nge imo
nena umtutuna pe nena hengeron
ero toto.
34 ✡Imo sipomo a eteia lo ke perik
nai nei umume ke mene iau pe pekn-
gak mur emem ngaunga pe ure mur
nenge lememem taua.
35 Nga ume lochloch ngana nenge e
umume ia iri, e teke e henonoua imo
ke ta ume ke kerkereng ke mai ke ta
halaua atong nemur nenge singiria
haleles. Pe e hetore imo ke letemo
metene Non Soke Iesus nena helenga
nenge teke, ‘Nenge teke mele tunge
ute lange mele, nem poia i ke iech
toto nga nenge mene ute nge mele’ ”
36 Iok Paulus hele lange hana ne-
mur ke het pe tualou sio luluch nge iri
pe hetalaulau lange NeHalang.
37 Iok hana nemur te sisa peria nge
Paulus pe telau hite i pe te tangia i ke
halang.
38 Hana nemur leteria poreke toto
ia Paulus iange hele ke teke lape
tenau mule ramana nga lamau ero ol.
Ke het pe iri lochloch ke tetau hote
Paulus langa imot.

21

✡ **20:23:** Ume 9:16; 21:11 ✡ **20:24:** Ume 21:13; 2Ti 4:7 ✡ **20:28:** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 ✡ **20:29:** Mat 7:15; Ioa 10:12 ✡ **20:31:** 1Te 2:11 ✡ **20:33:** 1Ko 9:11-12 ✡ **20:34:** Ume 18:3; 1Te 2:9

Paulus Lange Ierusalem

1 Iok, mo sisa perimem luluch nge
hana nemur, mo tang pe molau hit
hel ke het pe mo mana hot sapele,
pe mo mana pengpeng ke mola nga
mimio nenge Kos. Pe nga etue nain-
gana mo song teu nge Rotes ke het pe
mola nge Patara.
2 Pe nge Patara mo hottaua imot e
nge teke lala nge Poenisia, pomalam
mo tamu haka nga imot nem pe mo
song ke mola sapele.
3 Iok, mo song ke mo lala pela mo
esia mimio nenge Saiprus. Pe monau
heke ana mimio nge tu ke ile haka
langa lut pe imem mo song nge sio
ke mola nge Siria. Iok mo mana teu
lange Tir kela te tatach sue imot neu
nganngana hel nga lamau.
4 ✡Pe nga kileng neu mo saolia hana
hel nge leteria manmanna nge Iesus,
pomalam mola ke motu luluch nge iri
ke etue iri rahtele nai. Pe Opepeng-
peng poia iri ke te hele ele Paulus ke
lange Ierusalem ero.
5 Iok, emem etue nenge motu lu-
luchia nge iri het pe mo hile sue
iri pe mo mana hot mule ke mola.
Hana lochloch ngana nga kileng neu
pe hehei pe tuturia mur, tetau hote
imem. Te taua imem kela te mesia
imem nga peipei, pe imem lochloch
mo tualou sio pe mo hetalaulau lange
NeHalang.
6 Ke het pe mo sisa perimem luluch
nge iri pe mo haka mule nga imot, pe
iri tei ke tela mule nga ria pele mur.

7 Iok mo mana hot nge Tir pe mo
song ke mola nge Tolemis. Pe nga
lamau mo saolia iri hel pule nge lete-
ria manmanna pe motu luluch nge iri
ke etue elle mana.
8 ✡Iok nga etue nei ngana mo lo-
haka nge Tolemis pe mola nga kileng
nenge Kaesarea pela motu nga Pili-
pus na pele. Pilipus i non nenge
hetottore hehei pe hana nga He-
lenga Urana Toto Ngana. Pe i none
nga hana iri rahtele nai nenge te
henonou hote iri nge Ierusalem, ke te
halaua Iesus nena hana mur.
9 Ana non tutuna mur iri henel nge
iri malolong pe te popoia ume nenge
hetatalonga mur.
10 ✡Iok, motu nga lamau ke etue
hel lalo pe non hetatalonga e nge ene
Akapus lohaka nge Iutea pe i ke at.
11 ✡Ana non iat nge imem pe mene
Paulus ana tal ana kalenga pe kale
hite i sipona penna pe apena pe hele,
“Opepengpeng hele ke teke, ‘Iuta
mur nge Ierusalem lape tekale mele
nenge nena ure nei ke mai koi. Ke het
pe te tunge i lange hana lomonmona
ngana mur!’ ”
12 Mo longe ke mau pe imem hul
hana hel pule nenge teat ke mo eu-
kirau neu, mo hele ele Paulus ke mo
teke lange Ierusalem ero toto.
13 ✡Ol pe Paulus hele, “A tangtang ia
utar? A poia iau ke letek kolkol sak-
ilil. Nenge teke te laua iau pe te hune
iau, letek meina nga nem ero, iange e
nanas mene Iesus lemene ngana.”
14 Pomalam mo reng mana ol iange
mo teke mopoi ele i pe ero. Pe mo
hele mana ke mo teke, “Iok la, pe lape
mo hetalaulau mana ke ure lochloch
ngana nenge lohot nem, lohot mana
nga NeHalang lemene ngana.”
15 Ke het pe mo takirau teua lemem
ure nga lemem kole mur pe mola
sapele nge Ierusalem.
16 Pe NeHalang nena hana mur hel
nge Kaesarea, te koko nge imem pe
te taua imem langa Nason na pele
kela motu lamau. Pe Nason nena
nge Saiprus. Ana non longe henge-
toro nenga NeHalang nena helenga
pe letena manmanna ke i Non Soke
nena none ia tala nike.

Paulus La Ke Sauhot Nge Ierusalem Pe Lake Nau Tote Ieims

17 Iok mola ke mo lohot nge
Ierusalem pe NeHalang nena hana
mur te iech ele imem.
18 Pe pomange rou imem lochloch
mola ke mo esia Ieims. Mola pe al-
masinga ana hana mur tetu pule.

✡ **21:4:** Ume 20:23 ✡ **21:8:** Ume 6:5; 8:40 ✡ **21:10:** Ume 11:28 ✡ **21:11:** Ume 20:23; 21:33
✡ **21:13:** Ume 20:24 ✡ **21:19:** Ume 15:12

19 ✡Pe Paulus sise peria pe nana
lange iri ke nek toto nga ure mur
nenge NeHalang poia ke lohot nge
hana lomonmona ngana mur, nga
etue nenge Paulus la ke hetottore iri.
20 ✡Hana nemur te longe pe te heto
heke tote NeHalang ene. Pe te hele
lange Paulus ke mai, “Paulus, timem
laka iong pe urana nge mo hele lem
pule. Heueu nei Iuta mur nge ha-
lang toto leteria manmanna pe iri
lochloch lemeria toto ke ta nanas tau
tote rera hotonga mur nenge Moses
mene at.
21 Pe iri te longe hana hel ria
helenga nge te teke iong o hele lange
Iuta mur nenge tetu teu luluch nge
hana lomonmona ngana mur ke
tesaua hotonga mur nenge Moses. Pe
pule te teke iong o hele lange iri ke
te riria tuturia mur singiria ero pe te
nanasia Iuta mur ria poinga ero.
22 Iri lape te longe iong nge oat lo.
Ke lape tapoi ke mere?
23 ✡Lape o poi ke pomai koi: Hana
hel nge imem nei te poia helenga
kerkereng ngana hel ke te teke te
poia ume nemur nenge NeHalang
tunge lange iri. Pe helenga kerkereng
ngana nem te takho mule ero ol.
24 Mo teke o mene hana nemur kela
o poia iri ke te lemlem mule nga Ne-
Halang matana. Pe o olia uruna nga
nenge tepoi ke pomau. Pe o ut sue
palpalria ina. Hulua lochloch ngana
lape te esia poinga nei nge o poia pe
te eteia ke helenga nenge te longe
iri nem, manmanna ero. Iange iong
o nanas tau tote reria hotonga mur
nenge Moses mene iri at.
25 ✡Pe hana lomonmona ngana ne-
mur nenge leteria manmanna, mo-
has ia alalaha e lange iri lo, ke mo
teke te ngaua ngaunga nenge te tunge
lange ae tapuna mur ero pe mo teke
te inia toho ero pule. Pe pule mo teke
te ngaua huros nenge teroke ero pe
tepoi pulut rara lange hehei ero.”
26 ✡Iok laol, pomange rou Paulus
mene hana henel neu kela helemlem
mule iri. Pe poia poinga neu lange i
sipona ke helemlemia i pule. Ke het
pe Paulus langa hetoronga ana pele
ke hele tote ure nenge te poia neu
nge ana etue lape het. Iange nga ure
neu ana etue het ngana, lape te makia
iri elle pe elle reria tunginga nenge
lange NeHalang. (Ure nenge te poia
neu ana etue iri rahtele nai.)

Iuta Mur Telaua Paulus Nga Hetoronga Ana Pele

27 Iok, etue rahtele nai ngana teke
hetet lo pe Iuta mur hel nga kileng
nenge Eisia te esia Paulus nga het-
oronga ana pele letena. Ol pe tela ke
teteu nga pek ngaria Iuta mur leteria
pe te poia iri ke leteria inin toto. Po-
malam tela sapele ke te laua Paulus.
28 Te laua i pe alngaria ke mai, “Imo
hana nenge Israel a at ke a halaua
imem. Non nei i rara nga kileng
lochloch ke hetottore hehei pe hana
pe hele poreke hana nenge ita pe rera
hotonga mur pe NeHalang nena pele
palaungana nenga ra kileng nei!”
29 ✡(Te hele ke mau iange te esia
Tropimus nenge na nge Epeses nge
iri nai Paulus te i rarara nga kileng
neu pe te teke Paulus mene teua i
langa NeHalang na pele palaungana
letena.)
30 Ol pe hulua lochloch ngana nga
kileng neu te longe pe talngaria mes.
Pe te song ke teat nga kileng koana
mur lochoch ke te laua Paulus pe
te takrung hote i nga pele neu. Te
takrung hote i ke het pe tepiu hit
sapele ana piunga mur.
31 Iok te teke te hune i, pe he-
lenga kou song ke la lohot nge palinga
hel ana hana mur nenge Rom aria
soke lo. Ke helenga neu tang ke
teke, “Hana lochloch ngana nenge
Ierusalem kou te hele inin hel pe al-
ngaria haua rara.”
32 Ueiuei mana pe non neu mene
nena palinga hel ana hana mur pe te
song ke tela nga kileng unne nenge

✡ **21:20:** Ume 15:1, 5 ✡ **21:23:** Num 6:1-20; Ume 18:18 ✡ **21:25:** Ume 15:29 ✡ **21:26:** 1Ko 9:20
✡ **21:29:** Ume 20:4

hulua te emurungrung ia. Hulua nemur te esia iri ke mau pe te palia Paulus ero ol.
33 Iok palinga hel ana hana mur aria soke neu lake laua Paulus pe hele ke nena hana mur te mene ke rur nai pe te kele i. Ol pe palinga hel ana hana mur aria soke neu ontei, "Non tei nemai? Pe imo mam a laua i ia potar?"
34 Pe hulua nemur hel alngaria ke te teke non nei poi ke mai, pe hel alngaria ia ute e nge altoto. Ol pe non soke neu etei ero ol, helenga tei nge manmanna. Pomalam hele lange palinga hel ana hana mur ke te mene teua Paulus langa palinga hel ana hana mur reria pele kerkereng ngana e.
35 Iok Paulus teke i haka nga pele neu ana hakanga pe palinga hel ana hana mur te takis heke sapele i iange hulua nemur te teke teora sio tote i ol.
36 ✡Hulua nemur te nanasia iri pe te alngarngaria ke te teke, "Tala ke ta hune i!"

Paulus Hele Lange Hulua

37 Iok laol, palinga hel ana hana mur te teke te mene teua Paulus lala nga reria pele neu lo pe Paulus hele lange aria soke ke mai, "E teke e heleia ute lange iong." Pe non soke neu onteia i ke teke, "Iong mam o helele helenga Krik ma?
38 ✡Non Ekipto tana e at tala nga lamai lo pe poia hunelinga palaungana ke lohot nge hana nga lamai. Pe mene ke hana iri ana non kina lime iri analoch iri henel (4,000) pe te mene reria palinga hel ana ure mur pe tei ke tela nga ich sana lomona ngana e. Pe e esia iong pe e teke ma i iam atat nem pullo."
39 Pe Paulus tuacholia lange i ke teke, "Ero! Iau Iuta koi, etak hoe iau nge Tarsus nga kileng nenge Silisia. Ke iau ek masio nga alalaha pule nga kileng palaungana nem. Pe e teke o longele iau ke e hele pol lange hana nemur mukam."
40 Iok laol, non soke neu ngata pe Paulus mes sapele nga pele neu ana hakanga pe penna poi lange hulua nemur ke te reng. Iok hulua nemur tereng ol pe Paulus hele la sapele nge iri nga Iuta mur ria helenga ke teke,

22

Paulus Hele Lange Iuta Mur Nge Ierusalem

1 "Imo Israel mur, neingak mur pe imo hana papalauna. Apoi rara tangai ero pe e hele lemo mukam."
2 Hana nemur te longe Paulus nge hele nga ria helenga pengpeng pe tereng toktok sapele. Pe Paulus hele,
3 ✡ "Iau Iuta, pe hetak hohe nge Tarsus nga kileng nenge Silisia pe etu ke iau soke nga lamai nge Ierusalem. Pe ela nga hengetoro ke ne Kamaliel hetottore iau. Pe te hetore iau ke nek toto nga hotonga nemur nenge te hesio tele lange rera tete mur. Pe e tung teu tote iau langa NeHalang nena ume mur, ke pomange imo nenge ames heueu nem.
4 ✡Iau nei epoi poreke tototo iri nenge te nanasia Esinga Tele nenge Iesus. E laulaua hehei pe hana pe etal teua iri lala nga tuele au ngana.
5 Nenge teke a teke e channanga ia imo, a onteia tunginga ana hana mur aria palau iri ul pekngana mur. Iri lape te hele ke te teke, 'Oe aua nem hele ke manmanna.' Tehas ia alalaha mur lange pekngara Iuta mur nge Tamaskus pe te tunge at nge iau. Pomalam ela ke e laua iri nemur nenge te nanasia Esinga Tele nenge Iesus, pe e kale hite peria mur pe e mene mule iri at nge Ierusalem. Pe hana papalauna nemur lape te poia iri ke te amneia melmelenga palaungana toto.

Paulus Hele Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 26:12-18)

6 "Iok lala ke sinanga tuch ngana lo pe e song ke e lala nge Tamaskus. Ela rochroi nge Tamaskus pe lemenge palaungana e lohot nga lut nga tapa

✡ **21:36:** Luk 23:18 ✡ **21:38:** Ume 5:36-37 ✡ **22:3:** Ume 5:34 ✡ **22:4:** Ume 8:3

pe tuasio at tau pengpeng ia iau. Pe
lemenge neu sina ala toto nenge sina
ele matak ke e kolkol.
7 Ol pe elosio ke la ema nga ich pe
e longe mele nge hele atat nge iau ke
pomai, 'Sol, Sol, pomere nenge opoi
poreke iau ke pomam?'
8 "Ol pe iau e hele, 'Ia Non Soke,
iong itei nemam?'
"Pe mele neu hele, 'Iau Iesus nenge
Nasaret laka opoi porekreke iau
nem.'
9 Pe hana nenge te koko nge iau
te esia lemenge palaungana neu nge
lohot. Pe iri te longe mele neu nenge
hele atat nge iau ero.
10 "Iok laol, iau e ontei ke mai, 'Non
Soke, lape epoi ke mere mai ol?'
"Pe Non Soke hele, 'O lohaka pe o i
teu langa kileng nenge Tamaskus. Pe
nga lamau lape te hele lange iong nga
ure lochloch ngana nenge NeHalang
heleia ke teke o poia.'
11 Iok laol, pekngak mur tera hite
iau nga perik pe te apeia iau ke e
lange Tamaskus iange lemenge neu
poia iau ke matak hit lo.
12 "Pe none nge ene Ananias kou tu.
Ana non heto heke totote NeHalang
pe nanas tau tote nena hotonga mur.
Pe Iuta mur lochloch nga kileng neu
te teke i non nge urana ke tepoi ke nek
toto lala nge i.
13 Ana non at ke mes sio nga ilik
pe hele, 'Sol, atong onau mule ol! Pe
nga etue neu pengpeng matak urana
mule pe e es sapele i.'
14 Ol pe ana non hele, 'NeHalang
nenge ratete mur te heto hekeke,
henonou hote iong ke teke o eteia
utar nenge teke poia pe teke o esia
i sipona nena non nenge pengpeng
toto pe o longe helenga nge lohot nga
hanna pengpeng.
15 Pomalam omes ke kerkereng
toto nga letem manmanna ngana pe
o hele hote lange hulua lochloch nga
utar nenge o longe pe o esia ke ulolo.
16 Ke heueu nei o kulkulele ute ero
ol. Omes haka pe o mene henuninga
pe o tang lange Non Soke. Iange
kue nem mana nge lome iong ke lem
poinga poreke ngana mur te lasus
toto ol.'
17 "Iok laol, e la mule nge Ierusalem
pe ela ke e hetalaulau nga NeHalang
nena pele palaungana letena.
18 ✡Ol pe enau opek ke e esia Non
Soke nge hele at nge iau ke teke, 'O
lohaka pe o ua hot nga kileng nei ke
ueiuei mana iange hana nemur nga
kileng nei lape te longe helenga man-
manna ngana nemur pe tetal teua
nga leteria ero toto.'
19 ✡Pe iau e tuacholia ke mai, 'Non
Soke, iri te etei tote iau nge elala nga
hetoronga ana pele ke e palpalia iri
pe e menmene iri nenge leteria man-
manna nge iong ke te lala nga tuele
au ngana.
20 ✡Iri te eteia ke iau etu nga etue
nenge te hune lem non Stipen. Pe
iau e ngata ke te hune Stipen pe e
loloch hite hana nenge te hune i reria
hengeron mur.'
21 ✡Ol pe Non Soke hele mule at nge
iau ke teke, 'Lape e kulosia iong ke ola
nga tau toto nge hana lomonmona
ngana mur. O lohaka pe o laol.' "
22 Hana nemur te longo ke nek
toto nga Paulus nena helenga mur.
Pe nga nenge heleia ke teke lange
hana lomonmona ngana mur, nem
poi heke hulua nemur leteria ke al-
ngaria tau sapele i. Pe te u taua i nga
karia nenga lut toto ke te teke, "Ta
renge non nei ero! Ta hune i ke lasus
toto!"
23 Hana nemur te ulule reria
hengeron pe te uu pe tesau hekeke
maruchrue.
24 Ol pe palinga hel ana hana mur
aria soke neu hele lange nena hana
mur ke te mene teu sapele Paulus
langa pele neu letena. Pe pule hele ke
te nosia i ke hele hote utar nenge poia
ke poreke toto nenge hana nemur
alngaria tau sakililia i ke pomau.
25 ✡Iok, palinga hel ana hana mur te
kele Paulus ke te teke te nosia i. Pe
ero. Paulus hele lange hana nemur

✡ **22:18:** Ume 9:29-30 ✡ **22:19:** Ume 8:3; 26:9-11 ✡ **22:20:** Ume 8:1 ✡ **22:21:** Ume 9:15 ✡ **22:25:** Ume 16:37

aria soke e nge mes rochroi mana nge i ke teke, “Imo mam a nanasia hotonga tei nenge a poia poinga nem at nge iau mam? Iau lek nge Rom pule i. Pe utar toto nenge e poia ke poreke, nenge a teke a nosia iau?”

26 Iok laol, non soke neu longe ke mau pe lake hele lange aria aehuna ke teke, “Iong mam opotar mam? Ita tapoi pulut mene poinga nei lange non nei. Pe i nena nge Rom pule i!”

27 Iok non aehuna neu i la sapele nge Paulus pe la onteia i ke mai, “Iok o hele at nge iau, iong mam lem nge Rom pule ma?”

Pe Paulus tuacholia lange i ke mai, “Oe! Iau lek nge Rom pule i!”

28 Ol pe non aehuna neu hele, “E saua umtutuna palaungana lo pe tahas sue ek ke iau lek nga lamai pengpeng ol.”

Pe Paulus tuacholia, “Temek pe hetak reria nge Rom nike, pomalam iau lek nge Rom pule.”

29 ✡Ol pe iri nenge te teke tela ke te ontei hotote Paulus te longe i nge hele ke mau pe te ruka mule. Pe palinga hel ana hana mur aria aehuna neu longo nge Paulus nena nge Rom pe matau toto iange nena hana mur te kele Paulus lo.

Paulus Mes Nga Hana Papalauna Mataria

30 Iok, pomange rou non aehuna neu teke etei toto; Pomere nenge Iuta mur te poia poinga nei lange Paulus mai? Pomalam eukiraua tunginga ana hana mur aria papalauna mur pe hana papalauna nge Iuta pe hele ke teun hote rur nga Paulus penna. Ke het pe mene Paulus ke la hemesia i nga hana papalauna nemur mataria.

23

Paulus Hele Ala Ana Nga Hana Papalauna Mur Mataria

1 Iok laol, Paulus nau la pengpeng nge hana papalauna nemur pe hele, “Hana papalauna, nga letek nge teu toto e amneia ute e nge e poia ke poreke ero toto nga NeHalang matana. Nge nike toto ke at nga etue nenge heueu nei.”

2 ✡Ol pe non soke nenga tunginga ana hana mur hele lange hana nenge temes rochroi ke tepal ele Paulus hanna. Non soke neu ene laka Ananias.

3 ✡Pe Paulus hele lange Ananias ke teke, “Iong, lape NeHalang tuacholia ke poreke toto lange iong. Nakum malaka nga pele e nge kankan ngaua letena pe te hepore ke hussu toto nge hot. Nakuna urana mana nge hot pe nge teu, poreke toto lo. Iong oare nga lamam ke o longlongo pe o amnei teu atat nga lek helenga mur, pe o poia ke nanas tau pengpeng ia hotonga mur te hele ngaria. Pe pomere o heit kou sue hotonga pe o hele ke hana te palia iau?”

4 Ol pe iri nenge temes rochroi lange Paulus te hele lange i ke mai, “O heleia NeHalang nena non palaungana neu ke mam ke? O matau ero ma?”

5 ✡Pe Paulus hele, “Titik mur, iau e etei ero toto nge non nei rahite ume palaungana nem. Pe NeHalang nena helenga e nge tehas sue ke ululo, hele ke teke, ‘O hele poreke mele nenge i mukmuka nge lem hana mur ero.’ ”

6 ✡Iok Paulus nau pe hana hel iri Satiusi, pe hel iri Paresio mur. Pomalam haliu haka ke palaungana toto nga hana nemur leteria ke teke, “Hana, iau nge iau Paresio koi pe temek pule i Paresio. Pe te laua iau pe te mene iau at lamai iange letek manmanna nge ita nge ta maul haka mule nga metenga.”

7 Hana nemur te longe Paulus nge hele ke mau pe te hele inin tau hel sapele nge iri. Pomalam Satiusi mur te eukirau ke iri altoto pe Paresio mur pule te eukirau ke iri altoto.

8 ✡(Satiusi mur, te teke ita tamaul haka mule nga metenga ero ol. Pe pule te teke angkelo mur ero pe Ope mur ero pule. Pe Paresio mur leteria manmanna nga ure mol nem.)

✡ **22:29:** Ume 16:38 ✡ **23:2:** Ioa 18:22-23 ✡ **23:3:** Mat 23:27 ✡ **23:5:** Exo 22:28 ✡ **23:6:** Ume 26:5 ✡ **23:8:** Mat 22:23

9 Iok laol, hana pane mur te u tau
hel sapele. Ol pe hotonga ana het-
oronga mur nenge iri Paresio, temes
haka pe te hele ke kerkereng toto
ke te teke, “Ta longo langa non nei
hele ngana lo pe ute e nge poia ke
poreke ero i! Lape angkelo e ma ope
e. Ngana laka nenge hele lala nge
i nga kue nenge lala nge Tamaskus
nem.”
10 Iok laol, palinga hel ana hana
mur aria soke longo la pe hana ne-
mur te alngaria ke palaungana toto
ol. Ol pe matau toto iange teke
lape hana nemur, te hora sue Paulus
heueu. Pomalam hele lange nena
hana mur ke la te takrung hote
Paulus nga hana nemur leteria pe te
laia i nga ria pele kerkereng ngana
neu.
11 ✡Iok, nga miliko neu, Non Soke
lake mes nga Paulus ilina pe hele, “O
matau ero ol, o hele hote iau lange
hana nenge Ierusalem ke het lo. Pe
lemek ke o poia lange hana nenge
Rom pule.”

Iuta Mur Tetal Helenga Ke Te Teke Te Hune Paulus

12 Iok nga uach Iuta mur hel te eu-
kirau pe tetal helenga ke te teke te
hune Paulus. Ol pe te talue helenga
kerkereng ngana e lange NeHalang
ke te teke te ngau ero pe tein ech ero
pule. Te teke te hune Paulus ke mete
mukam laka te ngau pe tein mule ech
ol.
13 Iri nenge te tattal helenga neu iri
ana non kina nai toto (40).
14 Iok laol, tela nge tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe al-
masinga ana hana mur pe te hele,
“Imem mo talue helenga kerkereng
ngana e lo ke mo ngau ero toto ke la
het nga etue nenge mo hune Paulus
ke mete.
15 ✡Ke heueu nei mo teke iong
pe hana papalauna nemur a hekulo
Paulus ana ke at. Pe a channanga ia
palinga hel ana hana mur aria soke
nem ke a teke a ontei hot mule Paulus
ke nek toto. Pe imem mo kulala
mana, teke iat nge imo heueu, mohun
sio sapele i nga lamai.”
16 Pe Paulus na achung nenge liuna
tuna longe nge iri tetal helenga ke te
hune Paulus. Pomalam, la sapele nga
palinga hel ana hana mur ria pele pe
tataraia lange Paulus.
17 Ol pe Paulus iu sapele palinga hel
ana hana mur aria naungaala e pe
hele lange i ke teke, “Kol kulpo nei
teke heleia helenga e lange amo soke.
O mene i ke imo nai ala.”
18 Iok laol, non neu mene sapele
Paulus na achung lange non soke neu
pe hele, “Paulus iua iau pe hele at nge
iau ke teke e mene kol kulpo nei at
nge iong, iange i teke heleia ute lange
iong.”
19 Iok laol, non soke neu rahite kol
neu penna pe iri nai te i hot kelkel
ke iri toro pe onteia i, “Kol nem, iong
mam o teke o heleia utar at nge iau?”
20 Pe kol neu hele sapele lange i ke
mai, “Iuta mur tetal helenga lo ke te
teke nge rou, lape te onteia iong ke
o mene sue Paulus lange hana pa-
palauna nemur. Pe iri lape te chan-
nanga ia iong ke te teke hana pa-
palauna nemur te teke te longo ke
nek toto mule nga Paulus nena he-
lenga mur.
21 Pe o longo taua iri ero toto iange
hana iri ana non kina nai (40) pe
hel pule lape te talkome ke te hune
Paulus. Iri te talue helenga kerk-
ereng ngana e lo, ke te ngau ero pe
tein ech ero kela het nga etue nenge
te hune Paulus ke mete. Ke heueu
nei te kulele mene iong. Nenge teke
o longele ke Paulus lange iri heueu
lape te hun sapele i ke mete.”
22 Ol pe non soke neu hele, “Iok
ure nenge o heleia at nge iau nei, o
hele hote lange mele ero toto.” Non
soke neu hele lange kol neu ke het pe
kulosia i ke la sapele.

Te Kulosia Paulus Lange Ne Peliks Nge Kaesarea

23 Iok laol, non soke neu iu sapele
nena hana nai pe hele lange iri ke

✡ **23:11:** Ume 27:24; 28:16, 23 ✡ **23:15:** Ume 25:3

teke, “A mene ke palinga hel ana hana iri ana non kina analoch (200) ke tela nge Kaesarea. Pe pule a mene ana non kina mol pe analoch (70) nenge te songong ia oriong. Pe nenge te hunun nga io, a mene ke iri ana non kina analoch pule. (200) Pe heueu sinanga matana henonoua sisalanga rahtele henel ngana nga miliko, (9 kilok) imo hana nemur a i sapele.

24 A tunge oriong mur lange Paulus ke songia pe a mene i ke nek mana ke lange ne Peliks palau nga kileng nem.”

25 Ol pe non soke neu hasia alalaha e ke te mene lange ne Peliks palau. Pe ana alalaha tang ke pomai,

26 “Ulei toto Non Soke Peliks,
Iau Klatius Lisias koi, pe ehas ia alalaha nei lange iong ke e teke e hele urume non nei lange iong.

27 ✡Non nenge e kulosia nei, Iuta mur te laua ke te teke te hune i pe iau e mene lek palinga hel ana hana mur ke mo mene hote i nge iri. Mo halaua i iange e longe nge te teke non nei nena nge Rom.

28 ✡Pe e teke e etei teu la ke nek toto. Pomere toto nenge Iuta mur leteria inin taua i ke te teke te hune i mai? Pomalam e mene sue i ke la e hemesia i nga aria papalauna mur mataria.

29 Laol pe e eteia ke Iuta mur te teke Paulus nanasia reria hotonga mur ke nek ero. Pe i poia ute e ero toto nge uruna metenga. Pe pule nakuna urana ero toto nge aua nei lake mateu mana nga tuele au ngana.

30 ✡Pe e longe nge te teke te hunune i ke ngana koi nenge e kulos sapelpele i at nge iong nei. Pe pule e hele lange Iuta mur nenge milmil ana ke iri te hele hote reria helenga lange iong ke o longo teu la pule.”

31 Iok laol, palinga hel ana hana nemur te poia ure lochloch ke pomanga aria soke hele ngana. Ke te mene Paulus pe te i sapele nga miliko neu ke tela nga kileng nenge Antipatris.

32 Te tu nga lamau ke uach sio pe palinga hel ana hana mur nenge te songia oriong mur, iri ul Paulus ke tela sapele nge Kaesarea. Pe iri nenge te i mana nga aperia, tela mule nga tetu ngaria nge Ierusalem.

33 Iok iri nenge te songia oriong tela ke la te lohot nge Kaesarea pe te mene sapele Paulus lange non palau nenge nauele kileng neu. Pe pule te tunge alalaha lange i.

34 Iok laol, non soke neu sisia alalaha neu ke het pe onteia Paulus ke teke, “Iong mam lem nga kileng tei toto?” Ol pe non soke neu etei sapele ke Paulus nena nga kileng nenge Silisia.

35 Pomalam lohaka pe hele mule ke teke, “Nenge teke iri nenge te milmil am te lohot, iau lape e longo teu la sapele nga ure nenge lohot nge iong nem.” Ke het pe non soke neu hele ke palinga hel ana hana mur te mene Paulus kela tenau ele i ke nek nga non soke Herot nena pele.

24

Paulus Mes Nga Ne Peliks Matana

1 Iok, etue iri lime het pe Ananias iri ul hana papalauna hel tela nge Kaesarea. Ananias i non soke nenga tunginga ana hana mur. Pe none nge ene Tertulas koko nge iri pule. Ana non etei tote hotonga mur ke la ke halaua Ananias pe pekngana mur. Iok hana nemur tela ke te lohot nge Ne Peliks pe te tatara lange i nga ure nemur nenge te teke Paulus poia ke poreke.

2 Pe teiu teu sapele Paulus. Pe ne Tertulas mene pekngaria mur haria pe hele lange ne Peliks, “Non Soke, iong o nauele imem ke mala toto lo pe motu ke nek pe mo iech mana. Pe iong otal mas mule ure mur ke te lohot ke poia lemem kileng mur ke te song ke nek pule.

3 Imem lememem taua ure nemur ke te lohot nga lemem kileng lochloch

✡ **23:27:** Ume 21:30-33; 22:25-27 ✡ **23:28:** Ume 22:30 ✡ **23:30:** Ume 23:16-23; 24:1-9

ke kokoes mo teke mo hele urana toto
nge iong nga nem.
4 O poia ume palaungana lo ke
lememem ero nge mo hemakuk mule
iong nga ume e pule. Pe e teke o longo
tau mana ke oare ke nek mana pe
o longo teu at nga imem nei lemem
helenga unne.
5 ✡"Imem moes tote nga matamem
lo nge non nei i non poreke ngana
toto. Ana non i rara nga kileng
lochloch ke poi hakaka urelu huhuna
lala nge Iuta mur. Pe i, imuka nge
iri nemur nenge te hetue ke Nasarin
mur.
6 ✡Pe pule poi hesalanginga mana
ia NeHalang nena pele palaungana
nenge heo ngana toto ke ngana koi
nenge mo laua i. [Pe imem mo
teke mo heneue i nga imem sipomem
lemem hotonga mur. Iange poingan
ngana nemur make pengpeng nga
lemem hotonga mur ero toto.
7 Pe palinga hel ana hana mur
aria soke ene ne Lisias. I pe nena
hana mur teat ke te helapue imem
pe te takrung hote aua nem nga tuna
ngamem.
8 Pe ne Lisias i sipona hele ke
teke moat ke mo hele hote non nei
poingan ngana mur lange iong.]
Nenge teke o ontei hote i ke nek toto,
lape o eteia ke ure lochloch ngana
nenge mo heleleia nei manmanna
toto."
9 Ol pe Iuta mur nenge teat ke
temes neu, iri lochloch te hekerk-
ereng ia ne Tertulas na helenga ke te
teke helenga neu manmanna.

Paulus Hele Ala Ana Nge Ne Peliks

10 Iok laol, non soke neu penna poi
lange Paulus ke teke hele ol. Ol pe
Paulus hele ke mai, "Non Soke, iau
e eteia ke iong o nauele kileng nei
ke mala toto lo. Pe heueu nei e iech
mana nge e mes ke e hele ala ak nga
matam.
11 I semel mana nge o eteia ke etue
iri analoch pe nai nenge lalo, iau e
lange Ierusalem ke e heto heke NeHa-
lang.
12 Pe imem ul mele hel mo hunel
nga NeHalang na pele ero toto. Pe
pule epoi haka ure huna lange mele
ero nga hetoronga ana pele letena pe
nga kileng unne nge hot. Pe iri nenge
te helele ia iau nei, te esia ute e ero
toto pe te hele mana nga haria.
13 Pe pule, nakuria ero toto nge te
henonoua ute e lange iong ke poia
reria helenga ke manmanna.
14 Pe e teke e hele hot pengpeng ia
lange iong ke mai; Iau e heto heke
NeHalang nenge lemem tete mur te
heto hekeke. Pe e nanasia kue nenge
te hetue ke Esinga Tele. Pe iri leteria
manmanna nga kue nem ero. Pe
letek manmanna nga hotonga nemur
nenge Moses pe nga alalaha nemur
nenge hetatalonga mur tehas sue iri.
15 ✡Pe sak kikina toto nge NeHa-
lang ke mange iri; nenge mo teke
hana nenge te urana pe hana nenge
te poreke lape te maul haka mule nga
metenga.
16 Ke pomalam kokoes e totoi toto
ke letek nge teu toto, amneia ute e nge
e poia ke poreke ero nga NeHalang
matana pe pule nga hehei pe hana
mataria.
17 "Iok, ela nga kileng tau ngana
pe etu ke hesinga hel het mukam, ke
het pe e lolochia umtutuna hel ke ela
mule ia nge lek hana mur pengpeng
nge Ierusalem. Pe pule mo makia
tunginga mur ke mo tunge lange Ne-
Halang.
18 ✡Pe iau e nanasia poinga nenge
te helemlem mulmule iri. Pe hana
nemur te esia iau nga ure nem ana
etue het ngana pengpeng. Pe hulua
hel nge temes ke te emurung hite iau
ero. Pe pule mele pele nge poi haka
rara ure huna pe alngana rara ero.
19 Iuta mur hel mana nga kileng
nenge Eisia tetu nga etue nem. Pe
nenge teke e poia ute ke poreke nga
mataria, pomere nenge iri siporia
teat pe te hele hot pengpeng ia lange
iong ero?
20 Teke poi pe o onteia hana ne-
mur nenge temes nei. Te hemesia

✡ **24:5:** Ume 17:6 ✡ **24:6:** Ume 21:28-30 ✡ **24:15:** Ioa 5:28-29 ✡ **24:18:** Ume 21:17-28

iau nga hana papalauna mur mataria
nge Ierusalem pe te hottaua poinga
poreke ngana tei toto nge e poia?
21 ✡Eh, ngana kai nenge e haliu
haka nga mataria ke e teke, 'Imo a
hemesia iau heueu nei iange iau letek
manmanna nge lape ta maul haka
mule nga metenga.' "
22 ✡Pe ne Peliks etei teu la pule
nga kue nem nenge te hetue ke ene
Esinga Tele. Pomalam hele ke teke
het ke pomau mukam. Pe hele lange
Paulus ke mai, "Lape e hele hote ra-
mak lange iong tangai ero. Ta kulele
ne Lisias ke at mukam, laka e hele
lange iong ol."
23 Iok laol, ne Peliks hele lange
palinga hel ana none ke nauele
Paulus ke nek toto. Pe pule hele ke
teke, "Nenge teke Paulus pekngana
mur teat ke tenau toto i, opoi ele iri
ero. O longele iri kela te esia i pe te
tunge ure mur nenge ana non lemene
taua iri."

Paulus Hele Nga Ne Peliks Irinai Nehei Mataria

24 Iok, etue hel nga hoena ne Peliks
iri nai nehei, he Tarusila te lohot.
Pe ne Peliks nehei i Iuta. Te lohot
ol pe ne Peliks hekulo sapele Paulus
ana. Iange i teke longo Paulus nge
helele nga letera manmanna ngana
nge Iesus Kristus.
25 Iok laol, Paulus hele nga poinga
nenge tatu ke ta urana pe ta peng-
peng toto. Pe nga poinga nenge ta
nauele ita sipora ke nek pe tatal susue
ita. Pe hele pule nga etue nenge Ne-
Halang lape nau teu ke nek toto nga
poinga urana ngana mur pe poreke
ngana mur nenge ita elle pe elle ta
popoia. Ne Peliks longe helenga neu
pe matau toto pe hele, "Lape o hele
ke het ke mam mukam! Pe ola ol.
Pe lape eiu mule iong nga etuene e
kura."
26 Pe ne Peliks teke ma lape Paulus
tunge nena umtutuna unne, poma-
lam kokoes mana iua Paulus ke iri nai
te nanana.
27 Iok, tetu ke hesinga nai het ke
lalo, pe ne Posius Pestus mene sapele
ne Peliks munna ke nauele kileng
neu ol. Pe ne Peliks tal teua Paulus
nga tuele au ngana. Teke poia poinga
nei ke Iuta mur te iech nge i pe mute-
ria taua i.

25

Paulus Ontei Ke Teke Esia Ne Kaesa

1 Iok laol, ne Pestus mene ne Pe-
liks munna ke nauele kileng nenge
Kaesarea. Iok etue mol het pe ne
Pestus lohaka nge Kaesarea ke lange
Ierusalem.
2 ✡Pe nge Ierusalem tunginga ana
hana mur aria papalauna mur pe
Iuta mur aria papalauna mur tela
ke te esia ne Pestus. Pe te toto hita
Paulus ana lange i ke te teke man-
manna toto ke non nem poia ure
meena ngana halang ke lohot pe poia
hehei pe hana ke ria arenga poreke
toto.
3 ✡Ol pe te ech tote i ke te teke poi ke
urana lange iri ke kulos mule Paulus
lange Ierusalem. Iange iri te teke
teolo ele Paulus ke te hun sue i nga
kue.
4 Pe ne Pestus hele lange iri ke teke,
"Paulus kou palinga hel ana hana
mur tenau elele i nga tuele au ngana
nge Kaesarea. Pe iau ela mulmule
lokoi.
5 Teke poi pe a hele lange amo pa-
palauna hel ke te koko nge iau ke
mola. Pe nenge teke manmanna toto
ke non nei poia ute hel ke poreke,
hana nemur te hele hot pengpeng ia
ure nemur sapele."
6 Iok laol, ne Pestus tu luluch nge
hana nemur ke ana etue iri rahtele
mol ma analoch. Ke het pe lohaka ke
la mule nge Kaesarea. Iok pomange
rou ana non lake are nga pele nenge
te longlongo helenga ia pe hele ke te
mene Paulus ke la esia i.
7 ✡Iok Paulus lohot la ke mes pe Iuta
mur nenge teat nge Ierusalem te mes
ke te heliliu hite i. Pe teulo inin rara
ke te teke non nei poia ure halang ke
poreke. Iri rea helenga polpolenga

✡ **24:21:** Ume 23:6 ✡ **24:22:** Ume 23:26 ✡ **25:2:** Ume 24:1 ✡ **25:3:** Ume 23:15 ✡ **25:7:** Ume 24:5-6

mana pe ute e nge hemeena ia reria
helenga ero toto.
8 Ol pe Paulus lohaka pe hele ala
ana ke teke, “Iau e poia ute e ke
poreke ero toto nga NeHalang na pele
pe nge ne Kaesa. Pe pule e tamu tote
Iuta mur reria hotonga e ero toto.”
9 Iok ne Pestus teke poia Iuta mur
ke leteria sio unne, pomalam onteia
Paulus ke mai, “Lemem ke o teke o
haka lange Ierusalem ke la e longe
am helenga mur nga lamau?”
10 Pe Paulus hele, “Heueu nei e mes
pengpeng nga ne Kaesa nena helenga
hot ana pele pe lemek toto ke te longe
lek helenga mur la koloi. Iong o eteia
ke ulolo. Iau e poia ute ke poreke
lange Iuta mur ero toto.
11 Pe nenge teke e poia ute ke
poreke pe hotonga hele ke teke e
mete, nem ute pele ero. Pe helenga
nemur nenge Iuta mur tetue at nge
iau nei manmanna ero, pomalam
mele pele nakuna ero nge mene iau
pe tunge iau lange iri. Pe lemek toto
ke e esia ne Kaesa!”
12 Ol pe ne Pestus iri ul nena hana
mur nenge te longlongo helenga neu
te mangun tele helia muka. Ke het
pe ne Pestus hele, “O hele ke o teke
o lange ne Kaesa ke longo nga lem
helenga mur, nem ute pele ero. Mo
hele pe mo longala ke mo teke ola!”

Ne Pestus Heleia Paulus Lange Akripa

13 Iok, etue hel nga hoena naun-
gaala ana non Akripa iri nai e Penis
tela nge Kaesarea ke tenau toto ne
Pestus.
14 ✡Te tu luluch nge ne Pestus ke
etue hel lalo, pe ne Pestus nene
Paulus lange naungaala ana non neu.
Iok ne Pestus nana ke mai, “Ne Peliks
tal teua none nga tuele au ngana ke
ngana koi tu.
15 Pe nga etue nenge e lange
Ierusalem, tunginga ana hana mur
aria papalauna mur pe Iuta mur aria
papalauna mur, te hele loulouia i ke
halang. Pe te ech tote iau ke te teke e
longele iri ke te hune i ke mete.
16 Pe e hele lange iri ke e teke ita
nenge Rom rera poinga pomam ero,
rera poinga mai koi: Ta longo tala
langa mele nem nena helenga mur
mukam. Ke het pe ta longo teu la
ke nek nga mele nem tuachol ngana
ia helenga mur. Nenge teke ta longo
pe mele nem na helenga polpolenga
haka mana, ta poi sapele i ke po-
manga a hele ngamo nem.
17 Iok laol, nga etue nenge Iuta mur
teat luluch nge iau nge Kaesarea, e
kulele ute ero ol. Uach sio pe ela
sapele ke e are nga pele nenge te
longlongo helenga ia pe e hele ke te
mene teu sapele non neu at.
18 Ol pe iri nenge iri ul non neu aria
matana i elel, temes haka pe te hele
hot sapele reria helenga mur. Pe iau
e teke ma lape te hele hote ure hel nge
non neu poia iri ke poreke, pe ero.
19 E longo pe te hele helel ia iri sipo-
ria reria poinga nenge te heto hekeke
aria soke pe te hetetue none nge mete
lo nenge ene Iesus. Pe Paulus hele
ke teke non neu kou maul haka mule
nga metenga ke ulolo.
20 Ol pe iau letek lilil ol, lape e
tuacholia hana nemur reria helenga
ke merei? Ol pe e onteia Paulus ke
mai, ‘Lemem ke o teke tala mule nge
Ierusalem ke la e longo teu la mule
nga lemo helenga mur lamau?’
21 Pe Paulus hele ke kerkereng toto
ke teke esia ne Kaesa ke isipona longo
teu langa helenga nei. Pomalam e
hele ke palinga hel ana hana mur
tenau ele i ke nek toto ke kulele etue
nenge lape e kulosia lange ne Kaesa.”
22 Ol pe Akripa lohaka pe hele lange
Pestus ke mai, “Iau e teke e longo teu
langa non nem na helenga mur pule,
pe iong ramam mere?” Pe Pestus
hele, “Iok, pomam nge rou iong am
etue nge o longo nga nena helenga
mur.”

Te Mene Paulus Lange Ne Akripa

23 Iok laol, pomange rou Akripa iri
nai he Penis te lohot pe hulua te iech
pe tepoi ke nek toto lange iri. Iange
tela ke teteu taua hulua nemur nenge

✡ **25:14:** Ume 24:27

te emurung ke te longlongo helenga. Pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur teteu la luluch pule nge hana papalauna mur nga kileng neu. Ke het pe ne Pestus hele sapele ke palinga hel ana hana mur te mene teua Paulus at.

24 Pe ne Pestus hele, "Non soke Akripa pe imo lochloch ngana nenge a lohot heueu nei, anau nga non nenge mes nei. Hulua lochloch ngana nge Ierusalem te hele loulou ia non nei ke halang. Pe te tataraia i at nge iau lo, pe te alngarngaria ke te teke urana nge te hune i ke lasus toto.

25 Mele nenge poia poinga poreke toto ngana e, nena poinga poreke ngana nem uruna metenga. Pe iau e hottaua ute nge non nei poia ke poreke ero toto. Pe pule isipona hele lo ke teke esia ne Kaesa. Ke ne Kaesa i sipona longo teu langa nena helenga mur. Ke pomalam lape e kulosia i ke la.

26 Pe iau lape ehas urume i lange non soke neu nga alalaha e. Ol pe lape ehas ke mere? Helenga chiu ala toto kura i. Pe ute e nge make mallaha hot nge i ero toto. Ke pomalam heueu nei e mene i ke at mes nga matamo. Pe non soke Akripa, heueu lape e tunge langa perim ke iong muka ia rera helenga mur. Pomalam lape e eteia utar nemur nenge lape ehas sue nga alalaha nenge lange ne Kaesa.

27 Iange e amnei la pe poreke toto nge e kulos mene non nei ke la pe ehas ururume ure nenge lohot nge i ero."

26

Paulus Hele Ke Kerkereng Toto Nga Ne Akripa Matana

1 Iok laol, ne Akripa hele lange Paulus ke teke, "Heueu nei mele pele hele lange iong ero. O hele hot tote letem pe o hele ke manmanna." Iok, Paulus penna tul haka pe talun ke hele sapele ke teke,

2 "Non soke Akripa, heueu nei e iech toto nge e mes nga matam pe e tuacholia Iuta mur te hele louloulou ngaria.

3 Iong o etei tote Iuta mur reria poinga mur pe tehun hel ngaria. Ke heueu nei lemek ke o are ke nek pe o longo ke nek toto at nga lek helenga mur.

4 "Iau, Iuta mur te etei tote iau. Talun ngana nga iau kino ngak ke la iau soke. Te eteia iau nga lek kileng huna pengpeng pe nge Ierusalem pule.

5 ✡Iri te eteia iau ke mala toto lo ke urana nge te hele pengpeng. Teke lemeria te hele pengpeng ke iau Paresio. Pe imem Paresio mur mo nanas tau tote hotonga mur nenge Iuta mur te heto heke NeHalang ia.

6 ✡Pe heueu nei, e mes nga matamo iange sak kikina nga helenga utona nenge NeHalang iri ul rera tete mur te talue nge nike.

7 Pe mata iri analoch pe nai nenge Israel te tung tote leteria pe te heto hekeke NeHalang nga miliko pe nga sinanga ke te mene helenga utona nem. Non soke, e hele pengpeng lange iong, Iuta mur te poia iau ke e takisia ure meena ngana nei iange letek manmanna toto nga helenga utona nei.

8 Iok, pomere nenge amo e nge imo nenge at heueu nei, letena manmanna ero toto nge NeHalang hemaul heke mule iri nenge te mete?

9 ✡"Iau pule ramak kerkereng toto ke e teke e heporeke tote Iesus nenge Nasaret ene, nenge e heporeke nena hana mur.

10 Pe i manmanna ke iau e poia poinga nem ke lohot nge Ierusalem. Tunginga ana hana mur aria papalauna mur te henonou hote iau pe te hekerkereng ia iau ke e poia ume nei. Ke etal teua NeHalang nena hana halang nga tuele au ngana. Pe nga etue nenge te hune iri, iau e ngata pule ke e teke urana toto nge te mete.

11 Kokoes e i ke ela nga hetoronga

✡ **26:5:** Pil 3:5-6 ✡ **26:6:** Ume 23:6; 28:20 ✡ **26:9:** Ume 8:3

ana pele pe e poia ure meena ngana mur ke lohot nge iri. Pe e totoi toto ke e echia iri ke te hele ke mai, 'Imem letemem manmanna nge Iesus ero ol i.' Iau letek inin tau tototе iri, ke pomalam ela nga kileng tau ngana mur pule ke e poia ure meena ngana mur ke lohot pule."

Paulus Nana Urume Letena Hul Ngana
(Ume 9:1-19; 22:6-16)

12 "Iok, nga etuene e hana nenge te mukmuka nga hetalaulaunga ana ume aria papalauna mur te tunge helenga kerkerenga ngana at nge iau pe te kulosia iau ke e lange Tamaskus.
13 Iok, non soke mo i i nga kue luana pe kileng sinanga. Ol pe e esia lemenge e nga lut nga tapa. Pe ana lemenge sina ala toto nga chaia matana pe tua leme it lochloche imem ul pekngak mur nenge tei luluch nge iau.
14 Ol pe imem lochloch mo losio langa ich pe e longe mele nge hele at nge iau nga helenga Hipru ke teke, 'Sol! Sol! Pomere nenge o poi poreke iau ke pomam? O poia poinga nem at nge iau, pe lape iong nge o takis mule ana melmelenga laka.'
15 Ol pe iau e hele, 'Non Soke, Iong itei nemam?!'
"Pe Non Soke hele, 'Iau Iesus. Iau laka nenge o teke o hununе iau nem.
16 O lohaka ke omes nga apem ol. Heueu nei e lohot nge iong pe e henonou hote iong ke lek non iong toto ol. Iong lape o heleia iau lange hehei pe hana nga ure nemur nenge o esia heueu nei pe nga ure nemur nenge lape e henonoua lange iong nga hoena kura.
17 Lape enau ele iong ke nek toto nge lem hana mur pengpeng pe nge hana lomonmona ngana mur.
18 ✡Lape e kulosia iong lange iri ke o poia iri ke mataria charchara ke te ua hot nga kileng chantom ngana ke tela nga kileng mallaha ngana. Pe te hile sue non poreke ngana nena hekerkerenga ke tela nge NeHalang. Pomalam NeHalang lape saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe lape te mene muria pule luluch nge NeHalang nena hana mur nenge i sipona hesilei hote iri ke ulolo.'

Paulus Nana Urume Ana Ume Mur

19 "Ke onau non soke Akripa, e longo tau mana pe epoi sapele ume nenge enau opekia pe te heleia at nge iau.
20 Ke e talune ume nem nge Tamaskus ke het pe e lange Ierusalem ke het pe e la nga kileng nemur nge Iutea ke het pe ela nge hana lomonmona ngana mur. E i i nga kileng nemur pe e hetottoro ke e teke te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe tenau la mana nge NeHalang. Pe e teke te poia ure nemur nenge henonou hote iri ke te esia ke manmanna toto ke te hulia reria poinga pe leteria mur lo.
21 Ke nga nei mana Iuta mur te laua iau nga NeHalang na pele pe te teke te hune iau.
22 Pe ero, iange NeHalang nauala tote iau. Ke ngana koi nenge emes heueu ke e hele lala nge hulua lochloch, iri nenge teau sio menmene iri pe iri nenge pingaria iuiu. Pe ure lochlolch ngana nemur nenge e helelel ia nei, Moses pe hetatalonga mur nge nike te helelia lo ke te teke lape lohot.
23 ✡Nenge te teke, Non nenge NeHalang kulosia at ke mene mule nena hana mur, lape mete pe i nge i muka toto nge ita lochloch nge maul haka mule nga metenga. Pe lape poia na lemenge ke tua leme hite Iuta mur lochloch pe hana lomonmona mur pule."
24 Pe ne Pestus longe Paulus nge hele ke mau pe alngana taua i ke teke, "Paulus! Am hauaua ma? Iong osis halali ke ngana laka nenge poia ramam ke ume ke nek ero."

✡ **26:18:** Isa 42:16; Epe 2:2; Kol 1:13 ✡ **26:23:** Luk 24:44-47; 1Ko 15:20

25 Pe Paulus hele, “Non soke, iau
ramak auala ero koi. Ramak urana
mana i nenge e helele nei.
26 Pe naungaala ana non soke
Akripa eteia ure lochloch ngana nei
nge lohot lo, pomalam e hele hot
lochloche ure mur pe e topala hite ute
e ero. Pe e eteia ke i esia ure lochloch
ngana pule iange ure nemur, te lohot
nga kileng koana unne nge talkome
ero.
27 Non soke Akripa, iau e eteia ke
iong letem manmanna nge hetata-
longa mur.”
28 Pe Akripa hele lange Paulus
ke teke, “Nakum nge o poia iau
ke letek mamanna nga etue choro
ngana mana?”
29 Pe Paulus hele, “Oe! Nga etue
choro ngana mana pe nga etue sase
ngana pule. Pe lape e hetalaulau
lange NeHalang ke imo lochloch
ngana nenge a longo atat nge iau
heueu nei, lape apoi ke mange iau.
Pe lemek ero nge te kele apemo pe
perimo ke pomange iau!”
30 Paulus hele ke mau ke het pe non
soke Akripa pe ne Pestus pe he Penis
pe hulua lochloch ngana nenga pele
letena neu temes haka
31 pe te i hot sapele nga pele neu.
Pe te helele ke te teke, “Non nei poia
poinga e nge uruna metenga ero toto,
pe pule tetal teu mene i langa tuele au
ngana.”
32 Ol pe Akripa hele lange Pestus ke
mai, “Toinge non nei hele ke teke esia
ne Kaesa ero, lape ta kulos mule i ke
laol.”

27

Paulus Mana Nga Imot Ke Lange Rom

1 Iok laol, hana papalauna nenge
Rom te hele ke te teke mo mene
imot ke mo mana ke mola nge Itali.
Pomalam te hele lange ne Iulius ke
nauele Paulus pe pekngaria mur hel
nga imot. Pe ne Iulius i Kaesa nena
palinga hel ana non soke e.
2 ✡Laol, mo mene imot e nge at
nga kileng nenge Atramitum pe mo
mana olole nga ruach ilina pe mo-
sio olole nga kileng mur nga kileng
nenge Eisia. Pe none nge ene Aris-
takus tamu haka luluch nge imem.
Ana non nena nge Tesalonika nga
kileng nenge Mesatonia.
3 Iok pomange rou pe mo lohot nga
kileng nenge Saiton. Pe ne Iulius poi
ke urana lange Paulus pe hele lange
i ke teke Paulus la ke esia pekngana
mur nga kileng neu. Pe pekngana
mur lape te tunge nena ute hel nenge
lemene taua.
4 Iok mo lohaka nge Saiton pe
mo mana rochroi mana nga mimio
nenge Saiprus iange kileng eingana
haka.
5 Mo song tele langa ruach sana
nenge Silisia pe Pampilia pe la mana
teu nge Mira nga kileng nenge Lisia.
6 Pe nga lamau non palinga hel ana
non neu esia imot e nenga kileng
nenge Aleksantria. Pe ana imot lape
song ke lala nge Itali. Pomalam poia
imem ke mo haka nga ana imot.
7 Iok, mo manmana ke etue ha-
lang toto iange kileng eingana tua ele
mene imem. Pe mo amnei poreke
tote nga nenge mo song ke mo lala
nge Nitus. Pe mo song ke mola
toto ero ol iange kileng eingana neu
palaungana hali. Ol pe mo mana ke
mo ristote kileng ina nenge Salmon
pe mo song nga mimio nenge Krit
ilina hele nenge nau sio.
8 Iok mo song sasar mana ke mola
pe la mo song teu nga kileng nenge
te hetue ke ene, Omol. Ana kileng tu
ke rochroi mana langa kilenge nenge
Lasea.
9 Motu ke mala toto nga lamau pe
mo mana hot mule ero ol iange kileng
eingana heke ruach ke poreke toto
ol. Pe Iuta mur aria etue palaungana
nenge heo ngana, ngana koi lohot lo.
Pe iri reia lukunna ana etue talun
pengpeng nga aria etue palaungana
neu. Ol pe Paulus lohaka pe hele
sapele lange iri ke teke,
10 “Hana, a esia lo, ta mana hot
mule ngara nenga lamai lape tala pe

✡ **27:2:** Ume 19:29

ta poreke toto. Imot nei lape chach hulu sio pe nganangana mur lape te erue tah. Pe ita non ngana pule lape tahet."

11 Pe non nenge na imot neu iri nai imot neu ana aunga, te longo taua Paulus nena helenga mur ero. Pe palinga hel ana non neu pule ma la mana nge iri nai.

12 Iok, imot muria nenge te mana hitita ia neu, urana sakilil ero nge imot e maia nga lukunna ana etue neu. Pomalam hana halang te teke mo mana hot mule nga tuttula palaungana neu ke la moma ke nek nge Poenis. Poenis i kileng palaungana e nga mimio nenge Krit. Pe imot muria nenge te mana hitita ia ma ke nau sio langa ruach ele nga chaia sio ngana pe nau haka langa ruach ele pule nga chaia sio ngana.

Kileng Eingana Heke Ruach Ke Poreke Toto

13 Iok laol, iuiu unne song ke ramana haka at nge sio. Pe hana nemur nga imot neu te amneia pe te hele, "Eio! Toinge ta song hot koi nga iuiu ellei." Ol pe tetak haka sapele um meena ngana nenge te tamal sue ke la ma nga ruach letena ke rahit ele imot neu. Te tak heke ke het pe mo mana sasar ole sapele nga mimio neu.

14 Mala pol mana pe tuttula palaungana e lohaka sapele. Pe tuttula neu sio at nga lut pe nga chaia aka ngana. Pe ana tuttula song hot at nga mimio neu ke la tau pengpeng ia imot neu.

15 Ol pe tua ele sapele imot neu pe anali toto nge imem nge mo aua imot neu ke mo song seleng ele. Pomalam mo teke tuttula panem takis menmene imem ol.

16 Iok, mo mana ke mola nga mimio sune nenge Kauta ilina ele nenge sio ol pe mo teke mo tak heke imot neu ana aka sune nenge heonon nga ana imot hoena pe anali toto nge imem. Te purpuria kela tetak heke.

17 Ke het pe te matau nge lape ruach palchach ule imot. Ol pe te mene rur kerkereng ngana mur ke telio hite imot neu ke kerkereng toto ke rahit ele. Iok, te matau pule nge lape ruach ulo heke iri langa peipei nga kileng nenge Lipia. Pomalam tepoi sue tutula ana huunga ala nga imot neu pe tuttula takis menmene imot ol.

18 Kileng eingana palaungana pe ana ruach poreke ngana neu het ero toto. Pomalam uach sio pe te tatach hote ure mur nenge imot takisia iri pe tesau hote iri ke te lasus.

19 Iok ana uach mule pe tesau hot mule imot neu ana ure hel pule. (Huunga ala mur pe io hel)

20 Pe mo kolkol mana chaia matana pe itoch mur ke mala toto lo iange kileng eingana palaungana neu pur nga pur ngana. Mo purpur ol pe lememem ero mana pe mo hele mana ke mo teke imem lochloch lape mo mete mana ol.

21 Iok, kileng eingana pe ruach poreke ngana neu poia hana nenga imot ke leteria langa ngaunga ero, pe te ngau ero ke mala lo. Ol pe Paulus mes haka pe hele lange iri, "Hana! Helenga laka e heleia lange imo ke ulolo. Toinge a longo taua iau ke tama nge Krit, ute pele nge pomai lohot nge ita ero toto. Toinge ita pau kou tatu ke nek pe ute pele hel nge te chach ulu pe te erue rara ero.

22 Pe heueu nei e hele pengpeng lange imo, letemo una sakilil ero. Pe pule samo loiloi ero iange lape mele e nge ita mete ero. Imot nei mana lape chach ulu ke lasus pe ita lochloch ngana lape ta maulul.

23 E hele ke mai iange NeHalang tu nge iau pe e heto hekeke i. Pe nga miliko, nena angkelo at nge iau pe mes nga ilik,

24 ✡pe hele ke teke, 'Paulus, o matau ero. Ola ke o esia ne Kaesa. Pe NeHalang nenge poi ke urana toto lala nge iong, lape nauele iri lochoch ngana nenge imo ul nga imot nem, ke lape e nge mete ero.'

25 Ke ngana laka nenge e hele ke e teke, a matau pe samo loiloi rara

✡ **27:24:** Ume 23:11

ero. Iange iau letek manmanna toto nge NeHalang nga ure lochoch ngana nemur nge lape te lohot, ke pomanga i sipona heleia at nge iau lo.

26 ✡Iange imot nei, tuttula palaungana nei rahite lo pe lape ruach ulo heke ke langa peipei."

Ruach Palchach Ule Imot

27 Iok, mo purpur ke emem miliko iri analoch pe rahtele henel lo (14). Pe kileng eingana palaungana nem takis rere menmene imem nga ruach sana. (Ana ruach, te hetue ke ene Mereterenien.) Pe nga miliko tuch ngana, hana nenge te songongia imot neu te hele ke te teke mo heroi lala nga kileng hal ngana lo.

28 Pomalam te mene rur nenge te kale teua ure meena ngana nga ana horo pe te hesue nga imot ilina ke teu langa ruach letena. Te poia ke pomau ke te teke te amnei urume kileng leme ngana. Iok, te amnei la pe leme sase ngana lohot ke luana iri ana non kina nai. (40 mita) Iok te kulala ke mala pol pe te hesio pule. Pe te amele pe lohot ke iri ana non kina elle pe analoch. (30 mita)

29 Ol pe te matau toto iange te teke lape ruach ulo kolkol teua imem langa um letentena. Pomalam te tamal sio ke um meena ngana iri henel nenge te kele ana rur ke tak ele imot neu pe te hetalaulau ke te teke kileng mesehe sio ke ueiuei.

30 Pe iri hana nenge te umume nga imot neu, te un hote imot neu ana sulang nenge takrungrunge pe te hesue ke langa ruach ke te teke te ua. Pe te channanga ke te teke tela ke te tamal sue um meena ngana hel nga imot ramana pule ke rahit ele imot.

31 Ol pe Paulus hele lange palinga hel ana hana iri ul aria soke ke teke, "Nenge teke hana nei teua ara ke tela, imo lochloch ngana lape ahet pe mele e nge lape tu ke maulul ero ol."

32 Ol pe palinga hel ana hana mur te chato sapele sulang neu ana rur nenge te tom hit ele nga imot pe mana hot ke la ol.

33 Iok, kileng mesehe sisio lo pe Paulus ngai heke iri ke teke te ngau. Pe hele, "Imo a ngau ero toto ke mala lo i. Etue iri analoch pe henel la ke ulolo, pe a ngaua ute e ero mana.

34 Pe heueu nei, lemek ke a ngau mukam. Iange ngaunga nem lape hekerkereng ia imo ke a maulul. Pe lape ure poreke ngana e lohot nge imo ero toto."

35 Paulus hele ke mau ke het pe mene sapele ngaunga nga iri lochloch ngana mataria pe hetalaulau pe hele urana toto lange NeHalang. Iok, reke pe ngau sapele.

36 Iri lochloch ngana te esia ke mau pe saria kikina sapele. Pomalam iri lochloch te mene ngaunga ke te ngau sapele.

37 Imem nenge motu nga imot neu imem ana non kina iri analoch pe sio ke ana non kina iri mol pe analoch pe rahtele elle (276).

38 Hulua lochloch te ngau ke saria una lo, ke het pe tesau hot eule ngaunga aluana mur lochloch ke langa ruach sana. Te poia poinga nei iange te teke te poia imot neu ke polpolenga haka mule.

Ruach Palchach Ule Imot

39 Uach sio toto ol pe hana nenge te umume nga imot neu tenau sio langa peipei, pe te eteia kileng neu ene ero. Ol pe te naue kileng kokolou teu ngana e nga peipei pe te teke te song teu ia imot ke la tetoh heke nga lamau.

40 Iok laol, te chato sapele rur mur nga um meena ngana mur nenge te tamal sue iri ke tetak ele imot neu. Pe um nemur te mana riring ke tela ol. Pe pule teun hote rur nenge te kale hit ele imot ana aunga palaungana. Ke het pe tetak heke tuttula ana huunga ala nga imot ramana ke tuttula mene pe mo song ke mo mana sio langa kileng soso ngana.

41 Ol pe imot neu song pela toh haka sapele nga ora pe palpalna neu sel teu toto langa peipei pe are sapele

✡ **27:26:** Ume 28:1

pe ruach hekale hul rere ero ol. Pe ruach ana mee mur teat ke te palchach ulu hite hoena ke het.
42 Palinga hel ana hana mur te matau nge lape hana nenge tetu nga tuele au ngana, te pasu sio pe te ua sapele. Pomalam te teke te hune iri nike.
43 Pe ero. Aria soke nenge nauelele iri poi ele iri iange ana non lemene ero nge Paulus mete. Ol pe hele lange iri lochloch ngana ke teke, "Imo nenge a eteia pasunga lo, a tamu hot tala pe a pasu sio lala nga peipei.
44 Pe imo nenge a pasu porekreke, a mene imot sachanchana mur nenge ruach palchach ule pe a mana ke a nanas sue iri." Ke nga kue nei mana iri lochloch te pasu sio langa peipei pe te urana mana. Pe ute pele nge heporeke iri ero.

28

Mimio Nenge Malta

1 Iok, imem lochloch ngana mosio ke la momes nga peipei, pe kileng neu i mimio nenge Malta.
2 ✡Pe tuele huna nemur nga lamau tepoi ke urana mana at nge imem. Tetun hite oan pe te hele at nge imem ke la mo halel iange pitte molmol pe singimem houhou.
3 Pe Paulus takiraua ae perperna putana e pe lake tatach heke nga oan. Ol pe ilimo e nge hunun amneia oan milang ngana pe song hot nga ae putana neu, pe ala hite Paulus penna pe heon sapele.
4 Pe hana nemur nga kileng neu, te esia ilimo neu nge ala hite Paulus penna pe te hele tele hel nge iri ke te teke, "Lape non nei hunun hana koi! I mai heo ngana nge mete nga ruach poreke ngana neu nike, pe maul sach ke potar mai? Ta nauala. Lape mete kura la iange ara soke nenge ene Iastis lemene ero toto hana nenge pomam pe teke ana non lape mete ke lasus toto."
5 ✡Ol pe Paulus paltak sue ilimo neu nga penna ke losio haka langa oan matana. Ilimo neu tele Paulus penna pe Paulus amneia leisis ngana unne e ero toto.
6 ✡Pe hana nemur nga kileng neu, mataria tu hit mene Paulus iange te teke tenau nge penna hakoko. Pe pule te teke ma lape Paulus matana liuliu pe losio ke mete, pe ero. Tenau alala pe ute pele lohot nge Paulus ero ke mala lo. Ol pe ramaria hul mule pe te hele ke te teke, "Eh, ero. Lape NeHalang i sipona iloi nemai loi!"

7 Iok, none nge ene Puplius, na kileng tu ke rochroi mana. Pe ana non, i non soke nga mimio neu. Ne Puplius poi ke urana toto at nge imem. Poia imem ke pomanga ana lang mur imem, pe moma nga na pele ke emem etue mol.
8 Pe ne Puplius temene ngana kou sainin pe porochroch poia ke manga hete. Pe pule singina milanglang toto. Ol pe Paulus i teu ke teke la ke nau toto i. Iok, Paulus hele luluch nge NeHalang ke het pe tal heke penna nge non soke neu pe haleles neu het sapele.
9 Ure nei lohot ke het pe haleles kina mur nga mimio neu te longo sapele. Pomalam teat pe Paulus hemas mule iri.
10 Ol pe iri lochloch ngana nenga mimio neu tepoi ke urana toto at nge imem nga ure lochloch. Iok mo kik haka ke mo teke mo i mulmule pe hana nemur te tunge ure nge halang toto at nge imem.

Paulus Lohaka Nge Malta Ke Lange Rom

11 Motu ke teio iri mol het nga mimio neu pe mo tamu haka sapele nga imot e nenga kileng nenge Aleksantria. Ana imot tamal hita mana nga mimio neu nike iange mataua lukunna ana etue nem. Pe imot neu ene laka "Kasto Irinai Polaks."
12 Mo song ke la moteu nga kileng nenge Sirakus pe motu nga lamau ke emem etue iri mol.

✡ **28:2:** 2Ko 11:27 ✡ **28:5:** Mak 16:18 ✡ **28:6:** Ume 14:11

13 Mo song hot mule pe mo mana
ole ke la moteu nga kileng nenge Rek-
ium. Iok, pomange rou tuttula nge sio
song ke ramana haka. Pe mo song ke
etue nai mule pe la mo song teu nga
kileng Puteoli.
14 Pe nga kileng neu mo saolia hana
hel nge leteria manmanna nge Ne-
Halang. Pe te hele at nge imem ke
la motu luluch nge iri ke emem etue
rahtele nai (7) mukam. Ke het pe mo
lohaka mule pe mola sapele nge Rom.
15 Pe iri nemur nge Rom nenge
leteria manmanna nge NeHalang te
longe pingamem ke ulolo. Ol pe iri
hel te lohaka nga ingala matana nge
Apius pe hel te lohaka nga kileng
nenge ana Tuele Mol ke teat ke tei ele
imem. Paulus esia iri pe sana kikina
toto pe heto heke tote NeHalang.

Paulus Hetotoro Nge Rom

16 Mola mo lohot sapele nge Rom.
Pe hana papalauna mur nenge Rom
te hele ke te teke lape Paulus i toro tu
ke altoto nga pele e. Pe palinga hel
ana non elle mana la ke tu ke nauele
i.
17 Iok, etue iri mol het lo pe Paulus
iu sapele Iuta mur aria papalauna
mur ke la te eukirau ke te hole aria.
Iok laol, teat ke te eukirau pe Paulus
hele lange iri ke pomai, “Imo Iuta
mur titik mur laka imo. Iange iau,
lek nge Iuta pule koi. A longo at,
iau epoi poreke rera hana mur nga
etue e ero toto. Pe pule, iau e hele
poreke ita sipora rera poinga unne e
ero toto. Rera poinga nemur nenge
ratete mur te hesio tettele atat nge ita.
Pe hana te laua iau nge Ierusalem pe
tetal teua iau langa tuele au ngana.
Pe te kulosia iau ke la e esia non soke
nenge Rom.
18 ✡Iok, te ontei hot tote iau pe te
longo teu lala nga lek helenga mur
pe te hottaua ute e nge e poia ke
poreke ero toto nenge te teke uruna
metenga. Pomalam te teke te heit
kou sue helenga nei ke lasus pe tepoi
kulosinga ia iau pe ute pele nge iau
ero ol.
19 ✡Pe Iuta mur lemeria ero toto.
Ke pomalam iau sipok e hele ke e
teke eat nge Rom ke non soke Kaesa
i sipona longo teu at nga lek helenga
mur. Pe lemek ero nge e hele loulou
ia lek hana mur.
20 ✡Ke ngana koi nenge e iua imo at
heueu nei ke e teke e hele pengpeng
lange imo. Pe iau letek manmanna
toto nge non nenge Israel mur leteria
tu hit menmene pe tenau ala mene
nge lape at ke mene mule iri. Ke
ngana koi nenge te kale iau ke po-
mai.”

21 Ol pe hana nemur te tuacholia
Paulus nena helenga ke mai, “Toinge
mo mene polia alalaha unne nge at
nge Iutea, nem lape mo etei pol nga
ure nemur nenge te lohotot nge iong.
Pe nei ero toto. Motu pulut mana i.
Pe pule, iri nenge tela pe te atat nga
kileng neu, te hele polia ute at nge
imem ero toto.
22 ✡Pe urana toto nge o nana hote
letem at nge imem ke mo longe pule
iange hulua nga kileng lochloch te
hele loulouia ita ke halang. Ita nenge
letera manmanna nge NeHalang.”

23 Iok laol, Paulus pe hana pa-
palauna nemur tetal mule etue e
mule nenge lape teat ke te eukirau
mule. Pe nga te eukirau mule ngaria
neu ol, Iuta mur iri hulua toto ol
nenge teat ke te eukirau nga Paulus
na pele. Pe Paulus talun ke hele lala
nge iri nga uach nike ke la miliko teu.
Paulus hele urumrume pe hemallaha
hotote NeHalang nena naualanga pe
nekinga nge nena hana mur lala nge
iri. Pe pule hele ke kerkereng toto
lange iri ke teke leteria manmanna
nge Iesus. Pe Paulus hekerkereng ia
nena helenga mur nga hotonga mur
nenge Moses pe hetatalonga mur
tehas sue iri.
24 Pe hana hel nge iri leteria man-
manna nga Paulus nena helenga mur
pe hel leteria manmanna ero.

✡ **28:18:** Ume 26:31 ✡ **28:19:** Ume 25:11 ✡ **28:20:** Ume 26:6-7 ✡ **28:22:** Ume 24:14

25 Te lohaka pe tei pe te tuainau-
nau ole ke tela sapele. Iange Paulus
hele lange iri ke mai, “Opepengpeng
hele hote helenga nge manmanna
toto lange lemo tete mur, nenge hele
hote nga hetatalonga Isaias hanna ke
teke,
26 ✡ “ ‘O lange hana nemur pe o hele
ke o teke:
“Imo lape a pal talngamo pe a
eteia ute pele ero toto.
Pe matamo charchara pe a esia ute
pele ero toto.
27 Iange iri te longe NeHalang nena
helenga mur
pe lemeria ero mana ia.
Pomalam te longe pe te nanasia ero.
Pe nenge teke muteria taua Ne-
Halang,
lape mataria lape es ke nek pe tal-
ngaria longo ke nek
pe te etei ke nek pe
lape teat mule nge iau ke e hemas
mule iri.’
28 “Ke ngana laka nenge lemek toto
ke e teke a eteia ke nek. NeHalang
lemene toto ke hemas mule hana
lomonmona ngana mur. Pe iri lape te
longe pe te nanasia!”
[
29 Paulus hele ke mau ke het pe Iuta
mur te lohaka pe tei pe te tuainaunau
ole ke tela sapele.]
30 Iok, Paulus tu ke ana hesinga nai
nga pele nenge i sipona mamaia pe
ololia. Pe poi ke nek toto lala nge
iri lochloch ngana nenge te lala nge i
nga na pele.
31 Pe Paulus hetottore iri nga Ne-
Halang nena naualanga pe nekinga
nge ita. Pe pule hetottore Non Soke
Iesus lala nge hehei pe hana. Paulus
hetottoro pe ute pele nge raele hanna
ero ol. Haliu hote NeHalang nena
helenga nge urana toto lange hulua
lochloch.

✡ **28:26:** Isa 6:9-10

Rom
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Rom Mur

1 ✡Iau Paulus, pe Iau non nenge e
umume nge Iesus Kristus. Pe NeHa-
lang iua iau ke iau hekulkulonga. Pe
henonou hote iau nga ume nenge e
haliu hote nena helenga urana toto
ngana.
2 ✡Helenga urana toto ngana nem, i
NeHalang nena helenga manmanna
ngana nenge tunge lange nena het-
atalonga mur ke tehas sue nga nena
alalaha tapuna ngana mur.
3 Pe helenga urana toto ngana nem
heleleia Tuna nenge lohot ke i non pe
lohot nga mata nenge ne Teuit.
4 Pe Ope nenga poinga nge peng-
peng henonou hote ke ara Non Soke
Iesus Kristus, i NeHalang Tuna nenge
kikina ngana halang iange maul
haka mule nga metenga.
5 ✡Pe NeHalang letena urana ia
imem pe henonou hote imem ke
imem hekulkulonga ana hana mur
iange huna nge Iesus. Ke NeHalang
kulosia imem ke mo iua hehei pe
hana nga kileng lochloch ke leteria
manmanna pe te nanasia nena he-
lenga.
6 Pe imo pule a longe iunga nem ke
ulolo, nenge NeHalang iua imo ke a
lohot ke Iesus Kristus nena hana mur
imo.
7 ✡Ke alalaha nei ehas ia ke lange
imo hehei pe hana lochloch nge Rom.
Imo NeHalang mutena taua imo pe
iua imo ke nena hana mur nge peng-
peng.
E hetalaulau amo ke Temere NeHa-
lang pe ara Non Soke Iesus Kristus
leteria ia imo pe te poia letemo ke ma
ke nek.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Hehei Pe Hana Nge Rom

8 Iok, e teke e talun tele lek helenga
ke mai: Hehei pe hana nga kileng
lochloch ngana nga ich te nenene
imo nge letemo manmanna. Nem
poia iau ke e hele urana toto lange
ak Soke NeHalang. Pe Iesus Kristus
i sipona poia ure nem ke lohot ke
pomam.
9 Iau e tung teu tote iau ke e ume
nge NeHalang ke e haliu hotote he-
lenga urana toto ngana nenge Tuna,
pe letek metene imo ke kokoes. E
hele ke pomai pe NeHalang eteia ke
helenga nei manmanna.
10 ✡Nga etue lochloch e hetalaulau
amo pe pule e hetalaulau ke e teke
lek kue urana kela e lohot nge imo, pe
nenge teke NeHalang lemene, poia ke
lohot ke pomam.
11 Iange iau e teke ela ke e lohot
toto nge imo ke e tunge Opepengpeng
nena tunginga hel lange imo ke hek-
erkereng ia imo.
12 Lek helenga luna mai koi: E teke
ta hekerkereng hel nga letera man-
manna ngana mur. Ke imo letemo
manmanna ngana hekerkereng ia
iau pe iau letek manmanna ngana
hekerkereng ia imo.
13 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke a
eteia ke nek. Iau e heninin ia lek inga
mur ke kokoes lo ke e teke ela nge
imo, ke e heole tele hana hel nge imo
ke te nanasia Kristus ke pomanga
nenge e poia lange hana lomonmona
ngana mur. (Pe ero, ute koi nenge poi
elele iau ke atat nei kura.)
14 Iange iau ak ume laka nenge
e halaua hehei pe hana lochloch.
Hehei pe hana nenge iri Krik pe
nenge iri Krik ero. Pe nge iri nenge te
etei ngaria ele haka toto pe iri nenge
te etei ngaria unne sune mana.
15 Ke ngana laka nenge letek haka
toto ke e teke e haliu hote helenga
urana toto ngana lange imo nenge
Rom pule.

Helenga Urana Toto Ngana Kikina Ngana

16 ✡Iau e palut haka tote Helenga
Urana Toto Ngana iange NeHalang

✡ **1:1:** Ume 9:15 ✡ **1:2:** Rom 16:25-26 ✡ **1:5:** Ume 26:16-18; Kal 2:7-9 ✡ **1:7:** Num 6:25-26
✡ **1:10:** Ume 19:21; Rom 15:23 ✡ **1:13:** Ume 19:21 ✡ **1:16:** Mak 8:38; Ume 13:46; 1Ko 1:18-24

kikina ngana laka helenga nem. Pe
I longala teua iri lochloch nenge
leteria manmanna nga helenga nem
mana. Iri nenge NeHalang mene tele
iri, laka Iuta mur. Ke het pe lape
longala teua hana lomonmona ngana
mur pule.
17 ✡Pe helenga urana toto ngana
nem, hele urume kue nenge NeHa-
lang hetue ita ke ita hehei pe hana
nge pengpeng. Kue elle mana. Ngana
laka letera manmanna ngana. Iange
NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ke teke, "Mele
nenge letena manmanna pe NeHa-
lang hetue i ke i non nge pengpeng,
lape tu ke maulul."

Hehei Pe Hana Tehul Rumeria Ia NeHalang

18 NeHalang tu nga tapa pe
henonou hote letena inin ngana ke
teke tuachol ia poinga poreke ngana
nenge hehei pe hana te popoia, pe
nga nenge tehul rumeria ia poinga
nenge NeHalang mutena taua. Iange
poinga nemur te hepiriu ele helenga
manmanna toto ngana nge iri.
19 ✡NeHalang henonou hote letena
inin ngana lange iri iange ure
lochloch ngana nenge hemallaha
hote i ke hehei pe hana te eteia I, i
sipona hemallaha hote lange iri ke
ulolo.
20 ✡Pe ute hel nge NeHalang, hehei
pe hana nakuria ero toto nge te naue
nga mataria. Ure nenge pomanga;
Nena kerkerenga nenge tu ke koko
pe nena ure talkomkome ngana mur.
Pe nga etue nenge NeHalang ala hote
ich, ure nemur te lohot ke mallaha
mana ke at heueu nei pe te eteia iri
ke ulolo. Ke pomalam hehei pe hana
tesau hote helenga nenge pomai ke te
hele ala aria nga ure poreke ngana
mur nenge te popoia ero: Nenge te
hele ke teke, "Ah! Imem mo eteia ero
i!"
21 ✡Iri te eteia ke NeHalang tu pe te
heto heke i ero pe te hele urana lange
i ero pule. Leteria matana ngana
mete sio pe leteria au ala mana.
22 ✡Iri siporia te hele ke te teke lete-
ria matana pe ero, aria hauaua toto
23 ✡iange te heto heke NeHalang
nenge tu ke koko ero pe te heto haka
koukoua aetapuna nenge te umeia
ke nakuna manga ure nemur nga
ich. Nenge nakuria pomange hehei
pe hana pe ngie mur pe huros mur pe
ilimo mur.
24 Ke pomalam NeHalang poia
hehei pe hana nemur ke te nanasia
leteria tuanin ngana poreke ngana
mur, nenge poi hote meinga nga
salaunga ana poinga nenge tepoi
helelia nga singiria.
25 Iri tesau sue NeHalang nena he-
lenga manmanna ngana pe te het-
aua nga helenga pallaklaka ngana
nenge te nanasia. NeHalang ala hote
ure lochloch pe hehei pe hana tehul
rumeria ia i pe te heto heke pe te
nanasia ure nemur nenge ala hote
iri. Ta heto heke NeHalang ke koko.
Manmanna!
26 Ke nga poinga nem NeHalang
poia meinga ana poinga mur ke lohot
nge iri. Nenge hehei tema luluch
mulmule nge hehei pe te nanasia
leinga ana poinga ero.
27 ✡Pe hana pule ke pomalam.
Tema luluch nge hehei ero pe tela
tau mulmule hana. Hana tepoi hel
mule ia meinga ana poinga nge iri. Pe
nga reria poinga poreke ngana nem,
te longia tuangachol poreke ngana
lange iri ke ulolo.
28 Pe pule hehei pe hana leme-
ria ero nge leteria metene ure man-
manna ngana mur nge NeHalang.
Ke pomalam NeHalang poia leteria
tuanin ngana poreke ngana mur ke
heporeke tote iri, ke te poia poinga
poreke ngana mur nenge urana ero
toto nge te poia.
29 Pe te muta toto nga poinga
poreke ngana mur pe te teke reria
ure pule ke pomange mele hel, pe

✡ **1:17:** Hab 2:4; Rom 3:21-22 ✡ **1:19:** Ume 14:15-17; 17:24-28 ✡ **1:20:** Job 12:7-9; Psa 19:1 ✡ **1:21:** Epe 4:17-18 ✡ **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 ✡ **1:23:** Deu 4:15-19; Psa 106:20 ✡ **1:27:** Lev 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

tepoi poreke mele hel pe saria kekeke
ke te hunun hana, pe te palpal pe te
pallaklaka, pe leteria poreke tau tote
mele hel. Pe te ngunngunu
30 pe te hele porekreke mele hel,
pe tehul rumeria ia NeHalang pe te
helete ininin ia mele hel, pe nga lete-
ria nge teu tetal heke iri pe te palut
lekleke iri, pe leteria matana hote
poinga poreke ngana ana kue halang
pe te longo taua tetemeria mur pe
tataria mur ero.
31 Pe leteria matana nga poinga
mur nenge urana ero pe tetal hite
reria helenga mur ero, pe te poia
poinga urana ngana lange mele ero
pe leteria ia mele ero.
32 Iri te eteia ke NeHalang nena
hotonga hele ke teke, mele hel nenge
te popoi ke mai lape te mete. Pe ero,
tepur hit mene poinga nemur pe te
ngai heke iri hel ke te poia poinga
nemur pule.

2

NeHalang Lape Amnei Teu Nga Ita Lochloch Rera Poinga Mur

1 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk
mur, atue helenga lange mele hel
nga poinga poreke ngana nenge te
poia ero. Poinga nem poreke. Iange
poinga nenge te poia nem iong lape
o poia pule pe helenga nenge otue
lange iri nem lape latau mule laka
iong, ke heporeke iong malam.
2 Ita ta eteia ke NeHalang amnei
teu ngana nga poinga nenge pomai,
poia nga poinga nge manmanna pe
pengpeng.
3 Pe imo, lemo poinga elle mana ke
mange hana nenge a tutue iri ia he-
lenga nem. Pe a teke lape NeHalang
renge imo nga lemo poinga nem ma?
4 ✡NeHalang poi ke urana toto
lange imo ke poia melmelenga e
ke lohot nge imo ero. Iange teke
poia imo ke a hulia letemo nga lemo
poinga poreke ngana mur. Pe imo
letemo tu toto nga nena poinga urana
ngana nei ero. Imo nge a eteia ero
kai? NeHalang poi ke nek lange imo
iange teke poia imo ke a hulia letemo.
5 Pe imo a chuchuseng ala mana pe
lememo ero nge a hulia letemo. Ke
nga lemo poinga nei imo sipomo atal
hoo hekeke amo melmelenga nenge
lape at nge NeHalang ke ele hakaka.
Pe lape lohot nge imo nga etue nenge
NeHalang henonou hote letena inin
ngana. Nga etue nem hulua lochloch
lape te naue ke NeHalang nanasia
poinga nge manmanna pe pengpeng
ke amnei teu nga rera poinga poreke
ngana mur.
6 ✡Ke NeHalang lape tuacholia
mele elle pe elle ke purpure nena
poinga mur nenge popoia.
7 Hehei pe hana hel te nanas men-
mene poinga nge urana. Tepoi ke
pomau iange te teke NeHalang heto
heke iri pe mene iri ke la tetu luluch
nge i pe lape tunge maulinga ke koko
lange iri.
8 ✡Pe hehei pe hana hel leteria tu
mana nge iri siporia pe te ume ke te
halau menmene iri siporia. Te hira
ele helenga manmanna ngana iange
te teke te nanasia poinga poreke
ngana. Pe NeHalang lape tunge aria
melmelenga nenge lohot nga letena
inin ngana.
9 Ke melmelenga palaungana lape
lohot nge hehei pe hana lochloch
nenge te popoi poinga poreke ngana:
Iuta mur lape iri muka ia, ke het pe
hana lomonmona ngana mur pule.
10 Pe iri lochloch ngana nenge te
nanasia poinga nge urana, lape Ne-
Halang heto heke iri pe mene iri ke la
tetu luluch nge i pe hetakile iri ke tetu
ke nek. Iuta mur iri mukaia ke het pe
hana lomonmona ngana mur pule.
11 NeHalang nanasia poinga elle
mana ke amnei urume rera poinga
mur.
12 Hana lochloch ngana lape te
mete pe iri erue iange iri lochloch
te popoi poinga poreke ngana. Iri
nenge te eteia Moses nena hotonga
pe iri te eteia ero pule. Te poia poinga

✡ **2:1:** Mat 7:1-2; Ioa 8:7 ✡ **2:4:** Epe 1:7; 2Pi 3:15 ✡ **2:6:** Psa 62:12; Pro 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10
✡ **2:8:** 2Te 1:8

poreke ngana pe NeHalang lape amnei urume reria poinga mur ke pomanga hotonga hele ngana.

13 Iange iri nenge te longe NeHalang nena hotonga pe te nanasia lape NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng. Pe iri nenge te longo mene NeHalang nena hotonga pe te nanasia ero, NeHalang hetue iri ke iri hehei pe hana nge pengpeng ero.

14 ✡(Hana lomonmona ngana mur te rahite hotonga nem ero pe te nanasia hotonga hele ngana. Ke nga poinga nem, reria hotonga mur laka iri siporia mule. Pe i manmanna ke te rahite hotonga nem ero.

15 Iri te henonou hote ke nga leteria te eteia utar nenge urana pe utar nenge poreke ke pomanga hotonga hele ngana. Etue hel te etei ngaria nga ure nemur nenge urana pe poreke hele ke teke poinga nei poreke, nem pe hele ke teke poinga nei urana.)

16 Ure nei lape lohot nga etue nenge NeHalang poia Iesus Kristus ke amnei urume hehei pe hana reria poinga mur pe leteria tuanin ngana mur nenge talkomkome. Helenga urana toto ngana nenge e haliu hotote, heleia ke pomai.

17 Pe imo, a teke imo Iuta ae? Ke letemo manmanna nga hotonga pe a palut laklaka nge atu ke rochroi toto nge NeHalang.

18 Pe a eteia utar nenge NeHalang mutena taua ke teke a poia pe a mene hengetoro nga hotonga lo ke a nanas mene poinga nge pengpeng.

19 Pe a teke a henonoua iri nenge mataria hit pe a lohot ke imo lemenge nge iri nenge tetu nga kileng au ngana.

20 ✡Imo a teke a mene letematana ngana pe helenga manmanna ngana nga hotonga lo, ke a teke a henonoua iri nenge aria hauaua pe a hetore iri nenge te eteia ute e ero toto.

21 ✡Imo a hetottore mele hel pe pomerei a hetoro mule imo ero? A hele lange iri hel ke a teke te keme ero pe imo a kemkeme.

22 A hele lange iri hel ke a teke a heporeke amo leinga ero pe imo sipomo a heporekreke amo leinga. Lememo ero ia aetapuna mur pe a keme mulmule tunginga nenge te lalaia nga pele nenge aetapuna mur.

23 A palut laka ke a teke a rahite NeHalang nena hotonga pe a hemei mule i nga nenge a nanasia nena hotonga ero.

24 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “Hana lomonmona ngana mur te hele poreke NeHalang iange huna nge imo.”

25 Nenge teke a nanansia hotonga, lemo poinga nenge a ririr us, luna palaungana nenge lape halaua imo. Pe nenge teke a nanasia hotonga ero pe te riria imo, nem nakuna pomanga te riria imo ero toto.

26 ✡Hana lomonmona ngana mur te ririr us ero pe nenge teke te nanas tau tote hotonga hele ngana, nakuna pomanga iri te ririr us pule.

27 Imo Iuta mur ariria singimo pe lemo hotonga tehas sue nga alalaha ke ma hite imo. Pe hana lomonmona ngana mur lape te hele poreke imo. Iange iri te riria singiria ero pe te nanas ia hotonga hele ngana pe imo a nanasia ero toto.

28 Nenge teke mele i Iuta ngana toto ia ero pe te riria singina, nem poia mele nem ke lohot ke i Iuta ngana toto ia ero. Iange riringa toto ngana, singira nenge hot ana ia ero.

29 ✡Ke mele nenge teke i Iuta ngana toto, lohot ke i Iuta ngana toto nga riringa nenge lohot nga letena. Pe hotonga nenge tehas sue poi hote ume nem ero, NeHalang nena Opepengpeng poi hote ume nem. Ke mele nenge poi ke pomam lape NeHalang heto heke i pe hehei pe hana te heto heke i ero.

✡ **2:14:** Ume 10:35 ✡ **2:20:** 2Ti 3:5 ✡ **2:21:** Mat 23:3-4 ✡ **2:24:** Isa 52:5 ✡ **2:26:** Kal 5:6 ✡ **2:29:** Deu 30:6; Kol 2:11

3

NeHalang Hele Pe Poia Ure Ke Pengpeng

1 Ke utar nge urana nenge lape lohot nenge teke o lohot ke iong Iuta?
Pe utar nge urana nenge lape lohot
nga nenge teke te riria singim?
2 Nenge nem ana ure urana ngana
mur halang. Nga tele ngana toto
NeHalang tunge nena helenga lange
Iuta mur.
3 Pe nenge teke Iuta mur hel lete-
ria manmanna nga helenga nem ero,
ure nenge NeHalang teke poia lange
iri lape rahit ele mule ero ol. Ae?
4 ✡Ero toto paiam! Hulua lochloch
te pallaklaka pe NeHalang hele ke
manmanna. Pe NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo hele
ke teke,
"NeHalang, nga etue nenge o hele, te
eteia ke
iong o hele ke manmanna pe
lape
o hekousue iri nga helenga nenge
te hemes teu iong ia."
5 Iok, mele hel lape te hele ke po-
mai: Nga etue nenge ta poia poinga
poreke ngana, nem henonou hot
pengpeng ia ke NeHalang i non nge
pengpeng. Ke nga etue nenge Ne-
Halang tunge melmelenga at nge ita
nga rera poinga poreke ngana I poia
poinga nge pengpeng ero. Ae?
6 Pa nem ero toto! Nenge teke
NeHalang i non nge pengpeng ero,
pomerei nge lape amnei teu lange
hehei pe hana lochloch nga ich, nga
reria poinga mur?
7 Mele lape hele ke teke, "Nga etue
nenge e pallaklaka etal haka totote
NeHalang ene, iange e pallaklaka
ngak nem henonou hot pengpeng ia
ke NeHalang i non nge pengpeng. Pe
pomerei nenge NeHalang hetue iau
ke iau non poreke ngana kura mai?"
8 Pomam iok, a hele ke a teke, "Ta
poia poinga poreke ngana, pomalam
lape ure urana ngana lape lohot."
Mele hel te hele poreke tote iau ke
te teke iau koi nenge e poia helenga
nei. Pe NeHalang i sipona lape nau
teu lange iri nga poinga nenge te poia
nem.

Mele E Nga Ich Nei I Non Nge Pengpeng Ero Toto

9 ✡Ke lape ta hele ke merei ol? Ita
Iuta mur mai ta urana toto nge hana
lomonmona ngana mur kai? Ero
toto! E hemallaha hote ke ulolo ke
e teke Iuta mur pe hana lomonmona
ngana mur te popoi poinga poreke
ngana.
10 ✡NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo heleia pule ke teke,
"Mele pele i non nge pengpeng ero
toto.
11 Mele pele i non nge letena
matana ero toto.
Mele pele naula mana nge NeHa-
lang ke halaua i ero toto.
12 Iri lochloch ngana te hul rumeria ia
NeHalang.
Pe iri lochloch ke te poia poinga
poreke ngana.
Pe mele e nge poia poinga e peng-
peng ero toto.
13 ✡Harria pomalaka nga mele nenge
mete ana polo nge hanna
pangpanga.
Aria hengetau hele hot men-
mene helenga pallaklaka
ngana mur.
14 ✡Harria milang pe te hele hot men-
mene ure poreke ngana.
15 ✡Pe leteria inin ke ueiuei mana ke
te hune hehei pe hana.
16 Nga kileng lochloch ngana nenge te
laia
te heporeke ure mur pe te sis-
parai ule iri.
17 Pe te eteia poinga nenge tetu ke nek
luchluch nge hehei pe hana
ero.
18 ✡Pe te mataua NeHalang ero pule."
19 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana
nenge hotonga heleia, heleia lange iri
lochloch ngana nenge hotonga nem
meena hite iri. Ke hotonga nem

✡ **3:4:** Psa 51:4 ✡ **3:9:** Rom 1:18–2:24; 3:23 ✡ **3:10:** Psa 14:1-3; 53:1-3 ✡ **3:13:** Psa 5:9; 140:3
✡ **3:14:** Psa 10:7 ✡ **3:15:** Isa 59:7-8 ✡ **3:18:** Psa 36:1 ✡ **3:20:** Psa 143:2; Rom 7:7; Kal 2:16

lape herengia hulua lochloch ke NeHalang amnei urume reria poinga poreke ngana mur.

20 ✡Pomalam mele e ero toto nge lape lohot ke pengpeng nga NeHalang matana nga poinga nenge nanas taua hotonga. Hotonga henonou hot mene rera poinga poreke ngana mur.

Mele Nenge Letena Manmanna Lohot Ke I Non Nge Pengpeng Nga NeHalang Matana

21 Pe nei ol, NeHalang henonoua ita nga kue e nge lape ta lohot ke ta pengpeng nga matana. Kue nem Moses nena hotonga heleia pe hetatalonga mur te heleia pule. Pe i lohot nga poinga nenge ta nanasia hotonga ero. Lohot nge NeHalang i sipona.

22 ✡Ana kue nenge at nge I sipona, ngana laka letera manmanna ngana nge Iesus Kristus. Kue elle mana nem lange hulua lochloch (nge Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur pule).

23 Iange ita lochloch ta poia poinga poreke ngana ke elle pe ta urana ero nge ta mene NeHalang nena hemalmalinga.

24 ✡Pe nga NeHalang letena urana ngana, longala teua ita ke poia ita ke ta pengpeng nga matana. Ke nem i NeHalang nena tunginga nenge at nge ita ke ta mene mene pe uruna ero. Ngana laka nenge ta mene nge Iesus Kristus, nenge mene hot mule ita nga poinga poreke ngana.

25 NeHalang poia Iesus ke pomanga nena kue nenge saua hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Iesus mete ke eina lele pe iri nenge leteria manmanna ke Iesus eina lele iri, NeHalang saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Poinga nei henonou hote ke nge nike NeHalang poia poinga nge urana pe pengpeng pe tunge tuangachol lange hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana ero.

26 Pe heueu nei Iesus mete ngana nem henonou hote ke NeHalang poia poinga nge pengpeng nenge amnei teu langa hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur pe mene iri nenge leteria manmanna nge Iesus, ke la hetue iri ke te pengpeng nga matana.

27 Ke pomalam ute pele nge ta palut laka ia pe ta heto heke ita ia ero. Ia pomerei? Poinga nenge ta nanasia hotonga kai nenge poi hele mai? Ero toto! Poinga nenga letera manmanna ngana laka nenge poi hele palutinga nem.

28 Ke NeHalang hetue ita ke nena hana mur nge pengpeng nga poinga nenge letera manmanna nge Iesus pe nga poinga nenge ta nanasia hotonga, nem ero.

29 ✡Eh?! Iuta mur iri toro kai nenge aria Soke NeHalang mai? Pe hana lomonmona ngana mur ero? NeHalang, hana lomonmona ngana mur aria Soke ia pule.

30 ✡Iange NeHalang elle mana. Pe Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur leteria manmanna ngaria elle mana. Pe NeHalang lape poia iri lochloch ke tepengpeng nga matana nga leteria manmanna ngana elle mana nem.

31 ✡Pe poinga nenge ta nanasia letera manmanna ngana heporeke hotonga ero. Poinga nenge letera manmanna poia ita ke ta rahit heke hotonga.

4

Letera Manmanna Ke Mange Apraham

1 Iok, rette Apraham i non ke mange ita pe lape ta hele teu langa ure nemur nenge te lohotot nge i ke pomerei?

2 Nenge teke manmanna ke Apraham ume ke poia i sipona ke i non nge pengpeng nga NeHalang matana, lape palut laka pe heto heke i ol. Pe ero. Nakuna ero toto nge tal heke i nga NeHalang matana.

3 ✡Iange NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

✡ **3:22:** Kal 2:16 ✡ **3:24:** Rom 5:1 ✡ **3:29:** Rom 10:12 ✡ **3:30:** Deu 6:4; Kal 3:20 ✡ **3:31:** Mat 5:17 ✡ **4:3:** Gen 15:6; Kal 3:6

"Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng."

4 Hana nenge te umume te olia iri nga umtutuna pe umtutuna nem te mene ke pomanga tunginga mana ero. Te mene ke pomanga ururia nge te poia ume.

5 Pe tatu ngara nge NeHalang altoto koi. NeHalang i non nenge poia iri nenge te poreke ke te pengpeng mule nga matana. Mele nenge poia ume pele ero pe letena manmanna mana nge NeHalang, lape NeHalang poia i ke pengpeng nga matana.

6 Ne Teuit heleia petanga nei pule ke teke, NeHalang nau nga hehei pe hana reria poinga urana ngana ero, nenge mene iri pe poia iri ke te pengpeng nga matana.

7 ✡Ke ne Teuit hele ke teke,

"Iri nenge te nanasia hotonga ero
pe NeHalang saua reria poinga
poreke ngana mur
ke te lasus toto, lape te iech.
8 Pe mele nenge Non Soke letena metene
nena poinga poreke ngana ero,
lape iech pule."

9 Ke petanga nei mai lape la mana nge iri nenge te ririr us ma lape lange iri nenge te ririr us ero pule? Oe! Iri nenge te ririr us ero lape te mene petanga nem pule. Iange ta hele hote nga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, ke ta teke, "Apraham letena manmanna nge NeHalang pe NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana. Ke Apraham letena manmanna ngana nem, poia i ke lohot ke i non nge pengpeng."

10 Ke Apraham mai te riria singina lo kai nenge ure nei lohot nge i mai? Ma nga hoena ol? Ero, ure nem lohot tala nge Apraham pe te riria singina nga hoena ol.

11 ✡Te riria Apraham singina ero kura pe letena manmanna nge NeHalang. Pe letena manmanna ngana nem poia i ke lohot ke pengpeng nga NeHalang matana, pe te riria singinga nga hoena ol. Ke pomalam Apraham lohot ke iri nenge te riria singiria ero pe leteria manmanna nge NeHalang temeria ia. Ngana laka iri lochloch ngana nenge te pengpeng pe NeHalang mene iri ke la tetu luluch nge i.

12 Pe lohot ke iri hel nenge te ririr us temeria ia pule. Ngana laka iri nenge te ririr us pe leteria manmanna ke pomange temere Apraham, nga etue nenge te riria singina ero kura.

NeHalang Rahite Nena Tomunga Hel Ana Helenga

13 ✡Nge nike NeHalang iri nai Apraham te poia tomunga hel ana helenga ke Apraham pe nena tete mur lape te mene ich nei lochloch. Pe tomunga hel ana helenga nenge Apraham mene nem, lohot nga poinga nenge nanasia hotonga ero. Mene tomunga hel ana helenga nem iange NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng nga letena manmanna ngana.

14 ✡Iange toinge hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana helenga nganangana nga poinga nenge te nanasia hotonga, lete manmanna ngana ana poinga lape luna ero. Pe NeHalang nena tomunga hel ana helenga nem nganangana ero.

15 ✡Iange hotonga poi hote NeHalang letena inin ngana ke lohot. Pe nenge teke hotonga ero lape longonga ole pele ero.

16 ✡Ke hehei pe hana te mene NeHalang nena tomunga hel ana helenga nganangana iange leteria manmana. Pe ure nem lohot ke pomam ke te mene tomunga hel ana helenga nganangana nem ke pomanga tunginga nenge te mene mene. Ke Apraham nena tete mur lochloch

✡ **4:7:** Psa 32:1-2 ✡ **4:11:** Gen 17:10-11 ✡ **4:13:** Gen 17:4-6; 22:17-18; Kal 3:29 ✡ **4:14:** Kal 3:18
✡ **4:15:** Rom 3:20; 5:13 ✡ **4:16:** Kal 3:7

lape te mene tomunga hel ana helenga nganangana nem. Pe iri nenge te nanasia hotonga, iri toro mana reria ia ero. Iri nenge leteria manmanna ke pomange Apraham, reria ia pule iange ita lochloch ngana rette ia.

17 ✡Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "E talue iong ke o lohot ke hehei pe hana nga kileng lochloch reiette iong." Ke tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange Apraham nem, lohot ke manmanna nga matana. NeHalang nenge Apraham letena manmanna nge i pe NeHalang nenge hemaul hekeke iri nenge te mete pe alahotote urelu nemur nenge iri ero ke te lohot.

18 ✡Apraham letena ke teke lape hoho ero ol. Pe letena manmanna nge NeHalang pe angala mana. Ke pomalam lohot ke hehei pe hana nga kileng lochloch reiette ia, ke pomanga NeHalang hele ngana ia lange i nike ke teke, "Lem tete mur lape te lohot ke iri halang toto ke pomanga itoch mur."

19 ✡Apraham letena metene ke i tuauna toto pe ana hesinga heroi lala nga ana non kina lime ngana lo (100) pe nehei he Sara hoho ero ol. Pe i letena manmanna ngana nge NeHalang kerkereng kura.

20 Apraham eteia ke NeHalang rahite nena tomunga hel ana helenga nem, ke pomalam letena manmanna ngana nge NeHalang het sio ero. Letena manmanna ngana puo ke kerkereng pe heto heke NeHalang.

21 Apraham amnei urume ke ure nenge NeHalang heleia ke teke poia lange i lape lohot ke manmanna.

22 ✡Ke pomalam Apraham letena manmanna ngana poia NeHalang ke iech pe NeHalang hetue i ke i non nge pengpeng.

23 Helenga nemur nenge, "NeHalang iech nga Apraham letena manmanna ngana pe hetue i ke i non nge pengpeng," latau mene Apraham i toro ero.

24 Helenga nei at nge ita pule. NeHalang lape longala teua ita pule iange letera manmanna nge i nenge hemaul heke ara Non Soke Iesus nga metenga.

25 ✡NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Iesus mete ke saua rera poinga poreke ngana mur. Pe hemaul heke i nga metenga pe longala teua ita ke la tatu luluch nge I.

5

Tatu Ke Letera Elle Luluch Nge NeHalang

1 Iok, NeHalang longala teua ita ke la tatu luluch nge i iange nga letera manmanna ngana. Pe ara Non Soke Iesus Kristus poia ita ke letera ma ke elle luluch nge NeHalang.

2 Ke tames ngara heueu nei nanas urume Kristus nena ume nenge poia ke ulolo, nenge helue NeHalang letena urana ngana ana kue ke at nge ita. Pe ta iech iange lape tateu langa NeHalang nena hemalmalinga pule.

3 ✡Pe ta iech mana nga nem ero. Ta iech pule nga melmelenga nemur nenge te lohotot nge ita. Iange melmelenga nemur te poia ita ke tames ke kerkereng.

4 Pe tames ke kerkereng ngara nem poia NeHalang ke letena here ita. Pe NeHalang letena here ngana ia ita nem, poia ita ke ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge i.

5 Pe ta kulala ngara nem poia ita ke letera nachnai ero iange NeHalang mutena tau tote ita pe hesio teua nena Opepengpeng ke tu teu luluch nge ita ke ulolo.

6 Ke anau, Kristus mete ke halaua ita nenge tahul rumera ia NeHalang. Pe halaunga nem lohot nge ita nga ana etue pengpeng iange nakura ero toto ol nge ta halau mule ita.

7 Non tei toto nge lape mete ke halaua non e? Nakuna nge lape hana elechle mana tepoia poinga nem. Pe

✡ **4:17:** Gen 17:5 ✡ **4:18:** Gen 15:5 ✡ **4:19:** Gen 17:17 ✡ **4:22:** Gen 15:6 ✡ **4:25:** Isa 53:4-5
✡ **5:3:** Iei 1:2-3; 1Pi 1:5-7

nenge teke non e lemene toto, i lape
mete ke halaua non e nge na poinga
urana pe pengpeng mana.
8 ✡Pe NeHalang henonou hote
mutena tau ngana ia ita ke pomai: Ita
hehei pe hana porekreke ngana mur
kura pe Kristus mete ke halaua ita.
9 ✡Ke nenge teke Kristus eina poia
NeHalang ke longala teua ita ke la
tatu luluch nge i, lape poi ke mere
nga letena inin ngana ol? Manmanna
toto nge Kristus poia NeHalang ke ulo
heke letena inin ngana nge ita ero
pule!
10 Iange nga tele ngana ita NeHa-
lang nena ngarang mur koi ita. Pe
Tuna mete ke hepeng mule ita ke
ulolo. Ke pomalam manmanna toto
nge NeHalang letena urana mule nge
ita ke neingara i ol, pe lape mene
mule ita nga Tuna maul haka mule
ngana!
11 Pe nga nem mana ero, ta iech nge
NeHalang nga ume nenge poia lange
ara Non Soke Iesus Kristus, nenge
heueu nei hetakile ita ke itaul NeHa-
lang letera elle mule.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Poinga poreke ngana lohot nge
non e nga ich pe poinga poreke ngana
nem poi hote metenga. Ke pomalam
metenga lohot nge hulua lochloch
iange hulua lochloch te poia poinga
poreke ngana.
13 ✡Ke poinga poreke ngana lohot
tala nga ich pe NeHalang tunge ho-
tonga nga hoena ol. Pe nenge teke
hotonga ero lape NeHalang tal hite
poinga poreke ngana pele ero.
14 Antam poia poinga poreke
ngana iange longo ole taua NeHalang
nena hotonga. Ke iri lochloch ngana
nenge tetu nga etue nenge Antam
ke la nga etue nenge Moses, te mete
hotot ia poinga poreke ngana, pe iri
nenge te poia poinga poreke ngana
nenge pomanga nenge Antam poia
neu ero, lape te mete pule.
Antam lohot ke heilangia non e
nenge lape atat.
15 Pe NeHalang nena tunginga pe
Antam nena poinga poreke ngana,
te purpur ala hel ero. Non elle
nenge ene Antam nena poinga
poreke ngana poia hehei pe hana
halang ke te mete. Nei manmanna.
Pe NeHalang letena urana ngana
palaungana toto pe nena tunginga
nenge ta mene palaungana toto pule.
Ana tunginga laka nenge hehei pe
hana halang te mene nga non elle
nenge ene Iesus Kristus letena urana
ngana.
16 Nga etue nenge Antam poia
poinga poreke ngana, NeHalang
heleia ke teke poinga nem poreke
toto ke tuangachol poreke ngana
lape nanasia. Pe NeHalang nena
tunginga i ure nenge altoto lochloch
nga Antam nena poinga poreke
ngana nem. Ke NeHalang tunge
nena tunginga at nge ita nga ume
nenge Iesus poia ke mene mule hehei
pe hana lochloch nga reria poinga
poreke ngana mur ke la tetu luluch
nge I.
17 Non elle mana nenge ene Antam
poia poinga poreke ngana pe nga
nena poinga poreke ngana nem,
metenga lohot nge hulua lochloch.
Nei manmanna. Pe ure nenge
palaungana toto laka NeHalang
letena urana ngana pe nena tunginga
nenge poia hehei pe hana ke te peng-
peng mule nga NeHalang matana.
Tunginga nem lohot nga ume nenge
non elle nenge ene Iesus Kristus poia.
Pe lape te mene maulinga pe temes
ke kerkereng nga tetu ngaria.
18 ✡Non elle nenge ene Antam poia
poinga poreke ngana. Pe nem lape
poia hulua lochloch ke te mene tuan-
gachol poreke ngana nenga metenga.
Pe non e pule nenge ene Iesus poia
ume urana ngana e. Pe nga ume
nem NeHalang hepeng mule ita ke
ta pengpeng nga matana pe longala
teua ita pe tunge tunginga nenga

✡ **5:8:** Ioa 3:16; 1Io 4:10 ✡ **5:9:** Rom 1:18; 2:5; Epe 2:3-5 ✡ **5:12:** Gen 3:6; Rom 6:23 ✡ **5:13:** Rom 4:15 ✡ **5:18:** 1Ko 15:22

maulinga ke koko at nge ita.
19 ✡Non elle nenge ene Antam
longo ole taua NeHalang pe nena
longonga ole nem poia hulua halang
ke te poia poinga poreke ngana.
Pe non elle nenge ene Iesus longo
taua NeHalang. Ke pomalam poia
hulua halang ke te pengpeng mule
nga NeHalang matana pe NeHalang
longala teua iri ke la tetu luluch nge
I.
20 Hotonga lohot pe henonou hote
ke poinga poreke ngana puo irir
toto. Pe nga etue nenge poinga
poreke ngana lohot ke poreke toto,
NeHalang letena urana ngana puo ke
palaungana toto ol.
21 ✡Poinga poreke ngana poia
metenga ke song ke haia ita lochloch.
Pe heueu nei NeHalang letena urana
ngana song ke salala hite ita. Pe
longala teua ita ke la tatu luluch
nge i nga ume nenge ara Non Soke
Iesus Kristus poia, pe nem lape tunge
maulinga ke koko nge ita.

6

Tai Ia Rera Inga Heueu Ngana

1 Iok, lape ta poi ke pomerei ol?
Lape tapoi manmana poinga poreke
ngana ke NeHalang letena urana
ngana pupuo ke palaungana tototo
ol?
2 Ero toto! Tatu ngara nga poinga
poreke ngana nemur mete sio ke
ulolo. Ke lape tatu hit menmene ero
ol!
3 ✡Imo a eteia ke ita ta mene he-
nuninga pe ta lohot ke ita elle mana
luluch nge Kristus, pe ta mene he-
nuninga nenge ta mete luluch nge i
pule.
4 ✡Nga etue nenge ta mene he-
nuninga, ta mete luluch nge i pe tealo
hite ita la luluch nge i pule. Pe
Temere NeHalang hemaul heke mule
Kristus nga nena kerkerenga nenga
nena hemalmalinga. Pe ita pule ke
pomalam, pe ta talun ke tai ia rera
inga heueu ngana.
5 Iange ita ta lohot ke ita elle mana
luluch nge Kristus pe ta mete luluch
nge i nga etue nenge mete. Pe nga
maul haka mule ngana ita lape ta
maul haka luluch nge i pule.
6 ✡Ita ta eteia ke rera poinga
niknike ngana mur ta mete haka
luluch ia nge Kristus nga manga
toto ke ulolo. Ke pomalam singira
metmete ngana nei nena kerkerenga
ero ol nge poia ita ke ta nanas ia
poinga poreke ngana. Ke ita ta nanas
tau mene poinga poreke ngana mur
ero ol.
7 Iange ta eteia ke kerkerenga
nenga poinga poreke ngana rahit tote
mele nenge mete ero ol.
8 Ita letera manmanna ke ta mete
luluch nge Kristus pe lape tatu ke ta
maul luluch nge i pule.
9 Iange ta eteia ke Kristus maul
haka mule nga metenga pe lape mete
mule ero ol; metenga nena kerk-
erenga nenge hekou sio mule i ero.
10 Kristus mete ke hekou sue kerk-
erenga nenga metenga pe mete ke
elle mana pe mete mule ero ol. Pe
heueu nei tu ke maulul pe tuia nena
tunga nga NeHalang ene.
11 ✡Ke pomalam mana nge imo.
Imo letemo metene imo sipomo pe a
hele ke pomai koi: Ita ta mete luluch
nge Kristus pe poinga poreke ngana
nemur te rahit toto mule ita ero ol.
Ta mete pe NeHalang hemaul haka
mule ita luluch nge Kristus ke tatu ia
rera tunga nge NeHalang mana ol.

Metenga At Nge Antam Pe Maulinga At Nge Kristus

12 ✡Ke pomalam a longala teua
poinga poreke ngana langa singimo
metmete ngana nemur ero pe a lon-
gele singimo ke nanas tau mene
lemene ngana mur ero.
13 ✡Pe a longele singimo unne ke
poi ke pomanga ure nenge popoi
poinga poreke ngana ero pule. Urana
nge a tunge imo sipomo lange Ne-
Halang iange imo apoi ke pomalaka
nge hehei pe hana nenge te mete

✡ **5:19:** Isa 53:11 ✡ **5:21:** Rom 6:23 ✡ **6:3:** Kal 3:27 ✡ **6:4:** Kol 2:12 ✡ **6:6:** Kal 5:24 ✡ **6:11:** 2Ko 5:15; Kal 2:19 ✡ **6:12:** Gen 4:7 ✡ **6:13:** Rom 12:1

pe heueu nei a maul haka mule
nga metenga. Pe a tung lochloche
singimo lange NeHalang ke ume hote
ure urana ngana mur.
14 ✡A longele poinga poreke ngana
ke nauele imo ero iange atu teu
nga hotonga nauala ngana ero, atu
teu laka nga NeHalang letena urana
ngana ol.

Ita Ume Ana Hana Mur Nga Poinga Nge Pengpeng

15 Iok, ita tatu teu mana nga NeHa-
lang letena urana ngana. Pe nenge
hotonga nauala ngana, tatu teu ia
ero ol. Pe lape tapoi ke pomerei ol?
Lape tai nga lemere ngara ke ta popoi
poinga poreke ngana kura kai? Ero
toto!
16 ✡Imo a eteia ke nga etue nenge a
tunge imo sipomo lange mele ke po-
manga ume ana hana mur pe a longo
taua i, manmanna ke mele nenge
a longo taua i nem nena ume ana
hana mur imo sapelpele. Pe nenge
teke a tunge imo langa poinga poreke
ngana lape a mene urumo metenga.
Pe nenge teke a tunge imo lange Ne-
Halang ke a nanasia I lape a mene
urumo laka poinga pengpeng ngana
mur.
17 Pe e hele urana toto lange Ne-
Halang iange nge nike poinga poreke
ngana nena ume ana hana mur imo
toto, pe heueu nei a tung tote letemo
ke longo tau tote helenga manmanna
toto ngana nenge te hetoro sue lange
imo.
18 Imo te mene hote imo nga poinga
poreke ngana ke ulolo pe heueu nei
poinga nge pengpeng nena ume ana
hana mur imo ol.
19 Imo letemo matana ngana mal-
laha sakilil ero ke lape e heleia he-
lenga nenge ta helele ia ke kokoes.
Nge nike a tunge singimo unne hel ke
poinga poreke ngana pe salaulaunga
reria ume ana hana mur ia iri. Ke
pomalam heueu nei a tunge iri ke la
iri ume ana hana mur nga poinga nge
urana pe pengpeng.
20 Nga etue nenge poinga poreke
ngana takue imo, a nanasia poinga
nge pengpeng ero.
21 Pe a poia poinga poreke ngana
nemur ke heueu nei a meia imo. Pe
poinga poreke ngana nemur uruna
metenga. Aina! Amene ute pele nge
urana ero toto nga etue nem!
22 Pe heueu nei NeHalang mene
hote imo nga poinga poreke ngana
pe a lohot ke nena ume ana hana
mur imo. Pe lemo ume mur lape
poia imo ke a lohot ke pomange i.
Ke pomalam, nga hoena lape a mene
maulinga ke koko.
23 ✡Iange poinga poreke ngana
uruna laka metenga, pe NeHalang
nena tunginga nenge tung mene at
nge ita, ngana laka maulinga ke koko
nge ara Non Soke Iesus Kristus.

7

Helenga Opene Nga Leinga

1 Titik mur pe liliuk mur, Imo a
eteia hotonga nenge Moses. Pe a
eteia ke hotonga nauele mele nga
etue nenge maulul mana, pe nenge
teke mele nem mete, hotonga nena
kerkerenga ero ol.
2 Lape e heninia ke pomai koi; heie
lei pe lape tu luluch manmana nge
ene lola. Pe nenge teke ene mete, hei
nem nanasia hotonga nenga leinga
ero ol.
3 Pe nenge teke hei neu lei heke
mule none nga etue nenge ene
maulul kura, lape hotonga hele ke
teke hei nem poia poinga poreke
ngana nenge heporeke aria leinga.
Pe nenge teke ene mete lo, hotonga
nenga leinga rahite i ero ol. Ke nenge
teke lei haka mule nge none, poia
poinga poreke ngana e ero nenge
heporeke leinga.
4 ✡Ke pomalam titik mur pe liliuk
mur, hotonga rahite imo ero ol, iange
imo elle luluch nge Kristus ke a mete
luluch nge I. Ke heueu nei a lohot
ke Kristus nena hana mur imo. Pe
Kristus maul haka mule nga metenga

✡ **6:14:** 1Io 3:6 ✡ **6:16:** Ioa 8:34; 2Pi 2:19 ✡ **6:23:** Rom 5:12, 15 ✡ **7:4:** Rom 6:2, 11

ke pomalam lape ta ume manmana
nge NeHalang ol.
5 Nga etue nenge ta nanas mene
singira lemene ngana mur, hotonga
kik heke letera poreke ngana ke tapoi
menmene poinga poreke ngana mur.
Pe ure nemur nenge ta popoia iri
nem te tunge metenga at nge ita.
6 ✡Pe heueu nei hotonga rahit hele
ita ero ol, iange ita pomanga ta mete
ke ulolo. Pe lape ta nanasia poinga
heueu ngana nenge at nga Opepeng-
peng ke ta ume nge NeHalang, pe ta
nanasia poinga nike ngana nga ho-
tonga ero ol.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Hekou Sue Poinga Poreke Ngana

7 ✡Iok, lape ta hele ke ta teke ho-
tonga i poinga poreke ngana, ae? Ho-
tonga i poinga poreke ngana ero! Ho-
tonga hemallaha hote poinga poreke
ngana at nge ita. Nenge teke e
memeleia mele nena ute, iau sipok e
eteia ke poinga nem poreke ero. Pe
hotonga hemallaha hote at nge iau
ke teke poinga nem poreke. Iange
hotonga hele ke teke, “O memeleia
mele nena ure ero.”
8 Ke poinga poreke ngana nem
lohot nga kue e nga NeHalang nena
hotonga ke poi heke letek ke e
memeleia ure tunten ngana halang.
Ke nenge teke hotonga ero, poinga
poreke ngana kikina ngana ero.
9 Nga etue nenge e eteia hotonga
ero kura etu ke emaul. Pe nga etue
nenge e eteia NeHalang nena ho-
tonga ol, poinga poreke ngana kik
haka nga letek pe e mete sapele.
10 Hotonga nem, NeHalang tunge
ke hemaulia ita. Pe ero. E naue ke
pomanga atia metenga nge iau.
11 ✡Iange poinga poreke ngana
nem hottaua kue e nga NeHalang
nena hotonga ke pallaka ia iau pe
hune iau.
12 ✡Ke hotonga i ure nenge peng-
peng pe NeHalang nena helenga
kerkereng ngana i ure nenge peng-
peng pe urana.
13 Pe nei, eh? Ngana ma ke merei?
Hotonga i ure nge urana pe hotonga
kai tunge metenga at nge iau mai?
Luna ma ke pomam ero! Poinga
poreke ngana umeia nena kue nga
ure urana ngana mur ke tunge
metenga at nge iau. Ke pomalam
NeHalang nena hotonga henonou
hote poinga poreke ngana ke i ure
nenge poreke toto.

Hotonga Nai Nenge Te Palhelel Nga Letera

14 Ita ta eteia ke hotonga i ure nenge
at nge NeHalang pe iau epoi ke po-
mau ero. Epoi ke pomalaka nga iau
ume ana non pe poinga poreke ngana
ole tele iau ke nena non iau ol.
15 ✡Pe poinga nemur nenge epoi
pulut mene iri pe e eteia luria ero.
Ure nenge e teke e poia ngana kou e
poia ero pe epoi mene laka ure nenge
lemek ero nge e poia.
16 Pe nenge teke e poia ure nenge
lemek ero nge e poia, nem luna po-
manga e teke hotonga i ure urana
ngana ia.
17 Iange iau sipok e poia ure nemur
ero, poinga poreke ngana nenge tu
teu luluch nge iau laka nenge popoia
ure nemur.
18 Iau e eteia ke ute pele nge urana
tu teu nge iau ero. E helele ia nei, nga
lek poinga nike ngana nenge tu teu
nge iau. Iange iau e teke e poia ure
nenge urana pe ngana koi nakuk ero
nge e poia.
19 Ke ure urana ngana nenge e teke
e poia, e poia ero pe epoi mene ure
poreke ngana mur nenge lemek ero
nge e poia.
20 Ke nenge teke e popoia ure nenge
lemek ero nge e poia, iau sipok e poia
ure nemur ero ol. Poinga poreke
ngana nenge tu teu luluch nge iau
laka nenge memeunun nge iau ke
popoia ure nemur ol.
21 Ke e hottaua hotonga e koi
umume nge iau. Nga etue nenge e
teke e poia ure nge urana, ute lohot
ke poi ele pe e poia ure nenge poreke.

✡ **7:6:** Rom 8:2; 6:4 ✡ **7:7:** Exo 20:17; Deu 5:21 ✡ **7:11:** Gen 3:13 ✡ **7:12:** 1Ti 1:8 ✡ **7:15:** Kal 5:17

22 Iau nga letek, mutek tau tote NeHalang nena hotonga.
23 ✡Pe e naue ke pomanga hotonga e nem umume nga letek unne pule. Pe hotonga nei, iri nai NeHalang nena hotonga nenge tutu nga letek tepal helel. Hotonga nei poia iau ke iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana nenge umume nga letek nei.
24 Iau panei etu ngak poreke toto pai! Itei nenge lape mene hote iau nga singik nenge lape tunge metenga nge iau mai, e?
25 ✡E hele urana toto lange NeHalang nge mene mule iau nga ume nenge ara Non Soke Iesus Kristus!

Ke etu ngak pomai koi; Nga letek, iau ume ana non nga hotonga nenge NeHalang. Pe nga lek poinga nike ngana, iau ume ana non nga hotonga nenga poinga poreke ngana.

8

Ta Nanasia Opepengpeng Lemene Ngana

1 Lek helenga lochloch ngana nenge het sisio nei, luna ma hot ke mai koi: Imo nenge letemo manmanna nge Iesus Kristus, NeHalang lape tuacholia lemo poinga poreke ngana mur ero ol.
2 Iange nga ume nenge Iesus Kristus poia, Opepengpeng nenge tunge maulinga, mene hote imo nga hotonga nenga poinga poreke ngana pe metenga.
3 Hotonga nenge Moses kikina ngana ero nge mene mule ita iange singira makuk mana nge nanasia. Ke pomalam ta nanas mene poinga poreke ngana mur. Pe NeHalang lemene ero ia poinga poreke ngana nenge tu teu luluch nge ita, ke pomalam kulosia i sipona Tuna ke lohot ke i non ke pomange ita hana porekreke ngana mur, ke la lohot ke I tunginga nenge mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur.
4 ✡NeHalang poia ke pomai iange teke ta nanasia poinga nge pengpeng nenge hotonga heleia ke teke ta nanasia pe ta longo taua Opepengpeng pe ta nanas mene ita non lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.
5 Iri nenge te nanas menmene iri siporia lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, leteria tu mana nga poinga poreke ngana mur. Pe iri nenge te nanas menmene Opepengpeng lemene ngana mur, leteria tu mana nga ure nemur nenge Opepengpeng lemene taua iri.
6 Iange iri nenge leteria tu manmana nga reria poinga poreke ngana mur, lape te mete. Pe nenge teke leteria tu mana nga Opepengpeng pe te nanas mene lemene ngana, lape NeHalang poia iri ke tetu ke nek pe tunge maulinga lange iri.
7 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga poinga poreke ngana mur, te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri iange te longo taua NeHalang nena hotonga ero pe nakuria ero toto nge te nanasia.
8 Ke iri nenge te nanas menmene lemeria ngaria nga reria poinga poreke ngana mur nakuria ero toto nge te poia NeHalang ke iech.
9 ✡Pe imo a pomange iri nemur ero. Nenge teke NeHalang Opene tu teu luluch toto nge imo lape a nanas mene lememo ngamo nga poinga poreke ngana mur ero ol. Lape a nanas mene Opepengpeng lemene ngana mur mana. Pe mele nenge Kristus Opene tu teu luluch nge i ero, Kristus nena non ia ero.
10 ✡Pe nenge teke Kristus tu teu luluch nge iong, singim lape mete iange nga lem poinga poreke ngana. Pe opem lape tu ke maulul iange o lohot ke iong non nge pengpeng ke ulolo nga ume nenge Kristus poia.
11 Pe nenge teke i nenge hemaul heke Iesus nga metenga Opene tu teu luluch nge iong, iok, lape tunge

✡ **7:23:** Kal 5:17; 1Pi 2:11 ✡ **7:25:** 1Ko 15:57 ✡ **8:4:** Kal 5:16, 25 ✡ **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 ✡ **8:10:** Kal 2:20

maulinga langa singim metmete ngana nem pule. Pe lape poia ke pomai nga Opene ana ume, Opene nenge tu teu nge iong.

12 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ita ara ume nenge ta nanas mene NeHalang Opene hele ngana. Pe tatu ke ta nanas mene lemere ngara nga poinga poreke ngana ero.

13 ✡Iange nenge teke otu ke o nanas mene lemem ngam nga poinga poreke ngana, lape o mete. Pe nenge teke o hemete singim lemene ngana mur nga poinga poreke ngana, lape otu ke o maulul.

14 Iange iri nenge te nanas mene NeHalang Opene, NeHalang tutuna mur ia iri.

15 ✡ ✡Iange Ope nenge NeHalang tunge lange imo nem, i Ope nenge poia imo ke a ume manmana ero ol pe i Ope nenge poia imo ke a matau ero. I Ope nenge poia imo ke NeHalang tutuna mur imo. Pe nga Ope nem nena kerkerenga, ita ellechle nakura nge ta hetue NeHalang ke ta teke, "Temek!"

16 ✡Ke NeHalang Opene hele atat nga opere mur ke teke NeHalang tutuna mur koi ita.

17 Pe nenge teke NeHalang tutuna mur ita, lape ita ul Kristus ke ta mene petanga mur nge Temere NeHalang nenge talue ke teke nena hana mur reria ia. Pe utar nenge NeHalang talue ke teke Kristus nena ia, ita lape ta mene pule. Ke nenge teke ta takisia melmelenga luluch nge Kristus, lape tateu langa nena hemalmalinga pule.

Nge He Lape Ta Mene Hemalmalinga

18 Iau e naue ke hemalmalinga nenge NeHalang lape tunge at nge ita nge he, i ure nenge palaungana toto nga melmelenga nenge ta takiskis ia heueu nei.

19 Ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote te heor haka mana pe te kulala iange te teke tenau ala tote NeHalang nge hemallaha hote tutuna mur.

20 ✡Iange ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote, tetu ke pengpeng ke pomanga alahot ngana ia iri ero ol. Pe tepoi ke pomau nga lemeria ngaria ero – tepoi ke pomau nga NeHalang lemene ngana. Ke pomalam te kulele mene

21 NeHalang ke mene hot kel ia ure lochloch ngana nenge ala hote iri nga poinga nenge tetu ke te lapusa sio mana, ke tetu ke tepoi tetele mana ol. Pe te poi tetele ngaria nem, pomalaka nga hemalmalinga nenge NeHalang tunge lange tutuna mur.

22 Ita ta eteia ke ure lochloch ngana nenge NeHalang ala hote iri, te amneia melmelenga pe te kulalala ke at heueu nei. Pe melmelenga nenge te amneia nem pomalaka nga melmelenga nenga hohonga.

23 ✡Pe melmelenga nem lohot mana nge iri ero. Ita nenge ta mene tele NeHalang nena tunginga nenga Opepengpeng, ta amneia melmelenga nem nge tu teu nge ita pule. Pe ta kulele tote NeHalang ke poia ita ke ta lohot ke tutuna mur ita, nga nenge mene mule singira lochloch nga poinga poreke ngana.

24 Ita ta kulkulele mene ara maulinga nga tapa nge NeHalang. Pe nenge teke ta naue NeHalang nge tunge at nge ita lo, lape ta kulele ute pele ero ol. Iange nenge teke mele rahite ure nenge kulelele nga penna lo, lape kulkulelele utar kura?

25 Pe ita ta kulkulele ara maulinga nga tapa nge NeHalang pe ta mene ero kura, ke pomalam pe tatu ke nek mana pe ta kulala.

26 Pe Opepengpeng halaulaua ita nenge sara kikina nge NeHalang ero ke pomalam mana, iange ta eteia poinga nenge ta hetalaulau ero pe ta eteia utar nenge ta hetalaulau ia ero pule. Pe letera meena ngana pe rera tanginga mur tetu teu nga letera nge teu toto pe nakura ero toto nge

✡ **8:13:** Kal 6:8; Kol 3:5 ✡ **8:15:** Mak 14:36; 2Ti 1:7 ✡ **8:15:** Kal 4:5-7; Hem 21:7 ✡ **8:16:** 2Ko 1:22
✡ **8:20:** Gen 3:17-19 ✡ **8:23:** 2Ko 5:2-4

ta hele urume. Pe Opepengpeng i
sipona halaua ita ke hetalaulau ara
lange NeHalang.
27 ✡NeHalang nau teu atat nga
letera pe eteia letera tuanin ngana
mur. Pe eteia Opepengpeng letena
tuanin ngana iange Opepengpeng
halaua NeHalang nena hana mur ke
hetalaulau aria ke kerkereng toto
lange NeHalang, pe poia nga poinga
nenge NeHalang mutena taua.
28 ✡Pe ita ta eteia ke NeHalang poia
ure lochloch ngana ke te ume ke
urana nge iri nenge muteria taua I.
Ngana laka ita lochloch nenge NeHa-
lang iua ita ke teke ta umeia nena
ume nenge teke popoia.
29 ✡Iri nenge leteria manmanna,
NeHalang etei tele nike pe hesilei
hote iri pe tal hote iri ke altoto, ke
tepoi ke mange Tuna. Pomalam Iesus
lohot ke pomanga tiria nenge palau.
30 Pe iri nenge NeHalang tal hote
ke altoto, iri laka nenge iua ke nena
hana mur ia. Pe iri nenge NeHa-
lang iua, iri laka nenge hetue ke te
pengpeng nga matana. Pe iri nenge
NeHalang hetue ke te pengpeng nga
matana, iri laka nenge hemalmalia
iri.

Ute Pele Rir Hote Ita Ero Toto Nga Mutenga Nenge NeHalang

31 ✡Ke lape ta hele ke pomerei nga
ure nemur nenge NeHalang poia nei
mai? Nenge teke NeHalang mes lu-
luch nge ita, itei toto nenge lape lohot
ke hekou sue ita?
32 NeHalang rahit ele Tuna ero,
tung hote Tuna ke mete ke halaua ita
lochloch. Ke nga ume nenge Tuna
poia nem, lape NeHalang letena ia ita
pe tunge ure lochloch ngana hel at
nge ita pule ke halaua ita.
33 ✡Mele pele nakuna ero toto nge
poia helenga e ke tua taua NeHalang
nena hana mur nenge hesilei hote iri.
Iange NeHalang i sipona hetue iri ke
nena hana mur nge pengpeng.
34 Pe itei toto nge lape hele ke teke
NeHalang nena hana mur iri hana
porekreke ngana mur? Mele pele ero
toto iange Iesus Kristus mete pe maul
haka mule nga metenga pe heueu nei
are nga NeHalang ilina ele nenga pen
tamalmal pe hele lala nge NeHalang
ke halaulaua ita.
35 Pe itei toto nenge lape rir hote ita
nga mutenga nenge Kristus? Nenge
teke ure meena ngana lohot nge ita
pe ta takisia melmelenga pe mele poi
poreke ita, pe uringa lohot nge ita pe
rera urelu ero pe metenga lohot nge
ita. Ute pele ero toto nga ure lochloch
ngana nemur nge lape rir hote ita nga
mutenga nenge Kristus!
36 ✡Iange manmanna nge ure ne-
mur lape lohot nge ita ke pomanga
NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ngana nenge hele
ke teke,

"Kokoes hana te teke te hununе
imem nge iong mana;
Pe te popoia imem ke pomanga
sipsip nenge te hununе."

37 Ure meena ngana nemur lochloch
te heporeke ita nga letera man-
manna ngana ero iange i nenge
mutena tau tote ita, talue ita ke
ta hekou sue ure lochloch ngana
nemur.
38 Iange iau e etei tote ke ute pele
ero toto nge lape rir hote ita nga
nena mutenga nge ita. Metenga pe
ure meena ngana mur nenge te lo-
hotot nge ita nga ta maulul ngara.
Pe angkelo mur pe ope poreke ngana
mur pe ure nemur nenge tetu heueu
nei pe ure nemur nenge te lohotot
nge he pe kerkerenga mur,
39 pe ure nemur nenge tetu nga ora
pe nemur nenge tetu nga ere pe ure
lochloch ngana nenge tetu nga ich,
ure nemur nakuria ero toto nge te rir
hote ita nga NeHalang nena mutenga
nge ita, nenge henonou hote nga ume
nenge ara Non Soke Iesus Kristus
poia.

✡ **8:27:** Psa 139:1 ✡ **8:28:** Epe 1:11 ✡ **8:29:** Kol 1:18; Hip 1:6 ✡ **8:31:** Psa 118:6 ✡ **8:33:** Isa 50:8-9 ✡ **8:36:** Psa 44:22

9

NeHalang Hesilei Hote Nena Hana Mur Nge Israel

1 Iau Kristus nena non toto koi iau. Pe e hele ke manmanna pe e pallak-
laka ero koi. Pe e etei ngak nga utar
nenge urana pe utar nenge poreke,
Opepengpeng heleia at nge iau ke
teke e hele ke manmanna pe e pallak-
laka ero.
2 Iau letek meena toto pe letek
kolkol ke kokoes mana.
3 ✡Iange lemek ke e teke NeHalang
ulo heke letena inin ngana nge iau
toro mana pe rir hote iau ke Kristus
nena non iau ero ol. Pe e teke mene
mule Israel mur, alok mur pengpeng.
4 ✡Iri Israel mur pe NeHalang nena
hana mur nenge poia iri ke te lohot ke
tutuna mur ia iri pe NeHalang hemal-
laha hote nena hemalmalinga lange
iri. Pe te takisia NeHalang ke i luluch
nge iri pe te mene nena hotonga mur
pe te etei tote poinga nenge te heto
heke NeHalang pe NeHalang poia to-
munga hel ana helenga luluch nge iri.
5 Pe rette Apraham pe Isak pe Iakop
reria tete mur ia iri pe Kristus lohot
nge iri hana ana mata nem. Kristus i
NeHalang nenge nauele ure lochloch
pe ta heto hekeke i ke koko! Man-
manna toto.
6 Hehei pe hana halang nge Israel
te lohot ke NeHalang nena hana mur
ia iri ero iange leteria manmanna
nge Kristus ero. Pe tomunga hel ana
helenga nenge NeHalang poia lange
Apraham nge nike, NeHalang poia ke
lohot ke manmanna.
7 ✡Pe iri nenge Apraham nena tete
mur ia iri, iri lochloch te lohot ke Ne-
Halang tutuna mur ia iri ero. Iange
NeHalang hele lange Apraham ke
teke, "Ne Isak nena tete mur lape te
poi hote lem tete mur nenge e heleia
lange iong nem."
8 ✡Nenge nei luna mai koi: Hehei pe
hana nenge te lohot mana nga poinga
nenga leinga nenge hehei te hohoe
iri, iri nemur Apraham nena tete mur
toto ia iri ero. Apraham nena tete
mur toto laka iri nenge te lohot ke
pomanga NeHalang nena tomunga
hel ana helenga heleia. Ke iri nemur
lape te lohot ke NeHalang tutuna mur
ia iri toto.
9 ✡Iange NeHalang nena tomunga
hel ana helenga nem hele ke mai koi:
"Nga hesinga nenge atat nem, teio iri
rahtele henel het pe eat mule. Pe he
Sara lape hoe tum tamane ngana e."
10 Pe nem mana ero. He Repeka
hoe tutuna mur nai nge iri tata-
manna nge non elle mana nem. Nge
rette palaungana ne Isak.
11-12 ✡Aina nai neu taria hoe iri ero
kura pe NeHalang hesilei hote elle
nge iri ke ulolo ke poi nena ume ana
non ia. Pe NeHalang hele lange he
Repeka ke teke, "Tum nenge i palaun-
gana lape ume mule nge tum nenge
kino." Ke NeHalang iua kol nem
iange hesilei hote i pe hesilei hote
i nga nena ume e nenge poia ero.
Iange iri nai te poia ume e nge urana
ma poreke ero kura.
13 ✡Ke NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Iau letek tutu nge Iakop pe e hesilei
hote i pe Iso ero."
14 Ke lape ta hele ke pomerei mai?
Lape ta hele ke ta teke NeHalang poia
poinga nge pengpeng ero kai? Ero
toto!
15 ✡Iange NeHalang hele lange
Moses ke teke,
"Lape letek ia mele nenge letek urana
ia
pe epoi ke nek lange mele nenge
e teke e halaua i."
16 ✡Ke NeHalang hesilei hote ita iange
letena ia ita. Pe hesilei hote ita nga
rera ume urana ngana mur ero pe
nga ita sipora lemera ngara ero.
17 ✡Iange NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele lange
ne Parao ke teke, "E hemes heke
iong ke iong naungaala ana non nge
Ekipto, iange e teke e poia iong ke
o hemallaha hote lek kerkerenga.

✡ **9:3:** Exo 32:32 ✡ **9:4:** Exo 4:22; Lev 1–10; Psa 147:19; Rom 15:8; Hip 9:5 ✡ **9:7:** Gen 21:12 ✡ **9:8:** Kal 4:23 ✡ **9:9:** Gen 18:14 ✡ **9:11-12:** Gen 25:23 ✡ **9:13:** Mal 1:2-3 ✡ **9:15:** Exo 33:19 ✡ **9:16:** Epe 2:8 ✡ **9:17:** Exo 9:16

Nga poinga nem lape hulua lochloch
ngana nga ich te hesongia ek."
18 Ke pomalam NeHalang letena ia
mele nenge teke letena urana ia pe
poia mele ke longo ole nga lemene
ngana.

NeHalang Letena Inin Ngana Pe Letena Urana Ngana

19 Iok, amoe onteia iau ol, "Nenge
teke pomam, iok, pomerei toto nenge
NeHalang hele ke teke ta popoi
poinga poreke ngana kura? Pe ara tei
toto lape hul mule NeHalang lemene
ngana?"
20 ✡Ia kole iong itei toto nenge o
teke o hepallele mulmule onteinga
lala nge NeHalang malam? Tuninga
nenge mele pip hote nga ich pilpile
ngana, ontei mule mele nenge pip
hote i ke pomai ero, "Pomerei nenge
o umeia iau ke pomai?"
21 ✡Nenge teke mele nem lemene
ume hot ke ure nai nga ich pilpile
ngana nenge pip hot tuninga nem ia.
Elle nenge ma ke tatalo elele etue pa-
palauna mur pe elle nenge te poipoi
reria ume ana ia nga etue lochloch.
22 Pe NeHalang poi ke pomalam
pule ke teke hemallaha hote kikina
ngana pe letena inin ngana. Pe ero.
Maluch ole mene iri nenge lape ulo
heke letena inin ngana nge iri. Ngana
laka iri nenge NeHalang tatalo ala ke
teke heporeke iri.
23 NeHalang maluch ole iri iange
teke hemallaha hote nena hemal-
malinga palaungana lange iri nenge
letena ia iri. Ngana laka iri nenge
NeHalang tataloele tele iri nike ke
teke te mene nena hemalmalinga.
24 Pe ita laka nenge NeHalang iua
ita nem. Pe NeHalang mene hote
nena hana mur nge Iuta mana ero,
mene hote nena hana mur nge hana
lomonmona ngana mur pule.
25 ✡Ke NeHalang nena alalaha
nenge hetatalonga Hosea has sue ke
ulolo, hele ke teke,
"Hana nenge lek hana mur ia iri ero,
Lape e hetue iri ke 'lek hana mur
ia iri.'
Pe tuele kina nemur nenge mutek
taua iri ero,
lape e hele ia iri ke, 'Mutek tau
tote iri.' "
26 ✡Pe pule,
"Nga kileng lochloch ngana nenge E
hele lange iri ke e teke,
'Imo lek hana mur imo ero.'
Hulua lape te hetue iri ke
'NeHalang nenge tu ke maulul
tutuna mur ia iri.' "
27 ✡Pe hetatalonga Isaias hele
urume hana nenge Israel ke pomai:
"Hehei pe hana nenge Israel iri ha-
lang toto
ke pomanga peipei nenga ruach
ilina,
pe NeHalang lape mene mule el-
lechle mana nge iri
ke te mene maulinga ke koko.
28 Iange Non Soke lape tom choro
mene
ana etue ke choro mana
pe poia melmelenga ke lohot nge
hehei pe hana lochloch nga ich
pe lape poia ke ueiuei toto."
29 ✡Ke pomanga hetatalonga Isaias
hele ngana ia ke ulolo, nenge hele ke
teke,
"Nenge teke Non Soke nenge kikina
toto
longele matara alona hel ke tetu
ero
lape ita lochloch ngana tahet
ke pomange iri nenge Sotom pe
Komora."

Israel Mur Leteria Manmanna Nge Kristus Ero

30-31 Ke lape ta hele ke pomerei ol?
Israel mur tepur kikiria toto ke te
tango rere kue ke te lohot ke te peng-
peng nga NeHalang matana. Pe te
hottaua ero iange te teke te poia nga
kue nenge te nanas tau tote hotonga
mur. Pe hana lomonmona ngana
mur tepur kikiria ero mana pe te
lohot ke te pengpeng nga NeHalang
matana iange nga leteria manmanna
ngana mana.

✡ **9:20:** Isa 29:16; 45:9 ✡ **9:21:** Jer 18:6 ✡ **9:25:** Hos 2:23 ✡ **9:26:** Hos 1:10 ✡ **9:27:** Isa 10:22-23
✡ **9:29:** Isa 1:9 ✡ **9:32:** Isa 8:14

32 ✡Ia pomerei nge Israel mur te
mene ero? Te mene ero iange iri lete-
ria manmanna nge Kristus ero. Pe
te teke reria ume urana ngana mur
mana lape poia iri ke te pengpeng
nga NeHalang matana. Ke poma-
lam te singsingo nga "um nenge poia
hehei pe hana ke te sisingo ia".
33 ✡Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,

"Anau, e talue um e nga kileng nenge
Sion.
Um nenge lape poia hehei pe
hana ke te singsingo pe te losio
ia.
Pe mele nenge letena manmanna nge
I lape e hile hote i ero."

10

1 Titik mur pe liliuk mur, ure nenge
letektek ia pe e hetalaulau ia, ngana
koi nenge e teke NeHalang mene
mule lek hana Israel mur.
2 Iau e hele ke pomai iange e etei
tote: Iri leteria toto ke te teke te ume
nge NeHalang. Pe leteria matana
ngana nga kue nenge te nanasia ke te
ume nge NeHalang, pengpeng ero.
3 Iange NeHalang poia kue e nenge
lape poia iri ke te lohot ke te peng-
peng nga matana. Pe iri lemeria ero
ia ke te nanasia ero. Te teke te poia
iri ke te pengpeng nga iri siporia reria
poinga nenge te nanasia hotonga.
4 Hotonga nenge NeHalang tunge
lange Moses nem, hetala ngana nge
Kristus. Pe iri lochloch ngana nenge
leteria manmanna nge Kristus, lape
te lohot ke te pengpeng nga NeHa-
lang matana.
5 ✡Moses hele urume hotonga nem
nge lape poia mele ke pengpeng nga
NeHalang matana: Nenge hele ke
teke, "Mele nenge nanas taua ho-
tonga tang ngana lape tu ke maulul."
6 ✡Pe NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele urume letera
manmanna ngara nge poia ita ke
ta pengpeng nga NeHalang matana:
Nenge hele ke teke, "O ontei mule
iong nga letem ke pomai ero, 'Itei
nenge lape haka langa lut nga tapa?'
(ke mene sue Kristus at)
7 Pe o ontei mule iong ke pomai
ero pule, 'Itei nenge lape sio langa
metenga ana kileng?' " (ke hemaul
heke mule Kristus nga metenga)
8 NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo hele ke mai koi,

"Helenga tu rochroi nge iong nem lo;
tuteu luluch nge iong nga letem
pe nga halim pule."

Pe helenga nem i helenga nenge
lete manmanna ngana ana nenge mo
haliu hotote.
9 Ke nenge teke o hele hot ke o teke,
"Iesus i Non Soke," pe letem man-
manna nga letem toto ke NeHalang
hemaul heke mule i nga metenga,
lape NeHalang mene mule iong.
10 Iange letem manmanna nge teu
toto pe nem poia iong ke o lohot ke
o pengpeng nga NeHalang matana.
Pe nga halim o hele hote letem man-
manna ngana pe nem poia iong ke
NeHalang mene mule iong.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Mele nenge letena manmanna nge
Kristus, lape NeHalang hile hote i
ero."
12 ✡Poinga nem lape lohot ke elle
mana nge Iuta mur pe hana lomon-
mona ngana mur pule. Ute pele nge
altoto nge iri ero. Ke Non Soke elle
nem, i hulua lochloch nenge leteria
mamanna nge i aria Non Soke ia,
pe lape tunge ure urana ngana mur
lange iri.
13 ✡Ke, "iri lochloch ngana nenge lete-
ria manmanna nge i lape NeHalang
mene mule iri."
14 Pe nenge teke leteria manmanna
nge NeHalang ero, pomerei nge te
onteia I ke halaua iri? Pe nenge
teke te longe NeHalang nena helenga
ero, lape leteria manmanna nge I ke
merei toto? Pe nenge teke mele haliu

✡ **9:33:** Isa 28:16; 1Pi 2:6 ✡ **10:5:** Lev 18:5 ✡ **10:6:** Deu 30:12-14 ✡ **10:11:** Isa 28:16 ✡ **10:12:** Ume 15:9 ✡ **10:13:** Jol 2:32 ✡ **10:15:** Isa 52:7

hote nena helenga ero, lape te longe
ke mere?
15 ✡Pe nenge teke te kulos hote iri
ero lape te haliu hote nena helenga
ke pomerei? Ke NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, "Urana toto! Hana nenge
tei hot ia helenga urana toto ngana,
ngaria koi te atat!"
16 ✡Pe hana halang nge Israel te lon-
gala teua helenga urana toto ngana
nem ero. Iange hetatalonga Isaias
hele ke teke, "Non Soke, mele pele
letena manmanna nga lem helenga
nenge mo haliu hote lange iri ero."
17 Ita, letera manmanna ngara lo-
hot iange ta longe helenga urana toto
ngana. Pe ta longe helenga urana
toto ngana iange mele haliu hote
Kristus nena helenga.
18 ✡Pe e teke e onteia imo ke pomai:
Hehei pe hana nenge Israel mai, te
longe helenga urana toto ngana pule
ma ero? Iri te longe ke ulolo. Iange
NeHalang nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo hele ke teke,
"Te longe hana nemur reria haliunga
nga ich lochloch,
pe reria haliunga song ke langa
kileng lochloch ngana nga
ich."
19 ✡Iok, lape e ontei mule imo ke po-
mai: Heei pe hana nenge Israel mai,
te eteia helenga urana toto ngana
pule ma ero? Iri te eteia ke ulolo.
Iange Moses hele tala ke teke,
"Lape e mene teua iri nenge lek hana
mur ia iri ero
ke tetu luluch nge iau,
pe nga nem lape e poia imo ke samo
keke iri.
Pe lape letek urana ia iri nenge te
eteia ute e ero toto
pe nga nem lape e helete ininia imo."
20 ✡Hetatalonga Isaias heleia NeHa-
lang nena helenga ke mallaha toto ke
teke,
"Heei pe hana nenge te tango rerere
iau ero,
te hottaua iau.
Pe e hemallaha hote iau lange
iri nenge te ontei rerere iau ero."
21 ✡Pe nenge Israel, NeHalang hele ke
teke,
"Nga etue lochloch etul hote perik ke
e teke elau teua iri.
Pe ero, te longo ole taua iau pe te
hele poreke iau."

11

Israel Mur Hel Mana Leteria Manmanna Nge Non Soke

1 ✡Iok, lape e ontei ke pomai: NeHa-
lang mai hile hote nena hana mur ol
kai? Ero toto! Iange iau lek nge Israel
pule pe lekte laka ne Apraham pe e lo-
hot nga kaleu ramana nge Pensamin.
2 Israel mur teha ero kura pe Ne-
Halang hesilei hote iri ke ulolo ke
nena hana mur ia iri. Ke NeHa-
lang nena hana nemur nenge hesilei
hote iri ke ulolo, lape hile hote iri
ero. Imo a eteia nananga nenge het-
atalonga Elaisa nenge tu nga NeHa-
lang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo. Elaisa letena inin taua Israel
mur pe hele ke kerkereng toto lange
NeHalang ke teke,
3 ✡ "Non Soke, hana nemur te hune
lem hetatalonga mur pe te toto sue
lem tunginga ana hatanga mur. Pe
iau toro mana koi etu ol pe ngaria koi
te teke te hununе iau pullo."
4 ✡Pe NeHalang tuacholia Eliasa
nena helenga ke pomerei? NeHalang
tuacholia ke teke, "Iau e rahit ke lek
hana mur iri 7,000 pe hana nemur
te heto hekeke aetapuna nenge ene
Paal ero."
5 Ke heueu nei pule NeHalang hile
hote nena hana mur Israel ero. I hes-
ilei hote hehei pe hana hel ke nena
hana mur ia iri nga letena urana
ngana.
6 ✡Ke NeHalang hesilei hote iri nga
letena urana ngana mana, pe nga re-
ria ume urana ngana mur ero. Pe
nenge teke NeHalang hesilei hote iri
nga reria ume urana ngana mur,

✡ **10:16:** Isa 53:1 ✡ **10:18:** Psa 19:4 ✡ **10:19:** Deu 32:21 ✡ **10:20:** Isa 65:1 ✡ **10:21:** Isa 65:2
✡ **11:1:** 1Sa 12:22; Psa 94:14; Pil 3:5 ✡ **11:3:** 1Ki 19:10, 14 ✡ **11:4:** 1Ki 19:18 ✡ **11:6:** Kal 3:18

lape NeHalang nena tunginga nenga
letena urana ngana nem luna ero.
7 Ke lape ta hele ke pomerei ol?
Israel mur te purpur ke te tango rere
ure pe te hottaua ero pe iri hel mana
nenge NeHalang hesilei hote iri te
hottaua. Pe iri lochloch ngana Ne-
Halang hepiriu ala tote leteria ke te
longe nena iunga ero.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
"NeHalang tunge aria lete mete ke
leteria haka ero,
ke te eteia ure nemur nenge te
esesia ero pe
te eteia ure nemur nenge te lon-
glonge ero.
Ke ure nei lohotot ke heueu nei loho-
tot kura."
9 ✡Pe ne Teuit hele ke teke,
"Iau lemek toto ke e teke aria
ngaunga matana mur
te hesingo ia iri ke te losio
pe ekoukou ele iri ke te tekema te
urana nga NeHalang matana.
Pe lemek toto ke e teke NeHalang
tunge tuangachol lange iri.
10 Pe lemek toto ke e teke NeHalang
poia iri
ke mataria hit ke te kolkol
pe poia iri ke teura ero toto
nga ure meena ngana mur nenge
lohotot nge iri."

NeHalang Mene Mule Hana Lomonmona Ngana Mur

11 ✡Iok, lape e ontei mule pule: Iuta
mur te losio ngaria neu mau, lape te
poreke sapele pe te urana mule ero
ol? Pomam ero! Reria poinga poreke
ngana nem halaua hana lomonmona
ngana mur ke te mene maulinga ke
koko, pe nem poia Israel mur ke saria
keke iri.
12 Iuta mur tehul rumeria ia Kristus
pe nga reria poinga nem, NeHalang
poi ke urana lange hehei pe hana
nga ich. Iuta mur leteria manmanna
nge Kristus ero, ke pomalam NeHa-
lang poi ke urana lange hana lomon-
mona ngana mur. Pe nenge teke
Iuta mur lochloch leteria manmanna
mule nge Kristus, lape NeHalang poi
ke urana toto lange hehei pe hana
lochloch ngana nga ich!

NeHalang Tunge Maulinga Lange Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

13 Iok, imo hana lomonmona ngana
mur, lape e hele lange imo. Iau
hekulkulonga nenge e ume luluch
nge hana lomonmona ngana mur pe
e tung teu tote iau nga ume nem.
14 Iange iau e teke e heneue lek
hana mur ke te poi ke pomange hana
lomonmona ngana mur nge NeHa-
lang mene mule iri.
15 NeHalang hile hote iri mukam ke
pomalam mene mule hehei pe hana
nga ich ke tetu ke elle luluch nge i. Pe
nga etue nenge NeHalang mene mule
Israel mur, lape tepoi ke pomalaka
nga te maul haka mule nga metenga.
16 Ke i manmanna toto nge Ne-
Halang hesilei hote Israel mur nga
poinga nei. Nenge teke ngaunga ele
unne nenge tepoi tunginga ia lohot ke
urana, ngaunga aluana lochloch lape
te urana pule. Pe nenge teke ae ulana
mur te urana, ae perperna mur lape
te urana pule.
17 ✡Pe NeHalang hile hote Iuta mur
hel pe mene hana lomonmona ngana
mur ke te mene muria. Ke iri tepoi
ke pomanga ae oliua toto ngana per-
perna mur nenge te chato hote iri. Pe
hana lomonmona ngana mur tepoi
ke pomalaka nga ae oliua uraurau
ana perperna mur nenge te mene
muria ke te tuatom teu mule nga ae
oliua toto ngana tana. Pe Iuta mur
reria tete mur iri ae ulana urana
ngana nem. Ke imo hana lomon-
mona ngana mur, heueu nei a mene
maulinga pule nga ae ulana urana
ngana nenge Iuta mur.
18 Ke pomalam a palut laka rara pe
anau sio mene ae perperna nemur
ero. Iange imo ae ulana inheke imo
pe imo a inheke ae ulana ero.

✡ **11:8:** Deu 29:4; Isa 29:10 ✡ **11:9:** Psa 69:22-23 ✡ **11:11:** Ume 13:46 ✡ **11:17:** Epe 2:11-19

19 Iok, lape a hele ke a teke, “Te chatoa ae perperna nemur lo pomalam e puotom tele iau ke e mene muria.”
20 Nem manmanna. Pe ae perperna nemur te chato hote iri iange leteria manmanna ero pe iong o mene muria iange letem manmanna nge Kristus. Pe o palut laka rara ero. Urana nge o matau.
21 Iange nenge teke letem manmanna ero lape NeHalang hile hote iong pule ke pomanga ae perperna nemur nenge chato hote iri neu.
22 ✡Ke o naue lo? NeHalang nena poinga urana pe i nge maluch ero la. Ke iri nenge leteria manmanna ero NeHalang maluch ole iri ero. Pe i poi ke nek lange iong nga nenge teke o nanasia mene lemene ngana. Pe nenge teke o nanasia lemene ngana ero, i lape chato hote iong pule.
23 Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, NeHalang nakuna nge tuatom teu mule iri nga muria nenge chato hote iri ia ke tetu mule nga muria.
24 Letemo metene ke nek! Iuta mur iri ae oliua toto ngana perperna mur ia iri. Pe imo, ae oliua nenge uraurau ana perperna mur. Pe NeHalang chato hote Iuta mur pe tuatom teua imo langa ae oliua toto ngana tana ke a mene muria. Pe nenge teke Iuta mur leteria manmanna mule, semel mana nge NeHalang tuatom teu mule iri langa muria!

NeHalang Lape Mene Mule Israel Mur Pe Hana Lomonmona Ngana Mur Pule

25 Ke titik mur pe liliuk mur, lemek ke e teke a eteia helenga manmanna ngana nenge NeHalang hemallaha hote nei ol. Pomalam lape a eteia pe a hele ke a teke, “Manmanna iam, imem mo etei lochloche NeHalang letena tuanin ngana ero i!” Ke ana helenga mai koi: Israel mur halang lemeria ero nge leteria manmanna nge Kristus. Pe lape tepoi ke pomalam kela het nga etue nenge hana lomonmona ngana nemur nenge NeHalang amele iri, teteu kela tetu luluch nge NeHalang.
26 ✡Ke nga kue nem NeHalang lape mene mule Israel mur lochloch. Ke pomanga NeHalang nena alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana nenge hele ke teke,

“Non nenge lape mene mule hehei pe
hana lape lohot nge Sion nga
kileng nenge Ierusalem.
Pe lape holoa sue ne Iakop
nena tete mur reria poinga
poreke ngana mur ke te lasus
lochloch.
27 ✡Ke nenge nei poi ke pomanga lek
tomunga hel ana helenga
nenge e saua reria poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto.”

28 Israel nemur lemeria ero nge te longala teua helenga urana toto ngana ke tuteu nge iri, ke pomalam te lohot ke NeHalang nena ngarang mur ia iri, ke nem halaua imo hana lomonmona ngana mur. Pe NeHalang mutena taua Israel mur iange nga nena tomunga hel ana helenga nenge poia lange reria tete mur.
29 Iange NeHalang hul mule letena ero ol nga ure urana ngana mur nenge tunge lange iri nenge hesilei hote iri ke ulolo.
30 Ke pomange imo hana lomonmona ngana mur. Nge nike a longo ole taua NeHalang pe NeHalang letena ia imo pe mene mule imo iange Israel mur te longo olole.
31 Ke heueu nei Israel mur lemeria ero nge te longo tau pe nenge teke lemeria, te longo tau pe NeHalang letena ia iri pule ke pomange imo.
32 NeHalang poia hehei pe hana lochloch ngana nga ich ke tepoi manmana poinga poreke ngana iange nga reria longonga ole. Pe poia iri ke pomai iange teke letena ia iri lochloch.

Ta Heto Heke NeHalang Ene

33 ✡NeHalang letena tuanin ngana pe letena matana ngana elela toto pe i non urana ngana ia toto! Mele pele

✡ **11:22:** Ioa 15:2, 4 ✡ **11:26:** Isa 59:20-21 ✡ **11:27:** Jer 31:33-34 ✡ **11:33:** Isa 55:8-9

nakuna ero toto nge letena matana
hote NeHalang letena tuanin hot
ngana ia nena ume mur!
34 ✡ "Itei toto eteia Non Soke letena
tuanin ngana mur?
Pe itei toto tunge lete matana
ngana lange i?"
35 ✡ "Pe itei toto tunge ute lange NeHa-
lang ke lape NeHalang tuachol
mule lange i?"
36 ✡Ero toto! Iange NeHalang ala
hote ure lochloch pe ala hote ure
lochloch ke nena ia, pe ure lochloch
temeria i. Ta heto heke NeHalang ene
ke koko! Manmanna toto.

12

Ta Tung Teu Tote Ita Lange NeHalang

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, lek he-
lenga lochloch ngana koi tetu pe lape
ta potar ol? E hele ke kerkereng toto
lange imo. NeHalang letena ia ita ke
palaungana toto lo. Ke pomalam e
teke a tung teu tote singimo lange i ke
pomanga tunginga nenge maulul pe
lemlem ke a poia nena ume. Nenge
nei i kue nenge a heto heke NeHalang
nga letemo pe lape poia i ke iech.
2 Pe a nanasia poinga nenge hehei
pe hana nga ich ero, a longele NeHa-
lang ke hetaua letemo tuanin ngana
nike ngana mur nga heueu ngana.
Ke NeHalang lape hulia lemo poinga
mur ke nanasia letemo tuanin ngana
heueu ngana nemur. Ke pomalam
lape a etei tote poinga nemur nenge
NeHalang mutena taua iri, pe a eteia
poinga nemur nenge te urana pe te
pengpeng pe poia i ke iech.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nemur Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita

3 ✡Iau e lohot ke iau non nenge
pomai nga tunginga nenge NeHalang
tunge at nge iau. Ke pomalam e hele
lange imo elle pe elle ke mai: Otal
heke tote iong ke o teke iong non toto
ero. Otal sio mene iong pe o amnei
urume iong nga letem manmanna
ngana nenge NeHalang tunge lange
iong.
4 ✡Ita elle pe elle singira sachan-
chana halang. Pe singira sachan-
chana nemur aria ume altototo.
5 Ke pomalam mana nge ita. Ita
halang pe singira elle mana luluch
nge Kristus pe singira sachanchana
nemur te tuatom tele hel luluch nge
pekngaria mur.
6 ✡NeHalang letena urana ia ita
ke tunge tunginga kuenkuena ngana
mur at nge ita. Mele nenge mene
tunginga nenge hetatatalo, poia ke
purpure letena manmanna ngana.
7 Pe mele nenge mene tunginga
nenge halaulaua hehei pe hana, poia
ana ume ke manmanna ke halaua
hehei pe hana. Pe mele nenge mene
tunginga nenge hetottoro, poia ana
ume ke manmanna ke hetoro.
8 Pe mele nenge mene tunginga
nenge he kerkerkereng ia hehei pe
hana leteria, poia ana ume nem ke
lohot ke manmanna. Pe mele nenge
mene tunginga nenge tungtung ure
lala nge mele hel, poia nga letena
toto ke hile hote ure. Pe mele nenge
mene tunginga nenge i mukmuka
nge hehei pe hana, nakuna taktakia
ana ume nem. Pe mele nenge mene
tunginga nenge letena ia hehei pe
hana, iech mana pe poia ana ume
nem ke lohot.

Mutera Tau Tote Hehei Pe Hana

9 Nga etue nenge mutemo taua
hehei pe hana, mutemo taua iri ke
manmanna pe a channanga mana
ero. Pe a hile hote poinga poreke
ngana pe a rahit mene poinga nenge
urana.
10 ✡A tung tote letemo lange pekng-
amo mur pe mutemo tau tote iri. Pe a
heto heke menmene pekngamo mur.
11 A ume ke kerkereng toto pe lemo
melei tana rara ero. A tung tote
letemo lange Non Soke ke a ume nge
i.

✡ **11:34:** Isa 40:13; 1Ko 2:16 ✡ **11:35:** Job 41:11 ✡ **11:36:** 1Ko 8:6 ✡ **12:1:** Rom 6:11, 13; 1Pi 2:5 ✡ **12:3:** 1Ko 12:11; Epe 4:7; Pil 2:3 ✡ **12:4:** 1Ko 12:12, 27 ✡ **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 ✡ **12:10:** 1Pi 1:22 ✡ **12:12:** 1Te 5:16-18

12 ✡A iech pe a kulele mene utar
nenge letemo tu hit menmene nenge
lape at. Pe nenge teke ure meena
ngana lohot nge imo a takis mene pe
a hetalaulau ke kokoes.
13 ✡A tunge lemo urelu hel lange
NeHalang nena hana mur hel pule pe
a lohe lemo pele matana mur lange
hana nemur nenge teat nga kileng
tau ngana.
14 ✡A onteia NeHalang ke poi ke
urana lange hana nemur nenge tepoi
porekreke imo pe a onteia i ke he
poreke iri ero.
15 A iech luluch nge iri nemur
nenge te iechiech pe a tang luluch nge
iri nemur nenge te tangtang.
16 ✡Atu ke letemo elle luluch nge
hulua lochloch pe atal heke imo ero, a
au sio mene imo ke aume luluch nge
iri nenge pingaria iuiu ero. Atal heke
imo ke a teke imo toto ero.
17 ✡Nenge teke mele poia poinga
poreke ngana e lange imo, a tua-
cholia poinga poreke ngana e lange
iri ero. Ames ke kerkereng ke a
poia poinga nenge urana nga hulua
mataria.
18 A ume ke kerkereng toto ke
atu ke letemo elle luluch nge hulua
lochloch.
19 ✡Titik mur pe liliuk mur, a tu-
acholia poinga poreke ngana nenge
mele hel te poia lange imo ero. A
hei tele lange NeHalang ke tuacholia
nga letena inin ngana. Iange NeHa-
lang nena alalaha nenge tehas sue
ke ulolo, heleia Non Soke hele ngana
nge hele ke teke, "Iau sipok lape e tua-
cholia poinga poreke ngana nenge te
poia."
20 ✡Pe imo, urana nenge apoi ke
pomai koi,

"Nenge teke lemo ngarang mur te
mete aria, a hengaua iri.
Pe nenge teke te meteune ech, a
tunge ech lange iri ke tein.
Nenge teke a poia poinga nei lange
iri, lape temei tote iri."

21 A longala teua poinga poreke
ngana ke hekou sue imo ero. A poia
poinga urana ngana ke a hekou sue
poinga poreke ngana.

13

Ta Longo Taua Hana Nenge Te Here Kileng

1 ✡Urana nge imo hehei pe hana
lochloch atu ke a longo tau mene
hana nenge tenau ele imo, iange Ne-
Halang i sipona tal hote poinga nem
pe tunge hana nemur aria ume nenge
tenau elele hehei pe hana. Pe iri
te lohot pe tepoi ke pomam nga iri
siporia lemeria ngaria ero.
2 Ke mele hel nenge te longo ole
taua hana nemur, te longo ole tau
ume nenge NeHalang tal hote ke
ulolo. Pe mele hel nenge tepoi ke
pomam, te longia aria melmelenga
nenge lape lohot nge iri ke ulolo.
3 ✡Iange iri nemur nenge te nana-
sia poinga nge pengpeng, te mataua
hana nenge tenau elele iri ero. Iri
nemur nenge te popoi poinga poreke
ngana mana, te mataua hana ne-
mur nenge tenau elele iri. Ke nenge
teke lememo ero nge a mataua hana
nenge tenau elele imo, iok, a nanas
mene poinga nge pengpeng.
4 Iange hana nemur, NeHalang
nena ume ana hana mur ia iri, nenge
teume ke te halaulaua imo ke atu ke
nek. Pe nenge teke a popoi poinga
poreke ngana, nem lape poia imo
ke a matau. Hana nemur, NeHa-
lang talue iri ke nena ume ana hana
mur ia iri pe te mene hekerkerenga
nenge te tung hote NeHalang letena
inin ngana lala nge mele hel nenge te
popoi poinga poreke ngana.
5 Ke pomalam urana nge a longo
taua iri. Pe a longo taua iri nga lemo
mataunga nenge, a teke lape te poia
NeHalang letena inin ngana ke lohot
nge imo ero. Pe pule, a longo taua iri
nga ure urana ngana nenge a eteia ke
NeHalang poi hote ke teke ta nanasia.

✡ **12:13:** Hip 13:2 ✡ **12:14:** Mat 5:44; 1Ko 4:12 ✡ **12:16:** Pro 3:7 ✡ **12:17:** 1Te 5:15 ✡ **12:19:** Deu 32:35; Mat 5:39 ✡ **12:20:** Pro 25:21-22; Mat 5:44 ✡ **13:1:** Pro 8:15; Tit 3:1 ✡ **13:3:** 1Pi 2:13-14 ✡ **13:6:** Mat 22:21

6 ✡Ke ngana laka nenge a sausau
umtutuna pule. Iange hana nemur te
umume nge NeHalang pe te poia aria
ume ke lohot ke nek ke kokoes.
7 Ke pomalam ume nemur nenge a
poia lange iri ero kura, a poia lange
iri ol. Nenge teke asau umtutuna ero
kura, asau umtutuna ol. Pe nenge
teke a poi ke nek lange hel nge iri
ero kura, apoi ke nek lange iri ol. Pe
nenge teke atal heke hel nge iri ero
kura atal heke iri ol.

Mutera Taua Pekngara Mur Iange Ara Etue Heroi Lo

8 ✡A hanok ia umtutuna ma ute
e nge mele ero toto. Mutemo taua
pekngamo mur pe lemo mutenga
nem, a poia ke pomanga lemo
hanganok nenge a tunge lange mele
elle pe elle. Mele nenge poi ke pomai,
nanas tau tote hotonga hele ngana.
9 ✡Iange hotonga hele ke teke, "O
heporeke leinga ero," "O hune mele
ero," "O keme ero," "O memeleia
mele nena ute e ero." Ke hotonga ne-
mur pe hel pule, iri lochloch te lohot
nga hotonga tana elle nenge hele ke
teke, "Mutem taua mele hel pule ke
pomanga mutem taua iong sipom."
10 ✡Iange mele nenge mutena taua
pekngana mur, poia poinga poreke
ngana e lange iri ero. Ke nenge teke
mutemo taua hehei pe hana, a nana-
sia hotonga lochloch ke ulolo.
11 ✡Pe a poia ol iange ta tutu nga
etue e lokoi. Etue nei i etue nenge ta
mamamani ero ol koi, matara char-
chara mana pe ta nauala mana ol.
Iange etue heroi lo nenge lape NeHa-
lang mene mule ita nga rera melme-
lenga mur pe tala nga lut nga tapa.
12 ✡Tatu nga kileng au ngana ke
mala toto lo pe mam pe kileng chach
sio ke etue heueu ngana e at. Pe
tatu hit mene poinga nemur nenge ta
popoia iri nga kileng au ngana ero ol.
Ta ra heke rera palinga hel ana ure
mur nenga kileng mesehe ngana ana.
13 ✡Ta almasia rera inga mur pe tai
ke ta pengpeng ke pomange hehei pe
hana nenge teii nga kileng mesehe
ngana. Pe tain ke ara hauaua ulu
ero ol. Pe poinga poreke ngana mur
pe salaunga ana poinga pe poinga
nenge tama lululuch nge hehei, ta
hile tote iri ol. Pe tapal hel ero pe sara
keke hel ero ol.
14 ✡Pe lape apoi ke pomai koi: A
mene ara Non Soke Iesus Kristus
ke pomanga lemo hengeron nenge
a heron heke nge imo. Pe singimo
lemene ngana mur nga poinga
poreke ngana, a hile iri ke te lasus
toto ol.

14

Ta Halaua Iri Nenge Leteria Manmanna Ngana Kerkereng Ero

1 ✡Hana pe hehei hel leteria man-
manna nge Kristus pe leteria man-
manna ngaria kerkereng ero iange
leteria nachnai nga ure hel. A long
teua iri lange imo pe a hele inin taua
iri nga reria poinga nenge te poia
nem ero.
2 ✡Mele hel nenge leteria man-
manna ngana kerkereng te teke
urana nge te ngaua ngaunga
kuenkuena ngana mur. Pe iri nenge
leteria manmanna ngana kerkereng
ero, te teke urana nge te ngau mene
ngaunga hel mana pe huros ero.
3 ✡Pe urana ero nge mele nenge
ngaungau huros ero nge ngailele
mele nenge ngaungaua ngaunga
kuena ngana mur. Iange mele nenge
ngaungaua ngaunga kuena ngana
mur, NeHalang mene mule i ke ulolo.
4 ✡Ke o amnei teu langa mele nena
poinga mur ero. Mele nem, Non Soke
nena non ia i. Pe pomere nge o teke
o nauele i. Pe nenge teke non nem
losio ma mes ke kerkereng Non Soke
i sipona lape amnei teu laia. Pe Non
Soke nena non nenge umume nge
i, lape ume ke kerkereng iange Non
Soke i sipona halaulaua i.

✡ **13:8:** Mat 22:39-40; Iei 2:8 ✡ **13:9:** Exo 20:13-15, 17; Deu 5:17-19, 21 ✡ **13:10:** 1Ko 13:4-7 ✡ **13:11:** Epe 5:14; 1Te 5:6-7 ✡ **13:12:** 1Io 2:8 ✡ **13:13:** Luk 21:34; Epe 5:18 ✡ **13:14:** Epe 5:11 ✡ **14:1:** Rom 15:7 ✡ **14:2:** Gen 9:3-4 ✡ **14:3:** Kol 2:16 ✡ **14:4:** Mat 7:1; Iei 4:11-12 ✡ **14:5:** Kal 4:10-11

5 ✡Mele hel te teke etue hel pa-
palauna nga etue hel, pe mele hel te
teke etue lochloch iri etue papalauna
mur ia iri. Nga ure nenge pomam,
imo elle pe elle amnei teu ke nek pe
a nanas ia utar nenge imo elle pe elle
a teke urana.
6 Mele hel nenge te teke etue e
palaungana nga etue hel, te talue
etue nem ke i etue nenge te heto
hekeke Non Soke ia. Pe iri nenge
te ngaua ngaunga kuenkuena ngana
mur, te teke urana nga Non Soke
matana pe te hele urana lange i nga
ngaunga nemur. Pe mele hel nenge
lemeria ero nge te ngau huros, te
teke urana nga Non Soke matana pe
te hele urana lange Non Soke nga
ngaunga hel mana nenge te ngaua.
7 Iange mele pele tu ke heiech ia
i sipona nga lemene ngana ero pe
mete nga i sipona lemene ngana ero.
8 ✡Nenge teke tatu ke ta maulul, ta
maulul nga Non Soke lemene ngana
pe nenge teke ta mete, ta mete nga
Non Soke lemene ngana pule. Ke
nenge teke ta maulul ma ta mete, ta
nanas mene Non Soke lemene ngana.
9 Kristus mete pe maul haka mule
nga metenga ke ulolo. Ke nga poinga
nem, Kristus lohot ke i Non Soke nge
iri lochloch. Iri nenge te mete pe iri
nenge te maulul pule.
10 ✡Ke pomerei nenge a henonou
perimo lange pekngamo mur ke a
teke te poia poinga poreke ngana.
Pe pomerei nge a ngailelele iri? Ita
lochloch lape tames nga NeHalang
matana ke amnei teu at nge ita nga
rera poinga mur.
11 ✡Iange NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke mai,
“NeHalang hele ke teke,
‘Iau etu ke e maulul ke manmanna,
pe manmanna toto ke hulua
lochloch
lape te tualou sio nga matak
ke te heto heke iau;
pe hulua lochloch lape te hele hot
ke te teke iau NeHalang toto
ngana.’ ”
12 Ke pomalam, ita elle pe elle lape ta
mes nga NeHalang matana pe ta hele
hote rera poinga mur pe ta kulele ana
tuangachol.

Ta Heporeke Pekngara Mur Nga Leteria Manmanna Ngana Ero

13 Ke pomalam ta henonou perra
lange pekngara mur ero. Ure nenge
urana nge ta poia ngana koi nei:
Letera haka ke ta poia tira e ma liura
e ke losio nga poinga poreke ngana
ero.
14 ✡Iau e nanas tau tote ara Non
Soke Iesus pe manmanna ke e eteia
ke ute pele nge poreke nge tuteu nga
ngaunga pele ero. Pe mele hel nenge
te teke ngaunga e poreke, ngaunga
nem poreke mana nge iri nenge te
teke poreke.
15 ✡Ke nenge teke o heporeke tim
ma lium e letena iange o ngaua
ngaunga e nenge i teke poreke,
poinga nem henonou hote ke iong
mutem taua i ero toto. Nakuna
urana ero nge o heporeke tim e nga
letena manmanna ngana, iange i
pule, Kristus mete ke mene mule i ke
ulolo.
16 Ke pomalam poinga nenge a teke
urana nge a poia pe mele hel te heleia
ke te teke poreke, a poia ero ol.
17 Iange NeHalang nena naualanga
pe nekinga tu nga ure nenge ta
ngaungaua pe ta ininia ero. Ana ure
toto ngana laka: Poinga nenge tatu ke
ta pengpeng pe ta nanasia NeHalang
lemene ngana mur pe poinga nenge
tatu ke letera elle luluch nge NeHa-
lang pe poinga nenge Opepengpeng
poia letera ke iech manmana.
18 Iange mele hel nenge te nanasia
poinga nemur ke te ume nge Kristus,
lape te poia NeHalang ke iech pe pule
hehei pe hana lape te heleia ke te teke
poinga nem urana.
19 ✡Ke pomalam ta ume ke kerk-
ereng ke tapoi hote poinga nemur

✡ **14:8:** Kal 2:20 ✡ **14:10:** 2Ko 5:10 ✡ **14:11:** Isa 45:23; Pil 2:10-11 ✡ **14:14:** Ume 10:15; Tit 1:15
✡ **14:15:** 1Ko 8:11-13 ✡ **14:19:** Rom 12:18; 15:2

nenge hetakile hehei pe hana ke nek
pe hekerkereng ia mele elle pe elle.
20 ✡A heporeke NeHalang nena
ume nga poinga nenge aheo nga
naunga ero. Iange NeHalang heo ele
ngaunga e ero. Pe poinga nenge mele
ngaua ngaunga e ke he poreke mele
nga letena manmanna ngana, poinga
nem poreke.
21 Iong o teke o ngaungaua huros
ma o inin ia ech kerkereng ngana?
Utar nenge o teke opoia letem
matana hote ke nek mukam. Nenge
teke lem poinga nem heporeke mele
letena manmanna ngana, urana nge
o poia ero nike.
22 A rahite letemo manmanna
ngana mur ke tu mana nge imo
pe NeHalang, nga ngaunga nemur
nenge imo elle pe elle a ngaungaua.
Mele nenge poia ute nenge i sipona
teke urana pe amneia ke poia poinga
poreke ngana e ero, urana nge o iech.
23 Pe mele nenge letena nachnai
ia ngaunga nenge lape ngaua, poia
poinga poreke ngana nga nenge teke
ngau mule ngaunga nem. Iange poia
nena poinga nem pe amneia nga
letena ke poinga nem poreke. Pe ure
nenge ta poia nga letera manmanna
ngana ero, i poinga poreke ngana.

15

Ta Poia Mele Hel Ke Te Iech Pe Ita Sipora Ero

1 Ita nenge letera manmanna
ngana kerkereng, ta halaua iri nenge
leteria manmanna ngana kerkereng
ero ke ta takisia aria melmelenga
pule, pe letera tu mana nga rera
iechinga mur ero.
2 ✡Urana nge ta poia iri nemur
ke te iech pe ta halaua iri ke ta
he kerkerengia leteria manmanna
ngana mur.
3 ✡Iange Kristus poia ume nenge
tung mule iechinga lange i sipona
ero. Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke, “Helenga
poreke ngana nenge hehei pe hana te
poia lange iong, ana melmelenga koi
lohot nge iau.”
4 ✡Ure lochloch ngana nenge tehas
sue nge nike ke ulolo, tehas sue ke
hetore koi ita. Ke NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, het-
akile ita ke tatu ke nek pe hekerk-
ereng ia ita ke ta rahite letera man-
manna ngana pe tatu ke ta kulkulele
mene ara maulinga nga tapa nge i.
5 NeHalang i non nenge he kerk-
ereng ia ita pe poia ita ke tatu ke
nek. Pe e hetalaulau amo ke NeHa-
lang poia imo ke atu luluch ke elle pe
letemo ma ke elle ke a nanasia Iesus
Kristus nena poinga mur.
6 Ke pomalam ames ke elle pe a
heto heke NeHalang nenge ara Non
Soke Iesus Kristus Temene.

Helenga Urana Toto Ngana Lohot Nge Hana Lomonmona Ngana Mur

7 ✡Iok, Kristus longala teua ita ke
ulolo ke pomalam apoi ke urana lala
nge imo elle pe elle ke a longala teu
helia imo. Pe poinga nem lape poia
hehei pe hana ke te heto heke NeHa-
lang.
8 ✡Iange Kristus lohot ke i ume
ana non nenge halaulaua imem Iuta
mur. Nem henonou hote ke NeHa-
lang nena tomunga hel ana helenga
nenge poia lange Iuta mur reria tete
mur, lohot ke manmanna.
9 ✡Pe pule poia hana lomonmona
ngana mur ke te heto heke NeHa-
lang iange i non nge letentena ia iri.
Ke pomanga NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ngana
nenge hele ke teke:
“Ke pomalam lape e heto heke em,
nga etue nenge etu luluch nge
hana lomonmona ngana mur.
Pe lape e peua peunga mur ke e heto
heke em.”
10 ✡Pe NeHalang nena alalaha e pule
hele ke teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur,

✡ **14:20:** 1Ko 8:13 ✡ **15:2:** 1Ko 10:24, 33 ✡ **15:3:** Psa 69:9 ✡ **15:4:** 2Ti 3:16 ✡ **15:7:** Rom 14:1
✡ **15:8:** Mat 15:24 ✡ **15:9:** Psa 18:49; Ume 3:25 ✡ **15:10:** Deu 32:43

a iech luluch nge NeHalang nena
hana mur.”
11 ✡Pe nena alalaha e pule hele ke
teke,
“Imo hana lomonmona ngana mur
a heto heke Non Soke.
Imo hehei pe hana lochloch,
a peua peunga mur ke a heto
heke i.”
12 ✡Pe hetatalonga Isaias heleia pule
ke teke,
“Ne Iese palau nette e lape is toto
haka,
pe lape lohot ke i naungaala ana
non
nenge lape nauele hana lomonmona
ngana mur.
Pe aria kulkulalanga nenga
maulinga tu nge i.”
13 NeHalang i non nenge tunge
kulkulalanga nga maulinga nga tapa
nge ita. Pe e hetalaulau amo lange i
ke poia imo ke letemo ma ke nek pe
a iech nga letemo manmanna ngana.
Pe Opepengpeng lape he kerkereng
ia imo nga amo kulkulalanga nga
maulinga nge NeHalang.

Paulus Hele Urume Nena Ume

14 Iok titik mur pe liliuk mur, Iau
letek manmanna ke ure urana ngana
mur halang tetu teu nge imo. E eteia
ke letemo matana ngana urana ke a
purpur nge a hetoro helel ia imo.
15 Pe lek helenga hel nga alalaha
nei e hele chach hot tote pe era hala
halik ia ero, iange e teke e helete
metene mule imo nga ure nemur.
E poia ke pomam iange NeHalang
letena urana toto nge iau
16 ✡ke e poia Iesus Kristus ana
ume lange hana lomonmona ngana
mur. Pe e ume nge NeHalang ke
e haliu hotote nena helenga urana
toto ngana. Ke pomalam hana
lomonmona ngana mur lape tepoi ke
pomanga tunginga nenge Opepeng-
peng helemlem ia pe NeHalang
longele ke mene.
17 Iau e nanas tau tote Iesus Kristus
ke pomalam e iech toto nge e poia
NeHalang nena ume.
18 Pe lemek ero toto nge e hele hote
ume pele nge mele pule poia. E teke
e hele ke kerkereng toto nga ume
nenge Kristus poia nge iau ke e poia
hana lomonmona ngana mur ke te
longo taua NeHalang. Pe te longo
taua NeHalang nga helenga nenge e
heleia pe nga ume nenge e poia.
19 Ngana laka nga Opepengpeng
nena kerkerenga nenge he kerk-
ereng ia iau ke epoi hotote ure
papalauna nemur nenge e hele pe te
lohot manmana. Ke e talun ke e haliu
hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus, ke rongo heke lochloche
kileng nemur nge Ierusalem pe
ramak laia nga kileng mur nge
Ilirikam pule.
20 ✡Iau lemek toto ke e teke e haliu
hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus nga kileng nemur nenge te
eteia Kristus ero kura. Iange lemek
ero nge e ume haka mana nga ume
nenge mele nge altoto talune ke
ulolo.
21 ✡Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,
“Iri nemur nenge te longe pingana
ero toto lape te naue i,
pe iri nemur nenge te longe nena
helenga ero toto lape te eteia
ke nek.”
22 ✡Ke ume nei poi ele iau ke kokoes
ke ngana laka nenge eat ke e lohot
nge imo erochro.

Paulus La Ke Nau Tote NeHalang Nena Hana Mur Nge Rom

23 E teke ela ke enau toto imo pe
ero manmana ke hesinga halang la
ke ulolo. Pe heueu nei e teke ela
toto nge imo ol iange e heulo hote
lek ume lochloch ngana nga kileng
nemur nga lamai ke het lo.
24 Ke pomalam lape ela nga kileng
nenge Sipein pe ela ke e lohot nge
imo ke etu pol pe e iech luluch nge
imo mukam. Pe iau e teke urana nge
a halaua iau nga lek kue ke ela nga
kileng nem.

✡ **15:11:** Psa 117:1 ✡ **15:12:** Isa 11:10; Hem 5:5
✡ **15:21:** Isa 52:15 ✡ **15:22:** Rom 1:13
✡ **15:16:** Rom 1:5; 11:13 ✡ **15:20:** 2Ko 10:15-16

25 ✡Pe heueu nei e lala nge
Ierusalem kura ke e laia halaunga
nenge lala nge NeHalang nena hana
mur nga lamau.
26 ✡Iange NeHalang nena hana mur
nenge Mesatonia pe Akaia tetal he-
lenga lo pe te iech ke te teke te
tunge reria halaunga nga umtutuna
ke lange NeHalang nena hana mur
nge Ierusalem nenge reria ure ero.
27 ✡Iri siporia tetal helenga pe te
iech mana nge tepoi ke pomau. Pe
urana nge tepoi ke pomau, iange
Iuta mur laka nenge te halaua hana
lomonmona ngana mur nga ure
urana ngana mur nge NeHalang
ke halaua iri nga operia mur. Ke
pomalam hana lomonmona ngana te
tuacholia ke te halaua Iuta mur nga
ure nenge halau mene singiria.
28 Ke iau lape e tunge umtutuna
nemur lange NeHalang nena hana
mur ke te rahite mukam. Ke het pe
ramak lange Sipein pe nga ela ngak,
lape enau toto imo mukam.
29 ✡Iau e eteia ke ulolo ke Kristus
nena petanga mur te muta toto nge
iau lo. Pe nga etue nenge ela nge imo,
lape e tunge petanga nemur lange
imo.
30 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, nga
letera manmanna ngana nge ara Non
Soke Iesus Kristus pe nga mutenga
nenge Opepengpeng tunge at nge ita,
e onteia imo ke e teke a pur kikimo
ke a hetalaulau ak lange NeHalang ke
halaua iau.
31 A hetalaulau ak iange Iuta mur
hel nga lamau leteria manmanna ero
ke te teke te heporeke iau. Pe pule
a hetalaulau ke NeHalang nena hana
mur nge Ierusalem te iech nge te
mene halaunga nenge e lalaia nei.
32 Ke pomalam nga NeHalang
lemene ngana ela ke e lohot ke e iech
luluch nge imo pe etu pol nge imo.
33 E hetalaulau ke NeHalang nenge
popoia letera ke ma ke nek, tu luluch
nge imo lochloch. Manmanna.

16

Paulus Hekule Nena Apalanga Mur

1 E teke e hele tote liura he Popi
lange imo. Hei nem umume nga mata
nenge NeHalang nga kileng nenge
Kenkrea pe i hei urana ngana ia.
2 E teke e onteia imo ke a longala
teua i ke pomanga Kristus nena hana
mur pekngaria ia. Pe a halaua i
nga ure nemur nenge mutena taua
iri iange i halaulaua hehei pe hana
halang pe halaua iau pule.
3 ✡Pe a heleia lek apalanga lange
Prisila pe Akuila. Iri nai, pekn-
gak mur ia iri iange te umume
ia Iesus Kristus nena ume ke po-
mange iau.
4 E teke e hele urana toto lange
iri iange te matau reria ero toto nga
nenge te halaua iau nga lek ume. Pe
NeHalang nena mata mur hel nge
hana lomonmona ngana mur, te hele
urana toto lange iri pule.
5 Pe a heleia lek apalanga lange iri
mata nenge te hekiraurau nga iri
nai nem reria pele.
Pe a heleia lek apalanga lange nein-
gak Epinetus pule. Epinetus non
nenge i tala toto nge hulia nena
poinga mur ke nanasia Kristus
nga tuele kina nenge Eisia.
6 Pe a heleia lek apalanga lange he
Maria pule. Hei nem ume ke
kerkereng toto ke halaulaua imo.
7 Pe pule a heleia lek apalanga
lange Antronikus pe Iunias. Iri
nai iri Iuta ke mange iau pe
tetu luluch nge iau nga tuele au
ngana. Pe pingaria iuiu nga
ume nenge iri hekulkulonga mur
pule, pe iri muka tala nge iau ke
te nanasia Kristus.
8 Pe a heleia lek apalanga lange
Ampilitus pule. Ampilitus i nein-
gak toto ia nenge nanas tau tote
Non Soke.
9 Pe a heleia lek apalanga lange Ur-
panus pule. Urpanus i pekngara

✡ **15:25:** 1Ko 16:1-4 ✡ **15:26:** Ume 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2, 12 ✡ **15:27:** 1Ko 9:11 ✡ **15:29:** Rom 1:11 ✡ **15:30:** 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1 ✡ **16:3:** Ume 18:2

ia iange i umume ia Kristus nena
ume ke pomange ita.
Pe a heleia lek apalanga lange Is-
takis pule, Istakis i neingak toto
ia.
10 Pe a heleia lek apalanga lange
Apelis pule. Apelis, te totoia i pe
henonou hote ke i nanas tau tote
Kristus nga nena ume mur.
Pe a heleia lek apalanga lange
Aristopulus pe alona mur
lochloch.
11 Pe pule a heleia lek apalanga
lange Heroton. Heroton i alok ia.
Pe pule a heleia lek apalanga lange
Nakisus pe alona mur nenge te
nanas tau tote Non Soke.
12 Pe a heleia lek apalanga lange
hehei nemur pule, he Taraipina
pe he Taraiposa. Iri nai te ume ke
kerkereng toto nge Non Soke.
Pe pule a heleia lek apalanga lange
neingak hei e pule nge ene he
Persis. Ana hei ume ke kerk-
ereng toto nge Non Soke pule.
13 ✡Pe a heleia lek apalanga lange
Rupas pe tana pule. Rupas i
non nenge pingana iuiu nga Non
Soke nena ume, pe tana neknek
ia iau ke pomanga tuna iau pule.
14 Pe pule a heleia lek apalanga
lange Asinkiritus pe Pilikon pe
Hemis pe Patropas pe Hemas pe
nge NeHalang nena hana mur
nenge te eukiraurau nga reria
pele.
15 Pe pule a heleia lek apalanga
lange Pilolokus pe Iulia pe Nerias
iri nai liuna pe Olimpas pe Ne-
Halang nena hana mur lochloch
nenge te eukiraurau nga reria
pele.
16 ✡A tunge lemo apalanga lange
imo elle pe elle pe a sisa perimo
pe a poia ke pomanga NeHalang
nena hana mur imo. Pe Kristus
nena mata mur lochloch ngana
te hekule reria apalanga lange
imo pule.

Hana Hel Te Teke Te Heporekreke Mata Nenge NeHalang

17 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, e
teke e hele ke kerkereng toto lange
imo ke a nauala toto amo nge iri
nemur nenge te teke telas lele helel
ia imo. Iri te teke te helosio ia imo
nga letemo manmanna ngana mur.
Iange iri te hetoro ngaria, te teke
tepoi elele hengetoro nemur nenge
a mene. Ke pomalam ahul rumemo
toto ia iri!
18 ✡Iange hana nemur nenge po-
mam te popoia ara Non Soke Kris-
tus nena ume ero. Leteria tu mana
nga iri siporia lemeria ngaria pe ure
mur nenge singiria kikikia. Ke po-
malam te tamal hote reria helenga
mur nenge tang ke urana toto, ke te
channanga ia hehei pe hana nenge
leteria matana ngana mallaha ero.
19 ✡Hulua lochloch ngana nenge
leteria manmanna te longe imo nge a
longo tau ke a nanas tau tote NeHa-
lang nena helenga, pe iau e iech toto
nge imo nga nem pule. Pe e teke a etei
tote ure nemur nenge te urana ke nek
toto. Pe ure nemur nenge te poreke, e
teke letemo unne la taua ero toto.
20 ✡Musuna pol mana pe NeHalang
nenge popoia letera ke ma ke nek,
lape hekou sue Satan ke unalou sue
nga apem huna pe tunge kerkerenga
lange iong.
E hetalaulau amo ke ara Non Soke
Iesus Kristus letena urana ngana tu
luluch nge imo.
21 ✡Timoti i non nenge ume lu-
luluch nge iau, pe i hekule nena
apalanga lange imo. Pe iri nei, iri
Iuta ke pomange iau; Lusias pe Ia-
son pe Sosipater. Iri te hekule reria
apalanga lange imo pule.
22 Tetias koi nenge has susue lek
helenga mur nga alalaha nei. Pe i
hekule nena apalanga lange imo pule
nga Non Soke ene.
23 ✡Ne Kaius i non nenge longala
teua iau nga nena pele. Pe mata mur
nga lamai te eukiraurau nga nena

✡ **16:13:** Mak 15:21 ✡ **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 ✡ **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10 ✡ **16:18:** Pil 3:19; 2Pi 2:3 ✡ **16:19:** Rom 1:8; 1Ko 14:20 ✡ **16:20:** Gen 3:15 ✡ **16:21:** Ume 16:1-2; 19:22; 20:4 ✡ **16:23:** Ume 19:22; 1Ko 1:14

pele pule. Ana non hekule nena
apalanga lange imo pule.
Pe ne Irastus i non nenge nauelele
umtutuna nga tuele tana nei, pe
iri nai tira Kuatus te hekule reria
apalanga lange imo pule. [
24 E hetalaulau amo ke ara Soke
Iesus Kristus letena urana toto ngana
tu toto nge imo. Manmanna.]

Ta Heto Heke NeHalang

25 ✡Ta heto heke NeHalang! Ne-
Halang i non nenge purpur toto
nge he kerkerengia imo ke letemo
manmanna, nga helenga urana toto
ngana nenge e hetore lala nge hehei
pe hana, pe nga helenga urana toto
ngana nenge Iesus Kristus. Helenga
urana toto ngana nenge Kristus i
nananga manmanna ngana nenge
tu ke talkome mana, nga hesinga
tana rorol ngana nemur nenge tela
ke ulolo, nga ita non ta lohot ngara
nga ich nei nike.
26 Pe heueu nei NeHalang nenge tu
ke maulul ke koko hemallaha hote
ol nga nena helenga mur nenge het-
atalonga mur tehas sue iri, ke hehei
pe hana nga kileng lochloch ngana
leteria manmanna nge i pe te longo
taua i.
27 NeHalang i toro mana letena
matana ngana urana toto. Ke po-
malam ta heto heke ene nge Iesus
Kristus ke koko! Manmanna Toto.

✡ **16:25:** Rom 1:5; Epe 1:9; 3:5, 9; Kol 1:26

1 Korin
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hassia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus, pe nga NeHalang
lemene ngana iua iau ke e lohot ke
iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.
Pe imem nai tira Sostenes
2 mo hekule alalaha nei ke langa
NeHalang ana mata nga kileng nenge
Korin. Nge imo NeHalang nena
hana mur nenge Iesus Kristus hes-
ilei hote ke I nena hana mur nge
pengpeng. Luluch nge hehei pe hana
lochloch nenge te heto hekeke Non
Soke Iesus Kristus ene nga kileng
lochloch. Iesus Kristus nenge iri pe
ita ara Soke ia.
3 Pe mo hetalaulau amo ke Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus,
lape leteria poreke ia imo pe te hesue
lete matana urana ngana pe eteinga
nge imo pe te poia letemo ke ma
kenek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

4 Kokoes e hele urana lange
NeHalang iange imo a mene lete
porekenga nenge NeHalang nge
Iesus Kristus.
5 Iange nga poinga nenge atu teu
luluch nge Iesus Kristus, NeHalang
hemuta tote imo nga ure urana
ngana mur ke a urana toto nga lemo
helenga mur pe nga letemo matana
ngana mur.
6 Pe ure nem lohot lo nenge NeHa-
lang hekerkereng tote haliunga hot
nenge Kristus nga letemo.
7 Ke pomalam nga etue nenge
letemo kulala tototo ara Non Soke
Iesus Kristus at mule ngana, lape
a menmene tunginga mur lochloch
nenge NeHalang opene tunge lala
nge imo.
8 ✡Iesus Kristus lape hekerkereng
ia imo kela het nga etue hetala ngana
toto. Ke nga etue nenge at mule ia,
mele pele lape henonou penna lange
imo nga poinga poreke ngana e ero
toto.
9 ✡NeHalang i non nenge hele ke
manmanna pe nanas pengpeng ia
nena helenga. Pe urana nge sara kik-
ina nge i iange iua ita ke tatu teu lu-
luch nge Tuna Iesus Kristus ara Non
Soke.

Atu Ke Letemo Elle Mana Pe A Longo Ala Hel

10 ✡Titik mur pe liliuk mur, e hele
ke kerkereng lange imo. Pe e hele nga
kerkerenga nenge ara Non Soke Iesus
Kristus ene, ke imo lochloch letemo
elle mana. Pomalam a laslele hel ero
toto. Letemo elle mana nga letemo
tuanin ngana mur pe nga utar nenge
a helele ia.
11 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke
pomai iange iri hel nga tuluk nenge
he Koloe tepal hot lek nga a hele inin
helel ngamo.
12 ✡Ure nenge lohotot ngana koi
nei: Imo nga tuluk elle pe elle a hele,
“Imem moma lange Paulus,” pe tuluk
e hele, “Imem moma lange Apolos,”
pe tuluk e hele, “Imem moma lange
Sipas,” pe tuluk e hele, “Imem moma
lange Kristus.”
13 Nakuna pomanga a teke a rongo
heke Kristus, ae?! Pe Paulus kai
nenge mete nga manga toto ke hemas
mule imo mai?! Pe Paulus kai nenge
henune imo mai, ae?!
14 ✡E hele urana nge e henun mene
Krispus iri nai Kaius.
15 Ke mele pele nakuna ero toto nge
hele ke teke, “Imem te henune imem
ke Paulus nena hana mur imem.”
16 ✡(Eh, oe! Letek metene nge e he-
nune Stepanus pe iri lochloch nenge
tetu nga nena pele. Pe e eteia ero nge
e henune mele e pule.)
17 Iange Kristus kulosia iau ke e he-
nun ero. I kulosia iau ke e haliu hote
helenga Urana Toto Ngana, pe e haliu
hote nga ita non letera matana ngara
ero. Ke pomalam Kristus metengana

✡ **1:8:** 1Te 3:13; 5:23 ✡ **1:9:** 1Te 5:24; 1Io 1:3 ✡ **1:10:** Pil 2:2 ✡ **1:12:** Ume 18:24-28; 1Ko 3:4
✡ **1:14:** Ume 18:8; Rom 16:23 ✡ **1:16:** 1Ko 16:15

nenga mangatoto kikina ngana het sio ero.

Kristus I NeHalang Kikina Ngana Pe Letena Matana Ngana

18 ✡Iange iri nenge te lala nga oan nge hengelemlem te teke Kristus ana manga toto ana helenga luna unne ero toto. Pe ita nenge NeHalang mene mule ita, ta teke helenga nem I NeHalang kikina ngana ia.

19 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo hele ke teke,

"Lape e heporeke hana nenge te etei toto
pe lape te poreke nga reria eteinga.

Pe iri nenge leteria matana toto,
lape e hepiriu ele leteria matana ngana mur."

20 ✡Iok, non nenge letena tuanin ngana urana toto ngai? Pe non nenge etei tote hotonga mur ngai? Pe non nenge letena matana toto nga echachalanga ngai? NeHalang hepiriu ala tote lete matana ngana nga ich nei ke piriu ala toto.

21 ✡NeHalang letena matana ngana urana toto nge hepiriu ele hehei pe hana nga ich leteria matana ngana ke nakuria ero toto nge te eteia I. Pe mene mule iri nenge leteria manmanna nge I nga helenga nenge luna ero nenge mo haliu hotote.

22 Iuta mur te onteitei ke te teke te nachnau hengeilang. Pe Krik mur te tango rarara lete matana ngana.

23 ✡Pe imem mo haliu hote Kristus nenge mete nga manga toto. Pe Iuta mur te longe ke pomanga helenga nenge hesingo ia iri ke te losio, pe Krik mur te teke helenga nem luna unne ero.

24 ✡Pe Iuta mur pe Krik mur nenge NeHalang iua iri, te longe ke manga Kristus I kerkerenga pe I lete matana ngana nenge at nge NeHalang.

25 ✡Iange NeHalang letena matana ngana urana toto nga ita non letera matana ngana. Pe NeHalang kikina toto nga ita non kikira ngara.

26 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, letemo metene mule NeHalang iu ngana ia imo ke nena hana mur imo. Amo hel mana nge imo leteria matana ngana urana toto nga hana tenau ngaria. Pe amo hel mana nge imo te ele haka ke iri hana papalauna mur. Pe pule amo hel mana nge imo teha nge hana nenge pingaria iuiu.

27 Pe NeHalang hesilei hote iri nemur nenge hana nga ich te teke leteria matana ero, ke hemeia iri nenge leteria matana ngana urana toto. Pe pule hesilei hote iri nemur nenge kikiria ero ke hemeia hana nenge kikiria toto.

28 Pe hesilei hote iri nenge pingaria iuiu ero nenge hana nga ich tenau sio toto menmene iri. Nga poinga nei, teke heporeke hana nenge pingaria iuiu nga ich ke tehet sio toto.

29 ✡Ke pomalam lape mele pele tal heke mene i sipona nga NeHalang matana ero toto.

30 ✡Iange NeHalang mana poia imo ke atu luluch nge Iesus Kristus, pe talue ke letera matana ngana huna nge Kristus. Kritus hesilei hote ita ke nena hana mur toto pe mene mule ita nga rera poinga poreke ngana ke tatu ke pengpeng nga NeHalang matana.

31 ✡Pomalam mana NeHalang na helenga hele ke teke, "Mele nenge teke palut nga NeHalang matana, palut leke ume nenge NeHalang poia lange i."

2

Letemo Manmanna Ngana Huna Lohot Mana Nga NeHalang Nena Kerkerenga

1 Oe titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge eat nge imo, e haliu hote NeHalang nena helenga mur. Pe e haliu hote nga chau papalauna ero.

2 Letek haka lo ke etu luluch nge imo pe letek lilil ele ure lochloch pe

✡ **1:18:** Rom 1:16 ✡ **1:19:** Isa 29:14 ✡ **1:20:** Job 12:17; Isa 19:12; 33:18; 44:25 ✡ **1:21:** Mat 11:25 ✡ **1:23:** Rom 9:32; 1Ko 2:14 ✡ **1:24:** Kol 2:3 ✡ **1:25:** 2Ko 13:4 ✡ **1:26:** Mat 11:25; Iei 2:5 ✡ **1:29:** Epe 2:9 ✡ **1:30:** Jer 23:5-6 ✡ **1:31:** Jer 9:24

haliu hot mene Iesus Kristus pe mete
ngana nga manga toto.
3 ✡Nga etue nem kikik ero pe e
matau pe e loiloi ke halang.
4 ✡Pe lek helenga mur nenge e haliu
hote, e poia ke e hemaluch letemo
ia ero. E poia ke e hemallaha hote
NeHalang Opene kikina ngana.
5 Ke pomalam letemo manmanna
ngana huna lohot nga ita non letera
matana ngara ero. Letemo man-
manna ngana huna lohot mana nga
NeHalang nena kerkerenga.

NeHalang Letena Matana Ngana

6 Iau e haliu hote ita non letera
matana ngana ero. E haliu hote lete
matana urana ngana lange iri nenge
leteria manmanna ngana mera lo. Pe
lete matana urana ngana neu lohot
nge none nga ich nga etue nei ero. Pe
pule lohot nga naungaala ana hana
mur nga ich reria kerkerenga ero.
Iange reria kerkerenga lala nga het
nganngana lo.
7 Pe imem, mo helele nga NeHalang
letena matana ngana nenge talkome.
Letena matana ngana nenge hesilei
hote ita nga etue nenge hala hote ich
ero kura pe hemalmalia ita nga lut
nga tapa.
8 Pe naungaala ana none nga ich
nga etue nei letena matana hote ero.
Pe toinge leteria matana hote lape
te heon heke hamalmalinga ana Non
Soke nga manga toto ero.
9 ✡Ke pomanga NeHalang na he-
lenga hele ke teke,
"NeHalang tatalo ele ure hel
ke hana nenge muteria taua I re-
ria ia.
Ure nemur mele esia ero toto
pe longe ero toto pe letena tu-
anin hote ero pule."
10 Ure nemur NeHalang hemallaha
hote at nge imem lo pe hemallaha
hote nga ume nenga Opepengpeng.
I Opene tango rara hote ure
lochloch ngana pe teu la toto nga
letena tuanin ngana mur nenge
talkomkome pule.
11 Mele pele eteia none letena tu-
anin ngana mur ero. Non nem opene
nenge tu nge i mana eteia. Pomalam
mana nge NeHalang, mele pele eteia
letena tuanin ngana mur ero. Opene
i toro mana eteia letena tuanin ngana
mur.
12 Imem mo mene hana nga ich
nei reria lelenga ero. Mo mene Ope
nenge at pengpeng nge NeHalang ke
mo etei ilia ure nemur nenge tunge
atat nge imem.
13 Ke pomalam nga etue nenge
mo hele, mo helele ia helenga ne-
mur nenge none hetoro imem ia ero.
Helenga nemur nenge mo helele ia
nem Opepengpeng hetoro imem ia,
ke mo hemallaha hotote ure man-
manna ngana mur nga Opepengpeng
lala nge iri nemur nenge Opepeng-
peng ume ke kerkereng toto nge iri.
14 Ke mele nenge Opepengpeng tu-
teu nge i ero lape mene tunginga
mur nge NeHalang ero iange ana
hauaua toto nga ure nemur. Ana
non nakuna ero nge etei teu la nga
tunginga nemur iange Opepengpeng
i sipona hesue iri.
15 Mele nenge Opepengpeng tu teu
nge i, ana non purpur toto nge etei
ilia ure lochloch. Pe mele pele
nakuna ero toto nge amnei teu langa
nena poinga mur.
16 ✡Pomalam mana NeHalang na
helenga hele ke teke,
"Amo tei eteia Non Soke letena tu-
anin ngana
ke lape hetore I?"
Pe ita, Kristus letena matana ngana
tu nge ita.

3

NeHalang Itoro Poia Letera Manmanna Ngana Ke Lohot Ke Mera

1 Pe titik mur pe liliuk mur, nga
etue nenge etu luluch nge imo e hele
lange imo ke pomanga imo hana
nenge Opepengpeng tu nge iri ero. E
hele lange imo ke pomanga imo hana
nemur nga ich mana. Iange letemo

✡ **2:3:** Ume 18:9; 2Ko 10:1 ✡ **2:4:** 1Te 1:5 ✡ **2:9:** Isa 64:4 ✡ **2:16:** Isa 40:13 ✡ **3:2:** Hip 5:12-13; 1Pi 2:2

manmanna ngana nge Kristus poi ke
manga mamau kura.
2 ✡E hein mene imo nga siu eina pe
e tunge ngaunga kerkererng ngana
lange imo ero iange a makuk leilei
mana. A makuk leilei mana ke atat,
ke heueu nei amera ero kura.
3 ✡Atu ngamo pomanga hana
nenga ich nei kura. Imo samo kekeke
pekngamo mur pe a hele inin helel,
ke pomalam imo hana nenga ich
kura.
4 ✡Iange amo tuluk e hele, "Imem
moma lange Paulus." Pe amo tu-
luk e hele, "Imem moma lange Apo-
los." Nenge teke apoi ke pomam a
pomanga hana nga ich kura.
5 ✡Iok, Apolos mai i non tei pe
Paulus mai i non tei? Imem nai
imem hekulkulonga mur mana, pe
letemo manmanna ngana lohot nga
ume nenge NeHalang tunge at nge
imem elle pe elle ke mo umeia.
6 Iau pomanga non nenge tutue
ngaunga tutuna nga ume pe Apo-
los nanasia iau ke tungtunge ech
nga ngaunga tutuna nemur. Pe
nem pomanga e haliu hote helenga
urana toto ngana lange imo pe Apo-
los nanasia iau ke hekerkerengia
letemo manmanna ngana. Pe NeHa-
lang itoro poia ke pupuo ke hakaka.
7 Ke pomalam non nenge tue
ngaunga tutuna pe non nenge
tungtunge ech nga ngaunga tutuna
nemur iri nai pingaria song ero.
NeHalang i toro mana pingana song
iange I poia ngaunga tutuna nem ke
haka pe nganangana.
8 ✡Iange non nenge tue ngaunga
tutuna pe non nenge tungtunge ech
nga ngaunga tutuna nemur, ute pele
nge altoto nge iri nai ero. Pe nga
hoena iri nai lape te mene ururia ke
purpure ume nenge iri elle pe elle te
popoia.
9 Iange imem nai moume luluch
mana nga NeHalang ana ume. Pe imo
a pomanga NeHalang ana ume pe a
pomanga NeHalang nena pele pule.

Non Nenge Letena Matana Toto Nga Pele Hemes Ngana

10 Oe, imo a pomanga NeHalang
nena pele. Ke NeHalang letena ia
iau ke e poia ana ume. Pe ume nem
pomalaka nga e lung heke pele huna
pe e hemes heke ana isong. Pe mele
e pule lape mene une lek ume nga
pele nem ke hemes heke pola sana
tuana mur pe pal heke ana elele mur.
Ke hana nenge te lele hekeke pele
nem leteria matana ke nek nga reria
ume nenge te popoia nga pele nenge
e talune nem.
11 ✡Iange NeHalang talue Iesus
Kristus ke pele nem ana isong ia.
Pe mele pele purpur ero toto nge
hetaua.
12 Ke nga etue nenge mele hel
te hemes heke pele nem, lape te
umeia nga ure chalemlem ngana
nenge koikoi ke pomanga lauta. Pe
hel lape te umeia nga ure nenge
chalemlem pe sinaha, pe hel lape te
umeia nga ure nemur nenge ururia
haka toto. Pe iri hel lape te ume heke
pele nem nga ae makuk leilei ngana.
Pe hel te umeia nga memeta kina pe
hel lape te umeia nga pou.
13 ✡Pe mele elle pe elle nena ume
lape lohot nga mallaha nga NeHalang
nena haliunga ana etue, nge ume
nem urana ma poreke. Iange etue
nem lape lohot ke pomanga oan ke
totoia mele elle pe elle ume ngana.
14 Pe mele nenge hemes heke nena
pele nga pele huna nem pe na pele
ngaulala ero, i lape mene uruna.
15 Pe mele nenge hemes heke nena
pele pe ngaulala sio, i lape eleis maul
ngana pe lape poi ke pomanga non
nenge tetak lala hote nga oan.

Imo NeHalang Nena Pele

16 ✡Imo lape a eteia ero nge NeHa-
lang hele ke teke, "Iau lek pele laka
imo pe lek Opepengpeng tu teu nge
imo."

✡ **3:3:** 1Ko 1:10-11 ✡ **3:4:** 1Ko 1:12 ✡ **3:5:** Ume 18:4, 11, 27-28 ✡ **3:8:** Mat 16:27; Epe 2:20-22
✡ **3:11:** Isa 28:16; 1Pi 2:4-6 ✡ **3:13:** 1Ko 4:5 ✡ **3:16:** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

17 Nenge teke mele heporeke NeHalang nena pele, NeHalang lape heporeke mele nem; iange i sipona tal hote ke nena ia. Ke NeHalang na pele nem, ngana laka imo.
18 A channanga mule imo ero. Nenge teke amo e nge imo teke i toto nga hana nga ich mataria ke teke letena matana toto, urana nge tal sue i ke pomanga hauaua e nga mataria. Pomalam, lape lohot ke letena matana toto ol.
19 ✡Iange lete matana urana ngana nenga ich nei, pomalaka nga hauaua ana poinga nga NeHalang matana. Iange NeHalang na helenga hele ke teke, "Hana hel te teke te hesingo ia mele hel nga leteria matana ngana mur. Ke pomalam NeHalang helekleke ele iri pe hesingo mule iri nga leteria matana ngana nemur."
20 ✡NeHalang nena helenga e pule hele ke teke, "Non Soke eteia ke hana nga ich leteria matana urana ngana nganangana ero."
21 Ke pomalam a palut leke none ero ol. Ure lochloch ngana lemo ia ke te halaua imo.
22 Ne Paulus pe ne Apolos pe ne Petrus pe ich pe maulinga, pe metenga pe ure nemur nenge tetu heueu nei, pe ure nemur nenge lape te lohot nga hoena; ure lochloch ngana nemur lemoia ke te halaua imo.
23 Imo, Kristus nena imo pe NeHalang nena Kristus.

4

Kristus Nena Hekulkulonga Mur Nenge Te Umume Nge I

1 Ke imo a naue imem ke pomanga Kristus nena hana mur nenge mo umume nge I. Pe NeHalang tunge emem ume nenge mo haliu hotote nena helenga manmanna ngana nenge talkomkome.
2 ✡Pe ute e nge ta naue nge hekuleileinga ana non popoia, ngana laka nenge poia ana ume ke lohot ke manmanna.
3 Nenge teke imo ma mele hel nga ich te amnei teu at nga lek poinga mur, iau e teke ute pele ero. Iau sipok e amnei teu at nga lek poinga mur nenge e popoia ero.
4 Iau e amnei at nge iau sipok pe e eteia ke e poia poinga poreke ngana e ero. Pe nem poia iau ke iau non nge pengpeng ero, iange NeHalang i sipona lape amnei teu at nga lek poinga mur.
5 ✡Ke pomalam a amnei teu langa mele hel reria poinga ero iange ana etue atat kura. Ume nem tu ke kulele etue nenge Non Soke atia. Nga etue nem Non Soke lape hemallaha hote ure talkomkome ngana mur ke te lohot nga mallaha. Pe lape hemallaha hote hehei pe hana leteria tuanin ngana luria. Ke het pe heto heke iri elle pe elle.

Korin Mur Te Heto Heke Mule Iri

6 ✡Titik mur pe liliuk nga lek helenga nemur e poia helenga opene ia imem nai Apolos ke e halaua imo. Pomalam lape a mene NeHalang nena helenga nei luna nenge hele ke teke, "A nanas mene hasinga tang ngana pe ala hali ero." Pomalam, lape a poia none ke ele aka nge none ero.
7 ✡Itei toto nenge tal heke imo ke imo papalauna nge iri hel? NeHalang laka tunge lemo urelu lochloch. Ke ure nemur a mene nge NeHalang ke pomanga tunginga pe pomerei otal haka iong ia? Iong ma opoi hote ure nemur mam?
8 Eh, imo a teke ure nemur nenge mutemo tautaua mataria purpur pe NeHalang tung lochloche tunginga mur nga Opepengpeng ke te muta toto nge imo lo, ae? Imem mo lohot ke imem naungaala ana hana mur ero kura pe imo a teke a lohot ke imo naungaala ana hana mur lo. Teke pomam iok, imem mo teke mo lohot ke imem naungaala ana hana mur pule ke ita ul ta nauele hehei pe hana.
9 Nga enau ngak, NeHalang hesalang toto ia imem hekulkulonga

✡ **3:19:** Job 5:13 ✡ **3:20:** Psa 94:11 ✡ **4:2:** Luk 12:42 ✡ **4:5:** 1Ko 3:8 ✡ **4:6:** Rom 12:3 ✡ **4:7:** Rom 12:6

mur pe talue imem langa hoena
toto. Pe mopoi ke malaka nge hana
nenge te haliu hote iri lo ke te teke
te hununе iri. Pe nakuna pomanga
imem hana nenge lape te hune imem
nga hehei pe hana pe angkelo mur
lochloch mataria.
10 Imem letemem manmanna nge
Kristus pe te teke emem hauaua pe
kikimem ero pe te heto heke imem
ero. Pe imo Kristus nena hana mur
imo pe letemo matana ngana urana
toto pe kikimo toto pe te heto hekeke
imo.
11 ✡Nge niknike ke at heueu nei
emem ngaunga alpapa tautaua imem
ke mo mete emem manmana, pe mo
mete ununе ech. Pe pule mo heron
menmene hengeron chachulu ngana
mur pe tepoi sochia imem ke po-
manga kaone pe mola pe moat pulut
mana pe motu hita nga kileng elle
ero.
12 ✡Pe mo ume ke kikimem toto nga
perimem ke mo ngau. Hehei pe hana
te hele porekreke imem pe mo onteia
NeHalang ke poi ke nek lala nge iri.
Tepoi porekreke imem pe mo takis
mene ana melmelenga.
13 Pe nga etue nenge hehei pe hana
te hele poreke tote imem, mo tuacho-
lia nga helenga nge urana lange iri.
Nge nike ke at heueu nei hehei pe
hana te naue imem ke pomanga alo-
lap pe sausaunga nenga ich lochloch.
14 Pe ure nemur nenge ehas sue iri
nei, ehas sue ke e hemeia imo ia ero.
Iange imo apoi ke pomanga tutuk
mur toto, ke pomalam e teke e hetore
imo.
15 ✡Imo amo hetoronga halang
nge te hetottore imo nge Kristus, pe
tememo halang ero. Tememo iau
toro mana iange a lohot ke tutuk mur
imo nga Iesus Kristus nena Helenga
Urana Toto Ngana nenge e haliu hote
lala nge imo.
16 ✡Pomalam e teke a nanas tau tote
lek poinga mur.
17 ✡Pe e kulosia Timoti ke lange imo
iange huna nga nem mana. Timoti
poi ke manga tukia toto pe mutek
tau tote i iange rahite Non Soke nena
ume ke kerkereng. Pe i lape helete
metene mule imo nga kue mur nenge
e nanasia Iesus Kristus, nga nenge e
hetottore lala nge iri mata mur nga
kileng lochloch.
18 Pe mele hel nge imo te iech pe te
palut lekleke iri iange te teke ma lape
eat mule nge imo ero ol.
19 Pe iau, nga Non Soke lemene
ngana, lape eat ke enau toto mule imo
ke ueiuei mana. Pe lape enau nga
hana nemur reria kerkerenga nenge
te palut lekleke iri ia.
20 ✡Iange NeHalang nena naualanga
pe nekinga i helenga mana ero, i ure
nenge hehei pe hana te henonou hote
NeHalang kikina ngana nga reria
ume mur.
21 Imo mutemo taua poinga tei? A
teke e mene amo put at ke e hepengia
imo? Eh, a teke e atia letek urana
ngana ke letek porekeia imo?

5

Alope Hote Mele Nenge Salau Hali

1 ✡Iok, mele hel te hele at nge
iau ke te teke amo hel nge imo te
salaulau. Te teke none ma luluch
mule nge temene nehei mokona. Pe
hana nenge te eteia NeHalang ero
te teke poinga nenge pomam poreke
toto.
2 Ol pe imo mam a palut hakaka ia
utar? A hile sue poinga nenge a heto
hekeke imo pe letemo ia lemo poinga
poreke ngana ol. Pe mele nenge poia
poinga poreke ngana nem, urana nge
a lope hote ke koko teu luluch mule
nge imo ero ol.
3 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe
opek tu luluch nge imo lo. Pe e am-
neia ke pomalaka nga etu luluch toto
nge imo heueu nei pe e amnei urume
non nem nena poinga poreke ngana
nem ke ulolo.
4 Pe e teke a heukirau nga Non Soke
Iesus ene ke a heleia poinga nenge

✡ **4:11:** 2Ko 11:23-27 ✡ **4:12:** Mat 5:44; 2Te 3:8 ✡ **4:15:** Kal 4:19 ✡ **4:16:** Pil 3:17 ✡ **4:17:** Ume 19:22 ✡ **4:20:** 1Ko 2:4 ✡ **5:1:** Lev 18:7-8; Deu 22:30 ✡ **5:3:** Kol 2:5

lohot nei pe iau opek lape tu luluch
nge imo pule. Pe nga Non Soke Iesus
nena kerkerenga nenge tu luluch nge
ita,
5 ✡ta tunge non nem lange Satan ke
heporeke singina. Ke pomalam lape
Non Soke mene mule opene nga nena
haliunga ana etue.

A Hile Hote Mele Nenge Popoi Poinga Poreke Ngana

6 ✡Poinga nenge a heto hekeke imo
sipomo emo, poreke. A eteia he-
lenga nei ke ulolo nenge hele ke teke,
"Is unne sune mana poia beret itach
ngana ke huna haka."
7 ✡Pe a saua is nem ol iange nike
ngana lo, pomalam lape a pomanga
beret heueu ngana nenge ana is ero.
Iau e eteia ke imo apoi ke pomam
iange Kristus, tepoi tunginga ia I ke
ulolo ke pomanga sipsip nenge tapoi
tunginga ia nga ara ngaunga matana
nenga Ingatoto ana etue.
8 ✡Ke pomalam ta saua beret nenge
ana is nike ngana pe ta mene beret
heueu ngana nenge ana is ero ke
ta ngaua nga ngaunga matana nem.
Iange beret nenge ana is nike ngana
heilangia poinga poreke ngana. Pe
beret heueu ngana nem nenge ana is
ero heilangia poinga urana ngana pe
helenga manmanna toto ngana.
9 Iau e hassia alalaha e lange imo
ke ulolo pe e hele lange imo ke e
teke a koko luluch nge hana nenge te
salaulau ero.
10 Iri te salaulau pe saria chum-
chumchum pe te kemkeme pe te heto
hekeke aetapuna mur. Iau e teke a
ua toto aria ero iange nenge teke a ua
toto aria iok, a ua hot toto nga ich nei
sapele.
11 ✡Lek helenga nemur luria mai
koi: Hana nenge te teke leteria man-
manna nge Iesus pe te popoia poinga
poreke ngana mur kura, e teke a
koko luluch nge iri ero. Nenge te
salaulau, pe saria chumchumchum,
pe te heto hekeke aetapuna, pe te hele
porekreke mele hel, pe te inin ke aria
hauaua, pe te kemkeme. E teke a
koko luluch nge hana nenge pomai
ero pe a ngau luluch nge iri ero pule.
12-13 ✡Pe iri nenge leteria man-
manna nge Kristus ero, iau lek ume
nge e amnei teu langa reria poinga
mur ero. Iange NeHalang i sipona
lape amnei teu langa reria poinga
mur. Pe iri nenge leteria manmanna
nge Kristus, imo amo ume nge a am-
nei teu langa reria poinga mur. Iange
NeHalang nena helenga hele ke teke,
"None nenge tu luluch nge imo pe
popoi poinga poreke ngana, a hile
hote i ke lasus toto."

6

A Hepengia Ure Meena Ngana Nenge Lohotot Nge Imo Kenek

1 Iok, nenge teke amoe nge imo
letena inin taua neingana e, urana
nge mene i lange NeHalang nena
hana mur ke te amnei teu langa
ure meena ngana nem. Pe pomerei
nenge laia nge hana kelkel ngana
mur nenge te eteia NeHalang ero ke
te amnei teu la ia?
2 ✡A eteia ero kai? Imo NeHa-
lang nena hana mur nge lape a am-
nei teu langa hehei pe hana nga
kileng lochloch ngana nga ich reria
poinga mur. Pe nenge teke nakumo
nge a poia ume palaungana nem
nenge lape lohot kura, pomere nge
nakumo ero nge a hepengia ure kink-
ino ngana nemur nenge lohotot nga
tunangamo heueu nei?
3 Pe a eteia lokai? Ita lape ta amnei
teu langa angkelo mur reria poinga
mur pule. Ke pomalam nakura nge
ta amnei teu langa poinga nemur nga
ich pule.
4 Pe nenge teke poinga e lohot, lape
a laia nge mele nenge rahite ume
unne nga mata nenge NeHalang ero
ke hepengia?
5 Ia pomerei, amoe nge imo letena
matana nge hepengia poinga nenge

✡ **5:5:** 1Ti 1:20 ✡ **5:6:** Kal 5:9 ✡ **5:7:** Isa 53:7; 1Pi 1:19 ✡ **5:8:** Deu 16:3 ✡ **5:11:** 2Te 3:6; Tit 3:10
✡ **5:12-13:** Deu 13:5; 17:7 ✡ **6:2:** Hem 20:4

lohot nge hana nai nem ero? E poia
helenga nei ke e teke e hemeia imo,
6 iange amo e nge imo mene nein-
gana kela hana nenge leteria man-
manna nge NeHalang ero te hepen-
gia reria hunhelinga.
7 Pe e hele pengpeng lange imo;
Imo a hunel mulmule nge imo iange
poinga nenge a nanasia Kristus a al-
taua ke ulolo. Iau e teke apoi ke
pomai koi: Nenge teke te poi poreke
imo ma te kemeia lem ure, a chumele
mene.
8 Pe ero. Imo titimo hel. Pe apoi
poreke helel pe a keme helel nge imo
kura.
9 ✡Pe lape e hele pengpeng lange
imo ke pomai; Mele hel nenge
te popoi poinga poreke ngana
lape teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero toto. Anau
ala amo ke nek iange lape mele hel
te channanga ia imo. Salaunga kina
mur pe iri nenge te heto hekeke aeta-
puna mur pe nenge te heporekreke
leinga pe hana nenge te salaulau
ke mange hehei pe hana nenge te
heporeke mulmule hana mur,
10 pe iri nenge te kemkeme pe
nenge te teke iri toro manaia ure
mur, pe nenge tein halali pe iri nenge
te ngailelele mele hel pe nenge te ua
tototo ia mele hel reria ure mur; iri
lochloch ngana nenge te popoi ke po-
mai lape teteu langa NeHalang nena
naualanga pe nekinga ero toto.
11 ✡Pe amo hel nge imo, nge nike
a popoi ke pomam pe heueu nei ero
ol. NeHalang Opene helemlem tote
imo lo pe hesilei hote imo ke nena
hana mur toto ia imo. Pe a lohot ke
a pengpeng toto nga matana lo. Poi
ke pomam lange imo iange Non Soke
Iesus Kristus mete ke hemas mule
imo.

A Heto Heke NeHalang Nga Singimo Pule

12 ✡Amo hel nge imo te teke, "Ure
lochloch ngana, ta poia nga lemere
ngara. Teheo ele ero." Pe e hele lange
imo, ure hel te halaua ita ero. Ke
lemek ero nge sak iuch ia ute pele
nenge tak tele iau ke e nanas men-
mene.
13 ✡Amo hel te hele pule ke te teke,
"Ngaunga i sara ana ia ke sara men-
mene ngaunga." Pe e hele lange imo,
NeHalang lape poia ure nai nem ke
tehet. Ke pomalam a nauele singimo
ke nek pe a hesalangia ero iange
singimo i salaunga ana ure ia ero.
Singimo i Non Soke nena ure ia ke a
heto heke Non Soke nga singimo.
14 ✡NeHalang hemaul heke mule
Tuna nga metenga nga nena kerk-
erenga pe lape hemaul heke mule ita
pule.
15 ✡Imo a eteia nei ero kai? Singimo
mur elle mana luluch nga Kristus
singina. Pe nenge teke e mene Kris-
tus singina unne pe e heluluch tele
nga hei salaunga kina e singina, nem
nakuna poreke toto.
16 ✡Mele nenge ma luluch nge hei
salaunga kina e singina elle mana
luluch nga hei nem singina. Iange
helenga nenge ma sio nga NeHalang
nena alalaha hele ke teke, "Non nem
pe hei nem singiria lape lohot ke elle
mana."
17 ✡Pe mele nenge tal teu luluche
i langa Non Soke Opene, lape lohot
ke elle mana luluch nga Non Soke
Opene.
18 Ke pomalam ahul rumemo ia
salaunga ana poinga pe a hile tote.
Iange poinga poreke ngana hel nenge
hehei pe hana te popoia tu mana
nga singiria nge hot. Pe iri nenge te
salaulau te heporeke tote singiria.
19 Imo a eteia ke singimo nemur
imo sipomo lemo ia ero. Opepeng-
peng nenge NeHalang tunge lange
imo pe tuteu nge imo ke ulolo, nena
pele laka singimo nemur. Ke singimo
i NeHalang nena ure ia.
20 ✡NeHalang mene mule imo nga
uru nge palaungana toto ke pomalam

✡ **6:9:** Kal 5:19-21; Epe 5:5; Hem 22:15 ✡ **6:11:** Tit 3:3-7 ✡ **6:12:** 1Ko 10:23 ✡ **6:13:** 1Te 4:3-5 ✡ **6:14:** Rom 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 ✡ **6:15:** Epe 5:30 ✡ **6:16:** Mat 19:5 ✡ **6:17:** Ioa 17:21-23; Rom 8:9-11 ✡ **6:20:** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19

a heto heke I nga ure lochloch ngana
nenge a poia nga singimo.

7

Leinga Ana Poinga

1 Iok, e teke e hele teu langa ure
mur nenge a hasia ana alalaha ke at
nge iau: Urana nge none ma luluch
nge hei e ero.
2 Pe salaunga ana poinga mur te
lohot ke elela toto lo, ke pomalam
urana nge hana lochloch elle pe elle
mene i sipona nehei e pe hehei
lochloch elle pe elle mene i sipona
ene e.
3 Pe a lohot ke imo elle mana nga
poinga nenga leinga. Iong non nem o
tung tote iong lala nge lem hei pe iong
hei nem o tung tote iong lala nge em.
4 Iong hei nem o huele singim nge
em ero iange singim i em nena ure
ia, pe iong non nem o huele singim
nge lem hei ero iange singim i lem hei
nena ure ia.
5 A lei hel pe aheo ele imo nga
poinga nenge ama luluch ero. Pe
nenge teke a ngata hel ke ama lu-
luch ero, iok a tunge amo etue unne
nem ke a hetalaulau pe nga hoena
ama luluch mule. Iange nenge teke a
nauele singimo lemene ngana ke nek
ero non poreke ngana lape helosio ia
imo nga poinga poreke ngana.
6 E heleia helenga nei pe i Non Soke
na hotonga ia ero koi. E hele hot
mene ramak mana.
7 Iau lemek ke e teke hehei pe hana
lochloch tepoi ke mange iau. Pe
ero iange NeHalang tunge tunginga
mur nge altototo lange hehei pe hana
lochloch. Mele nena pomai pe mele
nena pomau.
8 Iok, e teke e hele ke pomai lange
hehei pe hana nenge telei ero pe
pakar mur: Urana nge telei ero ke
pomange iau.
9 ✡Pe nenge teke te nauele singiria
lemene ngana ero, urana nge telei.
Iange lape salaunga ana poinga kik
heke iri pe tepoi rara pulut mana
lange hehei hel pe hana hel nenge te
leia iri ero.
10 ✡Iok, e teke e tunge hotonga nei
lange hehei pe hana nenge telei ke
ulolo. (Pe hotonga nei iau lek ho-
tonga ia ero, Non Soke nena hotonga
ia.) Heie ua ene ana ero toto.
11 Pe nenge teke ua ene ana, tu
mana ke pomam lola pe lei mule ero
ol. Teke merei pe la ke tu luluch mule
nge ene. Pe ene iong otak hoa amo
leinga ero.
12 Pe e teke e hele ke pomai lange
iri lochloch ngana hel pule nenge
telei: (Nei Non Soke nena helenga
ia ero koi, iau sipok lek helenga.)
Nenge teke NeHalang nena none ne-
hei, letena manmanna nge Kristus
ero pe hei neu lemene ke teke tu lu-
luch nge i kura, iong NeHalang nena
non nem o hile i ero.
13 Pe nenge teke heie ene, letena
manmanna nge Kristus ero pe non
neu lemene ke teke tu luluch nge i
kura, iong hei nem o hile i ero.
14 Iange hei nenge letena man-
manna lape o poia ene nenge letena
manmanna ero ke lohot ke i non
pengpeng. Pe non nenge letena
manmanna lape o poia nehei nenge
letena manmanna ero ke lohot ke i
hei nge pengpeng. Pe nenge teke
ero, lape tuturia mur te eteia poinga
nenge te heto hekeke NeHalang ero.
Pe heueu nei tuturia mur tetu ke te
lemlem nga NeHalang matana kura.
15 ✡Nenge teke none ma heie nenge
letena manmanna ero ua nehei ma
ene ana, poia nga lemene ngana.
Iong e nenge letem manmanna pe
poinga nei lohot nge iong, letem
meena ia ero. Otu ke opoi tetele,
iange NeHalang iua ita ke ta nanasia
poinga nenge tatu ke tanek.
16 ✡E hele ke mai iange iong hei
nem o eteia ero, lape o poia em ke
letena manmanna ma ero. Pe iong
non nem o eteia ero, lape o poia lem
hei ke letena manmanna ma ero.

Tatu Mana Nga Tatu Ngara Nenge NeHalang Tunge Nge Ita

✡ **7:9:** 1Ti 5:14 ✡ **7:10:** Mat 5:32 ✡ **7:15:** Rom 14:19 ✡ **7:16:** 1Pi 3:1

17 Hotonga nei e helele ia lange iri
mata mur lochloch pe lape e heleia
lange imo pule. Imo elle pe elle Ne-
Halang iua imo nga atu ngamo nenge
i sipona tunge lange imo, pe a nanas
mene atu ngamo nem ke pomalalom.
18 Nenge teke NeHalang iua none
nge te riria singina lo, non nem mai
hit mule singinga ke rorol mule ero
ol. Pe nenge teke NeHalang iua none
nge te riria singina ero kura, non
nem la ke terir mule singina ero ol.
19 ✡Iange poinga nenge ta ririr us
pe nenge ta ririr us ero, i ute pele nge
palaungana ero. Ure nenge palaun-
gana toto ngana laka; poinga nenge
ta nanasia NeHalang nena hotonga
mur.
20 Ke imo elle pe elle atu ngamo
nenge a nananas ia pe NeHalang iua
imo, a nanas tau mene ke poma-
lalom.
21 Imo nenge aume manmana
nge hana hel pe NeHalang iua imo,
letemo meena ia ero. Pe nenge teke a
hottaua kue nge mene hote imo nga
ume nem pe atu mana ol, iok ananas
mene kue nem.
22 ✡Iange mele nenge ume man-
mana nge hana hel pe NeHalang iua
i ke at luluch nge Kristus, lohot ke
Kritus nena non nenge mene mule.
Pomalam mana nge mele nenge ume
nge hana hel ero. Nga etue nenge
NeHalang iua i ke at luluch nge Kris-
tus, mele nem lohot sapele ke Kristus
nena non nenge umume nge I.
23 NeHalang mene mule imo nga
uru nge palaungana toto. Ke poma-
lam a longo taua hana hel ke aume
mule nge iri ero ol.
24 Titik mur pe liliuk mur, atu lu-
luch mana nge NeHalang pe a nanas
mene atu ngamo nenge iua imo ia ke
pomalam mana.

Helenga Nenga Hehei Pe Hana Nenge Telei Ero

25 Iok, imo ahas at nge iau pe ara
heke hehei pe hana nenge telei ero
aria helenga. Non Soke nena helenga
unne langa nem ero pe lape e hele
hote letek tuanin ngana mur lange
imo. Pe lape letemo manmanna nga
lek helenga iange NeHalang letena ia
iau ke ulolo.
26 Heueu nei ure meena ngana mur
halang te lohotot. Ke pomalam urana
nge imo hehei pe hana nenge alei ero
atu ke pomalam mana ol.
27 Imo nenge alei lo alei hel lola, pe
imo nenge alei ero kura alei ero ol.
28 Pe nenge teke o tango lem hei
ke olei, o poia poinga poreke ngana
e nga nem ero la. Pe nenge teke hei
malolong e lei, i poia poinga poreke
ngana e ero pule. Iau e teke epoi ele
imo nga ure meena ngana mur nenge
lohot ke kokoes manmana nge hehei
pe hana nenge te lechlei.
29 Titik mur ure nenge e teke e
heleia ngana koi nei; Etue hetala
ngana heroi toto lo. Ke pomalam
nga etue unne nenge tu nei ol,
imo nenge alei letemo langa poinga
nenga leinga ero. Letemo tu mana ke
pomanga iri nenge telei ero.
30 Ke pomalam mana nge iri nenge
te tangtang pe iri nenge te iechech pe
iri nenge te olol ure. Iri nenge te tang-
tang leteria poi ke mange iri nenge
te tang ero pe iri nenge te iechech
leteria poi ke mange iri nenge te iech
ero pe iri nenge te olol ure, leteria poi
ke mange iri nenge reria ure ero.
31 ✡Pe iri nenge te popoia aria ume
nga ure nemur nga ich nei leteria poi
ke mange hana nenge muteria taua
ure mur nga ich ero. Iange ta eteia ke
ich nei lala nga het nganngana lo.
32 Iau e teke letemo una rara nga
ute hel ero. None nenge lei ero letena
tu mana nga Non Soke ana ume. Pe
letena una ngana nga nenge teke poia
Non Soke letena ke iech.
33 Pe non nenge lei letena unaia ure
nemur nga ich nei, iange teke poia
nehei letena ke iech.
34 Ke pomalam ure nai te taktele
helia i. Pe hei nenge lei ero pe hei
malolong nenge lei ero toto, leteria
una nga poinga nenge te tung tote

✡ **7:19:** Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15 ✡ **7:22:** Plm 16; 1Pi 2:16 ✡ **7:31:** 1Io 2:17

singiria pe operia lange Non Soke
iange te teke te poia Non Soke letena
ke iech. Pe hei nenge lei, letena una ia
ure nemur nga ich nei iange teke poia
ene ke letena iech.
35 E heleia helenga nei iange e teke
e halaua imo. Lemek ero nge etal
heke ure meena ngana lange imo.
E teke e halaua imo ke a nanasia
poinga nge pengpeng pe mutemo
taua Non Soke nga ure lochloch.
36 Pe nenge teke none lemene ke
leia hei malolong mera ngana e pe
amnei nga letena nge popoia poinga
nenge urana ero lange hei neu, iok, la
ke iri nai telei hel mana ol. Ute pele
nge poreke nga nem ero.
37 Pe nenge teke none nauele
singina lemene ngana mur ke nek pe
i sipona letena haka ke teke lei ero,
poinga nem urana.
38 Ke pomalam none nenge leia ne-
hei malolong ngana e poia poinga
nge urana. Pe none nenge tu mana
pe leia heie ero, poia poinga nenge
urana toto.
39 ✡Hei nenge lei urana nge tu lu-
luch mana nge ene ke nek. Pe nenge
teke ene mete, ute pele poi ele i nge
lei haka mule ero. Pe nenge teke lei
haka mule, leia none nenge letena
manmanna nge Non Soke.
40 Nga letek e teke hei nem lape
mene iechinga palaungana nga
nenge teke tu mana pe lei haka mule
ero ol. Pe e eteia ke NeHalang Opene
tunge lete matana ngana nei at nge
iau.

8

Ngaunga Nenge Te Kalongia Lala Nge Aetapuna Mur

1 ✡Iok, nga lemo alalaha a onteia
iau nga ngaunga nenge te kalongia
lala nge aetapuna mur. Ita lochloch
ta eteia ure nei lo. Pe letera matana
ngana mur poia ita ke tatal heke to-
tote ita nge mele hel.
2 ✡Iri nenge te teke te etei toto lape
te eteia ute pele ero.
3 Pe mele nenge mutena tau tote
NeHalang lape mene lete matana
ngana nge NeHalang.
4 ✡Iok, nga poinga nenge te ngaua
ngaunga nenge te kalongia lala nge
aetapuna mur: Ita lochloch ta eteia
ke NeHalang elle mana pe itoro mana
tu ke maulul pe aetapuna pele tu ke
maulul nga ich nei ero toto.
5 Hana halang te hetue ure hel nga
tapa pe nga ich ke te teke non soke pe
nehalang ia iri. Pe ure nemur iri Non
Soke pe iri NeHalang ero toto.
6 ✡Ita ara Soke NeHalang elle mana,
ngana laka Temere NeHalang itoro.
Non elle mana nenge ala hote ure
lochloch pe nena hana mur toto ita.
Pe ara Non Soke laka Iesus Kristus i
toro mana. NeHalang ala hote ure
lochloch iange huna nge I mana pe ta
mene maulinga ke koko nge I.
7 Pe hulua halang te eteia nei ero.
Iange te nanas tau tote aetapuna mur
pe leteria mallaha kenek ero nga etue
nenge te ngaua huros nenge te ka-
longia lala nge aetapuna mur. Pe
te amneia ke te poia poinga poreke
ngana.
8 Pe ngaunga nenge ta ngaua poia
ita ke tala rochroi nge NeHalang ero.
Pe pule ta ngaua pe poia ita ke ta
urana nga NeHalang matana ero pe
nenge teke ta ngaua ero poia ita ke ta
poreke nga NeHalang matana ero.
9 ✡Pe a nauala ke nek iange lape
lemo poinga nenge angau pulut
mene ngaunga nemur, helosio ia iri
nenge leteria manmanna ngana kino
mana ke te losio teu mule nga poinga
poreke ngana.
10 Nenge teke mele nenge letena
manmanna ngana kino mana, naue
iong nge o ngaungau nga hatanga
nenge aetapuna mur, lape mele nem
letena haka ke ngaua huros nenge te
kalongia lange aetapuna mur pule.
11-12 ✡Ke letem matana ngana nem
heporeke Iesus nena none nenge
letena manmanna ngana kino mana.
Iange iong opoia i ke amnei teu ke

✡ **7:39:** Rom 7:2-3 ✡ **8:1:** Ume 15:29 ✡ **8:2:** Kal 6:3 ✡ **8:4:** Deu 4:39; 6:4; Kal 4:8 ✡ **8:6:** Epe 4:5, 6 ✡ **8:9:** Rom 14:13-15; Kal 5:13 ✡ **8:11-12:** Rom 14:15, 20

nek nga utar nenge poreke pe utar
nenge urana ero ol. Pe mele nem
Kristus mete ke mene mule i ke
ulolo. Ke poinga nenge o poia poinga
poreke ngana lange tim e ke pomam,
o poia poinga poreke ngana lange
Kristus ke ulolo.
13 ✡Ke nenge teke e ngaua ngaunga
e pe e heporeke Non Soke nena none
ke losio teu mule nga poinga poreke
ngana, lape e ngau mule huros ero
ol. Pomalam lape e poia tik e ke losio
mule ero.

9

Hekulkulonga Paulus Iech Nge Mene Uruna Ero Nga Nena Ume

1 ✡Iau Non Soke nena hekulku-
longa, pe ute pele nge poiele iau nge
e umeia nena ume ero. E naue ara
Non Soke Iesus nga matak ke ulolo?
Pe lek ume nei laka nenge poia imo ke
a lohot ke nena hana mur imo nem.
2 ✡Mele hel te teke iau hekulku-
longa e ero pe imo a eteia ke iau
hekulkulonga e, iange lek ume
nganangana lohot pe tal apena pe
penna nge imo ke ulolo.
3 Nenge teke hana tetue iau nga
helenga lape e hele ala ak ke mai koi,
4 ✡Pomerei nge imem nai Parnapas
nenge moume ke mo halaua imo?
NeHalang hekerkereng ia imem ke
mo poia ume nei, pe pomerei nenge a
nau at nge imem nga ngaunga pe ech
unne ero?
5 Non Soke titina mur pe hekulku-
longa mur pe Petrus te mene hehei
nenge leteria manmanna ke te leia
iri. Pe pomerei nge imem mai?
Imem, toinge mo mene lemem hehei
mur ke tei luluch nge imem nga ume
nei iange NeHalang hekerkereng ia
imem ke mange iri pule.
6 Eh, imo letemo ma ke merei? A
teke iau pe Parnapas lape mo tango
rara ume ke moume ke mo halaua
imem nga motu ngamem?
7 Palinga hel ana hana mur te olol
iri siporia aria ngaunga ero. Amo tei
nenge tue ume e pe ngaua ngaunga
e nga ume nem ero? Mele nenge
nauele kolok mur lape pip hote kolok
heheina siuria eina pe inia pule.
8 Helenga nei lohot nga ita non
letera matana ngana mana ero. Ho-
tonga heleia ke elle mana ke pomai.
9 ✡Ke Hotonga nenge Moses hele
ke teke; “Nga etue nenge kolok i
hakaka nga uit nganangana ke poi
hotote paena mur, atom ele hanna
ero.” Pomerei nenge NeHalang poia
helenga nei, letena ia kau kolok neu
mau?
10 ✡NeHalang letena ia ita ke ngana
laka nenge poia helenga nem. Ke
mele nenge tutua pe nenge lululu,
nga leteria nge teu te eteia ke lape te
mene ngaunga nga reria ume nenge
te poia.
11 ✡Ure nenge palaungana toto
ngana koi nei; Imem motue ngaunga
tutuna nenga Opepengpeng nga
letemo ke haka. Pe singira ana ure
nenge a kalongia at nge imem i ure
nenge kino mana.
12 ✡Mele hel te loloch urelu nge
imo ke ulolo pe pomerei nge imem?
Lemem kerkerenga palaungana toto
nge iri pe heo ngana nge mo loloch
urelu nge imo pule ma?

Pe urelu nenge toinge mo lolochia
nge imo ngana koi mo mene ero.
Iange mo teke hehei pe hana tera hit
tote Kristus nena helenga. Ke poma-
lam mo chumele mene ure meena
ngana pe mopoia poinga nem ero.
13 ✡Imo a eteia ke iri nenge
te umume nga NeHalang nena
tunginga ana pele te menmene
aria ngaunga nga NeHalang nena
tunginga ana pele. Pe iri nenge te
popoi tunginga nga tunginga ana
hatanga te mene huros unne nga
tunginga nem.
14 ✡Ke pomalam mana Non Soke
talue ke teke iri nenge te haliu hotote
helenga urana toto ngana, te mene
halaunga nga reria ume nem pule.

✡ **8:13:** Rom 14:21 ✡ **9:1:** Ume 22:17-18; 26:16; 1Ko 15:8-9 ✡ **9:2:** 2Ko 3:2-3 ✡ **9:4:** Luk 10:8
✡ **9:9:** Deu 25:4; 1Ti 5:18 ✡ **9:10:** 2Ti 2:6 ✡ **9:11:** Rom 15:27 ✡ **9:12:** Ume 20:34; 2Ko 11:9
✡ **9:13:** Deu 18:1-3 ✡ **9:14:** Mat 10:10; Kal 6:6

15 Non Soke talue helenga ke pomam pe iau e mene halaunga unne e ero toto. Pe heueu nenge ehas ia alalaha nei, e tang haka halaunga nge imo ero. E teke e mete tala mukam iange lemek ero nge mele ua toto ia iechinga nenge tunge iau. E iech toto iange e mene uruk unne nge mele pele ero.

16 ✡Iau e haliu hotote helenga urana toto ngana pe e heto haka iau ia ero. Iange NeHalang henonou hote iau ke e poia ume nem, pe nenge teke e poia ume nem ero lape NeHalang nau urume iau nga hoena.

17 Nenge teke e haliu hote helenga urana toto ngana nga iau sipok lemek ngak lape e mene uruk ia. Pe nei NeHalang i sipona henonou hote iau nga ume nei.

18 Pe lape e mene uruk utar nga ume nei? Uruk toto laka lom nenge; E iech mana nge e haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana pe e long heke uruk ero. Lemek ero nge e mene ute nge hehei pe hana nga ume nenge e haliu hotote helenga urana toto ngana.

Paulus Ume Ke Halaua Hehei Pe Hana Lochloch

19 Iau non pele nena non iau ero pe eume nge mele pele ero pule. Iau sipok e talue iau ke eume nge hulua lochloch. Iange e teke e heole hana halang ke te nanasia Kristus.

20 ✡Nga etue nenge etu luluch nge Iuta mur e nanas taua reria poinga mur iange e teke e heole hana halang nge iri. Iri te nanasia hotonga nenge Moses pe iau ero. Pe e nanas mene iri iange e teke e heolole iri.

21 Pe nga etue nenge etu luluch nge iri nenge te nanasia hotonga nenge Moses ero, e nanasia reria poinga mur pule iange e teke e heole hana lomonmona ngana mur pule. Iau e nanasia Kristus nena hotonga pe e hile hote NeHalang nena hotonga ero.

22 ✡Pe nge iri nenge leteria manna ngana kerkereng ero, etu luluch nge iri pe epoi ke pomange iri pule. Pe eume ke kerkereng toto ke e nanasia reria poinga mur lochloch iange e teke e heole hana halang nge iri.

23 E poia ure nemur nenge e helele ia nei iange e teke Iesus nena helenga urana toto ngana song ke langa kileng lochlolch. Pomalam iau lape e mene petanga unne pule nga petanga nenge lohot nga helenga urana toto ngana nei.

Ta Song Ke Kerkereng Ke Ta Mene Tunginga

24 Imo a eteia ke songinga ana hana mur nenge te songsong iri halang pe elle mana nge iri lape mene tunginga. Pomalam a song ke kerkereng pule ke a mene tunginga pule.

25 ✡Iri nenge te teke te koko teu nga hesalanginga nemur tela ke te mene hengetoro kerkereng ngana. Tepoi ke pomau iange te teke te mene tunginga. Pe tunginga nenge te mene nem lape tu ke etue choro mana pe ita ta teke ta poia ke ta mene tunginga nenge tu ke koko.

26 Ke pomalam e song ke kerkereng pe e song ke pengpeng mana kela het nga songinga hetala ngana. Pe pule epal ke pomanga non nenge penna chapar rara ero.

27 ✡E palia mautuk pe e hekerkereng ia singik ke e haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana pe e eulo hot tote. Ke pomalam nga hoena lape e mene lek tunginga.

10

A Heto Heke Aetapuna Mur Ero

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke letemo la mule nga ure nenge lohot nge rera tete mur nge nike nenge te nanasia Moses. Iri tei luluch nga ulu pe ulu nem nauele iri ke nek pe

✡ **9:16:** Jer 20:9 ✡ **9:20:** Ume 21:20-26 ✡ **9:22:** 2Ko 11:29 ✡ **9:25:** Pil 3:14; 2Ti 2:4-5; 4:7-8 ✡ **9:27:** Rom 8:13; 13:14 ✡ **10:1:** Exo 13:21-22; 14:22-29

te tamo tele nga ruach remenmen
ngana ke tela nga ele.
2 Iri tepoi ke pomalaka nga te mene
henuninga nga ulu pe ruach pe te
lohot ke Moses nena hana mur ia iri.
3 ✡Pe iri lochloch te ngaua ngaunga
nenge NeHalang nena angkelo tunge
lange iri.
4 ✡Pe iri lochloch te inia ech nenge
NeHalang nena angkelo tunge lange
iri nenge lele hot nga um. Pe um nem
heilang ia Kristus nge tu luluch nge
iri.
5 ✡Pe ero. Halang nge iri, NeHalang
iech nga reria poinga mur ero. Ke
pomalam hemete iri ke koluria masio
parai mana nga ich sana lomona.
6 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem
teke heneue ita nenge ta teke ta popoi
poinga poreke ngana.
7 ✡A heto heke aetapuna mur ero.
Pe apoi ke pomange hana hel nge iri
nemur ero. Iange NeHalang nena he-
lenga nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke, "Hehei pe hana teare sio ke
te ngau pe tein pe te lohaka ke tehes
rara."
8 ✡Ke hehei pe hana nemur hel te
poia poinga nenge te salau rara pe
NeHalang hemete iri. Pe nga etue elle
mana iri 23,000 te mete lochloch. Ke
pomalam a nanasia poinga nenge iri
te poia neu ero.
9 ✡Pe a ollaka hote Non Soke nga
lemo poinga poreke ngana ana tuan-
gachol ero. Iange hel nge iri te poia
poinga nem pe ilimo mur tehun la-
pue iri.
10 ✡Pe letemo inin pe a ngungunu
ia NeHalang ero iange hehei pe hana
nemur, hel nge iri tepoi ke pomam pe
angkelo nenge hunun, hun lapue iri.
11 Ure nemur te lohot nge iri ke
heneue ita. Pe masio nga NeHa-
lang nena alalaha nenge tehas sue ke
ulolo ke hetore ita lochloch ngana,
iange ta tutu nga etue hetala ngana
mur lo.
12 Ke imo nenge letemo tuanin ke
a teke ames ke kerkereng nga letemo
manmanna ngana lo, a nauala amo
ke nek ol, ma lape a losio pule.
13 Nenge teke ure meena ngana lo-
hot nge imo a eteia ke ure nem lohot
tala nge hehei pe hana lo. Pe NeHa-
lang i non nenge hele ke manmanna
pe nanas pengpeng ia nena helenga.
Pomalam lape poia ure meena ngana
nemur ke te heporeke tote imo ero.
I lape henonoua iong nga kue nenge
halaua iong ke omes ke kerkereng ke
o takisia ure meena ngana nem.

Ahul Rumemo Ia Aetapuna Mur Pe A Nanasia NeHalang

14 Ke pomalam titik pe liliuk mur,
ahul rumemo ia aetapuna mur.
15 E hele lange imo iange letemo
matana lo ke imo sipomo a amnei teu
ke nek toto nga lek helenga.
16 ✡Nga etue nenge ta hele urana pe
tain nga eulinga nga ngaunga nenge
Non Soke, ta lohot ke ita elle mana
nga Kristus eina. Pe nga etue nenge
ta ngaua ngaunga nenge ta reke, ta
lohot ke ita elle mana nga Kristus
mirana.
17 ✡Ita halang toto pe ngaunga elle
mana. Pe ta lohot ke ita elle mana
iange ta ngaua ngaunga elle nem
mana.
18 ✡Letemo metene Israel mur.
Iri te hetalaulau pe te ngaungaua
ngaunga nenge te popoi tunginga ia
lala nge NeHalang pule.
19 ✡Iau mai e helele ia utar toto
mai? Ngana kai ngaunga nenge te
kalongia lala nge aetapuna mur mai?
Eh, e helele ia kai aetapuna mur mai?
20 ✡Ure nenge e helele ia ngana koi
nei; Utar nenge hana nenge te eteia
NeHalang ero te popoi tunginga ia
nga reria hatanga, te poia lange Ne-
Halang ero. Te poia la laka nge un-
einei mur pe iau lemek ero nge atal
teu luluche imo lange uneinei mur.

✡ **10:3:** Exo 16:35 ✡ **10:4:** Exo 17:6; Num 20:11 ✡ **10:5:** Num 14:29-30 ✡ **10:6:** Num 11:4, 34; 1Ko 10:11 ✡ **10:7:** Exo 32:6 ✡ **10:8:** Num 25:1-9 ✡ **10:9:** Num 21:5-6 ✡ **10:10:** Num 16:41-49 ✡ **10:16:** Mat 26:26-28 ✡ **10:17:** Rom 12:5 ✡ **10:18:** Lev 7:6 ✡ **10:19:** 1Ko 8:4 ✡ **10:20:** Deu 32:17; Hem 9:20 ✡ **10:21:** 2Ko 6:15-16

21 ✡Nenge teke ain nga Non Soke
ana eulinga lo, ain nga aetapuna mur
aria eulinga ero ol. Pe nenge teke a
ngau nga hatanga nenge Non Soke lo,
a ngau nga hatanga nenge aetapuna
mur ero ol.
22 ✡Ita ta teke ta helete inin ia Non
Soke laka nga poinga nenge pomam.
Ia kikira toto ke mange i kai?

Ta Heto Heke NeHalang Ene Ke Kokoes

23 ✡ "Ita nakura nge ta poia ure
lochloch." Nei manmanna pe e hele
lange imo, ure lochloch ngana te
urana ero. "Ita nakura nge ta poia
ure lochloch." Pe ure lochloch ngana
te halaua ita ero.
24 ✡Ke pomalam letemia mele hel
ke o halaua iri pule. Letem tu mana
nge iong toro ero.
25 Huros nenge te ololia nga in-
gala matana o mene pe o ngau pulut
mene. Pe letem una ia onteinga ne-
mur nenge pomai ero; "Huros nei at
langai pe tepoi utar ana ia?"
26 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Ich pe ure lochloch ngana nenge
tetu nga ich NeHalang nena ure mur
ia iri."
27 Nenge teke mele hel nenge lete-
ria manmanna ero, te iua iong kela
o ngau luluch nge iri, o ngau pulut
mene utar nenge te tunge lange iong.
Pe ngaunga nem at ngana pe ana ume
nge merei o ontei rara ia ero.
28 ✡Pe nenge teke mele hele lange
imo ke teke, "Ngaunga nem te ka-
longia lange aetapuna mur lo." Nga
etue nenge o longe ke pomau o ngaua
ngaunga nem ero ol. Iange e teke
letemia mele nenge hele lala nge
iong nem, ke i pule eteia ke ngaua
ngaunga nem ero.
29 Iau e heleia a amnei teu ngamo
nga ure nenge urana pe poreke ero.
E helele ia kou mele neu amnei teu
ngana. Iau nakuk nge e ngau pulut
mana pe mele pele poi ele iau nga
lemek ngak ero.
30 ✡Nenge teke e hele urana lange
NeHalang nga ngaunga nenge e
ngaua, pomerei nenge mele pele hele
poreke iau nga ngaunga nenge e heto
haka NeHalang ia?
31 ✡Ke imo pule a heto heke NeHa-
lang nga ure lochloch ngana nenge a
popoia. Ngaunga nenge a ngaua pe
utar nenge a inia, a heto heke NeHa-
lang ia.
32 ✡Pe atu ke nek mana, ma lape a
heporeke Iuta mur pe hana lomon-
mona mur pe hehei pe hana nga
mata nenge NeHalang nga leteria
manmanna ngana.
33 ✡Apoi ke mange iau ke a halaua
hehei pe hana. Iange iau letek ia iau
sipok ero. Letek ke e teke e halaua
hehei pe hana ke NeHalang mene
mule iri.

11

1 ✡A nanasia lek poinga iange iau e
nanasia Kristus nena poinga.

Poinga Nenge Ta Hetalaulau Pe Ta Popoia

2 Iau e iech toto nge imo iange
letemo metene iau pe a nanasia ure
lochloch nenge e hetoro sue lange
imo.
3 ✡Pe e teke a eteia ke hana lochloch
aria soke laka Kristus pe hehei mur
aria soke laka eria mur pe Kristus
ana soke laka NeHalang.
4 Ke nenge teke none ruchite pal-
palna pe hetalaulau nem pe haliu ho-
tote NeHalang nena helenga nenge
tunge lala nge i, hemeia Kristus nga
poinga nem.
5 Pe hehei nenge te ruchite pal-
palna pe hetalaulau, nem pe haliu
hotote NeHalang nena helenga
nenge tunge lala nge iri, te hemeia
eria mur nga poinga nem. Poinga
nem elle mana ke pomange hehei
nemur nenge telak sio lochloche
palpalria ina pe te meia iri.

✡ **10:22:** Deu 32:21 ✡ **10:23:** 1Ko 6:12 ✡ **10:24:** Rom 15:1-2 ✡ **10:26:** Psa 24:1 ✡ **10:28:** 1Ko 8:7 ✡ **10:30:** 1Ti 4:4 ✡ **10:31:** Kol 3:17 ✡ **10:32:** Rom 14:13 ✡ **10:33:** 1Ko 9:20-22 ✡ **11:1:** 1Ko 4:16 ✡ **11:3:** Gen 3:16; Epe 5:23

6 Nenge teke heie ruchite palpalna
ero, urana nge te here palpalna pe te
laksue ke lasus. Pe nenge teke meia i
nge te here palpalna pe te laksue iok,
urana nge ruchite palpalna.
7 ✡Pe non pele ruchite palpalna ero.
Iange NeHalang umeia non nem ke
nakuna pomange I pe ngana sipona
tu teu nge non nem. Pe hana nakuria
pe ngaria toto tu nge hehei.
8 ✡Iange NeHalang ume hote none
nga hehei singina ero. NeHalang
ume hote heie nga none singina.
9 Pe ume hote none ke halaua heie
ero. I ume hote heie ke halaua none.
10 Ke pomalam urana nge heie
ruchite palpalna pe haliu hote Ne-
Halang nena helenga, poinga nem
urana nga NeHalang nena angkelo
mur mataria.
11 Oe, nem nge hehei mur. Pe
nenge ita lochloch tatu ngara luluch
nge Non Soke, none tu ke i toro ero pe
heie tu ke i toro ero.
12 Iange nge nike, hei nenge ten-
gene ana lohot nga none singina, pe
nga hoena hehei te hohoe hana mur
ol. Pe ure nemur te lohot ke pomalam
nga NeHalang lemene ngana.
13 Imo sipomo a amnei teu langa
helenga nei: Nenge teke heie ruchite
palpalna ero pe hetalaulau lange Ne-
Halang, poinga nem urana ma ero?
14 Nga tanau ngara, none tuahe
mule i nga palpalna ina nenge hou ke
halang.
15 Pe nenge heie palpalna ina hou
ke halang, urana iange nena olenga
haka ia.
16 Amo pele tuinaunau rara ero
iange imem pe NeHalang nena mata
mur lochloch mo nanas mene kue nei
ke pomalam mana.

Ngaunga Nenge Non Soke (Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20)

17 Nga lek helenga mur nenge e
tung hotote nei, lape e heto haka imo
ia ute pele ero toto. Iange e naue ke
nga lemo poinga nenge a eukirau ke
a hetalaulau, ute pele nge urana lape
lohot ia ero.
18 ✡E teke e hele ke pomai mukam.
E longe nge te teke nga etue nenge
a hekirau ke a hetalaulau, alas hulu
helel pe a are ke mullimo elle ero,
pe iau letek manmanna unne nga he-
lenga nem.
19 Pe poinga nem lohot ke henonou
hot pengpeng ia itei hel toto nenge
te nanasia helenga manmanna toto
ngana.
20 Nga etue nenge a eukirau ke
a ngau, a teke ma a ngaungaua
ngaunga nenge Non Soke, pe i ero la.
21 Iange nga etue nenge a ngaun-
gau a kulala hel ero. Amo hel te
hemukmuka ngaunga pe tein ke aria
hauaua lo pe hel te metmete aria
kura.
22 Pomerei? Lemo pele ero toto
loma nge a ngau pe ain? Imo a
teke a at ke a hesalang ulu mene
mata nenge NeHalang pe a hemeia iri
nenge reria ure ero, ae? Lape e heleia
imo ke pomerei? A teke e heto heke
imo nga lemo poinga nem? Ero toto.
23 Hengetoro nenge e mene nge
Non Soke, e hetore lange imo ke
ulolo: Nga miliko nenge te tung heke
Non Soke Iesus langa hana poreke
ngana mur peria, mene ngaunga
24 pe hele urana lange NeHalang.
Ke het pe reke pe hele, “Mirak koi nei.
A mene pe a ngaua. A poia poinga nei
pe letemo metentene iau.”
25 ✡Iok, te ngau ke het pe mene
eulinga pe poia ke pomalam pule, pe
hele, “Eik koi nei a mene pe ain ia. Eik
nenge NeHalang poi nena tomunga
hel heueu ngana ia. A poia poinga nei
pe letemo metentene iau.”
26 Nenge nei luna mai koi, nga etue
lochloch nenge a ngaua ngaunga nei
pe ain nga eulinga nei, a hele hote
Non Soke mete ngana kela het nga
etue nenge at mule.
27 ✡Pe mele nenge poi esalanginga
mana ke ngaua ngaunga pe in nga
eulinga nenge Non Soke, mele nem

✡ **11:7:** Gen 1:26-27 ✡ **11:8:** Gen 2:18-23 ✡ **11:18:** 1Ko 1:10-12 ✡ **11:25:** Exo 24:6-8; Hip 8:8-13
✡ **11:27:** Hip 10:29

poi poreke Non Soke mirana pe eina
ke ulolo.
28 Ke pomalam imo elle pe elle
anau teu la mule nga letemo ke nek
mukam. Ke het ol laka a ngaua
ngaunga pe ain nga eulinga nem.
29 Iange mele nenge ngau pulut
mene Non Soke mirana pe in pulut
mana nga eulinga nem pe eteia luna
ero, poi haka ana nge NeHalang ke
ulolo.
30 Ke ngana laka nenge imo halang
singimo haleles pe a makuk leilei pe
amo hel te metmete.
31 Pe nenge teke ita sipora ta am-
nei teu at mule nge ita ke nek tala
mukam, nem lape NeHalang amnei
teu nga rera poinga mur ero ol.
32 ✡Pe nenge teke Non Soke amnei
teu at nga rera poinga mur, urana
iange i teke hetore ita ke ta erue lu-
luch nge hehei pe hana nga ich nei
ero.
33 Ke pomalam titik mur pe lil-
iuk mur, nenge teke a eukirau ke a
ngau nga ngaunga nenge Non Soke, a
kulkulala hel mukam.
34 Pe nenge teke mele mete ana
toto, ngau tala nga nena pele mukam.
Iange lape a poia poinga poreke
ngana pe Non Soke amnei teu langa
lemo poinga nem.

Ure hel tetu kura pe nga etue nenge
eat ke e lohot nge imo, lape e hepeng
hote lange imo ol.

12

Opepengpeng Nena Tunginga Mur

1 Iok, titik mur pe liliuk mur imo
a ontei iau ia tunginga mur nenga
Opepengpeng pe lape e hele teu langa
nem pule. Iau e teke a eteia ure nem
kenek toto.
2 ✡Nge nike letemo manmanna nge
Non Soke ero kura pe te mene imo
kela a heto hekeke aetapuna mur
nenge ngaria tuteu nge iri ero.
3 ✡Ke pomalam e teke e hemal-
laha hote lange imo ke pomai; Mele
nenge NeHalang Opene tuteu nge i
hele poreke Iesus ero. Pe pule mele
nenge Opepengpeng tuteu nge i, lape
hele ke teke Iesus i Non Soke.
4 ✡Opepengpeng nena tunginga
mur iri altototo, pe Ope elle mana
nem tung hote tunginga nemur.
5 Pe kue halang nge ta poia ume
lange Non Soke pe Non Soke elle
mana.
6 Pe ume kuena ngana mur halang
nenge ta popoia. Pe NeHalang elle
mana pe i toro mana halaulaua ita
nga rera ume lochloch ngana nemur.
7 Pe Opepengpeng henonoua kue
urana ngana nge ita elle pe elle ke
ta halaua Non Soke nena hana mur
lochloch.
8 Ke Opepengpeng nem halaua
mele hel ke te etei tote NeHalang
letena tuanin ngana mur. Pe halaua
hel ke te urana toto nga leteria
matana ngana nenge te hetottore
hehei pe hana.
9 Pe hel, Ope elle nem tunge leteria
manmanna ngana mur. Pe iri nenge
te hemasmasia haleles kina mur, Ope
elle nem mana tunge tunginga nem
lange iri pule.
10 Pe Ope nem tunge kerkerenga
lange mele hel ke te popoi merakulo.
Pe mele hel te mene kerkerenga
nenge te lohot ke iri hetatalonga nga
Ope elle nem mana. Pe mele hel
leteria matana nga nenge te longo
urumrume NeHalang Opene pe ope
altoto ngana mur, Ope elle nem tunge
tunginga nem lange iri pule. Pe
Ope elle nem tunge tunginga nenge
mele hel leteria matana nga nenge te
heleia mele hel reria helenga. Pe Ope
elle nem tunge lete matana ngana
lange mele hel ke te hele urumrume
helenga nemur luria.
11 ✡Ke Opepengpeng elle nem nena
ume mur koi nei. Pe tunge ume
nemur lange mele elle pe elle nga
lemene ngana.

Kristus Pomalaka Nga Aetana Pe Perperna Mur Ita

12 ✡Kristus singina elle mana ke
pomanga ae tana nge elle mana pe

✡ **11:32:** Hip 12:5-6 ✡ **12:2:** Hab 2:18-19 ✡ **12:3:** 1Io 4:2-3 ✡ **12:4:** Rom 12:6 ✡ **12:11:** 1Ko 7:7
✡ **12:12:** 1Ko 10:17

perperna mur halang. Ke ita hehei
pe hana ita ae perperna mur pe tara
elle mana iange tatua hot nga Kristus
singina.
13 ✡Hel nge ita iri Iuta pe hel iri
hana lomonmona ngana mur pe hel
te umume nge hana hel pe hel te ume
nge hana hel ero. Pe ita lochloch ta
mene henuninga nga Opepengpeng
elle mana nenge NeHalang tunge ke
tu teu nge ita.
14 Ke ita non singira ana lala elle
mana ero, singira ana lala pe lala.
15 Nenge teke mele apena hele ke
teke, “Iau perim iau ero, pomalam
etu luluch nga singim ero.” Pomerei
mele neu apena tu luluch nga singina
kura ma ero?
16 Pe nenge teke talngana hele ke
teke, “Iau matam iau ero, pomalam
etu luluch nga singim ero.” Pomerei?
Mele neu talngana tu luluch nga
singina kura ma ero?
17 Nenge teke matara rongo heke
singira lochloch, lape ta longo ke
merei? Pe nenge teke talngara rongo
heke singira lochloch, lape tasaka
ure inangana ke merei?
18 Nga NeHalang lemene ngana tal
teua utarra nemur elle pe elle at nga
singira ke rorol.
19 Nenge teke singira lochloch te lo-
hot ke apera itoro mana, lape singira
ero pe aperia i toro mana tu.
20 Ke singira unne nemur iri
lochloch tetal hote singira ke elle pe
rorol.
21 Poinga nei lohot nge mele ero
kura nenge matana hele langa penna
ke teke, “Lemek ero iong.” Pe
palpalna hele langa apena ke teke,
“Lemek ero iong.”
22 Pe nenge teke singira unne hel
nemur nenge makuk mana iri ero,
lape singira tu ke nek ero.
23 Singira unne nemur nenge ta
meimei ita ia ta heron hite ke nek
toto. Pe singira unne nemur nenge
nakuria urana ero pe tetu kome
taheo ele pe ta nauele ke nek toto.
24 Pe singira unne nemur nenge
tetu mallaha ta nauele ke nek ke po-
mau ero. Pe NeHalang ume hote
singira pe tal luluche ana lala mur ke
elle. Pe heto hote singira unne nemur
nenge te talkomkome aria ume.
25 Ke pomalam singira unne es
keke hot ke i toro ero, iri lochloch tetu
ke elle ke te halau hel pe te ume ke
elle.
26 Ke nenge teke singira unne am-
neia melmelenga, ta amneia melme-
lenga nem nga singira lochloch.
Pe nenge teke te heto heke singira
unne, ta amneia iechinga nga singira
lochloch.
27 ✡Ke imo NeHalang nena hana
mur, Kristus singina laka imo. Pe imo
elle pe elle Kristus singina unne ia.
28 ✡NeHalang tal hot tele hana hel
nga mata nenge i ke iri hekulkulonga
ke het pe hetatalonga mur ke het
pe hetoronga mur. Pe tal hote hel
pule nenge te hele pe urelu lohot
manmana, pe nenge te hemasmas pe
nenge te halaulaua hehei pe hana pe
nenge te nauele ume kuena ngana
mur pe nenge te eteia helenga kuena
ngana mur.
29 NeHalang tal hote ita lochloch ke
ita hekulkulonga ero pe ita lochloch
ke ita hetatalonga ero pe ita lochloch
ke ita hetoronga ero pe ita lochloch
ke ita hana nenge ta popoi merakulo
ero.
30 Pe tal hote ita lochloch ke ita
hana nenge te hemasmas ero pe ita
lochloch ke ita hana nenge te eteia
helenga kuena ngana mur ero pe ita
lochloch ke ita hana nenge te hele
urumrume helenga luria mur ero.
31 ✡Imo mutemo tau totote
tunginga papalauna mur.

Pe ana kue toto nenge lape e
henonou imo ia ngana koi nei:
Mutemo taua pekngamo mur.

13

Mutenga I Ure Nenge Palaungana Toto

✡ **12:13:** Kal 3:28 ✡ **12:27:** Rom 12:5 ✡ **12:28:** Epe 4:11-12 ✡ **12:31:** 1Ko 14:1

1 Nenge teke e heleia helenga
kuena ngana e pe angkelo mur reria
helenga pe mutek taua hehei pe hana
ero, lape halik palalas ulu mana ke
pomalaka nga hario alngana.
2 ✡Pe nenge teke e mene tunginga
nenge lete matana ngana ana pe
nenge e hetatatalo pe e eteia ure
talkomkome ngana mur nge NeHa-
lang, pe nenge teke e mene tunginga
nenge lete manmanna ngana ana
nenge heloloune hengene mur pe
mutek taua hehei pe hana ero, lape
epoi ke pomanga alolap nenge te
saua nga sausaunga.
3 Nenge teke e tung lochloche lek
ure mur lange iri nenge reria ure ero
pe pule e tung teu mene singik ke te
makia nga oan pe mutek taua hehei
pe hana ero, lape e mene ute pele nge
urana ero.
4 Mele nenge mutena tautaua
hehei pe hana, tu ke nek manmana
pe poi ke urana mana pe memeleia
mele hel reria ure ero pe palut laka
rara ero pe heto heke i sipona ero.
5 Ngana tano manmana pe na polo
tana ero pe letena inin ke ueiuei ero
pe letena heke poinga poreke ngana
nenge te poia lange i ero.
6 ✡Pe pule mele nenge mutena taua
hehei pe hana, iech ele tote helenga
manmanna ngana pe poinga poreke
ngana iech ele ero toto.
7 ✡Pe takisia ure meena ngana mur
lochloch pe rahite letena manmanna
ngana pe mes ke kerkereng ke takisia
melmelenga mur pe kulele NeHalang
ke halaua i.
8 Ke mutenga hetala ngana ero
toto. Pe helenga hetatalonga nenge
at nge NeHalang lape het pe helenga
kuena ngana mur nenge hehei pe
hana te helele ia lape tehet pule pe
lete matana ngana nenge hehei pe
hana te menmene lape tehet pule.
9 Iange ita letera matana ngana
unne sune mana pe pule ta mene
lochloche helenga hetatalonga ero.
10 Pe nga etue nenge ure man-
manna toto ngana at, unne sune
nenge ta menmene iri nem lape tehet
lochloch.
11 Ana helenga laka nenge; Nga iau
kino ngak e hele ngak pe e amnei
teu ngak nga ure mur pe letek tuanin
ngak pomange aina kinkino ngana.
Pe nga etue nenge iau palaungana ol
e hile hote poinga nenge aina kinkino
ngana ke lasus sapele.
12 Heueu nei tanau piriuriu mene
NeHalang ke pomanga ute hel nge
hussu asa mana nga silonga pe nga
hoena lape ta naue i ke mallaha toto
ol. Heueu nei ta etei par manmana
pe nga hoena lape ta etei lochloche ol.
Lape ta etei lochloche ke pomange I
nge etei lochloche ita.
13 ✡Pe ure mol nenge tetu ke kokoes
ngaria koi nei; lete manmanna ngana
pe kukul alanga pe mutenga. Pe ure
nenge palaungana toto nge iri mol,
ngana laka mutenga.

14

*Tunginga Mur Nenga Opepeng-
peng Nenge Palaungana Toto*

1 ✡Iok, aume ke kerkereng toto ke
a mene poinga nenge mutemo taua
hehei pe hana. Urana nge a mene
tunginga mur nenge at nga Opepeng-
peng. Pe tunginga nenge palaungana
toto ngana laka nenge hetatalonga.
2 Pe mele nenge mene tunginga
nenge helele ia helenga kuena ngana
mur, hele lala nge hehei pe hana ero,
hele lala nge NeHalang. Iange he-
lenga nenge helele ia iri nem i he-
lenga talkomkome ngana mur nenge
at nga Opepengpeng pe hulua te eteia
luna ero.
3 Pe iri nenge te hetatalo hotote
NeHalang nena helenga, te halaua
hehei pe hana pe te hekerkereng ia
leteria manmanna ngana pe te poia
leteria ke ma ke nek.
4 Iri nenge te helele ia helenga
kuena ngana mur te hekerkereng
mulmule iri siporia. Pe iri nenge
te hetatalo hotote NeHalang nena
helenga te hekerkereng ia hehei pe

✡ **13:2:** Mat 17:20 ✡ **13:6:** Rom 12:9 ✡ **13:7:** 1Pi 4:8 ✡ **13:13:** 1Te 1:3 ✡ **14:1:** 1Ko 12:31; 14:39

hana lochloch, nga mata nenge NeHalang nga leteria manmanna ngana mur.
5 Iau mutek ke e teke toinge amene tunginga nenge a helele ia helenga kuena ngana mur. Pe mutek toto ke e teke amene tunginga nenge a hetatalo hotote NeHalang nena helenga. Nem i ure palaungana iange lape halau tote hehei pe hana. Pe nenge teke a helele ia helenga kuena ngana mur, urana nge a hele hote helenga nemur luria. Ke pomalam lape halaua hehei pe hana lochloch nga mata nenge NeHalang.
6 Titik mur pe liliuk mur, nenge teke eat nge imo pe e hele ia helenga kuena ngana hel pe e hele hote luna lange imo ero, lape e halaua imo ke merei? Nenge teke e hele lange imo nga helenga nenge NeHalang tunge at nge iau pe e tunge lete matana ngana lange imo, pe e poia helenga hetatalonga pe e hetore imo nga helenga nemur luria, lape e halaua imo ke nek.
7 Ure nemur nenge ngaria te tuteu nge iri ero ke pomanga iu pe hario, tepoi ke pomalam pule. Nenge teke elle alngana altoto pe e alngana altoto lape ta nanasia tei ke tatul heke peunga kanna?
8 Pe nenge teke ngalum paena alngana ke nek ero, lape hana te lohaka ke tela nga hunelinga ma ero?
9 Imo pule apoi ke pomalam. Nenge teke a heleia helenga e nge altoto lange mele, mele nem lape eteia helenga nem luna ke merei? Lem helenga nem lape hesil sio mana paiam.
10 I manmanna ke helenga altoto ngana mur halang tetu nga ich nei. Pe helenga lochloch ngana nem luria pule la.
11 Pe nenge teke mele heleia helenga e pe e eteia luna ero, nakuna pomanga i nena nga kileng e pe iau lek nga kileng e.
12 Ke imo apoi ke pomalam mana iange a teke amene tote tunginga nemur nga Opepengpeng. Pe urana nge a mene tunginga nenge halau tote mata nenge NeHalang.

Utar Nenge Ta Poia Pe Ta Heleia Helenga Altoto Ngana

13 Ke pomalam mele nenge teke hele nga helenga altoto ngana, urana nge hetalaulau pe onteia NeHalang nga tunginga, tunginga nenge halaua i ke hemallaha hote helenga nem luna.
14 Iange nenge teke e hetalaulau nga helenga nenge altoto, opek hetalaulau pe letek tuanin ngana tu nga hetalaulaunga nem ero.
15 Ke lape epoi ke pomerei? Iau e teke e hetalaulau nga opek pe e hetalaulau nga letek tuanin ngana pule. Pe e teke e peupeu nga opek pe e peupeu nga letek tuaninin ngana pule.
16 Ke nenge teke mele hel tetu luluch nge iong pe te esia iong nge o heto hekeke NeHalang nga opem mana, iri lape te hele ke merei? Lape te hele ke, “Oe Manmanna.”? Pa nem ero iange te eteia utar nenge o helele ia ero.
17 I manmanna ke lem hetalaulaunga nenge opoia lange NeHalang urana, pe hetalaulaunga nem hekerkereng ia mele hel nenge tetu luluch nge iong leteria ero.
18 Poinga nenge ta helele ia helenga altoto ngana i urana. Iau e popoia ke halang lo pe e hele urana toto lange NeHalang nga nem.
19 Pe nga etue nenge hehei pe hana nga mata nenge NeHalang te heukirau, e teke e hele nga helenga nenge te eteia ke e hetore iri. E hele ngak ia nem urana toto nga nenge ehele nga helenga altoto ngana nemur.
20 ✡Titik mur pe liliuk mur, letemo tuanin ngana poi ke mange aina kinkino ngana ero. Letemo tuanin ngana poi ke mange hehei pe hana nenge te mera lo. Pe urana nge apoi ke manga mamau mur nenge te popoia poinga poreke ngana mur ero.

✡ **14:20:** Epe 4:14 ✡ **14:21:** Isa 28:11-12

21 ✡NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo hele ke teke,
“Lape e poia hana lomonmona ngana mur
nenge reria helenga altoto ke te hele lange hana nemur,
pe hana nemur lape te longo taua iau ero toto.”
22 Ke helenga altoto ngana nemur
tepoi ke manga lala nenge heilangia
NeHalang nena kerkerenga palaungana lange iri nenge leteria manmanna ero. Pe helenga hetatalonga
halaua iri nenge leteria manmanna.
23 ✡Ke nenge teke hehei pe hana
nga mata nenge NeHalang te heukirau pe te helele nga helenga altoto
ngana mur, pe iri nenge te eteia ero
pe iri nenge leteria mamanna ero tei
teu pe lape te hele ke teke, “Imo nge
lape amo hauhaua iam!”
24 ✡Pe nenge teke a hetatalo hotote NeHalang nena helenga nemur,
nenge tunge lala nge imo pe iri nenge
leteria manmanna ero tei teu, lape
lemo helenga nemur tua tote leteria
nga reria poinga poreke ngana mur.
25 Pe leteria tuanin ngana mur
nenge tetal komkome lape te hele
hote nga mallaha. Pe lape te tualou
sio pe te heto heke NeHalang pe te
hele ke te teke, “Manmanna toto ke
NeHalang tu luchluch nge imo!”

Ume Nemur Nenge Ta Hetalaulau Pe Tapopoia

26 ✡Titik mur pe liliuk mur, ure
nenge e teke e helele ia ngana koi
nei: Nga etue nenge a eukirau ke
a hetalaulau, mele mene peunga pe
mele hetottoro pe mele hele hotote
NeHalang nena helenga nenge tunge
lala nge i, pe mele helele ia helenga
altoto ngana pe mele hele hotote luna
mur. A poia ure lochloch ngana nei
ke a hekerkereng ia mata nenge NeHalang.
27 Nga nenge a hele nga helenga
nenge altoto amo mol mana te hele.
Elle hele ke het pe nai ngana ke het
pe mol ngana pe het sapele. Pe mele e
pule nge hele urume helenga nemur
luria.
28 Pe nenge teke mele e nge hele
urumrume helenga mur luria ero,
iok, mele nenge teke helele nem reng
mana pe hele mana lala nge NeHalang nga letena ol.

29 ✡Pe hetatalonga iri nai ma mol
mana te hele pe imo lochloch a longo
teu langa reria helenga tang ngana ke
nek.
30 Pe nenge teke NeHalang nena
helenga lohot nge mele nenge kilkila
nga lamam, i nenge helele nem reng
mukam.
31 A nanasia poinga nei ke imo elle
pe elle a hele hote NeHalang nena helenga. Pomalam lape hehei pe hana
te eteia pe hekerkereng ia iri.
32 Hetatalonga mur te haliu hotote
NeHalang nena helenga pe te hele
ke het nga iri siporia lemeria ngana
mana.
33 Iange NeHalang i non nenge hepiriu elele ure mur ero. Pomalam
lemene ke teke tatu ke nek pe letera
pulu ala nga ute e ero.

Nga etue nenge hehei pe hana nga
mata nenge NeHalang te eukirau ke
teole haria,
34 ✡hehei iri muka ia helenga e ero.
Iri teare ke tereng mana ke pomanga
Iuta mur reria hotonga hele ngana.
35 Pe nenge te teke te etei teu langa
ute, tela mule nga reria pele ol laka
te ontei hotote eria mur ol. Ke heo
ngana toto nge heie hele nga etue
nenge iri mata nenge NeHalang te
hekirau iange lape hemei mule i.

36 Lape NeHalang nena helenga
huna nge imo pe imo nge a tung hote
iam ae? Pe lape helenga nem la nge
mele hel ero pe lohot mana nge imo,
manmanna kai?
37 ✡Mele nenge teke i hetatalonga
pe mene lete matana ngana nga
Opepengpeng, urana nge heleia pule
ke teke ure nemur nenge ehas ia lala
nge imo nei, Non Soke nena hotonga
mur ia iri.

✡ **14:23:** Ume 2:13 ✡ **14:24:** Ioa 16:8 ✡ **14:26:** 1Ko 12:8-10 ✡ **14:29:** 1Te 5:21 ✡ **14:34:** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12 ✡ **14:37:** 1Io 4:6

38 Pe nenge teke lemene ero ia, iok
a longo taua i ero.
39 Ke pomalam titik mur pe liliuk
mur, a hetatalo hote NeHalang nena
helenga nenge tunge lala nge imo ke
kerkereng. Pe aheo ele imo nge a hele
nga helenga altoto ngana mur ero.
40 A poia ure lochloch ngana ke
urana pe a nanasia ke pengpeng.

15

Kristus Maul Haka Mule Ngana

1 Iok titik mur pe liliuk mur, e
teke letemo metene helenga urana
toto ngana nenge e haliu hote lange
imo ke a mene pe letemo manmanna
ngana mes ke kerkereng ia ke ulolo.
2 Ke nenge teke a rahite helenga
urana toto ngana nenge e haliu hote
lange imo ke kerkereng, lape NeHa-
lang mene mule imo. Pe nenge teke
letemo manmanna ia ero lape he-
lenga urana toto ngana nem halaua
imo ero toto.
3-4 ✡Helenga nenge e mene i he-
lenga nenge palaungana toto pe e
heleia lange imo lo. Ana helenga koi
nei:
"Kristus mete ke saua rera poinga
poreke ngana mur ke te lasus
toto.
Tealo hite I pe ma ke etuene mol
nga polo
pe nga etue mol ngana maul haka
mule.
Pe nem pete tote NeHalang nena
helenga nenge te hassue ke
ulolo."
5 ✡Pe hetei hote i lange Petrus, ke
het pe hetei hote i lange hekulku-
longa analoch pe nai nem.
6 Ke het hetei hote i lange nena
hana mur lochloch nenge leteria
manmanna nge i ke te esia i ke hele
nga etue elle mana. Hana nemur aria
sisalanga ele haka toto nga nenge
iri ana non kina lime iri lime (500).
Hana nemur hel te mete lo pe halang
tetu ke te maulul kura.
7 ✡Pe hetei hote i lange Ieims pule
ke het pe nge hekulkulonga ana hana
mur lochloch.
8 ✡Pe nga hoena toto ol hetei hote i
at nge iau, pe iau epoi ke pomalaka
nga mele nenge te hoho lele.
9 ✡E hele ke pomai iange iau e ele
sio mana nge hekulkulonga mur. Pe
urana nge a hetue iau ke hekulku-
longa ero iange e heporeke tote hehei
pe hana nga mata nenge NeHalang.
10 ✡Pe NeHalang letena ia iau ke
pomalam e lohot ke iau non nenge
pomai. Pe eume ke kerkereng toto
nge hekulkulonga mur, ke pomalam
letena poreke ngana nem hesil sio
mana nge iau ero. Pe iau toro e poia
ume nei ero iange NeHalang letena
poreke ngana halaulaua iau nga ume
nei.
11 Pe nenge teke e haliu hote
helenga pe letemo manmanna pe
hekulkulonga nemur pule te haliu
hote helenga pe letemo manmanna,
ute pele nga nem ero.

Tamaul Haka Ngara Nga Metenga

12 Imem mo haliu ke mo teke NeHa-
lang hemaul heke mule Kristus nga
metenga pe pomerei amo hel te teke
iri nenge te mete lape te maul haka
mule ero?
13 Iok, nenge teke pomam, pomerei
nge Kristus? Lape maul haka nga
metenga ero pule?
14 Ke nenge teke Kristus maul haka
mule ero, lemem hengetoro mur lape
hesil sio mana pe letemo manmanna
ngana nem lape luna ero.
15 Pe pule nakuna nenge imem mo
pallaklaka mana ia helenga nenge
mo teke NeHalang hemaul heke Kris-
tus. Iange nenge teke manmanna
ke iri nenge te mete te maul haka
mule nga metenga ero, iok NeHalang
hemaul heke mule Kristus ero.
16 Ke nenge teke iri nenge te mete
te maul haka mule nga metenga ero
Kristus lape maul haka ero pule.

✡ **15:3-4:** Isa 53:5-12; Mat 12:40; Ume 2:24-32 ✡ **15:5:** Mat 28:16-17; Luk 24:34 ✡ **15:7:** Ume 1:3-4
✡ **15:8:** Ume 9:3-6 ✡ **15:9:** Epe 3:8; 1Ti 1:15 ✡ **15:10:** 2Ko 11:23

17 Pe nenge teke NeHalang hemaul
heke mule Kristus ero, letemo man-
manna ngana mur luria ero pe lemo
poinga poreke ngana mur tetu kura.
18 Pe pule iri nenge leteria man-
manna nge Kristus pe te mete, te erue
mana ke te lasus.
19 Pe nenge teke letera manmanna
nge Kristus nga tatu ngara nei mana,
pe e ero ol lape ta mene poreke tote
nge hehei pe hana lochloch nga ich.
20 Pe i manmanna toto ke NeHalang
hemaul heke Kristus nga metenga ke
helue kue nge iri nenge te mete nge
lape te maul haka pule.

Iesus I Mukaia Maulinga

21 ✡Ke none helue kue nenga
metenga ke lohot nge hehei pe hana
ke pomalam none pule helue kue
nenga ta maul haka mule ngara ke
lohot nge hehei pe hana.
22 Metenga at nge ita lochloch nge
Antam. Ke pomalam ta maul haka
mule ngara at nge Kristus.
23 ✡Pe mele elle pe elle kulele ana
etue nenge lape maul haka muleia.
Kristus helue kue lo pe nga at mule
ngana, iri nenge te nanasia i lape te
maul haka pule.
24 Ol pe etue nei hetala ngana lape
lohot ol: Nenge Kristus lape hekou
sue hotonga papalau ngana mur pe
hana nenge reria kerkerenga halang
pe ope nga tapa sana reria kerk-
erenga mur. Hekou sue iri ke het pe
tung heke naungaala ana ume langa
NeHalang penna.
25 ✡Iange Kristus i naungaala ana
non nenge nauele kileng. Pe nauele
kileng ke la het nga etue nenge hekou
sue nena ngarang mur lochloch pe tal
sue iri nga apena ene.
26 ✡Pe Kristus nena ngarang nenge
lape hekou sue nga hoena, ngana
laka metenga.
27 ✡NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo hele ke pomai, “Tal
sue ure lochloch ngana nga apena
ene.” Nei mallaha ke NeHalang tuteu
luluch nga ure nemur nenge tal sue
iri nga Kristus apena ene nem ero.
28 Iange Kristus lape nauele ure
lochloch ngana nenge NeHalang tal
sue nga apena ene. Ke het pe Tuna
Kristus lape tal sio mule i nge NeHa-
lang nenge tal susue ure nemur nga
apena ene nem. Ke NeHalang lape
nauele ure lochloch ol.
29 Iok, a longo at nga nei: Iri nenge
te mete lo hana hel te mene muria ke
te henune iri. Pomalam iri nenge te
mete nem lape te mene maulinga. Pe
nenge teke manmanna ke iri nenge te
mete te maul haka mule nga metenga
ero, pomerei nenge hana nemur te
poia poinga nei?
30 ✡Anau at nge imem pule. Imem
mo matau metenga ero pe mo rahite
ume nei ke kerkereng. Pe nenge teke
helenga nem manmanna pomerei
nenge mopoi ke mai?
31 Titik mur pe liliuk mur, e hele ke
manmanna toto lange imo. Nga etue
lochloch e kulala mana metenga. Pe
e iech toto iange imo a nanansia ara
Non Soke Iesus Kristus pomalam e
poia helenga nei.
32 ✡Iau pe hana nenge tepoi ke
manga ur hinolo mur nge Epesus,
mo hunel ia helenga nem pe lape ha-
laua iau nga letek manmanna ngana
ke merei, nenge teke iri nenge te
mete lape te maul haka mule ero?
Lape tapoi mana ke pomanga he-
lenga nenge hele ke teke,
“Ta ngau pe tain nike
iange nge rou ta mete.”
33 A nauala amo kenek iange lape
mele hel te channanga ia imo. Pe
atu luluch nge hana porekreke ngana
mur ero iange hana nenge pomam
te he porekreke rera poinga urana
ngana mur.
34 Letemo matana ke nek mule pe a
hile lemo poinga poreke ngana mur.
Pe amo hel nge imo te eteia NeHalang
ero toto, ameia imo nga nei ero kai?

Singi Nenge Lohaka Mule Nga

✡ **15:21:** Rom 5:12 ✡ **15:23:** 1Te 4:16; Hem 20:5 ✡ **15:25:** Mat 22:44 ✡ **15:26:** Hem 20:14
✡ **15:27:** Psa 8:6 ✡ **15:30:** Rom 8:36 ✡ **15:32:** Isa 22:13

Metenga

35 Iok, nenge teke amo hel nge imo
te ontei ke te teke, “Iri nenge te mete
lape te maul haka ke pomerei? Pe
lape singiria lohot ke pomerei?”
36 ✡Opoi ke manga hauaua ero!
Nenge teke otua sue ngaunga tutuna
nenge maulul nga ich i lape mete. Pe
nenge teke otua sue nenge mete i lape
matana hot pe haka.
37 Pe ure nenge otue nem i ngaunga
tutuna mana nenge pomanga kon pe
raes nganangana pe otue tana rorol
ngana ero. Pe nga hoena te haka pe
te lohot ke pomanga kon pe raes ol.
38 Pe NeHalang tunge ngaunga tu-
tuna nemur singiria ke pomanga tal
ngana ia. Pe ngaunga tutuna nemur
nenge altoto NeHalang talue ke iri
elle pe elle singiria altoto.
39 Ke ure nemur nenge singiria, iri
lochloch ke nakuria elle ero. Ita non
singira altoto pe huros mur singiria
altoto pe ngie mur singiria altoto pe
ruo mur singiria altoto.
40 Ure hel tetu nga tapa pe hel tetu
nga ich. Nemur nga tapa singiria
ana hemalmalinga elle mana pe al-
toto nge iri nemur nga ich. Pe nemur
nga ich singiria ana hemalmalinga
elle mana pe altoto nge iri nemur nga
tapa.
41 Chaia matana ana hemalma-
linga altoto nga teio ana hemalma-
linga. Pe itoch mur aria hemalma-
linga altoto pe itoch elle pe elle aria
hemalmalinga altoto nge pekngaria
mur.
42 Ke iri nenge te mete pe te maul
haka mule lape tepoi ke pomalam
pule. Mele mete pe tealo hite iange
singina tu ke koko ero pe singina
nenge maul haka mule ia lape tu ke
koko.
43 ✡Pe tealo hite singina iange
punich ulu pe nakuna poreke pe
singina nenge maul haka mule ia
nakuna urana pe kerkereng.
44 Ke singina nenge tealo hite nem i
ich ana mana pe singina nenge maul
haka mule ia i tapa ana ure ia iange i
ope mana.
45 ✡Ke pomalam NeHalang nena
helenga nenge te hassue ke ulolo
hele ke teke, “Antam nenge lohot tala
tungana pomange ita nga ich nei.”
Pe Antam nenge lohot rume, at nga
Opepengpeng pe i Ope nenge tunge
maulinga.
46 (Ke anaue lo?) Singi nenge Ope
ana lohot tala ero. Singi nenge ich nei
ana lohot tala ke het pe singi nenge
Ope ana.
47 Antam nenge lohot tala, tepip
hote i nga melete nenga ich nei pe
Antam nenge lohot rume at nga tapa.
48 Ke pomalam iri nenge reria nga
ich tepoi ke mange i nenge at nga ich,
pe iri nenge reria nga tapa tepoi ke
mange i nenge at nga tapa.
49 Pe ita tatu ke pomange non
nenge at nga ich nei ke pomalam
mana lape nga hoena tatu ke po-
mange non nenge at nga tapa.
50 Titik mur pe liliuk mur, e teke e
hele ke mai koi; Singira pe eira lape te
teu langa NeHalang nena naualanga
pe nekinga ero, iange singi nenge ich
nei ana tu ke koko ero.
51-52 ✡A longo kenek nga helenga
talkomkome ngana nei: Ita lochloch
ngana lape ta mete ero iange nga
etue nenge ngalum paena alngana,
lape tahul ke ueiuei toto ke pomanga
matara palun ngana. Pe iri nenge te
mete lape te maul haka pe te mete
mule ero ol pe ita lochloch ke tahul ke
elle.
53 ✡Iange singira nenge tu ke koko
ero nei lape lohot ke i singi nenge tu
ke koko. Pe singira nenge metmete
nei lape lohot ke i singi nenge mete
mule ero ol.
54 ✡Ke nga etue nenge ure nem lo-
hot ke pomam ke singira nenge tu ke
koko ero nei, lohot ke i singi nenge
tu ke koko, lape NeHalang nena he-
lenga nenge te hassue ke ulolo hot
ke manmanna sapele nenge hele ke

✡ **15:36:** Ioa 12:24 ✡ **15:43:** Pil 3:20-21 ✡ **15:45:** Gen 2:7 ✡ **15:51-52:** Mat 24:31; 1Te 4:15-17
✡ **15:53:** 2Ko 5:4 ✡ **15:54:** Isa 25:8 ✡ **15:55:** Hos 13:14

teke, “NeHalang hekou sue metenga
ke het toto.”
55 ✡ “Metenga! Kikim ngam tu langai?
Pe lem kerkerenga nenge
melmelenga ana ngai?”
56 ✡Metenga mene nena kerkerenga
nenge melmelenga nga poinga
poreke ngana pe poinga poreke
ngana nena kerkerenga lohot nga
hotonga.
57 Pe ta hele urana toto lange NeHa-
lang nga ara Non Soke Iesus Kristus
kikina ngana. Nge Kristus mana Ne-
Halang hekerkereng ia ita ke ta hek-
ousue poinga nenga metenga.
58 Ke pomalam titik mur pe liliuk
mur, ames ke kerkereng ke ute pele
heloiloi ia imo ero. Kokoes a tung
teu tote imo langa Non Soke ana ume,
iange a etia ke lemo ume nenge Non
Soke nem lape hesil sio mana ero.

16

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Iok, e teke e hele teu langa um
tutuna nenge lape a takiraua pe apoi
tunginga ia ke a halaua NeHalang
nena hana mur. Urana nge a nanasia
ke pomanga e hele ngakia lange iri
mata nenge Kalasia.
2 Nenge e hele ke e teke; Nga Sante
kokoes imo elle pe elle a mene lemo
umtutuna unne hel nenge a hottau
ususia pe atal lele hote unne ke ma
ke tatalo alala nike. Pomalam nga
etue nenge eat lape a song ke a tango
rara mule lemo umtutuna nenge ha-
launga ana ero ol.
3 Pe a henonou hote hana hel ke te
mene lemo halaunga ana umtutuna
nem lange Ierusalem. Pomalam nga
etue nenge eat lape ehas ia alalaha
nenge hele urume iri pe e kulosia iri
ke tela.
4 Pe nenge teke urana nge iau ela
pule, iok iri lape tei luluch nge iau.

Paulus Nena Heninginga Mur

5 ✡Pe e teke ei tele tuele kina nenge
Mesatonia mukam ke het ol laka, ela
e lohot ke enau toto imo ol.
6 ✡Pe lape etu ke mala pol luluch
nge imo mukam. Lape nga lukunna
ana etue. Ke het pe imo lape a halaua
iau ke ela nga kileng e pule nenge e
teke ela ia.
7 Lemek ero nge ela ke ueiuei pe etu
luluch nge imo ke etue choro mana.
E teke etu luluch nge imo ke mala
pol, pe nem lohot mana nga Non Soke
lemene ngana.
8 Pe e teke etu nge Epesus ke etue
nenga Pentikos het mukam.
9 ✡Iange kue chach lo nenge lape
e poia ume palaungana pe esei heke
hana nenge te teke tepoi elele iau nga
ume nei ero.
10 ✡Pe nenge teke Timoti sauhot nge
imo along teua i ke tululuch nge imo
pe a poia i ke nek, iange i umume ia
Non Soke ana ume ke mange iau.
11 ✡Pe amoe nau sio mene i ke po-
manga non pulut ngana pele ero. A
nekia i ke letena masio ke nek pe a
halaua i nga nena inga ke at mule
nge iau; iange iau pe NeHalang nena
hana mur mo kulelele i.
12 ✡Pe tira Apolos, kokoes e hele ke
kerkereng toto lala nge i ke la luluch
nge titira mur hel pule ke la tenau
toto imo. Pe i lemene ero nge lohaka
heueu nei, pe nga hoena nenge teke
kileng urana lape lohaka pe lange
imo ol.

Helenga Hel Pule

13 Atu pe a nauala manmana pe
ames ke kerkereng nga letemo man-
manna ngana pe ames ia amo seilil
pe a mes ke kerkereng.
14 Pe poinga nenge mutemo taua
NeHalang pe hehei pe hana, a
henonou hote nga lemo ume mur
lochloch nenge a popoia.
15 ✡Titik mur pe liliuk mur, a eteia
ke iri lochloch ngana nenga mata
nenge Stepanus, iri tala nga tuele
kina nenge Akaia nge te hulia leteria

✡ **15:56:** Rom 7:13 ✡ **16:1:** Rom 15:25-26; 2Ko 8:1-9 ✡ **16:5:** Ume 19:21 ✡ **16:6:** Rom 15:24 ✡ **16:9:** Ume 19:8-10; 2Ko 2:12 ✡ **16:10:** 1Ko 4:17 ✡ **16:11:** 1Ti 4:12 ✡ **16:12:** 1Ko 3:6 ✡ **16:15:** 1Ko 1:16

pe te ume ke te halaulaua NeHalang
nena hana mur. Pe e teke e hele ke
kerkereng toto lange imo ke
16 a nanasia hana nenge pomai
reria poinga pe iri lochloch ngana
nenge te halaua iri ke te poia ume nei.
17 Iau e iech nge Stepanus pe Potu-
natus pe Akaikus nge te mene mul-
limo pe teat ke te halaua iau nga lek
ume.
18 Iau letek urana toto nge iri ke
pomange imo nge letemo urana nge
iri pule. Ke urana nge a heto heke
hana nenge pomai.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iri mata nenga tuele kina nge
Eisia te teke reria iechinga palaun-
gana lange imo. Pe Akuila pe Prisila
pe iri mata nenge te eukiraurau nga
reria pele, te teke reria iechinga
palaungana lange imo nga Non Soke
ene.
20 Pe NeHalang nena hana mur
lochloch nga lamai, te teke reria
iechinga lange imo pule. Pe a sisa pe-
rimo nge imo elle pe elle nga poinga
nenge ita NeHalang nena hana mur
ta popoia.
21 Iau sipok e hassia helenga nei
nga perik: Lek iechinga palaungana
lange imo. Iau Paulus.
22 ✡Mele nenge mutena taua Non
Soke ero lape mene maulinga ero
toto. *Maranata* – Ara Non Soke at.
23 E hetalaulau ke Non Soke Iesus
letena poreke ia imo.
24 Pe mutek taua imo lochloch
iange Iesus Kristus kale tele ita ke ita
elle mana. (Ngana laka lom!)

✡ **16:19:** Ume 18:2, 18, 26 ✡ **16:22:** Kal 1:8-9; Hem 22:20

2 Korin
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Korin Mur

1 Iau Paulus. Pe nga NeHalang lemene ngana iua iau ke e lohot ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Pe imem nai tira Timoti nenge letena manmanna ngana elle mana ke mange ita, mo hekule alalaha nei ke lange NeHalang nena mata nge Korin pe nena hana mur nenge tetu nga kileng lochloch ngana nga tuele kina nenge Akaia.

2 Mo hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Hele Urana Lange NeHalang

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Pe i Temere ia nenge letena poreke ia ita pe i NeHalang nenge hemasmas ia hehei pe hana nga melmelenga mur.

4 I hemasia imem nga emem melmelenga mur ke pomalam mo hemasia mele hel pule nga aria melmelenga mur nga hemasinga nenge imem sipomem mo mene nge i.

5 ✡Imem momes luluch nge Kristus ke mo takisia ure meena ngana pe melmelenga mur. Ke pomalam NeHalang halaua Kristus pe lape hemaluche letemem pule.

6 Pe imem mo takisia melmelenga nei ke halaua imo ke a mene maulinga ke koko. Pe nenge teke NeHalang hemaluche letemem nga nei, imo pule lape NeHalang hemaluche letemo pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga ke mange imem.

7 Ke imem samem kikina nge imo iange mo eteia nge lape ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga pe lape NeHalang hemaluche letemo pule ke mange imem.

8 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imem mo teke mo helete metene imo ke a eteia ure meena ngana nenge lohotot nge imem nga kileng nenge Eisia. Imem moura ero totoia melmelenga nenge lohot nge imem nei. Melmelenga nem meena kou sio tote imem ke kikimem ero nge mo takisia, pe mo naue emem metenga ke rochroi toto.

9 Pe mo amnei ker tote nga letemem ke mo teke emem etue nenge mo mete ia koloi. Pe ero, ure nenge lohot nei, teke henonoua imem nge NeHalang nge i non nge hemaul heke mule hehei pe hana nga metenga pe samem kikina ngana tu mana nge i nge lape halaua imem. Iange imem sipomem nakumem ero toto nge mo halau mule imem ke motu ke mo maulul.

10-11 ✡Kokoes mo teke mo metmete nga ure meena ngana nemur pe NeHalang halaulaua imem. Pe letemem manmanna ke pomai; Nenge teke a hetalaulau emem ke kokoes, lape NeHalang longe lemo hetalaulaunga pe halau mulmule imem. Pe hulua lape te hele urana pe te heto heke tote i nga ure urana ngana nemur nenge tunge atat nge imem.

Paulus Nena Inga Nenge Lange Korin Mur Lohot Ero Mule

12 Imem mo palut laka totoia ure lochloch ngana nenge mo popoia nga ich nei. Nem mene teu luluche lemem ume nenge mo poia lala nge imo. Nga letemem mo eteia ke mo poia nga poinga nge urana pe nga poinga nge pengpeng nenge NeHalang tunge at nge imem. Pe mo nanasia mele nga ich letena matana ngana ero, NeHalang letena poreke ngana mana halaua imem ke mo poia poinga nenge pomam.

13-14 ✡Nga alalaha nenge ehas ia lala nge imo ehas ia helenga nemur nenge a sisia pe a eteia luna ke nek. Imo a etei polia imem lo pe nga hoena

✡ **1:3:** Rom 15:5 ✡ **1:5:** Psa 34:19 ✡ **1:8:** Ume 19:23; 1Ko 15:32 ✡ **1:10-11:** 2Ti 4:18 ✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16

lape a etei ke nek toto ol. Ke pomalam nga etue nenge ara Non Soke Iesus at, lape mo palut ke motal hekeke imo pe imo a palut ke atal hekeke imem. ✡

15 Iau letek here tote imo nga nei, ke pomalam nga tele ngana, e henin tele lek inga ke e teke ela ke e lohot tala nge imo. Nga poinga nei lape a iech nge e lohot ke henai nge imo.

16 ✡Iange e teke e lohot tala nge imo ke het pe ela nge Mesatonia, ke het pe ela ke e lohot mule nge imo ke a halaua iau nga lek inga nenge lange Iutea.

17 Iau letek tuanin ngana song hot ke pomam pe ero, eat ke enau toto mule imo ero. Ke nga nem a teke iau non nenge ehul hali helenga ae? Poinga nenge e hele ke "Oe" pe e hele mule ke "Ero," nem lape e nanas mene lemek ngak pe iau non nenge pomam ero.

18 NeHalang nena helenga tu ke manmanna ke pomalam iau pule e hele ke manmanna. Iau non nenge e hele ke teke, "Oe" pe "Ero" mule ero.

19 ✡Iange NeHalang Tuna Iesus Kristus nenge Iau pe Sailas pe Timoti mo haliu hote lala nge imo, I non nenge hele ke "Oe" pe "Ero" mule ero. I hele ke "Oe" mana pe nanas mene NeHalang lemene ngana mur lochloch.

20 ✡Pe ngata ke "Oe" ke poia NeHalang nena tomunga hel ana helenga mur ke te lohot ke manmanna. Ke ngana laka nenge ta hele ke "Oe Manmanna" nge Kristus pe ta heto heke NeHalang iange Kristus hele ke "Oe" pe nanasia nena helenga.

21 Pe NeHalang i sipona laka nenge poia imo pe imem ke tames ke kerkereng ke hele luluch nge Kristus. Pe i sipona poia ita ke ta mene tuangaola nge heongana nge i.

22 ✡Pe pule hesio teua nena Opepengpeng at nga letera ke heilangia nena hana mur imem pe helue kue nenga ure manmanna toto ngana nenge teke tunge at nge ita kura.

23 NeHalang eteia letek ke iau e pallaklaka ero. I poi ele iau ke ela nge imo nge Korin ero, iange lape e hele inin taua imo pe e heporeke tote atu ngamo.

24 ✡Pe mo poia imo ke pomanga non nenge nauele nena hana mur nga ume ero. Ke pomalam mo echia imo nga letemo manmanna ngana mur ero. Imo ames ke kerkereng nga letemo manmanna mur lo pe mo teke mo ume luluch mana nge imo ke mo poia imo ke a iech.

2

1 ✡Ke pomalam letek tuanin hote lo ke e teke lemek ero nge ela ke enau toto imo pe e poia ure meena ngana e ke lohot nge imo.

2 Iange nenge teke e poia ure meena ngana ke lohot nge imo, itei lape poia iau ke e iech ol? Pe ngana ma imo nenge e poia ure meena ngana ke lohotot nge imo nem mam lom.

3 Lek alalaha nenge ehas tele lange imo huna koi nei. Imo mana a poia iau ke e iech pe lemek ero nge ela nge imo pe a poia iau ke letek meena mule. Iau letek manmanna ke nga etue nenge e iech, e eteia ke iechinga nem lohotot nge imo pule.

4 ✡Nga etue nenge e hasasia alalaha nem letek meena pe letek una pe matak eina sio ke halang, pe letemo meena ia nem ero. E teke a eteia ke iau mutek tau tote imo.

Letemo Porekeia Mele Nenge Poia Poinga Poreke Ngana

5 Nenge teke mele poia mele ke letena meena, mele nem poia poinga nem at nge iau ero. I poia lange imo lochloch. Pe lemek ero nge a tuachol sakililia i.

6 Imo lochloch a ngata hel lo ke a teke a heleia i nga nena poinga nem, ke nem purpur lo.

✡ **1:13-14:** 2Ko 5:12; Pil 2:16 ✡ **1:16:** 1Ko 16:5-6 ✡ **1:19:** Ume 18:5 ✡ **1:20:** Hem 3:14 ✡ **1:22:** 2Ko 5:5; Epe 1:13-14 ✡ **1:24:** 1Pi 5:3 ✡ **2:1:** 1Ko 4:21 ✡ **2:4:** Ume 20:31

7 Pe heueu nei ol, e teke a poia i ke
pomai koi: Letemo poreke ia i pe a
poia i ke nek iange lape letena meena
sakilil.
8 Pe e hele ke kerkereng lange imo
ke e teke a poia mele nem ke eteia ke
imo mutemo taua i.
9 Pe alalaha nenge ehas ia lange
imo nem, huna laka nenge e teke
enau urume ames ngamo, ames ke
kerkereng nga ure lochloch ngana
nenge e hetoro sue lange imo ma ero.
10 Nenge teke o saua mele nena
poinga poreke ngana ke lasus toto pe
letem metene ero ol, iau lape e poia
lange i ke pomalam pule. Nenge teke
poinga poreke ngana e lohot, iau lape
epoi ke pomam pe e poia nga Kristus
ene ke e halaua imo.
11 ✡Ke pomalam non poreke ngana
memeun nge ita ero ol, iange ta etei
tote nena poinga mur lo.

Paulus Longe Titus Pingana Nge Troas

12 ✡Nga etue nenge ela ke e lohot
nga tuele tana nenge Troas ke e haliu
hote helenga urana toto ngana nenge
Kristus, e naue ke pomanga Non Soke
helue kue nga ume nei nga lamau ke
ulolo.
13 ✡Pe iau letek meena kura iange
e hottaua tira Titus ero mana. Ke po-
malam e ee lange hehei pe hana nga
lamau pe ramak lange Mesatonia.
14 Pe e hele urana toto lange Ne-
Halang nge i muka ia imem ke moi
hotia Kristus nena ume. Pe poia ume
nem inangana ehech ngana song ke
kikina toto nga kileng lochloch ngana
ke hehei pe hana te eteia i.
15 Iange imem mo pomanga sapiu
eina inangana ehech ngana nenge
Kristus poi tunginga ia lange NeHa-
lang. Pe inangana song ke rongo heke
iri nenge NeHalang mene mulmule
iri pe iri nenge lape te mete pe iri
erue.
16 ✡Ke ume nenge mo poia nei,
inangana lange iri nenge lape te
mete pe iri erue nem, ke pomanga
ure nenge tunge metenga. Pe inan-
gana lange iri nenge NeHalang mene
mulmule iri, ke pomanga ure nenge
tunge maulinga. Pe itei nakuna toto
nge poia ume nenge pomai?
17 Hana halang te teke te mene
umtutuna nga ume nenge te haliu
hotote NeHalang nena helenga, pe
imem ero. NeHalang i sipona kulosia
imem pe mo hele ke manmanna nga
matana ke pomanga Kristus nena
hana mur toto.

3

Hekulkulonga Mur Iri Ume Ana Hana Mur Nga Tomunga Hel Heueu Ngana

1 ✡Pe imo letemo ma ke merei?
A teke mo tal heke mulmule imem
pullo kai? Mele hel tehas ia alalaha
ke te heto hekeke hana hel. Pe a
teke mopoi ke mange iri ke mo tunge
alalaha nenge mele hel tehas ia, ke te
heto heke imem lange imo? Eh! A
teke imo sipomo a hasia alalaha e ke
hele urume imem?
2 ✡Ero toto. Imo sipomo a pomanga
alalaha nenge mohas ia nga kaka-
homem pe hehei pe hana te sisia pe
te eteia.
3 ✡Pe pule lemem ume nenge
mo haliu hotote helenga urana
toto ngana poia imo ke a pomanga
alalaha nenge Kristus hasia. Pe hasia
nga hasinga eina ero, hasia laka nga
NeHalang nenge tu ke maulul Opene.
Pe has heke nga um nenge tekole ero,
has heke nga ita non kakahora.
4 Imem letemem manmanna ke
NeHalang mene mule imo nga ume
nenge Kristus ke ngana koi nenge mo
hele ke pomai.
5 Imem sipomem nakumem ero
toto nge mo poia ume nei, pe emem
halaunga nga ume nenge mo popoia
at mana nge NeHalang i toro.
6 ✡Ke i sipona poia imem ke
nakumem nge imem ume ana hana
mur nga tomunga hel heueu ngana.
Tomunga hel heueu ngana nem poi

✡ **2:11:** Luk 22:31 ✡ **2:12:** Ume 14:27; 1Ko 16:9 ✡ **2:13:** Ume 20:1 ✡ **2:16:** Luk 2:34; 2Ko 3:5-6
✡ **3:1:** Ume 18:27; 2Ko 5:12 ✡ **3:2:** 1Ko 9:2 ✡ **3:3:** Exo 24:12; Jer 31:33; Ezk 36:26-27 ✡ **3:6:** Jer 31:31; Ioa 6:63; 1Ko 11:25

ke manga hotonga nenge tehas ia
ero, i ure nenge at nga Opepengpeng.
Hotonga nenge tehas ia atia metenga
pe Opepengpeng tunge maulinga.

7 ✡Hotonga nenge atia metenga
tehas heke nga um pe at luluch nga
NeHalang nena hemalmalinga nenge
poia Moses ramana ke sinaala toto.
Pe sinaele tote Israel mur mataria ke
te naue ke nek ero. Pe nga hoena
hemalmalinga nem het sio mule.

8 Pe ume nenge NeHalang nenge
tunge Opepengpeng at nge ita, ana
hemalmalinga palaungana toto nga
nenge hotonga ana.

9 ✡Ke nenge teke ume nenge atia
metenga nge ita ana hemalmalinga,
ume nenge poia ita ke ta pengpeng
nga NeHalang matana, ana hemal-
malinga pule. Pe i palaungana toto.

10 I manmanna ke pomam iange
tomunga hel heueu ngana nei ana
hemalmalinga tualeme ke palaun-
gana toto pe hemalmalinga nenga to-
munga hel nike ngana het sio toto lo.

11 Ke nenge teke hotonga nike
ngana nenge het sio nem at luluch
nga hemalmalinga, tomunga hel
heueu ngana nei ana hemalmalinga
palaungana toto, iange i lape tu ke
koko.

12 Imem letemem manmanna toto
nga ure nei ke pomalam moi hot mal-
laha ke mo haliu hote helenga urana
toto ngana.

13 ✡Imem mo poi ke mange Moses
ero. Moses ramana sinaala pe poi
hele ana malenga iange lemene ero
nge Israel mur te naue ure nem nge
het sisio nge i.

14 Pe leteria hit mana. Ke nga
etue nei te sisia tomunga hel nike
ngana nenge Moses pe te eteia luna
ero, iange nakuna pomanga malenga
nem poi ele leteria matana ngana
kura. Pe nenge teke leteria man-
manna nge Kristus, lape Kristus poi
sue malenga nem pe te eteia hotonga
luna ke nek.

15 Ke nga etue nei tesis ia tomunga
hel nenge Moses pe te eteia luna ero
iange malenga poi ele mene leteria
matana ngana.

16 ✡Pe nenge teke mele hulia nena
poinga mur pe nanasia Non Soke,
lape Non Soke poi sue malenga nenge
poi ele letena matana ngana nem.

17 ✡Helenga nenge "Non Soke" nei,
i heleleia Ope. Nenge teke Non Soke
Opene tuteu nge mele, mele nem lape
tu ke poi tetele mana ol.

18 Pe ita, malenga poi ele ramara
ero. Ke pomalam ta henonou
hote Non Soke nena hemalmalinga.
Isipona hulia ita ke ta pomange i nga
nena hemalmalinga nenge pupuo
ke papalaungana. Pe hemalmalinga
palaungana nem, at nge Non Soke
nenge i Ope.

4

1 NeHalang letena ia imem pe
tunge ume nei at nge imem. Ke
pomalam lemem melei tana ia ume
nei ero.

2 ✡Pe mohul rumemem ia meinga
ana poinga mur nenge talkomkome
pe mo pallaka ia hehei pe hana ero pe
mo hetaua NeHalang nena helenga
unne e ero. Mo haliu hot pengpeng
ia NeHalang nena helenga. Pomalam
hehei pe hana te amnei teu nga lete-
ria nga lemem poinga pe te eteia ke
imem hana nenge pomai nga NeHa-
lang matana.

3 Imem mo haliu hote helenga
urana toto ngana lange hehei pe
hana lochloch, pe iri nenge lape te
erue, iri mana te mene hote helenga
nei luna ero.

4 ✡Iange non poreke ngana nenge
nauele ich nei, hepirit ele tote iri
nenge leteria manmanna ero, leteria
matana ngana mur lo. Ke pomalam
te naue lemenge nenga hemalma-
linga nge Kristus nenge lohot nga he-
lenga urana toto ngana nei ero. Kris-
tus i non nenge henonou hot peng-
peng ia NeHalang nakuna.

✡ **3:7:** Exo 34:29 ✡ **3:9:** Deu 27:26; Rom 1:17 ✡ **3:13:** Exo 34:33 ✡ **3:16:** Exo 34:34 ✡ **3:17:** Ioa 8:36; Rom 8:2 ✡ **4:2:** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 ✡ **4:4:** Epe 2:2; Kol 1:15; Hip 1:3

5 Imem mo haliu hote imem
sipomem lemem helenga ero. Mo
haliu ke mo teke Iesus Kristus i Non
Soke pe nena hana mur imem, pe
moat ke mo halau mene imo.
6 ✡Iange NeHalang hele nge nike ke
teke, “Lemenge lape lohot nga kileng
au ngana!” Ke NeHalang nem, i koi
nenge poia nena lemenge ke tua nga
letemem pe tunge lete matana ngana
nge imem nga nena hemalmalinga,
nenge tualeme hot nga Kristus ra-
mana.
7 ✡Imem mo mene teua ure urana
ngana nge NeHalang ke tuteu nge
imem. Pe mo poike pomalaka nga
tuninga nenge tepip hote nga melete.
Ke nei henonou hot pengpeng ia ke
kerkerenga palaungana nem at nge
imem ero, at mana nge Nehalang.
8 ✡Kokoes ure meena ngana halang
te lohotot nge imem pe te hekou sio
tote imem ero. Etue hel letemem lilil
pe letemem matana ke nek mulmule
nga motu ngamem.
9 Lemem ngarang mur tepoi
porekreke imem pe NeHalang nausio
mene imem ero. Tepal poreke totote
imem pe momes haka mulmule.
10 ✡Kokoes mo takis rerere Iesus
mete ngana nga singimem, poma-
lam lape hehei pe hana te naue
Iesus maulngana pule nge tu nga
singimem.
11 ✡Imem motu ke mo maulul kura
pe hana te teke te hunune imem
iange mo rahite Iesus nena ume. Pe
singimem i ure nenge lape mete pe
het sapele pe tu ke koko ero. Pe hehei
pe hana lape te naue ke Iesus tu ke
maulul kura nga singimem nei.
12 Ke imem mo angala manmana
metenga nga ume nenge lape tunge
maulinga ke koko lange imo.

13 ✡NeHalang nena alalaha nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke, “E
hele, iange letek manmanna.” Pe
imem pule mopoi ke pomalam. Mo
hele iange letemem manmanna.

14 ✡Pe mo eteia ke NeHalang
hemaul heke Non Soke Iesus nga
metenga pe lape hemaul heke imem
luluch nge Iesus. Pe lape mene imem
luluch nge imo ke la tatu luluch nge i.
15 Ure lochloch ngana nei lohot nge
imem ke halaua imo. Pe hehei pe
hana lochloch ngana nenge NeHa-
lang letena ia iri ke mene mulmule
iri, lape te heto heke NeHalang nena
hemalmalinga ke elela toto.
16 ✡Ke pomalam mo rahite ume nei
ke kerkereng. Nga singimem nge hot
mo tuauna pe mo kerkereng ero ol pe
opemem nenge tuteu nge imem lohot
ke heueu ngana mulmule nga etue
lochloch.
17 ✡Pe ure meena ngana mur nenge
te lohotot nge imem nem, i ure kink-
ino mana pe lape tetu ke mala ero.
Pe iri lape te halaua imem ke mo
mene hemalmalinga nenge lape tu
ke koko. Pe hemalmalinga nem i
ure nenge palaungana toto nga ure
meena ngana nemur.
18 ✡Ke imem letemem tu mana kou
nga ure nenge mo kolkol ia kura pe
letemem tunga ure nenge mo esesia
nei ero. Iange ure nenge mo esesia
nei tu ke etue choro mana pe ure
nenge mo kolkol ia neu lape tu ke
koko.

5

Ta Nanasia NeHalang Lemene Ngana Nga Singira

1 ✡Imem mo eteia ke singimem nei
pomalaka nga pelpele nenge mo tu-
teu mana ia nga ich nei, iange i lape
lapusa sio. Ke nga etue nenge mo
mete lape NeHalang tunge lemem
pele e nga nena kileng. Pele nem, ita
non ta umeia ero. NeHalang i sipona
umeia pe ana pele lape tu ke koko.
2 ✡Heueu nei mo heperir hulu
mana ia singimem nenge manga
pelpele nenge motu teu ia nei, pe
mo teke moteu heke lemem pele toto
ngana nenga tapa ol.

✡ **4:6:** Gen 1:3; Isa 9:2; 2Ko 3:18 ✡ **4:7:** 2Ko 5:1 ✡ **4:8:** 2Ko 1:8; 7:5 ✡ **4:10:** 1Ko 15:31 ✡ **4:11:** Rom 8:36 ✡ **4:13:** Psa 116:10 ✡ **4:14:** 1Ko 6:14 ✡ **4:16:** Epe 3:16 ✡ **4:17:** Rom 8:17-18 ✡ **4:18:** Kol 1:16 ✡ **5:1:** 2Ko 4:7 ✡ **5:2:** Rom 8:23

3 Iange nenge teke mo mete,
opemem teu heke sapele singimem
heueu ngana nem pe motu charchara
nga mana ero.
4 Nga etue nenge motu teu nga
singimem nei kura, ure meena ngana
lohot pe mo heperirir ia pe mo hile
ero. Mo teke moteu heke tele lemem
pele nenga tapa, pomalam lape
singimem pesa ngana nei kerkereng
pe tu ke maulul mule.
5 NeHalang i sipona poia ure nei
ke lohot nge imem ke pomai pe
tunge Opepengpeng at nge imem ke
helue kue nenga ure manmanna toto
ngana nenge teke tunge atat nge
imem.
6 ✡Ke pomalam mo mataua ute pele
ero. Mo eteia ke nga etue nenge motu
teu nga singimem nei kura, motu
kangkanga nge Non Soke.
7 Pe motu ke mo nanas mene
letemem manmanna ngana nga ure
nenge mo kolkolia pe mo nanasia ure
nenge mo esesia nei ero.
8 ✡Ke pomalam e hele ke e teke mo
mataua ute pele ero. Mo teke mo
lohot nga singimem nei pe mola nga
lemem kileng nge Non Soke.
9 ✡Kokoes mo teke mo heiech ia
NeHalang nga poinga nemur nenge
mutena tautaua iri. Nga etue nenge
motu nga lamai pe pule nga etue
nenge motu luluch nge I nga lemem
kileng huna.
10 ✡Iange nga hoena lape ita
lochloch tames nga Kristus nena
arenga tapuna ngana matana, ke
amnei urume rera poinga mur nenge
tatu teu nga singira nei kura pe ta
popoia. Pe ita elle pe elle lape ta mene
uru ke pupure rera poinga mur, rera
poinga mur nenge urana ma poreke.

Tatu Ke Elle Mule Luluch Nge NeHalang

11 Imem mo matau ala toto emem
nge Non Soke nga nem, ke pomalam
mo teke mopoi heke hehei pe hana
leteria ke leteria manmanna nga he-
lenga urana toto ngana. NeHalang
etei tote imem ke nek toto pe e eteia
ke imo pule nga letemo toto a eteia
imem ke nek toto.
12 Imo a teke lape motal hekeke
imem pullo koi, pe i ero. Mo teke mo
poia imo ke letemo urana nge imem.
Pomalam lape a tuacholia iri nenge
pomai reria helenga mur: Iri nenge
te naue hana singiria nge hot nge
nakuria urana pe te palut laka mana
ia, pe hana nemur leteria nge teu pe
reria poinga mur te palut laka ia ero.
13 Nenge teke mo hele rara pulut
mana ke pomanga hauaua mur, nem
NeHalang nena ia ke nau teu lala ia.
Pe nenge teke mo helele nga letemem
matana ngamem, nem lemo ia ke ha-
laulaua imo ol.
14 Imem Kristus mutena ngana
nauala tote imem iange mo eteia
ke non elle mana mene ita lochloch
murra ke mete. Ke pomalam ita
lochloch ta mete pule.
15 ✡I mene ita lochloch murra ke
mete, pomalam ita nenge ta maulul
kura tatu pulut mana nga lemera
ngara ero. Ta heiech ia I nga tatu
ngara iange I mene murra ke mete ke
mene mule ita pe maul haka mule lo.
16 Ke pomalam talun heueu nei
ke la ol, mo nanasia poinga nenga
ich nei ke mo amnei urume mele
nena poinga ero. Iange nge nike
mo nanasia poinga nemur nga ich ke
mo heilang ia Kristus, pe heueu nei
mopoi mule ero ol.
17 ✡Iange mele nenge letena man-
manna nge Kristus lohot ke i non pe
hei heueu ngana ia mule. Poinga
nike ngana het sio lo pe ure lochloch
ngana te lohot ke heueu ngaria mule!
18 ✡NeHalang poia ure lochloch
ngana nei ke lohot ke pomai. Poma-
lam poia ita ke itaul talele polong nga
ume nenge Kristus poia. Pe tunge
ume nenge teke ta hele lange hehei
pe hana ke itaul NeHalang talele po-
long.
19 ✡Imem mo haliu ke mo teke, Ne-
Halang lele polong luluch nge hehei

✡ **5:6:** Hip 11:13-16 ✡ **5:8:** Pil 1:23 ✡ **5:9:** Kol 1:10; 1Te 4:1 ✡ **5:10:** Ecc 12:14 ✡ **5:15:** Rom 14:7-8 ✡ **5:17:** Rom 8:1; Kal 6:15 ✡ **5:18:** Rom 5:10 ✡ **5:19:** Rom 3:23-25

pe hana lochloch nga ich ke tetu ke
elle lo nga ume nenge Kristus poia.
Pe letena metene mule reria poinga
poreke ngana mur ero ol, pe tunge
emem ume nenge mo haliu hote po-
long ana lelenga nem.
20 Ke pomalam imem mo mene
Kristus hanna ke mo haliu hote nena
helenga. Pe i nakuna pomanga Ne-
Halang i sipona haliu hotot nga hal-
imem ke iuiua hehei pe hana. Mo
haliu hote Kristus nena helenga pe
mo hele lange imo ke mo teke, "Imo
ul NeHalang ke a lele tele polong."
21 ✡Kristus i non nenge poia poinga
poreke ngana e ero toto. Pe Ne-
Halang ulo heke rera poinga poreke
ngana mur lochloch lange i ke tak-
isia. Pe nga nena kerkerenga lape
poia ita ke ta lohot ke ita NeHalang
nena hana mur nge pengpeng.

6

Hekulkulonga Mur Te Amneia Ure Meena Ngana

1 Imem mo ume luluch nge NeHa-
lang pe mo hele ke kerkereng toto
lange imo ke mo teke, a hesil sio
mene NeHalang letena poreke ngana
nenge a mene nem ero.
2 ✡Iange NeHalang hele ke teke,
"Nga etue nenge e talue,
e longe lemo hetalaulaunga.
Nga etue nenge e mene mule imo
nem,
e halau tote imo."
A longo ke nek! Etue nei i etue nenge
NeHalang talue ke teke halaua hehei
pe hana pe mene mule iri ana etue
koi heueu nei lo.
3 Imem mo nanasia poinga nenge
helosio ia mele letena manmanna
ngana ero, iange lememem ero nge
mele hel te hele poreke emem ume.
4 Pe mopoi ke mai koi; Mo henonou
hote ke imem NeHalang nena hana
mur nenge mo umume nge i nga ure
lochloch ngana nenge mo popoia. Pe
mo mes ke kerkereng ke mo takisia
ure meena ngana mur nenge tepoi
porekreke imem pe nenge te tunge
melmelenga atat nge imem.
5 ✡Tepal ule imem pe tetal teua
imem nga tuele au ngana, te molmol
taua imem ke te palia imem pe te
poia imem ke mo ume sakilil pe mo
mamani ke nek ero pe mo ngau ero.
6 ✡Mo hetei hote ke imem Ne-
Halang nena hana mur nenge mo
umume nge i nga nenge mo nanas
mene poinga nge pengpeng, pe mo
etei tote NeHalang nena helenga
pe letemem inin ke ueiuei ero pe
mo urana lange hehei pe hana. Pe
Opepengpeng halaulaua imem ke
popoia ume nem pe pule mutemem
tau totote hehei pe hana.
7 Pe mo hele hote helenga nge man-
manna nga NeHalang nena kerk-
erenga. Pe mo nanasia poinga nge
pengpeng, pe mo rahite ke pomanga
lemem kaleu pe io.
8 Mele hel te heto hekeke imem pe
hel tetal sio totote imem. Hel te heleia
ure urana ngana mur nge imem pe
hel te hele porekreke imem. Hel
te teke mo pallaklaka pe imem mo
heleia helenga nge manmanna.
9 ✡Hel te teke te eteia imem ero pe
hulua halang te eteia imem. Hel te
hele ke te teke, "Te metmete lo laka!"
Pe ero, heueu nei mo ii kura. Te ele
koua ure meena ngana at nge imem
pe mo mete hot ia ero.
10 Te poia imem ke letemem meena
ke halang pe mo iech manmana.
Lemem ure halang ero pe mo tunge
ure nenge ele haka toto nga ure ne-
mur nga ich lange hehei pe hana ke
te rahit tote. Lemem ute pele ero pe
NeHalang lape tunge lemem kura.
11 Imo Korin nemur, imem titimem
mur pe liliumem mur laka imo. Pe
mo hele hot ke mallaha toto lange
imo pe mo talkome ute e nge imo ero
toto. Mo tung tote letemem lange imo
ke mutemem taua imo.
12 Ke imo amo lete tu nge imem
kura pe imem emem lete tu nge imo
ero ol.

✡ **5:21:** Hip 4:15 ✡ **6:2:** Isa 49:8 ✡ **6:5:** 2Ko 11:23-27 ✡ **6:6:** 1Ti 4:12 ✡ **6:9:** 2Ko 4:10 ✡ **6:13:** 1Ko 4:14

13 ✡E hele lange imo ke pomanga
tutuk mur imo ke e teke ta poia rera
poinga mur ke te palala helel. A tung
tote letemo pe mutemo taua imem ke
pomange imem nge mutemem taua
imo.

A Kangkanga Toto Hana Nenge Leteria Manmanna Ero Aria

14 ✡Imo letemo manmanna pe hana
hel leteria manmanna ero, ke poma-
lam a kangkanga toto aria. Ita ta
eteia ke ure nenge urana, tatal lu-
luche nga ure nenge poreke ero. Pe
pule lemenge pe kileng au ngana tetu
ke elle ero.
15 Ke Kristus pe non poreke ngana
te poi ke pomalam pule. Iri nai tetu
ke elle ero. Iange non nenge letena
manmanna pe non nenge letena
manmanna ero, iri nai leteria tuanin
ngana mur pe reria poinga mur song
hot ke elle ero.
16 ✡Eh! A teke ta heluluch tele
NeHalang nena pele langa aetapuna
nena pele? Ero toto, iange ita Ne-
Halang nenge tuke maulul nena pele
mur koi ita. Pe NeHalang heleia ke
ulolo ke teke, "Lape etu luluch nge
iri pe ei luluch nge iri. Iange iau lek
hana mur ia iri pe iri aria Soke iau."
17 ✡Pe Non Soke hele pule ke teke,
"A ua hot ke a kangkanga toto hana
nemur aria.
Pe a rataua ure nenge muna ulu
ero toto.
Pomalam lape emene imo."
18 ✡Ke Non Soke nenge kikina toto
hele ke teke,
"Imo Tememo iau pe iau tutuk mur
imo.
Imo tatamanna pe heheina
lochloch."

7

1 Ke titik mur pe liliuk mur, Ne-
Halang tunge helenga manmanna
ngana nemur at nge ita lo. Pomalam
ta helemlem heke tote ita pe ta hile
tote ure nemur nenge poia singira pe
opere ke muna ulu. Ta hile tote pe
tatal sue ita pe tatu ke ta pengpeng
toto ke pomange NeHalang.

Paulus Letena Iech Toto

2 A tung tote letemo at nge imem.
Imem mo poia poinga poreke ngana
e lange mele ero, pe mo heporeke
mele letena manmanna ngana ero pe
moua toto ia mele nena ure ero.
3 Pe e poia helenga nei ke e teke
e heporeke letemo ia ero koi. Iange
e hele lange imo lo ke e teke: Imem
mutemem tau tote imo pe mo teke
motu ke elle luluch nge imo pe mo
mete luluch nge imo.
4 E amneia ke e teke e hele peng-
peng lange imo. Iau e iech toto pe
e heto heke tote imo. Imem mo tak-
isia ure meena ngana halang pe letek
lange imo pe iechinga song ke elela
toto nga singik.
5 ✡Nge nike mo lohot nga tuele kina
nenge Mesatonia pe mo are ke nek
ero iange ure meena ngana halang
te lohot nge imem. Mo hunel luluch
nge hehei pe hana hel nga lamau pe
mataunga tu nga letemem.
6 Pe NeHalang hemaluche hehei pe
hana leteria pe hemaluche letemem
ke ma ke nek pule nga nenge kulosia
Titus ke at nge imem.
7 Pe letemem ma ke nek nga nem
mana ero, letemem ma ke nek pule
nga poinga nenge a poia lange i. Ana
non nana at nge imem ke teke: Imo
letemo ia lemo poinga nenge a poia
pe a teke letemo elle luluch mule nge
iau pe nga nenge singimo ele iau. E
longe nem pe e iech toto.
8 ✡Nenge teke alalaha nenge ehas
ia nei heporeke letemo, iau letek
porekeia imo ero. Nga tele ngana
letek porekeia imo iange alalaha nem
heporeke letemo pe letemo meena
nga etue choro ngana mana.
9 Pe heueu nei iau e iech pe e iech
ele imo nge e poia letemo ke meena
ero. Nem ero. E iech iange letemo
meena ngana nem poia imo ke a hu-
lia lemo poinga mur. Ure meena

✡ **6:14:** Epe 5:11 ✡ **6:16:** Lev 26:12; 1Ko 3:16 ✡ **6:17:** Isa 52:11; Hem 18:4 ✡ **6:18:** 2Sa 7:14; Jer 31:9 ✡ **7:5:** 2Ko 2:13 ✡ **7:8:** 2Ko 2:4

ngana nem lohot nge imo pe NeHalang tunge lete matana ngana nem lange imo. Ke pomalam mo heporeke imo nga ute e ero.

10 ✡Lete poreke ngana nenge lohot nga NeHalang lemene ngana poia hehei pe hana ke te hulia reria poinga mur ke te mene maulinga. Nenge teke mele hulia letena nga nena poinga poreke ngana, letena meena ia ero. Pe lete poreke ngana nenge lohot mana nga ich, at ia metenga.

11 Imo letemo meena pe letemo meena ngana nem lohot nga NeHalang lemene ngana. Anau nga ure nemur nenge NeHalang poi hote. NeHalang poia letemo meena ngana nem ke; Kik heke letemo ke a hepengia helenga nem, pe poia imo ke a hemallaha hote ames ngamo nga ure nem, pe poia imo ke a naue poinga nem ke i ure palaungana ia pe poia imo ke apal nakumo ia pe poia imo ke letemo inin pe a matau pe poia imo ke a teke ela toto nge imo pe poia imo ke a lohot nga kue urana ngana nenge a tunge tuangachol lange mele nenge poia poinga nem. Nga ure lochloch ngana nemur a hemallaha hote imo ke letemo urana mana nike.

12 Pe mele nenge poia poinga nem pe non nenge mele nem poi poreke i, tepoi heke letek ke ehas ia alalaha nei ero. E hasia alalaha nei, iange e teke a naue ke mallaha nga NeHalang matana ke imo a tung tote imo ke a nanasia lemem helenga mur.

13 Nenge nei mana poia letemem ke ma ke nek. Pe apoi ke pomam at nge imem mana ero. Mo iech toto pule nga lemo poinga nenge a poia lange Titus. Titus letena iech toto iange imo lochloch a poia i ke pomam.

14 Imo a poia iau ke letek meena ero pe e palut laka pe e heto heke imo lange Titus ke elela. Imem mo hele hote helenga manmanna ngana lange imo pe a henonou hote ke lemem palutinga nenge mo poia lange Titus lohot ke manmanna.

15 Titus letena metene mule imo nge samo loiloi pe a talsio mene imo pe a longia i pe a longo taua nena helenga mur. Nenge nem poia i ke mutena tau tote imo ol.

16 Pe iau e iech toto pe letek manmanna nge imo nge lape a nanasia poinga nge pengpeng nga ure lochloch.

8

Tunginga Nenge Halaua NeHalang Nena Hana Mur

1 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, mo teke a eteia NeHalang letena poreke ngana nenge hesue lange nena mata mur nge Mesatonia.

2 Iri reria ure halang ero pe ure meena ngana halang te lohotot ke te totoia iri. Pe iechinga palaungana lalalaua iri pe te tung peria ke halang.

3 E hele lange imo pengpeng, iri te tung ke halang lo pe ero iri siporia te tung ke ele haka toto nga lemeria ngaria.

4 Pe te onteiteia imem ke te teke mo longele iri ke teume luluch nge hana hel pule ke te tango rara umtutuna nenge halaua NeHalang nena hana mur.

5 Iri te tung tele iri lange Non Soke ke het pe te tunge iri at nge imem pule, pe mo teke lape tepoi ke pomau ero. Ke reria ume lape te poia ke te nanas mene NeHalang lemene ngana.

6 Ke pomalam mo hele ke kerkereng toto lange Titus ke halaua imo ke a heule halaunga ana ume nem iange i sipona talune.

7 ✡Imo a urana nga ure lochloch, nga letemo manmanna ngana pe nga haliunga pe nga letemo matana ngana pe nga nenge letemo hakaka ke a halaulau, pe nga mutenga ana poinga nenge mo hetoro sue lange imo. Ke pomalam aume ke kerkereng pule nga halaunga ana ume nei.

8 Iau e echia imo nga helenga nei ero. E esia Mesatonia nemur reria poinga nge te tung peria pe te halaua

✡ **7:10:** Mat 27:3-5; Hip 12:16-17 ✡ **8:1:** Rom 15:26; 2Ko 9:1-2 ✡ **8:7:** 1Ko 16:1-2

NeHalang nena hana mur pe iau e
teke enau urume lemo ume. Mutemo
tau tote NeHalang nena hana mur
pule ke mange iri ma ero?
9 ✡Imo a eteia mutenga nenge ara
Non Soke Iesus Kristus lo. I nena ure
halang pe hile lochloche ure nemur
pe lohot ke pomanga none nge nena
ure ero, iange teke halaua ita. Ke nga
poinga nenge lohot ke nena ure ero,
imo lape a mene ure nge halang toto
nge NeHalang.
10 Iau letek tuanin ngana nga ure
nei song ke mai koi: Imo a talun tele
ume nei nga hesinga nenge la neu lo
pe imo tala nge a tung perimo ke a
halau. Pe imo lememo toto ke a poia
poinga nem.
11 Pe umtutuna hia nenge a teke
a tunge, e teke a tunge ke a heule
ume nem ol. Ke pomalam lemo ume
nenge a teke a poia nganangana lo-
hot ke manmanna.
12 ✡Nenge teke letemo haka ke a
tung perimo ke a halau, NeHalang
lape letena urana nge imo nga poinga
nem. I nau mana nga lemo ure nenge
a tunge. Pe ure nenge tu nge imo ero,
I letena ia ero.
13 Imem lememem ero nge mo
tunge ure meena ngana ke la mana
nge imo pe hana hel tetu ke tepoi
tetele mana. Mo teke mo poia ure ke
palala helel.
14 Nga etue nei imo lemo ure ha-
lang ke urana nge a halaua iri nenge
reria ure ero. Pe nga etue nenge iri
reria ure halang, lape te halaua imo
nenge lemo ure ero. Ke ure palala
helel.
15 ✡Iange NeHalang nena alalaha
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"I nenge loloch ke halang nena ha-
lang sakilil ero. Pe i nenge loloch ke
halang ero nena unne sune toto ero."

Titus Pe Hana Nai Te Lange Korin

16 E hele urana toto lange Ne-
Halang nge poi heke Titus letena
ke letena tau tote imo ke pomange
imem.
17 Ana non ngata nga ure nenge mo
onteia i ke mo teke poia. Pe nga i
sipona letena tuanin ngana teke la
toto ke halaua imo.
18 Pe lape mo kulosia tira e ke
la luluch nge i. Tira nem pingana
iuiu nga ume nenge haliu hotote he-
lenga urana toto ngana nga mata
mur lochloch.
19 Pe pule tira nei, iri mata mur te
henonou hote i ke koko nge imem,
ke halaua imem nga ume nenge mo
hottautau umtutuna nenge tunginga
ana. Pe mo poia ume nei ke hehei
pe hana te heto heke Non Soke. Pe
pule mo teke mo henonou hot tote
letemem nenge mo teke mo halau.
20 Pe mo nauele tunginga palaun-
gana nei ke nek toto iange lememem
ero nge mele hele poreke imem nga
poinga poreke ngana e.
21 Imem mo totoi toto ke mo poia
poinga nenge urana nga Non Soke
matana pe nga hehei pe hana nga ich
nei mataria pule.
22 Pe pule lape mo kulosia tira e
pule ke la luluch nge iri nai. Tira nei
mo totoi emule esia i lo, pe kokoes
tatalo alala ke teke halaulaua hehei
pe hana. Pe i teke koko nge iri nai nei
ke halaua imo iange letena here imo
nge a poia ume nem.
23 Titus, iau neingak ia nenge imem
nai mo umume ke mo halaulaua imo.
Pe titira mur nai nei, te mene iri mata
nemur nga lamai muria. Pe lape
hehei pe hana te heto heke Kristus
ene nga ume nenge te poia.
24 ✡Ke pomalam a heneue iri nga
poinga nenge mutemo tau tote iri ke
iri mata mur lochloch te naue. Pe te
eteia ke imem motal heke tote imo
iange imo hana nenge pomam.

9

Ta Nanasia NeHalang Nena Poinga Nenge Tungtung

1 ✡Pe lemek ero nge e hele teu la
sakilil nga tunginga nenge lange Ne-
Halang nena hana mur ol,

✡ **8:9:** Mat 8:20; Pil 2:6-7 ✡ **8:12:** Mak 12:43-44 ✡ **8:15:** Exo 16:18 ✡ **8:24:** 2Ko 7:13-14 ✡ **9:1:** 2Ko 8:1-7

2 iange e eteia ke imo mutemo toto
nge a teke a halaua iri. Ke pomalam
e palut laka toto lala nge hehei pe
hana nge Mesatonia nga poinga nei
pe e hele lala nge iri ke e teke, "Korin
mur nga tuele kina nenge Akaia, te
talune ume nenge te tango rara reria
halaunga ana umtutuna nga hesinga
nenge la neu lo." Pe helenga nem poi
heke iri halang leteria ke iri pule te
tung peria.
3 Pe e kulosia titira nemur lange
imo iange lemek ke e teke lemem
palutinga nge imo nem nganangana
lohot ke manmanna pe mo palut sio
mana ero. Pe e teke a tatalo ele
tunginga nemur ke pomanga e hele
ngakia.
4 Iange nenge teke a tatalo ele ero
pe mele hel nge Mesatonia te koko
nge iau pe te naue ke pomam, lape
emei tote iau pe imo lape a meia imo
pule.
5 Ke pomalam e teke urana nge e
toto hita lange titira nemur ke iri
muka lange imo ke te tatalo ele umtu-
tuna nemur nenge a heleleia. Ke nga
etue nenge eat, umtutuna nem ma ke
tatalo ala ke ulolo. Imo anau taole ia
umtutuna tung ngana nenge pomam
nge mele hel ero, a tunge nga letemo
toto nenge a teke a halau.
6 ✡Letemo metene nei: Mele hel
nenge tetua ke ngaunga alona unne
sue mana lape te lulu hot ke ngaunga
unne sune mana. Pe mele hel nenge
te tua ke halang lape te lulu hot ke
ngaunga halang toto.
7 Imo elle pe elle letemo matana ke
nek nga umtutuna hia nenge lape a
tunge. Pomalam lape letemo mule ia
ero pe a amneia ke manga mele pele
echia imo ke a tunge umtutuna nem
ero. Iange NeHalang mutena taua
laka mele nenge tunge ure pe iech
mana.
8 Pe NeHalang lape tunge petanga
nge lele hot ke manga ech lange imo
pe lape lemo ute pele nge alpapa
taua imo ero. Lemo ure lochloch
ngana lape mataria purpur pe hel
pule nenge lape te halau ke tepoi hote
ume urana ngana mur.
9 ✡NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"I tung penna ke halaua iri lochloch
ngana nenge reria ure ero,
pe nena poinga nenge tungtung
nem lape tu ke koko."

10 ✡NeHalang i non nenge tunge
ngaunga tutuna lange non nenge
umume nga ume pe tunge loi ke
ngaunga ia. Pe i lape tung ke ngaunga
tutuna halang lange imo ke atue ke
haka ke nganangana halang toto.
Nem pomanga poia imo ke lemo ure
halang pe lape a tung perimo ke a
halaua iri nenge reria urelu ero.
11 ✡Ke NeHalang lape poia imo ke
lemo urelu halang nga kue lochloch
pe lape a heronge lala nge iri hel
pule. Pe nenge teke mo mene lemo
tunginga nem ke mo laia, hulua ha-
lang lape te hele urana toto lange
NeHalang.
12 Ume nenge pomai hul hot ngana
nenge halau mene NeHalang nena
hana mur ero. Hul hot ngana nenge
te heto hakaka NeHalang ia pule.
13 Imo a tung perimo ke a halaua
iri nemur pe iri hel pule. Pe nem
henonou hot pengpeng ia letemo
manmanna ngana iange a nanasia
helenga urana toto ngana nenge Kris-
tus pe a haliu hotote. Pe hulua halang
lape te heto heke NeHalang nga nem.
14 Pe lape te hetalaulau amo ke Ne-
Halang pete tote imo nga ure mur
iange muteria tau tote imo nga NeHa-
lang letena urana ngana nenge tunge
lange imo.
15 Ta hele urana toto lange NeHa-
lang nga nena tunginga palaungana
nem, nge nakuna urana toto nga ta
hele ngaria ia.

10

Paulus Hele Ala Ana Nga Nena Ume Nge Kristus

✡ **9:6:** Pro 11:24-25 ✡ **9:9:** Psa 112:9 ✡ **9:10:** Isa 55:10 ✡ **9:11:** 2Ko 1:11; 4:15 ✡ **10:1:** 1Ko 2:3

1 ✡Iau Paulus, pe e teke e poia nga
urana ngana ke etal sue iau ke po-
mange Kristus pe e hele ke kerkereng
toto lange imo. Iange amo hel nge
imo te teke nga etue nenge etu luluch
nge imo, e matautau ke e talkome
manmana pe nga etue nenge etu nga
tau e hele ke halik tamaha lange imo.
2 ✡Pe pule te hele ke te teke motu
ngamem pomange hana nenga ich
nei kura. Pe nga etue nenge ela nge
imo, lemek ero nge a echia iau pe a
poia iau ke e hele ke halik tamaha
lange imo. Iau e eteia ke lape e hele ke
halik tamaha lange iri nenge te tutue
iau nga helenga.
3 I manmanna ke imem motu nga
ich nei kura pe palinga hel nenge mo
poia ke mo teke mo hekou sue non
poreke ngana, elle mana ke pomanga
iri nenga ich nei reria ero.
4 ✡Pe lemem palinga hel ana ure
mur, altoto nga ich nei nena palinga
hel ana ure mur. Imem lemem
palinga hel ana ure mur laka, Ne-
Halang nena kerkerenga nenge poia
imem ke mohel parai sue non poreke
ngana nena pakpak mur nenge tu ke
sik teu toto ia. Ngana laka nga nenge
pallaklaka ia ita pe rahit tote ita ke
ta nananas mene lemene ngana nga
poinga poreke ngana mur.
5 Pe NeHalang nena kerkerenga
nem, poia imem ke mo hemakuke
hehei pe hana leteria nga reria
hunelinga. Pe poia imem ke mo
hekou sue ure nemur nenge panrur
helele hehei pe hana leteria matana
ngana ke te eteia NeHalang ero. Pe
hehei pe hana nenge reria matana
luluch nge NeHalang, mo hulia
leteria ke te nanasia Kristus.
6 Pe nga etue nenge a longo tau
mule Kristus ke het lape mo talun
sapele ke mo tung hote tuangachol
poreke ngana lange iri nenge te longo
olole kura.
7 Anau teu la toto nga ure man-
manna ngana pe anau mana nga ure
singina nge hot ero. Nenge teke mele
hele hot tote letena ke teke i Kris-
tus nena non toto, letena tuanin la
mule nge i ke nek pe lape eteia ke
Kristus nena hana mur imem pule ke
pomange i.
8 ✡Iau e palut laka sakilil ia kerk-
erenga nenge Non Soke tunge at nge
imem pe e meia iau nga poinga nei
ero. Iange tunge kerkerenga nem
at nge imem ke mo heporeke imo ia
ero, tunge at nge imem ke mo hekerk-
ereng ia imo.
9 Pe lemek ero nge letemo tuanin
ke a teke e he matautaua imo nga lek
alalaha mur nenge ehas ia lala nge
imo.
10 Mele hel te heleia iau ke te
teke, “Paulus nena helenga nga nena
alalaha mur, tang ke meena pe hele
ke kerkereng toto. Pe nga etue nenge
tu luluch nge ita, kikina ero pe nena
helenga polpolenga mana.”
11 Mele nenge poi ke mam, urana
nge eteia nei ke nek. Imem motu
ke kangkanga nge imo ke pomalam
mohas ia alalaha ke lange imo. Pe
nga etue nenge motu luluch nge imo,
lape mo nanasia ure nenge mohas ia
nga lemem alalaha nem pule.
12 Imem lememem ero nge momes
hot ke mo hepurpure imem la luluch
nge iri nenge tetal haka totote iri.
Iri siporia te olou heke mene poinga
nenge te amnei urume lala nga iri
siporia reria poinga mur. Nenge nei
henonou hot pengpengia ke iri te
eteia ute pele ero.
13 ✡Pe imem, ure hel lau lai ngana
nenge tetu teu nga emem ume ero,
mo palut laka rara ia ero. Mo palut
laka mana nga ume nenge NeHalang
tunge at nge imem ke mo poia, ke
emem ume nenge mo poia lange imo,
mo palut laka ia pule.
14 Pe nem mo palut laka sakilil
ero iange NeHalang nena ume nenge
tunge at nge imem hetala ngana nge
imo. Ke pomalam mo laia Kristus
nena helenga urana toto ngana nge
imo pe mo lohot la hali ero ol.
15 Ke mo palut laka nga ume nenge
NeHalang tunge at nge imem kela

✡ **10:2:** 1Ko 4:21 ✡ **10:4:** Epe 6:13-17 ✡ **10:8:** 2Ko 13:10 ✡ **10:13:** Rom 12:3

het nga hetala ngana nenge talue, pe
mopoi ke mange hana hel ero. Imo
letemo manmanna ngana pupuo lo
pe nga letemem, mo teke letemo ma-
manna ngana nem lape poia emem
ume nenge mo poia lange imo ke puo
ke palaungana toto.
16 Ke pomalam lape mo haliu hote
helenga urana toto ngana nga tuele
kina hel pule nge hot. Pe lemek ero
nge e tamu tote ume nei hetala ngana
nenge NeHalang talue iange lape mo
palut laka mana ia imem nga nena
ume nenge poia ke lohot nga kileng e
ke ulolo.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Mele nenge teke palut laka, palut
laka ia ume nenge Non Soke poia."
18 ✡Mele hel nenge iri siporia te
heto hekeke iri, NeHalang lape hile
hote iri. Pe iri nenge NeHalang heto
hekeke iri, iri mana lape tela nge Ne-
Halang.

11

Paulus Pe Iri Nenge Te Pallaka Ke Iri Hekulkulonga

1 Iau mutek ke e teke a longele iau
ke e poia helenga talero ngana e ke
pomanga a popoia nem lo.
2 ✡Iau letek ia imo ke halang ke
pomange NeHalang nge letena tau
tote imo. Imo apoi ke mange hei
malolong ngana e nenge lei ero kura
pe e teke e heleia imo lange Kristus i
toro ke emo ia.
3 ✡Iau e matau iange lape mele hel
te heporeke letemo ke a hile lemo
inga nenge a nanasia Kristus pe a
saleke nga kue e nge altoto ke po-
mange he Eua nge ilimo nenge etei
toto nga poinga nenge pallaklaka,
paut leke mene i nge nike.
4 ✡Iange imo a iech mana nge a lon-
gele hana nenge te pallaklaka halali
ke te haliu hote helenga hel nge altoto
nge Iesus, lala nge imo pe a longo
taua iri ke ueiuei mana. Pe imem
mo haliu hote helenga nenge pomam
lange imo ero. Pe ope pe helenga
urana toto ngana nenge a mene nge
iri nem altoto lochloch nga Ope pe
helenga urana toto ngana nenge a
mene nge imem.
5 ✡Pe iau e teke imem mo ele
haka toto nge hana nenge hana karia
pe "amo hekulkulonga manmanna
ngana nemur."
6 ✡Iri te haliu ngaria urana toto
nge iau. Pe iau letek matana ngana
nga helenga urana toto ngana, ele
haka toto nge iri. Imem mo henonou
hote ke kokoes lange imo ke ulolo
nga urelu lochloch ngana nenge mo
popoia.
7 ✡Iau etal sio mene iau pe etal heke
imo. Pe e haliu hote NeHalang nena
helenga urana toto ngana lange imo
pe e long haka uruna ero. Letemo ma
ke merei nga poinga nenge e poia nei,
poreke kai?
8 ✡Nga etue nenge eume luluch
nge imo e menmene umtutuna nga
NeHalang nena mata mur hel nge
altoto. Nem nakuna pomanga e
kemkeme nge iri ke e halaulaua imo.
9 Pe pule nga etue nenge etu luluch
nge imo, lek ute alpapa taua iau ero
pe e helete meena ia amoe ke halaua
iau ero toto. NeHalang nena hana
mur nga tuele kina nenge Mesatonia,
teat pe te tunge ure lochloch ngana
nenge mutek taua. Nga etue nemur
nenge lalo e poia ure meena ngana e
ke lohot nge imo ero toto, pe lape epoi
ke pomalam mana nga hoena pule.
10 Iau, Kristus nena helenga man-
manna toto ngana tuteu nge iau pe e
palut laka toto ia nena ume. Pe mele
pele nga kileng lochloch ngana nga
tuele kina nenge Akaia lape hele ele
iau ero toto.
11 Imo a teke lape mutek taua imo
ero ke pomalam e tang haka ha-
launga lange imo ero, ae? NeHalang
eteia ke iau mutek tau tote imo.
12 Pe iau lape epoi menmene ure

✡ **10:17:** Jer 9:24; 1Ko 1:31 ✡ **10:18:** 1Ko 4:4 ✡ **11:2:** Epe 5:26-27 ✡ **11:3:** Gen 3:4, 13 ✡ **11:4:** Kal 1:8-9 ✡ **11:5:** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11 ✡ **11:6:** 1Ko 2:1, 13 ✡ **11:7:** 1Ko 9:18 ✡ **11:8:** 2Ko 12:13; Pil 4:15-16

nenge e popoia heueu nei ke pomai koloi iange lemek ero "hekulkulonga hel nemur" nge te palut laka rara ke te heto hekeke iri. Iri te teke te lohot ke aria lala elle mana ke pomange imem, nga ure nemur nenge te palut rarara ia.

13 Hana nemur te channanga mana ke te teke iri hekulkulonga. Pe iri hekulkulonga ero toto. Pe te hulia iri siporia ke nakuria mange Kristus nena hekulkulonga mur toto.

14 Ure nem mallaha mana iange Satan pule hulia i sipona ke nakuna manga angkelo nenge at nge NeHalang.

15 Ke nenge teke Satan nena hana mur nenge te umume nge i te hulia iri siporia ke nakuria mange hana nenge te umume nge NeHalang, nem ute pele nge ta ruraia ero. Pe nga hoena NeHalang lape tunge aria melmelenga nenge purpure reria ume nenge te popoia.

Paulus Heleia Ana Melmelenga Mur

16 Lape etua tau mule lek helenga. Letemo metene nei ke nek, iau ak hauaua ero koi. Pe nenge teke a teke ak hauaua, iok a longele iau ke e heto haka polia iau pule ke mange hauaua kina nemur.

17 Pe nga etue nenge e heto hekeke iau e helele ke pomanga Non Soke lemene ngana ero, e helele ke pomanga non hauaua kina e toto.

18 Hana halang te nanasia poinga nenga ich nei ke te heto hekeke iri siporia, pe iau e teke epoi ke pomalam pule.

19 Imo nge lape letemo matana ngana elela toto lo iam, nenge ama la mana nge hauaua kina nemur mam!

20 Pe pule ngamo tano hit mene hana panenge te channanga ole mene imo pe te echia imo ke te teke apoi ke mai, pe te loloch ia lemo urelu mur pe tenau sio mene imo pe te tepele selle imo nga ramamo.

21 ✡E hele pengpeng lange imo, iau e meia iau iange nga etue nenge motu luluch nge imo, mo poia poinga e nge pomam lange imo ero toto.

Ke nenge teke mele ana seilil nge palut laka ke heto hekeke i, iau lape ak seilil ke e heto heke iau pule. (E hele ngak nei pomanga none nge ana hauaua.)

22 Te teke iri utar pamam, iri Hipru? Iau pule iau Hipru. Pe nenge teke reria nge Israel, iau pule lek nge Israel. Pe nenge teke te lohot nga mata nenge Apraham, iau pule e lohot nga mata nenge Apraham.

23 ✡Pe nenge teke iri Kristus nena hana mur nenge te umume nge i, iau Kristus nena non nenge e umume nge i pule, pe e urana toto nge iri iange eume ke kerkereng toto. (Lape e hele ke pomanga non hauaua kina e toto ke pomai.) Kokoes tetal teua iau nga tuele au ngana pe te palpalia iau ke e mete parpar.

24 ✡Pe lek hana mur pengpeng nge Iuta te nosia iau ke ak nosinga iri ana non kina elle pe analoch pe rahtele henel (39) pe tepoi he lime ia at nge iau.

25 ✡Pe hana nenge Rom te luke ak put palaungana pe te poia nge iau ke hemol. Pe mele hel te tamal hun paria iau nga um nga etue e. E hakaka nga imot pe ruach palchachia imot ke hemol pe emana nga ruach sana. Pe etue elle nga nenge ruach palchach hemol ia imot nem, e manmana nga ruach sana ke ak miliko e pe sinanga koana e.

26 ✡Nga etue nemur nenge ei rara ke e popoia lek ume, ure nemur te poia ure meena ngana ke lohot nge iau; Nga ech nge hotot pe nge kemenge kina mur pe nge lek kileng ngana Iuta mur pe nge hana lomonmona ngana mur pe nga tuele tana papalauna mur pe nga kileng nenge ana hehei pe hana halang ero pe nga ruach sana pe nge hehei pe hana nenge te channanga ke te teke iri Ne-

✡ **11:21:** Pil 3:5 ✡ **11:23:** Ume 16:23 ✡ **11:24:** Deu 25:3 ✡ **11:25:** Ume 14:19; 16:22 ✡ **11:26:** Ume 9:23; 14:5

Halang nena hana mur.
27 Pe pule kokoes kikik ero iange
eume ke kerkereng sakilil pe e ma-
mani ke nek ero manmana pe e ururi
pe e mete unune ech pe e ngau
ero manmana pe singik houou man-
mana iange lek hengeron halang ero.
28 Pe ure nemur mana ero. Nga
etue lochloch letek meena sakilil
iange nga lek ume nenge enau ele iri
mata mur.
29 E amneia ke letek meena nga
etue nenge mele losio nga letena
manmanna ngana. Pe nga etue
nenge mele poi taole mele ke poia
poinga poreke ngana, letek inin toto.
30 Ke nenge teke e palut laklaka ke e
heto hekeke iau sipok, e palut laklaka
nga ure nemur nenge te henonou
hote iau ke iau non nenge kikik ero.
31 Ta heto heke NeHalang nenge
Non Soke Iesus Temene ke koko pe I
eteia ke iau e pallaklaka ero.
32 ✡Nga etue nenge etu nge
Tamaskus non soke nenge umume
nge naungaala ana non nenge ene
Aretas teke laua iau. Ke pomalam
talue palpal hussu mur ke tenau ala
nga tuele tana palaungana neu ke te
laua iau.
33 Pe ero, NeHalang nena hana mur
hel tetal teua iau nga chasang pe te
hesio hot kome iau nga tuele tana
neu ana mapuo koana ngana pe e ua
sapele.

12

Paulus Nau Opene Ngana Pe Ana Melmelenga

1 Iau e palut laklaka pe e heto
hekeke iau kura pe poinga nei lape
poi hote ute pele nge urana ero.
Pe heueu lape e hele teu langa ure
nemur nenge enau opekia, pe ure
talkomkome ngana nemur nenge
Non Soke hemallaha hote at nge iau.
2 Iau e eteia Kristus nena none nge
NeHalang mene heke ke langa tapa
mol ngana nga lut toto. Pe ure nei
lohot ke ana hesinga iri analoch pe
henel kou la ke ulolo. Pe e eteia
ke nek ero, ana non la luluch nga
singina pule ma opene mana? Nenge
nei NeHalang i toro eteia.
3 Etua tau mule lek helenga: E eteia
ke nek ero, ana non la luluch nga
singina pule ma opene mana? Nenge
nei NeHalang i toro eteia.
4 Oe! NeHalang mene heke i lange
Paratiso pe longe helenga hel nge heo
ngana toto nge mele hanna tamia.
5 Pomalam e palut laka pe e heto
heke tote none nenge pomam. Pe
poinga nenge e heto heke iau sipok ke
pomai poreke. Urana nge e palut laka
pe e heto heke iau nge iau non nenge
kikik ero.
6 Pe nenge teke lemek ke e palut
laka, e palut laka ia ure nenge man-
manna pe halik mera rara mana ero.
E palut laka pe e heto heke menmene
iau ero, iange lemek ke e teke hehei
pe hana tenau urume iau nga urelu
nenge te naue nge e poia pe nga ure
nenge te longe nge e heleia.
7 ✡Ke NeHalang henonoua iau nga
ure nenge palaungana toto. Pe i eteia
ke lape e palut laka pe e heto heke iau
nga ure nem. Pomalam poia haleles
e ke lohot nge iau. Pe singik melmele
toto ia haleles nem ke pomanga Satan
nena none nge kulosia at ke palulu
hite iau.
8 Pe e hetalaulau lange Non Soke ke
hemol ke e teke poia haleles nei ke
het nge iau.
9 ✡Pe i hele at nge iau ke teke, “Lek
nekinga tu luluch nge iong ke ulolo.
Pe lek kerkerenga ume ke mallaha
toto nge iri nenge kikiria ero.” Ke
pomalam e iech pe e palut laka pe e
heto heke iau nge kikik ero, ke Kris-
tus tunge kikina ngana at nge iau.
10 Iau e popoia Kristus ana ume
pe e iech mana nga etue nenge kikik
ero, pe hana te poi porekreke iau
pe ure meena ngana halang te lo-
hotot nge iau. Iange nga etue ne-
mur nenge kikik ero, NeHalang nena
kerkerenga lohot ke mallaha toto nge
iau.

✡ **11:32:** Ume 9:23-25 ✡ **12:7:** Job 2:6 ✡ **12:9:** Pil 4:11-13 ✡ **12:11:** 2Ko 11:5

11 ✡Imo a poia iau ke e helele ke
pomanga none nge ana hauaua. Iau
none mana ke pomange imo pe e
ele haka toto nge hana nenge hana
karia pe “amo hekulkulonga man-
manna ngana nemur” pe pomerei a
hele urume iau ke iau non nenge po-
mam ero?!
12 ✡Nga etue nenge etu luluch nge
imo etal sio mene iau pe e poia
ume halang pe lek ume nemur te
henonou hote ke iau hekulkulonga
manmanna ngana toto. Epoi hote
merakulo mur pe lala mur pe urelu
nemur nenge te henonou hote NeHa-
lang nena kerkerenga.
13 ✡Iau lek poinga nenge e poia
lange iri mata hel e poia ke elle mana
lange imo pule. Pe ute elle mana
nge e poia ke meena lange imo ngana
laka nenge, a halaua iau nga umtu-
tuna unne e ero. Pe e teke letemo ia
iau nga nem.
14 Iok, heueu nei e teke ela ke e
lohot hemol ngana nge imo. Pe ela
nge imo ke a halaua iau nga umtu-
tuna ero iange ela ke e loloch ure nge
imo ero. Ela nge imo ke e teke a
tunge imo at nge iau. Aina kinkino
ngana aria ume nenge te tango rara
pe te tatalo ele ure mur ke te tunge
lange tetemeria mur pe tataria mur
ero. Tetemeria mur pe tataria mur
aria ume nenge te poia lange tuturia
mur laka nem.
15 Ke iau e iech mana nge e hesilia
lek urelu mur lange imo pe e tung
tote iau lange imo pule. Iau mutek
tau tote imo pe imo mutemo tau tote
iau pule ma ero?
16 Nenge nei mallaha mana. Iau
ela nge imo ke a halaua iau nga ute
e ero pe amo hel nge imo te teke e
channanga olole imo ke etak tettele
imo.
17 Pe e channanga ole imo ke
merei? Lape hana nenge e kulosia iri
lala nge imo nem, nge te channanga
olole imo kau? Ero le!
18 ✡Iau e toto hita lange Titus ke
e teke lange imo pe e kulosia tira e
ke koko nge i. Pe Titus la ke chan-
nanga ole imo, ae? Imo a eteia ke
Titus pe iau emem ume elle mana pe
Opepengpeng itoro i mukmuka nge
imem nga ume nem.
19 Eh, imo a teke lape mohas ia
alalaha nei ke mo hele alala emem
kai? Titik mur pe liliuk mur, imem
mo haliu hote Kristus nena helenga
nga i sipona lemene ngana pe mo
poia ure lochloch nga NeHalang
matana. Pe mo poia ke pomam ke
hekerkereng ia letemo manmanna
ngana.
20 Iau letek ia imo ke halang iange
nga etue nenge ela ke e lohot nge imo,
lape enau leke nge hehei pe hana
nenge lemek ero toto nge e naue iri pe
imo pule lape anau leke nge iau non
nenge lememo ero toto nge a naue.
Iau e matau iange lape e naue poinga
nemur nge te lohotot: Poinga nenge
ahun helel pe samo kekeke mele hel
pe letemo inin helel pe apal helel pe
a penpen helel pe a ngunngunu helel
pe a heto hekeke imo pe alas lele
helel.
21 ✡Pe letek ke e teke nga etue nenge
ela mule nge imo, lape ak Soke Ne-
Halang hemeia iau nga matamo. Pe
lape e tang ia hulua nenge te poipoi
poinga poreke ngana ke ulolo pe te
hulia reria poinga mur ero toto. Pe
heueu nei poinga poreke ngana mur
pe salaunga ana poinga pe poinga
nenge tema lululuch nge hehei loho-
tot kura.

13

Helenga Toto Nga Ure Poreke Ngana Hetala Ngana

1 ✡Iau lape e lohot nge imo ke hemol
ngana koi nei. Pe NeHalang nena he-
lenga nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke pomai, “Nenge teke mele i toro
hele hote mele nga poinga e, nena
helenga lape polpolenga mana. Pe
nenge teke hana nai ma mol te heleia
lape reria helenga meena ia.”

✡ **12:12:** Rom 15:19 ✡ **12:13:** 2Ko 11:9 ✡ **12:18:** 2Ko 8:6, 16-18 ✡ **12:21:** 2Ko 13:2 ✡ **13:1:** Deu 19:15; Mat 18:16; 1Ti 5:19

2 Iau e hele ke kerkereng toto lange
imo ke ulolo nga etue nenge e lohot
henai ngana nge imo ke e teke, lape
e poia ure meena ngana ke lohot nge
hehei pe hana nenge te popoi poinga
poreke ngana nge nike ke at heueu
nei pe hel pule. Pe heueu nei etu ke
kangkanga nge imo pe era heke mule
pe nga etue nenge ela lape e renge
mele ero.
3 E teke e heneue imo ke Kristus i
sipona hele hotot nga halik. Pe nga
etue nenge Kristus teke hetore imo ke
hepengia imo, i lape poia nga kikina
ngana pe maluch ole imo ero.
4 ✡I kikina ero nga etue nenge te
heon heke i nga manga toto. Nem
manmanna. Pe heueu nei tu ke
maulul nga NeHalang nena kerk-
erenga. Imem pule mopoi ke poma-
lam ke kikimem ero pe nga NeHa-
lang nena kerkerenga motu ke mo
maulul luluch nge Kristus. Pe lape
mo heneue imo nga NeHalang nena
kerkerenga ke mange Kristus.

5 ✡A amnei urume imo sipomo ke
nek mukam; letemo manmanna ma
ero? Pomerei? A amneia ke Iesus
Kristus kau tuteu nge imo mau?
6 Iau letek manmanna ke nga
hoena lape a eteia ke iau hekulku-
longa manmanna toto ngana.
7 Mo hetalaulau amo ke NeHalang
halaua imo ke a poia poinga poreke
ngana e ero. Pe mo hetalaulau ke
NeHalang poia imem ke nakumem
urana nga matamo ero. Nenge teke
hehei pe hana te teke imem hekulku-
longa manmanna toto ngana ero, ute
pele ia ero. Ure nenge palaungana
toto ngana laka nenge mo hetalaulau
amo ke a nanasia poinga nge peng-
peng.
8 Imem mo poia ume nenge halaua
helenga manmanna toto ngana ke
song, pe mo poia ume nenge poi ele
ero.
9 Pe nakuna nenge imem kikimem
ero koi pe imo kikimo ngamo halang
la. Nenge teke pomam iok, mo iech
mana pe mo hetalaulau amo ke a
pengpeng toto ol.
10 ✡Iau etu ke kangkanga pe ehas
ia alalaha nei lange imo iange huna
pomai koi: Nga etue nenge ela nge
imo, lemek ero nge emak hite imo
pe e heporeke imo nga kerkerenga
nenge Non Soke tunge nge iau. Pe
kerkerenga nem ana ume pomam
ero, ana ume laka nenge poia imo ke
ames ke kerkereng nga letemo man-
manna ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

11 Iok titik mur pe liliuk mur, e ee ia
imo malalom iange lek helenga hetet
lo. Pe e teke aume ke kerkereng pe a
lohot ke imo hehei pe hana nge peng-
peng. A nanasia lek helenga mur pe
(a longo ala hel) pe letemo elle pe atu
ke elle. Pe mutenga pe tunga nge nek
nge NeHalang lape tu luluch nge imo.
12 A sisa perimo nge imo elle pe elle
pe a poia nga NeHalang ene.
13 Pe NeHalang nena hana mur
lochloch nga lamai te hekule reria
iechinga lange imo.
14 E hetalaulau ke Non Soke Iesus
Kristus letena ia imo pe NeHalang
mutena taua imo pe Opepengpeng
tu ke sik teu toto nge imo lochloch.
Ngana laka lom.

✡ **13:4:** Pil 2:7-8 ✡ **13:5:** 1Ko 11:28 ✡ **13:10:** 2Ko 10:8

Kalasia
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kalasia Mur

1 Iau Paulus koi. Pe iau, Iesus nena hekulkulonga. Pe none mana henonou hote iau ke e rahite ume nei ero. Pe pule none mana kulosia iau ero. Iesus Kristus i sipona poia iau ke e rahite ume nei. Ana Non, Temere NeHalang hemaul heke mule I nga metenga.
2 Pe titik mur nenge leteria manmanna nge Iesus koi tetu luluch nge iau. Imem lochloch mo hekule alalaha nei lange imo NeHalang nena hana mur nge Kalasia.
3 Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe te hemaluche letemo ke ma ke elle.
4 ✡Temere NeHalang letena tuanin hote nike ke teke Tuna Iesus tunge i sipona ke mene mule ita nga rera poinga poreke ngana mur. Poia poinga nem ke hekerkerenga nenga etue poreke ngana nei rahit tote ita ero ol.
5 Pomalam ta heto hekeke NeHalang nga etue lochloch sapele. Manmanna.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge Manmanna

6 Iau e rura toto pe letek tuanin ke halang nga poinga nenge a poia nei, nenge ueiuei mana pe ahul rumemo ia NeHalang. Kristus letena ia imo ke mene mule imo ke ulolo. Pomalam NeHalang hetue imo ke tutuna mur ia imo. Pe pomere nenge ahul mule pe letemo manmanna nga "helenga urana ngana" e nge altoto?
7 ✡Pe "helenga urana ngana" panem manmanna ero? Hana hel tepoi heke mene helenga nemur iange te teke te hepiriu ele letemo nga Helenga Urana Toto Ngana nenge Kristus.
8 ✡Imem mo haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange imo. Pe nenge teke imem ma NeHalang nena angkelo e nga tapa, mo channanga manaia helenga e nge pomam, lape NeHalang tuachol ia at nge imem ke poreke toto!
9 Helenga mo heleia lange imo ke ulolo pe lape e hele mule pule. Nenge teke mele haliu hote helenga e nge altoto nga Helenga Urana Toto Ngana nenge a rahite lo, mele nem lape NeHalang chacharuch heke i nga oan.
10 ✡Heueu nei e teke e poia hehei pe hana ke leteria urana nge iau ero. E teke e poia NeHalang ke letena urana pe iech. Eh, imo letemo ma ke mere? A teke iau nge e popoia hehei pe hana ke te iech mana ia? Nenge teke e poia ke pomam lape Kristus nena non iau ero toto.

NeHalang Iua Paulus Ke Raite Nena Ume

11 ✡Titik mur pe liliuk mur, e teke e hele lange imo pengpeng. Helenga Urana Toto Ngana nenge e haliu hotote nei none nga ich nei olou heke mene ero.
12 Pe pule none mana tunge at nge iau ero pe hetoro iau ia ero pule. Iesus Kristus i sipona henonoua at nge iau.
13 ✡Iau Iuta pe etu ngak nge nike imo a eteia ke ulolo. E heparachrai ia NeHalang nena hana mur pe e hunune iri.
14 ✡Oe, nga etue nem iau e lohotot ke iau non nge urana nge Iuta mur lochloch nenge imem ul ke emem opo elle. Pe e nanas tau tote hotonga mur nenge lemem tete mur te hesio tele at nge imem.
15 ✡Nga NeHalang nena halaunga, henonou hote iau nga etue nenge etu nga hetak letena nike.
16 Pe I iech toto nge hemallaha hote Tuna at nge iau ke e haliu hote nena Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana lomomona ngana mur. Mele pele heleia ure nei at nge iau. NeHalang isipona hemallaha hote.

✡ **1:4:** Kal 2:20 ✡ **1:7:** Ume 15:1, 24 ✡ **1:8:** 1Ko 16:22 ✡ **1:10:** 1Te 2:4 ✡ **1:11:** Mat 16:17
✡ **1:13:** Ume 8:3 ✡ **1:14:** Ume 22:3 ✡ **1:15:** Isa 49:1; Kal 2:7

17 Pe iri nenge te rahit tele ume nei
nge iau pe tetu nge Ierusalem, ela ke
e esia iri ero pule. E lohaka mana
pe ela sapele nga tuele kina nenge
Arapia. Ke het pe ela mule nga tuele
tana nenge Tamaskus.
18 ✡Etu ke hesinga mol la ke het pe e
lohaka ke ela nge Ierusalem ke enau
tote Petrus. Enau tote i pe etu luluch
nge i ke etue iri analoch pe lime (15).
19 Pe nga lamau enau mene Ieims
i toro. Ieims nenge Non Soke tina.
Pe Iesus nena hekulkulonga mur hel
pule, e kolkol iri.
20 Pe e hele ke manmanna toto
lange imo nga NeHalang matana, ke
ure nemur nenge e hasas ia iri nei, e
pallaklaka imo ia ero.
21 ✡Ke het pe e lohaka ke ela nga
kileng nemur nenge Siria pe Silisia.
22 Pe NeHalang nena mata mur nge
Iutea nenge leteria manmanna nge
Kristus, te naue ramak ero kura.
23 Pe te longo mene pingak nge
song ke teke, “Non pa nenge hunune
ita nenge letera manmanna nem,
ngana pa i haliu hot mulmule He-
lenga Urana Toto Ngana lo. Nga tele
ngana heporeke mukam, pe nei ero
ol.”
24 Ke poinga nenge NeHalang poia
at nge iau neu, poia hehei pe hana ke
te heto haka tototo NeHalang ene.

2

Iesus Nena Hekulkulonga Mur Te Iech Nge Paulus.

1 ✡Iok, etu nge Silisia ke ak hesinga
iri analoch pe henel het pe imem nai
Parnapas mola mule nge Ierusalem.
Pe e mene Titus pule ke koko luluch
nge imem.
2 Ela nga lamau iange NeHalang
hele at nge iau ke teke ela. Pe nga
lamau, eare luluch nge hana pa-
palauna mur iri toro pe e hele urume
Helenga Urana Toto Ngana nem
nenge e haliu hotote ke ulolo lala nge
hana lomonmona mur. Iange lemek
ero nge ak ume nemur nenge eume
tettele pe nenge e umume ia nei hesil
sio mana ke lasus.
3 Pe Titus i non lomona ngana ia
iange i nena nge Krik pe iri te ririr
us ero. Pe hana papalauna nemur te
esia i nge koko nge iau pe te teke te
riria singina ol. Pe ero. Te ech taua
i ke te riria singina ero.
4 ✡E hele ia iri nemur iange hana
hel te chananga ke te teke titiria mur
ita, pe teteu at kome mana ke tetu
luluch nge ita, pe teute olounga nga
poinga nenge Iesus Kristus tunge at
nge ita ke ulolo. Nga nenge Iesus
i sipona mene hote ita ke tatu ke
tapoi tetele. Pe hana nemur te teke
te heloko teu mule ita langa hotonga
nike ngana nemur nenge chiu hit tote
ita.
5 Pe imem mo longo taua iri unne
ero toto, iange mo teke Helenga
Urana Toto Ngana tu ke manmanna
mana nge imo pe ute heporeke
letemo manmanna ngana ero.

6 Pe hana papalauna nemur, iri
siporia te longe lek helenga pe leteria
elle mana pe te hele ia helenga unne e
ero ol. (Nenge teke pingaria iuiu ma
pingaria iuiu ero, iau e teke ute pele
nga nem ero, iange NeHalang naue
ita ke ita elle mana.)
7 ✡Iri te hele ele iau ero. Tenau
urume ke NeHalang kulos ia iau
ke la e hele hote Helenga Urana
Toto Ngana nei nge hana lomon-
mona ngana mur. Pomalam mana
ke mange Petrus, nge la ke haliu hote
lala nge Iuta mur.
8 NeHalang tunge kerkerenga
lange Petrus ke i Iesus nena hekulku-
longa nenge lala nge Iuta mur. Pe iau
pule ke pomalam. NeHalang tunge
kerkerenga at nge iau ke iau Iesus
nena hekulkulonga nenge e lala nge
hana lomonmona ngana mur.
9 Ieims pe Petrus pe Ioanes, iri hana
papalauna nga NeHalang ana ume.
Pe iri te eteia ke NeHalang tunge ume
nei at nge iau. Pomalam te sisa peria
nge imem nai Parnapas. Pe te hele

✡ **1:18:** Ume 9:26-27 ✡ **1:21:** Ume 9:30 ✡ **2:1:** Ume 15:2 ✡ **2:4:** Kal 1:7; 5:1, 13 ✡ **2:7:** Ume 22:21

ke te teke imem nai mola ke mo ume
luluch nge hana lomonmona ngana
mur pe iri tela ke teume luluch nge
Iuta mur.
10 ✡Pe te hele at nge imem ke te teke
letemem metene iri nemur nenge re-
ria ure halang ero. Pe nem, i ure
palaungana nenge letek metene tet-
tele nike ke e teke e popoia.

Paulus Heleia Petrus Nge Antiok

11 Nga etue nenge Petrus at nge An-
tiok e heleia i nga matana pengpeng
iange i poia poinga hel nge pengpeng
ero.
12 ✡Nga etue nenge Ieims pekngana
mur te lohot nge Antiok ero kura,
Petrus la ke ngau lululuch nge hana
lomonmona ngana mur. Iok, teat ke
te puris ol pe Petrus matau sapele
pe tu ke kangkanga mule nge hana
lomonmona ngana nemur. Petrus
mataua iri iange iri Iuta. Pe pule iri
tokoninga mur toto nga us rir ngana.
13 Pe Iuta mur hel te koko taole nge
Petrus ke iri ul te poia poinga nem
nenge aria hengetau nachnai. Poma-
lam Parnapas nau taole nge iri pule.
14 Pe enau pe te nanasia Helenga
Urana Toto Ngana hele ngana ero.
Pomalam e heleia Petrus nga iri
lochloch ngana mataria ke e teke,
"Petrus, iong lem nge Iuta. Pe heueu
nei otu ke pomanga lem nge Iuta ero
toto. Otu ke pomange hana lomon-
mona ngana nemur. Pe pomerei
nenge o teke o echia hana lomon-
mona ngana nemur ke te nanasia
poinga nenge Iuta mur?
15 "Ita, tatara mur te hoe ita pe ita
Iuta mur nike. Pe ita hana lomon-
mona ngana mur ero. Hana nemur,
iri 'hana porekreke ngana mur' ia iri.
16 ✡Pe ita ta eteia ke kue elle mana
nge poia ita ke ta pengpeng nga Ne-
Halang matana. Ngana koi nenge
letera manmanna nge Iesus Kristus.
Pe nenge ta nanas tau tote hotonga
mur, kue nem poia ita ke ta peng-
peng nga NeHalang matana ero toto.
Ke pomalam, ita ul hana lomonmona
ngana mur, ita lochloch ta pengpeng
nga NeHalang matana nga kue elle
nem mana.
17 "Pe nga poinga nenge letera
manmanna pe ta nanas ia Kristus
lape tames hot mallaha mana ke
ita hana porekreke ngana mur, ke
mange hana lomonmona ngana ne-
mur. Ia Kristus mai I muka muleia
poinga poreke ngana mur kai? Ero
le!
18 Iange nenge teke e palchach sue
ute pe e hemes heke mule, hulua te
eteia nge e tamu tote hotonga pe iau
non poreke ngana ke ulolo.
19 Iange hotonga nem rahit tote
iau ero ol. Ke nga letek manmanna
ngana e mete luluch nge Kristus ke
ulolo. Pe NeHalang nauele etu ngak
ol.
20 ✡Ke iau sipok e maulul ero ol.
Kristus nenge tu teu nge iau koi
hemaul ia iau. Pe etu ke e maulul nga
singik nei iange letek manmanna nge
NeHalang Tuna. I lemene tau tote iau
pe tung heke i sipona ke mene mule
iau.
21 Pe ehul rumek ia NeHalang ero
iange letena poreke ngana palaun-
gana toto. Pe nenge teke hotonga
nemur te hemas mule ita ke ta peng-
peng nga NeHalang matana, Kristus
mete ngana nem lape luna ero toto!"

3

Kue Elle Mana Nenga Letera Manmanna Ngana

1 Imo Kalasia mur, amo hauaua
toto. Iesus Kristus mete ngana nga
manga toto nem, mo hemallaha hote
luna lange imo ke ulolo. Pe pomere
hana te channanga ia imo pe a nanas
mene iri?
2 E teke e onteia imo nga ute elle
mana: Imo mam a mene Opepeng-
peng ke merei? A mene kai nga
hotonga nemur nenge a nanasia iri
mai? Ero le! Imo a mene Opepeng-
peng iange a longe Helenga Urana
Toto Ngana pe letemo manmanna ia.

✡ **2:10:** Ume 11:29-30 ✡ **2:12:** Ume 11:3 ✡ **2:16:** Ume 15:10-11; Rom 3:20-28; Kal 3:11 ✡ **2:20:** Kal 1:4

3 Amo hauaua ngamo nem merei
toto? Opepengpeng talune ana ume
nge imo ke ulolo, ol pe a teke a heulo
hote ume nem nga imo sipomo lemo
kerkerenga?
4 Pe ure meena ngana nemur
nenge te lohot nge imo nem luna
palaungana toto la! Pe ngana kau
lape hesil sio mana ke lasus mau?
5 Imo nem, NeHalang tunge
Opepengpeng pe poia merakulo mur
ke te lohotot nga tunangamo. Pe
pomerei nenge poia mai? Poia kai
nga hotonga nemur nenge a nanasia
iri mai? Ero nike! Poia nge imo iange
letemo manmanna nga Helenga
Urana Toto Ngana nenge a longe.

6 ✡Anau lange Apraham. "Apra-
ham letena manmanna toto nge Ne-
Halang, pomalam NeHalang hetue i
ke i non nge pengpeng."
7 Iok, a eteia nei ke nek ol: Apra-
ham tutuna mur laka iri lochloch
ngana nenge leteria manmanna.
8 ✡Pe NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, helelia ure
nemur nge lape te lohot. Nenge teke,
NeHalang lape hemas mule hana
lomonmona ngana mur pule ke te
pengpeng nga matana iange leteria
manmanna. Pe NeHalang hele hot
tele Helenga Urana Toto Ngana nem
lange Apraham ke teke, "Nge iong
mana lape E pete hulua lochloch
ngana nga ich."
9 Ke hulua lochloch ngana nenge
leteria manmanna, NeHalang pete
luluche iri nge Apraham. Iange Apra-
ham i lete manmanna ngana ana non
ia.

10 ✡Pe iri lochloch ngana nenge te
teke te hemas mule iri siporia nga ho-
tonga mur, NeHalang lape tuacholia
ke poreke toto lange iri. Iange NeHa-
lang nena helenga mur nenge tehas
sue iri ke ulolo, hele ke teke, "Ho-
tonga mur tema sio ke ulolo, pe mele
hel nenge te longo tau lochloche ero
NeHalang lape tuacholia ke poreke
toto lange iri."
11 ✡Pe i mallaha mana ke mele
nenge teke nanas tau mene hotonga
mur, lape lohot ke pengpeng nga Ne-
Halang matana ero toto. Iange "Hana
nenge leteria manmanna mana lape
tetu ke te pengpeng nga NeHalang
matana."
12 ✡Ke Hotonga huna nga lete man-
manna ngana ero. Iange Hotonga
hele ke teke, "Mele nenge nanas taua
Hotonga mur lape tu ke maulul."
13 ✡Ke hotonga ngingina mur koi
ita, ke NeHalang lape tuacholia ke
poreke at nge ita. Pe ero. Iange Kris-
tus ol hot mule ita pe mene murra ke
ulolo. Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"NeHalang letena inin ngana lape sio
ke poreke toto nge iri nenge te heon
heke iri nga manga toto."
14 Ke nga poinga nenge Iesus
poia nem, lape NeHalang pete hana
lomonmona ngana mur ke pomanga
nena helenga kerkereng ngana
nenge tunge lange Apraham. Pe ita
lochloch ngana nenge letera man-
manna lape ta mene Opepengpeng
nenge Iesus Kristus helele ia.

Hotonga Mur Pe Helenga Kerkereng Ngana

15 Titik mur pe liliuk mur, lape e
heleia ure nemur nenge lohotot nge
ita ke kokoes, ke e hemallaha hote
utar nenge e teke e heleleia: Nenge
teke hana nai te talue reria helenga
tomunga hel ana helenga e, mele pele
heta mule ero pe tal heke mule unne
la ero ol.
16 ✡Pe nga nei NeHalang poia he-
lenga kerkereng ngana nemur lange
Apraham pe Apraham nette e. Ke
Alalaha nem heleleia Apraham na
tete mur ero. Apraham na tete mur
tang ngana pomanga iri hulua. Pe
nei ero. Hele mene Apraham nette pe
tang ngana pomanga mele elle mana.
Ke Alalaha nem helele ia laka Iesus.
17 ✡Pe ure nenge e teke e helele ia,
ngana koi nei: Nge nike NeHalang

✡ **3:6:** Gen 15:6 ✡ **3:8:** Gen 12:3; Rom 4:3, 16 ✡ **3:10:** Deu 27:26 ✡ **3:11:** Hab 2:4; Kal 2:16
✡ **3:12:** Lev 18:5 ✡ **3:13:** Deu 21:23; Rom 8:3 ✡ **3:16:** Gen 12:7 ✡ **3:17:** Exo 12:40

hele talue nena helenga tomunga hel ana helenga nem. Pe nga hoena, hesinga iri ana non kina analoch iri nai pe ana non kina pe analoch (430) het pe hotonga nemur te lohot ol. Pe hotonga nemur te chatoa NeHalang na helenga kerkereng ngana nem pe te saua ke lasus ero toto.

18 ✡Iange nenge teke hotonga nemur nakuria nge te halaua ita ke ta mene maulinga nge koko, lape helenga kerkereng ngana nem lasus. Pe nei ero. Iange nga NeHalang nena poinga urana ngana mana, tung sue helenga kerkereng ngana nem lange Apraham.

19 ✡Hotonga nemur talhot rume mene iri ol, pe aria ume utar? Aria ume laka nenge: Lape te hemallaha hote hehei pe hana reria poinga poreke ngana mur. Pe lape iri siporia te naue pe te amnei urume ke la het nga etue nenge helenga kerkereng ngana nem, nganangana lohot ia. Nenge Iesus i sipona lape at. Nga etue nenge NeHalang tung sue hotonga nemur, hekule angkelo mur ke te heleia lange Moses nenge tu nga NeHalang pe hana mur tunangaria.

20 Nga etue nenge NeHalang poia helenga kerkereng ngana nem lange Apraham, mele e nge tu nga iri nai tunangaria ero. Iange mele nenge tu nga tunangana umume nge hana nai. Pe nei ero, NeHalang poia nge Isipona.

21 ✡Ke pomerei ol? Hotonga hele ke teke NeHalang na helenga kerkereng ngana nem lasus kai? Ero le! Iange nenge teke hotonga e nakuna nge tunge maulinga lape ta pengpeng nga NeHalang matana nga hotonga nem nenge ta nanasia.

22 Pe nei ero. Iange NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, poinga poreke ngana hesum hite hulua lochloch ngana nga ich nei ke tehet. Pe nga lete manmanna ngana mana, NeHalang tung sue helenga kerkereng ngana nem. Ke pomalam iri nenge leteria manmanna nge Iesus Kristus lape te mene ure nenge NeHalang hele sue lange Apraham.

23 ✡Nga etue nenge lete manmanna ngana nei lohot ero kura, hotonga nem chiu it tote ita. Pe tak ele mene ita ke la het nga etue nenge lete manmanna ngana nem lohot nga mallaha.

24 ✡Pe hotonga nem poi ke pomanga ara hetoronga nenge nauele ita. Pe nga etue nenge Kristus at, hotonga nem hei tele ita ke tala sapele nge Kristus pe letera manmanna nge I. Ke pomalam lape NeHalang mene mule ita nga letera manmanna ngara nem.

25 Pe heueu nei, letera manmanna ngara nem, lohot nga mallaha ke ulolo. Pe hotonga nem rahite ita ero ol.

NeHalang Tutuna Mur

26 ✡Pe NeHalang tutuna mur imo lochloch iange letemo manmanna nge Iesus Kristus.

27 ✡Pe imo lochloch nenge a mene henuninga nge Kristus, atu ke a pomange Kristus toto lo.

28 ✡Pe a al mata rara ero ol, iange Iuta mur pe Krik mur pe iri nenge te umume nge mele hel pe iri nenge tetu ke tepoi tetele pe hehei pe hana, imo lochloch ngana nem, atu luluch nge Iesus Kristus ke imo elle mana.

29 ✡Pe Apraham na tete mur imo iange Kristus nena hana mur imo. Pe lape a mene ure lochloch ngana nenge NeHalang heleia, nga nena helenga kerkereng ngana nenge tung sue lange Apraham.

4

1 Ure nenge e helele ia ngana koi nei: Mele sune lape mene lochloche temene nena ure mur. Pe lape i non palaungana pe nauele ure lochloch. Pe nga etue nenge i kino kura, ele

✡ **3:18:** Rom 4:14 ✡ **3:19:** Ume 7:38; Rom 5:20 ✡ **3:21:** Rom 8:2-4 ✡ **3:23:** Kal 4:3 ✡ **3:24:** Rom 10:4 ✡ **3:26:** Ioa 1:12 ✡ **3:27:** Rom 6:3 ✡ **3:28:** Rom 10:12 ✡ **3:29:** Rom 4:13

haka nge mele nenge umume nge none ero.
2 Iange hana nenge tenau elele i pe hana papalauna mur lape tenau ele mene i ke la het nga etue nenge temene talue.
3 ✡Nga tele ngana ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.
4 ✡Pe heueu nei ero ol. Iange nga ana etue pengpeng nenge NeHalang talue nike, kulosia tuna ke at. Hei e nga ich nei hoe I. Pe hotonga nemur tenau ele I ke I nanas tau tote. Pe ita pule tapoi ke pomalam. Ita kinkino pe ta mene hengetoro nga hotonga nemur nga ich nei, nenge chiu hit tote ita.
5 Pe at ngana nem, at ke ol hot mule iri nenge hotonga chiu hite iri. Ke pomalam lape ta lohot ke NeHalang tutuna mur ita.
6 ✡Pe imo, NeHalang tutuna mur imo. Ke ngana laka nenge kulosia Tuna Opene ke at tu teu nga letera pe ta heto ke ta teke, "Temek."
7 Ke iong pomanga mele nenge umume nge none ero ol. Iong, NeHalang tuna iong ke ulolo, pomalam lape o mene ure lochloch ngana nenge heleia nga nena helenga kerkereng ngana nem.

Paulus Letena Toto Ia Kalasia Mur

8 Nga tele ngana a eteia NeHalang ero pe a ume pulut mana nge aetapuna hel, nenge Nehalang toto ngana ia iri ero.
9 Pe heueu nei a etei tote NeHalang lo, nem pe e teke NeHalang hetue imo ke tutuna mur imo ke ulolo. Pe pomerei toto nenge ahul mule ke la a heila teu mule imo nga ure makuk leilei ngana mur pe hotonga porekreke ngana mur nga ich nei? A teke la ure nemur te chiu hit mule imo pullo?
10 ✡Imo a iech elele etue papalauna mur pe teio mur pe hesinga mur pe etue e talun ngana ke langa het ngana!
11 Pe iau, e matau iange kikik ngak nenge e ume lululuchia nge imo lape hesil sio mana.
12 Titik mur pe liliuk mur, e teke apoi ke mange iau. Iange ure nenge lohotot nge imo nem, iau e amneia ke ulolo. A poia ute pele nge heporeke iau ero.
13 Imo a eteia ke ulolo. Nga tele ngana toto singik haleles pe ela ke e haliu hote Helenga Urana Toto Ngana nge imo.
14 Pe ak haleles nem poi ke manga ollakanga nenge teke olleke imo. Pe imo a hira ele iau ero. Mutemo tau mene iau pe a mene iau ke pomalaka nga iau NeHalang nena angkelo e. Nem pe pomalaka nga iau Iesus Kristus i sipona,
15 pe a iech ele tote iau. Nga etue nem a unele ute nge iau ero toto. Pe rera iechinga nemur mai ngaria ol? Nenge teke nakumo, lape asul hote matamo mur pe a tunge iri at nge iau.
16 Heueu nei lape lek matana luluch nge imo ol, iange e heleia helenga nge manmanna. Ae?
17 Hana ana mata nemur teume ke kikiria toto ke tepoi ole imo ke a nanasia iri. Pe te poia nga leteria poreke ngana. Pe te teke te heporeke ra kilanga urana ngana nei. Tepoi ke pomam iange te teke a heto hekeke iri.
18 Nenge teke hana te poia imo ke pomam, urana nge te poia ke kokoes nga leteria urana ngana. Nga etue nenge etu luluch nge imo pe nga etue nenge iau ero hatalia imo.
19 Auo! Tutuk mur, a poia iau ke e amneia melmelenga pullo! Melmelenga nei pomalaka nga heie nge tuna sechia i ke teke hohoho. Pe melmelenga nem lape tu nge iau ke la het nga etue nenge a nanas tau tote Kristus nena poinga mur.
20 Toinge ute pele ul mene iau ke la etu luluch nge imo heueu nei, ke poia ia ure nemur nenge e heleia iri nei. Iange etu pe letek tuanin rara sakilil ia imo.

✡ **4:3:** Kol 2:20 ✡ **4:4:** Ioa 1:14; Rom 1:3 ✡ **4:6:** Rom 8:15-17 ✡ **4:10:** Rom 14:5; Kol 2:16

Helenga Opene Nge Heka Pe Sara

21 Iok, e teke e onteia imo nenge a
teke a nanas taua hotonga mur: Imo
mam a longe hotonga hele ngana ero
kai?
22 ✡Hotonga hele ke teke, Apraham
tutuna mur iri nai. Tuna elle nge
hei nenge umume nge iri pe tuna e
pule nge nehei nenge tu ke poi tetele
mana.
23 ✡Pe tuna nenge hei nenge
umume nge iri neu, tehoe i iange
te nanasia poinga nenga leinga. Pe
tuna nenge nehei nenge tu ke poi
tetele mana nem, tehoe i ke nanasia
helenga kerkereng ngana.
24 Nananga nei luna la ke mai koi:
Hehei nai nem te pomanga Helenga
Tomunga Hel iri nai. Elle at nga hen-
gene nenge Sinai pe hoe tutuna mur
nenge hotonga chiu hit mene iri ke te
nanas tau mene. Ke hei nenge Heka i
pomanga hengene nem.
25 Pe hengene nenge Sinai tu nga
tuele kina nenge Arapia, pe mes ke
henonoua kilenge nenge Ierusalem
heueu ana nei. Iange hehei pe hana
nga kileng nem, hotonga chiu hit
mene iri ke te mana teu toto nga ene.
26 ✡Pe Ierusalem nenge tu nga lut
nga tapa, tu ke poi tetele mana. Pe i
tara toto ngana ia.
27 ✡Iange hasinga nenge manga Ne-
Halang nena alalaha hele ke teke:
"Iong hei nenge omes tamane
pe ohoe tum e ero, o iech toto ol.
Iong hei nenge o amneia melmelenga
e nga hohonga ero,
o tang hote lem iechinga.
Iange hei nenge tu mana
lape tutuna mur iri halang toto
nge hei nenge tu luluch nge ene."
28 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, imo
NeHalang tutuna mur imo ke mange
Isak. Nem nanas urume NeHalang
nena helenga kerkereng ngana.
29 ✡Pe kol nenge tehoe i nga poinga
nenga leinga, poi matana lala nge kol
nenge tehoe i nga kerkerenga nenga
Opepengpeng. Ke poinga nem ngana
koi lohotot nge ita heueu nei.
30 Pe NeHalang na alalaha hele ke
mere pule? Hele ke teke, "O kulosia
hei nenge umume nge imo nem, iri
nai tuna ke tela nga kileng unne.
Iange tuna nem lape mene temene
nena ure mur hele ero. Pe hei nenge
tu ke poi tetele nem, tuna itoro lape
mene lochloche temene nena urelu
mur."
31 Ke titik mur pe liliuk mur, hei
nenge tu ke poi tetele mana nem,
tutuna mur koi ita. Pe hei nenge
umume mana nem, tutuna mur ita
ero.

5

Nge Iesus Mana Lape Tatu Ke Tapoi Tetele

1 Iok, ute pele nge chiu ele ita ero
ol iange Kristus i sipona mene hote
ita ke ulolo. Pomalam tatu ke ta poi
tetele mana ol. Ol pe ames ke kerk-
ereng pe a longo tau pulute hana hel
ero. Iange lape a heloko teu mule ita
ke la aume mule nge iri pule.
2 A longo ke nek! Iau Paulus koi
e helele nei: Nenge teke atal teu lu-
luche imo ke te riria singimo, ume
nenge Kristus poia nem lape halaua
imo ero toto.
3 Pe lek helenga kerkereng ngana
koi, iong non tei nenge ola ke te riria
singim, urana nge o nanas tau tote
hotonga lochloch ngana ol.
4 Amo hel te teke a nanas mene ho-
tonga mur, iange te teke poia imo ke
a pengpeng nga NeHalang matana.
Nenge teke a poia poinga nem arir
hote imo nge Kristus ke ulolo pe a hile
NeHalang letena poreke ngana.
5 Pe ita, nga Opepengpeng nena
kerkerenga, letera manmanna nge
NeHalang pe tatu ke ta kulele mene I
nge lape hetue ita ke ita hana nenge
pengpeng nga matana.
6 ✡Pe ita, nenge teke ta nanasia
Kristus, poinga pa nenge ta ririr us
pe nenge tarir us erochro ute pele

✡ **4:22:** Gen 16:15; 21:2 ✡ **4:23:** Rom 9:7-9 ✡ **4:26:** Hip 12:22; Hem 21:2, 10 ✡ **4:27:** Isa 54:1
✡ **4:28:** Gen 15:4-5; Rom 9:7 ✡ **4:29:** Gen 21:9-10; Ioa 8:35 ✡ **5:6:** 1Ko 7:19; Kal 6:15

ia ero. Ure nenge palaungana toto
ngana laka letera manmanna ngana
lo. Iange poi heke ita ke letera
porekeia pekngara mur.
7 Nga tele ngana a nanasia Kristus
ke nek mana pe heueu nei ero ol! Itei
nenge tamo ele mule imo pe poia imo
ke a saleke rara? Mele nem poia imo
ke a longo taua helenga manmanna
ngana ero ol!
8 Mele nenge poia imo ke a saua
letemo manmanna ngana nem, at
nge Non nenge hesilei hote imo ero.
9 ✡Anau ala amo ke nek. Ure nenge
lohotot nem, pomalaka nga is unne
sune mana nge tetal teua langa beret
itach ngana, pe is nem poia beret
lochloch ke puo haka sapele.
10 ✡Pe iau letek manmanna toto nge
Non Soke ke a tung teua imo langa
ure nemur ero. Pe mele nge het-
akinkine imo nem, e eteia i ero. Pe
lape NeHalang tuachol ia lange i ke
poreke toto.
11 Titik mur pe liliuk mur, hana hel
te teke e hetottoro ke pomai, "Nenge
teke tarir us ero ta pengpeng nga
NeHalang matana ero." Pe nem ero.
Nenge teke e hetottoro ke pomam,
pomere toto nge ure meena ngana
mur te lohotot nge iau kura? Pe
nenge teke reria helenga nem man-
manna, lape lek hengetoro nenga
Kristus ana manga toto, poi ngarang
mur ia iri ero ol.
12 Iau lemek toto ke hana nenge
te hetakinkine imo nem, terir hote
huria ke te lasus lochloch!

Maulinga Ke Koko Nga Opepeng-peng

13 ✡Pe titik mur, NeHalang iua imo
ke ulolo, ke apoi tetele mana ol. Ol pe
lape apoi ke mere ol? A teke a poia
singimo ke iech mana nga poinga
poreke ngana mur? Apoi ke mam
ero! A poia poinga nenge pomai koi:
Mutemo taua pekngamo mur pe a
halaua iri.
14 ✡NeHalang tunge hotonga e nge
palaungana toto. Pe nenge teke
ta longo taua hotonga elle nem, ta
longo taua hotonga lochloch ngana
ke ulolo. Ana hotonga, ngana koi
nei: "Mutem taua pekngam mur ke
pomanga mutem taua iong sipom."
15 Pe a nauala amo ke nek. Iange
nenge teke a poi susun helel, lape
ahun parai mule imo ke ahet.
16 Ke pomalam e hele ke e teke, a
longia Opepengpeng ke halaua imo
nga ai ngamo ke lape a nanasia ure
poreke ngana nenge singimo lemene
tautaua ero ol.
17 ✡Iange Opepengpeng lemene
ero toto ia poinga poreke ngana
mur nenge singira lemene tau-
taua. Pe ita singira lemene tautaua
poinga poreke ngana mur nenge
Opepengpeng lemene ero toto ia. Ke
hunelinga nei tu nga letera ke ulolo,
pomalam tai nga lemere ngana ero
ol.
18 Ke nenge teke o nanas tau mene
Opepengpeng lemene ngana, lape
hotonga nem nauele iong ero ol.
19 ✡Pe poinga poreke ngana nenge
singira lemene tautaua, ngaria koi
nemur. Poinga nenge: hehei pe hana
tema lululuch nge hehei pe hana
nenge eria pe reehei mur ia ero, pe
kol e pe e mele mataria ach tau helel,
pe salaunga ana poinga mur,
20 pe ta heto hekeke aetapuna mur,
pe achunga, pe hunelinga, pe lete
inin ngana, pe sara keke ngana mur
pe letera inin haka manmana, pe
letera ia melehel ero, pe talas helel,
21 pe ta musmus, pe ta inin ke
ara hauaua, pe tapeu lil helel, pe
ure hel pule nenge pomau. E hele
ke kerkereng lange imo ke ulolo, pe
lape e hele ke kerkereng toto lange
imo pule: Mele nenge nanas tau
menmene poinga nemur, lape teu
langa NeHalang nena naualanga pe
nekinga ero toto.
22 Pe Opepengpeng, ana ume
nganangana mur koi nemur. Nenge:
Mutera tautaua pekngara mur, pe ta
iechech, pe tatu ke letera ma ke elle,

✡ **5:9:** 1Ko 5:6 ✡ **5:10:** 2Ko 11:15; Kal 1:7 ✡ **5:13:** 1Pi 2:16 ✡ **5:14:** Lev 19:18; Rom 13:9 ✡ **5:17:** Rom 7:15-23 ✡ **5:19:** 1Ko 6:9-10

pe ra melei tana ero nga etue nenge
ure meena ngana lohotot, pe tanek
hel ita, pe tapoi ke urana pe ta halau
hel, pe ta poia poinga mur nge poia
hehei pe hana ke saria kikina nge ita.
23 Pe tatal sue ita ke tatu ke nek
manmana, pe ta hepengia tai ngara
mur ke nek. Poinga mur nenge po-
mam hotonga pele heo ele ero.
24 ✡Iri nenge te nanasia Kristus,
tehul rumeria ia poinga poreke
ngana mur nenge singiria lemene
tautaua.
25 Opepengpeng tu teu nge ita pe
hemaulia ita, pomalam tai ke ta
nanas mene lemene ngana ol.
26 ✡Tatal heke ita ero pe ta helete
inin hel ero pe ta musmus pe sara
keke hel ero.

6

A Halaua Pekngamo Mur Nga Ure Meena Ngana Mur

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur, nenge
teke a naue mele nge poia poinga
poreke ngana, imo nenge Opepeng-
peng ume lululuch nge imo a hemas
mule i ke nek. Pe imo a nauala amo ke
nek pule; iange lape poinga poreke
ngana nem lohot nge imo pule.
2 ✡Nenge teke a halaua pekngamo
mur nga ure meena ngana mur, a
nanas tau tote hotonga nenge Kris-
tus.
3 Nenge teke mele letena ke teke
i palaungana, pe manmanna ke i
palaungana ero, mele nem chan-
nanga mule i ke ulolo.
4 Imo elle pe elle anau teu la mule
nga lemo poinga mur ke nek toto, pe
a totoia langa mele hel reria poinga
ero. Pomalam lape mele nem iech
toto nga i sipona nena poinga mur.
5 ✡Ke imo elle pe elle a takiskisia
ana melmelenga mur.
6 ✡Mele nenge te hetore i nga Ne-
Halang nena helenga, urana nge tu-
acholia nga nena ure urana ngana
mur lochloch lange ana hetoronga.
7 ✡A chananga mule imo ero. Iange
mele pele nakuna nge channanga ia
NeHalang ero toto. Ngaunga utar
alona nenge otue, lape o lulu mule
ngaunga nem mule.
8 Pe mele nenge tutua ke heiech
mene singina lape lulu hote metenga.
Pe mele nenge tutua ke heiech
ia Opepengpeng, lape lulu hote
maulinga ke koko.
9 Ke ra melei tana taua poinga
urana ngana mur nenge ta popoia
ero. Nenge teke ra melei tana ero,
lape ta lulu hote maulinga ke koko
nga ana etue pengpeng.
10 Ke nenge teke o esia neingam
e nem nge poi ke merechre, o ha-
laulaua i. Pe apoi ke urana toto lange
pekngamo mur, nenge imo ul ames
ke elle nga letemo manmanna ngana
mur.

Helenga Hetala Ngana Pe Apalanga

11 A naue lo? Iau sipok e hasas ia
alalaha nei nga perik. Pe ehas ngak
nei e poia ke papalauna koi!
12 Iri nemur nenge te heto hekeke
iri pe te palut rarara, iri laka te
echechia imo ke te teke te ririria
singimo. Te poia poinga nei iange te
mataua Iuta mur nge lape te hune iri
iange leteria manmanna nga Kristus
ana manga toto.
13 Pe hana nenge te riria iri te nana-
sia hotonga mur ero toto. Pe muteria
toto ke te teke te riria imo pule. Pe
nenge teke a longo taua iri ke a nana-
sia iri, hana nemur lape te palut laka
rara pe te heto heke tote iri.
14 Pe iau, e palut laka rara nga ute
pele nge pomam ero toto. E palut
laka pe e heto heke tote ara Non
Soke, Iesus Kristus nge mete nga ana
manga toto. Nga Iesus ana manga
toto letek metene poinga nemur nga
ich nei ero ol. Ke epoi ke pomanga
none nenge mete ke hile ure lochloch
ngana nga ich nei.
15 ✡Nenge teke te riria singim pe
nenge teke te riria singim ero, nem

✡ **5:24:** Rom 6:6; Kol 3:5 ✡ **5:26:** Pil 2:3 ✡ **6:1:** Mat 18:15 ✡ **6:2:** Rom 15:1 ✡ **6:5:** Rom 14:12
✡ **6:6:** 1Ko 9:11, 14 ✡ **6:7:** Rom 8:13 ✡ **6:15:** Kal 5:6; 2Ko 5:17

ute pele ero. Ure nenge palaungana
toto ngana laka nenge NeHalang poia
ita ke ita heueu ngana mule.
16 Iri lochloch ngana nenge te
nanasia hotonga nei, leteria sio iange
lape NeHalang letena porekeia iri
pe mene luluche iri nge Israel mur.
Israel nemur nenge NeHalang nena
hana mur toto ia iri.
17 ✡Iok, nga lek helenga hetala
ngana e teke, lemek ero nge none
poi mule ure meena ngana e ke lohot
nge iau ol. Iange chanchan munna
nemur nga singik henonou hot peng-
pengia ke iau Iesus nena non toto.
18 Titik mur pe liliuk mur, ara
Non Soke Iesus Kristus letena poreke
ngana lape tu luluch nge imo nga
opemo mur. Manmanna.

✡ **6:17:** 2Ko 4:10

Epeses
Alalaha Nenge Paulus Hassia Lange Epeses Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene ngana e lohot ke iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo NeHalang nena hana mur nge Epeses nenge te nanas tau tote Iesus Kristus.

2 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria urana ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

NeHalang Lape Tunge Ure Urana Ngana Mur Nga Tapa At Nge Ita

3 ✡Ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. Nge Kristus mana NeHalang tung lochloche ure urana ngana mur nga Opepengpeng nenga tapa at nge ita.

4 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hote ita ke nena hana mur nge pengpeng pe naue rera poinga poreke ngana e ero toto. I mutena taua ita

5 ✡pomalam hesilei hote ita nge nike ke tutuna mur ita nga ume nenge Iesus Kristus poia. Pe ure nem lohot ke pomam ke nanas mene NeHalang lemene ngana nenge iech toto nge poia.

6 Ta heto heke NeHalang nge poi hote kue urana ngana nenge poia ita ke tatu ke nek nga nenge tung mene Tuna nenge mutena taua, at nge ita.

7 ✡Iange Kristus lome ita nga eina nga metengana pe saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto. Pe nekinga nenge NeHalang poia nem i ure nenge palaungana toto

8 nenge hile hot lochloche letena at nge ita nga letena tuanin ngana pe letena matana ngana urana toto ngana.

9 ✡NeHalang iech toto nge poia ke pomai nga nenge hemallaha hote letena tuanin ngana nenge talkomkome at nge ita, nenge lape heulo hote nga ume nenge Kristus poia.

10 ✡NeHalang teke poia letena tuanin ngana nem ke lohot nga etue nenge i sipona talue nenge lape poia ure lochloch ngana nga ich pe nga tapa ke te eukirau pe tenau haka aria soke nge Kristus.

11 ✡Ure lochloch ngana te lohot ke pomanga NeHalang letena tuanin hot ngana ia. Ke nge Kristus mana NeHalang hesilei hote ita ke nena hana mur ita nga nena ume. Pe poia ke nanasia utar nenge letena matana hote ke teke poia nga talun ngana nike.

12 Poia ke pomam ke imem nenge mo kulelele Kristus tala nike, mo heto heke NeHalang nena hemalmalinga nge palaungana toto.

13 Pe imo Epeses mur pule a longe helenga manmanna ngana nga helenga urana toto ngana nenge NeHalang lape mene mule imo pe letemo manmanna nge Kristus. Nga etue nenge letemo manmanna, NeHalang heilangaia imo ke cholo ele imo ke nena hana mur imo. Ngana laka Opepengpeng nenge hele talaia ke teke tunge lange imo.

14 ✡Pe Opepengpeng nem i lala nenge heilangia ure nenge lape ta mene, nenge NeHalang heleia ke teke tunge lange nena hana mur. Ke nem hekerkereng ia letera nenge i lape mene nena hana mur ita ke ta heto heke i NeHalang nenge urana toto.

Paulus Nena Hetalaulaunga

15 Ke pomalam nga etue nenge e longe imo nge letemo manmanna nge Non Soke Iesus pe mutemo taua NeHalang nena hana mur,

16 e hele urana lange NeHalang ke kokoes mana ia imo, pe letek metene

✡ **1:1:** Ume 18:19-21; 19:1 ✡ **1:3:** Epe 2:6 ✡ **1:4:** Ioa 15:16 ✡ **1:5:** Ioa 1:12 ✡ **1:7:** Epe 2:7; Kol 1:14 ✡ **1:9:** Rom 16:25 ✡ **1:10:** Kol 1:16, 20 ✡ **1:11:** Rom 8:28-29 ✡ **1:14:** 2Ko 1:22 ✡ **1:17:** Kol 1:9

imo ke e hetalaulau amo lala nge Ne-
Halang.
17 ✡E hetalaulau amo ke NeHalang
nenge ara Non Soke Iesus ana Palau
pe Temere nenge urana toto tunge
lete matana ngana nenga Opepeng-
peng lange imo ke a etei tote NeHa-
lang.
18 Pe e hetalaulau amo pule
ke NeHalang poia letemo matana
ngana mur ke tualeme ke pomanga
lemenge ke a eteia ure nenge iu imo
ia pe a kulkulele. Ngana laka ure
urana ngana mur nenge heleia ke
teke tunge lange nena hana mur.
19 ✡Pe e hetalaulau amo ke a eteia
NeHalang nena kerkerenga kikina
ngana palaungana, nenge umume
nge ita nenge letera manmanna.
Kerkerengnga nem pomalaka nga
kikina ngana nenge palaungana toto,
20 ✡nenge poia ke hemaul heke
mule Kristus nga metenga pe here i
nga ilina ele nenga pen tamalmal nga
lut nga tapa.
21 ✡Ke Kristus nena kerkerenga
palaungana nem soke toto nga kerk-
erenga mur lochloch nga etue nei pe
nga hoena pule. I soke toto nge ope
mur pe naungaala mur pe hotonga
mur pe hana papalauna mur. Pe
Kristus ene nenge NeHalang tunge
lange i, pingana iuiu toto nga hulua
lochloch eria.
22 ✡Pe NeHalang tunge kerkerenga
lange Kristus pe talue iri lochloch
ngana ke Kristus nauele iri pe hemes
hote i ke nauele iri lochloch nga mata
nenge NeHalang
23 ✡nenge Kristus singina ia. Pe
mata nem muta toto ia Kristus na
kerkerenga pe Kristus tu purpure ure
lochloch nga kileng lochloch ngana.

2

Ta Mene Maulinga Nge Kristus

1 ✡Nge nike atu ke pomanga a mete
lo iange a longo ole taua NeHalang pe
a popoi poinga poreke ngana.
2 ✡Nga etue nem atu ke a nanas
menmene poinga nemur nga ich nei
pe a nanas mene ope poreke ngana
mur nga tapa sana aria palau. Ke
heueu nei ope nem tu ke umume nge
iri nemur nenge te longo olole nge
NeHalang.
3 ✡Nge nike ita lochloch tatu ke
pomange iri, ke ta heiech mana ia
singira nga poinga poreke ngana
mur. Ke urana nge ita pe hulua
lochloch nenge te longo olole ta
amneia melmelenga nga NeHalang
letena inin ngana iange tapoi ke
pomange iri.
4-5 ✡Ita tatu ke pomanga ta mete ke
ulolo iange nga rera poinga poreke
ngana mur, pe NeHalang mutena
tau tote ita kura iange letena urana
ngana palaungana toto. Ke poma-
lam poia poinga urana ngana toto ke
mene mule ita pe tunge maulinga at
nge ita nge Kristus.
6 ✡Pe ita Kristus nena hana mur ita
ke pomalam he maul heke mule ita
luluch nge Iesus Kristus, pe hetakile
ita ke ta are luluch nge i nga lut nga
tapa.
7 Poia poinga nei ke teke hemal-
laha hote lange iri nenge he pule
nga nena poinga urana toto ngana pe
nena mutenga nenge hemallaha hote
at nge ita nge Iesus Kristus.
8 Iange nga NeHalang nena poinga
urana toto ngana, mene mule imo
nenge letemo manmanna. Imo
sipomo a mene mule imo ero. Poinga
nem i tunginga nenge at nge NeHa-
lang.
9 ✡Lemo ume urana ngana mur poi
hote ure nem ero. Ke pomalam a
palut leke imo ero.
10 ✡Ita, NeHalang i sipona ume hote
ita pe tatu ke elle luluch nge Iesus
Kristus. Pe ala hote ita ke ta poia

✡ **1:19:** Kol 1:11 ✡ **1:20:** Psa 110:1; 2Ko 13:4; Kol 2:12 ✡ **1:21:** Kol 1:16; 2:10 ✡ **1:22:** Psa 8:6 ✡ **1:23:** Rom 12:5; Epe 4:10, 15; Kol 1:18 ✡ **2:1:** Kol 1:21; 2:13 ✡ **2:2:** Kol 3:7; Tit 3:3 ✡ **2:3:** Kol 3:6 ✡ **2:4-5:** Rom 6:11-13 ✡ **2:6:** Kol 2:12 ✡ **2:9:** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 ✡ **2:10:** Tit 2:14

ume urana ngana mur nenge tatalo ele tele nge nike ke teke ta poia.

Kristus Heluluch Tele Ita Ke Ita Elle

11 Ke pomalam letemo metene ke nek, imo tehoe imo ke imo hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur te hetue imo ke "hana nenge te ririr us ero" pe iri te hetue iri siporia ke "hana nenge te ririr us" (nenge nem i ure nenge hana peria poia nga iri siporia singiria mana).

12 ✡Letemo metene, nge nike atu ke kangkanga nge Kristus pe lemo nge Israel ero. Lemo nga kileng tau ngana pe atu teu nga tomunga hel ana helenga nenge NeHalang poia lange nena hana mur ero pe atu pulut mana pe a eteia NeHalang ero.

13 ✡Pe heueu nei atu ke elle luluch nge Iesus Kristus. Imo nenge atu ke kangkanga nge NeHalang nge nike, Kristus eina nenga metengana mene imo ke a at rochroi toto nge i ol.

14 ✡Kristus i sipona poia imem Iuta mur pe imo hana lomonmona ngana mur ke letera ma ke elle. Poia Iuta mur pe hana lomonmona ngana mur ke te lohot ke iri elle. Nge nike aria matana i helel pe tetu ke elle ero, pe Kristus heparai sue mapuo nenge tu nga tuna ngara ke ma tote iri nga i sipona singina nenge tung heke ke mete.

15 ✡Pe saua Iuta mur reria hotonga luluch nga ana helenga mur ke te lasus, iange teke lele polong ke hana aria tuluk nai nem te lohot ke iri hana heueu ngana mur pe te lohot ke iri elle mana luluch nge i.

16 ✡Pe Kristus metengana nga manga toto nem teke hemete hunelinga nenge lohotot nga tuluk nai nem pe poia iri ke te lohot ke iri elle pe laia iri nge NeHalang.

17 ✡Kristus at ke haliu hote helenga urana toto ngana nga polong lele ngana nge imo hana lomonmona nenge atu ke kangkanga nge NeHalang pe nge imem Iuta mur nenge motu ke rochroi nge i.

18 Ke nenge teke letera manmanna nge Kristus, Opepengpeng elle nem poia ita ul hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur ke ta lala nge Temere.

19 ✡Ke pomalam imo hana lomonmona ngana mur lape te hetue imo ke hana lomonmona ngana mur ero ol. Heueu nei atu ke elle luluch nge NeHalang nena hana mur lochloch pe atu teu nga mata nenge i.

20 ✡Pe apoi ke pomanga pele nenge te hemes heke nga ich kerkereng ngana, nenge hekulkulonga mur pe hetatalonga mur. Pe Iesus Kristus i um kerkereng ngana nenge pele nem ana isong ia.

21 ✡Ke i sipona laka nenge ratua ele pele nem pe poia ke lohot ke Non Soke nena tunginga ana pele nge heo ngana.

22 ✡Pe imo hana lomonmona ngana mur pe Iuta mur, Opepengpeng umume nge imo ke imo elle luluch nge Kristus. Ke pomalam a lohot ke imo NeHalang nena pele nenge Opene tu teu ia.

3

Paulus Haliu Hote Helenga Urana Toto Ngana Lange Hana Lomonmona Ngana Mur

1 ✡Iau Paulus koi etutu nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus ke e halaulaua imo hana lomonmona ngana mur.

2 ✡Imo lape a longe ke ululo ke NeHalang letena urana ia iau ke tunge ume nei at nge iau ke e halaua imo.

3 ✡Pe hemallaha hote nena helenga talkomkome ngana ke henonoua at nge iau pe ehas sue unne sune lo.

4 Pe nenge teke a sisia ure nenge ehas sue, lape a eteia ke iau e etei tote helenga talkomkome ngana nemur nenge Kristus.

✡ **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21 ✡ **2:13:** Kol 1:20 ✡ **2:14:** 1Ko 12:13 ✡ **2:15:** Kol 2:14 ✡ **2:16:** Kol 1:20, 22 ✡ **2:17:** Isa 57:19 ✡ **2:19:** Epe 3:6 ✡ **2:20:** 1Ko 3:11 ✡ **2:21:** 1Ko 3:16 ✡ **2:22:** 1Pi 2:5 ✡ **3:1:** Pil 1:7, 13 ✡ **3:2:** Kol 1:25 ✡ **3:3:** Epe 1:9-10; Kol 1:26

5 NeHalang hemallaha hote helenga nei lange hana nemur nenge tetu nge nike ero. Pe heueu nei hemallaha hote lange nena hekulkulonga pe hetatalonga pengpeng ngana mur nga ume nenga Opepengpeng.

6 ✡Helenga talkomkome ngana nei ngana laka nenge: Helenga urana toto ngana poia imo hana lomonmona ngana mur ke imo pe imem Iuta mur, ita ul ta mene ure urana ngana mur nge NeHalang pe ta lohot ke ita elle. Pe tatu teu pule nga ure nenge NeHalang heleia ke teke poia nge Iesus Kristus.

7 ✡Pe e lohot ke iau ume ana non nga helenga urana toto ngana nga NeHalang nena tunginga nga nena poinga urana toto ngana. Pe i sipona hekerkereng ia iau nga ume nem.

8 ✡NeHalang nena hana mur lochloch te urana toto nge iau ke toinge e nge iri mene ume palaungana nei, nem lape urana pol. Pe ero. NeHalang tunge tunginga nem at nge iau ke e haliu hot lange hana lomonmona ngana mur nga helenga urana toto ngana nenge lape te mene ure urana ngana nenge Kristus. Ure urana ngana nemur, ta etei teu ke langa het ngana ero.

9 Nge nike NeHalang ala hote ure lochloch pe talkome letena tuanin ngana nga ure nenge teke popoia nga etue talun ngana nike. Pe heueu nei tunge ak ume nenge e haliu hote ure talkomkome ngana nem lange hehei pe hana lochloch.

10 NeHalang teke poia ke mai, ke ope nemur nenge tenau ele tapa sana nga reria kerkerenga, te esia nena mata pe tenau urume letena matana ngana mur nge ana lala pe lala.

11 Ure nei lohot ke pete tote NeHalang letena tuanin hot ngana ia nga talun ngana nike, ke poia ke lohot nge ara Non Soke Iesus Kristus.

12 ✡Ita tatu ke elle luluch nge Kristus pe letera manmanna nge i. Ke pomalam tala ke tames nga NeHalang matana pe ta matau ero.

13 Ke pomalam e teke e hele lange imo ke letemo meena nga melmelenga nenge lohotot nge iau ero. Ak melmelenga nei lape halau tote imo ke a mene hemalmalinga.

Paulus Hetalaulau Epeses Mur Aria

14 Ke nenge nem mana poia iau ke e tualou sio nga Temere matana.

15 I mana poia iri lochloch nga tapa pe ich ke tetu.

16 Pe e hetalaulau lange i nenge nena hemalmalinga palaungana ke hekerkereng ia letemo nga Opene kikina ngana,

17 ✡ke letemo manmanna pe Kristus tuteu nga letemo. Pe e hatalaulau ke mutenga tu ke sik teu toto nge imo pe huna toto nge imo.

18 Pe e hetalaulau ke NeHalang hekerkereng ia imo pe nena hana mur lochloch ke a eteia Kristus nena mutenga ke nek. Nga pongponga ngana pe sase ngana pe ana lome nenge langa lut pe sio toto ngana.

19 Kristus nena mutenga palaungana toto nga mele etei ngana. Pe e hatalaulau amo ke a eteia mutenga nem, pomalam lape NeHalang hemuta heke tote imo nga ure nemur nenge teke tunge lange imo.

20 Pe nga NeHalang nena kerkerenga nenge umume nge ita, i nakuna nge poia ure mur nge halang toto ke te lohot nge ita. Poi ngana nem lape ris tote ure nemur nenge lape ta ontei i ia pe nenge letera tuaninin ia iri.

21 Ita lochloch nenge tatu ke elle luluch nge Iesus Kristus pe tatu teu nga NeHalang nena mata ta hemallaha hote nena hemalmalinga palaungana nga etue lochloch ke koko. Manmanna.

4

Tatu Ke Elle Luluch Nga Kristus Singina

✡ **3:6:** Epe 2:13, 16-19 ✡ **3:7:** Kol 1:25 ✡ **3:8:** 1Ko 15:9-10 ✡ **3:12:** Ioa 14:6; Rom 5:2 ✡ **3:17:** Ioa 14:23; Kol 1:23; 2:7 ✡ **4:1:** Kol 1:10

1 ✡Iau etu nga tuele au ngana iange
e ume nge Non Soke, pe NeHalang
iua imo ke nena hana mur imo. Ke
pomalam e hele ke kerkereng toto
lange imo ke a nanasia atu ngamo
nenge NeHalang iu imo ia.
2 ✡Kokoes atal sue imo pe apoi ke
nek lange iri hel pe atu ke nek mana
pe a henonou hote lemo mutenga
lange iri hel pule ke a long teua iri.
3 ✡Imo, Opepengpeng kale tele imo
ke letemo ma ke elle pe aume ke kerkereng ke a nanas mene poinga nem.
4 Ita ta poi ke pomanga singira elle
mana pe Opepengpeng elle mana pe
NeHalang iua ita ke ta kulele ute elle
mana.
5 Pe Non Soke elle mana pe letera
manmanna ngana elle mana pe ta
mene henuninga elle mana nenge
henonoua ke ita NeHalang nena
hana mur.
6 ✡Pe NeHalang i toro mana nenge
hehei pe hana lochloch Temeria ia,
pe i nauele ure lochloch pe tu purpure kileng lochloch pe tu teu luluch
nge hehei pe hana lochloch.
7 ✡Pe Kristus tunge tunginga nenga
nena poinga urana toto ngana nge ita
elle pe elle. Pe tunge ke nanas mene i
sipona lemene ngana.
8 ✡Ke pomanga NeHalang nena
alalaha nenge tehas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke,

"Nga etue nenge lohaka langa lut nga
tapa,
mene hehei pe hana nenge
hekou sue iri ke te nanas olole
i.
Pe tunge tunginga mur lange
hana mur."

9 ✡Helenga nenge hele ke teke, "Lohaka langa lut nga tapa" helenga nei
luna pomerei? Luna ma ke mai koi:
I sio la tala nga kileng nenge sio toto
nga ich.
10 Ke i nenge sio la nem, i sipona laka
nenge lohaka la mule nga lut nem. Pe
ristote tapa mur ke pomalam tu ke
purpure kileng lochloch.
11 ✡Pe tunge tunginga lange hana hel
ke te lohot ke iri hekulkulonga pe
hel iri hetatalonga pe hel iri hana
nenge te haliu hote helenga urana
toto ngana pe hel iri hana nenge
tenau ele NeHalang nena hana mur
pe hel iri hetoronga.
12 Ke Kristus poi ke pomai iange teke
tatalo ele NeHalang nena hana mur
ke te poia nena ume urana ngana
mur. Pomalam lape hulua halang
toto te lohot ke iri elle mana nga Kristus singina.
13 ✡Pe ume nem songong ke la het nga
etue nenge ta puotom tele hel ke ita
elle mana pe ta etei ngara nge NeHalang Tuna lohot ke elle mana, pe
letera manmanna ngara kerkereng
pe tapoi ke pomange Kristus toto.
14 Iange I teke tapoi ke pomange
aina kikino ngana ero ol pe tapoi ke
pomanga aka nenge ruach ana mee
ulo rerere ero ol. Pe hana nenge te
pallaklaka, reria hengetoro mur te
mene ita ke pomanga tuttula ke tala
ke mai pe mau ero ol. Hana nemur te
totoia kue halang ke te teke te helosio
ia ita nga letera manmanna ngana
mur.
15 ✡Ta nanas ia iri ero. Ta nanas
mene helenga manmanna ngana pe
mutera taua hehei pe hana. Nenge
teke tapoi ke pomai lape ta pile teu
toto luluch nge Kristus pe ta poi ke
pomange I nga kue lochloch.
16 Kristus pomanga ita palpalra ia
pe singina mur koi ita pe tunge ume
mur at nge ita lochloch elle pe elle. Pe
nenge teke ta poia rera ume mur ke
nek lape ta pupuo ke kerkereng toto
pe mutera tau helhel.

Tatu Ke Ta Nanasia Poinga Heueu Ngana

17 ✡E teke e hele lange imo ke pomai nga Non Soke ene: Hehei pe
hana nenge tetu pulut mana pe leteria manmanna ero, imo apoi ke pomange iri ero. Iri leteria tuanin

✡ **4:2:** Kol 3:12-13 ✡ **4:3:** Kol 3:14-15 ✡ **4:6:** 1Ko 12:6 ✡ **4:7:** Rom 12:3, 6 ✡ **4:8:** Psa 68:18
✡ **4:9:** Ioa 3:13 ✡ **4:11:** 1Ko 12:28 ✡ **4:13:** Kol 1:28 ✡ **4:15:** Kol 1:18; 2:19 ✡ **4:17:** Rom 1:21; 1Pi 1:14

ngana mur tu manmana nga ure nemur nenge nganangana ero.
18 Iri ramaria kerkereng pe lemeria ero nge te longo tau ke te eteia NeHalang ero toto. Ke pomalam leteria matana ngana auala mana pe te kangkanga toto nga maulinga nenge NeHalang tunge.
19 Iri te amneia meinga unne nge tu teu nge iri ero ol, ke tepoi manmana poinga poreke ngana. Pe salaunga ana poinga kik heke tote iri ke te poia ke ele la toto.
20 Pe imo, te hetore imo nga Kristus pe te hetore imo ke apoi ke pomam ero.
21 Manmanna ke imo a longe nena helenga ke ulolo pe te hetore imo nga helenga manmanna ngana nenge at nge Iesus.
22 ✡Te hetore imo ke te teke a hile hote lemo poinga nike ngana mur nenge a popoia iri nge nike. Iange poinga nemur lape channanga ia imo pe poi heke letemo ke a poia poinga poreke ngana pe lape heporeke tote imo.
23 ✡Pe imo te hetore imo ke a poia letemo ke heueu ngana
24 ✡pe a lohot ke imo hehei pe hana heueu ngana mur. Pe mele heueu ngana nenge pomam te ume hote ke pengpeng toto pe lemlem ke pomange NeHalang.
25 ✡Ke pomalam a pallaka rara ero ol. A heleia helenga nge manmanna lange hehei pe hana iange ita lochloch ta lohot ke ita elle nga Kristus singina.
26 ✡Pe nenge teke letemo inin nga ute, a nauala ke nek iange lape letemo inin ngana nem poia imo ke a losio nga poinga poreke ngana. Ke pomalam a rahite letemo inin ngana nem ke sase ero. Chaia matana sio ero kura pe a poia ke het nike.
27 A longala teua non poreke ngana ke poia nena ume unne nge imo ero toto.
28 Mele hel nenge te kemkeme, te keme ero ol pe te talun ke te ume ke te mene reria urelu urana ngana hel nenge te ume hote nga iri siporia peria. Pomalam lape te tung peria pule ke te halaua iri hel pule nga umtutuna, iri nenge reria urelu ero.
29 ✡Pe a hele hote helenga poreke ngana nemur nenge lape heporeke mele hel ero. A hele mene helenga nemur nenge hekerkereng ia iri pe halaua iri nga utar nenge muteria taua. Pe mele hel nenge te longlonge iong nge o helele, lem helenga nem lape halaua iri pule.
30 ✡Pe a helete ininia NeHalang nena Opepengpeng ero. Opepengpeng i NeHalang nena hengeilang nenge nena hana mur imo pe a kulele mene etue nenge lape at ke mene mule imo.
31 ✡A hile hote lemo poinga nenge letemo poreke tautaua mele hel pe letemo ininin pe a hele inin tau helel pe a keres tau helel pe a hele porekreke mele hel. A poia poinga poreke ngana e lange mele ero.
32 ✡Apoi ke urana lange pekngamo mur pe mutemo taua iri pe a saua reria poinga poreke ngana mur ke te lasus toto ke pomange NeHalang nge saua lemo poinga poreke ngana mur ke te lasus toto nga ume nenge Kristus poia.

5

Tai Ke Pomanga Ta Tutu Nga Lemenge

1 ✡Imo NeHalang tutuna mur imo nenge mutena tau tote. Ke pomalam aume ke kerkereng pe apoi ke pomange i.
2 ✡Pe mutemo tautaua hehei pe hana ke pomange Kristus nge mutena taua ita pe tung heke i sipona ke halaua ita, ke pomanga tunginga pe tunginga inangana ehech ngana nenge lange NeHalang.

✡ **4:22:** Rom 8:13; Kol 3:9 ✡ **4:23:** Rom 12:2 ✡ **4:24:** Gen 1:26; Kol 3:10 ✡ **4:25:** Zec 8:16; Kol 3:8-9 ✡ **4:26:** Psa 4:4; Iei 1:19-20 ✡ **4:29:** Kol 4:6 ✡ **4:30:** Isa 63:10; Epe 1:13-14; 1Te 5:19 ✡ **4:31:** Kol 3:8 ✡ **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13 ✡ **5:1:** Mat 5:48 ✡ **5:2:** Exo 29:18; Hip 10:10

3 Ke pomalam a hile hot tote
salaunga ana poinga pe nenge a
poia poinga tunten ngana mur nenge
muna hulu pe nenge a teke lemo
urelu halang nge mele hel. Iange
NeHalang nena hana mur nenge
pengpeng, poinga nemur urana nge
iri ero.
4 Pe pule a tamal hote helenga
poreke ngana ero pe a penpen ero pe
songingalele nenge poreke a heleia
iri ero. Ure nemur te urana ero nge
a poia. Pe a hele urana pe a heto heke
NeHalang iange i mene hote imo nga
poinga nemur.
5 ✡E hele lange imo pengpeng: Mele
nenge tal teu tote i langa poinga
nenge salau hali pe popoi poinga
poreke ngana pe mememelei urelu,
i heto hekeke aetapuna mur pe lape
teu langa NeHalang pe Kristus reria
naungaala pe nekinga ero toto.
6 ✡Mele hel lape te pallaklaka ia
imo nga ure nemur nenge man-
manna ero. Imo a longo tau ero iange
ure nemur lape longia NeHalang
letena inin ngana ke lohot nge iri
nenge te longo ole taua i.
7 Ke pomalam ama lange iri ero.

8 ✡Nge nike atu teu nga kileng au
ngana pe nga etue nenge a lohot ke
Non Soke nena hana mur imo pe atu
teu nga lemenge. Ke pomalam atu ke
pomanga hehei pe hana nenge te tutu
nga lemenge.
9 Iange NeHalang na lemenge poi
hote ure urana ngana mur halang pe
poi hote tunga nge pengpeng pe poi
hote ure manmanna ngana.
10 Aume ke kerkereng ke a eteia
poinga nemur nenge poia Non Soke
ke iech.
11 Pe a nanasia hehei pe hana
nenge tetu nga kileng au ngana re-
ria poinga poreke ngana mur ero.
Poinga nemur tepoi hote ute pele nge
urana ero. Pe urana nge a hemallaha
hote lange hehei pe hana ke poinga
nemur te poreke.
12 Meinga ana poinga laka nenge
tepoi komkome nem pe lape e meia
iau pule nga nenge teke e heleia
poinga nemur lange imo.
13 ✡Pe ure lochloch ngana lape lo-
hot ke mallaha nga lemenge tualeme
ngana
14 ✡iange lemenge tualeme hatalia
ure lochloch ke ta naue. Ke ana he-
lenga laka nenge te heleia ke te teke:
"Iong nenge o mamamani o memete!
O lohaka mule nga metenga ol
pe Kristus tua leme hatalia iong."
15 ✡Ke pomalam a nauala amo ke
nek toto nga atu ngamo. Ai pulut rara
mana ke pomanga amo hauaua ero.
Letemo matana ke nek pe ai.
16 A umeia lemo ume urana ngana
mur ol, iange etue nei i etue nenge
hehei pe hana te popoi poinga poreke
ngana mur.
17 Ke pomalam apoi ke pomanga
hauaua mur ero ol, letemo matana
hote utar nenge Non Soke lemene
taua ke teke a poia.
18 ✡A inia ech kerkereng ngana ke
amo hauaua ia ero iange lape hep-
oreke imo. A longala teua Opepeng-
peng lange imo ke hemuta heke imo.
19 ✡Nga etue nenge a helele, letemo
metene peunga nemur nga NeHa-
lang nena alalaha nenge Sam pe pe-
unga mur nenge Opepengpeng poi
heke nga letemo. A peupeu pe a poi
heke peunga mur nga letemo ke a
heto hekeke Non Soke.
20 ✡A hele urana lange Temere Ne-
Halang ke kokoes nga ure lochloch
ngana iange atu ke elle luluch nge ara
Non Soke Iesus Kristus.
21 ✡A longo tau helhel. Ke nga
poinga nem lape a henonou hote
Kristus ke amo soke ia.

Hehei Mur Pe Eria Mur

22 ✡Imo hehei a nanasia emo mur
reria helenga ke pomanga a nanasia
Non Soke nena helenga.

✡ **5:5:** 1Ko 6:9-10; Kol 3:5 ✡ **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4, 8 ✡ **5:8:** Ioa 12:36; Epe 2:13; Kol 1:13; 1Pi 2:9 ✡ **5:13:** Ioa 3:20-21 ✡ **5:14:** Isa 26:19; Rom 13:11 ✡ **5:15:** Kol 4:5 ✡ **5:18:** Luk 21:34 ✡ **5:19:** Kol 3:16 ✡ **5:20:** Kol 3:17 ✡ **5:21:** 1Pi 5:5 ✡ **5:22:** Kol 3:18; 1Pi 3:1 ✡ **5:23:** 1Ko 11:3; Epe 1:22

23 ✡Iange imo, emo mur tenau ele
imo ke pomange Kristus nge nauele
iri mata nenge NeHalang. Pe iri mata
nenge NeHalang tepoi ke pomanga
Kristus singina pe Kristus mene mule
iri.
24 Ke iri mata nenge NeHalang te
nanasia Kristus, pomalam imo hehei
a nanasia emo mur nga ure lochloch.
25 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo
hehei mur ke pomange Kristus nge
mutena taua iri mata nenge NeHa-
lang pe tung heke i sipona ke halaua
iri
26 ✡pe poia iri ke NeHalang nena
hana mur ia iri. Ke Kristus nena he-
lenga poia iri mata nenge NeHalang
ke te lemlem nga henuninga nenga
ech.
27 ✡Pe poia iri ke nakuria urana
pe te sinaha toto iange i sipona
teke mene iri, pe teke poinga poreke
ngana e tu nge iri ero pe ure muna
ulu ngana e tu nge iri ero pe utar e
pule nge poreke tu nge iri ero.
28 Ke pomalam mana, imo hana
mur mutemo taua lemo hehei mur
ke pomanga mutemo tau ngamo ia
singimo mur. Non e nenge mutena
taua nehei poia ke pomanga mutena
taua i sipona.
29 Mele pele lemene ero ia i sipona
singina ero, nei manmanna. Ita ta
nauele singira mur pe ta hengaua
iri ke pomanga Kristus poi ngana ia
lange iri mata mur
30 iange ita Kristus apena pe penna
mur koi ita.
31 ✡Ke pomanga NeHalang nena he-
lenga nenge tahas sue ke ulolo, hele
ngana nenge hele ke teke, “Halang-
ina heueu ngana mur te hile tataria
mur pe tetemeria mur pe te lohot ke
iri elle mana nga singiria.”
32 ✡Helenga talkomkome ngana nei
luna palaungana toto. Iau e heleleia
Kristus pe iri mata mur.
33 Pe helenga nem lange imo pule.
Imo elle pe elle mutemo taua lemo
hehei mur, ke pomanga mutemo tau
ngamo ia imo sipomo, pe imo hehei a
poi ke nek lange emo mur.

6

Imo Kinkino Ngana Pe Tetememo Mur Pe Tatamo Mur

1 ✡Iok, imo kinkino ngana urana
nge a longo taua tetememo mur pe
tatamo mur iange Non Soke nena
non mur laka imo pule, pe poinga
nem urana nge imo nge a poia.
2 ✡NeHalang nena hotonga nenge i
tala toto pe lohot luluch nga helenga
manmanna ngana, hele ke teke, “O
renge temem pe tam.” Pe helenga
manmanna ngana nenge lohot lu-
luch ia hele ke teke,
3 “Nenge teke apoi ke pomam, ure
lochloch ngana nenge urana lape te
lohot nge iong pe otu ke sase toto nga
ich.”
4 ✡Pe imo tetemeria mur, a poia tu-
tumo mur ke leteria inin ero. A hep-
engia iri nga poinga poreke ngana pe
a hetore iri nga ure nemur nenge Non
Soke lemene taua.

Ume Ana Hana Mur Pe Aria Aehuna Mur

5 ✡Pe imo ume ana hana mur a
matau pe apoi ke nek lange amo ae-
huna mur pe a longo tau tote iri. Pe
apoi tote nga letemo ke pomanga a
longo taua Kristus.
6 A heiech mene iri ero. Urana
nge a longo taua iri nga letemo ke
pomanga a umume nge Kristus ke a
popoia utar nenge NeHalang mutena
taua.
7 A poia lemo ume pe singimo tua
kikia ke pomanga a umume nge Non
Soke pe letemo nenge a teke aume
manmana nge none ero
8 ✡iange a eteia ke Non Soke lape
tunge urumo nga ume urana ngana
nenge imo elle pe elle a popoia. Pe
poia lange imo hana nenge aume
manmana nge mele hel pe iri nenge
te poi tetele mana ke elle.

✡ **5:25:** Kol 3:19; 1Pi 3:7 ✡ **5:26:** Tit 3:5 ✡ **5:27:** 2Ko 11:2; Kol 1:22 ✡ **5:31:** Gen 2:24; Mat 19:5 ✡ **5:32:** Hem 19:7 ✡ **6:1:** Kol 3:20 ✡ **6:2:** Deu 5:16 ✡ **6:4:** Psa 78:4; Pro 22:6; Kol 3:21 ✡ **6:5:** Kol 3:22-23; Tit 2:9-10; 1Pi 2:18 ✡ **6:8:** 2Ko 5:10; Kol 3:24-25 ✡ **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1

9 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke
urana lange lemo ume ana hana mur
ke pomalam pule pe a hemataua iri
ero. Letemo metene ke iri pe iong,
amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa.
Pe i lape nanas mene poinga elle ke
amnei teu langa hulua lochloch reria
poinga mur.

Tames Ke Kerkereng Ke Ta Palhel

10 Lek helenga hetala ngana, ames
ke kerkereng luluch nge Non Soke
nga nena kerkerenga nenge lohot
nga kikina ngana.
11 ✡A heron heke lemo palinga hel
ana hengeron mur lochloch ke a pal-
hel luluch nga non poreke ngana
nena pallaklakanga mur.
12 ✡Iange ita, ta palhel luluch nge
hana mur mana ero mai. Ta palhel
luluch nge ope poreke ngana mur
nga tapa sana pe aria naungaala ana
hana mur pe aria papalauana mur
pe ope kerkereng ngana mur nenge
tenau elele kileng au ngana nei ana
poinga mur.
13 Ke a heron heke lemo palinga
hel ana hengeron mur lochloch. Po-
malam nga etue nenge non poreke
ngana nem at lape a hekou sue lemo
ngarang mur. Pe nga etue nenge
palinga hel nem het, imo ames ke
kerkereng kura.
14 ✡A kale heke amo tal nenge he-
lenga manmanna ngana ana nga lu-
amo pe ames ke kerkereng. Pe a
heron heke poinga nge pengpeng ke
pomanga palinga hel ana hengeron
nenge poi hele mautumo.
15 ✡Pe nga apemo a kale hite he-
lenga urana toto ngana nenge hetak-
ile ita luluch nge NeHalang ke nek.
16 Pe a rahite letemo manmanna
ngana ke pomanga lemo kaleu nenge
he metmete oan nga non poreke
ngana nena io mur.
17 ✡A longele NeHalang ke mene
mule imo pe a ure ke pomanga
palinga hel ana horel nenge poi hele
palpalumo. Pe a rahite NeHalang
nena helenga ke pomanga palinga
hel ana mese nenge Opepengpeng
tunge lange imo.
18 ✡A hetalaulau pe a ontei ha-
launga nge NeHalang nga ure nemur
nenge a popoia pe a iua Opepeng-
peng ke hekerkereng ia imo. A tatalo
ala ke kokoes nga hetalaulaunga pe a
hetalaulau NeHalang nena hana mur
lochloch aria ke kokoes.
19 ✡Pe a hetalaulau ak pule ke Ne-
Halang talue helenga mur nga ha-
lik pe sak loiloi ero pe e haliu hote
helenga talkomkome ngana nga he-
lenga urana toto ngana.
20 ✡Ume nem iau ak ume ia pe
heueu nei etu nga tuele au ngana
iange e haliu hote helenga urana toto
ngana. Ke pomalam a hetalaulau ak
ke e saua mataunga ke lasus pe emes
ke kerkereng ke e haliu hote helenga
urana toto ngana.

Helenga Hetala Ngana Mur

21 ✡Tira Tikikus i ume ana non
nenge ume ke kerkereng toto nga
Non Soke ana ume pe iau mutek tau
tote i. Pe i lape heleia ure lochloch
ngana lange imo ke pomalam lape a
eteia utar nenge lohotot nge iau.
22 E tunge alalaha nei lange i pe
e kulosia i ke lange imo ke a eteia
motu ngamem, pomalam lape hek-
erkereng ia letemo.
23 Imo NeHalang nena hana mur
imo pe e hetalaulau ke Temere NeHa-
lang pe ara Non Soke Iesus Kristus te
poia letemo ke ma ke nek, pe te hesue
mutenga pe te hekerkereng ia letemo
manmanna ngana mur.
24 E hetalaulau ke NeHalang poi ke
urana toto lange imo nenge mutemo
taua ara Non Soke Iesus Kristus nga
mutenga nenge hetala ngana ero.
Ngana laka lom.

✡ **6:11:** Rom 13:12; 2Ko 10:4 ✡ **6:12:** 1Pi 5:8-9 ✡ **6:14:** Isa 11:5; 59:17; 1Te 5:8 ✡ **6:15:** Rom 10:15 ✡ **6:17:** Hip 4:12 ✡ **6:18:** Luk 18:1; Kol 4:2; 1Te 5:17 ✡ **6:19:** Kol 4:3-4; 2Te 3:1 ✡ **6:20:** 2Ko 5:20; Plm 9 ✡ **6:21:** Ume 20:4; Kol 4:7-8; 2Ti 4:12

Pilipai
Alalaha Nenge Lange Pilipai Mur

1 ✡Iau Paulus, pe imem nai Timoti
mo umume nge Iesus Kristus. Pe mo-
has ia alalaha nei ke lange NeHalang
nena hana mur lochloch nge Pilipai
nenge leteria manmanna nge Iesus
Kristus, luluch nge hana papalauna
mur nenge tenau elele iri pe reria
halaunga mur.
2 Temere, NeHalang pe Non Soke
Iesus Kristus leteria poreke ia imo pe
te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Nena Hetalaulaunga

3 E hele urana toto nge NeHalang
ak soke nga etue lochloch nenge letek
metentene imo.
4 Pe nga etue nemur nenge e heta-
laulau imo lochloch amo, letek iech
manmana.
5 E iech toto nge imo iange a halaua
iau nga helenga urana toto ngana
ana ume, talun nga ume talun ngana
ke at heueu nei.
6 ✡Ke pomalam, e eteia ke Ne-
Halang i sipona talune ume urana
ngana nei nge imo. Pe letek man-
manna ke I sipona lape heloloune
ume nem ke la het nga etue nenge
Iesus Kristus at mule ia.
7 Amo lete tu kokoes nge iau, ke
pomalam, pengpeng nge iau nge e
amneia ke pomai. Nga nei, a tuteu
luluch nge iau nga ure urana ngana
nenge NeHalang tunge at nge iau,
heueu nenge etu nga tuele au ngana
pe pule nga etue nenge etu ke epoi
tetele pe e hekerkereng ia Iesus na
helenga urana toto ngana.
8 NeHalang eteia ke iau e hele ke
manmanna toto pe lemek taua imo
ke pomange Iesus Kristus nge lemene
taua imo.
9 E teke e hetalaulau amo ke lemo
poinga nenge mutemo taua neing-
amo mur lape puopuo pe puo luluch
nga letemo matana ngana mur.
10 ✡Pomalam, lape a eteia poinga
urana ngana pe poreke ngana pe lape
ute e nge poreke tu hite imo ero pe
mele hottaua poinga poreke ngana e
nge imo ero ke la het nga etue nenge
Kristus at mule ia.
11 Pe lape a muta toto nga poinga
urana ngana mur nenge at pengpeng
nge Iesus Kristus. Pe poinga urana
ngana nemur tetal heke tote NeHa-
lang ene.

Ute Pele Poi Ele Paulus Hanna Ero

12 Titik mur pe liliuk mur, a eteia
ke nek. Ure meena ngana nenge lo-
hot nge iau nei, halau mene Iesus na
helenga urana toto ngana ke songia
kikina ngana pe puo ke palaungana
toto ol.
13 ✡Pe palinga hel ana hana mur
nenge tenau ele pele nei pe hulua
lochloch, te eteia ke iau, te tamal
teua iau nga tuele au ngana iange e
umume nge Kristus.
14 Etu ngak nga tuele au ngana nei
hekerkereng ia titik mur leteria ke te
matau ero nge te hele hote Non Soke
nena helenga.
15 Hana hel nge iri, saria keke iau
ke te teke te mene mulik ke te haliu
hot pe hel te poia nga leteria urana
ngana.
16 Iri nenge leteria urana, mute-
ria taua iau pe te eteia nge NeHa-
lang talue iau nga lamai ke e hekerk-
ereng ia Iesus nena helenga urana
toto ngana.
17 Pe iri nenge te poia nga sakeke
nem, leteria metene mene iri siporia
pe te teke tepoi poreke iau nga etue
nenge etu nga tuele au ngana nei.
18 Nenge teke tepoi ke pomalam,
iau e teke ute pele ero. E iech mana
nga nem. Ure nenge palaungana
toto, ngana koi nei: Hana pe hehei te
haliu hote Kristus na helenga urana
ngana. Nenge teke te hele ia nga
leteria poreke ngana pe nga leteria
urana ngana, iau e iech mana nga
nem.
Oe, pe lape e iech toto nga hoena
pule

✡ **1:1:** Ume 16:12-40 ✡ **1:6:** 1Ko 1:8 ✡ **1:10:** 1Te 5:23 ✡ **1:13:** Ume 28:30

19 ✡iange e eteia ke a halaua iau
nga lemo hetalaulaunga. Pe nga ha-
launga nenga Iesus Kristus opene,
lape etu ke epoi tetele mana ol.
20 Pomalam e meia iau ero. E
iech pe e kulele utar nge lape lo-
hot. Pe lape eume ke kerkereng nga
etue lochloch, ke pomanga heueu
nei. Nenge teke etu ke e maulul ma
e mete, ume lochloch ngana nenge e
popoia, e heto heke Kristus ene ia.
21 ✡Nga enau ngak, nenge teke etu
ke e maulul etu luluch nge Kristus pe
nenge teke e mete, e mene ure urana
ngana mur halang.
22 Pe nenge e teke etu ke e maulul
kura, lape e umume ia ume urana
ngana mur hel pule. Pe nei e eteia ero
kura. Kue tei nenge lape e nanas ia?
23 ✡Ure nai tetak tele ele iau. Nge
iau, e teke urana toto nge ela ke etu
luluch nge Kristus.
24 Pe nge imo, e teke urana nge etu
ke e maulul ke etu luluch nge imo ke
e halaua imo.
25 Iau e eteia ke lape etu luluch
nge imo ke e halaua imo nga letemo
manmanna ngana pe atu ke a iech
manmana.
26 Pe lape a iech toto nge Iesus Kris-
tus nga etue nenge ela ke etu luluch
nge imo.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

27 ✡Ure nenge palaungana toto
nenge e teke e heleia, ngana koi nei.
Ai ke nek pe a poia ume nemur pe a
henanas ia Iesus Kristus na helenga
urana toto ngana. Pe e teke e esia imo
nga etue nenge ela mule nge imo. Pe
nenge teke ela ero, urana nge e longe
nge ames ke elle mana pe a purpur
kikimo nga lete manmanna ngana,
nga Iesus nena helenga urana toto
ngana.
28 Pe a mataua lemo ngarang mur
ero, amo seilil ke kokoes. Pe nga
poinga nei, iri te eteia ke NeHalang
lape heporeke iri. Pe imo, NeHalang
lape halaua imo.
29 ✡Pe poia imo ke letemo man-
manna nge Iesus Kristus nga i sipona
lemene ngana pe a takisia ana
melmelenga pule.
30 Nge nike etu luluch nge imo pe a
eses ia melmelenga nenge lohot nge
iau. Pe heueu nei, ita ul ta amneia ke
elle mana ol.

2

Apoi Ke Mange Kristus Pengpeng

1 Kristus hekerkereng ia letemo lo.
Pe lemene taua imo ke letemo ma ke
nek lo. Pe Opepengpeng tu luluch
nge imo ke a nek hel lo pe letemo
mulmule ia imo.
2 Iok, a poia iau ke e iech ol. Nga
nenge e teke a nanasia poinga ne-
mur: Atu ke letemo elle pe anek hel
nge imo, pe a rahita hel ke imo elle
mana.
3 ✡Pe poinga nenge a ngailele mele
pe atal heke imo, poinga panem
poreke toto. Pe a nanasia koi poinga
nei: Aau sue imo ke aele sio toto nge
pekngamo mur.
4 ✡Letemo ia imo toro ero, anau
lange mele hel pule.

Iesus Au Sue I Pe NeHalang Tal Heke I

5 A rahite letemo tuanin ngana mur
ke pomange Iesus Kristus:
6 ✡I NeHalang toto
pe tal heke i ke pomange NeHa-
lang ero.
7 ✡Iesus Kristus tal sio mene i
pe lohot ke i non pe ume ke ha-
laulaua ita.
8 ✡Pe tal sue i pe longo tau mana ke la
het nga ana metenga
nenge te heon heke i nga manga
toto!
9 ✡Nga nem mana, NeHalang tal heke
tote i
pe tunge ene nenge pingana iuiu
nga hulua lochloch eria.

✡ **1:19:** 2Ko 1:11 ✡ **1:21:** Kal 2:20 ✡ **1:23:** 2Ko 5:8 ✡ **1:27:** Epe 4:1; 1Te 2:12 ✡ **1:29:** Ume 16:19-40 ✡ **2:3:** Kal 5:26 ✡ **2:4:** 1Ko 10:24 ✡ **2:6:** Ioa 1:1-2; 17:5 ✡ **2:7:** Ioa 1:14; 2Ko 8:9 ✡ **2:8:** Hip 5:8; 12:2 ✡ **2:9:** Ume 2:33; Epe 1:20-21; Hip 1:3-4 ✡ **2:10:** Rom 14:11

10 ✡Pomalam, hulua nemur nga tapa
pe nga ich
pe nga ich letena lape te longe
Iesus ene
pe te tualou sio sapele lange i.
11 ✡Pe lape hulua lochloch te haliu
hote leteria manmanna ngana
ke te teke Iesus Kristus I Non
Soke.
Pe hemalmalinga palaungana
lange Temene NeHalang.

Atu Ke Nek Ke Pomanga NeHalang Lemene Ngana

12 Oe atong mur, nga etue nenge etu
luluch nge imo, a longo taua iau. Pe
heueu nei ol etu ke kangkanga ol, pe
lemek ke a longo tau ngamo nem, tu
ke kerkereng. A ume ke kerkereng lu-
luch nga mataunga pe loiloinga ke a
heulo hote lemo maulinga nge koko.
13 Iange NeHalang kokoes ume nga
letemo ke lememo taua I lemene
ngana pe pule hekerkereng ia imo ke
a longo taua.
14 A poia amo ume lochloch ke nek
mana pe a ngunngunu hel pe a hunel
ero.
15 ✡Pomalam lape NeHalang esia
poinga poreke ngana e nge imo ero
pe atu ke pomanga tutuna mur peng-
peng. Pe heueu nei atu luluch nge
hana porekreke ngana mur nga ich
nei kura. Pe lemek ke atu ke nek ke
pomanga NeHalang lemene ngana.
Pe apoi ke pomanga lemenge nenge
tua leme nga kileng au ngana.
16 Nenge a haliu hote helenga
nenga maulinga nge koko. Nenge
teke a poi ke pomai, nga etue nenge
Kristus at mule, lape e iech toto iange
NeHalang ana ume nenge e umume
ia nganangana lo.
17 Letemo manmanna ngana
nge Non Soke pomalaka nga lemo
tunginga nenge lange I. Pe toinge
eik pasiling ke la luluch nga lemo
tunginga nemur, lape e iech luluch
nge imo.
18 ✡Pe imo pule a iech luluch nge
iau.

Paulus Teke Kulosia Timoti

19 Pe nga Non Soke Iesus lemene
ngana lape e hekule Timoti ke la
mule nge imo ke ueiuei mana. Po-
malam lape hekerkereng mule letek
nga etue nenge at mule pe nene imo
at nge iau.
20 Pe mele e poi ke mange Timoti
ero. I letena tau tote imo ke teke lape
hetakile imo ke nek toto.
21 ✡Hulua leteria tu mana nga aria
ume mur, pe nga Iesus Kristus ana
ume, leteria ia ero.
22 Pe imo a eteia lo ke Timoti i non
nge urana. Ana non poi ke manga
tuk ia toto nenge halaulaua iau ke
mo hele hotote Helenga Urana Toto
Ngana.
23 Lape e kulos ia i ke lange imo
kura, pe enau ala mana mukam nga
ure nenge lape lohot nge iau.
24 Pe letek manmanna nge Non
Soke ke iau pule ela mule nge imo ke
ueiuei mana.

Paulus Teke Kulosia Ipapotitus Pule

25 ✡Pe letek unne, e teke urana
nge e kulos ia Ipapotitus pule ke
lange imo. Iange i poi ke mange iau
mana: Letena manmanna nge Iesus
pe nanas ia iau ke imem nai mo ume
ke elle pe mes ke kerkereng toto nga
Non Soke ana ume. Pe imo sipomo a
kulos ia i at nge iau ke halaulaua iau.
26 Pe heueu nei letena haka toto ke
teke la ke es mule imo. Pe letena
tangtang ia imo iange a longe i nge
singina haleles.
27 Pe i manmanna toto ke haleles
nem mene i ke mete par. Pe NeHa-
lang letentena ia i pe iau pule. Po-
malam nau mene lete kolkol palaun-
gana ke meena hit mene iau ero.
28 Ke heueu nei letek haka toto ol
ke e kulos mule Ipapotitus lange imo.
Pe lape a esia i pe a iech toto pe lape
amo lete nenge tu nge iau lape het
toto sapele.
29 A naue i pe a heroele i pe a longia
i nga lete manmanna ngana nge Non

✡ **2:11:** Rom 10:9 ✡ **2:15:** Dan 12:3; Pil 1:10; 1Te 2:19 ✡ **2:18:** Pil 3:1; 4:4 ✡ **2:21:** 2Ti 4:10
✡ **2:25:** Pil 4:18

Soke. A heto heke hana nemur nenge
te poi ke pomam,
30 iange i, mete par lo nga Kristus
ana ume nenge tung teu tote singina
ke halau tote iau nga ume nenge imo
nakumo ero nge a poia. Pe imo a
halaua iau ke pomam ero.

3

Imo Elle Pe Elle A Etei Tote Kristus Ke Nek

1 Iok titik mur pe liliuk mur, lek he-
lenga hetet lo pe e teke a iech toto nge
Non Soke nga lemo tunga luluch nge
I. Lek helenga hel ehas sue ke ulolo
pe lape ehas sio mule iri. Pe nem, ute
pele ero. Iange e teke helenga nemur
te halau tote imo ke nek.
2 Anau ala amo ke nek toto nge
hana nemur nenge te hesalang mana
ke te teke te riria singimo. Iange nga
riringa nem, te poi ke pomalaka nga
kaone hinolo mur.
3 ✡Pe ita, ta poi ke mange iri ero.
Ita laka nenge ta mene riringa toto
ngana. Iange NeHalang opene ha-
laua ita ke ta heto heke tote I pe ta
iech toto iange tatu luluch nge Iesus
Kristus. Pe poinga nenge ta rir us
nem, letera manmanna sakilil nga
poinga nem nge halaua ita ero.
4 ✡Pe nenge teke mele ramana
kerkereng nge poinga nem halaua
tote i, iau laka nakuk toto nge e nana-
sia kue nemur.
5 ✡Iau etak hoe iau ke ak etue iri
rahtele mol pe te riria iau. Iange iau,
lek nge Israel pe etu teu nga kaleu ra-
mana nenge Pensamin. Pe iau Hipru
iange hetak pe temek iri Hipru pe e
lohot ke iau paresio iange e nanas tau
tote hotonga nenge Moses.
6 ✡Pe e menmene kaleu pe e hun
lapue NeHalang nena hana mur pe e
teke e poia NeHalang ke iech, poma-
lam e nanas tau tote hotonga mur.
7 ✡Ure nemur nenge esis ala hote
nem, nga tele ngana e teke ma lape te
halaua iau. Pe nei ero ol. E saua iri ke
te lasus toto pe e nanas mene Kristus.
8 Pe e saua ure nemur mana ero.
E saua ure lochloch ke te lasus iange
e teke e etei mene Non Soke Iesus
Kristus. Pe e eteingak nem urana toto
nga ure lochloch ngana nemur.
9 ✡Pe etu teu nge I ol. Pe iau sipok
e poia iau ke iau non nge pengpeng
nga NeHalang matana ero nenge e
nanas tau tote hotonga nenge Moses.
Pa nem ero ol. Iau non nge peng-
peng nga NeHalang matana iange
letek manmanna nge Kristus. Ke nga
letek manmanna ngana nem mana,
NeHalang poia iau ke iau non nge
pengpeng nga matana.
10 ✡Iau lemek toto ke e teke e etei
tote Kristus pe e amnei urume nena
kerkerenga nenga maul haka mule
ngana. Pe e teke e amneia melme-
lenga ke mange i ke e mete
11 pe e maul haka mule ke pomange
I.

Tanau Langa Utar Toto Nenge Lape Ta Mene

12 ✡Pe ure nemur te lohot nge iau
ero kura. E hele menmene kura. Pe
lemek toto ke e teke e mene ure ne-
mur ke pomange Iesus nge mene iau
lo.
13 Pe titik mur, heueu nei e rahite
nga perik ero kura. Pe e teke epoi ke
pomai koi: Lape esau sue ure meena
ngana mur nenge te poi helele iau
pe e song tau mene ure nenge tu nga
muka.
14 ✡Pe lape e songia kikikngak toto
ke la e mene iechinga nenge NeHa-
lang iua iau ke ela nga lut nga tapa
iange letek manmanna toto nge Iesus
Kristus.
15 ✡Ita lochloch ngana nenge
Opepengpeng hemellehe letera
matana ngana mur lo, ta naue urelu
song hot ngana ke mai koi. Pe nenge
teke letem tuanin ngana mur te
song hot ke altoto nga ute hel, nem
lape NeHalang hemallaha hote lange
iong.

✡ **3:3:** Rom 2:29 ✡ **3:4:** Ume 22:3; 2Ko 11:18 ✡ **3:5:** Luk 1:59; Ume 23:6; 2Ko 11:22 ✡ **3:6:** Ume 8:3 ✡ **3:7:** Mat 13:44-46 ✡ **3:9:** Rom 3:21-22 ✡ **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17 ✡ **3:12:** 1Ti 6:12, 19 ✡ **3:14:** 1Ko 9:24 ✡ **3:15:** 1Ko 2:6

16 Pe kue manmanna ngana nenge
ta nananas ia ke at heueu nei, ta hile
sio mule ero ol.
17 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, a
nanas ia lek poinga mur. Pe pule
anau urume iri nenge te nanasia
lemem poinga nenge mo poia nga
matamo lo.
18 Iau letek kolkol pe e tang iange
e hele lange imo ke kokoes lo, pe
heueu nei lape etua tau mule lek
helenga nemur pule: Hulua halang
tetu ngaria heueu nei, poia iri siporia
ke iri ngarang nge Kristus nga mete
ngana nga manga toto.
19 ✡Nga hoena lape tela nga oan nge
imperno. Iange leteria tu mana nga
ure nemur nga ich nei. Pe te nanas
tau mene lemeria ngana mur pe te
heto hekeke eria mur nga poinga
poreke ngana mur nenge te popoia.
20 ✡Pe ita ra kileng toto kou nga
lut nga tapa. Nga kileng nenge ara
Non Soke Iesus Kristus lape at ia. Pe
ta kulala tote I iange I non nge ara
hemasinga.
21 ✡I, nena kerkerenga palaungana
toto ke hulua lochloch ngana pe ure
lochloch ngana lape te longo tau
mene I. Pe I lape at pe hulia singira
metmete ngana mur pe poia iri ke
te lohot ke pomanga I sipona singina
nenge ana hemalmalinga urana toto.

4

A Ngata Hel Pe A Iech

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, amo lete
tu toto nge iau. Pomalam, e teke ela
ke ees mule imo. Pe letemo man-
manna ngana nge Non Soke nem, a
rahite ke kerkereng toto, iange iau e
iech toto nga poinga nem!
2 Pe e teke e hele ke kerkereng toto
lange iong Iuotia pe Sintike, ke imo
nai anau urume Non Soke na poinga
mur pe a kila ke nek. A hunel ero ol.
3 ✡Pe e teke e onteia iong ke o ha-
laua iri pule. Iange iong, neingak toto
laka iong. Hehei nai nei pe ne Kele-
men pe lek ume pekngana mur hel
pule, te halaulaua iau ke mo haliu ho-
tote helenga urana toto ngana nenge
Iesus. Pe iri eria mur tehas sue iri
nga alalaha ke ulolo. Alalaha nenga
maulinga ke koko.
4 Pomalam e hele ke e teke a iech
ke kokoes nga lemo tunga luluch nge
Non Soke. Pe etua tau mule pule: A
iech toto!
5 ✡Pe a poi ke nek lange pekngamo
mur iange Non Soke atat lo.
6 ✡Letemo meena rara ero. A on-
teia NeHalang pe a hetalaualau lange
I nga ure lochloch ngana pe a hele
urana toto lange i.
7 ✡Pomalam, NeHalang lape poia
letemo ke ma ke nek toto. Pe pule,
lape poia letemo tuanin ngana mur
ke la mana nge Iesus Kristus. Pe
poinga nenge NeHalang poia nem,
mele pele purpur ero toto nge letena
tuanin hote.
8 Iok titik mur pe liliuk mur, lape e
hetoro hit mule imo ke pomai, e teke
letemo tu mana laka nga ure urana
ngana mur nenge ta heto hakaka
Non Soke ia: Nga poinga lochloch
ngana nenge manmanna pe nenge
mallaha pe nenge pengpeng pe heo
ngana pe nenge lemere taua pekn-
gara mur pe poinga urana ngana
nenge ta memeleia iri.
9 ✡Ure lochloch ngana nenge e het-
oro sue lange imo pe nenge a eteia
nge e hele ia pe nenge a naue nge
e poia, a nanas mene ke pomalam
mana. Pomalam NeHalang nenge
poia letera ke ma ke elle mana, lape
tu luluch nge imo.

Paulus Iech Toto Nga Pilipai Mur Reria Tunginga

10 Pe iau, e iech toto nge Non Soke
iange letemo metene mule iau ke
a halaua iau. Atong mur, letemo
metene iau mala lo pe lemo kue ero
nge a poia halaunga nem.

✡ **3:17:** 1Ko 4:16 ✡ **3:19:** Rom 16:18 ✡ **3:20:** Epe 2:6, 19 ✡ **3:21:** 1Ko 15:28, 42-53 ✡ **4:1:** 1Te 2:19-20 ✡ **4:3:** Luk 10:20 ✡ **4:5:** Hip 10:25; Iei 5:8-9 ✡ **4:6:** Mat 6:25-34; Kol 4:2 ✡ **4:7:** Isa 26:3; Ioa 14:27; Kol 3:15 ✡ **4:9:** Rom 16:20

11 Pe nem ute pele ero. Iange nga
etue nemur nenge lek ure mur ero,
e iech manmana pe letek tu ke nek
mana.
12 Etu nga etue nenge lek ure ha-
lang pe etu nga etue nenge lek ure
halang ero. Pe letek matana ke nek
lo nga kue nenge poia iau ke e iech
manmana nga etue lochloch.
13 ✡Iange Kristus i sipona hekerk-
ereng ia iau nga ure lochloch ngana
nenge te lohotot nem.
14 Pe imo apoi ke nek toto at nge
iau nga nenge a halaua iau nga ure
meena ngana nemur.
15 ✡Iange nga etue nenge e lohaka
nge Mesatonia, imo sipomo a heneue
iau nga poinga nenge ta tung helel
pe ta long helel rera ure mur. Pe
NeHalang nena hana mur hel te poia
iau ke pomam ero. Nei imo lochloch
a eteia.
16 Iok, ela ke etu nge Tesalonika pe
emule mana a hekule ure hel pule ke
halaua iau.
17 Pe iau letek tu sakilil nga ure ne-
mur nenge a hekule atat nge iau nem
ero. Iange e teke e esia lemo poinga
urana toto ngana hel pule, nge a poia
ke mahoho haka langa poinga nemur
nenge a poia nem lo.
18 Ke lemo tunginga nemur nenge
a hekule at nge iau nem, Ipapotitus
tunge iri at nge iau lo. Ke heueu nei
e rere ute pele ero ol. Ure lochloch
ngana nenge lemek taua pe ure hel
pule te lohot ke mataria purpur lo.
Pe e mene iri pe e iech toto ke po-
mange NeHalang nge mene tunginga
mur nenge inangana ehech pe iech
ele tote.
19 Pe ak Non Soke NeHalang lape
tunge ure lochloch ngana nenge
mutemo taua lange imo. Pe I lape
tung lochloche ure urana ngana mur
nge Iesus Kristus lange imo pule.
20 Hemalmalinga palaungana
lange Temere NeHalang nga etue
lochloch sapele. Manmanna.

Helenga Het Ala Ngana Mur

21 A hele ia lek apalanga lange Iesus
Kristus nena hana mur lochloch. Pe
lek ume pekngana mur nenge tetu lu-
luch nge iau, te hekule reria apalanga
lange imo pule.
22 Pe NeHalang nena hana mur
nenge te umume nga ne Kaesa na
pele, te hekule reria apalanga lange
imo pule.
23 Pe Non Soke Iesus Kristus lape
poi ke nek toto lala nge imo ke
kokoes. Manmanna.

✡ **4:13:** 2Ko 12:10 ✡ **4:15:** 2Ko 11:9

Kolosi
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Kolosi Mur

1 Iau Paulus. Nga NeHalang
lemene ngana iua iau ke e lohot ke
iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.
Pe imem nai tira Timoti mo hekule
alalaha nei ke
2 lange imo NeHalang nena hana
mur nga tuele tana nenge Kolosi.
Imem pekngamem mur imo iange
letemo manmanna nge Kristus.

E hetalaulau ke Temere NeHalang
letena ia imo pe poia letemo ke ma ke
nek.

Kolosi Mur Leteria Manmanna Nge Iesus

3 ✡Kokoes mo hetalaulau pe mo
hele urana lala nge NeHalang nenge
ara Non Soke Iesus Kristus Temene.
4 Iange mo longe imo nge letemo
manmanna nge Iesus Kristus pe
mutemo taua NeHalang nena hana
mur lochloch.
5 ✡Apoi ke pomam iange a teke a
kulkulele ure nenge NeHalang teke
tunge lange imo. Ngana kou, talue ke
nek nga tapa kura. Ure nem, ana he-
lenga a longe ke ulolo, nga etue nenge
a longe helenga manmanna ngana.
Ngana laka helenga urana toto ngana
nem
6 nenge lohot nge imo ke ulolo.
Pe helenga urana toto ngana nem
nganangana lohot pe pupuo nga
kileng lochloch ngana nga ich. Ke
pomanga nenge lohot nge imo nga
etue nenge a longe helenga urana
toto ngana pe a eteia ure manmanna
ngana nga NeHalang nena poinga
urana toto ngana.
7 ✡Ne Ipapras hetore imo nga
NeHalang nena poinga urana toto
ngana nem. Non nem i Kristus
nena ume ana non nge urana nge
ume lululuch nge imem pe mene
mulimem ke la poia Kristus nena
ume nge imo.
8 Pe heleia mutenga nenge
Opepengpeng tunge lange imo at nge
imem pule.
9 ✡Nei mana poia imem ke mo het-
alaulau amo ke kokoes. Mo talun
nga etue nenge mo longe imo nge
apoi ke pomam, pe mo hetalaulau
amo lange NeHalang ke a etei tote
ure nemur nenge mutena taua iri pe
hemute imo nga lete matana ngana
ke letemo mallaha nga ure nemur
nenge Opepengpeng poi hotote iri.
10 Ke pomalam lape atu ke a nanas
mene Non Soke lemene ngana pe
apoi menmene ure nemur nenge
poia i ke iech. Pe atu ngamo lape poi
hote ure urana ngana mur halang pe
letemo matana ngana nge NeHalang
pupuo pule.
11 ✡NeHalang lape hekerkereng ia
imo nga nena kerkerenga palaun-
gana. Pomalam lape atu ke nek pe a
iech mana nge a takis ia ure meena
ngana mur.
12 ✡Pe a hele urana lange Temere
nge poia imo ke a mene ure nemur
nenge tatalo ele ke nena hana mur re-
ria ia nga nena naualanga pe nekinga
tualeme ngana.
13 ✡Iange NeHalang mene hote
ita nga kerkerenga nenga kileng au
ngana ke ulolo pe mene teua ita ke
la tatu kolo nga naungala pe nekinga
nge Tuna nenge mutena tau tote.
14 ✡Tuna nenge ol hot mule ita nga
rera poinga poreke ngana mur pe
saua rera poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto.

Iesus Nena Ume Pe Kikina Ngana

15 ✡Mele pele naue NeHalang
nakuna ero. Pe Kristus nakuna elle
toto ke mange NeHalang pe i non
nenge lohot tala toto nga ure lochloch
ngana nenge teala hote.
16 Ke nge i mana NeHalang ala hote
ure lochloch ngana nga tapa pe nga
ich. Ure nemur nenge ta naue iri

✡ **1:3:** Epe 1:15-16 ✡ **1:5:** Epe 1:13; 1Pi 1:4 ✡ **1:7:** Kol 4:12; Plm 23 ✡ **1:9:** Epe 1:16-17 ✡ **1:11:** Epe 1:19; 3:16 ✡ **1:12:** Epe 1:11, 18 ✡ **1:13:** Luk 22:53; Epe 2:2 ✡ **1:14:** Epe 1:7 ✡ **1:15:** Ioa 1:18; 2Ko 4:4

pe nenge ta naue iri ero. Pe ope
mur nga tapa sana reria kerkerenga
mur pe reria naungaala mur pe reria
hotonga mur pe aria papalauna mur.
Ke NeHalang ala hote ure lochloch
ngana nga Kristus penna ke Kristus
nena ia.
17 ✡Ke ure lochloch ngana te lohot
ero kura pe Kristus tu tala lo pe i
mana poia ure nemur ke tetu nga
muria.
18 ✡Kristus i muka ia NeHalang
nena mata nenge i singina ia. Ke
i talun ngana toto pe i NeHalang
Tuna tengene ana nenge hemaul
heke mule nga metenga. Ke po-
malam lohot ke i tala toto nga ure
lochloch.
19 ✡Iange NeHalang iech toto nga
nenge Tuna mene tote nakuna pe tu
luluch toto nge i.
20 ✡Ke nge Kristus mana NeHalang
mene mule ure lochloch ngana lange
i. Ure lochloch ngana nenga ich pe
nga tapa pule. NeHalang poi hote
lete makuk nga Kristus eina nga ana
metenga nga manga toto.

21 ✡Nga tele ngana a kangkanga
toto NeHalang ana pe nena ngarang
mur toto laka imo, iange nga letemo
tuanin ngana poreke ngana mur
pe lemo poinga poreke ngana mur
nenge a popoia.
22 ✡Pe heueu nei ol NeHalang poia
imo ke neingana mur imo mule. Pe
poia ke pomai nga Kristus singina
nenge mete pe mene imo langa Ne-
Halang matana. Pe imo lape apoi
ke pomanga hehei pe hana nenge
te lemlem pe te poia poinga poreke
ngana e ero pe NeHalang hottaua ute
e nge poreke nge iri ero.
23 Ure nei lape lohot ke pomam,
nenge teke a rahite letemo man-
manna ngana pe ames ke kerkereng.
Pe ute pele takue imo ke a hile
sue kulkulalanga nenge letemo man-
manna ngana kerkereng toto ia ero,
nenge a longe nga helenga urana toto
ngana. Helenga urana toto ngana
nei te haliu hote lange hulua lochloch
ngana nga ich, pe iau Paulus e halau
ke e haliu hote pule.

Paulus Ume Ke Halaua Mata Nenge NeHalang

24 Nga etue nei e iech mana nge
e takisia melmelenga nga lek ume
nenge e halaua imo iange melme-
lenga nenge Kristus takisia, het ero
kura. Ke pomalam e tung teu tote
singik ke e hemuta heke Kristus ana
melmelenga ke e halaua singina. Pe
Kristus singina laka mata nenge Ne-
Halang.
25 ✡Pe NeHalang tal hote iau ke
iau ume ana non nenge e halaulaua
mata nenge i. Ke ume nem ngana
laka nenge e haliu hot lochloche nena
helenga lange imo hana lomonmona
ngana mur.
26 ✡Helenga nei NeHalang talkome
mene nga etue nei talun ngana nike
pe heueu nei hemallaha hote lange
nena hana mur.
27 NeHalang teke hemallaha hote
lange nena hana mur ke te eteia
helenga talkomkome ngana nenge
urana toto nenge lape halaua hulua
lochloch. Ke helenga talkomkome
ngana nem laka Kristus nenge tu
teu nge imo hana lomonmona ngana
mur pule. Luna pomanga imo pule
lape ateu langa hemalmalinga nenge
NeHalang.
28 Ke pomalam mo haliu hotote
Kristus lange hulua lochloch pe mo
hetore iri nga lete matana ngana
kuena ngana mur nenge tu nge
imem. Pe mo hetore iri ke tenau ala
aria ke nek nga nenge te nanasia Ne-
Halang nena helenga mur lochloch.
Iange mo teke iri lochloch te lohot ke
te pengpeng nga NeHalang matana
ke mange Kristus.
29 ✡Pe eume ke kerkereng nga Kris-
tus kikina ngana nenge ume ke kerk-
ereng toto nge iau ke e poia ure nei ke
lohot ke pomam.

✡ **1:17:** Ioa 1:1; 8:58 ✡ **1:18:** Ume 26:23; Epe 1:22-23; Hem 1:5 ✡ **1:19:** Kol 2:9 ✡ **1:20:** Epe 1:10 ✡ **1:21:** Rom 5:10; Epe 2:12 ✡ **1:22:** Rom 5:10; Epe 5:27 ✡ **1:25:** Epe 3:2, 7-8 ✡ **1:26:** Rom 16:25-26; Epe 3:5, 9 ✡ **1:29:** Epe 3:7, 20; Pil 4:13

2

Tames Ke Kerkereng Nga Letera Manmanna Ngana

1 Iau lemek ke e teke a eteia ke
iau eume ke kerkereng toto ke e ha-
laua imo pe iri nenge Laotisia pe iri
lochloch ngana nenge te naue iau ero
toto.
2 Pe eume ke kerkereng toto iange
e teke saria kikina pe muteria tau
hel pe te eukirau pe helenga man-
manna ngana lohot ke mallaha nge
iri. Pomalam lape te etei tote Ne-
Halang nena helenga talkome ngana
nenge isipona i Kristus pe leteria
manmanna ia.
3 ✡Iange i rahite lohenga nga NeHa-
lang nena kole hoena mur pe letena
tuanin ngana mur pe letena matana
urana ngana mur pe lape hemallaha
hote iri.
4 ✡E heleia lange imo nike iange
lape mele pallaka ia imo nga helenga
e nge manmanna ero.
5 ✡Iau etu luluch nge imo ero pe
letek la tu luluch nge imo pe e iech
iange e longe imo nge atu ke elle pe
letemo manmanna ngana kerkereng
toto nge Kristus.

Tatu Ke Elle Luluch Nge Kristus

6 Imo atal heke Iesus Kristus ke
amo Soke ke ulolo ke pomalam atu ke
elle luluch nge i.
7 ✡Pe ames ke kerkereng nga
letemo manmanna ngana nga he-
lenga urana toto ngana nenge Kristus
nenge te hetoro imo ia ke ulolo, ke
pomalam atu ke kerkereng luluch
nge i ke pomanga ae nenge ulana
sik teu toto nga ich pe pule pomanga
pele nenge huna mes ke kerkereng
toto. Pe a hele urana lange NeHalang
ke kokoes nga ure urana ngana mur
nenge tunge lala nge imo.
8 Pe anau ala amo ke nek iange
mele hel lape tepoi taole imo nga
hengetoro e nge nganangana ero
nenge lohot mana nga ita non letera
matana ngana. Ke hengetoro nem
at nga ope nemur nenge tenau elele
tapa sana nga reria kerkerenga, at
nge Kristus ero.
9 ✡Iange NeHalang hemallaha hot
tote i nge Kristus ke singina pomange
ita non
10 ✡pe imo a mene maulinga man-
manna ngana nge Kristus ke muta
toto nge imo. Pe Kristus i palaungana
toto nge ope nemur nenge iri muk-
muka nge pekngaria mur pe ope hel
pule nenge reria kerkerenga halang.
11 ✡Imo te riria singimo iange atu ke
elle luluch nge Kristus pe riringa nem
none poia nga penna ero. Kristus
isipona poia nga nenge mete ke mene
mule imo nga lemo poinga poreke
ngana mur.
12 ✡Nga etue nenge a mene he-
nuninga, nem pomanga a mete lu-
luch nge Kristus pe tealo hit luluche
imo nge i. Pe nga letemo manmanna
ngana NeHalang hemaul heke imo
pule nga nena kerkerenga nenge
hemaul heke Kristus ia.
13 ✡Imo a mete ke ulolo, iange lemo
poinga poreke ngana mur te poia imo
ke a kangkanga toto nge NeHalang.
Pe heueu nei NeHalang poia imo ke
atu ke a maulul luluch nge Kristus
iange saua rera poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto ke ulolo.
14 ✡Pe alalaha nenge hele hot ara,
ngana laka nenge henonou hote rera
poinga poreke ngana mur nga nenge
ta nanasia hotonga ero. Pe NeHalang
pasis hote ure lochloch ngana nga
alalaha nem pe mene ke la hero hite
nga manga toto.
15 Ke nga manga toto nem Kristus
hekou sue ope nemur nenge iri muk-
muka nge pekngaria mur pe ope hel
pule nenge reria kerkerenga halang.
Pe takrung lele iri pe hetei hote iri
lange hulua lochloch. Ke la hulua
lochloch ngana nemur te es ke mal-
laha nge ope nemur reria kerkerenga
ero toto ol.
16 ✡Ke pomalam a longo taua mele
hel nenge te tutue imo ia helenga nga

✡ **2:3:** 1Ko 1:24, 30 ✡ **2:4:** Rom 16:18 ✡ **2:5:** 1Ko 5:3 ✡ **2:7:** Epe 3:17 ✡ **2:9:** Ioa 1:14, 16 ✡ **2:10:** Epe 1:21-22 ✡ **2:11:** Rom 2:29 ✡ **2:12:** Rom 6:4 ✡ **2:13:** Epe 2:1, 4-5 ✡ **2:14:** Epe 2:14-16; 1Pi 2:24 ✡ **2:16:** Rom 14:1-13

ure nemur ero: Nga utar nenge a
ngaua pe utar nenge a inia, pe nga
teio heueu ngana lohot ngana, pe nga
hetalaulaunga ana etue, pe nga etue
papalaungana hel pule nenge te lohotot.
17 ✡Ure nemur iri ure opene mana
nenge te heilangia ure manmanna
ngana nenge atat. Ke ure manmanna
ngana nem ngana laka Kristus.
18 A longele mele hel ke te pallaka
rere imo ero, nenge te poi ole imo
ke te teke atal sue imo pe a heto
heke angkelo mur. Iri te teke te hep-
oreke imo nga lemo tunginga nenge
lape a mene. Te palut laka rara
ia tenau operia ngaria mur pe nem
manmanna ero iange leteria muta
toto ia reria poinga poreke ngana
mur.
19 ✡Ita lochloch ita Kristus singina
pe iri terir hote iri nge i ke ulolo,
nge i nenge ita lochloch palpalra ia.
Kristus nauele singina pe rahit tele
tuatom ngana mur nga aepona mur.
Pe singina puo ke nanasia puo ngana
nenge NeHalang mutena taua.
20 ✡Imo a mete luluch nge Kristus
ke ulolo. Pe ope nemur nenge iri
mukmuka nge pekngaria mur nga
tapa sana tenau ele imo nga reria
kerkerenga ero ol. Pe pomerei nenge
atu ke pomanga lemo nga ich nei
kura, pe a nanasia reria hotonga ne-
mur mai?
21 "O ngaua ngaunga nei ero! Ora
taua ngaunga neu ero! Pe ora taua
ngaunga neu ero pule!"
22 ✡Hotonga pe hengetoro nemur
hana tepoi heke mene pe te helele
ia ure nemur nenge ich ana mana,
nenge te ngaua pe te inia ke het pe ute
nge ma ero ol. Pe pomerei nenge a
teke a nanasia?
23 Hotonga nenge pomai, nakuna
pomanga lohot nga letematana
ngana nenge urana. Tepoi hote
ke muteria taua NeHalang pe tetal
susue iri pe tenau ele singiria mur.
Pe hotonga nemur nakuria ero toto
nge tepoi ele singiria lemene ngana
nga reria poinga poreke ngana mur.

3

Maulinga Heueu Ngana Nge Kristus

1 ✡Imo NeHalang hemaul heke
luluche imo nge Kristus ke pomalam
letemo la mana nga urelu nemur
nenge tetu nga tapa, nga kileng
nenge Kristus are ia nga NeHalang
ilina ele nenga pen tamalmal.
2 ✡A talue letemo ke la tau men-
mene urelu nemur nga tapa pe
letemo taua urelu nemur nga ich ero.
3 Iange imo a mete hot ia lemo
poinga poreke ngana mur ke ulolo pe
amo maulinga heueu ngana, ngana
kou tu ke talkome luluch nge Kristus
ol iange imo atu teu toto lange NeHa-
lang.
4 Imo amo maulinga toto ngana
laka Kristus pe nga etue nenge lohot
nga mallaha, imo lape a lohot nga
mallaha pule pe a mene hemalma-
linga nenge i.
5 ✡Ke pomalam a hile tote ich
ana poinga nemur nenge mutemo
tautaua. Poinga nemur nenge
pomanga: Salaunga ana poinga, pe
poinga poreke ngana nenge meinga
ana nenge te nanasia poinga nenga
leinga ero, pe poinga nenge letera
is hakaka ia salaunga ana poinga,
pe poinga nenge mutera taua ure
poreke ngana mur, pe poinga nenge
ta teke rera ure halang. Pe poinga
nenge ta teke rera ure halang poi
hote poinga nenge ta heto hekeke
aetapuna mur.
6 Poinga nemur nenge pomai
helete inin ia NeHalang pe letena
inin ngana lape at ke lohot nge iri
nemur nenge te longo olole.
7 Imo, a popoia poinga nemur nge
nike lo, nga etue nenge a nanas pulut
mene poinga nemur nenga ich.
8 ✡Pe heueu nei a hile hot tote
poinga nemur ol nenge: letemo

✡ **2:17:** Hip 8:5 ✡ **2:19:** Epe 2:21; 4:16 ✡ **2:20:** Kal 4:3, 9; 1Ti 4:3 ✡ **2:22:** Mat 15:9 ✡ **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Epe 1:20 ✡ **3:2:** Mat 6:33 ✡ **3:5:** Rom 6:6, 11; Epe 4:19; 5:3-6 ✡ **3:8:** Epe 4:25-29; 5:4 ✡ **3:9:** Epe 4:22, 25

ininin, pe a hele ininin, pe samo
kekeke, pe a penpenpen.
9 ✡A pallaka ia mele hel ero ol iange
a saua lemo poinga nenge nike ana ke
te lasus tah lo.
10 ✡Pe a lohot ke imo heueu ngana
ke ulolo. Pe NeHalang nenge ala hote
imo, helemlem ia imo ke a lohot ke
pomange i pe lape tunge lete matana
ngana lange imo ke a etei tote i.
11 ✡Ke nga poinga nenge ta lohot ke
ita heueu ngana, ute pele nge poia
ita ke talas lele hel ero. Nenge teke
lemo nge Krik ma lemo nge Iuta, nem
ute pele ero. Pe nenge teke imo hel
a ririr us pe iri hel te ririr us ero,
nem ute pele ero. Pe iri nenge reria
helenga altoto pe kaleu ramana mur
pe iri nenge te umume nge hana hel
pe iri nenge te umume nge hana hel
ero; ute pele nga nem ero pule. Kris-
tus poia ure lochloch ke lohot ke elle
mana pe tu ke purpure ure lochloch.
12 ✡NeHalang mutena taua imo pe
hesilei hote imo ke nena hana mur
nge pengpeng. Ke pomalam a nana-
sia koi poinga nemur: Letemo ia
mele hel pe apoi ke urana lange iri
pe apoi ke nek lange iri pe atal sio
mene imo pe a takis mene melme-
lenga nenge te poia lala nge imo.
13 ✡Nenge teke mele poia poinga
poreke ngana e lange imo a takis
mene pe a tuachol ia ero ke pomange
Non Soke nge saua lemo poinga
poreke ngana mur ke te lasus toto lo.
14 ✡Apoi ke pomam pe ure nenge
palaungana toto ngana laka nenge
mutemo taua pekngamo mur. Iange
mutenga i ure nenge rahit tele imo ke
atu ke elle toto.
15 ✡Kristus poia letemo ke ma ke
nek luluch nge pekngamo mur pe a
naue ke pomanga kue nenge halaua
imo ke atal helenga nga utar nenge
a teke a popoia. Iange nga ure nem
mana NeHalang iua imo ke a lohot ke
singimo elle. Pe a hele urana lange
NeHalang nga nem.
16 ✡A longala teua Kristus nena
hengetoro mur ke muta toto nge imo.
Pe a hetore hehei pe hana pe a het-
oro urume ure lange iri nga letemo
matana urana ngana mur. Pe a
peua peunga nemur nga NeHalang
nena alalaha nenge Sam pe peunga
nenge lala nge NeHalang pe peunga
nemur nenge Opepengpeng tunge
lange imo. A peupeu pe a heto hekeke
NeHalang nga letemo.
17 ✡Pe ure lochloch ngana nenge a
helele ia pe a popoia, a heleia pe a
poia nga Non Soke Iesus ene. Pe a
hele urana lange Temere NeHalang
nga utar nenge Iesus poia lange imo.

Hotonga Nenge Lange NeHalang Nena Hana Mur

18 ✡Imo hehei a longo taua emo
mur iange poinga nei urana nge Non
Soke nena hana mur te nanasia.
19 ✡Pe imo hana mutemo taua lemo
hehei mur pe a nauele iri ke nek.
20 ✡Pe imo tuturia mur, a longo taua
tetememo mur pe tatamo mur nga
ure lochloch iange poinga nei poia
Non Soke ke iech.
21 ✡Pe imo tetemeria mur, letemo
inin taua tutumo mur ero iange lape
leteria manmanna ngana losio.
22 ✡Pe imo nenge a umume nge
hana hel, a longo taua amo aehuna
mur nga ure lochloch. Pe poinga
nenge apoi ke pomai nga mataria
mana ke te iech nge imo, nem poreke.
Urana nge apoi ke pomai nga letemo
ke a umeia ume urana ngana nga
etue lochloch iange a renge Non Soke.
23 Nga lemo ume mur nenge a
popoia, a tung tote letemo langa ume
nemur ke pomanga a umume nge
Non Soke pe letemo ke a teke aume
manmana nge none ero.
24 Pe letemo metentene nei: Non
Soke lape tunge urumo nga utar
nenge talue ke teke nena hana mur
reria ia iange Non Soke Kristus laka
nenge a umume nge i nem.

✡ **3:10:** Epe 4:24 ✡ **3:11:** Kal 3:28 ✡ **3:12:** 1Pi 2:9 ✡ **3:13:** Epe 4:2, 32 ✡ **3:14:** Rom 13:8-10
✡ **3:15:** 1Ko 12:27; Epe 4:4; Pil 4:7 ✡ **3:16:** Epe 5:19 ✡ **3:17:** 1Ko 10:31; Epe 5:20 ✡ **3:18:** Epe 5:22
✡ **3:19:** Epe 5:25 ✡ **3:20:** Epe 6:1 ✡ **3:21:** Epe 6:4 ✡ **3:22:** Epe 6:5-8 ✡ **3:25:** Rom 2:11

25 ✡Pe mele hel nenge te popoi poinga poreke ngana lape te mene tuangachol poreke ngana nga reria poinga nemur, iange NeHalang nanasia poinga elle mana ke amnei urume rera poinga poreke ngana mur.

4

1 ✡Pe imo aehuna mur, apoi ke urana lange hana nenge te umume nge imo pe a tung pengpeng ia ururia ke purpure te ume ngaria. Letemo metene ke imo pule amo Aehuna kou tu nga lut nga tapa.

Ta Rahite Poinga Nenge Ta Hetalaulau Ke Kerkereng

2 ✡A rahite poinga nenge a hetalaulau ke kerkereng pe nga etue nenge a hetalaulau letemo matana ke nek pe a hele urana lange NeHalang.
3 ✡Pe a hetalaulau emem pule ke NeHalang poi hote kue unne ke mo haliu hote nena helenga, nga helenga talkomkome ngana nenge NeHalang hemallaha hote nge Kristus. Pe iau etu nga tuele au ngana iange e popoia ume nem.
4 A hetalaulau ke e haliu hote ke nek pe e hemallaha hote ke nek toto.
5 ✡Letemo matana ke nek pe apoi ke nek lange hehei pe hana nenge leteria manmanna ero. Pe atal teu tote imo ke a hemallaha hote Kristus nena poinga mur lange iri.
6 ✡A hele luluch nge iri pe a poia lemo helenga ke muta toto nga NeHalang letena urana ngana ke tang ke urana nga talngaria. Pomalam lape a eteia kue nenge a tuacholia reria onteinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Helenga Hel Pule

7 ✡Tira Tikikus i ume ana non nenge ume ke kerkereng toto nga Non Soke nena ume pe mutemem tau tote i. Pe i lape heleia ure lochloch ngana nenge lohotot nge iau lange imo.
8 ✡Ke pomalam e kulosia i ke lange imo ke hele urume motu ngamem lange imo pe hekerkereng ia letemo.
9 ✡Pe imem, mutemem tau tote Onesimus pe lape e kulosia i ke la luluch nge Tikikus. Onesimus i non nenge letena manmanna nge Kristus pe lemo kileng nganngana ia. Iri nai lape te heleia ure lochloch ngana nenge te lohot nga lamai lange imo.

10 ✡Ne Aristakus koi tu luluch nge iau nga tuele au ngana pe i hekule nena apalanga lange imo. Pe Makus nenge Parnapas nena paen, hekule nena apalanga lange imo pule. (E hele urume Makus lange imo ke ulolo: Nenge teke at nge imo, a long teua i.)
11 Pe Iosua nenge ene e pule Iastus, hekule nena apalanga lange imo pule. Hana Iuta mol nem mana leteria manmanna, pe teume luluch nge iau ke mo hekerkereng ia NeHalang nena naualanga pe nekinga, pe te halaua iau ke urana mana.

12 ✡Pe Ipapras hekule nena apalanga lange imo pule. Ipapras i Iesus Kristus nena ume ana non ia pe i lemo kileng nganangana ia pule. Kokoes ana non pur kikina toto ke hetalaulau amo ke teke NeHalang poia imo ke ames ke kerkereng ke pomange NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote nena poinga pe te etei tote ure nemur nenge mutena taua iri.
13 E teke e heleia nei lange imo. Ipapras ume ke kerkereng toto ke halaulaua imo pe halaulaua iri nenge Laotisia pe Hirapolis pule.
14 Pe Lukas i non nenge nauele imem nga haleles pe mutemem tau tote i. Ana non iri nai Temas te hekule reria apalanga lange imo pule.
15 E teke a heleia lek apalanga lange titira mur pe liliura mur nga kileng nenge Laotisia pe a heleia lek apalanga lange Nimpa pe mata

✡ **4:1:** Epe 6:9 ✡ **4:2:** Epe 6:18; Pil 4:6 ✡ **4:3:** Rom 15:30; Epe 6:19 ✡ **4:5:** Epe 5:15-16 ✡ **4:6:** Epe 4:29; 1Pi 3:15 ✡ **4:7:** Epe 6:21 ✡ **4:8:** Epe 6:22 ✡ **4:9:** Plm 10-12 ✡ **4:10:** Ume 12:12; 13:13; 15:37-39; 2Ti 4:11 ✡ **4:12:** Kol 1:7; Plm 23-24

nenge NeHalang nenge te hekiraurau nga nena pele.

16 Nga etue nenge a sisia alalaha nei
ke het, a tunge lange iri mata nenge
Laotisia ke te sisia pule. Pe imo a sisia
alalaha nenge Laotisia mur te tunge
lange imo pule.

17 ✡A hele lange Akipus ke a teke,
“O ume ke kerkereng ke o heulo hote
ume nenge Non Soke tunge lange
iong.”

18 ✡Iau Paulus pe ehas ia nei nga
iau sipok perik. Lek iechinga palaun-
gana lange imo. Letemo metene iau
nge etu nga tuele au ngana. E het-
alaulau ke NeHalang letena urana
ngana tu toto nge imo. Ngana laka
lom.

✡ **4:17:** Plm 2 ✡ **4:18:** 1Ko 16:21

1 Tesalonika
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 ✡Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Iau pe Sailas pe Timoti mo hekule ke lange imo hehei pe hana nenge atu teu nga mata nenge NeHalang nge Tesalonika. Imo mata nem Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reria hana mur laka imo. Pe e hetalaulau amo ke iri nai leteria poreke ia imo pe te poia letemo ke ma ke nek.

Paulus Iechia Tesalonika Mur Nge Leteria Manmanna

2 Kokoes mo hele urana lala nge NeHalang pe letemem metentene imo nga lemem hetalaulaunga mur.

3 ✡Mo hetalaulau lala nge Temere NeHalang pe letemem metene letemo manmanna ngana nge kerkereng pe a poia ana ume ke lohot, nenge aume ke kerkereng nga poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, pe letemo tu ke kerkereng mana nge ara Non Soke Iesus Kristus.

4 Titik mur pe liliuk mur, imem mo eteia ke NeHalang mutena tau tote imo pe hesilei hote imo ke nena hana mur pengpeng,

5 ✡iange helenga urana toto ngana nenge mola ia nge imo lohot ke i helenga mana ero. Helenga nem lohot ia kikina ngana pule pe Opepengpeng hekerkereng ia ke teke helenga nem manmanna. Pe pule nga etue nenge motu luluch nge imo, a eteia poinga nenge mo nanasia ke mo halaua imo.

6 ✡Imo a nanas tau tote Non Soke nena poinga nenge imem pule mo nanasia. Pe urelu meena ngana halang te lohot nge imo, iange Opepengpeng poia imo ke a iech mana nge a nanasia helenga manmanna toto ngana.

7 Pe iri lochloch ngana nenga tuele kina nge Mesatonia pe Akaia, te naue imo nge apoi ke pomam pe iri pule lape te nanasia lemo poinga nem.

8 Imo a hesongia Non Soke nena helenga ke langa tuele kina nenge Mesatonia pe Akaia mana ero, iange hehei pe hana nga kileng lochloch te eteia letemo manmanna ngana nge NeHalang pule. Ke pomalam ute pele nge lape mo heleia ero

9 iange iri siporia te nenene lemo poinga nenge along teua imem nga etue nenge mo lange imo. Pe te nene imo nge ahul rumemo ia aetapuna mur pe aume mana nge NeHalang toto ngana nenge tu ke maulul.

10 Pe a kulkulele mene Tuna nenge hemaul heke mule nga metenga nge lape sio at nga tapa. Ana non laka Iesus. Iesus i non nenge lape mene hot kelia ita nga NeHalang letena inin ngana nenge lape atat.

2

Paulus Heleia Ana Ume Nenge Poia Nge Tesalonika

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue nenge mola ke mo ume luluch nge imo, emem ume nem hesil sio mana ero.

2 ✡Pe a eteia ke nga tele ngana, hana nge Pilipai te hele poreke imem pe te tunge melmelenga at nge imem. Pe ara Soke NeHalang halaua imem ke momes ke kerkereng nga ure meena ngana nemur, ke mo haliu hote nena helenga urana toto ngana lange imo.

3 Ke pomalam lemem helenga nenge mo tunge lange imo, mo hele haka ia nga poinga poreke ngana e nge tunga letemem ero; Nenge mo teke mopoi ole imo ke mo pallaka imo ia. Nem ero.

4 ✡NeHalang eteia letemem ke ulolo pe poia imem ke mo haliu hote helenga urana toto ngana nga lemene ngana. Pe mo haliu hote ke mopoi hehei pe hana reria iechinga ana ia ero, mo teke mo e iechia NeHalang.

✡ **1:1:** Ume 17:1-9 ✡ **1:3:** 1Ko 13:13; Kol 1:4-6 ✡ **1:5:** 1Ko 2:4-5 ✡ **1:6:** Ume 17:5-9 ✡ **2:2:** Ume 16:19-24; 17:1-9 ✡ **2:4:** Kal 1:10

5 Imo a eteia ke imem mo topala
hite imem nga poinga tunten ngana
e ero, pe mo poia helenga nenge mo
teke mo pallaka ia imo ke mo ua to-
toia lemo urelu mur ero. NeHalang
eteia ke nei manmanna.
6 Imem toinge mo poia imo pe
iri hel pule ke a heto heke imem,
iange Kristus nena hekulkulonga
mur imem.
7 Pe nei ero. Nga etue nenge motu
luluch nge imo mopoi ke nek toto
lange imo ke pomange hei nenge poi
ke nek toto lala nge tutuna mur.
8 Imem mutemem taua imo ke po-
malam mo iech mana nge mo haliu
hote NeHalang nena helenga urana
toto ngana lange imo. Pe nem mana
ero. Mo teke mo tung teu tote imem
ke mo halaua imo iange mutemem
tau tote imo.
9 ✡Titik mur pe liliuk mur, e eteia
ke imo letemo metene imem nge mo
ume ke kerkereng toto ke mo haliu
hote NeHalang nena helenga urana
toto ngana pe ure meena ngana mur
te lohotot nge imem. Imem mo
umume ke sinanga pe miliko ke po-
malam mo helete meena ia mele ke
tung ngaunga at nge imem ero.
10 Nga etue nenge motu luluch
nge imo nenge letemo manmanna
mo nanas mene poinga nemur nge
pengpeng pe mele heleia imem nga
poinga poreke ngana e ero. Imo a
eteia pe NeHalang pule eteia ke nei
manmanna.
11 ✡Pe a eteia ke imem mo halaua
imo ke pomange none nge halaulaua
tutuna mur.
12 Mo poia imo ke nek pe mo
hekerkereng ia letemo pe mo hele
ke kerkereng lange imo ke a nana-
sia poinga nenge NeHalang mutena
taua. Iange i long teuteua imo
kela atu nga nena hemalmalinga nga
nena naualanga.
13 ✡Kokoes mo hele urana lala nge
NeHalang pule iange nga etue nenge
mo laia nena helenga nge imo, a
mene ke pomanga helenga nenge at
nge none mana ero. A mene ke po-
manga NeHalang nena helenga toto.
Ke helenga nem ume ke kerkereng
toto ke halaulaua imo nenge letemo
manmanna.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo
apoi ke mange iri mata nenge Ne-
Halang nga kileng nenge Iutea. Iri
leteria manmanna nge Kristus pule.
Pe Iuta mur te poia ure meena ngana
halang ke lohotot nge iri, ke pomange
imo nge lemo hana mur pengpeng te
poia ure meena ngana mur ke lohotot
nge imo.
15 ✡Pe Iuta nemur laka nenge te
hune Non Soke Iesus pe hetatalonga
mur pe te lope hote imem pule. Iri
te helete ininia NeHalang, pe hulua
lochloch reria ngarang mur laka iri.
16 Imem, mo hetottore hana lomon-
mona ngana mur nenge iri Iuta
ero, nga kue nenge lape te mene
maulinga pe hana nemur tepoi
elele imem. Pe iri te tamal taua
reria poinga poreke ngana mur ke
ele hakaka nga reria poinga nem.
Ke pomalam NeHalang letena inin
ngana nenge atat nem, lape lohot nge
iri ke renren.

Paulus Teke La Ke Nau Toto Mule Tesalonika Mur

17 Pe titik mur pe liliuk mur, lape
motu kangkanga nge imo nga etue
choro ngana mana iange hana te lope
hote imem. (Pe mopoi ke pomanga
aina kikino ngana nenge tataria mur
pe tetemeria mur te hile sue iri.) Ke
heueu nei mo kolkol ia imo pe lete-
mem tu toto nge imo kura. Ke poma-
lam mo tango rara toto kue e nenge
lape moat ke monau mule imo.
18 Imem mo teke mola toto ke
monau mule imo. Iau Paulus, e totoi
emule mana ke e teke ela pe ero iange
Non poreke ngana poi ele tote imem.
19 ✡Imem mutemem tau tote imo
pe mo teke mola ke monau toto mule
imo iange nga etue nenge ara Non
Soke Iesus at muleia, lape mo iech
pe mo palut laka iange imo apoi ke

✡ **2:9:** Ume 20:34 ✡ **2:11:** Ume 20:31 ✡ **2:13:** 2Te 2:13 ✡ **2:14:** Ume 17:5 ✡ **2:15:** Ume 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19 ✡ **2:19:** Pil 2:15-16; 4:1; 2Te 1:4

pomanga iengiengka nenge te kale heke nge imem. Ke letemem tu toto laka nge imo lo.

20 Pe manmanna toto ke imo mana lape a poia imem ke mo iech pe mo palut laka.

3

Paulus Kulosia Timoti Ke Lange Tesalonika

1-2 ✡Iok, imem mo teke mola ke monau toto mule imo pe kue e nge urana ero ke pomalam mo kulosia Timoti ke lange imo lo pe imem motu mana nge Atens nei lo. Timoti i tira ia nenge imem ul mo umume nge NeHalang, ke mo haliu hotote Kristus nena helenga urana toto ngana. Mo kulosia i ke la ke halaua imo ke hekerkereng ia letemo manmanna ngana,

3 ✡iange lememem ero amo hel nge imo nge leteria manmanna ngana losio mule nga ure meena ngana nenge lohotot nei. Imo a eteia lo ke ure meena ngana nge pomai lape te lohotot nge ita pe NeHalang eteia.

4 Imem mo heleia lange imo nga etue nenge motu luluch nge imo ke a eteia ke ulolo – nenge mo teke ita lape ta amneia ure meena ngana mur. Ke ana ure mur koi nenge te lohotot nei.

5 Ure nei lohot pe iau lemek ero nge e kulkulala sakilil ol, ke pomalam e kulosia Timoti ke lange imo ke e teke e longo lange i nga letemo manmanna ngana. Iau letek mataunga iange nenge teke Non poreke ngana poia letemo manmanna ngana ke losio mule, emem ume nem lape hesil sio mana.

Paulus Iech Nga Timoti Na Helenga

6 ✡Pe ero, heueu nei Timoti sau hot mule nge imem lo, pe atia helenga urana ngana nga letemo manmanna ngana pe nga lemo poinga nenge mutemo taua hehei pe hana. Pe hele at nge imem ke teke letemo metene imem pe a iech pe a teke anau haka mulmule nge imem ke pomange imem nge mo teke monau haka mulmule nge imo.

7 ✡Ke titik mur pe liliuk mur, hana tepoi porekreke imem pe ure meena ngana halang te lohot nge imem. Pe Timoti hekerkereng tote imem pe poia imem ke singimem urana mule nga nenge at ke heleia letemo manmanna ngana at nge imem.

8 Heueu nei mopoi ke pomalaka nge mele nenge maul haka mule nga manga molong iange mo longe imo nge ames ke kerkereng toto nge Non Soke.

9 Ke imo mana a poia imem ke mo hele urana lange ara Soke NeHalang. Pe mo hele urana lange I iange iechinga nenge lohot nge imem nga NeHalang matana, at laka nge imo pule.

10 Pe mo hetalaulau lala nge i nga sinanga pe nga miliko ke mo teke monau haka mule nge imo pe mo halaua imo ke letemo manmanna ngana kerkereng toto ol.

11 ✡Ke mo teke ara Soke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus te hepengia lemem kue nenge mola nge imo.

12 Pe mo teke Non Soke poia poinga nenge mutemo tau helel pe mutemo taua hehei pe hana ke puo ke palaungana toto ke pomange imem nge mutemem tau tote imo.

13 Pe mo teke hekerkereng ia letemo ke atu ke a pengpeng toto pe mele heleia imo nga lemo poinga poreke ngana e ero, nga ara Soke Temere NeHalang matana, nga etue nenge ara Non Soke Iesus at luluch nge nena pengpeng ngana mur.

4

Tunga Nenge Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok titik mur pe liliuk mur, imem mo hetore imo ke ulolo nga atu ngamo nenge poia NeHalang ke iech, ngana laka nenge a nananasia nem. Pe mo teke mo onteia imo pe mo

✡ **3:1-2:** Ume 16:1-3; 17:15 ✡ **3:3:** 2Ti 3:12 ✡ **3:6:** Ume 18:5 ✡ **3:7:** 2Te 1:4 ✡ **3:11:** 2Te 2:16-17

hekerkereng tote imo nga Non Soke
Iesus ene, ke a poi ke urana toto lange
hehei pe hana ol.
2 Mo hele ke kerkereng toto lange
imo iange a eteia urelu lochloch
ngana nenge mo hetoro imo ia, nga
Non Soke Iesus ene ke ulolo.
3 ✡NeHalang mutena ke teke atu ke
a pengpeng pe a kangkanga toto nga
salaunga ana poinga.
4 ✡Pe mutena ke teke imo elle pe
elle a nauele singimo lemene ngana
mur nga poinga nenga leinga ke nek.
Ke a poia singimo ke nanasia poinga
nge urana pe pengpeng.
5 Hana nenge te eteia NeHa-
lang ero, te heporeke singiria nga
salaunga ana poinga pe imo apoi ke
pomam ero.
6 Pe a pallaka ia NeHalang nena
none nga ure nei ero pe pule a poia
poinga nei ero. Imem mo hele lange
imo ke ulolo pe mo hele ke kerkereng
toto ke mo teke, NeHalang lape poia
ure meena ngana ke lohot nge iri
nenge te popoia poinga nei.
7 ✡Iange NeHalang iu ngana ia ita
nem, teke tatu ke pengpeng mana pe
ta salau rara ero.
8 ✡Ke pomalam mele nenge lemene
ero nge nanasia hengetoro nei,
lemene ero ia NeHalang. Iange none
nena hengetoro nei ero, NeHalang
nenge tunge nena Opepengpeng
lange imo nena hengetoro ia.

Ta Poia Mutenga Ana Poinga Ke Kerkereng

9 ✡Iau lape e hele teu langa
mutenga ana poinga nenge a poia
lala nge pekngamo mur ero. Iange
NeHalang hetore imo ke ulolo ke teke
mutemo tau helel.
10 Ke titik mur pe liliuk mur, i man-
manna ke mutemo taua pekngamo
nemur nenge leteria manmanna nga
kileng mur nge Mesatonia, pe mo
hele ke kerkereng toto lange imo ke a
poia poinga nem ke lohot ke nakuna
urana toto.
11 ✡Letemo metene poinga nem ke
pomanga ure nenge hetakile imo ke
nek, ke a umumeia lemo ume mur pe
a nanasia imo sipomo lemo poinga
mur nga lemo ume, ke halaua imo
nga atu ngamo ke pomanga mo hele
ngamem ia lange imo ke ulolo.
12 Nenge teke apoi ke pomam, lape
a hottaua ure nenge mutemo taua pe
a kulele mele ke tunge lange imo ero.
Pe iri nenge te eteia NeHalang ero, te
renge imo pe tetal heke imo.

Non Soke At Mule Ngana

13 Titik mur pe liliuk mur, mo teke
a etei ke nek nga ure nenge lape lo-
hot nge iri nemur nenge te mete ke
ulolo, pomalam lape letemo meena
pe a tangia iri ero. Iri nenge te eteia
NeHalang ero te popoia poinga nem.
14 ✡Pe ita ta eteia ke Iesus mete
pe maul haka mule pe letera man-
manna ke NeHalang lape hemaul
heke mule Iesus, luluch nge iri nenge
te mete ke ulolo.
15 ✡Helenga nei Non Soke nena he-
lenga pe lape mo heleia lange imo.
Ana helenga tang ke mai koi: Nga
etue nenge Non Soke at ia, ita nenge
ta maulul kura lape ita muka tala nge
iri nenge te mete ero.
16 Iange haliunga palaungana lape
lohot pe angkelo mur aria soke haliu
pe NeHalang nena ngalum paena al-
nganngana pe Non Soke i sipona sio
nga tapa ke at. Pe iri nenge leteria
manmanna nge Kristus pe te mete
lape temaul haka mukam.
17 Ke het pe ita nenge ta maulul
kura nga etue nem, ta eukirau luluch
nge iri ke ta saolia Non Soke nga ulu.
Pe lape tatu luluch nge Non Soke ke
koko.
18 Ke pomalam a hekerkereng helia
imo elle pe elle nga helenga nemur.

5

Tatu Ke Tatatalo Ala Nga Non Soke At Ngana

✡ **4:3:** 1Te 5:23; 1Pi 1:16 ✡ **4:4:** 1Ko 6:13 ✡ **4:7:** Hip 12:14; 1Pi 1:15-16 ✡ **4:8:** Luk 10:16; 2Ko 1:22 ✡ **4:9:** Ioa 13:34 ✡ **4:11:** Epe 4:28 ✡ **4:14:** Rom 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 ✡ **4:15:** 1Ko 15:51-52

1 Pe titik mur pe liliuk mur, etue
tei pe etue utar nenge Non Soke at ia,
lape e hele teu langa nem ero.
2 ✡Iange imo a etei tote etue nenge
Non Soke at mule ia. Etue nem lape
at pe herura hot mana ke pomanga
non kemenge kina nenge kemkeme
nga miliko.
3 ✡Hehei pe hana lape te hele ke
te teke, “Imem motu ke nek mana
pai! Letemem ia ute pele ero!” Pe
ure poreke ngana lape heporeke iri
nenge pomam ke ueiuei toto, ke po-
manga melmelenga nenga hohonga
nenge lohot nge heie. Pe lape te eleis
maul ngaria nga ure nem ero toto.
4 Pe titik mur pe liliuk mur, imo
a tutu nga kileng au ngana ero, ke
pomalam etue nem lape herura hote
imo ke pomanga kemenge kina e ero.
5 ✡Iange lemo inga mur pe lemo
ume mur nenge a popoia, nakuna po-
malaka nga chaia matana mes man-
mana ke tua hatal menmene imo
pe atu ke mallaha manmana nga
lemenge. Ke ita, miliko pe kileng au
ngana ana hehei pe hana mur ia ita
ero.
6 Ke pomalam ta kulala pe ta
nauala manmana, pe ta mamani ke
mange iri nenge te mamamani ero.
7 Iange iri nenge te mamamani, te
mamamani nga miliko pe iri nenge te
inin, te inin nga miliko.
8 ✡Pe ita, chaia matana tua hatal
menmene ita. Ke pomalam ta nauele
rera inga mur ke nek. Pe ta heron
heke lete manmanna ngana pe
mutenga ke poi ele ita. Pe letera
manmanna ngana nenge lape ta
mene maulinga ke koko, ta heronia
ke pomanga ara horel nenge poi ele
palpalra. Nem pomanga palinga hel
ana hana mur nenge te heron heke
ure nemur ke poi ele iri nga etue
nenge tepal helel.
9 NeHalang hesilei hote ita ke teke
ta amneia melmelenga nga letena
inin ngana ero. Hesilei hote ita ke
teke ta mene maulinga nge ara Non
Soke Iesus Kristus.
10 ✡Iesus mete ke hemas mule ita ke
ulolo. Pe nenge teke ta mete lo, nem
pe ta maulul kura, lape tala ke tatu
luluch nge i nga etue nenge at mule
ia.
11 Ke pomalam a halau hel pe a hek-
erkereng helia imo elle pe elle letemo
ke pomanga a popoia nem lo.

Helenga Hetala Ngana Mur Pe Apalanga Mur

12 Iok titik mur pe liliuk mur, mo
teke mo onteia imo ke apoi ke urana
toto lange hana nenge teume luluch
nge imo, ke te hetottore imo pe te
henonoua imo nga kue nenge a nana-
sia Non Soke.
13 Iri te poia ume palaungana, ke
pomalam mutemo tau tote iri pe atal
heke tote iri. Pe imo elle pe elle atu ke
a tano luluch nge pekngamo mur.
14 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele
ke kerkereng lange imo ke a heleia
iri nenge reria melei tana hali. Pe a
hekerkereng ia iri nenge te matautau
leteria pe a halaua iri nenge leteria
manmanna ngana kerkereng ero pe
apoi ke nek lange hulua lochloch.
15 ✡Anau ala ke nek iange lape mele
hel te poia poinga nenge te tuachol
helelia poinga poreke ngana. Aume
ke kerkereng ke apoi ke nek lange
imo elle pe elle pe nge hehei pe hana
lochloch.
16 ✡Atu ke a iech ke kokoes.
17 A hetalaulau ke kokoes,
18 ✡pe a hele urana lange NeHa-
lang nga ure lochloch ngana nenge
te lohotot, iange NeHalang mutena
ke teke imo nenge a nanasia Iesus
Kristus a poia poinga nenge pomam.
19 ✡Opepengpeng popoia ana ume
nge imo ke pomanga oan nge ngau
lalala pe apal mete oan nem ero.
20 Pe ahul rumemo ia NeHalang
nena helenga nenge hetatalonga mur
te hele hotote ero.

✡ **5:2:** Mat 24:42-43; 2Pi 3:10; Hem 3:3 ✡ **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35 ✡ **5:5:** Rom 13:12 ✡ **5:8:** Isa 59:17; Epe 6:14, 17 ✡ **5:10:** Rom 14:8-9; 1Te 4:14 ✡ **5:14:** 2Te 3:6, 11 ✡ **5:15:** Rom 12:17; 1Pi 3:9 ✡ **5:16:** Pil 4:4 ✡ **5:18:** Epe 5:20 ✡ **5:19:** Epe 4:30 ✡ **5:21:** 1Io 4:1

21 ✡A amnei urume helenga mur
lochloch pe a rahite ure urana ngana
mur
22 pe a hile hote ure poreke ngana
mur.
23 ✡Poinga nenga tunga nge nek
huna toto nge NeHalang, pe mo heta-
laulau lange i ke nauele singimo mur
pe opemo mur pe ngamo mur, pe
helemlem ia imo. Ke pomalam, nga
etue nenge Non Soke Iesus Kristus at
mule ia, lape te hele poreke imo nga
poinga poreke ngana e ero.
24 NeHalang hesilei hote imo ke
ulolo ke nena hana mur imo. Pe i lape
helemlem ia imo ke manmanna.
25 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, a het-
alaulau emem ke NeHalang halaua
imem pule.
26 Pe a sisa perimo nge NeHalang
nena hana mur lochloch pe a poia
nga NeHalang ene.
27 Pe e hele ke kerkereng lange imo
nga Non Soke ene ke e teke a sisia
alalaha nei lange iri lochloch ngana
nenge leteria manmanna.
28 E hetalaulau amo ke ara Non
Soke Iesus Kristus nena poinga urana
toto ngana tu toto nge imo. Ngana
laka lom.

✡ **5:23:** 2Te 3:3 ✡ **5:25:** Kol 4:3; 2Te 3:1

2 Tesalonika
Alalaha Nai Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Tesalonika Mur

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei.
Iau pe Sailas pe Timoti mo hekule ke
lange imo hehei pe hana nenge atu
teu nga mata nenge NeHalang nge
Tesalonika. Imo mata nem Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus
reria hana mur laka imo.
2 ✡Pe e hetalaulau amo ke Temere
NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus
leteria ia imo, pe te poia letemo ke ma
ke nek.

Ume Nenge NeHalang Poia Nga Kristus At Mule Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, imo a poia
imem ke mo hele urana lange NeHa-
lang ke kokoes mana. Pe urana nge
mopoi ke pomau iange imo letemo
manmanna ngana pupuo, pe poinga
nenge mutemo taua hehei pe hana,
pupuo pule nge imo elle pe elle.
4 ✡Ke pomalam mo palute imo
lange iri mata mur nenge NeHalang
pe mo hele lange iri nga nenge ames
ke kerkereng ke kokoes nga letemo
manmanna ngana, nga etue nenge
hana tepoi porekreke imo pe urelu
meena ngana mur te lohotot nge imo.
5 Nenge nei henonou hote ke Ne-
Halang amnei teu ngana nga rera
poinga mur pengpeng toto. Ke nga
ure meena ngana nemur nenge te
lohotot nge imo nem, teke poia imo
ke ateu langa nena naualanga pe
nekinga.
6 ✡NeHalang lape poia poinga nge
pengpeng, ke pomalam lape poia ure
meena ngana ke lohot nge iri nenge
te poia ure meena ngana ke lohotot
nge imo.
7 ✡I teke poia imo ke ata eingamo
nga ure meena ngana nenge te loho-
tot nge imo pe imem pule ke poma-
lam. Pe lape poia nga etue nenge
Non Soke Iesus at mule ia, nenge I pe
nena angkelo mur nenge kikiria toto
te lohot nga tapa, pe at luluch nga oan
sapellala ngana.
8 ✡Pe lape poia melmelenga ke lo-
hot nge iri nenge te eteia NeHalang
ero, pe iri nenge tehul rumeria ia
helenga urana toto ngana nenge ara
Non Soke Iesus.
9 ✡Pe melmelenga nenge lohot nge
iri nem, lape tu ke koko pe lape tetu
ke te kangkanga hot Non Soke ana
pe tetu hot pule nga Non Soke nena
hemalmalinga nenge lohot nga kik-
ina ngana.
10 ✡Ke ure nei lape lohot nga etue
nenge Non Soke Iesus at mule ia pe
nena hana mur nenge te pengpeng te
heto heke I. Pe nena hana mur nenge
leteria manmanna nge i lape te iech
ele tote. Pe imo pule lape a koko
teu luluch nge iri, iange letemo man-
manna ia helenga nenge mo heleia
lange imo.
11 ✡Imem letemem metene nei, ke
ngana laka nenge mo hetalaulau amo
lala nge NeHalang ke kokoes. Pe mo
onteia ara Soke NeHalang ke sisala
teu luluche imo ke atu teu nga tunga
nenge iua imo ke teke ala ke atu ia. Pe
lemo ume urana ngana mur nenge a
teke a popoia nga letemo manmanna
ngana, lape mo hetalaulau ke Ne-
Halang halaua imo nga nena kerk-
erenga ke a poia.
12 Ke pomalam lape a heto heke ara
Non Soke Iesus ene pe I pule lape heto
haka tote imo. Ke ure nei lape lohot
iange Temere NeHalang pe Non Soke
Iesus Kristus lape leteria ia imo.

2

Non Poreke Ngana Lape Lohot

1 Titik mur pe liliuk mur, nga etue
nenge ara Non Soke Iesus at mule ia I
lape eukiraua ita lochloch.
2 Pe nenge teke a longe helenga e
nge te heleia ke te teke, “Etue nenge
Non Soke at mule ia lohot lo.” A longe

✡ **1:2:** Rom 1:7 ✡ **1:4:** 2Ko 7:4; 1Te 2:19 ✡ **1:6:** Rom 12:19 ✡ **1:7:** 1Te 3:13 ✡ **1:8:** Isa 66:15
✡ **1:9:** Isa 2:10 ✡ **1:10:** Kol 3:4 ✡ **1:11:** Kol 1:9; 1Te 1:2-3

helenga nem pe samo loiloi rara ia ero. Iange ope e nge altoto, lape tunge helenga nem lange mele ke haliu hote. Nem pe helenga nem lape lohot mana nge mele i sipona. Nem pe mele hel te teke mohas ia helenga nem pe mo hekule lange iri.

3 ✡A longo tau pulute mele hel nenge te paut laka manmana ero, iange poinga e lape lohot mukam, ke het pe etue nem at sapele. Ke poinga nenge lape lohot nem ngana laka: Hehei pe hana tehul rumeria ia NeHalang, pe non poreke ngana nenge longo ole tautaua NeHalang nena helenga lochloch, lape lohot nga mallaha. Ana non, NeHalang talue ana etue nike nge lape hemete tote i nga oan.

4 ✡Non poreke ngana nem lape la ke are teu nga NeHalang nena tunginga ana pele pe tal heke tote i ke teke i NeHalang. Pe ngailele ure lochloch ngana nenge hehei pe hana te heto NeHalang ia pe ure nemur nenge te heto hekeke iri.

5 E heleia urelu nemur lange imo nga etue nenge etu luluch nge imo. Letemo metene iri kura kau?

6 Pe heueu nei non poreke ngana nem lohot ero iange ute rahit ele i ke kulele ana etue pengpeng nenge lape lohot ia. Pe imo a eteia ure nenge rahit ele i nem.

7 Pe non poreke ngana nem nena kerkerenga ume komkome lo pe mele la poi elele kura. Pe mele nem lape poi elele kerkerenga nem ke la het nga etue nenge te mene hot kelia i.

8 ✡Te mene hot kelia i ke la, pe non poreke ngana nem lohot sapele nga mallaha. Pe Non Soke Iesus lape at luluch nga nena hemalmalinga pe lape hun sue non poreke ngana nem nga eingana nenge lohot nga hanna. Pe nena hemalmalinga ana lemenge lape hemete tote non poreke ngana nem ke het.

9 ✡Nga etue nenge non poreke ngana nem lohot, i lape at luluch nga Satan nena kerkerenga pe pallaka ke poi hote ure nemur nenge ta naue pe ta rura pe poi hote merakulo mur pe poi hote lala mur.

10 Pe hekoukou ule hehei pe hana nenge lape te mete pe te lasus mana nga nena poinga nemur nenge pallaklaka. Hehei pe hana nemur lape te mete pe te lasus iange lemeria ero toto ia helenga manmanna ngana. Nenge teke muteria taua helenga manmanna ngana lape NeHalang mene mule iri. (Pe nei ero.)

11 Ke pomalam NeHalang lape kulosia nena kerkerenga e lange iri ke hepiriu ele tote leteria nga helenga manmanna ngana pe poia iri ke leteria manmanna nga ure pallaklaka ngana mur.

12 Ke iri lochloch ngana nenge leteria manmanna ia helenga manmanna ngana ero, pe te iech mana nge te popoi poinga poreke ngana, NeHalang lape tunge aria melmelenga.

Ames Ke Kerkereng

13 ✡Titik mur pe liliuk mur, Non Soke mutena taua imo pe NeHalang hesilei hote imo nga talun ngana toto, ke teke mene mule imo nga Opepengpeng nena ume nenge helemlem ia imo pe poia imo ke letemo manmanna nga helenga manmanna ngana. Pe mo hele urana lange NeHalang ke emule es mana iange letemo manmanna ngana kerkereng.

14 Imem mo haliu hote helenga urana toto ngana lala nge imo. Pe nga emem ume nem, NeHalang iua imo ke mene mule imo. Ke pomalam hemalmalinga nenge ara Non Soke Iesus Kristus lape sio nge imo pule.

15 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, ames ke kerkereng nga helenga manmanna ngana nemur nenge mo hetore lala nge imo nga lemem haliunga, pe nenge mohas ia lala nge imo, a rahite ke kerkereng pule.

✡ **2:3:** 1Ti 4:1; 1Io 2:18; 4:3 ✡ **2:4:** Ezk 28:2; Dan 11:36 ✡ **2:8:** Isa 11:4; Hem 19:15 ✡ **2:9:** Hem 13:11-13 ✡ **2:13:** Epe 1:4; 2Te 1:3

16 Temere NeHalang letena ia ita
pe mutena taua ita. Pe tunge kulku-
lalanga urana ngana at nge ita ke
poia letera ke ma ke nek ke koko. Pe
mo hetalaulau lange i pe nge ara Non
Soke Iesus Kristus ke
17 hekerkereng ia imo pe halaulaua
imo ke kokoes nga ure urana ngana
mur nenge a popoia pe a helele ia.

3

A Hetalaulau Emem Pule

1 Iok titik mur pe liliuk mur, a heta-
laulau emem pule ke Non Soke nena
helenga song hotot ke lala pe hehei pe
hana te longo taua ke mange imo.
2 Pe a hetalaulau emem pule ke Ne-
Halang nauele imem ke nek nge hana
porekreke ngana mur iange hana ha-
lang leteria manmanna ero.
3 Non Soke i non nge popoia poinga
nenge pengpeng pe I lape hekerk-
erengia imo pe nauele imo ke nek nge
non poreke ngana.
4 ✡Non Soke hekerkereng ia lete-
mem pe mo eteia ke imo a popoia ure
nemur nenge mo heleia lange imo.
Pe lape a poia nga hoena pule.
5 Pe mo hetalaulau amo nge Non
Soke ke hemellehe letemo ke a eteia
ke NeHalang mutena tau tote imo pe
poia imo ke ames ke kerkereng ke
mange Kristus.

Imo Lochloch Apoia Ume

6 ✡Titik mur pe liliuk mur, mo hele
ke kerkereng lange imo nga ara Non
Soke Iesus Kristus ene ke mo teke,
a kangkanga toto titira nemur aria.
Ngana laka titira nemur nenge te
nanasia hengetoro nenge mo tunge
lange imo ero pe reria melei tana
hali.
7 ✡Imem nga etue nenge motu lu-
luch nge imo mo kila mana ero. Imo
sipomo a eteia pe apoi ke pomange
imem.
8 ✡Ngaunga nenge mo mene nge
mele, mo ngau mene ero, mo olia
pule. Pe mo ume ke kerkereng toto
nga sinanga pe nga miliko pule. Mo
poi ke pomam iange lememem ero
nge amoe olia ute ke tunge at nge
imem.
9 ✡Imem toinge mo onteia imo ke
a halaua imem, pe ero lememem ero
nge mo poia poinga nem. Mo ume
mana ke mo teke mo heneue imo ke
a nanasia poinga nei.
10 Nga etue nenge motu luluch nge
imo, mo tunge hotonga nei lange imo,
"Mele nenge nena melei tana hali
ngau ero."
11 ✡Mo hele ke mai iange mo longe
nge te teke amo hel nge imo, tei rara
mana pe te poia ume e ero toto. Aria
uia laka nenge tetal teu pulut mene
iri langa mele hel reria ure nenge iri
reria unne la ero toto ia.
12 ✡Mele hel nenge pomam, mo
hele ke kerkereng toto lange iri nga
Non Soke Iesus Kristus ene ke mo
teke: Te are ke nek pe teume ke te
hottau iri siporia aria ngaunga.
13 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, imo
a rahit heke poinga urana ngana ke
kerkereng, lemo melei tana ia ero.
14 Nenge teke mele hel te nana-
sia helenga nenge mohas sue nga
alalaha nei ero, a nauele iri ke nek pe
a kangkanga toto aria ke te meia iri.
15 ✡Pe letemo metene ke nek: Apoia
iri ke pomanga lemo ngarang mur ia
iri ero, a poia iri ke pomanga NeHa-
lang nena hana mur ia iri pe a hele ke
kerkereng lange iri ke te hulia reria
poinga mur.

Helenga Hetala Ngana Mur

16 Poinga nenge tatu ke letera elle,
huna toto nge Non Soke. Pe e heta-
laulau amo lange I ke poia imo ke atu
ke nek ke kokoes. Non Soke tu luluch
nge imo lochloch.
17 Iau sipok ehas ia helenga nei
nga perik: Lek iechinga palaungana
lange imo. Iau Paulus. Lek alalaha
nemur nenge ehas ia, ehas elele iri ke
mai koloi.
18 E hetalaulau amo ke ara Non
Soke Iesus Kristus letena urana

✡ **3:4:** 2Ko 7:16; Kal 5:10 ✡ **3:6:** Rom 16:17 ✡ **3:7:** Pil 3:17 ✡ **3:8:** 1Te 2:9 ✡ **3:9:** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 ✡ **3:11:** 1Ti 5:13 ✡ **3:12:** 1Te 4:11 ✡ **3:13:** Kal 6:9 ✡ **3:15:** 1Te 5:14

ngana poia letemo ke ma ke nek.
Ngana laka lom.

1 Timoti
Alalaha Elle Ngana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei, pe iau Iesus Kristus nena hekulkulonga. Ara hemasinga NeHalang pe Iesus Kristus nenge ta kulelele, iri nai te henonou hote iau ke e rahite ume nei.

2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange ita nai letera manmanna nge Kristus. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.

Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Non Soke Iesus Kristus te tunge halaunga palaungana lange iong pe leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Hekou Sue Helenga Pallaklaka Ngana Mur

3 Nga etue nenge e lohaka ke e lala nge Mesatonia e hele ke kerkereng toto lange iong ke otu nge Epesus ke o hele ele hana nenge te hetottore hehei pe hana nga hengetoro pallaklaka ngana.

4 ✡O hele lange iri ke o teke te nana pe te sisala hotote reria tete mur ero ol, te esil mene aria etue paiam. Nananga sasase toto ngana nenge pomam, hepiriu ele hehei pe hana leteria nga kue nenge NeHalang teke mene mule iri ia. Mele nenge letena manmanna nge Kristus lape eteia NeHalang letena tuanin ngana mur.

5 E hele ke kerkereng toto lange iong ke opoi ke pomam iange e teke te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur, ke muteria taua pekngaria mur nga leteria toto. Pe muteria tau hel ngaria nenge pomam henonou hote ke iri te rahit tote leteria manmanna ngana nem kura.

6 Iange hana nemur hel tehul rumeria nga poinga nei pe te hele rara mana nga helenga nemur nenge luria ero.

7 Te teke te hetore hehei pe hana nga hotonga nenge Moses tung sue pe te eteia ure nenge te heleleia ero pe utar nenge te haliu hotote ero.

8 ✡Ita ta eteia ke helenga nemur nga NeHalang nena hotonga te urana, nenge teke ta nanas tau tote ke pomanga tetal ngaria ia.

9 Ta eteia pule ke hotonga nemur tehas hote ke hana nenge te urana reria ia ero. Tehas hote ke lange hana nenge te longo olole pe nenge te nanasia hotonga mur ero pe nenge te heto hekeke aetapuna mur pe nenge te popoi poinga poreke ngana pe nenge te hune tataria mur pe tetemeria mur pe iri hel pule nenge te hunun hana.

10 Pe pule tehas hote ke lange hana nenge telau sisio hehei pe nenge te poia poinga poreke toto ngana nenge mange Sotom mur pe nenge tetak tototo ita non pe nenge te pallaklaka. Iri nemur reria poinga mur te tualele elele NeHalang nena hengetoro urana ngana mur.

11 Hengetoro nemur elle mana ke pomanga Helenga Urana Toto Ngana nenge NeHalang tunge at nge iau ke e haliu hote. Hehei pe hana te heto heke I pe te hele ke te teke I non nge urana toto nga nena ure urana ngana mur.

Paulus Hele Urana Lange Kristus

12 ✡Pe e hele urana toto lange ara Non Soke, Iesus Kristus nge hekerkereng ia iau iange sana kikina nge iau pe hesilei hote iau ke e poia ume nei.

13 ✡Nge nike letek manmanna nge Kristus ero pe e hele poreke tote I. Pe epoi poreke pe epal ule nena hana mur. Pe I letena porekeia iau iange letek manmanna nge I ero pe e eteia ure nenge e popoia ero.

14 Ara Non Soke tung lochloche letena poreke ngana at nge iau

✡ **1:2:** Ume 16:1-3; Tit 1:4 ✡ **1:4:** 1Ti 4:7; Tit 1:14 ✡ **1:8:** Rom 7:12, 16 ✡ **1:12:** Ume 9:15; 1Ko 15:9-10; Kal 1:15-16 ✡ **1:13:** Ume 8:3; 9:1-5 ✡ **1:15:** Luk 19:10

pe letena poreke ngana nem muta
toto nga letemanmanna ngana pe
mutenga nenge tu nge Iesus Kristus.
15 ✡Helenga nei manmanna toto ke
urana nge o rahit tote ke tunge iong:
Iesus Kristus sio at nga ich nei ke
hemas mule hana porekreke ngana
mur pe iau none nenge e poreke toto.
16 Pe Iesus Kristus letena ia iau
ke teke heneue iri nenge te popoi
poinga poreke ngana. Nenge teke
leteria manmanna nge I lape te
mene maulinga ke koko, iange letena
poreke ngana hetala ngana ero toto.
17 NeHalang i naungaala ana non
nenge mete erochro pe nauele hehei
pe hana nga etue lochloch pe ta naue i
erochro. Pe I hemalmalinga ana non
nenge hehei pe hana te heto hekeke
ke koko. Oe, Manmanna

Paulus Hekerkerengia Timoti Nga Letena Manmanna Ngana

18 Kolek Timoti, e teke e hele ke
kerkereng lange iong ke pomai. Nga
etue nenge mo hetalau am, mo hele
ia helenga hetatalonga mur nge lape
te lohot nge iong. Pe e teke o rahite
helenga nemur ke kerkereng ke po-
manga lem kaleu. Pomalam lape
o hekou sue hetoronga pallaklaka
ngana nemur.
19 O rahite letem manmanna ngana
ke kerkereng pe o amnei teu ke nek
toto nga letem ke o nanas mene
poinga urana ngana mur. Iange iri
hel te hile sue leteria manmanna
ngana lo ke pomanga alolap nenge te
saua nga sausaunga.
20 ✡Hana nai, e tung tele iri langa
non poreke ngana penna. Ngana laka
Imenus iri nai Aleksenta. Iange iri
te hetottoro nga ure nemur nenge te
hele poreke NeHalang. Pe nei lape
hetore iri ke te poia poinga nem ero
ol.

2

A Hetalaulau Lange NeHalang Ke Halaua Hulua Lochloch

1 Ke pomalam, e hele ke kerkereng
lange imo ke apoi ke mai tala. E teke
a hetalaulau hulua aria pe a onteia
NeHalang ke tunge ure mur nenge
muteria taua lange iri. Pe e teke a
hetalaulau iri hel pule aria pe a het-
alaulau hehei pe hana lochloch aria
pe a hele urana lange NeHalang nga
nena ume nenge poia lange hulua
lochloch.
2 Pe pule e teke a hetalaulau lange
NeHalang ke halaua naungaala ana
hana mur pe hana papalauna mur
ke ita lochloch tatu ke tanek pe ta
nanasia poinga urana ngana nenge
NeHalang mutena taua.
3 Urana nge a hetalaulau hehei pe
hana aria iange ara Hemasinga Ne-
Halang iech toto nga poinga nenge
pomalam.
4 I lemene ke teke hehei pe hana
lochloch te rahite hengetoro man-
manna ngana nenge Kristus pe te
mene maulinga ke koko.
5 Iange ita ta eteia ke:
“NeHalang elle mana.
Pe pule non elle mana nge poia ita
ke ta pengpeng nga NeHalang
matana.
Ngana laka Iesus Kristus.
Iange I muka ia polong lele
ngana nenge lange NeHalang.
6 ✡Nga NeHalang lemene ngana
Iesus tunge i sipona ke mete.
Ke nga Iesus ana metenga nem,
NeHalang mene mule hehei pe
hana lochloch.”
Helenga palaungana nei, NeHalang
hemallaha hote nga etue nenge i
sipona hele talue lo.
7 ✡Ke ngana koi nenge NeHalang
henonou hote iau ke iau hekulku-
longa pe e haliu hotote Helenga
Urana Toto Ngana. (Pe e hele ke
manmanna pe e pallaklaka ero.)
Isipona henonou hote iau ke e
hetore hana lomonmona ngana mur
ke leteria manmanna nga helenga
manmanna toto ngana.
8 Ke e teke, nga etue nenge hana
nga kileng lochloch te eukirau ke te
heto heke NeHalang, te hetalaulau
pe tetul heke peria nga leteria urana

✡ **1:20:** 1Ko 5:5; 2Ti 4:14-15 ✡ **2:6:** Rom 3:29-30; Kal 1:4 ✡ **2:7:** Ume 9:15; Kal 2:7-8; 2Ti 1:11

ngana pe te hile hote leteria inin ngana mur pe reria hunelinga mur.

Hehei Reria Ume Urana Ngana Hemalmalia Iri

9 ✡Pe pule e teke imo hehei a heronia hengeron nemur nenge ururia sio pe nakuna urana nga hulua tenau ngaria. Pe a lule palpalumo ina ero pe a hemalmalia imo nga um nenge chalemlem pe koikoi ke manga lauta pe nga relem utona ero.

10 ✡Iange hehei nenge te teke te nanasia NeHalang te hemalmalia iri ke nakuria urana nga reria poinga urana ngana mur, nenge te halaulaua hehei pe hana.

11-12 ✡Pe e longele heie ke hetore hana mur pe nauele iri ero. Iau e teke hehei tereng kun pe te longo manmana nga etue nenge hana te haliu hotote NeHalang nena helenga.

13 ✡Iange NeHalang pip hot tele Antam ke het pe Eua.

14 ✡Pe pule Satan channangaia Antam ero. Satan channangaia Eua ke poia poinga poreke ngana.

15 Pe NeHalang lape hemas mule hehei mur nga te hoho ngaria. Lape hemas mule iri nenge te rahite leteria manmanna ngana nge Kristus ke kerkereng pe muteria taua iri hel pule pe te nanasia poinga nge pengpeng.

3

Imo Mata Ana Naungaala Mur Apoi Kenek

1 ✡Helenga nei manmanna toto koi. Nenge teke none mutena toto ke teke i mata ana naungaala, mutena tau tote ume urana toto ngana la.

2 ✡Non nem urana nge heo ele tote i ke nek nga poinga poreke ngana pe poi matana rara ero. Pe urana nge nehei elle mana pe letena matana ke nek pe tuamasia nena inga mur pe hehei pe hana tepoi ke nek lange i pe long teuteua lang mur, pe etei toto nga nenge hetottoro nga NeHalang nena helenga.

3 Non nenge pomam urana nge i non nenge inin ero pe palpal ero pe mutena taua hulua lochloch pe mutena hali ia umtutuna ero.

4 Pe urana nge nauele nehei pe tutuna mur ke nek pe hetore tutuna mur ke te longo taua i pe tepoi ke nek lange hehei pe hana.

5 Pe nenge teke eteia poinga nenge nauele nehei pe tutuna mur ke nek ero, lape nauele mata nenge NeHalang ke merei?

6 Nenge teke none hulia letena pe letena manmanna nge Kristus ke mala ero kura, urana nge mene ume nenga mata ana naungaala ero mukam. Iange lape teke i toto pe lape NeHalang heul sue i ke pomange Satan. Pe mele nenge letena manmanna toto nge Kristus ke mala lo, urana nge rahite ume nem.

7 ✡Non nenge pomam, urana nge hehei pe hana nenge te tuteu nga mata nenge NeHalang ero, te heleia i ke te teke i non nge urana. Pomalam lape te hele poreke i ero pe lape losio teu nga Satan na poinga poreke ngana mur ero.

Imo Halaunga Ana Hana Mur Apoi Kenek

8 Pomalam mana nge halaunga ana hana nga mata nenge NeHalang. Urana nge leteria matana ke nek nga aria ume pe reria poinga mur, pe aria hengetau nachnai ero. Pe tein sakililia uain ero pe leteria tumana nga umtutuna ero.

9 Urana nge te rahite helenga manmanna ngana nenge letera manmanna ia ke kerkereng pe te amnei teu ke nek toto nga leteria ke te nanas mene poinga urana ngana mur.

10 Ke pomalam urana nge te totoi tele iri nga nem mukam. Nenge teke te poia ume nem ke nek, lape tetu ke iri halaunga ana hana mur ol.

✡ **2:9:** 1Pi 3:3-5 ✡ **2:10:** 1Ti 5:10 ✡ **2:11-12:** 1Ko 14:34 ✡ **2:13:** Gen 2:7, 21-22; 1Ko 11:8-9 ✡ **2:14:** 2Ko 11:3; Kal 3:1-6 ✡ **3:1:** Ume 20:28 ✡ **3:2:** Tit 1:6-9 ✡ **3:7:** 2Ko 8:21 ✡ **3:11:** Tit 2:3

11 ✡Pomalam mana nge halaunga
ana hehei mur pule. Urana nge lete-
ria matana ke nek nga aria ume mur
pe nga reria poinga mur, pe te hele
poreke mele hel ero pe te hepengia
tei ngaria mur ke nek.
12 Pe non halaunga ana non nem
urana nge nehei elle mana pe nauele
tutuna mur pe alona mur ke nek.
13 Halaunga ana hana mur nenge
te umeia aria ume ke nek lape eria
lohot ke urana pe te haliu hote Iesus
Kristus nena helenga ke kerkereng
luluch nga leteria manmanna ngana.

Hengetoro Manmanna Ngana Nenge NeHalang

14 Iau, musuna pol mana pe ela
nge iong pe e teke urana nge ehas ia
alalaha nei lange iong nike.
15 Iange nenge teke epoi hulul, o
sisia alalaha nei pe o eteia ita hana
nenge tatu teu nga mata nenge Ne-
Halang, tatu ngara. Hana nenge tetu
teu nga mata nei leteria manmanna
nge Kristus. Pe NeHalang nenge tuke
maulul ke koko nena hana mur ia
iri. Pe hana nemur te rahite pe
te hekerkereng tote hengetoro man-
manna ngana mur ke pomanga pele
ana isong nenge mes ke kerkereng ke
rahtua ele pele.
16 ✡Ita ta eteia ke hengetoro nemur
nenge NeHalang hemallaha hote, i
ure palaungana pe manmanna toto:
Kristus lohot ke i non.
Opepengpeng henonou hote ke I
non nge pengpeng toto.
Angkelo mur te esia I.
Te haliu hote nena helenga
ke hehei pe hana lochloch nga ich
leteria manmanna nge I.
Pe NeHalang mene heke I langa
lut ke hemalmalia I.

4

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur

1 Pe Opepengpeng hele mallaha ke
teke, nge he lape hel te hile lete-
ria manmanna ngana pe te longo
taua uneinei opene pe te nanasia
hana porekreke ngana nenge un-
einei opene tuteu nge iri, reria henge-
toro pallaklaka ngana mur.
2 Hengetoro nemur teat nge hana
nenge te pallaka hali pe song ke kik-
ina toto. Pe leteria urana ngana
nenge te eteia utar nenge urana pe
utar nenge poreke te mete ke ululo ke
pomanga moiuk nge ngaua leteria.
3 ✡Hana nemur te hetoro ke te teke
hehei pe hana telei ero pe te ngaua
ngaunga hel ero. Pe ngaunga nemur
NeHalang ala hote ke iri nenge leteria
manmanna pe te eteia helenga man-
manna ngana aria nge te ngaua nga
reria hetalaulaunga hoena. Reria
hetalaulaunga nenge te hele urana
lala nge NeHalang pe te heto hekeke
I.
4 Ke Ure lochloch ngana nenge Ne-
Halang ala hote te urana. Pe nenge
teke ta hetalaulau pe ta hele urana
lange I, ute pele nge poreke ke ta saua
ero.
5 Iange NeHalang nena helenga
pe rera hetalaulaunga helemlemia
ngaunga nem lo.

Paulus Hetore Timoti

6 Nenge teke o helete metentene
hehei pe hana nenge leteria man-
manna nga lek helenga nemur, lape
Iesus Kristus nena hekuleileinga ana
non iong toto. Iange o hengaun-
gaua iong ia helenga manmanna
ngana mur nga lete manmanna pe
nga hengetoro urana ngana nenge o
nanasia nem.
7 ✡Pe oheo ele tote iong nga ae-
tapuna mur pe nga nananga mur
nenge nganangaria ero. Kokoes o
totoia iong ke oi ke kerkereng ke o
nanas mene NeHalang.
8 Poinga nenge o poia ure hel ke
hekerkereng ia singim lape halaua
singim nga kue hel. Pe poinga
nenge o nanasia NeHalang lape ha-
laua iong nga kue lochloch iange
tunge petanga lange iong heueu nei
pe tunge maulinga ke koko lange iong
nga hoena pule.

✡ **3:16:** Mak 16:19; Ioa 1:14; Kol 1:23 ✡ **4:3:** Gen 9:3; Rom 14:6; 1Ko 10:30-31 ✡ **4:7:** 1Ti 1:4

9 Helenga nenge e heleia nei man-
manna toto koi. Urana nge letem
manmanna ia pe o rahit teua lange
iong ke kerkereng.
10 ✡Ita ta ume ke kerkereng pe ta
puria nga kikira ngara toto iange
letera here NeHalang nenge tuke
maulul ke koko nge mene mule hulua
lochloch. Matana toto nge hehei pe
hana nenge leteria manmanna nge I.
11 O hetore hehei pe hana nga ure
nemur pe o hele lange iri ke te nana-
sia.
12 ✡Iong lomele mana kura pe
lemek ero mele hel nge te songlele
ia iong. E teke o heneue iri nenge
leteria manmanna nga lem helenga
urana ngana mur pe nga lem poinga
urana ngana mur pe nga lem poinga
nenge mutem tautaua mele hel pe
nga letem manmanna ngana pe nga
lem poinga nenge oheo hele iong nga
hehei aria poinga pe otu ke o lemlem
mana.
13 Pe e teke osis hotote NeHalang
nena alalaha tapuna ngana lala nge
hehei pe hana pe o hetottore iri pe
o hekerkereng ia iri ke langa etue
nenge eat ke esau hot.
14 ✡Iong o mene lem tunginga e nga
etue nenge hana papalauna mur nga
mata nenge NeHalang tetal heke pe-
ria nge iong pe te hele talue. Opoia
tunginga nem ana ume ke lohot pe o
mamani hit mene ero.
15 Pe o tung teu tote iong nga ume
nemur nenge e heleleia nei ke lohot
ke nek. Pomalam lape hulua tenau
urume ke lem ume lohot ke urana
nga letem manmanna ngana.
16 Onau ala am ke nek nga otu
ngam pe nga lem hengetoro mur pe
o nanas mene ure nemur nenge e
hetoro iong ia ke ulolo. Pomalam,
NeHalang lape mene mule iong pe iri
nenge te nanasia lem hengetoro mur
iange iong sipom o helue lemo kue.

5

Hengetoro Nenge Ta Nekia Hulua Lochloch

1 Non nenge tuauna lo, o hele
inin taua i ero, onekia i ke po-
manga Temem ia. Opoi ke nek lange
lolomele mur ke pomanga titim mur
ia iri.
2 Hehei nenge te tuauna lo o nekia
iri ke pomanga tatam mur ia iri pe
hehei malolong mur o nekia iri ke
pomanga lilium mur ia iri nga poinga
nge urana.

Itei Lape Nauele Pakar Mur?

3 Hehei nenge eria mur te mete lo
pe mele nauele iri ero, apoi ke nek
lange iri pe a nauele iri.
4 Pe nenge teke hei nem tutuna mur
pe natete mur lo, iok urana nge te
poia NeHalang ana ume ke tenau ele
taria pe reette mukam ke pomanga
taria pe reette tenau ala ngaria ia iri
nge nike. Nenge teke tepoi ke pomai
NeHalang lape iech toto.
5 Hei pakar nenge mele nauele i
ero, talue letena manmanna ngana
nge NeHalang mana. Pe hetalaulau
lala nge NeHalang ke kokoes nga
sinanga pe nga miliko ke NeHalang
halaulaua i.
6 Pe hei pakar hel pomam ero. Iri
te nanas mene poinga poreke ngana
nenga ich ke nga NeHalang matana
te mete lola.
7 O heleia helenga nei lange iri
lochloch ke te nanasia poinga nge
pengpeng, pomalam lape hulua te
hele poreke iri ero.
8 Iri nenge te nekia reria misili mur
pe aloria mur ero, leteria manmanna
ngana losio ke ulolo. Pe te poreke
toto nge mele hel nenge leteria man-
manna nge NeHalang ero.
9 Nga etue nenge ohas sue hei
pakar e ene ke mene halaunga, ohas
pulut mene ero. Onau teu ke nek
nga ure nemur mukam. Nenge ana
hesinga iri ana non kina mol lo (60).
Pe lei nge non elle mana.
10 Pe hulua te eteia nge hei nem
poia ume urana ngana mur halang.
Pe nauelele tutuna mur ke nek.
Pe hengaua hana nenge teat nga
tau ngana. Pe ume ke pomanga

✡ **4:10:** 1Ti 2:3-4 ✡ **4:12:** Tit 2:15 ✡ **4:14:** 2Ti 1:6

hekuleileinga ana hei nge NeHalang
nena hana mur. Pe halaua iri nenge
ure meena ngana lohot nge iri. Pe
tung teu tote i ke poia ume urana
ngana mur hel pule.
11 Pe hehei pakar nenge iri malo-
long kura, ohas sue eria ero iange
nga etue nenge tela luluch nge hana
lape telei haka mule pe tehul rumeria
lange Kristus.
12 Pe hei nem lape amneia ke
poreke toto iange tak hoa ngatanga
hel nenga tele ngana.
13 ✡Pe pule lape reria melei tana
pe tetal teua iri nga poinga nenge tei
rara mana pe teteu hel hotia ngun-
ngununga nga pele mur. Pule tetal
teu pulut mene iri ke te hele nga ure
nenge reria ia ero.
14 ✡Ke iau e teke hehei pakar nenge
iri malolong telei mule ke te hoho pe
tenau ele tuturia mur pe reria pele
mur. Pomalam lape rera ngarang
mur te hele poreke ita ero.
15 Iange hehei pakar malolong
ngana hel, te saleke ke te nanasia non
poreke ngana lo.
16 Nenge teke hei e nge letena
manmanna alona mur hel iri pakar,
urana nge hei nem nauele pakar ne-
mur. Pomalam lape tunge ume ha-
lang langa mata nenge NeHalang ero.
Iange mata nenge NeHalang tenau
mana lange pakar nemur nenge mele
nauele iri ero toto.

Tapoi Kenek Lange Mata Ana Hana Soksoke Ngana Mur

17 Mata ana hana soksoke ngana
mur nenge te poia aria ume ke nek,
urana nge hehei pe hana tepoi ke nek
lange iri pe te olia iri nga aria ume
palaungana nenge te haliu hotote Ne-
Halang nena helenga pe te hetottoro.
18 ✡Iange NeHalang nena helenga
hele ke teke, “Urana nge none mene
uruna ke pete tote ume ngana.” Pe
helenga e pule hele ke teke, “A tom
ele kolok hanna ero nga etue nenge i
hakaka nga uit putana ke poi hotote
nganangana mur nga kina. Iange ure
nem ii pe ngaungau.”
19 ✡ ✡Nenge teke mele hele hote non
soke e nga NeHalang nena mata nge
poia poinga poreke ngana e, o longo
taua mele nem ero. Pe nenge teke
hana nai ma mol te heleia i pule pe re-
ria helenga elle mana ke mange mele
nem, iok, urana nge o longo lange iri.
20 ✡Ke nenge teke non soke e poia
poinga poreke ngana, o hemes hote i
nga muka nga NeHalang nena hana
mur mataria pe o hele lange i ke o
teke poinga nem poreke. Pomalam
lape iri lochlolch nenge leteria man-
manna te matau ke te poia poinga
nem ero toto.

Paulus Heleia Timoti Ke Poi Kenek

21 Nga NeHalang pe Iesus Kris-
tus pe reria angkelo mur nenge te
henonou hote iri mataria, e teke o
poia poinga nem lange hana lochloch
pe o mala nge mele hel ero.
22 Letem matana ke nek pe o eu-
sach ero nga nenge teke otal heke
perim nge hana hel pe o tunge kerk-
erenga lange iri ke tera hite Non Soke
ana ume. Otal teu luluche iong langa
hana hel reria poinga poreke ngana
ero, otu ke o lemlem mana.
23 Pe oin manmana ech ero. O inia
uain unne sune pule ke hekerkereng
ia sam pe halaua iong nga am haleles
nenge lohotot ke kokoes mana.
24 Hana hel te amnei teu lange
iri ero kura pe reria poinga poreke
ngana lohot ke mallaha lo. Hel re-
ria poinga poreke ngana mallaha ero
pe lape lohot ke mallaha nga hoena
kura.
25 Ke pomalam mana nga poinga
urana ngana mur, nge hel mallaha
pe hel te talkome pe lape te lohot ke
mallaha nga hoena kura.

6

Hekuleileinga Ana Non Mur Tepoi Kenek

1 ✡Iok, iri nenge teume manmana
nge hana hel, urana nge tepoi ke nek

✡ **5:13:** 2Te 3:11 ✡ **5:14:** 1Ko 7:9 ✡ **5:18:** Deu 25:4; Mat 10:10; 1Ko 9:9 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:19:** 2Ko 13:1 ✡ **5:20:** Epe 5:11 ✡ **6:1:** Epe 6:5

lange hana nenge tenau ele iri. Pomalam lape te hele poreke NeHalang ero pe poinga nenge ta lohot ke ita NeHalang nena hana mur, lape te hele poreke ero pule.

2 ✡Pe nenge teke hana nenge tenau ele reria hana mur tetu teu nga mata nenge NeHalang, iok, urana nge reria hana mur te poia iri ke nek toto pe te halau tote iri nga teume ngaria. Ke poinga nem henonou hote ke muteria taua iri iange iri titiria mur hel nga leteria manmanna ngana. Pe poreke nge te longo ole taua iri pe te hele lange iri ke te teke, "Ita titira mur hel ke pomalam mo longo taua imo ero." O hetore iri nenge leteria manmanna nga ure nemur nenge e heleleia lala nge iong nei pe o teke te nanasia.

Umtutuna Ana Mute

3 ✡Mele lape hetoro ngana kuena nga ure nemur nenge e hetore lala nge iong nei. Pe ure nemur nenge e hetore lala nge iong nei i ure ngana sipona toto, nga hengetoro nenge Non Soke Iesus Kristus pe poinga nenge ta nanasia NeHalang, huna toto.

4 Mele nenge hetoro ngana kuena teke i toto pe i eteia ute pele ero. I poi haka hunelinga huuna nga nenge teke etei toto nga Kristus nena helenga luna mur. Poinga nem lape poi hote palhelinga pe penpeninga pe helenga poreke ngana mur pe ngununga pe riringa hel.

5 ✡Pe iri, leteria tumana nga ure poreke ngana pe helenga manmanna ngana tuteu nge iri ero, lape tehun hel luluch nge hehei pe hana ke kokoes mana. Pe leteria ke teke lape reria ure halang nga poinga nenge te nanasia NeHalang.

6 ✡Poinga nenge ta nanasia NeHalang poia ita ke rera ure halang nga nenge teke ta iech nga ure nemur nenge i sipona tunge at nge ita lo.

7 ✡Iange nga etue nenge tatara mur tehoe ita ke ta lohot nga ich nei, ta rahite ute e ero. Pomalam nga etue nenge ta mete lape ta rahite ute e ke tala muleia ero pule.

8 Ke urana nge ta iech nga ara ngaunga pe rera hengeron mur nenge NeHalang tunge iri lo.

9 Pe iri nenge lemeria ke reria umtutuna halang te puoloko teua iri nga totoinga mur nenge heporeke tote iri ke tetu ngaria poreke toto ol.

10 ✡Iange poinga nenge mutera tau tote umtutuna, i poinga poreke ngana mur huria toto. Mele hel te hile leteria manmanna ngana pe te amneia melmelenga halang nga poinga poreke ngana mur iange muteria tau tote umtutuna.

Omes Ke Kerkereng Nga Letem Manmanna Ngana

11 ✡Timoti, NeHalang nena non iong toto pe urana nge oheo ele tote iong nga poinga poreke ngana nemur. Letem manmanna, pe otu ke nek, pe o nanas mene poinga nge pengpeng, pe oume mana nge NeHalang, pe opoi ke urana, pe mutem taua hehei pe hana.

12 ✡Opur kikim nga letem manmanna ngana pe o rahit tote maulinga ke koko nenge NeHalang hesilei hote iong ia. Maulinga ke koko nem NeHalang tunge lange iong, nga etue nenge o hele hote letem manmanna ngana nga mallaha.

13 ✡Timoti, e hele ke kerkereng toto lange iong nga Iesus Kristus pe NeHalang mataria. NeHalang tunge maulinga langa ure lochloch. Pe Iesus Kristus hele hote letena manmanna ngana ke mallaha nga Pontus Pilatus matana.

14 Ke nga iri nai mataria e hele ke kerkereng toto ke o nanas pengpeng ia NeHalang na helenga nemur. Pomalam mele ero toto nge hottaua poinga poreke ngana e nge iong, ke

✡ **6:2:** Plm 16 ✡ **6:3:** Kal 1:6-9 ✡ **6:5:** 2Ti 3:8; 4:4; Tit 1:14 ✡ **6:6:** Pil 4:11-12; 1Ti 4:8; Hip 13:5 ✡ **6:7:** Job 1:21 ✡ **6:10:** Epe 5:5 ✡ **6:11:** 2Ti 2:22 ✡ **6:12:** 1Ko 9:25-26; 2Ti 4:7 ✡ **6:13:** Ioa 18:36-37 ✡ **6:15:** Hem 17:14

la het nga etue nenge ara Non Soke
Iesus Kristus at muleia.
15 ✡At mule ngana nem lape lo-
hot pengpeng nga ana etue nenge
NeHalang i sipona talue. NeHalang
nge i Non Soke nenge soke toto nge
hana soksoke ngana mur lochloch pe
i Naungaala ana non nenge palaun-
gana toto nge naungaala ana hana
mur lochloch.
16 NeHalang i toro mana i non
nenge tuke maulul ke koko pe tuteu
nga lemenga nenge talkome ele tote
i ke te esia ero toto. Pe mele pele
nakuna ero toto nge la rochroi nga
lemenga nem ke esia i. Hehei pe hana
lape te heto heke tote NeHalang nga
kikina ngana nenge tuke koko. Oe,
Manmanna.

Paulus Heleia Iri Nenge Leteria Manmanna Pe Reria Ure Halang

17 ✡Pe hehei pe hana nga ich nenge
reria umtutuna pe urelu mur halang,
o hele lange iri ke o teke te palut laka
rara pe leteria manmanna nga reria
ure nemur ero. O teke leteria man-
manna mana nge NeHalang nenge
poia ita ke ta iech nga ure urana
ngana mur nenge tunge atat nge ita.
18 Pe o hele lange iri nenge reria ure
halang nem ke o teke te poia poinga
urana ngana halang pule ke te halaua
hehei pe hana.
19 ✡Nenge teke tepoi ke pomalam
lape te hottaua reria kole hoena man-
manna toto ngana nenge halaua iri
ke te maul nge he. Pe maulinga nem i
maulinga manmanna toto ngana ia.

Paulus Nena Hengetoro Nenge Lange Timoti Hetala Ngana

20 Timoti, o nauele ume nenge Ne-
Halang tunge lange iong ke nek pe
oheo ele tote iong nga helenga tunten
ngana mur nenge hana nenge te eteia
NeHalang ero te heleleia. Helenga
nemur te heteto “letematana ngana
ana helenga” pe i manmanna ero.
21 ✡Iange mele hel te nanasia he-
lenga nemur, pe heueu nei leteria
manamanna ngana losio ke ulolo. E
hetalaulau amo ke NeHalang letena
porekeia imo pe tululuch nge imo
lochloch. Ngana laka lom.

✡ **6:17:** Luk 12:20-21 ✡ **6:19:** Mat 6:20 ✡ **6:21:** 1Ti 1:6; 2Ti 2:18

2 Timoti
Alalaha Neingana Nenge Paulus Hasia Lange Timoti

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Nga NeHalang lemene, ngana iau Iesus Kritus nena hekulkulonga. Pomalam e haliu hotote NeHalang nena helenga manmanna ngana nga maulinga ke koko nenge tunge Iesus Kristus.
2 ✡Timoti, e heto tukia iong iange letem manmanna ngana elle mana ke mange iau. Ke pomalam ehas ia alalaha nei ke lange iong.

Pe e hetalaulau ke Temere NeHalang pe ara Soke Iesus Kristus leteria poreke ia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Ta Meia Ita Lange NeHalang Ero

3 ✡Kokoes mana e hetalaulau am pe e hele urana toto lange NeHalang. E hele urana toto lange NeHalang nge e heto hekeke nga letek urana ngana ke pomange lek tete mur.
4 Pe letek metene mule etue nenge e ua am pe matam eina sio. Ke pomalam e teke enau mule iong ke letek iech mule.
5 ✡Pe letek metene mule letem manmanna ngana nenge kerkereng toto. Lete manmanna ngana nenge pomam tu tala nge lemte he Lois pe tam e Iunis nge nike. Pe e eteia ke lete manmanna nem tu toto nge iong.

Paulus Helete Metene Timoti

6 ✡Ke pomalam e teke e helete metene iong nga tunginga nenge NeHalang tunge lange iong nga etue nenge etal heke perik nga houngam. E teke o poia tunginga nem ana ume ke lohot ke palaungana toto ke puo ke pomanga oan nge sapellala.
7 ✡Iange Opepengpeng nenge NeHalang tunge at nge ita poia ita ke ta matau ero. NeHalang tunge Opepengpeng nem ke hekerkereng ia ita ke ta poia ana ume nenge mutera taua hehei pe hana pe ta nauele ita ke nek.
8 Ke o haliu hote ara Soke nena helenga urana toto ngana pe omeia iong ero. Iau e popoia ume nem pe heueu nei etu nga tuele au ngana. Pe onau meinga at nge iau ero. O mene kerkerenga nge NeHalang pe o tatalo ele iong ke o takisia melmelenga ke mange iau nga helenga urana toto ngana ana ume.

Helenga Urana Toto Ngana Nenge At Nge NeHalang

9 ✡NeHalang mene mule ita pe iua ita ke nena hana mur ita. Pe rera poinga urana ngana e poia NeHalang ke mene mule ita ero. NeHalang ala hote ich ero kura pe letena tuanin hot tele nike nga ume nenge Iesus Kristus lape poia. Nga kue nem mana letena porekeia ita pe mene ita ke nena hana mur ita.
10 ✡Ke heueu nei ara Hemasinga Iesus Kristus lohot nga mallaha lo. Ana non hemallaha hote ke kerkerenga nenga metenga lape hekou sue ita ero ol. Ke nenge teke letera manmanna nga nena helenga urana toto ngana, lape ta mene maulinga ke koko pe ta mete ero ol.
11 ✡NeHalang talue iau ke iau hekulkulonga pe iau hetoronga, iange i lemene ke teke e haliu hotote helenga urana toto ngana.
12 Ke ngana koi nenge e takisia melmelenga nei. Pe e meia iau nge etu nga tuele au ngana ero iange e eteia non nenge letek manmanna nge i. I Iesus Kristus pe e eteia ke i lape nauele ume nenge tunge at nge iau, ke ume nem lape tu ke nek kela het nga ana non at mule ngana.
13 O nanas mene helenga manmanna ngana nenge o longe nga halik. Iange helenga nem pomanga helenga toto nenge henonoua iong nga poinga urana ngana nenge o hetore hehei pe hana. O hetore iri pe letem

✡ **1:2:** Ume 16:1; 1Ti 1:2 ✡ **1:3:** Ume 23:1 ✡ **1:5:** Ume 16:1 ✡ **1:6:** 1Ti 4:14 ✡ **1:7:** Rom 8:15
✡ **1:9:** Epe 2:8-9; Tit 3:5 ✡ **1:10:** Hip 2:14 ✡ **1:11:** 1Ti 2:7

manmanna toto nge Iesus Kristus pe
imo lochloch a tung tote letemo lange
I.
14 ✡Ke o nauele tote ume nenge
NeHalang tunge lange iong. Pe
Opepengpeng nenge NeHalang tunge
ke tuteu nge ita, lape halaua iong ke
nauele ume nem ke nek.

Hana Hel Te Urana Nge Paulus Pe Hel Te Poreke

15 Iong, o eteia ke iri lochloch
ngana nenga tuele tana nge Eisia
tehul rumeria ia iau lo. Pe Pikelus pe
Hemokenes iri pule tehul rumeria ia
iau.
16 Pe e hetalaulau lange Non Soke
ke halaua Onesiporus pe nehei pe tu-
tuna mur pe iri lochloch ngana nenge
tetu nga nena pele. Iange i poia letek
ke iech toto nga nenge etu nga tuele
au ngana pe nau meinga at nge iau
ero.
17 Ana non, nga etue nenge at nge
Rom pur kikina toto ke tango rere iau
kela hottaua iau.
18 Iong oetei tote ke Onesiporus ha-
laua iau ke kokoes nga etue nenge
etu nge Epeses. Pe lemek ke e
teke Non Soke letena porekeia i nga
etue palaungana nenge hesilei hotote
hehei pe hana.

2

1 Pomalam tuk, o mes ke kerkereng
iange nga letem manmanna ngana
o nanas tau tote Iesus Kristus nenge
nekia iong pe o longele i ke hekerk-
ereng ia iong.
2 Helenga nemur nenge e haliu ho-
tote lala nge hehei pe hana, o hetore
mele hel nenge letem here iri ke te
mene une ke te haliu hote lange hu-
lua hel pule.
3 ✡Pe omes ke kerkereng luluch
nge iau ke o takisia melmelenga nga
Iesus Kristus ana ume, ke pomanga
palinga hel ana hana mur nge temes
ke kerkereng.
4 Palinga ana non nenge poia ana
ume ke nek toto, teke heneue ana
soke ke i non nenge mutena tau tote
ana ume pe poia ume e ero ol.
5 ✡Iok, mele nenge etei tote
songinga ana hotonga mur, lape song
ke ristote pekngana mur ke i muka
toto pe mene nena tunginga.
6 ✡Iong nenge emo kina iong toto
lape o mene tele ngaunga nga am
ume.
7 Pe letem metene lek helenga mur
ke nek toto. Nenge teke o nanasia
lek helenga lape Non Soke hemellehe
letem ke o eteia ure lochloch.

Tanau Urume Iesus Kristus Na Poinga Mur Kenek

8 ✡Onau urume Iesus Kristus na
poinga mur ke nek! Iesus Kristus
lohot nga mata nenge ne Teuit pe
NeHalang hemaul heke mule nga
metenga. Helenga nem i helenga
urana toto ngana nenge e haliu hote
lala nge hehei pe hana.
9 ✡Iok, letem langa melmelenga
nenge e takisia nga ume nei. Te kele
iau ke manga kemenge kina e pe te
tamal teua iau nga tuele au ngana.
Pe NeHalang nena helenga, mele pele
nakuna ero toto nge kele pe tamal
teua nga tuele au ngana.
10 Ke pomalam e iech mana nge
e takisia melmelenga mur pe e ha-
laulaua non soke nena hana mur,
nenge henonou hote iri ke iri pule te
mene maulinga nge Iesus Kristus. Pe
lape mene iri kela tetu luluch nge I,
nga nena hemalmalinga palaungana
nga tapa ke koko.
11 ✡Helenga nei manmanna toto
koi:
Nenge teke ta mete luluch nge Kris-
tus,
lape tatu ke ta maulul luluch nge
I.
12 ✡Nenge teke tames ke kerkereng pe
ta takisia melmelenga,
lape ita ul ke ta nauele hehei pe
hana.
Pe nenge teke tahul rumera ia i,
i lape hul rumena ia ita.

✡ **1:14:** 1Ti 6:20 ✡ **2:3:** 2Ti 1:8 ✡ **2:5:** 2Ti 4:8 ✡ **2:6:** 1Ko 9:7 ✡ **2:8:** Rom 1:3; 1Ko 15:4 ✡ **2:9:** Epe 3:1, 13; Pil 1:12-14 ✡ **2:11:** 2Ko 4:11 ✡ **2:12:** Mat 10:33 ✡ **2:13:** Rom 3:3-4; Tit 1:2

13 ✡Nenge teke letera manmanna
ngana losio,
I lape rahit tote ita kura
iange I nena hana mur toto ita
pe I nakuna ero toto nge sau sue
i sipona.

Non Toto Nenge Rahite NeHalang Ana Ume

14 ✡Kokoes o helete metentene lem hana mur nga helenga nenge e heleia lange iong lo. Pe o hele ke kerkereng lange iri nga NeHalang matana ke o teke te tuahel rara ia helenga mur luria ero. Iange poinga nem lape poi hote ute pele nge urana ero, i lape heporeke hehei pe hana nenge te longlongo nga leteria manmanna ngana.

15 ✡O rahite lem ume nem ke kerkerkereng pe o lohot ke iong NeHalang nena ume ana non nge urana. Pomalam lape o meia iong nga matana ero iange esia ke iong o haliu hot pengpengia nena helenga manmanna toto ngana.

16 ✡O kangkanga toto nga helenga poreke ngana mur, iange helenga nemur poia hehei pe hana ke tekel toto NeHalang ana.

17 ✡Reria hengetoro mur pomalaka nga chanchan poreke toto ngana nenge ngaulala nga mele singina. Pe Himenus iri nai Piletus te koko teu pule nga helenga poreke ngana nemur ana poinga.

18 Iri nai te hile helenga manmanna ngana pe te hele ke te teke NeHalang hemaul heke nena hana mur ke te lohaka mule lo. Ke helenga nei heporeke tote hehei pe hana hel leteria manmanna ngana.

19 ✡Pe NeHalang nena helenga lape lohot ke pomanga hele tal ngana ia. Hana nenge te nanasia NeHalang tepoi ke pomanga pele ana isong kerkereng ngana nenge NeHalang hemesia ke ratua ele pele. Pe NeHalang has heke helenga e nga isong neu ke pomai, “Non Soke eteia itei hel toto nenge nena hana muria iri,” pe “Iri lochloch ngana nenge te heto hekeke Non Soke tehul rumeria ia poinga poreke ngana.”

20 Nga pele palaungana e letena, kaliu ana lala pe lala tema. Hel te umeia nga ure nemur nenge ururia haka toto pe hel teles hote nga ae pe hel te umeia nga ich pilpile ngana. Nemur nenge te umeia nga ure nemur nenge ururia haka, te mene hote ke tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue mana. Pe nemur nenge teles hote nga ae pe nenge te umeia nga ich pilpile ngana tepoi umeia nga etue lochloch.

21 Ke pomalam mele nenge hul rumena ia poinga poreke ngana pe tuke lemlem, poi ke pomanga kaliu nenge teume hote nga ure chalemlem ngana mur nenge ururia haka pe tepoi umeia nga ngaunga matana ana etue. Ke NeHalang lape mene hana nemur nenge pomai ke te umeia nena ume urana ngana mur.

22 ✡Iok, Timoti nenge teke lemem nge o lohot ke iong kaliu urana ngana nenge NeHalang poi nena umeia, ohul rumem totoia poinga tunten ngana nenge lolomele mur muteria tautaua. Letem manmanna nge NeHalang pe omes ke kerkereng nga poinga nge pengpeng pe mutem taua hehei pe hana. Pe otu ke nek luluch nge hehei pe hana hel pule nenge leteria lemlem pe te hetalaulau lala nge Non Soke ke hekerkereng ia iri ke te nanasia I.

23 ✡Pe otal teu luluche iong lange hana nenge te nanasia helenga tunten ngana mur ero, iange hunelinga lohotot laka nga helenga porekreke ngana nemur.

24 Iong none nenge o umumeia Non Soke ana ume ke otal teua iong langa hunelinga ero toto. O ton mene letem inin ngana pe opoi ke nek lange hana lochloch pe o lohot ke iong hetoronga nge urana.

25 Pe opoi ke urana lange iri nenge tepoi poreke iong, pe o hepengia iri pe lape NeHalang halaua iri ke te

✡ **2:14:** 1Ti 6:4; Tit 3:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:6 ✡ **2:16:** 1Ti 4:7 ✡ **2:17:** 1Ti 1:20 ✡ **2:19:** Num 16:5; Isa 52:11; Ioa 10:14; 1Ko 8:3 ✡ **2:22:** 1Ti 6:11 ✡ **2:23:** 1Ti 4:7

eteia helenga manmanna ngana pe te
hulia leteria ke te nanasia I.
26 Iange hana nemur non poreke
ngana liliu ele iri ke teha nga ana
upa lo. Pe pallaklaka ia iri ke te
nanas mene i pe te popoia ana ume.
Pe nenge teke te eteia helenga man-
manna toto ngana, lape leteria mal-
laha pe te ua hot mule nga non
poreke ngana ana upa.

3

Ure Meena Ngana Halang Lape Te Lohot Nga Etue Hetala Ngana

1 ✡Iok, ure nenge e teke oetei tote
ngana koi nei: Nga etue hetala ngana,
hana porekreke ngana mur lape te
poia ure meena ngana halang ke lo-
hotot nge hehei pe hana urana ngana
mur.
2 Iange hana porekreke ngana ne-
mur lape leteria tu mana nge iri sipo-
ria, pe muteria tau tote umtutuna, pe
lape te heto hekeke iri siporia, pe te
penpenia hana hel, pe te hele poreke
NeHalang. Pe pule lape te longo taua
tetemeria mur pe tataria mur ero ol.
Pe poinga urana ngana nenge mele
hel te poia lange iri, te hele urana ia
ero. Pe leteria metene NeHalang ero
pe tetu mana nga poinga porekreke
ngana mur.
3 Pe lape muteria taua mele ero, pe
tepoi ke nek lange mele pele ero pule.
Pe tenau ele singiria lemene ngana
mur ero, pe leteria inin ke kokoes.
Pe temil toto ke te heporeke hehei
pe hana tetu ngaria, pe lape tepoi
poreke hana halang, pe lemeria ero
totoia poinga urana ngana mur.
4 Leteria tuanin ke nek ero, pe
te nanas pulut mene leteria tuanin
ngana nenge poreke, pe lape te tung
heke mule pekngaria mur langa reria
ngarang mur peria. Pe pule te teke
iri hehei pe hana papalauna lo ke te
heiech ia singiria nga poinga poreke
ngana pe muteria taua NeHalang ero.
5 ✡Iri te koko luluch nge NeHalang
nena hana mur ke te hetalaulau pe te
teke leteria manmanna. Pe nga lete-
ria, tehul rumeria ia NeHalang nena
kerkerenga nenge hululia hehei pe
hana. Ke pomalam o kangkanga toto
hana nenge pomai aria.
O kangkanga toto aria iange
6 hel nge iri teteu nga NeHalang
nena hana mur hel reria pele pe te
pallakaia hehei nenge leteria matana
ke nek ero ke leteria manmanna nge
iri. Ngana laka hehei nenge te nanas
mene singiria lemene ngana mur
pe te muta toto nga poinga poreke
ngana. Pe reria poinga poreke ngana
nem kik heke tote iri ke teare ke nek
ero.
7 Hehei nemur te teke te eteiteia
ure heueu ngana hel pe te etei tote
helenga manmanna toto ngana ero.
8 ✡Pe hana nemur tepoi ke po-
mange Ianes pe Iampres nge singiria
sesia Moses pe singiria sesia helenga
manmanna toto ngana pule. Leteria
tumana nga poinga porekreke ngana
mur pe NeHalang hul rumena totoia
iri iange leteria manmanna nga he-
lenga manmanna ngana ero.
9 Pe reria poinga nenge te teueu
nga hehei pe hana leteria lape tuke
sase ero, iange reria poinga mallaha
nga hulua mataria pe lemeria ero ia
iri ke pomange Ianes pe Iampres.

Timoti Nanasia Paulus Nena Poinga Mur

10 Pe Timoti iong, o etei tote etu
ngak pe lek hengetoro mur pe letek
tuanin ngana mur. Pe o eteia ke iau
letek manmanna toto nge Kristus pe
emes ke kerkereng nga ure poreke
ngana mur nenge te lohotot nge iau.
Pe letek inin taua hehei pe hana ke
ueiuei ero iange mutek tau tote iri.
11 ✡Iong o eteia ke hana te poia ure
meena ngana halang ke lohot nge iau
ke e takisia melmelenga nga kileng
nenge Antiok pe nge Ikonium pe nge
Listra. Pe Non Soke halau tote iau nga
melmelenga nemur.
12 ✡Melmelenga nenge lohot nge
iau nei nau taua helenga manmanna

✡ **3:1:** 1Ti 4:1 ✡ **3:5:** Mat 7:15, 21; Tit 1:16 ✡ **3:8:** Exo 7:11 ✡ **3:11:** Ume 13:14-52; 14:5, 8-20
✡ **3:12:** Mat 16:24; Ioa 15:20; Ume 14:22

ngana nei: Iri lochloch nenge te hemeile teua iri nge Iesus Kristus pe te nanasia NeHalang nena poinga mur, hana porekreke ngana mur lape te poia ure poreke ngana halang ke lohot nge iri.

13 Pe hana porekreke ngana mur lape te pallaka ia mele hel ke emule mana, pe mele hel lape te channanga mulmule mele hel pule. Pomalam reria poinga poreke ngana mur la ke poreke tototo ol.

14 Timoti iong o eteia, helenga nenge poia iong ke letem manmanna, i helenga manmanna ngana ia iange sam kikina nge iri nenge te hetoro iong ia. Pomalam o rahite ke kerkereng pe o mene une kela.

15 Pe letem metene nei pule: Nga iong kino ngam nike tam hetore iong ke o eteia Non Soke na Helenga nenge tema sio nga alalaha mur. Pe Helenga nem tunge letematana ngana lange iong ke o mene maulinga ke koko nga letem manmanna ngana nge Iesus Kristus.

16 ✡Nge nike NeHalang Opene halau tote hana nemur nenge tehas sue nena Helenga. Ke pomalam Helenga nem urana pe tunge letematana ngana nga helenga manmanna toto ngana at nge ita. Pe henonoua ita nga rera poinga poreke ngana mur, pe hepengia tai ngara mur, pe hetore ita nga poinga nge pengpeng.

17 NeHalang tatalo ele nena helenga nem ke hekerkereng ia nena hana mur ke te poia ume urana ngana halang. Pe helenga nem halaua iri ke temes ke kerkereng nga ume nemur nenge I lemene taua ke te poia.

4

Paulus Hekerkerengia Timoti Ke Poia Ana Ume

1 Nga hoena Iesus Kristus lape at mule pe i non palau nenge lape nauele hehei pe hana lochloch. Pe i lape amnei teu lange iri nenge te maulul pe nenge te mete. Ke nga NeHalang pe Iesus Kristus mataria e hele ke kerkererng toto lange iong ke pomai:

2 Kokoes o haliu hote NeHalang nena helenga lala nge hehei pe hana ke te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur pe te nanasia poinga nge pengpeng. O tunge hengetoro urana ngana lange iri ke te nanasia pe letem inin taua iri ero.

3 ✡Iange etue nem lape at pe hehei pe hana lape te longo langa helenga manmanna ngana ero ol. Pe lape te nanas mene lemeria ngana ke te tango rara hetoronga hel pule. Pe hetoronga nemur lape te heiechia iri nga helenga pallaklaka ngana mur nenge muteria tautaua.

4 Ke iri lape talngaria hit nge te longe helenga manmanna toto ngana pe te longo la mana nga nananga poreke ngana mur ol.

5 Pe iong, o nanasia poinga nem ero! Kokoes letem tuanin ke nek pe omes ke kerkereng ke o takisia melmelenga mur nenge te lohotot nge iong. Pe o haliu hote Helenga Urana Toto Ngana lange hehei pe hana pe o heulo hote ume nem ke pomanga NeHalang nena ume ana non.

6 ✡Iange iau, ak etue nenge e meteia heroi lo. Pe epoi ke pomanga uain nenge tunginga ana nenge te pasiling hot lochloche lange NeHalang.

7 ✡Iau e umeia ure lochloch ngana nenge NeHalang tal hote iau ke e poia. E haliu hote helenga urana toto ngana lange hehei pe hana ke kerkereng toto. Nem pomanga iau non nenge songia songinga nge urana. Pe e rahite NeHalang nena helenga pe letek manmanna ngana ke kerkereng. Pe e heulo hote songinga nem ke langa hetala ngana lo.

8 ✡Ke heueu Non Soke tatalo ele lek tunginga e lo. Iange iau e nanasia poinga nge pengpeng pe e eteia ke I lape hetue iau ke iau non nge pengpeng. Non Soke i hesileinga

✡ **3:16:** Rom 15:4 ✡ **4:3:** 1Ti 4:1 ✡ **4:6:** Pil 2:17 ✡ **4:7:** 1Ti 6:12 ✡ **4:8:** 1Ko 9:24-25

ana non nge pengpeng. Pomalam lape tunge tunginga nem at nge iau nga etue nenge at muleia ke hesilei hotote hehei pe hana. Pe lape tunge at nge iau toro ero. Non Soke lape tunge tunginga nem lange iri lochloch ngana nenge muteria toto nge te kulala ke te naue i nga at mule ngana.

Paulus Teke Timoti Lange I Ke Ueiuei

9 Oiat nge iau ke ueiuei mana,
10 ✡iange Temas mutena taua poinga nemur nga ich pe ua ak ke lange Tesalonika lo. Pe Keresen pau kou la ke ume nge Kalasia pe Titus la ke ume nga tuele kina nenge Talmatia.
11 Pe Lukas i toro mana koi tululuch nge iau ol. Ke pomalam o hele nge Makus ke at luluch nge iong. Iange i lape halau tote iau nga lek ume nei.
12 Eh oe, Tikikus pule ngana pau kou ekulosia ke lange Epesus.
13 ✡Nga etue nenge oiat, o mene lek hengeron sase ngana pe lek alalaha ana lulinga mur nge e hilesue nge Troas nga ne Kapus nena pele. Letem metene lek alalaha mur nenge teume hote nga huros singina pe o mene pule.
14 ✡Iok, ute e nge e teke e heleia lange iong ngana koi nei; ne Aleksanta nenge umume nga ure meena ngana mur poia poinga poreke ngana halang at nge iau. Pe poinga nenge poia at nge iau nem lape Non Soke tuachol mule lange i.
15 Ana non mes ke kerkereng toto ke teke sisparai ia helenga urana ngana nenge e haliu hotote. Ke iong pule onau ala am nge i ke nek.
16 Nga tele ngana toto helenga palaungana mene iau pe emes ke e hele ala ak pe hana lochloch te ua ak. Mele pele halaua iau nga helenga ero pe reria poinga nem, e hetalaulau ke e teke NeHalang tunge tuangachol poreke ngana lange iri ero.
17 Nga etue nem Non Soke at ke mes luluch nge iau pe hekerkereng ia iau ke e haliu hote nena helenga lange hana lomonmona ngana mur nga lamau ke te longe. Pe i sipona halaua iau nga helenga palaungana nem ke ure poreke ngana lohot nge iau ero. Nem pomanga huros inolo palaungana e nge teke sapia iau ke e mete. Pe ero, Non Soke at pe ua totoia iau.
18 Ke e eteia ke Non Soke lape poi ele iau nga ure poreke ngana mur pe mene iau la ke nek nga nena naualanga pe nekinga nga tapa. Ta heto heke Non Soke nga nena hemalmalinga palaungana ke koko. Oe, Manamanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

19 ✡Iok, o tunge lek apalanga lange Prisila, pe Akuila, pe Onesiporus, pe nehei, pe tutuna mur, pe iri lochloch ngana nenge tetu nga nena pele.
20 ✡Erastus pau kou tunge Korin kura pe e hilesue Tropimus nge Miletus iange singina haleles.
21 Lemek ke e teke oat ke ueiuei iange lape pitte pe tuttula ana etue lohot ke poi ele iong. Epulus pe Patens pe Linus pe Klaotia pe NeHalang nena hana mur nga lamai, te hekule reria apalanga lange iong.
22 E hetalaulau ke Non Soke tululuch nge iong nga opem ke hekerkereng ia iong pe NeHalang nena halaunga tululuch nge imo pe heurana ia letemo ke ma ke nek. Ngana laka lom.

✡ **4:10:** Ume 15:37-39; 2Ko 8:23; Kol 4:14 ✡ **4:13:** Ume 20:6 ✡ **4:14:** Isa 59:18; Rom 2:6 ✡ **4:19:** Ume 18:2; 2Ti 1:16-17 ✡ **4:20:** Ume 19:22; 20:4; Rom 16:23

Titus
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Titus

Paulus Hetoro Hite Titus

1 Titus, iau Paulus koi ehas ia alalaha nei pe ehas ia ke lange iong. Iau e umume nge NeHalang pe Iesus Kristus tal hote iau ke nena hekulkulonga ana non. Pe kulosia iau ke e hekerkereng ia NeHalang nena hana mur leteria manmanna ngana. Ngana laka NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri lo. Pe e hetore iri nga helenga manmanna ngana nenge halaua iri ke te nanasia NeHalang nena poinga mur.

2 ✡Nge nike toto NeHalang ala hote ure lochloch ero kura pe hele ke teke lape tunge maulinga ke koko at nge ita. Pe NeHalang pallaklaka erochro. Ke pomalam e hekerkereng ia hehei pe hana leteria nga helenga manmanna ngana nem, ke te kulala tote maulinga ke koko nenge NeHalang lape tunge at nge ita.

3 NeHalang i non nenge mene mule ita pe poia iau ke e haliu hote nena helenga nga mallaha, nga ana etue pengpeng nenge i sipona talue.

4 ✡Titus ita nai letera manmanna nge Iesus Kristus ke pomalam e hetue iong ke tuk iong. Pe e hetalaulau am ke Temere NeHalang pe ara hemasinga Iesus Kristus leteria porekeia iong pe te heurana ia letem ke ma ke nek.

Titus Ana Ume Nenge Poia Nge Krit

5 Iok, e hile sio mene iong nge Krit iange e teke otu ke opoi heule lem ume mukam. Lem ume nenge otal hote almasinga ana hana hel ke iri muka nge iri mata mur pe o poia ke pomanga e hele ngak nenge e teke:

6 ✡O hemes hote almasinga ana hana mur nenge hehei pe hana te naue ke iri hana urana ngana mur pe telei ke hehei ellechle mana. Pe tuturia mur leteria manmanna nge Kristus pe te longo tautau pe te hele poreke iri nga poinga poreke ngana e ero.

7 Ke non nenge pomalam urana nge lohot ke i mata ana naungaala. Iange non nenge nauele mata nenge NeHalang rahite NeHalang ana ume laka. Pomalam te hemasia reria inga mur ke nek ke hehei pe hana te esia poinga poreke ngana e ero toto nge iri. Pe reria polotana ero, pe leteria inin ke ueiuei ero, pe tein rara ero, pe tepal hel rara ero. Pe heo ngana toto nge te channanga ia mele hel pe te lololoch ure ke reria ia.

8 Hana nenge pomam urana nge leteria tuanin ke nek, pe muteria taua poinga urana ngana mur, pe tenau ele lang mur nenge teat nga kileng tau ngana. Pe tetu ke pengpeng, pe te nanasia NeHalang nena poinga mur, pe tenau ele singiria lemene ngana mur ke nek.

9 Urana nge tera hite helenga manmanna ngana nei ke kerkereng ke pomanga mo hetoro ngamem ia. Ke pomalam lape te hekerkereng ia hehei pe hana leteria nga hengetoro manmanna ngana. Pe pule lape te hekou sue hengetoro nemur nenge manmanna ero.

Poinga Nenge Lohot Nge Iri Mata Mur Nge Krit

10 ✡Urana nge o henonou hote almasinga ana hana mur nenge pomam. Iange hana halang nga letera te nanasia NeHalang nena helenga ero ol. Te hele ngaria ngana ngana erochro pe te pallaklaka hali. Pe Iuta mur hel kou te muka toto ia poinga nem. Te channanga ke te hele ke te teke, “Mele hel nenge terir us ero lape NeHalang nena hana mur ia iri ero!”

11 ✡Hana nenge pomam te tangtango kue nenge te lololoch ure. Ke pomalam a hele salia iri ke tehet nga reria poinga nem. Iange te heporeke

✡ **1:2:** Kol 1:27 ✡ **1:4:** Rom 1:7; 2Ko 8:23; Kal 2:3 ✡ **1:6:** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 ✡ **1:10:** 1Ti 4:7
✡ **1:11:** 2Ti 3:5-6; 1Pi 5:2

hana hel pe reria hehei mur pe tuturia mur pe aloria mur ke teare poreke.

12 Nge nike, reria hetatalonga ana none nge Krit hele ke teke, “Krit mur iri hana nenge te pallaka hali pe reria melei tana hali pe tengau hali pe iri huros inolo poreke ngana mur.”

13 ✡Hetatalonga nena helenga nei manmanna. Ke pomalam o hele ke kerkereng toto lange iri ke te rahit mule leteria manmanna ngana mur ke kerkereng,

14 ✡pe tepal talngaria langa Iuta mur reria nananga nenge tepoi heke menmene ero. Pe pule tepal talngaria langa hana nenge tehul rumeria ia helenga manmanna ngana reria hotonga mur ero.

15 Hehei pe hana nenge leteria lemlem te teke ure lochloch ngana nenge NeHalang umeia te urana. Pe iri nenge leteria mutaia poinga poreke ngana pe leteria manmanna ero te teke ute pele nge urana nga mataria ero. Leteria matana ngana poreke lochloch pe te amnei urume utar nenge urana pe utar nenge poreke ero toto.

16 ✡Iri te teke te eteia NeHalang pe reria poinga mur henonou hot pengpengia ke tehul rumeria toto ia NeHalang, iange hana nenge te longo olole lape te poia ute pele ke lohot ke urana ero.

2

Tuluk Mur Nga Mata Mur Nge Krit

1 Pe Titus iong, o hele ke kerkereng lange hehei pe hana ke te nanasia poinga urana ngana nenge lohot nga hengetoro manmanna ngana.

2 O hetore hana nenge te tuauna lo ke o teke; leteria matana ke nek pe tera hite leteria manmanna ngana ke kerkereng, pe tein rara ero, pe tenau ele singiria lemene ngana mur ke nek, pe muteria taua hehei pe hana, pe temes ke kerkekreng ke kokoes nga poinga urana ngana mur.

3 ✡Pe o hetore hehei nenge te tuauna pule ke o teke te nanasia poinga nge pengpeng, pe te hele poreke rara ero, pe tepur sakililia uain in ngana ero. Urana nge te hetoro pule nga poinga mur nge pengpeng.

4 Pomalam lape te hetore hehei malolong ke muteria taua eria mur pe tuturia mur.

5 ✡Pe leteria matana ke nek pe te tuamasia reria inga mur ke te lemlem mana. Pe te hetore iri pule ke tenau ele reria pele mur pe aloria mur ke nek pe te longo tau mene eria mur. Pomalam lape mele pele hele poreke NeHalang nena hengetoro mur ero.

6 Iok, o hetore hana lolomele ke pomalam pule ke leteria matana ke nek pe te hemasia reria inga mur.

7 ✡Pe o henonou hote lem poinga urana ngana mur nga ure lochloch ngana nenge o popoia. Pomalam lape hana te naue pe te nanasia poinga urana ngana nenge pomam. Nga lem ume nenge o hetottoro, letem matana ke nek pe o hele hot pengpengia poinga manmanna ngana.

8 ✡O heleia helenga nge manmanna pe pengpeng mana. Pomalam lape lem ngarang mur te meia iri pe tetue ita nga helenga poreke ngana e ero.

9 ✡Pe o hetore hekuleileinga ana hana mur ke te longo tau mene aria ae huna mur pe te poia iri ke te iech nga ure lochloch ngana nenge te popoia. Pe te echachau mule helenga e lange iri ero toto.

10 Pe pule te keme nge aria aehuna mur ero. Pomalam aria ae huna mur te eteia ke iri hana urana ngana. Pe reria poinga urana ngana nem rahit heke tote ara Hemasinga NeHalang nena hengetoro mur ke hulua leteria manmanna ia.

NeHalang Hemas Mule Hulua Lochloch

11 Urana nge ita lochloch ta nanasia poinga nemur nenge e heleleia iri nei. Iange NeHalang nena poinga

✡ **1:13:** 2Ti 4:2 ✡ **1:14:** 1Ti 4:7 ✡ **1:16:** 1Io 1:6; 2:4 ✡ **2:3:** 1Ti 3:11 ✡ **2:5:** Epe 5:22 ✡ **2:7:** 1Ti 4:12 ✡ **2:8:** 1Pi 2:15 ✡ **2:9:** 1Ti 6:1

urana toto ngana nenge letena
porekeia hehei pe hana lochloch pe
hemas mule iri, lohot nga mallaha lo.
12 ✡Pe NeHalang na poinga urana
ngana nem teke hetore ita heueu
nei ke tahul rumera ia i ero ol, pe
ta kangkanga toto nga poinga mur
nenge poia ita ke ta kel toto ana. Pe
hetore ita ke letera tuanin ke nek pe
ta hemasia rera inga mur ke nek pe
ta nanas mene nena poinga mur. O
kangkanga toto nga helenga poreke
ngana mur, iange helenga nemur
poia hehei pe hana ke tekel toto Ne-
Halang ana.
13 Ara Palau Iesus Kristus i NeHa-
lang pe tatu ke pomalam mana ke ta
kulele etue nenge at muleia ke mene
mule ita. I lape lohot nga mallaha
nga etue nem luluch nga lemenge pe
hemalmalinga nenge NeHalang.
14 ✡Iesus Kristus tunge i sipona ke
mete ke hemas mule ita nga rera
poinga poreke ngana mur. Pe helem-
lem heke ita ke nena hana mur toto
ita pe ta nanas mene poinga urana
ngana mur.
15 ✡Titus, ure nemur o hetoro sue
lange hehei pe hana pe o hele ke kerk-
ereng pe o hekerkereng ia iri ke te
nanasia. Pomalam lape lem helenga
mahoa iri lochloch.

3

Poinga Urana Ngana Nenge Ta Nanasia

1 ✡Pe o helete metene hehei pe hana
ke te longo taua hana nemur nenge
te mene kerkerenga nenge tenau ele
hehei pe hana. Pe te angala mana ke
te poia poinga urana ngana mur.
2 Pe o hele lange iri ke tetu ke nek pe
teare luluch nge hehei pe hana ke nek
pe tepoi ke nek lange hulua lochloch
pe te hele poreke mele hel ero.
3 ✡E hele ke mai iange nge nike
ita letera matana ke nek ero pe ta
longo taua NeHalang nena helenga
ero toto. Iange non poreke ngana
channanga ia ita ke ta nanas mene
poinga poreke ngana nemur nenge
singira lemene tautaua. Pe poinga
poreke ngana nemur tetu ke te kerk-
ereng toto nge ita pe ta ngunngunu ia
mele hel nga reria ure mur. Pe hehei
pe hana te hesis tote ita pe ita pule ta
hesisis ia iri.
4 Pe ara hemasinga NeHalang
mene mule ita nga etue nenge i
sipona talue nike. Nenge hemallaha
hote ke i non nge urana pe i nekinga
ana non.
5 ✡Pe NeHalang mene mule ita nga
rera poinga pengpeng ngana mur
nenge ta popoia ero. Mene mule
ita iange letena ia ita. Ke NeHalang
mene mule ita nga henuninga pe ta
lohot ke ita heueu ngana mule nga
Opepengpeng.
6 ✡Pe NeHalang tung lochloche
kerkerenga nenga Opepengpeng at
nge ita iange nga ume nenge ara
hemasinga Iesus Kristus poia.
7 Ke ita ta lohot ke ta pengpeng nga
NeHalang matana nga nena poinga
urana toto ngana mana. Ol pe ta
kulala tote maulinga ke koko nenge
NeHalang heleia ke teke tunge at nge
ita pe tala ke tatu luluch nge I.

Poinga Urana Ngana Nenge NeHalang Nena Hana Mur

8 Helenga nenge e heleleia iri nei
manmanna toto koi. Pe e teke o
hetore ke kerkereng lange hehei pe
hana ke te eteia ke nek. Pomalam iri
nenge leteria manmanna nge NeHa-
lang tetal teu tote iri ke te poia ume
urana ngana mur. Pe ume urana
ngana nenge pomam lape halaua hu-
lua lochloch.
9 ✡Pe otal teu luluche iong langa ure
nemur ero; helenga nemur nenge
luria ero pe nananga nga sisala nga
nenge tete mur pe hunelinga pe
echachalanga nga Moses nena ho-
tonga mur. Iange ure nemur lape
tepoi hote ute pele nge urana ke ha-
laua mele pele ero.

✡ **2:12:** 1Io 2:16 ✡ **2:14:** Exo 19:5; Deu 7:6; Ezk 37:23; Kal 1:4; 1Pi 2:9 ✡ **2:15:** 1Ti 4:12 ✡ **3:1:** Rom 13:1-7; 1Pi 2:13-14 ✡ **3:3:** 1Ko 6:9-11; Epe 2:1-2; 5:8 ✡ **3:5:** 2Ti 1:9; Hip 10:22 ✡ **3:6:** Ume 2:17-18 ✡ **3:9:** 2Ti 2:14, 16 ✡ **3:10:** Mat 18:15-17

10 ✡Pe o hele ele mele nenge te teke
helas lele NeHalang nena hana mur.
O hele ele i ke elle, nem pe henai pe
nenge teke longo lange iong ero ohul
rumem ia i.
11 Iong o eteia ke mele nenge po-
mam hile kue nge pengpeng lo pe
lape nena poinga poreke ngana mur
te heporeke tote i.

Paulus Na Helenga Lisala Ngana

12 ✡Nga letek e teke e kulosia
Atemas ma Tikikus ke lange iong ke
mene mullim. Pe nenge teke la ke
lohot nge iong lo, iok oiat ke o saolia
iau nge Nikopolis. Iange e teke ela ke
etu nga lamau nga lukunna ana etue.
13 ✡Iok, non nenge etei tote ho-
tonga, nenge ene Senas iri nai Apolos
lape te mana nga imot nga malang
sase ngana. Pe e teke o halaua iri ke
nek toto nga ure nemur nenge mute-
ria taua ke te mene.
14 ✡Ita rera hana mur nge Krit te
mene hengetoro lo pe e teke te poia
ana ume ke lohot ke te halaua hehei
pe hana lochloch nga reria poinga
urana ngana mur. Iange lape tetu
mana pe te nanasia NeHalang nena
poinga mur ero.
15 Iok Titus, iri lochloch ngana
nenge te tululuch nge iau nga lamai
te hekule reria apalanga lange iong.
Pe o tunge lemem apalanga lange iri
lochloch ngana nenge leteria man-
manna ngana elle mana ke pomange
imem.
E hatalaulau ke NeHalang na ha-
launga palaungana tululuch nge imo
lochloch. Ngana laka lom.

✡ **3:12:** Epe 6:21-22; Kol 4:7-8 ✡ **3:13:** Ume 18:24; 1Ko 3:5-6 ✡ **3:14:** Epe 4:28

Pilemon
Alalaha Nenge Paulus Hasia Lange Pilemon

1 Iau Paulus koi ehas ia alalaha nei. Pe te tamal teua iau nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus. Imem nai tira Timoti mo hekule alalaha nei ke lange Pilemon iong.

Pilemon, imem pekngamem iong iange o umume nge Iesus pule.

2 ✡Pe pule alalaha nei lange iri mata nenge te eukiraurau nga lem pele pe lange liura Apia pe Akipus. Akipus i non nenge ume luluch nge ita pe puria kikina ngana toto ke manga palinga hel ana none.

3 E hetalaulau ke Temere NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus leteria porekeia imo pe te hemaluche letemo ke atu ke nek.

Paulus Iech Nga Pilemon Na Poinga Urana Ngana

4 Pilemon, iau letek metentene iong nga etue nenge e hetalaulau. Pe e heto heke ak Soke NeHalang ke kokoes,

5 iange e longe pingam nge letem manmanna nge Non Soke Iesus pe mutem tau totote NeHalang nena hana mur.

6 Letem manmanna ngana poia iong ke o tung ke kokoes. Pe e hetalaulau am ke lem poinga nenge o tungtung nem puo ke palaungana. Ke pomalam lape oetei tote ure urana ngana mur lochloch nenge ta menmene nge Kristus.

7 ✡Neingak, iong o helemlem heke tote NeHalang nena hana mur leteria nga lem poinga nenge mutem tautaua iri. Pe lem poinga nem pule, poia iau ke e iech toto pe letek ma ke nek.

Paulus Onteia Pilemon Ke Mene Mule Onesimus

8 Heueu nei e teke e hele lange iong ke o poia poinga urana ngana e. Kristus i sipona hekerkereng ia iau ke e onteia iong ke o poia poinga urana ngana nem.

9 E poi ke pomai pe singik poreke mule lange iong iange ita nai ta etei hel ita ke nek toto, pomalam e teke e hele ke nek mana lange iong. Iau Paulus pe e tuauna ol, pe pule heueu nei etu nga tuele au ngana iange e umume nge Iesus Kristus.

10 ✡E teke e hele lange iong ke o mene mule Onesimus. Onesimus poi ke manga tukia toto, iange i at nge iau nga etue nenge etu nga tuele au ngana pe e halaua i ke letena manmanna toto nge Kristus. Ke pomalam e hetue i ke tukia.

11 Nge nike Onesimus halaua iong nga ume urana ngana pele ero, pe heueu nei ol lape halaua ita nai ke nek toto.

12 Iau e tung tote letek lange i pe heueu lape e kulosia i la mule nge iong.

13 Pe nenge teke e rahite i ke tu luluch nge iau, e iech toto nga nem pule. Iange iau etu nga tuele au ngana pe i lape mene mullim ke halaua iau ke e haliu hote Helenga Urana Toto Ngana.

14 Pe lemek ero nge e poia poinga nei, e teke e ontei tele iong mukam. Lemek ero nge e echia iong ke o poia poinga urana ngana e at nge iau. Urana nge o poia nga iong sipom lemem ngam. Ke pomalam eun ele i ero.

15 Pe Onesimus kangkanga am ke mala pol lo pe lape NeHalang teke poia ke pomam ke o mene mule i ke tu toto luluch nge iong ke kokoes ol.

16 ✡O mene mule i pe o nausio mene i ke pomanga lem tula nenge ume manmana nge iong ero. O naue i ke pomanga lem non ia pe o naue i ke pomanga tim ia. Iau mutek tau tote i ke pomalam e tung tote letek lange i. Pe iong lape mutem taua i iange lem non ia pe lape mutem tau tote i iange

✡ **1:2:** Kol 4:17; 2Ti 2:3 ✡ **1:7:** 2Ko 7:4 ✡ **1:10:** 1Ko 4:15; Kol 4:9 ✡ **1:16:** 1Ti 6:2

letena manmanna nge Non Soke ke
ulolo.
17 Iau neingak iong toto nenge ita
nai ta umume nge Non Soke pe opoi
ke urana atat nge iau. Ke pomalam
o mene mule Onesimus pe opoi ke
urana lange i pule.
18 Pe nenge teke poia hanganok nge
iong lo, ohas sue ek ke iau sipok e
tuacholia. Pe nenge teke poia poinga
poreke ngana e nge iong, nem pule
ma haka nge iau ol.
19 Iau Paulus koi pe ehas ia helenga
nemur nga perik. Iau sipok lape e
tuacholia hanganok nem. Pe iong,
lem hanganok tu nge iau nga nenge e
hemasia otu ngam, pe lemek ero nge
e hele teu langa nem.
20 Atong tik, ita nai ta umume nge
ara Soke Kristus. Pe nenge opoi ke
urana lange Onesimus, lape e iech
toto.
21 Iau ehas ia alalaha nei lange
iong iange e eteia ke lape o poia ume
nenge e heleia lange iong, pe lape o
poia ke puo ke palaungana.
22 ✡Pule e teke o tatalo ele lem pele
ana tokola e ke ela pe etuia. Iange
eteia ke NeHalang lape longe lemo
hetalaulaunga mur pe lape poia iau
ke ela mule nge imo.

Hengekulo Mur

23 ✡None nge ene Ipapras hekule
nena sinanga palaungana lange iong.
Imem nai motu nga tuele au ngana
nei iange i pule haliu hotote Iesus
Kristus nena helenga mur.
24 ✡Pe pule iri nenge te ume lulu-
luch nge iau te hele ke te teke otu
ke nek. Eria mur koi nei: Makus pe
Aristakus pe Temas pe Lukas.
25 Ara Non Soke Iesus Kristus, lape
pete tote imo nga opemo mur. Ngana
laka lom.

✡ **1:22:** Pil 1:25; 2:24 ✡ **1:23:** Kol 1:7 ✡ **1:24:** Kol 4:10-14

Hipru
Alalaha Nenge Te Hasia Lange Hipru Mur

NeHalang Tuna I Palaungana Toto Nge Hekulkulonga Mur

1 Nge nike, NeHalang hele lala nge
rera tete mur nga hetatalonga mur
haria. Iri te helele nga etue halang,
pe te hele ngaria altototo nga etue
nemur.
2 ✡Pe heueu, nga etue hetala ngana
nemur, NeHalang hele at at nge ita
nge Tuna i sipona. Pe Tuna nem,
NeHalang i sipona henonou hote ke
nauele nena ure mur lochloch. Ke
nge I mana, NeHalang ala hote tapa
pe ich pe ure lochloch.
3 ✡Pe Tuna nem nge tualeme hote
Temene nena poinga mur pengpeng.
Pe na helenga kikina ngana, rahite
ure lochloch ngana nga tapa pe ich
pe poia iri ke te umume. Pe mete ke
eina lele ke lome ita nga rera poinga
poreke ngana mur. Ke het pe la ke are
sapele nga kilanga palaungana, nga
NeHalang ilina ele nenga pen tamal-
mal nga lut nga tapa.
4 ✡Pe temene tal heke i ke i palaun-
gana toto nge angkelo mur iange ene
nenge Temene tunge lange i, palaun-
gana toto nga angkelo mur eria.
5 ✡NeHalang heleia helenga nei
lange tuna ke pomai,
"Tuk toto laka Iong.
Heueu nei O hetue iau ke Temem
Iau."
Pe pule, NeHalang heleia tuna ke
teke,
"I temene iau.
Pe iau tuk, laka i."
Pe helenga nemur, NeHalang tamal
hote lange angkelo e ero toto.
6 ✡Pe pule nga etue nenge NeHalang
kulosia Tuna tengene ana ke sio at
nga ich, hele ke mai,
"Lape NeHalang nena angkelo mur
lochloch ngana
te heto heke i."
7 ✡NeHalang hele ia nena angkelo
mur ke pomai,
"Te poi ke pomanga kileng heingana
nge lohot pe het mulmule.
Pe pule tepoi ke pomanga oan
nge sapellala haka pe mete sio
mule."
8 ✡Pe I Tuna pomange angkelo mur
ero. Iange NeHalang hele lange Tuna
Iesus ke pomai,
"Iong NeHalang, ke o rahite ume
palaungana
nenge o nauele hehei pe hana.
Pe ume nem hetala ngana ero.
O nauele hehei pe hana ke nek
toto.
9 Iange iong lemem taua poinga nge
pengpeng
pe lemem ero ia poinga nge
poreke.
Ke nga poinga nem mana, Am Soke
NeHalang henonou hote iong
pe tunge iechinga palaungana
lange iong.
Pe poia iong ke iong palaungana toto
nge pekngam mur."
10 ✡Pe pule, hele ke pomai,
"Non Soke, nga talun ngana toto,
O hetakila heke ich nei nga
munna
nenge iong sipom o ume hot tele nike
pe pule perim ume hote tapa.
11-12 Pe ure nemur lape te poi ke po-
manga
hengeron nike ngana mur nenge
te menini toto lo.
Lape olou heke iri ke tema
pe o hetaua iri nga heueu ngana
mur.
Pe iong toro mana opoi ke pomanga
ure nemur ero,
iange otu ke kokoes mana."
13 ✡Pe pule NeHalang hele lange
angkelo e ke mai ero:
"O at ke oare lakoi nga hilik hele
nenga pen tamalmal,
ke la het nga etue nenge e hekou
sue lem ngarang mur

✡ **1:2:** Ioa 1:3 ✡ **1:3:** Ioa 14:9; Kol 1:20; Hip 8:1 ✡ **1:4:** Pil 2:9 ✡ **1:5:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 2:7; Ume 13:33 ✡ **1:6:** Deu 32:43; Rom 8:29 ✡ **1:7:** Psa 104:4 ✡ **1:8:** Psa 45:6-7 ✡ **1:10:** Psa 102:25-27 ✡ **1:13:** Psa 110:1

ke apem ana manga haka muria
iri.”
14 ✡Iok laol, angkelo mur iri utar?
Iri ope mur nenge te ummume nge
NeHalang. Pe NeHalang kulosia iri
ke te halaulaua iri nenge te mene
maulinga ke koko.

2

Maulinga Nenge Palaungana Toto

1 Pomalam, letera tuanin ke nek
toto nga helenga nemur nenge ta
longe ke ulolo. Pe ta rahite ke kerk-
ereng iange lape ta saleke nga kue e
nge altoto pe ta nanasia kue nenge
pengpeng ero ol.
2 ✡Helenga nenge NeHalang nena
angkelo mur te heleia, lohot ke man-
manna. Pe iri nenge te nanas tau
pengpengia helenga nemur ero, te
amneia aria melmelenga.
3 ✡Pe ita lape tapoi ke pomere?
Nenge teke ta hira ele Non Soke nena
maulinga palaungana nem, lape ta
ua hot nga ana melmelenga palaun-
gana ke mere? Non Soke i sipona
haliu hot tele. Ke het pe iri nenge te
longe, te hekerkereng ia at nge ita ke
te teke helenga nei manmanna.
4 ✡NeHalang pule hekerkereng ia
nena helenga nga nenge poi hote
merakulo mur pe ure papalauna
hel pule ke hehei pe hana te neue
pe te eteia ke helenga nem man-
manna toto. Pe nga I sipona lemene
ngana, heronge tunginga mur nenga
Opepengpeng lala nge hehei pe hana.

Iesus I Kue Nenga Maulinga Ke Koko

5 Nga tatu ngara nge he, NeHa-
lang talue angkelo mur ke te nauele
ita ero. Ta tungara nem, ngana koi
nenge ta heleleia nei.
6 ✡Pe NeHalang nena helenga e
hele ke teke,
“NeHalang, hana mur mai, iri utar
toto
nenge letem tu mana nge iri?
Pe pomere nenge letem metene iri
ke o nauele iri?
7 Hana nemur, iong sipom o poia iri
ke te ele sio mana nge angkelo
mur.
O hemalmalia iri pe otal heke iri
8 ke tenau ele ure lochloch.”
NeHalang poia hana mur ke tenau
ele ure lochloch. Pe heueu nei ta
kolkol iri nge tenau ele ure lochloch.
9 ✡Pe ita, ta naue Iesus nge NeHalang
talue i ke ele sio mana nge angkelo
mur. Pe ta esia i nge te hemalmalia
pe hulua te heto heke i. Iange nga
NeHalang letena poreke ngana, Iesus
takisia melmelenga ke mete. Pe i
mene ita lochloch ngana murra nga
metenga.
10 Urana toto nge NeHalang kulos
sue tuna ke takisia melmelenga.
Iange nga kue nem, Iesus poia seilil
nenge I muka toto nga kue nenga
maulinga ke koko. NeHalang iech
mana nge mene mule tutuna mur
ita nga kue nem iange poi hote
ure lochloch ngana pe ure lochloch
ngana huna mana nge i. Pomalam,
NeHalang tutuna mur ita ke lape tala
nga hemalmalinga palaungana nem
pule.
11 ✡Iesus helemlemia hana mur
nga reria poinga poreke ngana mur.
Pe Iesus pe iri lochloch ngana nenge
Iesus helemlemia iri nem, temeria
elle mana. Ke pomalam Iesus iech
toto nge hetue iri ke titina mur ia iri.
12 ✡Pe hele ke teke,
“NeHalang, Lape e haliu hote iong
lange titik mur.
Pe nga etue nenge imem
lochloch mo eukirau,
lape e heto heke tote em.”
13 ✡Pe pule Iesus hele,
“Lape e talue letek manmanna ngana
nge NeHalang.”
Pe pule hele ke teke,
“NeHalang tunge tutuna mur at nge
iau.
Pe imem lochloch koloi.”
14 ✡Ita, NeHalang tutuna mur ita.
Pe ita non ke singira pe eira. Pe

✡ **1:14:** Psa 34:7; 91:11 ✡ **2:2:** Kal 3:19 ✡ **2:3:** Hip 10:29; 12:25 ✡ **2:4:** Mak 16:20; 1Ko 12:4, 11 ✡ **2:6:** Psa 8:4-6 ✡ **2:9:** Pil 2:8-9 ✡ **2:11:** Mat 25:40 ✡ **2:12:** Psa 22:22 ✡ **2:13:** Isa 8:17-18 ✡ **2:14:** 1Io 3:8; Hem 12:10

Iesus pule lohot ke i non ke mange ita.
Pomalam, takisia ana melmelenga ke
mete, pe hekou sue non nenge rahite
kerkerenga nenga metenga.
15 Pomalam, Iesus mene mule iri
nenge tetu teu nga mataunga nenga
metenga.
16 Ke i manmanna toto nge ha-
launga nem, lange angkelo mur
ero. Halaunga nem la pengpeng nge
Apraham na tete mur.
17 Iesus lohot ke i non ke mange
ita pe nga poinga nem, i nakuna nge
letena poreke toto ia hehei pe hana.
Pomalam, lohot ke I Tunginga Ana
Non Soke nenge olia reria poinga
poreke ngana mur nga ana metenga.
18 Ke i nakuna toto nge halaua ita
nga etue nenge poinga poreke ngana
mur te takue ita. Iange i sipona am-
nei tote melmelenga palaungana lo
nga etue nenge poinga poreke ngana
lohot nge i.

3

Iesus I Palaungana Toto Nge Moses.

1 ✡Ke pomalam titik mur, imo
nenge a longe NeHalang nena iunga
pe a nanasia i, letemo tu ke kerkereng
toto nge Iesus. Iange Iesus, NeHalang
kulosia at ke i ara tunginga Ana Non
Soke. Pe i, halaulaua ita ke ta lala nge
NeHalang. Pe Iesus nem, ta hele hote
i nga letera manmanna ngana lo.
2 Pe i poia ana ume ke lohot ke
pengpeng toto lange Non nenge
henonou hote i. Pe Moses pule
poia ana ume ke pengpeng toto nge
nauele NeHalang na hana mur Israel.
3 Pe Iesus ene haka toto nge Moses
iange non nenge lele pele e, i palaun-
gana nga pele nem.
4 Pele pele mes haka mana ero.
Mele e hemes heke. Pe NeHalang
ume hote ure lochloch ngana.
5 ✡Moses ume ke pengpeng toto nga
NeHalang na pele letena ke pomanga
I NeHalang nena hekuleileinga. Pe
na ume nem nau tautaua helenga hel
nge lape lohot nge he kura.
6 Pe Iesus i NeHalang tuna nge
nauele temene na pele ke pengpeng
toto. Pe ita, NeHalang nena pele koi
ita. Pomalam ta rahite letera man-
manna ngana pe sara kikina ngana
nge Non Soke.

Iri Nenge Leteria Manmanna Ero, Tenau Ala Aria Kenek

7 ✡Iange Opepengpeng hele ke teke,
"Nenge teke a longe nena helenga
heueu nei,
8 ✡letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero,
ke pomanga etue nenge a longo ole
taua NeHalang
nga totoinga nenge lohot nga ich
sana lomona.
9 Nga lamau, lemo tete mur te ollaka
hote iau ke halang.
Pe iau e tu luluch pe e halaulaua
iri ke hesinga iri ana non kina
nai (40).
Pe leteria manmanna nge iau ero
toto.
10 Pomalam letek inin taua iri nenga
etue nem pe e hele,
'Hana nei, leteria tu nge iau ero
pe te eteia lek poinga mur ero
toto.'
11 ✡Ke nga letek inin ngana nem,
e talue lek helenga kerkereng
ngana nenge e teke,
'Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau
ero.' "
12 Ke titik mur a esia lo? Amo e
nge imo poi ke mange hana nemur
ero toto. Ma lape letemo muta nga
poinga poreke ngana mur pe a ua nge
NeHalang nenge maulul, pe letemo
manmanna nge I ero ol.
13 Pe imo, heueu nei a hekerkereng
helia letemo nike, iange lape poinga
poreke ngana mur, te channanga ia
imo pe te sik teu ke kerkereng toto
nga letemo.
14 Nga tele ngana, letera man-
manna ke kerkereng. Pe nenge teke
ta rahite letera manmanna ngana

✡ **3:1:** Num 12:7; Hip 4:14; 7:26 ✡ **3:5:** Num 12:7; Deu 18:15-19 ✡ **3:7:** Psa 95:7-11 ✡ **3:8:** Exo 17:7; Num 20:2-5 ✡ **3:11:** Num 14:21-23

nem ke la het nga ta mete ngara, lape
Kristus i pekngara ia ke kokoes ol.
15 ✡Pomalam, NeHalang nena he-
lenga nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na he-
lenga
pe letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero ol.
Iange nge nike a longo ole taua
NeHalang pe a ua ana."
16 ✡Iri nenge te longe NeHalang na
helenga pe tehul rumeria pe te ua ke
tela, iri laka nenge Moses mene hote
iri nge Ekipto nem.
17 ✡Pe NeHalang letena inin tau-
taua itei hel toto ke hesinga iri ana
non kina nai (40)? Iri laka nenge te
poia poinga poreke ngana, pe te mete
lolo ke koluria tema sio mana nga ich
sana lomona.
18 Pe NeHalang heleia iri nenge te
longo olole pe hele ke kerkereng ke
teke, "Iri nemur lape teat ke tetu ia
reria tunga nge nek nge iau ero."
19 Ta esia lo ke iri nemur teteu
langa tunga nge nek nem ero ol, iange
leteria manmanna nge NeHalang ero
toto.

4

Tateu Nga Tutunga Nge Nek Nge NeHalang Ol

1 Iok, ta eteia lo, NeHalang na he-
lenga kerkerenga ngana teke tateu
langa nena tunga nge nek. Ke heueu
nei, ta matau pe tapoi ke nek toto.
Iange lape amo e nge imo teu langa
tutunga palaungana nem ero.
2 Iri nenge nike, teteu la ero iange
leteria manmanna nga helenga
urana toto ngana nenge te longe ero.
Pe helenga urana toto ngana nem,
ngana koi nenge ta longlonge heueu
nei.
3 ✡Ke ita nenge letera manmanna,
tala nge NeHalang ke tatu luluch nge
i nga kileng nem. NeHalang i sipona
heleia lo ke teke, "Ke nga letek inin
ngana nem, e talue lek helenga kerk-
ereng ngana nenge e teke,
" 'Iri nemur lape teat ke te tuia
reria tunga nge nek nge iau
ero.' "
Pe NeHalang hele hote tutunga nei
nga etue nenge alahote tapa pe ich
pule.
4 ✡Ke nga nena alalaha nenge tehas
sue ke ulolo, hele ia etue rahtele nai
ngana nem ke mai,
"NeHalang umume pe nga etue
rahtele nai ngana, tutu mana
ol."
5 ✡Pe nga na helenga nenge ta heleia
nem lo, hele ke teke, "Iri nemur lape
teat ke te tuia reria tunga nge nek nge
iau ero."
6-7 ✡Iri nenge te longo tele helenga
urana toto ngana, teteu langa tunga
nge nek nem ero iange leteria man-
manna nge NeHalang ero. NeHalang
heleia nga hesinga nemur nenge la ke
ulolo. Pe nga hoena toto ol, NeTeuit
has sue helenga nei ke teke,
"Heueu nei, a longe NeHalang na he-
lenga
pe letemo kerkereng hite poinga
poreke ngana ero ol."
Pe nem ta eteia ke NeHalang talue
ana etue nenge "Heueu Nei". Ke mele
hel lape teteu la ke la tetu teu nga
tunga nge nek nem.
8-9 ✡Iange nenge teke Iosua mene
teua hehei pe hana langa tutunga
nem nike, NeHalang lape heleia tu-
tunga pele nge pomai ero ol. Pe ero.
Iosua mene teua iri nga tutunga nem
ero. Ke pomalam, tutunga e tu kura.
Ke NeHalang nena hana mur teteu
la ia. Pe tutunga nem pomanga tu-
tunga nenge NeHalang poia nga etue
rahtele nai ngana.
10 ✡Ke mele nenge teu langa tunga
nge nek nge NeHalang, tutu sio mana
nga ana ume nenge popoia. Iange
NeHalang pule poi ke pomalam, ume
ke het pe tutu sio mana pule.
11 Ke pomalam ita lochloch tapur
ke kikina toto ke tateu langa tunga

✡ **3:15:** Hip 3:7-8 ✡ **3:16:** Num 14:1-35 ✡ **3:17:** 1Ko 10:10 ✡ **4:3:** Psa 95:11; Hip 3:11 ✡ **4:4:** Gen 2:2 ✡ **4:5:** Psa 95:11 ✡ **4:6-7:** Psa 95:7-8 ✡ **4:8-9:** Deu 31:7; Jos 22:4 ✡ **4:10:** Hip 4:4

nge nek nem. Pe ara e nge ita nanasia
longonga ole nenge te poia nge nike
ero ol.
12 ✡NeHalang nena helenga tu ke
maulul pe kikina toto. Pe i matana
toto nga kakop e nge matana kali-
uala. Pe lik teu ke la toto nga ngara
pe opere tetu ngaria. Pe pule lik ke
teu langa kira puotom ngana mur pe
nga kira letena nge teu toto. Ke he-
lenga nem langa letera nge teu toto.
Pomanga letera tuanin ngana mur
pe utar nemur nenge lemere tautaua
iri. Langa letera nem pe henonou
hote utar nenge urana pe utar nenge
poreke.
13 Pe nga ure lochloch ngana
nenge NeHalang ume hote, ute pele
nge talkome nga matana ero. Ure
lochloch ngana tetu ke mallaha mana
nga matana. Pomalam, ita lochloch
lape ta hele hote ure lochloch ngana
lange I, nge pomere toto nenge ta
poia ure nemur.

Tunginga Ana Non Soke Nenge Halau Tote Ita

14 ✡Pe ita ara tunginga ana non soke
toto laka Iesus. Pe i NeHalang tuna
toto nenge langa lut nga tapa lo ke
halaua ita. Pomalam ta rahite letera
manmanna ngana nenge tutu nge ita
nei ke kerkereng.
15 Pe ita ara tunginga ana non
soke, amneia ure meena ngana mur
lochloch nenge lohot nge ita ke ulolo,
pe losio nga poinga poreke ngana e
ero toto. Pe i nakuna nge etei urume
ta makuk ngara.
16 ✡Pomalam ta mataua NeHalang
ero pe tala ke tames nga matana,
nga nena arenga nenge nauele ita
lochloch. Iange i non nge lete
porekenga. Pe i lape halaua ita ke
nek toto nga etue nenge ure meena
ngana mur te lohot nge ita.

5

1 Iok, NeHalang henonou hote
tunginga ana hana mur aria soksoke
ngana mur nga iri siporia reria hana
mur leteria. Pe iri aria ume laka
nenge tetu nga tuna ngana mana,
ke te halaulaua reria hana mur
lala nge NeHalang. Pe pule te poia
tunginga mur lala nge NeHalang ke
te helemlem mule reria hana mur
nga poinga poreke ngana mur.
2 Iri siporia te amneia poinga
poreke ngana mur pe ure meena
ngana halang lo, pomalam lape te
halau tote iri nenge te losio nga
poinga poreke ngana mur.
3 ✡Pe iri non mana, pomalam te
poia tunginga mur lange NeHalang
ke helemlem ia iri pe reria hana mur
pule.
4 ✡Mele pele tal heke i sipona ke i
tunginga ana non ia ero. NeHalang
i sipona poia ume nem ke pomanga
poia lange ne Aron nge nike.
5 ✡Pe Iesus Kristus pomalam pule. I
sipona tal heke ume nem lange i ero,
nenge lohot ke i tunginga ana non
soke. Iange NeHalang hele ke teke,
"Iau tuk laka iong pe heueu o hetue
iau ke Temem iau ol."
6 ✡Pe NeHalang hele nga alalaha e
pule ke teke,
"Iong lape o lohot ke iong tunginga
ana none ke koko, ke pomange
Melkisetek."
7 ✡Iok, nga etue nemur nenge Iesus
tu nga ich kura, hetalaulau lange
NeHalang pe tang ke palaungana pe
matana eina sio. Iange eteia ke Ne-
Halang i toro mana lape hemaul heke
mule i nga metenga. Pe NeHalang
longe nena hetalaulaunga mur iange
Iesus tal sio mene i, pe tung tote i
lange NeHalang.
8 Iesus I NeHalang tuna toto, pe
takisia ana melmelenga mur. Pe
melmelenga nem, hetore i ke longo
tau mene NeHalang.
9 Ol pe i lohot ke i non nge peng-
peng toto, pe maulinga ke koko huna
toto nge i. Pe iri nemur nenge te
longo taua i, lape te mene maulinga
ke koko.

✡ **4:12:** Epe 6:17; Hem 1:16; 19:13-15 ✡ **4:14:** Hip 3:1; 10:23 ✡ **4:16:** Hip 10:19 ✡ **5:3:** Lev 9:7; 16:6 ✡ **5:4:** Exo 28:1 ✡ **5:5:** Psa 2:7 ✡ **5:6:** Psa 110:4; Hip 6:20; 7:1 ✡ **5:7:** Mat 26:36-46; Pil 2:6-8

10 Pe NeHalang tal hote i ke i
tunginga ana non soke ke koko ke
pomange Melkisetek.

Tapoi Ke Mange Aina Kinkino Ngana Ero Ol

11 Nga nei, ure halang toto nge lape
ta heleia. Pe anali toto nge e hetore
imo iange a etei ngamo nga ure mur
hulul mana.
12 ✡Imo, toinge ngana kou a lohot ke
imo hetoronga lo. Pe ero. Ke nakuna
nenge mele lape at ke hetoro mule
imo nga NeHalang nena hengetoro
mur nenge a mene nga talun ngana
toto. Toinge a eteia NeHalang nena
helenga ke pomanga ngaunga kerk-
ereng ngana nenge a ngaua. Pe ero!
A siu manmana kura!
13 Iange mele nenge siu manmana,
i mamau kura. Pe eteia ute pele nge
urana pe poreke ero.
14 Iok, iri nenge iri papalauna lo te
ngaua ngaunga kerkereng ngana. Pe
iri te teke te amnei urume ngaunga
lemene ngana mur. Pe nga poinga
nem, te hetoro mule iri ke te eteia kue
nenge urana pe kue nenge poreke.

6

Non Nenge Hasia Alalaha Nei, Hele Hote Letena

1 Pomalam, hengetoro nemur
nenge a mene nga tele ngana nenge
Kristus, tetu mukam. Pe tala peng-
peng nga hengetoro mur nenge ta
mene ke pomanga ita papalauna
ngara. Iange toinge a etei ngamo ia
iri kou ulolo. Pe nei ol, tala manmana
nga ure papalauna ol. Ke henge-
toro nemur tatu hit menmene iri
ero; Nenge hulmulenga nga poinga
poreke ngana, pe letera manmanna
ngana nge NeHalang
2 pe hengetoro mur nga he-
nuninga, pe nga nenge tetal heke
peria, pe ta maul haka mule ngara
nga metenga, pe pule, hengetoro
nenge NeHalang amnei teu atat nge
ita elle pe elle nenge hetala ngana
ero.
3 Nga NeHalang lemene ngana
mana lape ta mene hengetoro nemur
ke pomanga ita papalauna ngara.
4 Iok, iri nenge te hile sue leteria
manmanna ngana mur lo, lape teat
mule ke mere ke tehul mule leteria
nga reria poinga poreke ngana mur?
Iri tetu teu tala nga NeHalang nena
lemenge pe te mene NeHalang nena
tunginga. Pe te amnei urume ume
ngana, pe iri ul pekngaria mur ke te
mene Opepengpeng.
5 Iri te amnei urume NeHalang
nena helenga pe te teke urana toto.
Pe pule te amnei urume kerkerenga
nenga etue nenge NeHalang talun ke
nauele ure lochoch.
6 ✡Iri nenge te urana mukam pe te
losio mule, lape anali toto nge tehul
mule leteria ol. Nenge teke te poi
ke pomam, te teke te henanas mule
poinga nenge te hero taua NeHalang
Tuna langa manga toto pe te hemeia
i nga hulua mataria.
7 NeHalang na petanga tunga ume
nenge pitte mol taua pe ana ngaunga
haka ke urana. Iange ume nem ha-
laua mele hel nenge te umeia.
8 ✡Pe ume nenge uraurau au hit
mene, ume nem poreke pe poia ute
pele nge urana ero. Pomalam, lape
NeHalang lemene ero ia pe tonoi teua
ana oan ke lasus.
9 Titik mur, imem mo hele mana
ke mai. Pe nge imo, letememo kerk-
ereng toto nga ure urana ngana mur
nge lape te lohot nge imo – ure urana
ngana nemur la tau pengpeng ia
maulinga ke koko.
10 ✡NeHalang i non nge pengpeng
toto. Pe eteia nge lememo tautaua
nena hana mur pe a halaulaua iri ke
kokoes. Pe amo ume nemur, NeHa-
lang letena lilil ele ero toto.
11 Pe imem lememem toto ke a
rahite amo ume nem ke kerkereng
ke la het nga etue nei hetala ngana.
Pomalam, ure nemur nenge lememo
tau tototo lape te lohot ke man-
manna.

✡ **5:12:** 1Ko 3:1-3 ✡ **6:6:** Mat 10:22; Hip 10:26-27; 1Io 5:16 ✡ **6:8:** Gen 3:17-18; Mat 13:7, 22 ✡ **6:10:** Hip 10:32-34

12 Pe mo teke lemo melei tana ero.
A nanas tau mene poinga nenge iri
nenge leteria manmanna te popoia.
Iri leteria manmanna pe tetu ke nek.
Pomalam te mene ure nenge NeHa-
lang hele ke kerkereng ke teke tunge
lange iri.

NeHalang Na Helenga Utona Toto Ngana

13 ✡Nge nike NeHalang poia he-
lenga kerkereng ngana e lange Apra-
ham. Pe NeHalang hekerkereng ia
helenga nem nga i sipona ene iange
mele e nge palaungana nge i ero ol.
Poia helenga kerkereng ngana nem,
pe
14 hele ke teke, "Iau lape e pete iong
pe e poia lem tete mur ke te lohot ke
iri halang toto."
15 Iok laol, Apraham tu ke nek
mana pe kulala mana ke la ure nenge
NeHalang heleia neu, lohot ke man-
manna.
16 Nenge teke hana nai te hunel, pe
elle nge iri nai nem teke hekerkereng
ia nena helenga, hekerkereng ia nga
none nge pingana iuiu ene. Pomalam
lape hunelinga nem het sio mule.
17 Ke pomalam, NeHalang poia he-
lenga manmanna ngana nem pe teke
hemallaha hot tote ke helenga nem
i manmanna toto pe lape hul mule
letena ero toto. I teke hemallaha
hot tote lange iri nemur nenge lape
te mene helenga manmanna ngana
nem. Ol pe hekerkereng tote nga i
sipona ene.
18 ✡Pe ita, sara kikina ol! Iange
NeHalang i non nge pallaklaka ero!
Poia helenga manmanna ngana nem
pe hekerkereng tote nga i sipona ene.
Ke ita nenge ta teke ta song ke tala nge
i ke ta mene maulinga ke koko, sara
kikina pe ta nauala mana ol.
19 ✡Pe sara kikina ngana nem, poi
ke pomanga um meena ngana nenge
te kele nga aka pe te hesue ke la are
nga leme letena. Pe kileng eingana pe
ruach teke ulo ule aka nem, pe ero.
Iange um meena ngana nem rahit
ele aka nem ke kerkereng. Pomalam
mana, sara kikina ngana nem teu
langa huunga nenge ma tote kileng
nenge heo ngana toto nenge NeHa-
lang tu ia. Pe i lape rahit ele letera
manmanna ngana ke kerkereng toto.
20 Iange Iesus i muka teu langa
kileng nem lo ke halaua ita. Pe lohot
ke i Tunginga ana Non Soke ia ke
ulolo ke pomange Melkisetek pe nga
etue lochoch sapele.

7

Melkisetek

1 ✡Melkisetek i naungaala ana non
nga kileng nenge Salem. Pe i, NeHa-
lang Nenge I Soke Nga Lut Toto nena
tunginga ana non ia. Pe Apraham
iri ul hana papalauna hel te palhel.
Iok, hekou sue iri ke het pe i ke la
pe Melkisetek saolia i nga kue. Pe
Melkisetek pete Apraham.
2 Ol pe Apraham lohaka pe taki-
raua urelu mur nenge lolochia nga
hunelinga ke huna iri analoch. Pe
huna elle, tunge lange Melkisetek.
Melkisetek ene luna pomai, "naun-
gaala ana non nga poinga nge
pengpeng". Pe pule, te hetue ene
ke "naungaala ana non nga kileng
nenge Salem." Pe luna, "nekinga ana
naungaala ana non."
3 Melkisetek tana pe temene pe na
tete mur, eria ma hot nga alalaha
unne e ero. Pe pule tana hoho ngana
ia pe mete ngana pule ta eteia ero. I
pomalaka nga NeHalang tuna nge i
tunginga ana non nga etue lochloch.
4 Ke a esia lo, non nei i non
palaungana ia, pe rette palaungana
Apraham tung ke ure huna elle nge
iri analoch lange i, nga ure nemur
nenge mene nga te palhel ngaria.
5 ✡Moses na hotonga hele ke teke,
Liuai na tete mur nenge iri tunginga
ana hana mur, te loloch ke ure huna
elle nge iri analoch nge reria hana Is-
rael mur. Tunginga ana hana nemur
iri Apraham na tete mur pule, pe ta
teke ma lape iri te mene ure nemur

✡ **6:13:** Gen 22:16-17 ✡ **6:18:** Num 23:19 ✡ **6:19:** Lev 16:2-3 ✡ **7:1:** Gen 14:17-20 ✡ **7:5:** Num 18:21

ero. Pe ero. Iri tela mulmule kura
ke te loloch mulmule ure nemur nge
mataria alona mur.
6 Pe Melkisetek, lohot nga mata
nenge Liuai ero. Pe i mene ure huna
elle nge iri analoch nge Apraham. Pe
ana non pete Apraham, non nenge
rahite NeHalang nena helenga man-
manna ngana mur.
7 Pe manmanna toto nge mele
nenge i palaungana toto pete mele
nenge ele sio mana nge i.
8 Ke tunginga ana hana mur nenge
te lohot nga mata nenge Liuai,
te lolochia ure huna elle nge iri
analoch. Pe iri hana mana, pomalam
te metmete. Pe Melkisetek lolochia
ure nemur pule, pe te hele ke te teke
i kou tu ke maulul kura.
9 Iok, mele lape hele ke teke, Liuai
lohot nga mata nenge Apraham. Ke
Liuai laka nenge tunge ure huna
elle nge iri analoch nem lange
Melkisetek.
10 Pe i manmanna ke te hoe Liuai
ero kura, nga etue nenge Melkisetek
saolia Apraham nga kue. Pe Liuai tu
ke maulul nga nette Apraham letena
lo, nga etue nenge Apraham tung-
tunge ure nemur lala nge Melkisetek.

Iesus I Tunginga Ana Non Ke Pomange Melkisetek

11 Iok, NeHalang tunge hotonga
lochloch lange Israel mur, nge
tunginga ana hana mur nenge te
lohot nga mata nenge Liuai. Iange
hotonga nem kikina ngana tu nge
iri. Pe toinge te ume ke nek ke te
halaua hehei pe hana, NeHalang lape
kulos mule mele ke at ero ol. Pe
nei ero. Pomalam NeHalang kulos
sue tunginga ana none nge altoto
lochloch nge Aron. Iange i pomange
Melkisetek pengpeng.
12 Ke pomalam lape te hetaua ho-
tonga mur lochloch iange tunginga
ana non heueu ngana e at lo.
13 Ana Non, tu teu nga mata nge
altoto pe mata nem rahite ume nenge
tunginga ana hana mur ero kura.
14 ✡Iange ita ta eteia lo ke, ara Non
Soke lohot nga mata nenge Iuta mur.
Pe Moses hele hote helenga unne e
ero nga mata nem nge rahite ume
nenge tunginga ana hana mur.
15 Iok, ta esia ke mallaha toto ol.
Tunginga ana none pule lohot ke
mange Melkisetek toto.
16 Liuai mur te lohot ke iri tunginga
ana hana mur iange hotonga hele ke
teke iri mata nem mana lape te rahite
ume nem. Pe Iesus ero, iange kerk-
erenga palaungana nenga maulinga
ke koko, poia I ke mene ume nem.
17 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"Iong tunginga ana non ke pomange
Melkisetek,
pe lape o rahite ume nem nga
etue lochloch sapele."

18 Oe, NeHalang hetaua hotonga
nike ngana mur lo, iange hotonga
nemur te halaua ita ero ol.
19 ✡Hotonga nemur te poia ute pele
ke lohot ke pengpeng ero. Pe kue e
nge urana toto nga hotonga nemur,
lohot. Pe sara kikina nga kue nem ol.
Iange NeHalang tunge at nge ita ke
tala rochroi nge i.
20 Pe pule, NeHalang poia kue nem
pe hekerkereng tote nga nena he-
lenga nenge kerkereng toto. Nga
etue nenge Liuai mur te lohot ke iri
tunginga ana hana mur, NeHalang
poia helenga kerkereng ngana e nge
iri ero.
21 ✡Pe nga etue nenge Iesus lohot
ke I tunginga ana non, NeHalang hek-
erkereng tote na helenga pe hele ke
teke,

"Non Soke hele ke kerkereng toto
pe lape hul mule nena helenga
ero toto.
Iong tunginga ana non pe lape o
rahite ume nem
nga etue lochloch sapele."

22 ✡Ke nga helenga kerkereng ngana
nei, ta eteia ke helenga tomunga hel
heueu ngana nem, kikina ngana tu
nge Iesus. Iange i sipona poia ana

✡ **7:14:** Isa 11:1; Mat 2:6; Hem 5:5 ✡ **7:17:** Hip 5:6 ✡ **7:19:** Hip 10:22; Iei 4:8 ✡ **7:21:** Hip 5:6
✡ **7:22:** Hip 8:6; 12:24

ume ke lohot ke manmanna. Pe i urana toto nga nenge nike ana.

23 Pe pule, nge nike hana halang te rahite ume nei iange hel te metmete pe hel te mene lolounune reria ume.

24 Pe Iesus pomam ero. Iesus rahite ume neu pe tu sapele nga etue lochloch pe mele pele nge hetaua i ero ol.

25 ✡Ke pomalam, Iesus nakuna nge mene mule hehei pe hana ke tela mule nge NeHalang nga etue lochloch. Iange I pule tu ke kokoes mana nga iri ul NeHalang tunangaria ke onteiteia NeHalang ke letena ia reria poinga poreke ngana mur ero ol.

26 Pe Tunginga ana Non Soke nei lape halaua ita ke nek toto. Iange i sipona nanas tau tote poinga nemur nenge NeHalang lemene taua. Pe i losio nga poinga poreke ngana e ero pe tu ke pengpeng toto nga NeHalang matana. Pe pule tu ke altoto nge iri nenge te popoia poinga poreke ngana mur. Ke NeHalang hemalmalia i pe mene heke i ke langa lut nga tapa.

27 ✡Tunginga ana hana mur nenge nike te ume ke pomai: Iri te poia tunginga mur nga etue lochloch. Pe tepoi tele tunginga nenge helemlem ia iri siporia mukam, ke het pe te poia nenge te helemlem ia hehei pe hana nga reria poinga poreke ngana mur. Pe Iesus poi ke pomam ero. Iesus poia nena tunginga ke elle mana, nenge tung heke i sipona lange NeHalang ke mete ke halaua ita. Pe tunginga elle nem purpur tote ita lochloch rera poinga poreke ngana mur.

28 Moses nena hotonga hesilei hotote tunginga ana hana mur nenge te pengpeng ero toto. Pe NeHalang nena helenga kerkereng ngana nem, lohot rume mana nga hotonga nem. Pe na helenga kerkereng ngana nem hesilei hote Tuna nenge lohot ke pengpeng toto nga etue lochloch sapele.

8

Ara Tunginga Ana Non Soke Nga Hotonga Heueu Ngana

1 Iok, lek helenga mur nenge e heleleia iri nem luna mai koi: Ita ara Tunginga ana Non Soke tu, pe ngana kou are nga pen tamalmal nga NeHalang nena arenga seina ngana nga lut nga tapa.

2 Pe Iesus poia ana ume nenge I Tunginga ana Non Soke nga NeHalang nena pele nga lut nga tapa. Pe pele nem none mana hemesia ero. Non Soke i sipona hemes heke pele nem.

3 Pe tunginga ana hana mur aria papalauna mur lochloch, aria ume nenge te menmene tunginga mur pe te tung heke iri lala nge NeHalang. Pe Iesus i tunginga ana non soke pule, pomalam poia nena tunginga pule.

4 Nenge teke Iesus tunga ich kura, lape rahite ume nem ero. Iange hana nenge te rahite ume nem tetu lo. Pe te tungtunge tunginga mur lala nge NeHalang, ke pomanga hotonga hele ngana.

5 ✡Pe te popoia aria ume nemur nga pele nenge te heto hekeke NeHalang ia. Pe pele nem, NeHalang na pele toto ngana ia ero. NeHalang na pele toto kou tu nga lut nga tapa. Pe nenge nem i opene mana. Iange nga etue nenge Moses teke hemes heke NeHalang nena pele, NeHalang hele lange i ke teke,

"O hemesia pele nem,
pe o poia ke nek toto.
Pe o nanas tau pengpeng ia opene
nenge e henonoua lange iong nga hengene."

6 ✡Pe ero ol, iange Iesus rahite ume nem lo. Pe ume nenge Iesus rahite nei, i ele haka toto nga nenge hana hel te rahite. Iange Iesus tu nga tunangana mana nge ita pe NeHalang, ke hekerkereng ia helenga tomunga hel heueu ngana nem. Pe ure nemur nenge helenga tomunga hel heueu ngana nem teke poia nge ita, palaungana toto nga nenge nike ana.

✡ **7:25:** Rom 8:34 ✡ **7:27:** Hip 5:3 ✡ **8:5:** Exo 25:40; Kol 2:17; Hip 9:23 ✡ **8:6:** Hip 7:22

7 Pe toinge nike ana nem ume hot
ke urana nike, lape heueu ngana e
lohot ero ol.
8 ✡Pe NeHalang esia poinga poreke
ngana mur halang pomalam hele ke
teke,
“Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape etal hote lek tomunga hel
heueu ngana ana helenga
lange Israel mur pe lange Iuta mur.
9 Pe nei ol, lape altoto nga nenge e
poia
lange reria tete mur nge nike.
Nga helenga tomunga hel nike ngana
nem,
e rahite iri nga perik
pe e mene hote iri nga ich nenge
Ekipto.
Pe iri leteria manmanna, nga he-
lenga palaungana
nenge mo tom helia nge nike ero.
Te poia poinga nem pe enau
lange iri ero ol.
10 Pe helenga tomunga hel heueu
ngana
nenge e teke e poia lange Israel
mur nga etue nei pomai;
Lape e talue lek hotonga mur nga
leteria
pe ehas sue nga kakaoria pule.
Iange Iau lek hana mur iri,
pe iri aria Non Soke Iau.
11 Pomalam lape te hetore titiria mur
pe reria helenga pekngana mur
ero ol,
nenge te teke te hetore iri
ke te eteia NeHalang pule.
Hengetoro nem lape lohot ero ol,
iange talun nge hana nenge pin-
garia iuiu ero
ke lange hana papalauna nenge pin-
garia iuiu,
iri lochloch te eteia Iau lo.
12 Ke lape e saua reria poinga poreke
ngana mur
ke te lasus toto.
Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur
ero ol.”
13 Iok, NeHalang hetue helenga to-
munga hel nem ke “Heueu Ngana” Pe
i poia nenga tele ngana nem ke nike
ngana lo. Pe ure nike ngana nenge
ana ume ero, lape erue sio mana.

9

1 ✡Pe helenga tomunga hel nenge
nike nem, te talue ana hotonga mur
nga poinga nenge te heto hakaka Ne-
Halang ia. Pe pele nenge te heto
hekeke NeHalang ia, te ume ia nga
ich nei.
2 Pe nga pele nem letena tetal tote
ke ana tokola iri nai. Pe nga tokola
nenge hot ana, te talue lemenge kina
e pe hatanga e pe ngaunga nenge
te poi tunginga ia lange NeHalang.
Tokola nenge hot ana nem, te hetue
ke Kileng unne nenge Heo Ngana.
3 ✡Pe huunga palaungana e te heon
ele ke heon sio, ke poi ele kileng unne
nenge te hetue ke Kileng Nenge Heo
Ngana Toto.
4 ✡Pe nga lamam te talue hatanga e
nge chalemlem toto. Pe nga hatanga
nem ona te makmakia ure nenge
inangana ehech. Pe hohou palaun-
gana e mateu nga lamam pule. Ho-
hou nem, singina chalemlem toto. Pe
nga letena, te talue ngaunga menini
ngana nenge heo ngana. Pe ngaunga
nem mateu nga ngaunga ana mate-
unga e nge singina chalemlem. Pe
tetal teu luluche nga ne Aron na kula
pe um sachana nai nenge NeHalang
has heke nena hotonga mur ia. Pe
Aron na kula neu, nga tele ngana,
matana hot pe tuatutu lo.
5 ✡Pe te ume hote NeHalang nena
angkelo nai, ke te mes haka nga ho-
hou neu ona ke saharia poi ele hohou
neu matana. Pe angkelo opene nai
nem, te henonoua NeHalang nena
hekerkerenga palaungana nge tu teu
nga Kole nem letena. Pe nga ho-
hou nem matana, NeHalang letena
ia hehei pe hana, nga reria poinga
poreke ngana mur. Pe heueu nei lape
ta hele teu la sakilil nga ure nemur
ero.

✡ **8:8:** Jer 31:31-34 ✡ **9:1:** Exo 25:23–26:30 ✡ **9:3:** Exo 26:31-33 ✡ **9:4:** Exo 16:33; 25:10-16; 30:1-6; Num 17:8-11; Deu 10:3-5 ✡ **9:5:** Exo 25:18-22 ✡ **9:6:** Num 18:2-6

6 ✡Ke ure nemur te poia iri ke
pomalam. Pe nga etue lochloch
tunginga ana hana mur teteu lala
nga pele ana tokola nenge hot ke te
popoia aria ume.
7 ✡Pe nga etue elle mana nga
hesinga lochloch, tunginga ana hana
mur aria soke, i toro mana teu lala
nga pele nem letena nenge heo ngana
toto. Teu lala pe menmene huros
mur eiria ke poi tunginga ia lala
nge NeHalang. Ke nga poinga nem,
helemlem mule i sipona na poinga
poreke ngana mur pe hehei pe hana
pule. Reria poinga poreke ngana
nemur, te poia pe te eteia ero.
8 Pe nga poinga nem, Opepeng-
peng teke henonoua ita ke pomai koi:
Nenge teke pele nem mes kura, ita
rera kue nenge tateu lala nga kileng
nenge heo ngana toto nem, hit ala
kura.
9 ✡Iange pele nenge te hemes heke
nem, opene laka ure nemur nenge te
lohotot heueu nei. Pe tunginga mur
pe huros mur eiria te purpur ero nge
helemlemia iri nemur nenge te heto
hekeke NeHalang.
10 Ke hotonga nemur, singira nge
hot ana mana pe te heleia ure mur
nenge ta ngaungaua pe ta inin ia pe
ta lomlome singira. Ke lape tetu ke la
het nga etue nenge NeHalang hetaua
iri, nga kue heueu ngana e nge altoto
lochloch.

Iesus Poia Tunginga Nga Isipona Eina

11 Iesus Kristus at pe I tunginga ana
Non Soke, nga ure urana ngana mur
nenge tetu heueu nei. Pe I sipona
poia ana ume nga pele nenge urana
toto. Pe pele nem pomanga pele
nenge te umeia nge nike ero. Iange
pele nem, te umeia nga ure nemur
nga ich ero pe none nga ich nei heme-
sia ero.
12 Pe Iesus Kristus teu langa pele
nem nga NeHalang munna nge heo
ngana toto. Teu la pe poia tunginga
nem nga huros mur eiria ero. Poia
nga i sipona eina pengpeng. Pe
poia tunginga nem ke elle mana
nga nenge mete pe maul haka mule.
Pe ita lochloch ngana nei, ta mene
maulinga ke koko nga tunginga nem
mana.
13 ✡Nge nike, hehei pe hana te poia
poinga poreke ngana, pe tunginga
ana hana mur te mene meme eina,
pe pulumakau tamane ngana eina,
pe pulumakau hei ngana ana apou,
ke te poi tunginga ia lange NeHalang.
Ke het pe tesau lolele nge iri nemur
nenge te poia poinga poreke ngana.
Ke nga poinga nem, te teke te poia
iri ke te lemlem mule nga NeHalang
matana.
14 ✡Pe Iesus eina, i ure nenge
palaungana toto nga huros nemur
eiria. Iange poinga poreke ngana
e tu nge Iesus ero toto. Pe Ope
nenge hekerkereng ia i ke koko, poia
i ke tung mule i lange NeHalang
ke pomanga tunginga. Pe eina
helemlem tote letera nga rera poinga
pulut ngana mur ke ta heto hekeke
NeHalang nge tu ke koko.
15 Pomalam, helenga tomunga hel
heueu ngana e lohot nge ita ol. Pe
Kristus I sipona tu nga ita ul Ne-
Halang tunangara ke hekerkereng ia
tomunga hel ana helenga nem. Pe
iri nenge NeHalang iua iri lo, lape
te mene reria ure urana ngana mur
nenge NeHalang hele ke teke tunge
lange iri. Pe ure urana ngana ne-
mur lape tetu ke koko. Nga tele
ngana tatu mana nga tomunga hel
ana helenga nike ngana nem pe rera
poinga poreke ngana te rahit tote
ita. Pe nei ero ol iange Iesus mete
lo ke mene mule ita nga rera poinga
poreke ngana nemur ol.
16 Non e, heronge nena ure mur
lange na achung mur nga maulul
ngana nike. Pe non nem na helenga
ume hot ero mukam, iange maulul
kura. Pe nenge teke non nem mete
ol, te esia ke mallaha ol. Nenge non
nem na achung mur te rongo heke
ure nemur.

✡ **9:7:** Lev 16:2-34 ✡ **9:9:** Hip 10:1-2 ✡ **9:13:** Lev 16:15-16; Num 19:9, 17-19; Hip 10:4 ✡ **9:14:** 1Pi 1:18-19

17 Nenge teke non nem maulul
kura, na helenga nem ume hot ero
pe nga etue nenge mete ol, kue chach
sapele nge te mene nena urelu mur.
18 Ke tomunga ana helenga nike
ngana nem, ana ume pomau mana.
Nenge teke ure nemur eiria lele ero,
kue hit kura.
19 ✡Ke ngana laka nenge Moses
haliu hote NeHalang na hotonga mur
lange hehei pe hana ke het pe mene
pulumakau tutuna mur eiria, pe
meme eiria, pe poi luluche nga ech.
Ke het pe mene ae siki penna nenge te
kale hite ana sipsip pulpunna nenge
remenmen pe poi teua langa ure
nemur tohoria. Ke het sau lolele nga
alalaha nenge tehas sio hotonga ia pe
nge hehei pe hana pule.
20 Pe hele, "Huros eina nenge lele
hite tomunga hel ana helenga nenge
ta ngata helia, ngana koi nei. Nenge
NeHalang heleia lange imo ke teke a
nanasia."
21 ✡Pe pule, Moses mene huros eina
neu pe sau lolele nga pele nenge
hemesia ke te heto hekeke NeHa-
lang. Pe pule nga ure nemur nenge
te popoi aria ume ia nga pele neu
letena.
22 ✡Iok, NeHalang nena hotonga
hele ke teke: Ure tana huna hel, a
helemlem ia nga huros mur eiria.
Pe nenge teke ute eina lele ero, lape
NeHalang saua rera poinga poreke
ngana mur ero pule.

Iesus I Tunginga Nenge Mene Mule Ita

23 ✡Pe poinga nei, te poia nga ure
nenga ich ana mana. Pe i opene
mana nga ure toto ngana mur nenga
tapa. Pe nga ure toto ngana nemur,
tunginga e nge urana toto nga huros
nemur lape helemlem ia iri.
24 Ita ta eteia lo, Kristus teu langa
lut nga tapa pe lohot pengpeng nge
NeHalang ke halau tote ita. Teu langa
NeHalang na pele nenge ich ana ero.
Iange pele nem, i opene mana nga
NeHalang nena pele toto ngana.
25 Tunginga aria soksoke ngana
mur te mene huros mur eiria pe teteu
langa Kileng nenge Heo Ngana Toto
nga hesinga lochloch ke te poia re-
ria tunginga mur. Pe Kristus poi ke
pomam ero. I langa lut nga tapa pe
tunge i sipona lange NeHalang ke elle
mana pe emule mana ero.
26 ✡Nenge teke Iesus poia poinga
nem ke emule mana, toinge takisia
ana melmelenga ke emule mana nga
ich nei talun ngana nike. Pe nei ero,
iange kileng nei hetala toto ngana
heroi lo. Ke pomalam sio at nga
ich nei ke elle mana pe poi tunginga
ia i sipona lange NeHalang ke eina
lele ita nga rera poinga poreke ngana
mur lochloch.
27 Pe ita hana pule ta mete ke
elle mana pe la tames nga NeHalang
matana ke amnei teu atat nge ita elle
pe elle nga rera poinga mur.
28 Ke Kristus poi tunginga ia I
lange NeHalang ke elle mana, ke eina
lome hulua halang nga reria poinga
poreke ngana mur. Pe I lape at henai
ngana mule nga hoena kura. Pe at
mule ngana nem, at ke poi tunginga
ia I nga poinga poreke ngana mur
ero ol. I at ke mene pengpeng ia iri
nemur nenge te kulala tote I ke tela
nga maulinga ke koko.

10

Iesus Poi Tunginga Ia I Ke Elle Mana

1 Hotonga nenge Israel mur, i
opene mana nga ure urana ngana
mur nenge te atat nga hoena kura.
I ure toto ngana ero. Pomalam,
tunginga nemur nenge te poi mul-
mule nga hesinga lochloch, nakuria
ero nge helemlem ia iri nenge te teke
tela rochroi nge NeHalang.
2 Toinge tunginga nemur te helem-
lem ia leteria ke te urana nga NeHa-
lang matana nike, lape te poi mule
tunginga pele ero ol.
3 Pe nei ero. Iange tunginga nemur,
te poia ke helete metentene hehei pe

✡ **9:19:** Exo 24:6-8 ✡ **9:21:** Lev 8:15, 19 ✡ **9:22:** Lev 17:11 ✡ **9:23:** Hip 8:5; 10:1 ✡ **9:26:** Hip 10:10

hana nga reria poinga poreke ngana
mur nga hesinga lochloch.
4 ✡Iange pulumakau pe meme mur
eiria nem, urana ero toto nge lomo
hote hehei pe hana reria poinga
poreke ngana mur.
5 ✡Ke pomalam, nga etue nenge
Kristus at nga ich nei, hele lange Ne-
Halang ke teke,

"Iong lemem taua tunginga e ero toto.
Pe o poia Iau ke E lohot ke Iau
non ke singik lo.

6 Tunginga nemur nenge temak
lochloche
pe nenge te poia ke helemlem
mulmule hehei pe hana
nga reria poinga poreke ngana
mur,
O iech ele ero toto.

7 Ke pomalam E hele ke E teke, 'NeHa-
lang, Iau koloi E at lo.
E at ke E nanas tau mene lemem
ngam

ke pomanga tehas sio ngaria ia nga
alalaha ke ulolo.' "

8 Nga tele ngana Kristus hele ke
teke, "Iong lemem taua tunginga e
ero toto. Pe tunginga nemur nenge
temak lochloche pe nenge helemlem
ia iri nga reria poinga poreke ngana
mur, o iech ele ero toto." (Pe hotonga
hele ke teke te poia tunginga nemur.)
9 Ke het pe hele mule ke teke, "NeHa-
lang, Iau koloi E at lo. E at ke E nanas
tau mene lemem ngam." Pomalam
NeHalang hile hote tunginga nemur
nenga tele ngana ana pe hetaua iri
nga tunginga nenge Iesus.
10 ✡Ke Iesus Kristus nanas tau mene
NeHalang lemene ngana, pe hile hot
mene singina lange NeHalang ke elle
mana. Pe nga poinga nem mana,
eina lele ita lochloch nga rera poinga
poreke ngana mur.

11 ✡Pe Iuta mur, aria tunginga ana
hana mur te popoia aria ume nga
etue lochloch. Pe kokoes mana te
popoia reria tunginga nemur. Pe
tunginga nemur nakuria ero toto nge
te lomo hote poinga poreke ngana
mur.
12 Pe Iesus poia nena tunginga ke
elle mana, pe lomo hote ita nga rera
poinga poreke ngana mur lochloch
pe hetala ngana ero. Ke het pe la ke
are nga NeHalang ilina ele nenga pen
tamalmal.
13 ✡Pe nga lamau, are ke kulele
mene etue nenge NeHalang hekou
sue nena ngarang mur ke apena
hekou hitite iri.
14 Ke Iesus nena tunginga elle
mana nenge poia nem, hepengpeng
tote iri lochloch ngana nenge eina
lele iri nga reria poinga poreke ngana
mur pe tetu ke nek ke koko.
15 Pe Opepengpeng pule heleia ure
nemur at nge ita ke teke,
16 ✡ "Helenga tomunga hel nenge
imem ul
ke mo ngata hel ia, tang ke mai
koi.

Nga etue nemur nenge te atat nem,
lape E tal teua lek hotonga mur
nga kakaoria
pe Ehas sue iri nga leteria pule"

17 ✡Pe pule hele ke teke,

"Pe lape letek metene mule
reria poinga poreke ngana mur
ero ol."

18 Ke poinga poreke ngana mur, Ne-
Halang letena metene mule iri ero
ol. Pe nenge teke pomam tunginga
nemur nenge te makmak ia iri nem
aria ume ero ol.

Tala Rochroi Toto Nge NeHalang Ol

19 ✡Iok titik mur, Iesus mete ke eina
lele rera poinga poreke ngana mur ke
het lo. Ke pomalam ta matau ero ol.
Ta lohaka pe tateu lange NeHalang
nga na pele letena nenge heo ngana
toto.
20 ✡Iange Iesus elue rera kue
matana heueu ngana e lo, nenge ta
i teu ia nga huunga palaungana nem
ke tala nge NeHalang. Pe kue heueu
ngana nem, ngana laka nenge tung
heke I sipona ke mete pe maul haka
mule ke mene mule ita lochloch.

✡ **10:4:** Hip 9:13 ✡ **10:5:** Psa 40:6-8 ✡ **10:10:** Hip 9:12 ✡ **10:11:** Exo 29:38 ✡ **10:13:** Psa 110:1
✡ **10:16:** Jer 31:33; Hip 8:10 ✡ **10:17:** Jer 31:34 ✡ **10:19:** Hip 4:16 ✡ **10:20:** Mat 27:51

21 Ke heueu nei, ita ara Tunginga
ana Non Soke e umume nga NeHa-
lang na pele ol.
22 ✡Pe poia tunginga nga I sipona
eina. Pe eina nem lele hite ita pe
lomo hote rera poinga poreke ngana
mur lochloch ke het lo. Pe singira
nei lemlem toto ke pomanga te lome
ita nga ech e nge lemlem toto. Ke
pomalam letera nachnai ero pe tai
ia letera manmanna ngana, ke tala
rochroi toto nge NeHalang.
23 Pe ta rahite sara kikina ngana
nenge taii ia nei ke kerkereng pe ta
ruka mule ero. Iange ure lochloch
ngana nenge NeHalang hele ke teke
poia, manmanna toto ke lape poia.
24 Pe ita elle pe elle mutera tautaua
pekngara mur, pe ta ech ia iri ke te
nanasia poinga nge urana.
25 ✡Poinga nenge ta eukiraurau, ta
rahite ke kerkereng iange hana hel te
hile hote poinga nem lo. Pe ita, ta poi
ke mange iri ero iange Non Soke ana
etue koi heroi lo.

Tatal Sue NeHalang Tuna Ero

26 ✡A longo ke nek, helenga man-
manna toto ngana ta mene ke het
lo. Pe nenge teke tala mulmule ke
ta popoi poinga poreke ngana mur
kura, lape tunginga e ero ol nge lomo
hote rera poinga poreke ngana mur.
27 ✡Nenge teke tunginga nei ero,
lape mataunga palaungana mene ita.
Iange NeHalang lape nau teu at nge
ita elle pe elle. Ke het pe iri nenge te
heto ngarang ia NeHalang, lape oan
ngau lala hite iri.
28 ✡Nenge teke hana nai ma mol te
hottaua none nge longo taua hotonga
nenge Moses ero, lape leteria poreke
ia i ero pe te hune i ke mete sapele.
29 ✡Pe pomere toto nge mele nenge
heit kou hule Iesus nga apena? Ne-
Halang tuna eina lome i lo. Pe i poi
sus mule ia NeHalang Tuna eina ke
manga ute pele mana. Ol pe pomere
nge i ol? Pe Opepengpeng letena ia i
ke halang lo. Iok, hele poreke mule
Opepengpeng. Ol pe utar lape lohot
nge i ol?
30 ✡Ita ta eteia lo, nge NeHalang
hele ke pomai, “Nem, Iau lek ke e
tuachol ia.” Pe NeHalang hele ke mai
pule, “Non Soke lape nau teu la ke nek
toto nge nena hana mur elle pe elle.”
31 NeHalang tu ke kokoes pe ta
matau toto nga nenge teke hotaua ita
nga rera poinga poreke ngana mur.

A Mes Ke Kerkereng Nga Letemo Manmanna Ngana

32 Iok, letemo metene ure nenge
lohot nge imo nge nike, nga nenge a
longe helenga urana toto ngana pe
letemo manmanna ia. Nga etue ne-
mur, a amneia melmelenga halang
pe a rahite letemo manmanna ngana
ke kerkereng toto.
33 Nga etue hel, te song lele hule
imo pe te poi poreke imo. Pe nga etue
hel, a teke a koko teu luluch nge iri
nemur, nenge hana hel te poia iri ke
pomam pule.
34 ✡Pe imo a koko teu luluch nge
iri nemur nenge tetu nga tuele au
ngana, pe a iech mana nga etue
nenge te ua toto ia lemo ure mur,
iange a eteia ke lape a mene ute e nge
urana toto kura, nge lape tu ke mala.
35 Ke pomalam letemo meena ero
pe a mes ke kerkereng mana iange
lape a mene urumo palaungana nga
hoena kura.
36 Atu ke nek mana pe ames ke
kerkereng pe a nanas mene NeHa-
lang lemene ngana. Pomalam lape
a mene ure urana ngana mur nenge
NeHalang heleia lo ke teke tunge
lange imo.
37 ✡Iange NeHalang na helenga
mur nenge tehas sue ke ulolo, hele
ke teke,
“Etue sase ero ol pe i nenge atat nem
lape at sapele pe poi hulul ero.
38 Pe lek hana mur nenge te pengpeng
mana,

✡ **10:22:** Lev 8:30; Ezk 36:25; Epe 5:26 ✡ **10:25:** Hip 3:13 ✡ **10:26:** Hip 6:4-8 ✡ **10:27:** Isa 26:11
✡ **10:28:** Deu 17:6; 19:15 ✡ **10:29:** Mat 12:30-32; 1Ko 11:27-29 ✡ **10:30:** Deu 32:35-36; Psa 135:14
✡ **10:34:** Mat 5:11-12; 6:20 ✡ **10:37:** Hab 2:3-4

lape leteria manmanna pe tetu
ke te maulul.
Pe nenge teke elle nge iri ruka ke la
mule,
lape e iech nge i ero ol.”
39 Iok, iri nenge te ruka mule nem,
NeHalang heporeke hule iri ke te het
toto. Pe ita tatu teu luluch nge iri ero.
Iange ita letera manmanna pe lape ta
mene sapele maulinga ke koko.

11

Letera Manmanna Ngana

1 ✡Letera manmanna ngana ume
ngana pomai: Ta teke taes tote ure
urana ngana mur nenge lape lohot
nge he kura. Ke letera manmanna pe
ta kulala mana ol.
2 Pe ratete mur nge nike, NeHalang
iech toto nge iri, iange leteria man-
manna ngana pomai mana.
3 ✡Nga letera manmanna ngana, ta
eteia ke NeHalang ala hote tapa pe
ich. Pe i ume hote ure nemur nga
ute e nge ta naue ero, hele mana pe
ure nemur te lohot. Ure nenge ta
esia nga matara heueu nei, ta teke ma
NeHalang ume hote nga ute e nge ta
esia nga matara, pe i ero.
4 ✡Pe nga Apel letena manmanna
ngana, poia nena tunginga nge urana
toto lange NeHalang. Pe Kaen ero. Pe
NeHalang mene Apel nena tunginga
mur iange Apel letena manmanna
nge I. Ke pomalam NeHalang hetue
Apel ke non nge pengpeng toto. Pe
Apel mete ke ulolo pe nga letena
manmanna ngana, hele atat nge ita
kura.
5 ✡Pe nga Enok letena manmanna
ngana, metenga mene i ero. Pe mele
hottaua i ero ol iange NeHalang mene
toto mene i ke lalo. NeHalang na
helenga nemur nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke: Enok letena man-
manna toto pe poia NeHalang ke iech
toto nga nena poinga mur. Pomalam
NeHalang ua toto ia i ke la.
6 Nenge teke letem manmanna nge
NeHalang ero, lape o poia NeHalang
ke iech ke mere? Iange mele nenge
teke at nge NeHalang, letena man-
manna tala ke NeHalang I non nge tu
ke kokoes. Pe pule letena manmanna
ke NeHalang I non nge poi ke nek toto
lala nge iri nenge muteria toto ke te
lala nge I.
7 ✡Iok, nga Noah letena manmanna
ngana, longo taua NeHalang na he-
lenga nga ure nemur nenge kolkolia
iri pe lape lohot nga hoena kura.
Pomalam longo taua NeHalang ke
ume ia imot palaungana e pe i pe
nehei pe tutuna mur tetu ke te
maulul. Ke nga poinga nenge longo
tau mene NeHalang, teke heneue
hehei pe hana nenge te poreke
nga NeHalang matana. Ke nga
Noah letena manmanna toto ngana
nem, NeHalang hetue i ke non nge
pengpeng.
8 ✡Iok, nga Apraham letena man-
manna ngana, longe NeHalang na
iunga pe hilesue na kileng pe nanas
pulut mene ke langa kileng e nenge
NeHalang teke tunge lange i.
9 ✡Ana non lohot nga kileng nem
nenge NeHalang hele ke kerkereng
ke teke tunge lange i. Rahite letena
manmanna ngana pe lele na pelpele
mur nga kileng neu pe tu ke pomanga
none nge at nga kileng tau ngana. Pe
Isak pe Iakop pule. Iange NeHalang
heleia helenga elle mana lange iri.
10 Apraham poi ke pomam iange
kulala mana nge teke esia kileng
nenge mes haka nga huna nenge Ne-
Halang i sipona letena tuanin hote pe
lung heke.
11 ✡Pe pule nga Apraham letena
manmanna ngana, lohot ke i Isak
temene. Iange i tuauna toto lo pe
nehei Sara pule mes tamane mana.
Apraham letena manmanna nge Ne-
Halang nge rahite na helenga nem pe
pallaklaka ia ero.

✡ **11:1:** 2Ko 5:7 ✡ **11:3:** Gen 1:1; Psa 33:6; Ioa 1:3 ✡ **11:4:** Gen 4:3-10 ✡ **11:5:** Gen 5:21-24 ✡ **11:7:** Gen 6:13–7:1 ✡ **11:8:** Gen 12:1-5 ✡ **11:9:** Gen 35:12 ✡ **11:11:** Gen 18:11-14; 21:2; Rom 4:19 ✡ **11:12:** Gen 15:5; 22:17

12 ✡Ke non elle mana nei, tuauna
ke teke metmete lo. Ol pe na tete
mur te lohot ke iri hulua toto mule
ke pomanga itoch mur nga tapa sana
pe iri halang toto ke pomanga peipei
nga ruach ilina.
13 ✡Ke hana nemur, leteria man-
manna nga NeHalang na helenga pe
te mete pe te mene ure nemur ero.
Pe ure nemur, iri te naue ke sase toto
lalo pe te esia ure nemur nge lape
te lohot pe te iech ele tote. Te hele
pengpeng lange hehei pe hana ke te
teke, “Imem lemem kileng unne nga
ich nei ero toto.”
14 Pe nenge teke ta longe mele hel
nge te hele ke mau, ta etei mellehe
mene ke iri te kulele kileng e nge lape
te hetue ke iri siporia reria kileng.
15 Pe nenge teke leteria tu hit men-
mene reria kileng nenge te hile sue,
lape tela mule lo.
16 Pe nei ero. Iri te teke tela toto
nga kileng e nge urana, nge tu nga
lut nga tapa. Pomalam alngaria hot
lange NeHalang ke te teke aria Non
Soke I. Pe NeHalang iech toto nge te
hetue I ke pomau iange I sipona ume
hote kileng e ke tu lo. Pe iri nemur
nenge leteria manmanna nge I lape
tela ke tetu ia.
17-18 ✡Pe NeHalang hele lange Apra-
ham lo ke teke, “Nge tum Isak mana
lape e poia lem tete mur, ke te lohot
ke iri halang toto.” Iok, nga etue
nenge NeHalang ollaka hote Apra-
ham letena manmanna ngana, Apra-
ham teke hun mule tuna Isak ke poi
tunginga mule ia lange NeHalang.
Ke poinga nem, Apraham poia nga
letena manmanna ngana,
19 ✡iange Apraham eteia lo ke teke:
Nenge teke hune tuna Isak ke mete,
lape NeHalang I sipona hemaul heke
mule. Ke nga poinga nem, Apraham
mene mule tuna nga metenga lo.
20 ✡Iok, nga Isak letena manmanna
ngana, pete Iakop iri nai Iso pe ure
nemur nenge lape NeHalang poia
lange iri nge he kura.
21 ✡Iok, nga Iakop letena man-
manna ngana, pete Iosep tutuna mur
nga etue nenge teke metmete lo. Pe
rahit ala tuana nga nena kula pe heto
heke NeHalang.
22 ✡Pe nga Iosep letena manmanna
ngana, hele hote Israel mur te lohaka
ngaria nge Ekipto, nga etue nenge
teke metmete lo. Pe pule hele urume
koluna nge lape te poia ke mere.
23 ✡Iok, nga Moses tana pe temene
leteria manmanna ngana, te talkome
i ke teio iri mol nga etue nenge te hoe
i. Iange iri te esia Moses nge nakuna
urana toto. Pomalam te longo taua
non soke nenge Ekipto na helenga
ero pe te talkome Moses. Te poia
poinga neu pe te matau ero pule.
24 Pe nga Moses letena manmanna
ngana, i soke toto lo pe lemene ero
nge te hetue i ke tana ne Parao tuna
heingana.
25 Pe lemene ero nge singina iech
mana ia poinga poreke ngana mur.
Iange iechinga nenga poinga poreke
ngana nem tu ke mala ero. Pe i
teke urana nge la ke tu luluch nge
NeHalang nena hana mur, ke amneia
melmelenga pule.
26 Pe Moses eteia ke kue nenge ta
nanasia Kristus, ana melmelenga ha-
lang, pe uruna lohot nge he kura. Pe
i teke melmelenga nem, i ure palaun-
gana toto nga umtutuna pe ure urana
ngana mur nge Ekipto.
27 Iok, Moses letena manmanna
toto nge NeHalang. Pomalam lo-
haka pe ua nga kileng nenge Ekipto.
Pe naungaala ana non nenge Ekipto
letena inin taua Moses pe Moses
mataua i ero. Ita ta kolkolia NeHa-
lang nga matara. Pe Moses letena
kerkereng toto pe poia poinga neu ke
manga esia NeHalang nga matana lo.
28 ✡Pe nga Moses letena man-
manna ngana, hune sipsip ke Israel
mur te ngaua, nga etue palaungana
nenga Ingatoto. Pe hele lange iri
ke te hepore sipsip eina nga reria

✡ **11:13:** Gen 23:4; 1Ch 29:15; Psa 39:12; 1Pi 2:11 ✡ **11:17-18:** Gen 21:12; 22:1-14 ✡ **11:19:** Rom 4:17 ✡ **11:20:** Gen 27:27-29, 39-40 ✡ **11:21:** Gen 47:31–48:20 ✡ **11:22:** Gen 50:24-25; Exo 13:19 ✡ **11:23:** Exo 1:22; 2:2 ✡ **11:28:** Exo 12:21-30

pele matana nga piunga mur. Pomalam NeHalang nena angkelo nenge hunun, sio at pe hune aina kinkino ngana tatamanna tengene ana mur nge Israel ero.

29 ✡Iok, Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pomalam te i tele nga Ruach Remenmen ngana ke pomanga teii nga kileng hal ngana. Pe Ekipto mur te teke te nanas pe Ruach nem salala hite iri ke te mete.

30 ✡Pe pule Israel mur leteria manmanna toto nge NeHalang, pe te rahite leteria manmanna ngana nem ke pomanga reria kaleu. Pe tei ke te heliliu hitite kileng nenge Ieriko ke etue iri rahtele nai. Ol pe kileng neu ana mapuo nenge te lung heke nga um, toto marang sio ke het.

31 ✡Pe hei e nge ene Rahap, I salaunga kina ia. Hei nem letena manmanna toto nge NeHalang. Pomalam halaua hana Israel nai nenge te ute kileng nenge Ieriko ana olounga. Ke letena manmanna ngana nem, halaua i ke mete nga etue nem ero. Iri mana nenge lemeria ero nge te nanasia NeHalang, te mete lochloch.

32 ✡Ke lape ta nana lala kura kai? Nananga halang tu kura, pe lape e nana sakilil langa hana nemur ero ol. Nge Kition pe Parak pe Samson pe Septa pe Teuit pe Samuel pe Hetatalonga mur.

33 ✡Iri, nga leteria manmanna ngana mur, te hunel luluch nge kileng nemur nga tau, pe te hekou susue iri. Pe tenau ele reria kileng mur, nga poinga nge pengpeng mana, pe te mene ure nemur nenge NeHalang heleia, ke teke tunge lange iri. Tera elele huros papalauna nenge te hunun haria.

34 ✡Pe te hemetmete oan papalauna, pe te elelele io ana. Nga tele ngana, kikiria ero mukam. Pe nei ol, kikiria ngana halang, pe te lohot ke iri hunelinga hel ana non mur, nge reria kerkerenga palaungana toto. Kileng nga tau ana palinga hel ana hana mur teat pe hana nemur, te hekou sue iri pe te lope parai ia iri.

35 ✡Pe hehei hel, nga leteria manmanna ngana, aloria mur te maul haka mule nga metenga. Pe iri nenge te amneia melmelenga palaungana, te chumele mene ol. Iange hana hel te laua iri ke te teke te helosio ia leteria manmanna ngana mur. Pe iri lemeria ero nge te saua leteria manmanna ngana. Pomalam te takis mene melmelenga nem ke te mete, pe te maul haka mule ngaria lape tetu ngaria urana toto ol nga nenga tele ngana.

36 ✡Pe hana nemur hel te hele poreke iri pe tenos hule iri. Pe hel te laua iri pe te kale hite peria pe tesau teua iri langa tuele au ngana.

37 ✡Pe hel te tamal hune iri, pe hel te chatoa iri nga luaria, pe hel te hune iri nga kakop. Hel te heron menmene meme mur uliria, nem pe sipsip uliria pe te poi poreke tote iri. Pomalam tetu pulut mana pe reria ute e ero ol.

38 Tei rara mana nga ich sana lomona pe nga sasana mur. Pe tetu manmana nga rika mur pe nga polo mur. Iri te urana toto nga NeHalang matana pe hehei pe hana nga ich nei te purpure iri ero toto.

39 Pe hana nemur leteria manmanna nge NeHalang. Pe NeHalang heto heke tote iri pe tatalo ele ita lochloch rera ure e nge urana toto. Pe ure urana ngana nenge NeHalang heleia ke teke tunge nem, elle nge iri mene ero kura.

40 Iange nga NeHalang letena, teke iri nemur iri muka nge ita ero. NeHalang lemene ke teke poia iri pe ita ke ta pengpeng toto nga etue elle mana.

12

NeHalang Hetore Tutuna Mur Ita

✡ **11:29:** Exo 14:21-31 ✡ **11:30:** Jos 6:12-21 ✡ **11:31:** Jos 2:1-21; 6:21-25; Iei 2:25 ✡ **11:32:** Jdg 6:11–8:32; 4:6–5:31; 11:1–12:7; 13:2–16:31; 1Sa 1:1–1Ki 2:11 ✡ **11:33:** Dan 6:1-27 ✡ **11:34:** Dan 3:23-27 ✡ **11:35:** 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 ✡ **11:36:** 1Ki 22:26-27; Jer 20:2; 37:15; 38:6 ✡ **11:37:** 2Ch 24:21 ✡ **12:1:** 1Ko 9:24-25

1 ✡Iok laol, hehei pe hana nemur
nenge nike nem, leteria manmanna
toto nge NeHalang. Pe ngaria koloi
teat ke te eukirau ke te teke tenau ita
nge ta song. Pomalam ta lohaka ol
pe ta song. Pe ta sausue ure nemur
nenge te meena pe ra poinga poreke
ngana mur nenge tak elele ita. Pe ta
rahite letera manmanna ngana pe ta
song ke ta ristoto hel, ke la het nga
songinga nei hetala ngana.
2 Pe matara tu mana nge Iesus
iange letera manmanna ngana huna
mana nge i. Pe nga hoena, lape ta esia
letera manmanna ngana nem ngan-
ngana nge lohot. Iange Iesus amneia
melmelenga palaungana pe sau sio
mule ero. Pe pule meia I ero nge te
heon heke I nga manga toto ke mete.
Iange naula pe esia iechinga palaun-
gana nge kulele I lo. Ke heueu nei are
nga NeHalang nena arenga palaun-
gana ilina ele nenga pen tamalmal.
3 Iok, anau lange Iesus nga kue
nenge i ia neu. I amneia ure
meena ngana mur halang nge hana
porekreke ngana mur te poia lange
I. Pomalam imo lemo melei tana pe
aole sio ero.
4 Iange imo a palhel luluch nga
poinga poreke ngana nga kikimo ng-
amo ero kura. E teke apal hel ke a
makuk toto.
5 ✡Imo letemo lilil ele NeHalang na
helenga nenge hele ke teke tutuna
mur imo:
"Tutuk mur, nenge teke Non Soke
poia ute
ke lohot nge imo ke teke hepeng
ia imo,
poinga nem urana,
pe letemo meena ia ero.
6 Iange Non Soke teke hetore iri ne-
mur
nenge lemene taua iri.
Ke I teke lape nosia tutuna mur
ke hetore iri."
7 ✡NeHalang teke hetore tutuna
mur ita, pe nenge teke nos ia ita, tatal
chusinga ia ero. Ta tatakis mene ure
meena ngana mur nenge lohotot nge
ita. Pe hana lochloch ngana te hetot-
tore tuturia mur ke pomau pule.
8 Pe nenge teke te nosia imo ero,
nakuna nenge tetememo mur ero.
Iange hulua lochloch te mene henge-
toro pe tetemeria mur te nosnos ia iri.
9 Pe ita lochloch tetemera mur iri
non. Pe iri te hetottore ita pe ita
tatal sue ita pe ta longo tautaua iri.
Pomalam mana tatal sue ita pe ta
longo taua temere NeHalang. Iange
I nauele opere mur lochloch ke ta
mene maulinga ke koko.
10 Pe tetemere mur nga ich nei, te
teke te hepeng ia ita nga rera poinga
mur nga etue choro ngana mana. Pe
NeHalang hepeng ia ita ke ta lohot ke
ta pengpeng toto ke pomange I.
11 ✡Nga etue nenge Temere NeHa-
lang nosia ita, ta amneia melmelenga
pe ta iech ero. Pe iri nemur nenge te
mene hengetoro nge tetemeria mur,
hengetoro nem nganangana, lape lo-
hot ke urana toto nge iri nga hoena.
Nenge poia iri ke tetu ke nek pe te
pengpeng toto.

Anau Ala Amo Ke Nek Nga Poinga Poreke Ngana Mur

12 ✡Iok, a hekerkereng mule pe-
rimo metmete ngana nemur pe
apemo makuk leilei ngana nemur.
13 ✡Pe ai ke a nanas mene kue nge
pengpeng mana ke ala. Pomalam
lape pekngamo nemur te esia imo pe
te lohaka ke te urana pule.
14 Pe nenge teke ai ke nek ero, lape
a esia NeHalang nakuna ero toto. Po-
malam a totoi toto ke atu ke nek lu-
luch nge hehei pe hana, pe ai ke a
pengpeng toto.
15 NeHalang letena ia ita ke mene
mule ita lo. Pe ta nauala hel nge ita ke
nek, iange lape poinga poreke ngana
e, matana hot nge mele pe haka ke au
hite ita lochloch.
16 ✡Pe a nauala ke nek pule iange
lape mele hel te iskeke hot ke te tang-
tango hehei pe hehei te tangtango
hana. Pe poinga nem, iri te tango rere
iechinga nenga etue choro ngana ana

✡ **12:5:** Job 5:17; Pro 3:11-12; Hem 3:19 ✡ **12:7:** Deu 8:5 ✡ **12:11:** Iei 3:17-18 ✡ **12:12:** Isa 35:3
✡ **12:13:** Pro 4:26 ✡ **12:16:** Gen 25:29-34

mana. Pe leteria metene tetu ngaria
nga hoena ero ke mange Iso. Iso ha
tala ke i lape mene temene nena ure
mur. Pe ero iange letena tu mana nga
ngaunga nenge ngaua, pe iech ele
nga etue choro ngana mana. Pe hile
hot mene nena petanga nge temene
pe temene na ure mur nenge i lape
mene iri.
17 ✡Ol pe nga hoena, teke la ke mene
petanga nem pe temene na ure mur.
Pe ero ol. Ana non tang toto ke teke
mene pe ero toto, iange kue e ero ol
nge hul mule poinga nenge poia neu.
18 ✡Iok, imo aat nge NeHalang ke
pomange lemo tete mur ero. Iri tela
nga hengene nge Sinai pe te esia oan
sapellala ngana pe kileng chantom
ngana nenge au toto, pe te amneia
tuttula palaungana pe
19 ✡te longe ngalum paena nge al-
nganngana pe te longe NeHalang nge
helele. Te longe ke mau pe te hele
lange Moses ke te teke, lemeria ero
toto nge te longo mule helenga e.
20 ✡Pe te matau toto iange te longe
NeHalang nge hele ke teke, “Nenge
teke none ma huros e i haka nga hen-
gene nei, a tamal hune ke mete.”
21 ✡Pe Moses esia ure nemur pe
matau toto pe hele, “Iau pule e matau
toto pe e loiloi.”
22 Pe imo a poi ke mange lemo
tete mur ero. Imo aat nga hen-
gene nenge Saion, nga NeHalang
nenge maulul nena kileng pengpeng.
Kileng Ierusalem nenge tu nga lut
nga tapa. Pe angkelo mur nga kileng
nem, iri halang nge halang toto. Iri te
eukirau pe te iech ke elela.
23 Imo aat ke a lohot pe NeHalang
tutuna mur nenge iri tala, te eukirau
ke te iechech. Pe iri tehas sue eria
mur nga lut nga tapa ke ulolo. Pe imo
aat ke a lohot nge NeHalang lo. Pe
NeHalang I non nenge amnei teueu
nga ita elle pe elle rera poinga mur.
Imo aat nge hana nge NeHalang poia
iri ke te pengpeng toto operia mur.
24 ✡Imo aat ke a lohot nge Iesus lo.
Pe NeHalang poia helenga tomunga
hel heueu ngana e, nge nena hana
mur. Pe Iesus tu nga tunangana nge
NeHalang pe hana mur nga ich. Pe
I sipona poia helenga tomunga hel
heueu ngana nem ana ume ke lohot
ke manmanna. Pe imo aat pengpeng
nga Iesus eina nenge lome ita ke ta
lemlem toto. Pe Iesus eina nem he-
lengana urana toto nga nenge Apel
eina.
25 ✡Iok, heueu nei a longo ke nek
toto nga NeHalang na helenga pe a
longo ole ero. Iange iri nemur leme-
ria ero nge te longo taua na helenga
nenge tung hote nga ich, pe te ua nga
ure meena ngana ero. Pe nenge ita,
NeHalang tu nga tapa pe hele atat nge
ita heueu nei. Pe nenge teke lemere
ero nge ta longo lange I, ta talkome
nga matana ero toto.
26 ✡Nge nike NeHalang hele nga
hengene nge Sinai pe ich rur. Pe
heueu nei hele ke kerkereng toto ke
teke,
“Lape E poi mule kileng ke rur elle
mule. Pe nei ol lape E herure ich pe
tapa pule.”
27 Helenga nenge NeHalang teke
poia kileng ke rur “elle mule,” nem
ta etei mellehe mene ke ure lochloch
ngana nenge I sipona ume hote iri,
lape te het lochoch. Pe I ume hote ure
urana ngana mur hel ke tetu. Pe ure
nemur te rur ero.
28 Ke pomalam ta iech pe ta hele
urana toto lange NeHalang iange
mene teua ita nga nena naualanga
pe nekinga. Pe nena naualanga pe
nekinga nem, ute nge herure ero toto.
Pe ta heto heke I ke pomai: Ta matau
ala rera pe ta helete ininia I ero toto
ol.
29 ✡Iange ara Soke NeHalang,
pomalaka nga oan sapellala ngana
nenge milang toto pe ngau ulu hite
ure ke het. Pe mele nenge teke longo
taua NeHalang ero, alaka ana ke nek
toto nge i.

✡ **12:17:** Gen 27:30-40 ✡ **12:18:** Exo 19:16-20; Deu 4:11-12 ✡ **12:19:** Exo 20:18-21; Deu 5:22-27
✡ **12:20:** Exo 19:12-13 ✡ **12:21:** Deu 9:19 ✡ **12:24:** Gen 4:10; Hip 8:6 ✡ **12:25:** Hip 2:1-3; 10:26-29
✡ **12:26:** Hag 2:6 ✡ **12:29:** Deu 4:24; 9:3

13

Poinga Nenge Ta Poia NeHalang Ke Iech

1 Iok, nga lek helenga hetala ngana,
e teke e hele lange imo nga poinga
hel nenge poia NeHalang ke iech. Atu
pe lememo taua pekgamo mur ke po-
manga titimo mur pengpeng.
2 ✡Pe mele hel nenge teat nga kileng
tau ngana, a mene teua iri langa lemo
pele. Mele hel te poia poinga nei lo
pe te mene teua angkelo mur. Pe iri
siporia te eteia ero.
3 Pe letemo metene iri nenge tetu
nga tuele au ngana pule. Pe a halaua
iri ke pomanga atu teu luluch nge iri
nga tuele au ngana. Pe nenge teke
mele hel te poi poreke pekngamo
mur, ala ke a halaua iri pe a takisia
aria melmelenga pule.
4 ✡Iri nenge telei hel, tenau ele
aria leinga ke nek pe tetu ke tenek
hel mana ke pomanga reria helenga
nenge tetom tele helia nga telei hel
ngaria. Pe a poia amo leinga ke lem-
lem nga NeHalang matana. Iange
NeHalang lape nau teu lange imo ke
nek toto, nga nenge teke none la ke
ma luluch nge heie nenge nehei ia
ero pe heie la ke ma luluch nge none
nge ene ia ero.
5 ✡A memelei ia poinga nenge a
teke lemo umtutuna halang ero.
Lemo ure nemur nenge tu nge imo
nem lo, het lo la. Iange NeHalang I
sipona hele ke teke,
"Lape E ua amo ero toto.
Pe lape E nau sio mene imo ero
pule."
6 ✡Ke pomalam ta hele nga letera
manmanna ngana ke ta teke,
"Non Soke i toro mana halaulaua iau.
Pomalam e matau ero ol.
Pe mele pele nakuna ero toto
nge poia ute pele at nge iau."
7 ✡Pe pule letemo metene amo sok-
soke ngana mur. Iange iri te hele hot
tele NeHalang nena helenga lange
imo. Pe letemo metene leteria man-
manna ngana nenge te nanasia Iesus
nga tetu ngaria, ke la het nga etue
nenge te mete ia. I urana toto nge a
nanasia poinga nenge hana nemur te
poia nem.
8 Iange Iesus Kristus tu ke pomai
mana nge nike toto, ke at heueu nei
pe nga etue lochloch ngana nemur
nga hoena pule.
9 ✡Ke pomalam a longo tau pulute
hana hel reria helenga ero. Iange
lape te channanga ole mene imo,
pe la te hile sio mene imo pe a poi
koukou rara mana ol. Ita letera
metene NeHalang letena poreke
ngana nge ita ke nek. Pomalam
lape hekerkereng ia ita ke tames ke
kerkereng. Pe a nanasia hotonga
kinkino ngana nemur nga ngaunga
ero. Iri nenge te nanasia hotonga
nemur, hotonga nem halaua iri ero
toto.
10 Ita ara hatanga e tu. Pe tunginga
ana hana mur nenge Israel nem, te
ngaua ngaunga e nga ara hatanga
nem ero toto.
11 ✡Tunginga ana hana mur aria
soke e menmene sipsip pe pu-
lumakau eiria ke te lalaia nga Ne-
Halang na pele letena nenge heo
ngana toto. Pe nga lamau te poi
tunginga ia lange NeHalang ke te teke
te helemlem ia poinga poreke ngana
mur. Pe huros nemur singiria temak
heke iri nga oan, nga pele neu ana
aeteme nge hot.
12 ✡Pe poinga nem te poia lange
Iesus pule. Ke te mene hote Iesus nga
kileng nenge Ierusalem ke lange hot
pe te hune i ke mete. Pe eina lele
ke lome ita lochloch nga rera poinga
poreke ngana mur. Ke tatu ke ta
lemlem toto nga NeHalang matana.
13 ✡Ke pomalam, ita pule ta nanas
hote Iesus lange hot. Nga kileng unne
nenge tenau sio mene I pe takisia ana
melmelenga ke la mete sio mana. Ke
ita, tahot la ke ta amneia ure meena
ngana nemur pule.

✡ **13:2:** Gen 18:1-8; 19:1-3; Rom 12:13 ✡ **13:4:** Epe 5:5 ✡ **13:5:** Deu 31:6, 8; Jos 1:5 ✡ **13:6:** Psa 118:6 ✡ **13:7:** 1Ko 4:16 ✡ **13:9:** Rom 14:17 ✡ **13:11:** Lev 16:27 ✡ **13:12:** Ioa 19:17 ✡ **13:13:** Hip 12:2 ✡ **13:14:** Hip 11:10, 16; 12:22

14 ✡Iange ra kileng e nga ich nei ero
nge lape tatu ia ke kokoes mana ol.
Pe ra kileng nem, ta tango rerere pe
ngana kou atat kura.
15 ✡Ke pomalam ta heto heke tote
NeHalang nga Iesus ene. Pe poinga
nem ta rahite ke pomanga rera tung-
ina nenge lala nge NeHalang. Pe
kokoes mana harra heto hekeke Ne-
Halang ene.
16 ✡Pe letemo metene ke apoi ke
urana lange nei ngamo mur. Nenge
teke mele na ute ero, a halaua i ke
a tung nena. Pe a rahite poinga nei
ke kerkereng. Iange poinga nei, po-
manga lemo tunginga nenge lange
NeHalang. Pe NeHalang iech toto ia.
17 ✡Pe ute pule, a longo taua mele
hel nenge iri mukmuka nge imo. Utar
nenge te hele ke te teke a poia, atal sio
mene imo pe a longo tau mana ke a
poia. Iri, te kila pe teta eingaria ke
nek ero, pe kokoes te ume ke kerk-
ereng toto ke tenau ele opemo mur.
Iange iri lape te henin hote aria ume
nem lange NeHalang kura. Pe nenge
teke a longo taua iri ke nek, lape te
iech mana nge te poia aria ume nem.
Pe imo lape a iech pule.
18 ✡Pe e teke e hele lange imo ke a
hetalau emem lange NeHalang pule.
Imem mo teke moi ke mo nanas mene
poinga nge pengpeng ke kokoes. Po-
malam, nga letemem nge teu, mo am-
neia ute pele nge poreke ero.
19 Pe e teke a hetalaulau ak ke
kerkereng toto lange NeHalang ke ela
mule nge imo ke ueiuei mana.
20-21 ✡Iok, e hetalaulau amo
mukam: NeHalang nenge poia
letemo ke ma ke nek, tung lochloche
ure urana ngana mur lange imo ke a
poia i sipona lemene ngana. I sipona
hemaul mule Non Soke Iesus nga
metenga. Pe henonou hote I ke I Non
Soke pe nauele mule NeHalang nena
hana mur lochloch. Ke pomanga
non nenge nauelele nena sipsip
mur. NeHalang hemaul mule Iesus
iange eina hekerkereng ia helenga
tomunga hel heueu ngana nem. Pe
helenga tomunga hel nem, lape tu ke
koko mana ol. Pe pule, e hetalaulau
ara ke e teke NeHalang ume teu nge
ita ke poia lemene ngana nga letera.
Ure nem lohot mana nga kerkerenga
nenge Iesus Kristus! Pomalam ta
heto heke tote ene nga etue lochloch
sapele. Manmanna!

Helenga Hetala Ngana Mur

22 Iok titik mur, lek helenga hetet
lo pe e teke asis pe a longo ke nek
toto, nga helenga nenge hekerkereng
mule imo ke a nanas mene kue nenge
pengpeng. Pe alalaha nenge ehas ia
nei choro mana.
23 Pe pule e teke e hele tote tira
Timoti lange imo. Timoti kou te lohe
hote i nga tuele au ngana lo. Pe nenge
teke at ke ueiuei, lape imem nai ape
mola mule ke monau mule imo.
24 Pe a heleia lemem iechinga
palaungana lange amo papalauna
mur, pe nge NeHalang nena hana
mur lochloch. Pe titira nemur
nge Itali te hekule reria iechinga
palaungana lange imo pule.
25 Lape NeHalang nauele imo ke
nek, pe poi ke nek toto lange imo ke
kokoes.

✡ **13:15:** Psa 50:14, 23 ✡ **13:16:** Pil 4:18 ✡ **13:17:** 1Te 5:12 ✡ **13:18:** Ume 24:16; 2Ko 1:12
✡ **13:20-21:** Jer 32:40; Ezk 37:26; 1Pi 2:25

Ieims
Alalaha Nenge Ieims Hasia

Ieims Hekule Na Iechinga Palaungana

1 ✡Iau Ieims koi nenge ehas ia alalaha nei. NeHalang pe Non Soke Iesus Kristus reia non iau. Pe ehas ia alalaha nei ke lange mata analoch pe nai nenge Israel nenge te ua parai ke tetu nga kileng lochloch ngana nga ich. Pe lek iechinga palaungana lange imo lochloch.

Lete Manmanna Ngana Pe Lete Matana Ngana

2 ✡Iok titik mur, nenge teke ure meena ngana halang te lohot nge imo, letemo meena ia ero. A iech mana.
3 ✡Iange ure nemur nenge te lohotot nge imo nem te teke te helosio ia letemo manmanna ngana. Pe lape here imo ke nek ke a nanasia poinga nge urana.
4 Pe poinga urana ngana nem, lape puo ke kerkereng toto nga letemo pe a henonoua lange hehei pe hana nga amo ume mur nenge a popoia nga etue lochloch. Pomalam lape a pengpeng toto nga NeHalang matana pe lape ute pele nge imo ero ol. Pe ure lochloch ngana nenge letemo tautaua iri lape mataria purpur ke elle.
5 ✡Pe nenge teke amo hel te etei teu ke nek nga ure nemur ero, a onteia NeHalang. Pe i lape halaua imo nga a etei ngamo nem. Iange i nge lemene toto ke halau tote ita ke ta etei teu nga ure mur nenge ta etei ia ero.
6 Pe nenge teke a onteia NeHalang, letemo manmanna pe letemo nachnai ero. Iange mele nenge letena nachnai, letena manmanna ngana sio hel haka ke pomanga ruach ana mee.
7 Pe mele nenge poi ke pomam eteia ke lape Non Soke tunge ute pele lange i ero toto.
8 Iange i non nenge letena nachnai nga ure lochloch.

Iri Nenge Reria Ure Halang Ero Pe Iri Nenge Reria Ure Halang

9 Pe tira e nenge nena ute e ero, iech toto iange NeHalang tal haka tote i ke het lo.
10 ✡Pe iri nenge reria ure halang toto te iech pule iange NeHalang tal sio tote iri ke het lo. Lape te mete sio mana ke pomanga heilil rorana nenge ulala hot
11 pe chaia milang ngana makia ke mous pe kalum ke mete. Pe nakuna urana ngana nem ero ol, iange losio hot pe lasus sapele. Ke iri nemur nenge reria ure halang lape te poi ke pomalam mana nga etue nemur nenge tetu ke tenau elele iri siporia aria ume mur.

Ollakanga Poreke Ngana Mur Teat Nge NeHalang Ero

12 Iok, mele nenge ure poreke ngana teke takue i pe mes ke kerkereng pe losio ero, iech toto iange lape mene maulinga ke koko ke pomanga uruna. Maulinga ke koko nem, NeHalang i sipona hele ke teke tunge lange iri nemur nenge muteria tau tote i.
13 Iok, nenge teke ure poreke ngana takue mele ke poia poinga poreke ngana e, heo ngana toto nge mele nem hele ke teke, “NeHalang koi nenge poia ure poreke ngana nei ke lohot nge iau.” Nem ero. Iange ure poreke ngana e takue NeHalang ero toto. Pe NeHalang helosio ia mele e nga poinga poreke ngana ero.
14 Ollakanga poreke ngana nemur te lohot iange ita sipora letera tu hit mene ure nemur nga ich nei pe lemere tau tote ure nemur. Pe lemere tau toto ngara nem takue ita
15 ke ta losio nga poinga poreke ngana mur. Iok, poinga poreke

✡ **1:1:** Mat 13:55; Ume 15:13; Kal 1:19; 1Pi 1:1 ✡ **1:2:** Rom 5:3-5 ✡ **1:3:** 1Pi 1:7 ✡ **1:5:** Pro 2:3-6
✡ **1:10:** Isa 40:6-7

ngana nemur te puo ke kerkereng
toto nga letera pe te tunge metenga at
nge ita.
16 Atong mur! Iau titik mur imo pe
anau ala amo ke nek toto koi nga ure
nemur.
17 Iange poinga urana ngana mur
pe tunginga urana ngana mur mana
sio at nge NeHalang i sipona. I nge
poi hote lemenge mur lochloch nga
tapa sana. Pe iri, tua leme ngaria hul
rarara, pe NeHalang ero.
18 ✡Nga i sipona lemene ngana,
hemaulia ita nga nena helenga nenge
manmanna. Pomalam ita ta lohot ke
i sipona tutuna mur nenge tengene
ana. Pe letena ia ita ke palaungana
toto nga ure lochloch nenge ala hote
iri.

Ta Longotau Pe Ta Poia Ume

19 Titik mur letemo lilil ele nei ero
toto. E teke urana toto nge a longo
ke nek toto pe a hele ke nek mana pe
letemo inin ke ueiuei ero.
20 ✡Iange lape letemo inin ngana
poia lemo arenga ke poreke. Pe Ne-
Halang lemene ke teke a are ke nek pe
a pengpeng nga NeHalang matana.
21 ✡Ke pomalam a hile hote lemo
poinga poreke ngana mur nenge
a popoia ke te lasus toto. Pe atal
sue imo pe a mene NeHalang nena
hengetoro nenge tue nga letemo
lo. Pe hengetoro nem lape haka pe
hemaulia imo.
22 ✡Nenge teke a longe NeHalang
nena helenga mur pe a nanasia ero,
nenge nem a channanga mule imo ke
het lo.
23 Mele hel nenge te longe NeHa-
lang nena helenga mur pe te nanasia
iri ero, tepoi ke pomalaka nge non
nenge nau mulmule i sipona opene
nga silonga.
24 Esia opene ke het pe laol. Pe
ueiuei mana letena lilil ele mule
nakuna nenge esia nga silonga lo.
25 ✡Pe imo anau teu la ke nek
toto nga NeHalang nena hotonga
mur nenge pengpeng toto pe nenge
hemas mule ita ke ta nanasia lemene
ngana. Anau teu ke nek pe letemo lilil
ele ero toto. Pe a poia ana ume ke po-
manga hele ngana. Nenge teke mele
nem poi ke mai, lape NeHalang pete
tote i nga ume nemur nenge popoia.
26 ✡Pe nenge teke mele pele lohaka
pe hele ke teke i NeHalang nena non
toto pe nauele ana hengetau ke nek
ero, mele nem channanga mule i ke
het lo. Pe na helenga pa nenge teke i
NeHalang nena non toto nem, chan-
nanga mana.
27 Temere NeHalang iech toto nge
nena hana mur nenge te poia poinga
mur nenge urana pe pengpeng mana.
Pe poinga nenge pomam nakuna po-
mai koi: Te halaulaua aina nemur
nenge tataria mur pe tetemeria mur
te mete lo. Te halaulaua hehei
pakarkar una mur pe tenau ele iri ke
nek toto nga aria melmelenga mur.
Pe pule tetu nga ich nei pe tepuo loko
teu pulut teu mene iri langa poinga
poreke ngana e ero.

2

Mutemo Taua Hulua Lochloch.

1 ✡Iok titik mur pe liliuk mur,
letemo mamanna nge Non Soke Iesus
Kristus lo. I toro mana nge palaun-
gana toto pe ta heto heke i. Pomalam
atal heke mele hel ke iri papalauna
nge mele hel ero. A poia iri lochloch
ke elle mana.
2 Hana nai lape teat nge imo ke aole
halimo. Nenge na ure halang heronia
heroninga urana ngana pe nena si
heon nga talngana. Pe nenge na ure
halang ero heronia ure muchmuch
ngana mur.
3 Imo lape apoi ke urana lange non
nenge heron ke nek toto nem pe a
hele lange i ke a teke, “Kole, oi at ke
o kila lakoi nga arenga nenge urana.”
Pe lape a hele lange non nenge na
hengeron muchmuch nem ke a teke,
“Pe iong o mes la ke mau kou, nem pe
oat ke o kila sio nga maruchrue nga
apek huna.”

✡ **1:18:** Ioa 1:13 ✡ **1:20:** Ecc 7:9 ✡ **1:21:** Kol 3:8; 1Pi 2:1 ✡ **1:22:** Mat 7:26; Rom 2:13 ✡ **1:25:** Rom 8:2; Iei 2:12 ✡ **1:26:** Psa 141:3 ✡ **2:1:** Ume 10:34; Iei 2:9

4 Nga poinga nei, atal heke tote
mele hel pe atal sio tote mele hel. Ke
nga letemo poreke hulu ngana a teke
mele hel mana te urana toto.
5 ✡Titik mur pe liliuk mur a longo
ke nek! NeHalang hesilei hote atong
nemur nenge reria ure halang ero
nga ich nei ke het lo. Hesilei hote iri
ke leteria manmanna toto nge NeHa-
lang pe tetu teu nga NeHalang nena
naualanga pe nekinga. Iange iri mu-
teria tau tote i.
6 Pe imo apoi ke nek lange atong
mur ero. Imo apoi poreke iri. Pe itei
toto nenge heporeke imo? Iri nenge
ria ure halang laka nenge te hemes
teua imo nga haliunga.
7 Pe imo, Iesus nena hana mur toto
imo pe iri nenge reria ure halang
nem te hele poreke tote Iesus ene nge
pengpeng pe urana toto.
8 ✡Nga NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hotonga
palaungana e hele ke teke, "Mutemo
taua pekngamo mur ke pomanga
lememo tau mule imo sipomo."
Urana toto nge a nanasia hotonga nei
hele ngana.
9 ✡Pe nenge teke a urana mana nge
mele hel pe apoi poreke hel, nem a
poia poinga poreke ngana pe a longo
hole taua NeHalang nena hotonga ke
het lo.
10 ✡Mele nenge longo hole taua ho-
tonga chonna unne, longo hole taua
hotonga mur lochloch ke het lo.
11 ✡Iange NeHalang hele ke teke,
"O salau lange none nehei ero." Pe
pule, "O hune mele ero." Iok, nenge
teke o salau lange none nehei ero pe
o hune mele, nem o longo hole taua
NeHalang nena hotonga lochloch ke
het lo.
12 ✡Letemo metene ke nek! Nga
ure lochloch ngana nenge a heleleia
pe a popoia, a nanasia poinga nenge
NeHalang poia lange imo lo. Nenge
letena ia imo pe mene mule imo nga
lemo poinga poreke ngana mur.
13 ✡Iange mele nenge letena ia
hehei pe hana ero, NeHalang lape
letena ia i ero pule nga etue nenge
ta mes nga NeHalang matana ke nau
teu at nge ita elle pe elle. Pe mele
nenge letena ia mele hel ke kokoes
lape sana loiloi nga etue nem ero.

A Henonou Hote Letemo Manmanna Ngana Nga Ume Mur Nenge A Popoia.

14 Titik mur, nenge teke none hele
ke teke letena manmanna toto pe
poia ume urana ngana e nge ha-
laua mele ero, non nem letena man-
manna ngana nem luna ero toto. Pe
pule, letena manmanna ngana nem
lape halaua i ero toto.
15 ✡Iok, tira e ma liura e nena
hengeron ero pe ana ngaunga ero.
16 Pe amo e nge imo lohaka pe hele
lange i ke teke, "Non Palaungana pete
iong pe otu ke nek pe o uri ero." O
hele lange i ke mau ia? O tungtung
ana ngaunga pe na hengeron mur
pule? Lem helenga nem luna ero
toto.
17 Ke a naue lo? Imo letemo man-
manna nge NeHalang. Pe letemo
manmanna ngana nem luna ero toto
pe lape mete sio mana ke lasus. Iange
a henonou hote letemo manmanna
ngana nem nga ume urana ngana e
ero nenge a halaua mele.
18 ✡Iok, mele lape lohaka pe hele
ke teke, "Ia potar? None letena man-
manna mana pe none pule poi men-
mene ume urana ngana mur. Pa
nem, ute pele ero." Iok, iau lape e
tuachol ia mele nem na helenga ke
pomai koi, "Nenge teke none nem
letena manmanna mana pe poia ume
urana ngana e ero, lape henonoua
letena manmanna ngana at nge iau
ke mere? Iau lape e henonou hote
letek manmanna ngana lange iong
nga lek ume mur nenge lape e poia ke
e halaua mele hel."
19 Iong letem manmanna ke o teke
NeHalang elle mana. Nem urana! Pe

✡ **2:5:** 1Ko 1:26-28 ✡ **2:8:** Mat 19:19; Kal 5:14 ✡ **2:9:** Deu 1:17 ✡ **2:10:** Lev 19:37; Num 20:7-12, 24; Mat 5:19 ✡ **2:11:** Exo 20:13-14; Rom 13:9 ✡ **2:12:** Kal 6:2; Iei 1:25; 1Pi 2:16 ✡ **2:13:** Mat 5:7; 18:32-35 ✡ **2:15:** 1Io 3:17 ✡ **2:18:** Kal 5:6

uneinei mur pule leteria manmanna ngana elle mana ke pomange iong. Pomalam te matau pe te loiloi toto.

20 Iong nge lape am hauaua iam! Nenge teke o poia letem manmanna ngana nem ana ume unne ero, letem manmanna ngana nem lape mete sio ke lasus mana.

21 ✡O naula nge rette Apraham. Non neu, NeHalang tal heke tote i ke i non nge pengpeng nga matana iange teke hune tuna Isak ke poi nena tunginga ia lange NeHalang.

22 ✡A naue lo? Apraham letena manmanna pe henonou hote letena manmanna ngana nga poinga nenge poia nem.

23 ✡Ke poinga nenge Apraham poia nem, lohot ke pete tote NeHalang nena helenga mur nenge tehas sue ke ulolo, nenge hele ke teke, "Apraham letena manmanna toto nge NeHalang, pe letena manmanna ngana nem poia i ke pengpeng toto nga NeHalang matana." Pomalam te hetue Apraham ke NeHalang neingana toto.

24 Ke imo anau, nenge teke letemo manmanna pe a henonou hote nga lemo ume mur, lape a pengpeng nga NeHalang matana. Pe nenge teke letemo manmanna pe a poia ume pele ero, lape letemo manmanna ngana nem halaua imo ero toto.

25 ✡Iok he Rahap poi ke pomalam pule. Hei nem, salaunga kina mukam. Pe ana hei, talkome teua hana nenge te utut kileng ana olounga pe halaua iri ke te nanasia kue e nge altoto ke te ua. Pe nga poinga urana ngana nem, NeHalang tal haka tote i ke i pengpeng toto nga matana.

26 Ke pomalam mele nenge letena manmanna pe poi hote ume urana ngana e ero, letena manmanna ngana nem mete lo. Nenge teke opera tu teu nga singira ero, ta mete lo. Ke nenge teke letera manmanna mana pe ta poia ana ume e ero toto, letera manmanna ngana nem mete lo.

3

Tanau Ele Ara Hengetau Ke Nek.

1 Titik mur, imo lochloch ngana a lohot ke imo hetoronga ero. Iange a eteia, imem hetoronga nemur, lape NeHalang nau teu at nge imem ke nek toto.

2 Ita ta losio ke kokoes nga poinga poreke ngana mur. Pe nenge teke mele heleia helenga poreke ngana e ero toto, mele nem i non nge pengpeng toto. Pe i lape nauele singina lochloch ke nek toto.

3 Anau langa kie nenge ta paue. Ta takue pe nanasia lemere ngana.

4 Iok, anau langa imot mur pule. Imot nemur te papalauna toto pe tuttula palaungana takiskisia iri. Pe ute e nge kino mana tu nga imot palaungana nem hoena nga ruach letena. Pe non nenge songongia imot neu aua ure sune neu pe imot palleu song ke langa non neu lemene ngana.

5 Ke ure sune nem ume ke elle mana ke pomanga ara hengetau. Ara hengetau i ute e nge kino mana pe tu teu nge ita. Pe pomere toto nge teke i toto pe heleia ure papalauna?

Iok, letemo langa oan nge ngau ulu hite lomo letena. Oan nem talun ke kino mana mukam, pe intele nga ae ina mur pe ngau lala ke palaungana toto sapele.

6 ✡Pe ita ara hengetau pomalaka nga oan. Tu teu nga singira ke pomanga poinga poreke ngana mur nenge tetu nga ich nei. Pe i nge heporeke tote tatu ngara pe singira lochloch. Iange Non Poreke Ngana i sipona poi heke ae nem.

7 Hana halang tenau ele ure nemur nenge talngaria hihiong pe ngie mur pe marehit pe ruo mur. Te hengau ngaua iri pe te hetottore iri ke tetu ke nek.

8 ✡Pe mele e nge nauele ana hengetau ke nek ero toto. Ara hengetau nei

✡ **2:21:** Gen 22:9-12 ✡ **2:22:** Hip 11:17-18 ✡ **2:23:** Gen 15:6; 2Ch 20:7; Isa 41:8 ✡ **2:25:** Jos 2:1-21; Hip 11:31 ✡ **3:6:** Mat 12:36-37; 15:11, 18-19 ✡ **3:8:** Rom 3:13

malaka nga non achunga tana e nge
kila ita erochro. I rara mana iange
achach.
9 Pe ita ta heto hekeke ara Non
Soke pe Temere NeHalang nga ara
hengetau mur. Iok, tahul mule pe ta
hele poreke mele nenge NeHalang i
sipona ala hote i ke nakuna mange i
toto.
10 Pe nga ara hengetau elle nem, ta
heto heke NeHalang pe penpeninga
hot mulmule ia. Titik mur, a poi ke
pomai ero toto.
11 Imai ech lololo ngana pe ruach
mesmes ngana, te pachot ngaria elle
mana kai?
12 Pe pero pe changal mai taria elle
mana pule kai? Pe ae keng nganan-
gana lape rora hot kai nga haiia tana
mai? Ero iam! Ech lololo ngana
pe mesmes ngana pachot ngaria elle
mana ero. Nenge lololo, pachot
ngana altoto nga nenge mesmes.

Eteinga Toto Ngana.

13 Amo tei letena mallaha pe etei
ngana poi ke nek toto? Teke poi pe
mele nem henonou hote i ke talsio
tote i pe tu ke nek mana pe poia ume
urana ngana mur. Pomalam lape ta
etei tote ke mele nem etei toto nga
eteinga toto ngana nem.
14 Pe nenge teke iong mele nenge
sam chumchumchum pe o ngunn-
gunu halali, o palut rara ero.
15 Iange o etei ngam nem at nge
NeHalang ero. O etei ngam nem at
mana nga ich nei. Pe pule Opepeng-
peng tunge lange iong ero. Non
poreke ngana tunge lange iong.
16 Ke nga nenge teke sam chum-
chum pe o ngunngunu hali, lape ra-
mam mallaha ke nek ero pe poinga
poreke ngana halang lape te lohot.
17 Pe iri nenge te mene eteinga toto
ngana nge at nge NeHalang, reria
poinga pomai: Te nanasia poinga nge
pengpeng, pe te urana lange pekn-
garia mur, pe tetu ke tenek ia iri,
pe leteria poreke ia iri. Pe ramaria
urana nge te longo langa pekngaria
mur leteria tuanin ngana mur, pe re-
ria poinga urana ngana mur nganan-
garia lohot, pe reria ume mur pe he-
lenga mur te lohot ke manmanna, pe
te poia lange hulua lochloch ke elle
mana.
18 ✡Iri nenge tenau ele hehei pe
hana ke teare ke nek, aria ume ngana
ngana mur laka lohot ke poinga
urana ngana mur.

4

*A Tunge Imo Sipomo Lange NeHa-
lang*

1 ✡Imo, lememo tau menmene
poinga poreke ngana mur, pe
lememo ngamo nemur te palhel rara
nga letemo. Pomalam, palinga hel pe
hunelinga mur te lohotot nge imo.
2 Lememo taua ure halang pe a
mene iri ero. Ke pomalam a ngunn-
gunu ia mele hel pe a hune iri. Pe ure
nenge lememo taua iri nem, a mene
ero kura. Pomalam, a hele inin pe a
palhel pe a mene ero iange a onteia
NeHalang ero.
3 Pe nenge teke a onteia NeHalang
nga ure nemur, lape a mene iri ero
pule. Iange nga letemo nge teu a teke
a mene ure nemur ke imo toro mana
lemo nenge halau mene imo pe mele
ero ol.
4 ✡Imo nge a poreke toto iam! Ne-
Halang na ngarang mur laka mele
hel nenge te poi ke machmam. Mele
hel nenge muteria tau tote ure nemur
nga ich nei, muteria taua NeHalang
ero toto. Ke mele hel nenge te teke
tema la mana nga ure nemur nga ich
nei, NeHalang na ngarang toto laka
iri.
5 NeHalang nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, luna palaungana
toto, pe hele ke teke, “Ope nenge Ne-
Halang hesio tele ke tu teu nge ita,
teke i toro mana nena ita.”
6 ✡Pe NeHalang letena porekeia ita
ke halang. Pe nena helenga nenge
tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
“NeHalang lemene ero toto ia
iri nenge tetal hekeke iri.

✡ **3:18:** Mat 5:9; Hip 12:11 ✡ **4:1:** Rom 7:23 ✡ **4:4:** Rom 8:7; 1Io 2:15 ✡ **4:6:** Pro 3:34; 1Pi 5:5

Pe I letena poreke toto ia
iri nenge tetal sio totote iri
pe hekerkereng ia iri."
7 ✡Iok, a tung tote imo lange NeHalang ol pe ames ke kerkereng toto pe anau ala amo nge non poreke ngana. Pomalam lape non poreke ngana nem ua hatal sapele imo.
8 ✡Ala rochroi toto nge NeHalang. Pomalam, lape NeHalang tu rochroi toto nge imo. Imo nenge a popoi poinga poreke ngana, a lomo hote poinga poreke ngana nemur nga letemo pe a helemlem mule letemo ke ma ke nek. Pe imo nenge letemo nachnai a poia letemo ke elle mana nge NeHalang ol.
9 Letemo poreke ia lemo poinga poreke ngana mur pe a tang hot tote iri! A hulia lemo melmelinga mur ke langa lemo tanginga mur. Pe a iech ngamo nem mur ero ol pe nakumo hunun mana.
10 ✡Atal sio tote imo nga Non Soke matana, pe I lape inheke mule imo pe tal heke tote imo langa lut.

O Henonou Perim Lange Mele Ero

11 Titik mur, a hele poreke pe a henonou perimo lange neingamo mur ero. Mele nenge henonou penna lange neingana pe hele poreke i, hele poreke hotonga ke het lo pe pule, hesilechlei hotonga. Pe mele nenge hesilechlei hotonga, nanasia hotonga mur ero toto.
12 ✡Non elle mana nge tung hote hotonga mur. Pe I toro mana i non nenge hesilechlei. Pe i toro mana i non nenge nauelele ure mur pe sisparachraia ure mur. Pe iong itei nenge o teke o henonou perim lange neingam ke pomam?

Imo Nenge A Teke Imo Toto, Anau Ala Amo Ke Nek

13 ✡Iok a longo, imo nenge a lohaka pe a hele ke a teke, "Heueu ma nge rou, lape ta lohaka ke tala nga kileng tau ngana hel pe tatu ke hesinga elle. Pe ta umumeia ara ume nemur nenge ta menmene umtutuna."
14 ✡Iong o hele pulut mana. O eteia utar nenge lape lohot nge rou pule? Iong opoi ke pomanga mo. Iange mo sio pe tu ke etue choro mana pe het mule lo.
15 Iong, toinge o hele ke o teke, "Ita lape ta poi ke mai pe mai nga Non Soke lemene ngana."
16 Heueu panei o heto heke tote iong ke het lo. Pe palutinga pa nenge pomam poreke toto.
17 ✡Pe mele nenge eteia ure urana ngana mur pe popoia ero, mele nem poia poinga poreke ngana nga NeHalang matana ke het lo.

5

Imo Nenge Lemo Ure Halang Anau Ala Amo Ke Nek

1 Imo nenge lemo ure halang, a longo ke nek toto! Letemo hoa imo pe a tangtang iange ure meena ngana halang lape te lohot nge imo.
2 ✡Lemo kole hoena nemur nenge a teke lape halaua imo, te lapusa hulu lo. Pe pule kankan te ngau ule lemo hengeron mur ke het lo.
3 Pe lemo ure chalemlem ngana mur nenge koikoi pe hussu, singiria karkare ulu ke het lo. Pe ure karkare ngana nemur henonou hot pengpengia ke imo a poreke toto pule. Pe i lape ngau lala hite singimo ke pomanga oan. A takiraurau lemo kole hoena nga halang nike ke at heueu nei.
4 ✡Pe a olia hana nenge te lamlamo amo ero. Pe hana nemur te tatara amo nge NeHalang ke het lo. Pe Non Soke Nenge Palaungana Toto longe hana nemur reria tanginga ke het lo.
5 ✡Imo atu nga ich nei, lemo ure halang pe atu ke a iech mana. Pe a helum hote imo ke pomanga kie nenge lum toto pe tesie heke pe te hune ke mete.

✡ **4:7:** Epe 6:12 ✡ **4:8:** Isa 1:16; Zec 1:3; Mal 3:7 ✡ **4:10:** Job 5:11; 1Pi 5:6 ✡ **4:12:** Rom 2:1; 14:4 ✡ **4:13:** Luk 12:18-20 ✡ **4:14:** Psa 39:5, 11; Pro 27:1 ✡ **4:17:** Luk 12:47 ✡ **5:2:** Mat 6:19 ✡ **5:4:** Deu 24:14-15 ✡ **5:5:** Luk 16:25

6 Pe apoi poreke pe a hune atong
mele hel nenge reria huna ero lange
imo.

Tatu Kenek Mana Pe Tanau Ala Mana

7 ✡Titik mur, tatu ke nek mana pe
ta nau ala mana nga Non Soke at
mule ngana. Anau lange non nenge
tue ana ume pe kulkulele mene ana
ngaunga nge haka nga ich. Pe pule
tu ke nek mana pe kulele mene pitte
hesio ngana nga ana etue.
8 ✡Pe imo pule a poi ke poma-
lam. A kulkulala mana pe ames ke
kerkereng, iange Non Soke ana etue
nenge lape at muleia, at rochroi lo.
9 Titik mur, a ngunngunu hel nge
imo ero, pomalam lape NeHalang
henonou hote lemo poinga poreke
ngana mur ero pule. Ana non koi at
ke mes nga pele matana lo!
10 Titik mur, a nanasia poinga
nenge hetatalonga mur. Teat pe te
helele nga Non Soke ene, pe ure
meena ngana halang lohot nge iri.
Pe atong mur te chum ele pe te takis
mene ure meena ngana nemur.
11 ✡Pe ita ta eteia ke iri nenge te poi
ke pomam, te iech toto. Imo a longe
nananga nenge ne Iop lo? I takisia
ana melmelenga pe tu ke nek mana.
Pe nga hoena, Non Soke hemas mule
i. Ke ure nem, Non Soke teke hetoro
ita ia. Non Soke letena poreke toto ia
ita pe poia ita ke nek toto.
12 ✡Titik mur, ure palaungana e
pule pomai. A heto pulut mene Ne-
Halang ene ke hekerkereng ia lemo
helenga mur ero. Pe a hetue ute pele
nga ich nei ero pule. Nenge teke
a hele ke oe, a hele ke manmanna
toto mana. Pe nenge teke a hele ke
ero, a hele ke ero ke manmanna. Pe
nenge teke a heto pulut mene NeHa-
lang ene, lape NeHalang tuachol ia ke
poreke lange imo.

Ta Hetalaulau Nga Letera Manmanna Ngana

13 Nenge teke ure meena ngana lo-
hot nge amo e nge imo, mele nem het-
alaulau lange NeHalang. Pe nenge
teke iechinga lohot nge amo e nge
imo, mele nem pule peupeu pe heto
hekekeke NeHalang.
14 ✡Pe nenge teke amo e nge imo
singina aleles, hekulo hetalaulaunga
ana hana mur aria ke teat nge i. Iange
iri lape te hetalaulau hite i pe te pasil-
ing heke ure inangana ehech ngana
lange i nga Non Soke ene.
15 ✡Pe nenge teke o hetalaulau
lange NeHalang pe letem manmanna
toto, lape poia haleles ke het nge mele
nem. Iange Non Soke i sipona hemas
mule i. Pe nenge teke mele nem poia
poinga poreke ngana hel, NeHalang
lape letena ia nena poinga poreke
ngana mur ero ol.
16 Ke pomalam a hele hote lemo
poinga poreke ngana mur lange
pekngamo mur pe a hetalaulau ke
NeHalang hemas mule imo. Iange
iri nenge te pengpeng toto nga
NeHalang matana, te hetalaulau
ngaria lape lohot ke kerkereng pe
palaungana toto.
17 ✡Elaisa i non mana ke mange ita.
Pe i hetalaulau ke pitte mol ero. Pe
pitte mol sio ero ke hesinga iri mol pe
hakekena.
18 ✡Iok, ana non hetalaulau mule ke
pitte mol ol. Pe la pitte sio at nga lut
nga tapa ke lome ich pe urelu te haka
mule.

Ta Halaua Mele Ke At Mule Nge NeHalang

19 ✡Titik mur nenge teke amo e nge
imo ua hot nga NeHalang na helenga
manmanna ngana pe mele mene teu
mule i,
20 ✡letemo metene nei: Mele nenge
mene mule neingana e nga poinga
poreke ngana mur, halaua neingana
nem opene nga metenga lo. Pe pule,
lape NeHalang mene poinga poreke

✡ **5:7:** Deu 11:14; Jer 5:24 ✡ **5:8:** Rom 13:11-12; 1Pi 4:7 ✡ **5:11:** Exo 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Psa 103:8 ✡ **5:12:** Mat 5:34-37 ✡ **5:14:** Mak 6:13 ✡ **5:15:** Mat 17:18-20 ✡ **5:17:** 1Ki 17:1; 18:1 ✡ **5:18:** 1Ki 18:42-45 ✡ **5:19:** Kal 6:1 ✡ **5:20:** Pro 10:12; 1Pi 4:8

ngana mur halang pe saua iri ke te lasus toto.

1 Petrus
Alalaha Elle Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga.

E hasia alalaha nei ke lange NeHalang nena hana mur nenge hesilei hote iri pe tetu lilis rara mana nga kileng hel nga ich. Ana kileng koi nemur: Nge Pontus pe nge Kalasia pe nge Kapatosia pe nge Eisia pe nge Pitinia.

2 ✡Temere NeHalang letena tuanin hot tele nike ke hesilei hote nena hana mur imo pe poia imo ke a pengpeng nga ume nenga Opepengpeng. NeHalang teke a longo taua i pe a lohot ke a lemlem nga Iesus Kristus eina nenga mete ngana.

E teke NeHalang henonou hot tote letena urana ngana lange imo pe poia imo ke atu ke nek toto.

Kulkulalanga Manmanna Ngana

3-4 ✡Ta hele urana pe ta heto heke NeHalang nenge ara Non Soke Iesus Kristus Temene. NeHalang letena ia ita ke palaungana toto pe tunge maulinga heueu ngana nge ita nga nenge hemaul heke mule Iesus Kristus nga metenga. Ke heueu ta kulkulele petanga nga ure urana ngana mur nenge NeHalang talue nga tapa ke teke nena hana mur reria ia. Ke petanga nemur, imo lape lemo ia, pe ute pele nge lape heporeke ero pe te erue ero pe lape te poreke ero pule.

5 ✡Imo letemo manmanna nge NeHalang pe nena kerkerenga lape nauele imo ke la het nga etue hetala ngana. Pe lape mene mule imo ke pomanga letena tuanin hot ngana ia lo.

6 ✡Imo a amneia ure meena ngana halang nge te lohotot nge imo, pe nga etue nem lape a iech toto.

7 ✡Ure meena ngana nemur te henonou hote ke letemo manmanna ngana kerkereng toto nge Kristus ke kokoes pe ele haka toto nga um chalemlem ngana nenge uruna ele haka toto. Um nem te holoa sue nga oan milang ngana ke chalemlem pe i lape poreke mule pe tu ke koko ero. Pe letemo manmanna ngana nem lape poia imo ke a mene hemalmalinga pe te heto heke imo nga etue nenge Iesus Kristus lohot nga mallaha.

8 ✡Imo a esia i ero pe mutemo taua i pe heueu nei pule a esia i ero pe letemo manmanna nge i pe iechinga lalalaua imo ke elela. Iechinga nem palaungana toto nga iechinga mur lochloch pe nakura ero toto nge ta hele urume nga harra.

9 Imo a iech toto iange a menmene ure nenge letemo manmanna ia – ngana laka nenge NeHalang mene mule imo pe tunge maulinga langa opemo mur.

10 ✡Nge nike hetatalonga mur te haliu hote NeHalang letena urana toto ngana nga maulinga nenge lohotot nge imo heueu nei. Pe te ume ke kerkereng pe tenau teu la ke nek toto nga maulinga nei ana kue nenge NeHalang lape tunge lange imo.

11 ✡Pe Kristus Opene tu teu luluch nge hetatalonga nemur pe hele lala nge iri nga kue nenge Kristus lape takisia ana melmelenga pe nga hemalmalinga palaungana nenge lape mene. Ke iri tenau teu laia pe te tango rara ke nek toto ke te eteia itei toto nenge i Kristus pe ure nem lape lohot nga etue tei toto.

12 Pe NeHalang hemallaha hote lange iri ke teke reria ume nem lape halaua iri siporia ero, reria ume nem lape halaua laka imo. Ke heueu nei Opepengpeng sio at nga tapa ke hemute hana hel pule ke te haliu hote helenga urana toto ngana lange imo. Pe angkelo mur te teke te etei teu la

✡ **1:2:** Rom 8:29; 2Te 2:13 ✡ **1:3-4:** Kol 1:12 ✡ **1:5:** Ioa 10:28; 17:11 ✡ **1:6:** Iei 1:2; 1Pi 5:10 ✡ **1:7:** Pro 17:3; Zec 13:9; Mal 3:3; Iei 1:3 ✡ **1:8:** Ioa 20:29; 2Ko 5:7 ✡ **1:10:** Mat 13:16-17 ✡ **1:11:** Psa 22; Isa 53; Luk 24:26-27

ke nek toto nga helenga nem pule.

NeHalang Iua Ita Ke Teke Tatu Ke Ta Lemlem

13 Ke pomalam, a nauele singimo mur ke nek pe a tatalo ele letemo matana ngana mur ke a poia ume. Pe a talue letemo ke la mana nga petanga nenge lape te tunge lange imo nga etue nenge Kristus lohot nga mallaha pe a kulkulele mene.

14 ✡Atu ke pomanga NeHalang tutuna mur nenge te longo tautau pe a nanasia lemo poinga nenge nike ana ero. Nge nike letemo matana ero pe a poia poinga poreke ngana nga lememo ngamo.

15 Pe heueu nei atu ke a lemlem nga ure lochloch ngana nenge a popoia, ke pomange NeHalang nenge iua imo nge tu ke pengpeng.

16 ✡NeHalang nena helenga nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke, "A lemlem iange Iau e lemlem."

17 ✡Imo a heto tememo ia NeHalang nga etue nenge a hetalaulau. Pe NeHalang mutena tau mene mele hel ero. I nanasia poinga elle mana ke amnei teu langa hehei pe hana reria poinga mur lochloch. Ke pomalam, a tutu ke pomanga kileng nei lemo kileng toto ia ero koi, pe letemo metentene NeHalang pe a heto hekeke i.

18 Imo a eteia ke nge nike a nanas mene poinga nemur nenge lemo tete mur te hesue lange imo pe atu ngamo poreke toto. Pe NeHalang mene mule imo nga poinga porekreke ngana nemur. Pe mene mule imo nga ich ana ure ero (nenge pomanga um chalemlem ngana nemur nenge ururia haka toto) iange ure nemur lape te poreke.

19 ✡NeHalang mene mule imo laka nga ure nenge uruna haka toto. Ngana laka nga Kristus eina nenge lemlem toto ke pomanga sipsip nenge ana haleles unne ero pe hana tehun sio mene.

20 ✡NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe hesilei hot tele Kristus. Pe nga etue hetala ngana nemur Kristus lohot nga mallaha ke halaua imo.

21 ✡Ke letemo manmanna ngamo nge NeHalang nem, huna koi nge Kristus nge NeHalang hemaul heke mule i nga metenga pe hemalmalia i. Ke pomalam letemo manmanna ngana pe a kulkulala ngamo tu mana nge NeHalang.

22 ✡Imo a longo taua helenga manmanna ngana ke ulolo pe nga poinga nem a helemlem ia opemo mur ke mutemo tautaua titimo mur. Ol pe letemo tau tote iri nga letemo toto.

23 Iange NeHalang nena helenga nem, poia imo ke pomanga te hoho mule imo ke a lohot ke imo heueu ngana mule. Pe maulinga heueu ngana nei at nga ure nenge metmete ero, at nga ure nenge tu ke maulul mana nenge tu ke koko.

24 ✡Iange NeHalang nena helenga nenge tahas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Hehei pe hana lochloch tepoi
ke pomalaka nga heilil.
Pe reria hemalmalinga mur tepoi
ke pomalaka nga heilil uraurau ana rorana mur.
Heilil mur lape te mete
pe roraria mur lape te tualolo sio,
25 pe Non Soke nena helenga lape tu ke koko."
Helenga nei i helenga urana toto ngana nenge te haliu hote lange imo.

2

1 ✡Ke pomalam a hile poinga poreke ngana mur lochloch nenge amo hengetau nachnai pe a memeleia mele hel reia urelu pe a hele porekreke mele hel pe a penpen ia iri.

2 Apoi ke pomange mamau mur. Iri muteria tau tote siu eina nenge tunge maulinga lange iri. Ke pomalam mana, imo mutemo tau tote NeHalang nena helenga. Iange

✡ **1:14:** Rom 12:2; Epe 2:3; 4:17-18 ✡ **1:16:** Lev 11:44-45; Mat 5:48 ✡ **1:17:** Rom 2:11; Hem 2:23 ✡ **1:19:** Ume 20:28; Hip 9:12-14 ✡ **1:20:** Epe 1:4; 2Ti 1:9-10 ✡ **1:21:** Ioa 14:6; Rom 5:1-2 ✡ **1:22:** Ioa 13:34; Rom 12:10 ✡ **1:24:** Isa 40:6-8 ✡ **2:1:** Epe 4:22; Iei 1:21

helenga nem lape he kerkereng ia
opemo pe letemo manmanna ngana
puo ke palaungana pe lape a mene
maulinga.
3 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Imo a totoia pe a amnei urume ke
Non Soke i non nge urana toto."

Iesus I Um Nenge Maulul

4 Ai at nge Non Soke ol. Non
Soke i um maulul ngana nenge urana
toto nenge NeHalang hesilei hote pe
hehei pe hana te teke poreke ke leme-
ria ero ia.
5 ✡Imo pule apoi ke pomanga um
mur nenge te maulul nenge NeHa-
lang hemes nena tunginga ana pele
ia, pe a lohot ke imo tunginga ana
hana pengpeng ngana mur nenge a
popoi tunginga lala nge I. Pe NeHa-
lang Opene tu luluch nge imo pe lon-
gala ke mene lemo tunginga mur nga
ume nenge Iesus Kristus poia.
6 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,

"A naue lo? E hemes sue um e
nga kileng nenge Sion.
Um nem urana toto
pe i um kerkereng ngana ia
nenge ratua ele pele,
Pe mele nenge letena manmanna nge
i
lape meia i ero."

7 ✡Ke um nei lohot ke um urana toto
ngana nge imo nenge letemo man-
manna. Pe iri nenge leteria man-
manna ero,

"Um nenge pele ana lelenga mur te
hesis ia,
lohot ke i um kerkereng ngana
nenge ratua ele pele."

8 ✡Pe NeHalang nena helenga e pule
hele ke teke,

"I um nenge lape poia hehei pe hana
ke te singsingo
pe i um nenge lape poia iri ke te
losio."

Te singsingo iange te longo ole taua
helenga urana toto ngana. Pe NeHa-
lang letena tuanin hote iri nike ke
lape te poi ke pomam.
9 ✡Pe imo hana ana mata nem,
NeHalang hesilei hote imo ke nena
hana mur ia imo. Pe a lohot ke
imo tunginga ana hana mur nenge
a umume nge i nge i naungaala ana
non, pe a lohot ke imo hana nge peng-
peng pe isipona nena hana mur imo.
NeHalang poia imo ke pomai iange
teke a haliu hote ure urana ngana
mur lochloch, nga nenge mene hote
imo nga kileng au ngana ke ateu
langa nena lemenge nenge urana
toto.
10 ✡Nge nike, NeHalang nena hana
mur imo ero pe heueu nei nena hana
mur imo ol. Nge nike NeHalang
letena ia imo ero toto pe heueu nei
letena toto ia imo.
11 ✡Titik mur pe liliuk mur, imo
hana lomonmona ngana mur mana
nga ich nei. Pe e hele ke kerk-
ereng toto lange imo ke a kangkanga
toto nga poinga poreke ngana nemur
nenge singimo lemene tautaua, iange
lape ure nemur tepoi ele lemo kue
nenge a lohot ke a urana nga opemo.
12 ✡Hehei pe hana nenge leteria
manmanna ero, ngaria la tetu luluch
nge imo pe e hele ke kerkereng toto
lange imo ke atu ke nek toto luluch
nge iri. Ke nenge teke te hele poreke
imo kura lape te naue ure urana
ngana mur nge a popoia pe te heto
heke NeHalang nga etue nenge Kris-
tus at mule ia.

A Longo Taua Hehei Pe Hana Nenge Tenau Elele Imo

13 ✡Apoi ke pomai nga Non Soke
ene: A longo taua iri nemur nenge
tenau elele imo nga ich nei. A longo
taua naungaala ana non iange i nena
kerkerenga ele haka toto.
14 Pe pule a longo taua hana nemur
nenge naungaala nem kulosia iri ke
te tunge melmelenga ke te hepengia

✡ **2:3:** Psa 34:8 ✡ **2:5:** Epe 2:21-22; Hem 1:6 ✡ **2:6:** Isa 28:16; Epe 2:20 ✡ **2:7:** Psa 118:22 ✡ **2:8:** Isa 8:14 ✡ **2:9:** Deu 7:6; 14:2; Isa 9:2; Ume 26:18; Epe 5:8 ✡ **2:10:** Hos 2:23 ✡ **2:11:** Kal 5:17, 24 ✡ **2:12:** Mat 5:16 ✡ **2:13:** Tit 3:1 ✡ **2:15:** 1Pi 3:16

hehei pe hana nenge te popoi poinga poreke ngana. Pe te poia helenga urana ngana ke te hekerkereng ia iri nenge te popoi poinga nge urana.

15 ✡Iange nga NeHalang lemene ngana, teke a poia ure urana ngana mur ke hereng ia hehei pe hana nenge leteria manmanna ero, nga reria helenga pallaklaka ngana mur nenge tetue lala nge imo.

16 Atu ke apoi tetele mana ol. Pe apoi singimo ia apoi tetele ngamo nem nga poinga poreke ngana e ero. Atu ke pengpeng ke pomanga NeHalang nena ume ana hana mur.

17 ✡Apoi ke nek lange hehei pe hana lochloch. Mutemo taua titimo mur pe liliumo mur. Atal haka tote NeHalang. Pe a longo taua naungaala ana non.

Ta Nanasia Kristus Ke Ta Takisia Melmelenga

18 ✡Imo nenge aume manmana nge hana hel, a tung tote imo lange amo aehuna mur pe apoi ke nek toto lange iri. Pe apoi ke pomam lange aehuna nemur nenge te neknek pe te urana lala nge imo pe pule nge nemur nenge tepoi porekreke imo.

19 Iange mele nenge tepoi poreke pe letena metene NeHalang ke takisia melmelenga, NeHalang lape poi ke urana lange i.

20 ✡Nenge teke a poia poinga poreke ngana e pe te palia imo, lape a mene ute pele nge urana nga nem ero. Pe nenge teke a poia poinga nge urana pe te tunge melmelenga lange imo, NeHalang lape poi ke urana lange imo.

21 ✡Pe melmelenga mur te lohotot nge imo iange NeHalang hesilei hote imo ke a nanasia Kristus apena munna nga ana melmelenga nenge takisia.

22 ✡"Kristus poia poinga poreke ngana e ero,
pe channanga ia helenga e ero."

23 ✡Hehei pe hana te hele poreke i pe hele ala ana ero, pe takisia melmelenga pe tamal hote helenga pele nge teke tuacholia ero. Tung mene ure nem lange NeHalang iange NeHalang amnei teu ngana nga ure mur pengpeng toto.

24 ✡Kristus takisia rera poinga poreke ngana mur nga singina ke laia nga manga toto. Ke pomalam ta hile rera poinga poreke ngana mur pe ta talun ke ta nanas mene poinga nge pengpeng, iange ta mene maulinga nga nena chanchan munna mur.

25 ✡Imo apoi ke pomanga sipsip nenge saleke ke nanasia kue e nge altoto pe heueu nei, NeHalang mene mule imo ke a nanasia naualanga ana non nenge nauelele opemo mur.

3

Hehei Pe Eria Mur

1 ✡Ke pomalam mana, imo hehei nenge alei a longo taua emo mur. Pe amo hel, eria mur leteria manmanna nga NeHalang nena helenga ero. Pe lemo helenga pele lape hulia iri ero, lemo poinga mur mana lape hulia iri ke leteria manmanna.

2 Nga nenge teke te naue imo nge atal heke tototo iri pe a nanas tau tote NeHalang nena poinga.

3 ✡Ke pomalam a lule palpalumo ina pe a nene nananga chalemlem ngana pe a heronia hengeron urana ngana mur ke a hemalmal heke imo ero.

4 Nakumo urana ngana nenge lape tu ke koko, lohot at laka nga ngamo nenge tu teu nge imo – nge maluch pe tu ke nek manmana pe nakuna urana toto nga NeHalang matana.

5 Iange nge nike hehei nenge leteria manmanna nge NeHalang te nanasia poinga nei, ke te hemalmalia ngaria mur nga reria poinga nenge tetu ke nek mana pe te longo tautaua eria mur.

✡ **2:17:** Rom 12:10 ✡ **2:18:** Epe 6:5 ✡ **2:20:** 1Pi 3:14, 17 ✡ **2:21:** Mat 16:24; Ioa 13:15 ✡ **2:22:** Isa 53:9 ✡ **2:23:** Isa 53:7; 1Pi 3:9 ✡ **2:24:** Isa 53:5-6; Rom 6:11 ✡ **2:25:** Ezk 34:5-6; Mat 9:36; Ioa 10:14; Hip 13:20-21 ✡ **3:1:** Epe 5:22 ✡ **3:3:** 1Ti 2:9 ✡ **3:6:** Gen 18:12

6 ✡Ke he Sara poi ke pomam. I
longo taua Apraham pe hetue i ke ana
naualanga. Pe nenge teke imo hehei
mur a poia poinga nge pengpeng pe
a mataua ute pele ero lape he Sara
tutuna mur laka imo.
7 ✡Ke pomalam mana, imo hana
nenge a lei, atu luluch nge lemo
hehei mur pe letemo ia iri iange iri
kikiria ero. Pe a tal heke tote iri pe
a poia iri ke nek iange lape imo ul
ke a mene NeHalang nena tunginga
nenga maulinga. Pomalam ute pele
lape poi ele lemo hetalaulaunga ero.

Ta Takisia Melmelenga Nga Rera Poinga Urana Ngana

8 Iok laol, e teke imo lochloch
ngana atal sue imo pe letemo elle pe
letemo ia pekngamo mur ke a am-
neia melmelenga luluch nge iri pe
mutemo tau helel pe anek helel nge
imo.
9 Nenge teke mele hel tepoi poreke
imo, a tuacholia nga poinga poreke
ngana e ero. A tuacholia nga nenge
a onteia NeHalang ke poi ke urana
lange iri. Iange NeHalang iua imo ke
nena hana mur imo pe lape poi ke
urana lange imo.
10 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"Mele nenge mutena ke teke
tu ke iech manmana
pe teke nena kilanga lohot ke urana
toto,
ana hengetau pal haka sio ia
helenga poreke ngana e ero.
Pe hile tote poinga nenge pallak-
laka
nga nena helenga mur.
11 Pe hul rumena ia poinga poreke
ngana
pe poia poinga nge urana;
pe tango rara tote tunga nge nek
pe nanas tau tote.
12 Iange Non Soke nauelele laka
iri nenge te popoia poinga nge
pengpeng
pe longo lala nga reria hetalaulaunga
mur.
Pe Non Soke letena inin tautaua
iri nenge te popoi poinga
poreke ngana."
13 Nenge teke mutemo toto ke a
teke a poia poinga nge urana, itei lape
poi poreke imo?
14 ✡Pe nenge teke a amneia melme-
lenga nga poinga urana ngana nenge
a poia, NeHalang lape poi ke urana
lange imo. "A mataua mele ero pe
letemo meena ero."
15 Pe a heto heke Kristus pe a talue
i ke i Non Soke nga letemo. Pe kokoes
a tatalo ala ke a tuachol ia iri nenge te
onteitei ia imo nga ure nenge a kulkul
elele, pe a tuacholia reria onteinga
nga poinga nge urana.
16 ✡A kangkanga toto nga poinga
poreke ngana, pomalam lape a
hemeia iri nenge te hele porekreke
imo nga lemo poinga urana ngana
mur nenge at nge Kristus.
17 Nenge teke NeHalang lemene, ta
takisia melmelenga nga rera poinga
urana ngana mur, pe nem urana
nga nenge ta takisia melmelenga nga
rera poinga poreke ngana mur.
18 Iange Kristus poia poinga poreke
ngana e ero pe I mete ke elle mana pe
ero ol. Mete ke saua ita lochloch rera
poinga poreke ngana mur pe mene
ita ke tala nge NeHalang. Kristus i
non toto pe te hune i ke singina mete
ke manmanna. Pe NeHalang Opene
hemaul heke mule i ke tu ke maulul.
19 Ke NeHalang Opene nem poia
i ke la haliu hot lange ope nemur
nenge tetu nga tuele au ngana
20 ✡iange ope nemur te longo ole
taua NeHalang nge nike nga etue
nenge Noa. Pe NeHalang kulele
menmene iri nga etue nenge Noa
umumeia nena imot. Pe hehei pe
hana iri rahtele mol mana teteu nga
imot nem ke te eleis maul ngaria nga
ech.
21 Pe ech nem heilangia henuninga
nenge hemaulia imo, pe i henuninga
nenge lomo sue much nga singimo
ero. I helenga kerkereng ngana
nenge hehei pe hana te poia lange

✡ **3:7:** Epe 5:25 ✡ **3:10:** Psa 34:12-16 ✡ **3:14:** Isa 8:12-13; Mat 5:10; 1Pi 2:20; 4:14 ✡ **3:16:** 1Pi 2:12 ✡ **3:20:** Gen 6–7

NeHalang nga hulua mataria ke te teke te nanasia Iesus Kristus iange NeHalang hemaul heke mule i nga metenga ke ulolo.

22 Pe Iesus Kristus lohaka langa tapa ke are nga NeHalang ilina ele nenga pen tamalmal lo. Ke heueu nei nauele lochloche angkelo mur pe angkelo nemur nenge pingaria iuiu nga reria kerkerenga mur.

4

Ta Hulia Rera Poinga Mur Pe Tatu Mana Nge NeHalang

1 ✡Kristus amneia melmelenga nga singina ke halaua ita, ke pomalam a tatalo ala pe ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga pule ke pomange i. Iange i nenge takisia melmelenga nga singina nem, lemene ero toto poinga poreke ngana ol.

2 Imo a tutu ia singimo nga ich kura pe nga etue unne nenge tu nei ol, ames ke kerkereng ke a nanas mene NeHalang lemene ngana. Pe poinga poreke ngana nemur nenge hehei pe hana muteria tautaua, a nanasia ero.

3 ✡Iange nge nike a nanas mene poinga nenge hana nenge te eteia NeHalang ero te popoia ke mala toto. Ngana laka poinga nemur nenge: A salaulau, a nanas mene singimo lemene ngana mur, a inin ke amo hauaua, a inin ech kerkereng ngana pe a popoi poinga poreke ngana pe a heto hekeke ae tapuna mur.

4 Pe iri nenge te eteia NeHalang ero nem, te hele poreke imo iange te ruraia imo nge a koko teu luluch nge iri ero pe a poia poinga poreke ngana nemur ero ol.

5 ✡Pe iri siporia lape te hele ala toroi aria lange i nenge tatalo ala ke amnei teu langa iri nenge te maulul pe iri nenge te mete reria poinga mur.

6 Iri nenge te mete te longe helenga urana toto ngana ke ulolo pe lape te amnei teu lange iri nga reria poinga mur nenge tetu ke te maulul pe te popoia. Ke het pe operia mur tela ke tetu luluch sapele nge NeHalang.

Ta Poia Ume Nga Tunginga Nenge NeHalang Tunge At Nge Ita Kenek

7 ✡Ure lochloch te hetala ngaria heroi lo. Ke pomalam a rahit ele letemo tuanin ngana ke song ke mallaha ol pe ute pele poi ele a hetalaulau ngamo ero.

8 ✡Ure nenge palaungana toto, ngana laka nenge mutemo tau tote pekngamo mur iange nenge teke mutemo taua pekngamo mur, letemo metene reria poinga poreke ngana mur ero ol.

9 ✡A long teua hehei pe hana nga lemo pele pe a poi helenga loulou ia ero.

10 ✡NeHalang tunge tunginga kuenkuena ngana mur lange imo elle pe elle ke a halaulaua hehei pe hana, ke pomalam a nauele tunginga nemur ke nek.

11 Ke nenge teke mele mene tunginga nenge haliunga ana, iok, o haliu hotote NeHalang nena helenga mur. Pe mele nenge mene tunginga nenge ume ke halaulaua hehei pe hana, o popoia ume nem nga NeHalang kikina ngana nenge tunge lala nge iong. Nenge teke a poi ke pomai lape hehei pe hana te heto heke NeHalang nga ure lochloch ngana nenge Iesus Kristus poia, pe te heto heke ene nga kikina ngana ke koko. Manmanna.

Ita Kristus Nena Hana Mur Ta Takisia Melmelenga Ke Pomange I

12 Titik mur pe liliuk mur, a ruraia melmelenga poreke ngana nenge lohotot ke ollaka hotote imo nem ero.

13 ✡A iech mana iange a takisia melmelenga nem ke pomange Kristus nge takisia melmelenga. Pe lape a iech toto ol nga etue nenge at muleia kikina ngana pe ene nenge palaungana toto song hot nga mallaha.

14 ✡Imo a nanasia Kristus pe a rahite ene. Pe nenge teke hehei pe

✡ **4:1:** Rom 6:2, 7 ✡ **4:3:** Epe 2:2-3 ✡ **4:5:** Ume 10:42 ✡ **4:7:** Rom 13:11-12 ✡ **4:8:** 1Pi 1:22
✡ **4:9:** Hip 13:2 ✡ **4:10:** Rom 12:6-8 ✡ **4:13:** Ume 5:41; Iei 1:2; 1Pi 1:6-7 ✡ **4:14:** 1Pi 2:20

hana te hele poreke imo a iech mana,
iange NeHalang Opene nenge kikina
toto pe ene nenge palaungana toto, tu
luluch nge imo.
15 Hana hel te takisia melmelenga
iange te poia poinga nemur: Te hu-
nun hana pe te kemkeme pe te hep-
oreke hehei pe hana tetu ngaria.
Nenge teke o takisia melmelenga nga
poinga nenge pomachmau, o meia
iong mule iange iong sipom o poia.
16 Pe nenge teke letem manmanna
nge Kristus pe te poia melmelenga ke
lohot nge iong o meia iong nga nem
ero. O heto heke NeHalang nga nem
iange te hetue imo ke 'Kristus nena
hehei pe hana mur'.
17 Iange etue nenge NeHalang am-
nei teu lala nga hehei pe hana reria
poinga mur lohot lo pe lape talune
ume nem nge nena hana mur ita. Ol
pe pomere nge hehei pe hana nenge
lemeria ero nge te longo taua NeHa-
lang nena helenga urana toto ngana?
18 ✡Iange NeHalang nena helenga
nenge tehas sue ke ulolo, hele ke teke,
"NeHalang mene mule nena hana
mur
pe poia iri ke te pengpeng nga
matana.
Pe nenge teke iri te takisia ure meena
ngana mur nga kue nem
lape pomere nge iri nenge tehul
rumeria ia NeHalang
pe iri nenge te popoi poinga
poreke ngana?
Iri lape te poi ke pomere toto?"
19 Ke pomalam iri nenge te amneia
melmelenga nga NeHalang lemene
ngana, urana nge te tung tote iri
lange NeHalang iange i ala hote iri.
Pe i lape nanasia nena helenga ke
halaua iri ke pomanga hele ngana ia.

5

Almasinga Ana Hana Mur Aria Ume

1-2 ✡Imo lape a mene hemalmalinga
palaungana nenge Kristus nenge Ne-
Halang lape hemallaha hote, pe iau
lape e mene pule pe iau almasinga
ana non pe e naue Kristus nge takisia
ana melmelenga mur. Ke pomalam e
teke e hekerkereng ia almasinga ana
hana mur nenge tetu luluch nge imo.
E hele ke kerkereng toto lange iri ke
pomai koi:

A nauele NeHalang nena hana mur
ke nek ke pomange hana nenge tenau
elele sipsip mur. A poia ume nem
nga lememo ngamo ke pomanga Ne-
Halang lemene ngana pe a poia ke
pomanga mele ech imo ia ero. Pe a
poia nga mutemo ngamo nga umtu-
tuna ero, a poia nga lememo ngamo
toto nenge a teke aume mana.
3 ✡NeHalang talue nena hana mur
ke teke a nauele iri, pe a mene lemo
put pe a keres ke a teke te nanas tau
mene lemo ngamo ero. Imo muka
ia poinga urana ngana ke a henonou
hote lange iri ke te nanasia.
4 Pe nga etue nenge Naualanga
Ana Non Nenge Soke Toto puris, lape
tunge maulinga ke koko ana iengien-
gka lange imo. Pe iengiengka nem
nakuna urana toto ngana lape het sio
mule ero ol.
5 ✡Pe imo lolomele mur a longo
taua amo almasinga ana hana mur,
pe imo lochloch ke atal sue imo lala
nge imo elle pe elle. Iange NeHa-
lang nena helenga nenge tehas sue ke
ulolo, hele ke teke,

"Hana nenge tetal hekeke iri,
NeHalang nena ngarang mur ia
iri.
Pe hana nenge tetal susue iri,
NeHalang poi ke urana toto
lange iri."

6 ✡Atal sue imo nga NeHalang matana
iange i kikina ngana halang nge lape
halaua imo, pe lape heto heke imo
nga etue nenge isipona talue ke teke
poia.
7 ✡A tunge letemo meena ngana mur
lochloch lange i iange i poi ke nek lala
nge imo.

✡ **4:18:** Pro 11:31 ✡ **5:1-2:** Ioa 21:15-17; Ume 20:28 ✡ **5:3:** 2Ko 1:24; Pil 3:17; Tit 2:7 ✡ **5:5:** Pro 3:34; Epe 5:21; Iei 4:6 ✡ **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Iei 4:10 ✡ **5:7:** Mat 6:25-30 ✡ **5:8:** 1Te 5:6

8 ✡A tatalo ala pe anau ala amo ke
nek iange lemo ngarang Satan, poi
ke pomanga huros inolo e nenge ene
laion ke alngana onrungrung pe i
rarara ke tangtango mele hel ke teke
hunune iri.
9 ✡Pe imo asei heke i ero, ames
ke kerkereng nga letemo manmanna
ngana iange a eteia ke titimo mur
nenge leteria manmanna nga kileng
lochloch ngana nga ich, te amneia
melmelenga nenge pomam pule.
10 Pe NeHalang nenge poi ke urana
toto atat nge ita, iua imo nga ume
nenge Kristus poia ke atu luluch nge i
nga nena lemenge palaungana nenge
tu ke koko. Pe imo lape a takisia
melmelenga nga etue choro ngana
mana, ke het pe NeHalang isipona
lape almas heke mule imo pe hekerk-
ereng ia letemo manmanna ngana
pe poia imo ke ames ke kerkereng
pe poia imo ke atu ke kerkereng nge
Kristus.
11 I toro mana kikina ngana tu ke
koko. Manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

12 ✡Iau e naue ke tira Sailas nanas
tau tote Non Soke. Pe i halaua iau ke
hasia lek helenga chonna nei, nenge
e hele pe e hekerkereng ia imo nge
NeHalang nge i non nge poi ke urana
toto at nge ita. Ke pomalam ames ke
kerkereng nga nei.
13 ✡NeHalang hesilei hote nena
hana mur nge Papilon (Rom) pule
ke tetu teu nga NeHalang nena mata
ke mange imo. Pe iri te hekule
reria apalanga lange imo pule. Pe
Makus nenge poi ke manga tuk ia
toto hekule nena apalanga lange imo
pule.
14 A sisa perimo luluch nge pekng-
amo mur pe a poia nga NeHalang
ene. E hetalaulau amo ke imo
lochloch ngana nenge a nanasia
Kristus atu ke nek. Ngana laka lom.

✡ **5:9:** Epe 6:11-13; Iei 4:7 ✡ **5:12:** Ume 12:2, 25; 13:13; 15:22, 37-40 ✡ **5:13:** Ume 12:2; 2Ti 4:11

2 Petrus
Alalaha Nai Ngana Nenge Petrus Hasia

1 Iau Simon Petrus koi ehas ia alalaha nei. Iau Iesus Kristus nena hekulkulonga nenge e umume nge i. Pe ehas ia alalaha nei ke lange imo nenge NeHalang pe ara Hemasinga Iesus Kristus te heurana ia imo pe te hepengpeng tote imo ke letemo manmanna ngana urana toto ke pomange imem.

2 E hatalaulau amo ke a etei tote NeHalang pe ara Non Soke Iesus pe nga kue nei NeHalang letena urana ngana pe nena nekinga lape puo ke elela toto nge imo.

Iunga Nenge Tatu Ke Pomanga NeHalang Iu Ngana Ia Ita

3 Nga Iesus nena kerkerenga palaungana, NeHalang tunge ure lochloch ngana nenge mutera taua ke halaua ita ke tatu ke pomanga NeHalang nena hana mur ita. Pe ta mene ure nemur iange ta eteia NeHalang pe NeHalang iua ita ke la tatu luluch nge i nga nena iechinga palaungana nga nena lemenge.

4 Pe nga nena iechinga pe lemenge nem, NeHalang hele ke teke tunge tunginga urana ngana mur nge papalauna toto at nge ita. Pe tunginga nemur poia ita ke nakura nge ta ua hot nga poinga poreke ngana mur nga ich pe tatu ke ta pengpeng toto ke pomange NeHalang.

5 Ke pomalam aume ke kerkereng ke letemo manmanna ngana lohot ke urana toto ol. Pe a poia nga kue nei: A talue poinga urana ngana ke la luluch langa letemo manmanna ngana, pe letemo matana ngana la luluch nga lemo poinga urana ngana.

6 ✡Pe poinga nenge a nauele singimo lemene ngana mur, a talue ke la luluch nga letemo matana ngana, pe poinga nenge ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga, la luluch nga poinga nenge a nauele singimo lemene ngana mur. Pe poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, a talue ke la luluch nga poinga nenge ames ke kerkereng ke a takisia melmelenga.

7 Pe poinga nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena hana mur, a talue ke la luluch nga poinga nenge a nanas mene NeHalang lemene ngana, pe poinga nenge mutemo taua hehei pe hana, la luluch nga poinga nenge apoi ke nek lala nge NeHalang nena hana mur.

8 Nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo pe tepuo ke kerkereng, lape a etei ngamo nga ara Non Soke Iesus Kristus het sio ero.

9 Pe nenge teke poinga nemur tetu teu nge imo ero, apoi ke pomalaka nge mele nenge matana hit pe es mene ure nenge rochroi mana pe letena metene NeHalang nge helemlem ia i nga nena poinga poreke ngana mur nenge nike ana ero ol.

10 Ke pomalam titik mur pe liliuk mur, aume ke kerkereng toto ol ke NeHalang nena iunga pe hesilei hot ngana ia imo nem lohot ke manmanna. Iange nenge teke apoi ke pomai lape letemo manmanna ngana losio ero toto.

11 Pe lape te hero ele imo pe te mene imo ke ateu langa naualanga pe nekinga ana kileng nenge tu ke koko, nenge ara Hemasinga pe ara Non Soke Iesus Kristus nauele.

Helenga Hetatalonga

12 Ure nemur te hetore lange imo ke a eteia iri pe a rahite helenga manmanna ngana ke kerkereng nga letemo ke ulolo pe iau e helete metene mulmule imo.

13 Iau e teke urana nge e helete metentene imo nga etue nenge etu ke e maulul kura,

14 ✡iange e eteia ke lape e i hot nga singik nenge ich nei ana ke pomanga ara Non Soke Iesus Kristus hemallaha hot ngana ia at nge iau.

✡ **1:6:** Kal 5:22-23 ✡ **1:14:** Ioa 21:18-19; 2Ko 5:1

15 Ke pomalam eume ke kerkereng
toto ke e teke letemo metene ure ne-
mur ke kokoes nga etue nenge e mete
ke ela lo.
16 ✡Imem mo nenene ara Non Soke
Iesus Kristus at ngana pe nena kerk-
erenga lala nge imo pe nananga nem
mele olou heke mene ero. Iange
imem monau tote nga matamem nge
lohot ke i non palaungana nga NeHa-
lang nena lemenge.
17 ✡Temere NeHalang hemalmalia i
nga nena lemenge pe tal heke tote ke
i non palaungana. Pe nga etue nem,
NeHalang nenge tualeme toto, nena
helenga lohot ke teke, “Tuk toto koi
nei, nenge mutek tau tote pe e iech
toto nge I!”
18 Ke imem sipomem mo longe he-
lenga nei nge sio at nga tapa, nga etue
nenge motu luluch nge i nga hengene
nenge NeHalang.
19 Nenge nei poia imem ke mo eteia
ke helenga nenge hetatalonga mur
te haliu hotote manmanna. Ke imo,
urana nge a longe pe a nanasia ke
nek ke pomanga a nanas tau ng-
amo ia lemenge nenge tualeme nga
kileng au ngana. Pe a nanas mene
ke la Kileng rir hatalia imo pe Itoch
uachuach ana lohaka ke mes nga
letemo.
20 Pe e teke a eteia nei ke nek: He-
lenga hetatalonga mur nenga NeHa-
lang nena alalaha, mele pele nakuna
ero toto nge hele urume luria nga i
sipona letena matana ngana.
21 ✡Iange helenga hetatalonga
lohot nga hetatalonga mur leteria
matana ngana mana ero. Iri te
haliu hotote NeHalang nena helenga
nenge Opepengpeng tunge lala nge
iri.

2

Hetatalonga Pallaklaka Ngana Mur

1 ✡Nge nike hetatalonga pallaklaka
ngana mur te lohot ke tetu luluch nge
hehei pe hana nge Israel, pe heueu
nei hetoronga pallaklaka ngana mur
lape te lohot ke tetu luluch nge imo.
Pe lape te hetoro koukoua hehei pe
hana ke leteria manmanna nge Kris-
tus ero ol. Hetoronga pallaklaka
ngana nemur, Kristus mete ke ol
mule iri nga poinga poreke ngana
kikina ngana, pe iri lemeria ero ia I.
Ke iri siporia lape te heporeke mule
iri ke ueiuei toto nga reria poinga
nem.
2 Hana halang lape te nanasia het-
oronga pallaklaka ngana nemur re-
ria poinga poreke ngana mur. Ke
nem mana lape poia iri nenge leteria
manmanna ero ke te hele poreke kue
manmanna ngana.
3 Iange hetoronga pallaklaka
ngana nemur, muteria ke te teke
reria umtutuna halang pe lape te
tuachong hot laka nge imo, nga reria
nananga pa nenge te olou heke mene
pe te heleia ke haria urana mana ia.
Pe NeHalang amnei teu lange iri nge
nike ke ulolo pe tatalo ala mana ke
teke heporeke iri ol.
4 ✡Iange nge nike nga etue nenge
angkelo mur te poia poinga poreke
ngana, NeHalang renge iri ero. Te
kale iri pe tesau sue iri ke tela nga
oan nga kileng au ngana pe tema ke
te kulele etue nenge NeHalang lape
amnei teu lange iri nga reria poinga
mur.
5 ✡Pe pule nga etue nenge Noa,
hehei pe hana nga ich te longo ole
taua NeHalang pe NeHalang renge iri
ero pe poia ech ke hot ke taua kileng.
Pe I halaua Noa pe iri hel pule nge iri
rahtele nai ke te maulul. Noa i non
nenge haliu hotote poinga nenge tatu
ke pengpeng nga NeHalang matana.
6 ✡Pe pule NeHalang heporeke
tuele tana nenge Sotom pe Komora
nga nenge hengau lulue nga oan ke
het sio toto. NeHalang poia ke pomau
ke teke heneue hehei pe hana nenge
te longo ole tautaua i.
7 ✡Pe I halaua Lot ke tu ke maulul
iange Lot nanasia poinga nge peng-

✡ **1:16:** Mat 17:1-5 ✡ **1:17:** Mat 17:5 ✡ **1:21:** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11-12 ✡ **2:1:** Mat 24:11; Iut 4 ✡ **2:4:** Iut 6 ✡ **2:5:** Gen 6–8; 2Pi 3:6 ✡ **2:6:** Gen 19:24; Iut 7 ✡ **2:7:** Gen 19:1-16

peng. Pe Lot letena meena toto nga salaunga ana poinga poreke ngana nenge hana nenge te longo ole taua NeHalang te popoia.

8 (Lot i non nge urana pe letena meena toto iange kokoes tu luluch nge hehei pe hana nenge te longo ole tautaua NeHalang pe longlonge reria helenga poreke ngana pe esesia iri nge te popoia poinga poreke ngana.)

9 Ke nenge nem manmanna, Non Soke eteia kue nenge mene hote nena hana nemur nenge te longo tautaua i pe eteia kue nenge tunge tuangachol lange hehei pe hana porekreke ngana mur ke la het nga etue nenge NeHalang amnei teu lange hehei pe hana nga reria poinga mur.

10 ✡Ke tuangachol nem lape lohot laka nge iri nenge te popoia poinga poreke ngana nenge singiria lemene tautaua pe te ngailelele NeHalang nena helenga.

Hetoronga pallaklaka ngana nemur palpalria kerkereng, pe te longo ole toto, pe te matau ala aria ero nga nenge te hele porekreke ope papalauna mur nenge tetu nga tapa.

11 ✡Pe angkelo mur te kerkereng toto pe reria kerkerenga palaungana toto nge iri, pe angkelo nemur te matau ala aria nge te hele poreke iri nga NeHalang matana.

12 ✡Hana nemur te hele poreke ure nenge te eteia ero iange tepoi ke pomalaka nga huros inolo ngana mur nenge hana te hunune iri. Ke nga reria poinga nem, lape te hune iri ke pomanga huros inolo ngana nemur.

13 Hana nemur te poia hehei pe hana halang ke te amneia melmelenga pe iri lape te mene tuangachol ke te amneia melmelenga nem pule. Iri te teke te heiech menmene singiria lemene ngana mur, ke te teke urana nge te poi menmene ngaunga matana, pe te inin ech kerkereng ngana nga sinanga. Pe iri te muna ulu toto pe te channanga ala manmana pe lape te poia imo ke a meia imo nga etue nenge te ngau luluch nge imo.

14 Mataria tu manmana nge hehei iange leteria tu mana nga nenge te teke te naue poinga poreke ngana ke kokoes mana. Pe tepoi taole hehei pe hana nenge leteria manmanna ngana mera ero ke teteu tah nga poinga poreke ngana, pe te etei tote poinga nenge te memeleia mele hel reria urelu. Ke pomalam NeHalang lape tung tote aria melmelenga!

15 ✡Ke hetoronga pallaklaka ngana nemur te lekleke ulu iange te hile kue nge pengpeng ke ulolo. Iri te nanas taua laka ne Peor tuna Palam nena poinga, nenge menmene umtutuna nga nena poinga poreke ngana.

16 ✡Pe tongki nenge hele erochro, heleia hetatalonga nem ke pomanga ita non ke hepengia i nga nena poinga poreke ngana.

Hetoronga Pallaklaka Ngana Mur Aria Melmelenga

17 ✡Ke hana nemur tepoi ke pomalaka nga ech matana nenge pach hot ero ol, pe tepoi ke pomalaka nga ulu nenge kileng eingana takis rere menmene. Pe NeHalang tatalo ele kileng au ngana nenge au toto ke reria ia nenge lape tela ke tetu ia.

18 Iri te palut laka rara ia reria helenga nemur nenge luria ero toto pe tepoi taole hehei pe hana hel ke teteu nga salaunga ana poinga. (Ngana laka iri nenge leteria manmanna ngana nge Kristus heueu ngana kura pe te talun heueu mana ke te hile hote helenga pallaklaka ngana mur.)

19 Pe hetoronga pallaklaka ngana nemur te hele lange hehei pe hana ke te teke, “Ute pele nge hechau ele imo ero ol, ai nga lememo ngamo.” Te hele ke pomau pe iri siporia tepoi menmene poinga poreke ngana ke mau kolou. Iange mele nenge poipoi poinga poreke ngana, poinga nem hechau ele mene ke poi menmene lo la.

✡ **2:10:** Iut 7-8, 16 ✡ **2:11:** Iut 9 ✡ **2:12:** Iut 10 ✡ **2:15:** Num 22:7; Iut 11; Hem 2:14 ✡ **2:16:** Num 22:28-35 ✡ **2:17:** Iut 12-13 ✡ **2:20:** Mat 12:45

20 ✡Nga tele ngana hehei pe hana
lochloch te poia poinga poreke ngana
pe poinga poreke ngana nem hep-
oreke iri. Pe te hile hote poinga
poreke ngana mur nga ich nei iange
te eteia ara Hemasinga pe ara Non
Soke Iesus Kristus. Pe nenge teke
tepoi mule poinga poreke ngana pe
poinga nem hechau ele mule iri, lape
poinga poreke ngana nem heporeke
tote iri ol.
21 ✡Iri toinge te eteia kue nenga
poinga nge pengpeng ero nike. Nem
urana nga nenge te eteia ke ulo
pe tehul rumeria mule ia NeHalang
nena helenga tapuna ngana nenge te
hesue lange iri.
22 ✡Pe ure nenge lohot nge iri nem,
henonou hote helenga manmanna
ngana nai nga alalaha nenga Arenga
Nge Urana (Provep) nenge hele ke
teke, "Kaone la mule ke ram heke
mutmuta ngana" pe "Kie nenge te
lomo sue singina lo, la mule ke mateu
nga saka."

3

Non Soke Lape At Mule

1 Titik mur pe liliuk mur, nenge nei
lek alalaha nai ngana ol koi nenge
ehas ia lange imo. Ehas ke iri nai
ke e teke epoi heke letemo ke tuanin
ke nek pe letemo metene mule ure
nemur.
2 ✡Letemo metene NeHalang nena
hetatalonga mur reria helenga
nenge te hele ia nge nike. Pe pule
letemo metene ara Non Soke pe
ara Hemasinga nena helenga nenge
hekulkulonga mur te hele ia lange
imo.
3 ✡Ure nenge palaungana toto
ngana koi nei: Nga etue nemur
nenge lala nga etue hetala ngana,
hana nenge te nanas tau menmene
singiria lemene ngana poreke ngana
mur lape te lohot. Pe lape te melmel
lilia imo
4 ✡pe te hele ke te teke, "Amo Soke
hele ke teke at mule nga ich nei. Ke i
kalou? Imem lemem tete mur kou te
mete tatah lo, pe ute i lohot ero mana
kura mai. Ure lochloch ngana tetu
ke nakuria elle mana nga NeHalang
alahot ngana ia tapa pe ich nike!"
5 ✡Pe ero. Iri te hele ke pomam
iange lemeria ero ia ure nemur
nenge lohot ke manmanna nge nike:
Ngana laka nenge NeHalang ala hote
tapa pe ich. Ke NeHalang hele mana
pe ich lohot nga ech ke are nga ech
tunangana.
6 ✡Pe nga NeHalang nena helenga,
ech nem kon haka ke taua kileng pe
heporeke tote ich nenga tele ngana
ana.
7 Pe tapa pe ich nenge tetu heueu
nei, NeHalang nena helenga nem
rahit ele iri ke te kulele etue nenge
amnei teu langa hehei pe hana re-
ria poinga mur pe heporeke iri nga
nenge hengau lulue iri nga oan. Nga
etue nem hehei pe hana nenge te
longo olole lape tehet.
8 ✡Pe titik mur pe liliuk mur, letemo
lilil ele ure elle nei ero: Nga Non Soke
letena tuanin ngana, etue elle poma-
laka nga hesinga iri ana non kina
lime iri analoch (1,000). Pe hesinga
iri ana non kina lime iri analoch,
(1,000) pomalaka nga etue elle.
9 ✡Ure nenge Non Soke teke poia ke
lohot ke nanasia nena tomunga hel
ana helenga, i lape poi hulul ia ero.
Pe mele hel lape leteria tuanin ke te
teke Non Soke poi hulul mana pai. Pe
i kulelele imo kura la, iange letena
toto ia imo pe lemene ero nge mele
mete pe erue ke lasus mana. I lemene
toto ke teke hehei pe hana lochloch
te hulia iri nga reria poinga poreke
ngana mur pe tela mule nge i.
10 ✡Pe etue nenge Non Soke at mule
ia, lape at ke pomalaka nga non
nenge kemkeme pe mele pele eteia
ero. Nga etue nem tapa sana lape
hau hot ke palaungana toto pe erue

✡ **2:21:** Luk 12:47-48 ✡ **2:22:** Pro 26:11 ✡ **3:2:** Iut 17 ✡ **3:3:** 1Ti 4:1; Iut 18 ✡ **3:4:** Mat 24:48 ✡ **3:5:** Gen 1:6-9 ✡ **3:6:** Gen 7:11; 2Pi 2:5 ✡ **3:8:** Psa 90:4 ✡ **3:9:** Hab 2:3; 1Ti 2:4 ✡ **3:10:** Mat 24:29, 35; Luk 12:39; 1Te 5:2

sio mana ke la. Pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga lut, oan lape
ngaulele iri pe ich pe ure lochloch
ngana nenge tetu nga ich, oan lape
ngaulele iri pule.

11 Ke ure lochloch ngana lape te
poreke pe tehet ke pomai pe imo
hehei pe hana nemam, a teke imo
utar? Urana nge a hepeng ia lemo
inga mur pe a nanas mene NeHalang.
12 Apoi ke pomam pe a kulkul elele
NeHalang ana etue, pe a heueiuei
mene etue nem ke at ke ueiuei.
Etue nem lape at pe oan ngaulele
tapa sana pe milang ngana poia ure
lochloch ngana nenge tetu nga lut
ke te lele ke pomanga ech pe te
chacharuch ke tehet.
13 ✡Pe ita ta rahite NeHalang nena
tomunga hel ana helenga. Ke poma-
lam ta kulkulele mene tapa pe ich
heueu ngana, nenge NeHalang nena
hana nemur nenge te pengpeng reria
kileng ia.

14 Ke titik mur pe liliuk mur, nga
etue nenge a kulkul elele ure nei,
aume ke kerkereng ke Non Soke hot-
taua lemo poinga poreke ngana e
ero, pe heleia imo nga poinga poreke
ngana e ero pule. Atu ke nek pe
letemo elle luluch nge I.
15 ✡Letemo metene ke nek, Non
Soke kulala kura iange lemene
ke teke hehei pe hana te hulia
reria poinga mur pe mene mule
iri lochloch. Nga alalaha nenge
NeHalang tunge lete matana urana
ngana lange tira Paulus ke hasia
lange imo, hele ke pomalam pule.
16 Ke Paulus hasia nena alalaha
mur pe heleleia koi ure nemur. Pe
ute hel nga Paulus nena alalaha ne-
mur, anali nge ta eteia luria mur. Ke
pomalam hana nenge te mene henge-
toro nga NeHalang nena helenga ero,
pe leteria manmanna ngana la peng-
peng ero, te hele chach hote helenga
nemur luria ke mallaha hot ero. Pe
te poia ke pomalam nga NeHalang
nena alalaha hel pule. Pe iri siporia
te heporeke tote iri nga reria poinga
nem.
17 ✡Pe imo titik mur pe liliuk mur,
a eteia ure nemur ke ulolo. Pomalam
anau ala amo ke nek, ma lape a losio
nga letemo manmanna ngana nenge
ames ia heueu nei. Pe a nanasia
hana nenge te longo ole tautaua Ne-
Halang reria hengetoro pallaklaka
ngana mur ero.
18 Ita ara Hemasinga laka ara
Non Soke Iesus Kristus pe apuo
ke kerkereng ke kokoes, nga nena
poinga urana toto ngana pe nga
letemo matana ngana nge I. Lape
hehei pe hana te heto hekeke ene
nenge palaungana toto heueu pe
koko! Manmanna.

✡ **3:13:** Isa 65:17; 66:22; Hem 21:1, 27 ✡ **3:15:** Rom 2:4 ✡ **3:17:** Mak 13:33; 1Ko 10:12

1 Ioanes
Alalaha Elle Ngana Nenge Ioanes Hasia

Helenga Nenga Maulinga

1 ✡Helenga nenge tunge maulinga, tuke maulul tala nike nga talun ngana toto. Ke imem mo helele ia laka I nenge I helenga nem. Imem mo longe pe mo esia I nga matamem. Pe mo esia I ke manmanna pe mora haka nga singina pule.

2 ✡Pe Helenga nenga maulinga nei, lohot nga mallaha ke mo esia ke ngana koi nenge mo heleia lala nge imo nei. Pe maulinga ke koko nei tu luluch nge Temene pe lohot ke mallaha nge ita.

3 Imem mo hele lange imo nge I nenge mo esia pe mo longe ke imo pule pekngamo imem, iange imem pekngamem Temere pe Tuna Iesus Kristus.

4 ✡Imem mohas sue ure nemur pe lape ta iech toto ia.

NeHalang I Lemenge Ke Ita Pule Tai Nga Lemenge

5 ✡Imem mo longe helenga manmanna ngana e nge Kristus heleia pe heueu mo haliu hote lange imo. Ana helenga koi nei: NeHalang I lemenge nenge tualeme manmana pe kileng au hite I ero toto.

6 ✡Pe nenge ta teke pekngara NeHalang pe nga tatu ngara taii nga chantom kura, nem ta channanga mana pe ta nanas ia Helenga Manmanna Toto Ngana ero.

7 NeHalang tunga lemenge ke pomalam ita pule tai nga lemenge. Ke nga poinga nei lape ita lochloch ita elle mana. Pe Tuna eina lape helemlem ia ita nga poinga poreke ngana mur lochloch.

8 ✡Pe nenge ta hele ke ta teke poinga poreke ngana e tu teu nge ita ero, nem ta channanga mule ita pe poinga manmanna ngana tu teu nge ita ero.

9 Pe nenge teke ta hele hote rera poinga poreke ngana mur, NeHalang lape saua rera poinga poreke ngana mur ke te lasus toto iange I non nge pengpeng toto. Saua rera poinga poreke ngana mur pe helemlemia ita nga ure poreke ngana mur.

10 Pe nenge ta hele ke ta teke ta poia poinga poreke ngana e ero, nem ta teke NeHalang i non nenge pallaka hali. Pe lape nena helenga mur tetu teu nge ita ero.

2

Ara Halaunga Laka Kristus

1 ✡Tutuk mur, ehas ia alalaha nei lange imo ke a poia poinga poreke ngana e ero. Pe nenge teke ta poia poinga poreke ngana mur, ara halaunga ana none lape hele ala ara nge Temene. Ngana laka Non nge Pengpeng toto nenge ene Iesus Kristus.

2 ✡Iange mete ke I sipona I tunginga nenge helemlem mule ita pe hulua lochloch ngana nga ich nga rera poinga poreke ngana mur.

Iri Nenge Te Etei Tote NeHalang Te Nanasia Nena Poinga

3 Nenge teke ta longo taua NeHalang nena hotonga mur, nem henonou hote ke mallaha nge ta eteia I ke ulolo.

4 Pe nenge teke mele hele ke teke eteia NeHalang pe nanasia nena hotonga mur ero, mele nem channanga ke het lo iange poinga manmanna ngana tu teu nge i ero.

5 ✡Pe mele nenge longo taua NeHalang nena helenga mur, mutena tau tote NeHalang. Nga kue nei ta eteia ke NeHalang nena non mur toto ita:

6 Nenge teke mele hele ke teke NeHalang nena non i toto iok, nanas tau tote poinga nenge Kristus.

Hotonga Heueu Ngana

✡ **1:1:** Ioa 1:1 ✡ **1:2:** Ioa 1:14 ✡ **1:4:** Ioa 16:24 ✡ **1:5:** 1Ti 6:16; Iei 1:17 ✡ **1:6:** 1Io 2:4 ✡ **1:8:** Psa 32:5; Pro 28:13 ✡ **2:1:** Hip 7:25-26 ✡ **2:2:** Ioa 1:29; Kol 1:20; 1Io 4:10 ✡ **2:5:** Ioa 14:21, 23 ✡ **2:7:** Ioa 13:34; 2Io 5-6

7 ✡Pekngak mur, ehas ia hotonga
heueu ngana e lange imo ero koi.
Helenga nei, i helenga nike ngana ia
nenge a longlonge nge nike ke ulolo.
8 ✡Pe heueu nei hotonga nei
nakuna heueu ngana kura. Iange
helenga nei nganangana, ta naue nge
lohot ke manmanna nge Iesus pe nge
imo pule. Iange kileng au ngana het
sisio pe lemenge toto ngana at lo.
9 ✡Mele nenge hele ke teke tuteu
nga lemenge lo pe mutena taua tina
ero, mele nem tu teu nga kileng au
ngana kura.
10 ✡Mele nenge mutena taua tina,
tu teu nga lemenge pe lape losio mule
nga poinga poreke ngana hel ero ol.
11 ✡Pe mele nenge mutena taua tina
ero tu teu nga kileng au ngana pe i
rara manmana nga kileng au ngana
kura. Pe eteia langa ngana ero iange
kolkol nga au.
12 Tutuk mur, imo nenge kinkino
ehas lala nge imo
iange nga Kristus ene, NeHalang
saua lemo
poinga poreke ngana mur
ke te lasus toto ke ulolo.
13 Pe ehas lange imo tetemeria mur
pule
iange imo a eteia I nenge tu tala
nge nike
nga ure lochloch te talun
ngaria.
Pe ehas lange imo lolomele mur pule
iange a hekou sue non poreke
ngana ke ulolo.
Ehas lange imo kinkino ngana
iange a eteia Temere ke ulolo.
14 Ehas lange tetemeria mur imo
iange a eteia I nenge tu tala nike
nga ure lochloch te talun
ngaria.
Ehas lange imo lolomele mur
iange a kerkereng pe NeHalang
nena helenga tu teu toto nge
imo
pe a hekou sue non poreke ngana
ke ulolo.
15 ✡Ich nei pe ure mur nenga ich
nei, mutemo taua ero. Mele nenge
letena tu hit mene ich nei mutena
taua Temere ero.
16 ✡Poinga lochloch ngana nenga
ich nei ngana laka: singira lemene
ngana nga poinga poreke ngana mur
nga ich, pe nenge lemene taua ure
lochloch nenge taesia nga matara. Pe
nenge ta heto heke totote ita nga rera
ure mur nga ich nei. Poinga nemur te
lohot mana nga ich nei pe elle nge iri
at nge Temere ero toto.
17 ✡Ich nei pe ana poinga poreke
ngana mur lape tehet. Pe mele nenge
nanasia NeHalang lemene ngana
lape tuke kokoes mana.

A Nauala Amo Nge Kristus Nena Ngarang Mur

18 ✡Tutuk mur, ta tutu nga etue het-
ala ngana mur lokoi. Pe lape a longe
Kristus nena ngarang nge lape at. Pe
heueu nei, iri halang teat ke ulolo.
Ke pomalam a eteia ke etue hetala
ngana mur koloi.
19 ✡Pe Kristus nena ngarang nemur
ita pekngara mur ia iri mukam iange
tetu luluch nge ita. Pe iri tetu teu toto
nge ita ero iange te ua hot tala ara
nike. Toinge tetu teu toto nge ita ke
manmanna lape tetu luluch nge ita
kura. Pe iri te ua hot ara lo ke nga
poinga nem ta eteia nge iri lochloch
tetu teu toto nge ita ero.
20 ✡Pe imo a mene Tuangaola nga
Opepengpeng pe a eteia helenga
manmanna ngana ke ulolo.
21 Pomere? A teke ehas lange
imo iange a eteia helenga manmanna
ngana ero? Pa nem ero! Imo a eteia
ke ulolo ke ngana koi nenge ehas
lange imo. Iange helenga manmanna
ngana nem pallaklaka ia ute e ero
toto.
22 ✡Pe itei toto nenge pallaka hali?
Mele nenge pallaka hali laka nenge
hele ke teke Iesus I Kristus ero. Ke
mele nem i Kristus nena ngarang ia

✡ **2:8:** Ioa 1:9; Rom 13:12 ✡ **2:9:** 1Io 4:20 ✡ **2:10:** Rom 14:13 ✡ **2:11:** Ioa 12:35 ✡ **2:15:** Rom 8:7 ✡ **2:16:** Rom 13:14 ✡ **2:17:** Mat 7:21 ✡ **2:18:** Mat 24:5, 24; 2Io 7 ✡ **2:19:** Ume 20:30 ✡ **2:20:** 1Ko 2:15; 2Ko 1:21; 2Io 2 ✡ **2:22:** 1Io 4:3; 2Io 7

iange hul rumena ia NeHalang iri nai
Tuna.
23 ✡Iange mele nenge hul rumena
ia NeHalang Tuna, hul rumena ia
NeHalang pule. Pe mele nenge hele
ke teke letena manmanna nge NeHa-
lang Tuna nge I Kristus, mele nem tu
teu toto nge NeHalang pule.
24 Hengetoro nemur nenge a longo
tele pe letemo manmanna nge Iesus,
a rahite ke kerkereng. Nenge teke
apoi ke pomam ke kokoes lape atu teu
toto nge NeHalang pe Tuna ke kokoes
pule.
25 Pe lape tunge maulinga ke koko
at nge ita ke pomanga helenga kerk-
ereng ngana nenge Tuna heleia ke
ulolo.
26 Pe ehas ia alalaha nei lange imo
iange e teke e helete metene imo nge
iri nemur nenge te teke te hekoukou
ele imo ke a nanasia poinga poreke
ngana.
27 ✡Pe Tuangaola nenga Opepeng-
peng nenge Iesus tunge lange imo, i
amo hetoronga ia pe ngana la tu teu
nge imo ke ulolo. Pe a mene henge-
toro nge mele ero ol, iange I hetore
imo nga ure lochloch. Pe ure nemur
nenge hetoro imo ia, manmanna pe
pallaklaka ia ero. Pe a rahite nena
hengetoro mur ke kerkereng, poma-
lam lape atu luluch nge Kristus ke
koko.
28 Oe tutuk mur, a talue letemo
ke ma ke elle luluch nge Kristus ke
kokoes. Pomalam lape tames nga
matana nga etue nenge at muleia pe
sara loiloi ero pe ta meia ita ero.
29 ✡Imo a eteia ke Kristus I non
nge pengpeng. Pe mele hel nenge te
popoia poinga nge pengpeng NeHa-
lang tutuna mur ia iri.

3

NeHalang Tutuna Mur Ita

1 ✡A naue lo! Temere mutena tau
tote ita, pomalam heto tutuna mur ia
ita. Pe manmanna toto ke NeHalang
tutuna mur ita! Pe hehei pe hana
nga ich nei te eteia NeHalang ero,
pomalam te eteia ita ero pule.
2 ✡Pekngak mur, heueu nei NeHa-
lang tutuna mur ita ke ulolo. Pe tatu
ngara nge he, mallaha hot ke nek nge
ita ero kura. Pe ita ta eteia ke nga
etue nenge Iesus at mule, lape tapoi
ke pomange I. Iange nga etue nem
lape tanau tote I nga matara.
3 Pe imo nenge letemo manmanna
nge Kristus pe a kulala tote I, a helem-
lem tote imo ke pomange I nge lem-
lem toto.
4 Iri lochloch nenge te popoi poinga
poreke ngana te nanasia NeHalang
nena hotonga ero. Iange poinga
poreke ngana hira ele tote NeHalang
pe nena hotonga mur.
5 ✡Imo a eteia ke Kristus at ngana
nem, at ke saua rera poinga poreke
ngana mur ke te lasus toto. Iange
poinga poreke ngana e tu teu nge I
ero toto.
6 Pe mele nenge tu teu toto nge I ke
kokoes lape tu teu mule nga poinga
poreke ngana e ero ol. Pe mele
nenge popoi poinga poreke ngana
ke kokoes, naue Kristus ero kura pe
eteia I ero pule.
7 Tutuk mur, a longo taua mele
nenge teke poi taole imo langa
poinga poreke ngana ero. Mele
nenge poia poinga nge pengpeng,
mele nem i non nge pengpeng.
Pomalam mana nge Kristus nge I non
nge pengpeng.
8 ✡Pe mele nenge popoi poinga
poreke ngana, non poreke ngana
nena non ia. Iange non poreke
ngana popoi poinga poreke ngana
nga kileng nei talun ngana nike. Pe
NeHalang Tuna at ngana nem, at ke
heparai sue non poreke ngana nena
ume mur.
9 ✡Pe iri nenge NeHalang tutuna
mur ia iri, te poia poinga poreke
ngana ero iange te nanas tau tote tetu
ngaria heueu ngana nenge NeHalang
tunge lange iri. Pe te poia poinga

✡ **2:23:** Ioa 5:23; 1Io 4:15; 5:1 ✡ **2:27:** Ioa 16:13 ✡ **2:29:** 1Io 3:10 ✡ **3:1:** Ioa 1:12-13; 16:3 ✡ **3:2:** 2Ko 3:18 ✡ **3:5:** Ioa 1:29; 1Pi 2:22-24; 1Io 2:2 ✡ **3:8:** Ioa 8:44 ✡ **3:9:** 1Io 5:18

poreke ngana e ero ol iange NeHalang tutuna mur iri ke ulolo.
10 Nga kue nei ta etei mellehe itei hel toto nenge NeHalang tutuna mur ia iri, pe pule ta etei mellehe itei hel toto nenge non poreke ngana tutuna mur ia iri. Iange iri nenge te poia poinga e nge pengpeng ero pe muteria taua titiria mur ero, iri nem NeHalang tutuna mur ia iri ero.

Mutera Taua Pekngara Mur

11 ✡Helenga nei a longlonge nge nike ke ulolo nenge hele ke teke, "Mutera taua pekngara mur."
12 ✡Pe tapoi ke mange Kaen ero. Iange Kaen, non poreke ngana nena non ia, pomalam hun mule tina. Pe pomere nenge hune tina? Hune tina iange tina i non nge pengpeng pe i na poinga poreke.
13 ✡Titik mur, nenge teke hana nga ich nei muteria taua imo ero, ngamo lohot ero.
14 ✡Nenge teke mutera taua titira mur, ta eteia ke tai hot nga metenga ana kue pe ta mene maulinga ke ulolo. Pe mele nenge mutena taua pekngana mur ero, mele nem tutu nga metenga ana kue kura.
15 ✡Mele nenge mutena taua tina e ero, mele nem hunun hana. Pe iri nenge te hunun hana, ta eteia ke maulinga ke koko tuteu nge iri ero.
16 ✡Ita ta eteia ke mutenga luna toto mai koi: Iesus Kristus hile hote I sipona ke mete ke halaua ita. Ke pomalam ita pule ta hile hote ita sipora ke ta halaua pekngara mur.
17 ✡Nenge teke rera ure halang pe ta naue pekngara e nge nena ure ero ta halaua i. Pe nenge teke ta halaua i ero mutera taua NeHalang ero.
18 ✡Tutuk mur, mutera taua pekngara mur pe ta poia ana ume ke lohot ke manmanna ke ta halaua iri. Ta hele mene nga harra ero.

Sara Loiloi Nga NeHalang Matana Ero

19 Pomalam lape ta eteia ke ta rahit tote helenga manmanna ngana. Pe pule, nga etue nenge tames nga NeHalang matana sara loiloi ero.
20 Pe nenge teke letera nge teu helete metene ita nga poinga poreke ngana mur, lape sara loiloi ia ero nga NeHalang matana. Iange I palaungana toto nga sara loiloi ngara nem pe I eteia ure lochloch.
21 ✡Pekngak mur, nenge teke letera nge teu poia ita ke sara loiloi ero, tames nga NeHalang matana pe ta matau ero.
22 Pe ure lochloch ngana nenge ta hetalaulau pe ta onteia nge I, lape tunge atat nge ita iange ta longo taua nena hotonga mur pe ta poia I ke iech nga rera poinga urana ngana mur.
23 ✡Iange NeHalang nena hotonga hele ke teke: "Letera manmanna nge Tuna Iesus Kristus pe mutera taua pekngara mur."
24 ✡Iri nenge te rahite NeHalang nena hotonga mur tetu teu toto nge NeHalang pe NeHalang tu teu toto nge iri. Pe ita ta eteia ke mere toto nge NeHalang tu teu toto nge ita? Ta eteia nga Opepengpeng nenge tunge at nge ita.

4

Ope Nenge Urana Pe Ope Nenge Poreke

1 ✡Titik mur pe liliuk mur, hana nenge te pallaklaka ke iri hetatalonga, tei hot ke te ronge ich lochloch ngana ke ulolo. Pe letemo manmanna nga reria helenga ero nga nenge te teke, Opepengpeng tungtunge helenga mur lala nge iri. Pe urana nge a olleke tele ope nemur. Lape teat nge NeHalang ma ero?
2 ✡Iri nemur nenge te hele ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non, ta eteia ke NeHalang Opene tu nge iri pe teat nge NeHalang.
3 ✡Pe iri nenge ope e nge altoto tu teu nge iri, te hele urume Iesus ke

✡ **3:11:** Ioa 13:34 ✡ **3:12:** Gen 4:8 ✡ **3:13:** Ioa 5:18-19 ✡ **3:14:** Ioa 5:24 ✡ **3:15:** Hem 21:8 ✡ **3:16:** Ioa 13:1; Kal 1:4 ✡ **3:17:** Deu 15:7 ✡ **3:18:** Iei 2:15-16 ✡ **3:21:** Hip 4:16 ✡ **3:23:** Ioa 6:29; 13:34 ✡ **3:24:** 1Io 4:13 ✡ **4:1:** Mat 7:15; 1Te 5:21; 1Io 2:18; 2Io 7 ✡ **4:2:** 1Ko 12:3 ✡ **4:3:** 1Io 2:18

pomau ero. Pe ope nem Kristus nena
ngarang ia. I laka nenge a longe pin-
gana nenge te teke atat. Pe heueu nei
ngana koi at ke tunga ich ke ulolo.
4 ✡Tutuk mur, imo NeHalang tu-
tuna mur ia imo pe a hekou sue hana
nenge te channangnanga ke te teke
iri hetatalonga mur ke ulolo. Iange
NeHalang Opene nenge tu teu nge
imo nem na kerkerenga palaungana
toto nge non poreke ngana nenge tu
teu nge iri nenga ich nei.
5 ✡Ke iri nenge te pallaklaka ke iri
hetatalonga nem, te hele menmene
ure nemur nga ich iange reria nga
ich, pe hehei pe hana nga ich te longo
lala nge iri.
6 Pe imem, NeHalang tutuna mur
imem. Ke mele nenge eteia NeHa-
lang longo atat nge imem. Pe mele
nenge NeHalang tuna ia ero longo
at nge imem ero. Ke pomalam ta
etei mellehe Ope urana ngana nenge
manmanna pe ope poreke ngana
nenge pallaklaka.

NeHalang Mutena Tau Tote Ita

7 Pekngak mur, mutera taua pekn-
gara mur iange mutenga huna nge
NeHalang. Mele hel nenge muteria
tautaua pekngaria mur te eteia Ne-
Halang pe NeHalang tutuna mur ia
iri.
8 Mutenga huna nge NeHalang ke
mele nenge mutena taua pekngana
mur ero eteia NeHalang ero.
9 ✡Pe NeHalang hemallaha hote
poinga nenge mutena taua ita.
Ngana laka nenge kulosia Tuna elle
nem ke sio at nga ich ke ta mene
maulinga nge I.
10 ✡Ita mutera tau tele NeHalang
ero. Mutenga toto pomai koi: NeHa-
lang mutena tau tele ita pe kulosia
Tuna at ke mete pe helemlem mule
ita nga rera poinga poreke ngana
mur.
11 Pekngak mur, NeHalang mutena
tau tote ita ke pomai ke ulolo. Ke
pomalam urana nge ita pule mutera
taua pekngara mur.
12 ✡Mele pele esia NeHalang
nakuna ero toto. Pe nenge teke
mutera tau helel, NeHalang tu luluch
toto nge ita ke mutera taua I ke
pomange I nge mutena tautaua ita.
13 ✡Pe ta eteia ke tatu luluch nge
NeHalang pe I tu luluch nge ita, iange
tunge Opene at nge ita.
14 Temere kulosia Tuna ke mene
mule hehei pe hana nga reria poinga
poreke ngana mur. Pe imem mo
heleia iange mo naue ke ulolo.
15 Pe mele nenge haliu hot ke teke
Iesus I NeHalang Tuna, lape NeHa-
lang tu luluch nge i pe i tu luluch nge
NeHalang.
16 Pe ita letera manmanna iange ta
eteia ke NeHalang mutena tau tote
ita.

NeHalang I Mutenga ana Non.
Mele nenge mutena taua pekngana
mur tu luluch nge NeHalang pe
NeHalang tu luluch nge i.
17 Ke nga poinga nei mutera taua I
ke pomange I nge mutena tautaua ita.
Ke pomalam lape sara loiloi ero nga
etue nenge NeHalang amnei teueu
nga rera poinga mur. Iange tatu nga
ich nei pe ta poi ke mange I.
18 Nenge teke poinga nenge mutera
taua pekngara mur tu ke kerkereng
toto nge mele, poinga nem helope
hote mataunga pe mataunga nem tu
teu nge mele nem ero ol. Mataunga
luna toto ma ke mai koi: Nenge teke
mele eteia nge lape mene melme-
lenga palaungana, nenge nem lape
poia mele nem ke matau. Pe mele
nenge matau, ta eteia ke poinga
nenge mutena taua pekngana mur tu
ke kerkereng nge i ero kura.
19 NeHalang mutena tau tele ita.
Pomalam ita mutera taua pekngara
mur.
20 Nenge teke mele hele, “Iau
mutek taua NeHalang” pe mutena
taua tina ero, mele nem channanga
ke ulolo. Iange i esia tina nga
matana pe mutena taua ero. Pe

✡ **4:4:** Mat 12:29; 1Io 5:4-5 ✡ **4:5:** Ioa 8:47; 15:19 ✡ **4:9:** Ioa 3:16 ✡ **4:10:** Rom 5:8-10; 1Io 2:2
✡ **4:12:** Ioa 1:18 ✡ **4:13:** 2Ko 1:22; 1Io 3:24

kolkolia NeHalang pe lape mutena taua NeHalang ke merei?

21 ✡Hotonga nenge NeHalang tunge at nge ita ma ke mai koi; “Mutemo taua NeHalang pe mutemo taua pekngamo mur pule!”

5

Letera Manmanna Nge NeHalang Tuna

1 ✡Iri nenge leteria manmanna nge Iesus nge I Kristus, NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nemur nenge muteria taua temere, lape muteria taua tutuna mur pule.

2 Ke nenge teke mutera taua NeHalang pe ta longo taua nena hotonga mur, ta eteia ke mutera taua tutuna mur pule.

3 ✡Pe nenge teke mutera taua NeHalang, urana nge ta longo taua nena hotonga mur. Pe nena hotonga mur te meena nge ita ero.

4 Pe iri nemur nenge NeHalang tutuna mur ia iri te hekou susue poinga poreke ngana mur nga ich nei ke ulolo. Pe letera manmanna ngana, i ure nenge hekou susue poinga poreke ngana nemur.

5 Ke itei toto nenge hekou sue poinga poreke ngana nga ich nei? Ngana laka i nenge letena manmanna nge Iesus nge I NeHalang Tuna.

Helenga Mallaha Ngana Nenge Heleleia Iesus Kristus

6 ✡Iesus Kristus at nga kue nenge ech pe toho. Pe I at nga ech mana ero. At nga ure nai nem. Pe Opepengpeng hele urume Iesus Kristus ke pomai, iange Opepengpeng I sipona I helenga manmanna ngana.

7 Ke ure mol nei te hele urume tote I.

8 ✡Opepengpeng pe ech pe toho. Ure mol nei te hele ke te teke Iesus I NeHalang Tuna.

9 ✡Kokoes ta longe hana mur reria helenga pe letera manmanna ia. Pe NeHalang na helenga i ure nenge palaungana toto iange i sipona heleia. Pe I hele urume Iesus lo nge I Tuna ia toto.

10 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna, letena manmanna nga NeHalang nena helenga ke ulolo nenge hele urumrume Tuna. Pe mele nenge letena manmanna nga NeHalang na helenga nem ero, teke NeHalang I non nge pallaklaka. Iange NeHalang i sipona heleia.

11 Pe ana helenga lohot ke pomai koi: NeHalang tunge maulinga ke koko at nge ita. Pe maulinga nem at nge Tuna.

12 ✡Ke mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna mene maulinga nei ke ulolo. Pe mele nenge letena manmanna nge NeHalang Tuna ero mene maulinga nei ero toto.

Maulinga Ke Koko Tunge Iesus

13 ✡E hasia ure nemur lange imo nenge letemo manmanna nge NeHalang Tuna. Ke pomalam lape a eteia ke nek toto nge a mene maulinga ke koko ke ulolo.

14 ✡Pe nenge teke ta hetalaulau lange NeHalang letera nachnai ero. Iange ta eteia ke lape NeHalang longo at nge ita, nenge teke ta onteia I nga ure nemur nenge nanasia I lemene ngana.

15 Pe nenge teke ta eteia ke kokoes NeHalang longlonge rera onteinga mur, ta eteia ke lape ta mene ure nemur nenge ta ontei I ia.

16 ✡Nenge teke mele naue tina nge poia poinga poreke ngana nenge uruna metenga ero, hetalaulau ana lange NeHalang. Pomalam lape tunge maulinga lange tina nem. Pe iri nenge te poia poinga poreke ngana nenge uruna metenga, hetalaulaunga nei halaua iri ero toto. Ke iri nenge te poia poinga poreke

✡ **4:21:** Mak 12:29-31 ✡ **5:1:** 1Io 4:15 ✡ **5:3:** Ioa 14:15, 23-24 ✡ **5:6:** Ioa 1:29-34 ✡ **5:8:** Ioa 15:26 ✡ **5:9:** Ioa 5:32-37 ✡ **5:10:** Ioa 5:36-40 ✡ **5:12:** Ioa 3:36 ✡ **5:13:** Ioa 20:31 ✡ **5:14:** Ioa 14:13-14; 1Io 3:21-22 ✡ **5:16:** Mat 12:31

ngana nenge uruna metenga, e hele
teu laia ero.
17 Poinga poreke ngana mur
lochloch te poreke nga NeHalang
matana. Pe poinga poreke ngana hel,
hehei pe hana te mete hotia ero.
18 ✡Ita ta eteia ke iri nenge Ne-
Halang tutuna mur te popoi poinga
poreke ngana ero. Iange NeHalang
Tuna nauele iri ke nek pe non poreke
ngana heporeke iri ero.
19 Iange non poreke ngana nauele
ich nei lochloch. Pe ita ta eteia ke
NeHalang tutuna mur ita ke ulolo.
20 Pe pule ta eteia ke NeHalang
Tuna at ke tunge letera matana
ngana ke ta eteia NeHalang nge I
manmanna. Pe ita tatu teu luluch
nge NeHalang nge I manmanna
iange letera manmanna nge Tuna
Iesus Kristus. Iesus I NeHalang ke
manmanna pe I maulinga ke koko.
21 Ke tutuk mur, aheo ele tote imo
nga aetapuna mur.

✡ **5:18:** 1Io 3:9

2 Ioanes
Alalaha Nai Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Rahite NeHalang Nena Helenga Ke Kerkereng

1 Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Oe hei nem, ehas lange iong pe tututum mur nenge NeHalang henonou hote ke nena ia. Iau mutek tau tote imo ke manmanna. Pe iau toro mana ero. Iri nenge te eteia Helenga Manmanna Toto Ngana muteria taua imo pule.

2 Pe imem mutemem taua imo iange Helenga Manmanna Toto Ngana tu teu nge ita, pe lape tu luluch nge ita nga etue lochloch.

3 Nenge teke ta rahite helenga manmanna toto ngana nem ke kerkereng pe mutera taua pekngara mur, Temere NeHalang pe Tuna Iesus Kristus lape te tunge halaunga palaungana at nge ita pe leteria ia ita pe te hemaluche letera ke ma ke nek.

Mutera Taua Pekngara Mur

4 ✡Iau e iech toto iange e longe tutum mur hel, te nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana ke ulolo ke pomanga Temere hele ngana.

5 ✡Pe hei nem, heueu e teke e hele lange iong ke mutera taua pekngara mur. Helenga nenge ehas ia nei i hotonga heueu ngana ia ero. I hotonga nike ngana nenge ta longo tettele ke ulolo.

6 Pe mutera taua NeHalang ke pomai koi: Ta nanasia nena hotonga mur. Na helenga nenge ta longe nge nike hele ke teke, ta nanasia poinga nenge mutera tautaua pekngara mur.

Ta Rahite Kristus Nena Helenga Ke Kerkereng

7 ✡Hana nenge te pallaka hali iri halang tetu nga ich nei ke ulolo. Iesus Kristus lohot ke I non. Pe hana nemur te hetoro ke te teke Iesus Kristus lohot ke I non ero. Ke hana nemur nenge pomai, te pallaka hali pe Kristus nena ngarang mur ia iri.

8 Pe imo lape a mene urumo lochloch iange aume ke kerkereng toto ke ulolo. Pe ames ke kerkereng pe anau ala amo ke nek iange lape a mene urumo nem ero.

9 Iri nenge te rahite Kristus na helenga ke kerkereng ero pe te tamu tele langa helenga e, NeHalang tu luluch nge iri ero. Pe iri nenge te rahite Kristus nena helenga ke kerkereng, Temere NeHalang pe Tuna tetu luluch nge iri.

10 Nenge teke mele lange imo pe hetoro ngana altoto nga Kristus nena hengetoro mur, a apala hote i ero. Nem pe a mene teua i langa lemo pele ero.

11 Pe mele nenge apala hote i halau teu nga nena ume poreke ngana ke ulolo.

Helenga Hetala Ngana Mur.

12 Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga eina nga alalaha. E teke ela ke e lohot nge imo pe e heleia lange imo. Pomalam lape ita lochloch ta iech toto ke elle.

13 Iok, tim e pule nga iri mata nenge NeHalang henonou hote nga lamai, i pe tutuna mur te hekule reria apalanga lange iong pule.

✡ **1:4:** 3Io 3 ✡ **1:5:** 1Io 2:7 ✡ **1:7:** 1Io 4:1-3

3 Ioanes
Alalaha Mol Ngana Nenge Ioanes Hasia

Ta Halaua Hana Nenge Te Rahite NeHalang Ana Ume

1 ✡Iau nenge iau mukmuka nga mata nenge NeHalang koi ehas ia alalaha nei.

Neingak Kaius, ehas ia alalaha nei ke lange iong iange mutek tau tote iong.

2 Neingak, e hetalaulau am ke lem kilanga urana pe ure lochloch ngana nenge o popoia lape te urana pe otu ke nek ke pomanga opem nge tu ke urana mana.

3 ✡Iau e iech toto iange titira mur hel teat pe te heleia iong at nge iau. Te hele ke te teke letem manmanna nga Helenga Manmanna Toto Ngana pe o nanasia ke kokoes.

4 E longe tutuk mur imo nge a nanasia Helenga Manmanna Toto Ngana pe e iech toto ia. Ute pele nge poia iau ke e iech ke pomam ero ol.

Kaius Poia Ume Urana Ngana

5 Neingak, iong o nanas tau tote poinga nenga Helenga Manmanna Toto Ngana ke o halau totote titira mur pe mele hel pule nenge o eteia iri ero.

6 ✡Hel nge iri te heleia lem poinga nenge o neknek ia iri lange NeHalang nena hana mur. Urana nge o halaua iri nga ngaunga pe ute hel pule ke tei pe te poia NeHalang ana ume. Poinga nenge pomai NeHalang iech toto ia.

7 ✡Iri tei ke te poia Kristus ana ume pe hehei pe hana nenge leteria manmanna nge NeHalang ero, te halaua iri nga umtutuna unne ero.

8 Ke pomalam urana nge ta halaua hana nenge pomam. Nga poinga nem ta halau teu pule nga ume nenge te popoia, nenge teii ke te haliu hotote Helenga Manmanna Toto Ngana.

Ne Tiotrepes Poia Poinga Poreke Ngana

9 Pe ehas ia alalaha e ke lange NeHalang nena hana mur nga lem kileng ke ulolo. Pe ne Tiotrepes nge teke i mukmuka nge imo, longo taua iau ero nga ure mur nenge e helele ia.

10 Ke pomalam, lape ela nge imo pe e hele hote ure nemur nenge ana non popoia, nga nenge hele porekreke ita pe ngunngunngunu ia ita. Pe nga nem mana ero. Ana non lemene ero ia titira nemur nenge te haliu hotote Helenga Manmanna Toto ngana pule. Pe hele ele hehei pe hana ke te long teua titira nemur ero. Pe nenge teke te long teua iri, lape ne Tiotrepes lope hote iri pe tetu teu nga mata nenge NeHalang ero ol.

Ne Timetrius Poia Poinga Urana Ngana

11 ✡Neingak, o nanasia poinga poreke ngana nenge pomai ero. O nanas mene poinga nge urana. Iri nenge te popoia poinga nge urana NeHalang tutuna mur ia iri. Pe iri nenge te popoi poinga poreke ngana te eteia NeHalang ero toto.

12 Hehei pe hana lochloch te teke Timetrius i non nge urana. Pe na hengetoro manmanna ngana mur te hemallaha hote i pule. Oe, pe ita pule ta teke i non nge urana. Iong o eteia ke rera helenga nei manmanna.

Helenga Hetala Ngana Mur

13 ✡Iok, lek helenga halang tetu kura nge e teke e heleia lange imo. Pe lemek ero nge ehas ia nga hasinga pe hasinga eina.

14 Iange etue rochroi lo nge lape enau mule iong pe ita nai ta hele.

15 Letem ma ke nek! Pekngam mur nga lamai te hekule reria apalanga lange iong. Pe iong, o tunge lek apalanga lange pekngara mur nga lamam pule.

✡ **1:1:** Ume 19:29; Rom 16:23 ✡ **1:3:** 2Io 4 ✡ **1:6:** Tit 3:13 ✡ **1:7:** 1Ko 9:11-12 ✡ **1:11:** 1Io 3:6-10 ✡ **1:13:** 2Io 12

Iut
Alalaha Nenge Iut Hasia

Iut Apala Lange Hehei Pe Hana

1 ✡Iau Iut pe e umume nge Iesus Kristus pe tik laka Ieims.

Pe ehas ia alalaha nei lange imo hehei pe hana nenge NeHalang iua imo. Atong mur, imo, Temere NeHalang mutena tau tote imo pe Iesus Kristus nek hit tote imo.

2 E hetalaulau amo ke poinga nenge letera porekrekeia pekngara mur pe poinga nenge tatu ke nek pe poinga nenge mutera tautaua pekngara mur tetu teu ke tehon toto nge imo.

Hana Nenge Te Hepiriu Elele Helenga Urana Toto Ngana

3 Titik mur pe liliuk mur, nga tele ngana letek haka ke e teke e has lala nge imo nga ume nenge NeHalang poia lange Tuna Iesus Kristus ke mene mule ita lochloch. Pe ero. Heueu nei e amneia ke e teke ehas lange imo ke ueiuei mana ke ames ke kerkereng nga letemo manmanna ngana mur. Poinga nem NeHalang hesue lange nena hana mur ke munna elle mana nike pe lape ana hetanga ero ol.

4 ✡Iange hana nenge te longo taua NeHalang ero, teteu kome mana ke teat luluch nge ita lo. Hana nemur tehetaua NeHalang nena mutenga ana helenga nge ita pe te hulia ke langa salaunga ana poinga lo. Pe iri lemeria ero ia Iesus Kristus nenge I Aehuna pe ara Non Soke ia. NeHalang nena helenga nge nike heleleia hana nemur nge pomam ke teke NeHalang lape heparai sue iri.

NeHalang Heneue Hana Nenge Te Longo Taua I Ero

5 ✡Letemo la mule nga nei. Nge nike Non Soke mene hote Israel mur nge Ekipto pe nga hoena poia iri nenge leteria manmanna nge I ero ke te mete. Imo a eteia lo pe e teke e helete metene mule imo.

6 ✡Iok, letemo la mule nga nei pule. NeHalang tunge angkelo mur aria ume. Pe angkelo nemur te losio mule nga aria ume mur nenge NeHalang tunge lange iri; pomalam tetu nga tapa ero ol. Iange Non Soke kale iri nga ngautou tana palaungana nenge tu ke koko pe tetu nga kileng nenge au toto nge sio. Pe lape tetu ke te kulele etue palaungana nenge lape NeHalang amnei teu nga reria poinga mur.

7 ✡Iok, letemo la mule nga tuele tana palaungana nenge Sotom pe Komora pe kileng nemur nenge tetu rochroi nga tuele tana nai neu. Iri te amneia melmelenga palaungana nga oan nenge tuke koko, iange te nanasia poinga nenge angkelo nemur pe te popoia poinga poreke ngana hel pule pe te salau ngaria elela toto. Pe melmelenga nenge lohot nge iri nem teke helete metene ita ke ta nanasia poinga nenge pomam ero.

NeHalang Letena Inin Taua Iri Nenge Te Popoi Poinga Poreke Ngana

8 Pe hana nemur tenau operia ia poinga poreke ngana nemur pe te teke tepoi taole imo ke a nananasia. Iange iri te puoloko teu pulut mene singiria mur langa poinga poreke ngana nemur. Pomalam lemeria ero nge NeHalang I Non Soke pe te hele poreke nena angkelo mur nga tapa.

9 ✡Pe NeHalang nena angkelo solaki ngana nenge ene Mikael iri nai Satan te hele helia Moses koluna nge itei toto lape mene. Pe nga etue nem, angkelo Mikael hele poreke Non Poreke ngana ero. Hele mana ke teke, “Non Soke hele ke teke o reng!”

10 ✡Pe hana nemur tesau chapupu hot pulut mene reria helenga poreke ngana mur nga ure nemur nenge te eteia luria ero. Te poia poinga nei ke pomanga kaone inolo mur nenge

---

✡ **1:1:** Mat 13:55 ✡ **1:4:** Kal 2:4; 2Pi 2:1 ✡ **1:5:** Exo 12:51; Num 14:29-30 ✡ **1:6:** 2Pi 2:4 ✡ **1:7:** Gen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 ✡ **1:9:** Dan 10:13, 21; 12:1; Zec 3:2; 2Pi 2:11; Hem 12:7 ✡ **1:10:** 2Pi 2:12

leteria matana ero pe te nanas mene lemeria ngaria. Ke NeHalang lape heporeke tote iri nga reria poinga nei.

11 ✡Pe iri tenau ala aria ke nek nge NeHalang nga nei, iange te nanas tote poinga nenge Kaen! Pe leteria tumana nga umtutuna ke mange Palam. Pe te longo taua NeHalang ero ke mange Kora. Pe lape NeHalang heparai sue iri ke mange non nem.

12 ✡Pe imo, NeHalang nena hana mur pe mutemo tautaua pekngamo mur. Pe nga etue nenge a eukirau ke a ngaungau nga amo ngaunga matana, hana nemur teat ke te ngau luluch nge imo. Pe te meia iri ero pe te heporeke amo ngaunga matana nem nga reria poinga poreke ngana mur. Iange iri leteria lange mele hel ero ol, leteria tumana nge iri. Pe iri tepoi ke malaka nga muchmua nenge ma hot pe pitte sio ero pe tuttula takisia kela. Pe tepoi ke manga ae nenge rora pe hei erochro pe te mete ke henai ke manga ae nenge mete pe teris heke ulanlana mur ke mete toto sapele.

13 Pe pule tepoi ke malaka nga ruach ana mee papalauna nenge ulo hekeke namnamo mur nga peipei. Pe namnamo nemur te heilangia reria poinga poreke ngana mur. Pe pule tepoi ke pomanga itoch mur nenge te nanasia reria kue nga tapa sana ero pe tei rara pulut mana. Ke pomalam NeHalang tatalo ele reria kileng au ngana nenge munaala toto. Pe iri lape tela ke tetu nga kileng neu ke koko.

14 ✡Iok, Antam tutuna mur pe nena tete mur aria lala rahtele nai ngana nge Enok. Pe Enok hele hetatalonga ia hana porekreke ngana nemur nge nike ke teke, "Iok a naula, Non Soke pau kou atat. Pe at luluch nge nena angkelo mur nge iri hulua toto pe nakura nge tasis ele iri ero.

15 Non Soke nem lape at ke hele hot pengpengia hulua lochloch reria poinga mur. Pe hana porekreke ngana nemur nenge te longo taua NeHalang ero pe te hele porekreke I pe nenge te popoi poinga poreke ngana, lape NeHalang tung tote aria melmelenga lange iri."

16 Hana porekreke ngana nemur te tuainaunau rara ia NeHalang pe te ngunngunu rara ia mele hel. Pe iri te nanas mene lemeria ngaria mur pe te puoloko teu tote iri nga poinga poreke ngana mur. Pe te heto hekeke iri siporia pe tepoi taolole mele hel ke te nanasia iri nga reria poinga poreke ngana nemur.

Iut Tunge Helenga Kerkereng Ngana Lange NeHalang Nena Hana Mur

17 Titik mur pe liliuk mur, letemo metene helenga nenge ara Non Soke Iesus Kristus nena hekulkulonga mur te heleia lange imo lo.

18 ✡Iri te hele lange imo ke te teke, "Nga etue nei hetala ngana, hana nenge te ngailelele NeHalang lape te lohot. Pe lape tehul rumeria lange NeHalang pe te nanas mene lemeria ngaria mur."

19 Hana nemur lape te heparaia NeHalang nena hana mur ke tetu ke muria elle ero ol. Iange iri, NeHalang Opene tuteu nge iri ero. Iri te nanas mene lemeria ngaria mur mana.

20 ✡Pe atong mur imo, a halau hel pe a hekerkereng helia letemo manmanna ngana nenge NeHalang tunge lange imo. Pe a hetalaulau ke Opepengpeng halaua imo nga nena kerkerenga.

21 Pe kokoes atu pe a eteia ke NeHalang mutena taua imo pe a kulala tote ara Non Soke Iesus Kristus nge letena toto ia imo pe tunge maulinga ke koko lange imo.

22 Pe letemo ia iri nenge leteria manmanna ngana losio lo.

23 ✡Hana hel te losisio nga oan lo pomalam a achroua iri ke a mene mule iri ke ueiuei. Pe apoi ke nek

✡ **1:11:** Gen 4:7-8; Num 16:1-35; 2Pi 2:15; 1Io 3:12 ✡ **1:12:** 2Pi 2:13, 17 ✡ **1:14:** Gen 5:18, 21-24
✡ **1:18:** 2Pi 3:3 ✡ **1:20:** Kol 2:7 ✡ **1:23:** Zec 3:2; Hem 3:4

lange hel pe a nauala amo nge iri ke nek. Iange iri te puoloko teu tote iri langa poinga porekreke ngana mur ke operia muna ulu ke pomanga reria hengeron mur nge te muna ulu. Pe aheo ele tote imo nga poinga poreke ngana pe ure muna hulu ngana nemur.

Iut Hetalaulau

24 E hetalaulau ke ara Hemasinga NeHalang lape nauele imo ke a losio nga poinga poreke ngana e ero. Pe I lape mene imo kela atu nga nena kileng nenge urana toto. Pe lape a iech toto iange poinga poreke ngana e tuteu nge imo ero.

25 ✡Pe e hetalaulau ke ara Soke Iesus Kristus poia hehei pe hana ke te heto heke NeHalang nga nena helenga kerkereng ngana pe nga kikina ngana nge palaungana toto. Pe te heto heke tote i pe tetal heke tote ke i Non Soke toto nenge nauele ure lochloch, nga talun ngana toto pe heueu nei pe nga etue lochloch! Oe, Manmanna!

✡ **1:25:** Rom 16:27; 2Pi 3:18

Hemallaha Ngana
Ioanes Nau Opene Ngana

1 ✡Alalaha nei heleia ure nemur
nenge Iesus Kristus hemallaha hote
iri. NeHalang tunge lange I ke hemal-
laha hote ure nemur nenge musuna
pol mana pe te lohot. Pe hemallaha
hote lange nena hekuleileinga ana
hana mur lochloch nenge te umume
nge I. Ke pomalam Iesus kulosia nena
angkelo pe nena angkelo henonoua
lange Ioanes.
2 Pe Ioanes hele hote ure lochloch
ngana nenge nau opene ia. Ngana
laka: NeHalang nena helenga pe he-
lenga manmanna toto ngana mur
nenge Iesus Kristus hemallaha hote
iri.
3 ✡Helenga nemur nga alalaha nei
i helenga hetatalonga ia. Pe mele
nenge sisisia lape iech toto, pe mele
hel nenge te longe pe te rahit tote nga
leteria, lape te iech toto pule. Iange
ure nemur aria etue nenge te lohot ia
heroi toto lo.

Ioanes Has Lange NeHalang Na Hana Mur Nge Eisia

4-5 ✡Iau Ioanes, pe ehas lange imo
NeHalang nena hana mur nenge amo
tuluk mur iri rahtele nai nga tuele
kina nenge Eisia.

NeHalang tu nge nike toto pe tu
heueu nei pe nga hoena lape at
mule. Pe Ope kikina ngana mur
nge iri rahtele nai te mesmes nga
nena kilanga seina ngana matana. Pe
Iesus Kristus I non nenge hemallaha
hot tote helenga manmanna ngana
mur nge NeHalang. Pe I non nenge
maul haka mule tala nga metenga
pe nauele naungaala ana hana mur
lochloch nga ich. E hetalaulau amo
ke NeHalang iri ul nena Ope nemur
pe Iesus Kristus te pete imo pe te
hemaluche letemo ke atu ke nek.

I mutena tau tote ita. Pomalam
eina lele rera poinga poreke ngana
mur ke te lasus toto.
6 ✡Nga poinga nei poia ita ke ta
lohot ke ita mata nenge tunginga
ana hana mur, pe ita ul ke ta popoi
tunginga lala nge Temene pe ana Non
Soke. Pe lape te heto heke tote I iange
kikina ngana palaungana nge nauele
ure lochloch ke koko. Oe, Manmanna
Toto!
7 ✡Iok anau, I lape sio at luluch nga
ulu,
pe lape hulua lochloch ngana te
naue I.
Pe iri nenge tetue I nga io lape te naue
I pule.
Pe hehei pe hana lochloch nga
ich lape te tangia I.
Ke ure nem lape lohot ke pomam
toto.
Oe Manmanna Toto!
8 ✡Non Soke NeHalang nenge Kik-
ina Toto hele ke pomai, “Iau Talun
ngana Toto pe Iau Hetala ngana Toto.
Etu nge nike toto pe etu heueu nei pe
nga hoena lape eat mule.”

Ioanes Esia Kristus

9 Iau Ioanes, pe imo timo pe neing-
amo iau pe ita lochloch tatu teu nga
naualanga pe nekinga nenge NeHa-
lang. Pe tames ke kerkereng pe ta tak-
isia ara melmelenga luluch nge Iesus.
Iau etu nga tuele au ngana nga mimio
nenge Patmos iange e haliu hotote
NeHalang nena helenga pe helenga
manmanna toto ngana nenge Iesus
hemallaha hote.
10 Nga Non Soke ana etue palaun-
gana nenge ta heto hekeke I ia,
Opepengpeng hemute iau pe e longe
haliunga nga rumek. Haliunga neu
palaungana toto ke pomanga ngalum
paena nge te iua.
11 Mele neu haliu ke teke, “Ure ne-
mur nenge o esia nei ohas sue iri nga
alalaha pe o hekule lange NeHalang
na hana nemur nenge aria tuluk mur
iri rahtele nai. Iri tetu nga kileng
nemur: Nge Epesus pe Simirna pe

✡ **1:1:** Hem 22:6 ✡ **1:3:** Hem 22:7, 10 ✡ **1:4-5:** Exo 3:14-15; Hem 3:1; 4:5; Psa 89:27; Kol 1:18 ✡ **1:6:** 1Pi 2:9; Hem 5:10; 20:6 ✡ **1:7:** Dan 7:13; Zec 12:10; Mat 24:30; Ioa 19:34-37; 1Te 4:17 ✡ **1:8:** Hem 21:6; 22:13

Perkamum pe Tiatira pe Sartis pe Pi-
latalsia pe nge Laotisia."

12 Iok, e teke e ralele ke enau
mele nenge hele atat nge iau pe e
naue lemenge ana hemesinga haka
chalemlem ngana mur nge iri rahtele
nai.

13 ✡Pe mele nge nakuna mange
Non Tuna tuteu nga lemenge ana
hemesinga haka nemur tunangaria.
Ana non heronia hengeron nenge
sase sio ke langa apena pe pan-
reke panrekinga chalemlem ngana
ke matele nga mautuna.

14 ✡Pe palpalna ina tuahau toto pe
matana mur te pomalaka nga oan
sapel ngana.

15 Pe apena mur te insachsach ke
pomanga chaia matana ana sialle. Pe
hele ngana palkolong pulut ke po-
manga nale hau ngana.

16 ✡Pe am hit ke itoch iri rahtele nai
nga penna tamalmal. Pe hunelinga
ana mese sase ngana e nge matana
kaliuala, sere hot nga hanna. Pe
ramana sinaha ke pomanga chaia
matana nenge sinaala toto.

17 ✡E naue I ke pomau pe e losio nga
apena huna ke pomanga e mete lo.
Ol pe tal heke penna tamalmal nge
iau pe hele, "O matau ero! Iau Talun
ngana toto pe Iau Hetala ngana toto.

18 Iau non nenge tu ke maulul ke
koko pe e mete ke ulolo. Pe onau at,
heueu nei etu ke e maulul pe lape etu
ke koko ol. Pe e rahite lohenga nga
metenga pe nga metenga ana kileng.
Pe lek kerkerenga nenge e hemaul
heke mule iri nenge te mete ke te
mene maulinga.

19 "Iok ol, ohas sue ure nemur
nenge o esia iri ke ulolo. Hel koloi
nenge te lohotot nei. Pe hel lape te
lohot nga hoena kura.

20 Pe itoch rahtele nai nenge o
esia nge e rahite nga perik tamalmal
pe lemenge kina chalemlem ngana
rahtele nai nem luria koi. Itoch
rahtele nai nem luria laka; angkelo
mur nenge tenau ele NeHalang na
hana nemur nenge aria tuluk iri
rahtele nai. Pe lemenge kina rahtele
nai nem luria laka; NeHalang na
hana mur nenge aria tuluk iri rahtele
nai."

2

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Epesus

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge
nauele NeHalang na hana mur nga
kileng nenge Epesus ke mai koi:

I nenge rahit ke itoch rahtele
nai nga penna tamalmal pe ii nga
lemenge kina chalemlem ngana
rahtele nai nem tunangaria, nena
helenga mur koi nei:

2 ✡Iau e eteia ure lochloch ngana
nenge a popoia. Pe aume ke kerk-
ereng pe ames ke kerkereng nga etue
nenge a takisia amo melmelenga. Pe
e eteia ke lememo ero hana poreke
ngana mur. Hana nemur te hele ke te
teke iri hekulkulonga ana hana mur.
Pe a amnei teu lange iri pe a eteia ke
te pallaklaka.

3 Pe melmelenga nenge a takisia
nem a takisia nga iau ek. Pe ames
ke kerkereng mana nga etue nenge a
takisia pe asau sio mule ero.

4 Pe poinga e pule nge e teke
e heleia ngana koi nei: Nga etue
nenge a talun ke letemo man-
manna nge Iau, mutemo tau tote
iau pe mutemo tau tote pekngamo
mur, pe heueu nei ero ol.

5 ✡Letemo tuanin la mule nga
utar nenge helosio ia imo pe ala mule
nga lemo poinga urana ngana mur
nenge nike ana. Pe nenge teke ahul
mule letemo ero, lape ela nge imo pe
e mene tote lemo lemenge kina nem
nga munna.

6 Pe ure urana ngana elle nge a
poia ngana koi nenge: Lememo ero
ia hengetoro nenge Nikolaus nena
hana mur pe iau lemek ero ia pule.

✡ **1:13:** Dan 7:13; 10:5 ✡ **1:14:** Ezk 43:2; Dan 7:9; 10:6; Hem 2:18; 19:12 ✡ **1:16:** Hip 4:12; Hem 2:12; 19:15 ✡ **1:17:** Isa 44:6; 48:12; Hem 2:8; 22:13 ✡ **2:1:** Hem 1:16 ✡ **2:2:** 1Io 4:1 ✡ **2:5:** Hem 3:3 ✡ **2:7:** Gen 2:9; Hem 22:2, 19

7 ✡ “Apal talngamo pe a longo ke
nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur!
Ke Opepengpeng nena helenga koi,
‘Mele nenge mes ke kerkereng nga
letena manmanna ngana, lape e poia
i ke ngau nga ae nenge maulinga kina
ia. Ana ae tunge Paratiso nga NeHa-
lang ana ume.’ ”

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Simirna

8 “Pe ohas lange angkelo nenge
nauele NeHalang na hana mur nga
kileng nenge Simirna ke mai koi:

I nenge i Tala toto pe i nga Rume
toto pe mete pe maul haka mule,
nena helenga mur koi nei:

9 ✡Iau, e eteia melmelenga mur
nenge te lohotot nge imo. Imo atu ke
pomanga lemo ute e ero pe nga enau
ngak lemo ure halang toto. Pe e eteia
ke hana hel te saua helenga poreke
ngana hel lange imo. Hana nemur
te teke iri NeHalang nena hana mur
toto, pe ero. Iri, non poreke ngana
nena tula mur ia iri.

10 ✡Ke a naue lo? Melmelenga
nemur lape te lohot nge imo. Non
poreke ngana lape tualaka hote imo
nga kue nenge; lape poia nena hana
mur ke te laua amo hel pe tetal teua
iri nga tuele au ngana. Pe lape te
takis ia melmelenga nem ke etue iri
analoch, pe imo a matau ero. Ames
ke kerkereng nga letemo manmanna
ngana kela het nga etue nenge o mete
ia. Pomalam lape e tunge maulinga
ana iengiengka lange iong.

11 ✡“Apal talngamo pe a longo ke
nek nga helenga nenge Opepeng-
peng heleia lange NeHalang na hana
mur! Ke Opepengpeng nena he-
lenga koi: Mele nenge hekou susue
poinga poreke ngana lape metenga
nei ngana heporeke i ero.”

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Perkamum

12 “Pe ohas lange angkelo nenge
nauele NeHalang na hana mur nga
kileng nenge Perkamum ke mai koi:
I nenge nena palinga hel ana mese
sase pe matana kaliuala, nena he-
lenga mur koi nei:

13 Iau e eteia kileng nenge atu ia
nem. Kileng nem i kileng nenge
non poreke ngana nauele tote. Pe
imo letemo manmanna ngamo nge
iau losio ero pe a rahite ek ke kerk-
ereng. Nge nike ne Antipas haliu
hote lek helenga nga kileng nem pe
tu luluch nge imo. Ne Antipas i lek
non toto ia pe te hune i iange non
poreke ngana tu toto nga kileng
nem.

14 ✡Pe poinga hel nge e teke e
heleia lange imo ngana koi nei:
Mele hel nge imo nga kileng nem te
rahit tote ne Palam nena hengetoro
mur. Ne Palam i non nenge hetoro
koukoua ne Palak ke pallaklaka ia
hehei pe hana nenge Israel. Pe
poia iri ke te losio nga poinga tun-
ten ngana mur. Pe pule poia iri
ke te ngaua ngaunga nenge tepoi
tunginga ia lala nga aetapuna mur.

15 Pe lemo hana mur hel te nana-
sia ne Nikolaus nena hengetoro mur.

16 Ke heueu nei ahul mule lemo
poinga mur ol. Pe nenge teke ero,
lape ela nge imo ke ueiuei mana lu-
luch nga palinga hel ana mese sase
ngana nenge sere hot nga halik, pe
imem ul ke mo hunel.

17 ✡ “Apal talngamo pe a longo ke
nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur!
Ke Opepengpeng nena helenga koi
nei: Mele nenge hekou susue poinga
poreke ngana lape e tunge ngaunga e
nge talkome lange i. Pe ngaunga nem
ene laka, ‘mana’. Pe lape ehas heke
mele ene nge heueu ngana nga um
hussu ngana e pe e tunge lange i pule.
Pe mele pele eteia i tei toto nenge
ene ma haka nga um nem ero. Mele
nenge mene um nem, i toro mana
eteia.”

✡ **2:9:** 2Ko 11:14-15; Hem 3:9 ✡ **2:10:** 2Ti 4:8; Iei 1:12 ✡ **2:11:** Hem 20:14; 21:8 ✡ **2:14:** Num 22:1–25:3; 31:16; 2Pi 2:15 ✡ **2:17:** Exo 16:4, 14-15, 33-34; Isa 62:2; Ioa 6:48-50

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Tiatira

18 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Tiatira ke mai koi: NeHalang tuna nenge matana mur te sapel ke pomanga oan remen ngana, pe apena nai ape te chalemlem toto ke pomanga chaia matana ana sialle, nena helenga mur koi nei.

19 Iau e etei tote lemo ume urana ngana mur nenge a popoia. E eteia ke letemo manmanna nge iau pe mutemo tau tote hehei pe hana pe a halaulaua iri hel pule. Pe e eteia ke imo ames ke kerkereng toto ke kokoes nga etue nenge melmelenga mur te lohotot nge imo. Pe e eteia ke lemo ume nenge a popoia nge nike, heueu nei lohot ke kikina toto ol.

20 ✡Pe helenga e pule nge e teke e heleia ngana koi nei: Poi ngana merei nenge a lope hote he Isapel ero? Hei nem teke i hetatalonga. Pomalam hetoro koukoua lek hana mur nenge te umume nge iau ke te nanasia poinga nenge te salaulau. Pe pule poia iri ke te ngaua ngaunga nenge tepoi tunginga ia lala nge aetapuna mur.

21 Pe iau nga lemek ngak toto, e teke hei nem hul mule letena nga nena poinga nenge salau halali. Pomalam, e poia i ke tupol mukam. Pe ero. Hei nem lemene ero nge hulia letena nga nena poinga nemur.

22 Iok anau, Iau lape e poia haleles palaungana ke lohot nge i ke tuana mana hete ol. Pe iri nenge te salau lululuch nge hei nem pe te hulia reria poinga mur ero, lape e tunge melmelenga palaungana lange iri pule.

23 ✡Pe lape e hune hei nem tutuna mur ke te mete. Pomalam NeHalang nena mata nemur lape leteria manmanna pe te eteia ke iau e eteia hehei pe hana leteria tuanin ngana mur. Pe lape e tunge tuangachol lange mele elle pe elle ke purpure nena poinga nenge popoia.

24 Pe amo hel nge Tiatira te nanasia he Isapel nena hengetoro mur ero. Pe pule ure nenge mele hel te naue ke non poreke ngana nena poinga tapuna ngana mur ia, imo a eteia ero. Imo nemur, e tung mule ure meena ngana e lange imo ero ol.

25 ✡Imo letemo manmanna nge Iau ke ulolo. Pe a rahite letemo manmanna ngana nem ke kerkereng kela het nga eat mule ngak.

26 ✡Mele nenge mes ke kerkereng nga letena manmanna ngana pe nanasia lemek ngak kela het nga etue nei hetala ngana, lape e hekerkereng ia i ke nauele hehei pe hana lochloch.

27 " 'Kerkerenga nenge e tunge lange i nem,
elle mana ke pomanga nenge Temek tunge at nge iau.
I lape mene nena kula nge lekina toto
ke nauele iri pe maluch hole iri ero.
Pe lape palia iri ke te chach ulu ke sachanchana hulu
ke pomanga tuninga nenge te pipia nga melete.
28 ✡Pe lape e hemalmalia i ke nakuna tua
ke pomanga itoch uachuach ana.' "

29 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

3

Helenga Lange NeHalang Nena Hana Mur Nge Sartis

1 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang nena hana nga kileng nenge Sartis ke mai koi:

I nenge NeHalang opene mur iri rahtele nai tetu teu nge I, pe rahit ke itoch iri rahtele nai nem, nena helenga mur koi nei: Iau e eteia lemo poinga mur lochloch nenge a popoia. Hana pe hehei te hele ia

✡ **2:18:** Hem 1:14-15 ✡ **2:20:** 1Ki 16:31; 2Ki 9:22 ✡ **2:23:** Psa 7:9; Jer 17:10; Hem 20:12-13 ✡ **2:25:** Hem 3:11 ✡ **2:26:** Psa 2:8-9 ✡ **2:28:** Hem 22:16 ✡ **3:1:** Hem 1:4, 16

imo ke te teke a maul. Pe ero. Imo
a mete ke ulolo.
2 A lohaka ol! Pe a hekerkereng
mule poinga urana ngana iange e
naue lemo poinga e nge urana nga Ak
Soke NeHalang matana ero toto.
3 ✡Pomalam, letemo la mule nga
hengetoro mur nenge te tunge lange
imo nge nike nenge a longe pe letemo
manmanna ia. Ahul mule letemo
pe a nanas mule lemo poinga urana
ngana nemur. Pe nenge teke ero,
lape eat kome nge imo ke pomanga
none nge kemkeme. Pe imo a eteia
eat ngak ero.
4 ✡Pe iong o nauele NeHalang
nena hana mur nga kileng nenge
Sartis. Pe hel nge iri tetu ke te
lemlem iange teheo ele tote iri nga
poinga poreke ngana. Iri nemur
iau lek tula mur ia iri. Ke poma-
lam lape te heronia reria hengeron
hussu ngana pe tei luluch nge Iau,
iange te nanas tau tote NeHalang
lemene ngana mur.
5 ✡Ke mele nenge hekou susue
poinga poreke ngana lape e iech toto
nge i pe e heron heke hengeron hussu
ngana nge pomau nge i pule. Pe
lape e pasis hote ene nga maulinga ke
koko ana alalaha ero. Pe lape e hele
tote i nga Temek pe nena angkelo
mur mataria.
6 "Apal talngamo pe a longo ke
nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange NeHalang Na Hana Mur Nenge Pilatalsia

7 ✡ "Pe ohas lange angkelo nenge
nauele NeHalang na hana mur nga
kileng nenge Pilatalsia ke mai koi:

Helenga nemur at nge I nenge
heo ngana pe manmanna toto. Ana
non rahite lohenga pule ke mange
ne Teuit. Utar nenge lohe, mele
piu ele ero ol pe utar nenge piu ele,
mele lohe ero ol.
8 ✡Ana non hele ke teke: Iau
e eteia lemo poinga mur lochloch
nenge a popoia. Ke e naue lo? E
lohe piunga e nga matamo pe mele
pele ratoto nge piu ele ero. Pe e eteia
ke kikimo ngamo palaungana ero pe
a nanas tau tote lek helenga mur pe
letemo manmanna nge iau.
9 ✡A longo ke nek. Hana nemur
nenge tetu teu nga tuluk nenge non
poreke ngana, te teke iri NeHalang
nena hana mur toto pe ero. Iri te
channanga mana. Iau lape e poia
iri ke te tualou sio nga apemo huna.
Pomalam lape te eteia ke iau mutek
tau tote imo.
10 ✡Imo a nanas tau tote lek ho-
tonga ke kokoes pe ames ke kerk-
ereng toto ke a takisia amo melme-
lenga mur. Ke pomalam, melme-
lenga nenge lape lohot ke tualaka
hote hehei pe hana lochloch nga ich
nei, lape lohot nge imo ero. Iange iau
lape enau ele imo ke nek.
11 Musuna pol mana pe lape
eat mule pe ames ke kerkereng
toto nga letemo manmanna ngana
nem, ma lape mele mene mul-
lim ke mene am iengiengka nenge
maulinga ana.
12 ✡Pe mele nenge mes ke kerk-
ereng toto lape e hemes heke i ke Ak
Soke NeHalang nena tunginga ana
pele ana isong ia. Pe mele nem lape
lohot mule nga pele nem ero ol. Pe
lape etal heke Ak Soke NeHalang ene
nge i pe etal heke Ak Soke NeHalang
nena kileng ene nge i pe lape etal
heke iau ek heueu ngana lange i pule.
Pe Ak Soke NeHalang nena kileng
nem, ngana laka kileng Ierusalem
heueu ngana nenge sio atat nga lut
nga tapa nge Ak Soke NeHalang.
13 "Apal talngamo pe a longo ke
nek nga helenga nenge Opepengpeng
heleia lange NeHalang na hana mur."

Helenga Lange Iri Nenga Mata Nenge Laotisia

✡ **3:3:** Mat 24:43-44; 1Te 5:2; Hem 2:5; 16:15 ✡ **3:4:** Iut 23 ✡ **3:5:** Exo 32:32-33; Mat 10:32; Luk 12:8 ✡ **3:7:** Isa 22:22 ✡ **3:8:** 1Ko 16:9 ✡ **3:9:** Isa 45:14; 49:23; 60:14; Hem 2:9 ✡ **3:10:** Luk 21:19; 2Ti 2:12 ✡ **3:12:** Isa 62:2; 65:15; Hem 14:1; 21:2

14 "Pe ohas lange angkelo nenge nauele NeHalang na hana mur nga kileng nenge Laotisia ke mai koi:

I nenge i Manmanna Toto pe NeHalang ala hote ure lochloch iange ure huna nge i mana, pe hemallaha hote helenga manmanna ngana mur nge NeHalang, nena helenga mur koi nei:

15 ✡Ana non hele ke teke: Iau e eteia poinga mur lochloch ngana nenge a popoia. A tung tote letemo at nge iau ero pe a hile hot tote iau ero pule.

16 Letemo nenge a tunge at nge Iau unne sune mana. Ke pomalam lape e muta hote imo ke a lasus.

17 ✡Pe imo a hele ke a teke, 'Oe imem lemem ure halang toto lo pe ute e nge alpapa taua imem ero.' Iong o hele ke pomam pe onau teu langa otu ngam ke nek ero. Iange nga enau ngak lem ute pele ero pe matam hit pe singim nganangana ero toto.

18 ✡O hele ke pomam lo, iok oi at ke o olia um sinaha ngana e nge iau. Pe um nem te holoa sue ke chalemlem nga oan ngingina nenge milanglang toto. Pe pule o olia hengeron hussu ngana e ke o heron hite nga singim iange o meia iong nge singim lachlach manmana. Pe pule onau rara matam ana siu eina pe opip teua nga matam ke onau ke mallaha mule. Ke pomalam lape letem manmanna ngana kerkereng toto nge iau.

19 ✡Iau mutek tau tototo hehei pe hana pe e hele salia iri pe e hepengia iri ke kokoes. Ke pomalam a lohaka pe ahul mule letemo nga lemo poinga poreke ngana mur.

20 ✡A longe Iau ma ero? Iau koi emes nga pele matana ke e helonglongo talngamo. Pe mele nenge longe iau, lohe piunga pe eteu kela engau luluch nge i.

21 Mele nenge hekou susue non poreke ngana nena kerkerenga mur lape e mene i ke are luluch nge iau nga ilik nga lek kilanga seina ngana. Ke mange iau nge e hekou sue non poreke ngana nena kerkerenga mur pe ela ke eare luluch nge Temek nga nena kilanga seina ngana rikena.

22 "Apal talngamo pe a longo ke nek nga helenga nenge Opepengpeng heleia lange NeHalang na hana mur."

4

Ioanes Nau Openeia NeHalang Nge Are Nga Nena Kilanga Seina Ngana Nga Lut Nga Tapa

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lohot ke het, enau la mule pe e esia piunga nenga lut nga tapa nge te lohe ke ulolo. Pe haliunga nenge e longo tele nge hutu ke manga ngalum paena alngana, hele mule at nge iau ke teke, "O lohaka at nge iau lakoi. Pe e henonoua iong nga ure nemur nenge lape musuna pol mana pe te lohot."

2 ✡Ueiuei mana pe Opepengpeng roro heke iau pe e naue kilanga seina ngana nga lut nga tapa pe mele are haka ia.

3 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina ngana neu ramana makelkele pe sinaha hote um nenge ene um iaspa pe nenge ene um kanelian singiria. Pe oro palcholo ke heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe oro neu sinaha hote um nenge ene um emerel singina.

4 ✡Pe kilanga seina ngana halatau ngana mur nge iri ana non kina elle pe henel te heliliu hite kilanga seina ngana neu. Pe almasinga ana hana mur nge iri ana non kina elle pe henel (24) teare haka ia iri. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te kale heke iengiengka chalemlem ngana mur nga palpalria.

5 ✡Pe kileng chalem ngana pe kileng kurung ngana pe onrung

✡ **3:15:** Rom 12:11 ✡ **3:17:** Luk 12:21; 1Ko 4:8 ✡ **3:18:** Isa 55:1 ✡ **3:19:** 1Ko 11:32; Hip 12:6; Hem 2:5 ✡ **3:20:** Ioa 14:23 ✡ **4:1:** Hem 1:1, 10 ✡ **4:2:** Isa 6:1 ✡ **4:3:** Ezk 1:28 ✡ **4:4:** Hem 3:18 ✡ **4:5:** Ezk 1:13; Zec 4:2; Hem 1:4; 8:5; 11:19; 16:18

ngana te lohot nga kilanga seina ngana nenge are nga tunangana. Pe lemenge iri rahtele nai te sapelpel nga kilanga seina ngana neu matana. Pe lemenge nemur, ngana laka ope kikina ngana mur nge iri rahtele nai nenge te umume nge NeHalang.

6 ✡Pe ute e pule nge tunga kilanga seina ngana neu matana nakuna pomalaka nga ruach melona nge achouchou pe sinaha ke pomanga silonga.

Pe ure maulul ngana henel temes liliu ele kilanga seina ngana neu ke tom. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga ramaria pe nga rumeria pule).

7 Ure maulul ngana nemur, elle nakuna pomanga laion pe neingana nakuna pomanga kolok. Pe mol ngaria ramana pomanga ita non ramara pe henel ngaria nakuna manga ngie pisou nge lelehe.

8 ✡Pe ure maulul ngana henel neu, elle pe elle sahana iri rahtele elle. Pe mataria tunga singiria lochloch (nga saharia ene mur pule). Pe tepeu ke kokoes mana nga sinanga pe nga miliko pe tetah eingaria ero nga nenge te peupeu ke pomai,

"Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto
I non nge Heo Ngana nge Heo Ngana nge Heo Ngana toto.
Pe I tu nge nike toto pe tu heueu nei pe nga hoena lape at mule."

9 Ke I nenge are nga kilanga seina ngana nem tuke koko. Pe ure maulul ngana henel neu, tetua tau mulmule aria peunga neu pe te hele urana pe tetal hekeke pe te heto hekeke I.

10 ✡Pe almasinga ana hana mur nenge iri ana non kina elle pe henel neu te tualou sio nga I nenge are nga kilanga seina ngana matana pe te heto heke I iange I tuke koko. Pe te haka hote iengiengka mur nga palpalria pe tetal sue nga kilanga seina ngana neu matana pe te hele,

11 "NeHalang, Iong emem Non Soke.
Pe Iong O purpur toto
nge hehei pe hana tetal heke tote Iong
pe te heto heke tote Iong nga kikim ngam.
Iange nga lemem ngam oala hote ure lochloch
pe o tunge maulinga nge iri ke te lohot."

5

Sipsip Tuna Mene Alallaha Nenge Telul Hite

1 ✡Ute e pule nge enau opek ia, e esia I nenge are nga kilanga seina ngana neu nge rahite alalaha e nge telul hite. Pe ana non rahite alalaha neu nga penna tamalmal. Pe alalaha neu ana hasinga tu kaliu ala, nga sana pe nga patangana pule. Pe te sima ele ke ana simanga iri rahtele nai.

2 Pe e naue angkelo solaki ngana e. Pe angkelo neu haliu hot ke soke toto ke teke, "Itei nge purpur toto nenge lape tualupa hote simanga nemur pe ulele alalaha neu?"

3 Pe mele e nga lut nga tapa pe nga ich nei pe nga ich letena nakuna ero toto nge ulele alalaha neu pe sisia.

4 Pe iau letek milang toto pe e tang iange mele nge purpur ero toto nge ulele alalaha neu pe sisia.

5 ✡Ol pe almasinga ana hana nemur, elle nge iri hele at nge iau ke teke, "O tang ero! Onau langa Non hamam ngana nenge atat neu; ana non lohot nga kaleu ramana nenge Iuta (nga mata nenge non soke Teuit na tete mur). Pe I non seilil ngana nenge mele pele hekou sue ero toto. Ke pomalam I lape tualupa hote simanga rahtele nai neu pe ulele alalaha nenge telul hite nem."

6 ✡Ol pe e naue Sipsip Tuna lomele ngana e nge mes nga kilanga seina ngana neu matana pengpeng. Sipsip Tuna neu nakuna pomanga te hune I ke ulolo. I mes nga tunangana pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur temes liliu

✡ **4:6:** Ezk 1:5-10, 22; 10:14 ✡ **4:8:** Isa 6:2-3; Ezk 1:18; 10:12 ✡ **4:10:** Hem 19:4 ✡ **5:1:** Isa 29:11; Ezk 2:9-10 ✡ **5:5:** Gen 49:9; Isa 11:1, 10; Hem 22:16 ✡ **5:6:** Zec 4:10; Ioa 1:36; Hem 13:8

ala hite I. Pe Sipsip Tuna neu ana
sangkar iri rahtele nai pe matana
pule iri rahtele nai. Pe ure nemur
te heilangia Ope kikina ngana mur
rahtele nai nenge NeHalang kulosia
iri ke tela nga kileng lochloch ngana
nga ich.
7 Sisip tuna nem la ke mene alalaha
nga non nenge are nga kilanga seina
ngana neu penna tamalmal.
8 ✡Iok laol, nga etue nenge mene
alalaha neu ure maulul ngana henel
neu pe almasinga ana hana iri ana
non kina elle pe henel (24) neu, te
tualou sio nga Sipsip Tuna matana pe
te heto heke I. Pe almasinga ana hana
nemur te mene aria milollo mur pe
kaliu chalemlem ngana mur nge te
muta ia sapiu eina. Pe ure nemur te
heilang ia NeHalang nena hana mur
reria hetalaulaunga mur.
9 ✡Pe ure maulul ngana henel neu
pe almasinga ana hana nemur te
peua aria peunga heueu ngana ke
pomai,
"Iong non toto nge o tualupa hote
alalaha nem ana simanga mur
iange te hune iong ke ulolo.
Pe nga o mete ngam nem,
o ol hot mule hehei pe hana nga eim
ke te mene maulinga ke koko nge
NeHalang.
Hehei pe hana nga tuele kina pa-
palauna mur
pe nga kaleu ramana mur
pe nga helenga kuena ngana mur
pe hehei pe hana lochloch ngana
nga ich.
10 ✡Pe o poia iri ke te lohot ke iri mata
nenge tunginga ana hana mur,
ke tepoi tunginga lala nge ara
Soke NeHalang.
Pe lape tenau ele hehei pe hana
nga kileng lochloch ngana nga
ich."
11 ✡Iok, enau mule pe e longe
angkelo mur nge te helele. Pe
angkelo nemur ta sisele iri pe iri
hulua sakilil. Pe temes ke te heliliu
hite kilanga seina ngana neu pe ure
maulul ngana nemur pe almasinga
ana hana nemur ke tom.
12 Pe tepeu ke palaungana toto ke
pomai:
"Sipsip Tuna nei I Non toto
pe te hune I ke mete ke ulolo.
Ke pomalam ta heto heke i nga kikina
ngana
pe nga letena matana ngana
pe nga nena kole are ngana.
Tatal haka tote I pe ta hele urana toto
lange I pe ta iech nge I."
13 Ol pe e longe hehei pe hana pe
ure lochloch ngana nenge NeHalang
ala hote iri nenge tetu nga lut nga
tapa pe nga ich pe nga ich letena
pe nga ruach letena pe nga kileng
lochloch, e longe iri nge te peupeu ke
pomai koi,
"Non nenge are nga kilanga seina
ngana pe Sipsip Tuna
iri nai te purpur alahel toto nga
kikiria ngaria.
Ke pomalam hehei pe hana tetal haka
tote iri
pe te hele urana pe te heto heke
tote iri nai ke koko."
14 Pe ure maulul ngana henel neu te
tuacholia, "Oe Manmanna Toto!" Pe
almasinga ana hana nemur te tualou
sio pe te heto heke NeHalang iri nai
Sipsip Tuna.

6

Sipsip Tuna Tualupa Hote Alallaha Ana Simanga Mur Nge Iri Rahtele Nai

1 ✡Nga etue nenge e naue Sipsip
Tuna nge tualupa hote simanga
elle ngana, e longe ure maulul
ngana henel neu elle nge hele. Pe
hele ngana pomanga kileng kurung
ngana. Pe hele ke teke, "O iat!"
2 ✡Iok, e teke enau pe e esia oriong
hussu ngana e. Pe mele nenge are
haka nga oriong neu rahite nena ral-
ing pe te kale heke iengiengka nga
palpalna. Pe heto heke I pe song
hotia ana seilil kela hekou sue nena
ngarang mur.

✡ **5:8:** Psa 141:2; Hem 8:3-4 ✡ **5:9:** Psa 33:3; 40:3; 96:1; 98:1 ✡ **5:10:** Exo 19:6; Isa 61:6; Hem 1:6; 20:6 ✡ **5:11:** Dan 7:10; Hip 12:22 ✡ **6:1:** Hem 4:6; 5:1 ✡ **6:2:** Zec 1:8; 6:1-6

3 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote
simanga naingana pe e longe ure
maulul ngana nemur neingaria nge
hele ke teke, “O iat!”
4 Pe enau pe e esia oriong remen-
men ngana e nge song hot. Pe mele
nenge songia oriong neu NeHalang
tunge kerkerenga e lange i pe tunge
palinga hel ana mese palaungana e
lange i pule. Pe kerkerenga neu i
kerkerenga nenge tua het hote ki-
langa urana ngana nga ich pe poia
hehei pe hana ke te hunel mulmule
nge iri.
5 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote
simanga mol ngana pe e longe ure
maulul ngana nemur mol ngaria nge
hele ke teke, “O iat!” Pe enau la
pe e esia oriong muna ngana e.
Pe mele nenge kila haka nga ori-
ong neu rahite monri nga penna.
Monri nenge te amnei urumrume
ure meena ngana mur ia.
6 Ol pe e longe helenga e nge lo-
hot nga ure maulul ngana henel neu
tunangaria. Pomalaka nga mele nge
helele ke teke, “Ngaunga hetet lo, po-
malam ngaunga uruna lape ele haka
toto. Ke ngaunga pululu ngana nenge
ene uit meena ngana unne sune (lita
elle), uruna lape lohot ke pomanga
mele uruna nenge mene nga etue
elle. Pe ngaunga pululu ngana nenge
ene pali nenge meena pol (lita iri
mol), uruna lape lohot ke pomanga
mele uruna nenge mene nga etue
elle. Pe ae nenge ene ae oliua, ae nem
eina pe uain ururia lape ele haka
ero.”
7 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote
simanga henel ngana pe e longe ure
maulul ngana nemur henel ngaria
nge hele ke teke, “O iat!”
8 ✡Pe e teke enau la pe e esia ori-
ong popopo ngana e. Pe mele nenge
songia oriong neu ene laka Metenga.
Pe Metenga Ana Kileng i hoena pe
nanasia i ke renren toto. Pe NeHa-
lang tunge kerkerenga lange iri nai
ke te poia hunelinga ke lohotot pe te
poia uringa ana etue ke lohotot. Pe
te poia haleles ke lohotot pe te poia
ur-inolo mur ke te lohotot. Ke ure
nemur lape te hune hehei pe hana
halang nga ich. Pe tehun lochloche iri
ero. Lape tehun lapo mene iri nenga
ich ana talinga toto henel ngana ke te
het.
9 Iok, Sipsip Tuna tualupa hote
simanga lime ngana pe esia hehei
pe hana nenge te mete, operia mur
nge te eukirau nga NeHalang nena
hatanga apena huna. Hehei pe hana
nemur te hune iri iange te nanas tau
tote NeHalang nena helenga pe te
haliu hote helenga manmanna toto
ngana.
10 Pe hehei pe hana operia nemur
alangaria hot ke palaungana toto ke
te teke, “Non Soke NeHalang, Iong
non Kikina ngana toto pe iong non
nge heo ngana pe non manmanna
ngana toto. O kulala ero ol. O amnei
teu lange hehei pe hana nga ich pe
o tuachol ia eimem nge iri iange te
hunsio mene imem.”
11 ✡Ol pe NeHalang heronge
hengeron husu ngana nge iri elle pe
elle pe hele lange iri ke teke leteria
meena ia ure neu ero pe te kulala
pol mana. Te kulala pol kela het nga
etue nenge reria ngarang mur tehun
taua pekngaria mur pe titiria mur hel
pule. Iange NeHalang hesilei hote iri
lo ke te mete pule ke pomange iri nge
tehun tele iri ke ulolo.
12 ✡Iok, nga etue nenge Sipsip
Tuna tualupa hote simanga rahtele
elle ngana, enau pe e esia mangila
palaungana nge lohot ke rur leke
kileng. Pe chaia matana tua ero
pe kileng auala mana ke pomanga
miliko lo. Pe teio matana hul ke
remenmen ke pomanga toho.
13 ✡Pe itoch mur te machereng hot
nga tapa sana pe te losio langa ich
ke pomanga tuttula palaungana nge
rur sue popi nganangana itachtach
ngana mur ke te tualolo sio.
14 ✡Pe tapa sana pule erue sio mana

✡ **6:8:** Jer 15:1-3; Ezk 5:12, 17; 14:21 ✡ **6:11:** Hem 7:9, 13; 19:14 ✡ **6:12:** Mat 24:29; Ume 2:20; Hem 8:12; 11:13; 16:18 ✡ **6:13:** Isa 34:4 ✡ **6:14:** Hem 16:20

ke pomanga tako nenge telou heke pe
te mene ke tela ia. Pe hengene mur
pe mimio mur te hile muria mur pe
te loloun rara.
15 ✡Pe naungaala ana hana mur
nga ich, pe hana papalauna nenge
te nanasia iri, pe palinga hel ana
hana mur aria ae huna mur, pe kole
hoena ana hana mur, pe hana solaki
ngana mur, pe iri nenge te umume
nge hana hel, pe iri nenge tetu pulut
mana, hana nemur iri lochloch lape
te talkome nga rika mur pe nga um
papalauna koaria nga hengene mur.
16-17 ✡Pe alngaria langa um pa-
palaungana mur pe hengene mur ke
te teke, "A losio haka nge imem ke
mo mete ol. Iange non nenge are nga
kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna,
leteria inin ngana ana etue palaun-
gana, ngana koiloi lohot nge imem lo.
Pe itei toto nenge lape mes ele ure
nem?"

7

NeHalang Nena Sach Nenge Nauele Nena Hana Mur

1 ✡Iok, ure lochloch ngana nei te
lohot ke het pe e naue angkelo henel
nge temes nga ich ana haro mur nge
iri henel ke tehuu ele tuttula matana
mur. Tehuu ele ke tuttula tue ruach
pe tua nga ich huna pe tua teu nga ae
mur ero ol.
2 Ol pe e naue angkelo e nge nanas
haka at nga tapa. Ana non lohaka
atat nga kileng hilina ele nenga chaia
haka ngana pe at luluch nga NeHa-
lang nenge tuke koko nena sach. Pe
alngana hot ke kerkereng toto lange
angkelo henel nenge te mene kerk-
erenga nenge lape te heporeke ich pe
ruach ke teke,
3 ✡"A heporeke tangaia ich pe ru-
ach pe ae mur ero. A kulkulala pol pe
motal heke ara Soke NeHalang nena
sach nga nena hana mur nenge te
umume nge I ramaria mukam."
4 ✡Pe iri nenge tetal haka sach nge
iri neu te lohot nga mata analoch pe
nai (12) nenge Israel. Pe angkelo e
hele at nge iau ke teke,
"Hana nemur, iri ana non kina lime
iri analoch iri ana non kina
lime pe ana non kina lime iri
analoch iri ana non kina nai pe
ana non kina lime iri analoch
iri henel (144,000).
5 Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Iuta tetal
haka sach nge iri.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Rupen.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Ket.
6 Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Asa.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Naptali.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Manase.
7 Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Simion.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Liuai.
Pe hana iri ana non kina lime iri
analoch iri analoch pe ana non
kina lime iri analoch iri nai
(12,000)
te lohot nga mata nenge Isaka.

✡ **6:15:** Isa 2:10, 19, 21 ✡ **6:16-17:** Jol 2:11; Mal 3:2; Luk 23:30 ✡ **7:1:** Jer 49:36; Dan 7:2 ✡ **7:3:** Ezk 9:4, 6; Hem 9:4 ✡ **7:4:** Hem 14:1, 3

8 Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Sepulun.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Iosep.
Pe hana iri ana non kina lime iri analoch iri analoch pe ana non kina lime iri analoch iri nai (12,000)
te lohot nga mata nenge Pensamin."

Hulua Nge Palpal Lelemo Temes Nga Lut Nga Tapa

9 Ol pe enau pe e esia hulua nge mele pele nakuna nge sisele iri ero. Hulua nemur te lohot nga tuele kina papalauna mur pe nga kaleu ramana mur pe nga helenga kuena ngana mur pe hehei pe hana lochloch ngana nga ich. Pe te heronia hengeron hussu ngana mur pe te rahite akau perperna mur pe temes nga kilanga seina ngana pe Sipsip Tuna mataria.

10 ✡Pe te makul ke palaungana toto ke te teke,
"Ara Soke NeHalang
nenge are nga nena kilanga seina ngana
iri nai Sipsip Tuna
te mene mule ita ke ulolo."

11 Pe angkelo mur lochloch nenge temes ke te heliliu hite kilanga seina ngana neu pe ure maulul ngana henel neu pe almasinga ana hana nemur, iri lochloch ke te tualou sio nga kilanga seina ngana matana pe te heto hekeke NeHalang

12 ✡ke te teke,
"Manmanna!
Ta hele urana lange ara Soke NeHalang
pe tatal haka tote I nga letena matana urana ngana mur
pe nga kikina ngana.
Pe ta iech ele tote I pe ta heto heke I ke koko.
Oe, Manmanna Toto!"

13 Ol pe almasinga ana hana nemur elle nge iri onteia iau ke teke, "Kole, onau ke itei hel nenge te heronia hengeron hussu ngana nemur mau? Pe iri mam teat langai mau?"

14 ✡Pe e tuacholia ke e teke, "Kole, iong lape o eteia pe iau e eteia ero i."

Ol pe hele at nge iau ke teke, "Iri nemur, ngana laka iri nenge te ratoto ke te takisia aria melmelenga nenge poreke toto, nenge reria ngarang mur te poia lala nge iri. Pe te lome reria hengeron mur ke hussu toto nga Sipsip Tuna eina.

15 Ke pomalam,
"Lape temes ke kokoes mana
nga NeHalang nena kilanga seina ngana matana,
pe tepoi tunginga lala nge NeHalang,
nga nena tunginga ana pele nga sinanga
pe nga miliko ke kokoes mana pule.
Pe i nenge are nga kilanga seina ngana nem,
lape lau teua iri pe nek hite iri.

16 ✡Pe lape te metearia ero
pe te meteune ech mule ero ol.
Pe chaia milang ngana lape hemilangia iri ero pule.

17 ✡Iange Sipsip Tuna nenge mes nga tunangana
nga kilanga seina ngana nem matana
lape nek hit tote iri ol.
Pe lape mene iri ke tela nga ech
nenge tunge maulinga pach haka ngana.
Pe NeHalang lape taun lele mataria eina
nga mataria ke het toto sapele."

8

Sipsip Tuna Tualupa Hote Simanga Rahtele Nai Ngana

1 Iok, nga etue nenge Sipsip Tuna tualupa hote simanga rahtele nai ngana, kileng nga lut nga tapa lelelo ke mala pol unne mana.

✡ **7:10:** Hem 5:6-7 ✡ **7:12:** Hem 5:12 ✡ **7:14:** Dan 12:1; Mat 24:21 ✡ **7:16:** Isa 49:10 ✡ **7:17:** Psa 23:2; Isa 25:8; Hem 21:4

2 Ol pe e naue angkelo rahtele nai
nge temes nga NeHalang matana nge
te rahite reria ngalum paena mur.
3 ✡Pe angkelo e pule mene sapiu
eina kina chalemlem ngana pe at
ke mes nga tunginga ana hatanga.
Pe te tunge sapiu eina nge halang
toto lange i ke poi tunginga ia nga
tunginga ana hatanga chalemlem
ngana nenge mes nga NeHalang
nena kilanga seina ngana matana.
Pe makia ure neu ke pulu ngana
haka lange NeHalang, luluch nga
nena hana mur lochloch reria het-
alaulaunga mur.
4 Ke angkelo neu mes nga NeHa-
lang matana. Pe sapiu eina pulu haka
kela luluch nga NeHalang nena hana
mur reria hetalaulaunga nga NeHa-
lang matana.
5 ✡Ke het pe angkelo neu mene oan
unne nga tunginga ana hatanga, pe
tal teua langa sapiu eina kina pe ulo
sue ke langa ich. Ol pe kileng chalem
pe kileng kurung pe ute hel alngaria
onrungrung pe mangila rur.

Angkelo Henel Teiua Reria Ngalum Paena Mur

6 Ol pe angkelo rahtele nai neu
te tatalo ala sapele ke teiua reria
ngalum paena mur
7 ✡pe elle iu sapele nena. Iua pe
pitte matana mur nge pomanga um
chatottonna pe toho nge teusil nga
oan te tualolo sio langa ich. Pe te
hengau lulu heke ae mur pe heilil
mur lochloch nga ich ana talinga toto
elle mana. Pe ich ana talinga toto iri
nai pule te heporeke ero.
8 Iok, angkelo nei ngana iua nena
ngalum paena pe tesau hote ute nge
nakuna pomanga hengene palaun-
gana nge oan ngaulala hite. Pe tesau
puluch teua langa ruach pe ruach
ana talinga toto elle hul ke pomanga
toho. Pe ruach ana talinga toto nai,
tetu ol.
9 Pe nga ruach ana talinga toto
nenge poreke neu, urelu lochloch
ngana nenge te maulul, te mete
lochloch. Pe imot mur pe sulang mur
pe aka kinkino ngana mur lochloch
te ngaulala pule.
10 Iok, angkelo mol ngana iua nena
ngalum paena pe itoch palaungana
e nge matana tuaere ke manga miri-
ole nenge hole hot, machereng hot
nga tapa sana ke tuaulu sio nga ich.
Tuaulu sio kela pe tamu teu nga
ech tana mur pe nga ech pach haka
ngana mur ana talinga toto elle mana
nga ich. Pe ech tatana mur pe ech
pach haka ngana mur ana talinga
toto nai pule, tetu ol.
11 ✡Pe itoch nem ene laka itoch
Matasike. Pe i itoch ehech ngana ia,
iange heporeke lochloche ech urana
ngana mur nenge tamu teu ia. Pe
hehei pe hana halang te mete iange
te inia ech nenge ehech toto ke po-
manga miri heina.
12 ✡Iok, angkelo henel ngana iua
nena ngalum paena pe ute heporeke
chaia pe teio pe itoch mur mataria
ke tetua ke nek ero ol. Ke poma-
lam, chaia tua ero nga sinanga koana
unne pe teio pe itoch mur pule tetua
ero nga miliko koana unne.
13 ✡Iok, enau la pe e esia ngie pisou
nge lelehe nga tapa sana. Pe ngie
neu alngana hot ke soke toto ke teke,
“Musuna pol mana pe lape angkelo
mol nenge tetu nei kura teiua reria
ngalum paena mur. Opooi! Lape
melmelenga palaungana lohot nge
hehei pe hana lochloch nga ich!”

9

Angkelo Lime Ngana Iua Nena Ngalum Paena

1 ✡Iok laol, angkelo lime ngana iua
nena ngalum paena pe e naue itoch
nenge machereng hot nga tapa sana
ke langa ich. Pe lohenga nenga polo
palaungana nenge hetala ngana ero
te tunge lange i ke ulolo.

✡ **8:3:** Exo 30:1-3; Hem 5:8 ✡ **8:5:** Exo 19:16-19; Lev 16:12; Hem 11:19; 16:18 ✡ **8:7:** Exo 9:23-26; Ezk 38:22; Jol 2:30 ✡ **8:11:** Jer 9:15 ✡ **8:12:** Ezk 32:7; Hem 6:12-13 ✡ **8:13:** Hem 9:12; 11:14 ✡ **9:1:** Hem 20:1 ✡ **9:2:** Gen 19:28; Exo 10:12-15; Jol 2:2, 10

2 ✡Pe nga etue nenge lohe polo palaungana neu hanna, oan pais haka. Pe oan pulu ngana neu i toto hot ke pomanga manai tana e nge te tonoia. Pe pulu ngana lau ele chaia matana pe tapa sana ke kileng au.

3 Pe sis mur te lohot nga oan pais ngana neu pe te lehe sio ke tela nga ich. Pe te mene kerkerenga nenge tehun ke pomanga ei mur.

4 ✡Pe mele hele lange iri ke teke, "A heporeke heilil pe ae ina mur nga ich ero. A heporeke laka hehei pe hana nenge NeHalang nena sach ma haka nga ramaria ero.

5 A tunge melmelenga palaungana lange hehei pe hana nemur ke teio iri lime pe a hune iri ke te mete ero." Pe melmelenga nenge te amneia nem lape leisis toto ke pomanga ei hun ngana nenge leisis toto.

6 ✡Pe nga etue nem hehei pe hana nemur te tuarir sakilil pe te teke te mete mana ol pe ero. Metenga e lohot nge iri ero toto.

7 ✡Pe sis nemur nakuria pomanga oriong mur nenge te tatalo ele iri ke tela nga hunelinga. Pe te kale heke ute hel nge pomanga iengiengka chalemlem ngana nga palpalria pe ramaria pomanga ita non ramara.

8 ✡Pe palpalria ina sasase ke pomanga hehei palpalria ina pe ngingiria pomanga kaone inolo mur ngingiria.

9 ✡Pe te helau heke ute hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi hele singiria. Ure nemur hatat toto ke pomanga pampa nenge poi hele hana mauturia. Pe saharia alngaria kores ke pomanga raling pe kaleu nge hulua te palia nga aperia pe te song ke ueiuei toto ke tela nga hunelinga.

10 Pe hoeria te leis ke pomanga ei mur hoeria. Reria kerkerenga tunga hoeria nenge te leisia hehei pe hana pe leisis ngana tuke teio iri lime.

11 Sis nemur aria naungaala laka angkelo nenge nauelele polo nenge hetala ngana ero. Pe te hetue ene nga helenga Hipru ke Apaton pe nga helenga Krik te hetue ene ke Apolion. (Ene nemur luria mai koi – Non Soanna ngana nenge heporekreke ure mur.)

12 Ke melmelenga nenge poreke toto, elle la het nem lo, pe nai koi te atat kura.

Angkelo Rahtele Elle Ngana Iua Nena Ngalum Paena

13 Iok, angkelo rahtele elle ngana iua nena ngalum paena. Ol pe e longe helenga nge lohot nga sangkar henel nenge temes nga hatanga chalemlem ngana ana haro mur. Pe hatanga neu mes nga NeHalang matana.

14 Helenga neu hele lange angkelo rahtele elle ngana nenge iua ngalum paena neu ke pomai, "Angkelo henel kou te kale hite iri ke tetu nga ech tana palaungana nenge Iupratis. Ola ke oun hote rur nge iri ol."

15 Ke pomalam angkelo neu la ke un hote rur nge angkelo henel neu. Angkelo henel neu, NeHalang tatalo ele iri ke teke lape tehun sue hehei pe hana halang nga etue nei pengpeng. Nga sinanga koana nei, pe nga etue unne nei, pe nga teio nei, pe nga hesinga nei. Tehun sue hehei pe hana lochloch nga ich ero. Tehun sue aria tuluk elle mana pe aria tuluk nai tetu.

16 Pe palinga hel ana hana mur nenge teare haka nga oriong mur, e longe nge te sisele iri pe iri hulua toto (200 milion).

17 Pe enau opekia iri nenge teare haka nga oriong mur ke pomai: Iri te heronia ure hel nge pomanga pampa hatat ngana ke poi ele mauturia. Ure nemur singiria remenmen ke pomanga era pe popopo ke pomanga tapaera pe koikoi ke pomanga hou. Pe oriong nemur palpalria pomalaka nga kaone inolo mur palpalria. Pe um nenge remenmen ke pomanga oan pe milang toto pe inangana siusiu toto lohot nga haria. Pe lohot luluch nga pulu ngana pe oan remen ngana.

✡ **9:4:** Hem 7:3 ✡ **9:6:** Job 3:21; Jer 8:3 ✡ **9:7:** Jol 2:4 ✡ **9:8:** Jol 1:6 ✡ **9:9:** Jol 2:5

18 Ke ure mol nenge te lohot nga
oriong nemur haria, ngaria laka; oan
remen ngana, pe pais ngana, pe um
nenge remenmen ke pomanga oan
pe milang toto pe inangana siusiu
toto. Pe ure mol nem te poreke toto,
ke pomalam te hemete lochloche
hehei pe hana nga ich ana talinga
toto elle ke te mete lochloch. Pe ana
talinga toto nai tetu ol.
19 Oriong nemur kikiria ngaria
tunga haria pe nga hoeria pule.
Pomalam te hunune hehei pe hana
nga hoeria. Iange hoeria mur te
hunun ke pomanga ilimo mur nenge
te hunun.
20 ✡Pe hehei pe hana nenge ure
poreke ngana nemur te hemete iri
ero, kokoes te leles aetapuna pe te
hulia leteria nga reria poinga nemur
ero toto. Te heto hekeke uneinei mur
pe aetapuna mur nenge teume hote
iri nga um chalemlem ngana mur. Pe
aetapuna nemur te longo erochro, pe
tenau erochro, pe te irara erochro.
21 Pe pule te hulia leteria nga re-
ria poinga poreke ngana nemur ero.
Nenge te hunun hana, pe te achach,
pe te salaulau, pe te kemkeme.

10

Angkelo Pe Alalaha Sune

1 Iok, enau pe e esia angkelo solaki
ngana e nge sio atat nga lut nga tapa.
Angkelo neu heronia ulu ke pomanga
nena hengeron pe oro hetaliliu hite
palpalna. Pe ramana sinaha ke po-
manga chaia matana pe apena nai
ape te sapellala ke pomanga oan.
2 Pe rahite alalaha sune nge ulala
nga penna. Ana non hemes sue
apena tamalmal nga ruach sana pe
apena hoihoi nga ich.
3 Pe alngana palkolong pulut ke
manga kaone inolo palaungana e
chau ngana. Angkelo neu alngana pe
kileng kurung ngana nge iri rahtele
nai te lohot pe te hele ke te papa ele
i.
4 ✡Pe e teke ehas sue kileng ku-
rung ngana nemur luria pe ero, iange
e longe mele nga lut nga tapa nge
hele ke teke, “Ohas sue kileng kurung
ngana iri rahtele nai nem, reria he-
lenga luna ero. O reng hite pe o heleia
lange mele ero.”
5 ✡Ol pe angkelo nenge e naue nge
hemes sue apena hele nga ruach pe
hele nga ich neu, tul heke penna
tamalmal langa lut nga tapa.
6 Pe poia helenga nenge kerkereng
pe manmanna toto nga NeHalang
ene. NeHalang i non nenge tuke
maulul ke koko pe I non nenge ala
hote tapa pe ure lochloch ngana
nenge tetu nga tapa. Pe ala hote ich
pe ure lochloch ngana nenge tetu nga
ich. Pe ala hote ruach pe ure lochloch
ngana nenge tetu teu nga ruach. Pe
angkelo neu hele ke manmanna ke
teke, “Utar nenge NeHalang letena
tuanin hote ke teke poia, lape poia ke
lohot pe milole ia ero.
7 ✡Ke nga etue nenge angkelo
rahtele nai ngana iua nena ngalum
paena, NeHalang lape hemallaha hot
sapele letena tuanin ngana mur. Pe
letena tuanin ngana nemur lape te
lohot ke manmanna ke pomanga
hele nganaia lange nena hetatalonga
mur.”
8 Pe mele nga lut nga tapa nenge
hele atat nge iau neu, hele mule
at nge iau ke teke, “Ola ke o mene
alalaha nenge ma ke ulala nga
angkelo nenge hemes sue apena hele
nga ruach pe apena hele nga ich nem
penna.”
9 ✡Ke pomalam, ela nge angkelo
neu pe e long hote alalaha sune neu
nge i. Pe tunge at nge iau pe hele ke
teke, “O mene pe o ngaua. O ngaua
pe lemene urana pe monmona nga
halim ke pomanga misou eina. Pe i
lape pelpule sam.”
10 Ol pe e mene alalaha sune neu
nga angkelo neu penna pe e ngau
sapele. E ngaua pe lemene urana
pe monmona nga halik ke pomanga

✡ **9:20:** Psa 115:4-7; 135:15-18; Dan 5:23; Hem 16:9, 11 ✡ **10:4:** Dan 12:4, 9 ✡ **10:5:** Deu 32:40; Dan 12:7 ✡ **10:7:** Amo 3:7 ✡ **10:9:** Ezk 2:8–3:3

misou eina. E ngaua ke het pe pelpule
sak ke inin hulu toto.
11 Pe te hele at nge iau ke te teke,
"O hetatalo sio mule lange hehei pe
hana nga kileng pe kileng, pe nga
mata pe mata, pe nga helenga kuena
ngana mur, pe nge naungaala ana
hana mur nga ich nga NeHalang
letena tuanin ngana mur."

11

NeHalang Kulosia Nena Hetatalonga Nai

1 ✡Ol pe NeHalang tunge kula
nenge te amelele ure mur aria lome
ia at nge iau, pe hele at nge iau ke
te teke, "O lohaka pe ola ke o amele
lek tunginga ana pele ana lome, pe
tunginga ana hatanga ana lome, pe o
sisele hehei pe hana lochloch nenge
te heto hekeke Iau nga lamau.
2 ✡Pe aeteme unne nenge mapuo
mes ele nge hot, o amele ana lome
ero. Iange kileng unne nem e tunge
lange hana lomonmona ngana mur.
Pe iri lape te heporeke lek Tuele Tana
Nenge Heo Ngana nem ke teio iri ana
non kina nai pe nai (42).
3 Pe lape e tunge kerkerenga lange
lek hetatalonga nai ke te haliu hote
lek helenga. Iri nai lape te pore haso
pe te haliu hote lek helenga ke etue iri
ana non kina lime iri analoch pe ana
non kina analoch pe ana non kina
mol (1, 260)."
4 ✡Hana nai nem, iri ae tana nai
nem nenge te hetue ke ae oliua
pe pule, iri lemenge ana hemesinga
haka nai nem nenge temes nga Non
Soke nenge nauele ich nei matana.
5 ✡Pe nenge teke mele mil iri nai
aria ke teke hune iri, oan lape sapel
hot nga haria ke ngaulele mele nem.
Pe reria ngarang mur nenge te teke te
hununе iri nai, lape oan ngaulele iri
ke pomalam pule.
6 ✡Pe iri nai reria kerkerenga nenge
te rahele tapa sana ke pitte mol sio
ero, nga etue nenge te haliu hotote
NeHalang nena helenga mur. Pe iri
nai reria kerkerenga nenge te poia
ech ke lohot ke pomanga toho pe te
heporeke ich nga urelu poreke ngana
mur. Pe te poia ure nemur ke te lohot
ke emule mana nga lemeria ngaria.
7 ✡Pe nga etue nenge iri nai te heulo
hote reria helenga mur, hun-non
palaungana nenge lohot nga polo
palaungana nenge hetala ngana ero,
ngira taua iri pe hekou sue iri pe
hune iri ke te mete.
8 ✡Pe koluria masio mana nga
kue tana nga tuele tana palaungana
nenge te heon heke aria Soke ia.
Tuele tana nem te hakeke ke ene nai;
Sotom pe Ekipto.
9 Pe hulua nga tuele kina pa-
palauna mur, pe nga kaleu ramana
mur, pe nga helenga kuena ngana
mur, pe hehei pe hana lochloch
ngana nga ich, te esesia hana nai neu
koluria ke etue iri mol pe sinanga
koana unne e nga etue e pule pe
lemeria ero nge tealo hite iri.
10 Iange hana nai neu te tunge
melmelenga palaungana lange hehei
pe hana lochloch nga ich. Ke po-
malam hehei pe hana lochloch nga
ich lape te iech toto ia iri nai nge te
mete. Pe reria iechinga lohot ngana
nga nenge te peupeu pe te hesongong
choiong.
11 ✡Iok, etue iri mol pe sinanga
koana unne neu het pe NeHalang iu
teu mule eingana lange iri nai ke te
maul haka mule. Pe hehei pe hana
nenge te naue iri nai, operia ua toto.
12 ✡Ol pe iri nai te longe mele nge
hele ke soke toto nga lut nga tapa. Pe
hele lange iri nai ke teke, "Imo nai a
lohaka at lakoi!" Ol pe iri nai reria
ngarang mur tenau pe te esia iri nai
nge te lohaka luluch nga muchmua
ke tela nga lut nga tapa.
13 ✡Nga etue neu pengpeng
mangila palaungana rur pe tuele

✡ **11:1:** Ezk 40:3; Zec 2:1-2 ✡ **11:2:** Luk 21:24; Hem 13:5 ✡ **11:4:** Zec 4:3, 11-14 ✡ **11:5:** 2Sa 22:9; Psa 97:3 ✡ **11:6:** Exo 7:17-20; 1Sa 4:8; 1Ki 17:1 ✡ **11:7:** Dan 7:21; Hem 12:17; 13:7; 17:8 ✡ **11:8:** Luk 13:34 ✡ **11:11:** Ezk 37:5, 10 ✡ **11:12:** 2Ki 2:11 ✡ **11:13:** Hem 6:12; 16:18

tana neu ana talinga toto analoch
ngana, ana pele mur tehutu sio. Pe
hulua nge iri ana non kina lime
iri analoch iri rahtele nai te mete
lochloch (7,000). Pe iri lochloch
ngana nenge te maulul te loiloi ele
tote iri pe te heto heke NeHalang
nenge are nga lut nga tapa nga kikina
ngana.
14 ✡Melmelenga nenge poreke toto
naingana la het nem lo, pe mol ngaria
koi atat kura.

Angkelo Rahtele Nai Ngana Iua Nena Ngalum Paena

15 ✡Iok laol, angkelo rahtele nai
ngana iua nena ngalum paena pe e
longe hulua nga tapa nge te makul ke
soke toto ke te teke,
"Ara Soke NeHalang pe Kristus te lo-
hot
ke iri naungaala ana hana mur
ke tenau ele ich lochloch.
Pe lape tenau ele ke koko ol."
16 Pe almasinga ana hana iri ana non
kina elle pe henel (24) nenge teare
nga reria kilanga seina ngana mur
nga NeHalang matana, te tualou sio
pe te tatuch sio langa ich, pe te heto
heke NeHalang
17 ke te teke,
"Mo hele urana nge iong Non Soke
NeHalang,
nge Iong non nge Kikim Toto
pe iong o tu nge nike toto
pe otu heueu nei pule.
Pe o talun ke o nauele kileng lochloch
ke ulolo
nga lem kerkerenga.
18 ✡Pe hana lomonmona ngana mur
leteria inin
pe Iong pule letem inin ngana
lohot lo.
Pe lem haliunga ana etue lohot lo
nenge lape o amnei teu lange iri
nenge te mete ke ulolo.
Pe lape o tunge ure urana ngana mur
lange lem hetatalonga mur
nenge te rahite lem ume,
pe lem hana mur, pe iri nenge te heto
hekeke em pule.
Pe pule nge iri nenge pingaria
iuiu pe iri nenge pingaria iuiu
ero.
Pe etue nei, Iong am etue nenge lape
o heporeke
iri nenge te hunune hehei pe
hana mur nga ich."
19 ✡Ol pe te lohe NeHalang nena
tunginga ana pele nenga lut nga tapa.
Pe NeHalang nena tomungahel ana
hohou, ma ke mallaha mana nga pele
neu letena. Pe kileng chalem ngana,
pe kileng kurung ngana, pe onrung
ngana, pe mangila te lohot. Pe pitte
eina nge rol ke pomanga sesser telot
sio.

12

Heie Pe Ilimo Palaungana Nenge I Uneinei Ia

1 Iok, hengeilang e nge nakuna al-
toto lochloch herura hot nga lut nga
tapa. Ana hengeilang lohot ke po-
mai koi: Hei e heronia chaia matana
ke pomanga nena hengeron pe mes
haka nga teio. Pe iengiengka nenge
are haka nga palpalna ana itoch iri
analoch pe nai.
2 ✡Ana hei sana pe melmelenga
nenga hohonga poia i ke alngana
haka iange lala nga hoho ngana mam
lom.
3 ✡Iok, ute e pule lohot nga lut
nga tapa. Ngana laka ilimo palaun-
gana e nge singina remenmen. Ilimo
neu palpalna iri rahtele nai pe ana
sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri
rahtele nai te ronge palpalna nemur.
4 ✡Pe hoena pelsis hote itoch ana
tuluk mol ngana nga tapa sana ke sio
langa ich. Pe mes nga hei neu matana
ke teke tone hei neu tuna nga etue
nenge hoho hote.
5 ✡Iok, hei neu hoe tuna tamane
ngana e nenge lape rahite nena
kula lekina ngana pe nauele hulua
lochloch nga ich. Ke hei neu hoe
tuna neu pe angkelo e chalem heke ke

✡ **11:14:** Hem 9:12 ✡ **11:15:** Exo 15:18; Psa 10:16; Dan 2:44; 7:14 ✡ **11:18:** Psa 110:5; 115:13; Rom 2:5; Hem 20:11-13 ✡ **11:19:** Hip 9:4; Hem 8:5; 15:5; 16:21 ✡ **12:2:** Mic 4:10 ✡ **12:3:** Dan 7:7 ✡ **12:4:** Dan 8:10 ✡ **12:5:** Psa 2:9; Isa 7:14; 66:7; Hem 19:15

laia nge NeHalang nga nena kilanga
seina ngana.
6 Pe hei neu ua ke langa ich sana
lomona nenge NeHalang tatalo ele i
ia. Pe lape tenau ele i nga kileng
nem ke etue iri ana non kina lime iri
analoch pe ana non kina analoch pe
ana non kina mol (1,260).
7 ✡Ol pe hunelinga lohot nga lut
nga tapa. NeHalang nena angkelo
palaungana nenge ene Mikael pe
pekngana mur, iriul ilimo palaun-
gana neu pe nena tula mur ke te
hunel.
8 Pe angkelo Mikael pe pekngana
mur te hekou sue ilimo neu pe nena
tula mur pe te lope hote iri nga lut nga
tapa.
9 ✡Pe tesau sue ilimo palaungana
neu luluch nge nena tula mur ke tela
nga ich. Pe ilimo palaungana neu i
uneinei pe i ur halangana toto nenge
te hetue ke non soanna ngana. Pe ene
e pule laka Satan. I pallaka ia hulua
nga ich ke te nanasia poinga poreke
ngana.
10 ✡Ol pe e longe mele nge haliu ke
soke toto nga lut nga tapa ke teke,
"Heueu ta mene maulinga ke koko
nge ara Soke NeHalang.
Kikina ngana pe nena naualanga pe
nekinga
lohot nga mallaha ke ulolo.
Pe Kristus nenge i sipona tal hote,
Talune ana ume ke nauele hehei
pe hana nga kikina ngana.
Pe non soanna ngana nem laka tesul
hote i nga lut nga tapa lo,
iange i hele porekreke titira mur.
Hele porekreke iri nga NeHalang
matana ke kokoes
nga sinanga pe nga miliko.
11 Pe titira mur te hekou sue i nga
Sipsip Tuna eina,
pe nga nena helenga manmanna
ngana nenge te haliu hottote.
Iri te hile hot tote singiria
pe te matau metenga ero.
12 ✡Ke pomalam imo nenge atu nga
lut nga tapa a iech toto.
Pe imo lochloch nenge atu nga ich pe
nga ruach letena
lape a amneia melmelenga
palaungana
iange non soanna ngana nem laka
tesul hote
ke sio lange imo lo!
Pe non soanna ngana nem letena inin
toto
iange eteia ke ana etue choro
mana ol."
13 Pe ilimo neu eteia nge tesul sue i
langa ich lo, pomalam tango rere hei
nenge hoe tuna tamane ngana nem.
14 ✡Pe NeHalang tunge ngie pisou
palaungana sahana nai lange hei
neu ke leheia. Pe lehe kela tu ke
kangkanga ilimo neu ana nga ich
sana lomona nenge te tatalo ele i ia.
Pe lape tenau ele i nga kileng nem ke
hesinga mol pe teio iri rahtele elle.
15 Pomalam ilimo palaungana neu
muta hote ech nge pomanga ech tana
ke nanasia hei neu ke teke hole hote
i.
16 Pe ero, iange ich halaua hei neu.
Ich hanna pangpanga ke pomanga
polo e pe halaua hei neu ke tone ech
tana nenge ilimo palaungana neu
muta hote.
17 ✡Ol pe ilimo neu letena inin
taua hei neu. Pomalam lange hei
neu tutuna mur hel pule ke iriul te
hunel. Ngana laka iri nenge te nana-
sia NeHalang nena hotonga mur pe
te nanas tau tote helenga manmanna
toto ngana nenge Iesus hemallaha
hote.
18 Pe ilimo palaungana neu mes
nga ruach ilina nga peipei.

13

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ruach Letena

1 ✡Ke het pe e naue ur-inolo e nge
lohaka nga ruach letena. Pe ur-inolo
neu palpalna iri rahtele nai pe ana
sangkar iri analoch. Pe iengiengka iri
analoch te rongo heke ana sangkar
nemur. Pe hesisinga ana helenga

✡ **12:7:** Iut 9 ✡ **12:9:** Gen 3:1, 14; Luk 10:18; 22:31; Hem 20:2 ✡ **12:10:** Job 1:9-11; Zec 3:1 ✡ **12:12:** Isa 44:23; 49:13 ✡ **12:14:** Dan 7:25; 12:7 ✡ **12:17:** Hem 11:7 ✡ **13:1:** Hem 12:3; 17:3, 7-12 ✡ **13:2:** Dan 7:4-6

mur nenge latautaua NeHalang, tetu
nga palpalna rahtele nai neu.
2 ✡Pe ur-inolo nenge e naue neu,
nakuna pomalaka nga naumiliko
inolo palaungana e nenge singina
lihoho ngana teu sisil. Pe apena
huhuna mur te purpure ure nenge
ene pea apena huhuna mur. Pe
hanna hote laion hanna. Pe ilimo
palaungana neu tunge kikina ngana
pe kilanga seina ngana pe kerk-
erenga nenge nauele kileng, lange
ur-inolo neu.
3 ✡Pe ur-inolo neu palpalna e
nakuna pomanga tetua hune ana io
ke mete, pe ana io munna meu mule
pe maul haka mule. Pe hehei pe hana
lochloch ngana nga ich te memeleia
ur-inolo neu nena kerkerenga pe te
nanasia i.
4 Pe te heto heke ilimo palaungana
neu iange tunge kerkerenga lange ur-
inolo neu. Pe pule te heto heke ur-
inolo neu pe te hele, “Itei toto nenge
lape lohot ke pomanga ur-inolo nei?
Pe itei toto nge ana seilil ke iri nai te
hunel?”
5 ✡NeHalang i sipona heheleia ur-
inolo neu ke hele ke heto hekeke ene
pe hele porekreke NeHalang. Pe lape
poia ana ume ke teio iri ana non
kina nai pe nai (42) iange mene kerk-
erenga ke ulolo.
6 Pe talun ke hele poreke NeHalang
pe he porekreke NeHalang ene. Pe he
sisisia kileng nenge NeHalang tuia pe
iri lochloch ngana nenge tetu nga lut
nga tapa.
7 ✡Pe pule NeHalang tunge kerk-
erenga lange ur-inolo neu ke iriul
NeHalang nena hana mur tehun
elel pe hekou susue iri. Pe NeHa-
lang tunge kerkerenga lange i ke
nauele tuele kina papalauna mur, pe
kaleu ramana mur, pe nga helenga
kuena ngana mur, pe hehei pe hana
lochloch ngana nga ich.
8 ✡Pe hehei pe hana lochloch nenge
te tunga ich, lape te heto heke ur-
inolo neu ene. Pe iri nenge eria masio
nga maulinga ke koko ana alalaha lo,
lape te heto heke ur-inolo neu ene
ero. Iange NeHalang ala hote tapa
pe ich ero kura pe has sue eria mur
ke ulolo nga Sipsip Tuna nenge te
hune, nena alalaha. Pe alalaha nem
maulinga ke koko ana alalaha ia.
9 Apal talngamo pe a longo ke nek.
10 ✡Nenge teke NeHalang lemene
ke te laua nena hana mur hel ke tema
teu nga tuele au ngana, lape te laua
iri pe te laia iri ke manmanna. Pe
nenge teke NeHalang lemene ke te
hune nena hana mur hel nga io, lape
te hune iri nga io ke manmanna. Ke
pomalam iok, NeHalang nena hana
mur temes ke kerkereng nga leteria
manmanna ngana.

Ur-Inolo Nenge Lohaka Nga Ich Letena

11 Ol pe e naue ur-inolo e pule nge
lohaka nga ich letena. Ur-inolo neu
ana sangkar iri nai ke pomanga sip-
sip mur pe hele ngana pomanga il-
imo palaungana nenge i uneinei ia.
12 Pe ur-inolo nenge lohot rume
nei, tu luluch nga nenge lohot tala
pe mene kerkerenga ke pomanga
nenge lohot tala. Pe echia hehei pe
hana lochloch ngana nga ich ke te
heto heke ur-inolo nenge lohot tala.
Nenge palpalna e nakuna manga
tetua hune ana io pe ana io munna
meu mule lo.
13 ✡Ur-inolo nenge lohaka nga ich
letena neu poia ure halang ke te lohot
manmana. Pe ure e nge poi hote,
ngana laka nenge long sue oan nga
tapa ke sio at nga ich ke hehei pe hana
lochloch te naue.
14 Pe iu sue oan nenge neu nga
kerkerenga nenge NeHalang tunge
lange i, ke halaua ur-inolo nenge lo-
hot tala. Pe nga poinga nem, pal-
laka ia hehei pe hana lochloch ngana
nenge tetu nga ich pe hele lange iri
ke teles hote ur-inolo nenge lohot tala
ramana nga aetapuna ke te heto heke
i. Ngana laka ur-inolo nenge tetua

✡ **13:3:** Hem 17:8 ✡ **13:5:** Dan 7:8, 25; 11:36; Hem 11:2 ✡ **13:7:** Hem 11:7 ✡ **13:8:** Psa 69:28; Hem 17:8; 20:12, 15; 21:27 ✡ **13:10:** Jer 15:2; 43:11; Hem 14:12 ✡ **13:13:** 1Ki 18:24-39; Mat 24:24; Hem 19:20

hune palpalna elle ana io pe ana io
munna meu mule lo.
15 Pe ur-inolo nenge lohaka nga
ich letena neu, NeHalang tunge kerk-
erenga lange i ke iu teua eingana
langa nenge lohot tala nena lelenga
nenge teles hote nga aetapuna ke
hele. Hele pe hemete hehei pe hana
nenge te heto heke i ero ke te mete.
16 ✡Pe ur-inolo neingana nenge lo-
haka nga ich letena neu, echia hehei
pe hana lochloch ke tetal haka sach
nge iri. Iri nenge reria ure halang,
pe nenge reria ure halang ero, pe iri
nenge te umume nge hana hel, pe
nenge teume nge hana hel ero, pe iri
nenge pingaria iuiu, pe nenge pin-
garia iuiu ero. Hehei pe hana nemur,
ur-inolo neu echia iri ke tetal haka
sach nga peria tamalmal, nem pe nga
ramaria.
17 Pe tehas ia ur-inolo nem ene nga
sach nenge tetal heke nge iri nem. Ke
pomalam iri nenge ur-inolo nem ene
mahaka nge iri, iri mana lape te olia
pe teia reria lulu. Pe iri nenge ur-
inolo ene mahaka nge iri ero te olia
pe teia reria lulu e ero.
18 Ure nei sangsang letematana
ngana. Mele nenge letena matana
lape sisala luluche ur-inolo nem ene
huhuna mur ke nek pe letena matana
ia. Iange ene huuna nemur i none
ene ia. Ke ur-inolo nem ene huuna
mur koi nenge 666. (Ana non kina
lime iri rahtele elle pe ana non kina
mol pe rahtele elle.)

14

Sipsip Tuna Pe Nena Hana Mur Nge Iri 144,000

1 Ol pe e teke enau pe e esia Sipsip
Tuna nge mes nga Hengene Nge Sion.
Pe hana nenge tehas heke Temene
ene nga ramaria temes luluch nge I.
Hana nemur iri ana non kina lime
iri analoch iri ana non kina lime, pe
ana non kina lime iri analoch iri ana
non kina nai pe ana non kina lime iri
analoch iri henel (144,000).
2 ✡Pe e longe mele nge hele nga lut
nga tapa. Pe hele ngana palkolong
pulut ke pomanga nale hau ngana pe
kileng kurung ngana. Pe pule e longe
mele hel nge te taktakue aria milollo.
3 ✡Pe te peua aria peunga heueu
ngana nga kilanga seina ngana
matana, pe nga ure maulul ngana
henel neu pe almasinga ana hana
nemur mataria. Mele eteia peunga
neu ero pe iri nenge NeHalang ol
hot mule iri ke ulolo te eteia. Ngana
laka NeHalang nena tula mur nenge
iri ana non kina lime iri analoch iri
ana non kina lime, pe ana non kina
lime iri analoch iri ana non kina nai,
pe ana non kina lime iri analoch iri
henel nem (144,000).
4 Hana nemur tetu ke te pengpeng
toto pe te salau rara lange hehei ero.
Pe te nanasia Sipsip Tuna ke tela nga
kileng lochloch ngana nenge lala ia.
Iri NeHalang mene mule iri ke ulolo
nga hehei pe hana nga ich leteria.
Pe tepoi ke pomanga ngaunga nenge
tetak lohe hote nga ume ke tunginga
ana. Ke NeHalang pe Sipsip Tuna te
mene tele iri ke reria hana mur ia iri.
5 Pe kokoes te hele ke manmanna
pe te pallaklaka erochro. Pe pule te
poia poinga susuun ngana e ero toto.

Angkelo Mol Reria Haliunga

6 Ol pe e esia angkelo e pule nge
lelehe nga tapa sana. Pe angkelo
neu mene helenga urana toto ngana
nenge tuke koko. Pe teke haliu hote
lange hehei pe hana lochloch ngana
nga ich. Nga tuele kina papalauna
mur, pe nga kaleu ramana mur, pe
nga helenga kuena ngana mur.
7 Pe haliu ke soke toto ke teke, “Imo
apoi ke nek lange NeHalang pe a heto
heke I, iange ana etue nenge amnei
teu nga hulua lochloch nga ich reria
poinga mur ngana koi lohot lo. A heto
heke tote I. Iange I ala hote tapa pe ich
pe ruach pe ech mur lochloch.”
8 ✡Iok, angkelo neingana nanas pe
haliu ke teke, “Tuangachol nenge Ne-
Halang tunge heporeke pe sisparai ia

✡ **13:16:** Hem 14:9-11; 16:2; 20:4 ✡ **14:2:** Hem 1:15; 19:6 ✡ **14:3:** Isa 42:10; Hem 5:9; 7:4 ✡ **14:8:** Isa 21:9; Jer 51:7-8; Hem 17:2; 18:2-3

tuele tana palaugana nenge Papilon
ke ulolo! Iange i heinia tuele kina
mur lochloch ke aria hauaua hulu
nga nena poinga nenge salaulau ana
olenga tele ana ech kerkereng ngana
nenge palleke."
9 ✡Iok, angkelo mol ngana lohot pe
haliu ke soke toto ke teke, "Mele hel
nenge te heto heke ur-inolo pe nena
lelenga nenge teles hote pe tehas
heke ana has nga peria pe nga ra-
maria,
10 ✡iri lape te inia uain nenge Ne-
Halang letena inin ngana ana. Uain
nem kerkereng toto pe ngana kou te
tatalo ele, pe teling teua nga NeHa-
lang letena inin ngana ana eulinga ke
ulolo. Ke iri lape te amneia melme-
lenga nga oan pe nga um nenge re-
menmen ke pomanga oan pe milang
toto pe inangana siusiu toto. Pe
te amneia melmelenga nem nga Ne-
Halang nena angkelo mur nenge te
pengpeng toto mataria pe nga Sipsip
Tuna matana.
11 ✡Pe oan nem pulu ngana tuke
kokoes mana. Ke iri nenge te heto
hekeke ur-inolo pe na lelenga nenge
teles hote pe iri nenge tehas heke ana
has nge iri, lape te amneia melme-
lenga ke kokoes mana nga sinanga pe
nga miliko pe tetah eingaria ia ero."
12 ✡Ke pomalam, urana nge NeHa-
lang nena hana mur temes ke kerk-
ereng toto. Iri nenge te rahit tote
nena hotonga mur pe iri nenge lete-
ria manmanna nge Iesus.
13 Ol pe e longe mele nge hele nga
lut nga tapa ke teke, "Ohas sue he-
lenga nei 'Talun heueu nei ke laol
mele hel nenge leteria manmanna
nge Non Soke pe te mete lape te iech
toto.' "
Pe Opepengpeng hele ke teke, "Oe,
manmanna! Lape teat luluch nga
reria poinga urana ngana mur nga
tapa pe te amneia melmelenga e ero
ol."
14 ✡Iok, enau pe e esia ulu hussu
ngana pe e naue mele nge nakuna
mange Non Tuna nge are haka nga
ulu neu. Ana non ure iengiengka
chalemlem ngana nga palpalna pe
rahite nena eke nge matana toto.
15 Pe angkelo e i hot nga tunginga
ana pele pe hele ke soke toto lange I
nenge are haka nga ulu neu ke teke,
"Lulunga ana etue at lo! O mene
am eke pe o talun ke o lulu ol, iange
ngaunga nemur nga ich te mera tah
ke ulolo."
16 Pomalam I nenge are haka nga
ulu neu, tele ana eke ke lululu hote
ngaunga nga ich.
17 Iok, angkelo e pule i hot nga
tunginga ana pele nga lut nga tapa. I
pule mene ana eke e nge matana toto.
18 ✡Pe angkelo e pule nenge nauele
oan, i nga tunginga ana hatanga ke
at pe alngana ke soke toto lange i
nenge mene ana eke nenge matana
toto, ke teke, "Out hoa uain tahena
mur nga ich pe o takiraua iri iange
nganangana mur temera lochloch ke
ulolo."
19 Pomalam angkelo neu hetele ana
eke ke ut hoa uain tahena mur pe
takiraua nganangana mur. Pe sau
teua iri nga topro palaungana nenge
te kolue nga ae lekina ngana. Topro
neu te umeia ke uain nganangana
mur aria ia, nenge tetua ule iri ke
eiria lohot. Pe topro neu heilangia
NeHalang letena inin ngana.
20 ✡Ke uain nganangana nemur te
tuaule iri nga topro neu letena. Pe
topro neu manga tuele tana palaun-
gana rumena nenge hot. Pe toho lele
hot nga topro neu letena nenge te tu-
aule uain nganangana mur ia. Pe lele
hot ke sase toto ke ana lome iri ana
non kina lime iri mol (300 kilomita)
pe kon haka ke ana lome elle pe tulio.
(lome elle pe hakekena)

15

Lulunga Nenga Ich

✡ **14:9:** Hem 13:12-17 ✡ **14:10:** Gen 19:24; Psa 75:8; Isa 51:17, 22; Jer 25:15-16; Ezk 38:22; Hem 16:19; 20:10 ✡ **14:11:** Isa 34:10 ✡ **14:12:** Hem 13:10 ✡ **14:14:** Dan 7:13 ✡ **14:18:** Jol 3:13 ✡ **14:20:** Isa 63:3; Hem 19:15

Angkelo Rahtele Nai Pe Melmelenga Rahtele Nai

1 Iok, e naue hengeilang e nge
nakuna altoto lochloch lohot nga lut
nga tapa. Hengeilang nenge e naue
neu ngana laka: Angkelo iri rahtele
nai nge teat luluch nga melmelenga
mur nge iri rahtele nai. Melmelenga
nemur melmelenga leleis ngana mur
iange lape te lohot ke het pe NeHa-
lang letena inin ngana het sapele.
2 Pe e naue ute e nge nakuna po-
manga ruach melona nge achouchou
pe sinaha ke pomanga silonga nge
teusil nga oan. Pe e naue NeHa-
lang nena tula mur nenge te hekou
susue ur-inolo pe na lelenga nenge
teles hote nga aetapuna pe ene hu-
una mur. Hana nemur e naue iri
nge te rahite aria milollo mur nenge
NeHalang tunge lange iri pe temes
nga ruach melona neu ilina.
3 ✡Pe tepeu hote Moses iri nai Sipsip
Tuna aria peunga. Moses i NeHalang
nena tula nenge umume nge I. Pe
hana nemur te peupeu ke pomai koi,
"Non Soke NeHalang, Iong non nge
Kikim Toto,
pe lem ume mur te lohot ke altoto
lochloch.
Iong naungaala ana non pe O nauele
kileng lochloch.
Pe lem poinga mur urana pe
pengpeng toto.
4 ✡Non Soke, hulua lochloch te
mataua Iong
pe te heto heke tote em
iange Iong non nge Heo Ngana
Toto.
Pe hulua nga tuele kina mur
lochloch, lape teat
ke te heto hekeke Iong.
Iange lem poinga mur te pengpeng
toto
pe hulua te esia ke mallaha ke
ulolo."
5 ✡Iok, hana nemur tepeu ke het pe
e naue NeHalang nena pelpele nenge
tepoi tunginga ana pele ia. E naue
nge mes nga lut nga tapa pe ulala ke
ulolo.
6 Pe angkelo rahtele nai nenge teat
luluch nga melmelenga rahtele nai
nem tei hot nga tunginga ana pele
neu. Pe te heronia hengeron urana
ngana mur nge lemlem pe chalem-
lem. Pe te panreke kalolo chalemlem
ngana mur.
7 Ol pe ure maulul ngana henel
neu elle nge iri mene kaliu chalem-
lem ngana mur nge iri rahtele nai pe
tunge lange angkelo rahtele nai neu.
Pe kaliu rahtele nai nemur te muta
ia NeHalang nenge tuke koko, letena
inin ngana mur.
8 ✡Pe NeHalang nena hemalma-
linga palaungana pe kikina ngana
toto, te muta nga tunginga pele neu
letena. Pe ara pele teu la pulut nga
pele neu letena ero toto kela het nga
etue nenge angkelo rahtele nai neu
te heulo hote reria ume ke tehet, nga
ure poreke ngana rahtele nai neu.

16

NeHalang Letena Inin Ngana Ana Kaliu Iri Rahtele Nai

1 Ol pe e longe mele nge haliu ke
soke toto nga tunginga ana pele neu.
Pe hele lange angkelo rahtele nai neu
ke teke, "A mene NeHalang letena
inin ngana ana kaliu rahtele nai nem
pe a eusiling hote ke sio langa ich."
2 ✡Iok, angkelo elle ngana eusiling
hote NeHalang letena inin ngana nga
nena kaliu ke pasiling sue ke langa
ich. Pomalam sikilla lohot nge hehei
pe hana nenge tehas heke ur-inolo
ana has nge iri pe te heto hekeke nena
lelenga.
3 ✡Pe angkelo nai ngana pasiling
sue nena kaliu nga ruach pe ruach
hul ke pomanga toho. Pe ure
lochloch ngana nenge te maulul
pe tetu nga ruach letena te melu
lochloch.
4 Iok, angkelo mol ngana eusil-
ing hote nena kaliu nga ech matana
pachpach hot ngana mur pe nga ech
tatana mur pe ech nemur tehul ke
pomanga toho.

✡ **15:3:** Exo 15:1; Psa 139:14; 145:17 ✡ **15:4:** Psa 86:9; Jer 10:6-7 ✡ **15:5:** Exo 38:21 ✡ **15:8:** 1Ki 8:10-11; 2Ch 5:13-14; Isa 6:4 ✡ **16:2:** Exo 9:10; Hem 13:12-17 ✡ **16:3:** Exo 7:17-21

5 Ol pe e longe angkelo nenge
nauele ech mur nge hele ke teke,
"NeHalang, Iong otu nge nike toto pe otu heueu nei
pe Iong non nge Heo Ngana toto.
Pe urana toto nge o tunge tuangachol lange hana porekreke ngana nemur.
6 O tunge tuangachol lange iri ke te inia toho
iange iri te hune lem hana mur pe lem hetatalonga mur
ke eiria lele iri nga ich!"

7 ✡Pe e longe helenga e nge lohot
nga tunginga ana hatanga ke teke,
"Oe Non Soke NeHalang, Iong non nge Kikim Toto!
Pe o amnei teu ngam nga ure mur,
manmanna pe pengpeng toto!"

8 Iok, angkelo henel ngana eusiling heke nena kaliu nga chaia matana. Pomalam chaia matana mene nena kerkerenga nenge mak tote hehei pe hana ke pomanga oan.

9 ✡Pe chaia milang ngana mak tote iri pe te hele poreke NeHalang ene. NeHalang I non nge kikina toto pe nauele melmelenga nemur. Pe hehei pe hana te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur ero pe te heto heke I ero toto.

10 ✡Iok, angkelo lime ngana eusiling heke nena kaliu langa ur-hinolo nena kilanga seina ngana, pe miliko sio sapele nga kileng nemur nenge ur-inolo nauele iri. Pe hehei pe hana tetua sereia melmelenga nenge lohot nge iri ke elela.

11 Reria chanchan mur te tahala pe te leisis toto pe te hele poreke NeHalang nenge tunga lut nga tapa. Pe te hulia leteria nga reria poinga poreke ngana mur ero toto.

12 ✡Iok, angkelo rahtele elle ngana eusiling hote nena kaliu langa ech tana palaungana nenge Iupratis, pe ech neu soso pe tal naungaala ana hana nemur, nga chaia haka ngana reria kue ia.

13 Ol pe e naue ur-lomona opene poreke ngana iri mol nge nakuria pomanga chauchar. Elle lohot nga ilimo palaungana nenge uneinei ia hanna, pe e lohot nga ur-inolo neu hanna, pe e lohot nga hetatalonga pallaklaka ngana hanna.

14 ✡Iri mol uneinei nena lelenga mur ia iri pe tepoi hote ure halang ke te lohot manmana. Pe te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng lochloch nga ich pe tepa heke iri ke te palhel luluch nge Non Soke pe nena hana mur nga NeHalang nenge Kikina toto ana etue palaungana.

15 ✡(Non Soke hele, "A longo ke nek! Iau lape eat ke pomanga none nenge achach! Pe mele nenge tatalo ele i ke kokoes lape iech toto pe meia i ero!")

16 ✡Ol pe ur-inolo opene mol neu te eukiraua naungaala ana hana mur nga kileng nenge te hetue nga helenga Hipru ke Amaketon. (Hunelinga ana hasa)

17 Iok, angkelo rahtele nai ngana eusiling hote nena kaliu nga tapa sana. Pe haliunga e nge soke toto lohot nga kilanga seina ngana nga tunginga ana pele ke teke, "Ure lochloch ngana het pam lo!"

18 ✡Ol pe kileng chalem ngana inlemlem, pe kileng kurungrung, pe ute hel alngaria onrungrung, pe mangila palaungana rurur. Nga talun ngana toto hehei pe hana te lohot ke tetu nga ich pe mangila e nge pomai lohot ero. Pe nenge nei palaungana toto.

19 ✡Pomalam, tuele tana palaungana nenge Papilon ana ich chach ke sachana mol. Pe tuele tatana mur nga kileng lochloch ngana nga ich te kurung sio lochloch. Pe NeHalang letena metene tuele tana palaungana nenge Papilon nena poinga poreke ngana mur. Ke pomalam tunge uain

✡ **16:7:** Psa 19:9; Hem 15:3 ✡ **16:9:** Hem 9:20-21 ✡ **16:10:** Exo 10:22; Isa 8:21-22 ✡ **16:12:** Isa 11:15 ✡ **16:14:** Hem 19:19 ✡ **16:15:** Mat 24:43-44; Hem 3:3 ✡ **16:16:** Zec 12:11 ✡ **16:18:** Hem 4:5; 8:5 ✡ **16:19:** Hem 14:10 ✡ **16:20:** Hem 6:14

nenge muta nga letena inin ngana ana eulinga lange i ke inia.

20 ✡Pe mimio mur pe hengene mur te erue, pe mele nau mule iri ero ol.

21 ✡Pe um chatottonna papalauna te machereng hot nga tapa sana pe telot sio ke pomanga pitte ke tema hunune hehei pe hana. Pe um chatottonna nemur te meena ngaria iri ana non kina nai pe analoch (50 kg). Pe hehei pe hana te hele poreke NeHalang nga melmelenga nenge te amneia nga pitte nenge matana rol ke pomanga um chatottonna. Iange te amneia melmelenga nem ke poreke toto.

17

Salaunga Ana Heie Pe Ur-Inolo

1 ✡Iok, angkelo iri ratele nai te eusiling ke kaliu iri rahtele nai. Pe elle nge iri at nge iau pe hele at nge iau ke teke, "Oi at ke e henonoua iong nga melmelenga nenge lape lohot nge hei salaunga kina nenge are rochroi nga ech tatana mur.

2 ✡Hei neu, naungaala ana hana mur nga ich te tomtomia i. Pe heinia hehei pe hana nga ich ke aria hauaua hulu nga nena poinga poreke ngana nenge salaulau ana ech kerkereng ngana nenge palleke."

3 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke iau pe angkelo neu mene iau ke mola nga ich sana lomona. Pe nga lamau e naue heie nge are haka nga ur-inolo remenmen ngana e ona. Pe ur-inolo neu palpalna mur iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch. Pe NeHalang ana hesisinga ana helenga mur te rongo heke singina lochloch.

4 ✡Pe hei neu heronia hengeron nenge kunkun pe nenge remenmen. Pe alheke tote i nga um nenge singina insachsach, pe koikoi ke pomanga lauta, pe nga silo sachanchana nenge te insachsach, pe nga relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe rahite eulinga e nge insachsach pe koikoi ke pomanga lauta nga penna. Pe eulinga neu muta ia olenga tele pe poinga porekreke ngana mur nga nena poinga nenge salaulau.

5 Pe hasinga tapuna ngana e ma haka nga ana hei ramana pe luna pomai koi:

"TUELE TANA PALAUNGANA NENGE PAPILON, HEHEI SALAULAUNGA KINA MUR, PE POINGA POREKE NGANA MUR NGA ICH KIRIA."

6 ✡Pe hehei pe hana nga kileng neu tehun lapue NeHalang nena hana mur nenge te nanas tau tote Iesus nena poinga mur. Pe e naue hei neu nge in ke ana hauaua iange inia NeHalang nena hana mur nenge te hune iri tohoria.

E naue ke pomau pe ngak lohot.

7 ✡Ol pe angkelo neu onteia iau, "Ngam lohot ia utar? Ngam lohot ia kau ur-inolo nenge palpalna iri rahtele nai pe ana sangkar iri analoch pe hei nenge are haka nga ona mau? Iok, lape e hemallaha hote luna lange iong ol.

8 ✡Ur-inolo nenge o naue nem, maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape lohaka mule nga polo palaungana nenge hetala ngana ero pe at mule. Pe at mule ngana nem lisala ngana lalom, iange Kristus lape hekou sue i ke het heulo sapele. Nge nike toto NeHalang ala hote tapa pe ich ero kura pe has sue hehei pe hana hel eria nga maulinga ke koko ana alalaha. Pe iri nenge eria masio nga alalaha nem ero lape te naue ur-inolo nei pe lape te rura toto. Iange i maulul nge nike pe heueu nei tu ero ol pe nga hoena lape lohot mule.

9 "Ure nei sangsang lete matana ngana. Ur-inolo palpalna iri rahtele nai nem luria laka: Sasana iri rahtele nai nenge hei neu mes hakaka ia. Pe luria e pule lataua naungaala ana hana mur nge iri rahtele nai.

10 Naungaala ana hana nemur lime te mete ke ulolo, pe elle i naungaala

✡ **16:21:** Exo 9:23-24; Hem 11:19 ✡ **17:1:** Jer 51:12-13 ✡ **17:2:** Isa 23:17; Jer 51:7; Hem 14:8 ✡ **17:3:** Hem 13:1 ✡ **17:4:** Jer 51:7; Hem 18:16 ✡ **17:6:** Hem 18:24; 19:2 ✡ **17:7:** Hem 13:1 ✡ **17:8:** Dan 12:1; Hem 11:7; 13:7

ana non heueu nei, pe elle nge iri lape
atat kura. Pe nga etue nenge at lape
nauele kileng ke musuna pol mana.
11 Pe naungaala ana hana rahtele
nai neu pekngaria laka ur-inolo
nenge maulul nge nike pe heueu nei
tu ero ol pe lala nga het heulo ngana
lo.
12 ✡ "Pe sangkar iri analoch nenge
o naue nem te heilangia naungaala
ana hana mur nge iri analoch nge
te mene kerkerenga ero kura. Pe iri
lape te mene kerkerenga ke te lohot
ke iri naungaala ana hana mur. Pe
lape teume luluch nge ur-inolo neu
ke tenau ele kileng mur nga sinanga
koana unne sune elle mana.
13 Pe iri leteria matana ngana elle
mana. Ke pomalam lape te tunge
kikiria ngaria pe reria kerkerenga
nenge tenau ele kileng lange ur-inolo
neu.
14 Pe lape te hunel luluch nge Sipsip
Tuna. Pe Sipsip Tuna pe nena tula
mur nenge hesilei hote iri pe iua iri
pe leteria manmanna nge I, lape te
hekou sue hana nemur. Iange Sipsip
Tuna i Non Soke nenge soke toto nge
hana soksoke ngana mur pe I Naun-
gaala ana non nenge palaungana toto
nge naungaala ana hana mur."
15 Ol pe angkelo neu hele at nge
iau ke teke, "Pe ech nemur nenge
o esia nge hei salaunga kina nem
are rochroi nge iri, te heilangia laka
tuele kina papalauna mur, pe hehei
pe hana lochloch nga mata pe mata,
pe helenga kuena ngana mur.
16 ✡Pe ur-inolo pe sangkar analoch
nenge o esia iri nem lape lemeria ero
ia hei nem. Pe lape te poia hei neu ke
tungana poreke nga nenge te mene
nena urelu mur pe singina lachlach
mana pe tesau heke i langa pel sapel
ngana.
17 NeHalang i sipona tung teua lete
matana ngana nga hana nemur lete-
ria, ke pomalam te tunge reria kerk-
erenga nenge tenau ele kileng lange
ur-inolo neu. Pe lape ur-inolo neu
nauele iri kela het nga etue nenge
NeHalang letena tuanin ngana mur
pe nena helenga mur te lohot ke man-
manna.
18 Pe hei nenge o esia nem heilan-
gia tuele tana palaungana nenge
nauele naungaala ana hana mur
lochloch nga ich."

18

NeHalang Heporeke Tuele Tana Nenge Papilon

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe
e naue angkelo e nge sio atat nga lut
nga tapa. Angkelo neu kikina ngana
palaungana toto pe nena hemalma-
linga tualeme hatalia ich lochloch.
2 ✡Pe haliu hot ke soke toto ke po-
mai,
"Tuangachol nenge NeHalang tunge
heporeke pe sisparai ia
tuele tana palaungana nenge Pa-
pilon ke ulolo!
Pe kileng nem tal uneinei mur reria
kileng ia ol.
Pe ur-lomona mur nenge te
poreke
pe ngie nemur nenge muna ulu
pe nenge te poreke toto tetu ia
pule.
3 Pe NeHalang heporeke iange nga
nena poinga nenge salau halali.
Pe nena poinga nem ana olenga tele,
palleke ana ech kerkereng
ngana.
Pe ech kerkereng ngana nem tunge
ke tuele kina mur lochloch te inia
ke ulolo.
Pe naungaala ana hana mur lochloch
nga ich te tomtom ia i.
Pe i meia i ero toto nga nena poinga
poreke ngana mur,
nenge ollaka hotote hana nenge
teii ia reria lulu leteria.
Pe heole iri nga reria lulu uruna
ke pomalam poia iri ke reria ure
halang toto."
4 ✡Ol pe e longe mele nge hele nga
lut nga tapa ke teke,

✡ **17:12:** Dan 7:7, 24 ✡ **17:16:** Hem 18:8 ✡ **18:2:** Isa 13:21; 34:11-14; Jer 50:39; Hem 14:8 ✡ **18:4:** Isa 48:20; Jer 50:8; 51:6, 45; 2Ko 6:17

"Lek hana mur a ua hot nga kileng nem!
Atal teu luluche imo langa poinga poreke ngana
nga tuele tana nem ero.
Pomalam, melmelenga nenge lohot nge iri
lape lohot nge imo ero.
5 ✡Iange reria poinga poreke ngana mur
te muta haka toto kela nga lut nga tapa ke ulolo.
Pe NeHalang letena lilil ele
poinga poreke ngana nemur ero.
6 ✡Utar nenge i sipona tung hote lo, a tung mule lange i ke purpur tote nenge tunge lange imo.
Pe poinga mur nenge poia lo, a tuachol ia lange i ke henai.
A palleke ana ech kerkereng ngana nga i sipona ana eulinga pe a poia ke ehech toto ke inia
ke pomanga nenge palleke ke a inia pe amo hauaua ia.
7 ✡Isipona tal heke tote i ke teke i hei palaungana lo
pe heto chonchonchone i.
Ke pomalam a tunge melmelenga ke milang toto
lange i ke tangia nga nena poinga poreke ngana nem.
Ana hei helele nga letena ke teke,
'Iau hei palau pe eare nga lek kilanga seina ngana pe etu pakar ero.
Ke pomalam ute pele nge hetang ia iau ero!'
8 ✡Ke nga nem, melmelenga nemur lape te lohot nge i nga etue elle mana:
uringa pe tanginga pe metenga.
Pe lape oan ngaulala hite i.
Iange Non Soke NeHalang kikina ngana palaungana toto
pe Isipona lape tunge tuangachol nemur lange hei neu.
9 ✡ "Pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich te naue oan pulu ngana nenge ngaulala hite hei nem. Pe lape leteria kolkol toto pe te tangia i iange te tomtomia i pe te mene ure mur halang nge i, nga nena poinga poreke ngana mur.
10 Pe temes mana nga tau iange te matau tote tuangachol nenge lohot nge i pe te hele ke te teke,
" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei lakis tau kai!
Ochou! Tuele tana palaungana nenge Papilon suneu!
Lem poinga poreke ngana ana tuangachol lohot nge iong lo.
Pe nga sinanga koana unne sune elle mana, ohet sio pe iong ero sapele!' "
11 ✡ "Pe lulu ana hana mur nenge hei neu olol ure nge iri, lape leteria kolkol toto pe te tangia i, iange lape mele olia reria lulu mur ero ol.
12 ✡Lulu ana hana nemur, reria lulu mur nenge te iiia laka: Um insachsach ngana nenge koikoi ke manga lauta, pe um chalemlem ngana nenge hussu ke manga hake, pe silo sachanchana nenge te insachsach, pe relem utona nenge kunkun pe insachsach. Pe melo nenge tuahau toto, pe nenge kunkun, pe nenge pululu toto ke pomanga ao makanna, pe nenge remenmen ke pomanga haia rorana. Pe ae kuena ngana mur nenge inangaria ehech pe ure kuena ngana mur nenge teume hote nga palngen na senger. Pe ure nemur nenge teume hote nga ae mur nenge ururia haka toto, pe nemur nenge teume hote iri nga ure nenge nakuna insachsach ke manga koiongkoiong, pe nemur nenge teume hote nga raling, pe um nenge chalemlem ke pomanga matau.
13 Pe ure inangana ehech ngana mur nenge pomanga intu, pe sapiu eina, pe loitana. Pe surumong, pe sapiu eina chochotana pulu ngana nenge inangana ehech, pe ech kerkereng ngana nenge te palleke, pe sampal eina. Pe more nganangana, pe nganangana pululu ngana, pe roli ana kolok mur, pe sipsip mur, pe

✡ **18:5:** Gen 18:20-21; Jer 51:9 ✡ **18:6:** Psa 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 ✡ **18:7:** Isa 47:7-9 ✡ **18:8:** Hem 17:16 ✡ **18:9:** Ezk 26:17; 27:30-35 ✡ **18:11:** Ezk 27:36 ✡ **18:12:** Ezk 27:12-13, 22

oriong mur. Pe arenga mur nenge
oriong mur te takrungrunge, pe hana
nenge teume sio manmana nge hana
hel pe ururia ero, pe hehei pe hana
nenge tetak tototo iri nga hunelinga.

14 "Pe lulu ana hana nemur te hele,
'Urelu urana ngana nemur nenge
mutem tautaua, iri ero tah lo. Pe pule
lem kole hoena mur pe lem ure mur
nenge o heto hakaka iong ia, te erue
tah ke ulolo pe lape oes mule nakuria
ero ol.'

15 ✡Hana nemur te menmene um-
tutuna nge halang toto nga tuele tana
neu nga reria ure mur. Pe iri lape
temes mana nga tau iange te mataua
tuangachol nenge lohot nge i. Pe lape
leteria kolkol toto ia tuele tana neu pe
te tang

16 ✡pe te hele ke te teke,

" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei
lakis tau kai!
I heronia hengeron urana ngana
mur nenge kunkun pe nenge
remenmen.
Pe alheke tote i nga nananga chalem-
lem ngana mur
pe nga um nemur nenge ururia
haka toto
pe nga relem utona nenge
kunkun pe insachsach!

17 ✡Pe nga sinanga koana unne sune
elle mana
nena kole hoena ana paspasinga
mur te erue sio!'

"Pe imot ana aunga mur, pe iri
nenge te umume nga imot mur, pe iri
nenge tela teatat nga imot, pe imot
tokoninga mur, temes nga tau toto.

18 ✡Pe nga etue nenge Papilon
ngaulala ke pulu haka, te naue pe
alngaria haka pe te hele, 'Tuele tana
tei toto nge pomanga tuele tana
palaungana nei!?'

19 Pe leteria kolkol toto ia tuele tana
neu pe te tang ia. Pe te ngaua aso nga
ramaria pe te hele,

" 'Opoi! Tuele tana palaungana nei
lakis tau kai!
Imot tokoninga mur nenge reria
imot mur te songong
tekila haka mana ia umtutuna nga
hei neu nena kole hoena mur!
Pe nga sinanga koana unne sune elle
mana
nena ure nemur te erue
lochloch!

20 ✡Imo nenge a tuteu nga lut nga tapa
a iech toto
nga tuangachol palaungana
nenge lohot nga tuele tana
palaungana nei!
Pe imo NeHalang nena tula mur pe
hekulkulonga mur
pe hetatalonga mur a iech pule!
Iange NeHalang heporeke tote kileng
nei
nga nena poinga soanna ngana
mur nenge poia lala nge imo!' "

21 ✡Ol pe angkelo solaki ngana e,
mene heke chatunga ana um e nge
palaungana toto pe sau puluch teua
nga ruach pe hele,
"Tuele tana palaungana nenge Papi-
lon lape tesau sio leteinin ana
ia ke pomanga um nei,
pe lape tenau mule i ero ol.

22 ✡Hario alngana pe iu alngana pe
ngalum paena alngana,
mele pele lape longe langa lem
hingil ero ol.
Pe hana nenge te rahite ume kuena
ngana mur
lape tetu mule nga lem hingil ero
ol.
Pe chatunga ana um palaungana
nenge more nganangana ana
ia,
mele pele lape longe kores ngana
langa lem hingil ero ol.

23 ✡Pe lemenge tualeme ngana, lape
te naue nge sinaha nga lem
hingil ero ol.
Pe mele hel nenge te teke te lechlei,
mele pele lape longe iri nge te
helele nga lem hingil ero ol.
Lulu ana hana mur nga ich, o ololia
reria lulu nge nike ke te lohot
ke iri kole ana hana mur lo.

✡ **18:15:** Ezk 27:31, 36 ✡ **18:16:** Hem 17:4 ✡ **18:17:** Isa 23:14; Ezk 27:27-29 ✡ **18:18:** Ezk 27:32 ✡ **18:20:** Deu 32:43; Isa 44:23; Jer 51:48 ✡ **18:21:** Jer 51:63-64; Ezk 26:21 ✡ **18:22:** Isa 24:8; Ezk 26:13 ✡ **18:23:** Jer 7:34; 16:9; 25:10

Pe o pallaka ia tuele kina mur lochloch nga lem achunga paluna mur ke te nanasia poinga poreke ngana.
24 ✡Pe NeHalang nena hana mur pe nena hetatalonga mur
pe iri lochloch ngana nenge te hune iri nga ich,
eiria kou lele hite kileng nenge Papilon."

19

Mangakul Nga Tapa

1 Iok, ure nemur te lohot ke het pe e longe makulinga palaungana nge hira nga tapa. Hulua nga lut nga tapa te makul ke te teke,
"Pupulu Masin NeHalang!
Ta heto heke tote ara Soke NeHalang ene pe ta heto heke I nga kikina ngana pule, iange I tunge maulinga ke koko at nge ita.
2 ✡Pe amnei teu ngana nga ure mur, manmanna pe pengpeng toto.
Pe amnei teu lange hei salaulaunga kina nem, pe tunge tuangachol poreke ngana lange i ke ulolo.
Iange hei nem poia hulua nga ich ke te nanasia nena poinga poreke ngana mur.
Pe pule hei nem hemetmete NeHalang nena hana mur.
Pomalam NeHalang amnei teu lange i pe tunge tuangachol poreke ngana lange i."
3 Pe makulinga hira mule,
"Pupulu Masin NeHalang! Urana Toto!
Oan nenge ngaulala hite hei neu, pulu haka ke koko."
4 NeHalang are nga nena kilanga seina ngana. Pe almasinga ana hana mur nenge iri ana non kina elle pe henel (24) pe ure maulul ngana henel neu, te tualou sio pe te heto heke I pe te hele ke pomai,
"Manmanna Toto! Ta heto heke NeHalang ene!"
5 Ol pe helenga e lohot nga kilanga seina ngana neu ke teke,
"Imo nenge a umume nge NeHalang
pe imo lochloch ngana nenge atal hekeke I
pe imo lochloch ngana nenge pingamo iuiu pe nenge pingamo iuiu ero
a heto heke ara Soke NeHalang!"
6 ✡Ol pe e longe makulinga nge hira ke pomanga nale hau ngana pe kileng kurung ngana. Hulua te makul ke:
"Ta heto heke NeHalang ene!
Ara Soke NeHalang Kikina Toto pe I Naungaala ana non ia.
7 ✡Pomalam ta iech
pe ta heto heke tote I!
Iange Sipsip Tuna ana etue at lo nenge lape lei.
Pe nehei tatalo ele i ke ulolo.
8 NeHalang tunge hengeron pululu ngana nge hussu pe lemlem pe chalemlem toto lange hei neu ke heronia."
(Hengeron pululu ngana neu heilangia NeHalang nena tula mur reria poinga urana ngana mur.)
9 ✡Ol pe angkelo hele at nge iau ke teke, "Ohas sue helenga nemur: Iri nenge NeHalang iua iri ke teat nga ngaunga matana nenga Sipsip Tuna ana leinga, lape te iech toto." Pe hele pule ke teke, "Helenga nemur, NeHalang nena helenga manmanna toto ngana mur ia iri."
10 ✡Nga etue neu pengpeng e tualou sio nga angkelo neu apena huna, ke e teke e heto heke i pe ero. Iange i hele ele iau ke teke, "Opoi ke pomam ero! Iau NeHalang nena tula iau nenge e umume nge I. Ke e pomange iong pe titim mur nenge a rahit tote helenga manmanna toto ngana nenge Iesus hemallaha hote. Pe helenga manmanna toto ngana nemur kik haka tote hetatalonga mur leteria. Ke pomalam o heto heke mene NeHalang itoro!"

✡ **18:24:** Jer 51:49; Hem 17:6 ✡ **19:2:** Deu 32:43; Hem 6:10 ✡ **19:6:** Hem 14:2 ✡ **19:7:** Isa 61:10; Hem 21:2 ✡ **19:9:** Mat 22:2 ✡ **19:10:** Ume 10:25-26; Hem 22:8-9

NeHalang Tuna Hekou Sue Ur-Inolo Mur

11 ✡Ol pe e naue tapa nge ulala ke pangpanga pe e esia oriong hussu ngana e. Pe mele nenge are haka nga oriong neu ene laka Lete Manmanna pe Poinga Nge Pengpeng Huria. Ana non nena poinga pengpeng nge poi heke hunelinga pe tuachol ia poinga poreke ngana mur.

12 ✡Pe matana sapellala ke pomanga oan remen ngana pe te kale heke iengiengka mur nga palpalna. Pe tehas heke mele ene nga ramana. Pe mele ene neu hulua te eteia ero, I toro mana eteia.

13 ✡Pe heronia hengeron sase ngana nenge te panun teua nga toho pe te hetue ke ene "NeHalang nena Helenga."

14 Pe palinga hel ana hana mur nga tapa teare haka nga oriong hussu ngana mur pe te nanasia I. Pe hana nemur te heronia hengeron pululu ngana mur nge lemlem pe hussu.

15 ✡Pe palinga hel ana mese sase ngana e nge matana toto sere hot nga hanna. Mese nenge lape hekou sue tuele kina nemur, nenge nena ngarang mur ia iri. Pe lape mene nena kula lekina ngana ke nauele tuele kina nemur. Pe lape heporeke hehei pe hana ke pomanga uain nganangana mur nenge tetua ule nga topro nenge tekolue nga ae lekinga ngana. Pe uain ana topro nem heilangia NeHalang nenge Kikina toto letena inin ngana.

16 ✡Pe tehas ia helenga nei nga nena hengeron sase ngana nga haena tamalmal:

"NAUNGAALA ANA NON NENGE PALAUNGANA TOTO NGE NAUNGAALA ANA HANA MUR. PE NON SOKE NENGE SOKE TOTO NGE HANA SOKSOKE NGANA MUR."

17 ✡Ol pe e naue angkelo e nge mes haka nga chaia matana. Pe angkelo neu alngana ke soke toto lange ngie mur nenge te lelehe nga tapa sana ke pomai, "Imo lochloch a at ke a eukirau nga ngaunga matana nenge NeHalang.

18 A at ke a ngaua hana nemur koluria. Ngana laka: Naungaala ana hana mur, pe palinga hel ana hana mur aria papalauna mur, pe hana kerkereng ngana mur, pe oriong mur, pe hana nenge te songongia iri, pe hana lochloch. Iri nenge te umume nge hana hel kura, pe iri nenge teume ero ol, pe iri nenge pingaria iuiu, pe nenge pingaria iuiu ero!"

19 Ol pe e naue ur-inolo pe naungaala ana hana mur lochloch nga ich pe reria palinghel ana hana mur, nge te eukirau ke te teke te hunel luluch nge Non Soke nenge are haka nga oriong pe nena palinga hel ana hana mur.

20 ✡Pe Non Soke pe nena hana mur te hekou sue ur-inolo neu iri nai neingana nenge lohaka nga ich letena pe mene munna ke popoia urelu ke te lohot manmana pe pallaka halali. Pe nga etue nenge poia urelu nemur ke te lohotot, channanga ia hehei pe hana nenge tehas heke ur-inolo ana has nge iri ke te heto heke ur-inolo na lelenga nenge teles hote. Pe iri nai, Non Soke pe nena hana mur tesau sio maulul ia iri langa oan nga polo palaungana, nga um remen ngana nenge milang toto pe inangana siusiu toto ke pomanga luchluch.

21 Pe Non nenge are haka nga oriong hussu ngana neu, hun lochloche palinga hel ana hana nemur nenge tetu kura ke te mete lochloch. Ana non hune iri nga palinga hel ana mese nenge sere hot nga hanna. Pe ngie mur lochloch te ngaua aria pum ke saria una toto.

20

Hesinga Iri Ana Non Kina Lime Iri Analoch (1000)

1 ✡Iok, ure nemur te lohot ke het pe e naue angkelo e nge sio at nga lut nga

✡ **19:11:** Psa 96:13; Isa 11:4; Hem 1:5; 6:2 ✡ **19:12:** Dan 10:6; Hem 1:14; 2:17 ✡ **19:13:** Isa 63:1-3; Ioa 1:1, 14 ✡ **19:15:** Psa 2:9; Hem 1:16; 14:20 ✡ **19:16:** Hem 17:14 ✡ **19:17:** Ezk 39:17-20 ✡ **19:20:** Hem 13:12-17; 20:10 ✡ **20:1:** Hem 9:1

tapa. Pe angkelo neu rahite lohenga
nenga polo palaungana nenge hetala
ngana ero pe ngautou tana palaun-
gana.
2 ✡At pe hekou sue ilimo palaun-
gana neu pe kale hite pe lape tuke
pomalam mana ke ana hesinga iri
ana non kina lime iri analoch (1000).
Ilimo palaungana neu i uneinei pe i
ur-halangana toto ia nenge te hetue
ke non soanna ngana pe ene e pule
Satan.
3 Angkelo neu kale hite ke het
pe sau teua langa polo palaungana
nenge hetala ngana ero pe piu hite
ana piunga pe hahite ke kerkereng
toto. Pe ilimo palaungana neu lape
channanga mule hehei pe hana ero ol
kela het nga hesinga iri ana non kina
lime iri analoch het ngana (1000). Ke
het pe te lohe hot mule i pe lape tuke
ana etue choro mana.
4 ✡Ol pe e naue kilanga seina ngana
mur. Pe iri nenge teare haka nga
kilanga seina ngana nemur te mene
kerkerenga nenge tenau ele hehei pe
hana. Pe e naue hana nenge te chatoa
karia operia mur pule. Ngana laka iri
nenge te haliu hotote NeHalang nena
helenga mur pe helenga manmanna
toto ngana nenge Iesus hemallaha
hote. Pe iri te heto heke ur-inolo ero
pe te heto heke na lelenga nenge teles
hote ero pe te palheke ana has nga
peria pe nga ramaria ero pule. Iri te
maul haka mule pe iriul Kristus ke
tenau ele hehei pe hana ke hesinga iri
ana non kina lime iri analoch (1000).
5 Iri nemur te maul haka mule
ngaria lohot tala nga iri hel te maul
haka mule ngaria. (Ke hehei pe hana
hel nenge te mete ke ulolo lape te
maul haka mule nga etue nei ero. Iri
lape te kulala ke hesinga iri ana non
kina lime iri analoch het mukam.)
6 ✡Pe iri nemur nenge te maul haka
mule tala lape te iech toto iange
iri, NeHalang nena hana mur ia iri.
Pe kerkerenga nenga metenga nei
ngana hekou sue iri ero. Pe lape te
lohot ke NeHalang pe Kristus reria
tunginga ana hana mur. Pe lape iriul
Kristus ke tenau ele hehei pe hana
ke hesinga iri ana non kina lime iri
analoch (1000).

Te Hekou Sue Satan.

7 Iok, hesinga iri ana non kina lime
iri analoch neu het pe lape te lohe hot
mule Satan nga tuele au ngana nenge
tuteu ia.
8 ✡Pe lape langa kileng ana haro
henel nenga ich ke pallaka ia hehei
pe hana. Ngana laka tuele kina ne-
mur nenge Kom pe Makom. Pe lape
eukiraua iri ke tepoi haka hunelinga
luluch nge NeHalang. Hana nemur
iri hulua toto ke pomanga peipei
nenga ruach ilina.
9 ✡Pe tei ke tela nga kileng lochloch
ngana nga ich pe te heliliu hite Ne-
Halang nena hana mur tetu ngaria
luluch nga tuele tana palaungana
nenge NeHalang mutena tau tote. Pe
ero, oan sio at nga tapa ke ngaulala
hite iri.
10 ✡Pe non poreke ngana nenge
channanga ia iri nem lape tesau sue
i ke langa oan nga polo palaungana.
Nga um remen ngana nenge milang
toto pe inangana siusiu toto ke po-
manga luchluch. Pe ur-inolo pe nein-
gana, tesau sio tele iri langa polo neu
lo. Pe lape te amneia melmelenga
nga sinanga pe nga miliko ke koko.

NeHalang Nena Haliunga Palaungana Lohot

11 Ol pe e naue none nge are haka
nga kilanga seina ngana nenge tua-
hau toto. Pe tapa pe ich te erue sio
mana nga matana pe muria ero ol.
12 ✡Pe e naue iri lochloch nenge
te mete lo. Iri nenge pingaria iuiu
pe nenge pingaria iuiu ero, temes
nga kilanga seina ngana neu matana.
Pe te ulele alalaha mur nenge tehas
sue reria poinga mur ia. Pe te ulele
alalaha e pule nenge maulinga ana.
Pe NeHalang amnei teu lange iri

✡ **20:2:** Gen 3:1; Hem 12:9 ✡ **20:4:** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Hem 13:17 ✡ **20:6:** Hem 1:6 ✡ **20:8:** Ezk 38:2, 9, 15-16 ✡ **20:9:** 2Ki 1:10 ✡ **20:10:** Psa 11:6; Hem 19:20; 21:8 ✡ **20:12:** Dan 7:9-10; Mat 25:31-46; Ume 17:31; 2Ko 5:10; Hem 13:8

lochloch nga reria poinga mur nenge
tehas sue nga alalaha nemur.
13 ✡Hehei pe hana nenge te mete
nga ruach te lohot nga ruach pe tela
ke temes nga NeHalang matana. Pe
iri nenge te mete pe operia mur tetu
nga metenga ana kileng, tela pule ke
NeHalang amnei teu lange iri elle pe
elle nga reria poinga mur.
14 Pe NeHalang lemene ero toto
ia Metenga pe Metenga Ana Kileng
ol. Ke pomalam tesau sue iri ke tela
nga oan nga polo palaungana. Polo
palaungana neu i metenga nei ngana
ia.
15 Pe hehei pe hana nenge eria ma-
sio nga maulinga ke koko ana alalaha
ero, lape tesau sue iri pule ke tela nga
oan nga polo palaungana neu.

21

Tapa Heueu Ngana Pe Ich Heueu Ngana

1 ✡Iok, e naue ure nemur nge te lo-
hot ke het pe e esia tapa heueu ngana
pe ich heueu ngana. Iange tapa pe ich
nenga tele ngana, ngana kou te erue
sio ke ulolo. Pe ruach pule tu ero ol.
2 ✡Pe e naue NeHalang nena kileng
Ierusalem heueu ngana nge Heo
Ngana Toto nge sio atat nga tapa
nge NeHalang. Pe kileng neu poi ke
malaka nge hei malolong e nge lei
heueu ngana pe hemalmalia i ke nek
toto pe lataua ene.
3 ✡Pe e longe mele nge hele ke soke
toto nga kilanga seina ngana neu ke
teke, “Anau! NeHalang na kileng sio
at ke tu luluch nge hehei pe hana. Pe
NeHalang i sipona lape tu luluch nge
iri ke aria Soke ia. Pe iri te lohot ke
NeHalang nena hana mur ia iri.
4 ✡Pe NeHalang lape taun lele
mataria eina nga mataria. Pe
metenga pe lete kolkol pe tanginga
pe melmelenga lape te lohot nge iri
ero ol. Iange ure nemur nenge nike
ana tehet lochloch ke ulolo.”
5 ✡Pe I nenge are nga kilanga seina
ngana neu hele, “A esia lo! E poia ure
lochloch ngana ke iri heueu ngana
mule.” Pe hele at nge iau pule ke teke,
“O has sue helenga nemur iange i
helenga manmanna ngana ia, pe lape
hehei pe hana leteria manmanna ia.”
6 ✡Pe hele at nge iau ke teke, “E poia
ke het lo! Iau Talun ngana Toto pe
Iau Hetala ngana Toto. Iau sipok e
poia ure lochloch ngana ke te talun,
pe nga lemek ngak mana e poia ke
te het mule. Pe mele nenge meteana
ech lape e poia i kela in nga ech nenge
tunge maulinga pach haka ngana. Pe
ech nem uruna ero.
7 ✡Ke mele nenge hekou susue
poinga poreke ngana lape e tunge
ure urana ngana nemur lange i. Iau
NeHalang pe i ana Soke Iau pe tuk
laka i.
8 ✡Pe hana nenge aria seilil ero nga
leteria manmanna ngana, pe nenge
te hile sue leteria manmanna ngana,
pe nenge te popoi poinga poreke
ngana, pe nenge te hunun hehei pe
hana, pe nenge te achach, pe nenge
te salaulau, pe hana nenge te heto
hekeke aetapuna mur, pe nenge te
pallaka hali, hana nemur lape tesau
sue iri langa oan nga polo palaun-
gana. Nga um remen ngana nenge
milang toto pe inangana siusiu toto
ke pomanga luchluch. Nenge nei i
metenga neingana ia.”

Kileng Ierusalem Heueu Ngana

9 Iok, angkelo mur iri rahtele nai.
Pe elle nge iri rahit ke kaliu rahtele
nai nenge te mutaia melmelenga het-
ala ngana mur. Ana non at pe hele at
nge iau ke teke, “Oiat ke e henonou
iong ia hei malolong e nenge Sipsip
Tuna lape leia.”
10 ✡Ol pe Opepengpeng roro heke
iau pe angkelo mene heke iau langa

✡ **20:13:** Rom 2:6; 1Pi 1:17; Hem 2:23; 22:12 ✡ **21:1:** Isa 65:17; 2Pi 3:13 ✡ **21:2:** Isa 52:1; 61:10; Hip 11:16; 12:22; Hem 3:12 ✡ **21:3:** Lev 26:11-12; Ezk 37:27; Zec 2:10; 2Ko 6:16 ✡ **21:4:** Isa 35:10; 65:19; Hem 7:17 ✡ **21:5:** 2Ko 5:17 ✡ **21:6:** Isa 55:1; Jer 2:13; Ioa 7:37; Hem 1:8, 17; 22:17 ✡ **21:7:** 2Sa 7:14; 1Ch 17:13; Psa 89:26-27 ✡ **21:8:** Mat 25:41; Hem 20:15; 22:15 ✡ **21:10:** Ezk 40:2

hengene nenge ona langa lut toto pe henonoua iau nga Tuele tana nenge Heo Ngana toto. Tuele tana nga kileng nenge Ierusalem. Pe ana kileng sio atat nga tapa nge NeHalang.

11 ✡Pe NeHalang nena hemalmalinga poia ke tualeme pe chalemlem pe makelkele ke pomanga oro pe insachsach ke pomanga silonga.

12 ✡Pe ana mapuo haka langa lut toto pe mes ke liuliu tom pe matana iri analoch pe nai. Pe angkelo iri analoch pe nai tenau ele matana elle pe elle. Pe kaleu ramana analoch pe nai nenge Israel, eria ma haka nga mapuo matana analoch pe nai neu.

13 Mapuo matana mol, tetu nga ele nenge nau langa chaia haka ngana pe mol, tetu nga ele nenge nau haka langa lut. Pe mol tetu nga ele nenge nau lange sio, pe mol tetu nga ele nenge nau langa chaia sio ngana.

14 Pe kileng neu ana mapuo te lung heke nga um papalauna mur nge ana lala iri analoch pe nai. Pe Sipsip Tuna nena hekulkulonga analoch pe nai nem, eria rongo heke um nemur.

15 ✡Pe angkelo nenge hele atat nge iau neu rahite kula nenge te amelele ure mur aria lome ia nge singina chalemlem. I lape amele tuele tana neu sase ngana pe pongponga ngana pe lape poia ke pomau pule nga mapuo pe nga piunga mur.

16 Pe tuele tana neu alalina mur iri henel pe aria lala elle mana. Pe sase ngana pe pongponga ngana aria lome te purpur hel toto. Ke angkelo amele tuele tana neu sase ngana nga nena kula pe ana lome iri ana non kina lime iri analoch iri nai pe ana non kina analoch (2,200). Pe pongponga ngana pe ona haka ngana aria lome te purpur alahel pule.

17 Pe amele mapuo ke pomanga hehei pe hana team alala urelu. Pe mapuo ona haka ngana ana lome lohot ke iri ana non kina mol pe lime (65).

18 ✡NeHalang umeia mapuo neu nga um nenge singina chalemlem pe makelkele ke pomanga oro. Pe umeia tuele tana neu nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.

19 Pe talue um makelkele ngana mur nenge ururia haka nga tuele tana neu ana mapuo apena huhuna mur. Ke um nenge tal tele, ngana laka um nenge ene um iaspa. Pe nei ngana laka um popopo ngana nenge ene um sapaia. Pe mol ngana laka um nge ene um aket pe henel ngana laka um rangrang ngana nenge ene um emerel.

20 Pe lime ngana laka um nenge remenmen pe hussu nenge ene um satonikis. Pe rahtele elle ngana laka um remenmen ngana nenge ene um kanelian. Pe rahtele nai ngana laka um koikoi ngana nenge ene um kisolae. Pe rahtele mol ngana laka um nenge rangrang pe pomanga popopo nenge ene um peril. Pe rahtele henel ngana laka um nenge achngana koikoi nenge ene um topas. Pe analoch ngana laka um nenge ene um kisopes. Pe analoch pe elle ngana laka um nenge ene um iasin. Pe analoch pe nai ngana laka um nenge kunkun pe achngana popopo nenge ene um emetis.

21 Pe mapuo matana analoch pe nai neu ana piunga mur NeHalang umeia nga ure nenge nakuna pomanga relem utona nenge kunkun pe chalemlem. Ke ure neu elle pe elle iri piunga nga mapuo matana analoch pe nai neu. Pe kue mur nga tuele tana neu te umeia nga um nenge chalemlem pe koikoi ke pomanga lauta pe sinaha ke pomanga silonga.

22 Pe e naue tunginga ana pele e nga tuele tana neu ero toto. Iange tunginga ana pele nenga tuele tana neu, ngana laka Non Soke NeHalang nenge Kikina Toto iri nai Sipsip Tuna.

23 ✡Pe chaia pe teio te tualeme nga

✡ **21:11:** Isa 60:1-2, 19 ✡ **21:12:** Ezk 48:30-35 ✡ **21:15:** Ezk 40:3; Hem 11:1 ✡ **21:18:** Isa 54:11-12
✡ **21:23:** Isa 60:19-20; Hem 22:5

tuele tana neu ero, iange NeHalang
i sipona tunge lemenge palaungana
langa kileng neu. Pe Sipsip Tuna i
lemenge nenge tuteu nga tuele tana
neu.
24 ✡Hehei pe hana lochloch lape
tei manmana nga lemenge nga tuele
tana neu. Pe naungaala ana hana
mur nga ich lape te takis teua reria
kole hoena mur nga tuele tana neu ke
te tunge lange Non Soke.
25-26 ✡Pe hulua nga kileng pe kileng
lape te takis teua reria kole hoena
putantana mur nga tuele tana neu
pule. Pe kokoes tuele tana neu ana
mapuo matana mur tetu ke te pang-
panga manmana, iange tuele tana
neu tualeme ke pomanga sinanga ke
koko pe miliko e ero ol.
27 ✡Pe ure nemur nenge te poreke
nga NeHalang matana pe hana nenge
te popoi poinga poreke ngana pe te
pallaklaka lape teteu langa tuele tana
neu ero toto. Pe hehei pe hana nenge
eria masio nga maulinga ke koko ana
alalaha nenge Sipsip Tuna nena ia, iri
mana lape teteu langa tuele tana neu.

22

Ech Pe Ae Nenge Te Tunge Maulinga

1 ✡Iok, angkelo neu henonoua iau
nga tuele tana heueu ngana neu ke
het pe henonoua iau nga ech nenge
tunge maulinga nge chalemlem ke
pomanga silonga. Ana ech pach haka
nga NeHalang iri nai Sipsip Tuna re-
ria kilanga seina ngana ene.
2 ✡Pe lele nga tuele tana neu ana
kue tana tunangana pengpeng. Pe
ae nenga maulinga mes kaliu ala nga
ech neu ilina ele pe ele. Ae nem
hei tele mana nga teio lochloch. Ke
tehei ke etueria iri analoch pe nai
nga hesinga elle. Ana ae mur iria he
maululia hehei pe hana nga ich nga
haleles mur.
3 Pe poinga tunten ngana mur
nenge NeHalang hesis tototo iri
lape te lohot nga kileng neu ero
ol. NeHalang pe Sipsip Tuna reria
kilanga seina ngana mur lape teare
nga kileng neu pe nena hana mur
nenge te umume nge i te heto hekeke
I.
4 ✡Pe iri lape tenau haka nga ra-
mana pe lape leteria tu hit mene Ne-
Halang itoro ol.
5 ✡Pe kileng lape tal etuene ero
ol. Ke pomalam hulua lape te naue
kileng tualeme ngana pele ero ol
iange Non Soke NeHalang i sipona
lape tunge lemenge lange iri. Pe iri
lape tenau ele kileng mur ke koko ke
pomange naungaala ana hana mur.
6 ✡Pe angkelo neu hele at nge iau ke
teke, “Helenga nemur i manmanna
pe hehei pe hana lape leteria man-
manna ia. Pe Non Soke NeHalang
opene roro heke nena hetatalonga
mur. Pe kulosia nena angkelo ke
lange nena non nenge umume nge I
ke henonoua i nga ure nemur nenge
musuna pol mana pe te lohot.”

Iesus At Mule Ngana Heroi Toto Lo

7 ✡Iesus hele, “A longo ke nek!
Musuna pol mana pe lape eat mule!
Pe alalaha nei helele ia urelu nemur
nenge lape te lohot heueu pe nga
hoena pule. Pe iri nenge te nanasia
helenga manmanna ngana nenge Ne-
Halang hemallaha hote nga alalaha
nei lape te iech toto.”
8 ✡Iau Ioanes, pe e longe pe e naue
ure nemur lochloch. E longe iri pe
e naue iri ke het pe e tualou sio nga
angkelo nenge henonoua iau nga ure
nemur apena huna ke e teke e heto
heke i.
9 Pe ero iange i hele ele iau ke teke,
“Opoi ke pomam ero! Iau NeHa-
lang nena tula iau nenge e umume
nge I. Ke iau e pomange iong pe
titim mur nenge iri hetatalonga pe
iri lochloch ngana nenge te nanas

✡ **21:24:** Isa 60:3, 5 ✡ **21:25-26:** Isa 60:11 ✡ **21:27:** Isa 52:1; Ezk 44:9; 1Ko 6:9-10 ✡ **22:1:** Ezk 47:1 ✡ **22:2:** Gen 2:9; Ezk 47:12; Jol 3:18; Zec 14:8 ✡ **22:4:** Mat 5:8; Hem 3:12 ✡ **22:5:** Dan 7:18, 27; Hem 5:10; 20:6; 21:23, 25 ✡ **22:6:** Hem 1:1 ✡ **22:7:** Hem 1:3 ✡ **22:8:** Hem 19:10

tau tote helenga manmanna ngana
nenga alalaha nei. Ke pomalam o
heto heke mene NeHalang itoro!"
10 Pe hele at nge iau pule ke teke,
"Pe o reng hite helenga manmanna
toto ngana nenge manga alalaha nei
ero. Iange aria etue nenge te lohot ia
heroi toto lo.
11 ✡Pe mele nenge popoi poinga
poreke ngana, hetaun taua nena
poinga poreke ngana mur ke lala.
Pe mele nenge letena muna ulu
nga poinga poreke ngana, hetaun
taua letena muna ngana nemur ke
lala. Pe mele nenge popoi poinga
nge pengpeng, nanasia poinga nge
pengpeng. Pe mele nenge tuke
pengpeng, tuke pengpeng ke kokoes."
12 ✡Pe Iesus hele, "A longo ke nek!
Musuna pol mana pe lape eat mule!
Eat pe e mene luluche hehei pe hana
ururia. Pe lape e tunge lange mele
elle pe elle ke purpure reria poinga
mur nenge te popoia.
13 ✡Iau Talun ngana Toto pe Iau
Hetala ngana Toto. Iau sipok e poia
ure lochloch ngana ke te talun, pe
nga lemek ngak mana e poia ke tehet
mule. Iau Tala toto pe Iau nga Rume
toto.
14 ✡ "Pe hehei pe hana nenge te
nanas tau tote NeHalang nena he-
lenga mur lape te iech toto. Iange
lape NeHalang penge iri ke tei teu
nga piunga nenga tuele tana neu ke
te ngaua ae nenge tunge maulinga
nganangana.
15 Pe kaone mur, pe hana nenge te
popoi ure paluna mur, pe nenge te
salaulau, pe nenge te hunun hana,
pe nenge te heto hekeke aetapuna
mur, pe iri nenge te pallaklaka, pe
te nanasia nga reria poinga mur, iri
lochloch lape tetu mana nge hot.
16 ✡ "Iau Iesus pe e hekule lek
angkelo ke haliu hote ure nemur
lange imo NeHalang nena hana mur.
Pe e lohot nga mata nenge ne Teuit
pe nakuk sinaha ke pomanga itoch
uachuach ana nenge tualeme toto."
17 ✡Pe Opepengpeng pe Sipsip Tuna
nehei te hele lange Iesus ke te teke,
"O i at ol!" Pe imo nenge a longe he-
lenga nei mur, imo pule a hele lange
Iesus ke a teke, "O i at ol!" Pe imo
nenge letemo meteana ech toto, ai
at ol. Pe iri nenge lemeria taua ech
nenge tunge maulinga pe uruna ero,
teat luluch pule.

Ioanes Tunge Helenga Kerkereng Ngana

18 ✡Iau Ioanes, pe e teke e hele
toto lange imo hana lochloch nenge
a longe helenga manmanna ngana
nenge tunga alalaha nei. Nenge teke
mele tal hoo heke helenga hel nge al-
toto ke langa helenga nemur lape Ne-
Halang tal hoo heke ana melmelenga
poreke ngana nemur nenge alalaha
nei heleia ke ulolo.
19 Pe nenge teke mele hile hote
helenga hel nga helenga manmanna
ngana nenge tunga alalaha nei, lape
NeHalang penge i ke teu langa tuele
tana nenge heo ngana ero. Pe pule
i lape mene ngaunga nga maulinga
ana ae ero nenge alalaha nei heleia
ke ulolo.
20 ✡Pe I nenge hemallaha hote ure
lochloch ngana nemur hele ke pomai
koi, "Oe! Musuna pol mana pe eat
mule!
Oe, Non Soke Iesus O i at!"
21 Mutenga nenge Non Soke Iesus
lape tu luluch nge imo NeHalang
nena hana mur lochloch. Man-
manna Toto.

✡ **22:11:** Dan 12:10 ✡ **22:12:** Isa 40:10; Jer 17:10; Hem 2:23 ✡ **22:13:** Isa 44:6; Hem 1:8, 17; 21:6 ✡ **22:14:** Gen 2:9; 3:22 ✡ **22:16:** Num 24:17; Isa 11:1, 10; Rom 1:3; Hem 2:28; 5:5 ✡ **22:17:** Isa 55:1; Hem 21:6 ✡ **22:18:** Deu 4:2; 12:32 ✡ **22:20:** Mat 24:30-31; 1Ko 16:22